

BIBL. NAZ

Vitt. Emanuele III

165

B

15

NAPOLI

XIII. G. 10

01 0 11X

1

80

JOHANNIS PAULI LANCELOTTI
JCTI PERUSINI

INSTITUTIONES
JURIS CANONICI
CUM NOTIS VARIORUM

PRÆCIPUE ARCANA DOMINATIONIS PAPALIS,
EPISCOPALIS, ET CLERICALIS IN ECCLESIA
ROMANA DETEGENTIBUS.

IN USUM

AUDITORI THOMASIANI.

PARS QUARTA ET ULTIMA

CUM INDICIBUS LOCUPLETISSIMIS.

HALÆ MAGDEBURGICÆ, A. 1717.
PROSTAT IN CIPRIANA LIBRARIA RENGIERIANA.

INSTITUTIONUM JURIS CANONICI,

LIBER QUARTUS
DE ACCUSATIONIBUS, DENUN-
CIATIONIBUS, ET INQUI-
SIONIBUS.

TITULUS I.

Criminalia Judicia non habent aliquid simile cum Civilibus. Et instituuntur per Accusationem, Denunciationem, & Inquisitionem. Et accusationem inscriptio, denunciationem charitativa monitio præcedere debet.

§. I.

CRIMINALIA (1) Judicia (2) nihil ferme simili

TITVLVS I.

ad §. 1.

(1) Criminalia judicia, uti hodie accipiuntur pro illis, quibus *Jus Canonici*
C (10) poena cum poena

*sanguinis
non inferat.
Arcanum
politicum
hic latens,*

pœna corporis afflictiva decernitur, apud Canonistas in usu non sunt. Nec enim admittunt illi, ut iudicio sanguinis intersit Clericus *c. Clericus s. X. ne cleric. vel monach.* & ipsos etiam Clericos, si rei fuerint alicujus criminis, talibus judiciis exemerunt. Ut maxime igitur persona Ecclesiastica latrocinium, blasphemiam, homicidium, furtum &c. commiserit, depositione tantum punitur, nulla alia graviore pœna. Si tamen in hæresin inciderit clericus, aut crimen falsi commiserit circa literas papales, aut calumnia vel contumelia profciderit proprium Episcopum, non alia ratione pœna corporali affici eum voluit, quam facta primum degradatione, uti infra dicetur plenius. Ex quo vix est, ut talia in jure Canonico intelligamus judicia criminalia, quæ pœnam corporis afflictivam post se trahant. Canones enim in degradatione ultimato subsistant, & pœnas reliquas tum quoad sententiam, tum quoad illationem Magistratibus civilibus committunt. Et hinc igitur, quia in gravissimis delictis oppido leves pœnæ jure Canonico decernuntur, plurimi characterem ordinis ideo tantum suscipiunt, ut, quia perditissimi sunt & corruptissimi, isto veluti antidoto adversus leges & judicia publica se muniant. Vid. Joh. Papon. *l. 1. tit. 5. arrest. 34. Z.*

*Definitio ju-
diciorum
criminali-
um.*

(2) Desidero definitionem judiciorum criminalium, imprimis cum Zieglerus modo notaverit, jus Canonicum hic recedere a significatione communi judiciorum criminalium. Ergo tentabo an dare possim. Criminalia judicia juris Canonici sunt judicia pseudo-spiritualia, in quibus delicta sive pseudo-spiritualia, sive etiam alia, tam Clericorum, quam Laicorum, maxime vero horum, etiam illa, quæ secundum principia genuinæ Politicæ & mores aliarum gentium pro criminibus non erant habenda, pœnis pseudo-spiritualibus, partim rectæ rationi, partim juri gentium maximam partem repugnantibus, præcedente processu pseudo-spirituali, sed æque irrationabili, sub prætextu ubique singularis pietatis, & contortis passim Scripturæ dictis, coercentur. Commentarii loco datam definitionem explicabunt notæ plures in sequentibus. Potissimum enim in dicta definitione considerari merentur delicta, processus, pœnæ. De processu

habent (3) cum cæteris judiciis, (4) de quibus proxime locuti sumus: magnaue diversitas eorum est, & in instituendis, & in exercendis. Instituuntur autem (5) aut per Accusationem, aut per Denunciationem,

cessu agit *Autor tit. 1. & 2. de criminibus tit. 3. ad 11. de poenis tit. 12. seq. T.*

(3) Accusationes multa habent similia. Offerendus est libel- *Objectio* lus, facienda est litis contestatio, formandi articuli, instituendæ probationes &c. Z.

(4) Ita quidem est quoad processum accusatorium: aliud di- *Responsa.* cendum de denunciatione, & inquisitione, ut quæ plane ex ratione status peculiari Pontificum inventæ sunt, ut patebit ex mox dicendis. Atque ad has potissimum videtur respexisse Lancelottus, præcipue, quia inquisitorius processus absorpsit fere accusatorium, T.

(5) Desumfit hæc Lancelottus ex *cap. licet Heli 31. de Simo-Sedes brevis* *nia* & sudant inde Canonistæ ut diversitatem inter denunciationem *distinctionis.* & inquisitionem ostendant, sed distinctionibus suis inter denuncia- *Differentia* tionis varias species, puta Evangelicam, judicalem, Canonicam, *i. ter denun-* regularem (vide Engeliū in *Colleg. jur. Canon. ad tit. de Accus. inquisicio-* *n. 28. seq.*) rem magis implicant, quam explicant, & verius est, *n. m. De-* denunciationem olim fuisse præcursores processus inquisitorii, eo *nunciacionis* vero introducto, ejus præparationem. Ipsa denunciatio sic dicta *irrationabili-* Evangelica, quantaquanta est, est abusus dictorum scripturæ sacrae, ut vel ex attenta perleccione *c. 13. X. de judiciis*, ubi est ejus sedes primaria, videre licet. Ut dolendum sit, Jctos, etiam Protestantes, nequitiam Papalem hic latentem, & Reges bonis suis spoliare intendentem, non sensisse, sed remedium hoc tanquam pium & probum, etiam Augustanæ Confessioni additis commendasse. Vide B. Gothofredum de Jena de *Scito Macedon. Sect. 4. p. 274. f. q. B.* Brunnemann. *Jur. Eccles. Lib. 3. c. 2.* & alios passim, Unde val-

nem, (6) aut per Inquisitionem, (7) Per Accusationem,

de commendari meretur tractatus Christiani Friderici Jani *de Denunciatione Evangelica impressus Wittebergæ 1673.* ubi nequitiam sub introductione denunciationis Evangelicæ latentem fufius declarat.

Fufor probatio dictorum de denunciatione.

Summa diffinitionis de denunciatione Evangelica.

Varia opiniones de ea.

Ejusque diff. rei a denunciatione judiciali.

Item de ejus sede.

Evangelicum quot modis ali- quid dica- tur.

(6) Cum peculiari disputatione *de usu pratico denunciationis Evangelicæ* anno 1712. habita, impietatem & irrationabilitatem hujus denunciationis, cujus sedes est c. 13. X. de *judicis* exposuerim, non injucundum erit, Lectori summam ejus, omiſſis tamen probationibus & allegatis, quæ ibidem per modum scholiorum adjecta sunt, hic exhibere. De denunciatione Evangelica cum jam scripserunt alii, non videbatur opus eſſe, ut plura de ipsa denunciationis Evangelicæ naturæ præmitterentur. Sed cum tamen inter Scriptores Evangelicos quidam viri clarissimi denunciationem Evangelicam commendent, approbent, & ut in praxin deducatur optent; alii contra denunciationem Evangelicam ut inventum Papale, ad invadendum imperium in Magistratum Politicum excogitatum depingant, & præterea ipsi Canonistæ de natura hujus denunciationis non convenient, necesse est, ut antea paucis videamus, quid rei sit illa denuntiatio Evangelica. Sed pro dolor! ipsi Canonistæ nesciunt, quid rei sit denuntiatio Evangelica, & quomodo ab aliis denunciationis speciebus, maxime a judiciali differat, sicut & nesciunt, quomodo accurate differat denuntiatio judicialis ab accusatione & inquisitione. Imo nesciunt, ubi sit sedes denunciationis Evangelicæ, quatenus a judiciali distinguitur; etsi enim communiter sedem eſſe dicant in Epistola Innocentii III. ad Prælatos per Franciam, non sine ratione tamen dissentient alii, & illam epistolam decretalem magis explicant de denunciatione judiciali. Quid ergo dicemus? Tentabimus an ex hoc labyrintho evadere possimus, si vocem *Evangelicæ* ab homonymia liberemus. Evangelicum, ut reliquas significationes omittamus, aliquid dicitur dupliciter, vel proprie

prie pro eo, quod in Evangelio revera est præceptum, vel improprie & abusive, quod ex Evangelio a Pontificibus in sensum alienum est detortum & depravatum. Denunciatio igitur Juris Canonici, *Denunciatio* quanta quanta est, est Evangelica abusive; quia textus Scripturæ *est Evangelica abusive* Sacræ ex Evangelio torquentur a Pontifice in alienum sensum, ut textus ex veteri fœdere torquentur ad defendendum processum inquisitorium, qui tamen propterea non nisi abusive *Mosaicus* diceretur. His præsuppositis denunciatio judicialis in genere est inventum *Denunciatio* Innocentii III. Pontificis ad præparandum processum inquisitorium introductum. Intentio Pontificis fuit, ut delatores sub prætextu charitatis Christianæ & Evangelicæ liberarentur a pœnis calumniæ hæcenus receptis, & a necessitate probandi criminis denunciatio *Flujus intentio ex archa* ciati. Cum tamen nemo frustra sit improbus, & impunitas calumniatorum maxime nocere potuerit ipsi, etiam clero; videndum *calumniis Politicis* quid moverit Innocentium III. ut hanc impunitatem delatorum introduceret, & quomodo tamen simul clero cautum fuerit, ne impunitas hæc eorum ordini noceret. Ad introductionem persuasit haud dubie, quod videret, plerosque Principes, ut Tiberium, Domitianum, alios, delatores usurpasse tanquam necessarium instrumentum ad acquirendam absolutam potestatem. Igitur, si clericus Laicum deferret aut calumniaretur, sive publice, sive privatim, & omni tamen probatione aut justis indiciis destitueretur, non timebat amplius pœnam calumniæ, prætextens, se ex charitate Christiana denunciassse, non accusasse. Quod si vero Laicus simili libertate uti vellet adversus clericos, tacite prævidebat Innocentius, eos ab hoc clericorum privilegio excludi posse, ob evidentem cessantem præsumtionem charitatis in hoc casu, quia videlicet Laici jure Canonico habentur pro inimicis Clericorum. Ut tamen licentiam istam *Sub falso* palliaret Pontifex sub larva virtutis Christianæ, abusus est Scriptura *prætextu* Sacra, & dicto Evangelico de fraterna correctione & denunciatione *charitatis Christianæ* Ecclesiæ facienda ad emendationem fratris, et si facile sentiret, sub hoc prætextu quemlibet calumniatorem se occultare posse. Fuisse *Multis eam* autem Pontificis & Cleri Pontificii intentionem, ut denunciatione *in rem fraudibus adhibitis* Evangelica saltem ut prætextu uterentur, partim ex eo patet, quod, *bitis*

Si ipsi etiam calumniosissime denunciarent alios, inprimis Laicos, tot exceptiones in promptu haberent, in quibus non necessaria esset præcedens admonitio, ut ex facile tollerent totam regulam; Item quodsi Laici Laicos, aut Clerici etiam inferiores se invicem denunciarent, tum vel ipsi ut judices pro arbitrio eos admitterent vel repudiarent, sub prætextu limitationum illarum, sive applicabilem sive non applicabilem, vel novo prætextu eluderent doctrinam Evangelicam, hanc denunciationem non adstrictam esse ad regulas denunciationis Evangelicæ, sed esse novam denunciationis speciem, quam & propterea regularem vocabant, tanquam quæ inter regula-

Omnis denunciatio judicialis ex prætextu est Evangelica.

Unde corripuit distinctionem harum duarum specierum.

res & monachos esset utilisima. Ex dictis autem patet, omnem denunciationem judicialem ab Innocentio III. inventam, ex prætextu Pontificis esse Evangelicam, quia de omni denunciatione judiciali dicitur, quod eam debeat præcedere charitativa correctio secundum regulam Evangelicam, & quod fiat ad correctionem non ad depositionem. Unde jam sua sponte sequitur, distinctionem denunciationis in judicialem & Evangelicam non esse distinctionem textualem, sed magisterialem & mere scholasticam, subtilium & inanum quæstionum causa inventam, adeoque plane rejiciendam. Ut etiam ex ipsis Canonistis rejiciunt cautiore. Unde & horum non pauci consentiunt, omnem denunciationem Evangelicam simul esse judicialem, uti negari non potest, omnem judicialem esse Evangelicam, in sensu scilicet Juris Canonici. Cum tamen illa denunciatio, quæ extat in Epistola Innocentii III. ad Prælatos per Franciam in multis diversam naturam habeat a reliquis denunciationis judicialis speciebus, adeoque etiam peculiarem definitionem acceperit, & vero conveniat, diversas ejusdem generis species, diversis insigniri nominibus, in verbis sumus faciles, adeoque & in posterum hanc volucamus Evangelicam simpliciter vel stricte dictam, & alteram cui illa definitio peculiaris non competit, appellabimus judicialem simpliciter vel stricte dictam, & adeo relicta hac posteriore specie de sola priore paulo distinctius agemus, explicaturi videlicet sensum dist.

Occasione hujus Epistolæ. Hic vero intelligi vix poterit, nisi præmittatur summa controversiarum, quæ & Regi Galliarum cum Rege Angliæ, & Innocentio III. capituli seu historia

cen-

centio III. cum utroque Rege intercesserunt, Ubi tamen operam *controver-*
dabimus, ut a studio partium simus alieni, uti bonum historicum *suarum inter-*
decer. Cum Rex Gallie Philippus Augustus, & Rex Anglie Richar- *Pontificem*
dus I. ex persuasione Papæ conjunctis viribus cruciatus suscepissent *Regem Gal-*
adversus Saracenos, prima disidia a. 1191. inter illos oriuntur, qui *lia & An-*
bus motus Philippus cum exercitu suo deserit Richardum, & domum *glia.*
redit. Anno sequente 92. Richardus pariter reditum in Angliam *Prima peri-*
parans, & maris tempestate mire vexatus in Austria a Duce Leo- *no 1191. ad*
poldo, quem in Palaestina sibi hostem fecerat, incarceratur, & ab *1199*
hoc Imperatori Romano Henrico VI. venditur. Interea Philippus
cum fratre Richardi Johanne regnum affectante anno 1193. foedus
iit & Normanniam invadit. Idem ducta in matrimonium Ingeber-
ga Regis Daniae sorore statim post nuptias eam repudiat. Anno 1194.
Richardus ex captivitate Imperatoris liberatus Gallos fugat. Anno
1195. idem a Papa Coelestino impetrat excommunicationem Leopoldi
Ducis Austriae. Papa vero Philippum de recipienda uxore frustra
admonet. Anno 1196. pacem inter se ineunt Philippus & Richardus,
a qua tamen mox Philippus recedit. Anno 1197. Philippus
ducit Mariam filiam Ducis Meraniae & Bohemiae. Anno 1198.
Richardus Philippum vincit, Philippus ad Successorem Coelestini
Innocentium III. nuncios mittit, ejusque opem implorat, ut pacem
cum Richardo ipsi procuraret, cujus adeo suasu Richardus & Philippus
inducias quinquennales pangunt. Philippum Papa hortatur ad
recipiendam conjugem sub comminatione Ecclesiastici interdicti. Anno
1199. Richardus moritur, Mortuo Richardo, factiones duae existunt *Gesta anni*
in Anglia, praetendentibus successorem Arto vel Arturo, Richardi 1199.
ex fratre majore Gottofredo nepote, & Johanne fratre Richardi minore.
Philippus partes Arturi tuetur, eumque de Andegavia, Pic-
tavia, Turonica, Caenomania, Britannia & Normannia investit,
ac pro illo, coram Johanne (interea electo & coronato ab Anglis)
cum quo de pace redintegranda colloquium inierat, sed frustra, in-
tercedit. Arturus per proditorem Johanni traditur, sed proditio-
ne citius patefacta custodiam Johannis evadit, & ad Philippum se
recipit. Innocentius, Philippo frustra de recipienda uxore & rejici-
enda

*Gesta anni
1200.*

*Gesta anni
1202.*

*Gesta anni
1203. usque
ad 1206.*

enda Maria hæcenus admoniro, misso legato Petro de Capua Cardinali, inducias quinquennales cum Richardo confirmat, & Philippum, ut eas observet, adhortatur. Philippus præfagiens, quod Legatus Ecclesiastico interdicto uti vellet, antequam id pronunciaret, ad sedem Apostolicam appellat, Legatus autem eo non obstante extra territorium Philippi Viennæ interdicti sententia Gallias percurit. Idem Papa eodem anno Angliæ interdictum minatur per eundem legatum ob Episcopum a Johanne in carcere detentum. Anno sequente 1200. Philippus Arturi quasi oblitus novum fœdus cum Johanne init, & homagium ab eo suscipit, pactis una nuptiis inter filium Regis Galliæ, & neptem Johannis, filium Regis Castellæ. Innocentius eodem anno interdictum Ecclesiasticum in Galliis tollit, postquam Philippus uxorem pristinam in dignitatem priorem restituisset, etsi nondum in torum receptam, sub prætextu, quod controversia de validitate matrimonii, secundum conditionem a Papa ipso propositam antea per arbitrum dirimi debeat. Anno 1202, cum Eleonora Avia Arturi in præjudicium hujus Piclaviam Johanni donasset, ob hanc & alias causas Johannes tanquam vassallus a Philippo solenniter citatur, & ut Arturo terras, super quibus Philippus eum anno 1199. investiverat, redderet, jubetur. Johanne vero nec se sistente, nec postulata Philippi adimplere volente, bellum inter utrumque rursus inflammatur, Arturo Philippum adjuvante. Ipse tamen Arturus a Johanne capitur, carceri includitur, ac ab ipso Johanne, ut fertur, in carcere interficitur. Constantia, vidua Arturi, Johannem coram Philippo parricidii accusat. Philippus Johannem ut vassallum citat, & contumaciter emanentem tanquam qui feloniam commiserit, & feuda a Gallia dependentia amiserit, condemnat. Anno 1203. Philippus sententiæ contra Johannem latæ exequendæ causâ Normandiam invadit, ubi Magnates Angliæ Johannem desidem & luxuriantem deferunt, a quibus Johannes maximam pecuniæ summam extorquet. Innocentius Philippum hortatur, ut Episcopum Antisiodorensē a Comite Antisiodorensi quasi jussu regis ejectum, restituat, literis partim adulatione partim minis repletis. Eodem anno idem Innocentius Philippum ad pa-

cens

cem cum Johanne per legatum gravi comminatione addita frustra
 adhortatur. Pariter frustranea fuit Innocentii nova monitio Philip-
 pi de prima conjuge in pristinum statum plenarie restituenda. An-
 no 1204. Philippus Johanni Normandiam, Turonicam, Andega-
 viam & Piclaviam eripit, hoc quiescente, & in deliciis vivente.
 Tandem anno 1206. religiosi viri inter reges pro pace reformanda
 solliciti discurrentes in festivitate omnium sanctorum biennales in-
 ducias impetrant, Papa etiam, cum aliter facere non posset, non
 ulterius pro pace instante. Coeterum Innocentii & Johannis haud *Gesta anni*
 diuturna amicitia. Mortuo enim anno 1205. Archi-Episcopo Can-^{1207.}
 tuariensi Monachi Cautuarienses infcio Rege aliquem, mox, peni-
 tentia ducti, alium, sciente & commendante Rege eligunt. Innocen-
 tius utrumque rejicit, & monachis persuadet, ut tertium eligerent,
 quem anno 1207. Papa confirmat, & Regi Johanni blandientibus lite-
 ris, & insertis quatuor annulis aureis, gemmis quibusdam pretiosis or-
 natis id notum facit. Egre ferens hoc factum Johannes acerbis & ar-
 dentibus literis Papæ respondet, & Monachos Cantuarienses ex Anglia
 pellit, cui Papa placide sed propositi tamen tenax respondet. Jo-^{*Gesta anni*}
 hanne nondum Archi-Episcopum electum recipere volente, jussu^{1208. 1209.}
 Papæ Anglia anno 1200. generali interdicto concluditur. Johan-
 nes autem ob causam interdicti bona Clericorum præcipit confiscari,
 metuens tamen excommunicationem Pontificis, a Magnatibus suis
 nova homagia & obsides fidei exigit. Anno 1209. Innocentius E-
 piscopis quibusdam Angliæ mandat, ut Regem Johannem nomina-
 tim excommunicatum pronunciarent. Sed hi metu Regis mandatum
 id non exequuntur, Johannes vero Archidiaconum quendam, ex-
 communicationi huic obsequium præstantem, duro mortis genere ne-
 cat. Anno 1210. Johannes a Judæis immensam pecuniæ summam,^{*Gesta anni*}
 adhibitis etiam inauditis torturæ generibus, extorquet, nec Mona-^{1210.}
 chis & Ecclesiasticis in corradenda pecunia parcit, quare Innocen-
 tius eum rursus graviter increpat, & de dote etiam restituenda regi
 Galliæ admonet, & novo interdicto eum adigere, ut jurata faciat,
 tentat. Pariter & Philippum monet, ne Antissioensem & Augdia-
 nensem Episcopos, quarum bona Philippus confiscaverat, ulterius

Gesta anni
1212,

Gesta anni
1213. 1214

Gesta anni
1215. 16. 17.

us vexaret. Præterea & Ingebergam Reginam, quam Philippus iterum receptam indigne habebat, literis consulatur Innocentius, verosimiliter adversus Philippum durius procedere nolens, quod is magno zelo persequeretur eo tempore hæreticos in Gallia, eosque vivos cremaret. In sequentia tamen anno 1212. rursus instat apud Philippum, ut uxorem debito modo tractet, & episcopis modo memoratis ablata restituat. Sed cum magis eum afficeret pertinacia Johannis, eodem anno hunc regno spoliare instituit, ac Philippo mandat, ut pro remissione omnium peccatorum regnum Johanni auferat, & sibi suisque posteris acquirat, admonitis etiam Anglis, ut cruce signati Philippum ducem sequentes, Johannem regno privarent. Simul tamen Legato in Galliam suo clandestinas condiciones pacis exhibet, si Johannes se Papæ submitteret. Sequenti anno demum Philippus uxorem suam Ingebergam plene restituit. Mox tamen de novo mutatur scena, dum Legatus Papæ clandestinas illas condiciones sibi a Papa dictas Johanni aperit, ac Johannes in angustis constitutus regnum Papæ tributarium facit, ac solenni traditione in Papam transfert. Innocentius autem Philippo sub pœna excommunicationis interdicat, ne regnum Angliæ, ut quod jam ad Ecclesiam pertineret, invaderet, qui jure suo istud mandatum graviter ferens respondet, se jam in apparatu navium, victualium & armorum plus quam 60000. librarum expendisse, & ex præcepto Papæ laborem illum ac in peccatorum remissionem suscepisse. Interim tamen anno sequente 1214. cum Papa interdictum in Anglia per legatum solenniter tolli iterum curasset, Johannes a Philippo novas iuducias quinquennales impetrat. Anno 1215. Barones Angliæ a Johanne invito confirmationem antiquarum libertatum extorquent, quam etiam Papa ad instantiam Johannis sua confirmatione roborat, mox tamen de novo a Johanne imploratus, illas libertates Innocentius iterum destruit, & Barones Angliæ tanquam rebelles excommunicat, primo quidem generaliter, deinde sequente anno 1216. specialiter & nominatim. Unde hi ad desperationem adacti Ludovicum Philippi filium eligunt, eique se dedunt, quem Innocentius a minis excommunicationis ab acceptance detertere vult. In-

no.

nocentius. Post mortem tamen Regis Johannis mutatis animis Baronum Angliæ succedit ejus filius Henricus III. & anno 1217, pace inter Henricum & Ludovicum facta, Ludovicus in Gallias recedit. Præcedente anno etiam moritur Innocentius noster. Sed quorsum *Ufus narrat* hæc omnia? inquires. Partim ut genius Innocentii nostri, & simul *tionis præcedentis hystoria.* Philippi & Johannis, de quibus in hoc capitulo nostro agitur, tanquam in speculo cognoscatur; partim ut circa tempus non erremus, quo data fuit Epistola præsens Innocentii, nimirum anno 1203. Et denique ut casum hujus capituli distinkte concipiamus. Jam videamus paucis, quam audacem Jctum hic egerit Innocentius, & astutus prudentiam Sophistam. I. Protestatione facta contraria persuadere vult Philippo, quod, dum revera jurisdictionem ipsius turbat, & protestantis nunciationem sententiæ contra Johannem rescindere vult, aut antequam justa fuerit examinare, tamen nihil minus quam hoc intendat. II. Abusu doctrina Christi evidente justificare vult, quod se negotiis secularibus immisceat. Consistit autem is abusus (1) in explicatione doctrinae Ecclesiæ, de Papa, (2) in explicatione verborum: *sit tibi tanquam Ethnicus & publicanus*, de excommunicatione, (3) in explicatione præcepti doctrinalis de præcepto legali. III. Impertinente applicatione dicti a Valentiano Imperatore potestatem sibi concessam de factis regum judicandi vult defendere. IV. Eadem fallacia utitur in applicatione constitutionis Theodosianæ & Carolinæ, cum exempla non probent, sed illustrent saltem, & eadem auctoritate Caroli quo Carolus Constitutionem Theodosianam recepit, Philippus eam rursus rejicere potuerit, alia ut jam taceam. V. Nulla verò fallacia evidentior, quam quod probare vult, Papæ etiam competere potestatem excommunicandi reges. VI. Non minor illa, qua Papa sibi potestatem vindicare voluit, cognoscendi de regione bellii & pacis, quia scilicet pax sit vinculum charitatis. VII. De regumque consueto illorum temporum argumento quamvis æque fallaci utitur Pontifex, quod hic agatur de violato juramento, cujus controversiæ cognitio, cum juramenta sint res spirituales, haud dubie pertinent ad forum Ecclesiasticum. Quamvis autem Rex Philippus in responsione ad Papam magis hic conclusionem negaverit, quam

Exentus hu- ut pro cœcitate illorum temporum solidi quid responderit, interim
jus Epistola tamen negari nequit, epistolam hanc decretalem plenum effectum
papalis. non habuisse. Etsi vero ex dictis pateat, denunciationem hanc
Obscura na- Evangelicam a reliquis denunciationis judicialis speciebus in eo dif-
tura & defi- ferre, quod hic de extraordinaria plane denunciatione loquatur Pon-
nitio hujus denuntiatio-*tifex*, non ob crimina, quæ pœnam certam dictatam habent legibus
nis Evangelicis vel civilibus, vel ecclesiasticis, sed ob quodvis peccatum, cum ta-
cæ. men miris hic fallaciis, ut hætenus vidimus, usus fuerit Ponti-
 fex, iisque rem in se obscuram obscuriorem reddiderit, non miran-
 dum, quod ipsi Canonistæ non ausi fuerint illud monstrum denun-
 ciationis definire, & ex nostris, qui ausi fuerunt, definitionem su-
 am exacte defendere nequeant. Unde, quamvis videatur prima
 fronte capitulum nostrum loqui de specialibus quibusdam casibus, in
 quibus denuntiatio Evangelica locum habeat, puta contra senten-
 tiam judicis injuste latam, quæ tamen in rem judicatum transit;
 contra bellum injustum; contra violata fœdera; aut in causa jura-
 menti violati; verius tamen est, ex mente Pontificis longe latius
 se extendere hanc denunciationem, ad omnes videlicet peccati cau-
 sas, ubi par est ratio. Par autem ratio est, si quis vel adversarium
 nactus fuerit, qui non habeat superiorem, vel in foro civili nul-
 lam assistentiam sibi promittere possit, sive ob judicis partialitatem,
 sive ob contrarias sibi leges civiles, & tamen prætendit, adversari-
 um in peccato esse constitutum. Uno verbo, par est ratio in om-
 nibus peccati prætextibus. Unde tentabimus, an significantiorem
 hujus denunciationis Evangelicæ definitionem dare possimus. De-
 nuntiatio Evangelica in Epistola Innocentii est remedium plane ir-
 regulare, hætenus inauditum, extra omnem justî bonique ordinem
 ab Innocentio III. inventum, quo quicumque se ab altero quocun-
 que læsum arbitrat, etiamsi omnes Laici a parte Rei stent, Pa-
 pam adire poterit, & ab eo petere, ut is super peccato Rei delati
 pro arbitrio cognoscat, & sententia definitiva, quis inter litigantes
 partes peccator sit, determinet, ac satisfactionem & pœnitentiam im-
 ponat, sub pœna excommunicationis: cum in finem, ut sub hoc
 prætextu Papa omnem jurisdictionem, etiamsi contra protestetur ex-
 presse,

Probatnr
denunc. Ev-
ang. esse rem
latissimi
ambitus.

Genuina de-
finicio de-
nunciationis
hujus Evan-
gelicæ

presse, sibi vindicare, & omnes Laicorum actiones pro arbitrio ir-
 ritas reddere valeat. Nunquam hæc denunciatio Evangelica praxi *Ufus practi-*
 universali ab ipsis Catholicis est recepta, nec commode salva Magi-
 stratus Politici autoritate potuit ab iis recipi. Tantum abest, ut quis *cus frustra*
 vel in somniis saltem sibi concipiat, denunciationem Evangelicam *quaritur a-*
 apud Principes Protestantibus usu receptam esse, vel saltem recipi po-
 tuisse, imo nullam ullius casus dabilitatem apud Protestantibus concipi *apud Prote-*
 posse, tum quia Jurisdictio Papalis inter Status Evangelicos cessat, *stantes ne*
 tum quia Clerus apud Protestantibus etiam quoad jurisdictionem Ec-
 clesiasticam Statibus Evangelicis est subiectus: tum denique quia *quidem] co-*
 Principes Evangelici, si denunciationem Evangelicam admitterent, *cipi potest.*
 per Consistoria sua destruerent vel leges proprias vel judicata ju-
 dicum secundum normam ab iismet præscriptam judicantium. Un-
 de jam non difficile est respondere ad rationes dissentientium, (si *Respondetur*
 modo vere dissentiant & non potius intentionem habuerint, simula-
 to dissensu absurditatem contrariæ opinionis eo fortius ostendendi.) *rationibus*
 Vel enim confundunt correptionem fraternam aut denunciationem *dissentienti-*
 extrajudicalem sincero ministro Ecclesiæ factam, ad corrigendum *um.*
 peccatum fratris, per interpositionem & adhortationem Pastoralem,
 absque ulla coactione, cum denunciatione Evangelica, quæ coa-
 ctionem intendit & exequitur; vel præsupponant ea tanquam vera,
 quorum contrarium jam supra demonstravimus: Utinam etiam asse-
 rere possimus semina, unde hæc denunciatio Evangelica nata est, non
 esse in usu vel theoretico vel practico apud nos. At vero valde do-
 lendum, quod falsa explicatio doctrinæ Christi de correptione frater-
 na, etiam in nostris Ecclesiis passim regnet, & applicetur ad usum pra-
 cticum rixarum cum aliter sentientibus, & ad conciones injurias &c. *Semina ta-*
 Hactenus disputatio nostra, Non inspexeram, dum ista scriberem me-
 ditationes Ziegleri *ad cap. 13. de judic.* quæ in *tractatu de Episco-*
 pis extant *lib. I. cap. 6. §. 70--77.* Cum vero idem etiam palpabi-
 liter demonstraverit Papam in dicto capitulo doctrinam Christi pes-
 sime & explicasse & applicasse, & tamen Viri ex nostratibus quidam
 celeberrimi non senserint istum abusum, sed introductionem dictæ
 denunciationis in praxin commendaverint, in gratiam eorum, qui

præjudicio autoritatis laborant, apponam integram Ziegleri meditationem istam. Sane, inquit, coacti fuerunt quandoque Pontifices ad hoc tale *κρησφύγετον* confugere, suamque in Reges & principes usurpatam dominationem ad sacræ inspectionis titulum revocare, & sub specie emendationis, quam sibi propter peccatum ab Rege commissum competere lingunt, *σέφισμα* hoc suum politicum *casus capiti-
tali 13. de ju-
diciis.* Unicum ejus rei exemplum proferam ex *c. 13. X. de ju-
diciis.* Defuncto sine liberis Richardo I. Angliæ Rege, superstites erant ejus frater natu minimus Johannes, & ex altero fratre natu majore Goffredo, sive Galfrido nepos Arturus. Johannes in regno succedebat, excluso Arturo & deinceps occiso, quod sibi metueret ab illo, ne aliquando regnum invaderet, quippe qui, ut multi sentiebant, jure representationis in successione præferri debuisset. Id facilius indigne terens Philippus Augustus Rex Galliæ, propter singularem affectionem, qua Arturo junctus erat, causatus & alia quæ reum facere poterant Johannem, ei diem dicit apud Curiam Parium, utpote Vasallo suo. Quem post repetitas citationes, cum non comparuisset, feudo indignum & propterea Ducatu Normanniæ & Aquitaniæ, itemque Comitatu Pictonum, Andium & Cæomanorum excidisse pronunciarunt iudices. Ad exsequendam istam sententiam cum valida manu Normanniam ingressus Philippus plurimas urbes & provincias subegit. Quo rerum statu cum impar ei viribus esset Johannes, apud Innocentium III. Pontificem conqueritur, injustum sibi a Philippo illatum fuisse bellum, nec servatum ab eo juramentum, quo pactus secum inducias confirmaverat, paratum idcirco se esse iudicio contendere, ut iniquæ Philippi actiones eo magis patefcerent. Innocentius, cum per legatos persuadere non posset Philippo, ut ab armis desisteret, & iudicio ab se constituto decertaret, interdicti sententiam, nisi is paruerit, promulgare constituit, uti patet ex *c. 7. X. de off. leg. & c. 43. X. de appellat.* Quæ res cum attonitos redderet prælatos Franciæ, & suspicio inde nata esset Pontifici minus observatum iri hoc suum interdictum, quod in Regem illi propensiores viderentur prolixas has ad eos mitti literas, quibus & rationes reddit sui proces-
sus,

fus, & conquisitis variis argumentis persuadere eis intendit, iuste a
 se promulgari interdictum, & sibi proinde ab eis obedientiam debe-
 ri. Scopus totius decretalis hic est, ut prælati & per eos una po-
 pulus Francorum avertantur a fide & obsequio Regis quasi non ob-
 temperantis Ecclesiæ, sive suis potius præceptis. Tota autem qua-
 sitio vertitur in eo, utrum recte faciat Pontifex Romanus, quando
 in hac Regum contentione suas interponit partes, & in Regem Gal-
 liæ novum ipse instituit iudicium, eumque ni pareat, interdicti de-
 nunciatione minaciter terret? & utrum huic Pontificis decreto, ubi
 promulgatum fuerit, parere debeant Ecclesiæ Gallicanæ Prælati?
 In conquirendis rationibus decidendi valde occupatus & admodum
 prelixus est Pontifex, quas speciatim examinare operæ erit prædium.
 Ad captandam autem benevolentiam præmittit & protestatur, se ju-
 risdictionem Regis Galliæ turbare, & de fendo ipso cognoscere nol-
 le: Jurisdictionem Regis Galliæ & suam separatas esse, nec confun-
 di inter se debere; suam sibi, Regi Galliæ feudalem relinquendam,
 nec putare se a Rege Galliæ quicquam, quod suam minueret, affe-
 ctatum iri, nec proinde a se simile quid metuendum esse. In an-
 tiqua decretali magnifice suum prædicat in Regem Galliæ affectum,
 laudatque Regnum ejus, quod nunquam desciverit a fide & obse-
 quio. Ne tamen gratis hæc dixisse, & omnem indistincte jurisdi-
 ctionem feudalem abdicasse, aut omnipotentia suæ, quam jactitat,
 minimum derogasse censeatur, simul addit hanc exceptionem: *Ni-
 si forte juri communi per speciale privilegium, vel contrariam
 consuetudinem aliquid sit detractum.* Et sic in suspensio, imo
 vero sub lite relinquit, utrum Rex Galliæ iudicium feudale adver-
 sus Regem Angliæ constituere potuerit. Et hac generali tamen
 protestatione, quam contrariam facto ipse agnoscit Hostiensis, satis
 prospectum putat suæ intentioni. Porro primam decidendi ratio-
 nem sumit Pontifex ex processu denunciationis Evangelicæ, uti
 vocat, quam præscriptam dicit, Matth. 18, 15. seq. & observatam
 hæctenus ab Rege Angliæ, qui adhuc paratus esset injustitiam armo-
 rum Gallicorum ostendere: cumque post adhibitis regulæ Evango-
 licæ gradus nihil profecisset Rex Angliæ, & Ecclesiæ tandem denun-

ciaverit, se ut caput & Episcopum Ecclesiæ Oecumenicæ, judicem nunc esse, neque hoc judicium ab Rege Galliæ declinari posse, nisi sufficientem rationem in contrarium ostenderet. At vero recte observat Carolus Molinæus *ad SCI. Franciæ contra abus. pap. n. 93.* Salvatorem Christum in processu præscripto non agere de cognitione contentiosa vel judiciali, qualem hic instituere sustinet Pontifex, sed de correptione fraterna gradatim faciendâ. Nec admitti potest, Ecclesiæ vocabulum, quod collectivum est, resolvi in unum individuum, Pontificem scilicet Romanum. Vid. Hülsemann. *de corrept. frat.* §. 15. n. 325. segg. Dav. Blondell. *de jur. pleb. in regim. Eccl.* in princip. Secundam rationem decidendi sumit Pontifex ab objecto, de quo disceptationem fieri debere contendit. *Non enim, inquit, intendimus judicare de feudo - - - sed decernere de peccato, cujus ad nos pertinet sine dubitatione censura, quam in quælibet exercere possumus & debemus.* Et porro: *Cum enim non humane constitutioni, sed divinæ potius innisamur, quia potestas nostra non est ex homine, sed ex DEO, nullus, qui sit sane mentis, ignoras, quin ad officium nostrum spectet de quocunque mortali peccato corripere quælibet Christianum, & si correctionem contempserit, per distractionem Ecclesiasticam coercere.* At vero *ἑπισκοπή* illa universalis, quam jactitat Pontifex, ex usurpatione est, uti hæcenus probatum dedimus; neque a DEO est, nisi permittente; nec si esset talis, qualem eam ipse hic describit, quicquam faceret ad judicium & forum contentiosum fundandum, nec si faceret, extendi ea deberet ad Reges & Principes. Corripiendi potestatem propter peccatum commissum habeat Pontifex, sed extra diocæsin suam, non aliam, nisi generalem illam, quæ unicuique Christiano competit. Et quam extra diocæsin suam exer-

Secunda ratio ab inspectione universalis in peccata.

Quæ & ipsa negatur.

Tertia ratio ab exemplis: Valentiniani.

cet distractionem, affectata est & ipsa atque præsumta. Tertiam decidendi rationem petit Pontifex ab exemplis, primum Valentiniani Imp. deinde Theodosii & Karoli Magni. De Valentiniano refert ex c. *Valentinianus* 3. dist. 63. exhortatum eum Episcopos, ut talem Mediolanensi Ecclesiæ præficerent Episcopum, cui ipse caput submittere, & monita ejus, sicubi deliquerit ipse, veluti medicamen-

ta suscipere queat. Quod vero hic est, *caput submittere*? non *inper-*
 profecto, ut pedibus conculcetur a Pontifice, non ut regimen tem-
 porale Pontificis subiciatur arbitrio, aut ut subditi in casu delicti a
 Rege commissi liberi pronuncientur ab obsequio; sed, ut ipse ex-
 plicat Valentinianus ut movitis ejus & ministerio Ecclesiastico velu-
 ti medicina quadam spiritali, vitæ restituatur spiritali, & ad fru-
 gem revocetur. Pontifex autem clavem ligantem & potestatem su-
 am spiritualem in Reges & principes non tantum ad excommunica-
 tionis fulmen extendit, sed ulterius progreditur, & gloriatur, posse
 se per eandem solvere populos a juramento fidelitatis & obedientiæ:
 posse obligare eosdem populos sub excommunicationis pœna, ut
 Regi excommunicato non pareant, atque ut alium sibi eligant Re-
 gem. Bellarmin. *advers. Barclaj. cap. 3.* denique posse inte-
 grum Regnum sacris interdicare, & cultum divinum prorsus in-
 hibere. Quæ omnia tyrannidis Ecclesiasticæ manifesta sunt *tex-*
monia & argumenta. Vid. Robert. Abbot. *de suprem. potest.*
reg. præf. 17. Alterum exemplum est Theodosii Imperatoris, *Theodosii,*
 statuentis, uno ex litigatoribus eligente judicium Episcopi in quo-
 cunque processus articulo, ad eum protinus causam transmitten-
 dam esse. Hanc constitutionem ait innovatam & repetitam a Ka-
 rolo Magno, ne quis putet, antiquatam eam esse, secutus *Ad.*
 hac in parte Gratianum, qui utriusque constitutionis mentionem
 facit, easque recenset *c. quicumque & c. volumus ii. q. 1.* utque
 argumento huic majorem vim suavisioram adderet Pontifex, in ani-
 mum revocat Philippo Regi, a Karelo eum originem genusque tra-
 xisse, nec ergo improbare eum posse, quod ita a Karelo constitu-
 tum fuit. At vero totam istam Theodosii constitutionem, quæ *non magis*
 Constantino Magno alias tribuitur, confictam & principiis juris *apte.*
 prorsus adversam esse, enucleate probat Jacobus Gothofredus in
Cod. Theod. post lib. 16. in extrav. 1. de Episc. judic. Et quan-
 quam eam fraudis nescius, capitularium *lib. 6. cap. 281.* inseruerit
 Karolus Magnus, incivile tamen erit, ab legislatore exigere, ut pari
 cum subditis suis jure, quod ipse præscripsit, utatur, & judici se
 submittat, imperiose admodum & cum comminatione hanc pote-

Quarta ratio a qualitate delicti.

statem usurpanti, Quartam decidendi rationem sumit Pontifex ex qualitate delicti, quod a Rege Philippo commissum dicitur. Id duplex esse ait, crimen scilicet fractæ pacis, & crimen perjurii. Utrumque ad suam pertinere cognitionem. Primum, quia per id solvitur vinculum charitatis; alterum, quia in religionem & cultum divinum immediate committitur; utriusque ergo vindictam ad Ecclesiam pertinere, quæ operam dare debet, ut charitas inter Christianos integra & illæsa, utque religio inviolata servetur. Verum enim vero, si propter charitatem læsam iudicium Ecclesiasticum aut Pontificis adeundum est, omnes causæ, qualescunque illæ fuerint, possent ad forum Ecclesiasticum trahi. Vix enim dabitur aliqua, quæ non contineat injustitiam cum charitate pugnantem, aut quæ continere eam ab actore non perhibeatur. Possent igitur actores ad declinandum iudicium seculare ordinarium petitionem in libellis ita formare: peccare reos & in peccando perseverare, & puniri idcirco debere in foro Ecclesiastico. Quæ res jurisdictiones mire confunderet. Et hoc inconveniens anxium plane reddidit Martinum ab Aypilcueta Navarrum *ad cap. b. notab. 6. n. 15.* ut ipse, quid respondere debeat, prorsus nesciat, & novas inde excitet difficultates, quas tamen & ipsas superare haudquaquam potest. Vid. Marcus Ant. de Dominis *lib. 5. de Rep. Eccl. cap. 2 n. 54.* Nec alia perjurii ratio est. Possit enim ita cuivis negotio civili iuramentum addi, cum in finem, ut causam deinceps ad forum Ecclesiasticum trahere liceret. Idque cum factum aliquando in Galliis, & hac ratione jurisdictio secularis pene vacua & inanis reddita fuisset, decreto Senatus Parisiensis, vetitum, refert Antonius Dadinus Alteserra *ad h. t.* ne instrumentis publicis iusjurandum adponeretur. Ethuc facit etiam testimonium Petri de Marca *lib. 2. de concord. sacerdot. & imp. c. 3. n. 6.* quando ait: *Prima fronte Regum jura hac Decretali foveri videntur; sed ut integrum beneficium illi non debeamus, facit exceptio adhibita. Quæ profecto ejus generis est, ut admissa semel in judiciis omnia fora confundat. Quare a Gallis nostris nunquam suscepta fuit, non solum in specie, de qua tunc agebatur, sed nec in cæteris causis &c.* Idem istud observant

varunt

varunt etiam Principes Germaniæ & propterea anno 1522. in Comitibus Noribergensibus in gravaminibus suis, quæ Nuntio sive Oratori Pontificio exhibuerunt, hoc quoque sub num. 64. inferere placuit: *Insuper & id præsumunt officiales, si quando in causis profanis ac inter personas Ecclesiæ minime sacratas dicatasve, sed omnino Laicas, data fide, seu præstito juramento, verbo vel in scriptis, pacta, obligationes, contractus, vel promissiones factæ sint; vel celebrate, quod eam ob rem atque hujus prætextus ratione tales profane Laicæque causa coram ipsis potius, quam ordinario judice agitari debeant. Quæ nova Ecclesiasticorum rechina usu si increaseret ac diutius toleraretur, jam actum foret de civili causarum auditorio, quod omnes profane civilesque causa contractuum atque transactionum hac via necessario ad Ecclesiasticos pertraherentur. Quis enim contractus, quæ transactio, quæ denique inter pacificentes conventio, quæ non sit solemniter ita stipulatione, aut promissione vallata? Illac nimirum rerum veniremus, ut in totum civilita eluderentur judicia. Quod nedum contra equitatem ipsam, contra omnia jura scripta, sed & civili magistratui intolerabile foret. Nam ut demus hoc interim ecclesiasticis iudicibus de perjurio commissio notionem ut habeant, nihilomagus per id causæ ipsius principalis, contractus puta aut transactiones, quamobrem ille pejeravit, iudices competentes erunt, quin perjuros illos ob religionis transgressionem manifestariam tantum iudicio convenire possent, ac Canonicam huic indicere mulctam, reservata tamen civili magistratui, qui perjuros panali iudicio secundum civiles sanctiones plectere ius habuit, commissæ sibi ob id pœna. Hactenus Zieglerus. Dicitis adde quæ idem differit lib. 3. cap. 30. quod de jurisdictione & iudicio Episcopali agit, ubi §. 106. 107. 108. modo adducta sed brevis repetit. Confer §. 93. ibid. Vacillat Schiltnerus aut certe obscure loquitur de usu denunciationis Evangelicæ in praxi juris Rom. Ex. 1. §. 17. ut nescias an eum commendet, an improbet. Conf. eundem Mand. ad Philos. moral. c. 9. §. 42. 43. p. 400. T.*

Obiectio ex
c. 16. b. 2. &
responsio.

(7) Ut appareat, quam incaute Lancelottus hunc paragraphum excerptit ex diversis Pontificum rescriptis, apponam verba c. super his 16. de accusat. Tribus modis, inquit Pontifex, valet crimen opponi: denunciando, excipiendo & accusando. Quando crimen in modum denunciationis opponitur, non est inscriptio necessaria, sed cum in modum accusationis, oportet inscribi: quoniam ad depositionem instituitur accusatio, sed ad correctionem est denunciatio facienda. Cum autem excipiendo fuerit crimen obiectum, distinguendum est, quare opponatur, & quando. Si autem obijcitur, ut ab accusatione vel restitutione aliquis repellatur, non est inscribere necesse &c. Vides Lancelottum ea quæ mox sequuntur in hoc paragrapho de differentia inter accusationem & delegationem, ex hoc cap. 16. descriptisse; sed cur non retinuit etiam tres modos procedendi adversus crimina ibidem indicata, & cur loco exceptionis ibi adductæ hic substituit inquisitionem ex cap. licet Heli de Simonia? Et quomodo jam istæ duæ diversæ pontificum sententiæ conciliabuntur? Ita videtur dicendum. Non poterat Innocentius III. in c. 16. mentionem facere inquisitionis quia per ea quæ mox sequuntur, processus inquisitorius eo tempore nondum erat natus. At idem Innocentius III. introducto a se processu inquisitorio in d. c. licet Heli expunxit exceptionem, & loco ejus inquisitionem substituit. Lancelottus autem de objectione criminis per modum exceptionis infra agit s. 4. Non inepte Glossa ad h. l. istam diversitatem sic conciliat. Delictum proponitur in judicio per modum agendi, aut per modum excipiendi: scilicet primum, aut ex officio, & datur inquisitio: aut ad instantiam partis læsæ, & hinc datur accusatio, quicumque autem agat, aut agit ad pœnam & ideo modis prædictis ageret, aut ad correctionem, & inde oritur denunciatio. Quinque modos quibus de crimine haberi notitia potest recenset Cuchus Instit. lib. 4. tit. 1. Accusationem, Denunciationem, Inquisitionem, Exceptionem, & Notorium. De notorio vide s. 3. tit. seq. & lib. 3. tit. 24. s. 30. T.

(8) Etiam

nem, cum solenni præcedente inscriptione (8) ^a per ^a *can. qui*
 Acculatorem Rei crimen ad Judicem deferretur. (9) *crimen 2.*
 Per Denunciationem, (10) ut cum nulla præcedente *quest. 3. &*
 inscriptione, sed tantum charitativa monitione, (11) ^c *super his*
 ad *in princip.*
ext. cod.

(8) Etiam hoc ex jure civili, uti alia pleraque, desumpsit *jus hoc ex Jure*
 Canonicum. Accusator enim olim in crimen subscribebat, i. e. inter-
 prete Ulpiano *l. 3. §. 2. ff. de accusat.* libello subscribebat, se profes-
 sum esse, & hæc subscriptio similitudine supplicii eum obstringebat,
l. fin. C. de accusat. l. ult. de calumniat. Z.

(9) Per oblationem scil. libelli, qui quomodo formari debeat, *Quid hic de-*
 vid. apud Carpov. *in prax. crim. lib. 3. qv. 106. n. 5. 6.* Reusner. *Terre?*
part. 3. decis. 18. Scaccia *de judic. lib. 1. c. 51. Z.*

(10) Hæc proprie non constituit peculiarem speciem, nec aliam Denunciati-
 onis diffi-
 effectum habet, quam ut inquisitio instituat. Denunciare enim
 nihil aliud est, quam crimen deferre ad magistratum, qui postea de-
 super cognoscat & inquirat. Nullum igitur constituit speciale
 processum, sed processum antecedit. Vid. Bachov. *in Treutl. vol. 2. disp. 31. th. 1. lit. D.* Canonista alias quadruplicem faciunt denun-
 ciationem, Evangelicam, judicialem, Canonicam, & regularem,
 de quibus videri potest Greg. Sayrus *in clav. reg. lib. 12. c. 10. n. 2.*
 Hic sine dubio intelligenda est judicialis, quam introduciam ait i-
 dem Sayrus *cap. 14. n. 5.* quod accusationes propter inscriptionis ne-
 cessitatem intermitterentur, constitutos igitur esse procuratores fi-
 scales, qui ex officio obligantur ad judicem crimina deferre, & hinc
 receptum esse, ut privati sola denunciatione verbali procuratoribus
 illis crimina significant, illi vero ea accipiant & porrigant Notario,
 Notarius porro judici. Z

(11) Hæc ex mente Canonistarum necessario præcedere debet, *Ad quam de-*
 & si acquieverit delinquens monitioni, atque cesset a delicto, de-
 nunciatione opus non erit. Alias a denunciatione repellitur is, qui
 non præmonuit, *c. 2. X. de accusat.* Adl. Thom. Hurtad. *17. 4. cap.*
6. 5.

ad iudicis notitiam crimen deducitur. Ideo autem, cum in modum Accusationis, crimen objicitur, est inscriptio necessaria, non cum in modum Denunciationis: quoniam ad depositionem instituitur accusatio, sed ad correctionem (12) est denunciatio facienda. (13)

Ac-

6. §. 1. n. 84. Quod tamen de denunciatione Evangelica intelligit Gregor. Sayrus *d. c. 10. n. 6.* Ad judicalem enim denunciationem, quia in locum accusationis successit, negat esse necessarium, ut præcedat monitio. Z.

Alia differentia accusationis & denunciationis.

(12) Intentio deferentis non potest mutare processum, neque propter denunciationem intermittere debet iudex inquisitionem. Et ipsa quoque pænæ scopum habet hunc, ut corrigatur delinquens. Alias differentias accusationis & denunciationis suggerit Greg. Sayrus *d. c. 10. n. 5.* inter quas illa non exigua est, quod denunciatus non teneatur probare crimen. Z.

Canonistæ nesciunt, quid sit denuntiatio Evangelica.

(13) Quod hæc Zieglerus explicationibus suis doctrinam de denunciatione Canonica non multum perspicuiorem reddiderit, in culpa est Jus Canonicum. Unde ad excusandum Zieglerum hic paulo distinctius monstranda sunt, quæ jam summam nota 5. & 6. a me sunt allata. Dixi 1) *Ipsos Canonistas nescire, quid rei sit denuntiatio Evangelica*, Varias denunciationis species quidem recensent de Jena *aph. 3.* & Janus in *proæmio*; sed cum omnes denunciationis significatus misceant, & ita species homonymas magis quam univocas collegerint, lectorem magis confundunt, quam ut erudiant. Canonistæ communiter quadruplicem faciunt denunciationem *Canonicam, regularem, judicalem, & Evangelicam* Ziegl. ad Lancel. *l. 4. tit. 1. §. 1. p. 906.* Sed & hæc distinctio est æquivoca. Nam denunciatio *Canonica* denotat vel *generalem* leu publicam, ut quando agitur de matrimonii impedimenti, quæ tertius denunciat, vel *specialem*, illi competentem, cui interest habere bonum Prælatum, vel subditum Ecclesiasticum, ad hoc, ut quis a bene.

beneficio removeatur. *Regularis* dicitur, quæ secundum diversas religionum regulas expeditur de plano, & fit in capitulo ad correctionem excessus. Denunciatio *Judicialis* fit judici ad poenam inferendam, vel etiam ad satisfactionem privatam, unde & ipsa dividitur in judicalem *publicam* & *privatam*. Vide quos citat de Jena d. aph. 3. n. 3. 9. 10. 13. 14. Hæ tres species, etsi & ipsæ in multis conveniant, utcumque tamen finibus inter se discerni possunt, sed *judicialis* & *Evangelica* quomodo differant, ipsi Canonistæ nesciunt. Modo enim dicunt, Evangelicam saltem intendere emendationem fratris, judicalem vero intendere poenam aut satisfactionem privati, modo, Evangelicam etiam extendunt ad satisfactionem privatam & restitutionem damni dati, adeoque denunciationem Evangelicam iterum subdividunt in denunciationem Evangelicam in specie dictam, & judicalem evangelicam, quæ ratione originis saltem sit Evangelica. De Jena aphorif. 4. num. 8. seq. pag. 239. Janus cap. 4. §. 7. p. 56. Cum vero non consentiant Canonistæ in differentia denunciationis judicialis & Evangelicæ ratione finis, non mirandum etiam, quod non consentiant in quæstionibus affinis, v.g. an denunciatio Evangelica procedat ab actu charitatis tantum, judicialis vero ab actu justitiæ, an vero Evangelica etiam procedat ab actu justitiæ; item an denunciatio Evangelica sit saltem consilii, an vero etiam præcepti; de quibus vide de Jena toto aph. 5. Canonistarum distinctiones, assertiones, limitationes, quibus hic utuntur sic sunt comparatæ, ut una alteram tollat, aut certe lectorem reddat confusissimum. Conf. ea quæ collegit D. Hulsemannus in *dissert. de corrept. fraterna* §. 13. seq. p. 106. seq. Dixi Nesciunt;

2) Canonistas nescire quomodo accurate differat denunciatio judicialis ab accusatione & inquisitione. Etsi enim Pontifex dicat denunciatio differat ab accusatione & inquisitione, expressè in cap. *Elicet Heli* 31. X. de *Simonia* contra excessus subditorum tribus modis procedi posse, per accusationem videlicet, de nunciationem & inquisitionem; quomodo tamen differat denunciatione ab accusatione & inquisitione, dicere nequeunt. Modo enim denunciationem ab inquisitione differre dicunt, quod inquisitio locum habeat sine denunciatione præcedente, ubi scilicet ad famam de crimine

crimine index inquirat, Lancel. lib. 4. tit. 1. §. 1. & 3. modo fate-
ri coguntur, denunciationem nihil aliud operari, nisi quod loco dif-
famationis & querelæ succedat, judicique viam ad inquirendum ad-
versus aliquem ex officio aperiat, quod nullo præcedente indicio fa-
cere haud posset. De Jena aphor. 3. n. 2. p. 228. Denunciationem
vero ab accusatione modo sic differre dicunt, ut in denunciatione
requiratur præcedens admonitio, non in accusatione, cap. veniens
95. licet 14. de accusationibus, modo in accusatione etiam præce-
dentem admonitionem requirunt, aut, ut suam differentiam salvent,
accusationem pro denunciatione positam esse violenta textuum tor-
tura asserunt cap. si quis 2. eod. Gonzalez Tellez ad illud in no-

Nesciunt ubi sit n. 3. Dixi 3) Canonistas nescire, ubi sit sedes denunciationis
sit sedes de Evangelicæ. Communiter equidem dicunt sedem esse in cap. No-
aunciationis vir. ille 13. de Judic. de Jena aphor. 4. n. 3. p. 238. Janus cap.
Evangelicæ. 1. §. 2. Ddd. communiter ad d. cap. Novit. ille. Et si in hoc tex-
tu non est fundata denunciatio Evangelica, quatenus judiciali op-
ponitur, frustra eam quæres in aliis. Jungi quidem jubet de Jena
d. l. can. si peccaveris 19. c. 11. qv. 1. Sed intentio ejus haud dubie
non fuit alia, quam quod in d. Canone Augustinus æque provocet ad
idem dictum CHRISTI, ad quod provocat Papa in d. c. 13. de
judic. non quod ibi etiam agatur de denunciatione Evangelica, cum
potius textus ille commode referri possit ad contraria denunciatio-
nis. Quod si forte huc referre etiam velis cap. Quernadmodum 25.
de Jurejurando in fin. facile prævidere poteris, quod responsuri sint
dissentientes, illum textum loqui quidem de denunciatione quæ accu-
sationi opponitur, non vero de denunciatione Evangelica, quæ oppo-
nitur judiciali. Breviter: si in cap. 13. de iudic. non est sedes denun-
ciationis Evangelicæ, nusquam est in toto corpore Juris Canonici.
Non sine ratione tamen dissentiant alii & illam Epistolam decreta-
lem 13. de Judic. magis explicant de denunciatione judiciali. Pir-
hing. Tom. 2. iur. Can. ad tit. de Judic. sect. 2 §. 2. n. 66. p. 22.
Communiter sententia tenet, quod hac denunciatio fuerit non me-
re Evangelica seu charitativa, sed etiam judicialis, tum quia
causa hac commissa fuit iudicibus delegatis, & tum quia Rex An-
glie

glie etiam super interesse proprio se fundabat, quæ est denuncia-
tio iudicialis. Nec obstat, quod hic allegatur auctoritas Evan-
gelica, quia ista denuntiatio iudicialis introducta est instar En-
gelicæ &c. Dixi 4) Denunciationem omnem iudicalem esse & Evan-
gelicam abusive & Evangelicam illam simul esse iudicalem. *lica denun-*
Idque probavi in d. disput. de denunc. Evangel. in notis ad §. 5. 12. *ciatio pa-*
13. & 14. Dixi 5) Denunciationem esse inventum Innocentii III. *rum disse-*
ad præparandum processum inquisitorum: ab eodem paulo post Denunciati-
introducendum, & ad liberandos delatores, potissimum clericos æonis origo
pœna calumniatorum ad exemplum Tyrannorum Ethnicorum. & scopus.
Dicenda ad §. 3. Lancelotti ostendent Innocentium III. esse autorem
processus inquisitorii, cum omnes decretales, quæ de inquisitorio
processu loquuntur non sint antiquiores Innocentio III. Ita idem
dicendum de decretalibus Epistolis, quæ mentionem faciunt denun-
ciationis nostræ v. g. c. 13. de iudic. c. 25. de iurciur. c. 16. de accus.
cap. 31. de Simonia. Non obstat cap. 2. de calumn. Ad hoc enim
respondebo not. 18. ad §. seq. Præparatio in eo consistebat, quod
cum accusatores hæcenus tenerentur ad inscriptionem ne calumnia-
rentur, clerus & alii etiam delatores clero faventes a pœna calu-
mniæ liberarentur, sub prætextu, quod ex charitate christiana,
ex intentione correctionis fraternæ, ex pietate, ex zelo divi-
no, denunciatione usi fuerint. Cum tamen apud bonos Principes
& homines quosvis, sana ratione utentes delatorum maxime
exofia fuerit conditio, de quibus infinita sunt loca apud Tacitum,
Suetonium, Martialem, Plinium, Dionem Cassium, Capito-
linum & alios historiæ Augustæ scriptores. Adde totum titulum
Codicis de delatoribus & petitionibus bonorum sublati Lib. 10. i-
bique DD. & 101. tit. Cod. Theod. de petitionib. & ultro datis &
delatorib. lib. 10. ibique Jac. Gothofredum, Speciminis loco appo-
namus saltem L. 2. Cod. Theod. d. 1. quæ Constantini M. est. Com-
primatur unum maximum humanæ vitæ malum, delatorum exe-
cranda pernicies, & inter primos conatus in ipsis faucibus
stranguletur, & amputata radicibus invidiæ lingua vellatur,
ita ut iudices nec calumniam, nec vocem prorsus deferentis ad-

*Accusator non probans objectum crimen tenetur ad
pœnam talionis, nisi suam innocentiam purgaverit: & in-
terim dum purgat, est suspendendus.*

§. 2. Accusator igitur, si legitimis destitu-
b) cām. quitus sit probationibus, eam pœnam b) debet in-
non pro- cur-
bare, 2. q. 3. & can. qui crimen. 2. q. 8.

*mittant. Sed qui delator extiterit, capitali sententia subju-
gatur. Quod vero hoc inventum maxime in favorem cleri inventum
sit, nec his nocuerit denunciatio laicorum, constat ex Can. 1. &
5. C. 11. q. 7. Prætextum charitatis Christiane vanum esse & textum
Matth. 18. v. 15. seq. a Papa, maxima tortura eo tractum exinde
patet, quia Christus ibi non loquitur de denunciatione judiciali,
neque de excommunicatione, neque de jurisdictione Ecclesiastica,
sed solum de officio cujuslibet Christiani erga quemlibet Christia-
num ex charitate in negotiis extrajudicialibus, ita ut hic locus Chri-
sti sit instar commentarii ad dictum legis Mosaicæ Levit. XIX. 17. Ne
odio habeas proximum, arguas eum. Vid. omnino Grotius in
Comment. ad h. l. Item Joh. Ligthfoot in hor. Hebraic. ibid. Add.
dictum Pauli II. Thessal. III. vers. 13. seq. & I. Corinth. VI. v. 1. seq.
Confirmat observationes nostras hætenus adductas Franciscus Pegna
in Praxi inquis. l. 1. c. 10. n. 6. adductus a Limberchio Histor. In-
quis. lib. 4. c. 5. p. 260. Quoniam autem ex tribus modis proceden-
di in hoc tribunali primus per modum accusationis non est usua-
tus; secundus vero per denunciationem, licet sit communis &
usatus, magis videtur esse initiativus, quam completivus 10-
tius processus, quia ex eo quod iudicibus fidei denunciantur rei
lesæ divinæ maiestatis, illi incipiunt inquirere, & procedere &
in toto hoc negotio potissimas per testes sibi vindicat Inquisitio,
ideo ab hoc tertio modo procedendi per Inquisitionem, & indi-
ces vocantur Inquisitores, & tribunal & ministri dicuntur etiam
esse officii Sanctissimæ Inquisitionis. T.*

ad

currere, (14) quam si probasset, reus sustinere debebat,

ad §. 2.

(14) I. Inscriptio & pœna talionis hodie passim a foro recesit. *Ufus hodiernus.*
Gothofr. ad l. fin. C. de accus. Z.

II. Imo totus processus accusatorius. Cum enim accusatores *Ejus ratio.*
pœnam calumniæ timere debeant, contra si denunciatione utantur, ab hac pœna sint immunes, stultissimi forent, qui præ accusatione non eligerent denunciationem. Adde quod accusator regulariter debeat suppeditare impensas, at denunciatus relinquit curam impensarum judici inquirenti. Valde vero in Germania interitum processus accusatorii promovit Constitutio Carolina, ut probavi in *dissert. de occas. ac intent. Consuet. Crimin. Carolinæ §. 36.* Nec obstat, quod tamen hodie etiam Germania in multis provinciis utatur accusatoribus publicis i. e. Fiscalibus ad vindicanda *crimen*
crimina per accusationes suas constitutis. Nam respondeo, hæc *Fiscalium*
se mera glaucomata ad decipiendos incautos, quasi adhuc processus *& harum*
accusatorius non plane deserit esse in usu. Etenim re ipsa processus ille est inquisitorius, saltem larva accusatorii ornatus, & ipsi adeo Inquisitores Pontificii hujus inventi autores sunt. Nam promotor Fiscalis in processu Inquisitorio jam ab initio appellatus fuit Officialis Inquisitionis, qui officio accusatoris functus est. Ad hujus officium pertinuit dicta testium exquirere, & reos ad inquisitionem deferre, sive denunciare (vides adeo, delator est, non accusator proprie) illos judiciis ac petere, ut comprehendantur & in carcerem deiciantur. Deinde comprehensis & admonitis reis eos accusare debuit. Vid. Limborch. *Hist. inquis. lib. 2. c. 5. p. 117. seq.* Significantior est alter locus apud Eundem *lib. 4. c. 7. p. 262.* Quando delator crimen aliquod ab alio perpetratum ad Inquisitorem deferre, & delatio apparentiam habet veritatis, iuxta instructionem Eymerici, que olim obtinuit, hac ratione proceditur. *Primo querit Inquisitor, an delator velit accusare, & pro-*

cedere per modum accusationis in negotio, vel non? Si dicis, se per modum accusationis procedere velle, monendus est per Inquisitorem, quod oporteat se inscribere ad talionis pœnam, nisi probeat. Istum tamen procedendi modum Inquisitor non facile admittere debet, tum quia non est in causa fidei usitatus, tum quia accusatori est valde periculosus; & multum litigiosus. Si tamen accusator instet, accusationem porrigere debet in scriptis, eaque a Notario, ut processus inchoetur scribi debet. Alii tamen contendunt, in crimine hæresis non esse necessariam inscriptionem ad legem talionis. Cum autem hodie raro accusantis persona admittatur, publicus est constitutus minister, quem Fiscalem vocant, qui personam accusatoris subit, & reos accusat; ne se subscribit ad pœnam talionis, aut ad alias, quas falsi accusatores pati solent. Vides hic, Fiscales ejusmodi non esse veros accusatores, sed eis jure Canonico occasionem suppeditari calumniandi pro lubitu absque metu pœnæ. Simul vides originem erroris & reliquiarum Papatus hodiernum in Jurisprudentia dominantium, dum etiam in praxi plerumque defenditur, advocatos Fisci debere esse immunes a juramento calumniæ, utpote qui præsumtionem pro se habeant integritatis fortissimam, et si contra hanc præsumptionem non raro clament exempla calumniarum apertissimarum & vix imaginatione concipiendarum. Et ecce insigne Specimen calumniarum ex instituto processus inquisitorii a Fiscalibus inquisitionis quasi ex officio committendarum ex eodem Limborchio *d. lib. 4. c. 17.* ubi postquam formulam libelli accusatorii retulisset, quibus in inquisitione adversus hereticos olim usi fuere Fiscales, ita subjungit p. 287. *Hic autem observat Reginaldus Gossalvius, quando accusatio ex scripto proponitur, eam ordinarie complura atque conficta gravamina continere, quæ neque reo ipsi unquam venerunt in mentem, neque de quibus illum quisquam apud Inquisitores unquam debuit: idque hoc præcipue in fines; primo, ut multitudinem ac gravitate criminum confictorum obruentes miserum hominem atonitum reddant, ut sui ipsius impos nesciat, ubi sit, aut quo se vertat, quidve respondeat, deim, ut tentent, si forte accusatus*

*Specimen
calumnia-
rum a Fisca-
libus ex offi-
cio committendarum.*

bat. Denuncians vero, licet ad talionem non reneatur, si tamen c) in probatione deficiat, (15) donec c) c. 2. ex 17. suam purgaverit innocentiam, (16) & ab officio & de calum. be-

ius ex insentatis criminibus quodpiam admittat; aut saltem, si de ill-rum quopiam possint cum eo verba conferere, unde in nasam irabi possit. Et hæc vere dici, neque in odium Inquisitionis esse conficta, facile liquet ex historia Inquisitionis Goana, cuius auctor homo Pontificius, narrat, cum sibi capita accusationis a Promotore Fiscali prelegerentur, inter alia iis hoc fuisse comprehensum quod esset accusatus & sufficiens convictus, quod parum reverenter esset locutus de summo Pontifice, & contra illius auctoritatem. Ad quam accusationem respondit, sibi plane non constare, quod eo modo, prout accusatione continebatur, de summo Pontifice locutus fuerit; interim si nexum totius sermonis aperiant, confisurum se sincere ac bona fide, quicquid dixisset. Cum denovo coram Inquisitore adductus esset, & Promotor Fiscalis eandem accusationem repeteret, noluerit ipsi sermonis sui seriem & nexum aperire, neque posthac hac accusatio repetita fuit, neque ulla illius mentio facta est in ipsius processu, cum illius sententia publice in actione Fidei prelegeretur: Unde colligit, fuisse hanc falsam accusationem, & eum solummodo in finem confictam, ut ex ipso quippiam expiscarentur. Cave tamen, ne putes, me insultare univerſo Fiscalium ordini. Absit, Veneror, & honoro probos & integros, quorum etiam non pauci ubique dantur. Saltem hic expono fontes & origines corruptæ Jurisprudentiæ per Canonistas. T.

(15) At si verum est, quod denuncians crimen probare non *Objectio.* teneatur, uti statuit Sayrus d. l. Scap. 14. n. 11, nulla ei metuenda & infligenda propter defectum probationis erit poena. Z.

(16) Scilicet, quod non calumniandi animo ad hujusmodi crimina *Declaratio.* proponenda processit. c. 2. X de calumniis. Z.

beneficio suspendendus erit: (17) ut cæteri simili pœna perterriti, ad aliorum infamiam facile non proliant. (18)

Po-

*Objectiones
alia.*

(17) Durtus igitur in proportionem punitur denunciator, quam accusator, sicubi in probatione defecerit. Accusator enim ad similem pœnam tenetur: denunciatus ad graviorem. Imo vero denunciatus plane non intendit pœnam, sed correctionem tantum, & commendationem vitæ, uti supra dixit autor. Z.

*Responsiones
ad istas ob-
jectiones.*

*1) De durior
re pœna de-
nunciantis,
quam accu-
satoris.*

(18) Proposuit equidem in notis modo adductis varias objectiones Zieglerus adversus Lancelotti doctrinam, sed eas non sustulit nec solvit. Equidem quod initium notæ præcedentis atinet, non intelligo qua ratione Zieglerus objectionem formet, quasi durior sit pœna denunciantis, quam accusatoris. Suspendio enim ab officio non est gravior quam pœna talionis, inprimis si de crimine capitali quis accusaverit. Et si regeras, de pœna capitalis aut corporis afflictione non esse casum dabilem ob dicta nota 1, tamen infra dicenda ad tit. 12. seq. huius libri docebunt inter pœnas Canonicas præter suspensionem esse etiam depositionem, degradationem, interdictum, excommunicationem, quæ omnes sunt suspensione, inprimis temporali majores. Sed illud dubium gravius est, quod bis urget

*2) De pœna
calumnia
denunciantis
instringenda.*

Zieglerus, quomodo denunciatus possit puniri, cum tamen hæcenus dicta ostendant, denunciatus non teneri ad probationem, & præsumptiones pro se habere, quod denunciatus ex impulsu charitatis Christianæ, non ad pœnam, sed ad correctionem fraternam, Ergo saltem hic iterum habebimus exemplum Juris Canonici sibi contradicentis, cum verba Lancelotti, hic a Zieglero impugnata de-

*Quibus ad-
ditur 3) ex
summario
hic desumpta.*

sumpta sunt ex c. 2. de calumniatoribus. Imo quid faciemus auctori summarii ad hunc paragraphum, qui eum totum de accusatore saltem explicat, cum tamen Lancelottus loquatur diferte de differentia inter accusatorem & denunciantem. Sed salva res est. Quisquis sit autor summarii, accuratius sensum d. c. 2. de calumniat.

per-

perpexit quam Lancelottus. Tolle homonymiam a voce denun- *Denunciati-*
 ciationis, & res erit clara. Denunciatio vel opponitur accusationi, *onis homo-*
 vel est synonymum accusationis. De priore agitur in §. 1. *hic: nymia,*
 Posterior significatus occurrit in *d. c. 2. de calumn.* cuius auctor est idem *G. 2. de ca-*
 Innocentius III. Probo assertum posterius, quia Pontifex denun- *lumn. loqui-*
 tiantem hic punit, ideo quod non sufficienter probaverit. *tur de de-*
 fitoris vero est probare, non denunciantis per modo dicta. *nunciatioe*
 Addatur Gonzalez Tellez *in comment. ad c. 16. de accus. n. 8.* cuius hæc *quæ est sy-*
 sunt verba. *Sed adhuc præsentis assertioni* (quod scilicet secund. *d. accusatio-*
c. 16. denunciants non terreatur ad pœnam) *obstat textus cap. 2. de ca-*
nis.
lumn. ubi denunciator per calumniam pœna suspensionis punitur:
ergo non tantum accusator, verum & denunciator subscribe-
re debet, cum deficiens in probatione criminis illati equali pœ-
na punitur. Cui difficultati ut satisfaciatur Cardinalis ibi docet,
denunciatores in ea specie non ad correctionem, sed ad vindi-
ctam egisse: ideoque quia per calumniam derulit, a beneficio
suspensæ. Sed hæc solutio quia nimis restringit textum illum, com-
munitur a Doctoribus refellitur: quare ea omissa, verius dicen-
dum est, denunciatores non teneri inscribere, si ad correctionem
tantum agant, ex præsentis textu, & cap. licet infra hoc titul. Si
autem se offerant probationi delictorum, ad eorumque instantiam
procedatur ad inquisitionem, quia tunc quodammodo accusatorum
partes sustinent. puniuntur propter calumniam. Accedit quia in
dict. cap. 2. agitur de calumnia commissa a subdito erga Prælatum;
quæ omnia puniendæ est, cum alias facile subditi Prælatos suos, a
quibus passim increpantur, obiurganturque, diffamarentur falsis
illatis criminibus. Nec interest, quod delator non inscribit quia
non valet argumentum: Ergo, non punitur; qui contra electum,
& non confirmatum crimen excipit, non inscribit; quia ad pœ-
nam non agit, ex præsentis textu: & tamen si in probatione
deficiat, punitur, cap. 1. de elect. in 6. Scilicet, ut aliquoties mo-
nuimus, & ad §. seq. latius probabimus, Innocentius III. est auctor
processus inquisitorii. Igitur antequam eundem introduceret & an-
tequam is reciperetur, & in praxia introduceretur, vigeat adhuc Innocentii III.

jure

Ponit, quando procedendum sit per inquisitionem

§. 3. Per inquisitionem (19) criminale iudicium
*d) c. qua. instituitur, (20) cum præcedente diffamatione, d) ac
 liser & quando cl. 2. extra cod. qua-*

jure Canonico solus processus accusatorius. Quamvis igitur accusatores, calumniam committentes jure Canonico veteri hic ad marginem allegato tenerentur poena talionis, aut alia graviore, qualis etiam infligitur adhuc in *cap. de calumn.* Innocentius tamen tertius, ut eo melius viam aperiret processui, quem jam meditabatur, inquisitorio, inceptit prius leviores poenas etiam accusatoribus in calumniam deprehensis introducere, ut saltem suspenderetur calumniator donec calumniator canonice innocentiam suam purgaret. Fuisse autem poenam hanc, quam Zieglerus duriores vocaverat, revera levisimam, patet ex *glossa ad hunc §. nostrum*, quæ purgationem canonicam recte explicat de purgatione per juramentum. At calumniator, qui non timuit calumniam committere, non etiam timebit juramento se a calumnia purgare, inprimis, si zelo pharisaico ferrens se ipsum falso persuadeat, quod non sit calumniator. Sed ita, inquit, Lancelottus aperte confudit distinguenda. Quid inde? Facile id condonandum Lancelotto, quod isto tempore, quo scribebat, non perciperet satis distincte omnes astutias Paparum, destitutus videlicet subsidiiis, quibus hodie gaudemus, T.

ad §. 3.

Utilitas processus inquisitorii. (19) Salubriter processus hic receptus est, ne deficiente accusatore delicta manerent impunita, cum intersit Reip. ut provincia aut civitas malis hominibus purgetur *l. 13. ff. de offic. præsid.* Et ex hoc debet iudex ex officio ad inquisitionem procedere, idque si non fecerit, crimine non levi se obstringit. Paris de Put. *de syndicat. in verb. de negligentia, vers. infran. §. 9. Z.*

Quæ ostenditur esse i-Zieglero. (20) Etiam hic error, quamvis satis gravis, condonandus quod putaverit, salubriter loco accusatorii processus introductum esse processum inquisitorium, cum eum communem habeat pro-

prope cum universis JCris hodiernum celeberrimis, quasi scilicet processus inquisitorius hodiernus partim ex jure Naturæ, partim ex Scriptura sacra aut lege Mosæica, partim ex jure Romano sit derivandus. Quam sententiam palpabiliter refutavi *in dissert. de origine processus inquisitorii*. simul ad oculum monstrans eum soli Juri Canonico & Clero Pontificio debere originem, id intendenti, ut sub specie justitiæ imperium in Laicos variis artibus diu quælitum conquisitorii, firmarent. Summa eo redit. Postquam §. 1. generalem definitionem processus inquisitorii dedissem, & §. 3. statum controversiæ formatam, quod (1) non agatur hic de officio Magistratus in genere puniendi delinquentes, neque (2) an processus inquisitorius in totum repugnet dictamini rectæ rationis, neque (3) an ubi processus accusatorius receptus est, omnis inquisitio & pœna delictorum notiorum cesset, etsi nemo accuset, sed (4) quod quæsitio sit: An inquisitorius processus tanquam remedium ordinarium recipiendus sit in republ. præ processu accusatorio? In §. 6. usque ad 12. respondi ad argumenta, quæ pro dissentientibus ex doctrina juris naturæ afferri poterant, vel allata sunt. 1) Principis & Judicis officium consistere in eo, ne delicta maneant impunita, ergo etiam officium judicis consistere in eo, ut inquirat in delictis, etiam si nemo accusasset. 2) Ex propria confessione nostra posse casus existere, ubi deficiant accusatores, & quidem cum evidenti damno Reip. Ergo hic saltem opus esse processu inquisitorio. 3) In processu accusatorio accusatores, imprimis præmiis excitatos sæpe esse calumniatores. Ergo hic saltem utilitatem præstare processum inquisitorium. 4) Præstantiam processus inquisitorii exinde patere, quod hic inquiratur etiam in delicta occulta, & quæ absque testibus committi soleant, nec post se relinquunt opus in sensus incurrens. 5) In processu inquisitorio etiam delicta non occulta puniri, quæ alias pœnam a lege civili statutam non habent, & in quibus adeo locum non habet processus accusatorius, v. g. delicta carnis a legibus civilibus neglecta, adeoque horum saltem intuitu commendandum esse processum inquisitorium præ accusatorio. 6) In processu inquisitorio non omnia licere judici pro libidine sua & malo arbitrio agere, verum adstri-

etiam esse ad certa indicia tanquam ad normam. 7) In accusatorio reos etiam propter sola indicia fuisse condemnatos apud varias gentes, in inquisitorio nunquam condemnari propter sola indicia, sed vel factum ipsum debere probari, vel confessionem rei adesse. Et responsiones quidem reliquæ ad has objectiones ibidem legi possunt. Saltem speciminis loco hic apponam responsiones ad objectionem quartam & quintam. Ad *quartam*: Supponitur hic tanquam indubitatum, quod tamen est valde dubium, quasi scilicet expediat Reipublicæ, omnia delicta occulta puniendi esse. Scopus Reip. cujusvis in puniendis delictis est, ne alii, qui similiter delinquere poterant, irritentur ad delinquendum, si videant, delicta esse impunia. Sed quomodo irritabuntur illi, quibus incognitum est, an aliquod commissum sit delictum? De occultis non judicat Ecclesia. Cur Resp. igitur de occultis judicare deberet? Inprimis cum forum Reipubl sit externum, ecclesiæ vero forum communiter dicatur esse internum, an recte id fiat, jam non disputo. Sed tamen alii, quamvis pauci, sciunt, delictum occulte esse commissum. Saltem ergo hæc non debebant esse impunita. At vero de his non loquimur. Et fac etiam, de illis sermonem esse, ad talia sufficit processus accusatorius. Si urgeas, saltem delinquentem occulte, irritari ad delictum idem repetendum, vel majora etiam perpetranda, si non statim puniatur; respondebo; in viribus humanis non esse, ut omnia irritamenta ad delinquendum, tantum abest, ut omnia occulta irritamenta tollantur e Reipubl, ergo nec extirpationem ejusmodi irritamentorum esse finem Reipublicæ. Deinde finem suum obtinebit Reipublica, si hic, qui antea occulte deliquit, postea puniatur, cum testes adsunt de delicto repetito. Neque enim in potestate delinquentium est, ut delicta semper occulte committant, inprimis cum postea securius agere soleant, nec tantam circumspersionem, ut antea, adhibeant. Ad *quintam*. Nos potius invenimus argumentum, & potius querimus, quis potestatem dederit inventoribus processus inquisitorii, ut potestatem legislatariam sibi arrogaverint, & vitia cum criminibus contra principia moralia & juridica confuderint. Vitium & crimen valde differunt. Crimen est,

*An expediat
Reip. ut deli-
cta occulta
puniantur?*

*An expediat
Reipublicæ
punire vitia
omnia, etiam
notoria?*

est, quod lædit præcepta iustitiæ, cuius administrandæ gratia Respublicæ sunt institutæ. Vitium vero violat insuper præcepta honesti & decori. Virtus sui ipsius præmium, Vitium sui ipsius poena. Siurgeas: Imo honorem virtutis præmium esse, regeram, dedecus & ignominiam esse vitiorum poenam. Si legislator istam normam seu totus poenas saltem statuit criminibus, quo jure alius in Republica ex vitis omnibus crimina efficere audet, cur potestatem legislatoriam ad se non pertinentem vi vel fraude sibi vindicat? Taceo, quod valde suspectam reddat hanc prærogativam processus inquisitorii, quod saltem vitia voluptatis notet, quæ fere communem omnium, honestati vel minimum additorum, detestationem incurrunt. Cur non etiam notarunt poenis vitia ambitionis & avaritiæ, zelum intempestivum, fraudes, scilicet pias, hypocrisis? Porro §. 13. & 14. monstravi iniquitatem sub processu inquisitorio latentem propter cessantem poenam calumniæ sive judicum, sive delictorum, tam propter torturæ & carcerum squalidorum usum, si non originem, saltem potissima incrementa debentem inventoribus processus inquisitorii. Cum vero defensores processus inquisitorii soleant pro ejus iustitia & præstantia varios textus ex Sacra Scriptura adducere, respondi §. 15. ad §. 25. partim generaliter, omnes illos textus non nisi per torturam evidentissimam eo trahi, cum Scripturæ per se. nihil doceat, quod rectæ rationi repugnet; partim specialiter *turam ad-* ad textus *Genes. XVIII, 20, 21. Exod. II n. seq. Deuter. XIII, 12 seq. Josue VII, 19. Proverb. XX. 8. XXIV. 11. Rom. XIII. 1. Lucæ XVI. 1. seq.* Simul tamen confessus sum, nihil etiam probare dictum *Joh. VIII, 11.* contra licentiam processus inquisitorii. Se. In republ. If. quitur in §. 26. ad 32. demonstratio, quod in Republica Israelitica *So-* ra adducere, respondi §. 15. ad §. 25. partim generaliter, omnes illos *ra-* textus non nisi per torturam evidentissimam eo trahi, cum Scripturæ *So-* per se. nihil doceat, quod rectæ rationi repugnet; partim specialiter *So-* *turam ad-* ad textus *Genes. XVIII, 20, 21. Exod. II n. seq. Deuter. XIII, 12 seq. Josue VII, 19. Proverb. XX. 8. XXIV. 11. Rom. XIII. 1. Lucæ XVI. 1. seq.* Simul tamen confessus sum, nihil etiam probare dictum *Joh. VIII, 11.* contra licentiam processus inquisitorii. Se. In republ. If. quitur in §. 26. ad 32. demonstratio, quod in Republica Israelitica *So-* lus processus accusatorius ordinarie fuerit receptus. *Deuter. on XIX. 17. & XXV. 1.* juncto Seldeno *de Synedr. Vet. Hebræorum libr. 2. c. 13.* Sigonio *de Rep. Hebr. l. 6. c. 7.* item quod divinum numen non fuisse luerit inquiri deficientibus accusatoribus in delicta occulta, ubi nul- *Neque in-* lus corpus delicti adesset, quia ne quidem in homicidio, etsi deli- *quisitionem* cito gravissimo, ubi etiam de corpore delicti constaret, processum *fuisse insti-* inquisitorium instituere præcepit. *Deuter. XI. 1. seq.* Neque et- *tusam in deli-* *dis occultis.*

Neque omnia vitia iam in omnia vitia, five occulta, five non occulta inquiri, aut ea puniri Deum iussisse, in quæ postea autores processus inquisitorii, etsi sint occultissima, inquiri voluerunt. Ita inter crimina puniendæ, non fuisse relata apud Hebræos bigamiam, concubitus mariti cum soluta, stuprum virginis aut viduæ honeste viventis, tantum abesse, ut processus inquisitorius ibi locum habuerit. *Exod. XXII.*

Ignotos illis 16. *Deuter. XXII. 28. unct. Deuter. XXI. 10. XXII. 13. seq.* Porro fuisse carceres squalidos & torturam cum suis indicibus, sed si reus non convinceretur de crimine per duos testes, absolutum eum fuisse a pœna capitali. *Levit. XXXV. 30. Deuter. XVII. 6. XIX. 15.*

Ignoram etiam fuisse pœnarum crudelitatem. Neque adeo tum temporis persuasum fuisse populo Israelitico, ac si magistratus Dei iram excitaret, si non torqueret eum, quem unicus testis nocentem esse dixerat, etiam his accedentibus indicibus. Denique, etsi Moses iussu divino nonnullis delictis pœnas capitales imposuerit, easque satis terribiles, non tamen fuisse illas inhumanas & crudeles, quales secum tulerit processus inquisitorius. Ubi simul exposui, quid intelligendum per extirpationem delinquentis a populo suo, & quomodo concipienda sint quatuor genera pœnarum capitalium apud Israelitas usitata, gladii, strangulationis, combustionis & lapidationis, & quid respondendum sit ad objectionem de combustionem, primo intuitu valde sententiam non-

Contra falsorum testimonii pœnam gravissimam. Quin & sapientissime a Deo fuisse provisum, ne temerarii accusatores impunes manerent. *Deuter. XIX. 16 seq.* Testes enim & accusatores, vel denunciatores apud Hebræos fere eodem fuisse, cujus moris ratio ex principiis reipublice Iudæicæ simul docetur. Uterius §. 33. & 34. ex Luciano, Demosthene, Maximo Tyrio, Nicolao Cæsio probavi, Athenienses pariter & Lacedæmonios ignorasse processum inquisitorium. Quod Romanos attinet, ostendi §. 35. ad §. 47. male ab his derivari originem processus inquisitorii, cum tamen Pandectæ & constitutiones Imperatorie nihil nisi processum accusatorum recenseant, 1. 1. ff. de Accusationibus & inscriptionibus, & pœnas calumniarum accusatorum ad tit. item tit. ff. de prævaricationibus. item ff. de calumniarum item ad §. 1. Turpilium, & torturam olim nonnullis variissime, & intuitu processus in-

qui-

quisitorii, recentioribus etiam temporibus non ita promiscue usurpatam esse testentur *l. 1. ff. & C. de question.* juncto Schiltero *Exerc. 49. §. 119.* & Ulpiano *l. 1. §. 23. de question.* carceres autem non sint inter pœnas referri *l. 8. §. 9. de pœnis.* Non dissidendum tamen esse, sub Imperatoribus quædam præiudicia aut concomitantia processus inquisitorii paulatim irrepsisse, nempe pœnas carcerum *l. 1. & 2. C. de custod. reor. l. 7. pr. ff. depositi l. 50. §. 41. de injur. tormenta- torum extensionem ad liberos homines l. 3. C. de quest. &c.* Ad- sunt etiam testimonia prope infinita, sine accusatione & omnibus ad processum accusatorium pertinentibus, non licuisse apud Romanos reos criminum condemnare, neque solum in statu Reip. liberæ sed & sub Imperatoribus. Cicero *pro Roscio Amerino*, Festus, *Ad. XXV. 16.* Tertullianus *in libro ad Scapulam.* D. Marcus apud Galli- canum, Ambrosius *lib. 8. Epist. ad Synagium*, Imperatores *l. ult. C. de accusas.* His præmissis respondi ad textus pro dissidentibus adductos, *l. 2. §. 32. ff. de O. J. l. 13. de offic. Præs. l. 1. §. 25. de SCs. Silaniano. l. 6. de custod. & exhib. reorum. l. 6. §. 3. ad SC. Turpil. l. 7. C. de accus. l. 1. C. de custod. reor. Nov. 128. c. 21.* Re- spondi etiam Clarissimo Jacobo Basnagio *in Histor. Eccles. cap. 9. li- bri 24. p. 1429.* primam originem inquisitionis Justiniano adscriben- tis, partim, quod illa relatio nitatur saltem autoritate historiz se- cretæ Procopii, scriptoris valde suspecti, partim, quod ne quidem quæ inde allegavit Basnagius, in Procopio extant. Denique mon- stravi, quod processus inquisitorius originem debeat solis Pontifici- bus Romanis, & juri Canonico. quod jam suo tempore circa annum 1320. agnovit Robertus Maranta *in spec. aur. part. 6. n. 48. & 206.* nonico, sed Non tamen credendum, quasi subito processus inquisitorius Chris- tianum orbem invaserit sed factum id fuit pedetentim. Olim non erat sic, sed secundum doctrinam ipsius juris Canonici, turpe ha- bebatur & illicitum sine accusatore aliquem condemnare. *Canon ni- hil. 4. can. de manifesta l. 7. C. 2. q. 1.* Sed postea mutata sunt tem- pora, & quemadmodum olim ad impugnandam inquisitionem abu- tebantur Canonistæ textibus Scripturæ, v. g. *in d. can. 4. & 17. quod Christus Judam non ejecerit*, quia non fuerit accusatus, item Sa-

lycerus dictum Christi de adultera *Job. 8.* ita successores etiam tor-
quebant textus scripturæ pro introducenda & commendanda inqui-
sitione, ut mox apparebit. Inceptum etiam fuit corrigere leges ci-
viles circa processum accusatorum, & inimicos repellere ab accu-
satione *c. 7. 13. 19. de accusat.* Tellez ad *cap. 10. eod. tit. n. 5. & 6.*
item Laicos ab accusatione Clericorum sub prætextu, quod Laici sint
Clericorum inimici *c. 1. 2. 3. & 4. C. 11. 9. 7.* (De inimicitia laico-
rum in Cleros est *c. 5. & 14. ibid.* Atque hoc quidem primo in-
tuitu non videbatur esse adeo iniquum, cum & Clerici non debe-
rent accusare laicos *can. 6. ibid.* sed tamen magna latebat fraus, cum
Clerici tamen possent denunciare laicos, non vero laici clericos.)
Unde semel obtenta facultate corrigendi & emendandi leges Politicas
de accusatorio processu disponentes, facile fuit ulterius progredi.
Porro & denunciatio erat jam introducta, differens maxime ab ac-
cusatione, quod accusator deberet inscribere nomen & poenam ca-
lumnix pati, denuntiatores calumnix poenam non metuerent, sed
facile excusarentur prætextu charitatis. Et hæc ipsa adeo denuntia-
tio paravit viam processui inquisitorio. (Reliqua ad hunc gradum
pertinentia repetere ex *nota 5. 6. & 13.*) Neque statim publice sanc-
ta fuit inquisitio, seu processus inquisitorius. Sed prius hinc inde
vel ab ipso Pontifice, vel ejus speciali jussu & permissu ab aliis ten-
tatus. Vide *cap. 16. & plura sequentia de Accusat. c. 31. de Simon. c.*
un. Ut ecclesiast. benef. sine dimin. conferantur. Potissimum illud
cap. unic. vide plenius in Epistolis Innocentii III. lib. 1. Epist. 268. Un-
de opus habuit Pontifex justitiam hujus processus non consueti defen-
dere adversus objectiones ipsi factas. Quæ continentur in *d. cap. un.*
verbis: *Proponebas, quod nullus debeat sine accusatione damnari,*
nec aliquid circa negotium illud sit factum in forma judicii
&c. Item: *cum enim juris sit explorati, quod actore non pro-*
bante, is, qui convenitur, etiam si nihil præstiterit, debeat ab-
solvi &c. Quamvis parum rationabiliter ista dubia solveret, & or-
dinem inquisitorii processus justificaret *d. cap. unic.* verbis: *quia ve-*
ro hæc allegatio &c. Etenim nihil respondet ad objectionem, sed
pro more ineptorum disputantium saltem contradicit, aut negat con-
clu-

Gradus pri-
mus corre-
ctio proces-
sus accusa-
torii.

Gradus se-
cundus in-
ductio de-
nunciatio-
nis.

Gradus ter-
tius.

Gradus
quartus.

clufionem *ibid.* verbis : porro cum donatio &c. Similiter inepra est refponfio Pontificis ad objectionem , quod nemo poffit fimul ef- fe accufator & iudex , dum torquet pro neganda conclufione dicta Lucæ , & Geneleos *cap. 17. & 24. X. de accufat. & cap. 31. de fimonia* & poftea ineptiffime fubjungit , *non tanquam fit idem accufa- tor & iudex , fed quafi fama deferente vel denunciante clamore fui officii debitum exequatur.* Et omnino apparet , quam curta Pontifici fuerit fuppellex in defendendo fuo proceffu inquisitorio , quod eadem fit lyra , & eadem prope adhibeantur verba in iftis tribus capitulis modo allegatis , quamvis ad diverfos & diverfis temporibus datis . Nullum vero eft dubium , quin primas radices proceffus in- quifitorius egerit initio feculi XIII. fub Innocentio I. i. Papa. Nam ple- ræque , fi non omnes Conftitutiones Papales , quæ de proceffu inquisi- torio primum loquantur , funt hujus Innocentii . Scilicet *cap. 13. de judiciis , cap. un. Us ecclef. bon. fin. dim. conferantur , c. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 24. X. de accufat. Cap. 31. de Simonia &c.* Qualis & quantus fuerit Innocentius III. videri poteft ex gelftis ejus ab Anonymo con- fcriptis , & operi vafto Epiftolarum Innocentii , a Stephano Balu- zio Parifis fuperiore feculo edito , præmiſſis , ut & ex ipſo Epifto- larum opere . Scilicet a Pontificiis ut magnus heros prædicatur . Le- ctor in partialis videbit , fuiſſe hominem non extraordinariæ eruditi- onis nec prudentiæ , forte tamen etiam nec malitiæ , ſtultitia & ſu- perſtitione communi non imprudenter utentem ad augendum impe- rium Eccleſiaſticum , & ſupprimendam auctoritatem Magiſtratus Po- litici . Sedi præfuit ab anno 1198. uſque ad annum 1216. Porro quem- admodum hactenus dicta de gradibus originis ſatis docuerunt fimul , inventione hac proceffus inquisitorii intendiſſe Pontifices , ut ſub ſpe- cie juſtitiæ imperium in Laicos , variis artibus diu quæſitum , confir- maretur ; ita tyrannidem per proceſſum inquisitorium quæſitam ulte- rius ad oculum monſtrat , quod vel ſtatim comitata eundem vel mox ſecuta fuerit inquisitio in hæreticam pravitatem , per hanc vero con- fuſiones & turbæ univerſales , ac injuſtitiæ horrendæ ſub ſpecie pi- etatis totum Chriſtianum orbem inundaverint . Ut de origine pro- ceſſus

*Autq. verus
Innocentius
III.*

*Fruſtus &
incrementa,
inquiſitiones
contra hære-
ticos & ſa-
gas.*

clavi regia lib. 12. c. 10. n. 6. Adde quod intentio etiam deferentis non possit mutare processum, cum propter denunciationem, etiam ex intentione haud charitativa factam, iudex secundum principia Juris Canonici non debeat intermittere inquisitionem. Ut taceam & ipsas pœnas, potissimum Canonicas hunc scopum habere, ut corrigatur delinquens. Adde quod si ipsi Canonici calumniosissime denunciarent Laicos, tot exceptiones in promptu haberent, in quibus non esset necessaria præcedens admonitio, ut ex facile tollerent totam regulam. Tales limitationes communiter sex recensentur 1) si peccatum proximi sit publicum. 2) Si etiam occultum cedat in damnum totius communis, & periculum sit in mora, nec quis speret, se sua privata monitione impediturum malum. 3) Si occultum in majus damnum aliis cedat, quam est fratris ignominia, quæ famæ ejus ex delatione ad superiorem provenit. 4) Quando peccatum occultum sua natura est contagiosum & exitiale, ut hæresis. 5) Si frater ob majorem profectum spirituales renunciaverit gradibus a Christo institutis, & malit illico deferri ad superiorem, ut efficacius & melius emendetur, quam a fratre privato. 6) Quando ob aliquam circumstantiam concurrentem prudenter judicari potest, ordinem Christi vel omnino vel ex parte futurum inutilem ad finem correctionis, qui est emendatio proximi. Nam frustra niti, & nihil aliud laborando quam odium quarere extremæ dementiae esse. Vide latius has sex limitationes examinantem Hülsemannum *de corrept. fratern.* §. 13. n. 271. seq. p. 127. seq. T.

(23) I. H. e. fama communis. Atque hanc ad specialem in-
 quisionem tam necessariam volunt Canonistæ, ut non sufficere di-
 cant, quod duo pluresve etiam jurato affirmant, aliquem crimen
 aliquod se videntibus commississe, nisi clamorosa simul præcesserit in-
 sinuatio, per *c. inquisitionis 21. §. 3. tit. X. de accusat.* Requisitum
 enim hoc eis est necessarium, ut rumor & fama ad majorem congre-
 gationis partem pervenerit. Lesins *l. 2. de justit. c. 29. dub. 15.* Fa-
 rinac. *in prax. p. 1. l. 1. g. 9. n. 1. §. 9.* Sed istud in foro nostro re-
 ceptum non est, neque recipi debet, cum interfit Reip. ne delicta,
 undecunque judici cognita, maneant impunita. Atque ideo id,

quod de duobus testibus dixi, limitant Dd. quod accipiendum sit de inquisitione tanquam præparatoria iudicii ordinarii. Vid. Valentin. Volz. *de inquisit. n. 60. in not.* Sed in terris pontificiis a dispositione juris Canonici sæpissime receditur, ubi si constet de corpore delicti, & sint duo vel tres testes, qui viderint, potest iudex specialiter inquirere adversus delinquentem, Bonacin. *disp. 20. q. 2. punct. 5. n. 12.* Nec enim alias inter se conveniunt Canonistæ, qui hominum numerus requiratur ad infamiam, uti notat Greg. Sayr. *clav. reg. lib. 12. c. 10. n. 13. Z.*

Dolus Cono-

nistrarum in-
ritu requi-
siti de fame.

II. Vario modo hic decepti Pontifex Laicos. 1) Quod dixerit, processum inquisitorum non debere locum habere nisi fama præcesserit, cum tamen ad inquisitionem ex voluntate ejus sufficiat etiam denunciatio per dicta *not. 21.* & cum ea, quæ hic a Lancelotto §. 4. & 5. annotantur, doceant, etiam exceptiones ibi contentas valde infringere istam regulam. 2) Quod persuaserit Laicis famam esse rationabile ac sufficiens indicium ad inquirendum, cum tamen fama plerumque a malevolis procedat, & mala fama parum obesse debeat, cum ex humana suspitione nascatur, ac crebrius fallatur. Multum in utramque partem fama mentitur & tam de bonis mala, quam de malis bona falso rumore concelebrat. Tellez *ad cap. quælibet 17. de accus. n. 2.* ubi Bernardum, Hieronymum, Tertullianum, Isidorum & Quintilianum citat. Adde Carpzovium in *Præxi Crimin. Part. 3. q. 120. n. 20.* unde Pragmatici decem requisita famæ excogitarunt, ut ad fundandam inquisitionem sufficiat, recensita *ibidem n. 22.* 3) Quod valde obsecrum & incertum sit, quinam & quot homines ad famam requirantur, præprimis cum plerumque fama, si non semper, ab uno homine, vel certe a paucis ortum ducat, & cum sit secundum Poëtam

Fama malum, quo non aliud velocius ullum,
velocissime multiplicetur. Jam cuilibet cogitandum relinquo, quanta per ejusmodi inventa Juris Canonici detur occasio Judicibus, sub specie justitiæ summam injustitiam exercendi, quamvis tamen non omnis malitia iudicum sit adscribenda juri Canonico. Nam Canonistæ ad fundandam inquisitionem ad minimum denunciationem aut
famam

*Confessus crimina coram inquisitore, non poterit confessionem suam eo prætectu revocare, quod non præ-
sesserit fama inquisitionem.*

§. 4. Si quis g) tamen, postquam coram eo, g) *cap. 1.*
qui contra ipsam super certis criminibus inquisitor *ead. tit. in*
deputatus fuerat, eadem crimina confessus fuerit, *6.*
(24) frustra postmodum eo prætectu confessionem
suam impugnare contendet, quod super eisdem cri-
minibus non fuerit ante diffamatus. (25)

Si

famam requirunt. At iudices hodierni sæpius inquisitionem incho-
ant absque alterutro horum requisitorum, nullas relationes debito
modo de fama vel ejus autoribus præmittentes, sed sufficere putan-
tes, si ad tegendam vindictam privatam aut alios affectus generalem
saltem mentionem præmittant famæ vel rumoris cujuscunque, po-
tissimum in delictis occultis; aut, si inimicus Rei vel homo alias le-
vis notæ factum aliquod denunciaret, ut delationem illam taceant, &
loco illius in initio actorum generaliter de rumore mentionem faci-
ant, eum in finem, ut postea delatorem illum, ut testem illius ru-
moris examinare possint, cum alias delatoris testimonium exiguum
fidem mereatur &c. Qui abusus certe satis frequentes desiderant
maxime correctionem a principibus. T,

ad §. 4.

(24) Si quis enim in judicio interrogatus fateatur, pro convi-
cto habetur. *l. 5. ff. de custod. reor.* dum tamen de crimine commis-
so revera constet. Ant. Matthæ. *de criminib. tit. de questionib. c.*
1. n. 1. 2. adeoque frustra excipiet deinde confessus, nullam de se an-
te inquisitionem extitisse famam. Z.

(25) Mallem, ut Zieglerus abstinuisset ab illa ratione ex jure *Objectio*
civili petita, cum longe alia sit ratio processus accusatorii, quem so-
lum *contra illam rationem.*

H (10) 2

Jus Romanum novit, alia inquisitorii. Nam si accusator reum accuset, & reus factum confiteatur, non aliæ sunt partes judicis tanquam impartialis & qui partes accusatoris simul non sustinet, quam ut reum condemnet, cum adversus confitentem Reum non opus habeat accusator, ut delictum probet; nec generaliter in Reum accusatum ulla cadat suspicio cur mentitus fuerit. Alia ratio est inquisitionis, ubi iudex simul actoris partes sustinet, sæpe reum sine sufficientibus indicis carceri mancipat, falsis aut dolosis persuasionibus ad confessionem inducit, aut metu torturæ incusso eam elicit.

Arcanum tyrannidis Canonistarum.

Revocantes confessionem puniuntur ut impænitentes.

Unde potius dispositionem hujus paragraphi refero inter arcana tyrannidis Canonistarum. Et ne quis affectui meo istud assertum imputet, loco probationis offeram ex Limborchii *Historia Inquisitionis* quædam loca, sententiam meam egregie illustrantia. Libro 3. c. 5 p. 193. ex Jacobo Simancasio late probat, revocantes confessionem puniri ut impænitentes, addito sequenti iudicio. *Quodsi contingat aliquem metu pænæ fuisse confessum, non licet tamen illi innocentiam suam asserere, nisi rursus Inquisitioni tradi, & tanquam impænitens puniri velit; adeo ne mutire quidem contra sancti hujus tribunalis judicia, etiam injusta, licitum est. Interim ne videantur ullius injustæ sententiæ esse patroni, innocentibus, qui tædio carceris ac supplicii ultimi metu confessi fuere crimina a se non commissa, facultatem concedunt denovo iudicio coram Inquisitoribus experiendi, sed ea adhibita limitatione, quæ & innocentissimos deterrere possit. Id est, ut tan-*

Artes inquisitorum ad eliciendam confessionem captivorum. quam impænitens curiæ seculari tradatur. Idem lib. 4. c. 17. in-
tegro p. 277. seq. artes Inquisitorum, quibus e captivis veritatem elicere student, exponit. Præcipua saltem hic referam. Si captivi non confiteantur ea, de quibus delati sunt, uti sapissime contingere potest, vel quia delationes falsæ sunt, vel quia non meminerunt, præsertim si jam aliquot anni elapsi sunt, & forte per inadvertentiam quædam in familiari sermone enuntiata, quæ minime præmeditata fuerunt, longe alia inquirendi instituitur ratio, omniaque, quæ captandis & irretiendis miseris ac squalore carceris jam fatigatis reis inservire possunt, adhibentur &c.

Juxta

Juxta EymERICI directorem inquisitores non interrogant omnes de iisdem, nec eodem ordine: sed occasionem & modum inquirendi arripiunt vel ex accusantium & denunciantium dictis, vel ex testium responsis, vel ex his quæ experientia docuit, vel ex his quæ proprii ingenii acumen aperit: crebroque modum examinandi variant; ne, si modum ordinarium ac regulam generalem rei prævideant, eum etiam præcaveant & evitent &c. Sed si errores suos pandere nolunt, sed potius ambiguis responsionibus tegunt, varias adhibet Inquisitor artes, ut eas detegat. Nam quantum fieri potest, aperte eos interrogat, in singulis interrogationibus singulas, non plures simul, proponit, & ad singulas compellit attente reum respondere: si adhibeat reus responsiones obcuras & dubias, jubetur eas, priusquam ad alia progrediatur, declarare: si disputare velit, nullam cum eo Inquisitor inis disputationem, sed solummodo interrogat & examinât. Aliquando benigne alloquitur, simulat se compati ejus miseriæ, hortatur ut dicat veritatem, quam se scire simulat, spe aliqua injecta gratiæ & dimissionis si fateatur, quia solet sacrum Inquisitionis officium misericordiam exhibere illis, qui sponte delicta sua, quamvis gravissima & maxima, confitentur: & blande eum alloquitur: Non formides secure confiteri, si forte credideris illos bonos esse homines, qui ista & ista docebant: adhibuisti eis fidem, & libenter audiebas eos, & dedisti eis de substantia tua, vel aliquando recepisti eos in domum tuam, vel fecisti eis confessionem, cum esses homo simplex, & diligens eos, quos putabas esse bonos homines, & malum nescires de ipsis: hoc enim posset contingere multo sapientioribus, quam tu es, ut sic deciperentur. Ego compatiar tibi, video te delictum simplicitate; & licet habeas aliquam culpam, majorem habet, qui te instruxit: dicam tibi veritatem, quia vides me totum negotium scire, ut possim te statim liberare, & tibi gratiam facere. His præmissis, eum porro interrogat, non tam de ipso facto, quam illius circumstantiis, ut alter credat, factum ipsum jam illi esse cognitum &c. Si sciat eum per testes non esse convictum, Inquisitor accipit processum,

sum, eum revolvit & dicit: manifestum est te non dicere veritatem, sed ita esse prout ego dico; dic ergo veritatem clare; ut sic reus credat, se convictum esse, & sic apparere in processu. Aut scedulam in manu habes, ex qua legere se simulat, quæ ea non continentur, & tum quasi admirans dicit, quomodo tu potes negare? nonne clarum est mihi? Hic autem sibi cavens, ne ad specialia descendat, ex quibus reus facile posset colligere, Inquisitori causam suam, prout præ se fert, non esse notam: sed tantum proferant id, quod sibi certum est, & de aliis tantum in genere loquantur. Aliquando etiam Inquisitor simulat sibi alio abeundum esse, neque se, nisi post longum temporis spatium, rediturum; dicit se compati captivo, velle se cum expedire, itaque suadet ut fateatur; alias ipsum in carcere cum commodibus debere remanere usque ad suum reditum, quem nescit, quando futurus sit: ut ita captivus diuturno tetro carceris squallore territus præ tædio fateatur &c. Si nec sic captivi confessionem elicere potest, in cibo & potu cum humaniter tractat, procurat, quod viri aliquot de fide nullo modo suspecti ad eum intrent, & frequenter de diversis rebus & ad causam suam minime pertinentibus loquantur, & tandem illi persuadeant, ut sibi confidat, & consulant, ut veritatem fateatur, promittendo, Inquisitorem ipsi gratiam facturum, seque futuros Mediatores: Tandem cum eis Inquisitor intrat, & promittit ipsi facere gratiam, si verum fateatur: Nam totum est gratiosum quod sit pro conversione hæreticorum, & pœnitentiæ sunt gratia & medela. Si itaque delatus petit gratiam, & fateatur errorem suum, dicit, fiet tibi gratia amplior, quam petis; & non nisi verbis generalibus gratiam promittit; nam quamcumque pollea faciendo, quantumvis minimam, fidem datam adimplebit. Et quando se facturos gratiam spondent, de his solum pœnis intelligitur, quæ in eorum arbitrio positæ sunt, quales sunt multe pœnæ pœnitentiales; nam eas, quæ a jure sunt sancitæ, remittere ipsi non possunt. Quin & docent, non obstante prædicta gratia promissione, quod pœnas pœnitentiales & arbitrarias imponere possint; quoniam si post longum tempus, & assiduas

monitiones, quandoque post tormenta, ea gratia promissa, rei delictum consentitur. iure & iuste poterunt, omnis leuioribus poenarum poenitentialibus grauioribus imponere, sufficit enim unam aut alteram remittere, ut data fidei, quantum licet, fiat satis. Et blandis istiusmodi pollicitationibus nonnunquam incautorum animos expugnant; sed & mox ubi scopum a se intentum attigerunt, omnium illarum promissionum obliuiscuntur &c. Si hæc via non succedat, permittit Inquisitor aliquem ad captivum intrare, illi non ingratum, qui cum ipso loquatur, & si opus fuerit, fingat se de secta ipsius adhuc esse, sed præ metu abjurasse, ac veritatem Inquisitori prodidisse. Cum captivus illi confidit, denuo ad eum intrat sera vespere, & sermones cum eo protrahit; tandem fingit, ferius esse, quam ut abire possit; tota ergo nocte cum eo manet in carcere, ut simul colloquantur, & captivus inducatur alloquid alterius, ut sibi mutuo confiteantur, quæ commiserint. Interea extra carcerem loco congruo aliqui stant, auscultantes & verba eorum colligentes, & si opus fuerit, Notarius cum iisdem &c. Hisce examinationibus factis, si captivus nihil confiteatur, in carcerem reducitur, ibique aliquando per integrum annum asservatur, antequam denuo coram Inquisitore sistatur. Interim si quis audiri velit ab Inquisitore, & quadam confiteri, potest leviter carceris sui ostium pulsare, & custodem carceris, qui ab apparitoribus monitus captivum adit, rogare, ut ad Inquisitorem adducatur. Si reus ad interrogationes sibi in iudicio factas respondere nolit; aut respondet quidem, sed per verba incerta, & dubia, nempe, nescio, non recordor, oblitus sum; aut quando quidem respondet super facto principali, sed super circumstantiis substantialibus ad ipsum delictum pertinentibus respondere recusat, modotales sint, de quibus eum recordari verisimile est, torqueri potest, ad habendam præcisè responsionem affirmativam, vel negativam: quia non solent pro crimine heresis comprehendendi rei sine legitimis indicis, plus quam semiplena probatione. Idem fiet, si rei demeritiam simulent. Aliquando etiam macerantur carcere & jejuniis &c. Confer eundem lib. 4. c. 33. p. 347. & c. 37. p. 354. T.

ad

Si iudex processerit non excipiente inquisito de non diffamatione processus tenebit.

b) c. fin.
cod. tit. in
6.

§. 5. Idem etiam erit, b) si is, cui contra te commissæ super certis criminibus fuerit inquisitio, te præsentem, nec quicquam super hoc excipiente, (26) infamiae inquisitione omiſſa ad veritatem eorundem criminum inquirendam processerit. Nec enim processum huiusmodi, eo quod non fuit de infamia primitus inquisitum, ulterius impugnare poteris. (27)

Si crimen opponatur excipiendo, non est necessaria inscriptio.

i) c. super
his §. cum
aut. ext.
cod. tit.

§. 6. Accidit autem interdum, ut alicui nec accusando, nec denunciando, nec inquirendo, sed excipiendo crimen opponatur, ut puta i) cum quid obijcitur, ut quis ab accusatione, vel testificatione repellatur, (28) quo casu non erit inscriptio necessaria.

Non

ad §. 5.

Exceptio
præjudicialis
contra
defectum fama.

Novum tyrannidis
specimen.

(26) Qui defensiones rerum instruunt, inter alia famam præviam negare jubent; sic enim iudicem teneri probare istiusmodi famam. Est autem ista exceptio præjudicialis, quam si omiserit reus, & inquisitio continuata fuerit, non poterit ea deinceps ex hoc capite, quod nulla præcesserit fama impugnari, Z.

(27) Sed hoc rursus tyrannicum est. Si enim inquisitio omni fundamento ab ipsis canonistis præscripto destituitur, sane nulla est. Cur ergo hanc exceptionem evidentis nullitatis non quovis tempore liceat opponere? T.

ad §. 6.

Varia observationes.

(28) Bisarium potest exceptio criminis obijci (i) ad impediendum criminale, quod institutum est iudicium, petendo videlicet, non ut

ac-

Non est necessaria inscriptio, si crimen objiciatur, ut quis ab officii vel beneficii affectatione excludatur: quo

ta-

accusatori pena aliqua irrogetur, sed ut ab accusatione instituta repellatur. Et tunc nulla potest sequi condemnatio ejus, adversus quem exceptum est, nisi nova sequatur accusatio vel alia causæ cognitio. Poterit enim tum iudex criminaliter procedere contra delinquentem, (2) non solum ad impediendum criminale judicium, sed etiam ad poenam accusatori infligendam, quo casu, probato crimine, etiam condemnari & puniri potest accusator. Et tum omnia ea, quæ servantur in judicio accusationis, servanda sunt etiam in judicio hoc exceptionis criminalis. Jul. Clar. in *pract. crim. quest. 10. n. 3.* Valent. Volz. *ad l. 2. §. 5. ff. ad L. Jul. de adult. n. 19. si q.* Ethinc igitur hoc secundo casu necessaria etiam videtur fuisse inscriptio. Notant vero Moralistæ, Lesius, Sotus & alii, dum demum exceptionem criminis adversus testem admitti (1) quando crimen objectum testi, conducit reo ad sui defensionem, si enim non conducit, non defensionem esse, sed aggressionem & vindictam. (2) quando reus aliter defendi nequit, nisi crimen objiciendo, idque crimen non debere esse testi damnosius, quam est reo testimonium, alias contra justitiam peccari. Stateram hic mihi optarem, qua crimina adpendi & ad se invicem librari possent. Semper enim verendum est, ne sibi minus profit, alteri magis noceat Reus, cum raro in eodem delicti genere convenient Reus & testis. Imo vero longius adhuc progrediuntur alii, qui quodammodo excusant reum testi falsum plane crimen objicientem. Sic enim Diana *p. 3. tract. 1. miscell. resol. 4.* Imo Bannez, inquit, & Ledesma cum Orellana probabiliter sentiunt, esse solum mendacium veniale, objicere testi aliquod crimen falsum secluso perjurio in objiciente & testibus ad hoc inducendis. Et addit ipse Diana, quod dato, quod reus & testes in hac objectione falsa jurarent, peccarent contra charitatem & religionem, non vero contra justitiam. Z.

tamen casu, si post confirmationem opponatur, deficiens in probatione punitur pœna extraordinaria.

k) d. c. super his s. cum auctoritate ext. eod. tit. §. 7. Sed *k)* an, (29) si propterea crimen opponatur, ut quis a promotione officii, vel beneficii affectuone excludatur, necessaria tunc sit inscriptio? Et proditum est, si ante confirmationem objiciatur, non cogi quenquam inscribere: quia crimen hoc modo probatum promovendum quidem impedit, non tamen jam promotum dejicit. (30) Post confirmationem vero, (31) cum scilicet ordinandus fuerit aliquis, aut etiam consecrandus, quia ab obtinendo repellit, & ab obtento dejicit, ad extraordinariam pœnam secundum arbitrium judicis citra vinculum inscriptionis, si defecerit in probando, est excipiens adstringendus. (32)

DE

ad §. 7.

Declaratio. (29) Intelligendus est hic casus adhuc de objectione criminis per modum exceptionis. Z.

Ratio. (30) Quia scilicet promotus nondum est, uti in casu sequente. Z.

Objectio. (31) Adversativa hic nihil agit. Neutrius enim inscriptione opus est, quod posteriore casu intendunt verba: *citra vinculum inscriptionis*. Atque hinc perperam dicitur in summiario *c. 10. X. h. t.* quod excipiens hoc posteriore casu inscribat ad pœnam extraordinariam. Sed nec priore casu impune esse debet, famam alterius laceffere, & proinde illic quoque arbitrium judicis in pœna extraordinaria decernenda videtur locum habere, ut adeo præter necessitatem casus disjungat Pontifex. Z.

Alud monitum. (32) Quæ hic docuit Lancelottus de exceptionibus contra accusatores, olim quidem habere usum poterant, ante inventum processum

DE DVPLICI PURGATIONE.

TITULUS II.

Quid sit purgatio, & quotuplex. Et quod vulgaris purgatio est penitus improbata.

§. I.

Contingit etiam interdum, ut, licet adversus criminofum nec accusator confistat, neque testibus, aut propria sit confessione convictus, (33) ita tamen ali-

cessum inquisitorium. Hoc introductio nullum habent usum, quia nunc cessat processus accusatorius. T.

TIT. II.

ad §. 1.

(33) Sed recte rationi repugnat, ut aliquis deficientibus ac
 cufatore vel testibus pro nocente habeatur, cum quilibet insuper
 præsumatur bonus, donec probetur contrarium. Unde videndum
 sub quo prætextu se insinuaverit persuasio ejusmodi irrationalis. Nul-
 lo alio, quam autoritate Doctorum Pontificiorum. Pertinet huc e-
 legans locus excerptus a Stephano Paschasio *recherch. de la Fran-
 ce lib. 4. c. 2.* ex Ivonis Carnotensis, (qui circa finem seculi unde-
 cimi sub Philippo I. Gallie Rege floruit) *Epist. 954.* Mentionem
 ibi facit Ivo, quod maritus quidam, uxorem suam de adulterio su-
 spectam habens, voluerit ab ea divortium facere. Quod cum pa-
 ter uxoris intellexisset, voluit, ut filia se marito purgaret per jura-
 mentum, sed maritus id acceptare noluit: Pater ex præcipitantia
 obtulit, quod filia ejus se purgare debeat per ferrum candens. Et
 fuit postmodum causa ea examinata in judicio Ecclesiastico: scilicet,
 an mulier illa sit obligata ad purgationem per ferrum candens. Ne-

*Irrationali-
 litas purga-
 tionis defici-
 ente accusa-
 tore vel testi-*

*Sententia v.
 voni: Carno-
 tensis exami-
 nata.*

alicujus criminis, vel maculæ publica laborat infamia
quod super manifesta fere nota (34) eidem purgatio
fit

garunt aliqui, asserentes, quod in hujusmodi causa non esset admittenda talis examinatio, in qua nulla judiciario ordine facta, præcessisset accusatio. Alii contra putabant, debere fœminam subire istam purgationem, nec habere justam conquerendi causam, cum sponte se ad eam obtulerit. Quid ad hæc Ivo? Subjungit: *Non negamus, quin ad divina aliquando recurrendum sit testimonia, quando precedente ordinaria accusatione omnia desunt humana testimonia. Non quod lex hoc instituerit divina, sed quod exigit incredulitas humana.* Vides adeo, Ivonem quidem velle, purgationi non esse locum deficiente accusatione, esse tamen locum deficiente probatione; quod posterius cum æque sit absurdum ac prius, absurdior adhuc est ratio Ivonis, quod hoc exigit incredulitas humana. Vellem enim audire argumentum inde deductum. Interim dato uno absurdo secuta sunt plura, nec mirandum adeo quod sequentibus temporibus exacta fuerit purgatio deficiente etiam accusatore, T.

Stabilitor
hujus pur-
gationis ir-
rationalis
Alexander
III,

(34) Desumfit hæc Lancelottus haud dubie ex *cap. de hoc autem X. de Simon. & cap. nos inter X. de purgat. canon.* Qui uterque textus est Alexandri Papæ III. qui inclinante seculo duodecimo non diu ante Innocentium III. autorem processus inquisitorii, sedi Romanæ præfuit. Priore loco ita dicit: *Si vero id (crimen simoniæ) manifestum est, nec tamen inde convicti vel confessi fuerint, sed tantum publica laborent infamia, eis canonica purgatio debet indici.* Poterat hoc ita intelligi ut tamen ad minimum accusator adfit. Sed posterior locus & hunc seponit, ubi sic Pontifex: *Quodsi de aliquo crimine publica labores infamia, accusatore & testibus deficientibus, ad purgationem est per ipsum Episcopum compellendus &c.* Senserunt quidam ex ipsis Canonistis, contradictionem latere in verbis prioris textus; quomodo enim crimen

fit indicenda. (35) Est autem purgatio, (36) demonstratio

crimen aliquod *manifestum* dici potest, de quo reus nec est confessus, nec convictus, unde putarunt legendum *esse non manifestum*. Sed recte notat Tellez *ad d. cap. de hoc autem*, correctionem non esse ad mentem Pontificis, utpote qui *manifestum* quærit in infamia publica. Sed tamen ipse Lancelottus duritiem hujus locutionis non concoquens hic famam saltem *fere manifestam notam* appellavit. Quamvis nec hæc mitigatio tollat irrationabilitatem sententiæ Pontificis propter ea quæ de fallacia famæ jam notavimus *nota 23. sect. 2*. Interim & hic novum exemplum habes observationis superioris, quod constitutiones antecessorum Innocentii III. multa irrationabilia & naturæ processus criminalis accusatorii adversa introducentia, viam ipsi paraverint ad formandum & stabiliendum processum inquisitorium. T.

(35) Quæ hæctenus diximus, valde illustrantur ex iis, quæ tra-^{Rationes a}dit Tellez *in comment. ad cap. 16. de purgat. Canon. n. 3. Sed Tellezio* ^{contra in-} *hac assertio*, inquit, (scilicet quod deficiente accusatione & proba-^{ventum pur-} *tionem criminis*, reus qui de crimine infamatus est, purgare se debe-^{gationis de-} *at*) *difficilis redditur sequentibus juris principiis. Aut enim* ^{ficiente ac-} *purgatio canonica* (de qua præcipue ibidem agit Tellez, Nos ve-^{cusatione &} *ro adhuc de ea abstrahimus, & in genere contra omnem purgatio-* ^{probatione} *nem disputamus, & rationes etiam a Tellezio adductæ contra pur-* ^{adductæ.} *gationem in genere valent*) *indicitur, quia accusator legitimus non est, & tunc fatigandus non est accusator, cap. accusator, 7. q. 1. cap. 1. ubi late probavi, de accusat. aut legitimus est accusator, sed crimina objecta non probavit: & tunc certum est, accusatore non probante, reum esse absolvendum, l. 1. & 3. C. de edendo. Igitur neutro casu purgatio canonica potest iniungi: nec interest, quod ipse reus postulatus labores infamii, quia fama, aut rumori temere credendum non est, cap. 2. de cohabit. cleric. cap. 5. de eo qui cognov. confanguin. cap. 6. de fide instrum.*

Alioquin, *ajebat Quinsilianus*, fraude inimicorum falsa vulgantium saepe fama noceret etiam innocentibus: fama saepe numero malignitas initium, credulitas incrementum dat, *Quare Pontifex* in cap. vestra 8 de cohab. cleric. ait; Non testimoniis, quæ rumor spargit, atque circumfert, etiamsi dicantur esse quorundam bonæ exiltimationis hominum; sed testibustantum in iudicium productis esse credendum. *Quod & docetur* in l. 3. §. idem Dominus ff. de testibus. *Faciunt Cicero* pro Posthumo, *ibi*: Iisdem testibus, inquam, & quidem non productis, sed dictis testium recitatis, quasi præjudicata res ad has causas deferatur. *Tacitus* in lib. de Oratoribus, *ibi*: Testimonium in judiciis publicis, non absentes, nec per tabellam dare, sed coram & per præsentis. *Igitur si adfit infamia*, seu rumor contra ipsum reum postulatum, non ideo cogendus est purgationem canonicam subire. *Augetur hæc dubitandi ratio ex eo*, quia licet in causis civilibus probationum inopia laborantibus iusiurandum deferri possit reo a parte, vel iudice, l. admonendi, ff. de iurejur. l. 3. C. de rebus credit, tamen in causis criminalibus non licere iuramentum hoc deferre, probat *Forner*, lib. 5. rer. quot. cap. 19. *Augetur secundo hæc dubitandi ratio*, nam fallax valde est hoc genus probationis, siquidem testes compuratores deponunt tantum de credulitate, cum debeant deponere in his, qua perceperunt sensu corporeo, leg. testium, Cod. de testibus. *Fachineus* lib. 11. contr. cap. 69. & ita testi deponenti de credulitate in facto alieno fidem non adhiberi, post *Glossam* docent omnes repetentes in dict. leg. testium, *Felinus* in cap. quotiens, de testibus. Jam videamus, quid ad istas objectiones respondeat *Tellez*. Initio n. g. rationem juris Canonici, in iungentis purgationem infamato, petit ex dicto *Alexandri M.* apud *Curtium* lib. 7. c. 2. dicentem: *Satis esse, purgator esse, quam suspectos*; Sed ut taceam 1) valde dubium esse an *Curtius* historiam scripserit, an fabulam, 2) in eo etiam committitur petitio principii, ac si dicta & facta *Alexandri M.* sint omni exceptione majora, cum tamen in illo ipso libro septimo *Curtii* & præcedente sexto multa ibi recensita *Alexandri* dicta & facta regulis iustitiæ & virtutis repugnent. 3) Per pur-

*Ejusdem re-
spon-
siones
eum censu-
ris.*

*Non prodest
centis
Canonistis
dictum Ale-
xandri M.*

gationem ibi Alexander non intelligit neque purgationem canonicam per juramentum, neque ex vulgaribus aliquam speciem, sed simplicem responfionem ad objectum indicium criminis, uti vox *purgationis* apud eundem Curtium paulo ante *lib. 7. c. 1. n. 31. & 33.* in simili significato accipitur. Idque ostendunt in *d. c. 2.* verba antecedentia & consequentia: *Nisi qua delata essent excusfiffem; valde dissimulatio mea suspecta esse potuiffet. Sed furius est purgatos esse, quam suspectos. Cogitate, neminem absolvi posse, nisi qui dixerit causam.* Ergo a purgatione, de qua loquitur Alexander ad purgationem hujus tituli, quam inde probare voluit Tellez, parum apte infertur. Neque majus robur inest argumeto, quod ex dicto Synesii adducit *idem d. l.* qui in *epist. 44.* ad *Johannem quintum* de gravi crimine suspectum ita scripsit: *Tametsi forte apud DEUM innocens sis, & sceleris expert, qui execrandum facinus nec factis, nec consiliis admiseris, nondum te tamen apud nos homines innocentem videri, quamdiu purgatus non fueris.* Præterquam enim, quod nec dicta Synesii auctoritatem habeant Evangeliiis parem, neque Synesius qui paulo post initium seculi quarti floruit de purgatione sive vulgari sive Canonica loqui, sed voce purgationis eodem in sensu quo Alexander M. usus fuisse videtur. Porro locus *Exodi c. 22.* ubi depositarius a quo res deposita repetitur, dicens rem sibi furto ablatam esse, jubetur jurare, quod ipse in re deposita nullam fraudem commiserit, nihil facit ad justificationem purgationis criminalis, deficiente accusatore & probationibus. Nam ibi aderat actor, non opus habens probatione rei depositæ, utpote quam confiteretur reus. Contra reus excipiendo rem sibi furto ablatam esse intuitu hujus exceptionis fiebat actor, adeoque id in eo loco irregulare erat, quod cum alias reus exceptiones probare debeat, hic reus absq; ulteriore probatione admitteretur statim ad juramentum. Uti vero rationem hujus irregularitatis in lege Moisaica hic inquirere nostri instituti non est, ita facile ex dictis patet, istud juramentum, nec pro suppletorio, nec pro purgatorio proprie haberi posse, adeoque ad præsentem questionem non pertinere. Similis est ratio casus *Deuter. c. 21.* ubi ignoto autore cadis vult Dñs ut propinqui

*Nec dictum
ad Synesii.*

*Nec locus
Exodi c. 22.*

*Nec locus
Deuter. c. 21.*

stratio innocentiae super objecto crimine. (37) Pur-
 a) *gl. rub. gationis duæ sunt species , a) Vulgaris scilicet, &*
ex.de pur, Ca-
vulg.

loci Præsides ac Prælati cæsa vitula, fractaque cervice, quasi umbra-
 tile supplicium de homicida fumant; Et si enim adesse debuerint ma-
 jores natu civitatis & manus suas lavare vitula cæsa, & rei sacræ in-
 terpositione protestari se innoxios esse & auctoris ignaros; tamen nec
 isti majores natu diffamati erant de cæde, nec si hic ritus omitteretur,
 pro reis habendi esse jubentur, unde iterum argumentum ab illo ritu
 ad purgationem de qua agimus, revera est a baculo ad angulum. Et vi-
 detur ipse Tellez sensisse imbecillitatem responsionum, unde mox sub-
 jicit, purgationem hanc non facile indicendam esse, nec ex alia fere cau-
 sa, quam scandali tollendi gratia juxta Concil. Illerdense in *cap. Pres-*
byter. C.2.qv.4. ibi; *ne populus fidelium scandalum patiatur.* Ubi
 igitur scandalum aut infamia non adsit, talem purgationem indicen-
 dam non esse. Sed quemadmodum in dicto *cap. Presbyter.* (scanda-
 lum & infamia conjunguntur, ita hic repetenda erunt, quæ de lubri-
 citate famæ jam supra notavimus *not. 23. sect. 2.* Scandalum vero, si
 solum adsit, absque accusatore, probatione, & indicibus sufficientibus,
 pro accepto potius erit habendum quam pro dato. T.

Definitio la- (36) Ita in genere definit; & sub hac definitione comprehen-
sior. di possunt omnes in universum probationes, quæ ad defensionem
 rei faciunt, Z.

Ejus emen- (37) Ergo vitio laborat definitio Lancelotti, cum sit latior de-
datio. finito. Definivit enim purgationem in significato latissimo, de quo
 jam diximus *nota 35. ex Curtio.* Igitur purgatio, de qua hic agitur,
 est ostensio innocentiae, etiam deficiente accusatore & probatione, ad-
 versus famam iniquam, per media a Clero ex ratione status peculiari
 inventa, aut approbata, ad dominatum in Laicos aut Clerum infe-
 riorem, & ea propter inventum processum inquisitorium, confir-
 mandum. T.

Canonica. (38) Vulgaris purgatio est, quam vulgus vel invenit vel sequitur : (39) ut , cum aquæ frigidæ,

(38) Cum altera, quæ vulgaris dicitur , per canones rejiciat. *Objectio.* tur, optimo jure ea potuisset omitti. Z.

(39) Desumpta hæc definitio est ex *Can. Mennam 7. C. 2. qu. vulgarem* s. ubi simul additur, quod *purgatio vulgaris nulla Canonica san- probationem* *ctione fulta sit.* Sed docent hystoria, imo docet ipsi jus *etiam a Cle-* nicum, etiam probationum vulgarium genera a Clero, si non in- *ro si non or-* venta, tamen satis diu non solum tolerata, sed etiam approbata & *sam solum* *defensam.* & defensa fuisse. Quamvis id non sit negandum, ipsum Clerum et- *etiam in Con-* iam antiquitus circa hanc quæstionem de licentia purgationis vulga- *ciliis appro-* ris non fuisse unanimum. Etsi enim seculo nono Stephanus V. Pa- *batur esse.* pa, & Nicolaus I. ille c. 20. C. 2. qu. 5. hic c. 22. ead. qu. & Alexan- der II. seculo undecimo c. 7. ead. qu. (Nam ad Epistolam Alexan- dri II. can. 11. ead. qu. relatum, pertinere versiculum dict. can. 7. *vulgarem denique &c.* non vero ad Gregorium M. jam in corpo- re Juris Canonici post d. can. 7. legitur.) Hincmarus tamen Rhe- mensis & ipse seculo nono florens in libro *de divorzio Lotharii & Tetbergæ in respons. ad interr. 6. Tom. 1. oper. p. 599 - 612.* magno conatu id egit, ut purgationem per ferrum candens, & quam calidam & frigidam defenderet, & ex ipsa sacra Scriptura interpre- tationibus mysticis exposita, eas purgationes deduceret, miseri- mie tamen & miras ineptias tantum non ubique, in primis autem in salvanda probatione per aquam frigidam, immiscens. Repetitur eadem responsio *Tom. 2. oper. Epist. 39. p. 676. f. q.* Ipse Gratianus *can. 24. C. 17. qu. 4.* ex concilio Moguntino sub Rabano circa medium seculi noni habito refert, statutum esse, ut, *si quis inculpatus quod Presbyterum occiderit, id negaverit, si liber sit, cum se- ptuaginta duobus jurare, si servus, super duodecim vomeres ferventes se expurgare debeat.* Eodem seculo circa finem in concilio Triburiensi decrevit Clerus, quod etiam *nobilis homo & in-* K (10) *genus*

genus antea in furto, aut periurio, aut falso testimonio deprehensus ad iuramentum non debeat admitti, sed sicuti is, qui ingenuus non est, ferventi aqua vel candenti ferro se expurgare, referente eodem Gratiano c. 15. C. 2. q. 5. Imo can. 24. & 25. ead. qu. quos ex concilio Salegustadiensi excerptit Gratianus, docent, quod adhuc sæculo undecimo, paulo post cujus initium concilium illud habitum est, probatio vulgaris, si duo de adulterio inculpati fuerint, approbata sit, in tantum, ut, si ambo factum negantes orarent sibi concedi, ut alter illorum utrosque divino purget iudicio, si unus in hoc ceciderit, ambo rei habeantur. Nec potuit id diffiteri Gonzalez Tellez in comment. ad cap. 3. de purg. vulg. n. 9. sed fatetur, usum purgationis vulgaris per duellum, aut per ignem olim apud varias nationes receptum, in aliquibus Conciliis provincialibus fuisse toleratum, donec per Cælestinum (tertium) Innocentium, (tertium) & Honorium (tertium) relatos in præsentis titulo (c. 1. 2. 3. de purg. vulg.) omnino fuit prohibitum iudicium purgationis vulgaris. Præfuerunt autem isti tres Pontifices sedì Papali circa finem sæculi duodecimi, & initium decimi tertii. Nullum vero est dubium, purgationes istas, quæ hodie vulgares dicuntur, jam olim Ethnicis non fuisse incognitas, & a sacerdotibus idolatricis ad terrendos eos, qui eorum spura lingere nolebant, & ad defendendos eos, qui eorum partibus adhærebant, cum deceptione plebis fuisse inventas, atque postmodum a Clero Pontificio, postquam populi isti Christianam religionem professi essent, in similes usus fuisse retentas, ac multis ritibus superstitiosis auctas. Quod non solum ex antiquis legibus Longobardorum, Frisonum, Ripuariorum, Anglorum & Werinorum, & Capitularibus Francis probatur, quæ singulæ hæc consensu cleri & approbatione latæ non fuerunt, sed etiam ex formulis adjurationum & exorcismorum in iudicio aquæ ferventis & frigidæ, item ferri candentis, ac panis & casei, seu uti barbare appellabant, cassbrodii, patet, quas formulas referunt Aventinus *Annal. Botor. lib. 4.* Goldast *Const. Imper. Tom. 3.* Boxhornius *Hist. Univ. ad ann. 1005.* Petrus Pitheæus in *Gloss. ad capitul. Caroli & Ludovici*, & qui ex
istis

istis conjunctim eas exhibet Lindenbrogius in *Cod. LL. antiquarum* p. 129. seqq. Hinc non sine causa notavit Spelmannus *Glossar. p. 392. si Dei digito regerentur ista probationes, cur aliquando abolita sunt? sin minus cur usque adeo in Ecclesia tolerata?* Adde quod historiæ antiquæ de usu harum purgationum a Gregorio Turonensi, Paulo Æmilio, Cranzio, Baronio, aliis relatæ satis demonstrant, Clerum in ejusmodi probationibus non solum adfuisse, & eos secundum suum beneplacitum ordinasse, sed etiam ipsos Clericos probationes ejusmodi sustinuisse. Videantur latius Spelmannus & Dufresnius in *Glossariis*, sub voce *iudicium DEi*, Speidelius in *Speculo*, & Besoldus in *Thesauro sub vocibus: ausfordern, glüend Eisen tragen, Kampff-Recht, Wasser-Urtheil*. Schottel, de *antiquib. Germ. iurib. c. 28.* Dattius de *pæ publicæ lib. 1. c. 1.* Anton. Matthæi in *manuduct. ad Jus Canonicum tit. de purg. vulg. & Canon.* Joh. Joach. Maderus *dissert. de ducto us Ordaliu quondam specie, & quæ inde excerpti in dissert. de occasione ac intentione Constit. crimin. Carol. §. 19. seq.* His adde Bignonium *ad tit. 55. leg. Salicæ*, Baylium in *Diction. sub vocibus Emma & Hirpins.* H. Bangertum in *notis ad Helmoldum lib. 1. c. 83.* & integram dissertationem Viri Celeberrimi Joh. Christoph. Becmani de *iudiciis DEi*, jam anno 1669. Francofurti ad Viadrum propositam (quam impudentissimo plagio literario pene totam de verbo ad verbum excerpserit ac suo addito nomine sub titulo de *occultis DEi iudiciis* iterum publicavit quidam H. H. Meier, Francofurti ad Mœnum 1684.) cujus summam hic exhibebo ad illustrationem hæcenus dictorum & notarum mox sequentium. Capite I. iudiciorum Dei variam acceptionem explicat, eorumque quoad usum præsentem synonyma exhibet, adjuncta definitione, quod sint disquisitiones iudiciariæ, quibus veritas rei humanitas inexplcabilis eventui præter naturam manifestando permittitur. Antiquitatem eorum ex Sophocle in *Antigone*, Pausania in *Achaicis*, Eustathio *lib. 7. & 11. de amorib. Iphigen. Achille Tatio de amor. Clitoph. lib. 9.* Valer. Max. *lib. 8. c. 1. n. 5.* Sc. probat, ostenditque ea non solum Hebræis, & Græcis, sed & antiquis Saxonibus, Gallis,

frigidæ obrigesceret, aut ureretur, id culpæ reum perageret, cuius exemplum ex Surio profert de adultera Gangulphi Martyris uxore, quæ, dum ex fonte non frigido valde, lapillum extrahere voluerit, membris fere omnibus obrigescere cœperit, & in digitis ac brachio, quousque aqua pertigerit abstracta cute nuda caro visa fuerit. Alterum autem modum communiorum fuisse, olim adversus Albigen- ses & Waldenses ut hæreticos adhibitum, ad alios etiam usus trans- latum, ut ex Formula Pacis Alsaticæ: *Plebeius & minoris testi- monii rusticus aqua frigida se expurget iudicio*, constat, & ho- dienum, etiam, ubi alias evanuerint ejusmodi judicia, hujus tamen usum retentum fuisse in probatione sagarum, ut ex scriptoribus re- rum magicarum constat; modum hunc esse, ut dextra manus sini- stro pedi, sinistra vero dextro pedi alligetur, & sic in aquam projec- tantur, ac postmodum, si incolumes enatent, pro manifestis reis, si submergantur, pro insontibus habeantur. Etsi vero de modo li- gandi nulla mentio fiat in veteribus formulis, docet tamen formula ex Goldasto appposita, quod rei ante missionem in aquam, in Eccle- siam fuerint deducti, & ante usum sacrae cœnæ conjurati, ut, si cul- pabiles essent, a cœna abstinere, postea vero bibere jussi sint de aqua benedicta adhibita certa formula. Prolixiore formula aquam fuisse conjuratam, ut nullo modo suscipiat istum hominem, si in ali- quo culpabilis esset, sed rejiciat ex se & faciat illum natum super se &c. Hoc autem iudicium petente Ludovico Imperatore constituis- se Beatum Eugenium, præcipientem, ut omnes Episcopi, Comites, Abbates, omnisque populus Christianus hoc iudicio defendant inno- centes, & examinent nocentes. Caput 4. monstrat, in iudicio ignis *de probatio- ne per ignem* ipsos ignes ac rogos, modo prunas, modo ferrum candens, chiro- thecas candentes, vomeres ignitos & similia fuisse adhibita. Rox- hornium suppeditare ritus, & orationes & conjurationes dum Sacer- dos ferrum forcipe accepit, & ad ignem demittit cum adspersione a- quæ benedictæ & officio missæ. Orabatur Deus, ut per ignis fer- vorem discernerentur fideles ab infidelibus, ut a tactu ejus cuius in- quisitio agebatur, conscius exhorresceret, & manus ejus combure- retur, innoceus vero illaesus permaneret. Mox vero accusatus ad

novem pedum mensuram ferrum perferre debuit. Ita Richardam, Coroli III. Imperatoris uxorem adulterii crimen diluiffe, narrante Aventino, & Comitis Mutinensis uxorem coram Ottone III. mariti sui ab Imperatore ad delationem falsam Imperatricis occisi, innocentiam mariti probasse, referente Baronio ad *ann. 998*. Alia exempla referre Eudmerum scriptorem Anglicum & Helmoldum. De hac purgatione legem tulisse Philippum Comitem Flandriæ anno 1164. de igitis vomeribus extare legem Francicam, *lib. 4. capit. 57*. etiam inter leges Lonbardas *l. 1. tit. 11. de parric.* relata. Calcasæ ejusmodi vomeres Emmam Eduardi confessoris Regis Angliæ matrem, incontinentiæ cum Wintonensi Episcopo insimulatam, citante Spelmanno; Cunigundam illicitæ consuetudinis cum nobile Aulico traductam ex Camerarii *horis subscis*. Aliquando duodecim, aliquando novem vomeres fuisse adhibitos. Prunas candentes Briccium Turonensem Episcopum vestimenti laciniis exceptas sine noxa per urbem tulisse, & falso stupri crimine se liberasse, ex Zvingero. Heraldum, ut Magno Norwegiæ Rege se natum probaret, super arduas prunas nudis pedibus incessisse, ex Cranzio. Popponem, cum Danos ne sana excolerent, sermone flextere non posset, flexisse facto, dum candentem ferri laminam chirothecæ formam habentem expediri jussit, cui brachium cubitotenus inseruit, & per omnes interrite circumlatam sancte Principis pedes excussit, illa manu, & ne quidem quoad colorem mutata: ex Saxonis *lib. 10. Hist. Danor.* Eundem Popponem teste Cranzio in *Metropoli lib. 3. c. 42*. indutum cerata tunica & incensa incolumem mansisse, & sic multa millia Danorum ad fidem Christianam duxisse. Transgressu Bonitacii per merum ignem Russos ad Christianismum fuisse adductos, referente Damiano, & eodem modo apud Zwingernum, Petrum Massiliensem Presbyterum sanctam lanceam gestantem nudato corpore per arduas flammillas illæsum transisse, & sic ab invidia constata se purgasse. Idem etiam de Hieronymo Savanorola a quibusdam dici, sed id haudquaquam esse verosimile fusius ostendit. Caput 5. purgationes vulgares reliquas exhibet: Probationem per duellum olim fuisse usitatissimam. Primam eius

de probatione per duellum,

rien-

mentionem fieri 1. *Sam. XVII*, de Davide cum Goliatho pugnante. Apud Ethnicos sponfiones ejusmodi frequentes fuisse, patere ex Livio *lib. 1*. Curtio *lib. 9. c. 7*. Tacit. *de morib. German.* In Capitularibus Caroli M. *l. 4. c. 31*, extare. *Si duo aut tres cum de furto accusaverint, liceat ei contra unum ex eis scuto & fusse in campo contendere.* Alias leges referre Delrium & Spelmannum: unde magnam succrevisse exemplorum seriem. Mirum esse, ipsos Clericos hoc judicii genere uti aulos fuisse, uti duobus exemplis ex Spelmanno allatis probat, in quorum altero reus clericus vicerit innocentem laicum. Hodie judiciorum nomine non esse quidem nota, sed tamen non plane in desuetudinem abiisse. Sic Franciscum I. Regem Gallia: provocasse Carolum V. ad monomachiam apud Sleidanum; Similiter teste Thuaño anno 1611, Carolum Regem Sueciae provocasse Regem Daniae ad certamen singulare. Ju-^{per Crucem} dicialium crucis geminum fuisse, unum sortis divinatoriae quoddam genus fuisse videri ad eum modum institutum, quo majores nostri pagani olim ex decisa virgæ particulis vaticinati fuerint, describente Tacito *de Morib. German. (cap. 10.)* Formulam ejus Christianis seculis deinde receptam talem exhiberi e Frisnonum *LL. tit. 14. de homine in turba occiso*, a Spelmanno: *Reus primo duodecima manu (h. e. totidem compurgatoribus) objecti criminis se purificabat sacramento. Ad Ecclesiam deinde, vel distante longius Ecclesia ad reliquias sanctorum deducebatur praefisque de virga duabus partibus, quas Talos vel Tenos vocabant, unam crucis caractere insigneabant, alteram puram demittebant. Lana munda deinde, ne inter nosci possent, sortes istas seorsim obvolvebant, & in Ecclesia super altare, foras super reliquias ponebant, exoratio tunc sollemniter DEO, ut signo evidenter ostenderet utrum accusatus vere juraverit nec ne. Presbyter si aderas, vel absente Presbytero iuer quispiam innocens sortium unum tollebat, quæ si ea esset, quæ Cruce signabatur, insontem pronuntiabant accusatum, sin pura, reum judicabant. Alterum modum stando ad Crucem fuisse expeditum, unde & statim ad crucem, item cadere ad crucem, & in crucem evindicare usita.*

ustatissima legum phrasit sit. Mentionem ejus fieri *Capitul. Ludovici Imperat. ad l. Salicam c. 1. in Testamento Caroli M. de anno 778. c. 10. item Capitul. incerti anni c. 33.* Modum gerendi fuisse, ut partes coram judicio venientes post accusationem & negationem hinc inde interpositam, ad crucem stare per 42. noctes jubeantur, & qui perstitisset, victor, qui cecidisset, victus haberetur.

Denique per
caseum &
panem.

Denique offam judicalem caseo & pane hordeaceo, quos execratos vocabant, expediebant. Scilicet, notante Pithæo, suspecto criminis porrectum fuisse panem & caseum præmissis precibus in hanc sententiam: *Præsta quesumus Domine per sanctum & mirabile nomen tuum, ut, qui Reus est huius criminis ad appositam ei pro ostensione rei veritatis creaturam Panis sanctificati vel casei faux ejus claudatur, guttur ejus stranguletur, & in nomine tuo ante illud ejiciatur, quam devoretur. Sed spiritus diabolicus in hoc negotio ad subvertendum judicium nihil prævaleat.* Eam adhibitam fuisse Clericis potissimum docere leges Ethelredi apud An-

Epicrisi de
horum judi-
ciorum ten-
tatione divi-
na & abusu
divini numi-
nis,
item fallacia,

glo Saxones. Capite 6. epicrisin suam addit; Approbandum quidem esse judicium aquarum amararum, ut a DEO institutum, reliqua omnia approbari non posse, utpote tentationem DEI & nominis ejus abusum implicantia; hinc & publicis legibus abrogata fuisse a Pontificibus & Friderico I. *Constitutio Neapol. lib. 2. tit. 31.* Esse etiam fallacia hæc judicia, nec ea illa qua par erat fiducia tractari potuisse, Agnovisse hoc Delrium, sed exempla sibi non esse in promptu fateri, horum loco offert ex Oldenkopio *suspectas magis aliquot feminas in aquam projectas fuisse & omnes ei innatasse. Mox aliquem spectatorem a crimine ejusmodi immunem habitum precio accepto a perfidis illustribus eodem modo l. garum & abiectum fuisse, sed hunc æque natasse ac illas adeo ut etiam invante car-*
& causis nificæ non potuerit submergi &c. Potuisse etiam illa judicia naturæ ductu fieri, simplicibusque pro miraculis obtrudi, non semper quidem ubivis, sed pro re nata, & quoties Politicis vel Sacro ordini opus erat, ut rebus suis autoritas adderetur vulgusque pronitius fieret. Aquam ferventem, seu Aneum, ut vocabant, non semper metui potuisse, quia in quavis culina fere notum sit, aneum, quam

dum maxime ab igne fervere videtur, in fundo tepere tantum & nudis manibus tractari posse: Frigidæ in fervidam mutationem vix alibi quam in Gangulphi exemplo se offerre, nec publice receptam aut approbatam fuisse videri, & forte Satanæ fraudes hic subfuisse. Judicium aquæ frigidæ peculiari lege Lotharii Imperatoris *lib. 2 leg. in specie de Lombard. tit. 55. leg. 32.* esse prohibitum. Ab iis, qui ejus usum *judicio aquæ* hodiernum in magis defendunt, rationem hanc potissimum afferri, *frigidæ.* quod aqua sua suo eos non recipiat, qui fidem in aqua baptismo datam abnegaverint. Sed aquam naturaliter violationem baptismi non posse dignoscere; quod si virtute divina id fecerit, nos habituros immensum novorum miraculorum numerum, quæ nulla necessitate exigente patrantur, quod in ignominiam divinæ majestatis cederet. Cætera satis fuscè refelli a Delrio *in disquisit. magic.* Accedere rationes varias naturales, aeris competentis retentionem, etiam quandoque ex metu, per minas judicis aut carnificis excirato, oitum, corporum jam submersorum elevationem & aquæ innatationem; &c. Ad ignis judicia notandum (1) ipsam naturam jam aliqua *im- de judicio i-* munitatis ab igne monumenta monstrasse: ita Pyrrhi dextrum pedis *gnis.* pollicem cremari non potuisse, Zwinglii cor, cadavere ejus flammis ab hostibus tradito exuri non potuisse; ita integras familias Hircias super ambustam ligni struem ambulantes non aduri potuisse; ita in regno animali extra homines Salamandræ prodigium notum esse: in regno vero minerali se offerre lapidem Amiantum seu Asbestum, vel ut alii vocant, adumen scissile, itidem ab igne illæsum. (2) Eandem naturam ab arte adjutam non minora ostenta producere, licet in fraudes & abusus sæpe numero tracts. Sic Cigaros super stramina ignes conficere salvo manente stramine, singulari scilicet stramen tractandi modo, sic enim & aliquandiu illæsum servari posse stramen, rerum naturalium amantes scire. Certius esse, quod circumforanei ostentare solent, ut ardenti lardo, liquefacto plumbo & similibus fervidissimis materiis lavari sustineant, indeque unguentis suis contra ustionem auctoritatem conciliare studeant, quorum tamen virtus hæc non sit, sed manuum ipsarum proprietas interveniente remedio ad id præparatarum, ut ab i-

de iudicio
duellorum,
crucis,

offæ judi-
cialis.

Observatio
de separan-
dis fabulis a
veris histo-
riis in nar-
rationibus
antiquo-
rum seculo-
rum de pro-
bationibus
bis vulgari-
bus.

gne illæse maneant. Duellorum iudicium incertitudinis & impietatis argui a Luitprando Longobardorum rege, a Nicolao Papa &c. Iudicii crucis interdictum extare in *Capitul. Car. M. l. i. c. 108.* addita ratione, quod Christi passio glorificata cujuslibet temeritate contemtui habeatur, cui adhuc illa addenda, quia est sortium divinatoriarum genus quas pro illicitis habent Theologi, nisi DEus eas extraordinarie præscribat. De offa judiciali jam judicasse Molinæum, cam adhiberi astute, cum hæc sit vis conscientie tremantis & animi anxii, ut cibi meatum arctet & fauces sic obfideat, ut ægre admittant caseum pinguem, lentum & viscosum, panemque calidum cujus materia tenax & non friabilis. Ideoque oportere, ut panis sit hordeaceus, cujus polenta sit lentior & materia adversus masticationem contumax &c. Ego mallet, ut scriptores in iudicio de actibus purgationis vulgaris ferendo, ante omnia se creverint fabulas ab historiis veris. Recte quidem *initio Cap. 6.* Becmanus notat, ex tot exemplis allegatis omnia in dubium vocari unanimem Scriptorum istius temporis consensum non permittere, & leges de purgationibus vulgaribus latas dubitare non permittere de omnibus ejusmodi relationibus. Interim mallet, ut secretæ fuissent apertæ fictiones, & mendacia monachorum de miraculis sanctiorum suorum a factis, de quorum veritate testantur scriptores coævi. Sic in *cap. 1.* quæ pro demonstrando usu probationum vulgarium ex Sophocle, Eustathio, Tatio allata sunt testimonia, apertæ fabulæ sunt, desumptæ videlicet ex scriptoribus Tragædiarum & librorum, ut hodie vocari solent Romanciorum. Porro quæ Gregorius Turonensis de Gloria Martyrum & confessorum scripta reliquit, tantum non tota repleta sunt fictis miraculis, unde valde suspecta sunt, quæ ex hoc scriptore *cap. 3.* excerpta sunt; Eodem refero fabulam ex Surio de uxore Gangulphi martyris ibidem adductam; (ut adeo non opus sit, ut solliciti simus, annon Satanae fraudes hic subfuerint, quarum mentio sit in *cap. 6.*) item in *cap. 4.* de Briccio Turonensi Episcopo, (unde tamen *cap. 1.* conjecturam sumisit Dn. Becmanus, quod hic primus inter Christianos esse videatur, qui circa annum 412. igneo usus fuerit examine) de Poppone ex Saxone Gramma-
ti-

tico & Cranzio, (inprimis cum jam in vulgus notum sit, quantis mendaciis Saxo-Grammaticus libros Historiæ Danorum repleverit;) de Bonifacio Slavorum regis filio ex Petri Damiani vita Sancti Romualdi, & de Petro Masiliensi ex Zwingero. Quin & ex historiis de probationibus solennibus Laicorum per ignem & aquam forte singulæ, quæ in remotioribus paulo seculis factæ esse narrantur, adhuc ulteriorem mererentur dispectionem, annon ad fabulas sint referendæ. Ita de Emma Regina Angliæ matre Sancti Eduardi Regis castitatem suam pro se & simul inculpato Episcopo purgante per transitum super ignitos vomeres, vide quæ refert Dn. Becmanus c. 1. s. 5. Neque deprehendi, quod Bælius in *dictionary sub voce Emma* de facti hujus quod ad medium seculi 11. pertinet, dubitaverit, etsi observationes ejus, multum illustrantes nostras legi mereantur. Interim Larreus *Vir Clarissimus Hist. Ang. sub Eduardo p. 217.* non sine gravibus rationibus censet, ejus narrationis veritatem jure suspectam esse. De purgatione simili Kunigundæ uxoris Henrici II. Imperatoris paulo post dicemus. Scripsit anno 1222. Cæsarius Heisterbacensis, monachus ordinis Cisterciensis *libros 12. Illustrium diffinæ miraculorum & historiarum memorabilium*, ubi quidem in præfatione DEum testem invocat, quod nullum capitulum ipse sinxerit, addit tamen, quod si aliqua forte aliter sint gesta, quam ab ipso scripta, id eis imputandum esse, a quibus ipsi illa sint relata. Osten- dit vero totus liber, quod Autor fuerit simplicissimus dicam, an stupidissimus, ita totus liber repletus est putidissimis fabulis. Tales sunt etiam, quas *libro 10. cap. 35. & 36. p. 756. seqq.* (edit. Colon. 1599.) de exemplis duobus purgationis vulgaris refert. Referre solet, inquit, Dominus Bernhardus de Lippia quandoque Abbas, nunc episcopus in Livonia quoddam miraculum. Novi, inquit, piscatorem in Episcopatu Trajectensi, qui cum quadam femina, multo tempore fuerat fornicatus. Et quia ejus peccatum nimis erat notorium, tempore quodam in synodo imminenti accusari timens, dicebat intra se: Quid nunc facies miser? si hæc in synodo de fornicatione accusatus fueris & confessus, illam in matrimonio mox ducere cogeris; si autem negaveris, candenti ferro convictus,

amplius confunderis. Statimque ad sacerdotem veniens, magis, ut post patuit, timore pœnæ, quam amore justitiæ peccatum confessus est, consilium quæsit, & invenit; Si habes, inquit sacerdos, firmum propositum nunquam peccandi cum illa, candens ferrum securæ poteris portare, ipsumque peccatum negare, spero autem, quod virtus confessionis liberabit te. Quod ita factum est, cunctis stupentibus, quibus fornicatio innotuerat. Ecce hic ignis Dēi potentia, contra naturam vim suam restrinxit; & mirabilis aqua contra naturam incanduit. Quid plura? absolvitur homo. Post dies plurimos, cum alio piscatore officii sui causa in flumine navigans, cum domum prædictæ mulieris vidisset, ait alter alteri; Valde miror, & multi mecum, quare te in synodo non inuisset ferrum, cum tam manifestum fuisset tuum peccatum. Ille de gratia sibi collata indigne glorians, eo quod jam voluntatem fornicandi cum illa concepisset, manu aquam fluminis percussit, & ait; Ecce tantum nocuit mihi ignis iste. Mira Dēi justitia, qui misericorditer pœnitentem custodivit, juste, & miraculose nimis punivit recidivantem, Mox ut aquam tetigit, candens ei ferrum aqua fuit, quam statim cum clamore valido retrahens, pellem dinisit in aqua; omnia circa se gesta socio referens, fera ductus est pœnitentia. Non discordat ab hoc miraculo, quod monachus noster Lambertus recitare solitus est. Rusticus quidam contra alium habens inimicitias, cuidam maligno homini, de ordine viatorum, quales multi sunt, pecuniam dedit, ut domum illius incenderet; quam sub specie religionis intravit, & tempore convenienti succendit, immemor miserrimus hospitalitatis, postquam fuisset reædificata, accepto pretio, renovavit incendium. Turbarus homo, repente omnes, de quibus suspicionem habuit, accusavit, qui per candens ferrum se expurgaverunt. Denuo domus incensa, reædificata est, & ferrum idem in angulum ejus projectum est. Quid plura? venit rursus pseudo-viator ille, antiqua corruptus avaritia, humane sitis susceptus, cum ferrum jam dictum vidisset, & quis ejus usus esset, interrogasset, respondit ille; Nescio quis domum hanc altera vice succendit, & cum de quibusdam habuissem suspicionem, candens illud portaverunt,

dæ, (40) vel candentis ferri, (41) *) vel singula-*) c. Men-
ris nam 2. q. 4.
et 101. tit. de purg. vulg.

runt, sed non sunt exusti. Tunc ille; Ad aliquos usus posset converteri. Quod cum nutu DEI levasset, sic in manu aditus est, ut cum clamore illud jactaret: Quod ubi paterfamilias vidit, incendiarium per vestem tenens, exclamavit; Vere tu reus es. Mox ad judicem ductus, culpam vellet nollet confessus est, sicque poens rotali damnatus est. Hactenus Cæsarius Heisterbacensis. T.

(40) I Fuit etiam proba sive purgatio per immisionem in aquam ferventem, si sine noxa ulationis educeret, quid ex per aquam fundo. Alias autem totus homo in aquam frigidam injiciebatur, ut constaret scilicet, num mergeretur. Modus conjurandi hominem injiciendum extat in constitut. Ludovici Pii apud Goldast, tom. 3. constitut. Imperial. pag. 254. Ubi ista subjiciuntur: Hoc judicium peccante Domino Ludovico Imperatore constituit B. Eugenius, precipiens ut omnes Episcopi, Comites, Abbates, omnisque populus Christianus, qui infra ejus imperium est, hoc judicio defendant innocentes, & examinent nocentes, ne periuri super reliquias Sanctorum perdant suas animas malum consentientes. Manlit autem probatio per aquam frigidam potissimum in sagis, quæ adhuc hodie multis in locis, sed perperam, usurpatur, nec audiri hac in re debet Jacobus Ricus, qui eam peculiari tractatu propugnat. Vid. prolixè Petr. Heig. p. 2. qu. 39. Z.

II. Ipsa probatio per aquam frigidam in nota præcedente in Descriptio excerptis ex dissertat. Becman. cap. 3. distinctè fuit exposita. Et purgationis si vero duo modi ibi fuerint propositi, unus, si manus immersa aqua frigidæ obrigesceret, aut ureretur, alter si reus aquæ impositus non mergeretur, cum tamen simul notaverim, relationem de prior modo a Gangulpho Martyre adhibito fide minime dignam esse, remanet saltem modus posterior. T.

(41) I. Probæ hujus in Gallia non tantum praxin sed & Le. purgationis gem esse antiquissimam ostendit Isacius Pontanus lib. 6. orig. Fran. per candens
L. (10) 3
cic. ferrum uis

Abroga-
tio.

cic. c. 17. Eam ex collectione Legum Episcopi Anfegisi probat Stephanus Paschasius *l. 4. Recherches, c. 2.* ubi castigat Gratianum & Ivonem aliosque, qui a Gregorio Magno & Alexandro III. probas has prohibitas putant, cum demum abrogatæ sint in concilio Lateranensi sub Innocentio III. Conf. de ritu hoc Jacob. Durant. *Cassellius l. 2. var. c. 1.* Francisc. Juret. *ad Epist. Joannis Carnut. 74. Aventin. l. 4. Annal. Boior.* Quam antiquus autem iste ritus sit, docet locus Sophoclis in Antigone. Apud veteres Saxones, ac Britones istiusmodi genus purgationis Ordalium appellabatur, quo scilicet insimulatus criminis probabatur aut nuda manu ferrum ignitum ad 9. pedum mensuram gestando aut pedibus nudis ignitos premendo vomeres; factaque jam a Sacerdote adjuratione his verbis concepta: *Sit tibi hic ignis in probationem hodie, si reus es intentati criminis, manus vel pes tuus comburatur, sin vero insons, illesus permaneat; cui accusatus respondebat, amen*, post sub sigillo triduum manebatur, & si cauterium a ferro impressum appareret, noxius illius putabatur sceleris, sin ejus nullum extaret vestigium, insons absolvebatur: Vid. Joh. Selden. *in analect. Anglo-Britann l. 2. c. 8. Z.*

De purgati-
one Kuni-
gunde nar-
rationem
esse vulde
dubiam.

II. Illustrius exemplum hujus probationis per ferrum candens esse non potest, quam quod refertur de Kunigunda Henrici II. seu Sancti conjugæ. Utar verbis Brunneri *lib. 9. Annal. Boicorum p. 780.* Magno consensu traditur, suspectam Henrico olim Kunigundæ innocentiam fuisse, quod ignoti iuxta improbique oris hominem eius thalamo, dubia etiamnum luce erepentem triduo continuo observasset. Matrum genium sub militis larva eam histrioniam instituisse postea compertum est, ut hoc per tam sanctæ inter se amantium collideret. Caesar velut in re manifesta, violatæ fidei conjugem insimulat, accusator ipse & testis idemque iudex in tristissima causa futurus, quæ prima omnium perpetuam felicissima domus serenitatem obnubilavit. Deesse Kunigundi verba non poterant, nisi Caesar suis oculis maluisset credere; contra quos cum difficilis esset quantumvis innocenti advocatio, provocavit ad ignem, solennem eo tempore morum cen-
suram

suram minimeque fallacem creditam. Candentes inde vomeres illasa tulit, vel, ut alii volunt, calcavit, adulante illius manibus pedibusque flamma, cuius pectus nulla unquam illicita fuce arsisset. Absolutam tam luculento ignis iudicio Henricus multo sanctius coluit, injuria in reverentiam versa. Locus insuper triumphantis castitatis adeo sacra circumscriptus, & illi ipsi innoxii vomeres exploratores pudicitiae D. Henrici tumultu inclusi sunt, haud dubie ex alterutrius imperio, quod illud innocentiae symbolum multo quam lilia aptius ilibatis exuviis iungerentur. Impugnavit tamen veritatem hujus relationis Conrad. Sam. Schurzfleischius in disput. de innocentia Kunigundis Wittebergæ anno 1700. habita, contra cujus tamen dubia, alia in contrarium allata sunt in Otis Gundlingianis Germanice scriptis Parte 3. Cap. 3. Mihi tres quaestiones videntur esse separandæ, una, an Kunigundis tam sancta & casta atque a contactu maritali Henrici immunis fuerit, ut communiter tradunt scriptores? secunda, utrum ad probandam hanc ejus innocentiam & castitatem multum conducat illa purgatio; tertia an verum sit, Kunigundam fuisse suspectam Henrico de adulterio commissæ, & prædicto modo se purgasse? Quod primam attingit, etsi Schurzfleischius & eam affirmet, credo tamen facile omnes, qui præjudicio stultæ autoritatis non sunt occupati, accessuros esse rationibus Gundlingianis, negativæ veritatem tantum non palpandam tradentibus, etiam istis, qui ob acuminis ingenii defectum cum cæcis comparari merentur. Secundam quaestionem, quod concernit, nullum quidem est dubium, scriptores Pontificios, & qui hos absque judicio hactenus exscripserunt, solere hac ipsa purgatione imperatricis uti ad extollendas laudes castitatis Kunigundæ, publico miraculo confirmatæ, unde alicui mirum videri posset, qui factum sit, ut Schurzfleischius innocentiam Kunigundæ defendere intendens hoc factum impugnaverit, imo totam dissertationem suam primario ad impugnandum hoc factum conscripserit, quasi per id solum aut præcipue castitas Kunigundæ impugnari possit, contra, ut Gundlingius, operam dans, ut doceret Kunigundam cautam quidem, sed minime castam fuisse, purgationem illam de castitate Kunigundæ

testimonium maximum perhibentem, adversus Schurzleischium defendere maluerit. Si quis tamen consideret dictum Julii Cæsaris, *suos etiam a suspitione debere esse liberos*, si quis consideret, relationem de purgatione Kunigundæ supponere, quod Imperator propriis oculis & ter quidem viderit hominem tempore matutino ex camera Imperatoris exire, si quis charlatanerias Cleri in ejusmodi purgationibus adhiberi solitas pensaret; facile perspiciet, relationem istam famæ Kunigundæ magis obesse quam prodesse. Circa tertiam quæstionem fateor me inclinare in sententiam Schurzleischii, etsi non distitear, ejus rationes esse saltem verosimiles, non mathematicas, aut universales, unde facile, ut in omnibus controversiis historicis fieri solet, instantiæ adversus universalitatem earundem dari possunt. Potissimum momentum in autore situm est, qui primus hujus rei meminit, autore scilicet Vitæ Henrici & Kunigundis: utrum hic fuerit Adelboldus Henrico & Kunigundæ cœvus (pro quo disputant otia Gundlingiana rationibus omnino non nullius ponderis, magna cum diligentia conquistis,) utrum Nonnosius ultra seculum post mortem Kunigundæ scribens, quod asserit Schurzleischius, secutus haud dubie Vossium de historicis Latinis *lib. 2. cap. 42. p. m. 336*. Etsi enim Clerici ac monachi etiam in narrationibus rerum suo tempore gestarum infinitas immisceant fabulas, tamen in negotio, quod publice illis temporibus notum esse debuit omnibus mendacium persuadere voluisse populo, insipientis impudentiæ esset. In hac igitur controversia, si rationes in utramque partem adductas expendam, fateor quidem, Adelboldum scripsisse vitam Henrici, sed vero valde esse simile vitam Henrici & Kunigundæ, unde ista relatio desumpta est, non esse illam Adelboldi sed Nonnosii. At si hoc verum est, multæ circumstantiæ aliæ adsunt, adjuvantes conjecturam, quod purgatio illa tota fabulis adscribenda sit; variatio scilicet aliquot circumstantiarum aut incertitudo ratione loci & temporis, fides maxima Henrici de virtutibus conjugis, quæ vix admiserit suspitionem oriri in ejus animo ut cum cura ter in mores Conjugis, cum vigiliis inquireret; non credibilis stupiditas imperatoris, quod cum semel viderit exire masculum ex

camera imperatricis, non mandaverit eum capi a militibus suis, cum secunda & tertia vice egrederetur; item, quod non senferit se decipi a clero, cum hoc non obstante indicio urgentissimo tamen uxor illaesa transierit super ignitos vomeres, & potius sibi persuadere passus fuerit, diabolum assumisse figuram hominis & sic ipsi illussisse: ut taceam leges de probatione vulgari latas, satis testari, quod ne ingenui quidem adalecti fuerint ad hanc purgationem sustinendam, sed soli plebeji ignobiles &c. Illud parum movet in contrarium, quod tamen duo de istis vomeribus adhuc hodie ostendantur. Quis enim nescit reliquias pene omnes, quibus Papatus gloriatur esse falsissimas, Illustrabunt haecenus dicta ea quae Brunnerus de eadem Kunigunda eodem libro g. p. 670. seq. memorat. *Monasteria duo adiecit, Archangelo alterum, alterum Proto. Martyri sacrum; in quorum molitione etiam Genios atrores a Kanegunde in Latoniam damnatos saxi cadendis opus fecisse, quantumvis monstro simile est, habet tamen auctores, & olim fidem reperit. Asservata etiam usque ad servile Germania bellum Crystallina lanx est, inter cimelia Montis Monachorum, quam argento gravem eadem Diva in publico destituerit, sine custode, unde operas manupretium ex fide numerasse sibi fama fuit, castigata praesentibus exemplis avaritia, si vel unius assis auctarium malo ungui adhaesisset.* Retulimus etiam supra nota 39. ex cap. 4. dissertationis *Aliud exemplum Beemianae* exemplum purgationis per ferrum candens usu patrum *Plum suffragum.* a vidua comitis Mutinensis pro probanda innocentia mariti ab Imperatrice accusati. Sed postquam idem Schurzfleischerius in dicta dissertatione de Kunigunda §. 24. satis verosimiliter probavit inter foediora commenta referendum esse, quod plerique tradant, Mariam, Ottonis III. conjugem non suspectam solum, sed adulterii convictam iussa mariti ignis supplicium pertulisse; ipsa etiam illa purgatio praecedens viduae comitis Mutinensis valde suspecta mihi esse videtur, quod tamen profundius inquirere & demonstrare jam non licet. T.

ris certaminis (42) quis subit iudicium : (43) quæ,
cum

Purgatio

per duellum
an licita ?

(42) I. De hoc genere multa passim prostant apud autores. Vid. inprimis Feudistæ *ad 2. F. 27.* Dn. Tabor *de legiti. armor. usu* c. 2. n. 3. Et deplorandum est, ne hodie quidem in Orbe Christiano barbarum istum ad arma provocandi morem omnino sublatum atque extinctum esse. Nec profecto toleranda est hodiernorum Jesuitarum doctrina, qui certamen tale singulare multis casibus licitum faciunt, & adversus antiquos canones strenue defendunt. Unicum hic audiamus Sanctum ex Sum. l. 2. c. 30. n. 7. *Melius alii dicunt*, inquit, *licere innocenti duellum acceptare, & offerre ad vitam, bonorem & res familiares in notabili quantitate tuenda, quando constet, omnino iniuste per calumniam actorem procedere, & certum est, omnino fore, ut hæc innocens amittat, nec aliud sibi evadendi remedium suppetat: atque optime Bannes ait, licere innocenti in his casibus acceptare & offerre duellum, imo & non provocando ad duellum, occidere occulte actorem illum calumniosum &c.* Meliora hic docet Gregorius Sayr. *in clar. reg.* 7. c. 13. n. 13. qui tamen num. 15. & ipse perperam statuit, acceptari posse duellum, ut evitetur falsa accusatoris delatio, & hinc metuendum mortis supplicium. Z.

Remissiones.

II. Præter ea, quæ de hac purgatione jam supra *nota 39.* ex capite 5. & 6. *dissert. Becmanianæ* suere allata, adde Zieglerum de *Episcopis lib. 4. cap. 17. §. 2. seq.* Gonzalez Tellez *ad cap. 2. de cleric. pugnans. in duello.* *dissert. nostr. de occasione &c. Consiu. Crimin. Carolina §. 19. & 20.* Confer supra *not. 195. ad libr. 1. p. 182. T.*

Cur nihil hic

dicatur de

purgatione

per crucem,

aut offam

judicialium ?

(43) Mirandum quod hic nulla fiat mentio purgationum per crucem aut per offam judicialem seu panem & caseum, de quibus etiam quædam dicta sunt *nota 39.* Quod offam judicialem attinet, id forte ideo factum, quod de illo modo purgandi pauca reperiantur exempla, & quod non diu duraverit ille modus, quod vero purgationem per

cum DEUS in ea tentari videatur, merito iussa est facris Canonibus exulare: licet enim quosdam singulare certamen inivisse †) divina probat historia, (44) †) *c. mononunquam tamen ut id pro lege (45) teneatur, divina machiam sanxit auctoritas. (46)* 1. q. 4.

Quæ

per crucem attinet, ideo ejus mentionem non potuit inter purgationes vulgares facere Lancelottus, quia vulgarem dixit esse quam vulgus vel invenerit vel sequatur; at quæ *ad §. seq.* notabimus, docebunt, probationem per crucem fuisse inventam a Clero, adeoque olim inter probationes canonicas fuisse relatam. Unde potius ostendendum esset, cur postea hæc purgatio non amplius inter Canonicas fuerit recensita. Optandum esset, ut hoc thema de origine & progressu purgationum tam vulgarium quam Canonicarum secundum ordinem temporum & seculorum a diligenti quodam & judicio pollente Antiquitatum Ecclesiasticarum studio, elaboraretur, *Consilium de scribenda nova methodo dissertatione, de purgationibus judicialibus.* ostensis in singulis seculis occasionibus & rationibus legum aut canonicarum purgationum istas purgationes vel approbantium vel improbantium, cum harum legum successu & eventu; item ut exempla purgationum cujuscunque generis accuratius, quam hætenus factum fuit, examinarentur, an vera sint, an ad fabulas & mendacia monachorum referri mereantur. Materiam huic elaborationi sufficientem suppeditabunt auctores pauci hætenus citati & observationes nostræ ad hunc §. 1. & seq. T.

(44) Ut est exemplum: Goliathi & Davidis, sed quod optime exponit Dn. Tabor. *d. 1. n. 4. Z.* *Duellum Davidis.*

(45) Insufficiens est hæc responsio, quia dissentientes facile *Responsiones* regerere possent, nec tamen etiam prohibuisse diserte legem divinam *varie ad hoc duella* sed exemplum Davidis licentiam videri probare. Unde alio *exemplum,* modo respondet Tellez *ad d. cap. 2. n. p.* Davidem hanc pugnam cum Goliatho suscepisse speciali inspiratione divina & instinctu prophetico. Mallem respondere, exemplum Davidis plane huc non *Confusio*

*duellorum
judicialium
& extraju-
dicialium.*

quadrare, & ipsum Tellez in n. *preced. 8.* in formando statu contro-
versæ caute distinxisse inter Duellum judiciale & extrajudiciale. Ab
uno ad alterum non valet consequentia. At vero Davidis duellum
non fuit judiciale, de cujus justitia jam sumus solliciti. Et
solent communiter alias in questione de justitia duellorum ju-
dicialium confundi hæc duo diversa duellorum genera, cum multi,
dum referunt abrogationem duellorum judicialium per concilia, eo
etiam soleant referre Concil. Tridentini *caput 19. sessionis vigesimæ*
quintæ cum tamen integrum capitulum ostendat, id loqui de duel-
lis subditorum extrajudicialibus. *Detestabilis duellorum usus, fa-*
bricante diabolo, introductus, ut cruenta corporum morte a-
nimarum etiam perniciem lucretur, ex Christiano orbe penitus
exterminetur; Imperator, Reges, Duces, Principes, Marchio-
nes, Comites & quocunque alio nomine Domini temporales, qui
locum ad monomachiam in terris suis inter Christianos concess-
erint: eo ipso sint excommunicati: ac jurisdictione & dominio
civitatis, castri aut loci, in quo, vel apud quem duellum fieri
permiserint, quod ab Ecclesia obtinent, privati intelligantur:
& si feudalia sint, directis Domini statim acquirantur. Qui
vero pugnam commiserint, & qui eorum patrini vocantur: ex-
communicationis, ac omnium bonorum suorum proscriptionis, ac
perpetuæ infamiae penam incurrant: & ut homicide juxta sa-
cerdos Canones, puniri debeant. Et, si in ipso conflictu decesserint:
perpetuo careant ecclesiastica sepultura. Illi etiam, qui consili-
um in causa duelli, tam in jure, quam facto dederint: aut
alia quacunque ratione id id quinquam suaserint: nec non spe-
ctatores, excommunicationis ac perpetuæ maledictionis vinculo
teneantur: non obstat quocunque privilegio seu prava consue-
tudine, etiam immemorabili. Adde quod tempore Concilii Tri-
dentini duellorum judicialium abrogatione non amplius esset opus,
cum jam diu ante per decreta conciliorum & rescripta Pontificum
exoleverint. Cæterum quid sentiendum sit de duellorum extrajudi-
cialium justitia, cum & hæc sint varii generis, latius exposuit B. Pa-
ter

ter in dissertatione peculiari relata in observ. Halens. Tom. 9. observ. 4. & 5. T.

(46) Sed restat obiectio alia eaque non nullius momenti. Sci- *Responsio ad*
 licet non solum apud Germanos sed & alios populos septentrionales *aliam ob-*
 maxime verosimile est, duella hæc judicialia saltem initio non aliis *tionem, de*
 in casibus fuisse admissa, quam si actor probare non posset accusa- *cessatione*
 tionem. At vero deficiente probatione cessant judicia, quia hoc *judiciorum*
 casu iudex non potest non reum absolvere, qui tamen revera reus *in factis oc-*
 est. Quemadmodum autem in statu naturali, ubi nullus iudex ad- *cultis.*
 est, cuilibet licet injuriam sibi illatam secundum arbitrium proprium
 vindicare bello, ita putarunt Veteres, in casu deficientis probatio-
 nis reviviscere statum naturalem, adeoque partibus litigantibus con-
 cedendam esse potestatem, rem controversam duello dirimendi. At-
 que hoc præsupposito non videntur obstare, quæ communiter ad-
 versus justitiam duellorum offerri solent. Etsi enim dicatur in L. 13.
 §. 3. ff. de usufr. Cur ad arma & rixam procedere patiuntur
 Pretor, quos jurisdictione sua potest componere. Item in L. 14.
 C. de Judeis. Idcirco Judiciorum vigor jurisque publici tutela
 in medio videtur esse constituta, ne quisquam sibi ipse permette-
 re valeat ultionem: & in L. 176 pr. de R. J. Non est singulis seu
 privatis concedendum, quod per publicas personas seu magistra-
 tus fieri debet, ne occasio sit tumultus. Etsi ex his principis Cas-
 siodorus Epist. 10. Lib. 4. scribat, ea propter legum reperta est sa-
 cra reverentia, ut nihil manu, nihil proprio ageretur impulsu.
 Et Quintilianus, adducente hunc ejus locum Besoldo in Thesouro
 voce Ausforderung. Nunquam vel raro Resp. esset pacata, si-
 nificuque integrum foret, quoties in uria aliqua oneretur in are-
 nam descendere, cum tamen injuria compensatio iuri non tantum
 inimica sed etiam paci. Est enim lex furum, iudex, nisi quem
 iure vindicare pudet. Vercor tamen, ne hæc omnia pro duellorum
 licentia inveri possint per argumenta a contrario, quia illi textus
 omnes supponunt, quod quis via judiciali injuriam illatam, non de-
 ficiente videlicet probatione, vindicare possit. Habet speciem hæc ob-
 jectio, adeoque non negligenda fuit, imprimis cum non sit propo-

ita nec resoluta a Patre in *d. observ.* 5. Et valeret forte aliquid ad excusandos majores nostros, aut in comparatione duellorum judicialium cum tortura. Sed ad defensionem & commendationem eorundem nihil conferre sic paucis evincimus. Initio in quaestione de justitia bellorum in genere media sententia tenenda: ne cum Anabaptistis putemus, omne bellum esse illicitum, contra quos latius disputavit Grotius *Lib. 1. de J. B. & P. c. 2.* & ne cum communi turba omne bellum, etiam quod ob injuriam illatam geritur, putemus esse justum, utile, honestum; nam & in modo belligerandi potest peccari & in intentione; (Conf. Grot. *1010 Lib. 3.*) Ergo uti ex dictis sequitur, paucissima bella esse vere justa, ita experientia testatur & recta ratio, adhuc pauciora bella, quamvis justa, esse utilia. Unde dictum Poetae *Nulla filius bello Se.* (Conf. Erasmus in *Adag. Dulce bellum inexpertis.* In *Collect. Adag. f. m. 295. seq.* Adde quod in Republica non solum ea sint sequestranda, quae in statu etiam naturali parum forent utilia, sed & in specie eo vitendum, ut cessent ea, quae Rempubl. facile ad statum rursus naturalem reducere possunt, cum ea propter imperfectionem status naturalis introducta sit & conservanda. At vero permissio bello judiciali mores civium quotidie magis feri quam pacati redduntur &c. Porro iniquitas duellorum judicialium crescit, quod modum hunc causas controversas finiendi soli statui naturali proprium tractaverint Majores nostri, ut modum probandi judicialem, nec reliquerint partibus litigantibus duellum, ut modum status naturalis, ubi judicia cessent, sed effecerint exinde partem processus judicialis, atque sic miscuerint quadrata rotundis. Denique causa primaria, cur apud populos Septentrionales duella haec judicialia fuerint recepta, videtur adscribenda esse nimio studio virtutis bellicae, & quod finem rerum publicarum suarum primarium in ea posuerint. At vero tales Respublicas ad agrotantes esse referendas, etiam Aristoteles demonstravit. Vide adhuc alia eum in finem collecta in Hertii *Elementis prudentia civilis Part. II, Sect. II, §. 6, in fine & ibi in nota 2. T.*

ad

Quæ sit Canonica purgatio. Et quales esse debent compurgatores.

§. 2. Canonica purgatio dicitur, (47) quæ facris Canonibus comprobata, (48) ut cum ^b de cri- ^b cap. quo- mine ^{tiens} extr. de purg. can. & d. can. mennam.

ad §. 2.

(47) Purgatio hæc est remedium subsidiarium, & non habet *Varie ob-* locum, ubi aliter crimen potest probari, vel quia adest accusator. *servationem* vel quia extat indicium ad torturam. Joh. Bapt. Costa *de remed. subsid.* c. 13. n. 2. ubi n. 4. post Iulium Clarum, dicit, extra crimen hæresis aut illius suspensionem, in defuetudinem abiisse purgationem Canonica. Z.

(48) Purgatio canonica olim variis modis injungebatur, sic. Purgatio canonica variis
batque primo per iudicium crucis, ejus purgationis per crucem ^{generis, ad} mentio fit lib. 1. capitul. Caroli, cap. 108. lib. 3. cap. 48. lib. 4. cap. ^{crucem, per} 126. in appendice 2. ad lib. 4. cap. 33. in legibus Longobard. tit. ^{suspensionem} 26. & 33. & in can. 17. Concilii apud Wermer, temporibus Pipini ^{nem Eueba;} Regis celebrati. Si qua mulier proclamaveris, quod vir suus ^{mentum.} risitæ, & nunquam coisses cum ea, exeant inde ad crucem, & si verum ^{per jura-} fueris, separentur, & illa faciat, quod vult. Quomodo tam- ^{mentum.} en hac purgatio fieret, & quodnam esset hoc iudicium crucis, varie exponunt interpretes. Vitas Amerbachius in notis ad consil. 34. Caroli Magni, Gædolmannus l. 3. de magis, cap. 5. Torreblanca de magia lib. 5. cap. 23. num. 26. existimant fuisse quoddam armorum genus conformatorum in speciem crucis. Sed facile resellit eos Theoph. Raynaud. de calumn. sect. 3. cap. 2. quæst. 1. & expresse hæc sententia rejicitur ex dicto canone 17. Concilii apud Wermer. ubi hæc purgatio æqualiter indicitur viro, ac uxori; quod absurdum est, si per eam cum armis pugnaretur. Delrio lib. 4. de disquisit. cap. 4. quæst. 6. num. 2. Grethserus lib. 2. de cruce, cap. 25. docent, purgationem hanc per crucem continere fortè quasdam, quæ jactæ ^{baa.}

bantur ad crucem juxta formam præscriptam in legibus Frifionum *tit. 14. §. 1.* Parabantur quidem duæ tessellæ, quarum una pura altera crucis signo notata erat; & linteo super altari involutæ ponebantur, & post varias preces a Presbytero, vel puero extrahebantur; & si prima crucis tessera extrahebatur, innocentia illius, cujus fuerat, probata manebat: qui ritus ut superstitiosus, etsi diu duravit, tandem est sublatus. Alio etiam modo purgationem per crucem fieri constat ex formula *12. incerti auctoris*, & ex legibus Ripuar. *tit. 7.* ubi jubetur, reum criminis stare ad crucem per 42. noctes, & si non posset, & caderet, nocens credebatur; alias innocens maneret. Sed verius est, judicium crucis esse tantum juramentum per crucem præstitum, aut contacta sancta cruce, quale sæpe sapius uiratum refert Grethserus *lib. 2. de cruce c. 16.* referuntque similia juramenta Nicetas Choniates in *Alexio Duca*, & Cedrenus in *Constantino Leonis filio*: quomodo exposui dictum canonem *17. c. 3. de frigidis*. Alia etiam purgatio canonica olim in usu erat per susceptionem Eucharistiæ, tam in furtis, & homicidiis, quam in aliis criminibus deprehendis, *cap. sæpe, cap. ult. 2. qu. 5.* quam Gregor. VII. in simulatum simoniæ ab Henrico III. Imperatore publicæ Missam celebrando adhibuisse, subiisseque referunt ex aliis Theophilus de *calumnia, sect. 3. cap. 2. q. 3.* Delrio *disquis. magic. lib. 4. q. 3.* quæ probatio non ad extorquendum a Deo miraculum, sed in testimonium innocentiae adhibebatur; neque enim qui sceleris sibi conscius erat, audebat Christi corpus sumere in judicium & condemnationem, ut loquitur D. Paulus, & exponunt Delrio *supra*, Suarez *lib. de irreligiosis. cap. 3. sub finem*, Sanchez *lib. 2. in Decalog. cap. 34. num. 13.* quamvis huic probationi adjiciebatur aliquando imprecatio, qua quis sibi imprecabatur, ne Eucharistiam glutire posset, aut eodem momento periret, ni verum diceret, ut constat ex formula hujus probationis, quam tradit Trithemius in *chron. Hirsaugiensi*. Et cum hoc ritu quidam abuteretur, ut refert Balamon in *canone 61. 6. Synodi*, prohibita fuit hæc purgatio, ut alia peregrina judicia improbata fuerunt, *cap. scribus de consecr. dist. 2. cap. dilecti, cap. ex tuarum, hoc tit.* docet Gibal. d. lib. 6.

art.

art. 8. Prado de Eucharistia q. 80. dubit. 8. §. 5. quem purgationis ritum adumbrarunt Gentiles, ut refert Acron vetus Horatii commentator, qui ad librum primum epist. 10. vers. 10. ait: Cum in servis suspicio furti habetur, ducunt ad sacerdotem, qui crustum panis carmine infectum dat singulis, quod cum ederit, man festum furti reum asserit. Tandem purgatio canonica, de qua in presenti titulo, fit per iuramentum &c. Ita docuit Tellez. ad cap. ult. de purgat. canon. n. 5. Ubi quod purgationem per crucem at-
Difficultas
explicationis
insuitu pur-
gationis per
crucem.
 ficilem. Sic enim Stephanus Baluzius in notis ad Capitularia Regum Francia Tom. 2. fol. 1153. Illustrissimus Cardinalis Baronius referens ad annum 806. verba istius capituli, quod putat esse Karoli Magni, ingenue fatetur nescire se, quid sit examen vel iudicium crucis. Sane res adeo difficilis & abstrusa, ut etiam post eruditae doctissimorum hominum observationes adhuc in ambiguo sit, quo modo fieret examen illud crucis & qua ratione per crucem finirentur causae dubiae & obscurae. Animus non est heic persequi varias variorum opiniones neque quempiam eorum refellere. Satis erit admonere, veram mihi videri sententiam Gregorii, putantis, iudicium illud in hoc fuisse positum, ut quis sub cruce immotus persisteret, donec DEUS veritatem extraordinario quopiam modo patefaceret. Addo tamen oportuisse ut definitum, certumque esset tempus standi ad crucem; quo elapsis, qui persisterat immobilis, victoriam consequeretur. Quoniam vero difficile videbatur, quempiam immobilem stare ad crucem per longum spatium absque extraordinario Dei auxilio, Deo sic tribuebant iudicium causarum, quae ambiguae & difficiles erant. Extat illustre huius rei exemplum apud Ferdinandum Vghellum in catalogo Episcoporum Veronensium tomo quinto Italiae sacrae pag. 610. Orta erat inter cives Veronenses & Episcopum ac clerum sibi commissum controversia de edificandis mœnibus urbis; cumque convenire non possent, tandem habito consilio pacti sunt, ut hæc Dei & Sancti Spiritus reservarentur iudicio. Eligentes duos juvenes Clericos, sine ullo crimine existimatos, sta-

tuerunt in Ecclesia Sancti Johannis Baptista ad domum, & ad crucem stare fecerunt; quorum unus Aregaus, post Archipresbyter, Ecclesiae majoris nomine, alter vero ex parte sancti Zenonis, Pacificus scilicet, qui post Archi-Diaconus Ecclesiae majoris fuit. Hi ambo ab introitu missae usque ad mediam passionem tantum, quae est secundum Matthaeum pariter starent. Ille, qui de parte publica datus fuerat, in terram velut examinis corruit. Pacificus vero usque ad finem passionis stetit. His gestis, & omnibus gratias DEO agentibus, quartam partem tam civitatis quam castelli pars episcopi cum his, quae supra memoravimus accepit. *Acta hac regnante*

*Verosimile
per eam in-
telligi statio-
nem ad cruce-
m,*

Karolo Magno. Accedo sententiae Baluzii & quamvis Tellezius canonem concilii Wermeriensis explicet de juramento coram cruce praestito, tamen nec illa expositio convenit antecedentibus, quae ad probationem hujus suae sententiae in comment. ad cap. 5. n. 11. p. 217. attulerat Tellezius, nec cum phrasi *exire ad crucem.* Adjuvat sententiam Baluzii locus Agobardi, apud Bignonium in notis ad formulas Bignonianas (d. Tom. II. Capitulum. Baluzii p. 981.) *Jube ferrum vel aquas calefieri, quam manibus illasus attricem: aut constitue cruces, ad quas stans immobilis perseverem.* Ipsa

*Formula
antiqua de
cruce evin-
dicata.*

Formula Bignoniana 12. p. 501. d. Tom. II. rubricam habet: *Notitia de cruce evindicata* & ex ea apparet adhibitam etiam fuisse hanc purificationem in quaestionibus civilibus. Dum & omnibus, inquit, non est incognitum qualiter veniens homo aliquis nomine ille ante Vigarium illustris viri illius Comitii nomine illo, adversus hominem aliquem nomine illum, repetebat ei dum diceret eo quod terram suam de suo manso vel de sua potestate malo ordine propriisset. Sed ipse ille de praesenti adstare videbatur, & hanc causam fortiter denegavit, quod suam terram de suo manso malo ordine nunquam propriisset, nec post se nunquam retinuerit. Sed taliter ei fuit judicatum in ipso placito ante ipsum Vigarium, vel ante ipsos pagenses, ut ad crucem ad judicium DEI pro ipsa terra in noctes quadraginta duas in ipso placito pro hoc deberent adstare; quod ita & fecerunt. Sed venientes ad ipsum placitum, sicut eis fuit judicatum, ante ipsum Vigarium, vel

vel ante ipsos pagenses, ad ipsum iudicium, vel ad ipsam crucem visi fuerunt stetit; sed ipse illum hominem, qui ipsam terram propriis, ad ipsum iudicium, vel ad ipsam crucem eum convicit; sed ipse in ipso placito ad ipsum crucem visus cadisse; sed dum hæc causa sic fuit inventa, quod ipse ille qui ad ipsum iudicium vel ad ipsam crucem cadisset, solidos tantos ei transolvere deberet, quod ita & fecit, & de ipsa terra ipsum illum legibus revestire deberet, quod ita & fecit &c. Accedit etiam sententiæ nostræ Reverend. Becmanus, ut patet ex iis, quæ ex ejus cap. 5. recensui supra not. 39. & adhuc distinctius, si quis verba ejus ipsa in dicto capite conferat cum editione dissertationis prima, ubi adhuc (verosimiliter a Bignonio seductus) illas diversas probationes per crucem ipse non accurate distinxerat. Idem Becmanus d. dis-

fert. cap. 7. §. 1. illustrat tradita a Tellezio de purgatione per Eucharistiam. Perceptionem inquit, Cœnæ purgationi Canonice annu-

Alia de purgatione per eucharistiam.

merabant, quam pariter ac Juramentum ea comprehendebant, velati e contrario reliqua Judicia *Purgationes vulgares* vocabant, V. C. 1. §. 2. Formula ejus habetur & probatur in *Concil. Wormatiensi c. 15. & c. 2. Q. 5. C. 23.* ubi ita legitur: Sæpe contingit, ut in Monasteriis furta perpetrentur, & qui hæc committant, ignorentur. Idcirco statuimus, ut quando ipsi Fratres de talibus se expurgare debuerint, Missa ab Abbate celebretur, vel ab aliquo, cui ipse Abbas præceperit, præsentibus Fratribus; & sic expleta Missa omnes communicent in hæc verba: *Corpus Domini sit Tibi in probationem hodie.* Illa vero plane horribilis est, qua Rupertus Abbas Limburgensis veritatem Revelationum suarum probare coactus fuit, apud Trithem. *Chron. Hirsang. ad ann. 1224.* Consilio virorum presentium habito Episcopus probationem revelationum suarum Abbati sub perceptione Dominici Corporis & Sanguinis indixit. Itaque Missarum celebratione ab Episcopo in conspectu omnium peracta, Corpus Domini nostri Jesu Christi Abbati præbens in manum, antequam illud sumeret, sic jurare præcepit: *Ego Rupertus DEI gratia Limburgensis Ecclesiæ Abbas dico, affirmo & iuro coram Omnipotente DEO, omnibus Sanctis ejus, & Vobis, Domine Epi-*

mine infamatus, jurat, (49) se non esse tali crimine,
vel

scope Arnolde, in animam meam super hoc Corpus & Sanguinem Domini nostri Jesu Christi verum, quod natum est ex Virgine Maria, passum & immolatum in ara Crucis pro Nobis, quod Revelationes istæ, quas scripsi in parte & in toto, non sint fictæ, non falsæ, &c. Sic me DEas & hoc Corpus Domini nostri Jesu Christi, quod in manibus meis teneo, nunc & in extrema hora mortis meæ, ac novissimo die Judicii adiuvet, salvet & suscipiat. Et si aliter est, quam dixi & iuravi, tunc hoc Domini nostri Jesu Christi non pertranseat guttur meum, sed bareat in faucibus meis, strangulet me, suffocet me, ac interficiat me statim in momento, &c. Hocque examine Lotharium Regem Lotharingiæ atrocius arguit Adrianus P. M. de adulterio cum Waldrada pellice contra interdictum Nicolai P. M. perpetrato; item Proceres & Ministros ejus, qui aut tanti sceleris conficii aut Waldradæ favissent excommunicatæ. Cum enim omnes percepta Eucharistia innocentiam profiterentur, tremendo DEi judicio factum est, ut Lotharius Roma egressus brevi moreretur, Reliqui plerique ante Anni ipsius exitum variis casibus tollerentur, & ipse Populus sævislima peste tanquam hostili gladio undique corripereetur. vid. plur. Sigon. de Regno Italia l. 5. Et Rheginonem ad annum 869. Qui & inferius refert anno 941. Fridericum Archi-Episcopum conspirationis in Regem suspectum hoc examine se publice in Ecclesia liberasse &c. Nos cum Voëtio purgationis hoc genus rejicimus, quia implicat tentationem DEi & abusum nominis Divini; observatque simul in annotat. Ignatii Lopez c. cit. experite dici ex Instructiōe Madritiana in causis fidei, c. 17. Ob malitiam humanam purgationem Canonicam periculosissimam esse in usu, coque raro utendam; & Placius in Praxi Episcopali p. 334. 339. fateatur, eam vix esse in usu. Hactenus Becmanus. T.

*Quid juret
Reus?*

(49) Scilicet reus tactis sacro-sanctis Evangelii, jurat se crimen

vel macula inquinatum, & certa compurgatorum manus (50) eundem a crimine immunem, & verum credere (51) illum jurasse, ipsa quoque jurejurando firmat *) Erunt autem compurgatores †) hujusmodi *) *c. de te-*
honestatis & opinionis, (52) ut verisimile sit, eos a-
more, vel odio, vel obtentu pecuniæ non dejerare: *purg. ca-*
neceffe etiam est, ut ejus, quem purgare intendunt, *nonica,*
vitam & mores notos habeant. (53) *†) c. cum*
lex. eod.

De-

men objectum non perpetrasse, nec per se, nec per alium, nec alium quem suo nomine se sciente commississe, *c. s. X. h. t. Z.*

(50) Deducit hunc ritum Camillus Borellus *in decis. tit. 53. De origine*
ex jure Mosaico, quod habetur *Exod. XXII. 8. & 9.* sed nullo pla-
ne argumento. Nec enim judices seu dii, ad quos adducendus est *compurgato-*
dominus domus, simul jurant, uti quidem a compurgatoribus re-
quirunt jus Canonicum. Cæterum de numero compurgatorum nihil
certi definitum est per canones, sed id arbitrio judicis relictum, qui
interdum duodecim, interdum septem, interdum pauciores plures-
ve adhibere jubet *c. 8. & 10. h. t.* Receptum tamen est, ut pro E-
piscopo duodecim, pro Sacerdote sex ejusdem ordinis & dignitatis,
cujus est reus, adhibeantur compurgatores. Joh: Bapt. Costa *d. l.*
n. 5. Si tamen quis habere nequeat suæ fortis compurgatores etiam
laici, imo etiam scæminæ admitti possunt, quandoque etiam soli ju-
ramento rei standum erit. Glossi *in c. 10. X. de accusat. Z.*

(51) Jurant ergo compurgatores tantum de credulitate. In no-
stro foro tales compurgatores non adhibentur, ne nimium multipli-
centur juramenta. *Cur hodie id non in usu.*

(52) Debent saltem de nullo crimine condemnati suspecti es-
se *c. 9. X. h. t. Z.* *Declaratio:*

(53) Hanc purgationem initium Cujacius *in cap. 8. de coha. Purgationis*
bit. cleric. trahere ait a dispositione legali, de qua *in l. 4. §. sed si per jura-*
mentum o-
servus ff. de edendo, l. 3. §. sicubi, C. de his qui ad Ecclesiam. l. rigo, modus.

Et c. ad men- ult. C. de bonis auctorit. judic. Et sane jure civili jurejurando ple-
 tem Tellizii. rumque decidebantur controversiæ, *l. 1. ff. de jurejur.* Ideo qui
 amovisse dicitur, compellitur jurare, *l. Marcellus, ff. rer. amot.*
l. ult. §. licentia, C. de jure delib. Similiter & qui suspectus usuræ
 est, interpositæque per dolum personæ, *l. eos, §. ult. C. de usur.*
faciunt lex 5. ff. de publ. indic. lex 6. C. ad leg. Corn. de sicar. lex
ultima, C. de abolit. lex si duo 13. §. idem, lex in duobus 28. §. si
qui ff. de iureiur. Cujus rei alia innumera exempla extant in Pan-
 dectis. Quare sapienter Justinianus dixit, sacramenti timore com-
 posci contentiosam litigantium instantiam, *in l. 1. C. de iureiur.*
propter calumn. Pancirolus vero *lib. 1. var. cap. 84.* existimat, ex
 jure Longobardorum purgationem canonicam descendere, siqui-
 dem apud eos actore non probante, si qua erat pro eo conjectura,
 reus juramento se expurgare, aut causam suam justam probare te-
 nebatur, & alios duodecim suæ assertionis testes producere, *cap. 1.*
de consentione inter dominum, & feudum, §. cum autem, si
de investitura feudi, in usibus feudorum. Sed verius credo, ge-
 nus hoc purgationis, apud varias gentes invaluisse, ut ex Bajuba-
 riis constat *ex titulo 15. legum ipsorum, cap. 12.* ibi: *Judex cau-*
sam suam bene cognoscat, & prius vel tacitus inquiret, ut eum
veritas lasere non possit, nec facile ad sacramenta veniatur. Et
 paulo post: *Nulli liceat periurare, sed sicut iudicatum exsolvi.*
In his vero causis sacramenta præstentur, in quibus nullam pro-
bationem discussio iudicantis invenerit. Apud Frisones ita cavetur:
Non juret, sed componat, ac si ipse eum occidisset. Apud Anglos
tit. 9. ita legitur: *Si negat, cum undecim iures, aut campo decernat.*
 Wilhelmus Angliæ Rex apud Hovedenum ita sanxit: *Si appellave-*
rit Anglicus Francigenam, & eum approbare voluerit, iudicio,
aut duello, volo: amen Francigenam purgari sacramento, non
ferro. Apud Francos similem purgationem invaluisse constat ex
 variis capitularibus infra referendis, & ex lege Salica, *tit. 50.*
& 55. & ita jus consuetudine apud tot gentes receptum Ecclesia
 admisit, & statuit in canonibus supra relatis: ipsique Summi Pon-
 tifices calumnias sibi objectas ea ratione diluerunt, ut Leo III. ut re-

ferunt Monachus Engolismensis in *vita Caroli Magni*, ibi: *Inter que vel maximum, & difficillimum de discutendis Papæ obiectis criminibus; & dum nullus probator criminis esse potuit, Dominus Papa Leo coram omni populo in Basilica B. Petri Evangelium portans, ambonem conscendit, & invocato sanctæ Trinitatis nomine, iureiurando ab obiectis criminibus se purgavit.* Monachus Sangalensis in *vita Caroli Magni*, ibi: *Illic intemeratus Pater Leo assumens Evangelium Domini nostri Jesu Christi, posuit super caput suum, & in conspectu Caroli, eiusque militum, assistentibus etiam persecutoribus suis, in hæc verba iuravit: Sic in die magni iudicii sim pariceps Evangelii, sicut immunis sum criminis falso mihi ab istis obiecti.* Refert Lindembrog. in *Glossario*, verbo *Purgatio*. Similiter & fecit Pelagius, ut refert Anastasius in *eod.* qui Pelagius tenens Evangelia, & crucem Domini super caput suum, in ambonem accedens satisfecit cuncto populo, & plebi; quia nullum malum peregisset contra Vigilium. Purgationis Damascii Papæ meminerunt Sigibertus, & Anastasius in *eo*: Sixti III. & Symmachi Anastasius Biblioth. in *eorum vitis*: quorum & similia exempla referunt Pitheus in *onomast. ad capitularia*, verbo *Purgatio*. Delrio *lib. 4. disquisit. magic. cap. 3. quest. 3.* Quare Hincmarus in opusculo de divortio Thedbergæ interrogat. 6. ait: *Hanc purgationem in ecclesiasticis, & externis legibus receptissimam esse, & a primis seculis usitatam.* Crompter *lib. 15. hist. Polonia*, narrat Sophiam Reginam stupri insimulatam juramento a se, & aliis septem honestis viris præstito se purgasse. Solenne porro fuit, juramentum hoc præstari publice in Ecclesia, aut tumultis Martyram, aut altari, vel etiam extra Ecclesiam, admotis Sanctorum reliquiis. Concil. Meldense *can. 39.* ibi: *Tantum hoc malum est, ut ad Sanctuaria Martyrum, ubi diversorum ægritudines sanuntur, ibi periuri, licet manifeste interdum vexari non videantur, iusto DEI iudicio a demonibus arripiantur, sicut sanctus dicit Gregorius. In legibus Aleman. tit. 6. ita cavetur: Sacra sic fieri debent, ut illi iuratores manum supra capsam ponant.* Gregorius Turon. *lib. 4. hist.*

hifl. cap. 46. requirit hominem alium Ursum nomine, quem ad altare clam adductum jurare fecit, ac dicere: *Per hunc locum sanctum, & reliquias Martyrum beatorum, &c.* Et *lib. 5. cap. 32.* Si, inquit, es innoxia, super tumulum hoc B. Dionysii Martyris sacramentis adfirma. Faciam, inquit Pater. Tunc inito placito, ad Basilicam Martyris sancti conveniunt. Elevatis pater manibus super altarium iuravit filiam non esse culpabilem. Et *lib. 8. cap. 16.* Ibo ad Basilicam beati Martini, & sacramento me exuens, innocens redibo. Et *lib. 1. de miraculis, cap. 33.* Quidam tempore Felicis Biturigum Episcopi vicinos suos quadam pro crimine impetebat; quos cum plerumque verbis procacibus lacefferet, ac iudicio publice provocaret, decretum est sententia Primorum urbis, ut se ab hac noxa, qui impetebantur, sacramento purgarent. Ingressique in eius memorata adis aliare, cum elevatis manibus sacramenta profirrent. &c. Marculf. *lib. 1. formul. cap. 38.* Se dum inter se contenderent, sic eisdem a proceribus nostris, in quantum illustis vir ille Comes Palatii nostri testimoniavit, fuit iudicatum, ut de quinque denominatis, idem ille apud tres, & alios tres, sua manu septima, tunc in Palatio nostro super capellam Domini Martini, ubi reliqua sacramenta percurrunt, debeant coniurare. Plura congesse-
 Zerde in *advers. cap. 122. num. 14.* Baronius, & Coriolanus *anno 412.* Ferrandus *lib. 2. disquisit. reliq. cap. 3. a num. 3.* Landmeter. *lib. 2. de veteri clerice. cap. 108.* & hæc purgatio manufacta dicitur *lib. 2. feud. tit. 27. §. si rusticus*, ibi: & manu propria singula cum sacramento idoneum se facere. In Capitularibus Caroli, *lib. 1. cap. ult.* apud Arnulfum in Synodo habita Durocortori Rhemorum *can. 30.* Postquam peroravero, mea dextera ita esse sacramento firmabo. D. Bernardum *epist. 235.* Nisi Decanus quod obiectum ei fuerat propria manus iuramento repelleret. Illustrat Juretus in *not. ad Ivonem Carnot. epist. 206.* Nec tantum in hac purgatione reus ipse jurat, verum & alii tres, quinque, duodecim, aut amplius, juxta qualitatem personæ, quæ accusatur, aut gravitatem delicti, qui appellantur juratores sacramentales, ut constat

stat ex l. Salica, tit. 50. & 55. auctore vitæ sancti Eligii lib. 2. cap. 2. apud Surium ibi: *Lata sententia est, ut vir ille cum multis aliis iuraret. Sic enim apud Francos in more positum est. Verum Abbas omnibus aliis remisit iuramentum, ne alterius flagitio implicarentur: solus ille agri usurpator procerum sententia iurare iussus est.* Ex legibus Bajubar, tit. 2. cap. 12. ibi: *Cum duodecim sacramentalibus iuret delicta sua, vel duo championes propter hoc pugnent.* Gregorius Turon. lib. 8. cap. 9. *Fredegundis Regina cum cunctis prioribus Regni sui, id est tribus episcopis, & irecentis viris optimis, sacramenta dedere, hunc ex Chilperico Rege generatum esse, & sic suspicio ab animis Regis ablata est.* Et lib. 8. cap. 40. *Ille electis duodecim viris, ut hoc scelus perpetraret, advenit.* Inde in veteribus legibus reperitur manu quinta, manu sexta, duodecima purgari, tit. 6. legum Alemanorum, legitur: *Sexta manu iurare.* Et in leg. Ripuar. tit. 35. *Septima manu fidelem facere.* Et tit. 14. legum Frisionum: *Duodecima manu obiectu criminis se purificare sacramento.* Et passim in hoc titulo dicitur, quarta aut quinta manu purgari. Et in cap. quotiens 2. q. 5. tertia manu sui ordinis, & quarta manu Abbatum, & religiosorum sacerdotum se expurgare. Et in cap. requisisti 13. q. 1. septima manu propinquorum iureiurando, tactis sacrosanctis reliquiis dicere: ut etiam in cap. laudabilem, cap. literæ, de frigidis. De hoc modo iurandi locus est singularis in prisca lege Alemanorum, tit. 6. ibi: *Ista vero sacramenta sic fieri debent, ut illi iuratores manus suas supra capsam ponant, & ille solus, cui causa requiritur, verba tantum dicat, & super omnium manus manum suam ponat, ut sic eum DEUS adiuvet, vel ille reliquia, & illas manus, quas comprehensas habet, ut de illa causa, unde interpellatus est, culpabilis non sit.* Manum autem symbolum fidei fuisse, veteribus constat; ideo manus attollere iurantes solebant. Gregorius Turonensis lib. 1. cap. 32. ibi: *Elevatisque super altarium manibus iuravit,* Lucanus,

Elatisque alte promissere manibus.
Ideo in Concilio Triburiensi, cuius verba reperiuntur apud Gratianum

num in cap. si quis 2. quest. 5. ubi agitur de Presbyterorum juramento, dicitur: *Manus enim, per quam corpus & sanguis Christi conficitur, juramento polluetur? Absit.* Itaque in Capitularibus Caroli, lib. 3. cap. 4. & 10. & lib. 5. c. 125. perjuro jubetur manus amputari; & factum refert Hermoldus in historia Sclavorum lib. 1. cap. 29. ibi: *Rudolfus vulneratus in manu dextra fugit Marcipolim mortique iam proximus dixit ad familiares suos, videtis manum dexteram meam de vulnere sauciam? Hac ego iuravi Domino Henrico, ut non nocerem ei, nec insidiarer glorie eius: sed iussio Apostolica, Pontificumque petitio me ad id deduxit, ut iuramenti transgressor honorem indebitum mihi usurparem: quis igitur finis nos exceperit, videtis, quia in manu, unde iuramenta violavi, mortale hoc vulnus accepi? Illustrat Cironius in presenti, & lib. 2. obs. cap. 11. Lamastre de iuribus eccles. lib. 3. cap. 7. Ita, ut hactenus vidimus, de purgatione per iuramentum philosophatur Gonzalez Tellez ad capit. ult. de purgat. Canon. n. 6. & 7 p. 532. Vides & circa hanc purgationis speciem multa superesse, quæ profundioris dispectionem merentur.*

*Observatio-
nes de origi-
ne*

hic non ero prolixus, sed moneo saltē repetenda esse, quæ de origine iuramenti suppletorii & purgatorii dixi ad lib. 3. obs. 500. §. 2. Quibus adde, quæ ad hunc librum n. 35. ex ipso Tellezio argumenta contra iustitiam omnis purgationis, etiam ab ipso jure Civili petita attulimus. Ergo potius crederem, facile ex ipsis excerptis Tellezii modo descriptis deduci posse, originem hujus purgationis etiam Clero ultimo deberi, partim quatenus usurpata fuit deficiente omni suspicione legitima ad solam inimicorum diffamationem, partim etiam quatenus certus numerus compurgatorum fuit adhibitus.

De interitu. Porro quod interitum attinet hujus purgationis, cujus mentionem fecit Zieglerus nota 47. in fine, id de compurgatorum requisito intelligendum, uti constat ex nota 51. Etiam in obscuro est ratio, cur compurgatores olim fuerint inventi & necessario requisiti. Alii putant ad evitanda perjuria vulgi esse inventos, secuti Ivonem tione & effe. epist. 206, adductum ab Antonio Mathæo manud. ad Jus Canon. lib. 4.

lib. 3. p. 320. Hac, inquit, praxatorum patrum auctoritas comprobare videtur, quod quilibet clericus mala fama pulsus sola se manu possit purgare, & in suo permanere. Verum posterorum diligentia experta, quod temeraria hominum cupiditas facile adderet fugitio pericurium &c. posuerunt hac in diffinitione episcoporum, ut secundum quod audiunt malam famam presbyterorum crebescere, & ingravescere, exigant purgatoria sacramenta a presbyteris infamatis, cum tribus, aut quinque, aut septem collegis. Alii putarunt id inventum esse, ut in sacerdotes DEL liberior malevoli cœviant. Ita Smaragdus in libro de pressuris Ecclesiasticis Part. 1. (apud Tellezium ad d. cap. ult. n. 4. p. 531.) Satisfactionem igitur accusati sacerdotis sub iureiurando minime dicunt valere, nisi plures etiam sacerdotes simul compellant iurare, in quibus hac assumunt in testimonium quod factum se legisse iactant in actibus Romanorum Pontificum; nam quod de Damaso, & Sixto, & Symmacho venerabilibus Pontificibus invenitur, eo quod, dum a quibusdam perversis de criminibus accusarentur, collectis Episcoporum Conciliis synodice purgati sint, hac se his verbis intelligere fatentur, quod omnes præfati Episcopi cum ipsis Pontificibus pro illatis iurassent criminibus: quasi non eos propria tantummodo absolveret satisfactio, nisi hac etiam prædictorum confratrum firmaret iuratio. Nobis tamen quod sic intelligendum sit, revera non patet; plene enim a prædictis Episcopis præfatos Pontifices accepimus sed ipsorum suggestionem, propria tantummodo satisfactione, ipsis etiam faventibus eos alienos a criminibus fuisse firmatum est. Sed si pro alicuius iusti innocentia alicui placuit sacramentum præbere charitatis casu, ut eum vel sic a persequentibus liberare omnimodis liceat; veruntamen licet perversorum infestatione quasi in primitiva Ecclesia hoc fieri potuisset, tamen exemplum in posterum relinqui debuit: quo etiam in sancto Concilio, vel cuius Catholici, & Apostolici viri decreto sanctum sit sacerdos DEI a criminibus absolvi non posse, nisi confratrum satisfactione, ignoramus. Cum enim sacramenta omnibus inderi-

Deficiens in purgatione habetur pro convicto. Et super notorio non est indicenda purgatio.

c) c. cum §. 3. Quicumque c) vero in Canonica purgatione ubi gl. tione defecerint, (§4) perinde puniendi sunt, (§5) & c. inter sollicitudines, de purg. Canon. at-

Haec fuit Christianis, valde perniciosum est, sacerdotes ad haec etiam alios cogere, unde tam se custodire, quam & illos debuerunt arguere. Porro parum profuisse cautelam de adhibendis compurgatoribus ad evitanda perjuria jam suo tempore conquestus est Hincmarus in Epistola ad Coepiscopum Johannem (apud Tellezium ibid.) his verbis: Qualiter de infamato Presbytero ex auctoritate maiorum tenemus, tua dilectioni mandamus; & sicut sanctus Gregorius decrevit, si mala fama ex similitudine per parochiam de Presbytero exierit, & accusatores, ac testes legales defuerint, ne contra Apostolum infirmorum corda de mala fama Presbyteri percutiantur, & ne vituperetur ministerium nostrum, nec securiores Presbyteri existentes, licentius in peccatum labantur secundum decreta maiorum cum denominatis sibi vicinis Presbyteris septem, quos scimus nolle periurare, sacramento famam suam purget. Si autem denominatos à nobis sibi Presbyteros ad famam suam purgandam habere nequit, & alios secum ad iurandum conduxerit, quoniam experti sumus, quosdam ad invicem conspirasse, ut reputati mutuo in sua purgatione iurant, sicut & Presbyteri pleni iniqua cogitatione adversus Susannam conspiraverunt, Presbyteri, qui in purgatione infamati Sacerdotis, se una cum eo ad iusiurandum offerunt, examinationem iudicii per advocatum infamati Presbyteri recipiant, ut in sacramento se DEo non perdant, sicut quosdam hinc jam revocatos comperimus. T.

ad §. 3.

Quid sit: deficere in purgatione Canonica?

(§4) Sed quid hoc est: *deficere in purgatione canonica?* Ego non crederem his verbis intelligi iurare nolle. Sed uti in reliquis

atque si de crimine , de quo diffamati fuerint , legitime convicti , vel confessi fuissent : nisi tamen aliud ju-

quis purgationis generibus aliud erat in purgatione deficere , aliud nolle purgatione uti , ita etiam de purgatione per juramentum dicendum puto. In reliquis purgationum generibus si non omnibus , saltem in plerisque rei diffamati cogebantur purgationes istas pati inviti , & tum deficere dicebantur in purgatione , si læsi fuissent per ferrum candens , aut ignitos vomeres ; si natassent super aquam nec merfi fuissent ; si ipsi , vel eorum substituti , quos campiones vocabant , in duello judiciali victi fuissent ; si caseum & panem deglutire non possent ; si stantes ad crucem caderent. Fateor in purgatione per juramentum casum non esse dabilem , vel certe nunquam exitisse , ut quis cogeretur , si nollet , juramentum præstare , sed tum haud dubie , si jurare nollet , habebatur pro confesso & convicto. Interim in causis , certe capitalibus , aut quæ poenam corporis afflictivam , vel etiam infamiam , relegationem , aut etiam multam majorem inferrent ; in genere in causis criminalibus & non mere civilibus , casus etiam vix erat dabilis , ut quis ad poenam evitandam , etiamsi sciret se falso jurare , jurare nollet. Unde non arbitror , Lancelottum loqui de casu , ubi quis jurare detrectat , uti eum expescuit Zieglerus in *nosa seq.* sed de casu , si quis jurare vellet , sed consuetum compurgatorum numerum invenire non posset , quod tum temporis , ubi compurgatores erant necessarii , facile contingere poterat , si rei diffamati adversarios haberent vel Principem ipsum aut potentiores in aula , vel etiam Episcopum , aut reliquum clerum , secundum vulgatum versiculum :

Tempora si fuerint nubila , solus eris ,

Unde simul constat , quantum arcanum Politicum tum temporis , *arcanum* cum purgatores requirerentur. hic subfuerit , si reus compurgato. *Politicum* res invenire non posset , potissimum , si de crimine hæreseos diffamatus esset , cum secundum principia processus contra hæreticos , *hic latens.*

judicantis æquitas statuendum duxerit. (56) Plane
fu-

hæreticis denegentur auxilia advocatorum & Notariorum *c. 11 de hæret.* & alia requisita juris naturalis in processu contra hæreticos diffamatis denegentur, de quibus infra *ad tit. 4.* plura dicentur. Justam adeo metuendi causam habebant compurgatores, ne suspicio hæreseos ex hoc solo adversus ipsos oriretur, quod hæretico diffamato testimonio suo suppetias iverint. T.

Declaratio. (55) Vulgatum enim hoc est, quod pro confesso habeatur, qui jurare detrectat. Petr. Heig. *p. 1. qv. 40. n. 36.* Carpzov. *in prax. crim. qv. 116. n. 80.* Monet tamen Jacobus Menochius, Clericum deficientem in purgatione canonica & curiæ seculari traditum, non posse puniri pœna ordinaria, *de arb. jud. quæst. cas. 274. n. 5. Z.*

Illustratio (56) Multum illustrabit ea, quæ hæctenus de purgatione Ca-
dicorum ex nonica notavi, *caput 28. libri 4. tractatus* Limborchiani *de histo-*
Limborchio. *ria inquisitionis.* Quando, inquit, delatus reperitur solummodo de hæresi diffamatus in aliquo pago, civitate, vel provincia, & non convincitur nec propria confessione, nec facti evidentia, nec testimonio productione legitima, nec ulla alia indicia legitime contra eum probantur, sed sola contra eum præcise sit infamia; non absolvitur, sed ab Episcopo & Inquisitore conjunctim, non divisim, imponitur ipsi purgatio canonica. Purgationis canonice sæpe sit mentio in jure Pontificum, sed in omnibus fere aliis criminibus in usu esse desit, in crimine tamen hæresis etiam nunc usitata, & in sacro inquisitorum foro frequentata est. Quamobrem Godofredus laudat Hispaniam his verbis. Puniantur suspecti hæreseos in religiosissimis Hispaniæ regnis, vel hoc maxime his temporibus triumphantibus, & singulari laude dignis, quod nulla non solum plane hæresis, verum ne suspicio quidem hæreseos, sine digna, vel momento, maneat nota. In causa autem purgationis canonice hoc ordine & ritu procedi solet, Conveniunt in unum inquisitores, Episcopo.

scopus, aut ejus Vicarius, & Assellores, seu Consultores periti, & excussis probationibus reum condemnant, ut se purget aliquot testibus; Numerus vero testium est arbitrarius, nec præcise definitus: nam aliquando deputati fuerunt duo Abbates; ut cap. *Cum in inventure. de purgat. Canon.* aliquando quatuordecim compurgatores. *eod. tit. cap. Inter sollicitudines.* *Eod. tit. cap. i.* nominantur duodecim, & cap. *Ex tuarum*, septem aut quinque præscribuntur. Judex ergo considerata qualitate personæ, criminis & infamiae, numerum compurgatorum vel majorem vel minorem definit; potentioribus quippe & magis notis, aut qui majore laborant infamia, plures solent præscribi, quam abjectæ sortis & minus notis, quibus non ita facile est majorem compurgatorum numerum inducere ad se purgandum; quia compurgatores sunt voluntarii, & non possunt compelli ut alii testes. Ordinarie tamen numerus ille definitur solet, ut reus se expurget septem plus minus testibus, hoc addito, ut *si defecerit* in uno, duobus, tribus aut pluribus, exinde convictus plene de crimine censeatur. Olim qui deficiebat uno tantum expurgatore, ut convictus condemnabatur, quia non purgabatur ab omnibus. Sed cum id periculosissimum esset, ac forte ab omnibus purgatus dici posset, qui a majore parte purgaretur, receptum est, ut eo tempore, quo numerus expurgatorum definitur, eodem quoque decernatur, ut si defecerit in uno, duobus vel tribus, aut pluribus, pro convicto hæretico habeatur: utrumque enim eadem omnino ratione in arbitrio judicis est. Requiritur autem ut testes sint ordinis ipsius delati seu diffamati: hoc est: si sit Religiosus, & illi sint Religiosi; si clericus secularis, & illi clerici seculares; si miles, & illi milites. Ordo autem accipitur in genere, non in specie: Itaque si Episcopus est purgandus, possunt cum Episcopis in purgatione etiam admitti Abbates & Religiosi presbyteri, quia difficulter invenire posset tot Episcopos; & sic in cæteris. Si vero ejusmodi compurgatores non inveniantur, eligendi saltem sunt aliqui viri probi, cives vel alii. Et illi compurgatores debent esse homines Catholici, vita probati, & bonæ famæ, qui & illius conversationem & vitam non tam moderno tempore cognoverint, quam

præterito, & de quibus verisimile est, quod neque amore, neque odio, timore, pretio aut prece verum sint occulturi, aut falsum dicturi. Hæc sententia reo dicenda est, & ab ea potest provocare; & post appellationem causa referenda est ad Senatum, nisi forte frivola fuerit appellatio; quia tunc ei ab Inquisitoribus deferendum non est, ut generaliter Clemens IV. constituit, & specialiter epistola quadam Senatus Sanctæ Inquisitionis continetur. Si ea sententia non fuerit appellatum, vel post appellationem sententia confirmata sit, vel appellatio frivola rejecta fuerit ab Inquisitoribus, tunc reus ad se purgandum debet nominare tot viros bonos, testes expurgatores, quot in sententia Inquisitorum continentur. Illi autem testes seorsim vocantur ab Inquisitoribus, & ab eis tria inquiruntur: Primum, an reum cognoscant, & a quo tempore? Secundum, an reus, vel ejus consanguinei, vel affines, dederint, aut promiserint aliquid ipsismet testibus, ut reo faverent? Tertium, an testes ipsi se obtulerint ad reum purgandum? Post hæc testes omnes convocantur in auditorium inquisitorum, & reus ad tribunal ducitur, & ab Inquisitoribus interrogatur, an homines illos cognoscit, & an illi sint, quos ipse in testes purgatores nominavit. Fiunt autem hæc omnia coram Inquisitoribus solis, ac tabellione seu Notario, qui literis mandare singula debet; nec alius quispiam præsens esse huic purgationi, permittendus est, ne ipse quidem Vicarius Episcopi ordinarii, ut quadam epistola Senatus Inquisitionis continetur: a sententia vero purgationis excludi non potest Ordinarius, aut ejus Vicarius. Deinde Inquisitor ad expurgatores conversus, talia dicere solet: *Scitote fratres, quod N. reus de hoc & illo crimine accusatus & suspectus est: quam ob rem ab ea suspensione se purgare tenetur, & vos nominati estis in testes innocentie sue. Tu vero N. per DEUM & sacrosancta Evangelia responde, an ea crimina commiseris?* Et super crucem & sancta DEI Evangelia præstito juramento de dicenda veritate, Inquisitores dicunt ei: *Tu N. fuisti accusatus de tali & tali delicto* (specificatis ei solum illis delictis, quæ sapiunt hæc. fin.) *de quibus es vehementer suspectus, meritis processus consideratis: perconsa-*
mur.

mur a te sub debito iuramenti, quod emisisti, an commiseris, vel feceris, vel credideris hæc delicta, vel aliquid ex eis. Et habita responsione rei in præsentia compurgatorum reducitur ad carcerem. Tum Inquisitor interrogat purgatores, an ea omnia probe intellexerint? qui respondent, se intellexisse. Mox testes omnes secedunt; & singulis seorsum vocatis, & ab eis solenni iuramento exacto, quærit Inquisitor, an credant N. verum iurasse, vel falsum? & quicquid responderint a Notario fideliter scribendum est. Quæ omnia ita fere ad verbum continentur Hispalensi quadam Instructione anni 1500. cap. 4. Olim etiam si quis publice de hæresi diffamatus fuerat, illi publice canonica purgatio indicta fuit, ut eis publice satisfaciat se purgando, quos publice per ingratum infamiae offendit odorem: & purgabatur eo in loco, ubi noscebatur diffamatus: & si pluribus in locis diffamatus fuerat, in omnibus illis fidem Catholicam publice debebat profiteri, hæresisque de qua ibi noscitur diffamatus detestari. Juramenti formulam, qua se purgare olim debebant diffamati, præscripsit Concilium Tarraconense: Ego N. iuro per DEum omnipotentem, & per hæc sancta DEI Evangelia, qua in manibus meis teneo, coram vobis, Domino N. Archiepiscopo vel Episcopo, & coram aliis vobis assistentibus, quod non sum, vel fui in zabbatus, Valdensis, vel Pauper de Lugduno, nec hæreticus in aliqua secta hæresis per Ecclesiam damnata: nec credo, nec credidi eorum erroribus, nec credam aliquo tempore vitæ meæ: imo profiteor & profiteor, me credere, & semper in posterum crediturum fidem catholicam, quam Sancta Romana Ecclesia & Apostolica publice tenet, docet, & prædicat, & vos Domine Archiepiscopo, vel Episcopo, & ceteri Prælati Ecclesiæ universalis tenent, prædicant publice: atque docent. Compurgatoribus autem hanc juramenti formulam præscripsit: Ego N. iuro per DEum, & per hæc sancta quatuor DEI Evangelia, qua manibus meis teneo, me firmiter credere, quod talis non fuis in zabbatus, Valdensis, nec Pauper de Lugduno, nec hæreticus, nec credens eorum erroribus: & credo firmiter eum in hoc verum iurasse. Præstita purgatione tibi indicta reus

debet absolvi, & denunciari vir boni testimonii, nec potest amplius procedi contra eum vigore præcedentium indiciorum: & sic tollitur infamia, seu effectus infamiae facti. Si in purgatione defecerit, hoc est, si purgatores tales & tantos, prout est ei injunctum, qui eum purgent, non invenerit, pro convicto habetur, & sicut hæreticus condemnatur. Alii tamen hic distinctione quadam utuntur: Si non potest tot habere testes, quia testes non confidunt, ipsum verum jurasse, quod eo casu habeatur pro convicto & deficiente in purgatione canonica. Sed si non reperiat, quia est pauper, aut extraneus, ideoque tot notos non habeat in civitate, quod eo in casu ipsi subveniendum sit arbitrio judicis, considerata qualitate personæ, criminis, & infamiae: ita ut, si non possint haberi compurgatores clerici, adhibeantur laici, etiam feminae, si non possint haberi viri: & si etiam laici deficerent ex ista causa, tunc credendum sit soli juramento ipsius. Quoniam autem deficiens in purgatione habetur pro convicto, inde colligunt, si alias incidisset in hæresin, quod nunc ob defectum purgationis debet haberi pro relapso, & ut talis tradi curiæ seculari. Si autem se purgare noluerit, excommunicatur; quam excommunicationem si per annum sustinuerit animo indurato, ut hæreticus condemnatur. Quod si post purgationem incidit in hæresin jam purgatam, pro relapso habetur, & ut relapsus est tradendus curiæ seculari: juxta cap. *Excommunicamus* 1. §. *ad iudicium*. Et verfic. *Vel si post purgationem* &c. & cap. *Ad abolendam* §. *Illos quoque*, de hæres. Et præsertim decretum Concilii Narbonensis cap. 11. in hæc verba. *Et illos, qui post abiurationem erroris, seu purgationem, deprehensi fuerint in abiuratam hæresin recidisse, seculari iudicio sine ulla penitus audientia relinquatis animadversione debita puniendos; cum sufficiat tales per falsam conversionem semel ecclesiam decessisse; præsertim ubi tanta eorum invaluit multitudo, &c. licet eis penitentibus nequaquam penitentia sit neganda.* Hoc autem locum proprie habet, quando quis vehementer de hæresi fuit diffamatus. Vehemens autem creditur infamia, quando quis apud bonos viros, seu plures, seu passim notetur infamia; vel

vel propterea a consortio bonorum virorum repellatur, accedantque etiam indicia & suspiciones infamiam hæresis augentes; aut si statim post magnum aliquod delictum commissum: verbi gratia, post deletas Sanctorum imagines, combusta templa, violata sacramenta, & similia, statim adversus aliquem oriatur infamia. Si vero in aliam inciderit hæresin, de qua se antea non purgaverat, non censetur relapsus. Si in purgatione succumbit, & pœnitentiam agere vult, admittendus est, neque tradendus curiæ seculari, nisi forte relapsus fuerit: cum enim convictus hæreticus, si pœnitens sit, recipitur; multo magis id beneficium ecclesiæ illi impertiendum est, qui præsumta quadam seu ficta probatione convincitur. Apud multos inquisitores invaluit consuetudo, ut reus vehementer suspectus prius torqueatur, deinde, si nihil confessus fuerit, ut se purgare cogatur, post hæc, si expurgatus sit, ut abjurare quoque teneatur, & tandem post abjuracionem arbitrariis pœnis poniatur. Alii tamen indignum judicant, aliquem simul pluribus legibus pro uno crimine condemnari: Et quia unaquæque harum pœnarum efficax est ad quaslibet suspiciones purgandas, ut procul dubio supervacaneum & iniquum sit pluribus simul suspectum reum affligere. Purgatio autem, cum ab aliorum voluntate dependeat, est fallax & incerta, ideo non facile reis per Inquisitores indicenda est. Sic instructio Madritiana ann. 1561. cap. 47. *Ob malitiam humanam purgatio Canonica periculosissimum est remedium, his præsertim temporibus: id.oque non multum est in usu: quare illo utendum raro, & cum magna cautela.* Hinc Simancas judicat, ad hanc purgationem non esse cogendos, qui ex parentibus Judæis aut Mahumetanis nati sunt; quia eos ad purgationem mittere, tantumdem est, atque recta in ignem mittere. Quis enim de istis non facile male opinetur, aut saltem de illorum innocentia non dubitet? Rectius igitur putat abjuracione, tormentis, aut pœnis arbitrariis eos coërcere. Si vero isti ad purgationem forte condemnati sint, & expurgatores, quales diximus, non invenerint, admittendi erunt alii, quamvis æque idonei non sint, ne prorsus defensionis facultas eis auferatur. Ac tandem iterum atque iterum monet Inquisitores, ne

d) e. pen. super (57) notorio d) nulli erit indicenda purgatio, dict. iiii. sed tantum condemnationis promulganda sententia: (58)

temere aut facile quispiam ad purgationem canonicam ab ipsis condemnatur, hac inter alias allata ratione: Quod, ut succumbat reus, satis sit, quod testes respondeant, se nescire, vel dubitare, utrum ille verum vel falsum iuraverit. Quis autem anceps non erit, qui sciat, neminem ad purgationem esse damnandum, qui vehementer suspectus non fuerit? Illius igitur sententia illi tantum ad purgationem cogendi sunt, quorum fama populo Christiano valde necessaria est, Episcopi scilicet, Sacerdotes, Prædicatores, & id genus alii. Hactenus Limborchius. T.

Obscura doctrina de notorio. (57) Notoria non indigent accusatore, nec probatione, Mascard, *de probat. concl.* 1107. & 1108. Aliquando tamen notorieta-tem tantum criminis, non ipsum crimen probandum esse, censet Gvido Pap. *quest. 221. in addit.* Sed hoc admitti forte non debet, quod in hanc rem cæca adhibeantur testimonia, & præter famam nihil probetur amplius. Cæca autem testimonia dicebantur, quando laudabatur multitudo testis, aut civitas, aut provincia tota. Ita etsi repetundarum crimen ita manifestum esset, ut tota provincia quasi una voce quereretur, tamen, si reus id Romæ negaret, testes e provincia erant accersendi, & reus condemnari aliter non poterit, nisi instructa accusatione & legitime convictis reis. Vid. Quintil. 5. *Inst. Orat. 7.* Val. Max. *lib. 8. c. 1.* Nec satis explicant Doctores, quid sit crimen notorium, ut animadvertit Antonius Matthæus *de criminib. tit. de probat. n. 2.* ubi concludit, aut nullum esse crimen vere notorium, aut si quod est, non aliud esse, nisi quod palam & inspectante populo vel in conspectu iudicis & circumstantis coronæ perpetratum est, Conf. Anton. Gomez. *tom. 3. resol. c. 1. n. 41. segg.* Jacob. Menoch. *de arb. iudic. quest. cas. 106. Z.*

(58) cum patrati sceleris evidentia, neque accusatoris clamore indigeat.

Criminum quædam solum DEum ledunt, quædam etiam homines.

§. 4. Criminum (59) autem quædam (60) divi-

(58) Repetendæ hic omnino sunt *notæ 581. seq. ad librum 3. Remissiones tit. 14. §. 39. & 40.* Ubi latius expositum fuit, quæ Arcana Politica la. *ad eandem* teant sub doctrina Canonistarum de notoriis. Adde infra dicenda *observatio-* nem perti-
nota 64. T. *nem perti-*
nentes.

ad §. 4.

(59) Jam supra Zieglerus notavit, *in not. II. sect. 1. ad libr. Grave dubi-*
3. Lancelotti, superiore seculo ex prudentiorum Theologorum sen- *um cur Jus*
tentia distingui cœpisse crimina in secularia & Ecclesiastica, Ecclesi- *Canonicum*
astica pertinere ad Episcopos, in secularibus distinguendum esse *non tractet*
&c. unde mirum alicui videri posset, quod cum crimina, quæ hoc *de solis cri-*
loco dicuntur principaliter in DEum committi, videantur esse syno- *minibus Ec-*
nyma Ecclesiasticorum criminum, reliqua secularium, tamen etiam *clesiasticis.*
de secularibus hic tractetur in jure Canonico peculiaribus titulis, *de*
eum tamen criminum secularium inquisitio & pœna videatur perti- *de*
nere ad solum magistratum Politicum & jura Laicorum, adeoque de *de*
solis Ecclesiasticis debeat tractari in jure Ecclesiastico. Grave du- *de*
bium, sed ad quod non poterimus distincte respondere, nisi prius *de*
intelligamus originem istius distinctionis, & definitiones criminum *de*
Ecclesiasticorum & secularium. Videamus igitur, quid ea de re *de*
doceant alii, & cum ad Petrum de Marca provocavit ibi Zieglerus, *de*
videamus primo, quid hic scriptum reliquerit *de concord. sacerdot. &*
& imper. lib. 2. c. 3. §. 7. Theologorum illa (scilicet Innocentii III. *distinctione in-*
& Philippi Augusti) *atate celeberrimorum Johannis de Parisiis Ecclesiastica*
& Guilielmi Occam, quibus postea accessit Gerson, opinionem se- *ter crimina*
quebantur, (Galli scriptores, quorum paulo ante mentionem fe- *& secularia*
cerat,) *qui crimina distinguebant in ecclesiastica & secularia.*

illa in admisis directe contra fidem & sacramenta constituebant, hac in us, qua iure Gentium aut Civili sunt vetita. Criminum ecclesiasticorum coercionem per censuras Episcopis competere, sed in secularibus distinguendum esse, dicebant. Aut enim de iure agitur & de peccato opinionis, vel erroris, ut ipsi loquuntur; id est, si quis sibi persuadeat id, quod committitur circa secularia non esse peccatum: verbi gratia, furium, vel homicidium, vel agitur de facto; id est, de peccato, quod ipsi vocant vendicationis, id est, cum quis de facto res alienas sibi vendicat, vel aliud crimen seculare perpetrat. Itaque fatentur, penes Ecclesiam ex Christi institutione potestatem esse cognoscendi de peccato erroris, & definiendi an hoc vel illud factum crimini deputari debeat, eosque, qui huic definitioni refragentur, pœnis ecclesiasticis castigandi, ceterum de peccatis secularibus. qua vocant vendicationis, iudicia vel censuras ferre, non spectare ad iurisdictionem ecclesiasticam. Et ita, inquit Joannes Parisiensis, de peccato in temporibus non iudicat, vel cognoscit iudex ecclesiasticus, sed secularis tantum; nisi forte aliunde, quam a Christo concessum ei fuerit vel permissum. In his ergo criminibus potestas ecclesiastica monita tantum & consilia adhibere potest, non autem laicos peccantes coercere pœnis, innuere quid sequendum sit & vitandum, non castigare, vel ut ipsi loquuntur, iudicare de peccato innuitive, non coercitive &c. Hæc Theologorum Parisiensium sententia iam a trecentis & quadraginta annis in forum inuenta, etiam hodie apud tribunalia magistratum viget. Quin & ad crimina mixta potestata fuit, scilicet ad adulterium, quod legem naturæ matrimonii sacramentum violat; adeo, ut in laicos adulterii reos animadvertere Episcopis vetitum fuerit, ni dissisterent, pœna indicta captionis temporalitatis, ut patet ex Curia Parisiensis Arrestis latis anno 1336 & 1380. De hac questione, in qua plurimi laborarunt, ex professo disseram in exercitatione de iudiciis canonicis in laicos; ubi eorum originem, progressum & immutationem, quæ hodie viget, & mutandi causas expendam. Hic tantam dicam in antecessum, olim censuris,

cum

cum maxime vigerent, locum non fuisse, nisi in certis quibusdam criminibus manifestis, de quibus dubitari non posset, an inter crimina recenseri deberent, ea lege, ut emendatio ecclesiastica nihil de seculari iurisdictione aemeret. Itaque Christiani criminum omnium vindictam apud iudices publicos persequabantur. De contrariis etiam iniussu, nullo prætenuis insinuebatur apud Episcopos in consequentiam iuris evangelici, quia color ille conventionis in re dubiam reddebat peccati accusationem. Quare si quando lites fidelium dirimerent Episcopi a lege harum disceptationum arbitri dati, non censuris ecclesiasticis ad iudicandum victos adigebant, sed officio & apparitione iudicum juxta legem Constantini. Sed hic Petri de Observatio. Marca locus ad scopum nostrum parum subsidii afferet. Id quidem inde observamus, quod Zieglerus graviter lapsus fuerit, dum Petrum de Marca sic intellexit acsi asserat, superiore a seculo, quod Zieglerus scribebat) seculo, (id est, decimo sexto,) capisse distinctionem inter delicta secularia & Ecclesiastica, cum tamen interger contextus Petri de Marca ostendat, quod loquatur de Theologia, gis seculo 13. & 14. viventibus, neque hos Theologos distinctionem illam invenisse, sed saltem coepisse doctrinam quandam de hujus distinctionis applicatione ad judicia Canonica proponere, quæ ab illis temporibus in forum fuerit inducta. Et certe ipse Zieglerus agnovit abhi de Episcopis l. 4. c. 30. §. 48. & 50. delictorum Ecclesiasticorum mentionem longe antiquiorem esse. Quia vero, inquit, iam inde a Constantini Magni imperio Clerici forum suum privilegium apud Episcopos habuerunt, nec tamen propterea, in criminalibus præsertim causis, exempti prorsus fuerunt a iudiciis secularibus, ne qua deinceps, quod fieri facile poterat, fieret confusio, inter ipsas causas distinctionem per legem publicam fieri oportuit, quam propterea edidit Gratianus Imperator anno 376. in l. 23. C. Th. de Episcop. Verba hæc sunt: Qui mos est causarum civilium, idem in negotiis Ecclesiasticis obtinendi sunt: ut si quæ sunt, ex quibusdam dissensionibus, levibusque delictis, ad religionis observantiam pertinentia, locis suis & a suis dioceseos Synodis

De origine
illius distinctionis,

Delictorum
Ecclesiasticorum
mentionem
seculo quarto

dis audiantur; exceptis quæ actio criminalis ab ordinariis extraordinariisque iudicibus aut illustribus potestatibus audientia constituit. *Primum causas civiles separat a causis Ecclesiasticis, & in causis civilibus nihil mutat, sed morem hactenus usitatum relinquit, ut ita Clerici perinde atque Laici in talibus causis apud iudicem secularem conveniri possint, nisi utraque pars in Episcopum secundum Constantini legem ex compromisso consentiat. Causas Ecclesiasticas aut versari vel circa religionem & dogmata fidei, vel circa levia quædam delicta ipsum Ordinem & disciplinam Ecclesiasticam concernentia, atque sic personis Ecclesiasticis propria. De utroque cognosci & iudicari vult vel ab Episcopo, vel a Synodo pro re nata, & prout gravitas causæ exigat. Tandem vero agit etiam de criminibus & delictis communibus, quorum cognitionem itidem iudicibus secularibus, itidemque vel ordinariis, vel extraordinariis relinquit &c. Eodem anno 381. celebratum fuit Constantinopoli Concilium primum, quod alias Oecumenicum secundum dici consuevit. In cuius canone sexto, quatenus Episcopi accusari possint, protæ disponitur. Summa hæc est, non debere accusationes adversus Episcopos promiscue admitti, sed attendendam esse, tum personam accusatoris, tum & causam, propter quam accusatio intentari debeat. Quod personam concernit, statuerunt Patres, quemvis hominem, siue bona sit existimationis, siue infamis, fidelis aut infidelis privatam causam h. e. pecuniariam adversus Episcopum habentem admitti, & cum eo in iudicio convenienti litigare posse, uti commentatur Theod. Balsamon. Iudicium autem istud conveniens quodnam erit? Sine dubio nullum aliud, quam iudicium seculare, uti dixi supra ex l. 23. C. Th. de Episcop. nisi ex compromisso alius aliquis iudex electus fuerit. Hoc tamen non nisi in privatis causis locum habet, hoc est, quæ pecuniaria denum estimatione litis absolvuntur, uti definit Joh. Zonaras in comment. Ab illis distinguuntur criminales causæ, quas Zonaras ait esse, quando quis vita statum damnatus amittit. Agit autem canon de criminibus Ecclesiasticis, quorum reus fertur Epi.*

Episcopus, talibus scilicet, quæ ordinem & disciplinam Ecclesiasticam concernunt, quæque personis Ecclesiasticis propria sunt. De his statuit Synodus, antequam accusatio admittatur, considerandam esse personam accusatoris, & admittendos quidem alios omnes, præter hæreticos, schismaticos, ab Ecclesia electos & excommunicatos, itemque eos, qui & ipsi in reatu & ab aliis accusati sunt, nisi se ab obiectis criminibus purgaverint. Cæterum, si nullus talis in accusatore defectus inveniatur, accusationem instituendam esse in Synodo provinciali, aut si ea minus sufficiens fuerit, in synodo totius dioceseos maiore, & ita quidem, ut accusator sese scripto ad talionis pœnam obliget, si succubuerit, quod inscribere vocant iuris civilis Doctores. Eos vero, qui neglecta hac accusandi ratione vel Imperatorem propter Ecclesiasticum tale delictum fatigaverint, vel secularium magistratuum tribunalia adierint, vel Synodum Oecumenicam imploraverint, eos ad accusationem omnino non esse admittendos. Deinde Theologia-
 Ambiguitas
 delictorum
 Ecclesiasticorum.
 Ambiguitas
 delictorum
 Ecclesiasticorum.
 Delicta mixta.
 De origine
 & judicio-
 rum Canonico-
 rum in laicos.
 Augmentum
 dubii propo-
 sitii.
 Antonii Mas.
 tibi senten-
 tia de distin-
 ctione crimi-
 num in Ec-
 clesiastica,

pud Petrum de Marca delicta Ecclesiastica vocabant, quæ directe contra fidem & sacramenta committerentur, secularia, quæ peccabant contra jus gentium & civile. Contra Zieglerus, in loco modo descripto Ecclesiastica vocat, quæ disciplinam Ecclesiasticam concernunt, quæque personis Ecclesiasticis propria sunt. Facit etiam mentionem delictorum mixtorum de Marca, quorum refert adulterium, quia videlicet legem naturæ & sacramentum violat. Dissertationem Petri de Marca ad quam provocat de origine, progressu, & mutatione judiciorum Canonicorum in Laicos non vidi. Sed facile supplebunt hunc defectum excerpta ex Zieglero supra ad librum 3. nota 1. Denique locus Petri de Marca dubium initio huius notæ propositum, cur in Jure Canonico tractetur etiam de delictis mere secularibus, non tollit, sed augeat, eo videlicet tendens, quod horum coercitio ad Clerum non pertineat. Videamus jam, an forte ex Antonio Matthæi dubium illud solvi possit. Est huius elegans locus in tractatu de Criminibus Prolegom. cap. 4. n. 6. Crimen est vel commune vel proprium. Commune, quod ab omnibus admitti potest, veluti adulterium, cædes, parricidium,

secularia, & peculatus, & cetera, de quibus duobus his Pandectarum libris communia. agere constituimus. Proprium, quod a certo duntaxat hominum genere. Huusmodi sunt delicta militum & clericorum. Crimen militare est, quod quis admittit, quia miles: veluti si emanferit, si deseruerit, si. tionem, excefferit agmine, tenuerit vitem centurionis castigare se volentis. l. 2. l. 3. & passim D. de re milit. Clericorum crimina sunt, quae admittunt, quia Clerici, contra sacros canones: veluti si quis pecunia ambierit clericatum, si contumax fuerit adversus episcopum, si sacra parum reverenter administra-verit &c. Interpretes vero Pontificii, non contenti hac divisione multo liberalius tribuunt crimina intuitu clericorum ita: Crimen est vel ecclesiasticum, vel seculare, vel commune. Ecclesiasticum, cuius cognitio ad ecclesiam pertinet, etiam si admissum sit a laico: veluti haeresis, & Simonia. Seculare, de quo si a laico committatur, cognoscit iudex tantum secularis, velut homicidium, parricidium, furtum, & similia. Commune, de quo a Laico commisso uterque iudex cognoscit, tam secularis, quam ecclesiasticus; ut, adulterium, concubinatus, sodomia, sacrilegium, sortilegium, crimen usurarum. Magno profecto legum principumque ludibrio, dum aut crimina, quae non poterant sine manifesta calumnia sibi solis vindicare, calido commento mixta dixerunt, aut constitutionibus divinis humanisque conculcatis, clericos iurisdictioni magistratuum subdixerunt. Nam iure quidem divino omnis anima potestati seculari subiicitur, ut a Theologis nostris satis superque demonstratum est: iure autem civili privilegium fori clericis in civilibus dum-

Monita ad taxat causis tributum est &c. Recte quidem hic Antonius Matthaei notat, sub distinctione hac criminum latere arcanum Politicum Cleri Papalis, jura Majestatis civilis sub praetextu hujus distinctionis invadentis, bene etiam fecit, quod intenderit, definitiones criminum Ecclesiasticorum, secularium & communium seu mixtorum tradere, sed mallet, ut istas definitiones ex textibus juris Canonici probasset. Remanet enim illud dubium, qua ratione fiat,

ut, si de crimine seculari cognoscere debeat solus iudex secularis, tamen in jure Canonico etiam de homicidio & furto agatur, &c.
T.

(60) Sunt quoque peculiaria delicta ecclesiastica, cognitioni *Alia doctrina de delictis Ecclesiasticis & mixtis.* fori hujus reservata. Constituit enim ex principiis juris Pontificii ecclesia propriam quandam rempublicam, & ita contra ejus salutem & imperantes, h. e. clerum, peccari potest, tam ab ipsis clericis, quam laicis. Huc referunt crimen, ut vocant, Hæreseos, Schismatis, Apostasiæ, Simonia &c. de quibus delictis *ad lib. 5.* plenior dicendi locus erit &c. Enumerant etiam delicta mixti fori Pontificii &c. Referunt huc concubinarum, adulterium, stuprum, incestum aliaque crimina carnis Tondut. *de prevent. jurisd. p. 2. c. 28.* Inprimis olim crimina carnis ecclesiæ vindicabant ejectione, sed non hæc tantum, verum alia quæcunque graviora, & quia excommunicatio unice huc directa erat, ut ad poenitentiam ejectionis reduceretur & cum Ecclesia lapsus reconciliaretur, si seriam emendationem pollicebatur. olim quævis crimina mortalia ad judicia ecclesiastica, quæ tamen proprie dicta haud erant, spectabant. Postquam vero subinde Pontificii ecclesiam in specialem coniecere rempublicam, & proprie dicta judicia constituerunt, illa crimina mixti fori dixere, quod in utroque foro quædam crimina vindicari possent, cum Christianus duplici subesses reipublicæ, qua talis quidem, ecclesiæ, h. e. regno Clericali: qua subditus vero, imperantibus, qua ratione *lib. 5.* fere omnia crimina pertractantur, & censuræ ecclesiasticæ, iis impositæ, referuntur. Observat id ipsam quoque Espinias *P. 3. iur. eccles. tit. 4. c. 1.* ex Morino *de administr. sacram. lib. 1. cap. 9. § 10.* docetque, *episcopos olim in omnia crimina, etiam occulta, inquisivisse & quasi processus instituisse, ut conformiter ad crimina detecta poenitentias imponerent.* Addit *n. 4.* Licet in peccata inquirerent, testes audirent, censuræ aliisque canoniciis poenis contra peccatores procederent, tamen hæc omnia unice ad ipsius peccatoris reconciliationem tendebant; in omnia, quæ Episcopi circa crimina exercebant, cum poenitentia sacramento connectebantur. Illud præterea recte *n. 11.* observat; nul-

divinæ majestatis læsionem continent : (61) quædam vero & hominibus damnum irrogant. (62) Quæ
DE-

Iam eo tempore notam fuisse distinctionem criminum in ecclesiastica & secularia hoc sensu, quod quædam judici seculari privative essent reservata, sed, non obstante censura ecclesiastica quibuscunque inflicta delictis, judicem secularem nihilominus pœnas debitas inflixisse, nec, his inflicis, delinquentes a pœnitentia ecclesiastica immunes fuisse. Postquam vero seculo 12. judicia ecclesiastica ad imaginem civilium condi & pleno processu omnia excuti ceperunt, lites variæ coortæ sunt inter judicia secularia & ecclesiastica, præsertim cum ecclesiastica non amplius, more majorum, pœnitentias ecclesiasticas delinquentibus imponerent, sed pœnas pecuniarias vel corporis afflictivas iis infligerent, separatio tandem criminum facta est, ut quædam tantum ad forum ecclesiasticum, quædam tantum ad seculare, quædam ad utrumque referrent, calido sane commento, ut cum giudice seculari dividerent, quod integrum sibi reservare non possent. In hanc classem mixtorum criminum etiam referuntur alia, quæ aliquem respectum ad religionem & cultum divinum habere videntur, ut turbatio sacrorum & violatio festorum, fortilegia, Magia, incantationes, blasphemia &c. quæ tamen in foris protestantium foro criminali seculari subsunt, & quidem recte, quia Pontificiorum sententia de mixtura utriusque judicii omni solido destituta est fundamento, uti vel praxis criminalis Carpovii ostendit, B. ad tit. de foro competente §. 32. & 35.

Declaratio.

(61) Scilicet solitarie & principaliter. Alias enim omnia in univèrsum peccata, quantumcumque ea fuerint, justitiam lædunt divinam; aliqua tamen ita lædunt, ut simul etiam proximum lædant. Z.

Ziegleri sententia de delictis Cleri Ecclesiasticis & Civilibus.

(62) Addamus adhuc aliam explicationem Ziegleri de Episcopis l. 3. c. 30. §. 72. seq. Quod si, inquit, crimen aliquod Clerico alieni obiectum fuerit, distinguere vult legislator crimina civilia

ab

DEUM principaliter lædunt, hæc ferme habentur, fi-

ab Ecclesiasticis. Quæ distinctio cum etiam ab anterioribus Imperatoribus, quos supra nominavi, applicata huic negotio sepius fuerit, explicanda nobis erit paulo accuratius. Postea cum præmisisset distinctionem de delictis militum vel militaribus vel communibus, subiungit: Ad exemplum huius distinctionis etiam clericorum delicta distingui ceperunt ab Imperatoribus in propria & communia sive Ecclesiastica, uti hic vocat Imperator Justinianus, & civilia. Propria sive Ecclesiastica illa, quæ clericus, quæ talis, in officio suo committit. Quo etiam pertinet Simonia crimen, quando pecunia interventus quis ad ministerium Ecclesiasticum promoveatur. Communia sive civilia Clericorum crimina sunt illa omnia, quæ officium eorum in specie non attingunt, & a quovis alio committuntur, qualia sunt homicidium, adulterium, stuprum, falsum &c. Quemadmodum igitur de militibus jure Romano statutum fuit, ut ad eum remitterentur, si quid deliquerint, sub quo militant, l. 9. ff. de custod. & exhib. reor. quod intelligendum est de illis criminibus, quæ militum propria sunt: ita voluerunt Imperatores, ut quæ a Clericis committuntur delicta Ecclesiastica, Episcoporum coercionis relinquuntur. Et porro, quemadmodum communis delicti a milite commissi communis est persecutio, l. 2. ff. de re milit. ut allegari ab eo tum non possit privilegium: ita & Clericus propter commune delictum puniri debet ab ordinario loci indice & Magistratu. Hæc ita præmissis planum & apertum est, quid sibi velit Justinianus d. novell. 83. dum ait: Si tamen de criminibus conveniantur, siquidem civilibus, hic quidem competentes iudices, in provinciis autem earum præfides sive iudices, non transcendente lite mensium duorum spacium, ex quo litis contestatio fit, quatenus brevis imponatur causæ terminus.

- - - Si verò Ecclesiasticum sit delictum, egens castigatione Ecclesiastica & mulcta, DEO amabilis Episcopus hoc discernat,

simonia, hæresis, schisma, apostasia, fortilegium, male-

nihil communicantibus clarissimis provinciæ judicibus. Neque enim volumus talia negotia omnino scire civiles iudices, cum oporteat talia Ecclesiasticæ examinari & emendari animas delinquentium per Ecclesiasticam multam, secundum sacras & divinas regulas, quas etiam nostræ sequi non dedignantur leges &c. *Et in hunc modum accipiendum etiam est, quod dixit Marcianus Imp. ad Episcopos in Concilio Chalcedonensi congregatos*, act. 6. Quædam capitula sunt, quæ ad honorem reverentiæ vestræ vobis servavimus, decorum esse judicantes, a vobis hæc regulariter potius formari per synodum, quam nostra lege sanciri. *Canones enim, quos eorum arbitrio formandos commisit, & mox prælegiussit, omnes agunt de rebus & delictis Ecclesiasticis. Nec vero a Justiniano primum excogitata ista delictorum distinctio fuit, sed dudum ea & maxime sæculo IV. invaluerat, uti iam supra diximus.* (Loca illa descripsimus jam supra *nota 59.*) Vides, Zieglerum vel præ oculis hic habuisse Antonium Matthæi eadem *nota 59.* jam excerptum, vel certe eandem cum ipso fovere sententiam. Quemadmodum autem hæc distinctio delictorum Cleri in Ecclesiastica & civilium quidem erat inventa, ut apparet, quando Clerici coram magistratu seculari, quando coram Ecclesiastico (utroque tamen ab Imperatoribus dependente & constituto) conveniri deberent, ita quæ in sequentibus paragraphis tradit Zieglerus & quæ jam supra *nota*

Exemptio Cleri ad lib. 3. distinctius excerpta sunt, docent, quomodo subsequentibus sæculis abusus & ingratitude Episcoporum erga Reges, potissimum in Francia cœperit, & quomodo potestas Episcopalis, potissimum a temporibus Caroli Magni incrementa sumserit, & Laicis persuasum fuerit, jurisdictionem Episcopis ex jure divino competere, item quænam causæ morales aut Politicæ subfuerint, quibus Jurisdictio illa Ecclesiastica stabilita & Clerici in omnibus causis & delictis a jurisdictione seculari exempti fuerint. Denique exponit etiam damna-

Exemptio Cleri ad lib. 3. distinctius excerpta sunt, docent, quomodo subsequentibus sæculis abusus & ingratitude Episcoporum erga Reges, potissimum in Francia cœperit, & quomodo potestas Episcopalis, potissimum a temporibus Caroli Magni incrementa sumserit, & Laicis persuasum fuerit, jurisdictionem Episcopis ex jure divino competere, item quænam causæ morales aut Politicæ subfuerint, quibus Jurisdictio illa Ecclesiastica stabilita & Clerici in omnibus causis & delictis a jurisdictione seculari exempti fuerint. Denique exponit etiam damna-

maledicentia, sacrilegium. Hominibus vero læsio-
nem

varia, quæ inde Respublica possit, ubi de damno ex ademptione cau-
sarum criminalium orto ita differit §. 113--118. *Causæ autem cri-
minales etsi clericos concernant, iudiciis episcopalibus utpote in-
sufficientibus committi haud possunt, præsertim si hypotheses,
quæ sequioribus temporibus invaluerunt, attendantur. Dum enim
exemptionem clericorum tam exortem esse voluit, ut cujuscun-
que is ordinis fuerit, propter nullum omnino crimen, etsi de-
prehensus in eo sit, a nullo iudice Laico, quantacunque is digni-
tate excellat, indicari queat, solo excepto casu, quando Cleri-
cus delinquens post indictos universos pœnarum Ecclesiasticarum
gradus incorrigibilis existit, quæ est sententia Cælestini III.
c. 10. X. de judic. an putabimus digne & pro meritis puniri
posse crimina in iudiciis Ecclesiasticis? Audiamus ab ipso
Cælestino pœnarum species & gradus in talibus iudiciis usi-
tatos. Respondemus, inquit, quodsi clericus in quocunque or-
dine constitutus, in furto, vel homicidio, vel perjurio, seu alto
crimine fuerit deprehensus legitime atque convictus, ab Ecclesia-
stico iudice deponendus est. Qui, si depositus incorrigibilis fuerit,
excommunicari debet, deinde, contumacia crescente anathematis
mactrone feriri, postmodum vero, si in profundum malorum veni-
ens, contemserit, cum Ecclesia NON HABEAT ULTRA,
QUID FACIAT, ne possit esse ultra perditio plurimorum, per
secularem comprimendus est potestatem, ita quod ei deputetur
exilium vel alia legitima pœna irferatur. Et debet tamen nihilo-
minus hoc casu efficaciter intercedere Ecclesia, ut citra mortis
periculum sententia temperetur c. 27. X. de V. S. efficaciter, in-
quam, h. e. sine furo & simulatione, uti explicat Claudius Effen-
caus l. 2. digest. c. 7. Degradationi autem illi, & ut propter
incurrigibilitatem clericus tradi queat brachio seculari, non faci-
unt lo-um promissæ, sed in tribus tantum casibus specialibus,
scilicet quæ in crimine hæreseos perimax aut relapsus fu-
erit,*

nem inferunt, homicidium, adulterium, stuprum,
ra-

erit, aut si falsum commiseris in literis Apostolicis, aut si con-
iuraveris in proprium Episcopum. Qua de re tamen multa ad-
huc lis est inter Canonici iuris Doctores, propter adductum c.
10. Mox enim disquiri capit, utrum etiam extra illos tres ca-
sus enumeratos in criminibus illis, de quibus fueras interrogatus
Cælestinus, tradi debeat delinquens curie seculari? utrum in
tribus etiam illis attendi debeat incorrigibilitas? utrum in casu
incorrigibilitatis etiam degradatio necessaria sit? utrum propter
crimen valde damnosum & Republicæ perniciosum tradi neque-
as Clericus iudicio seculari, nisi incorrigibilitas accesserit? In-
corrigibilitas utrum ex eodem genere delicti, an vero etiam ex
diversis speciebus aestimanda sit? ut incorrigibilis aliquis dicatur,
utrum requiratur sententia iudicis declaratoria? utrum non ni-
si per degradationem amittatur privilegium clericale? & eius-
modi alia plura, uti videre licet apud Didac. Covarruv. præd.
quæst. c. 32. n. 2. Stephan. de Avila de censur. part. 4. dub. 3. Jo-
seph. Gibalin. de censur. disq. 7. q. 13. Aug. Sarbosam ad c. 10. X.
de judic. Sig. Scacc. de judic. lib. 1. cap. 11. Quocunque te ver-
tas inter istas hypotheses, videbis, clericos assigui impunitatem
scelerum, & prorsus effugere pœnas promeritas. Ecce enim
Laico nec accusare licet clericum, c. clericum 11. q. 1. neque con-
demnare, aut saltem in custodia detinere, nisi velis excommuni-
cationis vinculo innodari, c. nullus 2. X. de for. comp. c. nuper
29. X. de sentent. excomm. Ecclesiasticus autem iudex nullam talem
pœnam crimini quantumvis atrocissimo indicere potest, quæ suf-
ficere queat, cum tota puniendi potestas, quæ in eo est, absol-
vatur suspensionibus, remotionibus, excommunicationibus, car-
ceribus, nec habet Ecclesia ultra quod facias. Brachii vero se-
cularis auxilium in tribus tantum supra enumeratis delictorum
speciebus posciunt. Quomodo ergo punientur farii, incendi-

arii,

*arii, latrones, incestuosi, Sodomitæ, parricidæ, conspiratores
 aaversus Reges, rebelles, & everfores Rerumpublicarum? Re-
 spondet Innocentius III. c. 6. X. de pœn. quod a suis ordinibus de-
 gradati detrudi debeant in arctis monasteriis ad pœnitentiam pera-
 gendam, BONUM FACTUM. Quis non putabis satis ita ex-
 piari crimina; & noxia hanc pœnam parem esse. Quis non
 velit metu hujus pœne abstinere deinceps a tali facinore? Nec
 Jupiter quidem iratus plus exiget, opinor. At vero fiet hac
 ratione, ut, quod observat Nicolaus Boerius decis. 69. n. 9. inde
 in plebem scandalum oriatur, videre scilicet clericum & Laicum
 pro enormissimo delicto commisso diversimode condemnari: laicum
 per frustra scindi, & dilaniari, & clericum pro eodem delicto in
 carcere poni perpetuo & ab eo amore, vel pecunia vel aliter erlar-
 giri & liberari. Boerium sequitur Julius Clarus sentent. lib. 5. §.
 practic. crim. qu. 36. n. 23. his verbis: Revera videmus, quod
 prælati Clericos criminosos ut plurimum leviter castigant, & licet
 quandoque eos ad perpetuos carceres condemnent, tamen illos
 postea relaxant plerumque ac dimittunt, ex quo oritur in populo
 scandalum, videre clericum & Laicum ejusdem delicti reos adeo
 diversimode puniri, ut scilicet Laicus pœna mortis afficiatur, & in
 frustra scindatur, clericus autem aliqua levi pœna castigatus per fo-
 rum ambulet. Et qui vero fieri aliter potest? Magistratus nam-
 que cui merum imperium composit, pollet facultate puniendi quos-
 cunque facinorosos, sed non delet, si delinquens fuerit clericus.
 Judex vero Ecclesiasticus debet talem punire, sed non potest,
 nisi leniter admodum & nullatenus pro merito, quia iudicium
 sanguinis exercere, imo interesse tantum eidem, aut adjuvare
 & promoveri illud omnino prohibetur. Quid restat ergo, nisi
 ut impune & pro lubitu a clericis perpetrentur crimina atrocis-
 sima? Temperare mihi nequeo, quin hic adscribam verba Gu-
 lielmi Neubrigenfis lib. 2. rer. Angl. c. 16. Regi circa curam re-
 gni fatigenti, & malefactores sine delectu exterminari jubenti, a ju-
 dicibus intimatum est, quod multa contra disciplinam publicam, sci-
 licet furta, rapinæ, homicidia a Clericis sæpius committerentur, ad*

quos scilicet Laicæ non posset jurisdictionis vigor extendi. Denique ipso audiente declaratum dicitur, plus quam centum homicidia intra fines Angliæ a Clericis sub regno ejus commissa. *Et post pauca:* Cum enim sacri præcipiant canones, clericos non solum facinorosos, id est, gravioribus hæreticos criminibus, verum etiam leviorum criminum reos degradari & tot millia talium, tanquam innumeras inter pauca grana paleas Ecclesia Anglica contineat: quantos a multis retro annis clericos in Anglia contigit officio privari? Nempe Episcopi dum defendendis magis clericorum libertatibus vel dignitatibus, quam eorum vitiis corrigendis resecandisque invigilant, arbitrantur, obsequium se præstare DEo & Ecclesiæ, si facinorosos clericos, quos pro officii debito canonice vigore censuræ coercere vel nolunt, vel negligunt, contra publicant taceant disciplinam. Unde Clerici, qui in sortem Domini vocati tanquam stellæ in firmamento cœli positæ vita & verbo lucere deberent super terram, habentes per impunitatem agendi quandoque libuerit, licentiam & libertatem, neque DEum, cujus judicium tardare videtur, neque homines potestatem habentes reverentur, cum & Episcopalis circa eos sollicitudo sit languida & seculari eos jurisdictioni sacri eximat Ordinis prærogativa &c. Jamdiu vero etiam hoc observatum fuit, non permissas fuisse judiciis Laicorum tres istas criminum species, quarum supra fecimus mentionem, nisi essent tales, ut per eas violari contingeret dignitatem Ecclesiæ Romanæ. Ea ergo, ut salva maneat a Magistratu auxilium poscitur, qui vero non tam ut judex accersitur, quam ut vindex & auxiliator. In aliis vero criminibus, quantumvis atrocissimis, quæ dignitatem Ecclesiasticam non attingunt, nefas esse statuum Magistratui, quicquam decernere. Ergo si clericus adulteraverit moneta, si Regis latus sica appetierit, si incendiarius fuerit, si veneficus, si occulta habuerit cum hostibus consilia, nefas erit Principi injicere manus in eum, & pro salute atque incolumitate Reipublicæ consideranda eum pænis subicere. Judex vero ecclesiasticus post remotionem ab officio cum ex decreto Innocentii in arcem monasterium conjiciet. Imo ve-

rapina, furtum, usura, falsum, injuria, (63) de
qui-

ro benignior adhuc fuit Alexander III. qui c. 4. X. de judic. in criminibus atrocioribus clericum sola suspensione aut remotione puniendum statuit, in levioribus vero dispensationi locum facit. Si coram Episcopo, inquit, de criminibus in jure confessi sunt, seu legitima probatione convicti, dummodo sint talia crimina, propter quæ suspendi debeant vel deponi, non immerito suspendendi sunt a suis ordinibus, vel ab altaris ministerio perpetuo removendi. De adulteriis vero & aliis criminibus, quæ sunt minora, potest Episcopus cum clericis post peractam poenitentiam dispensare. Sed non debet quemlibet depositum pro suis excessibus, (cum suo sit functus officio, nec duplici debeat ipsum contritione conterere) judici tradere seculari. Adulterium inter minora refert crimina, contra literam S. Scriptura, & contra mentem moratorum gentium, quod erudite perstringit Ansonius Matthæus de criminib. in prolegom. cap. 4. n. 4. Elegans vero etiam est ista ratio, ideo non debere remotum ab officio judici tradi seculari, ne duplici pœna reus afficiatur. Cur vero tradendi nonnulli alii, quos ab officio remotos eadem prorsus ratio absolvit? T.

(63) Restat ut jam tentemus, quomodo partim intricatas & Observationes obscuras, ac partim dissentientes doctrinas de origine distinctionis criminum in secularia, Ecclesiastica & mixta, & de harum specierum differentia quodammodo in ordinem redigere, & dubium illud non leve initio nota 59. propositum tollere possimus. Propositum tamen & scopus harum notarum non permittit, ut id plene & pro dignitate materiæ fufius fiat, sed primas saltem lineas hic exhibebimus transactionis plenioris vel futuræ, vel ab alio expediendæ. Ante omnia tollenda erit homonymia delicti vel criminis Ecclesiastici & secularis. Hic vero 1) paucis præmitti debet distinctio inter vitium seu peccatum, & inter crimen & delictum, quæ fuit ex distinctione virtutis & justitiæ, Non omne quod licet, honestum est. Non omne quod

justum est, virtuosum & laudabile est. Neminem lædere fons justitiæ est, juri suo cedere, aliis beneficere, acq̃ officia humanitatis exhibere fons virtutis. Læsis contra fons injustitiæ, denegatio beneficiorum aut officiorum humanitatis, usus rigidus juris sui, fontes sunt vitiorum seu peccatorum simplicium. Usus hujus distinctionis ex principiis genuinæ Politicæ & Jurisprudentiæ est, quod actus injustitiæ sint objectum pœnæ & hoc intuitu dicantur delicta vel crimina, actus vero reliqui vitiosi, cum viriutes eis oppositæ fluant ex amore vel amicitia, & sic respuant omnem coactionem pœnalem, postulent saltem ad emendationem hominum preces, obtestationes, admonitiones, accedentibus præcipue bonis exemplis docentium, & sic peccatorum quidem aut aberrationum nomine veniant, sed delicta aut crimina non soleant appellari. Pertinet hæc distinctio ad statum hujus vitæ, num intuitu pœnarum divinarum in altera vita nullum est dubium, quod omnia vitia mereantur gehennam, & hoc intuitu omnia peccata sunt mortalia, nullum veniale. (Repete hic notata *ad lib. 2. nota 213. p. 752. seq.*) At quod statum hujus vitæ attinet, jam supra *ad tit. 5. libr. 2. de pœnitentia* late ostensum fuit, quod Patres Ecclesiæ bona sed incauta & parum prudente intentione ex vera pœnitentia, quæ in omnibus peccatis & criminibus, intuitu seriæ emendationis necessaria est, & tamen eo ipso, quatenus vera & seria est, omnem coactionem pœnalem excludit, cum Augustino fecerint Pœnæ tenentiam, & ita differentiam illam non solum in jure civili & jure naturæ fundatam, sed & legibus divinis Mosaicis & Scripturæ Sacræ, non irrationabiliter explicatæ, conformem, plane sustulerint, & sic ex omnibus vitiis & peccatis Crimina effecerint, simul vero fundamenta generalia Rump-publicarum sub specie pietatis destruxerint aut certe valde turbaverint. Ne vero Laici hunc errorem satis crassum sentirent, excogitata fuit distinctio inter pœnas civiles seu seculares, & Ecclesiasticas seu spirituales, sed & hanc distinctionem, prout exponitur, esse plane rectæ rationi & Scripturæ adversum & pariter ad arcana Politicæ Papatus referendum docebimus *ad titulum 12. hujus libri*. His præmissis, quod jam attinet homonymiam delictorum Ecclesiasti-

*A Canonistis
sublata.*

corum & secularium 2) fundamentum denominationis esse poterit *Distinctio*
 causa efficiens, quod pro crimine aliquid habeatur vel secundum prin- *crimini in*
 cipia communia politica & jus gentium cujuscunque religionis, vel *secularia seu*
 secundum dicta patrum & canones scripturam ad suas hypothefes *que jure*
 torquentes, & nova quædam, sed ratione destituta fundamenta Rei- *gentium cri-*
 publicæ, quam Christianam vocant, & de cujus perfectione gloriantur *minalia*
 sunt, & Ec- *sunt, & Ec-*
 tur, crepantes. Priora vocabis crimina secularia, posteriora Eccle- *cleastica,*
 siastica. Ita ostendemus in sequentibus loco debito, v. g. hæresin *qua solo ju-*
 quidem posse esse defectum intellectus, aut etiam vitium & pecca- *re Canonico*
 tum, sed nunquam ex principiis rectæ rationis pro crimine haberi *pro crimini-*
 dum; ita ostendemus v. g. Simoniam esse revera speciem ambitus, *bus habentur.*
 & in se actionem vitiosam, non laudabilem, crimen non esse, & si sit
 crimen, esse mereulare non Ecclesiasticum, sed Jure Canonico
 ad Crimina Ecclesiastica fuisse relatam, maxime eum in finem,
 ut hoc præsupposito Papa posset Regibus extorquere jus constituen-
 di Episcopos, & sic Clerum potestate circa sacra privare; ita ostendimus
 v. g. usuras in se nec vitium nec virtutem esse, nec etiam pro
 vitio vel peccato jure naturæ vel gentium, vel divino Mosaisco, vel
 civili fuisse unquam habitum, sed Jure Canonico usuras ad crimina
 fuisse relatas, saltem eum in finem, ut infallibilitas cleri in animis
 Laicorum sustineretur, nec sibi hi persuaderent, Augustinum & si-
 milites in explicandis scripturis passim crassos errores commisisse. Hoc
 intuitu crimen mixtum erit, quod & legibus gentium pro crimine
 habetur, & in quod legibus etiam Ecclesiasticis, seu canonibus pe-
 culiariæ poenæ decretæ sunt. Cave tamen, ne putes, hanc observati-
 onem plane coincidere cum præcedenti. Sunt enim affines quidem,
 sed non eadem. Uti enim non omnia vitia & peccata pro criminibus
 habet jus Canonicum, sed avaritiam, crudelitatem, ingratitude, *Differentia*
 hypocrisis, invidiam, odium, iram, ambitionem, pelibus ovinis *hujus obser-*
 indutam & larva pietatis & zeli pro gloria Dei tinctam, pro summis *vationis a*
 virtutibus & singulari sanctitatis caractere venditam, tam theoretice *præcedenti*
 quam practice, ita & ea, quæ plane non sunt vitia, uti ex iis quæ
 modo de usuris diximus, patet, inter crimina retulit. 3) Potest et- *Aliud fun-*
 iam in denominatione criminum respectus haberi ad subiectum, id *damentum*
 est *divisionis a*

personis delinquentibus desumtum, est ad personas crimina committentes, ut crimina Ecclesiastica dicantur, quæ committuntur tantum a personis Ecclesiasticis, verbi gratia crimina clericis propria, ut peccata contra ipsum officium cleri, contumacia contra iussa Episcoporum &c. civilia quæ committuntur tantum a Laicis, ut ex hypothese juris hodierni Canonici crimen læsæ Majestatis Politicæ, cum clerus jure noviore Pontificio a jurisdictione magistratus Politici sit exemptus & sic forma essentialis hujus delicti cesset, quæ supponit subjectionem magistratus Politici. Hoc intuitu delicta mixta erunt, quæ communia sunt & clericis &

Aliud a foro laicis, ut homicidium, adulterium, & plura delicta alia. 4) Resu jure seu spectu etiam fari crimen est vel ecclesiasticum, cujus cognitio ad solam Ecclesiam pertinet, vel civile, cujus cognitio pertinet ad solos Laicos, vel denique mixtum, cujus cognitio pertinet non solum ad magistratum politicum, sed & ad judicem Ecclesiasticum,

Aliud ab effectu seu finis. 5) Denique respectu effectus aut finis crimina Ecclesiastica dici possunt, quæ coercentur tantum pœnis Ecclesiasticis, secularia, quæ tantum pœnis secularibus, mixta, quæ utrisque. Jam fiat applicatio:

Applicatio dictorum ad doctrinam Ziegleri. Distinctio criminum in Ecclesiastica & secularia cujus originem Zieglerus supra *nota 59.* ex Codice Theodosiano deduxit, partim respiciunt causam efficientem, partim personas delinquentes, partim forum, seu jus cognoscendi. Distinctio criminum ibidem ex Petro de Marca adducta, cujus usum ex Johanne Parisiensi & Guilielmo Occam refert, potissimum ad causam efficientem respicit. Et si enim Ecclesiastica ibi dicantur, quæ contra fidem & sacramenta admittuntur, adeoque magis ab objecto hæc denominatio petita esse videatur, revera tamen id, quod contra fidem & sacramenta admittitur qualitatem criminalem, id est punibilem accepit, a sole jure Canonico, ut hæresis, contentus, aut abusus sacramentorum, cum alias ex dictamine rectæ rationis, & rationabili explicatione Scripturæ magis ad errores in intellectu, aut intuitu voluntatis ad vicia & peccata, quam ad crimina pœnis coerenda referri debuissent. Atque hæc explicatio ex eo corroboratur, quatenus a Canonistis Ecclesiæ, id est clero vindicatur potestas definiendi, an aliquid ad crimina referri debeat, sic ut, qui huic definitioni repugnant Laici, pœnis Ecclesiasticis coerceri debeant, ubi haud

haud dubie respexit v.g. ad ufuras &c. Porro distinctio, quæ *no. Idem ad do-*
ta 60. originem seculo 12. sumisse dicitur, potissimum respicit fo- *crimen no-*
 rum & effectum. Distinctio Antonii Matthæi *d. not. 59.* partim fo- *ta 60.*
 rum, partim personas delinquentes. Ex dictis vero facile patet, quod *& Antonii*
 tot variationes diverforum significatum, aut mixturæ etiam plurium *Matthæi.*
 significatum in una distinctione non potuerint non confusissimas & *Confusio do-*
 incertas reddere definitiones criminum ecclesiasticorum, secularium *Erine unde*
orta?

& mixtorum. Unde in singulis explicationibus multa ubique re-
 stant dubia. Ita v.g. in doctrina Petri de Marca illud desiderare *An & qua-*
 posses; quod ad delicta mixta referat solum adulterium, cum tamen *tenus adul-*
 evidens sit, homicidium etiam & furtum, & omnia delicta civilia re- *terium sit*
 pugnare fidei æque ut adulterium, etsi non violent sacramentum, *delictum*
 Ergo potius alia subesse ratio videtur, cur præ reliquis adulterium *mixtum.*
 eo retulerit Petrus de Marca. Scilicet non intuitu conceptus ge-
 nericus, sed intuitu diversarum specierum. Adulterium quatenus est
 concubitus cum uxore aliena est delictum civile, quatenus vero *Jus*
 Canonicum ex hypothese de matrimonii sacramento etiam con-
 cubitum viri cum soluta eo refert, quod pro adulterio nec lege
 Mosaica nec jure civili habebatur, quatenus Patres omnem con-
 cubitum illegitimum vocarunt adulterium, & sic etiam stuprum, for-
 nicationem, aliaque vel crimina vel vitia carnis pro crimine adul-
 terii jubeant haberi, & pœnis civilibus etiam coerceri, & adeo Lai-
 cos id negantes excommunicatione puniendos esse dicebant, ea-
 tenus ob has novas adulterii species a Canonistis inventas adul-
 terium crimen mixtum esse dicebatur. Similiter dum Antonius Mat-
 thæi *d. not. 59.* ad crimina Clericis propria refert etiam Simoniam, *Simoniam an*
 minus accurate id factum fuit. Nam & qui vendit spiritualia etiam *crimen Cle-*
 Simoniam committit per *s. i. tit. seq.* At vendens poterit etiam es- *ricis propri-*
 se laicus. Ita dum idem Matthæi *ibidem* crimen seculare vocat, *um?*
quis cognitis pertinet ad solos Laicos, ejus exemplum nullum dari *An detur*
potest, cum Canonistæ prætendant, omnium criminum cognitio- *crimen rati-*
 nem & inquisitionem propter pœnas spirituales etiam ad se pertine- *onale.*
 re. Et quamvis adjuvare velit definitionem illam Autor memora-
 tus, addendo, *si a Laico committatur,* ut homicidium, furtum,

tamen & hæc assertio haud dubie falsa est, cum saltem intuitu pœnitentiæ Ecclesiasticæ Clerus & hic apud Pontificios cognitionem *Inquisitionis* seu inquisitionem, etsi non processualem, sibi vindicer. *homonymia.* Distinguendam autem esse inquisitionem qualemcunque, qualis sit a pœnitentiariis in confessione auriculari, aut etiam extra eandem; ab inquisitione judiciali, quam supra propriam esse diximus processui inquisitorio, vel ideo hic notandum erit, ne putes, Espenium supra *nota 60.* adductum, dum docet, OLIM Episcopos in omnia etiam *quasi processum* id vocat, illa improprietatis nota indicat istam inquisitionem non fuisse veram judicialem. Sed ista quidem prolixius notare vel ideo non est opus, quia hodie distinctio inter crimina Ecclesiastica & secularia exiguum habet usum, & ideo haud dubie a Lancelotto fuit omissa, Olim quidem sub Imperatoribus seculo quarto & quinto secundum doctrinam Ziegleri distinctio ista illud præbebat usum, ut cum judicia Ecclesiastica tum adhuc ab Imperatoribus dependerent, scirent & iudices & accusatores ac rei, quænam crimina coram iudicibus Ecclesiasticis debebant examinari, quænam coram iudicibus secularibus. Igitur illo tempore id indicio erat, quod non omnia crimina intuitu fori sint Ecclesiastica. Sed cum tamen jam antiquis illis temporibus pœnitentia Ecclesiastica in pœnam mutaretur, postquam Episcopi jam illis temporibus persuaderent Laicis pœnas quasdam quæ revera omnes erant civiles & temporales, tales tamen minime, sed mere spirituales esse, & sic occasionem nascitcerentur, sub prætextu superioritatis spiritualis se eximendi a subiectione Laicorum & sub prætextu pœnitentiæ vel pœnæ hujus spiritualis qualemcunque cognitionem, etsi non plene judicialem, omnium peccatorum ad se trahendi, laici vero non pauci, (etsi jam tum pauciores reliquis, qui doctrinas quascunque Cleri cœca credulitate defendebant) hac de re sæpius conquererentur,

*Distinctio
illa criminis.*

*Olim quidem habuit
aliquem usum.*

tur, seculo 12. vel 13. secundum *notam 60.* & secundum Petrum Marcam *nota 59.* ad decipiendos Laicos repetierunt verba distinctionis illius antiquæ ut obturarent ora querulantium & prætendentium, quasi illa eminentia a Clero quasi repugnaret primis Christianismi seculis, & novioribus temporibus demum fuerit quasi. Cum tamen bene scirent, totum mundum laborare ignorantia historię Ecclesiasticę, torquebant significacionem illorum terminorum antiquorum in alium plane sensum, ita ut nemo perciperet facile, distinctionis illius antiquę præsuppositum principale esse dependentiam iudiciorum Ecclesiasticorum ab Imperatoribus, quo sublato explicationes omnes alię falsę essent, & ad solos fucos Laicis faciendos excogitatos. Hoc fine autem seculis sequentibus jam plenissime obtento nihil amplius hac distinctione Canonistis erat opus. Scilicet seculo 14. & 15. totus orbis Christiani populus (exceptis quibusdam paucissimis testibus veritatis) credebatur, Papam & Clerum imperare Regibus & universis Laicis, adeoque Reges non amplius capita esse Reipublicę Christianę inuitu Cleri, sed ejus brachia secularia. Esse in potestate Cleri definire peccata & crimina quęcunque; determinare harum poenas non solum pseudo spirituales, sed etiam temporales, hanc determinationem Reges debere exequi, tanquam a DEo dictatas, nec posse circa eas dispensare, posse vero dispensare Clerum aut certe Papam, debere Reges judicia sua civilia instituere secundum normam & emendationem Cleri & non alias causas in iis tractare, quam, quas ipsi Clerus tractandas ex gratia relinqueret. Ergo quemadmodum *quia hodie omnia delicta insuitu cleri peccantur & paenarum Ecclesiasticarum sunt Ecclesiastica.* ad tit. 1. lib. 2. & 3. distincte probavimus, in jure Canonico agitantum de rebus Ecclesiasticis, & judiciis ac causis Ecclesiasticis, causas autem, item judicia, & res Ecclesiasticas omnes illas esse quas Clerus pro talibus haberi a Laicis, his dictaverit, etsi omnes illę res, judicia & causę revera seculares sint, ita etiam dicendum est de criminibus Ecclesiasticis, quod intuitu praxeos ultimarum seculorum Papatus, omnia crimina credita fuerint esse Ecclesiastica quę Papatus talia esse h. e. intuitu vel cognitionis vel poenę ad Ecclesiam pertinere dixit, etsi revera omnia crimina deberent a magistratu Politico judicari & puniri. Quodsi vero quęras, quanam igitur cri-

quibus distinctius, sed tamen breviter videamus.
(64)

DE

mina sint noviore jure Canonico Ecclesiastica? respondebo: regulariter omnia, quæ non excipiuntur; id est intuitu peccantis Clerici omnia nullo excepto, intuitu delinquentium Laicorum, si poenitentiam Ecclesiasticam & reliquas poenas Ecclesiasticas respicias, iterum omnia sine exceptione, si determinationem respicias, tam intuitu poenæ temporalis præscribendæ, quam an pro criminibus sint habenda, iterum omnia, (saltem respectu approbationis vel emendationis,) si ad cognitionem & poenæ sic dictæ temporalis executionem reflectas, non omnia quidem, sed pleraque tamen paucis exceptis, ubi tamen, ut dictum, Reges magis ut brachia, quam ut capita considerantur. T.

*De distincti-
one crimi-
num in nota-
ria & occul-
ta.*

(64) Est etiam non infrequens apud Canonistas divisio criminum in occulta & notoria, unde querere quis posset, cur & hanc omiserit Lancelottus, cum tamen ejus explicatio vel ideo videatur esse necessaria, quod jam supra nota 20. ad ostendendam iniquitatem processus inquisitorii a Papa inventi ostensum fuerit, non expedire Reipublicæ, ut delicta occulta puniantur, neque etiam occulta delicta in Republica Israelitica, a DEO instituta, punita fuisse, aut eorum detectionem per remedia hodierni processus inquisitorii a DEO fuisse præceptam. Proposuit hanc distinctionem & explicare instituit Antonius Matthæi de criminibus Prolegom. cap. 4. §. 15. *Postremo, inquit, dividunt crimina in notoria & occulta atque difficilis probationis. Notoria vocant, quæ ita manifesta sunt, ut reus ea inficiari non possit: ut facta coram populo, vel illius majore parte. Occulta, quorum probatio a communiter accidentibus non facile haberi potest: ut sunt, falsum, suppositio parvus, incendium, adulterium, simonia, sodomia, furtum, tractatus de homicidio, matrimonium clandestinum, tortura, conspiratio, veneficium, delicta nocturna & similia. Huic*

*Sententia
Antonii
Matthæi.*

div.

divisioni quantum sit deferendum, merito ambigas. Nam præterquam quod Baldus scripsit, uno duntaxat juris loco fieri mentionem criminis notorii, nempe in l. ea quidem 7. C. de accus. quodque Bartolus putat, hanc doctrinam non ex jure civili, sed canonico descendere, quippe, quo expresse cautum est, in notoriis neque accusatore, neque probatione opus esse c. tua nos de cohabit. cleric. & mulier. c. ad nostram de jurej. illud quoque oggeret aliquis; omne fere crimen interim notorium, interim occultum esse posse. Nam c. g. furtum plerumque quidem clam admittitur, & sine testibus; sed interdum ita fur improbus atque manifestus est, ut vel a populo deprehendi possit. Adultorium similiter a timidis quidem clam admittitur: a valde protervis etiam palam: nec enim erubuit Absolomus vel in propatulo constuprare concubinas patris, multique vi armata alienas matres familias ereptum eunt. Idemque de reliquis judicium esto. Adhæc quod Pontifices dicunt, in notoriis neque accusatore, neque probatione opus esse, id difficulter concoqui potest. Videntur enim veteres in notoriis adhibuisse cæca testimonia. Cæca autem dicebantur, cum laudabatur multitudo testis, aut civitas, aut provincia tota, ut notas doctissimus Grammaticorum Donatus in Andr. Hujus generis est illud Ciceronis 7. Verr. Testis enim sunt, qui in consilio fuerunt; testes publicæ tabulæ: Testes splendidissima civitas Lilybæta: Testis honestissimus maximusque conventus civium Romanorum. Idem, pro Pomp. Testis est Italia, quam ille ipse victor L. Sylla, hujus virtute & consilio confusus est fuisse liberatam: Testis est Sicilia, quam multis undique vinculis periculis, non terrore belli, sed celeritate consilii explicavit: Testis est Gallia, per quam legionibus nostris in Hispaniam iter, Gallorum internecione patefactum est: Testis est Hispania, quæ sapissime plurimos hostes ab hoc superatos prostratosque conspexit. Quin etsi repetundarum crimen ita manifestum esset, ut tota provincia quasi una voce quereretur, tamen si reus negaret, testes e provincia erant producendi: nec desperabat reus defensionem, sed patroni ejus adversus multitudinem excipiebant,

bant, conspurationem esse: & qui reo numerasse pecunias jurabant, eos litigatorum, non testium habendos loco, ut docet Quintil. 5. Inst. orat. 7. M. Æmilius Scaurum legimus adeo manifeste in eo crimine hæsisse, ut, cum accusator diceret, lege sibicentum atque viginti hominibus denunciare testimonium licere, seque non recusare, quo minus absolveretur, si eisdem nominasset, quibus nihil in provincia abstulisset, tam bona conditione uti non posset: nec tamen abiicit defensionem: quin etiam propter vetustissimam nobilitatem, & recentem memoriam patris absolutus est. Val. Max. lib. 8. cap. 1. Verres quoque quam aperte Siciliam depopulatus fuerit, omnibus notum fuit; tamen & accusator, & probationes legitimo constituto iudicio exierunt. Ex quibus & similibus exemplis argumentisque merito addubiter de veritate huius doctrina, Obiter monendum, recte quidem Bartolum monuisse, Pontificio magis, quam civili iuri hanc distinctionem accepto ferendam: at perperam existimasse Baldum, in l. 7. de accusat. mentionem fieri notiorum criminum. Notoria enim, vel notoria, ibi nihil aliud sunt, quam elogia & literæ curiosorum atque irenarcharum, quas ad cognitionem magistratus mittunt, ut observavit doctissimus Jac. Cuiacius 1. obs. 33. Idem Antonius Matthæi eod. tractatu ad lib. 48. ff. tit. 15. de probat. cap. 1. n. 2. ubi de probatione criminum agit, ita disserit de hac distinctione: Probatur crimen dubium: notorium, ut interpretes loquuntur, non indiget probatione, cum de auctore eius publice constet. Notorium autem crimen secundum eosdem est, non solum quod palam & inspectante populo admissum est, sed & quod ex actis vel instrumentis publicis apparet; quod testibus in iudicio probatum est; quod reus iniure confessus est; de quo iudicatum est. Nec desunt, qui putent, etiam fumam notorium facere. Verum hæc mihi sententia nunquam probari potuit: nam ut a postremo incipiam, qui potest fama notorium facere, cum sit tam ficti pravique tenax, quam nuncia veri? Acta quoque, instrumenta publica, testes, cum ad probandum sint parata, non possunt notorium facere id, cuius probandi

bandi causa producantur. Confessio vero non idcirco relevat ab onere probanti, quod crimen notorium facit; sed quod sua ipse voce & indicio reus convincatur. Neque vero illico damnatur, qui confessus est, nisi & crimen, quod confessus est, appareat l. 1. §. si quis ultro D. de Quæst. Notorium autem non potest non apparere, nec confessione rei indiget. Quapropter relinquitur, aut nullum esse crimen vere notorium, aut si quod est, non aliud esse, nisi quod palam & inspectante populo, vel in conspectu iudicis & circumstantis corone perpetratum est. Nec sufficit eo modo perpetratum esse, nisi & eodem loco, quo perpetratum est, accusetur; & recens sit eius memoria. Nam si iam olim factum sit, aut in alia provincia, cæcis testimonius ad fidem faciendam opus esse videtur, laudata multitudine, civitate, provincia: ut in illo Ciceronis pro Pomp. Testis est Italia; Testis est Sicilia: Testis est Gallia &c. Vereor autem, ne lector lectione horum Antonii Matthæi locorum incertior reddatur, quam fuerit antea, scilicet in quætionibus quomodo differant crimina notoria, manifesta, occulta, dubia? quænam delicta sint notoria, quænam occulta? an distinctio illa vera sit, nec ne? an & quem usum habeat? An sit inventum Juris Civilis, an Canonici? &c. Ergo tentabimus & hic, ut primas ad minimum lineas deducamus doctrinæ, quomodo ex hac difficultate emergendum sit. Videamus initio textus juris, qui hæcenus interpretibus occasionem dederunt ad hanc distinctionem proponendam. Notabilis est initio textus l. 8. C. de Episc. & Cleric. Ubi sic Imperator Theodosius. Presbyteri citra injuriam quæstionis testimonium dicant, ita tamen, ut falsa non simulent. Cateri vero Clerici, cum deinde gradum, vel ordinem sequuntur, si ad testimonium dicendum petiti fuerint, prout leges præcipiunt, audiuntur: ut salva tamen sit litigatoribus falsi actio, si forte presbyteri, qui suo nomine superioris loci testimonium dicere citra aliquam corporalem injuriam sunt præcepti, hoc ipso, quod nihil metuant, vera suppresserint: Multo magis enim pæna digni sunt, quibuscum plurimum honoris per nostram iustionem

Non perspicua sed valde obscura.

Sedes distinctionis.

in jure Civili, an in l. 8. C. de Episc. & Cleric.?

delatum est, occulto inveniuntur in crimine. Sensus legis est, ut recte exponit Jacobus Gothofredus in comment. qd lib. II. Cod. Theod. tit. 39. leg. 10. Tom. 4. p. 332. Clericos testes etiam olim torturæ fuisse subjectos æque ac Laicos, exceptis presbyteris, hos tamen falsi actione conveniri potuisse, si in crimine mendacii deprehensi fuerint. Sed recte etiam observat idem Gothofredus per occultum crimen hic plane non respici ad distinctionem aliquam criminum: Ratio tandem elegans, ait, in fine l. notetur, quæ alio utiliter traduci potest, multo magis pœna dignos esse, qui cum plurimum his per leges deferatur, vel ut interpretes, quibus lex reverentiam præstat, professionis suæ immemores, quod ab interprete non male adicitur, occulto inveniuntur in crimine, id est, ut interpret noster, in mendacii crimine deteguntur, A quo non abluat illud, Tanto conspectius in se, Crimen habet, quanto major, qui peccat, habetur. Unde perperam nonnulli colligunt, gravius puniendos, qui in occulto, ut impunitate potiuntur, crimen committunt: Occultum enim crimen hic non est, quod in occulto admittitur, sed mendacii crimen, quo veritas occultetur: nempe Occulti vox hoc sensu, ut & occultendi, mendacio propria; ut apud Græcos κρύβειν, apud Romanum, Menandrum, Phocylidem. Et revera communibus juris & politicis principiis repugnat, nec cum praxi universali convenit, quod gravius in criminibus, quæ regulariter occulte fiunt, puniendi sint personæ in dignitate constitutæ, quam viliores, quamvis hic valde se torqueant interpretes, ut vel ex eo apparet, quod ad h. l. notavit B. Brunnemannus. Adde quod, etiamsi Imperator hic per occultum crimen non denotasset in specie mendacium, sed omnia alia crimina, quæ occulte fiunt, non tamen propterea sequeretur certâ quædam crimina esse occulta, alia non esse occulta, aut certe non sequeretur; occultis criminibus opponi notoria, cum inter hæc duo an in l. 7. C. possit esse medium, quod nec occultum est, nec notorium. Al-
 de accusatio-ter textus ex Jure Civili petitus est l. 7. C. de accus. Imperatoris
 nibus? Gordiani. Ea quidem, quæ per officium Præsidiibus denunciantur,
 tur, & citra solennia accusationum posse perpendi, incognitum

non est. Verum si falsis necne notoriis insinulatus sit, perpen-
so iudicio dispici debet. Sed & hic jam supra ex Antonio Ma-
thæi notatum fuit, quod per notoria aut notorias hic intelligantur
elogia magistratum. Quodsi etiam de notoriis criminibus hic lo-
queretur Imperator, iterum tamen non sequeretur oppositam his
speciem esse crimina occulta. Ergo videamus potius textus juris
Canonici. Primo hic occurrit Epistola Stephani 5. *can. 20. C. 2. q. in Jure* *can.*
4. ubi postmodum ad propositam de infantibus in uno cum paren-
tibus lecto dormientibus & mortuis, quæstionem, rejecisset purga-
tionem per ferrum candens, vel aquam ferventem, addit: *Spontanea* *can. 20. C. 2.*
9. 4. *neq. enim confessione vel testium approbatione publicata delicta*
habito præ oculis DEI timore, commissæ sunt regimini nostro iu-
dicare. Occulta vero & incognita illi sunt relinquenda, qui so-
lus novit corda filiorum hominum. Hic uti occulta delicta evi-
denter opponantur illis, quæ spontanea confessione vel testium
probatione manifestata sunt, ita cavere debuissent interpretes, ne
occultis delictis statim opponerent notoria. Quemadmodum vero
modo adducta Papæ verba ostendunt, tum temporis mysterium ini-
quitate subsequens temporum de processu inquisitorio in crimi-
na occulta nondum receptum fuisse, ita probanda eadem asser-
tione solet etiam afferri: *c. si omnia 7. C. 6. q. 1.* quamvis criminis oc-
cul- *an in c. 7. C.*
culi ibi plane nulla fiat mentio. *Si omnia in hoc seculo vindica-*
ta essent, locum divina iudicia non haberent. Supervacuis e-
nim ad beneficia laborat impendiis, qui solem certat facibus ad-
inuvare. Ideo si aliquis putat, se Deo in hoc placere, quod ser-
vos suos accusat, & ut meliores fiant, dicit se hoc agere, in va-
num laborat, & plus invidia stimulis agitur, quam charitatis:
quoniam gratiæ plenitudo ad electionem non indiget, nec ulla requi-
rit commendationis augmenta. Dat hic canon occasionem adhuc
ad alias observationes. 1) Verba ejus initialia præbent argumen-
tum illustrans contra abusum processus inquisitorii in delicta occul-
ta. 2) Ipse tamen canon non potest intelligi de processu inquisito-
rio, cum discrete mentionem faciat accusatorii. 3) Suspectum est
valde, quod notet saltem accusatores clerici sub prætextu charitatis in-
vi-

vidiam palliantes. 4) Eadem enim observatio valet contra clerum denunciantem Laicos, quia Clerici sunt æque homines & humanis affectibus obnoxii. 5) Præbet igitur hic canon argumentum non parvi momenti contra prætentam differentiam accusationum & denunciationum, quasi denuntiatio fiat ex charitate, de qua vide supra tit. I. §. I. nota 5. seq. Video etiam in explicanda hac distinctione ab Antonio Matthæi ad probandum, quod in notoriis neque accusatione, neque probatione opus sit, etiam provocari ad *cap. ad nostram de iur. iur.* Haud dubie vero, cum tria capitula in d. tit. sic incipiant, intelligitur *cap. 21. eiusd. tit.* Ubi Papa Innocentius III. autor processus inquisitorii & denunciationis Evangelicæ Archi-Episcopo, qui juraverat, quod in omni causa deberet ordinem iudicarium observare, respondet, quod hoc non sit intelligendum in processu inquisitorio, quia, inquit, *secundum traditiones canonicas* (postremorum videlicet seculorum) *manifesta accusatione non indigeant, nec in eis sit ordo iudiciarius observandus qui debeat in aliis observari.* Hic 1) *manifesti* mentionem facit Papa, quod uti occulto opponitur quidem, ita non statim denotat notorium. 2) quænam vero sint manifesta hic non exponit, 3) assertio ipsa, quod manifesta non indigeant accusatione petit principium, ut bene jam notavit Matthæi. 4) Non bene cohærere doctrinam huius capituli cum doctrina juris Canonici, quod iuramenta, quæ salva salute æterna servari possunt, sint servanda, agnovit etiam Tellez ad d. *caput.* etsi valde se torqueat, ut connexionem aliquam excogitet. Porro notabile valde est *capit. consuluit 14. de appellationibus* ubi Alexander III. postquam retulerat, se respondisse Archi-Episcopo Toletano, appellationes eorum quos *manifestum sit & notorium*, uxorem alterius detinere aut inieciſse manus volentes in clericum, non esse recipiendas; declarationis loco addit: *Sed cum multa dicantur notoria, quæ non sunt, prohibere debes, ne, quod dubium est, pro notorio videaris habere.* Vides hic Pontificem ipsum 1) notorium & manifestum synonymice usurpare, & 2) utrique opponere non occultum, sed dubium. 3) Observat quidem, quod notorium & dubium sæpius con-

an in cap. 21.
de iure iurando?

an in cap. 14.
de appellat?

confundantur, sed iterum non declarat, quomodo notoria de du-
biis accurate sint discernenda. Unde nec mirandum, quod ea quæ
supra ex Antonio Matthæi contra conceptum communem de noto-
rio crimine attulimus, non solum approbentur & repetantur a Tel-
lezio *in comment. ad d. c. 14.* sed etiam additis adhuc aliis observa-
tionibus, quamquam explicationem juris Canonici præ se ferentibus
magis illultrentur & confirmentur. Sequitur *capitulum Tua nos* an in c. 8. de
8. de cohabit. cleric. cohabit. cle-
ricorum? mire & sæpe misere philosophantis (ut hæc
nos aliquoties vidimus). Innocentii III. *Tua*, inquit, *nos duxit*
fraternitas consulendos; si de clericis publice concubinas haben-
tibus, qui quando a te conveniuntur, se esse concubinatorios dif-
fidentur, nec apparet contra eos legitimus accusator, credendum
fit testimonio bonorum virorum, inter quos vivere dignoscun-
tur. Nos igitur con. s. i. respond. quod si crimen eorum ita pu-
blicum est, ut merito debeat appellari notorium, in eo casu nec
testis, nec accusator est necessarius: cum huiusmodi crimen nul-
la possit tergiversatione celari. Si vero publicum est, non ex e-
videntia; sed ex fama, in eo casu ad condemnationem eorum
sola testimonia non sufficiunt; cum non sui testimoniis; sed testi-
bus judicandum. Sed si de clericis ipsis talis habeatur suspicio, ut
ex ea scandalum generetur in populo, licet contra ipsos non ap-
paruerit accusator, eis tamen est canonica purgatio indicenda:
quum si prestare noluerint, vel defecerint in prestanda, eos ca-
nonica debetis animadversione punire. Vides hic secundum men-
tem Papæ, omne crimen notorium quidem debere esse publicum,
sed non omne crimen publicum esse notorium. 2) In quo autem
consistat character criminis notorii, ut nulla possit tergiversatione
celari, ita ut nulla accusatione, nullo teste sit opus, hic a Papa non
definiri. 3) Publicum ex fama pro notorio non haberi, nec pro
evidenti aut manifesto: scilicet 4) si de clericis crimine agatur, aut
5) de prælatis & superioribus argumento huius capis. junct. capis.
qualiter 17. de accus. & cap. inquisitionis 21. eod. 6) testimonia
& testes differre. Add. Tellez ad hoc capis. & quæ ab initio notæ
Antonius Matthæi retulit de testimoniis cæcis. Pergo ad aliud spe-

cimen doctrinæ Innocentii III, in capis. tua nos 34. de Simonia. ubi postquam retulisset responsum in casu clerici, qui dum ad canonicatum admissus esset aliquid donaverat, ubi distinxerat Pontifex inter oblationem puram & conditionatam, subjungit: *Licet autem taliter duximus respondendum, quia nobis datum est de manifestis tantummodo iudicare; si tamen is, qui talem donationem facit, ea intentione ducatur, ut per temporalia bona, que offert, spiritualia valeat adipisci; & clerici, qui eum in fratrem admittunt, non essent eum, nisi commoda temporalia perciperent admissuri; sine dubio tam ille, quam isti apud districtum judicem (qui scrutator est cordium, & cognitor secretorum) culpabiles judicantur.* Hic utique supponendum est, Innocentium per districtum judicem scrutatorem cordium non intelligere judicem in hoc seculo Ecclesiasticum, sed ipsum divinum numen intuitu pœnarum futuri seculi, adeoque asserere: de occultis non judicare debere Ecclesiam in his terris, sed relinquenda ea esse judicio divino. Denique agmen claudat Clementis 3. rescriptum cap. *quesitum* 7. de pœnitentiis. *Quæsitum est, utrum sacerdotibus Græcis, quibus legitimo matrimonio licet uti, pœnitentia publica sit imponenda, si eam sibi postulent pro filiis oppressis iniunzi? Huic igitur consul. i. s. respond. quod si ipsis procurantibus, vel studiosè negligentibus, filii in lectis reperiuntur oppressi, ab officio altaris debent perpetuo abstinere, & eis gravior quam laicis, non tamen publica (nisi in publicum id veniat) pœnitentia debet imponi. Verum si ex incuria ipsorum mortui inveniantur in cunis, & illud fuerit occultum, eis pœnitentia pro arbitrio pœnitentiarum imponatur, & in terrarem aliorum ad tempus abstineant a celebratione missarum.* Circa hoc capitulum id observa: 1) Præmittendum aut jungendum cum eo esse cap. i. eod. tit. ubi Alexander Papa jussit: *Manifesta peccata non esse occulta correctione purganda; quia scilicet finis pœnarum, uti Tellez ibidem recte notat non observaretur.* 2) Utrum vero recte inde inferant interpretes: *quod occulte delinquentes, occulte puniri debeant, alia quæstio est, cum varia hic sint prius discutienda, utrum deli-*

an in cap. 7.
de pœnitentiis.
iij. juncto
capit. 1. eod.
tit.?

Et occulta sint punienda? an puniri possint quamdiu occulta manent? an poena occulta possit inter poenas proprie dictas referri & in quibus casibus? 3) Similis controversia est, an illa sententia de occultis delictis occulte puniendis probetur ex dicto capitulo, quod de poenitentia occulte imponenda agit. Etsi enim, ubi de poenitentia supra egimus, satis probatum fuerit, poenitentiam ex mente Canonistarum esse poenam, & quidem spiritualem, infra tamen dicenda ostendent, nullam poenam, quam Canonistae pro spirituali venditant esse spiritualem, supra dicta vero jam docuerunt, poenitentiam veram non esse poenam. Interim quatenus poena etiam proprie dicta respicit emendationem solius delinquentis, eatenus quaestiones utriusque hujus numeri affirmari possunt. 4) Id vero vel obscurum valde vel ineptum, quod Pontifex jubet, *occulte delinquentes occultis poenitentia esse emendandos, in terrorem tamen aliorum eos quoque publice in poenam debere abstinere a celebratione missarum.* Aut enim illi alii, qui terreri debent, sciunt delictum esse commissum, tum non erit occultum; aut nesciunt; tum per abstinentiam delinquentium a celebratione missarum terreri non possunt. Qui igitur accurate de sensu distinctionis delictorum a nostra sententia & ignorantia aliorum desumtæ, judicare vult, initio terminos *occultorum, ambiorum, publicorum, manifestorum, notiorum* ^{sententia de distinctione illa.} delictorum probe distinguere debet, cum partim inter occulta & dubia, partim inter non occulta & manifesta, partim inter manifesta, publica & notoria crimina magna sit differentia. Deinde, uti jam supra *ad librum 3. nota 583. 584. juncta nota 57. ad hunc librum* ostensum fuit, nihil proprie esse notorium, sed doctrinam de notorio pertinere ad arcana Politica Cleri Pontificii; ita non dissimulabimus etiam, nulla dari delicta proprie notoria, quæ nulla accusatione nec probatione indigeant. Igitur accuratius sic dicendum. Occultum & manifestum seu notum sunt termini non absoluti, sed relativi. Nam quod uni occultum est, pluribus notum esse potest, & vice versa; iterum, quod multis & pluribus notum est, multis etiam & pluribus potest esse occultum, & vice versa. Quod in specie crimina attinet, ea regulariter occulte sunt, id est nullis

vel testibus præsentibus, vel etiam correis consiciis, quamvis prior occultationis species sit magis regularis. Interim sæpe decipiuntur etiam delinquentes, quod putent, se delinquere absque testibus, cum tamen testes præsentibus ipsis ignorantibus occulte adsint, aut quod putent, sufficere ad occultationem delictorum, si ipsam formale delicti fiat in occulto, etsi circumstantiæ delictum præcedentes, concomitantes, subsequentes & de crimine commissio præbentes fortissima indicia, coram testibus gestæ vel actæ, aut ipsis cognitæ sint, unde oriuntur probationes artificiales. Unde cave, ne certa quædam delictorum genera manifestis, certa alia occultis adscribas quod jam supra Antonius Matthæi notavit. Sunt vero proprie loquendo delicta occulta in jure, quæ testibus probari nequeunt & ideo accusatore destituuntur non occulta seu manifesta, quæ testibus probari possunt, & accusatore non destituuntur. Usus distinctionis est: Principes debent punire delicta non occulta, occulta relinquere judicio divino. Ita & olim jus Canonicum docebat *can. 20. C. 2. q. 4. c. 7. C. 6. q. 1.* Postea vero, cum processus inquisitorius eum in finem ab Innocentio III. introduceretur, ut in delicta etiam maxime occulta institueretur inquisitio, distinctio illa nullum pene amplius præbebat usum. Ne tamen Laici fraudem ita facile sentirent, duplici fuco erat opus, uno, ut persuaderentur, esse quædam delicta notoria, quæ nec accusatore, nec probationibus opus haberent, quænam autem illa essent, non exponebatur, perspicue, sed ita confuse tradebatur, ut quicquid Pontificibus libuerit, eo referre potuerint, etiam ex delictis occultissimis; altero, priorem adjuvante, famam esse loco accusationis vel probationis, de cuius falsitate jam supra actum *libro 3. nota 38. & 587. & hoc libro 4. nota 23.* Ut de illo fuco jam taceam, quod Pontifices restringerent regulas illas de non puniendis delictis occultis, si a clericis commissa essent, aut si laici clericos, vel etiam inferiores clerici Episcopos accusare vellent, ut in hac nota jam aliquoties fuit ostensum. Postquam vero stupiditate Laicorum effectum esset, ut processus inquisitorius tantum non ubique reciperetur, & ita partim distinctionis illa delictorum in occulta & manifesta, partim fucis istis, quibus manifestata

DE SIMONIA.

TITULUS III.

Quid sit simonia, & unde dicta.

§. I.

Simonia (65) a) nihil aliud est, (66) quam studio-a) gloss. in
 fa sum. 1. q. 1.

ita dicebantur, quæ talia non essent, non amplius opus esset, quod jam tempore Lancelotti obtinuerat, non vitio vertendum est Lancelotto, quod de hac distinctione in institutionibus his nullam fecerit mentionem. T.

T I T. III.

ad §. 1.

(65) Simonia vitium omni fere tempore, etiam in illa prisca *Simonie* vitii
 seculi integritate, Ecclesiam misere dehonestavit. Cui & canonibus & legibus etsi quam sapissime medicina parata fuerit, recruduit
 tamen istud identidem & opprobriis exposuit per non unum exemplum fidem Christianam, Sidonius Apollinaris, qui vixit seculo V. de
 huiusmodi sordibus hæc scribit verba l. 7. ep. 5. ad Agretium: *Et nisi me immerito queri iudicaveritis, dicere auderem, tam præcipitis animi esse plerosque, tamque periculosi, ut sacrosanctam sedem, dignitatemque affectare precio oblato non reformident, & rem iamdudum in nundinam mitti auctionemque potuisse, si quam paratus invenitur emptor, venditor tam desperatus inveniretur.* Pari modo Franciscus Petrarca de remediis, utr. fort. dial. 107. non simplices tantum Episcopatus, sed Pontificatum etiam maximum Simoniacis artibus impetrari conqueritur. Verba ejus hæc sunt: *Solebant prius ex hoc statu ad martyrium peti. Nunc*
 T (10) 3 ad

ad delicias vocari credunt, ideoque certatim hic locus appetitur, & huc omnium ferme mortalium vota suspirant. Quis autem vel Romanum vel quemcunque pontificatum aliam cupit ob causam, nisi quo potentior ac diutior sit? Contra iustitiam præceptum præesse quaritur, non prodesse, quædamque sacrilegum pendendumque vel dictum est, magis sepe muneribus, quin & pallis & sponforibus spes emitur sacerdotii pinguioris. O vertigo morum pessima! Ad quod olim consueverant & deberent cogibamur, inde nunc retrahi non possunt, & tam præceptum servet ambitio, ut non Christianus pudor ac modestia videatur, sed ardor & perversitas paganorum &c. Plura in hanc rem afferri possent, nisi turpe esset, vitia, quæ occulta plerumque sunt, manifestari. Et posset vero in hoc quoque genere morum emendatio expectari, nisi depravatis canonum explicationibus & propudiosis commentis crimen istud in plerisque actibus excusarent Moralistæ, uti in sequentibus ostendam. Z.

*Confusio as-
sertionum
distinctis-
sinarum.*

- (66) Si unquam Canonistæ frequenter dissentire solent, certe frequentissima dissensio est in doctrina de Simonia, nec aliter fieri potuit, cum circa definitionem ipsius Simonie multos errores fundamenti loco posuerint, a paucissimis notatos, a nemine, quod sciam, distinctim & cum cura rejectos. Tentabimus igitur & hic, ut viam monstramus aliis. Non sunt confundendæ quæstiones distinctæ & diversæ etiam quædamque sint affines. Dare pecuniam pro obtinendis officiis publicis sive secularibus, sive Ecclesiasticis, in se, & abstrahendo ab aliis circumstantiis non est vitium. Possunt enim adesse circumstantiæ, ut dignus officio sit, qui pecuniam in hunc finem sponte offert. Accipere pariter pecuniam pro concessione officiorum publicorum, etiam in se non est vitium, sive fiat ab eo, qui summam Reipublicæ gerit, si videlicet accipiat a digno sponte id offerente, si fiat etiam a collatore mediato permittentibus id superioribus, etiam ab invito, quorsum poteris referre casum, cujus meminit Lancelottus hic in fine §. 14. Cæterum cum actiones humanæ, etiam si in se indifferentes sint, tamén ob frequentem abutsum sæpe soleant ad actiones vitiosas vel turpes referri, inde etiam

da.

datio pecuniæ ob officia hodiernum pro actione indifferente in multa *referen-*
 tis Rebuspublicis, potissimum Monarchicis haberi solet, cum *ibidem*,
 publica consuetudine officia plus dantibus concedi soleant; aliis
 contra istam nundinationem pro vitio habentibus, cum multa exin-
 de damna in Rempublicam redundare soleant, quæ prolixè exposuit
 novissime Mentetus Kettwig *de ambitu antiquo & hodierno par-*
te 4 p. 248. seq. cui addantur Gonzalez Tellez *comment. ad cap. 12.*
de Simonia n. 7. p. 89. seq. Groenwegen *ad tit. ff. ad l. Jul. de*
ambitu. Le Chanoine Moreau *de la Simonie cap. 24. usque ad*
cap. 30. Quorum sententia accedo. Cum tamen non omne vitii-3. *Crimen*
 um crimen sit, & ad crimen requiratur lex poenalis, inde sæpius *ambitus.*
 in Republica Romana jam ante Cæsares plures leges de crimine am-
 bitus latæ sunt, quas post Sigonium *de iudiciis populi Romani lib.*
2. c. 30. magna cum diligentia collegit Kettwig *d. l. parte 1.* Porro 4. *Cujus spo-*
 ad crimen ambitus etiam relatum fuit dare pecuniam pro obtinendo *cies etiam est*
 sacerdotio, jam olim apud Ethnicos *l. 1. §. 1. ff. ad l. Jul. de ambitu* *venalitas est*
 unde nec mirandum, quod a Christianis Imperatoribus sacerdotio- *cerdotiorum*
 rum venalitas ad crimen ambitus fuerit relata; quam in rem extat
 notabilis constitutio Imperatorum Leonis & Anthemii *l. 31. C. de E-*
pisc. & Cleric. in verbis: *Tantum ab ambitu debet esse sepositus*
&c. quam legem erudita dissertatione exposuit Zieglerus anno 1684,
 edita, *de Clerico renisente* eamque postea inseruit tractatui *de E-*
piscopis lib. 2. c. 5. p. 373. seq. Patet vero ex hac lege simul, quod, *f. Quæ ad-*
 etsi hoc crimen respectu objecti, Ecclesiastici nimirum officii, Ec- *eo resera-*
 clesiasticum dici possit, cum tamen ratione jurisdictionis & fori o- *crimen Poli-*
 mnia judicia deberent esse secularia, per tradita supra *ad lib. 3. tit. 1. siulare est.*
 & adeo crimina etiam omnia hoc intuitu sint Politica per *notam 2.*
ad hunc librum 4. ideo ipsi Imperatores etiam id non habuerint pro
 crimine, quod versetur circa res spirituales, aut id a Simone Mago
 derivaverint, sed propterea graviter in id animadvertere voluerint,
 quod inde maximis damnis respublica afficiatur. Cum autem ini- 6. *Arcana*
 tio per tropos oratorios a Patribus Ecclesiæ venalitas hæc sacerdo- *politica sub*
 tiorum cum facto Simonis Magi comparata fuerit, & inde peculiare *comparatio-*
 nomen Simonie acceperit, Pontifices Romani falso hoc asserto, (*ne hujus*
de criminis
 quo

cum facto Simonis Magi latentia. quo latius agemus in notis sequentibus) astute abusi sunt, ut sub hoc prætextu ejus cognitionem ad suum forum traherent, exclusis Imperatoribus ac Regibus, & jura sua vindicantes excommunicarent, ut latius docet historia rerum inter Gregorium 7. & Henricum 4. gestarum. Conf. illustr. Coccejum *Jur. public. prud. cap. 18. s. 16. & 17. p. 328. seq.* Et quavis Launojus in *tract. de Romana Ecclesia circa Simoniam traditione cap. 24. p. 107.* Gregorium 7. intuitu zeli contra Simoniam commendat, etque propterea nullum alium a Petro Pontificem anteferendum esse dicat, statim tamen addit: *si prætermiseris miseram atque infelicem illius cum Henrico IV. controversiam, quæ sibi & Romana Ecclesia Imperatori & Imperio tantam malorum liliadem importavit.* Adde Moreau d. *tract. cap. 2. p. 21. & cap. 12. p. 262. seq.* ubi memorat, pro excusando Imperatore jam illo tempore prolatam fuisse exculationem, quod non vendantur spiritualia, sed sola temporalia. Prolixius hæc observationem de causis politicis, quibus Pontifices moti larvam Simonie crimini ambitus applicaverint, deduxit Christoph. Henr. Amthor, in dissert. in Acad. Kiloniensi anno 1705. habita, de *crimi-*

7. re quod ad Simoniam multa circumstantia difficillime probari possint. ne Simonie eiusque larva Politica cap. 2. s. 10. p. 31. seq. Neque illud prætereundum, venditionem officiorum publicorum, si legibus pœnalibus prohibita, & ita in classem criminum publicorum, relata sit, ex communibus principis politicis ita esse debere comparatam, ut legis transgressio vel publice sit notoria, vel tamen non difficulter probari possit. Jam enim supra *observ. 64.* monstratum fuit, ea, quæ ita occulta sunt, ut sint res difficillimæ probationis, parum apte criminibus accenseri. Ita ex historia Romana notum est, ex legibus contra ambitum, aliam prohibuisse, ne cui album in vestimentum petitionis causa addere liceret, (Livius *Dec. 1. lib. 4. c. 25. & 26.*) aliam, ne quis nundinas & conciliabula amplius obiret, (Id. *lib. 7. c. 15.*) aliam, ne suffragia donis ac pecunia emerentur, (Dio *lib. hist. 36.*) aliam, ne is, qui magistratum petiturus esset, quoad cœnam, nisi ad certas personas itaret, (Gellius *lib. 2. c. 29.*) aliam, ne quis munus gladiatorium biennio, quo magistratum petierat, petiturusve erat, ederet. (Dio *lib. 37. & c.*) At quæ Canonistæ ad cri-

sa voluntas ; (67) five cupiditas (68) emendi, vel ven-

men Simonie referunt circumstantie, aut de quibus subinde in utramque partem disputant, plerumque ut ex sequentibus patebit, tales sunt, ut vix ac ne vix quidem probari possint, nec alium usum Pontificibus præbuerint, quam, ut, si de ejusmodi circumstantiis sermo esset, contra ipsos quidem & eorum Clerum ne hiscere quidem possent Laici, ideo quod ejusmodi circumstantie sæpius spectarent internam mentis intentionem, quæ in Clero semper præsumebatur optima, & qui hanc præsumptionem negare, aut saltem in dubium vocare ausus esset, is pro homine maxime infami & gravissimis poenis digno habebatur; quod si autem Laici vel etiam Clerus inferior de ejusmodi circumstantiis diffamatus esset, imponebat Pontifex & Clerus major ipsis, quamvis omnibus probationibus deficientibus olim purgationes vulgares, hodie canonicas, aut saltem per supersticiosam persuasionem de confessione auriculari eos adigebat, ut circumstantias illas in confessione aperirent, ac hoc modo gravioribus poenis sub titulo poenitentiae ipsis injunctis, jugum a Clero ipsis impositum, & quavis servitute gravius, plusquam afflicta patientia æquo animo ferrent &c. T.

(67) Definitionem hanc soli competere simonie mentali tradit Guilielmus Redoanus *part. 1. de Simon. c. 2.* & hanc quidem ab Ecclesia non puniri, nec qui tali cupiditate fertur, pro Simoniaci haberi contendit, eo quod nuda voluntas, nisi effectus dationis sequatur, peccatum quidem faciat, non autem Simoniam. Z.

*Obiectio
contra definitionem.*

(68) Autor hujus definitionis D. Thomas *secunda secunda q. Responso. 100.* quem sequuntur communiter Theologi Scholastici; & videtur ea desumpta ex verbis Gregorii M. *can. quic. studet 2. & can. qui studet 11. C. 1. q. 1.* Et verius est, per eam non solum ex mente Thomæ definiri mentalem Simoniam, sed etiam realem, quæ per dationem rei temporalis pro spirituali committitur, unde non est opus addere verba; *cum effectu*, vel: *opere subsensu*, ut quidam

vendendi (69) spiritualia, (70) vel spiritualibus annexa. (71) Vel, simonia est (72) rei spiritualis vel spi-

ad supplendum defectum & ut realis etiam sub ea comprehensatur, fecerunt. Nam hi considerare debuissent, quod spiritualia nec emi, nec vendi possint, 1) quia nullo pretio aestimari valent, 2) quia nemo & ne quidem Pontifex est eorum Dominus, sed tantum dispensator, 3) quia talis venditio spiritualium naturæ repugnat. Quare quantumvis ille, qui pretium dat vel offert, (quales actus exteriores accedentes sub *studiosa voluntate* præsupponuntur,) pro rebus spiritualibus studiose eas emere curet, tamen vere eas non emit, & ea ratione simonia actualis, quæ dato pretio committitur, non potest esse emtio vel venditio rerum spiritualium, sed solum studiosa voluntas emendi, quod aperte probatur per *d. can. reperiuntur cad. q.* ibi: *Mercari velle gratiam Spiritus Sancti, & can. si quis Episcopus*, ibi: *gratiam, quæ vendi non potest.* Unde in eo peccarunt Dd. dissidentes, quod in dicta definitione contra mentem Thomæ intellexerint voluntatem mente retentam, non actu externo declaratam. Vid. Gonzalez Tellez *ad cap. 2. h. t. n. 13. p. 73. seq. T.*

Declaratio. (69) Vocabula hæc pro quovis commercii genere accipienda sunt, Z.

Quæ spiritualia? quæ spiritualibus annexa? (70) Quæ spiritualia sint, quæ spiritualibus annexa, & quotupliciter ea accipiantur, prolixè exponit Redoanus *de Simonia part. 1. c. 4.* Inter spiritualia referuntur Sacramenta, & dona Spiritus S. Inter annexa spiritualibus jus patronatus, fructus Ecclesiæ, & beneficia Ecclesiastica, it. decimæ, & alia. Z.

Remissio ad notas præcedentes. (71) Latius exponit ex mente Canonistarum Tellez *ad d. c. 2. h. t. n. 14. p. 74.* quid in definitione Simonix per res spirituales & spiritualibus annexas intelligatur; ejus verba jam descripsimus *nota 5. ad librum 2. p. 592. seq.* addito simul judicio nostro. Unde ex ibidem dictis *ad totum §. 1. tit. 1. lib. 2.* repetenda sunt ea, quæ at-

spiritualibus annexæ, cum aliquo temporali facta commutatio. (73) Appellata est autem a Simone (74) ma-

attulimus ad ostendendam, quod res, quas jus Canonicum pro rebus spiritualibus vendit, tantum non omnes minime sunt spirituales, exceptis incorporalibus & donis DEI, de quibus tamen jus Canonicum non esse sollicitum, ibidem *ad* §. 2. *not.* 12. & 17. jam est observatum. Neque adeo taxandus est Tellez, quod *in comment.* *ad* cap. 12. n. 7. h. t. p. 89. res spirituales in materia Simonie explicet per res Ecclesiasticas, quæ uti ex hypothese ipsius juris Canonici non omnes sunt spirituales, *per* d. §. 2. ita *in nota* 3. *ad* d. §. 2. *circa finem*, jam ostendi, etiam res Ecclesiasticas non habere accuratam definitionem, sed earum significatum dependere ab arbitrio Papæ & Cleri Papalis. Quænam vero res in causa Simonie pro spiritualibus, vel quæ spiritualibus annexæ sint, habeat jus Canonicum, plenius, quam Lancelottus hic facit, exponit Tellez *ad* d. cap. 2. n. 15. p. 74. T.

(72) Hæc definitio, ut Glossa *ad Lancelottum* hic notat, ponitur per Abbatem in *c. nemo eod.* & videtur etiam Glossæ melior, quam præcedens. Est quidem utique melior, si exempla quæ jus Canonicum ad Simoniam referunt, respicias, ibi revera facta est commutatio rerum ab utraque parte. Non vero est melior, si crimen Simonis Magi respicias, nam penes hunc erat saltem studiosi voluntas commutandi dona spiritualia cum pecunia, quæ revera non commutabat, nec commutare poterat per dicta *nota* 68. Unde vel hæc observatio docere debebat Canonistas inter crimen Simonis Magi & Simoniam juris Canonici esse discrimen satis ingens. T.

(73) Etiam hoc vocabulum generaliter pro quovis commercii genere est accipiendum. Z. *Communitio quid?*

(74) Cujus mentio fit *Actor. VIII. 20.* isque per artes magicas tempore Claudii Imperatoris Romæ adeo inclaruit, ut pro DEO *mones* Magi haberetur, & statua ei poneretur; Sed precibus tamen Petri & Pauli effectum est, ut dum volare tentat, præceps decideret & periret.

mago, (75) qui primus hujus (76) detestandi scele-
ris (77) author fuit.

Simo-

Arnob. l. 2. adversus gent. Sulpit. Sever. l. 2. histor. Philastr. l. 3. de heres. Epiphani. heres. 21. Z.

*Fabule ani-
les hodie de
teſta.*

(75) Sed has quidem fabellas de statua Simoni posita, de ejus volatu & interitu & alias similes hodie tyrones rident. Vid. Basnage *Annal. Eccles. Tomo 1. fol. 468 -- 476. 522 -- 526. 730. & Tomo 2. fol. 5. 6.* Unde hoc specimen esse potest, quantum profecerimus in studio historiae Ecclesiasticae, cum tempore Ziegleri etiam Professores adhuc ineptias istas, videlicet a Patribus ortas, ut Evangeliaestimarent. Quare nec Lucio Papae vitio est vertendum, quod scripserit, *cap. 5 h. 1.* Petrum Simonem ob impudens facinus sine aliqua audientia terribili & repentina morte multasse, respiciens verosimiliter ad factum Petri cum Anania & Sapphira, de quo agitur *cap. 5. Act. Apost.* atque adeo ista duo distinctissima turpiter confundens. Sed transeant ista. Quæstio præcipua est, an Simonia, de qua agitur in hoc titulo sit eadem cum crimine Simonis Magi? Affirmant hæcenus tantum non omnes, Pontificii, Lutherani, Reformati. Videamus an recte. Et quidem consideremus verba Scripturae de Simone. Cum audissent Apostoli, qui erant Jerusalem, Samariam recepisse sermonem DEI, miserunt ad eos Petrum & Johannem: Qui quum descendissent, precati sunt pro eis ut acciperent Spiritum Sanctum. (Nontum enim in quenquam illorum illapsus fuerat, sed baptizati tantum fuerant in nomine Jesu.) Deinde imposuerunt eis manus & receperunt illi Spiritum Sanctum. Quum autem conspexisset Simon, per impositionem manuum Apostolorum dari Spiritum Sanctum, obtulit eis pecunias; dicens: Da te etiam mihi potestatem istam, ut cuiusque imposuero manus, recipiat Spiritum Sanctum. Petrus autem dixit ei: Argentum tuum tecum pereat, qui donum DEI existimasti pecuniis acquiri.

ri. Non est tibi pars neque sors in hoc negotio: cor enim tuum non est rectum in DEI conspectu. Respice igitur ab ista malitia tua, & roga DEUM, si forte remittatur tibi cogitatio cordis tui. Video enim te in felle amarissimo, & nexu iniustitie positum. Respondens autem Simon dixit: Precamini vos pro me apud Dominum, ne quid me invadat istorum, quæ dixistis. Act. c. 8. v. 14. seq. Hic nullum est dubium, per Spiritum Sanctum intelligi dona miraculosa Spiritus Sancti, quæ se excrebant in illis, quibus Apostoli manus imposuerunt. In quo igitur coalliterit forma-
 le peccati a Simone commissi, non possum melius exponere, quam
 verbis Joh. Lightfooti in horis Hebr. ad Acta Apostol. adh. l. p. m. 83. Falleris, inquit, plurimum, o scelestè, si concipis dona Spiritus Sancti coemenda atque acquirenda auro aut argento, & falleris insuper longe magis, si concipis donum donandi ista dona sic acquirendum. Donare ista dona Apostoli potuerunt, at non potuerunt donare alteri, ut ille donaret. Potuit Paulus per impositionem manuum largiri Timotheo dona linguarum & Prophetiæ, at non potuit largiri illi, ut ille largiretur alteri. Apostolorum solum erat, largiri ista dona; & post eorum obitum evanuit ista potestas & privilegium. Facile est odorari, quid in animo esset huius nebulonis; aucupatio scilicet vanæ gloriæ & lucri; aliter sat superque ei fuisset implorasse: Date etiam mihi donum linguarum & Prophetiæ, sicut dedistis hisce. Id est, ut Thomas exposuit, Simonia vera est studiosa voluntas emendi dona miraculosa Spiritus Sancti, vel potius potestatem dona hæc miraculosa tribuendi illis quibus ipse manus imponeret. At de hac Simonia plane non agit Jus Canonicum, nec agere potuit, partim
 Quod nequaquam deprehenditur in crimine Simoniae Juris Canonici.
 quia jam supra ad li-
 brum 1. nota 151. sect. 3. & 4. ex Strykio & Zieglero probavimus, ordinationem ministrorum Ecclesiæ & manuum impositionem hodie quidem rectè & utiliter retineri, non tamen esse præceptam, nec ad vocationis essentiam pertinere. Ergo Simonia Juris Canonici non est vera Simonia, nec ortum duxit a Simone Mago, quod erat demon.

*Illustratio
dictorum ex
dissert. D.
Ambor de
criminis Si-
monia larva
Politica.*

monstrandum. Unde mirandum, qui factum fuerit, ut Doctores Evangelici istud inventum Pontificium Juris Canonici manibus non palpaverint hactenus. Non injucundum tamen erit apponere verba Doctoris Amthor ex disputatione de *Criminis Simonia larva Politica eiusque capitis 2. §. 3. usque ad §. 9.* præprimis cum ista dissertatio non sit in omnium manibus. Præmisimus, inquit, destituito consilio historiam Simoniacæ nequitiae, ut sponte hinc fluere, quæ definitio crimini nostro veniat applicanda. Nos putamus esse malitiosam voluntatem, qua quis intendit dona spiritualia data pœcunia, aliisque modis illicitis sibi comparare aut aliis vendere. Equidem, non ignoramus, extare passim apud Ictos aliam, de crimine illo, quod Simonia dicitur, definitionem priori & nostræ non quidem penitus contrariam, nec tamen per omnia verba similem; Sed quia certum est, eos delictum definire, quod aut ambitus, aut repetundarum nomine ex mente Juris Civilis insigniendum erat, antiquissimæ definitioni stricte inhærebimus, cum illa non solum sit in historia Simonis fundata, quatenus ipse sacer Codex nobis eam tradit, sed & Juris Canonici spontanea confessione munita, cujus creaturam hoc crimen esse firmiter persuasi sumus, nullo scilicet de eo vestigio in jure civili apparente, nisi quis ea, quæ de ambitu & suffragio ibidem dicuntur, huc spectare asserere vellet. Conferri possunt ad hunc §. l. un. §. 1. ff. de L. Jul. Amb. l. 31. C. de Episc. & Cleric. Nov. 3. C. 2. Nov. 6. c. 1. §. 9. Omn. C. XI. qui studet. c. 1. q. 1. Soto de inst. & 7. l. 9. qu. 5. segg. Cassadorus Tom. de Simon. Ludov. Lopez, Instruct. Conf. l. 1. C. 302. M. Rodríguez in Simon. 2. c. 55. ad 66. Pergimus nunc ad analysin jamjam datæ definitionis, ubi tamen singulis verbis non inhærentes ad sola ejusdem membra respiciemus, quæ duo esse ex sequentibus patebit. Et primo quidem diximus Simoniam consistere: in malitiosa voluntate, qua quis intendit &c. eo ipso indigentes, crimen Simoniae quoad intentionem quidem perfectum fieri posse, nullibi tamen in actum consummatum deductum fuisse, & per consequens etiam triplicem Simoniae divisionem ipso mentalem, conventionalem & realem, &

quæ

quæ sunt aliæ, utilitate prorsus carere vid. Caballut. *notit. Eccl. p. 631.* Brunn. *ius Ecclesiast. l. 2. c. 18. §. 6.* Redoan *de Simonia cap. 2. n. 12.* Possit quidem JCrís, illis præsertim, qui veritates juridicas extra Legum Romanarum verba nullas inveniri sibi persuasum habent, mirum videri, quod Simoniz crimen per solam voluntatem committi posse asseramus, cum tamen jura regulariter nunquam intentionem in actum non deductam poenæ sujicere, ne delicta per voluntatem definire soleant; Sed ne dicamus de notissima distinctione, qua inter voluntatem primæ & secundæ intentionis distinguitur, hæcque posterior in atrocioribus delictis quandoque pro facto habetur, id quod in stupro violento, adulterio, assassinio, aliisque hujus generis delictis intentatis satis patet, ideo etiam ad exemplum læsæ Majestatis humanæ, Simoniz crimen sola voluntate perfici posse, certum est, quia in ipsam divinam Majestatem per Simoniacam delinquentis intentionem aperte pariter ac gravissime peccatur, cum divinam creatoris nostri Munificentiam, ex qua gratis descendit quicquid donorum spiritualium nomine venire potest, donis sollicitare velle adeo blasphemum sit, ut vix per ullum factum divinæ Majestatis sanctitatem magis, quam per hanc solam intentionem lædi posse existimemus. Objectum unicum modo & simplex esse dona scilicet spiritualia, alterum prædictæ definitionis membrum ostendit, cui *Cap. 11. qui studet c. 1. q. 1.* disertis verbis adstipulatur. Illa vero definimus, quod sint munera, quæ DEUS ipse, precibus fidelium motus, in ipsorum animas gratis effundit *vid. Act. 11. 20.* Huic definitioni, ut justum est, inhærentes, nullo modo capere possumus, quid sibi velit illa modernorum divisio Simoniz, in unam, quæ dona spiritualia & alteram, quæ beneficia vel munera ecclesiastica ambit. *vid. Titii Probe des Geistlichen Rechts lib. 3. c. 5. §. 1.* haud secus ac si posteriora ipsas accipientium animas afficerent, atque instar doni linguarum, miraculorum &c. immediate ex divina liberalitate proficiscerentur, quæ tamen, si scapham scapham dicere licet, aut in suffragiis populi, aut Principis Optimatumque favore erant quærenda. Errori primam, ni fallor, anam dedit JUS Canonicum, quod, licet rerum spiritualium nomine dona DEI, vel dona

stupidior esset rustico, a Medico expetente, ut cum Medicina filio suo simul eruditionem potandam porrigeret. Fluit autem, ex his quam certissime, quod Ministerii Candidati etiam ante pecuniam datam hæc dona, quæ primam officii pastoralis partem constituunt, possidere debeant, cum alias ea, quæ nec Princeps, nec ejus Minister in bonis & patrimonio habent, ab horum aliquo emere non possint, id quod ipse etiam Canonista Bartholomæus Ugolinus in *Tract. de Simonia Tab. 1. c. 3. §. 1.* agnoscit. Secundam Ministerii spartam constituit administratio sacramentorum & huc spectantium sacrorum actuum, quæ, licet primo intuitu difficilioris enodationis esse videatur, & suam tamen DEO volente consequetur resolutionem. Inquies fortasse, quod tamen distributio sacræ Synaxeos, sancti lavacri infusio, & absolutio a Ministro Ecclesiæ facta, pro actibus mere spiritualibus haberi debeant, cum per illos dona spiritualia hominum animis infunduntur, & sic officium Ecclesiasticum ementes, id quod Simon Magus modo affectabat, potestatem scilicet nova & magna efficiendi, revera consequantur; Sed ubi quis rem accuratius examinaverit, apparebit, neque hic adversarios nostros habere, quo argumenta nostra valide impugnare possint, id quod optime elucescet, si demonstretur, Candidatos ministerium per Simoniacas artes (ut dicitur) adeptos, erogationem donorum spiritualium sui juris neutiquam facere, cum in effectu nihil sibi comparent, quam libertatem certos annuos redditus pro laboribus ecclesiasticis recipiendi, quæ certe non nisi pessime cum emtione donorum spiritualium confundi potest. Et quidem primo sacramenta quod attinet, definiuntur illa, quod sint actiones sacræ, quibus DEUS per ministerium suum dispensat rem certam peculiari verbo institutam, ad applicandam & obsequendam promissionem evangelicam. Vid. Kromay. *Theol. Possit. Polem. Artic. XV. p. m. 790.* Dicta verba si quis probe ruminauerit, certe constabit, dona spiritualia, quibus mortales per sacramenta afficiuntur, non ab erogatione Ministri Ecclesiæ, sed ab ipsius Creatoris nostri munificentia immediate expectanda esse, ita ut a dicto Ministro præter symbola sacramentalia, quæ tamen cum donis spiritualibus in, cum, & sub illis venientibus confundi nequeant.

queunt, nihil accipienti porrigatur. Faciunt hæc egregie verba Theologorum nostrorum:

Vim sacramentis non dat persona ministrans,

In quo vericulo simul etiam latet responsio ad illa, quæ ratione consecrationis a Ministro Ecclesiæ factæ fortasse nobis opponi possent. Nos, ne temere Theologorum castra ingrediamur, plura de hac materia addere nolimus, contenti, quod pro laica nostra simplicitate certi simus, dona, quæ per sacramenta erogantur, nequaquam ratione causæ instrumentalis, sed principalis, Spiritualia dici, cum alias nulla ratione assequeremur, quomodo obitrix in casu necessitatis infantem sacro baptismate initiare, vel impius sacerdos sacram cœnam salva ejusdem efficacia distribuere possit. Superest, ut inquiratur in collationem donorum spiritualium, quæ per absolutionem a Ministro Ecclesiæ fieri dicitur. Quia enim Servator noster *Matth. XVI. & XVII.* clavem ligantem & absolventem, ut dici solet, expresse Apostolis (eorumque successoribus) concessisse legitur, posset quis hinc argumentari, quod potestas spirituale illud absolutionis donum peccatoribus conferendi ipsi ministerio ecclesiastico maneat annexa, ita, ut candidati pecunia officium pastorale ementes, simul etiam eo ipso facultatem peccata remittendi revera sibi comparasse videantur, cum clavis ligans & absolvens insignem partem ministerii ecclesiastici constituat. Sed vereor, ne adversarii nostri his contra nos rationibus pugnantes, quod homini tribuant, DEO adimant, quem certe solum & principaliter poenitentibus peccata remittere indubium est. Nec enim verba Salvatoris nostri ita sunt interpretanda, ut ministri Ecclesiæ remissionem peccatorum quasi in patrimonium recipere credantur, cum unanimi Theologorum nostrorum consensu, non nisi poenitentes absolvere ac pertinaces ligare possint, aperto indicio, remissionem peccatorum non per absolutam quandam necessitatem ex voce Sacerdotis dependere, sed ab eo expectandam esse, qui corda sciutando poenitentium ac pertinacium delectum facere potest. Ne vero hæc nostra sententia in sinistram partem acceptæ efficaciæ absolutionis per ministerium ecclesiæ factæ præjudicare videatur, sequentia Magni Ger-

Gerhardi verba, quibus omnino subscribimus, libuit apponere, qui *Tom. 3. Theol. p. m. 817. seq.* Reconciliatio, inquit, cum DEO haud quaquam ex voce Sacerdotis absolutis absoluta quadam necessitate dependet, sed ex vera ad DEum conversione, ac vice versa damnatio non ex carentia Sacerdotis, imo ne quidem ex ligatione, sed ex impenitentia & incredulitate dependet. Brevis: Ministri Ecclesiae sunt legati DEI. Illis igitur remittant peccata, quibus DEUS ea remitti vult; illis retineant, quibus DEUS ea vult retenta. Efficax omnino est reconciliatio subditorum cum Rege per legatum facta, interim non est authentica, sed ministerialis, non absoluta necessitatis, sed libera dispositionis; non iudiciaria, sed legataria; ex quibus de reliquis, utpote de absolutione facta surdis & phreneticis, de absolutione per Laicum in casu necessitatis facta iudicium fieri potest, illam improbamus, hanc acceptamus. Quia haec verba cum nostris contulerit, vitio nobis dare non sustinebit, quod donum spirituale remissionis peccatorum ex verbis Ministri proxime petendum esse, cum GerharDO non concedamus, quo tamen ipso concursum ministri cum DEO tanquam causa absolutionis efficiente principali, quatenus instrumenta regulariter a Metaphysicis inter causas recenseri consuevere, plane non negamus. Id tamen, ne vel minimum dissimulemus, cordatioribus iudicandum ac decidendum relinquimus; An non in concursu Creatoris & creaturae praestaret, ut haec posterior causis proprie sic dictis non annumeretur. Quod enim v.g. instrumenta mechanica inter causas rerum arte productarum referri solent, fieri tantum videtur ex illa ratione, quod homines his adminiculis destituti ad perfectionem operis conficiendi pervenire nequeant, unde injustum utique non censeo, illa instrumenta, sine quibus effectus produci non potuit, causis efficientibus annumerare. Verum enim vero, concursus ministri Ecclesiae cum ipso DEO multis modis a concursu instrumenti cum opera hominis differt, cum homo coacte atque ex necessitate, DEUS vero iuxta verba supra dicta Gerhardiana ex liberrima dispositione instrumentis hic utatur. Unde fortasse instrumenti causalitas magis proprie de operationibus humanis, quam

divinis, præsertim in hoc nostro negotio, prædicatur, ubi si DEUS voluisset, potuisset utique nullo instrumento interveniente homini peccatorum remissionem indulgere. Interim si quis hæc non attendens, receptis vestigiis insistere maluerit, nos certe pertinaciter contradicentes non habebit, quibus sufficet indicasse, quod DEUS quidem instrumentis uti soleat, nullas tamen causas instrumentales ad productionem effectus necessarias hominis instar agnoscat; unde tandem fuit, donum remissionis peccatorum ex solius Creatoris benignissimi liberalitate derivandam esse, qui Ministro Ecclesiæ tanquam instrumento, neutiquam vero ut causa quadam cooperante necessaria, ex liberrima voluntate uti decrevit. Habet autem hæc nostra observatio in permultis, potissimum tamen in referendis Pontificiis, insignem usum, ubi nobis Simoniaca donorum spiritualium emptio venditio, propter oblatam post Confessionem Clero nostro pecuniam, ab illis imputata fuerit. Quamvis enim & alia arma in promptu sint, quibus hæc Papicolarum in nos directa tela excipi possint, attamen postquam probatum est, absolutionem a voce Ministri tanquam effectum a causa necessaria non pendere, nec illam spirituale remissionis peccatorum donum, quod in dominio non habet, per rerum naturam vendere posse. Sponte sequitur, pecuniam a confidentibus, non emtionis, sed solius liberalitatis nomine offerri, quod tanto justius fieri videtur, quo certius est, salaria Cleri nostri in multis locis, si prædictum emolumentum excipias, tenuissima esse, nec respondentia fastui atque deliciis, quibus Pontificiorum Ministeria, Cœnobita, & quæcunque apud illos Cleri nomine veniunt, ad scandalum usque saginantur. Quæ supra dicta sunt, evincunt, Candidatos ministerii, qui data pecunia muneri præficiuntur, non emere dona spiritualia, nec potestatem illa tanquam sua per sacramenta & absolutionem aliis pro lubitu communicandi, sed tantum conditionem, dona, quæ jam possident, ad praxin applicandi, muneraque divina, legatorum instar, non ex suo, sed DEI arbitrio dispensandi, certosque annuos redditus percipiendi. Hactenus D. Amthor. Adde honoratissimorum Collegarum Joh. Petri Ludewig *Disputat. de jure annuatuum* §. 6. nota a. p. 27. seq. & Justii Henningii Böhmeri dis-

differt, anno præcedente habitam *de involucris Simonie detectis c. 2. s. 9. & multis seqq.* ubi ad argumenta Patrum prolixè respondet T.

(76) Uti vero nulla sententia est tam absurda, quàm ex vero-*Historia am-*
simili aliqua doctrina ortum duxerit, ita non injucundum erit o-*bitus sub Im-*
stendere, qua ratione factum fuerit, ut iste communis error intro-*peratoribus*
duceretur in orbem Christianum. Jam sub Constantino M. Eedam
honorum per suffragia mercandorum nundinationem institutam & ex-*Christianis.*
ercitum fuisse, notavit Jacob. Gothofredus *ad lib. 9. Cod. Theod. tit. 26. l. 1. p. 201.* quam quidem legibus conatus est reprimere Imperator, sed conatus. Sub liberis ejus malum hoc stetit, etsi quandoque repressum fuerit multa indicta. Sane sub Constantino suffragiorum & ambitus hujus usus negari nequit. Secutus est Julianus, is hæc redempta suffragia sustulit, quorum tamen usus post Julianum recruduit sub Valentiniano, sed mox repressus. Sub Valente per orientem potestates tarde & caute delatæ sunt. Malum hoc sub Theodosio M. recruduit. Quæ singula testimoniis probat Gothofredus d. l. Ventum igitur ad filios Theodosii Arcadium & Honorium, qui annis 397. 400. 403. & 416. quatuor constitutiones ediderunt contra hunc ambitum, relatas in *d. tit. 26. lib. 9. Cod. Theod.* Post hos Imperator Marcianus, simulatque regimen accepit, statim constituit, ne quis numerato precio ad magistratum promoveretur, ut testis est Theodorus Lector *lib. 1. hist. Eccles.* Præiverunt itaque hæc *Hi præi-*
constitutiones Imperatoriæ decretis Conciliorum, Turpe enim putarunt *runt decre-*
Patres & Doctores Ecclesiæ officia civilia tam sancte ab omni ambitu *sis Concilio-*
custodiri, non perinde vero custodiri officia ecclesiastica. Divine enim *rum.*
ea cum sint, & sancta, cavendum omnino est, ne quid committatur in eorum colatione, quo pollui & contaminari queant. Siquidem non est facile stare in loco Petri & Pauli, scilicet tenere cathedram regnantium cum Christo, quia hinc dicitur: non sanctorum filii sunt, qui tenent loca sanctorum, sed qui exercent opera eorum *c. non est diff.*
40. Ziegl. *de Episc. lib. 2. c. 5. §. 12.* Primum vero concilium, quod nundinationes Episcopatum prohibuit, est concilium Chalcedonen-
se habitum anno 450, seqq. quod etiam fundamenti loco posuit Lau-

Chalcedo-
nenfis.

& Constan-
tinopolitani
provincialis.

noius de Romanæ Ecclesiæ circa Simoniam traditione cap. 2. p. 5. Ita enim loquitur can. 11. dñi concilii: Si quis Episcopus per pecuniam fecerit ordinationem, & sub pretio, redegerit gratiam, quæ non potest vendi, ordinaveritque per pecuniam Episcopum, aut Presbyterum, aut Diaconum, aut quemlibet ex his, qui numerantur in Clero, aut promoverit per pecuniam diffensatorem aut defensorem, vel quemque, qui subiectus est regule, pro sui turpissimi lucri commodo, is cui hoc assensanti probatum fuit, proprii gradus periculo subiacebit: & qui ordinatus est, nihil ex hac ordinatione, vel promotione, qua est per negotiationem facta, proficiat; sed sit alienus ea dignitate & sollicitudine, quam pecuniis quesivit. Si quis vero mediator tam turpibus & nefandis datis vel acceptis extiterit: siquidem Clericus fuerit, proprio gradu decidat; si vero laicus & Monachus, anathematizetur. Retulit etiam Gratianus hunc canonem c. si quis 8. C. 1. q. 1. Cum vero hoc decretum Concilii Chalcedonenfis turpes illas sacrorum ordinum mercantias tollere non posset, post aliquot annos (Marcel dans les tablettes Chronologiques ponit annum 459. Zieglerus d. c. 5. §. 9. annum 469.) Gennadius Episcopus Constantinopolitanus celebravit in urbe sua cum 73. Episcopis concilium provinciale, in quo etiam alia, de quibus acta perierunt, tum imprimis de Episcoporum promotionibus per ambitum egit. Superest ea de re epistola Synodica, ex qua Zieglerus d. l. s. 8. sequentia excerptit, ubi præmissis verbis Scripturæ Sacræ & canonis memorati ex concilio Chalcedonenfi, quibus ejusmodi promotiones damnantur, pergunt Episcopi autores Epistolæ: Quoniam tamen his ita aperte prohibitis, quidam sunt in Galatarum Ecclesia deprehensi, propter turpe lucrum & avaritiam hæc salutaria & humana præcepta negligere & transgredi, ea quoque ipsa nobis renovare visum est cum sancta synodo, quæ in hac regnante nova Roma nunc agit, ut sine omni penitus inventione & omni prætextu calidoque commento, impiam hanc & odiosam, quæ nescio quomodo in sanctissimas Ecclesias subiit, consuetudinem omnino excidamus, ut cum pura & absque ulla cautionatione eorum, qui ordi-

dinantur, renunciatio ab antistitibus facta fuerit, gratia S. Spiritus superne veniat. Quibus nescio an per pecuniam promotionem facientibus, & manu non pure operante, ad eum qui promovetur (secundum vocem Evangelii) & non potius contrahitur gratia Sancti Spiritus. Scito ergo religiosissime omni ex parte vir, quicumque hujus convictus fuerit Episcopus vel Chorepiscopus, vel circuitor, vel presbyter, vel diaconus, vel quivis alius ex canone, vel ex Laicis, communi Antistitum decreto, communique sententia condemnatum esse: sicut de hoc quoque sanctorum Patrum precedens canon loquitur. Oportet enim gratiam semper esse gratiam & argentum apud eam nequaquam intercedere. Sis ergo & ab omni sacerdotali dignitate & ministerio alienus & anathematis execrationi subiectus, qui & se per pecunias acquirere eam existimas, & qui eam pecuniis præbere pollicetur. Sed quam parum profecerit Gennadius suo illo decreto, colligere licet ex constitutione Leonis Imperatoris subsecuta eod. anno 469. edita, quæ extat l. 31. C. de Episc. & clericis, de qua jam dixi not. 66. quod ibi severe prohibita sit hæc mercatura, non titulo Simonie, sed sub titulo ambitus. Apparet etiam ex verbis Concilii Chalcedonenfis & ex Epistola Synodica concilii Constantinopolitani, quod nec ibi Simonis Magi aut Simonie ulla fiat mentio. Unde valde erravit Launojus, dum fundamentum traditionis Romanæ Ecclesiæ circa Simoniam d. c. 2. in isto capitulo concilii Chalcedonenfis quæsit. Quærendum igitur est, quis ex Patribus pri-
 mus negotiationem officiorum Ecclesiasticorum Simoniam appella-
 verit. Idem Launojus d. l. obs. 4. p. 251. seq. loca ex Irenæo, Epi-
 phanio & Augustino adducit, ut probet, antiquiores Ecclesiæ Patres
 Gregorio I. & Pontificibus aliis prævisse, ut hi de Simoniaci hære-
 si sic sentirent. Sed quemadmodum mox dicenda ostendent, cri-
 men Simonie seu verum, seu illud Canonistarum suppositum, reve-
 ra hæresin non esse, ita loca illa adducta de venundatione officio-
 rum Ecclesiasticorum planè non loquuntur. Moreau de la Simonie
 cap. 24. p. 491. Cypriani & Chrysostomi meminit, qui jam Simonie
 voce hic usi fuerint, quorum ille sæculo tertio, hic sæculo quarto,

Ex Patribus
 quis primus
 hanc ambi-
 tus specie
 Simoniam
 vocaverit?

to, uterque ante Concilium Chalcedonense scripsit. *Saint Cyprien*, inquit, *Evêque de Carthage* qui vivoit au troisieme siecle, se plaint de jejun. & tent. que le sacrilege, que Simon avoit voulu commettre au temps des Apostres en voulant acheter les dons du Saint Esprit pour les revendre, se couloit insensiblement dans tous les offices & les degrez de l'Eglise. Et *Saint Jean Chrysostome* qui remplissoit si dignement la Chaire de Constantinople au quatrieme siecle, fait la même plainte hom. 13. in Marc. en des termes qui marquent la douleur extreme qu'il avoit de voir qu'on pût reprocher aux

An Cyprianus?

Chrétiens cette sorte de crime. *Cypriani locus ita se habet: Etiam in sinu sacerdotum ambitio dormit, ibi sub umbra recubat, in secreto thalami se fraudulententer occultant. Simon apostolorum temporibus venalem putans Spiritum Sanctum, Petrum donis aggredditur, & tentat emere potestatem, per quam plura lucratur. Hac sacrilegii forma per omnia officia gradusque discurrat & nihil intentatum ambitio prætermittit. Nec dubites quicquam diaboli hac esse negotia, & nundinatores ejus quicunque hac exercent commercia: nec quicquam hujusmodi ab eo, nisi præmissa apostasia, donari. Sed notavit jam Erasmus, cum Cypriani opuscula ederet, illud opus de cardinalibus Christi operibus, cujus portio est ille sermo de jejuniis & tentatione, Cypriano videri falso esse adscriptum, & præterea Cyprianus hic more oratorio, dum ambitionem sacerdotum & avaritiam taxat, etiam exemplo vel simili a Simone petito, tanquam tropo oratorio utitur. Chrysostomi, ad quem etiam provocabat Moreau, opera non sunt ad manus, simile tamen quid de Chrysostomo etiam scripsit in vita Chrysostomi Paladius, quem locum excerptit Dn. Ludéwig de jure annatarum c. 1. §. 7. lit. e. p. 32. Sed fuit etiam Chrysostomus orator maximus.*

An Chrysostomus?

An Gregorius Nazianzenus?

Adducitur quidem in decreto a Gratiano Gregorius Nazianzenus c. 11. C. 1. q. 1. non solum factum Simonis, sed & factum Giezi ex veteri testamento cum emtione ordinum Ecclesiasticorum comparans. Sed præterquam, quod nec hic terminum Simonis adhibeat, ex nota huic canonis subjuncta apparet, quod hic locus apud Gregorium Nazianzenum non reperiatur. Eadem est responsio ad locum ex Ambro-

An Ambrosius?

bro-

brofio adductum *cap. 7. ead. C. 1. q. 1.* uti etiam prior pars respon-
 sionis pertinet *ad can. Petrus 19. ead. q. 1.* Initio feculi 6, Hormis- *Seculo sexto*
 da Pontifex benedictionem divinam, quæ fit per impositionem ma- *Et fequenti-*
 num pretio comparatam ex facto Simonis Magi damnat apud Lau- *bis cri-*
 noium *d. l. c. 5. p. 13.* Eodem feculo Pelagius I. promiffionem pe- *men hoc no-*
 cunie pro Impetratione promotionis ab oftuario usque ad gradum E- *scos Simoni-*
 piscopatus Simoniacum quid appellat. *Ibid. c. 6. p. 15.* Eodem se- *mine hære-*
 culo finiente Gregorius M. plurimis locis a Launoio *c. 7. a p. 16. adsignatum,*
p. 41. collectis in eo totus est, ut doctrinam de Simonia (ejus varias
 species referendo, de quibus ad §. 3. dicemus) in formam artis quasi
 redigat, nondum tamen Simoniam vocat, sed hæresin Simoniacam;
 post quem sequentes Pontifices constanter hoc termino, Simoniacæ
 hæreseos usi sunt, uti ex eodem Launoio constat, nisi quod pasfim
 etiam illos, qui pretio sacros ordines obtinuerunt, Simoniacos ap-
 pellaverint. Vocem ipsam Simonizæ a Paschali II. qui initio feculi 12 *Origo ter-*
 fedi præfuit adhibitam fuisse apud Launoium *c. 27. p. 117.* deprehen- *mini Si-*
 di. Hujus successor Calixtus II. vocat Simoniacam pravitatem *ibid. c. 28. p. 124.* *monizæ &*
 donec in Concilio Lateranensi anno 1122. *in canone 22.* *progressus.*
 vox Simonizæ usurpari inciperetur *ibid. p. 127.* a quo tempore post-
 ea constantius Simonizæ, Simoniacæ pravitatis, Simoniacæ labis, la-
 bis Simonizæ termini adhibiti fuere *ibid. p. 133. feqq.* Vides itaque *Cause vera*
 Patres Primitivæ Ecclesiæ, dum stilo oratorio maxime essent dediti, *confusi am-*
 initio comparatione ambitus Ecclesiastici cum facto Simonis Magi *bisus Eccle-*
 pasfim fuisse usos, quod ferri poterat, quia comparationi & simili *fiallici cum*
 tudini interfivire possunt res quæcunque, modo non extendantur nisi *facto Simo-*
 ultra justum comparationis tertium, & a comparatione tranfeant incau-
 te docentes ad identitatem rerum similibus. Cæterum haud dubie
 melius fuisset, si loco fucorum oratoriorum Patres operam dedissent
 simplicitati Christi & Apostolicæ, qua de re latius egi in *obj. select.*
Hallenf. Tom. 2. obj. 8. §. 38. usque ad §. 43. Sed ita erat genius
 feculorum illorum. Infecerat oratoria & quidem tædiofa & parum
 grata, pene omnes disciplinas; De Theologia id ostensum *loc. ci-*
 tato, intuitu Historiæ vel exemplum Ammiani Marcellini dubitantes
 convincit. Intuitu Jurisprudentiæ comparari poterunt in corpore

Juris Justiniani constitutiones Imperatorum Ethnicorum cum constitutionibus Imperatorum Christianorum, & deprehenditur in prioribus brevis & proprietas verborum perspicua, in posterioribus prolixitas figurati sermonis valde obscura. De ipsa *lege 31. C. de Episc. & Clericis*, quæ de ambitu Ecclesiastico agit, Zieglerus *Episc. lib. 2. c. 5. §. 40. & 47.* modeste monuit, verba nonnulla illius legis ab oratore magis, quam a Legislatore profecta videri. Tam copiose enim nec proprie, sed per figuram Rhetoricam de crimine Simonie differere imperatorem, ut vix id futurum sit ad palatum eorum, qui brevitatem & perspicuitatem inter virtutes legis referunt &c. Cum vero subsequentibus seculis ignorantia & stupiditas quotidie magis magisque cresceret, mirandum non est, quod Gregorius M. ex comparatione oratoria Patrum antiquorum ambitus Ecclesiastici cum Simonis factio effecerit doctrinam seriam & articulum fidei, quod hic ambitus sit vera & identica Simonia, imprimis, cum factus Episcoporum & servilis subjectio Laicorum augeret illorum cupidinem quilibet fingendi & audendi. Potius mirandum esset, qui fieri poterit, ut post reformationem, & aucta indies studia elegantiora & utiliora tamdiu veteres istæ nœniæ & ineptiæ a nostratibus æstimatæ ac defensæ fuerint; nisi quotidiana experientia & hujus mali causam paululum sagacioribus facile divinandam suppeditaret. T.

*Simoniam an
hæresin?*

(77) Dixi nota præcedente, Doctores Ecclesiæ a temporibus seculi 6. ambitum Ecclesiasticum hæresin Simoniacam appellasse, cujus occasio ista fuisse videtur. Scriptores præcedentium seculorum Simonem Magum primum hæreticorum vocant & patrem hæreticorum, a quo reliqui sua dogmata plerumque hauserint, quod non tam intuitu illius facti turpis seu nundinationis tentatæ donorum Spiritus Sancti, quam ratione aliarum doctrinarum impiarum intelligendum est, de quibus vide inter alios Itigium *de Hæresiar. arch. avi Apostolici &c. Sect. 1. Cap. 2. §. 11. seq.* Sed an & hoc accurate dictum sit, valde dubito. Hæretici & Pagani differunt, quod illi sint vel simulent se esse intra Ecclesiam, hi vero sint extra eam. Jam etsi Simon baptizatus fuerit *Actorum c. 8.* videtur tamen Christum mox abnegasse. Spanheim. *Epist. hist. Eccles. p. 44.* Et quamvis

vis Irenæus Valentinianorum errorem a Simone deducat & ejus successoribus, adeoque hoc intuitu Simon Magus, æque ut v. g. Plato & Aristoteles possit vocari pater hæreticorum, tamen propterea non magis ipse pro hæretico, ac Plato vel Aristoteles, aut ipsius doctrina pro hæresi, quam horum Philosophorum doctrinæ haberi poterunt. Quod vero factum impium Simonis hæresin vocent post Gregorium M. Pontifices, imo quod ambitum Ecclesiasticum dixerint hæresin Simoniacam, id plane absurdum est, etsi & hic ex antecedentibus temporibus Gregorius, quosdam qui ipsi in eo errore præverint, allegare possit. Videatur omnino Launoius *d. tract. obs. 3. 4. & 5. p. 244. ad 273.* Unde mire se torquent Canonistæ quomodo hanc absurditatem defendant. Plerumque provocant ad Gotfridum Vindocinensem, qui autor cum raro appareat, dubitans ejus locum ex Launoio, *ibid. p. 269.* Cum *Simonia & laicorum investitura, hæresis dicatur: quare utraque sit hæresis, & merito hæresis appellari debeat, præsentis brevique futis epistola monstrabitur, ne super hoc deinceps dubitetur. Firmissime crede, Pater carissime quod nihil aliud proprie hæresis dicitur, nisi quod a Patris unitate Filium, sive Spiritum Sanctum conatur separare, vel personarum alteram altera minorem vel majorem asserere. Igitur Simon Magus, non tantum hæreticus, sed hæreticorum primus & pessimus extitit, qui non solum a Patris æqualitate separari posse Spiritum Sanctum existimavit; sed etiam ipso Spiritu major esse præsumtuose tentando concupivit. Nam cum se posse pecunia possidere Spiritum Sanctum putavit, quid appetit aliud, nisi ut Spiritu Sancto major ipse haberetur, cum major sit, qui possidet, quam quod possidetur? Cum itaque Patris & Filii & Spiritus Sancti personas inæquales quilibet nititur astruere, ratione pariter & auctoritate hæreticus habeatur multo magis Simon Magus, qui Spiritum Sanctum DEO Patri & Filio æqualem per omnia sibi pecunia subicere tentavit, Hæreticus, & Simonia. quæ ab ipso inventa est, & ab eo dicitur, hæresis comprobatur. De gustibus non est disputandum, gustent, qui ejusmodi nugis deleantur. Prudentior illis omnibus Ivo Carnutenfis, sed pro cepto*

illorum temporum, quibus vivebat. *Postremo*, ait, apud eund. Launoium *obs.* 10. p. 300. quod quidam investituram haresim vocant, cum haresis non sit nisi error in fide. Sicut enim fides cordis est ad iustitiam, oris autem confessio ad salutem: ita haresis error est ad impietatem; professio vero ejusdem erroris est ad perniciem, & fides & error ex corde procedunt; investitura vero illa, de qua tantus est motus, in solis est manibus dantis & accipientis, quæ bona & mala agere possunt, credere vel errare in fide non possunt. Ad hac si investitura hæc haresis esset, ei renuntians sine vulnere ad eam redire non posset. Vidimus autem in partibus Germaniarum & Galliarum multas honestas personas purgato isto nevo per quamlibet satisfactionem, pastorales virgas reddidisse & per manum Apostolicam refutatas investituras recepisse, quod summi Pontifices minime fecissent, si in tali investitura haresim & peccatum in Spiritum Sanctum latere cognovissent. Cum ergo ea, quæ æterna lege sancita non sunt, sed honestate & utilitate ecclesiæ instituta vel prohibita, pro eadem occasione ad tempus remittuntur, pro qua inventa sunt, non est institutorum damnosa prævaricatio, sed laudabilis & saluberrima dispensatio. Quod cum multi minus studiosi minime attendant, ante tempus judicant, spiritus mobilis & spiritus immobilis non intelligentes differentiam. Si quis vero laicus ad hanc prorumpit insaniam, ut in datione & acceptione virgæ putet se tribuere posse sacramentum, vel rem sacramenti Ecclesiastici, illum prorsus judicamus hæreticum, non propter manualet investituram, sed propter presumptionem diabolicam. Et nota, quod Ivo Carnotensis hic non sine ratione neget, quod ambitus Ecclesiasticus sit peccatum in Spiritum Sanctum. Hinc facile judicari poterit de impudentibus mendaciis Pontificiorum, eum in finem excogitatis, ut absurdissimas suas doctrinas de Simonia persuaderent quocunque modo laicis. Recentibus ea verbis Tellezii comment. ad cap. 1. de Simon. n. 12. p. 73. Peccatum hoc proprie est contra Spiritum Sanctum, hinc refert Damianus epist. 1. cap. 7. simoniacum quendam scelus suum parvipendentem, iussu pronunciare orologiam sanctæ Trinitatis: Glo-

*Impudentia
mendacia &
falsa mira-
cula.*

Gloria Patri, & Filio & Spiritui Sancto, nequivisse dicere, & Spiritui Sancto, *sed tantum*, Gloria Patri & Filio, *etiamsi secundo & tertio idem iterando conatus fuisset addere* & Spiritui Sancto; *sed frustra*. Nam, ut subjicit *Damianus*: Merito Spiritum Sanctum, dum emit, amisit, ut qui exclusus erat ab anima, procul etiam consequenter esset a lingua. *Hinc* rursum *Henric. II.* Imperator anno Domini 1047. ob simonia labem ab Spiritu Sancto desertus, professus est, se toto triduo demones infestor vidisse, flammam in se per fistulam jaculantes adeo pertinacem, ut noster ignis in comparatione illius socus putetur & nihil calere; sed liberatum fuisse a juvene semiustulato, scilicet a sancto *Laurentio*, cuius Ecclesiam restauraverat. Ita ex *Wilhelmo Malmesburienſi*, & *Matthæo Westmonasterienſi* refert *Baronius* tomo II. anno Christi 1047. & 1063. quæ, & alia horribilia exempla refert *Willaroel* p. 1. regim. Eccles. quæstion. 1. art. 13. *Beyerlinch*, in theatro, verbo *Simonia*. Et revera assertio illa de hæresi in ambitu Ecclesiastico latente sic ab omni ratione aliena est; ut etiam parum sagaciores ex ipsis Pontificiis sentiant hodiernum, eam omni fundamento destitui, quamvis iidem in emendatione doctrinæ communis frustra laborent. *Moreau* pius homo, & de damno *Josephi* sollicitus esse videtur, sed non magni, etsi etiam non sit nullius judicii. Is in tractatu Gallico de *Simonia* jam aliquoties citato cap. 23. p. 475. sic differt: *Comme on ne voit point dans la Simonie d'erreur formelle contre la doctrine de l'Eglise, on a lieu de s'etonner qu'on la traite toujours d'heresie, & que l'on dise même qu'elle est la plus méchante de toutes. Nous savons ce qui faisoit l'heresie des Ariens, des Nestoriens, des Eutichiens, des Monothelites & de ces autres esprits broiiillons, que la passion plutost que le zèle de la maison de Dieu animoit. Les uns déroboient la vraye Divinité au Fils de Dieu; les autres vouloient qu'il n'y eust pas seulement en luy deux natures, mais qu'il y eust aussi deux personnes. Au contraire d'autres n'y admettoient qu'une nature, les autres qu'une volonté & une operation. Et ainsi nous voyons d'abord que leurs heresies consistoient dans des*

Quid Moreau de quæstione illa novissime docuerit.

opinions contraires aux sentimens de l'Eglise, à qui il appartient de nous enseigner ce que nous devons croire. Mais rien de semblable ne paroit dans la Simonie qui nous puisse donner sujet de la mettre au rang des heresies. Cependant les Papes, les Conciles & les Saints Peres ont toujours traité la Simonie d'heresie: rarement en parlent ils sans luy donner ce nom. Le Grand Saint Gregoire à qui elle causa autant de peine que de déplaisir, dit, Lib. 7. epist. 11. ep. 4. qu'elle est la premiere heresie qui s'est élevée contre l'Eglise de Dieu par la malice du demon; & il ne parle presque jamais de cette peste sans y joindre le nom d'heresie. Il me seroit facile de citer les passages de plusieurs autres Peres, & les decrets des Papes & des Conciles, où ce mesme nom est donné à la Simonie, mais je crois qu'il seroit superflu, puis qu'il n'y a que ceux qui n'ont rien veu des Peres & des Conciles, qui l'ignorent. Quelle est donc la cause de ce nom, & pour quoy l'appelle-t-on la premiere des heresies? Est-ce peut-être parce que Simon le Patriarche des Simoniaques de la nouvelle loy se voulut faire passer pour ce qu'il n'estoit pas, se disant aux uns la Vertu de Dieu, aux autres le Fils de Dieu, ou le Saint Esprit, ce qui luy fit à la fin dresser des Autels avec cette inscription *Simoni Deo*? Non, ce n'est pas cela; c'est que Simon croyoit, qu'il estoit permis d'acheter les dons de Dieu, comme Saint Pierre le luy reprocha: *Quia existimasti donum Dei pecunia possideri.* Mais si c'en est là le sujet, il semble que le nom d'heresie ne puisse pas bien convenir à la Simonie, qui s'est pratiquée il y a long-temps, & qui se pratique encore aujourd'hui, puis qu'apres que Saint Pierre eut rejeté si fortement la proposition de ce magicien je ne crois pas, que personne ait esté si méchant, que de vouloir soutenir, qu'on peut acheter & vendre les choses saintes, ou s'il y en a eu, ils ne pouvoient estre que des heretiques declarez. Je ne pense pas non plus, que cette erreur si detestée de l'Eglise put tomber aujourd'hui dans l'esprit de quelqu'un, s'il n'estoit du nombre de ceux qui ne savent pas ce que c'est que le spirituel & le temporel, & qui sont dans une

Simoniam aut est simplex conventionalis, aut realis. Et realis subdividitur in realem conventionalem, & realem mentalem.

§. 2. Simoniam duplex est species, (78) Nam aut

une ignorance épouvantable de toutes choses. Hactenus bene, vé certe non male. Jam audiamus quomodo defectum communis sententiam supplere tentet. Cependent, ita pergit, p. 478. on a donné à la Simonie le nom d'herésie dans tous les siècles, comme on fait encore aujourd'hui, ce qui nous prouve qu'il faut qu'il y ait encore quelque autre chose qui en soit aussi la cause. Cette autre chose est vraisemblablement l'opiniâtreté de Simoniaques, qui leur a fait trouver mille faux prétextes pour défendre leurs méchantes pratiques; & que dans toutes leurs raisons il y a toujours eu de la malice cachée qui vient de celle de Simon & de son hérésie. N'osant pas dire qu'il est permis de donner de l'argent pour les dons de Dieu, comme Simon le croyoit, on a dit, que rien n'empêchoit qu'on en prit lors qu'on vouloit l'employer au soulagement des pauvres, à la réparation de lieux saints, à la fondation des hôpitaux: on a dit &c. Nihil hic desidero, nisi iudicium. Si sola pertinacia faceret hæresin, quorumcumque criminum habitualium pertinaces defensores essent hæretici. Sed id quidem auctori illi vitio non est vertendum. Linxit sputa S. Petri Damiani, qui simile quid de hæresi Simoniam scripserat, ut ipse indicat p. 480. scilicet Damiani illius, cujus Sanctitatis specimen modo dedimus de Simonia, qui Spiritus S. nomen pronunciare non poterat. Cæterum de questione an ambigus Ecclesiasticus sit hæresis, vide novissime Dn. Böhmen de revolut. Simon. det. c. 2. §. 15. 16. T.

ad §. 2.

(78) Est etiam adhuc alia distinctio Simoniam a Canonistis recepta, inter simoniam jure divino, & inter eam, quæ saltem jure Ecclesiastico prohibita est. De qua distinctione sic ratiocinatur Launoius *Simoniam vel jure divino vel saltem Ecclesiastica abſq; prohibita.*

Launoii do- obf. 7. 278. Hic proponimus duo, quorum primum est, Romanos
 Arina de hac Pontifices, Concilia & Ecclesiasticos tractatores, qui in exposita
 distinctione, Ecclesie traditione, & in observatione 3. & 4. laudantur inter
 Simoniam jure divino & Ecclesiastico prohibitam non distingue-
 re. Nec profecto distinguendum est: quia Romani Pontifices &
 Concilia proprium ius nullum statuunt, sed divinum duntaxat
 interpretantur & explicant? Divini autem juris interpreta-
 tio atque explicatio ius non est novum, quod a divino secer-
 natur. Quis, quaeso, nisi gratis & sine rati ne diceret,
 humani iuris explanationem novam esse legem, quæ ab humano
 iure explicato distinguerebatur? Præterea valere debet illa re-
 gula, qua dicitur: Ubi iura non distinguunt, nos distinguere
 non debemus. Atqui iura sunt vel iurium instar Romanorum
 Pontificum, Conciliorum, & tractatorum Ecclesiasticorum testi-
 monia, quæ in exposita traditione, & in observatione 3. & 4.
 comparent. Recentiores quidam Theologi & Juris Antisti-
 tes duplicem fecerunt Simoniam; alteram, quæ divino iure;
 alteram, quæ Ecclesiastico duntaxat veteretur. Divisionem hanc
 male ab illis, & sine maiorum patricinio statuisse iam vidimus.
 Sed nunc querendum est, quo fine & consilio statuerint. Qua-
 renti mihi & diu multumque cogitanti, alia causa nulla occur-
 rit, nisi ut Romanæ Curie Simonia excusaretur. Hac facile col-
 ligitur ex delectorum Cardinalium, & aliorum Prælatorum de
 emendanda Ecclesia Consilio, quod Paulo III. iubente conscri-
 ptum atque exhibitum est anno 1538. sic ergo illi Paulum III. al-
 Pauli Sarpîi, loquuntur &c. Eadem prope est sententia Pauli Sarpîi in tractatu
 de beneficiis s. 51. p. m. 333. Tous les Canonistes & les Casuistes
 afirment constamment, que tout pacte en matière de bénéfice est
 simoniaque, quand il se fait sans la participation du Pape;
 mais que son consentement le rend légitimé; fondez sur cete pro-
 position universelle, que le Pape ne peut commettre de simonie en
 fait de bénéfices; doctrine, dont le monde n' est pas fort édifié.
 C' est - pourquoi, quelques Canonistes plus modestes la limi-
 tent, en disant, qu' il y a une simonie défendue par la loi divi-
 ne; & une autre qui ne l' est, que par la loi humaine: mais avec
 leur

leur distinction ils ne laissent pas de broncher, car ce qui n'est point mauvais de sa nature, ni défendu de Dieu, ne mérite point le nom de simonie: & d'ailleurs, il est superflu de faire une loi humaine, pour ne la pas observer. Et quiconque regardera au fond, sans chercher un prétexte dans les paroles, verra, que l'une & l'autre simonie est défendue de Dieu. Gonzalez Tel. *Tellez.*

lez ad cap. 8. de Simonia n. 5 p. 80. adductis variis Canonistarum quoad singulas assertiones testimoniis sic ratiocinatur: Vaide controversum esse inter Dd, cui legi simonia opponatur, an videlicet divinæ vel tantum Ecclesiasticæ. Communiter placere, omnem simoniam spiritualium bonorum repugnare juri divino & naturali, idque aperte probari ex præcepto Christi *Matth. 10. Gratus accepistis, gratis date.* Inde Simoniam, quæ committitur in venditione bonorum Ecclesiasticorum, esse jure divino prohibitam. Vendere vero officia mere temporalia pertinentia tantum ad ministerium Ecclesiæ, ut officium Sacristæ, Procuratoris & Advocati non esse Simoniam a jure divino prohibitam, nec esse propriam Simoniam; imo etiam pro simonia à jure divino prohibita habendum esse, si quis emat aut vendat talia, quæ ex dispositione juris humani sunt spiritualia, uti v. g. calices, ornamenta Ecclesiæ, aquam benedictam, quantum ad id, quod est spirituale in iis. *Conf. eund. ad cap. 37. n. 3. p. 119.* Meam sententiam si petas, dicerem: confundere Canonici sentias peccatum & crimen. Avaritia, vel ambitio sunt vitia, quæ re- *Nostre sententia.*

cta ratio & jus naturæ seu divinum pariter ac ipsa S. Scriptura DEO displicere ac peccata mortalia esse dicitur. Tale etiam vitium in actum erumpens erat illud Simonis Magi, & tale vitium etiam est in crimine ambitus Ecclesiastici. At quod hic ambitus crimen sit & in his terris poena humana, (qualis est omnis, quæ in his terris metu ab hominibus incussu infligitur) coerceatur, id omne sive de ambitu officiorum sacrorum, sive de ambitu officiorum minorum sermo sit, est ex humano jure. Dictum Christi: *gratis accepistis, gratis date,* uti, si de collatione officiorum Ecclesiasticorum loqueretur, probaret quidem collationem pecuniariam vitiosam esse, non tamen probaret, criminem esse, ita jam ab aliis observatum est, Christum non loqui de collatione officii Ecclesiastici,

aut est conventionalis, aut mentalis. (79) Conventionalis (80) est, cum aut aliquid datum est, (81) vel

sed de collatione donorum miraculorum Spiritus Sancti. Vid. D. Böhmer *d. dissert. cap. 2. §. 13.* Interim non nego, Canonistas fere hanc distinctionem excogitasse, ut excusarent & palliarent nundinationes Pontificum, quas tamen hi, si ab aliis fiant, dicunt esse peccata Simoniaci. Et nescio, an Launojus magnam apud Pontifices gratiam iniverit, dum magno conatu *cap. 50 p. 204.* item *observ. 20. §. 21. p. 436.* id agit, ut demonstret, actus noviorum seculorum simoniacos plurimos in urbe Roma nec Romanæ Ecclesiæ nec sedi Apostolicæ, sed Curie Romanæ adscribendos esse, item an serio hæc scripserit, an metu compulsus, hic disquirere superfedeo. Ego si præsens esset, ex ipso hoc unicum quærerem. Utrum Curia Romana dependeat a Papa, an Papa a Curia? T.

*An detur
tertia speci-
es realis?*

(79) I. Triplicem facit Gvilielmus Redoanus, mentalem, conventionalem & realem. Realem autem vocat ipsam collationem vel acceptionem spiritualium actualem non gratuitam. Et hanc sub conventionali hic autor comprehendit. Z.

*Ufus quæsti-
onis.*

II. Usus hujus quæstionis in eo consistit, an ad diversos effectus sufficiat constituere duas species ita, ut sub simonia conventionali realis etiam contineatur, an diversus sit effectus conventionalis & realis. Mentalis Simonia jure Pontificio pro crimine Simonie non habetur nec punitur, sed solum poenitentia delinquenti contenti eam injungitur *cap. tua nos in fine & cap. ult. h. t.* Conventionalis vero, sive jam reipsa simul aliquid datum sit, sive saltem promissum, pro crimine simonie habetur. Sunt tamen quidam Canonistæ, qui de reali id saltem concedunt, non vero de conventionali, contra quos disputat Tellez *ad cap. 12. §. 3. & s. h. t.* Et hi eam ob causam tres species simonie docuerunt. T.

*Nova distin-
ctio simonia
conventio-
nalis.*

(80) Conventionalis nuda dicitur Redoano, quando fuit facta inter aliquos conventio super spiritualibus simoniaca, nulla tamen secuta aut interveniente rei traditione. Præter hanc tamen faciunt alii

vel de dando in posterum tractatus intercesserit, & conventio. Mentalis est, cum nullum quidem intercessit factum, (82) *b*) sed sola prava dantis, aut reci-*b*) ext,ipientis mens & intentio concurrat: & propterea rudi, *com. 2.* sed congruenti vocabulo mentalis appellatur. (83) *eod. m.*

Cujuscunque muneris receptione simonia contrahitur. Et appellatione pecunie continetur, quidquid homines habent in terra.

§. 3.

alii conventionalem mixtam, quando scilicet una pars dedit precium, & altera nondum tradidit rem spiritualement, vel contra. Andr. Valens, *iii. de Simonia §. 3. n. 2.* Conventionalem nudam, sive promissionem absque animo tradendi vel se obligandi ad rem ipsam tradendam, non esse verè simoniam, sed fictam tantum, contendit Escobarius *17. 6. ex. 2. n. 14.* Hac ratione faciunt Jesuitæ, ut dum simonia fraude cumulatur, sine simonia tamen & pecunia sacerdotium acquiratur. Z.

(81) Scilicet non pure, sed cum conditione ut munus Ecclesiæ *Declaratio*, sticum conferatur. *Vid. §. 14. hic. T.*

(82) Hanc non esse proprie Simoniam jure Ecclesiastico pro-*pro* factum hibitam dicit Redoanus *part. 1. c. 2.* sed tantum peccatum in Deum, *legendum est*. Itaque Simoniam mentalem ita definit, quod sit studiosa voluntas *se pactum*, eniendi vel vendendi spiritualia aut spiritualibus annexa opere subsecuto. Conf. eund. *c. 3. n. 6.* Didac. Spino a Caceres *in specul. re-
flamencor. gloss. 7. n. 4. seq.* Et in hac sententia etiam videtur esse autor, dum ait: *sed sola prava dantis aut recipientis mens & intentio concurrat* sc. cum ipso opere subsecuto. Et hac ratione in verbis antecedentibus pro vocabulo FACTUM legendum esse videtur, PACTUM, ut contradistinguatursimoniz conventionali, Z.

(83) Diximus jam, mentalem Simoniam jure Canonico non Mentalis puniri. Adde Tellez *ad cap. ult. h. t.* Moreau *cap. p. p. 211. T. non puniatur, ad*

c) *gl. i. in* §. 3. Contrahitur c) autem simonia, non *sum. i. q. i.* do cum pecunia ipsa (84) pro re sacra datur, aut *c. sunt non* recipitur, vel de danda & recipienda tacite, (85) vel *nullis i. q.* expresse conventum fuerit: verum etiam, cum dans a lingua, (86) vel obsequio (87) recipientis munus exit.

ad §. 3.

Declaratio. (84) Utuntur hic Canonistæ generali vocabulo precii, idque triplex faciunt, quod scilicet consistat istud in munere vel a manu, vel ab obsequio, vel a lingua. Sub munere a manu comprehendunt omnes res temporales precio æstimabiles, etiam remissionem debiti. Z.

Dubium de conventionem tacita. (85) Sed quid hoc est, tacite convenire de danda vel recipienda pecunia? Nam hoc paragrapho videtur Lancelottus conventionalis simoniæ, quatenus mentali opponitur naturam distinctius explicare voluisse. Alias sub conventionem tacita intellexissem simoniam mentalem, quamvis & ibi non sit conventio tacita de danda vel recipienda pecunia, sed datio vel receptio expressa sub tacita intentione dandi vel acquirendi munus Ecclesiasticum. Nec potest hic etiam per conventionem tacitam intelligi munus a lingua vel obsequio, quia de his in linea subsequente demum agit. Ergo si non is sensus Autoris est, quod per expressam conventionem intelligat ubi uterque expressis verbis de conferendo officio pro dato vel dando pretio consensum declaraverit, per tacitam vero, ubi saltem alteruter id fecit, altero tacente, vel alio facto absque verbis consensum suum declarante; nescio, quid dicere voluerit. T.

Munus a lingua.

(86) Quo pertinent, laus, vituperatio, patrocinium advocati, intercessio & commendatio apud principem; si talia promissa fuerint. Z.

Munus ab obsequio.

(87) Scilicet ut ministerium aliquod in rebus temporalibus præstetur, imo etiam si convenit, ut præstetur in spiritualibus. Vid. H. Zoëf. *tit. de Simon. n. 77.* Z.

git. Cum enim spiritualia tribuens, manus ab omni munere (88) excutere debeat, id tunc facere intelligi-

(88) Autor primus hujus distinctionis est Gregorius Magnus, *Autores hunc*
quem postea secutus est Gregorius septimus, & hunc deinceps alii, *ius distin-*
Vide Launoium c. 7. p. 17. c. 24. p. 104. seq. & observ. 6. p. 273. seq. *ctionis.*
Gregorii Magni locum decreto inseruit Gratianus *can. sunt nonnulli*
114. C. 1. q. 1. *Sunt nonnulli, qui quidem nummorum præmia ex*
ordinatione non accipiunt, & tamen sacros ordines pro humana
gratia largiuntur, atque de largitate eadem laudis solummodo
restitutionem querunt. Hi nimirum, quod gratis acceptum est,
gratis non tribuunt, quia de impenso officio sanctitatis nummum
expetunt favoris. Unde bene cum justum virum describeret
Propheta, ait: Qui excutit manus suas ab omni munere. Ne-
que enim dicit: Qui excutit manus suas a munere; sed adiun-
xit, ab omni: quia aliud est munus ab obsequio, aliud munus a
manu. aliud munus a lingua. Munus quippe ab obsequio, est
subiectio indebite impensa; manus a manu, pecunia est; munus
a lingua favor. Qui ergo sacros ordines tribuit, tunc ab omni
munere manus excutit, quando in divinis rebus non solum nul-
lam pecuniam, sed nec etiam humanam gratiam requirit. Ver-
ba Gregorii VII. ex epistola 34. libri 6. hæc sunt: Inclinati pre-
cibus tuis confirmamus primatum super quatuor provincias Lug-
dunensi Ecclesie tue, & per eam tibi, successoribusque tuis has
tantum, qui nullo interveniente munere electi vel promoti fue-
runt, videlicet a manu, ab obsequio, & a lingua; a manu, ut
nullum pretium prorsus a se vel ab aliquo tribuatur; ab obse-
quio, ut nihil inde servitii faciat, sicut quidam intentione Ec-
clesie prælationem potensibus personis solent deferre, a lingua ut
neque per se, neque per submissam personam preces effundas.
Sed tamen iacito notare salvis manibus Gregoriorum, munus a lin-
gua & munus ab obsequio esse munera valde improprie dicta secun-
improprie-
tas muneris
a manu &
dum obsequio.

gitur, cum pro divinis rebus non solum pecuniam nul-

*Obscuritas
horum ter-
minorum.*

dum usum non solum latinæ, sed etiam aliarum linguarum, adeoque Prophetam verosimiliter dum dicit virum iustum excutere manus suas ab omni munere nihil minus cogitasse, quam ut sub voce *omni* intelligeret excusationem manus a munere linguæ & obsequii, imprimis cum munus linguæ non manibus accipiat, sed auribus. Unde si non catachresi, certe tropi duritie notabili, a catachresi parum differente hic usum esse Gregorium Magnum quis negare posset? Deinde munus a lingua & obsequio sunt termini valde obscuri. Unde non solum sub munere a lingua comprehenduntur ea, quæ Zieglerus *nota 86.* eo retulit & quæ Gregorius M. sub voce favoris & gratiæ innuisse videtur, sed etiam ex interpretatione Gregorii VII. preces candidatorum, & adulationes, uti Moreau *cap. 2. p. 23. seq.* notavit. Munus ab obsequio adhuc obscurius est, vid. Tellez *ad c. 11. h. t. n. 4. ad cap. 12. n. 2. ad c. 16. n. 2. seq. & ad cap. 42. n. 3.* Moreau *d. c. 2. p. 33. seq. item p. 43. seq.* Et maxime sapit arcanum papismi, dum Canonistæ sub munere ab obsequio volunt etiam comprehendere homagium, quod olim Episcopi præstabant Regibus & Imperatoribus. Vid. Tellez, *ad d. c. 16. p. 95. seq.* Unde jam Zieglerus *de Episc. lib. 2. c. 5. §. 35.* notavit: Fieri posse ut omnes istiusmodi, species saltem interpretative, uti loquuntur Canonistæ, concurrant. Sic enim explicare Gofridum Vindocinensem promissiones, quas pro consecratione sub nomine professionis Abbates facere solebant Episcopis, dum inquit *Episc. 205.* *Sunt quidam Episcopi, qui pro benedictionibus Abbatum sub nomine professionis ab eis exigunt, quod est Christianæ professioni valde contrarium &c.* Ita neque veritate, neque auctoritate inventa, sed consuetudine, & hominum cupiditate reperta, triplici genere simonia contra sanctam Ecclesiam iaculatur; quoniam simonia a lingua, simonia a manu, simonia ab obsequio ibi committitur. Est a lingua, cum publice recitatur illa promissio: fit a manu, quando charta, qua con-

nullam, sed nec humanum obsequium, aut gratiam ali-

tinetur scripta ponitur super altare: sit ab obsequio, cum ipsum male promissum subiectionis obsequium servatur. Qui sic agit, forsitan dicit: Pro benedictione non quero pecuniam. Immo satis amplius exigit, quia hominis personam. Sicut anima plus est, quam corpus, ita corpus simul, & anima, tota videlicet hominis persona, multo plus est, quam eius pecunia, &c. Locum integrum exhibet Tellez ad cap. 42. h. t. p. 123. Vides, munus de quo hic agitur secundum priorem hactenus expositam divisionem erat tantum munus ab obsequio. Et tamen iste Autor per novam plane & a priore plane diversam explicationem facit etiam ex eo munus a manu & munus a lingua. Quid est verbis, & quidem Munus a satis pueriliter ludere, si hoc non est? Tertio si simonia mentalis lingua & ab non potest puniri, quia non manifestum crimen est, sed cordium obsequio sapius ad simoniam mentalem pertinetur relinquendum, idem dicendum erit etiam de munere a lingua, potissimum, si id in laudibus & assentionibus consistat. Et quamvis idem dici non possit intuitu obsequiorum, quæ pro acquisitione officii Ecclesiastici promittuntur, dici tamen id potest de obsequiis quæ pure præstantur antea sine addita conditione obtinendi officii, etsi obsequia præstantes hanc intentionem habeant. Immo ne quidem talia obsequia indistincte pro simonia mentali a jure Canonico habentur. Quorsum pertinet can. consultis, ult. in fine dist. 74. Conf. Tellez ad cap. 12. h. t. n. 2. Unde non sineratione hæc distinctio Juris Canonici jam displicuit D. Böhmero de involutionis Simon, detectis cap. 2. §. 19. Sicuti, inquit, in voce rerum alia oblectio spiritualium admodum luxuriantur patres, ita quoque in appellatione pretii seu rerum temporalium admodum liberales fuerunt, quod vel ex divisione munerum a manu, ab obsequio, & a precibus constat. Aperse hic confundit Gregorius M. cui hæc divisio debetur, forum externum & internum, cum utique in foro interno nonnunquam is peccare possit, qui illicitis precibus, &

aliquam requirit. Et sicut pro manus impositione
d) can. 1. non debet Episcopus, *d)* ita nec minister, nec nota-
extra cod. rius, in ordinatione, pro voce vel calamo, (89) pe-
 cu-

Et obsequio plus quam servili utitur, ad officium ecclesiasticum demerendum, sine debita sui ipsius preparatione ad officia sacra, adeoque tales in foro externo ambitum nullo modo committunt. Ambire enim munera sacra ex ipsorum Theologorum hypothesi, per se non est vitium, nec quod precibus obtinetur, per se illicitum acquirunt. Hoc non nego, peccari hic posse in foro interno, si quis currit, seque ipsum ingerit, sed non est simonia. Peccatum potius committit contra Deum, & regulas violat honestatis, minime iuris transgreditur. Miror autem, quod tantum tres species constitueris Gregorius M. cum plures alios addere potuisses, casus obliquos, quia varii sunt anfractus & viae obliquae, quibus ad munera ecclesiastica grassatur. Et ut unicam tantum speciem addam, potuisset, meo quidem iudicio, etiam addere munus ab hypocrisis & adulatione, utpote quo ipsi Pontifices non raro sedem papalem ambierunt, quod illi, qui vitas eorum sine furo scripserunt, attestantur. Sed ab hac nova specie forsan abstinuit, ne alioquin posteritas ipsi idem vitium obiceret, quod sane nimium quantum prodidit. Notum enim est, quod primum praë Constantinopolitano Archi-Episcopo, qui se œcumenicum Episcopum scripserat, ambiverit, quo ipso ita irritatus est, ut non tantum gravissimas querimonias ad Mauritium & Augustam detulcrit, sed etiam sub specie humilitatis se servum servorum dixerit. T.

Praxis cu-
 ria Romanae
 contraria.

(89) Ita quidem constitutum legitur in canonibus antiquis, ut sc. Episcopus gratis manum imponat, minister gratis evangelicam lectionem legat, notarius gratis epistolam confirmationis scribat. e. nullus Abbas 1. q. 2. Sed jam suo tempore de Ecclesia Romana conqueritur Ivo Carnutenfis *epist. 133.* quod cubicularii & ministri sacri

cuniam recipere. Pecuniam vero (90) hoc loco accipiemus, quidquid homines habent : hoc enim nomine adeo omnia continentur, quia antiqui, quidquid ferme habebant in pecoribus habebant. Contrahitur ergo simonia, cum quis sacra quodammodo in commercium deducit. (91)

Po-

sacri palatii multa exigant a consecratis Episcopis vel Abbatibus, & quod nec calamus nec charta ibi gratis habeatur. Sequentibus temporibus papæ ipsimet ex Notariorum lucro ausi fuerunt participare, Notarius enim dum magno vendunt precio, id inprimis causantur, ut Notarii exactiones faciant ampliores. Promoti igitur & ordinati & Notario mercedem solvunt, & collatorem pro ipsa collatione non exigui emolumenti faciunt participem. Marc. Ant. de Dominis *de Rep. Eccles. lib. 9. c. 9.* Fuit tamen jam tum ætate Justiniani introductum, ut Episcopi, Metropolitani, & ipsi etiam Patriarchæ Ordinatoris Archipresbytero sive Archi-Diacono certam pecuniæ summam darent, qui partem ejus Episcopo Ordinatori, partem Clericis ministrantibus & Notariis distribuebat, eamque pecuniam Justinianus ad certam summam & legitimum modum coercuit. *Novell. 123. c. 3.* Qua de re erudite disserit Petrus de Marca *de concord. sacerdot. & imp. lib. 8. c. 13. n. 8.* Z.

(90) Ita etiam quandoque accipitur in jure civili *l. 2. C. de consuet. pecun. f. titur. pecun.* Vid. Pinell. *ad rubric. Cod. de rescind. vend. part. 1. c. 3. n. 10.* Joh. Gœdd. *ad l. 4. n. 7. ff. de V. S. Z.*

(91) Etiam de jure civili res sacræ extra commercium esse jubentur. *s. 7. Inst. de rer. divif.* Sed ipsi tamen inter se dissentiant adhuc Pontificii, quatenus accipere pecuniam liceat ob rem spiritalem. In Concilio Tridentino tres invaluerunt sententiæ, referentæ Petr. Svav. *lib. 5.* Una fuit Episcopi Feltrensis, qui tenuit, non esse incommodum accipere pecuniam propter usum potestatis spiritualis, modo non sit loco precii, sed ob alium aliquem respectum,

A (11)

Altera

Ponit plura capita, ex quibus committitur simonia.

§. 4.

Altera Episcopi Setinensis, id nullo modo, neque ulla conditione licere, & tam dare pecuniam, quam accipere detestandam esse Simoniam. Tertia Episcopi Senogalliensis, media inter utramque, esse quidem licitum, sed certis tantum temporibus & certis conditionibus. Sequentibus temporibus strenue laborarunt Moralistæ, ut in genere licitorum ponerent talem rerum spiritualium nundinationem. *Dupliciter*, inquit Gregorius de Valentia tom. 3. disp. 6. qv. 16. p. 3. p. 2044. *potest quis conferre spirituale propter temporale, principaliter & tanquam propter finem. Uno modo, si temporale æstimet plurius, quam ipsum spirituale, & tunc omnino committit talis simonia. Altero modo potest quis conferre spirituale propter temporale principaliter tanquam propter finem, ita ut temporale apud eum non sit finis ipsius rei spiritualis. Quasi si temporale plurius ab eo, quam spirituale æstinetur; sed tantummodo voluntatis sive applicationis animi ad actum conferendi spirituale: & hoc non est simonia. Et paulo post: Cum petitur temporale pro spirituali non tanquam precium debitum ex iustitia, sed tanquam finis applicationis animi ad conferendum spirituale, minime erit Simonia, etiamsi principaliter intendatur & expectetur. Eadem est sententia Tanneri Jesuitæ: Quando, inquit ille, datur spirituale propter temporale vel contra, solum tanquam propter motivum aut solum ex gratitudine, & per aliquam compensationem gratuitam, non accidit simonia, saltem in foro conscientie, atque id procedere ait, tamen si temporale sit principale motivum danti spirituale, imo etiamsi sit finis ipsius rei spiritualis, sic ut illud plurius æstinetur, quam res spiritualis. Plura jam non adduco, quæ tamen videri possunt apud Ludovic. Montalt. epist. provincial. 12. Atque hinc diversimode phrasin istam, propter pecuniam vel ob pecuniam interpretantur, ita ut aliquan-*

§. 4. Sed e) & tunc quoque simonia committi e) *cap. non*
 dicitur, cum quid pro personis ecclesiasticis dedu-*fatis & c.*
 cendis in sedem, (92) vel sacerdotibus instituendis, *seq. extr.*
 (93) *cod. tit.*

quando pretium simoniacum innuat, aliquando nullam plane simoniam denotet, quando scil. pecunia nec datur nec petitur, ut precium, sed tantum intervenit, ut motivum superandi difficultates, quæ alias præsto sunt. Renat. a Valle in *Hiparch. num. 139*. Patet autem ex his, quam faciles hodie sint Moralistæ in refingendis legibus tum divinis, tum Ecclesiasticis; nec prohibitum quid tam severe esse, quod non sub futili aliqua restrictione licitum faciant morum formatores hodierni. Z.

ad §. 4.

(92) Antiqua hæc est Ecclesiæ corruptela, quam etiam suo se-*Nec coheret*
 culo peculiari constitutione notavit Imperator Justinianus *Novell. Jus Canoni-*
 123. *cap. 16.* permittens tamen nonnihil ordinantium ministrantibus, *cum in do-*
 Sed nec hodie quidem Simoniacam suam avaritiam excusare potest *ctrina de an-*
 Ecclesia Romana, præsertim ubi de redemptione pallii, exactione *natis.*
 annatarum, & aliis ejusmodi pluribus rationes reddere debet. De
 annatis vid. Marc. Ant. de Dominis *de Rep. Eccles. lib. 9. c. 9. n. 65.*
seq. imprimis vero Petrus de Marca *lib. 6. de concord. sacerdot. &*
imp. c. 12. qui dum accurate omnia examinat, in hac materia non
 invenit, ubi subsistat firmiter & animum dubium convincat. Præ-
 mittit, duo esse genera Simonix, alterum jure divino vetitum esse,
 idque in eo consistere, si quis aliquid precium temporale recipiat
 pro re quapiam sacra; alterum vero jure Ecclesiastico introductum
 esse, quando scilicet res DEI ministerio consecrata aut pro sustentatione
 Presbyterorum dedicata venduntur. *Priscis*, inquit, *tem-*
poribus, quando videlicet ordinationis vocabulo comprehende-
 bantur impositio manuum & proviso beneficii, inutilis erat illa
 distinctio, quia is, qui Simoniam committebat, in vera Simonia
 crimen (h. e. primum genus) incidebat. Jam pergit: Si ra-

tio habeatur presci moris & autoritatis antiquorum Patrum, quia est Simonia, si quis, etiam post ordinationem, pecuniam recipiat; at si novi juris ratio habeatur, Annata liberari possunt a suspitione Simonie. Sequitur ergo ex his verbis, jure novo Ecclesiastico licitum fieri posse, quod jure divino illicitum est, & sic peccatum jure divino prohibitum ex Pontificis interpretatione committi posse sine ullo reato. Audiamus, ut excusari possit: Secundum ius novum, inquit, quod auctoritatem addidit tributis, quæ beneficio unum possessoribus imperantur pro necessitatibus Ecclesie Romane & sustentatione Cardinalium, annata ab Episcopatibus exacte liberari quidem possunt a crimine Simonie, sed non a vitio avaritiæ. (istud avaritiæ vitium, ut in sequentibus audiemus, consistit in modo exigendi, sed quem ex consuetudine excusat) Nam post conditum illud ius Curia Romana novo pretextu usa est ad exigendas annatas, impositionis videlicet & subtilitatis; cum antea id non soleret, nondum videlicet divulgato Ecclesie Romane arcano, posse eam tributa imperare singulis Ecclesiis. -- Tanti autem ponderis visa est hæc ratio Johanni Gersoni, ut eo actus sit excogitare distinctionem quantam, quæ in eius operibus extat, quæ concederet, annatas quidem legitime solvi posse, sed modum eas exigendi non posse tolerari. Annatas tolerat titulo subventionis; sed eas Simonie suspitione laborare ait, si possessio aut exercitium beneficii impediatur, donec pecunia fuerit persoluta. -- Quare paulo audacior Gersone censeo, æquum non esse, ut priusam severitatem mordicus teneamus (severitatem istam antea ex Scriptura & Doctorum Ecclesie sententis deduxerat, atque eam nunc seponit) quoad annatas, quas Episcopi solvunt, cum ex obnoxia sint interpretationi, quæ ipsas liberat a vitio Simonie, titulo videlicet subventionis. (Quis vero nunc Sedi Romane Simonie crimen imputare velit, cum nihil nontitulum subventionis exigere valeat? adeo ut, nunc perpetrari a Papa tale crimen unquam possit, merito dubitare liceat.) Modus quippe adigendi ad earum solutionem, retentis videlicet bullis (quem unicuique reprehenderat Gerson) qui erat lupi scandali tempore Concilio.

(93) aut sepeliendis mortuis, (94) seu pro nubentium

liorum Constantiensis & Basileensis, in consuetudinem versusest absque ulla conquestione Prælatorum, aut Principum, qui solutioni huic consenserunt sub titulo subventionis. Ea videlicet ratione tollitur omnis suspicio Simonia, quandoquidem alio titulo reali & legitimo solvantur, cuius natura mutari non potest ob modum, qui observatur in solutione. --- Immanis quippe & horrenda confusio turbaret Ecclesiam, si omnes ista promotiones essent Simoniacæ. Papa quippe esset irregularis, & Episcopis omnibus interdictum esset functionibus sui ministerii. Neque opponi posset, Papam conferendo beneficium dispensare ab hoc vitio, quia Simonia hæc, si ulla in eo esset, iuri divino, super quo dispensari non potest, repugnaret, & præterea Papa non posset dispensare super crimine, quod ipse committeret. Hactenus Martia, qui mihi videtur, si liceret, fateri velle, exactiones istas Paparum non fieri sine crimine Simonia. Tam tortuosis enim utitur anfractibus, & tam molliter incedit, ut Romanam sedem sæpe haud leviter perstringat, apertius facturus, si per religionem, quam proficitur, non prohiberetur. Z.

(93) Historiam de origine annatarum & controversia inde or- *O-igo annat-
ta succincte exponit Paulus Sarpius de beneficiis § 38. p. m. 252. ad controversia de
p. 261. Jean XXII, inventa aussi les Annates, imposition sur les bés. Justitia an-
nates, de laquelle on ne s'étoit jamais avisé, & qui, durant Sarpius.
quelque tems, causa des grans scandales. Lorsque les Empe-
reurs & les Rois conféroient les bénéfices, si ceuz, qui y aspi-
roient, leur faisoient quelque don, ou convenoient de leur accon-
ner une partie des fruits & des revenus des bénéfices, qu'ils de-
manderoient, les Papes crioient avec invectives, que cela étoit dé-
fendu, aleguant ce passage de l'Evangile, gratis accepistis, gra-
tis date; ils apelloient cete convention une vente de choses spiri-
tuelles, un contract simoniague; quelques Papes la traioient mē-*

me d'hérésie, quoi qu'en ce temps là il y eût des gens, qui ra-
firoient, en disant, que le ministère de Jesus Christ, qui consi-
ste à lier & à delier, étoit une chose différente de la possession du
temporel, qui est jointe au bénéfice; & qu'en reconnaissance de
ce temporel il n'y avoit nul inconvénient, que le Prince en re-
cût quelque portion pour les besoins de son Etat, & cela fut même
agité dans une dispute solennelle. Mais cette réponse ne contenoit
point les gens pieux & sçavans : car bien que le revenu des béné-
fices soit une chose temporelle, néanmoins le droit, ou le titre,
en vertu duquel on les possède, est une chose spirituelle. Aussi
crut-on alors, & croit-on encore maintenant; que les Papes
avoient raison de condamner cet usage, & de l'appeller simo-
nie. Et ce fut le premier pretexte, qui se prit, pour ôter la
collation des bénéfices aux Princes. Mais après que les Papes
eurent aquis, par les moyens que j'ai dits, une grande partie
de l'autorité, dont ils avoient dépouillé les Empereurs, Jean
XXII. ordonna en 1316. que, par l'espace de trois ans, quicon-
que obtiendrait un bénéfice de plus de 24. ducats de rente, paie-
rait le revenu d'une année pour l'expédition des ses bulles; ce
qui ne laissa pas d'être continué par lui même, au bout des trois
ans, & puis par ses successeurs, quoi qu'il y fût mis opposition en
divers lieux, dont quelques-uns convinrent de payer seulement
la moitié de l'Annate, & quelques autres, de ne la payer que
pour certains bénéfices, sans être obligés à rien pour tous les au-
tres. Cete taxe fut jugée tres-onéreuse pour les familles par-
tientiéres, d'autant que l'Annate étant payée des deniers dome-
stiques, il y avoit danger, que le bénéficiaire ne mourût avant que
de les avoir remplacés. Les Princes pareillement la tenoient
pour tres-préjudiciable à leurs Etats, d'où elle faisoit sortir tant
d'argent, sans qu'il leur en revint aucune utilité; outre que cete
exaction aiant pour compagnes les depenses, qui se font en bul-
les, en dispenses, & en presens qui les précèdent, l'argent, qui
est le nerf de la puissance, s'en va sans retourner jamais, comme
il fait par la voie des autres marchandises. Quand le Pape

introduisit cete nouveauté, les gens du commun n'eurent pas l'esprit de voir, quelle différence il y avoit entre ce paiement & celui, qui avoit été si fort blâmé au tems, que les Princes conféroient les bénéfices. Mais tous les savans la condamnèrent comme simoniaque, dès le commencement de son établissement. Dans la suite du tems, quelques Docteurs cherchèrent à la justifier, mais ils se partagèrent : les uns la censurèrent comme illégitime, simoniaque, & prohibée par les loix divines & humaines ; les autres la louoient comme permise, & même nécessaire, & comme un droit dû au Pape, jusqu'à soutenir, que le Pape peut demander, non seulement une annate, mais encore davantage, comme étant le maître absolu de tous les fruits sans exception. D'autres ajoutent encore, que, quelque contract que le Pape fasse, dans la collation des bénéfices, il ne sauroit commettre de simonie ; Et véritablement, s'il étoit maître des biens ecclésiastiques, comme ils disent, la consequence seroit toute claire, tout homme pouvant contracter & disposer de son propre bien, comme il lui plaît, sans faire tort à personne. Mais il semble, que ni Dieu, ni le monde, n'en tombent d'accord. Au reste, Jean, XXII. fut si appliqué à faire tout valoir, qu'en vint ans de Pontificat il amassa un trésor immense ; & quoi qu'il n'eût pas été plus ménager, ni moins libéral, que ses prédécesseurs, il laissa pourtant vint cinq millions, à sa mort. Jean Villani raconte, que le Sacré Collège donna à un sien frère la commission de faire l'inventaire des deniers de ce Pape, & qu'il trouva dix-huit millions en argent monnoyé, & la valeur de sept millions en vaisselle & lingots. L'Annate, au tems de son institution, ne se payoit, que pour l'expédition des bulles des bénéfices, qui se conféroient ; mais, depuis, tous les bénéfices, qui, pour être unis aux Monastères, & aux Hôpitaux, ne vauquent jamais, furent obligez à la payer tous les quinze ans ; d'où cete imposition fut appellée le Quinzain. Paul II. ne l'établit, que pour les bénéfices unis par les Papes, depuis l'an 1417. mais Paul IV. l'étendit à tous les bénéfices unis avans ce tems-là ; & Sixte V.

V. y compris, non seulement ceux, qui avoient été unis par le Siège Apostolique, mais encore ceux, qui le seroient par les Légats, les Nonces, les Evêques, & tous autres. Mais pour revenir à la première origine des Annates, ceux qui s'oposèrent à l'invention de Jean XXII. à dessein d'empêcher, qu'elle ne passât plus avant, n'obtiennent point ce qu'ils prétendoient, &c. Adde etiam, quæ sequuntur ibidem §. 30. & quæ latius differit ea de re Launo-
ius d. tract. obs. 12. ad 17. à p. 312. ad p. 401. Si dicendum, quod res est, vitium, quod annatas a Papis exactas defenderint Canonistæ non in eo consistit, quod dixerint in Annatis non latere crimen Simonix, sed quod ex falsis suis & supra rejectis principiis de Simonia impugnaverint hoc jus redituum ex bonis Episcopalis jure suo olim a Regibus & Principibus sibi vindicatum, & postea ablato Regibus hoc jure de facto, sibi tamen id sub novo annatarum titulo tribuerint Pontifices, & adversus se postea doctrinas antea juri Regio oppositas valere non voluerint, & distinctionibus quibusque frivolis principia sua hactenus defensiva limitare voluerint. Revera enim ex nostris principiis annatas nec dari pro re spirituali, & ne quidem ad crimen ambitus referri posse ex eo patet, quia supra jam ostendimus, simoniam Canonistarum esse non ens, & quia hi reditus sive a Regibus, sive a Pontificibus percipiantur, non dantur a candidatis sub conventionem de obtinendo munere Ecclesiastico ad alliciendam peculiarem gratiam & corrumperendum judicium conferentium, sed post collatum officium conferentes eas exigunt, ab invitis etiam personis Ecclesiasticis ex jure plane peculiari. Unde Burnetus in Historia Reformationis Anglicanæ lib. 2. p. m. 175. narrat, quod reformatio incepit per interdictum, quod Pontifici Annatæ non amplius sint solvendæ, non sub prætextu Simonix, sed quod Papæ nullum jus allegare possent, ex quo possint prætereendere hos reditus ex regionibus exteris cum maximo rerum publicarum damno. Adde Dr. Ludewig differt, de jure Annatarum, ubi cap. 1. §. 8. seq. originem annatarum magna cum cura inquirat, in cap. 2. latius probat, annatis non committi crimen Simonix, in cap. 3. denique ostendit jus annatarum competere principibus Evangelicis. T.

*Judicium
 nostrum de
 hac contro-
 versia.*

tium benedictionibus (95) accipitur. (96) Is quoque, qui
pro

(94) I. Vid. quæ dixi supr. *ad sit. 24. lib. 2. sub fin. 2.*

Remissiones.

II. Vide etiam quæ ibidem notavi nota 776. p. 1110. seq. Adde
D. Böhmeri dissert. *de involucris Sim. decretis*, c. 2. §. 28. T.

(95) Sed in his talibus multas admittunt limitationes Docto-*Observatio-*
res Pontificii. E.g. si ministro sumptus desint, permittunt ei, utnes *varias*
aliquid pro ministracione spiritualium exigat, nec tamen attendi vo-
lunt, si Sacerdos aliunde habeat, quo ali possit, quia scilicet nemo
suis stipendiis militare teneatur. Neque committi Simoniam di-
cunt, quando accipitur aliquid pro obligatione manendi in tali loco,
celebrandi tali hora & similibus, aut etiam quando consuetudo inva-
luit, ut aliquid detur. Vid. Augustin. Barbof. *ad c. 27. X. de Simo-*
nia. Hac igitur ratione oppido facile erit, excogitare rationem, qua
quis motus pecuniam accipere licite poterit, quaque se ab simonia
vitio purgabit. Non tamen negamus, Clericos stipendium, ut su-
sulentur, recipere non prohiberi, Dominic. Soto *de just. & jur. lib.*
p. qv. 6. art. 7. Ad sustentationem autem pertinet non tantum ci-
bus & potus, sed quicquid ad victum & vestitum necessarium est,
Cajetan. *in 2. 2. qv. 100. art. 2. 2.*

(96) Huc pertinent omnes actus ministeriales sacri, v. g. u- *De salariis*
sus clavium & absolutio. Conf. Launolum, *obs. 7. p. 284.* De his & acciden-
tia D. Böhmer. *d. l. §. 22. Ad alteram nunc pergo rerum spiritu-*
alium classem, quando nimirum pecunia datur pro ministerio
speciali, ad cultum divinum directo. Huc referunt, si pro ab-
solutione, baptismo, S. cœna, precibus ecclesiasticis, copula sa-
cerdotali, concione funebri, chrismate, aliisque actibus sacris
similibus aliquid ministranti offertur. Verum, quod ingenue
fateor, ne vestigium quidem simoniae, aut aliud peccati hic
deprehendo. Neque enim (1) hic venduntur aut venalia habentur
dona Spiritus S. extraordinaria, ut plus licitanti cedant.
Ministerium, quod in his rebus divinis pastores exhibent, est
B (11) utique

utique tale officium, quod tum salario, tum quodam honorario compensari potest. illud quidem generatim pro offitio, quod prestant; hoc vero pro ministerio speciatim alicui praestito solvitur. Utrumque aequum, iustum, nec a pietate alienum est. Impium est asserere, iura stole, uti vocantur, vel accidentalia, nundinationem rerum spiritualium esse. Revera enim nil nisi mera sunt honoraria, non pretium venditionis, nec pro illis sacra emuntur, aut venduntur. Si quid aliquando hic peccatur, peccatum non est a parte dantis, sed rigide hæc accidentia exigentis. Præterea, qui ecclesie ministris aliquid pro ministerio speciali offerunt, aut ex more solvunt; neutiquam res sacras emere intendunt, nec ullus tam barbarus aut stupidus erit, qui absolutionem, baptismum & similes ministerii actus, mercem venalem esse, non alii patentem, quam qui pretium offert, dixerit. Et si avari, sordidique aliquando hic excedunt, id abusus imputandum. Cum etiam stipendiorum seu salariorum, quæ præbentur Clero in Papatu & ministris Ecclesiarum nostrarum mentionem fecerit Zieglerus nota præcedente, quorum accessoria vocantur communi stilo accidentia, & vero tam de salariis, quam de accidentibus non conveniant unanimiter etiam Doctores nostri, videri poterant, quæ in utramque partem de hac questione disputantur ap. Dn. Ludewig, *d. dissert. de iure annatarum cap. 1. §. 3. & 4.* Gerhard, Wilderman, in tractatu, cui titulus: Die grosse Diana der Epheser, da man unter dem Schein des Gottes-Dienstes zeitlichen Nutzen und Gewinn meinet, fürhat, und suchet; oder von Accidentien der Prediger, wie dieselbe an verschiednen Orten in gemeinen Gebrauch, Schwange und Zwange sind, edito anno 1693. Dn. Böhmerum *d. dissert. de imp. Sim. act. §. 23. 24. 25.* Meam sententiam distincte proposui in dissertatione de officio Principis Evangelici circa augenda Sa aria ministrorum Ecclesiarum; ubi ostendi §. 3. usque ad §. 43. ab osoribus ministerii confundi excessum Cleri Papalis quoad divitias, cum subsequente defectu apud Protestantes ratione inopiæ, hodie non diminuto, sed aucto, nem statum ministerii cum paucis singulis, extrema inopia, cum

Mea sententia.
¶.

cum comparatione inopiæ ad alios æqualis vel minoris dignitatis, pariter confundi; ulterius Doctores Ecclesiæ, cum Clericis minorum ordinum vel cum Canonicis, denique indigentiam diversorum graduum confundi; tum, justitiam salariorum ministerii Ecclesiastici cavillationibus apertis traduci, occasione calumniandi arrepta ex nimio studio nostrorum cumulandi ac miscendi argumenta diversi ponderis. Hinc melius esse, in hac controversia abstinere ab exemplis tam profanis, quam ex historia sacra desumptis; ut & a dictis scripturæ, (cum decisio quæstionis non pendeat a revelatione sed a dictamine rectæ rationis;) item a jure humano, tam Justiniano & Canonico, quam ordinationibus Principum Evangelicorum; multo magis ab autoritatibus Patrum, Theologorum, & Jutorum. Alia tamen methodo procedendum esse cum doctrinæ cupidis, alta cum hostibus ministerii, quorum characterem ibidem depinxi. His præmissis proposui thesin veram de sustentatione ministerii Ecclesiastici, & antithesin eorum ejus, & ostendi, adversariis incumbere onus probandi, non defensoribus ministerii, sed deesse illis rationes, imo nullas ab iis proferri, nisi quod subinde dicta scripturæ contorte exposita in ore habeant. Ex abundanti tamen addidi probationem thesicos desumptam a necessitate cultus religiosi in Republica, inde fluere obligationem Principum, ut prospiciant sacerdotibus & doctoribus de sustentatione, & monstravi, in quo consistat error Paganorum & abusus sacerdotum Judaicorum, & quod primæva obligatio imperantium ad sustentandos ministros Ecclesiæ initio doctrinæ Evangelicæ & tempore reformationis quasi revixerit, non obstante, quod Christus per viros non honoratos & pauperes doctrinæ Christianæ prima fundamenta jecerit. Adjeci porro observationes varias de damnis ex neglectu illius obligationis in Republica reduntantibus, nempe 1) de neglectu studii Theologici intuitu nobilium, & ingeniorum excitatorum, 2) de affluentia multorum vilium & pauperum, laborare nolentium, 3) de auctis inde in Ecclesia & Republica malis moribus, scandalis, rixis, turbis, ipso atheismo, 4) de aliis incommodis & damnis pluribus Reipublicæ & Ecclesiæ. Et quamvis ad damna illa emendanda accidentia quæ

pro electione (97) præmia largitur, quia per electionem

dicuntur, inventa sint, ea tamen ad hanc emendationem non esse sufficientia. Denique monstravi fructus varios ex augmentatione sufficiente salariorum Ecclesiasticorum sperandos. Corollarii loco adjecti monium de diversa intentione osorum & defensorum status Ecclesiastici, dum navos hunc statum afficientes commemorant, ac ad novam objectionem, quod æqualia damna metuenda sint, si succurratur indigentia ministrorum, & ad novam instantiam de republica in periculum non conjicienda, respondi. T.

Nihil interest, si quis pecuniam propter ordinationem sive propter electionem accipiat.

(97) I. Erit igitur electio Simoniacæ, non tantum quando pecunia datur pro suffragiis, sed etiam quando Electores conveniunt, ut alter suffragetur uni in una electione, quia alter suffragabitur alteri in alia, it. si electores accipiant pecuniam, ne indignum eligant, ut hac ratione ille, qui solus dignus videtur, eligatur, it. si dignus offerat digniori pecuniam, ut ab oppositione aut petitione sua desistat, de quibus vid. Aug. Barbof. *de jur. Eccles. lib. 1. c. 19. n. 256. seq.* Hoc autem paragrapho occurrere voluit autor pravæ illorum interpretationi, qui solam ordinationem aut consecrationem Simonia vitio affici, electionem vero per acceptam precium nequaquam Simoniacam fieri contendebant. Plane utramque partem & electionis & ordinationis simonia crimini obnoxiam esse docent Leonis Imp. verba in *l. 31. Cod. de Episc. & Cler.* quæ hæc sunt: *si quis hanc sanctam & venerantiam antistitis sedem pecunie interveni subisse, aut si quis, ut alterum ordinaret vel eligeret, aliquid accepisse detegitur, ad instar publici criminis & lesæ majestatis accusatione proposita a gradu Sacerdotii retrahatur &c. Z.*

Quod declaratur,

II. Distingue: quatenus ambitus officiorum Ecclesiasticorum prohibitus est, eatenus recte se habet observatio præcedens. At Simonia vera non est acceptio pecuniæ tam pro ordinatione, quam pro electione, per toties dicta. T.

nem pervenitur ad consecrationem, (98) perinde simoniacus habebitur, ac si pro consecratione munera dedisset.

Simoniaci dicitur quis electus, etiam si quid ignorante eo datum fuerit, vel promissum.

§. 5. Nec distinguemus, f) sciente, an igno- f) c. nobis rante eo, qui promissionis, vel dationis alicujus in- fuit, extr. terventu postmodum electus fuit, promissum quid, eod. tit. vel datum fuerit: quamvis enim electus tempore dationis, vel promissionis conscius non fuerit, non propterea minus electio reprobanda erit. (99)

Episcopus non potest dispensare cum electo simoniaci, licet ignoranter, sed bene super asseruatione beneficii simplicis, prævia tamen resignatione.

§. 6. Sed videamus, an post reprobam electionem cum eo super prælatione, ad quam quis sic ele-

(98) Si tamen simonia commissa fuerit in consecratione, pro- *Questio affi-* pter quam ea irrita existat, quaeritur, num ex hoc irrita etiam fiat ^{nis}. el-ctio. Barbof. d. l. n. 266. negat. Sed ex verbis Leonis modo adductis, constat, etiam eum, qui ordinatus est, tantum simoniaci a gradu Sacerdotii retrahi, & hoc honore privari, & perpetuæ infamiae damnari debere. Et antiquitus *χαιρονομίος* vocabulum non consecrationem tantum, sed etiam electionem comprehendebat. Z.

ad §. 5.

(99) Etsi enim extra culpam sit electus, electio tamen ex vi- *Responsio ad* tio eligentis sit vitiosa ita scilicet, ut electus privetur ipso jure, & *rationem* teneatur cedere beneficio, quam primum sciverit, fructusque non ^{dubitandi,} consumptos reddere. Add. Joh. Bapt. Costa *de fact. scient. & ignor. cent. 2. dist. 11. n. 25. 26.* Z.

B (11) 3

ad

electus fuerit, possit episcopus dispensare, (100) & constitutum est, non posse: (101) quamvisg) circa eum, qui per simoniacam pravitatem simplex beneficium (102) recipit, post liberam resignationem (103) Episcopi dispensatio toleretur. *Da-*

ad §. 6.

Varia de dispensationibus.

(100) Dispensatio hodie vel non necessaria est, quod actum vitiosum hodie ab omni vitio purgare admodum subtiliter didicerunt Moralistæ, vel facile potest impetrari, quod tam rigidi hodie nec Pontifices sint, nec Episcopi. *Papa non dicitur committere Simoniam*, inquit Jod. Damhouder *in prax. rer. crim. c. 61, n. 67. si conferri beneficia vel dignitates acceptâ pecuniâ, quia Papatus est apostolatus, & aut sanctum facit, aut sanctum recipit, & licitum est Papæ equare quadrata rotundis.* Pudeat vero Pontificios harum assertionum. Sic enim vitia ex Papæ arbitrio in virtutum censum referentur, & quod omnibus hominibus lege divina prohibitum est, Papæ licitum erit, DEi scilicet vicario. Quid porro de dispensationibus ejusmodi sentiendum sit, alibi dixi, eas scilicet contra legem divinam plane impias esse & nullius momenti, Z.

Eorum continuationis.

(101) Sed ex nostra doctrina cum crimen ambitus sit crimen juris positivi, & cum omnes pœnæ humanæ earumque determinatio dependeat ab arbitrio majestatis, ac denique cum nulla detur hodie emtio donorum spiritualium, dispensationes in crimine ambitus Ecclesiastici pertinent ad regalia majestatis, nec indistincte dicendæ sunt repugnare legi divinæ. Quod verò Canonistarum sententiam de potestate Papæ concernit, eam jam supra *nota 78. ex Sarpio de beneficiis §. 51. retulimus.* Addatur Launoius *10-za obs. 8. p. 285. seq.* id intendens, ut probet, Romanum Pontificem in Simoniacam hæresin incidere vel Simonie vitium posse committere. T.

Simplex beneficium quod &c.

(102) Quod scilicet non habet populum, vel clerum, vel curam animarum, & tale vel mære simplex est, vel servitorium. Vid. P.

Datum in dispendium eligendi, vel illo etiam reclamante, non facit electionem simoniacam.

§. 7. Plane si constet eos, qui quid dederint, vel promiserint, *b)* quod per fraudem in dispendium eligendi dolo malo id fecerint, aut electio ipso non modo ignorante, sed etiam reclamante, (104) nec aliquando ratum habente, secuta electio minime re-
pro-

Illephons. Perez de Lara *de anniversar. lib. 2. c. 7. n. 8. 9.* Ubi etiam id noto, admodum restringi in hac materia ab hodiernis Doctoribus vocabulum *beneficii*. *Quaerim*, inquit Escobarius *1r. 6. ex 2. n. 44.* *si vocales cujusdam religionis convenient inter se: elige me in provincialem aut Generalem, & te eligam in abbatem aut Priorem, simoniae sint rei? aliqui asseruerunt, putantes, praelaturas beneficiorum nomine offerri. At Sanchez negat, praelaturas esse beneficia in eo rigore, ut nomine beneficium in lege hac poenali comprehendi censenda sint.* En vero quam artificiosum hoc est inventum, ut simoniae vitio purgetur talis conventio, *Z.*

(103) Quod si electio ipso jure est nulla, uti antea dixi, *Objectione* non erit libera resignatio, sed nec resignatione quidem opus erit, *Z.*

ad §. 7.

(104) Non satis inter se haec coherent. Quomodo enim reclamare poterit, qui ignorat? Deinde, si ex eligentis persona vitium capit electio, quomodo ex eo, quod reclamaverit electus, cavere poterit, quominus eligens sit Simoniacus? Et numquid plus facit reclamatio, quam ignorantia; quod propter hanc reprehenda sit electio, propter illam minime? At quare tam culpa imputari poterit ignorantia? Sed nec eo quidem casu vitio simoniae carebit electio, si ex fraudulenta machinatione in dispendium eligendi data fuerit pecunia. Sufficit enim electorem esse corruptum, *Z.*

c. licet h. t. probanda erit : alioquin contingeret, quod factum infidias inimico parantis innocenti damnosum existeret, & vir malus de fraude sua commodum reportaret.

Simoniace ordinans cum suo ordinato & Clerico mediatore est deponendus, laicus vero mediator excommunicatur.

§. 8. Ac veluti variis modis simoniaca labe committitur, sic etiam variis pœnis simoniacos percelli, admonendi sumus. Nam si quis, ut ordinetur, *i) c. si quis* (105) pecuniam (106) Episcopo obrulerit, *i)* & qui *1. q. 1.* turpissimi lucri commodo Sancti Spiritus gratiam ven-

ad §. 8.

*Limitatio.
Jesuitica.*

(105) Id non aliter admittunt hodie Jesuitæ, nisi id, quod datur, detur per modum pretii æquivalentis. Et ipsimet Canonistæ varie restringunt dationem istam, uti apparet ex §. *sciendum h. t. Z.*

*Ad quem
spectat pe-
cunia simo-
niace data.*

(106) Sed quid cum pecunia data faciendum? Justinianus Novell. 6, ejus iacturam fieri voluit, eamque Ecclesiæ addixit, quæ gravi illa macula affecta fuit & quidem, duplo majorem, si extra Clerum istius Ecclesiæ constitutus fuerit, qui pecuniam accepit, addita insuper relegatione perpetua, Ziegl. *de Episc. l. 2. c. 5, §. 38.* Quid jure Canonico cautum sit, vide *cap. 10, §. 40, h. t.* & ibi Tellez *p. 85, & 120.* Adde Moreau *cap. 9. p. 209. seq.* scilicet modo jubetur, ut hæc pecunia detur Ecclesiæ, modo, ut Pauperibus, inter quæ duo non multum interest, cum Ecclesia vel representet pauperes vel regat eos, adeoque obiter observa arcum Politicum Cleri hic latens. Detestatur crimen hoc Simonia vel tanquam facinus maxime horrendum & maximis pœnis coercet, & hic fervor tamen Clero non nocet, sed præbet potius novum modum acquirendi. T.

*Novum ar-
canum Poli-
ticum.*

vendere *k*) tentaverit, amissionis proprii gradus (107) *k*) *c. quan-*
 periculo subjacebit: & qui ordinatus est, a dignita- *do Episcop.*
 te, quam pecuniis acquisivit, erit prorsus alienus. *s. quod si*
 (108) Si quis vero *l*) tam turpibus & nefandis datis, *aliter 24.*
 vel acceptis mediator extiterit, siquidem Clericus, erit *diff.*
 a proprio gradu dejiciendus: si vero Laicus, anathe- *l) c. si quis*
 matizandus erit. (109) *episc. l. q. 1.*

Or-

(107) Dogmata Jesuitarum, qui theologiam ad mores homi- *Rara pœna-*
 num & ingenium seculi fabricant, admodum raro pœna hujus ex- *ram exem-*
 ecutionem admittent, cum non deesse possit color, qui Simoniz *pla-*
 labem abstergere queat. Z.

(108) Imo olim cum per constitutionem Leonis Imperatoris *Olim etiam*
 rei ambitus Ecclesiastici infames fierent, amittebant etiam dignita- *amitteban-*
 tes, quas jam antea habebant. Sequioribus autem temporibus re- *zur ordines*
 cessum est ab hoc rigore & post peractam pœnitentiam restituti sue *priorcs*
 re ambientes in ordines antea susceptos, ut ex canone 9. concilii
 Tolertani XI. anno 675. celebrati probat Zieglerus *de Episc. d. cap.*
s. s. 68. 69. ubi etiam alias rationes adducit, ex quibus constat, hac
 parte quoque male cohærere jus Canonicum. T.

(109) I. Inter canones, qui Apostolorum dicuntur, trigesi- *Olim etiam*
 mus & ordinato & ordinatori pœnam excommunicationis indicit: *ordines &*
ἐκκοπέτω, inquit, τῇ κοινωνίᾳ παντάπασι, ὡς Σίμων ὁ μάγ. *ordinatus.*
ὕπ' ἐμὲ Πέτρῃ. & a communione modis omnibus abscindatur, sicut
 Simon Magnus a Petro. (Verba *ὕπ' ἐμὲ* ab interpolatore addita esse,
 ut canones illi pro vere Apostolicis haberentur, notat Jacobus Us-
 serius Archi Episcopus Armachanus in *annot. ad Ignat. epist. cap.*
6.) Simonem tamen majore excommunicatione punitum fuisse non
 satis constat. Z.

II. Plura de mediatorum pœnis vide apud Moreau *c. 10. p. 213. Remisso.*
seq. T.

Ordinatus a simoniaci non simoniace, & simoniace non simoniacus ordinem conferens, non sunt deponendi.

*c. statui-
mus &c.
Si qui a si-
moni i. q.
i. c. de si-
moniace
h. t.*

§. 9. Hæc tamen de illis intelligere nos oportet, quos nec ignorantia, (110) nec attractionis excusat violentia, (111) sed simoniaci simoniace ordinati, vel ordinatores existunt. Cæterum, si quis a simoniaci quidem, non tamen simoniace, ordinem susceperit, aut simoniace non simoniacus ordinem contulerit, (112) misericorditer in ecclesia sustinendi erunt: hos enim facit simoniacos, non reatus criminis, sed ordinatio, vel susceptio simoniaci.

Be-

ad §. 9.

Aliud in electione.

(110) At supra de electione dixit, ignorantiam non excusare, quo minus electio irrita habetur, neque tum dispensationem locum habere. Facilius ergo dispensant Pontifices in ordinatione, quam in electione. Z.

Declaratio.

(111) Quod scilicet inviti & repugnantes ab hæreticis ordinati sint, c. constat i. qv. i. Z.

Obiectio & Declaratio.

(112) I. Hanc sustineri vult in Ecclesia. Sed contrarium, nisi fallor, extat in c. statumus i. q. i. ubi dicitur: *Simoniaci quoque simoniace a non simoniace ordinati similiter ab officio male accepto removeantur.* Ut maxime enim verba concepta sunt de ordinatis, & autor loquatur de ordinatoribus; Utiobique tamen eadem militat ratio, & textus allegatus, uti ex ejus principio apparet, tam de ordinatis, quam ordinatoribus est intelligendus. Dicitur autem simoniace ordinari, quando ipse actus ordinationis, qui peragitur, labe simoniæ infectus est, ita ut propter ordinationem pecunia data vel promissa sit. Quidam ergo simoniaci non sunt, sed simoniace tamen sunt ordinati, puta quando eis ignorantibus ordina-

tori

Beneficium consecutus simoniace per accusationem convictus privatur beneficio, & deponitur: per inquisitionem vero privatur quidem beneficio, sed post peractam pœnitentiam in suo ordine permittitur ministrare.

§. 10. Quod *m* si non ordinem (113) quis, *m* c. dile-
sed beneficium (114) Ecclesiasticum data pecunia con-
secutus fuerit, multum interest, (115) per accusatio-
nem, an per inquisitionem quis convictus fuerit. *etiam gl. in vers. amotos*
(116) Primo enim casu non solum Ecclesia privan-
tus, *ead. tit.*

tori pecunia data fuit per amicum. Ita & ordinator potest esse non simoniacus, & tamen ordinatus simoniace ordinari, quando scilicet pecunia data aut promissa est non ipsi ordinatori, sed ejus amico. Z.

II. Adde Zieglerum *de Episc. d. c. 5. §. 66.* Tellez. *ad cap. semisfo. de Simoniac. 21. h. 1. p. 101. seq. T.*

ad §. 10.

(113) Potest enim ordinem quis habere absque Simonia labe, *Declaratio.* & tamen non sine vitio deinceps Ecclesie speciali admoveri. Z.

(114) Sed cum beneficia non sunt res spirituales multo minus In beneficiis dona spiritualia, ut patet ex dictis *ad lib. 1. tit. 26. §. 2. p. 385. seq.* & non committit *ad lib. 2. tit. 1. §. 1. nota 6. seq.* ambitus quidem in iis, non vero Si-
monia committi potest. Adde D. Böhmer. *d. dissert. c. 2. §. 29. T. nia.*

(115) Canonistæ volunt, pœnam leniendam esse reo, quoti-
es non per viam accusationis, sed inquisitionis convictus est. *c. in- Absurditas*
quisitionis 21. X. de accusat. Sed jus civile hanc mitigationis cau- *tionis.*
sam ignorat. Anton. Matthæus *de criminib. tit. de pœn. c. 5. n. 1.*
Et certe si per inquisitionem, si per accusationem facilius in-
notuerit, nulla hinc mitigationis petenda erit ratio, quod nec de-
lictum ipsum nec persona delinquens propter processum favorem
mereatur. Z.

(116) Etiam Gonzalez Tellez *in comment. ad c. 21. de accus. Rejeda et.*
n. 7. & 12. p. 46. & 48. & ad cap. 29. de Simonia p. 111. omnibus *iam a Telle-*
mo. *zio.*

modis in id incumbit, ut probet tam de jure civili, quam de jure Canonico nullam ratione moderationis pœnarum esse differentiam, inter processum accusatorium & inquisitorium, tam de jure civili, quam de jure Canonico, nisi, quoad jus Canonicum intuitu inquisitionis generalis, de qua intelligit *cap. dilectis 20. h. t.* Sed hi auctores omnes, scilicet Zieglerus, Anton. Matthæi, Tellez, supponunt processum inquisitorium juri Romano pariter & Canonico tempora Innocentii III. præcedenti fuisse cognitum, cujus contrarium tamen *supra ad h. libr. nota 20.* probavi, unde secundum istam emendationem de consensu illo Ziegleri & Tellezii ita judicandum videtur. Romano jure non poterat diversa esse pœna in processu accusatorio & inquisitorio, quia jus Romanum ignorabat processum inquisitorium. Idem dicendum de Jure Canonico ante tempora Innocentii tertii. At vero, quod Innocentium III. attinet, cujus est utrumque capitulum & 21. de accus. & 29. de Simonia, verius est, eum intelligendum esse magis secundum mentem Lancelotti, quam Tellezii, quod scilicet etsi non semper, in quibusdam tamen delictis, de quibus agunt dicta capitula mitius procedendum sit cum damnatis in processu inquisitorio, quam accusatorio. Quod etsi ratione genuina destituatur, ut recte notavit Zieglerus, cave tamen ne putes Innocentium III. ita stupidum fuisse, ut id non senserit, sed potius ex singulari & serpentina prudentia id fecit Pontifex, ut ita sub specie misericordiæ & singularis pietatis tacite commendaret processum inquisitorium præ accusatorio, & ita stupiditate Laicorum, sputa illa pietatis imaginariæ avidè lingentium abuteretur ad eo facilius introducendum processum inquisitorium. Atque ne putes talia a me excogitari in odium Paparum, fuere ex ipsis Canonistis quidam, qui nullam aliam rationem inventi huius dari posse crediderunt, quam ut id a singulari pietate commendarent, de quibus loquitur Tellez *ad d. c. 21. de accus. p. 48.* quod statuerint: *Jus Canonicum, cum sit gratia & misericordia plenum, finemque tantum supernaturalem intendat, mitiores & leviores pœnas semper injungere, quoties sine accusatore proceditur, & negotium criminale per viam inquisitionis agitur: Jus vero Civile uspostriccius & proph-*
nam

*Arcanum
Politicum
sub hac di-
stinctione
latens.*

mus, (117) verum etiam honore sacerdotii presbyter spoliandus (118) erit: posteriore vero, postquam ab Ecclesia, quam sibi per pecuniam comparaverat, amotus fuerit, & injunctam pœnitentiam egerit, in susceptis ordinibus ministrare permittendus erit. (119)

Cum parvulis, qui cupiditate parentum Ecclesi-

as

*num eandem ordinariam pœnam infligendum esse decrevisse, sive procedatur per inquisitionem, sive per accusationem. Nisi quod hi autores ex persusione communi ignoraverint originem processus inquisitorii & eum etiam juri civili cognitum esse putaverint. T. **

(117) Hoc est removendus est ab officio aut beneficio. Z. *Explicatio-*

(118) Hoc est, degradandus est, & in statum Laicorum deponendus. Z.

(119) *D. cap. 21. & d. cap. 29.* Quod autem Innocentius III. ausus fuerit mitius punire emtores beneficiorum processu inquisitorio convictos, etiam inter alia causa esse potuit, quod observaverit, ut modo notavimus *nota 108.* jam in Concilio Toletano anno 675. ementibus ordines sacros ejusmodi pœnam mitiorem etiam in processu accusatorio (cum inquisitorius processus isti seculo fuerit incognitus) fuisse dictatam. Sic enim sunt verba concilii Tolatani. *Illos autem, quos deinceps post relationem per premium ordinatos fuisse patuerit, sub definitis pœnitentiæ legibus, ut vere Simonios ab Ecclesia separandos esse censemus, id est, ut duorum annorum spatio exilio relegati, & digna satisfactionis vel excommunicationis sententia coerciti, honoris gradum, quem premiis emerant, lacrymis conquirere & reparare intendant. Unde si digna eos satisfactio pœnitentiæ commendaverit, peracto pœnitentiæ indicæ tempore, non tantum communi, sed loco & totius ordinis officiis, a quibus separati fuerunt, restituerandi sunt. T.*

as sunt consecuti, post liberam resignationem potest dispensari.

n) cap. si- §. II. Quinimo, *n)* qui parvuli (120) paren-
cut suis s. tum cupiditate ecclesias per pecuniam sunt consecuti,
quamvis ob paternum factum non modo a sacris ordinibus
extra eod. non sunt removendi: verum etiam (121) postquam eas
 omnino dimiserint, (121) si Canonice in eisdem vive-
 re voluerint, pro magna misericordia sustineri pote-
 runt.

Idem juris est de accessorio, quod de principali.

§. 12. Nec obijciat quis, (12) non consecrati-
 ones

ad §. II.

Contra par- (120) Parvulos præfici Ecclesiis, ad quas gubernandas matu-
vulorum ad- rum judicium requiritur, monstrum est. Et tamen hoc fieri per-
missionem. mittunt Canonistæ, saltem ut interim certæ Ecclesiæ adscribantur
 parvuli, suo tempore ei præficiendi, cum tamen attendi quam ma-
 xime in his rebus debeat personæ industria, quæ in parvulis adhuc
 nulla est. Z.

Explicatio. (121) Hoc vult, parvulos ita adultos non modo non exuent-
 dos esse sacris ordinibus seu degradandos, sed etiam in ipsis illis
 Ecclesiis, quas ita ex parentum cupiditate consecuti sunt, toleran-
 dos esse. Z.

Declaratio. (122) Ergo necesse est, ut præcedat dimissio seu renunciatio,
 ut scilicet appareat, quantum ei displiceat parentum hæc simonia,
 Z.

ad §. 12.

Alia respon- (123) Si Canonistæ nundipationem officiorum ecclesiasticorum
sio ad hanc in terminis criminis ambitus reliquissent, non poterat hæc obiectio
objectionem. tis moveri, quia ambitus haud dubie est rerum non spiritualium,
 Unde & imprudenter Tellez *in comment. ad cap. 12. h. 1.* postquam

ones emisse se, sed quæ ex consecratione proveniant. *c. si quis* (124). Nam sicut anima (125) sine corpore corporali *objecerit* ter (126) vivere non potest, (127) sic corporalis ecclesia, vel dignitas, & ordo ecclesiasticus sine rebus corporalibus (128) parum proficiet. (129) Quisquis igitur

n. 2. objectionem hanc Lancelotti etiam proposuisset, postea n. 7. p. 89. seq. primariam respondendi rationem in eo ponit, quod per ejusmodi ambitum etiam maxima damna in Rempubl. redundent. T.

(124) H. e. redditus & proventus Ecclesiasticos & jus eos percipiendi. Z. *Explicatio.*

(125) Nam Canonistæ dum res Ecclesiasticas in spirituales & Declarationes temporales dividunt, spirituales animæ causa dicunt esse institutas, temporalibus vero corpus conservari. Vide Lancelott. lib. 2. tit. 1. §. 1. & ibi not. 5. §. 6. seq. Sed jam ibidem notavimus, quam ineptæ & impertinentes sint istæ definitiones. T.

(126) Quatenus sc. corpori conjuncta est. Alias enim vivit Declaratione sine corpore, quando separata est. Z.

(127) Paucis: ad objectionem, quod pretium non detur pro Summa rebus spiritualibus, sed pro temporalibus, responsio est, non possumus separari in his terris spiritualia a temporalibus. Ergo attendamus, an Lancelottus semper in his terminis maneat. T.

(128) Id negavimus supra ad init. tit. 27. lib. 2. Et optimi i-Objectionis redditus si annexi non essent beneficiis Ecclesiasticis, exigua horum apud plerosque hodie esset cupiditas. Z.

(129) 1) Quæ hic corporalia vocat Lancelottus supra libro 2. Observationes tit. 1. §. 1. vocaverat temporalia & rebus corporalibus Ecclesiasticis contradistinxerat. Vide ad d. l. 2. not. 6. §. 8. & 9. 2) Quod hic statuit corporalem ecclesiam sine rebus corporalibus parum proficere, id lib. 2. tit. 27. §. 1. ita protulerat: Sive rebus temporalibus in Ecclesia spiritualium dignitatem haud facile consistere posse. 3) Quocumque modo vero rem effugas, apertum est, non correspondere

gitur eorum alterum vendit, sine quo alterum haberi non contigit, (130) neutrum invenditum reliquisse intelligitur. (131)

Quilibet admittitur ad accusandum simoniacum. Et solus simoniacus inter peccatores missam non celebrat.

§. 13. Hujus autem criminis (132) tanta est labes,

membrum posterius similitudinis cum priore, quod dixerat animam corporaliter sine corpore *vivere non posse*; nam hoc supposito in posteriore ita inferendum erat corporalem Ecclesiam & ordinem Ecclesiasticum sine rebus temporalibus *non posse existere*, non vero, ut scriptum est, *non digne posse consistere*, aut *parum proficere*. 4) Causa vero hujus inconuenientiae in eo quaerenda, quod Canonistae probe senserint, si justam comparisonem instituere, & asserere voluissent, Ecclesiam, vel ordinem Ecclesiasticum sine rebus temporalibus non posse existere, ejus falsitatem in oculos omnium incursum, qui statum primævum Ecclesiæ Christianæ paululum considerare voluerint, secundum ductum *notarum duarum supra ad lib. 1. sub num. 434. p. 379. ad p. 385.* T.

Nova obiectio.

(130) Debuisset iterum dicere, si accurata fuisset comparatio, sine quo alterum haberi *non potest*, ne dissidentes opponant, quod hæc *contingentia* sit irrationalis ac fons Simoniae ac propterea abroganda, contra quos tamen disputavi *nota 96. hic.* T.

Responsio accuratio.

(131) Ergo optimum erit ex nostra hypothese ad dubium propositum respondere 1) corporalem Ecclesiam & ordinem Ecclesiasticum non esse personas aut res spirituales, 2) etiamsi tales forent, quamdiu tamen ipsis conjunctæ sint divitiæ, beneficia, præbendæ, tamdiu committi crimen ambitus eo ipso, quo Rei contestantur, quod consecrationes non emerint, sed redditus inde percipiendos. T.

ad §. 13.

Sensus l. 31. C. de Episc. & Cler. in verbis: ad instar publici criminis & læsæ majestatis accusa-

labes, (133) o) ut etiam servi (134) adversus dominos, o) c. *santa*
& extra cod.
tit.

zione propofita. Quæ verba eleganter explicat Zieglerus *de Episc.* l. 2. c. 5. §. 61. *seq.* scilicet, quod in hoc crimen ambitus Ecclesiastici conveniat cum criminibus, quæ legibus publicorum judiciorum proveniunt, & in specie cum crimine læsæ majestatis, quod omnes admittantur ad accusandum, qui alias inhabiles essent in aliis criminibus. Comparationem vero hanc intelligendam esse non cum crimine læsæ majestatis divinæ, sed humanæ, ut videlicet filius patrem, pater filium, vassallus dominum, alumnus altorem, frater fratrem, uxor maritum & contra, inimicus inimicum, socius socium, Laicus Clericum de hoc crimine accusare possit. Confer de comparatione Simonie cum crimine læsæ majestatis tam humanæ, quam divinæ D. Böhmer. *d. dissert. s. 6. & 7. T.*

(133) Id est maxima & gravissima. Sed in alio plane signifi- *Gravitas*
catu ac Imperator d. l. 31. ex falsa scilicet hypothesi de Simonia, *criminis* &
Cœlestinus III. ut refert Moreau *cap. 11. p. 230.* (forte in verbis *in moniaco*
capit. 27. h. t. omisfis) vocavit crimen, ad ejus comparationem
cætera crimina quasi pro nihilo computentur, Gregorius Nazian-
zenus *epist. 97.* (ibid. p. 235.) *thesaurum criminum.* Haud dubie
vero apud Canonistas ista magnitudo inde proventi, quod Pontifices
Simoniam pro prima & præcipua hæresi habuerint, qua de re jam
supra nota 76. & 77. egimus. Patet id ex *canone ult. C. 1. q. 1.* qui
canon est Paschalis Pape. " *Patet Simoniacos velut primos & præ-*
cipuos hæreticos ab omnibus fidelibus respuendos, etsi communiti
non respuerint ab exteris potestatibus opprimendos. Omnia e-
nim crimina ad comparationem Simoniacæ hæresis, quasi pro ni-
hilo reputantur. Unde simul verosimile est, quod Moreau forte
pro Paschali Cœlestinum III. nominaverit. A Paschali eandem pe-
riphrasia mutuatus est Innocentius III. *cap. per tuas 32. h. 1. prope*
finem. Pertinet etiam huc *cap. ficut simoniaca 6. eod.* ubi Lucius
D (11) Pa-

& quilibet criminofus (135) admittantur ad accusationem.
 (136) Item omnis peccator miffam celebrare poteft,
 (137)

Papa dicit, fimoniacam peftin fui magnitudine alios morbos vince-
 re. T.

*De fervis ex
 jure civili.*

(134) Etiam de jure civili fub capitis fupplicio prohibentur fer-
 vi accufare dominos, nifi in cafibus quibusdam exceptis *l. pen. &
 ult. C. de accufat.* Anton. *Matthæ. de criminib. tit. de accufat. c.
 1. n. 4. Z.*

*Similis ob-
 fervatio.*

(135) Non poteft alias accufare alium, qui ipfe in reatu eft,
 donec aut abfolutus fuerit, aut damnatus quidem, fed falva liber-
 tate, civitate, exiftimatione, *l. 4. ff. de accuf. l. 19. C. qui accuf.
 non poff. l. 1. ff. de publ. judic. Z.*

*An etiam ad
 teftimoni-
 um?*

(136) Verum quidem eft tempore autoris *cap. tanta d. h. t.*
 unde Lancelottus defumfit hunc paragraphum accusationem adhuc
 viguiffe, fed poftquam per proceffum inquisitorium Innocentii III.
 accusationibus confitium quafi abeundi datum eft, ut non nullum u-
 fum haberet hæc obfervatio, extenderunt Canoniftæ conftitutionem
 imperatoriam *d. l. 31. C. de Epifc. & Cleric.* ad probationem in pro-
 ceffu inquisitorio, ita ut perfonarum hic memoratarum teftimonio
 fides habeatur. Id quod jam obfervavit Moreau *cap. p. p. 195.* ubi
cap. d. h. t. ad marginem citatum fic explicat: *Les Canons per-
 mettent, qu'on agiffe contre les Simoniaques comme contre les
 heretiques fur des fimples prefomptions, ou du moins fur de preu-
 ves vray-semblables, cap. tanta est labes, de simonia, tit. 3. au
 lieu que dans les autres accusations il faut que les preuves soient
 plus claires que le jour. On recoit mefme contre eux toute for-
 te de témoignages, non feulement ceux de leurs propres servi-
 teurs & fervantes, mais auffi ceux des perfonnes que les loix de-
 clarent infames & indignes de toute foy, comme font les femmes
 de mauvaife vie, & les hommes convaincus de grands crimes.*

Les

Les complices y sont aussi receus à déposer, comme on les reçoit au sujet de leze Majesté; & par cette deposition ils se rendent dignes de grace pourveu qu'ils n'ayent point donné ou reçu de l'argent. Sed cum tamen magna sit differentia inter admittere aliquem ad accusationem cum Imperatore, & inter admittere testem indignum & suspectæ fidei ad probationem, inde Innocentius III hæc expendens, inconveniens hoc aliquo modo temporare intendit c. licet Heli 31. & c. per tuas 32. h. t. Quare sic continuat Morreau p. 196. A la vertu il semble étrange que des infames, c'est à dire des gens sans conscience soient receus à déposer, eux que la justice ne regarde qu'avec aversion, & qui sont si peu dignes de foy. Si donc ces personnes ennemies ordinairement des gens de bien venoient à déposer faussement contre un de ceux-là fau-droit-il que la colomnie triomphast de la vertu d'un innocent? N'est-ce pas ouvrir la porte à la colomnie que d'accorder un privilège semblable à des ames perverses, dont le plus grand plaisir est de nuire, & de faire au mal? C'est-ce qui nous fait voir l'horreur que l'Eglise a de la Simonie, puisqu'elle s'est avisée de païser par dessus ce que le droit regle, pour avoir moyen de la punir. Mais quoy qu'elle ait ordonné là dessus, elle ne peut ôster le droit naturel que l'on a de se défendre, & elle ne pretend pas de l'ôster non plus. Il y a plusieurs cas où la deposition de ce gens-la seroit tellement suspecte qu'on n'y deferreroit pas du tout. Un serviteur peut en matiere de Simonie déposer contre son Maître: mais si ce serviteur en a esté mal traité pour quelque faute, & que l'on remarque que son accusation est plutôt un effet de vengeance que de justice: si les calomnies d'un infame sont connues, s'il s'est déjà laissé corrompre par argent; en ces cas-là & en plusieurs autres semblables, on ne s'arreste pas à leur deposition: & c'est ce que l'on peut voir par les decrets d'Innocent III. (Decret. lib. 5, tit. 3. c. 31. Licet Heli; & cap. 32.) inserez dans le Droit Canon. T.

(137) præterquam simoniacus: (138) quem adeo quilibet, ut ab ordine male accepto removeatur, accusare potest, ut nec meretrix (139) excludatur. (140)

Ob-

*Etiã ante
condemna-
tionem,*

(137) Inter specialia criminis Simonie referunt, quod officium simoniacorum audiri non debeat, licet non sit contra eos lata sententia condemnatoria, & in hoc differat simoniacus ab aliis criminosis, quippe quorum officium audiri possit, usquequo sint condemnati. Innocent. in c. tanta 7. X. h. t. Ratio autem, quod simoniacus missum celebrare nequeat, est, quia est ipso jure ab officio suspensus ea suspensione, quæ ipsum efficit irregularem, si divinis se immiscuerit. Didac. Covarruv in Clem. si furiosus part. 1. §. 1. n. 7. Didacus Spirto a Caceres in specul. testam. gloss. 7. n. 24. Z.

*Aliorum ex-
plicationes.*

(138) Alii tamen quod hic de missa dicitur, non intelligunt de Presbytero celebrante missæ sacrificium, sed de psalmista psallente in ipso sacrificio; rursus alii de Presbytero quidem celebrante sacrificium missæ, non tamen ante condemnationem, sed quod post condemnationem admitti nequeat, etiam si poenitentiam egerit. Vid. Tellez ad cap. tanta 6. h. t. p. 78. T.

*De meretrix
se.*

(139) In genere mulier non facile admittitur ad accusandum, nisi suam suorumve injuriam prosequatur, l. 1. §. 2. ff. de accus. l. 4. §. 9. C. qui accus. non possunt. aut nisi fuerit crimen majestatis, annonæ fraudæ & similia l. 8. ff. ad L. Jul. majest. l. 13. ff. de accus. Tale hic est crimen simoniæ, in quo etiam ea admittitur, quæ palam quæstum facit. Z.

*An & Ju-
dæi & heretici.*

(140) An vero etiam Judæi & heretici? Respondet Tellez ad cap. si dominus 3. h. t. circa finem p. 76. Judæi autem & heretici non admittuntur, nisi simonia habeat adjunctam hæresin; ita quod simoniacus crederet cum pertinacia, spiritualia, aut spiritualibus annexa posse comparari, aut pretio acquiri; nam tunc etiam qui catholici non sunt, admittuntur ut accusatores, velut testes, argumento capituli contra, de heretic. in 6. docet Binsfeldus in præsent. n. 2. T. ad

Oblatum sponte, vel datum gratia redimende molestiae super jure quasito indebite illata non inducit simoniam.

§. 14. Sciendum tamen est, (141) non datio-^{6. et si quæ}
ne^{siones, h. t.}

ad §. 14.

(141) Id quidem certum est, non omnem dationem esse Si-^{Varii præ-}moniacam; sæpe tamen in Simoniam degenerare solet, quod ita ^{textus, qui-}permittitur; & ex levibus ut plurimum atque exiguis initiis enor-^{bus Simonia}mis propullulare consueverunt crimina. Quam in rem faciunt ver-^{palliarî so-}ba Petri Suavis in *hystor. Concil. Trid. libr. 6.* quæ hic integra ad-^{let.}scribo: *In Christianæ religionis, inquit, cunabilis abundante charitate, populus, qui a Christi ministris spiritualia accipiebat, non modo juxta Dei præceptum a D. Paulo explicatum paria faciebat, quæ ad victum necessaria essent, suppeditando, sed adeo copiose ministrando, ut ad pauperes sublevandos etiam superesset: sic tamen, ut nullius subiret mentem ea cogitatio, temporale quod dabatur precium esse doni spiritualis. Sed postquam temporale, quod in communi asservabatur & possidebatur, cæptum est dividi, & redditus certus, appellatione beneficii, titulis applicari, cum hucusque distincta non esset ordinatio a collatione tituli, ac proinde beneficii titulo annexi, sed una darentur & acciperentur, tunc primum visum est ordinatioribus, propter emolumenta, quæ ordinariis inde proveniant, præter spiri-^{tuale,} etiam temporale aliquid dari, cuius intuitu in remunerationem temporale quiddam sumi possit. Cui vero propositum erat benefici-^{cium} impetrare, is sese ad voluntatem dantis accommodare necesse habebat. Inde secuta negotiatio aperta, qua in orientalis Ecclesia ne multis quidem canonibus ac censuris emendari unquam potuit, ut unque præpotens DEI manus, emolumentorum magna parte Saracenorum flagello sublatam valde imminuerit. In occidentali item, bonis licet frementibus, eadem alibi magis,*

D (11) 3

alibi

ne qualibet, aut receptione simoniam contrahi: (142)
nam

alibi minus obtinuit ad usque annum solutis millesimum, quo tempore facta inter ordinationem & collationem beneficii distinctione, ordinatio capitis gratuito concedi, sed in collatione precium exigi manifestius. Ex eo semper crevit abusus, variis impositis denominationibus, utpote annatarum, minorum servitiorum, scripturae, sigilli, & istiusmodi tegumentorum, quibus cooperitus grassatur per Ecclesiam, & vigua spe eius aliquando tollendi, quoad Christus ipse alia vice nummulariorum mensas evertat, & flagello mundinatores istos e templo ejicias. Verum ordinationi, qua a collatione beneficii separata gratis administrabatur, non diuturnum fuit id gaudium. Episcopi enim sibi ea tanquam abiecta & infructuosa, ad aliam solam una emolumentum percipiebant, erant attenti. Unde a veris Episcopis in solo temporali administrando occupatis relicta pedetentim ordinationum administratione, instituti Episcopi titulares, qui ministeria Episcoporum Ecclesiastica obirent. His quod redditus nullos possiderent, necessum erat, e functionibus, quas obibant, sibi vicium parare: itque vicissim, quos ad ordines adittebant, his aliquid conferre cogeantur, primum elemosyna nomine sive oblationis, dein honoratiore titulo donationis, ac denique, ne cum debitum esset, impositio nomine mercedis, non que Episcopo ordinanti, sed famulis eius aut tabellioni, aut aliis inter ordinandum ministrantibus cederet. &c. Z.

Quæstio

multa de Simoniacam
hunc titulum, jam supra ostenderimus, sed ambitum Ecclesiasticum, patet etiam, ad crimen ambitus non pertinere, si quid sponte, pure, sine pacto & conventionem alicui datum sit, in primis vero quicquid post electionem antea non promissum conferenti aut votum danti solvitur. Hæc vero cum non consideraverint Patres Ecclesiæ & Pon-

(142) Cum fateatur Zieglerus, non omnem dationem esse Simoniacam, & vero Simoniacam dationem plane non pertinere ad hunc titulum, jam supra ostenderimus, sed ambitum Ecclesiasticum, patet etiam, ad crimen ambitus non pertinere, si quid sponte, pure, sine pacto & conventionem alicui datum sit, in primis vero quicquid post electionem antea non promissum conferenti aut votum danti solvitur. Hæc vero cum non consideraverint Patres Ecclesiæ & Pon-

nam si quid sponte, pure, p) sine pacto, & conven- p) c. *in*
tio- nos s. five-
ro cod. tit.

Pontifices, & vana ac parum rationali comparatione ambitus Ecclesiastici cum sacre Simonis magi propria & Laicorum ingenia & corda repleverint, non potuerunt etiam non incidere ipsimet in conclusiones contradicentes. Quid enim doctrinæ ambitus magis repugnat, quam dona post electionem data ad ambitum referre; & tamen Moreau cap. 12. p. 269. occasione c. si quis obieceris C. 1. q. 3. sequentia annotavit: *Dans le decret du Pape Pascal que nous venons de citer il est aussi defendu de rien donner pour les choses spirituelles ni devant, ni après, non pas mesme des disners.* Nullus igitur erat Ecclesiam, vel Præbendam, vel aliquid Ecclesiasticum: nec pastellum, nec pastum antea, vel postea pro huiusmodi solvat. *Sur quoy il est à remarquer que l'on n'ajoute ces termes de devant & après dans quelques decrets, & quelques Bulles, que parce qu'après avoir defendu de ne rien prendre pour les Ordres & les Consécrationes, ceux que l'avarice rendoit les plus difficiles à s'en abstenir, pensèrent eluder ces defenses, en ne prenant rien devant l'ordination, mais recevant ce qu'on leur representoit après. Ce pretexte fut une nouvelle pierre d'achoppement: On trouva la distinction si plausible, qu'on crut n'y pouvoir rien trouver à redire, & qu'il n'y avoit aucune Simonie en cela: Mais on combatit bientôt cette nouvelle erreur en declarant, qu'on pouvoit estre Simoniaque en prenant après aussi bien qu'en prenant devant. Saint Basile fut un de premiers qui parla contre ces abus, epist. 76. ad Epist. Dioces. Ponticæ, Putant, dit-il, se nihil delinquere, quod non ante, sed post manuum impositionem accipiant, & il exhorte les Evêques de son diocèse de s'abstenir de ce gain illicite, qui les entraineroit à une perte manifeste, les assurant que prendre devant ou prendre après estoit toujours la même chose. Mais comme cette mauvaise impression se répandit en plusieurs lieux,*
il

tione, & taxatione qualibet fuerit gratis oblatum, id si-
ne

il fallut dans quelques Conciles en faire des Canons exprés. Et cap. 13. p. 273. seq. On peut dire, que l'esprit malin a trouvé moyen de nous donner le change, en nous faisant passer d'une erreur à une autre que luy ressemble entierement, & qui n'est pas moins dangereuse. N'osant plus dire que l'on donne pour le temporel, on dit que l'on donne pour exciter la bonne volonté, ou pour la reconnoître. Ainsi on ne parle pas du temporel, & on ne touche pas au spirituel qui sont des pierres d'achoppement; & avec ces precautions on croit qu'il n'y a plus de Simonie quoy que l'on donne plus d'argent pour les Benefices que jamais. Ce n'est que le bonne volonté des personnes dont on a besoin que l'on veut émouvoir, ou que l'on veut reconnoître lors qu'on en a reçu du bien: ce n'est que celle-là que l'on a en veüe, & c'est qu'à elle qu'on en veut. Donnez après cela tout ce que vous voudrez il n'y a plus de danger: pourveu que le Notaire n'y ait pas mis la main, vous ne pouvez presque manquer: ce qui fait dire qu'il n'y a plus que les ignorans qui commettent des Simonies, parce qu'ils n'ont pas l'esprit de s'aviser de cét expedient salutaire, & qu'il n'y a qu'eux qui en porteront la peine, à laquelle ceux qui suivent les bonnes instructions qu'on leur a données ne seront pas sujets, quelque argent qu'ils ayent compté. Voila ce que l'esprit humain a trouvé de plus fin pour consentir tout le monde, & l'invention en a paru si belle à plusieurs Casuistes, engagez néanmoins à suivre ces opinions par des motifs, ou de société; ou d'intérêt, qu'une grande partie l'a embrassée. Je veux croire que la plupart de ceux-là n'ont pas manqué de bonne foy: mais quand leur intention auroit esté la meilleure du monde, ils auroient bien de la peine à prouver que ces doctrines ne sont pas nouvelles, & dangereuses dans la pratique, & qu'elles n'autorisent
un

ne scrupulo simoniacæ pravitatis recipi poterit. (143)
Idem obtinet ex contrario, si quid non sponte quis de-*c. dilectus*
derit, *cl. i. b. z.*

ane infinitè de Simonies dont les anciens Docteurs auroient eu de l'horreur. Cum igitur nullum sit dubium, Patres contra vitium Simoniz invehentes primario respicere ad animum vitiosum, qui non semper incurrit in sensus hominum, nec demonstrari potest, cum contra legislatores Romani in legibus de ambitu prohibuerint actiones externas de animo vitioso satis perspicue testantes, inde non mirandum, quod infinitæ artes inventæ fuerint a Simoniacis, quibus fraudes fierent canonibus tam severe vetantibus nundinationes tam apertas, quam occultas officiorum Ecclesiasticorum, quas proluxe depinxit Moreau *cap. 13. usque ad cap. 23. a p. 272. ad p. 471.* Repete etiam jam supra notata *n. 91.* Neque credendum, Pontifices talia non sensit, cum tamen eadem Pontificis auctoritatem & absolutam potestatem magis stabilirent per supra deducta *nota 66. n. 7.* inde confusiones illas potius multiplicarunt, quam ut de iis tollendis solliciti fuerint. T.

(143) Exemplum dat Pontifex *c. etsi 18. X. b. z.* de eo, qui ordi-*Censura c.*
natori vel consecratori suo offert electuarium, aut de vino, sive de *cl. b. z.*
aliis hujusmodi, quæ modici precii fuerint, & quæ voluntatem recipientis inclinare vel movere non debeant. Sed fragilis tamen est natura humana, & facile corrumpi potest etiam exiguo dono nimis hominis, ut donanti magis faveat, quam alii alicui æque digno aut etiam digniori. Potest etiam ille, qui donat, illud intendere, ut sibi benevolum reddat collatorem; ut ita ab utraque parte animus periculo exponatur. Quocirca satius erit, circa actum electionis aut ordinationis, omnibus in universum largitionibus abstinerere. Tantum abest, ut concedi debeat Pontificiis hodiernis, nullam esse Simoniam, si quis dederit pecuniam non tanquam beneficii precium, sed tanquam motivum ad conferendum. Z.

derit, sed ut indebite illatam molestationem super
quæsito (144) jure redimat, (145) dare coactus fuerit.

Pu-

*Distinctio
inter jus
quæsitum &
quærendum.
Obiectio
contra eam.*

(144) Tradunt Doctores, licitum esse circa beneficium, aut aliud jus spirituale plene quæsitum & possessum vexationem redimere, aliud vero obtinere, quando de jure adhuc quærendo agitur. De quo tamen videri potest Augustinus Barbosa *in c. Mattheus 23. X. h. 1.* Rem exacte ponderanti nec de jure quidem quæsito vexationis redemptio licita videri potest. Aut enim quis canonice ordinatus est, aut minus. Si illud, nec opus erit redemptione, nec si facta hæc fuerit, suspicione carebit electio aut ordinatio, & ita semper vitium erit præsumtum. Si hoc, vitiosam suam ordinationem per largitiones magis contaminabit, & sic vix evitare poterit, quo minus inter Simoniacos habeatur. Ut jam taceam, non de privata cujusque re per contradictionem ejusmodi agi, sed imo de tali, de qua interest universæ Ecclesiæ, ut habeat Sacerdotem Simonizæ crimine purum. Z.

*Responsio
ad obiectio-
nem.*

(145) Scilicet Canonistæ distinctione inter jus quæsitum & quærendum in quæstione, an per redemptionem vexationis committatur Simonia, ideo utuntur, ut concilient *c. Mattheus 23. h. 1.* cum *c. dilectus 28. eod.* qui textus alias sibi videbantur contradicere. Vid. Gonzalez Tellez *ad d. cap. Mattheus p. 103.* Quod vero objectionem Ziegleri attinet, respondebunt Canonistæ, primo non sequi, quod si redemptio super jure quæsito facta fuerit, quod statim adfit suspicio pecuniæ datæ pro officio, cum electo possit etiam ex alio capite, quam de pecunia data controversia moveri; & cum sæpe potentia adversarii, aut tædium litium vel aliæ causæ infinitæ possint adigere reum ad redimendam vexam. Deinde etsi suspicio quædam ex redemptione litis adversus transigentem oriatur, non omnis tamen suspicio urgens est & præsumtionem inducens, unde negabant Canonistæ suspensionem hanc habendam esse pro vitio præsumto. T.

ad

Puniuntur prælati committentes vices suas sub annuo censu.

§. 15. Demum sciendum est, tam Lateranensi, quam Turonensi concilio statuyente, Canonica districtione prælatos eos subjacere, qui vices (146) suas, q) vel ecclesias (147) sub annuo censu conce-^{g) c. 1. 2. &} dunt: quia dum sacerdotium sub hujusmodi mercede ^{seq. ne} venale disponitur, ad æternæ retributionis præmium ^{prælatus} consideratio non habetur. (148) ^{vic. suas.}

Pu-

ad §. 15.

(146) Hæc verba communiter explicantur de jurisdictione et *Jurisdictione* iam fori externi, quippe quam & ipsam spirituales faciunt, & Si *non est quid* moniæ vitio materiam aptam reddunt Canonistæ. Sed enim sub ini-^{spirituale.} tium libri III. ostendi, talem jurisdictionem Ecclesiæ proprie non competere, sed esse eam partem potestatis politicæ, quæ Ecclesiæ ab magistratu civili impertitur. Hanc autem spirituales esse nemo sanus dixerit. Z.

(147) Sacerdotium alii alicui sub certo censu relinquere nequit, *Limitatio*, 1. Potest tamen minister Ecclesiæ morbo, ætate, aut alias impeditus alii vices suas committere, & ut habeat, unde vivat, cum eo convenire de certa parte reddituum. Z.

(148) Hæc in papatu admodum raro habetur, & ipsimet maxi-^{Querela te-} me periclitantur Pontifices Romani. Hadrianum conquestum me-^{stium veri-} morat Petrus Suavis *lib. 1.* miseram esse Pontificum conditionem, ut quibus recte faciendi facultas desit, etiam cum maxime velint, & in-^{tatis de rara} id operam ac diligentiam impendant. Et agnoscunt alii, tam cor-^{pietate Pon-} ruptis temporibus vix fieri posse, ut Pontifex ad æternam cum DEO tranquillitatem & gloriam perveniat. Ipse Marcellus II. Pontifex, non video, dixit, quomodo, qui locum hunc altissimum tenet, salvari possit, ut refert Onuphr. Panvin. *in ejus vita.* Et exhibe

Puniuntur aliquid recipientes pro concedenda docendi licentia.

r)c.1.2.& §. 16. Pro docendi *r)* quoque licentia (149)
per tot.tit. concedenda nullus cujusque consuetudinis obtentu a-
de magist. liquit exigere debet, (150) & qui secus fecerit, ab Ec-

Joh. Marius Belga Episcopus id fere credit, tantum triginta duos Pontifices beatos factos, reliquos omnes a diabolo in rete ambitionis & divitiarum inductos, *lib. de schismat. & concil. Z.*

ad §. 16.

Obiectio ex (149) Primi Francicæ stirpis Cæsares multa Canonikorū collegia constituerunt, & simul passim locorum iis injunxerunt scholarum habendarum negotium. Ab illo instituto est, quod hodieque plerisque Canonikorū claustris scholæ habendæ locus adjunctus sit, quodque uni Canonikorū etiamnum Scholastici appellatio maneat. Vid. Conring. *de antiq. Academ. differt. 3.* Magistri igitur illi loco salarii, beneficium habebant. Et in unaquaque Ecclesia cathedra si unus magister constitui jubetur *c.1. X. de magistr.* ne scil. in otio suo & veterno turbentur reliqui, si omnibus hæc cura committeretur. Voluerunt ergo Pontifices, ut, si quis pro licentia docendi precium exigat vel promittat, exactum restituatur & promissum remittatur, & officio denique aut beneficio priventur *c. 1. 2. 3. X. de magistr.* verius tamen esse, inquit Andr. Vallenf. *ad istum tit. n. 2.* non tantum licere pro labore in tradendis disciplinis suscepto accipere precium, verum etiam extra simoniam esse pecuniam accipere pro licentia docendi danda; esse enim usum jurisdictionis non spirituale, sed politicum. Sic igitur in faciem Pontifici contradicit Vallenfis. *Z.*

Responsio. (150) Sed forte non contradicit Vallenfis Pontifici, aut certe
Doctrina non ita fortiter contradicit ut Zieglerus voluit. Is sensus est capitulorum *in titulo de magistris:* Non prohibetur in illis exactio pecuniæ per Magistrum a discipulis, pro doctrina scientiarum seu

cræ

Ecclesiastico beneficio fiet alienus : dignum enim vide-

erudiendis ipsis, nam certum est, (sunt verba Tellezii *comment. ad d. tit. n. 6 p. 134.*) in hujusmodi precii exactione nullam committit Simoniam, etsi Theologia doceatur, aut si advocatus consilium vendat in causa spirituali, quia hujusmodi scientiæ procedunt a labore naturali, uti defendunt Gibalinus & Binsfeldus ibidem citati. Prohibetur ergo in illo titulo, pro licentia docendi concedenda pretium exigere, non quia id simonia sit, ut vulgo creditum est, sed quia ad Simoniam crimen, (iudice eodem Tellezio) accedit. Nec obstat, quod communi usu Academicarum receptum sit exigendi pretium pro gradibus Baccalaureatus, Magisterii & Doctoratus. Nam talis pecunia non exigitur pro licentia docendi, sed pro honoribus & emolumentis temporalibus (iterum juxta Tellezium) quibus similes graduati perfruuntur. Quæ omnia sunt naturalia & pretio æstimabilia. Unde quo celebriores Academicæ sunt & majora commoda graduati assequuntur, majora solent stipendia persolveri. Vides, Tellezium etiam in eo convenit cum Vallensi, quod non sit crimen simoniæ, accipere pecuniam pro concessa licentia docendi, & tamen non contradicit Papæ, qui factum hoc prohibuit. Et hoc vel ex eo etiam poterat comprehendi, quod de hac prohibitione non agatur sub titulo de simonia, sed peculiari titulo de magistris. Sed quædam etiam sunt, quæ non videntur coherere in doctrina Tellezii, unde de his pauca adjiciemus. Initio igitur impium videtur dicere, Theologiam esse aliquid naturale non spirituale, & ita honorarium posse docentem etiam Theologiam petere ab auditoribus. cum tamen Theologia sit donum supernaturale, quia versatur circa principia fidei roborandæ, & illustrandæ. Vid. Zoef. *ad tit. de magistris n. 1. c. 7 s. p. 514.* Sed distingue inter Theologiam naturalem & supernaturalem, inter Theologiam, quæ est habitus infusus & quæ acquisitus. Quæcumque theologia acquiritur per cognitionem Dei ex lumine naturæ, ea consentientibus omnibus est naturalis. Igitur sal.

derur, ut in Ecclesia fructus sui laboris non habeat,
qui

*Ratio cur
prohibita sit
a Pontifice
concessio li-
centiæ do-
cendi pro pe-
cunia,*

tem de Theologia quæ ex Scriptura Sacra hauritur, quæstio est. Cum vero etiam hæc Theologia, quatenus interpretatur Scripturam ex regulis bonæ interpretationis in dictamine rectæ rationis fundatis, naturalis sit, inde etiam doctrina hæc pro pretio vel honorario non potest esse objectum Simonie, quandoquidem ista instructio quatenus versatur in nuda instructione intellectus non minus naturalis est, quam quæ sit in alia materia, mere speculativa. Zoef. *d. l. n. 6.* Deinde obscurus est Tellezius, quando dicit a papa prohiberi & puniri emptionem licentiæ docendi, non quia simonia sit, sed quia ad simoniam crimen accedat. Neque enim explicat, in quo consistat ista accessio, imo cum fateatur licentiam docendi non esse quid spirituale, falsum etiam videtur, quod datio pecuniæ pro licentiâ docendi accedat ad Simoniam. Igitur & hic Zæsius *n. 1.* in hoc quidem convenit cum Tellezio, quod ideo non prohibuerit Pontifex istam dationem licentiæ docendi, quasi sit simonia, sed in assignanda vera ratione magis perspicuus est, docendo, quod id ideo factum fuerit, quia iniustitiam contineat, deregare licentiam docendi idoneo, pretio non numerato, ideo, quod ea res redundet in gravamen & docentium & discipulorum, cum essent docti potius invitandi ad docendum: qua de causa Pontifex, ut horum necessitas sublevetur, & discere volentibus sit facilius via ad scientiam assequendam, mandat assignari beneficia docentibus, ad convenientem sustentationem, qui

*Pecunia pro
obtinendis
gradibus A-
cademicis
cur detur,
& quomodo
hic casus
differat a
præcedente?*

pejus Ecclesiæ Clericos & alios pauperes gratis doceant *c. 1. h. t.* Denique, cum Tellezius dicit, honorarium quod solvitur Professoribus Academicis pro gradu Doctoris, non dari pro licentiâ docendi, sed pro honoribus & emolumentis temporalibus, id quidem intuitu abusus evidentiis & pene universalis verum est, quatenus hi gradus sæpissime dantur hominibus ad nihil minus quam ad docendum aptis, & de quibus certum est, quod docere omnino non possint. Interim non solum ipse doctoris titulus a docendo grammaticæ deriva-
tur,

qui cupiditate animi, dum vendit docendi licentiam, Ecclesiasticum profectum nititur impedire. (151)

DE HÆRETICIS ET SCHISMATICIS, ET APOSTATIS.

TITULUS IV.

Qui sint hæretici, & qui schismatici, & quomodo differant.

§. I.

Hæretici (152) sunt, (153) qui vanæ gloriæ prin-
c. Hæretici-
 cius & c.
inter hæresin 24. q. 3.

tur, sed & in omnibus promotionibus licentiatorum & doctorum licentia docendi est primum & præcipuum privilegium, quod promotis conceditur, cui adhærent honores, & emolumenta reliqua. Igitur alia responsione & hic utitur Zæsius *n. 3.* non posse applicari ad has promotiones prohibitiones, de quibus agitur in hoc titulo, cum ibi agatur de danda licentia docendi a Prælati & capitulis, atque ita autoritate quadam spiritali, ut ea res videatur continere aliquem abusum potestatis Ecclesiasticæ, si pretium interveniat, quod de gradibus Academicis, de quibus etiam nulla sit mentio *in h. t.* dici nequeat. Atque hoc non procedere solum in jure & medicina, verum etiam in Theologia, nam & in ea magisterium non minus esse temporale quid, quam in aliis scientiis. **T.**

(151) Id enim docebatur juvenis, ut Ecclesiæ aliquando idonei essent. Et in ejusmodi scholis aliquando vix alii, quam clerici vitæ addicti auscultant. Hunc igitur proficiendi modum, qui ex avaritia impedirent, & licentiam docendi non alias darent, nisi accepta pecunia, illos beneficio suo privari voluerunt Canones, **Z.**

T I T. IV.

ad §. 1.

(152) Hæresis, ab *αἵρεσις*, *eligo*, est proprie dogma certum, *Hæreses*
seu. definitio no-

minimalis, re- sententia, secta, quam quis sequendam elegit. Vox initio fuit me-
lis vero defi- diae significationis, ut patet ex *Act. XXIV. 14.* postea vero nonnisi
nitionis dis- in malam partem coepit usurpari, ut *1. Cor. XI, 19. Tit. III, 10. & a-*
sulas. libi. Judæis hæreticus appellatur abnegator fundamenti: *Hæresis*

est diversa sequentium secta (inquit Augustinus lib. 2. *contra Cresconium cap. 3.*) *schisma vero eadem sequentiam separatio.* Quid sit hæresis, juxta eundem Augustinum, *de her. ad Quodvultid. omnino definire difficile est, quamvis omnis hæresis, quæ in vitio ponitur, nisi errore aliquo hæresis esse non possit. Quid ergo faciat hæreticum regulari quadam definitione comprehendí sic ut ego existimo aut omnino non potest, aut difficillime potest.* Antiquitas fuit interdum liberalior in hujus nominis assignatione, errores vel leves admodum vel nullos hæreseos nomine designando, ut patet ex Philastrio, Epiphanio, Augustino, & aliis veteribus hæresiologis. Belgice hæreticus *Ketter* dicitur, a *Catharis*, Manichæorum prole, quos *Gazaros* appellarunt Germani; etsi Thuanus existimet lib. 6. *Hist.* Waldenses *Gazaros* fuisse appellatos, a *Leone III.* uti putant *Gazaro dicto, qui omnium maxime a Romanis Pontificibus sacrilegiorum & prave doctrine infamatus est.* Roma quoque valde liberalis est illius tituli omnibus iis, qui quomodocunque vel suæ authoritati, vel suis placitis aut commodis adversantur. Proprie hæresis est error fundamentalis in religione Christiana, qui cum obstinatione & animi pertinacia defenditur. *Hæresis non est, inquit Emanuel Sa in Aph. §. 1. nisi sit error pertinax, dum homo seis assertionem esse damnatam ab Ecclesia, vel Scripturæ repugnantem, vel ignorat crassa ignorantia.* Quibus argumentis Protestantes ab hoc infami titulo liberentur, etiam per adversariorum confessionem, explicatum dedi in *Salute Ref. asserta, cap. 5. M. p. 223.*

Requiritur
veri hæresi-
ci.

(153) Definitionem hanc nemini melius convenire, quam *papistis*, ostendit Vergerius in *scholiis sup. lit. Papæ ad Senator. Regn. Polon.* Alias autem nimis angusta videtur. Et oppido difficile est, uti & Augustinus fatetur, definire, quis sit hæreticus. Requiritur vero in primis hæc quinque 1, ut sit membrum Ecclesiæ, 2, ut eret

cupatusque sui causa falsas opiniones gignunt, (154)
vel

ret in fide, & quidem 3. in ipso ejus fundamento, 4. ut errori conjuncta sit malitia & pertinacia nulli admonitioni succumbens, 5. ut dissensiones & scandala in Ecclesia excitet, ejusque unitatem scindat. Gerhard. *loc. de minister. Eccles.* n. 371. Add. Didac. Spino a *Caceres in specul. testam. gloss. rubr. part. 12. n. 6. 7. 8. seqq. Z.*

(154) Cum nullum sit dubium potestatem hæretificandi & Error communis de doctrinam Cleri Pontificii, quod hæresis sit crimen, esse inter prima crimine hæreticorum papatus fulcra, merito mirandum esset, cur apud Protestantesscos, duorum supremarum facultatum Doctores fere per duo secula crassissimum hunc Papatus & capitalem errorem non notaverint, sed

vel repetierint, vel saltem superficialiter tetigerint, nisi arcana etiam Doctorum Protestantium, non omnium quidem, sed tamen nec paucorum, paululum sagacioribus jam incipiant esse cognita. Ego ante viginti certe obstupui, dum circiter ante viginti annos in disputatione Academicam indicarem, doctrinam de crimine hæreseos mihi valde suspectam videri, quod tantum non omnes ex nostratibus obstupescerent, & prope clamarent: Quid hoc novæ rei est? Etiam doctrinas pene universales & hæcenus a tot piis & eruditis viris unanimiter defensas, negare velle? etsi cautius me processurum esse putaverim, si non thetice, ut alias in dissertationibus Academicis moris est, sed per modum dialogi, rem illam tractassem, neque in titulo posuissem, hæresin non esse crimen, sed saltem proposuissem, ut problema juridicum, an hæresis sit crimen? Magis tamen miratus sum, quod hæcenus nemo repertus sit, qui pro defendenda doctrina communi, etiam nostratium, quod hæresis sit crimen, quicquam, quod sciam, scripserit, aut rationes meas eam sententiam impugnantes destruxerit.

Ad duo vero potissimum est attendendum, initio quid sit hæresis; deinde an sit crimen? Quod primum attinet, vidi Varias objectiones contra definitiones communes communis hæreseos. Sed vel pueri norunt, frustra disputari de crimine hæreseos.

mine hæreseos, si ignoremus, quid sit hæresis. Communiter hæreticus vocatur, qui errat in fundamento fidei. Tellez ad c. 1 h. s. n. 7. in fine, sed latius ostendi in d. dissert. an hæresis sit crimen, §. 3. 4. & 9 & fidei & fundamenti fidei terminos esse valde ambiguos & obscuros, nec posse etiam hæresin quatenus error est, pro crimine haberi, quia error est actus intellectus, crimen vero est actio voluntatis. Sentientes hoc Pontificii varia tentarunt media ut voluntatem immiscerent. Hinc in definitione a Lancelotto exhibita falsæ opiniones ex ambitione & vana gloria ortæ esse dicuntur, quam

*Error non
potest esse
crimen.*

*est ex vo-
luntate ori-
ginem ducat*

sententiam adjuvare videtur, quod ipsa Scriptura Sacra errores Gentium voluntati adscribat, docens, *Ephes. IV. 18. Gentium intellectum obtenebratum esse per excæcationem cordis eorum.* Sed ad hæc facilis est responsio. 1) Confunduntur a Canonistis propositiones evidenter diversæ. Est enim omne crimen sit actio voluntaria, non tamen omnis actio voluntaria est crimen, sed vel actio etiam indifferens, vel virtuosa, vel vitiosa, absque tamen criminis nota. Repete dicta superius *nota 63. & 66.* 2) Error partim est affectus intellectus, quatenus iudicat, verum esse falsum, aut falsum esse verum, partim oritur ex voluntate quatenus omnes errores oriuntur ex præiudiciis autoritatis & præcipitantæ in intellectu, hæc vero præiudicia intellectus oriuntur ex præiudiciis voluntatis, impatientia, & amore irrationali, uti in positionibus philosophiæ rationalis & moralis ostendi. 3) Omne crimen est actio voluntaria externa, at error, etsi suo modo dependeat a voluntate & sit ejus effectus, quatenus tamen formaliter & ut actio intellectus consideratur, est actio interna. 4) Actiones intellectus etiam ideo non sunt objectum legum pœnaliū, quia errores emendantur placida ostensione & interna convictione, non violentia externa adhibita. 5) Actiones, quæ criminem faciunt, debent probari, adeoque in sensus cujusvis hominis incurrere; at tales actiones non sunt opiniones erroneæ, imprimis si plurium hominum assensum inveniant; unde solet utraque pars contradictorias sententias defendens alteram erroris incursare &c. Conf. d. d. dissert. an hæresis sit crimen? §. 7. & 9. Unde jam facile responderi potest ad alia effugia Canonistarum, recensita a Tellezio ad cap.

cap. 1. b. 1. n. 5. in fine vitium hæreseos non esse in intellectu absolute sed per motum voluntatis ad sic intelligendum moventis, aut, initium hujus criminis esse in intellectu errante, consummationem tamen illius esse in voluntate, quia errorem pertinaciter retineat, unde communiter Canonistæ *pertinaciam* ad essentiam criminis hæreseos requirunt, ejusque in definitione mentionem faciunt. Tel-^{impertinen-}lez d. l. n. 7. ab init. Sed ad hoc etiam effugium jam respondi ^{inter ad essen-}d. dissert. s. 6. non omnem *pertinaciam* includere malitiam. ^{tiam hærese-}U-^{os requiri.}enim taceam, hic non agi de *pertinacia* circa res voluntatis seu repugnancia spontanea rerum agendarum, sed de *pertinacia* circa objecta intellectus, potest illa *pertinacia* de rebus intellectus dupliciter exponi. Vel enim denotat ejusmodi nexum intellectus, quo quis nihil potest adversus veritatem proferre, interim tamen sententiam erroneam non mutat, ob præjudicium autoritatis, & quod huic immixtus ejus intellectus non assentiatur veritati; vel denotat malitiam in voluntate, qua quis convictus in intellectu de veritate rerum, non tamen vult illam convictionem confiteri, sed contra conscientiam falsa docet. Prior illa, ut ex iis, quæ modo ex Theologis nostratibus adduxi, patet, huc non pertinet, atque adeo *pertinacia* est improprie dicta. Posterior raro dabilis est, cum natura humane fere impossibile sit, nisi forte metu doloris, aliter loqui de rebus ad intellectum pertinentibus, ac sentias. Illud jam notorium, inter mille hæreticos, etiam Doctores, maximam partem bona fide errare. Uti vero calumnia est, quando Pontificii de nostris Theologis dicunt, eos docere contra conscientiam; ita defectui conversationis, aut peregrinationum adscribendum est, si nostri nobis persuadere volunt, ac forte sibi ipsis persuadent, Pontificios, item Reformatos Theologos aut alios sectæ Doctores regulariter esse pertinaces, & in conscientia de falsitate doctrinae sue convictos. Ut taceam, quod & modus legitimus convincendi hereticos, quem *pertinacia* præsupponit, plerumque, si non plane exulet, saltem valde incertus sit: Convincere non est, a-
ctibus metum incutientibus aut autoritate judiciali aliterum adi-

gere, ut aliquid verum esse fateatur, sed amice, rationum ponderibus aut efficacia aut virtute spirituali, per discursum aut interrogationes planas alteri errorem commonstrare. Ita Christus & Apostoli convincebant adversarios. Sed Anti-Christus sevis in dissidentes, carceribus, morte, relegationibus, auctoritate judiciali, plurimae votorum, confiscatione librorum. Et hoc convincere errantes appellat. Relegantur hæretici, aut, ne introeant auditorium, aut, si introeant, ne opponant & conferant, cavetur. Tum disputatur contra absentes aut loqui non audientes. Et hoc convincere dicitur. Confirmatur hæc mea sententia, quod Canonistæ ipsi nesciant, quomodo pertinaciam hanc accurate definiant, & post multas ambages tandem totum negotium arbitrio & beneplacito judicis relinquunt. Ita enim Tellez d. n. 7. Circa dignoscendam autem pertinaciam in hac parte plures iradunt Castro dict. lib. 1. cap. 9. Cano dict. lib. 12. de locis, cap. 9. Simanc. de Cathol. cap. 42. & in praxi hæres, cap. 30. Navarr. in cap. novit, notabili 3. num. 42. Ricciulus, & Carena supra: Juxta quorum mentem dicendum est, pertinaciam juxta nominis etymologiam denotare nimiam persistentiam in eo, quod quis dimittere debet; unde pertinax idem est, ac valde tenax. Glossa in Clem. 1. §. porro, de summa Trinit. & in l. 3. §. penult. ff. de suspect. tutor. pertinacia autem talis in præsentia non solum accipitur pro obstinatione, vel obduratione diuturna que habetur contra consensum transitorium, ut perperam existimarunt Alciatus in l. 2. Cod. de summa Trinit. Brunus lib. 1. de hæret. cap. 2. pag. 2. Sylvester verbo Hæresis 1. num. 4. sed generalius accipitur pro consensu quocunque firmo contra veritatem, & fidem catholicam, quam quis vel cognoscit, vel cognoscere debet, ut probat Simancas de Catholicis dict. cap. 48. num. 8. & ita quis sciens, prudensque errat contra fidem, pertinax est, id est plus debito tenax, quamvis monito non fuerit, nec diutius persistens in errore: & in foro exteriori, quoad Ecclesiam, cui aliud non apparet, pertinax præsumitur errans in his, que cognoscere debet: sed quia circa pertinaciam indicendam, vel non, aliud

aliud in jure cautum non legimus, ideo arbitrio judicis relinquitur, qui ex conjecturis deprehendet, an pertinacia intervenierit, id est firmus in errore consensus, veluti quia error est manifeste damnatus, & contra veritatem notissimam, seu traditionem Ecclesiae; vel quia errans doctus est, & sugax, aut quia diu & clam perseveravit in errore, vel si legitima admonitio intercessit; sicut e contra pertinacia non praesumitur, quando error est contra veritatem minus notam, nec aperte damnatam; vel errans est indoctus; in reliquis fide optime sentiens, vel quia per minus tempus persistit in errore, ut exemplis exponunt Cero, & Cano ubi supra. Porro etsi hodie communiter fere Doctores tam protestantes quam Catholici haeresin definire soleant, quod sit pertinax error in fundamento fidei ejus, qui est, aut fuit membrum Ecclesiae, prater haec tamen notata, plurima alia allata sunt adversus hunc definitionem in dicta dissert. §. 4. seq. Un-
 re Principis circa haereticos §. 10. seq. secundum quam haereticus est Christus professus, qui in Symb. Apost. contentum fundamentum impingit, aliquem ejus articulum negat & spreta omni famiori informatione, fideliter quamvis monitus, & de errore convictus, pertinaciter tamen resistit, haeresin cum obstinata animi pervicacia tuetur, atque ad finem usque vitae in ea perseverat. Sed rationes meae ibidem videri possunt, cum haec definitio non hausta sit ex jure Canonico, sed sit alicujus ex Protestantibus qui ipse tamen non magnam fiduciam in illa definitione ponit. Vid. Frid. Ulr. *tr. de haeres.* §. 150. p. 115. seq. & §. 53. p. 117. Potius vera & ge-
 re lectoris erit expendere ea, quae de vera & genuina haereseos nuina haere-
 definitione tradidi *ibid. de jure princ. c. haeret.* §. 15. usque ad §. 40. *scos definitio*
 quare non pigebit, ea hic apponere, quamvis paululum prolixiora: "Est vera haereseos definitio, quae sensibilibiter & facillime potest applicari ad omnes casus, qui haec tamen contigerunt, ubi de jure Principis circa haereticos quaesitum fuit. Ergo litigent Theologi, litigent haeretici inter se quamdiu velint, quid sit haereticus, nos in re Juridica quaeremus definitionem Juridicam. Ajunt Imperato-
 res,

res, Gratianus, Valentinianus & Theodosius l. 2. C. de heret. Hæreticorum vocabulo continentur & latis adversus eos sanctionibus succumbere debent, qui vel levi argumento a iudicio Catholice religionis & tramite detecti fuerint deviare. Perspicua evadet mens Imperatorum, si singulas definitionis voces exposuerimus. Religio hic sumitur pro fide l. 1. pr. C. de fide Catholica l. 3. pr. eod. fides pro confessione. d. l. 1. pr. de Fide Catholica l. 7. §. 4 in fine l. 8. §. 6. eod. Catholica est; quæ debet omnes subditos obligare, d. l. 1. pr. Trames est norma, symbolum, liber symbolicus, &c. l. 2. pr. eod. l. 7. §. 4. & 5. eod. d. Nov. 131. c. 1. Judicium vero idem hic est ac trames. Quemadmodum autem Imperatores iudicium summum in rebus Fidei tribuebant Clero l. 4. C. de summa Trinitate l. 6. C. de SS. Eccles. & ipsa Symbola Clerum autorem agnoscunt, ita patet, quod deviare a iudicio Catholice religionis sit deviare a sententia Cleri l. 1. §. 1. C. de summa Trinit. Gothofr. ad d. l. 2. C. de heret. cap. 9. de hereticis l. 3. §. 3. C. de S. Trin. l. 8. pr. & §. 1. C. de heret. Deviare autem denotat aberrationem eorum, qui in eadem via sunt. Erit ergo hæresis dissensus, etiam levissimus, eorum, qui unius scilicet inter Christianos sunt, a iudicio Cleri & libris Symbolicis ab ipso, ut sint norma fidei aliorum, confectis, Gothofr. d. l. Clerus est status Reipublicæ in Ecclesia, sub specie devotionis & cultus divini singularem affectans sanctitatem præ aliis statibus, Can. 1. init. dist. 30. can. 7. caus. 12. qu. 1. & dominium prætendens in horum conscientias, l. 1. pr. C. de summa Trinit. d. l. 2. C. de heret. Unde & idiomate Germanico dicitur, die Geistlichkeit; item Geistliche Väter l. 42. §. 1. l. 48. C. de Episc. & Cler. Beicht-Väter &c. His opponuntur Laici d. can. 7. caus. 12. qu. 1. qui sunt status Reipublicæ in Ecclesia, sub mundana & parum Christiana vita affectans maiorem libertatem agendi præ Clero, & ut hanc obtineat, intolerabilem veris Christianis tyrannidem Cleri in conscientias patienter ferens. Unde & Germanice dicuntur: Der Weltliche Stand / item: Geistliche Söhne und Töchter d. l. 42. §. 1. l. 48. C. de Episc. & Cler. item: Beicht-Rinder. Quamvis vero jus Canonicum Clericos & Laicos paulo aliter

aliter describat *d. can. duo sunt genera 7. C. 12. q. 1.* nos tamen magis respeximus ad rem ipsam, quam ad Canones. Ostendit autem experientia, nec aliquis ex nostris negabit, convenire exacte definitionem Clericorum & Laicorum, Clericis & Laicis in Papatu. Non magis ergo attendenda fuit in tali causa definitio juris Canonici, quam v. g. definitio Tribouianeæ Juris Naturæ attenditur ab hodiernis scriptoribus juris naturæ: Definitiones enim non pertinent ad munus Legislatoris. Ergo quamvis Jus Canonicum paulo aliter ipsam etiam hæresin & hæreticum definiat, *Can. 26. 27. 28. C. 25. q. 2.* ipsi tamen Imperatores ac rem tetigerunt, dum in definitione sua supra recensita magis ad rem ipsam respexerunt. Unde id effecerunt, ut, cum Theologi magis respicientes ad obscuras illas juris Canonici definitiones hæreseos, inter se miris modis de notis hæreseos earumque applicatione ad casus obvientes litigent, Jure-Consulti perspicuam hanc imperatorum definitionem sequentes, facillime eandem ad quosvis casus possint applicare. Clerus enim, uti formam credendi aliis præscribit, ita & ipse determinat vel per concilia, vel per Synodos, vel per consilia Academica, vel etiam per unius potentis in Clero (ut Pontificis) declarationem, aut scripta, quod hic homo, aut hic cœtus a fide Ecclesiæ, vel symbolo dissentiat, *cap. 9. X. de hæreticis.* Id est, non tantum in syllogismo hæreticali majorem facit sed & minorem; non solum docet, quod hæreticus sit, qui contradicit libello Cleri, sed &, cum dubium est, an quis contradicat, nec ne, definit, quod contradicat. Determinatio autem hæc palpabilis est & in sensus incurrit. Nam sæpe evenit, ut tam *levis* sit dissensus a libellis communibus Cleri, ut Laici non parciales vix illum sentiant. Sæpe de literula est, vel voce, aut termino. Si tamen Clerus determinaverint, hunc dissensum esse hæresin, habetur in jure Canonico pro hæresi, id est, ex re levi secundum judicium Laicorum, fit crimen gravissimum. Unde dicunt Imperatores: *vel levi argumento.* Exemplum præbet inter Arianos & orthodoxos de voce *ὁμοούσιος* & *ὁμοιούσιος*. Et hoc pertinet Epistola Constantini M. apud Eusebium de *Vita Constantini lib. 2. c. 67.* ad Alexandrum & Arium, ubi Constantinus dicit,

dicat, *eos unam eandemque de fide tenere sententiam, ita, ut facile possint ad ipsum communionis consensum venire*, simulque dissensum utriusque dicit esse *de inani quadam particula; esse inanem dissoluti otii certationem, de adeo parvis exigisque rebus, esse leviculam, esse stultam questionem & de re misimi momenti*. Ita sentiebat Imperator Laicus. At postquam Episcopi in Concilio Nicæno rem aliter determinaverant, ex inani illa re, res tanti momenti facta est, ut, qui salvus esse velit, decretum illud pro vero habere teneatur. Posses etiam *levitatem* dissensus ita interpretari, ut significet, quæstiones Cleri rixantis regulariter tales esse, ut, etsi prætendant, esse quæstiones Theologicas maximi momenti, & decisiones suas æquiparandas esse verbo DEI, revera tamen non plus inferant, quam applicationem temerariam terminorum aliquot Philosophicorum (sæpe ex Philosophia paganizante desumptorum,) ad mysteria fidei, quæ ideo sunt mysteria, quoniam philosophice concipi nequeunt: aut torturam etiam verborum scripturæ ad hypothesein aliquam Philosophiæ cujusdam parum sanæ. Paradoxum videretur, si assererem, a Constantini Magni temporibus, usque ad tempora reformationis, quæstiones, quæ ad fidem Catholicam pertinere dictæ sunt, & quæ hæreses pepererunt, omnes fere fuisse pure philosophicas, magnam partem metaphysicas ac logicas, adeoque tot hominum myriades non ob causam DEI, sed ob Metaphysicam Aristotelis, aut Platonis, fuisse trucidatos, relegatos &c. Interim paradoxo illo nihil verius. Lege absque præjudicio panarium Epiphani: Lege Historiam conciliorum, Computa lites in illis de terminis *essentia, persona, hypostasos, natura, substantia, proprii &c.* Considera de quibus rebus anathematata dicta sint, v.g. de iis, qui statuunt *antipodes*, qui docent, *terram moveri circa solem &c.* Non tamen ea intentio Imperatorum est, ut docere velint, semper levem esse dissensum in causa hæreseos: sed sufficere saltem *vel* levem dissensum ad irritationem Cleri, ut aliquem hæreticum declaret. Nam sæpe *gravis* dissentendi ratio subest, ut, cum multi testes veritatis ante reformationem de tyrannide papali, de ambitione & avaritia Cleri testati,

ac propterea inter hæreticos relati sunt: Quæ etiam dissentendi ratio subfuit in reformatione Lutheri. Fuit hic gravis dissentendi causa ex parte testium veritatis, quia veritates, quas defenderunt, pertinuerunt ad reparationem salutis publicæ, valde turbata per tyrannidem Cleri in conscientias: Ex parte Cleri contra gravis ratio dissentendi & hæretificandi fuit habita, quod veritates illæ, ventres & capita, ac marsupia clericorum, & sic vitam clericalem peterent. Cum tamen non e re fuerit, veras causas anathematum Laicis manifestas facere, in Conciliis & libellis condemnatoriis *leves* illæ dissensiones Metaphysicæ, vel similes, *sub specie gravium causarum* fuere prætextæ, uti fere & Reges sæculi in Manifestis, quæ vocant, raro causas genuinas belli scribunt, sed prætextus. Quamvis autem Clerus semper clamaverit, unam debere esse fidem, ac unam religionem, unumque adeo symbolum, ostendit tamen historia, fidem Cleri ejusque *Symbola* infinitis modis *variassse*, adeo ut, ni fallor, Hilarius scripserit: olim Christianos fidem præstitisse, nunc cum nullam fidem habeant, eos nihil facere, quam ut fidem scribant. Observandum adeo, terminos hæreseos & hæreticorum variare pro diversitate Symbolorum, adeoque facile evenire posse, *ut ex orthodoxo fiat hæreticus, vel contra*, non prout ipse, sed prout Symbolum variaverit. Scilicet origo dissensus, unde hæresis oritur, inter Clerum ipsum est, (est pulcher textus in *l. 15. C. de Episc. & Cler.* ubi glossa vocem *clericos* exponit, *sive hæreticos. Conf. can. Transcrunt 33. C. 26. q. 3.*) Laici saltem postea sub promissione remissionis peccatorum, vel etiam sub spe lucri temporalis, in partes tracti sunt, ut brachium seculare adhiat decisioni Cleri, eamque exequatur. Non tamen per istam executionem extinguitur hæresis, sed saltem reprimitur aliquo modo ad tempus, graviores vires sumtura suo tempore, quo magis affectus ebullire solent, qui violentia externa impediti sunt. Manet enim alteri parti Cleri, pro hæretico declarati, alta mente repostum judicium Paridis. Hinc operam dat, ut vel mortuo Principe, vel etiam vivente adhuc brachium seculare trahat in suas partes, & sic decreta priorum, decreto contrario ac nova hæretificatione destruat, Patet

res vel ex exemplo & historia Arianismi, & Conciliorum Nicæni ac subsequen-
tium: Modo enim Clerus Ario adhærens, modo factio Alexandri alteram partem declarabat hæreticam, prout modo Imperatores huic, modo illi faventes existebant. Et docet vita Constantini, tam misere hunc Principem Cleri astu fuisse deceptum, ut, quamvis Catholici communiter de ejus assensu gloriari soleant, justissimæ tamen subsint rationes suspicandi, eum, ut Arianum fuisse mortuum. Quamvis non negem, eum ipsum ignorasse, quis & qualis esset. Ita subtilitatibus Metaphysicis utrobique doctrinam fidei observaverat Clerus, ut Laici tricas illas non intelligerent, nec quærebantur amplius de Christianismo & sensu Scripturæ sacræ, sed de sensu Symboli Nicæni, quod norma scripturarum factum erat. Quodsi ergo dicta de juridica definitione hæreseos in summam velimus contrahere, convenientissime dicere poterimus: HÆRESIN esse DISSENSUM A RELIGIONE DOMINANTE. Et cum oppositorum opposita sit ratio, hæresi vero unanimi consensu opponatur orthodoxia, *l. 10. C. de hæres.* & Catholica religio, simul perspicuum erit, orthodoxiæ non meliorem posse tradi definitionem juridicam, quam, quod ORTHODOXIA SIT RELIGIO DOMINANS, *l. 1. §. 1. de Sum. Trinis.* Et jam adeo nihil restat, quam, ut religionis dominantis vocabulum ab omni ambiguitate liberemus. *Religio dominans* non est, cui Princeps aut major pars populi addicti sunt. Posset enim Princeps, aut major pars populi, religioni alicui addictus esse, ut subditis tamen, aut minori parti populi relinquatur libertas sentiendi; tum neutra religio erit dominans, neutra hæretica, neutra orthodoxa in sensu juridico. Requiritur ergo ad religionem dominantem, ut ejus Clerus velit dominari in conscientias, & habeat intentioni suæ inserviens brachium seculare, vel Principis, vel majoris partis populi. Hoc est, ut & intentionem dominandi habeat, & vires. Poterit ergo contingere, ut *duæ, vel plures religiones dominantes* sint in una Republica, si videlicet plures diversi cœus sint, quorum singulorum Clerus velit conscientias aliorum imperare, & potentia seculari sit suffultus. Tum ergo non mirari de-

debis, si singulæ diverso respectu simul sunt hæreticæ & orthodoxæ. Orthodoxæ, quatenus dominantur, & una alteram persequitur: Hæreticæ, quatenus inter se dissentiunt, & una ab altera patitur. Uti vero hoc non potest non turbas multas dare in Rep. ita, si per pacta pacis Laici tolerantiam mutuum stipulentur, murmurante contra clero, pro orthodoxis singulæ habentur in sensu Juridico. In sensu Clericali vero singulæ orthodoxæ sibi, erunt, hæreticæ Clero alteri. „ Hactenus dicta dissertatio, Quod si quis forte communibus ferculis juris Canonici adsuetus hac legens, sancto hæretificationis zelo commoveatur, & me athei, Arriani &c. convictio minimum in scrinio pectoris sui, increpet, eum rogo, ut, antequam id faciat, aut facere continuet, legat cum attentione Salviani Massiliensis (quem Geunadius Magistrum Episcoporum, Rittershusius in vita Salviani orbis Christiani magistrum, quia vitia totius Christianismi castigaverit, & fidei integritatem asseruerit, vocavit,) judicium de Arrianis & orthodoxis, de gubern. DEi lib 5. p. m. 162. Barbaris traditio magistrorum suorum & doctrina inveterata, quasi lex est, qui hoc sciunt, quod docentur. Hæretici ergo sunt, sed non scientes. Denique apud nos sunt hæretici; apud se non sunt. Nam in tantum se Catholicos esse judicant, ut nos ipsos titulo hæreticæ appellationis infament. Quod ergo illi nobis sunt, & hoc nos illis. Nos eos injuriam divinæ generationi facere certi sumus, quod minorem Patre filium dicant: Illi nos injuriosos patri existimant, quia æquales esse credamus. Veritas apud nos est; sed illi apud se esse præsumunt. Honor DEi apud nos est; sed illi arbitrantur, honorem divinitatis esse, quod credunt. Inofficiosi sunt; sed illis hoc est summum religionis officium. Impii sunt; sed hoc putant veram esse pietatem. Errant ergo, sed bono animo errant, non odio, sed affectu DEi, honorare se Dominum atque amare credentes. Quamvis non habeant rectam fidem; illi tamen hoc perfectam DEi æstimant caritatem. Qualiter pro hoc ipso falsæ opinionis errore in die judicii puniendi sint, nullus potest scire, nisi index. Interim idcirco eis, ut reor, patientiam DEus commodat, quia videt, eos, etsi non

*Illustratio
sententiæ
nostræ ex lo-
co Salviani,*

velle credere, affectu tamen pia opinionis errare: maxime cum sciat, eos ea facere quæ nesciunt; nostros autem negligere quod credunt: ac per hoc illos magistrorum peccare vitio, nostros suo: illos ignorantes, nostros scientes: illos id facere, quod putent rectum, nostros quod sciant esse perversum. Et ideo iusto iudicio illos patientia Dei sustinet, & nos animadversio-
ne castigat; quia ignosci aliquatenus ignorantia potest; contem-
tus veniam non meretur. Adde ad hunc locum Salviani notas

& Ritters-
hufii,

Rittershusii p. 153. seq. Nos saltem hic apponemus, quæ ad verba Salviani de objectione mutua erroris annotavit Rittershusius. Sic Arnobius, inquit, lib. 1. advers. gent. p. 42. & seqq. Non creditis scriptis nostris; & nos vestris non credimus scriptis. Et rursum: Falsitatis arguitis res nostras; & nos vestras arguimus falsitatis. Lactant. lib. 4. c. ult. Singuli quique cæus hæreticorum se potissimum Christianos, & suam esse Catholicam Ecclesiam putant, &c. Vide, an non similia hodieque fiant inter Christianos, qualia & Salvianus suo & Lactantius suo ævo facta testan-
tur. Quod vero ipsam definitionem hæreseos a me traditam atti-

item, B. Ti-
tiii,

net, ea non displicuit B. Titio Jcto Lipsiensi, qui in jure privato Romano-Germanico libr. 9. c. 15. §. 18. ita differit. Quid hæresis proprie sit, non satis liquet. vid. Brunnem. J. E. l. 2. c. 18. §. 12. seqq. ibique Stryk, in not. Ziegler. ad Lancel. lib. 4. tit. 4. De accurata tamen ejus definitione debent esse solliciti, qui pœnam illius defendunt, mihi, jus puniendi negaturo, sufficit qualiscunque suppositio. Igitur juxta hypothèses religionis dominantis, in sensu latissimo eam supponam, quod sit discesio a religione dominante, siue totali hujus negatione, quo sensu fere definitur in l. 2. §. 1. C. de hæret. Nec injucundum erit, adijcere quæ-

denique Bur-
neti.

dam loca ex Burneti Historia reformationis Anglicanæ lib. 1. p. 42. seqq. "Ce fut alors, que le Clergé s'abandonna au génie de la Religion, qu'il suivoit: son autorité étant affermie par des loix sévères, son insolence & sa cruauté ne reçurent plus de bornes. Manquoit-on, même aux apparences du respect qu'il croyoit luy estre dû, ou bien ne vouloit-on pas luy céder ce qu'il demandoit, c'

en estoit assez pour estre soupçonné d' hérésie , pour estre traîné en prison , & pour avoir à répondre devant des parties passionnées & toute- puissantes. De là naquirent de grands abus , & ensuites de grandes plaintes &c. Les Constitutions de l' Eglise ayant attaché le nom d' hérésie à beaucoup de choses , le Clergé trouvoit sans peine un prétexte contre ceux qu' il haïssoit ; & au pis aller , s' il ne pouvoit leur attribuer des hérésies positives , il travailloit à les rendre hérétiques par des conséquences., Idem *libr. 2. p. 129.* " Chaque Ecclesiastique prenoit soin de publier , que la conduite des Communes ouvroit la porte à l' hérésie ; & que du moment qu' on voyoit des gens , murmurer contre les abus , ou entreprendre de leur chef une Réformation , on pouvoit conclure , que la Religion estoit menacée de quelque nouveauté dangereuse &c. Et comme les memes Ecclesiastiques voulurent se soutenir , défendre leurs privilèges , & s' opposer au dessein où l' on estoit de travailler à une Réformation , ils fortifièrent les préjugés , & l' averfion , qu' on avoit conçus contre - eux. Au lieu que si le dessein de cette Réformation fust venu d' eux - memes , ou au moins s' ils l' eussent appuyé d' abord , leurs ennemis auroient pû n' estre point du tout écoutez. Mais leur malheur fut , qu' ignorant quel étoit leur veritable intérêt , ils crurent , qu' en défendant leur honneur , & leurs privilèges , ils devoient aussi entreprendre la défense des abus & des excès , qui leur estoient imputez., Rursus *eod. libr. 2. p. 149.* " Il n' y a point de bon Catholique , *disoient - ils* , qui nie que dans toutes les questions douteuses , on ne doive suivre la tradition de l' Eglise. Or , quand même nôtre question seroit problématique , elle est décidée par les Papes , par les Conciles , par les Peres , & par les Docteurs de l' Eglise. Que si des particuliers soutiennent après cela , qu' ils entendent mieux l' Ecriture , que ne fait le reste du monde c' est introduire l' hérésie., Porro *eod. lib. 2. p. 216.* " Encore n' avoit-on pas déterminé , ce qu' on entendoit par hérésie : on avoit dit seulement en général , *ce qui estoit contraire à l' Ecriture , ou aux Constitutions canoniques.* Or cela souffroit une grande ambiguïté , par laquelle beaucoup de personnes , ignorant ce que c' estoit que héré-

vel sequuntur. Schismatici sunt, (155) qui se ab unitate Ecclesiæ per inobedientiam (156) separant. (157) Licet

sie, couroient un risque continuel. De plus, les Juges Ecclesiastiques procedoient, souvent, sans qu'il y eut ni accusation, ni delateurs; ce qui n'avoit jamais esté pratiqué, dans les crimes de lèze-majesté. Enfin, on faisoit passer, sous le nom de constitutions canoniques, plusieurs ordonnances de Papes, qui n'estoient fondées, sur aucun précepte divin., Confer eundem lib. 3. ab initio p. 242. T.

Alia descriptio schismaticorum. (155) Schismatum nomine notantur animorum & voluntatum distractiones, quibus Ecclesiæ corpus quasi violatur. Hæreses autem sunt opiniones atque sententiæ non a DEO revelatæ, sed electæ ab hominibus adversus veritatem orthodoxæ fidei, & sacrum catholicæ pietatis canonem Rainold. prælect. 1. Hæretici, inquit Augustinus de fid. & symb. c. 10. de DEO falsa sentiendo ipsam fidem violant: Schismatici autem dissensionibus iniquis à fraternâ charitate dissiliunt, quamvis ea credant, que credimus. Add. c. inter 24. g. 3. Hæresis igitur & schisma etiam in eo conveniant, quod ex utroque unitas & communio Ecclesiæ violetur, origine tamen inter se differunt. Hæresis enim lædit regulam fidei ipsaque Christianæ professioni fundamenta evertit; Schisma vero disciplinam Ecclesiasticam labefactare & Episcopalem autoritatem concutere nititur. Sed ea tamen est schismatis indoles, ut si inventeretur fuerit, in hæresin desinat. Et nullum schisma non sibi aliquam confingit hæresin, ut recte ab Ecclesiâ recessisse videatur. Petr. de Marca de concord. sacerdot. & imp. lib. 4. c. 8. n. 3. Z.

*Déclaration
Lancelotti
ex Simanca*

(156) Propius ad mentem Lancelotti accedit doctrina Simancæ relata a Limborchio Hist. inquis. lib. 3. c. 7. p. 199. Schismatici vel sunt consummati hæretici, vel hæreticis confines, qui tantummodo ab unitate Ecclesiæ & Summi Pontificis obedientia recevant; hi parum ab hæreticis distant; nam credunt extra Ecclesiam esse

cet autem inter hos a principio quædam videatur esse diverſitas, nullum tamen eſt ſchiſma, quod ſibi aliquam tandem hæreſim non conſingar, ut ab Eccleſia recte receſſiſſe videatur. (158)

Schiſma-

Je veram ſalutem, & vera ſacramenta, aliaque plura quæ ſchiſma ſequi ſolent. Hi iisdem fere pœnis coercendi ſunt, quibus heretici puniuntur. Alii culpa carent, & juſtam excuſationem habent: hi ſunt, qui probabili aut inſuperabili ignorantia ducti, putant aliquem ſummum eſſe Pontificem, qui recte electus non eſt: quod tunc evenire ſolet, cum propter ambiguum electionem duo aut plures de Pontificatu contendunt, & alioqui bona fide quendam illorum pro vero Pontifice habent, qui tamen juſte electus non eſt. T.

(157) Rurſus alii Schismaticos ab hæreticis ita diſſerre ſtatuant, quod Schismatici & Hæretici conveniant in eo, quod utrobique adit error in articulo fidei, in eo diſſerant, quod hæretici errent in articulo fundamentali, Schismatici in non fundamentali, contra quos diſputavi in *dicta diſſert. an hæreſis ſit crimen* s. 4. p. 9. ſeq. Hæc omnia, quæ hætenus de diſſerentia ſchiſmatis & hæreſeos tradidi, docent, æque incertam eſſe diſſerentiam (quoad uſum juris Canonici) ſchiſmatis & hæreſeos, ac definitionem hæreſeos; adeoque diſſerentiam illam iterum dependere a ſolo arbitrio Cleri, *Genuina* quorſum & ſpectant verba *ibidem* p. 11. *Sic hætenus ſtatueri ex diſſerentia; ipſis rerum circumſtanſiis coactus fui, affectus Cleri; ſi non omnium, ſaltem plerarumque hæreſum cauſas fuiſſe. Atque illos quidem Clericos, qui moratiores audire voluerunt, adverſarios Schismaticorum nomine, tanquam hodie non adeo invidiſoſi ſigniviſſe, ruſtiores contra & conſortio hominum civiliſiori parum aſſuetos, vel leviſſimum a ſe, aut præceptoribus, vel amicis diſſenſum, tanquam hæreſim iraduſſe. T.*

(158) Neque quiſquam fere diſcedit a fidei ſinceritate, quin, *Schismaticum ſi cauſa;*

Schismatici excommunicatione, depositione, bonorum confiscatione, & a se gestorum annullatione puniuntur.

a) c. 1. §. 2. Utrumque a) vero crimen (159) atrocis-
per 101. tit. de schismat. in 6. cis-

si affectas inveniat, etiam ab Ecclesia veritatis columna secessionem faciat, Conf. Reinold. d. l. Ex mente Optati Milevitani lib. 1. adv. Parmen. hæ fere sunt schismatum causæ: Iracundia, livor, æmulatio, ambitio, avaritia &c. Z.

ad §. 2.

Hæresis non est crimen.

(159) Postquam in notis ad §. 1. vidimus, quomodo hæresis & schisma in sensu juris Canonici definiri debeant, jam facile demonstrari potest, quod nec hæresis nec schisma (in illo sensu) ad criminum classem pertineant. Et quemadmodum jam in nota 154. præcipua argumenta eo ducentia sunt adducta, reliqua vero ex dicta dissertat. an hæresis sit crimen §. 10. seq. peti possunt, ita saltem hoc loco pro illustranda sententia nostra adducemus consensum aliorum. Prodeat igitur in scenam B. Titius, qui d. l. p. c. 15. §. 19. ad 27. assertionem illam evidenter probavit, & ad objectiones etiam nostratum vel limitationes accuratissime respondit. *Non posse*, inquit, *hæresin ab hominibus puniri, ex indole religionis ulro apparet; hæc in animo consistit præcipue, solis autem actibus externis neuiquam absolvitur, hi tamen, ex scitis religionis christianæ, nihilominus sunt necessarii. Cum igitur imperium humanum, invito sententiam ingerere, ac serium animi applausum excitare, & consequenter actus externos, quos repudiast animus, præcipere, vel quos hic necessarios existimat, prohibere nequeat, hinc liquet, religionem iam internam, quam externam, esse liberam, ac imperio humano neuiquam subiectam. Neque distinguere licbit inter religionem veram & falsam, ut illam, non hanc, liberam velimus dicere: Nam quid verum aut fal-*

Consensus B. Titii.

falsum sit, id rationibus, non vi, expediendum est, nec poterit, vera licet sententia, per vim invito ingeri. Est etiam distinctio illa nimis periculosa, cum experientia testetur, religionem dominantem, semper velle esse veram. hinc in ceteras, velut falsas, admissa illa doctrina, dominatum exercebit, ex quo quantæ calamitates, in genus humanum, redundent, nemini, rerum civilium perito, potest esse incognitum. Ex illa religionis libertate, necessario quoque ejus, a pœna humana, sequitur immunitas, nam, cessante imperio, cessat etiam pœna add. Grot. de J. B. P. l. 2. c. 20 §. 48. seqq. Dn. Thomas. Fürstenrecht p. 1. posit. 18. §. 1. pag. 192. Ratio hac generalis est, hinc immunitas, quoad quamvis hæresin, quam enormis illa sit, & quamlibet pœnam, quam levis etiam fuerit, assiri debet. Non possunt igitur hæretici morte, dolore, infamia, carcere, relegatione, multa, vel quavis alia pœna, puniri, hinc etiam honesta sepultura ipsis non est deneganda v. l. 9. C. de hæret. talis tamen sepeliendi ratio, quæ testimonium, de defuncti salute, quodammodo involvat, ipsis recte negatur, quemadmodum etiam ceremonia temperari possunt, in quem sensum accipienda videtur doctrina Carpzovii J. E. l. 2. D. 383. add. Thomas. d. l. s. 5. 6. Hæc licet certa sint, communiter tamen hæreticorum pœna defenditur. Hæreticos etiam morte puniri posse, Pontificii doctrina & praxi ostendunt, nec ex rationibus suis, iuxta quas religio est fulcrum dominatus Clericalis, aliter agere possunt. Eandem sententiam quibusdam Reformatis tribuit Carpz. Pr. Crim. qu. 44. n. 28. Scriptores Lutherani communiter censent, hæreticos puniri quidem posse, sed non morte, nisi sint blasphemii vel seditiosi v. Carpz. d. l. Muller. atheism. devict. p. 2. c. 4. add. Brunnem. J. E. l. 2. c. 13 §. 12. seqq. Verum sicut durior sententia, sine dubio ex papatu est, ita mitior altera, ad eius reliquias, maximam partem, quoque est referenda; Rationes sane, quæ ei defendendæ afferuntur, parum solide sunt. Nimirum (1) hæresis multa mala introducit, ac regnum Turcicum in specie inde ortum est. Mala spiritalia per hæreses uique produuntur, sed

iis media spiritalia, sive solida doctrina & preces, non vis & pænæ humane opponi debent; Quod vero ex heresi, etiam multa temporalia, ac in specie regna tyrannica dependant, illud unique gratis dicitur, cum illa potius, inconsultis & violentis hominum improborum consiliis, originem debeant. Quod vero (2) Magistratus curare debeat, quo vera religio & cultus vigeat, id quidem non negabo, licet nonnulli curam illam Magistratus abjudicent, sed contentam, si ni illi adhibenda esse media legitima, nempe solidam doctrinam, amore & mansuetudine temperatam, non vim & pænas. (3) Exemplum Lutheri ad Carolum V. provocantis, ut & ejus, aliorumque testimonia intempestive allegantur v. Carpz. d. qu. 44. n. 16, 32. seqq. cum pænam hereticorum solide potius everiant. Non majoris momenti est, quando (4) hæretici, non ob errores, sed contumaciam puniri dicuntur, nam sicut heresis ipsa, vel eius assumptio, pænis humanis non subiacet, ita constans eius defensio, pro delicto punibili, haberi etiam non potest. Neque illud cum effectu allegare licet, quod (5) Ecclesia hodie plus juris, in puniendis hæreticis, habeat, quam olim, cum Magistratus politicus ejus pars sit, nam defectus iuris puniendi, non dependet a subiecto, sed objecto, sive religione, ejusque libertate, quæ ratio semper obtinet, in quemcunque etiam statum Ecclesia perveniat. Illud porro falsum censei debet, quod hæretici blasphemi morte puniri queant v. Carpz. d. qu. 44. n. 48. cum enim id, de quo male loquuntur, pro re divina non habent, hinc nequidem dolus & vera blasphemia subest, præterea, ne hanc quidem recte morte puniri, antea ostensum est, v. §. 11. seqq. Illud rectius dicitur, quod hæretici seditiosi, ultimo etiam supplicio, recte coerceantur, modo vera sit seditio, nam crudelitas sæpe prætextum querit, ac negatum iniusto conscientiarum dominatui obsequium, seditionem interpretatur. De eo quoque non dubitandum, quin hæretici, ob alia delicta punibilia, puniri queant, & quod minister ecclesiæ, in hæresim prolapsus, a munere suo ob defectum conditionis, excludi possit, v. §. 6. Ex asserta hæc religionis libertate, etiam sequitur, quod hæretici, qui turbas

bas non dant, in Societate civili, recte tolerentur, vel in eam recipiantur, ut &, quod consuetudo humanitatis & socialitatis officia, ipsis quoque praestari possint, imo suo modo debeant. Pet-est tamen haereticis etiam receptio negari, vel emigratio innoxia iniungi, modo illi alibi commode habitare queant, ac rationes in se receptionem vel tolerantiam dissuadeant, sed raro modus exacte hic servatur. Celeberrimus Leibnizius in Epistola ad Au-
 tore[m] des dissertations historiques sur divers sujets p. 176. pau-
 cis verbis includit discursum prolixiorum Titii., L'histoire des An-
 ti-Trinitaires modernes est assez curieuse. Il semble que ces Ita-
 liens & ces Espagnols, qui sont les auteurs de cette Secte, ont eu
 envie de raffiner en matière de Réformation sur les Allemands & sur
 les Français; mais ils ont presque anéanti notre Religion, au lieu
 de la purifier. Il est vrai que la rigueur exercée contre eux, & par-
 ticulièrement contre Servet, est inexcusable. Il n'y a que la mau-
 vaise volonté qui puisse être punie & nullement l'erreur: *Erran-
 tis poena doceri.* On a quelque droit de prendre mesures pour em-
 pêcher la propagation d'une erreur pernicieuse; mais aussi c'est
 tout ce qu'on a droit de faire, & ces mesures doivent être les
 plus douces, qu'il est possible., Add. Limborch. de orig. & pro-Limborchii.
 gress. inquis. lib. 1. cap. 1. cujus summa est: Doctrinam Jesu Christi
 omni persecutioni religionis causa esse adversam. In capite 2. ad-
 ducit testimonia Tertulliani, Cypriani, Lactantii idem inculcan-
 tia. Capite 6. vero modeste contra Augustinum modo persecutio-
 nem dissentientium impugnantem, modo eandem defendentem di-
 sputat, eique potissimum locum Salviani jam supra not. 54. addu-
 ctum, opponit. Sed audienda tamen etiam est altera pars, & quas-
 nam rationes afferant Pontificii, cur dissentientes seu haereticos pu-
 nire malint, quam docere. *Rationem autem*, inquit Limborch.
 lib. 3. c. 2. p. 176. cur poenis adeo levibus cum haereticis sit agendum,
 non autem ex Scriptura convincendi sint errores & falsae doctri-
 nae, lepidum sane adfert Simancas de Cathol. Instit. Tit. 59. §. 11.
 Non est in Scripturis adversus haereticos constituendum certamen, in
 quibus aut incerta, aut parum certa victoria est. *Non mirum i-*

itaque, doctrinas, quæ scripturarum præsidio destituntur, vi æ suppliciorum astrictitate defendi, ac pænæ metu exprimi confessionem, quæ, quoniam rationum pondere ac clavis. Scripturarum testimoniis destituta est, animo persuaderi nequit. Originem vero & progressum doctrinæ, quod hæresis sit crimen, omnium optime tradidit Limborch. d. l. l. c. 3. seq. ex quo potissima referendus. Postquam Constantino Imperatore ad religionem Christianam converso rerum summa penes Christianos fuit, mox fortuna mutata magna etiam in doctrina & moribus mutatio facta est, & degeneres posteri majorum vestigiis relictis Ethnicam crudelitatem, imo Ethnica sæviorem, tandem in Ecclesiam reduxerunt. Primam occasionem dedit contentio inter Alexandrum Alexandriæ Episcopum, & Arium ejusdem Ecclesiæ Presbyterum. Ea cum ad Imperatorem Constantinum esset delata, primum Imperator per epistolam utrumque graviter reprehendit &c. Postea vero, sive Episcoporum quorundam hortatu, sive quod ita imperii sui rebus conducere credidit, Concilium Nicænum convocavit, ut illius auctoritate Arij sententia condemnaretur. Illius Synodi gesta omnium optime Eusebius, qui illi interfuit, enarrare potuisset; verum ea æternæ maluit oblivioni tradere, & paucissimis tantum verbis illius exitum describere: quibus si jungamus, quæ apud Socratem paulo uberius de ea exstant, manifestum est, omnibus, qui decretis Synodalibus calculum adjicere detrectarent, exilii pœnam denuntiata, cujus metu procul dubio (ut sunt res humanæ) plures, ut subscriberent, compulsi fuerunt: pauci autem exilii metu nequaquam territi, quia cum aliis Arium condemnare noluerunt, in exilium missi sunt, una cum Ario sententia Synodi condemnato. Addidit Imperator edictum, quo omnes ab Ario conscriptos libros flammis absumi jubet; constituta pœna mortis in quemcunque, qui librum ab Ario compositum occultasse deprehensus sit, nec cum statim oblatum igne combusserit. Postea in quoscunque dissidentes legem tulit, qua univerſa loca, in quibus cœtus suos peragunt, auferri præcepit, ac non tantum in publico, sed ne in privatis quidem ædibus, ac locis ullis privati juris conveniendi licentiam reliquit. Postquam

semet

semel ad duriora remedia devenit, & potestas secularis pœnis civilibus animadvertere cepit in illos, quorum doctrina Conciliorum sententia condemnata fuit; quos infami-hæreticorum nomine appellare, & plebi exosos reddere mos fuit, intra unam pœnam feveritas non substitit; sed mox aliæ aliis superadditæ sunt, ut ita doctrina a Concilio damnata, dum nullos habet propugnatores, penitus etiam extirpetur. A pœnis pecuniariis devenit ad amissionem bonorum, exilium, ac tandem ad eadem & sanguinem &c. Primo namque conditæ sunt leges contra hæreticos, quibus vetatur, ne ecclesias habeant, ne conventus agant, ne bona ecclesiastica possideant, ne Episcopos consecrent, ne sacerdotes ordinent, ne testamenta ordinare, aut ex quibuslibet successione aut liberalitatibus capere eis liceat, ne publicis officiis præficiantur, & qui has leges non custodiunt, iustis pœnis plectantur. Sequitur probatio dictorum (*cap. 3. p. 5. seq.*) ex Codice Justiniano & Theodosiano; item ex Epistola Marciani, quæ legitur post Concilium Chalcedonense. Tum *p. 8.* docet has leges Magistratus secularis suadentibus & approbantibus Episcopis editas esse, ne videlicet decreta & anathemata sua bruta fulmina essent & contemnerentur, ut videlicet hæretici in exilium pellerentur atque ipsi vacuas possent occupare sedes. In ipso Concilio Nicæno tantam fuisse Episcoporum animiditiam, impotentiam, ut causæ principalis ob quam convocati fuerant, obli-^{ti}, alter alterum oblati libellis supplicibus coram Imperatore accusaverint, ut nemo dubitare possit, eos postquam adversarii sui, quem oderant, condemnationem procurarint, Imperatorem omnibus viribus instigasse, ut condemnatum teris suis porro proferberet. Et Socratem quidem *Hist. Eccl. lib. 7. cap. 3.* memorare, Theodosium Synadensem Phrygiæ Episcopum adversus Macedonianos rectorum provinciarum & præfectorum pratorio assistentiam flagitantem. Romanos etiam Episcopos nequaquam veritos esse Imperatorum auxilium contra hæreticos implorare: quin & nonnunquam (*p. 9.*) ipsos Romæ, ubi rerum poterantur persecutionis autores fuisse, quod variis exemplis, ex seculo 5. & 6. adductis, probat. Ab Orthodoxis igitur didicerunt Arianæ persecutionem dissentientium, qui adeo

quando Imperatorem, a suis partibus stantem, nacti sunt, nullum sævitie genus omiserunt, & illos a quibus ejeti fuerant, crudeliore odio persecuti sunt. Et ne prætextus ipsis deesset, quo palliare has persecutiones possent, easdem leges a Catholicis contra se lasas, inverterunt & contra Catholicos executi sunt. Et quamvis persecutiones Arrianorum admodum pathetice & terminis odiosis describant Patres Ecclesiæ, orthodoxorum tamen edicta non fuisse inania terculamenta ex ipsorum, quæ supersunt, scriptis, satis manifestum est. Si vero ad manum nobis essent Arrianorum scripta, forte in illis non mitiora legeremus de Orthodoxis, quam nunc in Orthodoxorum scriptis nobis narrantur de Arrianis. Verum severis contra illorum libros edictis omnia ipsorum monumenta prorsus extincta sunt, nihilque nobis de illorum temporum historia superest, nisi in Orthodoxorum scriptis. Hos vero, magni licet viri fuerint, ab affectibus humanis, odio, ira, vindictæ studio minime fuisse puros, & acta & scripta eorum testantur, præsertim quando cum adversariis & diversum de religione sentientibus res erat, testibus (*cap. 4. p. 13. seq.*) Socrate de sui temporis Episcopis *Hist. Eccles. l. 1. c. 24.* de Hieronymo, Erasmo *ad Marinum Dorpium & in Apologia contra sutorem*, Huttero *contra Paræi irenicum p. 14.* de Augustino, scriptis propriis adversus Donatistas, de Athanasio, vel sola ejus epistola ad solitariam vitam degentes; de antiquis Græcis Patribus, *Cunæo præfat. ad Juliani Cæsares*, Melchiore Cano *lib. 11. loc. Theol. lib. 11. p. 663, & p. 650. &c.* Interim nec Ariani semper summam crudelitatem adversus orthodoxos exercuerunt, & orthodoxi etiam nonnunquam metu tantum suppliciorum terrere voluerunt, non vero ipsa supplicia arrogare, quorum utrumque exemplis probat *p.*

*inprobanti-
bus quibus-
dam patri-
bus omnem
persecutio-
nem religio-
nis causa.*

15. 16. Caput 5. *p. 16 - 20.* aliquot Patrum sententias refert, primario quidem persecutionem orthodoxorum ab Arianis factam, & potissimum poenas capitales damnantium, sed rationibus plerumque ejusmodi adhibitis, quæ etiam monstrarent, impiam esse hæreticorum persecutionem ab orthodoxis procedentem, quem in finem plura ex Athanasio loca, item ex Hilario, Ambrosio, Gregorio Nazianzeno, Optato Milevitano, Chrysostome & Hieronymo addu-

cun.

cuntur. Caput 6, p. 21 - 28, notat: Augustinum prioribus suis scriptis omnem viam, religionis causa adhibitam, damnassee: Vide *Augustinus prioribus* licet; *contra Manichæi Epistolam fundamentalem, ab initio, in libro questionum Evangelicæ, sec. Matth. cap. 12.* postea vero post aures & diuturnas cum Donatistis contentiones eatenus quidem persistisse in priore sententia, ut mortem iis infligere nollet, sed eam haudenus mutasse, ut poenas, quæ spem resipiscentiæ non præsciaderent, hoc est, quascunque, solâ morte excepta, non tantum non im-
 probasse, verum & infligendas docuisse, ut ita poenis illis terribi ad amplectendam orthodoxam fidem compellerentur; nimirum *retract.* lib. 2. c. 5. *epist. 48. ad Vincentium ex hæresi Rogatiana epist. 1. ad Bonifacium virum militarem, epist. 204. ad Donatum, presbyterum Donatistam.* In eo igitur tantum constitit Augustini tantopere deprædicata mansuetudo, quod apud Proconsules intercesserit, ne poena mortis Donatistæ afficiantur, interim quæcunque alia supplicia, solâ morte excepta, exilium, ademptiorem facultatis testamentum condendi, aut paternam adeundi hereditatem, ex alterius donatione quicquam percipiendi, cum aliis contrahendi, seu emendi & vendendi, & quæ his sunt similia, non tantum approbavit eis infligi, sed & ipse eos ad Proconsules detulit, ut si in opinionibus suis persistant, illis suppliciiis puniantur. Cum tamen apertum sit, ejusmodi suppliciiis vitam nonnunquam reddi ipsa morte acerbior, quod duobus exemplis recentibus similium persecutionum, Reformatorum in Gallia, & ex Historia persecutionis Bohemicæ illustrat p. 26. seq. Hæc omnia si quis cum priore Augustini sententia, conferat, merito exclamabit: O! quantum mutatus ab illo Augustino, qui ne in ipsos quidem Manichæos sævire voluit, memor prioris sui erroris, ex quo non nisi summa proximorum suorum patientia revocari potuit: Nunc vero quævis, solâ morte excepta probat contra Donatistas supplicia, ut per ea etiam nolentes, ad Ecclesiam Catholicam compellantur, ut ita tandem volentes in illius societate maneant: nunc elaboratos istiusmodi coactis attribuit sermones & prætextus, quibus reditum suum ad Ecclesiam, vi ipsis & metu suppliciorum expressum, tanquam voluntarium ac sibi saluta-

rem

rem palliare decentur. Sed supponamus, homines hosce credidisse, se ad doctrinæ suæ prædicationem præcepto divino obligatos, ac proinde ne DEO immorgeri sint, debuissè in patriam suam redire, ut doctrinam suam propagent: quid tandem in eos decernendum statuissè Augustinus? Omnia illius argumenta eo tendunt, ut, si de talibus contra edictum imperatorum in patriam suam redeuntibus constitutum fuisset legibus Imperatorum supplicium capitis, minime id improbaturus fuissè videatur. Et sane, qui post Augustini tempora hæreticos esse persequendos, quin & ultimo afficiendos supplicio docuerunt, non alia magis quam Augustini auctoritate pugnarunt: & ut, quanti sibi sit hac in re Augustini auctoritas, ostendant, etiam illius argumentis, quantumcunque insulsis, & manifeste a Scripturarum sensu recedentibus, tanquam validissimis, doctrinam adeo religionis Christianæ genio repugnantem, defendere solent. Imprimis autem, Augustino duce, distinctione hac uti didicerunt, quod hæreticis illicitum sit Ecclesiam, Ecclesiæ autem incumbat hæreticos persequi. Quæ nunc communis omnium hæreticidarum exceptio est, & quæ unusquisque, qui potestate seculari armatus est, specioso prætextu a se dissentientes persequi & opprimere solet. Crescente interim ab illis temporibus Papæ Romani magis magisque potentia, etiam ipsis Regibus & Imperatoribus formidanda, (cap. 7. p. 29.) quidam fuere exorti, qui immensam illam Papæ Romani, in rebus fidei auctoritatem, oppugnare cœperunt, illum non tantum errandi periculo cum reliquis Episcopis obnoxium esse contenderunt; sed & varios illius errores & illimitatæ potestatis abusus indicarunt & reprehenderunt, quos omnes infami hæreticorum nomine notatos, publici odii visimas voluit esse curia Romana. Tales fuerunt seculo duodecimo, qui Albigeneses & Valdenses dicuntur, quorum dogmata partim communia, partim singularia exponuntur cap. 8. p. 30. 37. & probatur adeo, duas distinctas sectas non unam eandemque Albigenensium & Valdensium fuisse, item scriptores Pontificios plurima de ipsis fuisse mentitos. Omneigitur Paparum studium fuit, doctrinam, immensæ ipsorum potestati inimicam, in herba opprimere, & persecutiones contra Albigeneses & Val-

*Persecutio
Albigenensium
& Valdensium
anno seculo 12to*

DE HÆRETICIS ET SCHISMATICIS, &c. 1909

denſes finiente ſeculo 12. poſſim um juſſu Innocentii III. inſtitutas memorat caput 9. p. 38. Porro cum Epiſcopi, quibus cenſura in hæreticis demandata erat, viderentur aut iſti muneri non ſatis idonei aut negligentiores, nec eodem, quo Papa contra hæreticos fervore graſſarentur, Papa circa annum 1200. inſtituit ordines Dominicorum & Franciſcanorum, qui contra hæreſes prædicarent. *Do-Origo inqui-*
 minicus cum ſuis ſequacibus miſſus eſt in partes Tholoſanas ſenſitionis con-
 Galliam Narbonenſem, ubi maxima cum vehementia contra hære-^{tra hæreti-}
 ſes ibi prædicavit, unde & illius ordini Prædicatorum nomen adhæ-^{cos initio ſe-}
 ſit. Franciſcus autem cum ſuis in Italia hæreticos oppugnavit. ^{culli 12. ſub}
 Mandatum porro eis dedit Papa, ut Principes & populos Catholi-^{Innocentio}
 cos ad exterminandum hæreticos excitarent, in omnibus locis nu-
 merum & qualitatem hæreticorum, nec non Catholicorum zelum,
 & Epiſcoporum in extirpandis hæreticis diligentium inquirerent &
 Romæ fideliter renuntiarent. Inde Inquiſitores ſunt appellati. Quæ
 latius exponit cap. 10. p. 39. ſeq. ſimulque probat, Dominicum pri-
 mum fuiſſe inquiſitorem & inquiſitionem Tholoſæ primo introdu-
 ctam circa annum 1208. vel 1212. vel 1215. & quidem temporibus In-
 nocentii III. item Dominicum fuiſſe hominem crudelem & ſangui-
 narium, qui rationem excogitaverit, quæ ſub gratiæ & benignitatis
 ſpecie, maxime immanem crudelitatis ſpeciem tegeret, nimirum,
 ut ad Romanæ Eccleſiæ fidem converſis, poenæ quædam per mo-
 dum ſalutarium poenitentiarum imponerentur, converſique hoc mo-
 do ab excommunicatione liberarentur. Has vero poenitentias non
 ſponte fuiſſe ſuſceptas, ſed metu gravioris ſupplicii, videlicet rogi &
 ignis. Ipſas etiam poenitentias iſtas ſalutares maxima cum poeniten-
 tium miſeria fuiſſe conjunctas; aut enim detrufos fuiſſe in carcerem
 perpetuum, ut in pane doloris & aqua tribulationis miſeram trahe-
 rent vitam, aut ſignatos fuiſſe tam in tergo, quam pectore cruci-
 bus, quibus tanquam inſigniti omnium contumeliis & injuriis ex-
 ponerentur, ſimulque flagellatos eſſe publice coram toto populo vel
 in platea vel in Eccleſia &c. Caput 11. p. 41. ſeq. refert hiſtoriam Ejusque
 bellorum contra Raymundum patrem & filium Comites Tholoſæ. ^{progreſſus}
 nos, qui tantam hominum multitudinem expellere nolebant, & a-^{eodem ſeculo 13.}
 deo

deo pro fautoribus hæreticorum habebantur. Caput 12. *p. 46. seq.* exponit celebrationem quorundam conciliorum & leges Imperatoris Friderici II. seculo 13. quibus inquisitionis officium valde promotum fuit. Caput 13. *p. 51. seq.* narrat, quomodo eodem seculo 13. inquisitio in Arragoniam, Galliam, Tholosam & Italiam introducta fuerit. De obstaculis, quæ ab initio experta fuerit inquisitio agit cap. 14. *p. 54. seq.* partim, quod tribunal inquisitionis novitate sua populis ingratum fuerit, partim, quod revera tribunal hoc inquisitionis opportunum fuerit medium, omnibus inimicis prætextu hæreseos opprimendis, quo nonnunquam Politici pariter atque Ecclesiastici abusi fuerint; partim, quod Pontifices, Reges atque Principes, imo ipsos Imperatores, si non omnia ex arbitrio Paparum facerent, hæreseos nota infamarent, & contra eos tanquam hæreticos procederent &c. Feliciores & minus impeditos Inquisitionis progressus potissimum in Italia, refert cap. 15. *p. 58. seq.* mortuo videlicet Friderico II. tempore interregni, ejus vero introductionem in variis locis extra Italiam eodem seculo 13. recenset cap. 16. *p. 61. seq.* nimirum in Comitatu Tholosano, in universo regno Franciæ, in Sardinia, Syria, Palaestina, Servia, Arragonia, Germania, Austria, Hungaria, Polonia &c. Caput 17. *p. 63. seq.* exponit peculiarem rationem Inquisitionis Venetæ ex Paulo Veneto, & quomodo prudenti temperamento Senatus Venetus solis Ecclesiasticis inquisitoribus potestatem inquirendi non reliquerit. Caput 18. & 19. *p. 65. seq.* sistit inquisitionem contra Apostolicos, Templarios, alioque; item contra Beguinos sive Monachos quosdam Franciscanos circa initium seculi 14. Processum contra Matthæum Galeacium Vice-Comitem Mediolanensem aliosque eodem seculo recenset cap. 20. *p. 71. seq.* De inquisitione introducta in Poloniam & restaurata in Gallia agit cap. 21. *p. 72.* De Wiclefso & Husslo & inquisitione contra Hussitas seculo 14. caput 22. *p. 73. seq.* De inquisitione in Valentia Flandria & Artesia seculo 15. cap. 23. *p. 76.* De inquisitione a Ferdinando & Isabella in universa Hispaniæ regna potissimum adversus Mauros & Judæos eodem

Seculo 14.

Seculo 15.

dem seculo 15. introducta ejusque progressu, caput 24. p. 77. *seq. & seculo 16.*

De inquisitione Lusitana seculo 16. adversus Judæos ex Hispania pulsos, caput 25. p. 80. *seq.* De conatu introducendi inquisitionem eodem seculo 16. in regnum Neapolitanum caput 26. p. 94.

De progressu inquisitionis Siculae, Sardicae & Mediolanensis caput 27. p. 95.

De reductione inquisitionis tempore reformationis in Germaniam & Galliam caput 28. p. 96.

De sex Cardinalibus Romæ constitutis inquisitoribus generalibus caput 29. p. 98.

De Inquisitione Hispanica contra quosvis hæreticos præter Judæos & Mauros caput 30. p. 101.

Denique de inquisitione Belgica eodem seculo 16. caput 31. p. 104.

Quæ hætenus ex Limborchio de origine & progressu doctrinæ de crimine & pœna hæreses excerptimus & iste fusi-
Alti auctores de origine & progressu in-

us explicat, in summam contracta deprehendes apud Burnetum. *Histor. Reform. Anglic. Part. 1. lib. 1. p. 37. seq. Confer Part. 2. lib. 2. p. 447. & p. 456. ubi notabile est, quod etiam ex ipsis Pon-*
tiificiis cordatores agnoscant injustitiam persecutionis hæreticorum, &c.

“Un Cordelier nommé Alphonse, qui étoit son Confesseur, prêcha un jour vigourefement devant luy, contre les executions capitales, qui n’avoient point d’autre fondement que la Religion. Il attribua positivement aux Evêques, les cruautés, dont on se plaignoit. Il ajouta, que ce n’estoit pas, dans la parole de Dieu, qu’ils avoient appris, à en user de la sorte; que cette parole divine leur recommandoit, d’instruire, dans un esprit de douceur, ceux qui leur estoient opposez; & qu’ils n’y avoient jamais découvert, qu’on dût les bruler, pour des matières de conscience. L’étourdissement, où tombèrent les Evêques, à ce discours, où ils se voyent blâmez par les Espagnols, interrompit les supplices, pour quelques semaines. Mais c’est une remarque de tous les temps, que quand une fois les Ecclésiastiques de la Communion du Pape ont trempé leurs mains dans le sang, ils deviennent généralement parlant, les plus cruels & les plus brutaux des hommes. Aussi, rien n’étant capable, de retenir les Evêques de Marie, ils résolurent de se charger hautement, de tout le blâme de ces rigueurs, plustost

que de consentir, que les Protestans ne fussent plus persécutés, „
Paulus Sar- Adde Pauli Sarp̃ii *historiam de origine, legibus & usu officii in-*
p̃ius. *quisitionis in civitate Veneta*, quæ extat in *Tom. II. operum e-*
jus, ubi multa etiam deprehendes, quæ pertinent ad historiam to-
Hujus ad- *salis* inseruit Boxhornius *p. m. 757. seq.* edit. Lipsiensis. Rarior est
versarius liber ab anonymo huic scripto Pauli Servitæ oppositus, & in Italia
anonymus. quidem, sed absque adjectione loci & temporis in forma quarta edi-
 tus, constans paginis 349. Titulus est: *Risposta all' historia della*
la sacra inquisitione, composta gia dal R. P. Paolo Servita &c.
 Intentio autoris est ostendere, quod Paulus Servita ex odio, mali-
 gnitate & vindicta contra religionem Catholicam, Autoritatem sum-
 mi Pontificis Curiam Romanam & sanctum officium inquisitionis,
 totum librum suum mendaciis repleverit, causamque odii hujus po-
 tissimam esse, quod ipse a Fratribus Ordinis sui ter coram officio
 Inquisitionis denunciatus fuerit, & ibi steterit. Quamvis autem
 secundum ordinem capitum Sarp̃ii ostendere illa præsumta mendacia
 voluerit, cuius tamen facile apparebit, autorem in illa responsio-
 ne commisisse meras petitiones principii, præsupponendo videlicet
 summam Pontificum autoritatem, item necessitatem, utilitatem, pro-
 bitatem officii inquisitionis & inquisitorum, aut eam probando au-
 toritatibus hominum sputa Pontificis & Inquisitorum lingentium.
 Quodsi vero ratione circumstantiarum historicarum aliquod dubium
 remansurum sit, facile tamen illud tolli poterit vel ex ipso Sarp̃io,
Autor alius vel ex collectaneis Limborchii. Prodiit etiam anno 1681. opuscu-
anonymus lum Italicum duobus Tomis constans, in forma duodecima, quod
scripti saty- quamvis præ se ferat in titulo, quod Colonæ sit publicatum, viden-
rici quidem, tur tamen typi prodiisse ex typographia Italica. Primus tomus ab-
sed valde solvitur paginis 342. posterior 329. Titulus est: *P inquisitione*
ingeniosi. *processata, opera Storica e curiosa.* Ipsum opus doctrinam de
 origine, processu & abusu inquisitionum non historice tractat, sed
 inventionem & fictionem poeticam utitur, multa tamen ibi exhibentur
 maxime notabilia, & quæ frustra quæsieris in autoribus hactenus

citatis. Res patebit ex rubricis utriusque tomi, quas hic exhibeo. In primo tomo tractantur sequentia: " *Perfuasiva di Christo alla religione Christiana, affinche dica, e deponga il Tiranno, che la tiene in ischiavitudine, e priva di quella liberta, ch' egli le comprò col contante del proprio sangue p. 1. Doglianze della Religione Christiana contro l' Inquisizione, dove si vedono esposte l' origine, ed i progressi di quella l' enormità di cui è cagione, ed il timore, che ispira ne' Christiani, per lo quale la gloria dell' Altissimo viene finivuta. p. 6. Ordine di Cristo alla Giustizia per iscendere in terra, e pigliarsi le debite informazioni contro l' Inquisizione, affinche, castigata secondo i misfatti da essa commessi, la Religione Cristiana rimanga nella primiera liberta, compratale da Cristo. p. 16. La giustizia, scesa à terra, e capitata in Ispagna ode da un Ministro di Stato la natura dell' inquisizione, che viene comparata co' Tiranni antichi, de' quali riporta vittoria di ferezza. Indi ode lo sprezzo del mondo fatto di Carlo Quinto Imperadore, la sua morte, e le accuse dell' inquisizione contro il suo Testamento, la prigionia de' suoi Ministri di coscienza, e la morte di Don Carlos Unigenito del Rè Filippo Secondo di Spagna, sacrificato dal Padre all' Inquisizione, che lo volle veder morto, perche lo temeva, vendendolo aglieno di compiacerla. p. 21. Il Reggente d' Italia nella Corte di Spagna racconta alla Giustizia l' Ufficio dell' Inquisizione, e lo stato, nel quale essa era, quando fù istituita e l' usurpazione, che indi hà fatto, siasi per negligenza de' Principi, come colla propria scaltrezza. p. 45. La Giustizia ode in un consiglio di Stato di Spagna la tyrannide dell' Inquisizione, con varie cose, che l' aggravano mortalmente. p. 60. Relazione, che Don Giovanni d' Austria fa delle discordie, che avuto aveva col Padre Everardo Nitardi, ora Cardinale, mentr' era Primo Inquisitore, le quali discordie avrebbero roversciato la Monarchia Spagnuola, senza l' attenzione di Don Giovanni, p. 78. Discorso d' un' Inglese, nel quale si parla della poca fede dell' Inquisitione verso Marc' Antonio de Dominis Arcivescovo di Spalatro, colla relazione della congiura famo-*

fa delle polveri sotto il Rè Giacomo, e della scoperta di tal congiura; con un reguaglio dell' ultima cospirazione patrata dall' Inquisizione e Maneggiata da' Gesuiti, che fù scoperta l' anno 1678. da Tito Oates. p. 154. Racconto fatto da un Olandese dell' origine delle Provincie Unite de' Paesi Bassi, e della crudeltà poste in atto in quelle Provincie dall' Inquisizione, dal Duca d' Alva il crudele, e da tutta la nazione Spagnuola. p. 240. Doglianze d' uno Spagnuolo, che si trovava in Bruselle contro l' Inquisizione, nelle quali si vede, che l' Inquisizione è cagione dello scadimento della Monarchia Spagnuola nella Fiandra, solo perche non hà voluto che si aiutassero gli Olandesi, perche nemici all' Inquisizione. p. 258. Narrazione d' un Cavaglier Veneziano, nella quale si vede l' odio, che l' Inquisizione porta à quello Stato perche con ragione s' oppone alla sua Tirannide, ed alla sua usurpazione, per lo che l' Inquisizione le suscita mille turbolenze, e volle far perire col sangue, e col fuoco quella Serenissima Repubblica colla famosa Congiura che fece fare à Don Alfonso della Cueva Ambasciador di Spagna l' anno 1618. p. 265. Trattienimento di due ministri dell' Imperadore, dal quale si raccoglie, che l' Inquisizione è la causa che l' Ungheria geme sotto il peso della Guerra, quasi sul punto di vederla più tosto sopposta all' Impero del Turco, che abitata da' Protestanti, per altro fedelissimi al loro Sovrano. p. 273. Torbidi suscitati dall' Inquisizione contro il Duca di Lorrena per il Matrimonio colla Contessa Contacroi, che furono cagione della perdita dello Stato al Duca, e d' un danno incredibile a' suoi soggetti. p. 267. Opposizione fatta da' Genovesi all' Inquisizione, e la causa, per la quale i Francesi canonicarono San Piètro d' Arena l' anno passato. p. 273. Lamento d' un Pittore Protestante, che sotto pretesto di Religione fù incarcerato da un' Inquisitore, solo per isforzarlo à pignergli varii quadri. p. 278. Narrazione d' un Protestante dalla Valli del Piemonte delle persecuzioni sofferte dall' Inquisizione, e della crudeltà commesse in quelle Valli l' anno 1655. nel qual' anno vi si fecero stragi cruente, ed immunità sì barbare, che mai ne fecero simili gli antichi

Tiranni, e nella qual' occasione si videro, mancanza di fede, frodi, e tradimenti grandi. p. 290. Rifiuto del Governatore di Pinaruolo d'incarcerare l'inquisizione all'istanza della Giustizia, dove si vedono le stragi, che fece in Francia per secondare il disegno di Filippo Secondo Rè di Spagna d'impadronirsi della Francia, ed infine la morte, che fece dare al grand' Arrigo Quarto, che solo poteva rintuzzare l'orgoglio all'Inquisizione. p. 316. Avvisi d'un Prete Romano del potere che hà l'Inquisizione nella Corte di Roma, e dell'affinità d'interessi, che hà co' quelli del Papa, non potendosi offender' una senza l'altro, già che questo sussiste per quella. p. 321., Tomus vero secundus sequentes materias exhibet: Doglianza d'un Libraro contro l'Inquisizione circa la tirannide esercitata da questa contro chi vende libri, perche non vuole, che la verità sia propalata al mondo. p. 4. Relazione della cospirazione de' Catolici Romani contro il Rè, il Governo, e la Religione Protestante d'Inghilterra, nella quale si scoprono tutti gl'intrichi suggeriti loro dall'Inquisizione, li nomi degli Ufficiali, e Cospiratori, che sono stati denunciati da Tito Oates, detto il Gran Denunciatore. p. 8. Racconto fatto da un Cittadino, Genovese della cospirazione che fece il Conte Giovanni Luigi Fieschi contro la sua Patria, istigato dall'Inquisizione, e dal Rè Francesco Primo sotto il motivo di spegnere la grandezza, e l'autorità d'Andrea, e Giannettino Doria; nel quale racconto vi si vedono tutte le particolarità di quella. p. 147. La Giustizia s'incamina verso Milano, ma le viene impedito l'ingresso nello Stato, ed un Commandante ne adduce li motivi, che sono, perche Gli Spagnuoli sono amici dell'Inquisizione ch'essa persequita. p. 198. Difficoltà proposte alla Giustizia da Serenissimo Duca di Parma circa la sua impresa contro l'Inquisizione, ed assieme le doglianze del detto Serenissimo contro il Papa per il suo Ducato di Castro, toltogli dal Papa, e per la Città Capitale di quel Ducato, che fù distrutta da Innocenzo Decimo, non potendo egli rimediare per teme dell'Inquisizione, che fa passare per infedele, chi s'opponne a' voleri del Papa. p. 205. Dif-

corso del Duca di Modena, nel quale si vede l' usurpazione fatta da' Papi del Ducato di Ferrara, appartenente alla Casa d' Este, e la cagione perche non può recuperarla. p. 214. Trattenimento d' un Cortigiano del Duca di Modena, colla Giustizia, dove si vede la cagione della Costruzione del Forte detto Urbano. p. 220. Ragionamento d' un Cavaliere Bolognese, dal quale si vede, che la Corte di Roma ha introdotto un Fisco scaltro, col mezzo dell' Inquisizione contro i privilegi concessi a qualche Città di non avervi fisco alcuno. p. 222. Alterigia Grande de' Ministri dell' Inquisizione nella Città di Firenze, che cagiona gran dolore a' Fiorentini, ed allo stesso Serenissimo Gran Duca. p. 231. Vigilanza Tirannica dell' Inquisizione nella Città di Livorno, espressa da un mercante straniero. p. 236. Cagione della rotta che diedero li Francesi agli Olandesi, che andavano al soccorfo degli Spagnuoli contro la Città de' Mesina nel Regno di Sicilia. p. 240. Spogliata la Giustizia sul confine dello Stato Ecclesiastico de' suoi arnesi, si adducono le cagioni di questo. p. 245. Sendo stata la giustizia imprigionata in Roma ad istanza dell' Inquisizione, e spogliata per pagare le sportole, viene consolata da uno scrivano. p. 249. Racconto fatto alla Giustizia dal Cavaglier Giuseppe Francesco Borri Milanese delle persecuzioni tollerate dall' Inquisizione, delle particolarità della sua vita, e di tutti li capi addossatigli dall' Inquisizione. p. 251. Memoriale dato dall' Inquisizione al Papa; affinché facesse incarcerare la Giustizia, nel quale si vedono li servizi, che l' Inquisizione fa al Papa per mantenerlo nella dignità, credito, e splendore, nel qual' è appo le Nazion sì interne, che straniere. p. 312. Contezza, che la Giustizia dà ad un Nobile Veneto di quanto le è successo in Roma da che fù imprigionata, e posta nel Castello Sant Angelo. p. 323. Ricordo lasciato al mondo dalla Giustizia, mentre trovandosi esposta in questo spicca il volo per ritornarsene al Cielo. p. 326. Avviso portato al Cielo da un' Angelo, della Continuazione del potere dell' Inquisizione sotto gli auspici Papali. p. 327. „ Denique ad tradita a Linborchio supra excerpta de origine & progressu inquisitionis commentarii loco esse poterit Basnagii Historia

cisimismis (160) pœnis (161) Ecclesiastica disciplina prosequi-

storia Ecclesiasticæ liber 24, integer, potissimum verò quod originem inquisitionis attinet *caput 9*. Cum tamen hoc opus in multorum manibus sit, illud excerptare hoc loco superfedeo. Confer dissertationem nostram *de origine processus inquisitorii* §. 55. T.

(160) Cur vero atrocissimis, quia videlicet crimen hæreseos est crimen atrocissimum. Ita enim vocatur a Lancelotto §. 13. *crimen atrocissimum* & notabilis est præter alios textus in *cap. quid in omnibus C. 32. qu. 7. Quid in omnibus peccatis adulterio gravius? Secundum namque in pœnis obtinet locum, quoniam quidem primum illi habent, qui a Deo aberrant, etiamsi sobrie vixerint*. Adde *cap. 30. C. 24. q. 3. Quid autem iniquius est quam impia sapere, & sapientioribus doctioribusque non credere?* Imo quid verbis opus est, cum nostrates & Theologi & Juri communitè hoc assertum Juris Canonici repetant. Ita enim textibus illis & similibus juris Canonici nixus Carpzovius *Part. I. Pract. Crimin. qu. Affirmat 44. n. 2. Nefandum ergo, inquit, crimen hæreseos est, gravissimum atque atrocissimum, quippe quæ non in homines, ut pleraque iniquitas & malitia, sed in Autorem Deum, communemque omnium parentem ac Dominum detestabilis atque execranda nequitia est. Quod vero majorem in illo syllogismo attinet, atrocissima crimina atrocissimis pœnis esse coercenda, et hanc agnoscit idem, dum ex ea conclusionem circa pœnam hæreseos ira format ibid. n. 8. Quanto magis ergo hæretici in gremio Ecclesiæ constituti a vero fide aberrando delinquant, quantoque majus scandalum præbent errori circa fides articulos pertinaciter inhaerendo, eosque malitiose oppugnando, tanto gravius in ipsos animadvertere debet Magistratus, tantoque diligentius prospicere, ut sincerum divini cultus exercitium vigeat, nec per Pseudo-prophetas corrumpatur vel invertatur, sed hæreses plane exterminentur. Eumque in finem citat etiam Johannem Gerhardum, Johannem Affelmannum, Balthasarem*

*Quod astute
arripuerit
Pontificii.*

Meissnerum & Petrum Wesenbecium, Theologos & JCtos celebres Lutheranos. Astute hanc confessionem nostratium arripuit quidem scriptor Pontificius, qui sub nomine Hierothei Baronowsky latere voluit, & anno 1673. scriptum Germanicum sub titulo des Gerechtfertigten Gewissens Zwangs/ id est, demonstrationes, quod iure ad fidem per poenas atroces cogi possint ac debeant hæretici, edidit, dum *cap. 1.* ad priorem illum Carpzovii locum provocat, & postea in eę totus est, ut *p. m. 159. seq.* pro deducenda veritate asserti, hæresin esse erimen gravissimum, demonstret, eam esse furtum & homicidium spirituale esse sacrilegium, esse scortationem & adulterium spirituale, esse gravius crimen falsatione ac depravatione moneat, esse blasphemiam, esse rebellionem, esse denique Apostasiam

*Responsiones
communis
nostratium.*

& transitum ad idololatriam. Jam videamus quid ad ista respondeat Samuel Pomarius, qui Wittebergæ anno 1674. scriptum istud sub titulo: Bewiesener Ungerechtester Gewissens-Zwang/ refutare voluit. Initio urget *p. 206.* adversarium fraudulentè allegasse Carpzovium, omitendo, quod Carpzovius pertinaciam requirat ad hæresin, & quod neget *n. 10. seq.* hæreticos poena capitali esse puniendos; tum prolixè a *p. 207. ad 238.* refutat vel comparisonem hæreseos cum criminibus aliis modo nominatis vel illationem adversarii

*Parum suffi-
cienter.*

ad comparisonem hæreseos cum illis delictis intuitu poenæ capitalis. Equidem quod Carpzovium attinet, memendum, ne impartialis Lector palpet, istud effugium de doctrina Carpzovii non plene recensita, impingere in methodum sinceræ disputationis. Major propositio: atrocità delicta atrocibus poenis esse punienda negari non potuit a Pomario, & Carpzovius etiam eam admittit, quamvis & hic autor ille fictitius, ne quidem Carpzovii auctoritate usus fuerit. De minore propositione, quod hæresis sit crimen gravissimum, saltem adduxerat testimonium Carpzovii, neque id negari potest. Etsi igitur omiserit annotare, quod Carpzovius neget, hæresin esse capitale puniendam, tamen ista responsio, si vel ipse Carpzovius ea fuisset usus, concessis præmissis negaret conclusionem, quod parum conveniens est officio ingenui disputatoris. Sed hoc est pene commune vitium nostratium, in hac materia de hæresi, quod doctrina eorum

eorum minus cohæreat quam doctrina Canonistarum. His hæresis crimen & quidem crimen atrocissimum est, unde & poenas atrocissimas eidem imposuerunt. Nostrates modo dicunt hæresin esse crimen, modo negant, aut declarationibus suis & limitationibus doctrinam de hac assertionem magis implicant, quam explicant. Eadem est ratio questionis; an hæresis sit crimen atrox nec ne? item an hæretici sint puniendi nec ne? & si puniendi, an poenis capitalibus an minoribus? Unde si Pontifici nostratibus, adversus ipsos ob spiritum persecutionis erga dissentientes invehentibus objiciant, quod nec nostrates a spiritu persecutionis sint immunes, frequens est responsio, nos a persecutione & coactione conscientiarum esse alienissimos, cum non interficiamus hæreticos sed saltem minoribus poenis eos afficiamus, quasi minores capitalibus poenæ non eum in finem inferantur, ut vel invidi dissentientes recedant a doctrinis suis, quas hæreticas dicimus. Me non ex affectu hæc scribere, sed plane rem ita se habere vel sola illa qu. 44. apud Carpovium docere potest, & integer tractatus Pomarii adversus illam fictionem Hierotheum Baronowsky, ubi istæ fluctuationes fere sunt perpetuæ. Nos istis ambagibus & non co-
 hærentibus responsionibus haud opus habeamus. Ostendimus, hæ-
 resin plane non esse crimen, ergo exinde sua sponte sequitur, etiam
 non esse crimen atrox, multo minus atrocissimum. Ad compara-
 tiones cum aliis criminibus respondemus duobus verbis. Simile non
 probare sed illustrare, simile non esse idem, simile non extendendum
 esse ultra tertium. T.

*Nostre re-
 spon-
 siones
 breviores &
 firmiores.*

(161) Mentem Canonistarum eleganter illustrat Burnet, *Hist. Illustratio de la Reform. en Anglet. lib. 1. p. 39.* "Le feu fut jugé la punition la plus propre pour les Heretiques, parce qu'elle étoit déjà affectée, au sortilège, aux enchantements, & au péché le plus contraire à l'institution du mariage: ainsi, pour donner à l'hérésie un air tout-à-fait, affreux, il falloit lui insinuer le plus affreux des supplices. D'ailleurs, cette punition laissoit l'idée du feu éternel, qui dans la pensée des nouveaux Inquisiteurs, ne pouvoit manquer d'être le partage des misérables, dont ils condamnoient les corps aux flammes

ex Burneto.

sequitur : (162) nam schismaticos (163) excommuni-
catio-

temporelles. Et certainement, la consequence en auroit esté assez juste s'ils eussent sçû forcer Dieu à exécuter cette dernière partie de leurs jugemens, comme ils contraignoient les Magistrats d'en exécuter la première partie. Quoy qu'il en soit, ils publioient, qu' infailliblement Dieu confirmeroit leurs Arrêts, selon cette célèbre promesse de l'Evangile, *ce que vous lierez en terre, sera lié au Ciel*. Du reste, parce qu'il auroit esté, ou difficile, ou dangereux de combattre ce qu'ils avançoient avec une si grande assurance, on tâchoit de se persuader, que l'exécution visible de leurs sentences seroit suivie de l'exécution invisible des mesmes sentences. En général, ce qu'ils condamnoient comme hérésie, passoit pour la chose du monde la plus pernicieuse. T.

Summa doctrina communis nostratum,

(162) *Practica hæc est Pontificiorum vulgatissima, ut, quisquis non facit cum Romana Ecclesia, atrocissimis suppliciis subiciatur, & morte sua animi sensa expiet. Cum tamen ante omnia huc maxime annitendum sit, ut in gremium Ecclesiæ reducantur, qui diversum statuunt, & ex sacris literis rectius informantur, placide simul admoneantur, & nihil omittatur, quod ad restitutionem facere possit. Res pietatis, inquit Maximilianus II. Imperator in litteris ad Lazar. a Schvendi. gladio non vult dijudicari, neque tractari: nec enormius peccatum dari potest; ejusdem Maximiliani judicio, quam in conscientias imperium exercere velle. Certe, ut credas, intellectus principaliter debet erudiri & induci. Utrunque enim voluntas promptam & paratam se ostenderit, nisi tamen intellectus ante persuasus fuerit, aut nulla aut hypocritica elicietur fides. At solis mandatis, nulla accedente doctrina fidem exigere, est velle imperare intellectui, qui leges non audit. Quis enim mihi imponat necessitatem, inquit Lactantius l. s. c. 19. vel credendi quod nolum, vel quod velim, non credendi; nihil tam voluntarium, quam religio, in quasi animus aversus, jam sublata, jam nulla est*

DE HAERETICIS ET SCHISMATICIS, &c. 192
 cationis sententia Canones insectantur : & si nec sic
 re-

est, &c. Et quanquam præcesserit institutio, ad credendum tamen id, quod ita propositum est, per supplicia cogere non licet. Objectum enim, quod proponitur ratihabendum, & paritio, i. e. ratihabitio cujuscunque veritatis supernaturalis sive theologicæ, non per naturam, in quam solam magistratui imperium est; sed per solam supernaturalem gratiam cognosci & præstari potest. Non potest igitur Magistratus pœnis propositis adigere subditos, ut aliter credant; potest tamen prohibere, ne sententiam diversam in vulgus proferant, & Ecclesiæ scandalum præbeant, addita etiam pœna, si quid adversum commiserint, *c. refecanda 24. qv. 3. l. 1. C. de SS. Trin.* Eadem ratione potest prohibere princeps, ne seditiosæ aut turbulente vel oppugnetur verum vel defendatur, cum actus hi omnes sint voluntatis opus & ab arbitrio humano pendeant, atque ideo imperio subjaceant. Quin potest Princeps etiam ultimum supplicium decernere, si ubi fuerint hæretici, qui seditiose dogmata sua spargant, aut blaspheme divino numini insultent; non quidem propter hæresin, sed propter blasphemiam aut excitatam seditionem; Carpz. *in pr. crim. p. 1. qv. 44. n. 41.* Extra hoc casus vix erit, ut capitis supplicium inferre liceat hæreticis. Imo vero, ut loquitur Maximilianus II. Imp. *d. l.* ipsis rerum argumentis & eventu ipso expertum est, suppliciorum crudelitate, sectionibus & ustionibus non posse hanc rem confici. Add. Hug. Grot. *de jur. bel. & pac. l. 2. c. 20 n. 59. Z.*

(163) Quæ supra nota 155. 156. 157. de incerta differentia Schismaticorum ab hæreticis ex doctrina Canonistarum jam notata sunt, illustrari possunt ex iis; quæ Gonzalez Tellez notavit *ad cap. 2. de Schismat. n. 3. 4. 5.* ubi *d. n. 5.* docet, in effectu ex mente Canonistarum schisma æque grave crimen esse, ac hæresin, ac æque atroci pœna mortis esse puniendum: Id est, ut dixi *d. not. 157.* quicquid placet Pontificis, schisma, hæresis, blasphemia est. Ita enim

resipuerint, ab omni ministerio Ecclesiastico deponentur, adhibito etiam, si necesse fuerit, brachii secularis auxilio, ad illorum insolentiam coercendam, cum omnium etiam bonorum confiscatione. Ordinationes quoque (164) ab his factas, & dignitatum siue beneficiorum concessiones, alienationes rerum Ecclesiasticarum, omni penitus firmitate carere voluerunt.

Hæ.

Bonifacius VIII. *cap. un. de schismat. in 6. Deposuimus dictum Jacobum & Petrum (de Columna) a Cardinalatus bus ejusdem Ecclesiae, & ab omni cardinalatus commodo & honore, ipsosque indicavimus SCHISMATICOS & BLASPHEMOS, & tanquam HÆRETICOS puniendos &c.* Adde Platinam in *vita Bonifacii 8. circa finem. Joh. Rubeum in vita Bonifacii 8. lib. 1. cap. 21 p. 222. T.*

Objectio.

(164) Imo firmitate sua non carent, si modo aliqua DEO colligatur Ecclesia, & retineantur substantialia ac fundamentalia doctrinæ Christianæ, ut maxime ministerium non sit ab omnibus erroribus liberum. Gerhard, *loc. de minister. Eccles. n. 155. seq.* Et ne quidem olim pro irritis habebantur Ordinationes ab Arianis factæ. Refert Luitprandus *l. i. c. 8. ordinatos a Formoso Papa ab Sergio depositos & iterum ordinatos fuisse. Quod quam male egerit, inquit, pater sanctissime, animadvertere poteris, quoniam & hi, qui a Juda Domini nostri Jesu Christi prodire ante productionem salutem s. benedictionem apostolicam perceperunt, ea post productionem propriique corporis suspensionem minime sunt privati, nisi quos improba forte defœdarent flagitia. Benedictio siquidem, quæ ministris Christi impenditur, non per eum, qui videtur, sacerdotem infunditur, nec enim qui rigat est aliud, &c.* Add. Chist. Justell. *Cod. can. Eccles. univers. p. 143. Z. ad*

Hæretici, nisi hæresin abiuraverint, omni Ecclesiastica prærogativa nudati traduntur seculari curie puniendi.

§. 3. In hæresi *b*) autem deprehensi, (165) *b*) c. ad ab- præter perpetui vinculum anathematis, si clerici sint, *oleudam.* vel religiosi, totius ordinis Ecclesiastici prærogativa &c. ex- spoliandi erunt, (166) & omni officio, & beneficio *commun-* nudati, (167) secularis relinquuntur arbitrio potesta- *camus §. 1.* *ead. tit.* *tis,*

ad §. 3.

(165) I. Christus non alium agendi cum hæreticis modum *Objectio a-* præscripsit, quam ut ab illis caveamus *Matth. VII. 15.* ut a fermen- *lia.* to seu falsa doctrina ipsorum caveamus *Matth. XVI. 6, 12.* ut eos qui semel atque iterum commoniti Ecclesiam non audiunt, pro Eth- nicis & publicanis habeamus *Matth. XVIII. 17.* Non igitur debet hæreticorum qua talium pœna ad capitale supplicium extendi, sed spiritualibus potius armis confodi debent, & extirpatio eorum soli DEO, Domino vineæ, committenda est, præsertim cum nec alius modus in primitiva Ecclesia observatus fuerit, Z.

II. Quæ hic de hæreticis capitaliter non puniendis monuit *Monitum ad* Zieglerus, adea repete monita *nota 160.* de doctrinis communibus *illam.* nostratum. Si hæretici spiritualibus armis confodi debent, & ex- tirpatio eorum soli Deo Domino vineæ committenda est, ut docet Zieglerus, nulla pœna temporalis adversus hæreticos locum habe- re debet, T.

(166) Degradatio ex mente Canonistarum ideo præcedere *Degradatio* debet, ne in Clericum extendatur jurisdictio Magistratus secularis. Z. *cur inventa.*

(167) De degradatione ex professo jam supra actum *lib. 1. Remissio.* *tit. 20.* Adde hoc libro *notam 60.* Modum degradandi describit Limborch, *Illyst. inquis. lib. 4. cap. 34. p. 349.* Ab degradationem *Modus de-* actualem faciendam olim requirebatur certus numerus judicum *gradandi,* *nam oppositus*

*modo ordi-
nandi.*

nam ad audiendum Episcopum duodecim Episcopi, ad Presbyterum sex Episcopi, ad Diaconum tres Episcopi requirebantur. At quia in casu hæresis ad exauthorandum Religiosum jam per iudices fidei iudicatum difficulter tot episcopi convenire poterant, juxta potestatem a Gregorio IX. datam, convocat Episcopus Prælatos, Abbates, & viros Religiosos suæ diocesis, ut ad diem ipsius traditioni destinatum adsint; ipseque Episcopus Pontificalibus indutus, & Prælati suæ diocesis ipsi assistentibus, ipsum degradandum omnibus suis vestimentis indutum, non aliter ac si ministraturus esset, coram se constituit, & a suo Ordine degradat, incipiendo a superiore, & per gradus descendendo ad infimum; Et sicut conferendo Ordines utitur Episcopus verbis ad hoc per Ecclesiam ordinatis: ita degradando in qualibet depositione, & casulæ, & stolæ, & aliorum, utitur quibusdam verbis plane contrariis, quibus se illi hunc ordinem auferre testatur. Ita ut collatio Ordinum, & degradatio, fiat ordine & ritibus directe sibi invicem oppositis: Ordines enim, quando conferuntur, initium sit ab infimo, & tandem per gradus confertur supremus. Primo confertur ordo Ostiarii his ritibus & verbis. Episcopus claves ex altari acceptas ei tradens quem Ostiarium vult constituere: *sic age, inquit, quasi Deo redditurus rationem pro his rebus quæ his clavibus recluduntur.* Leclorem ordinat Episcopus hoc ritu: præsentem populo in ejus ordinatione librum, quo descripta sunt quæ ad hanc functionem pertinent, illi tradens, inquit: *Accipe & esto verbi DEI relator, habiturus, si fideliter & utiliter impleveris officium tuum, partem cum iis, qui verbum DEI bene ministrarunt ab initio.* Exorcistam Episcopus instituit, illi porrigendo librum in quo exorcismi continentur, usus ea formula verborum; *Accipe & commenda memoria, & habe potestatem manus imponendi super energumenos, sive baptizatos, sive catechumenos.* In Acolythi ordinatione hic ritus servatur: Postquam Episcopus ordinandos officii sui diligenter admonuit, lumina eorum singulis tradit in hunc modum: *Accipe cerosarium cum cereo, & scias te ad accendenda Ecclesia luminaria mancipari, in nomine Domini:* Deinde

inde etiam urceolos vacuos, quibus aqua & vinum in sacrificio ministratur: *Accipe urceolos ad suggerendum vinum & aquam in Eucharistiam sanguinis Christi, in nomine Domini.* Subdiaconos ordinaturus Episcopus, legem perpetuæ continentiae huic ordini impositam esse admonet, edicitque neminem in Subdiaconorum ordinem cooptandum esse, cui ultro hanc legem accipere non sit propositum: Deinde post solemnem litaniarum precationem, quæ Subdiaconorum munera & functiones sint, enumerat atque exponit. His peractis eorum singuli, qui ordinantur, ab Episcopo quidem calicem & sacram patenam accipiunt; ab Archidiacono vero, ut intelligatur Subdiaconum Diaconi officio subservire, urceolos vino & aqua plenos, una cum lebe et linteolo, quo manus abstergantur, dicente Episcopo: *Videte cujusmodi ministerium vobis traditur; ideo vos admo- neo, ut ita vos exhibeatis, ut Deo placere possitis.* Adduntur præterea aliæ preces. Ad extremum, cum Episcopus sacris vestibus Subdiaconum ornavit, ad quarum singulas propria verba & ceremoniæ adhibentur, tradit ei Epistolarum librum, ac dicit: *Accipe librum Epistolarum, & habe potestatem legendi eas in Ecclesia sancta Dei, tam pro vivis, quam pro defunctis.* In Diaconi ordinatione pluribus & sanctioribus precibus utitur Episcopus, & alia addit sacrarum vestium ornamenta: Præterea manus ei imponit: Denique Evangeliorum librum ei tradit his verbis: *Accipe potestatem legendi Evangelium in Ecclesia Dei, tam pro vivis, quam pro defunctis, in nomine Domini.* Sacerdos hinc ritibus ab Episcopo ordinatur: Primo, manus ei, una cum omnibus Sacerdotibus qui adsunt, imponit; deinde stolam humeris aptans eam ante pectus in crucis formam componit: postea manus sacro oleo inungit, tum calicem cum vino, & patenam cum hostia tradit, dicens: *Accipe potestatem sacrificium offerendi Deo, Missasque celebrandi, tam pro vivis, quam pro defunctis.* Ad extremum manibus iterum capiti ejus impositis: *Accipe, inquit, Spiritum Sanctum, quorum remisseris peccata, remittuntur eis, & quorum retinueris, retenta sunt.* Degradatio fit verbis & ritibus plane contrariis: Exemplum illius habemus in Libro Sententiarum

Inquisitionis Tholosanæ, fol. 137. in Joanne Philiberto Presbytero, qui Valdensium se communioni adjunxerat, quemque jussu Papæ Archiepiscopus Tholosanus (quoniam Episcopus Auxitanus cujus Diocesi subiectus erat obierat) presentibus aliis Abbatibus, Prælatibus aut eorum Vicariis, omnibus suis Ordinibus degradatam curiæ seculari tradidit. Postquam enim constitutus fuit in vestibus sacerdotilibus, omnia illi ornamenta, certis quibusdam adhibitis verbis, ablata sunt. Calix & Patena: *Auferimus tibi calicem & patenam, teque exuimus & privamus officio & potestate offerendi Deo sacrificium, & missam quamlibet celebrandi.* Stola Sacerdotalis. *Auferimus tibi orarium sive stolam sacerdotalem, cum jugum Domini suave representatum in illa portare contemneris, & stolam innocentie observare.* Dalmatica. *Auferimus tibi Dalmaticam Diaconalis officii ornamentum, cum ipsam non portaveris in indumentum lætitiæ & vestimentum salutis.* Liber Evangeliotum. *Auferimus tibi librum Evangeliorum, teque in Ecclesia Dei legendi officio & potestate exuimus & privamus.* Stola Diaconalis. *Auferimus tibi stolam Diaconalem, teque exuimus & privamus potestate Diaconale officium exercendi.* Calix, patena, urceolos, aqua, manile, manutergium. *Auferimus tibi calicem, patenam, urceolum, aquam, manile, manutergium, subdiaconatus officii instrumenta, teque illorum usu exuimus & privamus.* Tunica subdiaconalis. *Auferimus tibi tunicam subdiaconalis officii ornamentum, cum illa usus non fueris ad justitiam & salutem.* Manipulus. *Auferimus tibi manipulum subdiaconatus officii ornamentum, teque exuimus & privamus ministerio designato in illo.* Liber Epistolarum. *Auferimus tibi librum Epistolarum, teque exuimus & privamus potestate legendi eas in Ecclesia sancta Dei.* Ceroferarium. *Auferimus tibi ceroferarium, teque exuimus & privamus officio luminaria in Ecclesia accendendi.* Urceolus. *Auferimus tibi urceolum, ne de cætero ea utaris ad suggerendum vinum & aquam in eucharistiam sanguinis Christi.* Liber exorcismorum. *Auferimus tibi libellum exorcismorum, teque privamus & exuimus*

tis, (168) animadversione debita puniendi, (169) ni-
fi

mus potestate manus super energumenis, siue baptizatis, siue catechumenis, imponendi. Liber cum quo fuit Lector, Auferimus tibi codicem quem cum lectoratus ordine suscepisti, teque exuimus & privamus potestate illum legendi de cætero in Ecclesia sancta DEI. Claves, Auferimus tibi claves Ecclesie, teque exuimus & privamus officio & potestate custodiendi res que ipsis clavibus recluduntur, & portas etiam Ecclesie aperiendi siue claudendi, Auctoritate DEI Omnipotentis Patris & Filii, & Spiritus Sancti, ac etiam potestate nobis, ut præmittitur in hac parte commissa, auferimus tibi habitum clericalem, & te ab omni Sacerdotali & alio quolibet ordine deponimus ac etiam degradamus, teque spoliamus & exuimus ab omni honore, beneficio ac privilegio clericali: & nihilominus pronuntiamus & dicimus nobili viro Domino Guiardo Seneschallo Tholesano hic præfenti, ut te in forum recipiat degradatum: Ipsum tamen instantè requirimus & rogamus, ut citrà mortis periculum & membri mutilationem suam circa te sententiam moderetur. Post hæc radatur sibi caput, antequam ipsum recipiat curia secularis. Haetenus Limborchius. T.

(168) I. Dicuntur tunc tradi brachio seculari: Nec enim iterum ratio alio loco hic habentur Magistratus, quam tortorum & carnificum, degradationis inventa, & ritus. qui sententias inquisitionis exequantur. Sed in clericis præcedit degradatio, quæ quidem non alio fine adhibetur, cum character sit indelebilis, quam ne videatur Magistratus Jurisdictionem suam in hominem illius ordinis exercuisse. Extat degradationis forma in Pontificali fol. 206. verso, ubi rubrica ita habet: Degradandus indumentis Sacerdotalibus si Sacerdos sit, indutus, vel Diaconalibus si sit Diaconus, & sic de reliquis ordinibus & indumentis, offertur Pontifici, id est episcopo: Pontifex vero quæst exequendo sententiam depositionis in illum dudum prolatam, præ-

si continuo post deprehensionem erroris ad fidei Catho-

sente iudice seculari, cui degradandus debet relinqui, publice abradit cum vitro, vel cultello, vel alio huiusmodi leviter, sine sanguinis effusione, loca manuum illius, quæ in collatione ordinum imuncta fuerunt, & etiam tonsuram si velit; Et consequenter seriatim & sigillatim detrahitis illi omnia insignia, sive sacra ornamenta, quæ in ordinum susceptione recepit, & de-
num exuit illum habitu Clericali, & induit laicali, dicens publice iudici seculari presenti, ut illum propter scelera sua sic depositum, degradatum, expoliatum, & exautoratum, in suum si velit forum recipiat. M. p. 236. Adde supra p. 265. & 271.

Ufus huius
histrionæ apud
Proce-
stantes,

II. Sed si degradatio ideo est inventa, ut Zieglerus & Mar-
refius docent, ne in Clericum extendatur jurisdictio Magistratus se-
cularis, cur degradatio adhuc apud nos in usu est? Esse enim in
usu testatur Stryk. *ad Brunnem.* p. 755. & patet exemplo pastoris
ob crimen falsæ monetæ 6. Junii 1707. Hanoveræ degradati, quod
refert der Neuestellte Agent de anno 1708. p. 375. *seq.* Respon-
det equidem Strykius *d. l.* hoc apud nos non esse necessita-
tis, conducere tamen, ut dignitas ordinis clericalis apud plebem
illibata maneat. Mallem dicere pertinere hunc usum ad reliquias
artis histrionæ, ut Voetius nominat, Papatus. Optandum esset,
ut ministerio Evangelico apud Lutheranos major honor exhibere-
tur, quam fieri solet communiter, qua de re conquestus sum *in*
dissert. de offic. princ. Evang. circ. aug. salar. & Honor. Ministr.
Eccles. s. 5. & 6. Galli clero suo magnos honores exhibent, & ta-
men supra p. 270. ex Zieglero notavimus, apud eos Clericos gra-
vioris delicti reos capite nonnunquam plecti a iudice Laico, nulla
degradationis solennitate præmissa &c. T.

Differentia
juris civilis
& Canonici,

(169) Secularis autem iudex causam de novo examinare de-
bet, *Novell. 123. c. 21.* quanquam id communiter negent Canonici,
stæ,

tholicæ unitatem recurrere, & errorem suum publice abjurare, (170) & congruam satisfactionem (171) exhibere consenserint. Laici vero, (172) nisi (pro-ut dictum est) abjurata hæresi & satisfactione exhibita, ad fidem redierint orthodoxam, secularis judicis arbitrio relinquentur, (173) debitam pro qualitate facinoris ultionem recepturi. (174)

Bo-

stæ, quibus Magistratus civiles tantum executores sunt, & veluti ministri potestatis ecclesiasticæ Z.

(170) Manifestum hæreticum publice abjurare debere, *Abjuratio non manifestum aut suspectum tantum, coram tribus aut quatuor testibus, tenet Jacobus Menoch. de arb. jud. quest. cas. 372. Abjuratio talis exemplum extat in c. Ego Berengarius 42. de consecrat. dist. 2. Z.* *Abjuratio publica & privata.*

(171) Tolerari poterit illa, si meriti absit opinio. Utique *Declaratio.* enim faciet tum ad eluendum coram Ecclesia scandalum, Vid. quæ dixi *lib. 2. tit. de pœnitent. Z.*

(172) Nullam hic inter Clericos & Laicos facit autor diff. *Alia.* ferentiam aliam, quam quod Clerici prius debeant officiis & dignitatibus exui, atque omnino degradari, quam seculari judici tradantur. Z.

(173) *Fatemur nos cum Bellarmino, non debere Episcopum accusatorem agere in causa sanguinis: sed nequaquam con-* *Male coha-*
cipere possumus, quia ratione Episcopus, cui illicitum est acusa- *rere jus Ca-*
torem agere, possit non tantum hæreticos excommunicare. sed & *nonicum.*
quod urget Bellarminus, relinquere judici seculari, & hortari e-
tiam iudices, ut munere suo fungantur. Hoc enim majus quid
est, quam accusatorem agere. Accusator enim crimen probare
intendit, ut eo probato iudex sententiam pronuntiet. Quando
vero Episcopus reum sententia sua pronuntiavit hæreticum, &

judici seculari tradit, necessitatem imponit judici, hæreticum damnatum, sine ullo ulteriore examine, supplicio ignis interimendi; & si hic aliquantum cunctetur judex secularis, Episcopus eum hortatur, quin & excommunicationis pœna compellit, ut munere suo fungatur. Quis hic Episcopum ab hæretici sanguine ac cade immunem pronuntiabit? Quis non videt, unicum necis hæretici causam esse Episcopum; Magistratum vero secularem instrumentum tantum cadis esse, Episcopo per omnia inserviens cæca obedientia, cuique illicitum est, sub qualicunque prætextu, obsequium Episcopo denegare? Quare si accusatoris partes in causa sanguinis Episcopo suscipere illicitum est: multo magis illicitum censei debet, damnatos hæreticos judici seculari tradere, & maxime judices hortari, ut munere suo fungantur. Hac non sine ratione Canonistis objicit Limborchius *Hist. Inquis. lib. 1. cap. 4. p. 10. T.*

*Intercessio
Cleri hypo-
critica pro
Reo.*

(174) Neque enim in arbitrio judicis est, ut pœnam hæretico declarato remittat per modo notata, quamvis Clerus pro reo intercedat, ut jam supra ad *libr. 1. nota 298. sect. 3. p. 271.* ex *Maresio* observavimus. Ne vero de affectata illa & simulata intercessione ulli dubium oriri possit, offeramus & alia autorum loca huc pertinentia, *Anton. Mathæi. Manuduct. ad ius Canon. lib. 3. tit. 3. p. 277. seq.* Quod si questio est de hæresi, judex ecclesiasticus & reum condemnat & causa cognita condemnatum, si sanguinis pœna irrogenda, rursum ad magistratum summo supplicio ab eo efficiendum remittit cap. novimus de V. S. cap. ad falsariorum, c. cum non de judic. c. excommunicamus de hæret. &c. *Curia* dicitur tradi c. si quis sacerdotum II. q. 1. id est, judici seculari communito tamen prius etsi perquam ridicule, ut clementer cum reo agat. *Perr. de Marc. ad cap. Clericus 3. q. 4. v. 12. & n. penult. & ult.* Putant satis sic superque canonibus satisfactum. Idem *Anton. Mathæi. tit. 4. p. 281.* Per magistratus scilicet comburebant (Clerici condemnatos) De causa ipsi cognoscebant. Subjiciebant torturæ, truncabant, mutilabant. Magistratus ipsis ut minister, ut instrumentum servitæ. Atque ita adhuc hodie.

Et

Et torquent ipsi & condemnant, petunt tamen, sed ridicule, ne acerbius magistratus potestatem exerceat, ne occidat, ne jugulet, Gaspar Scioppius in Epistola de morte Iordani Burni, quam edidit Autor des entretiens sur divers sujets p. 287. seq. dum sententiam in Brunum latam recenset, ita rem narrat p. 297. Fere t. giunt biennio postquam hinc in inquisitionem devenit nupera die nona Februarii in supremi Inquisitoris Palatio, praesentibus Illustrissimis Cardinalibus S. Officii Inquisitionis (qui & senio & rerum usu & Theologiae jurisque scientia reliquis praeslant) & consultoribus Theologis & seculari Magistratu, Urbis Governatore, fuit Brunus ille in locum inquisitionis introductus, ibique genibus flexis sententiam contra se pronuntiari audiit. Ea autem fuit hujusmodi: narrata fuit ejus vita, studia & dogmata, & qualem inquisitio diligentiam in convertendo illo & fraterne adhibuerit, qualemque ille pertinaciam & impietatem ostenderit: inde eum degradarunt, ut dicimus, prorsusque excommunicarunt & seculari Magistratui tradiderunt puniendum, rogantes, ut quam clementissime & sine sanguinis profusione puniretur. Agnien claudat Limborchius Histor. inquisit. lib. 4. c. 40. p. 365. seq. Similiter in eod. capit. novimus de V. S. mandatur ut Ecclesia pro eo, qui curiae seculari puniendus traditur, efficaciter intercedat, ut citra mortis periculum sententia circa eum moderetur. Et licet Fridericus Romanorum Imperator lege sua caverit; Apud nos pro talibus nemo intervenire praesumat, quod qui fecerit, in ipsum nostrae indignationis aculeos non immerito converteremus: nihilominus apud alienum forum pro eo intercedere possunt iudices Ecclesiastici: & licet vetetur intercessio, quae tendat ad favorem haeretici, vel ad impedimentum justitiae, non tamen vetatur, quae conducit ad vitandam irregularitatem, quaeque ab ipso jure est nominatim praescripta. Veram difficultatem hanc plane sustulit solers Romanorum Pontificum industria, qua cautum est non modo circa Inquisitores, sed etiam circa consultores, ut irregularitatem securius evitarent. Nam Papa Paulus IV. Romae die 29. Aprilis anno 1557. conside-

Bona hæreticorum post latam sententiam confiscantur.

e) can. cum
secundum
cod. in 6.

§. 4. Bona quoque c) damnatorum propter hæ-

rans in congregationibus, quæ in causa hæresis coram ipso fiebant, intervenire solere pro maiori parte clericos seculares & regulares in sacris & sacerdotio, ac in Episcopali, Archiepiscopali, vel alia maiore dignitate forsan constitutos, ac nonnullos etiam Cardinales, & sæpe contingere juxta qualitatem casuum & delictorum, de quibus agebatur, eos contra reos sententiam dicere, ex qua membri mutilatio, seu sanguinis effusio, etiam usque ad mortem naturalem fuerit suscitata; proinde eorundem securitati & tranquillitati mentis & conscientie consulere volens, statuit ac decrevit, ut prædicti omnes, qui in iudicando sibi assisterent, non solum in causis hæresis, sed etiam in quacunque causa criminali, quæ coram ipso tractata fuerit, vel tractaretur, sententiam possent dicere contra reos, quæ damnerentur ad questiones seu torturam, aut alias pœnas condignas, etiam usque ad mutilationem membri, & ad mortem naturalem includere, absque alicujus censura vel irregularitatis incursum. Idem decretum confirmavit postea Pius V. extendique voluit ad omnes inquisitores, eorumque Vicarios, Commissarios, & Consultores; ut restat Urbevis Locatus in opere judiciali inquisitorum circa finem, titulo de decretis. Itaque hodie stantibus his decretis, non videtur necessaria hæc protestatio, cum rei hæreseos actualiter traduntur seu relinquuntur curiæ seculari, ad hoc, ut Inquisitores evitent irregularitatem. Cæterum omitti eam nolunt, quoniam & communi jure, & generali fori Ecclesiastici consuetudine nititur, nec reticienda sunt plura remedia quæ ad eundem fidem securius consequendum parari possunt. T.

ad

hæresim ipso jure, (175) & omni spe potiundæ hæreditatis filius adempta, (176) confiscata intelligentur: aut si Clerici fuerint, (177) Ecclesiis, (178) a quibus stipendia receperunt, applicabuntur. Confiscatio-*c. excom-* nis tamen hujusmodi executio, vel bonorum occu-*municatio*, facienda non erit, antequam super crimine-*mus §. dam-* sententia fuerit promulgata. (179) *nati h. t.*

Ob

ad §. 4.

(175) Hac ratione dominium immediate ad fiscum a tem-*Quid sit: i.* pore commissi delicti transit, & cum illo fructus omnes jure acces-*ipso jure?* sionis tanquam mala fide a delinquente percepti. Vid. Franzk. *ex-* *erc. 14. qv. 7. num. 30. 31.*

(176) Jure civili non filii tantum, sed etiam deficientibus *Quid jure* illis agnati orthodoxi admittebantur ad hæreticorum successiones. *civili?* *l. 10. C. de hæret.* quod tamen mutatum quidam putant per rescriptum Friderici in *auth. Gazaros, C. eod.* Verum istud rescriptum dubiæ autoritatis esse dicit Antonius Matthæus *de criminib. tit. de pan. c. 2. n. 6.* ubi simul jura hæc Pontificia sollicitat, ea imprimis ratione, quod confiscationes bonorum ad Pontificem nullatenus spectent, cum Servator noster iis adeo se non immiscuerit, ut ne arbitri quidem officio fungi & dividere inter fratres hereditatem voverit. Z.

(177) Confiscatio hæc intelligi debet de bonis Clerici pa-*Declaratio.* trimonialibus, non de bonis Ecclesiæ, cui inservit ille. Tiber. Decian. *tract. crim. lib. 5. c. 44. n. 2. Z.*

(178) Non ubique hoc observatur; sed varie plerumque di-*Praxis va-* stribuntur bona, ita ut pars nonnunquam cedat Ecclesiæ, pars *rians.* inquisitoribus; pars Episcopo, Atque alibi id aliter usu venit. Vid. Sebast. Gnazzin. *de confiscat. bon. conclus. 21. n. 14. seqq. Z.*

(179) Tum demum scilicet licitum est apprehendere pos-*Declaratio.* sessionem. Et hic illico post sententiam latam poterit judex secu-

M (11)

la-

Ob hæresim maritorum, dotes uxorum non sunt confiscandæ, nisi scienter contraxerint matrimonium cum hæreticis.

§. 5. Sed & cum alteri per alterum iniqua conditio inferri non debeat, propter hæresim maritorum, uxorum Catholicarum (180) dotes *d*) confiscari non debent, (181) nisi forte cum viris matrimonio-

*d.c. decre-
vit. de
her. in 6.*

laris etiam invito iudice Ecclesiastico & cunctante bona condemnati publicare, eo quod jam ante ipso jure confiscata intelligantur. Tib, Decian, *d. l. n. g. Z.*

ad §. 5.

*Catholicorum
visus
quo jure
competat
Pontificiis.*

(180) Catholici titulum sibi soli tribui vult Ecclesia Romana, & ab reliquis omnibus hac nota distingui. Sed enim non alio respectu dicitur Ecclesia catholica, quam propter fidem & consensum cum tota Ecclesia seu cœtu omnium vere credentium per totum terrarum orbem diffuso. Jam certum est, inquamplurimis dogmatibus, quæ Pontificii magno numero doctrinæ de invocatione, poenitentia, Eucharistia, & præsertim de pontifice suo, superaddiderunt, nullum inveniri consensum reliquarum Ecclesiarum, & hoc respectu neque catholicismum his tribui posse, sive is capiatur respectu temporum, sive respectu locorum. Imo vero, dum negant illos esse catholicos, qui alia dogmata non admittunt, maximam Christianorum partem ingente injuria afficiunt, cum plures longe sint, qui dogmata illa ignorent aut improbent, quam qui profiteantur vel approbent, *Z.*

Ratio.

(181) Mansit enim mulier dotis domina *l. 4. ff. de collat. bon. l. 3. §. 5. de minor. l. 16. ff. de religiof. l. 20. ff. de iur. dot. l. 7. l. 17. l. 10. ff. eod. l. 24. §. 5. ff. sol. matr.* & quanquam tale dominium in effectibus quibusdam constante matrimonio quieverit, plene tamen illud reviviscit, ubi vel solutum fuerit matrimonium vel

ri-

monia contraxerint, quos hæreticos esse sciebant. (182)

Etiam post mortem bona hæreticorum confiscantur.

§. 6. Post mortem *e*) quoque (183) ob scele-*e*) c. accu-
ris immanitatem (184) hæreticos poena prosequitur: *satur s.*
ideoque & si criminoso vivente nihil fuerit super *pen. cod.*
bonorum confiscatione declaratum, nihil minus ad *m. 6.*
eam etiam ipso mortuo procedendum erit.

Hæretici non possunt tradi Ecclesiastica sepulture. Et tumultantes eos excommunicantur, nec ante absolvuntur, quam propriis manibus exhumaverint.

§. 7.

ritus ad inopiam reductus fuerit, vel bona ejus fisco applicentur.
Add. l. 2. C. ne ux. pro marit. Z.

(182) Videtur enim tum mores mariti approbasse. Quem *Ratio*,
admodum in simili ex nonnullorum sententia perdit privilegium præ-
lationis in concursu mulier, quæ sciens Viro jam ante obærato nu-
puit, Carpzov. l. consl. 28. def. 84. Z.

ad §. 6.

(183) Quanquam mors delinquentis non aboleat confisca- *Objectionem*,
tionem, quæ alias crimini debetur; tamen cum ipsa confiscatio non
satis videatur convenire hæresi, quæ in intellectu consistit, multo
minus conveniens erit tum, quando intellectus actiones in hac vita
edere amplius nequit delinquens, & quando jam in proprium hu-
jus rei judicium, ad tribunal scilicet divinum, translatus est. Z.

(184) Sed debebat etiam Zieglerus respondere ad exceptio- *Remissio*,
nem Canonistarum, haud dubie objectionem ejus elidere volenti-
um per rationem, quod hæresis sit crimen atrocissimum. Undere-
pete a nobis dicta ad hanc exceptionem supra *nota 160.* T.

f) c. z. in §. 7. Ecclesiastica f) quoque sepultura (185) *princ. end.* usque adeo carere debent, ut si qui eosdem creden-
sit, in 6. tes, (186) aut fautores eorum scienter Ecclesiasticæ
 sepulturæ tradere ausi fuerint, excommunicationis
 sententiæ subiacere debeant, nec antea absolutionis
 mereantur beneficium, quam propriis manibus (187)
 huiusmodi corpora extumulent, (188) & projiciant:
 (189) locus autem ille perpetuo carebit sepultura. (190)
 De-

ad §. 7.

Remissio.

(185) Dixi aliqua ad *ad lib. 2. tit. 24. § non tamen 9. nota*
 760. p. 1101. Z.

Credentes &
Fautores
qui?

(186) Credentes hæreticorum dicuntur, qui eorum errori-
 bus contra fidem assentiuntur, & implicite credunt, quod aliqui
 hæretici credunt. Fautores vero eorum dicuntur, qui illis opem
 præstant, ne a iudicis ministris comprehendantur, aut comprehen-
 si puniantur, aut quoquo modo illis favent in hæresi tuenda aut do-
 cenda, celando scilicet, dissimulando &c. Augustin. Barbof. *ad c.*
13. X. de hæret. n. 20. 23. Z. Adde infra *notam 208.*

Declaratio.

(187) Solus tamen id forte non perficiet, nec levabit cada-
 ver sua unius manu. Sufficiet ergo, si manum tantum admoverit. Z.

Limitatio.

(188) Hoc tum demum admittit glossa, si ossa ipsorum pos-
 sunt ab ossibus aliorum discerni, Z.

Sævitia Ca-
monistarum.

(189) Durum hoc est & durum nimis atque sævum, uti om-
 nia, quæ in causâ hæreseos constituit jus Pontificium. Multa de-
 bentur humanitati, quæ non debentur homini; nec defraudandus
 est humo, qui inde ortum habet. Maxime autem faciant hæ con-
 stitutiones ad excusandum id, quod a Stephano VI. & Sergio III.
 Pontificibus adversus Formosum cadaver commissum est. Vid. Luit-
 prand. *l. r. c. 8. Z.*

Absurditas
jur. Canon.

(190) Quasi vero hæretica pravitate, quæ plerumque intel-
 le-

Descendentes ab haeretico usque ad secundum gradum, ab haeretica usque ad primum, non possunt habere beneficium Ecclesiasticum, nisi pater aut mater decesserint emendati.

§. 8. Sed g) & eorum filii (191) ad beneficia ^{c. statu.} Ecclesiastica, seu publica officia admittendi non erunt: ^{tum eod.} quod quidem per paternam lineam usque ad secundum gradum, per maternam vero (192) usque ad primum tantum extenditur. Cum enim secundum ^{e. vergen-} legitimas sanctiones reis laesae majestatis capite puni- ^{tis vers.} tis, & bonis confiscatis eorum filiis vita solummodo ^{cum enim} ex misericordia conservatur, (193) quanto magis, qui ^{b. t.} aber-

lectum tantum hominis occupat, contaminari posset terra, ut metuendum sit, ne aliud cadaver ibi reponendum inficiatur. Et cur non potius aedes & habitationes haeticorum diruantur, ne futuri inhabitatores veneno haeseos corripiantur? Z.

ad §. 8.

(191) Durum & hoc est, quod in filiis puniatur iniquitas ^{alia duriti-} parentum, si quidem ipsi innocentes fuerint & a crimine liberi. Z. ^{65.}

(192) Sed quid est, quod mitiget poenam in descendenti- ^{Ratio & ob-} bus ex linea materna? nisi forte dicamus, haesin infirmiores ^{age- jectio,} te radices in foeminis, quam in masculis, & hinc minus metuendam ejus progerminationem in posteris. Sed enim ad innocentes etiam liberos & haeseos crimine non infectos hanc poenam porrigit jus Canonicum. Z.

(19) I. Abstinere potuisset autor exemplo isto, quod p^{le.} ^{Inhumani-} rique hodie, reprehendunt J^{Cti.} Constitutio enim Imperatorum in ^{tas l. s. C. ad} l. s. ^{l. Jul. ma-} *ad L. Jul. majest.* quam hic innuit autor semper credita fu- ^{jeff.} itesse inhumana, sanguinaria, injuriosa, iniqua contra naturalem rationem, contra juris etiam divini & humani dispositionem. Au-

aberrantes in fide DEum offendunt, (194) muneribus

dr. Knichen *de Sax. non prov. jur. verb. DUCUM. c. s. n. 392.* Et quanquam sint, qui eam non omnino iniquam esse contendunt, nunquam tamen satis diluuntur ea quæ ex adverso disputat Hugo Grotius *de jur. bell. & pac. l. 2. c. 21. n. 13.* Tantum abest, ut probari ea debeat ab divini & Ecclesiastici juris interprete, Z.

Monita circa justitiam illius legis,

II, Non confundendæ sunt in expositione *d. legis s. C. ad L. Jul. Mai.* duæ quæstiones, quæ tamen communiter non solent accurate distingui. Una, an recte Imperator asserat, *debuisset paterno perire supplicio in quibus paterni criminis exempla metuntur?* ad quæ verba hic respexit Lancelottus, quæ quæstio recte negatur cum Zieglero & Grotio ab eo allegato. Cum tamen Arcadius liberos reorum majestatis pœna capitali non afficiat, altera quæstio est, an adeo cum recta ratione pugnet constitutio ipsa Arcadii, ut communiter impugnatur? Circa hanc quæstionem sententiam meam latius exposui olim in *notis ad Strauchium* & repeti in *notis ad Huberum de jure civitatis lib. 3. sect. 2. cap. 5, s. 15. p. 646, seq.* ubi ostendi, duriora esse verba Imperatoris, eaque parum coheræntia, dum de speciali quadam lenitate gloriatur, quod vitam liberis perduellium reliquerit, qui tamen paterno debuissent perire supplicio, & in verbis tamen mox sequentibus de pœnis ab ipso illis impositis asserit, eas esse tales, ut ipsis & mors sit solatium, & vita supplicium; sed tamen simul ostendi, posteriora hæc verba figura non carere, cum pœnæ ab Imperatore liberis dictæ, sint pœnæ improprie dictæ, partim quia non consistunt in positione mæsi, sed in privatione boni, partim quia non auferunt ipsis bona præsentia, sed saltem futura, quamvis non negaverim, rectius hodiernis moribus illam legem Arcadii intuitu filiorum non observari, æt si eandem repetierit de verbo ad verbum quisquis fuit autor Aureæ bullæ c. 24. T.

Objeccio.

(194) Si omnes, qui DEum offendunt, committunt crimina

bus, bonis, honoribus debent spoliari? cum longe sit gravius (195) æternam, (196) quam temporalem læ-

men læsæ Majestatis divinæ, omnia peccata erunt crimina læsæ majestatis divinæ, & adeo omnia peccata essent gravius punienda, quam crimen læsæ Majestatis humanæ, quod est absurdum. D. Justus Meyerus in *juris publici quest. capitali* p. 177. adductus a Pomarrio d. *tractatu part. 1. p. 223. seq.* *Isud axioma verum non est: quicquid in criminibus læsæ Majestatis humana est constitutum, idem quoque in criminibus læsæ Majestatis divinæ locum habet: alias omnes, quotquot vivunt homines, aut vixerunt unquam, aut victuri sunt, pænis illis obnoxii constituerentur, quia quotidie sæpe nimis peccando divina Majestas leditur.* T.

(195) I. Et tamen gravius punitur crimen læsæ majestatis humanæ, quam divinæ, Anton. Gomez tom. 3. *resol. c. 2. n. 13. Z.*

II. Quod intelligo eo intuitu, quod hic saltem filii in primo aut secundo gradu excludantur a beneficiis Ecclesiasticis. Alias respectu ipsorum delinquentium, hæretici ipsi gravius aut certe non mitius puniuntur, quam qui crimen læsæ majestatis commiserant. T.

(196) Dividunt enim interpretes Majestatem in divinam & humanam. Divina leditur, si quis dicto, factore, impium aliquid & abominandum in SS. Trinitatem molitur. Hanc igitur violant Blasphemi, apostatæ, & hæretici: unde & nonnulli li crimen hoc desunt, hæresin contra Deum Dominumque strum. Quam hæresin cum descriptio a nobis proposita excludat, consequens videbatur, angustiore esse in re proposita. Verum, quicquid scribant interpretes, in eorum sententiam minime descendendum arbitror. Nam lex Julia Majestatis de majestate divina ne gry quidem habet. Tantundem constitutiones Imperatoriae: ac ne Christiani quidem principes hæresin legi Juliae subjiciunt. Comparant, fateor, crimini majestatis in

b) d. c. fla- lædere (197) majestatem. Hoc *b)* tamen intelligen-
surum §. dum
boc.

eo, quod in mortem inquisitio extendatur l. 4. §. in mortem C. de hæret. sed non comparant in omnibus, nec faciunt ex hæresi crimen majestatis. Adhuc, non quamcunque violationem numinis comparant crimini majestatis, sed apostasiam l. 4. C. de Apost. hæresin Manichæorum vel Donatistarum d. l. 4. C. de hæret. & Manich. Reliquis hæreticis conventicula quidem & templa in solo Romano negat const. 5. ej. tit. non tamen pellit cruciatibus, non adficit ultimo supplicio, non extendit accusationem in mortem. Apollinaristas excipio, quos solo imperii Romani pellit const. 8. C. eod. & ult. C. de apost. Blasphemos quoque ultimo supplicio subdit Nov. 77. post mortem eorum non damnas, ac ne publicam quidem accusationem aperte concedit, ut tit. præced. dictum. Nec movet me, quod Pontifices de quacunque hæresi loquantur in c. ad abolendam c. vergentis de hæret. in hoc enim opere, non tam quid iure Pontificio, quam quid iure civili constitutum sit, cuius libros interpretamur, pensi habebimus. Erit ergo nobis hæresis Manichæorum atque Donatistarum, erit apostasia publicum crimen, nihil tamen pertinens ad legem Julianam majestatis. Ita de divisione Majestatis aut potius criminis læsæ Majestatis disserit Antonius Matthæi de criminibus ad lib. 48. ff. tit. 2. cap. 1. n. 2. p. 274. cujus verba finalia intelligenda sunt, secundum hypothesein juris Justinianeï. Nobis vero (qui firmiter persuasi sumus, Jus Justinianeum in doctrina juris publici, quorsum pertinet doctrina de criminibus & pœnis generaliter, nunquam receptum esse in Germania, omnium minime vero intuitu juris Ecclesiastici illud quadrare ad hypotheseis Protestantium de jure principum circa sacra,) ne quidem hæresis Manichæorum atque Donatistarum est crimen publicum per supra dicta nota 159. 160. De Apostasia vero & blasphemia dicemus in sequentibus. T.

*Sententia
 nostra.*

*Quæ ulterius
 probatur.*

(197) At vero homines lædi possunt ab aliis hominibus in
 vita,

dum est de filiis & posteris eorum, qui tales esse, vel etiam decessisse probantur: non autem illorum, quos emen-

vita, honore, bonis corporis & fortunæ, DEUS autem tanquam omnipotens & omnium passionum expertus lædi nequit, unde vel hæc circumstantia docere debuisset Canonistas, etiam si hæresis crimen esset, non tamen ad classem criminis læsæ majestatis referri posse. Nunc vero, cum hæresis ne quidem crimen sit, sua sponte cadit quaestio: an sit crimen majestatis, cum genere negato negentur omnes species. Sentientes hæc dubia quidam Canonistæ, istud crimen læsæ majestatis divinæ mutarunt in crimen læsæ Majestatis Ecclesiasticæ, vel certe crimen suum læsæ Majestatis divinæ sic exposuerunt. Huc spectant verba Hierothei Baronovsky in Berchtesgarterigen Gewissenszwange *cap. 2. p. m. 165* Die Keckerey ist ein Aufbruch, durch welche die Christliche Kirche zerrüttet und verwüstet wird: eine Beleidigung der Göttlichen Majestät, eine Rebellion und Befriedigung der von Gott gesetzten Kirchlichen Obrigkeit, und aller heiligen Ordnung, durch welche alles Heilige unsereinander geworffen wird &c. Wie nun für der Welt das größte crimen ist das *crimen læsæ Majestatis*, daß es auch gar dem Vater-Mord gleich geschähet wird; so ist die Keckerey noch viel größer, weil sie die Göttliche Majestät beleidiget. Sed nos quidem ad quod remajestatem Ecclesiasticam diversam a Majestate Politica non agnoscimus, quod hanc vero attinet, propterea, quod Magistratus Politicus sit vicarius Dei in terris, crimen læsæ Majestatis humanæ non putamus transire in speciem aliam criminis læsæ majestatis divinæ. Quod vero Pontifici ita ratiocinentur non mirandum. Cum enim ipsis Papa Dei loco sit, & Papa jusserit ut ejus dictata pro articulis fidei habeantur, sua sponte videbatur sequi, quod, qui hæc dictata adorare nolunt, pro committentibus crimen læsæ Majestatis divinæ haberi debeant. T.

emendatos (198) & Ecclesiæ unitati reincorporatos esse constiterit.

Qui receperunt pœnitentiam Ecclesiæ, vel recipere sunt parati, sunt reincorporandi: post abiurationem vero relapsi non sunt amplius reincorporandi, sed traduntur curiæ seculari: eis tamen non negatur sacramentum pœnitentiæ.

§. 9. Sed videamus, qui & quando incorporari debeant: constat eos, qui pro culpa huiusmodi ad mandatum Ecclesiæ pœnitentiam acceptaverint, (199) eamque vel perfecerint, vel humiliter profes-

cu-

*Declaratio
duplex,*

(198) Sive condemnati ante emendationem fuerint, sive sponte ante condemnationem ad Ecclesiam redierint, imo etsi ante peractam pœnitentiam obierint & saltem parati fuerint ad eam recipiendam. Augustin. Barbof. *ad c. 25. de hæret. in 6.* Quod ultimum tamen ad absolutionem ab crimine hæreseos sufficere nequit, quia scilicet nondum pœnitet, qui tantum paratus est pœnitere. Et quanquam pœnitentiæ vocabulum pro satisfactione & pœna imposita accipiat, adjunctam tamen ea tum habebit opinionem meriti, per quam ipsa contritio misere corrumpitur. Z.

ad §. 9.

*Monitum de
disciplina
externa,*

(199) I. Anteverti jam dicere, talem pœnitentiam in pœnitu infici opinione meriti. Absque qua si esset, non contemni posset disciplina externa, quæ summa cum pietate observata fuit in Ecclesia antiqua. Vid. Chemnit. *in Exam. concil. Trid. part. 4. pag. 724. Z.*

*Censura illius
moniti.*

II. Sed ipse tamen Zieglerus infra *ad tit. 12. §. 1.* notat, disciplinam hanc seu censuram Ecclesiasticam esse præcipuum fulcrum monarchiæ Papalis, & nos plura ad illum & sequentes titulos

los

cutioni ejus insistant, recipiendos esse. (200) Idem juris est, si pœnitentia nec peracta sit, nec imposita, dum tamen crimini obnoxij ad eam recipiendam parati fuerint. Quod si post i) abjuratorem (201) erro-ⁱ c. *super* ris, vel postquam se proprii Antistitis examinatione *cod. iii. in* purgaverint, in abjuratam hæresim reincidisse depre-^{6.} henti fuerint, seculari judicio sine ulla penitus audientia (202) relinquendi erunt: licet si postmodum pœniteant, & pœnitentiæ signa in eis apparuerint manifesta, nequaquam sint relapsis humiliter petita sacramenta pœnitentiæ & Eucharistiæ deneganda. (203)

Quando quis dicatur relapsus.

S. 10.

Ios pro probanda hac assertionem offeremus. Interim repete jam supra notata ad totum *titulum 5. libri 2. T.*

(200) Recipiebantur olim ut plurimum per manus impositionem, atque sic eis post exomologesin pax dabatur. Vid, *can. 57. piendi. in cod. Eccles. African. Z.*

(201) Quæ interdum scripto aut libello fiebat, in qua simul *Abjuratio.* professionem fidei suæ exponebant. Christoph. Justell. *ad cod. can. Eccles. univers. p. 144. Z.*

(202) Id nimum est, sine causæ cognitione reum pro con-*Nova duri-* victo habere, cum tamen multa sint, quæ a crimine intentato pos-*ties.* sint excusare, Z.

(203) Reincorporandi autem non sunt, uti habet rubrica *Objectio.* hujus paraphrasi. At hac ratione sequetur, sacramenta dari illis, qui sunt extra corpus Ecclesiæ. Et quidni vero incorporari debeant? cum, si veram & seriam pœnitentiam egerint, gratiæ divinæ restituantur & viva sint membra Ecclesiæ. De pœnitentia vero super vacuum erit hic denuo monere, eam sacramentum non esse. Z.

§. 10. Relapsi autem (204) intelligendi sunt, non solum ii, quorum ante abjuratorem crimen ple-
k) c. accusatus in princ. eod. tit. in 6. ne probatum fuerit, verum etiam *k) ii*, qui postquam accusati, vel vehementer suspecti (205) semel hæresim

ad §. 10.

*Relapsi quod-
 duplices &
 eorum pœ-
 na.*

(204) Relapsus dupliciter quis dicitur, vel in hæresim, vel in fautoriam hæresis. Relapsus in hæresim est, qui, postquam vel facti evidentia, vel confessione propria, vel testium legitima productione convictus fuit, hæresim publice abjuravit, iterum in eam incidisse convincitur. Licet itaque ille, qui in eundem errorem iterum atque iterum labitur, nulla pœnitentia solemniter interveniente; aut abjuratorem canonicave purgatione judicialiter facta, vere relapsus dici possit: at puniri non potest ut vere relapsus, ita ut tradatur curiæ seculari, modo velit pœnitere. Relapsorum autem quatuor sunt species. Prima quando quis incidit in eandem hæresim quam abjuravit &c. Secunda: quando labitur in hæresim, quam abjuravit, ut vehementer suspectus: ut patet in *cap. Accusatus: in princ. de hæres. lib. 6.* non vero, si iterum in vehementem hæresis suspicionem incidit: Tertia: quando post generalem hæresis abjuratorem labitur in hæresim aliam ab ea quam in specie abjuraverat: *per cap. alleg. Accusatus. §. Cum vero.* Quarta: postquam abjuravit ut hæreticus, deducit, visitat, &c. hæreticos, dona eis mittit, seu favorem eis impendit; *per cap. alleg. Accusatus §. ille quoque.* Has relapsorum species latius exponit, & simul de relapsorum pœnis differit Limborch. *Hist. Inquis. lib. 3. cap. 13. p. 215. seq. T.*

Monitum.

(205) Tales non possunt dici vere relapsi, cum convicti non fuerint de prima hæresi, sed dicuntur ita fictione juris propter præsumptionem vehementem primæ hæreseos, & quia nunc in eadem hæresi inveniuntur. Mascard. *de probat. conclus. 863. Z.*

(205)

sim in iudicio abjuraverint, & postmodum in eandem iterum reincident. Plane, si ex modica & levi suspitione (206) semel quis abjuraverit, reincidentes, quamquam

(206) I. Quæ sit suspicio levis aut vehemens, fere arbitrio iudicis relinquendum est. Videndum autem, ne hic juris terminos excedat jus pontificium, quod nudam suspensionem licet vehementem computet ad id, ut relapsus quis dici & gravius puniri queat; cum tamen ad condemnationem requirantur probationes luce meridiana clariores. Pertinet huc integer tractatus de delictis generantibus suspensionem in fide, quem prolixè & operose exponit Thomas Hurtado *in resolut. moral. tr. 5. per tot.* Z. Suspicio veniens aut levis quæ?

II. Vides hic iterum rem omnem dependere a nutu & arbitrio Inquisitorum, ut in tota materia de crimine hæreseos, unde parum prodest doctrina, quod leviter suspectus non possit puniri ut relapsus, cum in arbitrio iudicis sit, an non eum pro vehementer suspecto habere velit. Adde quod tota doctrina de suspensione hæreseos a Canonistis distinctionibus suis intricatissima reddita fuerit æque ut in iure civili doctrina de presumptionibus probationibus de quo latius egi in *dissert. de præsumpt. allodialitatis*. Speciminis loco saltem excerpemus potissima ex Limborchio *lib. 3 c. 11. p. 210. seq.* Arcanum Politicum sub hac distinctione latens. *Quamquam alias distingui soleat inter suspensionem & presumptionem, quod suspicio sit opinio mali alicuius, ex qua ad presumptionem venit; una autem suspicio non inducat presumptionem, sed plures suspensiones requirantur; in causa tamen hæresis pro eodem accipiuntur &c. In causa hæresis suspicio dicitur esse triplex, levis, vehemens, & violenta. Levis est, quæ provenit ex signis exterioribus operum aut verborum, ex quibus capitur coniectura, qua concludi potest, non quidem frequenter, sed raro, seu casu, quod talia dicens, vel faciens sit hæreticus; Quod deducitur levi consequentia. Veluti si*

quam ex hoc sit gravius puniendus, non tamen debet in hæresim relapsorum pœna puniri.

Qui

quis ita argumentetur: ille reperitur occulta conventicula frequentare, aut vita & moribus a communi conversatione fidelium recedere, ergo est hæreticus: quia nempe hæretici talia frequenter facere probantur. Tales de hæresi leviter habentur suspecti. Illis tamen non facile moveri debere Inquisitores docent, in causa tam gravi. Atamen hæreticos solummodo alloqui quandoque impune non fuit &c. quod exemplo quodam ex Bzovio illustrat. Vehemens suspicio, quæ & vocatur juris, provenit ex signis exterioribus operum vel verborum, ex quibus cognitis accipitur argumentum concludens frequenter; & ut in pluribus, quod talia agens vel dicens est hæreticus; & si nihil in contrarium probetur, pro plena probatione haberi solet. Tales sunt, qui vocati ad respondendum de fide non comparent in tempore assignato: Quicunque scienter impediunt Inquisitionis officium. Qui impeditoribus ejusmodi præstant scienter consilium, auxilium, vel favorem: Qui instruunt hæreticos citatos, ut veritatem subiceant, & dicant falsitatem: Excommunicati ex causa fidei quocunque modo: Fautores, defensores, receptatores scienter hæreticorum: Infamati de hæresi ob familiaritatem cum his quos noverunt esse hæreticos: Scienter deducentes, visitantes receptantes hæreticos: Quin & qui hæretico osculum dedit, judicio synodi Tarraconensis hæresios vehementer est suspectus; juxta decretum hoc: Item quæritur: Utrum ille, qui dedit osculum Inzabbatato, vel hæretico, quem credebatur, vel sciebat eum Inzabbatatum; vel oravit cum eo, & celebravit eum, vel audivit prædicationem vel lectionem ab eo, & credit talem esse bonum hominem, sit judicandus credens ejus erroribus? Et dicimus, quod non: sed talis condemnatur tanquam fautor, vel occultator, & benefactor, & vehementer suspectus, quod credit

Qui abiuraverit in uno articulo, si post fit hæreticus in alios dicitur relapsus.

S. II.

credit ejus erroribus: nisi adeo esset literatus, vel discretus, quod non posset ignorantiam prætere: quod arbitrio discreti iudicis duximus relinquendum. Præter hos etiam vehementer suspecti sunt convicti de perjurio vel mendacio judicialiter in causa fidei: Qui dixerunt vel fecerunt sapius aliquid contra fidem, & similes; non enim omnes speciales casus enumerari possunt. Et qui hæc committunt, dicuntur vehementer suspecti. Suspectis de hæresi etiam annumerantur qui hæreticos, credentes, receptatores, defensores & fautores eorum scienter tradunt Ecclesiasticæ sepulture, hoc est, qui eos admodum Christianorum cum psalmis & orationibus in cimiterio Ecclesiæ sepeliunt. Qui enim scienter sepelit eos, quos Ecclesia ut hæreticos, aut de hæresi suspectos, persequitur & damnat, quamvis aliud animo gerat, hoc factio indicare ac profiteri videtur, aut non debuisse Ecclesiam tales sepulture privare, aut pro hæreticis & eorum credentibus &c. esse erandum, cum more Catholicorum, eos sepeliat. Num autem suspicio hæc sit tantum levis an vehemens, ex qualitate personarum pensandum erit iudicio peritorum &c. Eadem suspicio oritur, si quis celebrat alicujus exequias more catholicorum, quando is hæreticus, aut suspectus alibi est defunctus, puta Genevæ, aut alibi, ubi hæretice vivitur & creditur. Tandem si quis hæreticorum combustorum cineres, ossa, vestes, aut similia furatur & custodit &c. Est & aliud suspectorum genus, eorum nempe qui scandalosum quid aut suspectum dixerint &c. Oritur etiam suspicio, quod quis male sentiat de aliquo Ecclesiæ dogmate, instituto, aut ordine, aut re aliqua de qua sentiendum est sicut sentit Ecclesia, veluti de potestate Papa & Prælatorum, de sacris Monachorum religionibus, de Sacramentorum ritibus, aliisque; si quis indigno aliquo facto iniuriam

1) d. c. ac- §. II. Is vero 1) qui in una hæresis specie, vel
 cusatus §. secta commisit, aut in uno fidei articulo, seu Eccle-
 1. cod. sit. siæ sacramento erravit, & postmodum hæresim sim-
 in 6. pliciter vel generaliter (207) abjuravit, si deinde in
 ali-

Et contumeliam his inferat, aut libellos excommunicatorios, quos
 vulgus cedulones vocat, conspurcat cum turpium figurarum ap-
 positione &c. Præterea si quis in excommunicatione persistat
 per biennium, imo per annum, suspectus est de hæresi: præsumi-
 tur enim male sentire de Sacramentis Ecclesiæ, eiusque potesta-
 te, quatenus eius excommunicationem stocci facit. Si autem
 quis fuerit excommunicatus pro contumacia commissa in causa
 hæresis, tunc post lapsum anni habetur pro heretico, & ut talis
 puniri potest. Suspecti etiam sunt, qui conversantur cum hæ-
 reticis; & ex hac conversatione oritur indicium sufficiens ad tor-
 turam contra conversantem &c. Violenta suspicio, quæ & vo-
 catur iuris & de iure, est quedam legis dispositio aliquid præ-
 sumentis, & super præsumto, tanquam sibi comperto & noto, sta-
 tuentis: Nec contra hanc præsumtionem regulariter & directe
 admittitur probatio in contrarium; quia cum ab apertis & vi-
 olentis indiciis proficiscatur, pro manifesta veritate habetur.
 Nascentur autem ex signis exterioribus operum aut verborum,
 ex quibus concludi solet efficaciter, & fere semper, quod talia
 dicens vel faciens est hæreticus: Uti olim, si quis hæreticos
 adoraverit, aut eis reverentiam ipsorum more exhibuerit; con-
 solationem vel communionem ab eis receperit; vel similia, quæ
 ad risum eorum pertinent, perpetraverit. T.

ad §. II.

Cur genera-
 liter?

(207) Si enim illum tantum, quem erravit, errorem abju-
 ravit, non integram sectam aut hæresin, & postea in alium ejus-
 dem sectæ errorem inciderit, non relapsus, sed lapsus tantum di-
 cetur, Mascard. d. concl. 863, n. 5. Z.

ad

aliam etiam hæresis speciem, sive sectam, aut alio articulo seu sacramento committat, ut relapsus in hæresim, judicandus erit.

Suspecti de hæresi, nisi se purgent, sunt excommunicandi, & excommunicati si in excommunicatione infortuerint, condemnantur tanquam hæretici.

§. 12. Qui *m*) vero inventi fuerint sola suspi- *m*) c. cum
cione (208) notabiles (209) ob eam quantumvis vehe- *men-* *cia eod.*
men- *cia eod.*

ut. in 6.

ad §. 12.

(208) Suspicionis in hæresi divisionem modo vidimus. *Ad Classes*
suspectos vero & vehementer quidem suspectos etiam referuntur suo *quodam*
modo credentes hæreticorum, receptatores & defensores eorum, fau- *pr. cipue sus-*
tores, impeditores officii inquisitionis &c. qui singuli distinctius sunt *pectorum.*
cognoscendi. Bæsi enim de credentibus & fautoribus jam supra no-
ta 186. quædam attulerit Zieglerus, pauca tamen ea sunt, & pa-
rum sufficientia. Unde & hic consuli meretur Limborch, *lib. 3. c.*
7. seq. ex cujus traditis iterum apparebit, etiam circa hos termi-
nos & conceptus de iis, post multas distinctiones, declarationes,
quæstiones rem magis incertam remanere, quam antea fuerat, &
sic redire ad arbitrium & beneplacitum Inquisitorum. Age vide-
amus. *CREDENTES hæreticorum* (*d. c. 7. p. 197. seq.*) alii *Credentes*
sunt, qui credunt eorum erroribus & hæresibus; & isti sunt ex-
communicati: alii indicantur credere hæreticorum erroribus ex-
suis verbis atque factis. *Verbis* quidem, ut confessione propria,
dicendo se talium erroribus credere, vel facti evidentia, publice
prædicando vel defendendo illorum errores: vel testium productione
legitima, per quos convincuntur talium errores divulgasse.
Quod facta attinet: initio delegate Inquisitionis valde dubitatum
fuit ex quibus factis possent aliqui indicari credentes hæretico-
rum: Verum id declaravit Concilium Narbonense cap. 19. Sa-

ne inter culpas ex quibus credentes possunt judicari, ne ulterius dubietis, has esse firmiter arbitramur: Si reverentiam fecerunt hæreticis, ubi credentes, orationes ipsorum implorantes, & bonos homines profitentes, quasi adorant illos: Si consolationi illorum, ubi eum, quem consolantur in hæreticum recipientes per impositionem manuum se salvare prodictionaliter mentiantur: Aut servitio eorundem, ubi Majore ipsorum librum tenente apertum, per ipsum quasi sub generali confessione remissionem intelligunt fieri peccatorum: Aut cœnæ Valdensium, ubi die cœnæ mensa posita, & pane superposito, Valdensis unus benedicens & frangens, dansque astantibus credit secundum damnabilem sectam conficere corpus Christi; non causa prodendi vel reprehendendi eos, vel alia commendabili seu excusabili, affuerunt, &c. ubi & alia plura facta Valdenses in specie respicientia recensentur. Tum additur: *In hoc decreto qualibet facta statuuntur indicia; unde quis hæreticorum credens possit judicari. Verum quoniam ex his factis singulis non aque certo ac valide de fide alicuius illatio fieri possit, hinc Doctores Pontificii distinctione quadam utuntur. Alia nempe dicunt esse facta; in quibus error exprimitur manifeste, que nullo modo possunt in bonam partem accipi; ut, reverentiam hæreticis ipsorum more exhibere, communionem ab eis juxta ritum ipsorum accipere. Hæc demonstrant aliquem hæreticum, & contra eum, ut hæreticum procedi potest. Difficiliter enim exceptionem admitti posse dicunt, quod hæc fecerit non errore mentis, sed ob commodum aliquod temporale. Alia sunt, ex quibus violentæ oriuntur suspensiones; ut cum quis de hæresi infamatus, aut suspectus, tempore mortis petat consolationem ab hæreticis juxta consuetudinem eorum. Hæc enim si quis committat, presumptione juris, contra quam non admittitur regulariter probatio, censetur hæreticus. Alia sunt in quibus nihil apparet de ritu infidelitatis; ut hæreticos visitare, alimoniam eis præstare, comitari, defendere eorum personas, & similia. Hæc neminem hæreticum demonstrant, sed solummodo hæresos suspectum reddunt &c. Alii sunt hæreticorum credentes, de qui-*

quibus non apparet clare, quod eorum erroribus credant, sed videntur credere hereticorum verbis, jussionibus, & operibus. Tales sunt, qui ea committant facta, in quibus nihil apparet de ritu infidelitatis: qui nimirum ad eorum mandatum eunt & veniunt, sermones eorum (licet raro) audiunt, literas eorum hinc inde deferunt, eis serviunt, libros suscipiunt, nec comburunt, alimoniam eis deferunt, ducatum præbent, eos visitant, & alia faciunt, in quibus de ritu hereticorum nihil ostenditur. Tales, uti mox dictum est, non quidem habentur heretici, nec ut heretici tractantur; non carent tamen suspitione vehementi, vel levi, prout majora vel minora in ipsis indicia apparebunt: Quare cum iis ut cum suspectis agitur. Tum subijcit varias Canonistarum sententias circa quæstionem, an qui bis vel semel hæreticorum conciones audiverit, hæreticorum credens debeat haberi? **RECEPTORES** sunt, (cap. s. p. 200.) qui bis vel pluries Receptatores hereticos scienter in domo sua, vel in alio loco suo, receperunt.¹¹¹ Receptaculum autem est domus, vel hospitium, ubi heretici bis vel pluries convenerunt ad prædicationem vel lectionem; vel ubi pluries hospitantur. Illi autem in graviore culpa sunt, qui eorum errores sciunt, nec ignorant Ecclesiam illos persequi, & nihilominus, ne ad Ecclesie manus perveniant, eos latenter recepiant, licet illud semel tantum fecerint, & hac receptione se hæreticos suspectos reddunt; quæ suspicio pro circumstantiarum diversitate vel levior vel gravior est: ideoque etiam illis ut suspectis aljuratio imponitur &c. **DEFENSORES** sunt, qui si Defensores. scienter defendunt hereticos verbo, vel facto, vel quocunque ingenio in terris suis, vel alibi, quo minus Ecclesia possit exercere suum officium, ad extirpandam hereticam pravitatem. Diversi namque sunt defendendi modi; potest enim quis hereticum defendere cum armis, vel sine armis, potest & clamoribus, monendo ut fugiat; potest & illum defendere in iudicio, & extra iudicium. Tandem & defensores hereticorum per consequentiam dici possunt, quicunque officium Inquisitionis quacunque ratione impediunt. Sed & præter hæc alius etiam est casus, quo

Fautores.

quis hereticorum defensor dicitur, cum supponit alium hominem, vel etiam se ipsum pro illo heretico, qui fuerat capiens &c. **FAUTORES** (c. 9. p. 201. seq.) sunt qui hereticis favorem præstant & per omnia defensoribus exequantur. Sunt autem illi vel magistratus, vel privati. Omnes autem illi possunt hereticis favere, omissione seu negligentia; facto, seu cooperatione; ac tandem consilio, seu verbis. Magistratum officium est, hereticos exstirpare, & e regnis ac dominiis suis pellere, & Inquisitoribus heretica pravitate, qui, quoniam inermes sunt (scilicet) sine Magistratum auxilio hereticos pellere nequeunt; omne consilium ac favorem ad hereticos puniendos & coercendos præstare, exorientes hæreses suppressere, omniaque sua studia eo referre, ne sub eorum imperio hereticorum augeatur improbitas, & Catholicorum minuatur aut perturbetur securitas & religio. Fautores itaque illi sunt hereticorum; primo, omittendo ea facere circa hereticos vel suspectos, infamatos, vel credentes, receptatores, defensores & fautores, ad quæ ex eorum officio obligantur, cum tamen ab Inquisitoribus & Episcopis, vel eorum altero requiruntur: videlicet, si hereticos non capiunt, captos diligenter non custodiant, ad locum destinatum non deducant, ac damnatos sibi relictos non promptè puniant &c. Similiter Prælati vel Inquisitores, qui tutos carceres facere omittunt, & fidos custodes eis præficere, capere, torquere, aut punire hereticos, vel fideliter in carcere custodire negligunt, ut hereticis ipsis saveant, vere fautores iudicantur. Secus vero, si ex negligentia, aut alia ex causa ea faciant. Secundo, Magistratus hereticorum fautor est committendo: Si captos huiusmodi absque Episcopi, & Inquisitoris, vel alterius ipsorum licentia, vel mandato, e carcere liberent; vel processum, iudicium, vel sententiam eorum directe vel indirecte impendant, aut alia huiusmodi faciant &c. Privata personæ dicuntur hereticorum fautores; quando hereticos, seu probè repositos, pro temeritate e carcere liberant: vel auxilium, consilium vel favorem ad liberandum præstant; vel liberatos ita

co-

comitantur ut non capiantur: vel capientibus se opponunt; ac alias processum, iudicium, & sententiam in causa fidei directe vel indirecte impedire presumunt; vel ad impediendum præstant consilium, auxilium, vel favorem. Ex sola vero omissione non solent privati dici hæreticorum fautores, quia hæreticos non capiunt, aut custodiunt: quia ad hoc non sunt obligati. Fautores tamen erunt, si cum ipsis incumberet ex officio eos indicare, vel comprehendere, hoc omiserint: quales sunt Crucesignati, quos in Hispania Familiars vocant: aut si Magistratibus requisiti fuerint ad præstandum auxilium ad hæreticos capiendos, & sine causa, non impediti, nolint eos adjuvare &c. Fautoribus hæreticorum (cap. 10. p. 203. seq.) proxime accedunt IMPEDITORES OFFICII INQUISITIONIS, qui etiam inter Impeditores hæreticorum fautores numerari solent &c. Inquisitionis autem officii inquisitionis, officium alii dicuntur impedire directe, alii indirecte. Directe, qui captos ob crimen hæresis propria temeritate e carcere liberant; vel processus Inquisitionis lacerant; testes in causa fidei ob testimonium ipsorum vulnerant: Vel si Dominus temporalis statuatur, quod nullus de crimine hæresis cognoscere debeat, nisi ipse; nullus accusari, nullus testari, nisi coram ipso. Etiam omnes, qui minis & terroribus verbalibus tantummodo utuntur &c. Et qui processum, iudicium, vel sententiam in causa fidei directe impediunt; vel qui ad hæc agenda præstiterint consilium, auxilium, vel favorem. Indirecte impedire dicuntur, qui insinuatione utuntur, aut alio medio, unde in consequentiam oriantur impedimentum Officii Inquisitionis: Tales sunt, qui præcipiunt, ne ullus arma portet nisi de familia Domini temporalis, neve ullus quempiam capiat, aut capi faciat, nisi Dominus temporalis. Inde enim sequitur, eos, qui sunt de familia Inquisitoris, non posse arma gestare neque quemquam capere. Hi minus sunt culpabiles, quam priores: Omnes tamen excommunicantur; & si eam excommunicationem anno integro sustineant, si volunt redire, aliter re debent impedimentum, & fautoriam; alias ut inpenitentes hæretici tradantur brachio seculari. Ut de fautoribus

Erasmi sententia, nihil dies Cleri, unde in colloquio, quod inscribitur: inquisitio de fide, sanctius esse, defendit, nihil sanctius esse, quam favere hæreticis. Meretur totum colloquium, ut perlegatur. Paucissima saltem excerptam BA.

Si sic (p.m. 277.) nobiscum egisset Deus, perieramus omnes. AU. Quam ob rem? BA. Quia cum essemus inimici Dei, cultores Idolorum, ministrantes in castris Satana, hoc est modis omnibus excommunicatissimi, sum ille maxime nobiscum confabulatus est per filium suum, suoque alloquio nos restituit in viam, cum essemus mortui. Et circa finem p. 291. AU. Sed vereor, ne videar favere hæreticis. BA. Imo nihil est sanctius, quam favere hæreticis. AU. Qui sic? BA. Nonne Paulus optavit, anathema fieri pro Iudæis, plusquam hæreticis? Annon favet ille, qui studet, ut quis ex malo fiat bonus, ex mortuo vivus? AU. Maxime. BA. Sic igitur fave, nec erit quod metuas. T.

Diffamati de hæresi.

(209) Id est, si sunt diffamati de hæresi. De quibus ita Limborch. d. lib. 3. cap. 12. p. 214. *Quinam sint diffamati de hæresi, docet Concilium Tholosanum cap. 18. Illos autem debent pro diffamatis habere, contra quos publica fama clamat; vel de quorum diffamatione apud bonos & graves coram Episcopo loci legitime constiterit. Ut itaque diffamatio aut infamia de hæresi perfecte probetur, duo testes boni & graves sufficiunt: si vero sint viles & infames, licet contemnendi non sint ad hoc, ut ex dictis eorum ad inquirendum procedatur; non tamen diffamatio plene per eos probatur. Nec etiam necesse esse ajunt, quod testes audierint hanc infamiam ab eisdem providis & discretis, sed sufficit si a diversis; etiam si non audierint eodem tempore, & eodem loco sed diversis: Illiusque hanc reddunt rationem quia cum infamiam tantum probare habeant, sufficit, si testes de hac & super hac fuerint concordantes. Nec etiam necesse esse docent, ut testes concordent super causis scientiæ: Unde si testes dixerunt se scire de illa infamia, quia audierunt, non debent probare quod sic audierunt, nec requiritur, ut unus testis cum alio concordes de loco, tempore & causis scientiæ: quia de illis nulla est*

mentem de tam gravi crimine condemnandi non erunt, sed nisi juxta considerationem suspicionis, qualitatēque personæ propriam innocentiam congrua purgatione (210) monstraverint, anathematis gladio (211) sese feriendos exponunt, & usque ad satisfactionem ab omnibus evitabuntur, & si per annum in excommunicatione persisterint, velut hæretici condemnabuntur. (212)

Plu-

est questio, sed solummodo de fama & infamia: unde quanquam videamur singulares in suis dictis, tamen stabitur assertioni eorum. Sed repere, supra dicta nota 23. sect. 2. T.

(210) Id est præbito juramento cum septem plus minus testibus, de qua purgatione repete dicta superius nota 53. 54. 56. T. *Remissa*

(211) Excommunicatio in tali casu non habet locum, nisi præcesserit contumacia *c. cum contumacia 7. de hæres. in 6.* quando scilicet, vel contumaciter emanet reus, vel parere subterfugit, & ab suspicionē se non liberat. Est tamen observandum, non male statui a quibusdam, hæreticum pure mentalem non esse excommunicatum, neque Ecclesiam habere potestatem in actus interiores, si per se considerentur, sine ulla relatione ad actus externos, per consequens, ut excommunicatio locum habere possit, requiri actum aliquem exteriorem quantumvis occultum, Greg. Sayr. *in clar. reg. lib. 3. c. 6. n. 15. Z.* *Varia observationes.*

(212) Distinctius de processu cum suspectis de hæresi docet *Doctrina Limborch. lib. 3. cap. 11. p. 212. seq.* secundum tres gradus suspicionis *nota 206. sect. 2.* recensitos. Summa eo redit: Leviter suspecto imponitur canonica purgatio, aut etiam abjuratio pro levi. In hoc tamen casu caute procedendum docent quia per abjuracionem, si in similem suspicionem recidat, gravius punitur. Vehementer suspectus non est hæreticus, nec potest ut hæreticus puniri, sed illi

man-

Plura specialiter inducta sunt in causa hæreticorum, & processu contra eos.

n) d. c. accusatus in 6. c. 1. clem. b. i. §. 13. Plura n) quoque ad hoc atrocissimum crimen vindicandum specialiter & præter ordinarias Iuris regulas (213) inducta sunt, tam circa iudicium &

mandari debet, ut abjuret generaliter omnem hæresin, & specialiter eam, in qua commisit tanquam vehementer suspectus. Violenter suspectus pro convicto de hæresi & ut hæreticus est condemnandus &c. Reliqua videri possunt apud ipsum Limborchium. Id saltem addo; quemadmodum jam supra d. nota 206. observavi, differentiam inter suspensionem levem & vehementem dependere a beneplacito Inquisitoris, ita idem multo magis dicendum de differentia inter suspensionem vehementem, & violentam. T.

ad §. 13.

*Inquisitionis
tribunal
maximum
arcanum ty-
rannidis
Papalis &c.*

(213) Sed illa pleraque *propinquata* sunt Anti-Christi, & specimina tyrannidis pontificiæ. Inter proprietates enim Anti-Christi recensetur sanguinolenta persecutio & trucidatio dissentientium *Apoc. IX, 11. c. XIII, 15. c. XVI, 6. c. XVII, 6. c. XVIII, 24.* Quæ profecto non ab aliis magis exercetur, quam a pontificibus Romanis. Eorum enim tot sanguinaria prostant edicta, tot cruenta leguntur persecutiones, ut non sit ab ratione dictum a Paulo IV. teste Onuphrio Panvinio, inquisitionis officio uno apostolicæ sedis autoritatem niti. Legitur ejusdem Pauli IV. imperiosa bulla, tum & ejus successorum similes bullæ aliæ *lib. VII. Decretal. tit. de hæres.* quibus infrunita quadam audacia non in Ecclesiasticas tantum personas, sed ipsos etiam Principes seculares, Comites, Barones, Marchiones, Duces, Reges, Imperatorem denique ipsum, si in hæresin inciderint, pro lubitu statuunt, regnis & imperiis exuunt, puniendos aliis tradunt, & suam strebue ostentant tyrannidem. Quibus omnibus non aliud jam reponimus, quam dictum Apostoli: *Servum Domini non oportet pugnare, sed placidum esse erga omnes*

& processum instituendum, & testium depositiones, & carcerum custodiam, & immutationis pœnam: quam etiam contra fautores, receptatores & defensores (214) eorum, ut clare ex lectione sacrarum constitutionum apparere potest. (215)

Apostro-

nes, aptum ad docendum tolerantem malos, cum lenitate erudientem eos, qui contrario sunt animo affecti, si quando de eis DEUS forte respiciantiam ad agnitionem veritatis. Cæterum quæ sint ista singularia, quæ præter ordinarias juris regulas inducuntur, & ex ipsis constitutionibus pontificiis discere licet, & ex praxi hujus & superioris seculi. Legica de re inprimis poterit Ernesti Eremundi Historia Belgicorum tumultuum, Singulare inprimis hoc est, quod accusator numero testium accenseatur, *c. in omni negotio X. de testib.* item, quod hæreticus post latam sententiam non liberetur a pœna, si vel maxime ab errore discedat *c. ad abolendum X. de hæret.* cum tamen is, qui ad fidem revertitur, hæreticus esse designat. Ità & refert Dominicus Bannes *sup. 2. 2. qv. 11. art. 2.* inquisitores hæreticæ pravitatis procedere ex præsumptione, & tene-ri punire ut hæreticum eum, qui ex dictis vel factis convincitur esse hæreticus, etiamsi non sit revera hæreticus. Exemplum tale refert H. Corn. Agripp. *l. 2. epist. 38. 39. 40.* Singulare & hoc est, quod in inquisitione non fiat reo testium copia, ut contra illos excipiat aut eorum testimonium invalidet. Th. Hurtad. *tr. 4. append. 2. n. 966.* & quod ætas non excuset in crimine hæreseos, & quod criminofus criminofum accusare possit. Didac. Spino a Caceres *in spec. test. gloss. rubr. part. 12. n. 25.* ubi in sequentibus adhuc alia recenset singularia. Alii etiam hoc addunt, quod sufficiant testes singulares ad probandum aliquem esse hæreticum, ut si unus de una, alius de alia hæresi attestetur, eo quod generalis inde conclusio probetur, aliquem esse hæreticum, Sed id merito rejicit Gregorius Sayrus *in clav. reg. lib. 12. c. 21. n. 16. Z.*

(214) Repete dicta nota 208. T.

P (11)

Remisso.

(215)

Apostatæ qui sint, & quotuplex Apostasia: & quæ pœna puniantur Apostatæ.

§. 14.

*Index cru-
delitatum
processus in-
quisitorii ex
Limborchio.*

(215) Pertinet huc *caput ultimum libri 4. ex tractatu Limborchii p. 378. seq.* ubi enumerat varias injustitias & crudelitates, quæ in tribunali inquisitionis committantur. Scilicet: quod Inquisitores constringant omnes ad sibi denunciandum quemcunque, quem vel levisima de causa suspectum habeant de hæresi, etiam consanguineum, fratrem, maritum, patrem, ac filio in præmium delationis, paterna bona, alias confiscanda, concedantur. Quod hominem de hæresi solum diffamatum damnent ad præstandam purificationem cationicam cum pluribus compurgatoribus, ita, ut si in uno, duobus vel tribus deficiat, nocens habeatur. Quod in hoc officio quisvis, etiam ab aliis tribunalibus exclusus, admittatur in testem, solo excepto inimico capitali, cui accedit, quod interim testium nomina captivo non indicentur, neque ulla ipsi reveletur circumstantia, per quam in testium cognitionem pervenire possit. Quod duo tales testes omni exceptione majores de diversis testantes, imo unus quandoque, imo & sola fama, sufficiat ad torturam. Quod duo testes omni exceptione majores sufficiant ad convincendum, ac porro ad condemnationem, nulla admissa justa probatione contrarii. Quod velint delatum sui ipsius esse accusatorem, cum tamen omnium tribunalium ratio exigit, ut reo accusationes indicentur, & ut super facto, quod commississe arguitur, examinetur. Quod variis artibus inquisitores utantur, tum ut confessionem a captivo eliciant adhibendo promissa fallacia, tum ut denuntiatores & testes aliud quasi interrogando ab ipso declarentur non esse ipsius inimici capitales. Quod ipsis quidem concedant Advocatos & Procuratores, qui tamen revera sunt ejus proditores, quibus non licet captivo patrocinari sine suspitione hæreseos. Quod, quando crimina non possunt probari contra captivum, ille non absolvatur a crimine sibi ob.

§. 14. Apostatæ sunt, (216) qui a statu fidei,
(217)

objecto, sed declaretur solummodo, quod idoneis testimoniis crimen contra ipsum non sit probatum, & quod nomen ejus nunquam e libro Inquisitoris deleatur, sed ad perpetuam memoriam nomen ejus tanquam suspecti illic asservetur. Quod ipsis adeo parata sit tortura & quidem in detegendo crimine occulto, & quod in animo latet, imo quod ideo velint torturam debere esse paratiorem, quia crimen hoc aliis criminibus occultius sit, cum tamen tortura fallax sit verum detegendi remedium. Quod ad torturam doceant sufficere semipleam criminis probationem. Quod quando ad torquendum se accingunt, reum graviter ac serio moneant, ut ad evitandam torturam nihil falsi dicat, & tamen si crimen objectum confiteri nolit, tormenta se ingeminaturos minentur. Quod reos sapius torqueant, semper diverso a priorē & graviori torquendi genere utentes, & tamen hanc multiplicem torturam nolint habere pro repetitione torturæ, sed vocent saltem torturæ continuationem. Quod condemnatos tradentes brachio seculari pro iis intercedant, ut sine sanguinis effusione aut mortis periculo circa eos poenam suam moderetur, & tamen magistratum sub poena excommunicationis ad supplicium ignis compellant. Quod in ridiculo processu contra mortuos omnes eorum consanguinei ad defendendam defuncti memoriam citentur, & tamen secundum eorum decreta nemo possit hæreticos sine suspitione hærescos, adeoque sine metu gravissimi periculi defendere. Quod carceribus tædiofissimis reos per aliquot annos includant & sævisimis tormentorum generibus utantur. Quod sub titulo poenitentiae contra poenitentes & conversos, crudeliores poenas adhibeant &c. T.

ad §. 14.

(216) Proprie apostatæ sunt, qui discedunt a vera fide, quam *Apostasia*
professi sunt. Z. *propria.*

P (II) 2

(217)

(217) obedientiæ, vel religionis, quam se tenere professi

*Infidelitas,
apostasia, &
atheismus
non, nisi cys
mina.*

(27) De infidelitate, apostasia & atheismo tanquam erroribus noxiis maxime affinibus conjunctim agit Titius, & illos quoque crimina proprie dicta non esse probat *Juris privati lib. 9. c. 15. §. 30. 31. 32.* Infidelitas, inquit, est totalis fidei christianæ rejectio, sub ea etiam comprehenditur Apostasia proprie accepta, qua agnita fides iterum rejicitur v. Brunnem. *J. E. l. 2. c. 18. §. 16.* Esse autem infidelitatem quoque a pœnia humanis immunem, ex libertate religionis antea asserta, necessario consequitur. Quodli vero infidelitas, in facinora punibilia erumpat, tum merito punitur v. Grot. *de J. B. P. l. 2. c. 20 §. 47. n. 5.* Si religionem christianam acrioribus dictis infectetur, id, non ut blasphemia, sed ut Christianorum irrisio, puniri potest, v. §. 14. Solent etiam infideles apud eos, qui conscientiarum dominatum defendunt, esse impuniti, quamvis non raro frivolis prætextibus pœnæ subdantur, quemadmodum etiam apostatæ clementer tractari solent, vid. Lehmann. *diff. de iur. apostat. hab. Helmstad. 1687.* Per atheismum, hic intelligitur extremus vitii hujus gradus, quo scilicet DEUS, naturaliter cognoscibilis, & consequenter, omnis religio negatur, nam atheismus practicus, sub impietate §. 9. *seqq.* ille verò, qui religionem christianam inficiatur, sub infidelitate §. 30. comprehenditur, adeoque neuter huc pertinet. Possè autem atheismum illum extremum, gravi ac mortis quoque supplicio affici, non vulgus tantum, sed & moderatores fere concedunt v. Grot. *de J. B. P. l. 2. c. 20. §. 46.* Pufendorff. *de J. N. G. l. 3. c. 4. §. 4. de O. H. C. l. 1. c. 4. §. 2. 9.* Sed ex libertate religionis, antea asserta, jus puniendi hic etiam hominibus negandum videtur. Est quidem atheismus grave delictum, in ordine ad DEUM, sed tamen pœnis humanis emendari, ac invito DEI cognitio ingeri nequit; præterea magna nimis crudelitas est, hominem DEI cognitione destitutum, morti dare, qui accedente doctrina & mansuetudine, cum DEO & die, ad meliorem frugem forte fuisset re-

tesfi sunt, temerarie recedunt. Apostasia *o*) triplex *o*) gloss. 1. est species: (218) alia enim est perfidia, alia inobedi-
di-postas.

vocatus: Denique atheismus, per se societatem humanam non turbat, et, cum hypocritæ, qui religionem simulant, eadem non raro, aliis decipiendis, abutuntur, sint impuniti, rationi sane non convenit, ut atheum candidum, qui animi sui sensa ingenuè profiteretur, poena dignum censeamus. Hactenus verba Titii. Repete dicta de quaestione an hæresis sit crimen *nota 159. 160. T.*

(218) I. Duas tantum apostasia species nonnulli solent enumerare, aliam a fide, aliam ab ordine, Cajetanus *in formula triplicem facit, a fide, a religione, ab ordine*: illa fides Christi exjuratur; secunda habitus religionis deseritur; tertia Clericus fit secularis: Fumus in *armilla aurea*, etiam trichotomia delectatur, eamque facit, *fidei, obedientie & religionis*, laudato Thoma 2. 2. q. 12. & 1. Sed revera unius tantum meminit scriptura, quæ est a fide; ea autem est vel aperta, ejurato nomine Christi, vel *μυστηριωδης*; & tacita, everso Christianismo sub nomine Christi, qualis est Anti-Christi, M. p. 239.

II. Iam in dissertatione *de defectione ordinis Ecclesiastici* In specie an §. 4. observavi, adhuc alios Canonistas quatuor species apostasia facere, a fide, ab obedientia, a religione & ab ordine, cum Lancelottus apostasiam ab ordine & a religione sub communi genere apostasia irregularitatis comprehendat. Sed parum interest, utrum apostasiam a religione & ordine conjunctim vel separatim consideres. Utraque enim in eo convenit, quod sit permutatio spontanea status clericalis in lata acceptione, ut & monachos sub se comprehendat, cum seculari, & prope iisdem poenis coercetur. Apostasia igitur a religione fit præcipue, quando quis jam ingressus & professus est religionem regularem, deinde eam omnino deserit, abjecto habitu, vel etiam cum ipso habitu vagatur non redeundi animo, qui habetur pro hæretico ipso jure excommunicato, nec re-

cientiæ, alia irregularitatis. (219) Apostasia perfidiæ
(220)

stituantur ei bona, quæ intulit monasterio, & prehendi potest a iudice laico sine metu censuræ, cogi etiam potest, ut revertatur & carere puniendus est. Sed apostasia ab ordine est, quando clericus secularis jam in sacris ordinibus majoribus constitutus relicto habitu clericali vivit tanquam laicus. Hic punitur pœna excommunicationis, infamiæ, & repellitur ab accusando & testimonio dicendo, nec admittitur etiam ad quodvis officium clericatus aut dignitatem: perdit deinde privilegium ordinis & potest compelli, ut habitum reassumat & clericaliter vivat, puta incarceratione & alis pœnis. Imò si habitu ejecto uxorem ducit, suspectus est de hæresi & in eum potest inquisitor procedere. Quodsi tamen clericus secularis non est in sacris, sed habet solummodo primam tonsuram, vel etiam quatuor ordines minores, tum distinguitur, an habeat beneficium, an minus. Priori casu, si abjecto habitu & retento beneficio vivat tanquam secularis habetur pro apostata, & aliquando amittit privilegium fori & ordinis, ac cogi potest reassumere habitum. Quodsi vero cum habitu simul amittat beneficium, aut etiam beneficium non habeat, tum pro apostata non habetur *vid. Lancel. Inst. jur. Can. l. 4. tit. 4. §. 14. Dessel. Erotem. jur. Can. lib. 5. tit. 9. Corvin. lur. Can. l. 4. tit. 9. Leymann. Theol. moral. l. 2. tit. 1. cap. 16. n. 1.* præpriniis autem Menoch. *de A. l. Q. lib. 2. casu 546.* & quos citat. In ipso lure Canonico sedes apostasiæ irregularitatis est in *can. sin. dist. 50. can. beatus 2. C. 3. qv. 4. cap. ult. X. de vii. & honest. cleric. cap. 1. & 5. X. de apost. T.*

Duplex sal-
tem apostasia.

(219) I. Apostasian ordinis vocant; sed eam plane ignoraverunt veteres. Moralistæ tamen hodierni tam operosi circa eam sunt, ut perlegisse illorum tractatus & pigeat & pœniteat. Nos duplicem tantum statumus apostasiam, ita ut alia fidei quæ creditur, alia obedientiæ respectu sic dicatur. Prior ex Ecclesia vel facit oetum, qui plane

(220) est, cum qui a fide recedunt: ut puta, cum Christiani effecti in Christi fide prævaricantur; p) & ad p) can. non Iudaicos, vel alios detestabiles ritus se convertunt. A-^{post.} 2. q. 1. po-7.

plane non est Ecclesia, vel hæreticum reddit; propter posteriorem
autem impiâ dicitur Ecclesia, Z.

II. Sed quomodo *hospitem* apostasiam speciem statueret pos-
test Ziegler cum tamen *nota 216*. saltem apostasiam perfidia, pro
apostasiam propriam agnovit, & apostasiam inobedientiam in notamox
subsequente impugnet. Sed facilis est responsio. Impugnat ibi
non ipsam apostasiam inobedientiam, sed falsam ejus descriptionem;
& quod sepositis præceptis divinis apostasiam inobedientiam quasive-
runt in transgressionem præceptorum humanorum. Imo potest eti-
am illa apostasia inobedientiam intuitu præceptorum divinorum com-
mode referri ad apostasiam perfidia. Uti enim in sacra scriptura
fides sumitur magis pro affectione cordis quam intellectus; ita & in-
fidelitas est synonymum perfidia; perfidia autem non est mutatio
sententiae in intellectu, sed fidei, der Stetig. Cum tamen usu in-
valuerit fidei & infidelitatis significatus pro affectionibus etiam in-
tellectus, poterit ad minimum illa apostasia inobedientiam Ziegleria-
na comprehendere sub apostasia perfidia, si dicamus, perfidiam esse
duplicem, aliam theoreticam, aliam practicam, quemadmodum in
simili notum est Atheismum, qui & ipse infidelitatis species est, di-
vidi in Theoreticum & practicum; T.

(217) Hæc, uti dixi, viciliū duplex est; alia enim fidem *Apostasia* plane abnegat, quando quis a nominis & fidei Christianæ professio *perfidia duplex* ne ad paganismum transit, alia fidem agnitam corrumpit, & tum vel totaliter, quando initiatorii Sacramenti atque aliorum articulorum fundamentalium essentia destruitur, non nisi nomine Christiā nisiā retento, vel partialiter, quando alia manente initiatorii Sacramenti essentia puritas fidei & necessarium ejus consecratorum vel addendo, vel detrahendo, vel invertendo violatur. Z.

q) c. 2. & c. postafia inobedientiæ (221) est, q) cum quis præceptum illud de superioris sui (222) sponte transgreditur, sive patrum maior. & regulis vel constitutionibus non obtemperat. Irregularitatis Apostafia est, cum quis ab ordine suo, r) obed. r) c. fin. sive (223) assumptæ religionis recedit. (224) Apostafas
dist. 50. & c. i. de Apost.

Emendatio.

(221) Rectius dicitur aversio a DEO fidem in Christum & sanctificationem requirente. Estque vel simplex vel conjuncta cum hæresi. Illa est, quando fiducia deferitur, & vita ipsa a professione degenerat. Hæc oritur immediate ex dogmatibus falsis verum cultum DEI, vel generalem dilectionem Ecclesiarum reliquarum, vel statum Ecclesiæ violentibus, Z.

*Ejus consi-
nuatio.*

(222) Sicigitur pontificii principaliter ex præceptis superiorum metiuntur inobedientiam, non ex præceptis divinis, quorum tamen maxima semper debet esse cura, Z.

*Differentia
apostafie ab
ordine & a
religione.*

(223) Differunt ex sententia Canonistarum apostafia ob ordine & ea quæ sit a religione. Illa dicitur, cum quis a perfectiore statu clericali, quem in manu Episcopi, edito etiam continentie voto, assumpserat, ad statum conjugii vel Laicæ conversationis, dimisso suo habitu, propria temeritate se transfert. Apostafia a religione definitur ipsis criminosa & mortifera recessio a religioso ordinis instituto, sine revertendi proposito. Unde si quis revertendi animum retineat, vagaturus ad tempus, non apostatam eum dicunt, sed fugitivum, Z. Repete *notam 218. scilicet 2.*

*Cur Canonis-
ta apostasi-
am irregu-
laritatis pro
crimine ha-
beant.*

(224) Duo hic sunt exponenda, 1) qua ratione Canonistæ apostasiam ordinis vel religionis inter crimina retulerint? 2) Quid de hac doctrina sit sentiendum, & utrum hæc apostafia utraque sit crimen, nec ne? Quod primam questionem attinet; ratio hujus doctrinæ juris Canonici non longe est quaerenda. Nam quod apostasiam a religione attinet, constat, quod Canonistæ statuunt, ex omni voto de re licita oriri obligationem, II. c. 19. Levit.

c. 7. Act. c. 5. Etsi vero obligatio voti secundum eosdem non sit ex iustitia proprie dicta, sed ex virtute religionis, quæ est potentialis pars iustitiæ, habet tamen in se perfectam rationem debiti, licet non ad æqualitatem, cum cultus vel gratiarum actio DEO in recognitionem dominii ac beneficiorum per vota promissa vel præstita, minime respondeat, sive æquetur, sed potius tota in ipsius hominis utilitatem cedat. Nec solum obligatio illa est interna in foro conscientiæ, sed poterit etiam vovens in foro externo ad voti executionem compelli arg. l. 1. 2. 3 ff. de pollicit. cap. quod super de fide instrum. in fine & cap. ex parte de censibus. Nam ad Ecclesiastici iudicis officium pertinet impedire, ne gravia crimina committantur, cujusmodi est sacrilega voti transgressio. Leymannus d. l. lib. 4. tr. 4. c. 3. n. 1. Inprimis autem votum religionis tale est, utpote quo homo se ipsum & omnia sua DEO consecrat in perpetuum, universalitate quadam tum actionum tum temporum, adeo ut hoc votum omnia reliqua vota eminenter in se complectatur, & in tale votum omnia vota antecedentia tam realia, quam personalia commutari possint. Leym. d. tr. 4. c. 8. n. 19. Excepta tamen societate Jesu. Si quis enim in seculo vovisset se in religionem aliqua professionem editurum, cum tali Pater Generalis & Provincialis dispensare possunt, vel potius illud votum commutare in vota Jesuitarum simplicia, ita tamen, ut si ante professionem ex societate recesserit, votum illud prius in sua obligatione perseveret. Id. ibid. n. ult. Quod autem apostasiam ab ordine concernit, præsupponendum est, apud Canonistas ordinationem esse personæ Ecclesiasticæ consecrationem, per quam gratia & potestas obeundorum Ecclesiasticorum munera transfertur. Ordinem vero definiunt, quod sit Sacramentum a Christo institutum, quo quibusdam ceremoniis & rebus traditur potestas spiritualis ordinando, conficiendi Eucharistiæ sacramentum, vel administrandi in ordine ad illud. Ordines vero sunt vel majores vel minores. In majoribus ordinibus sunt Episcopi, Presbyteri, Diaconi, Subdiaconi, ex quibus duo posteriores non sunt proprie Sacerdotes, sed tantum in sacris; duo priores sunt proprie sacer-

dotes, quia sacramentum corporis & sanguinis Domini consecrare possunt. In minoribus ordinibus sunt Acoluthi, Exorcistæ, Lectores, Ostiarii, & Psalmistæ, *can. clericos l. dist. 1. Pacius isug. in decretal. l. 1. tit. 11. n. 4. Ziegl. ad Lancel. p. 140.* secundum Concil. Trident. *sess. 23. c. 2.* sunt septem ordines, Sacerdotum, Diaconorum, Subdiaconorum, Acoluthorum, Exorcistarum, Lectorum & Ostiariorum. Sed dicta ostendunt, sub sacerdotibus comprehendendi Episcopos & Presbyteros. Statuunt autem Canonistæ, ordinem esse sacramentum, quod confertur potissimum per impositionem manuum ab Apostolis præceptam. *Lancel. Inst. iur. Can. l. 2 tit. 8. & l. 1. tit. 10. § 5.* Et si de Subdiaconatu non ita certum sit, an sit Sacramentum, & adhuc minus certum, an minores ordines ad Sacramentum pertineant, sed multi Canonistæ existimant, Subdiaconatum ab Ecclesia institutum, ac ideo Sacramentum non esse, sed sacramentale quoddam, idemque multo magis sentiant de minoribus ordinibus & hanc sententiam de minoribus ordinibus dicant esse probabilissimam citati a Leymanno *l. 5. tr. 9. c. 4. n. 5.* Unde simul ratio constat, cur desertio minorum ordinum etiam non habeatur pro apostasia seu crimine. Adde, quod ordo a Canonistis referatur inter Sacramenta, quæ iterari non possunt, quia characterem indelebilem imprimunt; Horum enim tria statuunt; Baptismum, Confirmationem & Ordinem. Character vero secundum ipsos est signum spirituale, à Deo solo animæ impressum in susceptione initerabilis Sacramenti, manens indelebiter de lege communi. *Lancel. Inst. l. 2. tit. 2. §. 4.* ibique Zieglerus, Ergo non mirum, quod Canonistæ desertionem ordinis Ecclesiastici, ejusque permutationem cum statu seculari, considerent tanquam apostasiam à sacramento, & sacrilegam intentionem delendi characterem indelebilem. Vid. *d. dissert. de desertione ord. Eccles. s. 5. 6.* De altera questione latius disserui *ibid. §. 10. & seq.* Summa eo redit: Theologos & Ictos nostros neque desertionem ordinis pro crimine Apostasiæ habere, neque votis monasticis obligationem tribuere, neque sacramentum ordinis agnoscere, neque characterem indelebilem; neque statuere, impositionem manuum in ordinatione esse ex præcepto

Quid de hac
assertione
ex principi-
is doctrine
Evangelico-
rum statui
debeat?

to divino; propterea tamen non inferendum esse, quod a Doctoribus protestantibus desertio ministerii habeatur pro re licita, imo à quibusdam videri eam inter species criminis apostasiæ expresse referri. Item licentiam desertionis ministerii impugnari posse ex doctrina nostratium de obligatione votorum; ac præterea à Schiltero asseri, ordinationem producere obligationem in perpetuum, & characterem indelebilem ab eo non improbari. Tum adductis sententiis specialibus quorundam nostratium Theologorum, Pauli Tarnovii, Facultatis Theologicæ Ienensis, Dannhaueri &c. proposui sententiam meam distinctis positionibus. 1) Desertionem ministerii non esse crimen. 2) Sed tamen rem parum honestam, si fiat absque iustis causis. 3) Et parum decoram, si fiat absque præscitu eorum, quorum interest, & maxime superiorum. 4) Consensus tamen impetrationem præcisè necessariam non esse. 5) Iustas causas relinquendas esse pudori & conscientiae deserentis. 6) Idem dicendum intuitu status & officii secularis, ad quod transire vult deserens ministerium. Denique respondi ad dubium de obligatione votorum apud Evangelicos, & exinde deductam doctrinam Schilteri. Ad præsentem scopum pertinet potissimum ostensio doctrinæ, quod hæc desertio non sit crimen. Unde eam cape ex *dissertatione* §. 25. *Sic igitur positio. 1.* Desertio ministerii Ecclesiastici non est crimen, sed actio licita, i. e. impunis. *Docet id experientia, & fatetur idem supra §. 19. satis clare Paulus Tarnovius, nec reliqui quos §. 20. seq. excerptimus, contradicunt. Tantum illud dubium removendum est, quomodo ea, quæ §. 16. exhibuimus ex B. Brunnemanno, conciliantur cum reliquis. Sane enim, si desertio ministerii est species criminis apostasiæ, erit utique crimen. Sed ad ista quidem non est difficilis responsio. Esi tractatus B. Brunnemanni fuerit ab eodem in usum Ecclesiarum Evangelicarum & Consistoriorum concinnatus, fuit tamen tractatus posthumus, ubi non licuit Icto summo omnia capita equali diligentia ad principia doctrinæ Evangelicæ examinare, uti quidem cum magna cura & studio in multis fecit capitibus, ubi reliquias multis fermenti Canonistarum, quod in nostra Consistoria, vitio*

s) *can. in- tas* autem sacri Canones tam inter infames s) *depu- tant,*
fames 6. q. 1. gl. in c. 1. de temp. ord. in 6.

magis seculari, quam personarum singularum, intravis, magno cum iudicio subinde ostendit, & emendationem pie ac graviter suadet. Sed in aliis quibusdam capitibus brevior est, & saltem doctrinam Juris Canonici excerpt, idque etiam certis verbis: Secundum Canonistas, aut: Canonistæ docent, & similibus indicat. Imprimis vero in toto isto capite, quod de delictis agit, unde supra excerptimus hanc objectionem, tales locutiones passim indicant beati viri mentem. Adeoque in his non putandum est, quod voluerit doctrinis aliorum Theologorum, & Theorum Evangelicorum, abusus Juris Canonici observantium, contradicere. Etsi vero gravitas negotiorum vel alia cause ipsi non permiserint, ut in omnibus capitibus Juris Canonici inspectis, aut emendatione indigentibus, fusius id expedire poterit, solet tamen quandoque duobus verbis sententiam veram aut emendatricem, si accuratius ejus sensum rimeris, non obscure indicare. Atque huc merito refero in loco supra §. 18. excerpto hæc pauca ejus verba: Apostata ordinis, inquit, amittit beneficium. An nihil amplius patitur? Sane supra §. 4. fuit ostensum, Jure Canonico apostasiam ordinis non saltem puniri amissione beneficiorum, (que etiam ut infra videbimus, non est pena proprie dicta) sed insuper excommunicatione, infamia, incarceratione & aliis penis proprie dictis. An hæc ignota fuisse putas Viri in Jure Canonico pariter ac Civili versatissimo? Minime. Sed haud dubie in illis verbis paucis respexit ad usum Ecclesiarum nostrarum, quæ ideo, quia apostasiam ordinis non habent pro crimine vero, nec etiam istas penas adhibere solent, sed contentæ sunt sola amissione privilegiorum, tanquam ex natura desertionis voluntaria profluente, tamque insequente. T.

tant, (225) quam etiam excommunicationis & aliarum
pœnarum vinculis innodandos esse præcipiunt, (226)

DE

(225) I. Pœna hæc civilis est, non Ecclesiastica, & ex hinc ^{contra pœ-}
dubitare licet, utrum Pontificibus, qua talibus, istiusmodi pœnam ^{nam infam-}
statuere conveniat. Christiani autem veteres apostatas ita plecte-^{mia. Mo-}
bant, ut e congregationibus suis expulsos hostium numero habe-^{res vete-}
rent. Quorum in numero erant non tantum qui ob id, quod me-^{rum Christi-}
ta suppliciorum idolis sacrificassent, sacrificati, vel quod thus in-^{anorum con-}
cendissent, thurificati dicebantur, sed etiam, qui per libellos ido-^{stra apost-}
latiæ subscribebant, quos libellaticos vocabant. His non nisi ex-
orata pace redire licitum erat. Ut autem reciperentur in Ecclesiam,
solebant a martyribus & Confessoribus in carcere constitutis libel-
lum extorquere deprecatorium, per quem in fidelium cœtum admit-
terentur. Vid. Crispin. in l. 3. C. de apostat. Cæterum duplex ge-
nus libellaticorum observat Gabriel Albalpinæus l. 1. Obs. 21. alterum
eorum, qui in carcere constituti pœnas, quæ de Christianis sume-
bantur, quoquo modo effugere, quam subire malebant, & ut id
consequerentur, libello affirmabant, se neque esse, neque Chri-
stianos fuisse. Eorum alterum, qui ubi pecunia iudicis animum
tentari atque commoveri posse sentiebant, mox Christianos se esse
non dubitabant fateri, & ob hanc causam sibi non licere idolis sacrifi-
care, rogare, ne vi neve tormentis ad id faciendum inducerentur,
pecuniam, ut libellum obtinerent, quo sese imposterum in liberta-
tem vendicarent, libenter offerre, &c. Sed hæc obiter. Z.

II. Non debet hos mores Christianorum veterum pro-^{Monitum}
cedendi cum Apostatis absque nota vel monito dimittere. Unde ^{circa istos}
cum id facere neglexerit supplendus est hic defectus ex supra no-^{mores.}
tatis ad libri 2. titulum de pœnitentiis & remissionibus not. 121. sect.
2. p. 685, T.

Iterum con-
tra poenam
infamiae.

III. Infamiae poena non magis quam poena sanguinis potest infligi per leges Ecclesiasticas, sed tantum per Civiles: Nam juxta ICtos vita & fama pari passu ambulant: quod quidem verum est ex parte poenarum infligendarum; non tamen ex parte vel injuriæ illatæ, vel defensionis necessariae pro utraque suscipiendæ, servato etiam moderamine inculpatæ tutelæ. Iam autem ut lex Ecclesiastica mortis poenam nequit infligere, ita etiam nec infamiae. Hoc autem nomine solent Pontificii infamare eos esuis, qui obiecto cucullo ad vitam secularem revertuntur. Imo totus vere titulus *extra de Apost.* vix de alia est Apostasia quam de ista. M. p. 239.

Hæretifici-
um esse ve-
rum cri-
men, & hæ-
reticos gra-
viser puni-
endos.

(126) Non contentus in disputatione an hæresis sit crimen, hæresin à nota criminis liberare, tentavi etiam defendere, non hæresin sed hæretificium esse verum crimen. Ita enim dixeram S. & p. 24. O. Addenda sunt in loco Paulino de hæreticis etiam præcedentia. Præcesserat autem de questionibus legalibus, & pugnis ac contentionibus de genealogiis, quod ostendit, Paulum loqui de errante in controversiis fidei intellectualibus. C. Ista vero ostensio nil infert. Præterquam enim, quod dubium sit, an istud monitum de fugiendo hæretico continet monitum præcedens de omittendis stultis questionibus, an vero ibi novum caput inchoetur; quomodo Apostolus, quas tu controversias fidei dicis, posset appellare questiones stultas, inutiles ac supervacaneas? uti appellat. Cur non aperte nominaret errantem, sed taxaret moventem & rixantem? uti taxat. Vereor ergo, ut, si Apostolus etiam in præcedenti versiculo loquatur de hæretico, orthodoxia tua multum lucratura sit. O. Cur vero? C. Quia tum hæreticus foret, non qui errat in questionibus & controversiis, & pacifice errat, sed qui controversias movet, qui de iis contendit, pugnat, rixatur, dissentientes damnat, ac questiones plerumque inutiles, & supervacaneas, aliquando & stultas, ac impias venditat pro controversiis ad fidem salvificam pertinentibus. O. Sentio, quorsum tendas. At hoc pacto magna fieret confusio nominum. Ita enim hæreticus foret quem nos orthodoxum dicimus, ita qui hæreticos facit, esset hæreticus.

cus. C. Quid id ad me? Non major hac confusio foret, quam ea, quam supra tetigi, qua fidem cordis fecistis ens intellectus. Et ergo hic orthodoxyia communis in culpa foret confusions illius, non scriptura. Ut taceam, non implicare, esse aliquem simul hereticum & hereticum. Uti enim genuini Christiani indissolubilis character est amor & tolerantia dissentientium, ita omnis hereticus est in meo systemate Hæretifex, ac odio dissentientium repletus, uti & in meo systemate non hæresis, quam vos dicitis, sed hereticum est crimen. Apposite ad rem præsentem Lutherus, dum hereticos, contra quos Judas scribit, τῶν ἀποδοκιμῶντες, vocat: die da Rotten machen / quod idem est, ac si dixisset: die Reher machen. Valde irritavit ea doctrina ex nostratibus non paucos, qui characterem vel Christianismi vel zeli divini & valde Theologici quærunt in hæretificio. Postea deprehendi, jam ante me idem docuisse Zieglerum in tractatu de Episc. ut jam supra nota 183. ad libr. 1. potissimum vero p. 162. ostendi, etsi non ita perspicue mentem suam expresserit. B. Titius d. lib. 9. c. 15. §. ult. idem mecum statuit, nisi quod loco hæretificii usurpet nomen dominatus conscientiarum. Atque, inquit, ex hæcenus dictis apparet, unum adhuc esse delictum, quod homines merito punire deberent, nempe dominatum conscientiarum, quo dissentientes subtractione commodorum, vel positiva coactione, ad religionem adiguntur, ac reluctantes, gravibus pœnis afficiuntur; nam hoc delictum punibile esse, ex eo liquet, quod, sub specie religionis, alios homines ladat, ac societatem humanam graviter turbet. Sed uti alia vitia sæpe virtutum nomina assumunt, ita hoc etiam sub pietatis larva, passim imperium obtinet, ac extra pœnarum metum constitutum est. Eandem veritatem gustarunt & alii. Autor des dissertations histeriques sur divers sujets in præfatione p. 2. "Je ne parle point ici de l'esprit de persecution, la plus funeste & la plus capitale de toutes les heresies." Ibidem p. 272. "Ils ignoroient, sans doute, que le Christianisme d'Occident etoit corrompu depuis long temps par l'heresie de la persecution." Eodem spectant, quæ idem Autor alibi, n. mi-

mirum dans les Entretiens de divers sujets p. 274. seq. de non persequendis sive hæreticis, sive etiam Atheis differit. "Ce sont, inquit, les seules précautions que la charité permet aux Chrétiens, contre le débordement de l'Athéisme & de l'Irreligion. Quelque dommage, que ces pernicieux sentimens puissent causer dans le Monde, il n'est jamais permis d'invoquer le secours du Magistrat, & de livrer l'Athée, de quelque nature qu'il puisse être, au bras séculier. Cette horrible manière d'agir est capable de porter les ignorans à croire que les raisons n'ont pas assez de force, puis qu'on est obligé d'en venir à des exécutions sanglantes. Si l'impiété est mêlée de crimes & de blasphèmes, les Theologiens doivent laisser agir le Magistrat, & ils rendent leur caractère odieux, lors qu'ils demandent la mort de ceux qu'ils n'ont pas pu convaincre par leur raisons. Il n'y a qu'une manière permise de persecuter les hérétiques, les impies & les Athées. Il faut leur opposer de bonnes raisons, les convaincre d'erreur ou d'ignorance, mettre au jour leurs Sophismes & leur mauvaise foi, & ne faire paroître aucune aigreur, qui donne lieu de soupçonner, que par malice ou par foiblesse on fait de ses intérêts, les intérêts de Dieu; semblables à ces malheureux Inquisiteurs, qui envoient les nouveaux Chrétiens au supplice, pour avoir part à leur dépouille & à la confiscation de leurs biens. Si l'on souscrit au supplice des Athées il faudra nécessairement approuver celui des prétendus esprits forts, & des Libertins, & l'on aura une voie abrégée pour dépeupler le Monde en peu de tems. Les accusations d'Athéisme deviendront encore plus communes qu'elles ne sont; chacun sera bien aise d'avoir en main de quoi se venger de son ennemi: L'Orthodoxe accusera l'Hérétique d'Athéisme, & l'Hérétique à son tour, dans les lieux, où il sera le plus fort, retorcquera l'accusation contre l'Orthodoxe. Les preuves ne manqueront point; & comment manqueroient-elles lors que les passions, une fois animées, fournissent à l'esprit mille conséquences, qui ne se présentent jamais quand on agit de sang froid? Il ne faut pas qu'un Chrétien parle de supplices, lorsqu'il n'est question que de refu-

ter

DE SORTILEGIS, MALEDICIS
ET SACRILEGIS.

TITULUS V.

Inquisitor hæreticæ pravitatis non potest procedere contra sortilegos, nisi sortilegium expresse continet hæresim.

§. I.

Sciendum est, hæreticæ pestis inquisitores (227) de di-

ter des opinions. L' Atheïsme est un grand mal: c' est un crime qui s' attaque directement à Dieu, & qui peut en plusieurs cas être fort nuisible à la Société: mais il n' y a rien là, qu' on ne puisse dire également de l' Idolatrie; & de la Superstition. A Dieu ne plaise que j' entreprenne ici de renouveler une dispute, qui ne fuit que de cesser, je veux dire celle, qui rouloit, il y a quelques tems, sur la comparaison, que l' on faisoit pour les mœurs entre les Superstitieux & les Athées. Je n' entrerai point dans l' examen de ce qu' on a dit de part & d' autre: je ne prendrai même aucun parti: mais j' oserois presque assurer que si la dispute étoit de nature à être vidée par les faits l' avantage se trouveroit en beaucoup d' occasions du côté de l' Atheïsme. „ Confer eundem *ibidem* p. 427. seq. T.

TIT. V.

ad §. 1.

(227) I. Inquisitio Hispanica magis tortoribus, licitoribus & Origo & carnificibus, quam Ecclesiæ Doctoribus convenit, & propterea ple. crudelitas risque gentibus maxime execranda visa fuit. Ab initio quidem E. *inquisitionis*.

piscopis & dioecesanis id muneris competeat, ut Ecclesias suas ab hæresium labe custodirent, & si quis forte infectus esset, de eo per audientiam inquirerent. Sed primus Innocentius III. Papa delegatæ inquisitionis officium instituit, ad Episcoporum scilicet nolentium aliis negociis præferre fidei negocia, supplendam negligentiam. Constituit enim ab initio Rainerium quendam & Gvidonem suos Commissarios, ad capiendos eos, qui Romanæ Ecclesiæ refugiebant magisterium. Postea id officium in Galliis Dominico fuit commissum, cumque hætenus nullus certus erdo fuisset, cui propositum principaliter foret hæreticos profligare, Dominicus adversus hos ordinem suum constituit, cui foret præcipua cura illos retundere & perdere. Accesserunt deinceps Fratres minores ab Francisco familiam ducentes, quibus similiter a Pontifice data fuit provincia, ut in hæreticorum oppugnationem ubique locorum omni cogitatione curaque incumberent. Vid. Jacob. Usserius de *Christiana Eccles. success. & stat. c. 9.* Sic igitur institutum a Pontificibus, & multis privilegiis exornatum fuit peculiare, ut vocant, officium inquisitionis, bonis omnibus, qui religionis naturam & indolem perspexerunt, tremendum; & ut eo magis terror incuti posset, concessum fuit Inquisitoribus tam ad defensionem propriæ personæ & familiæ, quam ad hæreticos capiendos & continendos in officio, habere ministros armatos. Ang. Barbof. de *jur. Eccles. lib. 1. c. 39. §. 3. n. 27.* In quibusdam territoriis soli de delictis fidem & religionem concernentibus cognoscunt, excluso ordinario loci, cuius respectu illi privative concessam habent jurisdictionem. Thom. Hurtad. *tr. 4. resol. 10. n. 98. seq. 2.*

Monita circa eam

An Episcopi ante Innocentium III. processu inquisitorio adversus

II. Observatio hæc de origine & crudelitate inquisitionis & inquisitorum hæreticæ pravitatis ad titulum præcedentem pertinet, et iam superius latius de utroque capite fuit actum de priore *not. 159.* de posteriore *not. 215.* Non tamen putandum est, dum Zieglerus hic dicit Innocentium III. instituisse officium inquisitionis ad Episcoporum supplendam negligentiam, cum ab initio Episcopis incubuerit de hæresi per audientiam inquirere, inquisitionem & processum inquisitorum esse antiquiorem Innocentio III. cum alibi

DE SORTILEGIS, MALEDICIS, &c. 1975

divinationibus, & sortilegiis, (228) nisi hæresim
(229)

alibi docuerim, in *disfert. de orig. processus inquisitoris* §. 1. §. 3. *lit. hereticos n. 9. §. 17. §. 20. lit. x. & §. 41.* non omnem inquisitionem esse processum, si fuerint inquisitorium, ut taceam, obscurum esse, quid sit, per Episcopalem audientiam inquirere, & latere hic petitionem principis. Non enim reperitur in titulo Codicis *de Episc. audient.* quod Episcopalis audientia inferat potestatem, aliquid circa processum accusatorium, tum unice receptum, mutandi. Gravior est illa obiectio, quod *An. Bonifac. jam seculo 8.* Bonifacius Germanorum Apostolus à Pontifice inquisitor hæreticæ pravitatis constitutus, multos hæreticos igni tradiderit comburendos; si modo autor, qui id asseruit, (scil. Iohannes de Polda in *Chronicis Ecclesiæ Hamelenfis*) non post Innocentium III. tempora demum vixisset, & non absque iudicio res gestas in seculis antiquioribus sibi imaginatus esset secundum mores suorum temporum. Unde majori jure illud assertum negare licebit, cum de eo fileant scriptores fide digniores, gesta Bonifacii explicantes, ut *Sagittarius in antiq. gentil. & Christian. Thuring. libr. 2. & 3.* inprimis cum idem *d. l. 2. c. 5. p. 137.* notaverit, tradita Chronicorum Thuringiacorum, quod Bonifacius Thuringos armata manu ad fidem Christianam perduxerit, esse putidissimam fabulam nec dignam ut refutetur. Ut taceam, Iohannem de Polda etiam ab aliis jam notatum esse, quod in gestis Bonifacii non ubique verosimilia attulerit. Eadem est responsio si quis ex Torreblanca *de magia l. An sec. 9. & 3. c. 13. n. 24. p. 410.* obijcere velit, seculo 9. anno 844. tempore Raniiri regis magos in Hispania igne esse crematos; aut ex Annalibus Corbejenfis, quod seculo 10. anno 914. multæ sagæ combustæ fuerint in territorio Corbejenfi, ut jam animadvertit Illustr. Leibnizius in *introd. ad Tom. 2. Script. Brunsvic. n. 25. p. 27. Conf. dis. put. nostr. de orig. proc. inquis. contr. sig. §. 20. 21. 22.* Cæterum de origine & progressu inquisitionis vidè etiam quæ in compendio exhibet Hugo Grotius. *Annal. Belgic. lib. 1. p. m. 8. seq. T.*

(228) Desumptus est hic paragraphus ex constitutione Alex. Casus Pen-

Atus, ejusque xandri 4. in capis. Accusatus §. sane 8. de heret. in 6. Præfuit hic occasio, Papa sedi post medium seculi 13. Ut vero sensus hujus constitutionis eo melius percipiatur, casus Pontifici propositus prius formandus ejusque occasio paulo altius repetenda est. Constat hodie, Iulianus de sacros inter multas absurdissimas de angelis doctrinas, etiam docuisse, quod Adamus initio cum succubo & Eva cum incubo concubaverit & quod Angeli Asa & Asael cum filialibus hominum gigantes generaverint; neque hæc traditio Iudæorum ita nova est, sed jam apud Josephum ejus vestigia reperiuntur. Unde & postea eam ex parte hauserunt & propagarunt auctoritate sua patres nonnulli ecclesiæ primitivæ. Deinde Platonici multa, præ reliquis Philosophis Græcis, de natura Dæmonum & corporibus eorum aereis, item conversationibus cum hominibus, &c. commenti sunt; quorum phantasmata quædam cum postea quidam ex Præcellentissimis Patrum Ecclesiæ, qui non raro Platonice sectam nimis justo venerantur, doctrinæ suæ immiscuissent, & hoc pacto occasio data fuit fabulæ de pactis Dæmonum cum sagis. Porro patres primitivæ ecclesiæ, ad excitandos alios ad vitam piam & sanctam, scribebant sæpius vitas sanctorum. His bona ex intentione, quamvis parum prudente, multas fabulas immiscebant, de apparitionibus & actis diabolicis tam cum sanctis, quam cum improbis. Hæ vero vitæ sanctorum cum postea ab aliis viris piis, sed parum cautis, nimis commendarentur; insinuaverunt se etiam fabulæ tales; ut de earum falsitate nulla amplius suspicio remaneret. Melioris declarationis gratia liceat saltem adhuc pauca annotare de tribus Ecclesiæ patribus & olim & hodiernum magnæ auctoritatis, Hieronymo, Augustino, Gregorio M. Hieronymum magnopere delectatum fuisse narratione ejusmodi fabularum, non solum vitæ Eremitarum, Pauli, Hilarionis, & Malchi, ab ipso editæ, docent; sed &, quæ de muliere septies icta, de sua flagellatione in visione facta ob studium Scripturarum ethnicorum & præcipue Ciceronis, alibi & magna quidem cum asseveratione narrat, abunde testantur. Magno Hieronymo major Augustinus, Platonice philosophiam nimis æstimans, Dæmonibus quidem corpora tribuit; sed tamen fabulis Gentili-

tilium, de transmutatione sociorum Ulyssis, & Apuleji in bestias per artes magicas, plenam fidem non adhibet. Idem vero alibi docet, magnæ esse impudentiæ, si quis Faunos & incubos negare velit; cum ex historiis constet, Faunos & Sylvanos mulieribus cohabitasse: interim tamen dictum Genes. 6. non de angelis incubis, sed de filiis Sethi explicat. Porro statuit, figuras bestiarum phantasticas a Dæmonibus quandoque substitui hominibus, licet viventibus interim sensibus tamen gravius ac vehementius, quam somno jacentibus, obferatis. Fidem etiam habuit legibus XII. Tabb. poenas in eos statuentibus, qui magicis artibus segetes ex agris dominorum in alios transferant. Pacta tamen Dæmonum frustra a-^{item Grego-}
 pud eum quæres. Gregorius M. Papa, exquisitissimus hypocrita ^{viii M.} & turpissimus adulator, quatuor libros dialogorum scripsit, de vita & miraculis patrum Italicorum, & de æternitate animarum, putidissimis fabulis repletos; in quibus uti superstitiones papisticæ diligenter inculcantur, ita & ex hoc nugarum thesauro postea fugifices passim historiolas de potestate Dæmonum depromere solent, quorum apparitiones sub specie corporea passim narrat; etsi tamen de pactis dæmonum cum hominibus nihil apud eum deprehendere potuerimus. Pergo ad noviora tempora. Initio seculi decimi ter-^{Scriptores}
 tii scripsit Gervasius Tilberiensis otia imperialia. Deprehendes in ^{seculi 13-}
 hoc opere, quod auctor crediderit dæmones incubos; item Fau-^{Gervasius}
 nos & satyros: dubitat tamen, an gigantes, de quibus in Genesi, ^{Tilberiensis.}
 generati fuerint per incubos; item quod crediderit, dæmones in pu-
 filla, sed humana forma, opera servilia peragentes; item lamias, seu mulieres, quæ noctu domos momentaneo discursu penetrent, dolia, cantharos, & ollas perscrutentur, infantes ex cunis extrahant, luminaria accendant, & nonnunquam dormientes affligant; item conventum Lamiarum cum sui similibus in partibus transmarinis, & mutationes earum in feles, denique homines in lupos mutatos; &c. Eodem seculi decimi tertii initio Cæsarius Hei-^{Cæsarius}
 sterbacensis scripsit libros XII. illustrium miraculorum & historia ^{Heisterba-}
 rum memorabilium. Hic narrat inter alia fabulam de juvene, qui ^{censis.}
 circa finem seculi XII. vel initium XIII. a Diabolo, ipsi in forma

corporea apparente, lapidem acceperit, ea virtute præditum, ut quamdiu eum in manibus teneret, de omnibus rebus subtilissime disputare potuerit; & aliam fabulam de clerico necromantiæ dedito, quem Dæmon corporaliter in infernum duxerat, ut ibi videret tormenta Landgravii Thuringiæ, qui multas possessiones ecclesiis abstulerat; similis est tertia, de adolescente nobili, pactum cum Diabolo faciente, ac creatorem abnegante, sed tamen matrem altissimi abnegare nolente; & quarta de juvene itidem pactum cum Diabolo faciente, & postquam mortuus esset, resuscitato, eum in finem, ut pœnitentiæ loco cruciatus susciperet. Habes igitur hic prima initia persuasionis de magia cum pacto cum Diabolo conjuncta; quamvis nullum sit dubium, illo initio cordatiores has fabulas

Auctor speculi saxonici.

Circa medium sæculi XIII. collectum est Speculum Saxonicum; in quo quidem legitur, quod magi ac sagæ debeant pœna ignis puniri: cæterum, uti nec processus inquisitorius contra sagas inde probari potest; ita nec exinde constat, quod illo tempore sagæ & magi de pacto & concubitu cum diabolo, & de conventu publico & solenni fuerint accusati. Vixit etiam illo tempore

Vincentius Bellovacensis.

Vincentius Bellovacensis, qui magno labore specula quatuor conscripsit. In historiali, quicquid fabularum & nugarum reperire potuit, collegit; magicas artes tamen, alio plane in sensu intellexit, quam hodie sumuntur. Interim inter istas fabulas referuntur quædam, de mutatione hominum in lupos, de larvis, de juvene qui pactum cum diabolo faciens, abnegato Christo, Mariam tamen abnegare noluit, de centauro Paulo Eremitæ apparente, de diabolo sub specie fœminæ elegantis formæ monachum ad libidinem invitante, de Theophilo quodam contractum chirographarium cum diabolo faciente, & Christum ac ejus matrem abnegante, sed cui

Alexandro IV. proposita questio, an sortilegium ad hæresin referri deberet.

Maria chirographum restituit, &c. Etsi vero hætenus inter hæresin & magiam aut sortilegium magna fuisset differentia, certe hætenus magia ad hæresin non fuisset relata; uti tamen ipsum hæreseos crimen est res mira & vix definitu possibilis: ita docet historia Ecclesiastica & ipsum jus Canonicum, quod inquisitores hæreticæ pravitatis ab Innocentio III. instituti, sub prætextu hæreseos

(229) saperent manifeste, sese intromittere non debere,

os etiam de crimine sortilegii indistincte cognoscere, & id ad forum inquisitionis trahere intenderint, contradicentibus tamen Laicis. Atque utrum recte id fiat, Papæ Alexandro 4. proposita fuit quæstio post medium seculi 13. Probationem hæcenus dictorum & illustrationem quære *in notis ad §. 25. usque ad 35. in d. disp. de or. proc. inq. contra sagas. T.*

(229) 1. Agnosce Astutiam Alexandri IV. Sortilegia & divinationes haud dubie non spectabant tum temporis ad hæresin per pa in con-
dicenda *ad §. seq.* ideoque poena sortilegorum pertinebat ad magi-stitutione do
stratus civiles, ubi sortilegium inter crimina referebatur. Igitur sortilegis.
præ se ferebat Papa, ac si jurisdictionem civilem & Politicam non
vellet permittere turbari ab Ecclesiastica, adeoque desinivit, in-
quisitores regulariter non debere cognoscere de sortilegiis & divinationibus.
Cur ergo addidit limitationem: *nisi hæresin saperet manifeste.* Qui Pontifices novit, facile divinabit, id factum esse, non
quod Pontifex crederet talem speciem sortilegii dari, quæ hæresin
saperet, sed solum ut inquisitoribus ansam daret, fictionibus de
magorum vel sagarum pactis & concubitu cum diabolo universum
sortilegium ad crimen hæreseos trahendi, & ita per limitationem
istam regulam destruendi. Unde maxime solliciti fuere Canoni. Obscuritas
stæ ut regulas traderent, quando sortilegium sit crimen hæreseos? *assertionis.*
Johannes Andreæ commentator ad Speculatorem *in comment. ad* quando for-
lib. 4. part. 4. rubric. de sortilegis adhuc circa medium seculi 14. *tilegium sit*
valde anxius est in quæstione, quando magia sit hæresis vel minus, *crimen hæ-*
reseos.
determinanda, & tacite conqueritur de Thoma Aquinate, qui pau-
lo post medium seculi 13. florebat, quod tractet quidem de divinatione,
quæ fiat per invocationem dæmonum, per quam invocans
QUASI fœdus ineat cum dæmone &c. sed tamen non exprimat,
an id sit hæreticum. Tentarunt equidem Inquisitores subsequen-
tium

tium temporum definire quaestionem illam, sed magis per exempla, quam per conceptus generales perspicuos. Ita Limborch (ex Eymerico) lib. 3. cap. 20. p. 229. *Sortilegi & divinatores distinguuntur solent: Alii quippe sunt, qui mere ex arte divinandi agunt, quales sunt chiromantici & astrologi iudicarii; alii, qui sortilegia vel divinationes exercent cum aliquo dicto vel facto hereticali: ut si quis in sortilegio amatorio DEum abnegaret & Ecclesia sacramenta; aut in sortilegio Ecclesia sacramenta admisceret, aut etiam res, quas Theologi appellant sacramentales: veluti si imagines baptizent, puerum rebaptizent, vel tantum oleo sacro inungant, vel caput defuncti subsumigant, vel his similia faciant ad divinandum futura, vel cum candela & aqua benedicta ad detegendum furia. Quae omnia reddunt operantem suspectum: nisi enim is crederet talia sacramenta aut sacramentalia habere virtutem ad maleficiorum operationem, non adhibuisset illa. Unde Inquisitores hos de credulitate curabunt diligenter interrogandos, & si intentionem negent, torquebunt: quod si eam non fateantur, ut vehementer suspecti abjurare debent.* Ita Glossator ad haec verba Lancelotti. *Sicut est circa aras idolorum, nefarias preces emittere, sacrificia offerre, demones consulere, eorum responsa accipere* 26. q. 2. cap. hi qui & quest. 4. igitur, secus si quis non adoret Demones, sed solum ad tentandam mulieris impudicitiam invocet, poculum amatorium misceat, hoc enim non sapit aliquod crimen heresis, secundum Dom. Perus. & alios in c. accusatus §. sane de haeret. in 6. quia hoc est proprium diaboli tentare. Sed si associant sibi propter sortes exercendas hereticos vel faciunt praedicta cum corpore vel sanguine Christi, vel si ut in sortibus possint habere responsa puerum rebaptizent, tunc inquisitor procedere poterit, & de hac materia extat tractatus Pauli Chirlandi. Id saltem nota, in his commentatorum locis nullam fieri mentionem sagarum & lamiarum aut magorum secundum hodiernum conceptum. T.

re, (230) nec talia exercentes posse punire, sed eos suis *r. accusa-*
debere iudicibus puniendos relinquere, (231) cum ne- *tus s. sane*
go- *de hæres.*
in 6.

II. Ita hæreticale sortilegium dicunt, si quis invocet dæ- *Hodie in-*
mones, aut etiam sine adoratione & exhibitione honoris eos con- *quisitores*
sulat, item si quis rebaptizet puerum &c. Hodie autem longius *non dislin-*
progreuntur Inquisitores, & non ea tantum sortilegia ad suum *guunt.*
tribunal trahunt, quæ manifeste hæresin sapiunt, sed etiam, quæ
tantum suspicionem aliquam præbent. Hinc enim admodum fre-
quens in foro pontificio est disputatio de delictis generantibus su-
spicionem in fide, quam prolixè tradit Thomas Hurtado *toto*
tract. 5. Z.

(230) Nec tum quidem, ut cognoscant, an sortilegi- *Extensio.*
um sapiat hæresin manifeste. Tiber. Decian. *tr. crim. l. 5. cap.*
23. num. 9. Z.

(231) Ita iussit quidem Alexander IV. qui sedi præfuit ab *Historia eo-*
anno 1254. ad annum 1261. Sed postea seculo 15. finiente Inno- *rum que se-*
centius II. X. crimen sortilegii seu magiæ indistincte subiecit pote- *cuta sunt*
stati Inquisitorum hæreticæ pravitatis. Occasio hujus mutationis *constitutio-*
ita se habet. Tempore constitutionis Alexandri IV. istas narrati- *nem Alexan-*
unculæ de pactis & apparitionibus Diaboli pro piis fraudibus fuisse *dri IV.*
habitas, plebem in devotione detinendi; non vero a JCtis pro- *Speculatori-*
fundamentis inquirendi contra magos fuisse venditatas, vel ex *gnorat pacta*
Speculatore, qui scripsit anno 1262. cognoscere licet. Hic, cum li- *diaboli cum*
bellum contra sortilegos format, sortilegos sic describit: quod quis *sagis.*
in tali civitate vel camera vel trivio dæmones invocaverit, furta in
astrolabio vel per avium volatum inspexerit, & alia sortilegia fe-
cerit. Imo Thomas Aquinas scholasticorum princeps, circa illa *Item Tho-*
tempora florens (nimirum inter annum 1260. & 1270.) Canonistis *mas Aqui-*
non sufficit ad quæstionem enodandam, quando magia sit hæresis; *nas.*
tantum abest, ut pactum expressum diaboli cum sagis pro vero ha-

gotium fidei, quod summe privilegiatum esse convenit,

*Jacobi de Voragine Le-
genda aurea* buerit, probe videlicet gnarus, quem in finem ista fabula in vi-
otis Patrum & Legendis sanctorum fuerint efficta. Circa finem se-
culi 13. (claruit enim anno 1290.) Jacobus de Voragine edidit hi-
storiam Longobardorum, quæ vulgo legenda aurea vel speculum
sanctorum vocatur; in quo scripto fabulæ præcedentes non solum
repetitæ, sed & infinitis nugis & mendaciis auctæ sunt: ut adeo
nullum sit dubium, quin & in isto opere multæ fabulæ de pactis
dæmonum cum magis & sagis sint recensitæ. Iergimus ad sæculum
decimum quartum; ubi quidem deprehendimus Johanni XXII. Pa-
pæ tribui extravagantem epistolam decretalem de magia à quibus-
dam scriptoribus, (ut Torreblanca *de magia* l. 2. c. 6. ab init.)
quam tamen hætenus reperire non potuimus. Interim Canonistas
etiam circa medium sæculi decimi quarti doctrinam de pactis expressis
diaboli cum sagis nondam in doctrinam jurisprudentiæ recepisse, nec
certi quid determinare ausos esse, quando magia sit hæretica vel non
argumento est, quod Johannes Andrea (qui scripsit circa annum 1342.)
commentator Durandi seu Speculatoris nihil de tali pacto expresso
memoret, nec quæstionem illam perspicue definiat. In Chronico
Monasterii S. Petri in monte crucis ad Werram legitur; quod an-
no 1334. quidam murarius secundum pactum suum, quod cum di-
abolo fecerat, in die conversionis Pauli, mane in orto suo de pi-
ro suspensus, & subito totus niger factus fuerit cum magno fetore.
Sed totum hoc Chronicon nugis & mendaciis repletum esse, non
discretur clarissimus editor Christ. Francisc. Paulssini in præfatione.
Circa finem sæculi XIV. edidit Facultas Theologica Parisiensis de-
terminationem, super quibusdam superstitionibus noviter exortis,
(relatam a Bodino *post præfationem de magorum demanomania*,
& à Wiero *circa finem libri ult. de prestigis dæmonum*) quæ
etsi tota videatur in favorem Inquisitorum esse facta, ut sub præ-
textu hærescos, suspectos de magia ad forum suum trahere possent;

non

*Scriptores
et acta sec.
XIV. Johan-
nis XXII de
magia decre-
talis.*

*Johannis
Andrea do-
ctrina de
magia.*

*Pactum dia-
boli cum
murariis.*

*Determina-
tio Facult.
Theol. Pa-
ris. anno
1398.*

non tamen vel crediderunt fabulas de pactis expressis diaboli cum sagis, vel certe verbis perspicuis, quid de his pactis crederent, nondum proponere ausi sunt. Initio seculi XV. nempe anno 1400. *Gesta sec. de secta Lamiarum & strigum in Italia ortam esse; ex Bernardo Co. xv. Fabula mensi, (qui scripsit anno 1584.) notat Limborch. De illis autem de secta Lamiarum & strigum an- no 1400. in Italia orta.* idem Bernardus memorat, quod in certis locis nocte ante diem Veneris convenerint, diabolo, in forma humana visibili apparenti, abnegaverint in ejus manus fidem, baptismum, Deum, & B. Virginem &c. Sed ipse Bernardus Inquisitor ne quidem de gestis sui temporis scribens ullam fidem meretur, tantum abest, ut de gestis antiquiorum temporum eam prætereundum possit. Circa tempora *Nideri Formicarium.* Conciliorum Constantiensis & Basileensis (intra annum 1410-1430.) vixit Johannes Nider Isnenfis, Dominicanus, Theologiæ Professor apud Basileenses; qui in Formicario suo multas etiam fabellas de pactis diabolicis & concubitu cum sagis, ac similes nugas, bona quidem fide, ut vir valde simplex & credulus, narravit. Unde subsequenter temporibus reliqui pleraque hauserunt. Neque ipse tamen distiteri potuit, quod Inquisitores illorum temporum in processu contra sagas sæpius præcipitanter egerint. Cum igitur *Nicolai Jacquerii Flagellum hæreticorum fascinariorum.* Inquisitores hæreticæ pravitatis sub prætextu novæ doctrinæ, quasi magia sit species hæreseos, inciperent, de crimine hæcenus igno- rato multa inquirere, non desuerunt, qui resisterent huic instituto & abusu inquisitionum, viri cordati, quibus scriptum opposuerunt. anno 1458. Nicolaus Jacquerius, ordinis Prædicatorum, sub titulo: Flagellum hæreticorum fascinariorum, in quo tamen argumentis plane insufficientibus Inquisitores hæreticæ pravitatis defendit. Quibus autem artibus Inquisitores in crimen magicæ illo jam *Artes inquisitorum in crimine magica anno 1460.* tempore usi fuerint, vel ex uno exemplo disci potest; quod refert Limborchius contigisse anno 1460, in Flandria & Artesia. Scilicet, vel torquebant personas, falso de pacto cum dæmone accusatas tandem, donec omnia quæ Inquisitores volebant confiterentur; vel promissa impunitate, tales confessiones ex miseris eliciebant; & postea nihilominus cremabant tanquam nocentes. Quæ *Sensus Bul- hæcenus docuimus valde explicant sensum Epistolæ Sixti IV. Papæ la Sixti IV. anno 1474.*

anno 1474. (quæ extat *cap. 2. de malef. & incantat. in septimo Decretal.*) in qua præcipit Vicario Generali Episcopi Bononiensis, ut Papam certiore reddat; an verum sit, quod quidam Monachi disputando & prædicando in Civitate Bononiensi asseruerint: non esse hæreticum & a puritate fidei alienum, dæmonum expectare responsa; & an ac quæ scandala adversus ipsius fidei puritatem exinde sint orta. Scilicet alii, etiam Monachi, docebant, Inquisitores hæreticæ pravitatis contra intentionem Pontificis extendisse potestatem suam ad crimen magiæ, cum tamen magia non sit species hæreseos: Inquisitores calumniabantur dissentientes, acsi docuissent, esse rem licitam, dæmonum expectare responsa, & pro more rixatorum, multas consequentias & scandala ex doctrina illa periculosa deducebant. Papa artium monachalium gnarus prudenter egit, quod de circumstantiis rei geste distinctius voluerit informari. Cum igitur inter Laicos patiter & Clericos illo tem-

Occasione & intentione Bullæ Innocentii LIX. anno 1484.

pore de duobus potissimum capitibus disputaretur; 1. ratione facti, an magi & sage pacta inirent cum diabolo & cum eo concumberent, an conventus agerent, an a diabolo in bestias mutarentur &c. 2. ratione juris, an crimen magiæ relinquendum sit coercitioni Magistratus secularis, an vero pertineat solum ad Inquisitores hæreticæ pravitatis? & in his duabus quæstionibus pars superstitiosa Inquisitoribus favens, quotidie magis magisque cresceret, non diutius differendum putavit Innocentius I^X. quin definitione illarum controversiarum, in favorem Inquisitorum facta, sub prætextu zeli divini, tyrannidem papalem, in Bulla peculiari (relata in *cap. 4. dicti septimi decret. eod. tit.*) anno 1484. stabiliret, in qua Henrico Inquisitori inquisitori hæreticæ pravitatis in partibus Alemanniæ superioris, & Johanni Sprengero, inquisitori in partibus Rheni, potestatem dedit inquirendi in crimen magiæ, quod illo tempore ortum esse dicitur, iisque adjunxit quendam Johannem Gremper &c. Cum igitur hac epistola prinitus introducta fuerit auctoritate Papali inquisitio in crimen magiæ, non inutile erit, ad

Ejus supplementum ejus intellectum quædam annotare. I. Ipsa epistola Innocentii LIX. nientia in Malleo Maleficarum.

in septimo Decretalium non exhibetur integra, adeoque ea, quæ ibi

bi deficienti supplenda erunt ex malleo maleficarum, ubi habes annum, q̄to scripta est, & concessam a Pontifice, Episcopo Argentiaensi potestatem, ut omnes, qui Inquisitores in executione privilegii novi impedire velint, per excommunicationis, suspensionis, & interdicti, ac alias etiam formidabiliores censuras & pœnas auctoritate papali coarceret. Subjungitur etiam clausula, qua derogatur quibuscunque constitutionibus & ordinationibus Apostolicis contrariis. II. Astute Pontifex in ipsa Bulla fabulas de potestate sagarum ut indubias supponit, ne videlicet cogeretur respondere ad Canones in Decreto obstantes; sed ut metu pœnarum ecclesiasticarum, iis injecto, qui istis Canonibus contra inquisitores hactenus usi fuerant, ora obtararet. III. Nescio qua ratione factum fuerit, ut auctor summarii in septimo decretalium huic epistolæ Papali præscripti, illi inferuerit, quasi Papa damnaverit sortilegos, infantes puerulos devorantes. Etsi enim & tales fabulæ de devotione infantum ab aliis inquisitoribus fuerint divulgatæ, nihil tamen de hoc facto legitur in ipsa epistola Innocentii IIX. IV. Cur nihil ibi Neque extat etiam aliquid in Bulla Papali de pacto sagarum expresso, cum damonibus, cum abnegatio fidei, quæ memoratur, fieri etiam potuerit absque tali pacto. Ergo vel Inquisitores nondum putarunt tempestivum esse, ut de hac fabula aliquid scriberetur ad Pontificem, vel Pontifex, si tale quid retulerunt, id astute dissimulavit. V. In verbis sequentibus Pontifex rejicit eorum opinionem, sive sint Clerici sive Laici, qui hactenus obstiterant inquisitoribus, iisque imputaverant, quasi de facto se immiscerent jurisdictioni ad Laicos pertinenti; atque potestatem Inquisitorum primus ita ampliat, ut in posterum etiam de crimine magiæ; tanquam de indubitata specie criminis hæreseos, inquirere possint. VI. Cur vero in Germania primum Papa inquisitiones in crimen magiæ confirmavit, cum tamen illo tempore jam alibi de facto a Laicis pariter & Clericis favitum fuerit in sagas? An, quod Papa tum in Germania ob motus continuos intrinsecos sibi magis obnoxios habuerit status Ecclesiasticos? Certe mox dicenda ostendent, subsequen-
Pontifex fabulas de potestate sagarum ut indubias supponit.
Error auctoris summarii de sagis puerulos devorantibus.
Cur sagarum expresso.
Pontifex primus jubet, magiam quamvis habendam esse probare.
Cur prius in Germania Papa inquisitiones sagarum confirmaverit?

nit, per occupationes alias non debeat impediri.
(232)

Qui sint sortilegi: & quod ab ecclesia sint omnino ejiciendi.

a). can. 1.
26. q. 1.

§. 2. Sunt autem a) sortilegi, (233) qui prætex-

cum majori resistencia potestatem hanc inquirendi in crimen magiæ hæreticæ pravitatis Inquisitoribus fuisse indultam. Explicationem & illustrationem hætenus dictorum vide in *notis ad §. 36. usque ad §. 54. disput. de orig. proc. inq. cont. sagas. T.*

Declaratio.

(232) I. Interest enim Ecclesiæ Romanæ, ut vi & tyrannide papatus conservetur, qui facile concideret, si remissior foret inquisitorum crudelitas. Z.

*Non adco
pertinens.*

II. Sed vereor ut hæc declaratio sit ad mentem Lancelotti aut Papæ, ut qui plane hic non agit de argumento potestatis inquisitoris, sed de ejus restrictione. T.

ad §. 2.

*Sortilegi
qui?*

(233) I. Si vocabulum hoc generaliter sumatur, omnes illi eo comprehenduntur, qui aliquid occultum inquirent sive per protractionem punctorum, sive per considerationem figurarum, quæ proveniant ex plumbo liquefacto in aquam projecto, sive ex quibusdam schedulis scriptis vel non scriptis in occulto repositis, vel etiam ex festucis inæqualibus propositis, quis majorem vel minorem accipiat, vel taxillorum projectione, quis plura puncta projiciat, vel etiam dum consideratur, quid aperiendi librum occurrat. Petr. Binsfeld in l. 3. C. de malef. & mathem. qu. 3. Greg. Sayr. in clav. reg. lib. 4. c. 5. n. 14. Z.

*Sortilego-
rum & ma-
gicorum con-
fusio.*

II. Hæc materia fuscè admodum tractatur apud Eymericum & Pegnam illius Commentatorem, p. 2. *Directorii Inquisit. q. 40. p. 335. & seqq.* Videantur de his Wierus, Peucerus, Dænæus, Bodinus, Delrio, & plures alii. Interea etsi mitius agatur cum

textu religionis per quasdam sortes divinationis (234)
scien-

cum iis qui his solas divinatorias vanitates profitentur, quam cum magis, Sagis & veneficis, qui pactum habent apertum cum Dia-bolo, & plerumque maleficii rei sunt, tamen videntur subinde communi nomine Sortilegorum exprimi: etsi Canonistæ interdum Sortilegos & Divinatores a magis & invocantibus dæmonas distinguant. Interea sortes divinatoriæ quæ prohibentur, cum divisiis quæ licitæ sunt, confundi non debent: Quamvis *sortis usum in electionibus* Ecclesiasticis, in perpetuum prohibuerit Honorius III. *cap. Ecclesia extra de Sortilegis.* M. p. 254.

(234) Dari magos, veneficos, sortilegos, nemo dubitabit, *Separatio sortilego-
rum & ma-
gum ac sa-
garum pacta*
Sed cum notum sit sub voce magorum & sagarum hodiernum com-munitur non solum apud Pontificios sed etiam apud Protestantes *cum diabo-
lo facienti-
um cum eo
concumben-
tium &c.*
intelligi homines qui cum diabolo pacta faciunt, vel cum eo con-garum pacta-cumbunt, & vero recta ratio doceat, persuasionem hanc esse tan-tum non sensui communi adversam, inde tentavi jam anno 1701. *Tale magia
crimen non
datur.*
nt in disputatione *de crimine magia* docerem, hanc sententiam per-tinere ad crassissimas Papatus reliquias, nec tale crimen magia da-ri, adeoque processus etiam nostros adversus tales magos ac sagas *Tale magia
crimen non
datur.*
magna emendatione habere opus. Cum vero ægre ferrent hoc qui *crimen non
datur.*
fere per duo secula in Academiis, Cathedris, & judiciis Statuum
Evangelicorum reliquias illas defenderant, & secundum eas pro-nunciaverant, ac iram inde conceptam variis scriptis magna ira-cundia repletis, sed recta ratione vacuis, testarentur, non melius me facturum arbitratus sum, quam si tentarem, utrum placida hi-storia de ortu & progressu hujus fabulæ vel ruborem adversariis me-its excutere possem, vel certe illis, qui præjudicio auctoritatis noti-dum erant immerisi, veritatem asserti mei quasi palpandam exhibere valerem. Quare anno 1712. conscripta dissertatione *de orig. præc. Sed denum
seculi 15. no-
tum est.*
ing. cont. sagas docui, diabolum, qui secundum COMMUNEM
& PUBLICAM persuasionem cum magis aut sagis expressum
cum

scientiam profrentur, aut quarumcunque scripturarum

cum abnegatione fidei conjunctum pactum faceret, & cum illis vel ut incubus vel ut succubus concumberet, & quem in solenni aliarum sagarum conventu sub specie hœdi vel simili apparentem impudicis & turpissimis ritibus magi & sagæ adorarent, demum ab Innocentio 8. anno 1484. fuisse in Iurisprudentiam productum, adeoque vix tertium ætatis suæ seculum ingressum. Hujus vero dissertationis contenta quædam, cum jam *nota 227. 228. & 231.* excerpterim, restat ut hic quæ restant exponam; 1) Illum diabolum ignorari a scriptura sacra, a jure Iustiniano, & ab ipso jure, quo utimur Canonico &c. 2) Hujus diaboli fata a tempore nativitat

*Nihil de eo
extat in
scriptura
sacra.*

hucusque. Quod primum attinet, de tali diabolo & de talibus magis vel sagis nihil extat in scriptura sacra vel inde fortissimum argumentum sumere licebit, quod ipsi primi Inquisitores contra sagas constituti, ubi de pacto sagarum cum diabolo loquuntur, saltem obiter ex scriptura afferant, quod sagæ pactum tegerint cum inferno & fœdus cum morte (*Es. c. 28*) & quod Theologi ac Icti Pontificii communiter nullo alio argumento utantur pro adstruendo pacto illo, quam isto Esaiam dicto. Ad quod tamen multiplex est responsio. 1) Enim apud Esaiam est locutio metaphorica, quæ proprie ne quidem de pacto tacito intelligi potest, tantum abest ut de expresso. 2) Thomas, ut infra videbimus, explicuit sultem de pacto tacito. 3) Dubium, an textus hebraicus ibi loquatur de inferno, annon potius de sepulchro, ut contextus ostendit. 4) Non magis pactum expressum cum diabolo inde probari potest, quam pactum expressum cum morte. Novissime tamen Torreblanca novo argumento utitur ex Scriptura S. unde probare vult dæmones cum hominibus libenter pacta inire, quia Christo Domino ausi fuerint pacti conditionem offerre. (*Matth. c. 4*) Et si enim per id directo non probetur pactum diaboli cum sagis; sufficit tamen, quod exinde probetur diaboli in forma corporea apparentis desiderium

rium pacta ineundi cum hominibus; cum de desiderio hominum improborum pacta ineundi cum diabolo a nemine, quod credam, dubitatum fuerit unquam; & experientia tantum non, pro dolor! quotidiana istud desiderium probet. Haberet utique illud argumentum magnum pondus, si modo hactenus sufficienter probatum fuisset, daemone in forma corporea salvatori apparuisse. Iam cum id nondum fuerit factum, liceat nobiscum Theologis quibusdam protestantibus tamdiu de ea expositione dubitare; inprimis cum hactenus a nostratibus pro articulo fidei non fuerit agnita. Porro in jure civili nihil legitur de sagis pacta cum diabolo facientibus, aut cum eo concumbentibus, aut conventus solennes agentibus. Sedes materię est in titulo de maleficis & Mathematicis, ex quo tamen ipse quidem Petrus Binsfeldius, magnis alias fabularum illarum defensor, argumentum aliquod desumere ausus est. Pergo ad jus canonicum. In decreto tantum adest, ut defensores erroris com-
Nihil in jure civili.
munis aliquid pro sua sententia inveniunt, ut potius graviter ipsisre canonice, obstant in questione quę de sortilegio & sortilegis agit canones duo, alter ex concilio Anquirensi, alter ex Isidoro desumptus. Nimiram *can. Episc. 12. & can. Nec mirum 14. C. 26. q. 5.* ubi notentur *in can. Episcopi 12.* inprimis verba *quod qui talia & hic similia credit, fidem perdidit.* Meretur canon ut totus perlegatur. Et in eo resutando valde se torquent sagifices. In decretalibus Gregorii IX. nullus titulus de sagis aut veneficis, sed saltem de sortilegiis. Sed ibi nihil de pacto aut concubitu diaboli cum sagis, aut de sagigarum conventu. Quę hactenus de jure civili & canonico diximus,
Quod & jam suo tempore Erasmius notavit.
valde illustrantur ex loco insigni Erasmi Roterodami, ubi postquam narraverat quandam relationem de mago quodam horrendis solennitatibus diabolum conjurante, miratur, unde hoc novum criminis genus, juri civili & canonico incognitum, novissimis demum temporibus ortum fuerit. Ita enim loquitur *in Epist. 91. anno 1507.* scripta (sec. noviss. edit. Epist. Erasmi) *p. 82. seq. Quod tantum hunc monstro vocabulum indemus? Nam Chaldeorum genethliacorum, mathematicorum, maleficorum, Pythonicorum, divinatorum, haruspicum, augurum, ariolorum, necromanticorum,*

geomanticorum, sortilogorum, incantatorum, uti levia nomina nihil etiam ad hujus sceleris atrocitatem facere mihi videntur -- Et manium quidem consultores hebraeorum leges capitali supplicio damnant; imperatoria vero haruspicum & augurum superstitionem & atrocissimis verbis insectantur -- & ipsos ultro gladio, incendio -- addicunt --: id quod apparet in codice titulo de maleficis ex mathematicis, ubi & glossima vere, ut Accursiani loquuntur isti, notabile, sed atro carbone notandum: quippe quod haruspice pro monumentorum & avium observatore nimis ridicule interpretatur, tum sacerdotem pro necromantices doctore exponit; & item alia quedam, nescio magisne barbare an inerudite, omnino tamen deridicule; qua mihi tamen neutiquam sunt nova, cum toto digesto istiusmodi portenta ita passim occurrunt, ut assueto mihi ne risum quidem jam moveant, nedum stomachum. Sed ad rem. Decreta vero pontificia, & item epistola, quas decretales vocant, ubi de sortilegiis & id genus damnatis superstitionibus meminerunt, hujusmodi maleficium ne verbo quidem attingunt; sive, quod ea seculi ne suspicionem quidem tantæ iniquitatis habuerunt; sive quod, qui ea literis prodiderunt, mortalium auribus parcendum esse putarunt. Neque de pacto & concubitu diaboli cum sagis extat aliquid in legibus veterum Francorum; quin potius & apud hos persuasio hodie communis pro maxime hæretica, vel pagana, & capitali pœna punienda, fuit habita. Huc pertinet capitulatio de partibus Saxonie cap. 6. (apud Baluz. Tom. 1. f. 251. seq.) Si quis a Diabolo deceptus crediderit secundum morem paganorum, virum aliquem aut fœminam strigem esse, & homines comedere, & propter hoc ipsam incenderit, vel carnem ejus ad comedendum dederit, vel ipsam commederit, capitis sententia punietur. Adde Karolomanni Capitulare secundum anno 743. & annexum ibi indiculum superstitionum & paganiarum (ap. Baluz. Tom. 1. fol. 151) ubi inter alia inter paganas heydnische Uberglauben refertur n. 12. de incantationibus, n. 13. de auguriis, vel avium vel eorum vel boum stercore vel sternutatione, n. 14. de divinis

Nihil in legibus veterum Francorum.

vel

vel sortilegis, &c. Item n. 30. de eo quod credunt, quia *fœmina lunum commendunt*, quod possint *corda hominum tollere* juxta paganos. Et quamvis in Lege Salica videatur plane contrarium esse receptum de potentia strigarum, adeoque communis doctrina de eadem in lege Salica jam fuisse confirmata: id tamen hæcenus dictis minime obstare potest, quia lex Salica diu ante tuit condita, quam Franci ad Christianismum se converterent; unde & frustra in ea testimonium quærit Bodinus, de *mag. demon. l. 2. c. 4. p. 293*. Verba capituli 67. in lege Salica ad quod hic respicio, sunt sequentia. Si quis alterum bereburgium clamaveris, hoc est strioportium, aut qui aneum portare dicitur, ubi stria concinunt, & convincere non potueris, 2500. denariis -- culpabilis judicetur. Si quis mulierem ingenuam striam clamaveris, aut meretricem, & convincere non potueris, 7500. denariis -- culpabilis judicetur. Si stria hominem comederis, & convicta fuerit, 8000. denariis culpabilis judicetur. Interim ex istis legibus ut & ex libello Agoberti, Episcopi Lugdunensis, & iis quæ inde excerptit Naudæus *Apol. illustrantur dicta ex loco Agoberti.* pro iis qui falso de magia suspecti fuerunt c. 7. p. 85. edit. Paris, apparet, istas superstitiones ex paganismo ortas, tam firmiter inhæsisse animis populi, ut vix adhortationibus doctorum & legibus pœnalibus inde tolli potuerint. Imo adhuc seculo duodecimo, apud eruditum, pro moribus illorum temporum, Iohannem Sarisberiensem Episcopum Carnotensem, nulla mentio pactorum diabolicorum & reliquarum nugarum. Quin potius ex eo videre licet, quod illis temporibus ne quidem tanta potestas nocendi veneficis fuerit adscripta a sagacioribus, quanta ea hodie esse creditur. Sic enim Sarisberienensis de nug. curial, l. 1. c. 12. p. m. 37. in fine. Horum (incantatorum) vero malitia etiam cum plurimum nocent, artificio levi dissolvitur, si videlicet, qui suspecti sunt, conventi ab aliquo crimen suum insciantur (subintelligo, quod in casu hujus insciantionis incantatio omnem effectum suum sponte perdat,) aut, si confessi fuerint, cogantur maleficium revocare. Ut vero ex hæcenus dictis patet, persuasionem publicam, de pactis & concubitu diaboli cum sagis, de sagarum conventu, de transmutatione

post tempora Innocentii querenda. earum in bestias, &c. ante processum inquisitorium ab Innocentio III. initio seculi decimi tertii inductum, animis doctorum & magistratuum se nequaquam insinuasse; sed potius fidem talium nugarum pro crimine fuisse habitam; ita porro recta ratio ostendit, originem processus inquisitorii contra sagas in novioribus adhuc querendani esse temporibus; partim quia est species processus inquisitorii, partim quia auctores Mallei maleficarum aperte docuerunt, hæresin maleficarum illorum tempore fuisse insolitam speciem hæreticæ pravitatis &c. Reliqua vide in notis *ad s. 6. usque ad 18. d. dissert.* Originem vero ipsam jam excerpti *nota 231.* Quod secundum caput de fatiis processus inquisitorii contra sagas attinet, de iis sic disserui ibidem §. 55. *seq.* (omissis tamen notis exinde supplendis.)

Notabilia de confirmatione Maximiliani. I. hujus Bullæ. Initio in ipsa etiam Germania variis artibus fuisse opus, ut ista constitutio Papalis in effectum deduceretur, mihi firmiter persuadeo per ea, quæ in Malleo maleficarum *Tom. I. p. 692.* leguntur de tuitione hujus Bullæ a Maximiliano I. suscepta. Cur enim in instrumento Notarii non refertur integra constitutio Maximiliani? Cur Bullam Papalem non confirmavit Fridericus III. Imperator, sed Maximilianus Rex Romanorum? Cur statim primo post electionem anno? Cur

Gesta Auctorum Mallei maleficarum & Magistrorum nostrorum Colonensium. Bruxellis? &c. Sed nec ipsa hæc confirmatio Regis Romanorum multum profuit Inquisitoribus, ut idem instrumentum Notarii docet. Ergo ipsi Inquisitores Henricus Institoris & Jacobus Sprenger conscripserant Malleum Maleficarum. Et cum ipsi facile sentirent, eum librum non magnum habiturum esse pondus, impetrarunt anno 1487. approbationem Magistrorum nostrorum Colonensium, Quin & articulos quatuor doctrinæ adversariorum oppositos conceperunt, eosque pariter a Professoribus Theologiæ Colonienfibus approbati curarunt, & desuper instrumentum Notarii confici. Ipse vero Malleus Maleficarum ita elaboratus est, ut in singulis paginis appareant confusissima disputatio, ignoratio elenchi, & infinitæ sophisticationes. Nihil enim continet, quam meram contradictionem, per exempla ex fornicario Nideri repetita, aut ex fide aliorum Inquisitorum relata confirmata; quibus etiam solis, imprimis in quæstione de pacto dæmonum cum sagis, respondent ad ob-

jectum

jectum textum ex decreto, illis uugis graviter obstantem. Quem *Scripta Ul-*
 admodum autem errores crassissimi, si sanctio pœnalis accedat, bre- *rici Molito-*
 vi tempore sensibilia incrementa sumunt, & per ejusmodi sancti- *ris 1489. &*
 ones defensores veritatis terrentur; ita etiam tum factum est, ut *Tribemii.*
 metu excommunicationis, & ne ipsi ut magi tractarentur, destite-
 rint cautiore publice huic fraudi & deceptioni resistere, & saltem
 occulte & insensibiliter ineptias illas Inquisitorum impugnarent. Huc
 refero scripta duo, Ulrici Molitoris, & Trithemii. Videamus *Bulla Ale-*
 jam quomodo ex Germania in Italiam transferit persuasio de cri- *xandri VI.*
 mine magiæ. Equidem autores Mallei Maleficarum mentionem fa- *circa finem*
 ciunt Inquisitorum Lombardensium & Camanorum, quorum hi *Seculi XV.*
 jam anno 1485. plus quam 40. sagas comburi curaverint. Sed id
 tum quidem de facto tentatum ab Inquisitoribus. Etenim demum
 post illud tempus Alexander VI. sentiens Bullam Innocentii IIX.
 in Germania non caruisse effectu, sed superstitionem de potestate
 sagarum jam ibi incepisse altas radices agere in animis etiam cau-
 tiorum; ad Inquisitorem hæreticæ pravitatis per Lombardiam man-
 data dedit, ut & ipse in magos utriusque sexus inquireret. Sed *Varie bullæ*
 tamen paulo difficiliorem successum hujus bullæ in Italia, quam in *initio seculi*
 Germania bullæ Innocentii IIX. fuisse, docet earum repetitio, & *XVI.*
 ibi facta mentio expressa resistentium. Nam non solum Julius II.
 sed & Leo X. & Adrian VI. & denique Clemens VII. rescriptis
 potestatem Inquisitorum confirmarunt. Ubi imprimis notanda a-
 stutia Julii II. qui, cum sentiret, eos, qui tum Inquisitorum men-
 dacia credere nolebant, per excommunicationem non satis terreri,
 addidit præmia illis, qui consilium, auxilium, & favorem presta-
 rent Inquisitoribus. Istis tamen bullis Papalibus non obstantibus, *Ponzinibii*
 fabulis istis & mendaciis inquisitorum se opposuit Johannes *& Spina*
 Franciscus Ponzinibius I. U. D. intendens probare per rationes *Scripta con-*
 fultas auctoritatibus juris, quod Sagæ corporaliter non ferantur a *tra & pro*
 dæmone in locum conventus, & ibi pacta faciant, sed quod ista *inquisitori-*
 omnia fiant per illusionem dæmonum. Cui quidem se opposuit an- *bus,*
 no 1424. & seq. Bartholomæus de Spina, sed fere nil novi asse-
 rens; verum crambem saltem toties coctam recoquens, & ad au-

*Alciati re-
sponsum an-
no 1518. in
causa saga-
rum.*

toritatem Papæ & inquisitorum præcipue provocans. Dedit etiam Alciatus circa illa tempora responsum Episcopo, occasione inquisitoris, qui jam plures quam centum sagas in subalpinis vallibus flammis consumserat, donec rustici arreptis armis vim illam inhiberent, & negotium ad iudicium Episcopi deferrent. Harum sagarum tres classes facit Alciatus. Aliquæ in crucem imminxerant, Christum Deum abnegaverant, præsentibus ipsæ & vigilantes beneficiis atque devotionibus infantes intinxerant. Aliquæ post minas noctu, quamvis obferatis clausisque valvis infantes fascinarebant. In utrumque hoc genus, respondit Alciatus, Inquisitorem posse munere suo fungi. Alii vero nihil ultra egisse arguebantur, nisi quod sub arbore Tellina choreas duxisse, & ad lulum illum accessisse dicebantur, sociis id ipsam attestantibus, ipsis negantibus. Has negavit Alciatus torqueri posse, cum fuerint meræ illusiones phantasticæ, plura ibidem disputans, contra mentem novorum, ut dicit, theologorum, pro recepta opinione Doctorum Juris Civilis & Canonici. Quare non mirandum, quod ob hoc ipsum responsum magnam ab inquisitoribus persecutionem passus, & a subsequentibus plane pro mago vel certe, magiæ suspecto fuerit traductus. Desiderius Erasmus Roterodamus, uti Monachos & eorum fraudes, si quisquam sui temporis cognovit, easque ad vivum in Encomio Moriaræ & Colloquiis passim depinxit; ita fabulas de demonum apparitione visibili, & de pactis sagarum expressis earumque conventibus, pro fraudulentis monachorum inventis habuit, etsi haud dubie ex metu, ne Papas irritaret, tot bullis hæcæus inquisitiones contra sagas confirmantes, directo non tetigerit imposturas. Imo in ipsa Germania tum continuatum fuisse, a Principibus & Statibus imperii, ut inquisitoribus illa libertas a Pontificibus concessa, inquirendi in fortiores sub prætextu hæreseos, non permetteretur, indicio est Constitutio Criminalis Bambergensis, Moguntiae 1510. typis impressa. Etsi enim Episcopus Bambergensis, tanquam Princeps Ecclesiasticus, haud dubie Papæ valde fuerit addictus; multa tamen in illa Constitutione deprehenduntur argumenta, sententiam nostram

cor-

*Erasmii Ro-
terodami te-
simonium
de fraudi-
bus mona-
chalis.*

*Constitutio
Criminalis
Bambergensis
1510.
non faveat
inquisitori-
bus.*

corroborantia. Cum vero Constitutio criminalis Carolina tantum *Nec Confi-*
 non tota de verbo ad verbum descripta sit ex constitutione illa *tutio Crimi-*
 Bambergensi; ita eadem observationes & hic repetendæ sunt. Imo *nalis Caro-*
 hic aliquid novi adjectum est, doctrinis & præxi inquisitorum pla- *lina 1532.*
 ne adversum, quod nempe ad denunciationem magorum contra
 neminem inquirendum sit. Nec defuerunt viri eruditi, qui se *Auctor Mal-*
 processibus illis inquisitoriis contra sagas seculo XVI. opponerent, *lei judicium,*
 Ut enim taceam ea, quæ Philippus Melanchthon ea de re obiter
 monuit: auctor anonymus Mallei Judicium in eo totus est, ut iniqui-
 tates a iudicibus tam secularibus quam ecclesiasticis hic commissas,
 perspicue ostendat; quamvis non omnes fraudes & fabulas intimius
 videatur penetrasse. Anno 1563. Joannes Wierus, Medicus Du- *Wieri opus*
 cis Julæ Clivium & Montium, opus de præstigiis dæmonum, sex *de præstigiis*
 libris distinctum edidit, oppositum Mallo Maleficarum; ac de po- *Dæmonum.*
 nis lamiarum etiam cum Johanne Brentio quædam disputavit; ex
 quibus constat, Wierum, etsi Medicum, pro statu illorum tem-
 porum altius penetrasse mysteria iniquitatis inquisitoriarum, quam
 Brentium Theologum. Eodem anno 1563. Lancelottus scripsit in- *Lancelotti*
 stitutiones Juris Canonici. Hic si fabulas Inquisitorum de sagis *Institution-*
 credidisset esse veras, institutionibus illis aliquid ea de re inseruisset. *nes Juris*
 Jam vero altum de iis ibi est silentium; sed repetit potius con- *Canonici.*
 stitutionem Alexandri IV. supra memoratam, quod inquisitores
 se non debeant immiscere cognitioni de sortilegiis, nisi hæresin
 sapiant manifeste; & saltem quasi pactorum meminit inter sortile-
 gos & dæmonem. Anno 1564. Johannes Fichardus, Ictus & *Fichardi*
 Reip. Francofurtensis Advocatus, Comiti cuidam, consilium ejus *sententia de*
 super actis de crimine magiæ & responso alterius Icti expetenti, *crimine ma-*
 respondit; rem duabus potissimum quæstionibus absolvi: 1. An sa- *gia.*
 giæ secundum confessionem ab ipsis tortura extortam comburendæ
 sint? 2. An eæ concubitus cum dæmone exercuerint, nocturnas-
 que choreas duxerint? Ad utramque autem eo modo sententiam
 suam dicit, ut facile appareat, ei nugas & nequicias inquisitorum &
 iudicum magnam partem fuisse cognitās. Cum autem hæcenus *Novorum*
 memorati scriptores, qui iniquitatibus processuum contra sagas se *qui se inqui-*
 op- *stimatoribus op-*
 posuerunt.

Constitutio

Saxonica II.

Part. IV. tit.

anno 1572.

Lamberti

Danaei dia-

logus de ve-

nificis, 1574.

Thomæ E-

raſti dialo-

gus de Lami-

is & ſtrigi-

bus.

opposuerunt, partim multas fabulas ex vitis patrum, dialogis Gregorii, Vincentio Bellovacensi, Nidero &c. hausitas, item confessiones per tormenta extortas, ut vel logice vel ethice veras supposuerint; & hoc primo falso admissio, in fontes illarum iniquitatum & causas genuinas confessionum tormentis extortarum debito modo non inquisiverint; atque sic plura parum cohærentia, imo quandoque contradicentia, immiscuerint discursibus suis: occasionem dederunt aliis viris eruditis, etiam ex ordine Protestantium, ut ista asserta de pactis sagarum cum diabolo, de incubis & succubis, de conventu sagarum, de transformatione magorum in bestias, &c. ulterius incaute quidem, sed bona tamen fide propagarent. Igitur non mirandum, quod, cum Divus Augustus Elector Saxonie, diffensiones Ictorum in definiendis variis juris questionibus, constitutionibus postea editis definire intenderet, etiam inter alia propositis rationibus dissentienti circa questionem an crimen magicæ indistincte, & etiam si damnum non fuerit datum, poena capitali puniendum sit; approbata in constitutionibus sententia affirmativa, pro mitiganda ejus duritie ista communis traditio de pactis & concubitu sagarum cum damone fuerit inserta; & sic per legem publicam a capite Principum Protestantium latam, persuasio ista hæcenus vacillans, maximum robur coeperit. Cum igitur JCri Lutherani in calles Inquisitorum inciderint, non adeo vitio vertendum Lamberto Danao theologo reformato, quod anno 1574. dialogum de veneficis eum in sinem ediderit, ut processum contra sagas defenderet; etsi ex eo ubique appareat, quod vel distincta aperte confuderit, vel dubia & demonstranda, ut indubie vera præsupposuerit. Uti vero Danaus non nominat Wierum, ita etiam nullum indicium in scripto ejus deprehendo, quod adversus hunc præcisè calamum direxerit. Sed anno 1577. Thomas Eraſtus, medicus notissimus, de Lamiis & Strigibus alium dialogum edidit, in quo etsi etiam non nominet Wierum, tamen ex ipsa inspectione libelli constat, eum adversus hunc directum esse. Quid vero etiam Eraſtus præstiterit, docebunt excerpta sequentia. (quæ
ex

ex notis ad §. 73. pete) Anno 1579. Johannes Bodinus homo *Bodini de*
superstitiosissimus, & magis Judæus, quam Christianus, edidit li- *magorum*
bros IV. de magorum dæmonomania, in eo totus, ut facta Inquisi- *dæmonoma-*
torum defendat, potissimum tamen ad exempla confessionum talium *nia Libri IV.*
provocans, aut ad fabellas, putidissimas; in eo maxime capite, ubi de *1579*
expresso pacto sagarum cum diabolo agit, & an corpore a damo-
nibus exportentur. Subjunxit etiam confutationem opinionum
Wieri, quem ut hominem improbisimum, impostorem, exscri-
ptorem Steganographiæ Johannis Trithemii, & discipulum Corne-
lii Agrippæ magorum omnium Principis, traducit. Habuit anno
1584. Johannes Georgius Gœdelmannus Jctus Rostochiensis di- *Gœdelman-*
sputationem de magis, veneficis, & Lamiis. Hujus occasione an- *ni varia de*
no 1587. responsum ab eo petiit Senatus in quadam civitate West- *magis & ve-*
phaliæ, an secundum mores tum receptos pro indicio adversus sa- *eneficis anno*
gas habenda sit confessio & nominatio aliarum sagarum accedente *1584 seq.*
probatione per aquam frigidam, & an doctrina Bodini in proces-
su contra sagas sit attendenda. Respondit non solum Gœdelman-
nus, sed etiam hac occasione tres libros de magis & veneficis
postea edidit; in quibus Wieri & Fichardi sententiam potissimum
videtur esse securus. Interim etsi post reformationem inquisito- *Theatrum de*
ribus ipsis non videatur esse magna potestas relicta contra sagas, *veneficis*
etiam apud Pontificios; retinuerunt tamen judices seculares mo- *1586.*
dum irrationabilem ab ipsis introductum; in quorum usum edi-
tum est anno 1586. Theatrum de veneficis, ut scilicet auctor ad-
deret animum judicibus, qui non nihil segnins contra sagas pro-
cederent. Ex ipsis tractatibus, quæ hic exhibentur, constat, jam
illis temporibus maximam partem Theologorum, Jctorum & Me-
dicorum protestantium, fabulis inquisitorum fuisse infectos, & do-
ctrinam hanc bona fide propagare intendisse; pauciores vero offe-
cisse quidem præcipitantiæ judicum, sed tamen ultra cautelas W-
ieri non processisse. Video etiam citari bullam Sixti V. Papæ con- *Sixti V. bul-*
tra Astrologos, haud dubie circa illa tempora editum; sed quam *la contra a-*
videre mihi non licuit. Anno 1591. Petrus Binsfeldius suffraga- *strologos.*
neus Trevirensis edidit tractatum de confessionibus Maleficorum *Petri Bins-*
feldii de con-

*feſſionibus
ſagaram
tractatus.*

1591.

*Nicolai Re-
migii de da-
monolatriæ
Libri tres*

1594.

*Danielis
Mulleri*

*commenta-
rius ad Con-*

ſtitutiones

Electoris Au-

guſti. 1599.

Martini

Del Rio diſ-

quiſitiones

Magiæ

1599.

Jacobi Regis

Angliæ da-

monologia,

initio ſec.

XVII.

& ſagaram, an & quanta fides iis adhibenda ſit. Ubi methodo antiqua procedit, & aliorum dicta & fabulas inquiſitorum repetit. Majori tamen cum applauſu excepti ſunt Nicolai Remigii libri tres demonolatriæ, anno 1594. publicati; quamvis methodo plane ſimplici procedant & ad perſuadendum homines, præjudicio autoritatis non plane immerſos, omnium minime videantur apti eſſe, cum totus liber non niſi confeſſionibus ſagaram & exemplis inde deſumptis repletus ſit. Quamvis autem facile appareat, ſimilitudinem confeſſionum a ſagis, vel per torturam vel ejus metu extortarum, argumentum nullius momenti præbere pro aſſerenda earum veritate; impoſuit tamen idem argumentum Danieli Mollero, JCto Saxonicæ, ut circa finem ſeculi XVI. eo fere ſolo inductus, pro- pagaret doctrinam de pacto & concubitu diaboli cum ſagis; cujus adeo autoritatem ſecuti ſunt poſtea etiam collegia JCtorum Saxonicorum, & alia. Anno 1599. Martinus Del-Rio Jeſuita edidit diſquiſitionum Magicarum libros ſex, in quibus tanquam vir inſinitæ lectionis, omnes fabulas collegit, & more ſcholæſtico diſputans, eo majori cum ſucceſſu pondus addidit perſuaſioni, de pacto dæmonum cum ſagis, & fide confeſſionibus ſagaram adhibenda, quod, obſervans jam ex Reformatis & Lutheranis aliquot ſcriptores ejusmodi fabulas admidiſſe, eos in ſubſidium ciect. Unde & poſtea majori cum imprudentia pene omnes JCti proteſtantes hunc autorem tantum non exſcribere ſolent: non conſiderantes, quod Del Rio calumnioſiſſime multiplicationem & frequentiam criminis Magiæ Calvinismo, ut ait, & Lutheranismo, adſcribat, ac Lutherum & Lutheranos ac Reformatos cum impudentia & virulentia maxima traducat. Maximum autem pondus perſuaſioni illi de pactis ſagaram, pottiſſimum apud Reformatos addidit initio ſec. XVII. quod Jacobus Magus Britanniarum Rex, edita Anglico ſermone Dæmonologia, fabulas iſtas defendere aggreſſus fuerit. Et non potuit non præjudicium autoritatis regiæ valde nocere veritati, imprimis illo tempore, ubi ipſi eruditi famigeratiſſimi Jacobo certatim adulabantur. Quanti vero ſit pretii hæc Dæmonologia, patebit ex paucis excerptis, quæ ſubjiciemus. (quas vide *ibid. in nota f.*

p. 62. seq.) Anno 1613. Franciscus Torreblanca, J^Ctus Hispaⁿ. Franc. Tor-
 nus, quatuor libros de magia edidit, postea Lugduni 1678. ite-
 reblanca de
 rum impressos; quibus etiam strenue utuntur judices & advocati ^{magia 1613.}
 in quaestionibus de sagis: etsi & hic nil nisi fabulas inquisitorum
 fundamenti loco ponat. Denique cum Benedictus Carpozovius, J^Ctus ^{Carpozovii}
 alias de universa Jurisprudentia, Saxonica praecipue, immortaliter doctrina de
 meritis, circa medium Sec. XVII. partim doctrinas inquisitorum ^{sagaram pa-}
 sapius memoratas defendere multis rationibus allaboraverit, partim ^{dis & con-}
 sententias Scabinorum Lipsiensium ab anno 1532. ad annum 1622. ^{cubitu cum}
 recensuerit, in quibus referuntur confessiones sagarum de rebus ^{ca medium}
 rationem omnem & fidem superantibus, sed tamen, acsi veræ es- ^{Sec. XVII}
 sent, a iudicibus acceptis: ad ejus auctoritatem, & ad illas senten-
 tias postea unanimiter provocarunt J^Cti pariter & Theologi Prote-
 stantes. Ut adeo non opus sit, ut in horum sententiis ulterius
 recensendis simus prolixiores. Sed voluit tamen divina providen- ^{Gabr. Nau-}
 tia, ut excecantibus se ipsos in media Evangelii luce eruditis Evan- ^{dei apologia}
 gelicis, ex mediis Papatus tenebris surgerent, qui errorem illum ^{pro viris}
 jam communem & universalem iterum destruere aggredirentur. An- ^{magnis sal-}
 no enim 1653. Gabriel Naudæus edidit idiome Gallico Apologi- ^{so magicæ ac-}
 am pro viris magnis falso magicæ accusatis, librum eruditum, & 1653.
 studiosis veritatis imprimis commendandum; etsi & hic glaciem
 saltem fregit, & multa reliquerit addenda & emendanda aliis.
 Propius tamen ad scopum nostrum accessit Autor cautionis cri- ^{Autor cau-}
 minalis de processibus contra sagas; quem, etsi nomen suum non ^{tionis cri-}
 apposuerit, fuisse tamen Patrem Fridericum Spee Jesuitam, indi- ^{minalis de}
 cavat Illustr. Leibnizius: (Adde Baylii *Repons. à un provincial. contre sa-*
Tom. 3. cap. 184. p. 1309.) hic enim summam iniquitatem pro- ^{processibus}
 cessus inquisitorii contra sagas ita ad oculum demonstravit, ut me- ^{contra sa-}
 rito ruborem excutere debeat defensoribus hujus processus inter ^{gas.}
 Evangelicos. Pertinet etiam huc meditatio Richardi Simonis super sen- ^{alia qua-}
 tentia condemnatoria in processu inquisitorio contra sagas a Con- ^{dam scri-}
 silio Regio Parisiensi annullata; & scriptum satyricum ante bienni- ^{pta huc per-}
 um Amstelodami editum, sub tit. *P. Histoire des imaginations ex-*
travagantes de Mons. Ousle &c. Unde sperandum est, per sua-
 U (11) 2

rum inspectione (235) facta, futura promittunt. Ariol-
 orum b) igitur, (236) aruspicum, (237) incantatorum,
 extr. de forisileg. & (238)
 26. quæst. r. z. 3. 4. & 5.

sionem illam communem de sagis tandem aliquando iterum interitu-
 ram esse; ut adeo non opus sit, ut multa admoneamus de primariis
 erroribus, ex quibus hæc persuasio orta fuit, & quomodo unus er-
 ror alterum generaverit, item de impedimentis, cur primi adver-
 sarii illorum errorum, ut Wierus &c. non multum potuerit profi-
 cere. Quamvis etiam ex hætenus sparsim quoad historiam horum
 errorum dictis, a lectoribus iudicio pollutibus facile tales obser-
 vationes in ordinem redigi possint, & nonnulla etiam hic suppedi-
 tet Naudæus. T.

Varie sor-
 tes per scri-
 pturam.

(235) Habebant olim tabellas seu folia aut paginas taleo-
 rasve ligneas, certis quibusdam sententiis obscuris notatas: qua-
 rum quædam felicitatem, quædam calamitatem prænuñciabant, edu-
 cebantur vero è sitella vel urna. Marcell. Donat. *ad Liv. lib. 21.*
 Seculis Christianis ad paginas Evangelicas & alias Scripturas S.
 magno abusu id translatum est *c. hi qui. 26. qv. 1.* quemadmodum
 scilicet jam olim aperto Virgilii Codice, qui primi visui occurri-
 sent versus, in oraculi omen assumpti fuerunt. Unde Martes Vir-
 gilianæ dictæ, de quibus Peucer. *de divinatio. tit. de sortibus. circa*
fin. Z.

Ariolus.

(236) I. Ariolum exponit glossa in *I. nemo C. de malef. &*
mathem. quod sit ille, qui aris vel altaribus & sacrificiis dæmonum
 deservit. Z.

II. Sed vide quæ jam nota 234. ex Erasmi *Epist. 91.* addu-
 ximus, ubi Erasmus non sine ratione glossarum explicationes ridet.
 T.

Aruspex.

(237) Qui a victimis in ara inspiciendis, ut futura prædi-
 cerent, dicebantur. Z.

(238) & omnium fortilegorum artes, cum sint ex quadam pestifera societate dæmonum atque hominum quasi pacta (239) infidelis & dolosæ amicitia (240) con-

(238) Incantatores apud Italos dicuntur, qui cum dæmo-*Incantator.*
ne expressum habent commercium, eoque auxiliante penemiracula edere possunt. Antoi di Torquemada *in giardino di fiori curio-*
si p. 95. Z.

(239) I. Pactum cum dæmone initum vel expressum est vel *Pactum cum*
tacitum. Erdignoscitur tale 1. si effectus superet naturæ vires, 2. si dæmone du-
adhibeantur vitiosæ circumstantiæ & ceremoniæ. Prolixè id expo-*plex.*
niþ Thomas Hurtado *sr. 5. c. 4. resolut. 10. 11. seq. Z.*

II. Quemadmodum hætenus fabulæ de pacto expresso *An magi &*
cum diabolo historiam dedimus, ita jam paucis removendum est *saga in-*
pactum *tacitum*, ad quod confugiunt defensores errorum commu-
nium, si pacta expressa ipsis extorseris. Ita quidem est, Lancelot:
tus hic mentionem facit QUASI PACTORUM, neque hujus
termini ipse autor est, sed delumfit hæc verba ab Augustino & iis
quæ ex ejus *libr. 2. de doctrina Christiana* excerpfit Gratianus *can.*
Illud 6. C. 26. q. 2. Pertinet etiam huc, quod supra *not. 229* ad-
duximus, Thomam Aquinatem docuisse, magos per divinatio-
nem, quæ sit cum invocatione dæmonum, QUASI FOEDUS
cum iis inire. Cum igitur ex Grammatica constet, vocem QUASI
esse notam impropriæ, cum Jurisprudencia doceat, quasi usum
fructum, quasi donationem, quasi contractum, quasi consensum
non esse verum usumfructum, veram donationem, verum con-
tractum & consensum, sed saltem in uno aliquo tercio cum istis ve-
ris & genuinis speciebus convenire, adeoque ad similia referenda
esse species illas æquivocas, cum porro ex jure constet, tacitam
conventionem esse speciem veræ conventionis, pacti, contractus,
foederis, non debuissent Canonistæ hæc duo valde distincta con-
fundere, & ex isto quasi pacto, aut quasi foedere Augustini & I ho-

constituta, penitus sunt ab ecclesia eliminandæ, (241)
&

mæ Aquinatis facere pactum tacitum. Interim aliquo modo excusandi sunt, neque adeo ex proposito, sed magis ex negligentia, ipsi cum aliis communi videntur hanc confusionem commississe, cum etiam id fecerint Glossatores jnr̃s civilis, & restauratores Jurisprudentiæ, Grotius ac Pufendorffius istam confusionem non evitaverint, ut latius docui *in instit. jurispr. div. lib. 2. cap. 7. §. 19. ad §. 33. T.*

Declaratio.

(240) I. Verè infidelis ea est & dolosa, quod norunt ii, qui de sagis sententias ferre jubentur, quam dolose cum his amicitiam contrahant dæmones. Z.

Monitum ad
parr.

II, Sed cum hi judices supponant errorem Canonistarum de pacto expresso sagarum & magorum cum dæmone, & mediis irrationalibus istas confessiones ex Reis extorqueant, & Augustinus cujus sunt hæc verba, pactum illud expressum ignoraverit, facile patet, hanc Ziegleri expositionem non esse ad mentem Augustini. T.

Sortium li-
citarum re-
quisita.

(241) De sortibus tamen disquiritur, an omnino illæ dam-
nandæ & rejiciendæ sint. Et celebre est dictum Augustini, quod
etiam primo loco c. 6. q. 2. juri Canonico inseruit Gratianus: *Sortes*,
inquit, *non est aliquid mali, sed res in humana dubietate di-*
vinam indicans voluntatem. Et ex hinc ut sortes admittantur,
pie & religiose eas vult tractari Thomas in 2. 2. qv. 95. art. 8. & ex
eo Sixtus Senens. *bibl. 1. 5. ann. 166.* Gregor. Sayr. in *clav. reg.*
lib. 4. c. 5. n. 19. 20. observatis scilicet quinque his conditionibus, 1.
ut rei propositæ divisio vel consultatio & prænotio a solo DEO
sortium directore expectetur, 2. ut non nisi compellente necessitate
sortes exquirantur, 3. ut non nisi præmissis ad DEUM precibus
tententur, 4. ne divinis oraculis ad sortium inquisitionem abutatur,
5. ne sortibus utamur in electionibus Ecclesiasticis, &c, Z.

(242)

& superstitiosi artifices, (242) nisi per pœnitentiam respiciant, perpetuo anathemate feriendi: (243) & si clerici sint, degradandi. (244)

Si

(242) De superstitione & quot modis ea committatur, vid. *Remisso*.
Petr. Binsfeld, *de confess. malef. pag. 130. seq. Z.*

(243) Hæ quidem pœnæ sunt Ecclesiasticæ. Civiles vero non *Pœnæ magicæ* minus acerbæ sunt, huic tamen delicto maxime convenientes, Vid. *civiles*.
Carpzov. *pr. crim. part. 1. q. 48. seq. Z.*

(244) Quid de hac assertione Ziegleri sentiendum sit, *sa. An iusta?*
cile patebit ex hætenus dictis. Corollarii loco adiciemus doctrinam B. Titii *Jur. privat. lib. 9. c. 15. §. 33. seq.* Ex his, inquit, intelligi potest, quid de Magia sit pronunciandum. Hoc nomine intelligitur delictum, *quo quis, ope Diaboli, ea peragit, quæ vires hominum naturales excedunt.* Communiter duæ ejus species asseruntur, vel enim *quis expressum pactum cum Diabolo iniit, vel sine expressa conventionem, ope Diaboli saltem usitur* v. Carpz. *Pr. Crim. p. 1. qv. 48. Brunnem. I. E. l. 2. c. 18. §. 55 59.* Licet vero delictum hoc, supposita revelatione, in genere negari nequeat, certum tamen est, quod multa fanatica intercurrent, & erubescendæ ineptiæ, pro infallibili veritate, sæpe venduntur; sane iniquissimum est principium, quo sola confessio vel indicia probando delicto, sufficere judicantur, v. Carpz. *p. 2. qv. 60. n. 29. 32.* Nihil igitur pro vero habendum, nisi quod legitimis probationibus ostendi potest, ac, ut in dubio delictum potius negemus, quam asseramus, omnis recta ratio jubet. De cætero magiam etiam ultimo supplicio puniri posse, vulgo non dubitatur, v. Carpz. *p. 1. qv. 49. 50.* Sed ex sanioribus principiis pœna merito quidem asseritur, si per magiam hominibus nocitum sit, quemadmodum etiam castigatio locum habet, si rebus divinis venefici actu externo abutantur, verum si magia in simplici impietate vel apostasia consistat,

tunc

Si blasphemus iniunctam sibi pœnitentiam peragere recuset, & vivens ab ingressu Ecclesiæ arcebitur, & mortuus ecclesiastica carebit sepultura.

c) c. 2. de §. 3. Diversa est pœna maledicorum: c) nam
maled. si quis in Deum, vel aliquem sanctorum (245) linguam

tum non alia ecrantium pœna est, quam doceri. Hactenus Titius, T.

ad §. 3.

*Monita de
blasphemia
in sanctos.*

(245) I. Commune hoc est Pontificiorum assertum, blasphemiam æque in sanctos ac in ipsum DEUM committi, quod quidem eo nititur principio, quod sanctos religiosa adoratione coli debere doceant. Sed enim blasphemiam illi dumpunire & amoliri student, ipsimet DEUM atrociter offendunt & blasphemant, honorem scilicet soli DEO debitum alijs quoque attribuentes. Non negamus tamen, contumeliosa in sanctos verba non debere esse impunita, nec tamen puniri debere aliter, quam pœna arbitria. Vid. Carpzov. *pr. crim. p. 1. qu. 45. n. 71.* Nec igitur probare possumus, quod statuit Gregorius Sayrus *in clav. reg. lib. 6. c. 13. n. 4.* blasphemiam in Deum & in sanctos non differe specie, sed solum gravitate & levitate materiæ subiectæ, neque Confessorem teneri inquirere, an blasphemia in DEUM aut in sanctos conjecta fuerit, sed solum in gravitatem quoad materiæ. Utique enim cultus, qui DEO debetur, specie differt ab reverentia, quæ debetur sanctis, specie igitur different peccata, quæ cultum istum & reverentiam violant, Z.

*Varie ob-
servationes.*

II. Blasphemus dicitur *παρά τὸ βλάπτειν Φημιν*, & βλασφημία *convicium* est: Sed Theologis sumitur pro convicio & maledictio in DEUM, quod capitali pœna vindicatum fuit *Levit. 24.* Quamvis pœna pro atrocitatis ratione, variare soleat. Gregorius IX. *cap. Statuimus, extra. de maledict.* vult blasphemum per temporalem potestatem, coactione si opus fuerit episcopi dicitur

quam in blasphemiam (246) publice relaxare (247) ausus fuerit, pœnæ, juxta Gregorianæ constitutionis (248) tenorem, subdendus erit: quam si recipere, & pœ-

cesani contra eum, mulctari pœna quadraginta, triginta aut viginti, aut ad minimum quinque, solidorum *usualis moneta*. Blasphemiam autem in sanctos non committi, etsi ita sentiant Pontificii, merito docet Matthæus de *Criminib. tit. 10. cap. 6. n. 7.* eo quod *nec numen eis insit, nec quid mortales dicunt agantve ad ipsos referatur*. Interea tamen non inficiamur, convicia & maledicta in Sanctos jactata, posse annumerari reductive blasphemii in DEum & Dæi verbum, maxime si importent manifestam Religionis Christianæ abnegationem & contemptum; ut si quis cum Judæis B. virginem matrem D. N. J. C. traducat tanquam meretricem & prostibulum. Etiam in DEum est blasphemus, qui tribuit DEo, quod ipsi non convenit, aut de DEo negat, quod illi convenit. Quin blasphemiz merito accusantur Antitrinitarii & Sociniani, licet non animo blasphemandi videantur sua eructare: prout ea de causa, Servetus Genevæ, & Valentinus Gentilis Bernæ, pœnas publicas dederunt. M. p. 254.

(246) Non verbis tantum, sed factis etiam blasphemiam *Blasphemia* committi, hanc severius quam illam puniri debere, docet Johan *facti*. Bapt. Costa de *fact. scient. & ignor. inspect.* 17. e. g. si crucem, aut imagines sanctorum conspurcet, aut in terram proiciat. Sed nec tum quidem pœnam blasphemiz ordinariam, sed extraordinariam & arbitrariam locum habere, verius est, Carpzov. d. l. n. 96. 97. Z.

(247) Ut id publice factum præsupponatur, necesse non *Quid si pri-* est, cum etiam intra privatos parietes & in paucorum præsentia blas- *vatim?* phemia committi queat. Z.

(248) Quæ habetur c. 2. X. de *maled.* & vult, ut septem *Varia ob-* diebus dominicis, præ foribus Ecclesiæ in manifesto, dum agun- *servationes.* tur missarum solennia, blasphemus existens, ultimo illorum die

pœnitentiam peragere recusaverit, & Ecclesiæ eidem interdicetur ingressus (249) & ecclesiastica carerebit sepultura. (250)

Sa-

Dominico pallium & calcesamenta non habeat; ligatus corrigia circa collum, septemque præcedentibus sextis feriis in pane jejunet & aqua, Ecclesiam nullatenus ingressurus &c: quæ omnia tamen externa tantum sunt; DEUS autem magis interna respicit, contritionem, & cor hominis pœnitentis. Interim non nego, multum facere ad externam disciplinam stabilendam, ad scandalum publicum averendum, si ejusmodi exercentur pœnitentiæ ritus publici, dum tamen omne hinc removeatur meritum. Nec male igitur decretum est in concilio Lateranensi, blasphemiam reum absque gravissima pœnitentia severi Confessoris arbitrio injuncta absolvi non debere. Id vero, etsi tum veteri disciplinæ Ecclesiasticæ, tum constitutionibus Pontificiis maxime conforme sit, negant tamen hodierni Jesuitæ, decretum id usû esse receptum & hodie obligare. Vid. Wilhelmus Wendrock *ad Ludov. Moutalt. epist. 6. sect. 2. §. 2.* Idem non tantum de Gregoriana & Lateranensi, sed etiam de Julii III. & Pii V. constitutionibus tenet Gregorius Sayrus *in clav. reg. lib. 6. cap. 13. n. 18.* Quo asserto num quid constitutionibus pontificiis magis exitiosum esse queat, merito licet dubitare, Z.

pena civilis.

(249) Jure civili blasphemiam ultimis subijciuntur suppliciis *Novell. 77.* Hodie distinguitur, num immediate in DEUM eructata fuerit blasphemia, an mediate, ut illic pœna capitalis, hic alia aliqua arbitraria decernenda sit, Vid. Coler, *decis. 172.* Herman, Lather, *de cens. lib. 2. c. 4. Z.*

Titii sententia de blasphemia.

(250) Quænam sit novissime B. Titii doctrina de blasphemia, patet ex sequentibus. Circa impietatem, inquit, *Jur. priv. lib. 9. c. 15. §. 10. usque ad §. 17. p. 1219. seq.* distinguendum est, utrum *in facinus, proximum spectans.* v. gr. furtum aut homicidium, *erumpat, an DEUM tantum respiciat.* Prior species du-

bio

bio procul ab hominibus puniri potest. Atque eo etiam pertinet turbatio sacrorum, quæ adeo arbitrarie vid. Carpz. *J. E. L. 3. D. 95. 96. 97.* aliquando etiam ultimo supplicio punitur *l. 10. C. de episcop.* Circa posteriorem impietatis speciem, rursus distinguendum, utrum cultum DEI saltem omittat, hæc pœnis humanis non subiacet, ceu *c. 13. §. 6. seqq.* jam ostensum: an *contemptu positivo DEum afficiat*, ut si quis DEum blasphemet, vel etiam hostia consecrata abutatur. Hanc impietatem etiam ultimo supplicio puniri posse, certum est, si communem sententiam & praxin spectemus, sed illa, ex veris hypothesibus, per omnia probari nequeunt. Quo igitur hæc res magis ad liquidum deducatur, observandum est, quod blasphemia sit tale delictum, quod in solo animo consistat, in eoque omnem suam habeat perfectionem, nam hoc, ex DEI omniscientia, satis apparet: Hoc ipso autem blasphemia, a delictis homines respicientibus, manifeste discernitur, utpote, quæ, ad sui perfectionem, actum externum, minimum in foro humano, necessario requirunt. Deinde observandum, quod blasphemix possit accedere actus externus, qui tamen, in ordine ad DEum, sit actus indifferens, nec blasphemix malitiam vel quantitatem, ulla ratione augeat, nam sane nemo, solida aliqua ratione, probaverit, blasphemiam, in mente retentam, levius esse delictum, in ordine ad DEum, ea, quæ ore profertur. Exinde igitur resultat distinctio, necessario hic observanda inter blasphemiam *internam* & *externam*, aut, quæ loquendi ratio accuratior videtur, inter blasphemiam *ipsam*, ac *eius proparationem*. Hoc posito putamus, ipsam blasphemiam, ab hominibus non posse puniri, nam 1) perfectionem suam habet in animo, ac committi potest in præsentia hominum, ut hi tamen, quid agatur, non intelligant, ex quo liquet, hominibus jus puniendi hic non competere; miseri profecto honoris divini sunt vindices, qui ejus læsionem semper

ignorant, v. l. 18. ff. de pæn. His accedit 2) quod finis pœnarum humanarum cesset, vel obtineri nequeat, adeoque juris puniendi defectum arguat; pœnæ sunt imponendæ ob securitatem, sed DEO a blasphemiantibus nullum imminet periculum, porro emendatio animi, neque quoad blasphemantem, neque alios, pœnis humanis obtineri potest. Blasphemix vero propalatio, velut res aliorum auribus molesta, puniri potest, nihil aliud enim intenditur, quam actus externi omisio, quæ pœnis humanis obtineri potest. Neque tamen etiam, hoc casu, pœna aliter locum habet, quam si doli propalantis adsit, id est, si illud, quod divinum credit, sciens & volens blasphemia afficiat. Si quis igitur (1) de religione, quam falsam putat, male loquatur, hoc ei tanquam blasphemum, imputari nequit, ut injuria tamen in eos, qui religioni illi assentiuntur commissa, coerceri potest, si non veritatis studio, sed ex petulantia, id prolatum sit. Sed dixeris forte, *hac ratione quemvis delinquentem, pretextu cessantis doli, delicti imputationem, & consequenter ejus pœnam p. sse declinare, cum, si quis v. g. ob furtum, puniendus sit, ei ascerere liceat, se non credidisse ablationem illam esse furtum, adeoque nullum hic subesse dolum!* Verum inter delicta DEUM, & homines respicientia, magna est disparitas: illorum norma, imperio humano non subjacet, hinc nisi quis ultro eam admittat, contra illam agere nequit, & valida est excusatio, qua dolum subesse negat: Horum autem norma imperio humano subest, hinc sive quis eam approbet, sive non, nihilominus; si secus agat, eam violat, & doli reus est. Licet autem quis illud, de quo male locutus est, divinum credat, attamen (2) id, tanquam blasphemum, ei imputari nequit, si sciens & volens illud haud dixerit. Ille igitur, qui in fervore justæ defensionis constitutus, blasphemum quid protulit, excusandus est: Qui vero ex prava consuetudine talia dicit, excusationem non meretur, nam consuetudo pravitatem actionis non minuit, sed auget. Illud tamen certum videtur, culpam hic quoque redundare in eos; qui cum consuetudines eiusmodi impedire possent & deberent, flosculos illos, in ornatum

tum sermonis recipi patiuntur. Positis autem requisitis, blasphemiam propalationem, aliqua castigatione, non gravi mutilationis vel mortis supplicio, coercendam esse arbitror, nam non blasphemiam, sed actus externus, hominibus molestus punitur, ex quo de quantitate poenae facile judicari potest. Interim aliter servari solet, & blasphemiarum propalatores, tam veri, quam putativi, duro supplicio afficiuntur v. Carpz. p. 1. qu. 45. Brunnem. J. E. l. 1. c. 8. m. 1. §. 12. l. 2. c. 18. §. 57. *ibique*. Stryk. in not. quae sententia licet specie pietatis se commendet, attamen papatum redolet, & inhumanitatis est manifesta. Haecenus Titius. Ejus mentem de haereticis blasphemiam jam dedimus supra nota 159. Quod *Mea sententia* meam sententiam attinet, in hac doctrina de crimine blasphemiae distinguenda sunt variae quaestiones. I. Quem usum habeat distinctio inter blasphemiam internam & externam? Resp. Non illum *Distinctio variarum quaestionum* quidem, quod blasphemiam interna sit blasphemiam proprie dicta, & I. *Quem usum habeat* quod haec puniri ab hominibus nequeat. Nam hoc quidem & sum habeat blasphemiam cum omnibus criminibus habet commune, quod ea *distinctio inter blasphemiam internam & externam* requirant propositum animi & quod cogitatio sola non puniatur, & de ea propositione etiam nemo dubitat, sed illum, quod blasphemiam externa sine interna non sit blasphemiam. Etsi enim haec etiam observatio sit communis blasphemiae cum aliis criminibus, tamen communis sententia in applicatione ad blasphemiam abit ab ea, ut statim videbimus. Prolatio verborum blasphemorum a denuntiantem iudice, notario sententiam praetegente, facta, haud dubie blasphemiam non est, propter deficientiam animi. Cum tamen uni genti vel religioni blasphemum videatur, quod apud alterum pro blasphemio non habetur: Hinc quaeritur II. An blasphemii sint etiam illi qui *II. An blasphemii sint* absque animo blasphemandi erroneas assertiones de Deo proferunt, *qui absque animo verba blasphemant* quae aliis sunt blasphemae? Rationes quaestionis primae etiam hujus quaestionis negationem postulant. Sed communiter tamen dissentiunt, *ba aliis blasphemant* etiam nostrates, sive Lutherani sive reformati, vide modo notam 245. sect. 2. in fine. Adde notam 402. sect. 2. ad libr. 3. Ex *III. An usum habeat distinctio* dictis dependet etiam II. quaestio: Quid sentiendum sit de distinctione inter haeresin blasphemam & non blasphemam? Resp. *distinctio inter*

§. 4. Similibus, interdumque acrioribus urgentur pœnis, qui in sacrilegii crimen (251) incidunt, & ecclesias incendere (252) & violare (253) minime ve-

c. 2. de raptor. incend. c. conquesti de sent. excomm.

hæresin & blasphemiam

spondeo: Et si ea communiter a Pontificiis & Protestantibus defenditur, est tamen omni fundamento destituta & prætextus saltem excusandi communis, si alicui obijciatur, quod persecutio dissensientium repugnet verbo DEI & rationi, quod respondeat, se non persequi dissensientem ut hæreticum, sed ut blasphemum. Conf. *not. 159. ad h. libr. & not. 402. sect. 2. ad libr. 3.* Sic quâvis sæpius notaverimus, Pontificios blasphemos esse v. g. *nota 204. ad libr. 2.* ubi recensuimus blasphemia eorum elogia de sacrificiis suis & horum præstantia; item *nota 513. ad eundem librum 2. p. 963.* quod Papæ divinam potestatem tribuant; cum tamen id faciant, non ex proposito DEum blasphemandi, inde etiam hæc eorum dicta pertinent quidem ad errores blasphemos, non tamen

IV. An pœna blasphemie sit juris naturalis an positivi.

ad crimen blasphemie. Restat IV. quæstio an pœna capitalis criminis blasphemie sit juris universalis an mere positivi? Affirmant prius communiter. Ego nego, & ne hic diutius lectorem detineam, miror valde, qui factum sit, ut post tanta reformationis tempora Protestantes veritatem sententiæ non palpaverint, cum tamen ex Pontificiis Doctoribus eam jam perceperit Paulus Sarpus cujus verba supra dedi *ad lib. 2, not. 806, sect. 5, p. 1037. T.*

ad §. 4.

Remissio.

(251) Nimis extendunt hoc crimen Canonistæ, ut dicemus *infra, ad §. Sacrilegium. 6. Z.*

Pœna secularis incendiariorum.

(252) Ex ordinatione Carolina criminali & constitutione Electorali Saxonica dolosi incendiarii ignis & flammæ supplicio afficiuntur. Andr. Rauchbar, *p. 2, q. 10.* Quæ pœna multo magis locum habebit in eo, qui templa & ædificia sacra combusserit. Z.

An templa hostium violare liceat?

(253) Quod etiam in hostibus reprehenditur. Hostium enim castella, portus, urbes, villas, naves, fruges devastari, aliæque his

verentur: nam pro modo sceleris admissi facinorisque perpetrati, nisi plene satisfecerint, (254) aut de satisfaciendo plenam securitatem exhibuerint, nunc poenitentiae beneficium (255) sacrilego penitus denegetur, nunc anathemate vincitur, nunc perpetua da-

his similia, quibus illorum vires atterantur, nostrae confirmentur, leges ac jura belli permittunt; ea vero destruere, qui nec propriis rebus emolumenti quicquam asserunt, nec hostibus detrimenti, ut sunt templa, porticus, statuae aliaeque hujusmodi, rabiosi hominis est, ac plane furenis. Polyb. lib. 5. Z.

(254) Ut maxime satisfecerint, non tamen omnem evita- *Quid si sa-*
bunt poenam. Et imo nec ordinariam quidem effugiet poenam in- *tisfecerit?*
cendiarius, licet damnum datum refarcire velit, Carpov. *pr. crim.*
p. 1. qv. 38. n. 44. Z.

(255) Intelligit publicam poenitentiae exercitium in oculos in- *Varia ob-*
currens, quod a Sacerdote imponitur, aut etiam ipsam absolutio- *servationes.*
nem, si quidem formam poenitentiae constituunt Pontificii in istis verbis: *Ego te absolvo &c.* vid. quae dixi *l. 2. tit. 5.* Alias enim verae poenitentiae beneficium a DEO originem habet, nec in Ecclesiae manibus est, sed DEUS est, qui convertit corda hominum. Confundit autem in sequentibus autor poenas Ecclesiasticas & civiles, cum tamen civiles ad Ecclesiasticum forum non pertineant. Et in delictis mixti fori contingere solet, ut punitus a iudice Ecclesiastico ob idem delictum gravius adhuc a iudice Laico puniatur. Absolutus etiam in foro poenitentiali, sive conscientiae, potest propter idem delictum accusari in foro contentioso, Gail. *l. 2. de pac. publ. c. n. n. 25. 26.* ubi tamen id *n. 27.* limitat, & excipit illum casum, si poenitentia sacerdotalis sit publica, quia tunc surrogetur poenitentiae litigio. Sed enim limitatio illa ideo non videtur admitti debere, quia Ecclesia nunquam praepjudicare, nec vim facere debet politici, & quia forum civile plane est separatum ab foro Ecclesiastico. Cate-

damnatus infamia carceri traditur, aut exilio perpetuæ deportationis, & depositionis animadversione coercetur: aliquando etiam pecuniaria pœna mulctabitur.

Consentientes sacrilegis, & sacerdotes ipsis pœnitentiam dantes, vel sepultura eorum intervenientes, vel ab eis elemosynas recipientes, paripœna cum eis puniuntur.

§. 5. Nec solum talibus pœnis illi plectendi erunt, qui sacrilegium admiserint, sed etiam consentientes eis. (256) Presbyteri quoque, vel clerici, qui in vita, vel morte sacrilegis pœnitentias dare, (257) aut

d. c. 2. in fine.

rum in foro Saxonico sacrilegi rotæ supplicio afficiuntur, Carpov. *pr. crim. p. 2. qv. 89. n. 18. Z.*

ad §. 5.

Aliud quoad pœnas civiles.

(256) Qui cooperantur, dubium non est, quin iisdem pœnis affici debeant; sed qui crimine jam perpetrato res sacras ablatas vendunt, aut alio modo occultant, aut etiam de iisdem participant, non prorsus iisdem pœnis puniendi sunt, quibus puniuntur sacrilegi ipsi, sed aliis mitioribus & extraordinariis. Carpov. *d. l. n. 56. Z.*

Quid sit pœnitentias dare?

(257) Videtur autor verbis his Eugenii III. quæ extant *c. 2. X. de rapt.* intelligere aliquam pœnitentiæ impositionem, aut etiam, uti supra dixi, sacerdotis absolutionem, & per hanc sacrilegorum pœnitentium receptionem in Ecclesiam. Quam quidem, si vere pœnitentes fuerint, iniquum erit iis denegare, ut maxime solennia pœnitentiæ externa absolvere nequeant. Alias autem per phrasin istam *pœnitentias dare*, præsertim si de mortis articulo locutio fuerit, Gabriel Al'baspinæus intelligit donum aliquod singulare per benedictionem pœnitentiæ collatum & infusum, quo

fi

aut sepulturæ interesse, vel eorum eleemosynas (258) accipere ausi fuerint, sive rapinæ participes inventi fuerint, ecclesiastico beneficio privati ordinis sui damnatum irrecuperabiliter patientur.

Sacrilegium commutitur tam intuitu rerum, quam personarum. Et quantiter intuitu rerum.

§. 6. Sacrilegium autem admitti dicitur, tam ratione rerum, (259) quam personarum. (260) Re-
rum,

si quis ægrotantibus spiritus aut mentis usus superesset, adjuti fuerint ad dolendum de peccatis suis & veniam a DEO facilius impetrandam, & si superstites essent, etiam ad exorbendas difficultates & exhaustiendos labores, quos per diuturnitatem solennis pœnitentiæ devorare necessum fuerat; quod si mortui fuissent illico post talem pœnitentiæ benedictionem, profuisse istud donum ad id, ut eximerentur vinculo excommunicationis, non tamen per eam concessam fuisse absolutionem, aut jus communionis &c. l. 2. *Obf.* 3. Sed de tali dono obscura sunt omnia, quæ adducit, & solis videntur niti conjectaris. Z.

(258) I. Inter condiciones eleemosynarum hæc est, ut si-*Ratio.*
ant cum iustitia, non ex alieno vel ex rapina. Atque hinc sacrilegus, antequam ablata aut damna restituerit, de suo non censetur fecisse eleemosynas. Clericus igitur, qui sciens eas accipit, consentire quodammodo videtur, aut saltem blandiri sacrilegio perpetrato. Z.

II. Sed ista quidem ratio genuina non est; alias enim ea-*Monitum*
dem pœna clerici locum habuisset, si a quovis fure eleemosynas *circa eam.*
accepisset, neque restricta fuisset ea censura ad sacrilegos fures. Ergo latet hic alia ratio, de qua statim dicemus. T.

ad §. 6.

(259) I. Sacrilegium proprie rerum tantum est, & definitur *Cur vocem*
fur-*sacrilegii*

Y (11)

d) c. quis- rum, d) ut cum quis sacrum de sacro, (261) vel sa-
 quis §. sa- crum de non sacro; (262) vel non sacrum de sacro
 crilegium (263)
 17. q. 4.

autenderint
 Canonistæ? furtum rei sacræ è loco sacro, vel religiosæ ex loco religioso. Sed
 Canonistæ ut major esset securitas Clericorum, etiam ad personas
 id extenderunt, ut criminis atrocitate ab offensione talium persona-
 rum eo magis abstinere homines, imo etiam ad vestes, gloss. in
 c. si quis suadente 17. q. 4. Z.

illustratio
 nota præce- II. Quia sacrilegium refertur inter crimina atrociora, id
 dentis. est, quæ non tantum a magistratu civili poenis capitalibus & ipsis
 quidem atrocioribus essent coercenda, sed etiam quæ poenis Ec-
 clesiasticis gravioribus notarentur, in tantum, ut; & sacerdotes
 mitius cum sacrilegis agentes gravioribus censuris essent obnoxii
 per tradita §. præcedente, ideo operam dederunt Canonistæ, ut
 secundum morem consuetum vocibus usitatis novas plane significa-
 tiones imponendi, sacrilegii crimen ad significatus inusitados exten-
 derent; partim, ut detererentur Laici, ne personas & res Ecclesia-
 sticas ullo modo læderent, aut eas invaderent, partim, ut persua-
 deretur magistratus politicus extendere poenas illas atrociore in
 sacrilegos proprie dictos ad casus alios insolitos, & qui alias citra
 hanc extensionem mitius puniri debuissent, partim etiam, ut sacrile-
 gium, quod est delictum politicum possent referre inter crimina
 Ecclesiastica. T.

An simonia
 sit sacrilegi- (260) Quinimo Simoniam aliqui ad species sacrilegii re-
 um? ferunt, etiam ex nostratibus, ut eo facilius ad crimina Ecclesia-
 stica Simoniam referre possint, contra quos disputat Dn. Böhme-
 rus de involucris Simonie detectis c. 2. §. 8. T.

sacrilegium
 proprie di- (261) Hæc species sola jure civili sacrilegium constituit l. 1,
 ctum. ff. ad L. Jul. peculat. Et hæc sola etiam in foro Saxonico poena
 rotæ ordinaria punitur. Reliquæ enim poena furti coercentur, Carp-
 zov. pr. crim. p. 2. qu. 80. Lud. a Pegvera decis. 24. Z.

Quid mori- (262) Etiam in hac specie de jure civili sacrilegium proprie
 bus nostris, di-

(263) aufert. Sed & si non de sacro aliquid ablatum fuerit, sed intra certos passus, (264) qui in circuitu ecclesiæ sunt, adhuc sacrilegium committi dicitur.

Ratione personarum committitur sacrilegium, cum quis clericum percutit, vel cum moniali rem habet.

§. 7. Personarum ratione sacrilegium perpetratur, cum quis in clericum, vel monachum violentas & impias manus ^e) iniicit: (265) vel cum per ^e) *c. si quis sonæ Deo dicatæ per coitum appetuntur: de quibus contumax* infra suo loco latius dicturi sumus.

s. sacrilegium 174.
4.

dictum committi contendit Antonius Matthæus *de criminib. tit. de sacrileg. n. 3.* & ante eum Cujacius *l. 13. Obs. 19. in fin.* sed negant alii. Foro certe nostro pœna sacrilegii ordinaria non coercetur. Z.

(263) Etiam hoc casu non alia quam furti pœna locum habet. Carpov. *d. l. n. 76.* Et quidem plerique Doctores hanc speciem *civili?* sacrilegii nomine jure civili venissè negant. Affirmat tamen Petrus Gregorius *syntagm. jur. l. 33. c. 14. n. 8.* Z.

(264) Triginta scilicet; id enim spacium Ecclesiæ reverentia defendi debere, dixit autor supra *lib. 2. tit. 20. §. nec ab atris.* Forte etiam ille sacrilegium committit, qui ex domo Episcopi aliquid suffragatur. Concessum enim est isti domui jus *ἀουλιᾶς*, perinde ut Ecclesiæ. Tam ample scilicet simbrias suas dilatarunt personæ Ecclesiasticæ. Z.

ad §. 7.

(265) Injurix nomine id apud nos venit, & atrocioris quidem, male enim, quod in rebus tantum committitur crimen, ad *Aubucalia* sacrilegii personas extenditur. Solent vero Canonistæ etiam alias sacrilegii species sibi effingere. Ita statuit Cajetanus & cum eo Icti Dilligen- ^{tata.} *tes in compos. pac.* sacrilegium committere eum eamque, qui

DE FVRTIS.

TIT. VI.

Furis nomine omnis illicita usurpatio continetur: & fures promoueri non possunt, imo promoti, deponuntur; & si sint incorrigibiles, debent excommunicari, & si occisi fuerint in furto, non est pro eis orandum, nisi ante mortem sint confessi.

§. I.

*c. pœnale
14. q. 5.*

FVrti quidem nomine omnis illicita usurpatio alienæ

vel quæ monasterium, cui se voto obstrinxit, relinquit, & ad vota matrimonialia transit, posseque summo jure ab Episcopo, Abbate, vel ordinario repeti, ubicumq; in imperio fuerit. Transire enim ejusmodi personam per votum religionis in potestatem monasterii, cui processu judiciario persequi eam jure licet. Consentit Alexander ab Ales *part. 2. q. 170.* quæ sacrilegii species sacris litteris & naturæ religionis Christianæ, imo praxi pontificiorum, qui sepe ob bonum temporale, Cardinalium, Episcoporum, & monachorum vota laxant; & ad conjugium non impediendum solvunt, repugnat. Conf. Paludan. *in 4. sentent. dist. 38. q. 4. art. 4. conclus. 10. & 11.* Richard. de Mediavilla *4. sent. D. 38. art. 9. q. 1. p. 240.* Sed & sacrilegium committi dicunt, quando locus sacer copula carnali deonestatur, etiam si id fiat a conjugibus. Gregorius Sayr. *in clav. reg. lib. 3. c. 5. n. 21.* ubi tamen coitum conjugalem in loco sacro excusatum habet, si fiat ad vitandam carnis incontinentiam a conjugibus ibi inclusis, non habet excusatum, si fiat propter liberorum procreationem; finem scilicet matrimonii secundarium præfert primario, Z.

TIT.

næ rei (266) concluditur : sed nunc de iis tantum agimus, quæ speciali nomine destituta generali furti appellatione (267) continentur. Fures autem non solum seculares leges, (268) verum etiam Canones acriter infectantur : (269) nam nec ad sacros ordines pro-

TIT. VI.

ad §. i.

(266) *Sub furti appellatione, inquit Salmalius de san. tra-Declaration-
pezit. p. 105. omnes fraudes, quæ ad proximum circumscriben-
dum adhibentur, & eum despoliandum pauperandumve quo-
cunque modo vel vi vel clam, contineri puto. Verbi gratia, si
quid publicanus extra constitutum extorquet, species furti est, &
quicquid sit, quo fraudetur proximus ac suo spoliatur. Abigei,
raptores, sepulchrorum violatores, parietum perfossores, debi-
torum inficiatores, depositi abnegatores & id genus omne frau-
datores pro furibus ad octavum præceptum decalogi pertinent.
Ec. Ita etiam de jure civili, si creditor pignore, aut is, apud quem
res deposita est, ea re utatur, aut is, qui rem utendam accepit, in a-
lium usum eam transferat, quam cujus gratia ei data est, furtum
committit. §. 6. In st. de obl. quæ ex del. nasc. Z.*

(267) Si recte se habere debet adversativa, dicere debuis. *Objectio.*
fer, se agere velle de furto specialiter dicto. Præmisit enim fur-
ti generali acceptione omnem illicitam usurpationem concludi. Z.

(268) Hactenus egit de delictis Ecclesiasticis ratione obje- *Connexio.*
cti, jam pergit ad delicta Ecclesiastica ratione pœnæ. Confer su-
pra tit. 2. §. ult. & ibi notata. T.

(269) Contra Canones igitur & jura statunt noviores *Canonis-*
moralistæ, posse ei, qui paratus est furari a paupere, persuade- *rum doctri-*
ri, ut furetur a divite tali determinate, qui non esset rationabi- *na non co-*
liter invitus respectu suadentis, posito, quod fur a furto paupe- *hærentes.*

promoveri, nisi secundum ea, quæ supra primo libro diximus, (270) & promoti ab iisdem dejici, & si depositi incorrigibiles fuerint, excommunicari, & demum potestati seculari tradi debent. Et si, a) dum furum committitur, occisi fuerint, pro eis minime orandum erit: (271) quanquam si comprehensi, aut vul-

a) c. 2. extr.
cod.

ris aliter non posset absterri, ap. Escobar *Tr. 9. exam. 5. n. 120.* Contra canones etiam docet Baunius Jesuita in *Summ. p. 213. 214.* posse famulos occulte heris suis surripere, & ex bonis domini sibi clam corradere, ad compensandam operam suam, quam majorem judicant salario, quod recipiunt. Z.

Remisso.

(270) Videlicet sub *tit. 25. qui promov. non poss. §. de fure 16.* Z.

Contra orationes pro defunctis.

(271) Pontificii orationes pro defunctis ita interpretantur, ut ipsis dicantur satisfactiones pro peccatis mortuorum, & redemptiones animarum ex igne purgatorii. Non ergo ajunt esse orandum pro eo, qui in flagranti delicto reperitur & occiditur, tanquam pro obstinato & excommunicato. Sed enim in antiqua Ecclesia ignoratus fuit iste talium precum usus. Erant enim tum orationes pro defunctis publicæ celebrationes, applicationes & oblationes promissionum divinarum, de remissione peccatorum requio & salute pie defunctorum, fuerunt institutiones & exhortationes viventium, fuerunt consolationes & confirmationes lugentium, & fuerunt declarationes piarum affectionum animi erga defunctos. Et istæ orationes non sunt ex Apostolica doctrina aut mandato divino, sed sunt primum per humanam traditionem libera & varia consuetudine introductæ & tandem superstitiosa observatione roboratæ, præsertim postquam purgatorii signum accessisset. Vid. Chemait. in *Exam. Concil. Trid. part. 3. p. 536. seq.* Z.

(272)

vulnerati confessi fuerint, (272) communio eis non sit deneganda.

Furtum committentes ob necessitatem mitius puniuntur, & pœna furum puniuntur partientes cum eis, & qui furtorum sunt conscii.

§. 2. Sed hæc de illis intelligere nos oportet, qui nulla necessitate adacti furtum commiserunt. Cæterum, si quis propter necessitatem *b)* cibaria, *ve- b) c. si quis item*, vel pecus furatus fuerit, longe mitiori pœna *propter* (273) puniendus erit. Nec fures solum supra dictis *extr. cod. pœnis*

(272) Presbytero vel Diacono *c. 2. X. de furt.* de qua *Explicatio* re, & quid Diaconus hic possit, cum absolvere nequeat, multa *c. 2. de furtis* est Doctorum sollicitudo. Aliqui hæc verba restringunt ad ministrationem Sacramentorum Ecclesiasticorum, quam permittunt, deficiente Sacerdote, Diacono, ut maxime absolvere nequeat. Joh. Bapt. Costa *de remed. subsid. c. 127. n. 31.* Alii per communionem hic intelligunt, non communionem Eucharistiæ, sed communionem Ecclesiasticam, juxta quam & oretur pro mortuis & offeratur sacrificium, adeoque dicunt presbyterum & diaconum hic nominari, non tanquam absolutionem impendentes, & confessionem exeiptiones, sed tanquam testes signorum poenitentiae, ob quæ sola furi decedenti velit Ecclesia non negari communionem Ecclesiasticam. Augustin. Barbof. *ad d. c. 2. X. de furt. in fin.* Et quanquam subtiliter ista disputentur, simplicissime tamen statuendum est, furi poenitenti non negandam esse communionem Eucharistiæ, nedum Ecclesiasticam, & Eucharistiæ sacramentum administrari posse etiam a quovis Diacono, de qua re plura diximus *lib. 2. Z.*

ad §. 2.

(273) I. Agnoscit ergo id Autor esse delictum; sed recen- *An furtum* tiores Noralistæ id non volunt. Diserte Lessius *lib. 2. c. 12. n. 12.* *commitatur* *in necessitate* *pro-*
te?

c) c. qui pœnis tenentur, sed ii quoque, (274) c) qui aut cum
 cum fure fu-
 cod. sis.

probabile esse, ait, non solum in extrema, sed etiam in gravi necessitate morbi, famis, nuditatis, posse te clanculum surripere ab opulentiis, si aliter grave illud malum avertere nequeas. Alii vero extremam requirunt necessitatem, ut talis surreptio excusari queat. Gregor. Sayr. *in clav. reg. lib. 9. c. 14. n. 17. seq.* In eadem sententia est Antonius Perez, *Cod. de furt. n. 10.* & Hug. Grot. *de jur. bell. & pac. lib. 2. c. 2. n. 6.* Sed verius videtur, revera committi furtum, cum nulla hac in parte legis inveniatur dispensatio. Nec est, quod fraude talem & lucri faciendi animo carere dicas. Non enim abesse potest dolus, ubi quis invito Domino nec prævio Magistratus decreto rem alterius contrectat, quem sane necessitatis prætextus purgare nequit, cum nulla tanta Viro bono vis inferri queat, ut sciens turpitudine aliqua se contamine, nec tam prohibitum est lege mori fame, quam prohibitum est furari. Lucri autem probatio est in promptu, cum ipsum illum cibum ab eo lucri fieri certum sit. Vid. Anton. Matthæ. *de criminib. tit. de furt. c. 1. n. 7.* Tabor *in racemat. criminal. 112. seq. & 547. seq.* Intelligitur autem hic non pœna civilis, sed Ecclesiastica, uti patet ex inscriptione *c. 3. X. b. 1. 2.* quæ desumptum istud capitulum dicit ex pœnitentiali Theodori. Quamquam & in foro civili hoc casu mitior sit decernenda pœna. Vid. Carpov. *p. 2. prax. crim. qv. 83. n. 50.* Z.

Mea sententia.

II. Quenam de quaestione; an in casu necessitatis committatur furtum, sit mea sententia dixi *in instit. jurispr. divm. l. 2. c. 2. §. 124. seq. item §. 168. seq. & in Fundam. Jur. Nat. & Gent. l. 2. c. 2.* T.

Pœna concurrentium ad furtum.

(274) Auxiliatores, qui ad ipsum furtum cooperantur, pœna furti ordinaria puniendi sunt, quibus in foro Saxonico pares habentur ii, qui aliis furum committentibus in excubiis steterunt. Sed qui post furtum commissum aliquid cooperantur, veluti opem præbendo ad evadendum & fugam arripiendam, aut viam mor-

furibus partiuntur, aut qui furtorum conscii fures quærentibus possessoribus non indicant.

DE VSVRIS. (275)

TIT. VII.

Usu-

monstrando, ut ex manibus iudicis persequentis fur aufugere possit, vel occultando eum, ne deprehendatur, vel etiam res furto ablatas occultando & vendendo &c. pœna tantum extraordinaria pro iudicis arbitrio puniendi sunt. Carpov, *pr. crim.* p. 2, qv. 87. Z.

TIT. VII.

(275) Sæpius in notis antecedentibus ut e. g. *ad lib. 1. not. An usura* 374. & 400. & *ad hunc librum nota 63.* provocavi ad hunc titum *sint crimen?* lum, quod nempe hic expediri debeat quæstio, an & quo jure usuræ sint crimen. Lancelottus hac de re nihil profert, sed tanquam rem indubiam supponit in verbis finalibus §. 1. crimen usurarium. Sed M. Antorius Cuchus probe sentiens assertionem de *Rationes C.* crimine usurario ita indubiam non esse, in *Juris Canonici insti.* ubi pro *affirmativa* *sutionibus lib. 4. tit. 7.* in summam contrahit rationes Canonistarum pro affirmativa. *Usura crimen*, inquit, *non minimum existimatur, cum & testamenti utriusque lege divinis execrationibus sancitæ sint, & a jure quoque humano, tam Casireo, quam Pontificio repellantur.* (cap. Quid dicam. ubi gl. ver. reddi. 14. q. 4.) *Sive id sit, quia naturam superare, & quodam modo violare velle videntur, qui id agunt, ut pecunia, res suapte natura nulli propagationi apta, nullo tamen domini labore, nullaque ejus industria, quasi fructus ex se gignat: seu, quia pietati contrarium sit, & a Christiana charitate alienum, nolle opibus sibi superantibus proximo egenti gratis suppetias ferre.* Contra pro negativa pugnat Marelius in *notis ad Marefi pro d. l. Cuchi p. 245. seq.* simulque originem erroris de crimine usurae *negativa*.

pertrahere. Nos vero censemus, ut etiam defendimus ad E-
rot. de Fœn. Trapez. 1. Usuram & sœnus in symbiosi non tan-
tum non repugnare equitati naturali; sed illa, si modum ser-
vet, niti, & in ea fundari. 2. Modum usurarum esse a Ma-
gistratu definiendum, ut ejus est rebus promercialibus justa pre-
cia imponere. 3. Non peccare etiam Trapezitas, qui hanc ne-
gationem exercent, & se continent intra leges a Magistratu
positas: Quod etiam adversus Antitrapezitas a multis aliis
nobiscum defensum fuit hoc tempore, imo a Clasisbus integris.
& judicatum ab Ill. Ordd. Gelriæ & Hollandiæ; quorum hi su-
um decretum inseri Actis Synodicis voluerunt. Quod ad sacram
Scripturam attinet, ad quam Cuchus provocaverat, sic respondet.
In testamento veteri prohibebantur usura jure forensi inter Isra-
elitas, sed eas licebat ab extraneis exigere, quo fundamento
& hodierni Judæi nituntur in sua praxi; Nulla vero usura-
rum prohibitio extat in Novo Testamento. Nam quam eo non
faciat locus Lucæ VI, 35. Grotius ibi luculenter offendit. Sed
provocabat etiam Cuchus ad Jus Cæsareum & Pontificium. Re-
spondet Marefius: De Cæsareo nego: contrarium statuit canon
Quid dicam, hic cit. Quid dicam de usuris, quas etiam ipsæ le-
ges & judices reddi jubent? Denique contra duplicem a Cuchio
allatam rationem sic excipit: Neutra harum ratio valet; nam
pecunia est quidem res in se sterilis, sed industria utentis sit
valde fecunda: ut vero mutuatarius rei meæ fructum inte-
grum solus percipiat, est rectæ rationi contrarium. Charitatis
vero officia erga pauperes, ubi & srs ipsa est exponenda, non
tollunt contractus mutui in symbiosi: Et falsissimum est axioma
Canonistarum. Quod omne mutuum debeat esse gratuitum. Po. Origo scæ-
teram hic subsistere, si ea quæ de origine doctrinæ Juris Cano-
nici de crimine usurarum protulit Marefius, ita assent, ut non
ulteriore dispectionem admitterent, nunc vero, etsi certum sit, ^{sententia affir-}
clero jam antiquis temporibus una cum negotiatione & mercatu-
ra prohibitas etiam esse usuras, ut facile patet ex canon. 6. prio-
ribus caus. 14. q. 4. adde Ziegl. de Episc. lib. 4. c. 12. §. 4. atque
<sup>mativæ non accuratæ
Marefio narrata,</sup>

etiam intuitu nostrorum Ecclesiarum ministrorum negotiationes for-
nerarias esse valde indecoras & prohibendas. vid. Brunncm. *l. i. c.*
6. m. 10. s. 6. ibique Stryk. *in notis*, tamen non sequitur, quod
ideo usura omnis postea etiam Laicis fuerit prohibita. Nam ali-
as etiam debuisset omnis negotiatio Laicis interdici. Accedit, quod
qui de Laicis loquuntur Canonici in decreto, nimirum *can. 7. seq.*
d. q. 4. si non æque vetusti, tamen non multum iuniores sint
canonibus illis, qui de Clericis loquuntur. Ut taceam, quod ra-
tiones canonum, usuras omnes pro illicitis habentium, sint uni-
versales, æque ad clericos ac laicos pertinentes. Ergo de origine
& progressu doctrinæ de crimine usurario res paulo distinctius est
proponenda. Nimirum notum est *Deuter. 23. v. 19. & 20.* prohi-
bitum esse, ne frater a fratre, id est Israelita ab Israelita usuras
quascunque acciperet, sed tamen simul permissum esse, ut ab ex-
traneis accipere liceret. Porro *Psal. 15. v. 1.* dicit David: *Jeho-*
va quis commoraturus est in tentorio tuo? quis commoratu-
rus in monte sanctitatis tue? Qui pecuniam non exponit
favori. Denique ipse Salvator *Luca 6. v. 35.* præcipit: *diligite*
inimicos vestros & benefacite & mutuum date nihil inde speran-
tes. Hos textus sic interpretati sunt Lactantius, Basiliius Magnus,
Gregorius Nyssenus, Ambrosius, Hieronymus, Augustinus,
Chrysostomus, Bernhardus, quorum loca quædam relata sunt in
Decreto a Gratiano *d. C. 14. q. 3. & 4.* quasi usura in univer-
sum sint illicitæ, atque hæc sententia postea, cum Aristoteles in
scholas introduceretur, a Scholasticis communiter fuit defensa, quia
& Aristoteles *l. 1. de rep. c. 10.* usuras damnavit. Imo & Seneca
in usuras invehitur *lib. 7. de benef. c. 10.* Atque sic factum est,
ut Alexander I^{us}. seculo 12. non solum in concilio Lateranensi, sed
& in variis constitutionibus, quæ pene solæ *titulum extra de u-*
suris implent, hoc delictum usurarium pro maxime atroci declaraverit
& graves pœnas in usurarios constituerit (conf. Cuchum *d. l. p. m. 243.*)
cujus vestigia postea presit Gregorius X. in seculo 13. atque
non solum adversus ipsos usurarios, sed etiam adversus eorum fau-
tores graves pœnas decrevit relatas *cod. tit. in 6.* Tandem Clemens

Potius de-
ducenda ex
Patribus
non recte
exponenti-
bus dicta
scriptura.

accidente
postea auto-
ritate Ari-
stotelis,
& Seneca.
Ejus senten-
tia canonici
seculo
12.
seculo 13.

V. seculo 14. *clem. un. h. t.* non solum magistratus excommunicavit, qui de usuris solvendis statuta ordinaverint, fecerint, scripserint, vel dictarint, vel secundum ea statuta judicaverint, sed & eos, qui saltem defendere ausi fuerint, usuras exercere non esse peccatum, voluit ut hæreticos esse puniendos, simul Episcopis & inquisitoribus hæreticæ pravitatis injungens, ut contra eos, quos de errore hoc diffamatos invenerint, aut suspectos de hæresi, procedere non omittant. Post hunc pontificem non deprehenditur aliqua nova constitutio, neque in duobus extravagantium libris, neque in septimo decretalium. Apparet autem ex hætenus dictis, quod multi viri sagaciores tam ex laicis quam clericis senserint & palpaverint istam doctrinam communem Canonistarum esse erroneam & falsam, atque adeo de usuris statuta fecerint earumque licentiam determinaverint, donec Clemens V. metu inquisitionis tanquam de hæresi fautores sententiæ illius deterreret. Unde mirarer, qui factum (in causa fuerit, ut Maresius in loco ab initio descripto negaret, causarum ramis usurariarum cognitionem inquisitorum foro subduci & reservari iudicii ecclesiasticis ordinariis, nisi viderem ab eo citari Emericum, ad iudicium adhiberi. *in syllabo Auctorum operi Historia Inquisitionis præmissio per 44. annis?*) nos inquisitor hæreticæ pravitatis fuit, unde etiam in toto opere Limborchiano nihil de scænoribus & usuris continetur. An forte id ideo factum, quod, cum tantum inquisitores juberentur inquirere in defensores sententiæ, quod usuræ non sit peccatum, nemo postea inventus fuerit, qui istam sententiam publice defendere ausus esset etsi ipsi usurarii & eorum fautores non desinerent? Sane ipsa sententia hæc Canonistarum tam altas radices egit in animis omnium eruditorum, ut Canonistæ initio reformationis ipsæ Lutherus & Melancthon eandem defenserint, itemque postea Brentius, Urbanus Reginus, Hieronymus Wellerus, ex Reformatis vero Musculus, Hyperius, Borrhauus, Arretius, Ivellus &c. Contra in diversum abierunt ex Reformatis Oeculampadius, Bucerus, Bullingerus, Calvinus, Viretus, Zanchi, Donæus, Tossanus, Junius, Martinus, Keckermannus, Zepherus, Rivetus, Amesius, Wollebius, Cloppenburgius. *Præcipue Negativus*

*fendere, in-
cæperunt
Theologi Re-
formati,*

*fequentibus
eos multi s
Lutheranis.*

*Renovatio
huius con-
troverſie in
Belgio ſecu-
culo elapſo.*

vero ex his Calvinus peculiari reſponſo de uſuris non minus odium Pontificiorum, quam Lutheranorum ſenſit, illis objicientibus, quod fœneratorum cauſam tuendam ſuſceperit, his vero ipſi imputantibus, & exprobrantibus, quod duo miniſtri Genevæ depoſiti inſtigante ſci- licet Calvino, ideo fuerint, quod uſuram, quam ſtatuz ille proba- verat, dixiſſent illicitam. Quemadmodum autem Rivetus Ponti- ficiis os obturavit, ita mox ex Lutheranis cum Calvino de uſuris idem ſentire cœperunt, Chytræus, Pelargus, Heerbrandus, Schnep- pius, Bidenbachius, Hunnius, Geſnerus, Hoe, Gerhardus, Back- meiſterus, Meiſnerus, Tarnovius, Jacobus Andræ, Balduinus, Biochmannus &c. Id quod concernit, dicitur primo Carolus Molingus defendiſſe, uſuram, niſi fraus adſit, aut niſi debitor ni- mium opprimatur, licitam eſſe, ipſum tamen fateri, quod Docto- res omnes a ſextentis annis contrarium docuerint. Ejus ſententi- am poſtea ſecuti ſunt Hugo Donellus & Petrus Heigius, contra quos ex Pontificiis prolixè diſputat Honoratus Leotardus *libro ſin- gulari de uſuris & contractibus uſurariis coercentis quali. 3.* Su- periori ſeculo in Belgio hæc quæſtio valde agitata fuit, dum Giſ- bertus Voëtius & ejus aſſecleæ fœneratores trapezitas nollent admit- tere ad ſacram cænā, (vide Giſb. Voëtium *Polit. Eccleſ. lib. 2. tr. 2. ſect. 4. cap. 3. p. 779. ſeq.*) contra Salmaſius, qui eo tempore tria volumina ediderat ad materiam uſurariam pertinentia, unum *de u- ſuris*, alterum *de modo uſurarum*, tertiam *de ſenore trapezítico*, in horum ultimo (ut ex indice ſub vocibus *ſæuus & uſura* patet) multa de moralitate uſurarum & poſitis certis circumſtantiis licen- tia diſſeruerat, & inprimis defenderat, magiſtratum, prætendentem, Trapezitas inſtitutos eſſe in utilitatem pauperum, cum contra Voë- tiani clamarent in concionibus, pauperes a trapezitis opprimi. Huic loco Salmaſii peculiarem tractatum in favorem Voëtianorum oppo- ſuit Boxhornius *de trapezitis*. Pro magiſtratu vero adverſus Voë- tianos diſputavit & ſummatim dicta a Salmaſio latius deduxit Mar- tinus Schoockius, *Exercit. Variar. 28. de uſura trapezítica a p. 430. ad p. 498.* Sed & ex Theologis Belgis non pauci Voëtianis contradicebant, quos inter etiā erat Servatius Gallæus in, *notis*
ad

ad Lactantium anno 1660. editum p. 84. seq. p. 608. seq. & p. 744. seq. adversus quem ex Pontificiis anonymus Parisiis anno 1677. scriptum edidit, sub titulo: *defence des sentiments de Lactance sur le sujet de l' Usure &c.* sed pro more Canonistarum non tam rationibus quam autoritatibus Patrum & juris Canonici pugnans. Novissime Ictus plane eximius Gerardus Noodt in utilissimo tractatu de *fœnore & usuris Lib. 1. a cap. 4. ad 12.* quæstionem de moralitate usurarum tam plene, perspicue ac solide tractavit, & sententiam Anti-Voetianorum defendit, ut quod ei addam, nihil habeam. Pleraque etiam quæ hæcenus de historia hujus controversiæ tradidi partim ex ipso, partim ex Schockii modo citata exercitatione excerpti. Summa responsionum ad loca scripturæ supra memorata; quæ Canonistæ pro sua sententia adducunt, eo redit: Statim ex ipso loco Deuteronomii apparere, prohibitionem usurarum non esse juris divini universalis, cum alias ne quidem permittum fuisset, ut eam Judæus ab Extraneis acciperet, sed eam pertinere peculiariter ad statum reipublicæ Judaicæ, (Confer Burnetum *Hist. Reform. Anglic. Part. 2. libr. 1. p. 293.*) & quamvis Ambrosius *can. ult. caus. 14. q. 4.* extraneos in loco Deuteronomii intelligat in specie de populis excidio a DEO destinatis, non de extraneis omnibus, istam tamen expositionem non fundatam esse in regulis bonæ interpretationis; probavit Nodtius *d. l. c. 10. p. 64. seq.* Porro quæ David in Psalmis de pietate & sanctitate ejus, qui pecuniam suam non exponit fœnori, prædicat, haud dubie intelligenda sunt secundum intellectum legis Mosaicæ; quam etiam regulariter in disputationibus cum Phariseis & doctrinis adversus eorum tradita, præ oculis habuit Christus, nisi aliud ex circumstantiis appareat. Et quidem in illo loco, qui a dissentientibus adducitur, ubi Christus jubet *mutuum dare nihil inde sperando*, Christus præsupponit jam legem Mosaicam de usuris a fratribus non accipiendis, adeoque non de his primario, sed de ipso mutuo gratuito agit, quod illud indigentibus, etsi inimicis ex animi generositate & liberalitate dandum sit, etsi de restitutione quis sit incertus. Arcana Evangelica sub doctrina Co-

per.

Usura quid sit, & unde dicta: & habens possessionem in pignus recepta pecunia, si recuset fructus in sortem computare, usuras committit.

§. I.

C. 14. q. 3. **V**Surā est, (276) quidquid ultra sortem mutuātam
(277)

*nonistarum
latentia,*

pertinet, partim, ut Patrum Ecclesiæ expositiones Scripturæ parum rationales non excusentur, sed quasi articuli fidei essent, canonizentur, & dissentientes ut hæretici intimidentur, ac ita autoritatis præjudicium in Laicis altas radices agat, & infallibilitas Cleri confirmetur; partim ut Laici, dum Clerus, etsi ditissimus mutuum ab eis petat, non auderent loco usurarum vel tantillum a Clero postulare &c. T.

ad §. 1.

Usura mentalis. Mutuum palliatum. Alia varia.

(276) Canonistæ usuras tam absolute damnant, ut etiam mentale includant. Mentalem autem usuram dicunt, quando quis mutuat eo animo, & intentione ut lucrum ex mutuo accipiat, citra conventionem expressam vel tacitam. Quæ tamen sententia ita deinceps temperata ab aliquibus fuit, ut tum demum mentalis intentio & spes lucri usurarium facere crederetur, quando est principalis & primaria, non quando minus principaliter & in quandam consequentiam lucrum speratur. Augustin, Barbof, *in c. consuluit, 10. X. de usur.* Henr. Canif. *de usur. c. 1. n. 5.* Videntur autem Canonistæ usuras damnare odio fere solius nominis, & si in causâ mutui excessivum quid sine ullo justi velamine recipiatur. Usuræ enim vitium in contractu mutui proprie, non aliis contractibus, committi docent. Fern. Vafq. *lib. 6. controuv. c. 60. n. 8.* Quod si in cæteris quoque tale quid excessivum accipiat, degenerare illum ajunt in mutuum. H. Canif. *de usur. c. 1. n. 14. & c. 3. n. 2.* Garf. Maltrill, *decif. 106. n. 2. seq.* idque mutuum interpretativum, palliatum & reductivum dicunt, P. Gregor. Tholos. *l. 1. de usur. c. 3. n. 1.* Lal. Zech.
de

(277) percipitur : dicta ab usu, quia scilicet pro usu

de usur. c. 1. n. 3. Sig. Scaccia de commerc. §. 1. q. 7. p. 1. n. 25. In ipso contractu mutui prohibitas volunt usuras tantum lucratorias, non compensatorias, sed his tamen tam prolixum largiuntur ambitum, ut nemo lucratorias se percipere usuras, confiteri necesse habeat, omnes compensatorias se stipulatos esse, tuto asseverare possit. Ita statuit Paulus Laymannus *theol. moral. lib. 3. tr. 4. c. 16. n. p.* probabile periculum damni, cui mutuator se exponit, si homini non industrio & pluribus debitis obstricto mutuo det, æstimari, & idcirco interveniente pacto aliquid exigi posse, quia quis prudens mallet decem florenos v. g. donare, quam centum tali homini credere aut mutuo dare, & esse hic contractum innotinatum suapte natura iustum : *Subjiciam me periculo intui gratiam, si dederis mihi decem florenos.* Ecce vero, quis porro tam rudis erit inter usurarios, qui non aliquod cautari posset periculum? quid non singet sibi, patente hac usuras velandi ratione? Sed nec omnes abhorreere jus canonicum usuras patet ex perceptione annuorum reddituum omnibus Canonistis probata, quam ut maxime emptionis & venditionis contractu interveniente licitam fieri contendant, istos tamen annuos redditus in vicem usurarum & fraudem legis primum inventos fuisse, erudite tradit G. Franzkius *L. 1. resolut. t. n. 56. Z.*

(277) Hodiernis Casuistis non semper est usura, quod ut *Fraudes nostra* sortem mutuam percipitur. Reperta enim est Stephano Bauviorum *Can-*
ratio pecuniæ non minus augenda, quam augetur honore. Is, *nonistarum*
 inquit, *a quo mutuo petitur pecunia, sic respondebit: Non est mihi in expositio-*
hi pecunia, quam mutuo dem, est tamen, quam licita ratione ne doctrine
 collocem, ut ex ea legitimum mihi redeat lucrum, *quambrem,*
si pecuniam ea conditione velis accipere, ut ex ea in commune
negocieris, fortasse adduci possum, ut isto pacto dem; verumta-
men, quia de lucro faciendo difficile convenitur, si tu mihi cer-
tum aliquid assignare volueris, facilius inter nos contrahemus,

a) c. 1. 2. usu pecuniæ (278) recipitur. Vnde a) & si quis pi-
 & c. con- gnoris obtentu rei alicujus nactus fuerit possessionem,
 questus si sortem suam deductis expensis (279) de fructibus
 extravag. jam
 cod. sit.

ac tibi statim pecuniã numerabo. Ista via, nisi fallor, plerique
 seculares, qui fœnoribus justam in se DEI indignationem insti-
 gant, cum salute animæ suæ pulchre, honeste, licite pecuniã
 quærere possunt. Alii, inter quos Escobarius, docent methodum
 dirigendæ intentionis, per quam evitetur istud crimen. Ita enim
 docet ille Tr. 3. exam. s. n. 4. Intenditur, ut de usura mentali or-
 diamur, lucrum ex mutuo, tanquam debitum ex justitia, esse
 usura? Ita plane. At si tantum ex benevolentia? nequaquam.
 Porro ex mutuo lucrum immediate intendere non licet, nec prin-
 cipaliter, nec minus principaliter; at vero lucrum intentum me-
 diante benevolentia, non est usura. Et num. 33. Non est usura,
 nisi expectetur aliquid ex vi mutui, & cum civili obligatione.
 Unde sperare per mutuum aliquod donum ex gratitudine mutua-
 tarii, non est usura mentalis; nec tale donum ex tali obligatio-
 ne exigere, est usura realis. Et huc pertinet peracuta methodus,
 quæ sit per contractum Mohatra dictum. Z.

Obiectio.

(278) Ulus pecuniæ consistit in abusu & consumptione. Di-
 ci ergo nequit, dari usuram pro usu pecuniæ, quæ consumpta pe-
 riit utenti. Z.

Origo entis
 cum pa-
 cto de retro-
 vendendo.

(279) Pactum antichreseos illicitum esse & usurarium pleri-
 que volunt Canonistæ & per consequens absque peccato exerceri
 non posse; sed fructus perceptos cum iis qui percipi potuerunt ex
 pignore, & damno in pignore dato, in extenuationem sortis impu-
 tari oportere, & si quid forte his subductis supererit, restituendum
 esse debitori, salvis tamen & ipsi creditori expensis in rem factis, &
 si quid aliud ipsi aberit ratione interesse. Ut autem evitetur pactum
 ejusmodi usurarium & nihilominus creditori quoad perceptionem
 fructuum consulatur, consulit Dominic. Soto de just. & jur. lib. 6.

q. 4.

jam perceperit, (280) si eandem debitori restituere
re-

qu. 1. art. 2. in f. ut Creditor rem, quam alioqui debitor pignori destinaverat, certo precio emat cum pacto retrovendi, hac enim ratione fructus aliasque obventiones lucro emptoris cedere. Ita scilicet semper datur evadendi occasio, ne in leges impingere dicamur. Z.

(280) Sed præverunt Canonistis, quoad emtionem cum *Natura pignoris* pacto de retrovendo Doctores Juris Civilis. Latus id thematizavit in *disert. de usu pract. distinct. inter emtionem cum pacto de retrovend. & contract. pignoris*. Summa ibi dictorum *principia Iuris Gentium*. hec est in cap. 2. Pignus inventum esse in securitatem creditoris, & esse moribus gentium contractum non principalem sed accessorium præprimis mutui. Securitatem creditorum consistere 1) in possessione pignoris, 2) ut pignus valeat ultra quantitatem debitam, 3) aut æstimatio pignoris fiat secundum tempus præsens, quo res pignori datur, & 4) quanti vendi potest pretio communi, 5) ut pignus habeat pretium durable; 6) in rebus sterilibus sufficere rei custodiam, in non sterilibus 7) ulterius requiri, ut fructuum perceptio relinquatur creditori; idque præsumi, nec opus esse pacto antichreseos; imo creditorem jure gentium non esse obstrictum ad reddendas rationes, 8) Si certum tempus ad restitutionem sit determinatum, finito illo tempore abstrahendo a legibus positivis rem oppignoratam in commissum cadere, atque adeo eam postea vendi posse a creditore sine restitutione pretii superantis, pendente vero tempore etiam vendi posse jus creditoris in pignore. At 9) si tempus sit indeterminatum, saltem jus pignoris a creditore vendi posse. Porro jus creditoris in res non steriles oppignoratas jure gentium esse dominii revocabilis speciem, cujus periculum adeo sit creditoris, ut non possit repetere mutuum pignore perduto, & etiam debitoris, intuitu pretii pignoris, excedentis summam quantitatis debitæ. Quod jus Roma. *secundum principia Iuris*

recuset, & perceptos fructus in sortem computare,
(281)

*vis Romani
veteris,*

*Et novioris,
positivum
Iustiniani.*

*Pignoris Iu-
stiniani
cuius pignore
Iuris Genti-
um conveni-
entia,*

*Et differen-
tia.*

mum attinet, olim duobus modis jus pignoris fuisse constitutum, partim simplici depositione, partim fiducia. Fiduciam verosimiliter fuisse contractum, quo pignus solenni mancipatione tradebatur creditori, ut si determinato tempore debitor solveret, id ei renunciparetur, si non solveret debitum, ut pignus caderet in commissum, id est, ut creditor illud quiete possideret, ne posset illud rei a debitor tempore elapso, at si creditor fiduciam postea distraheret, superfluum debitori restitueret. Inde vero sequi, in contractu fiduciæ dominium non statim transisse ad creditorem. Porro fuisse legem commissoriam, adeoque simul fiduciam veterum Romanorum, Constantinum M. & a Justiniano ex corpore juris eam plane fuisse expunctam vel deletam, Pignus vero Justinianum in eo convenire cum pignore juris gentium, quod sit contractus accessorius in securitatem crediti; quod transeat ad creditorem detentio pignoris donec debitum solvatur; quod pignus valeat ultra quantitatem debitam; quod æstimatio pignoris fiat secundum tempus præstans, quanti id vendi possit pretio communi; quod pignus habeat pretium durabile; quod in re sterili oppignorata sufficiat rei custodia absque potestate utendi. Contra differre in eo, quod Jus Romanum etiam in rebus non sterilibus nihil aliud voluerit transire ad creditorem, quam possessionem & custodiam, potestatem vero utendi & fructus percipiendi, non nisi ex pacto antichreseos, in tantum, ut si tale pactum non fuerit adjectum & creditor invito debitore re oppignorata utatur, actione furti conveniri possit, & fructus percepti qualescunque imputentur in sortem & usuras; Secundam differentiam esse, quod, cum apud Romanos legitimus usurarum modus determinatus esset, etiam ubi pignori pactum antichreticum esset adjectum, non licuerit tamen legitimum hunc usurarum modum in perceptione fructuum excedere, adeoque creditorem rationem de perceptis fructibus reddere debuisse; Tertio, quod lex com-

miss-

(281) proculdubio usurarum committitur crimen.

(282)

Pæne

missoria cessaverit, adeoque pretium rei oppignoratæ excedens pecuniam creditam debitori & ejus heredi fuerit reddendum. Quarto, quod jure Justiniano creditor in pignore non sterili non habeat dominium revocabile, sed quod dominium apud debitorem maneat, neque adeo in pignore periculum creditoris sit, sed solius debitoris. Uti vero ibidem probavi, rationes harum differe-^{Elusio differe-} rentiarum subtiles magis esse quam solidas, ita simul ostendi, non^{rentiarum} coherere in eo doctrinas juris Romani, quod omnes illæ differen-^{barum per} tiæ aptissime eludi potuerint per venditionem cum pacto de re-^{venditiones} trovendo, cujus adeo rarissimus usus fuerit, si Romani pigno-^{cum pacto de} ris naturam intactam reliquissent; at postquam Romani creditori^{retroven-} dominio in pignore & potestatem fructuum percipiendi, aut certe ultra consuetum usurarum modum percipiendi denegassent, & pactum legis commissoriæ sustulissent, atque onus reddendarum rationum de fructibus perceptis ei imposuissent, nullum esse dubium, frequentiore fuisse usum venditionum cum pacto retrovendi, cum in his creditori seu emtori omnia illa licerent, quæ non licebant in contractu pignoris. Etsi igitur in eo differat jus^{Excusatio} Canonicum a civili, quod in pignore plane nullum pactum anti-^{Canonistarum,} chreseos admiserit, quia videlicet usuras in universum damnat, non tamen vel fraudi Canonistarum vel stupiditati eorum esse imputandum, quod admiserint venditiones cum pacto de retrovendo, cum tales venditiones ab ipsis non sint primitus inventæ, & Doctores juris civilis æque non senserint, ejusmodi venditionibus tolli omnes cautelas & leges usuras vel in universum, vel ultra determinatum modum prohibentes. T.

(283) Non solum percepti fructus, sed etiam qui culpa^{Varia ob-} Creditoris percepti non fuerunt, una cum damno dato in sortem^{servationes,} imputari debent, l. 2. al. 3. C. de pign. act. Queritur tamen, annon

Pœna usurariorum sunt, infamia, excommunicatio, beneficiorum & officiorum & ecclesiasticæ sepulture amissio.

§. 2. Multiplicibus autem pœnis sacri Canones usurarios insequuntur: nam præter inultam infamiam, (283) nec ad Christianam, (284) nec ad communio-

iniqua sit particularis hæc ex annua fructuum perceptione solutio? Et respondet Canisius *de usur. c. 5. n. 25.* sibi imputare debere creditorem, quod cum nullo jure cogeretur ad mutuandum (imo vero cogitur ille jure naturæ, ut proximo subveniat) hanc sibi necessitatem imposuerit, ut ex fructibus rei pignoratæ velit sortem suam colligere. Z.

Usuræ

quando illicita.

(282) Usuræ per se non sunt illicitæ, nec furtum inferunt. Mœstert, *de Just. Leg. Rom. lib. 2. dub. 20.* Dn. Pufendorf, *de J. N. & G. l. 5. c. 7. §. 8. seqq.* Sed si quid vitii hic concurrat, hoc omne est ex personarum ratione; Si enim ab illo usuras exigam qui nihil lucri ex pecunia mea quærere potuit, sed suæ tantum consult inopiæ, peccatum est manifestum. Vid. Dn. Osiander *ad Grot. lib. 2. cap. 12. §. 20. obs. un. S. p. 73.*
ad §. 2.

Quid jure civili?

(283) Etiam de jure civili infames sunt improbi fœneratores *l. 20. C. ex quib. caus. infam. irr.* ubi improbum fœnus vocatur, quod est ultra modum præscriptum *l. 20. §. 1. C. de usur.* Istam tamen constitutionem extendit Bachovius ad jura recentiora, quibus omnino usuræ prohibentur, in Treutl, *vol. 2. disp. 3. th. 3. circa fin. 7.*

Explicatio.

(284) Communio Christiana consistit in unione Ecclesiæ tanquam corporis cum Christo, capite & membrorum ejus inter se. Atque ideo avulsus veluti est & abscissus ab hoc corpore, qui non communicat cum Christo aut cum reliquis membris. Tales di-

munionem *b*) admittuntur altaris, nec quisquam de *b*) *c. quia in manu eorum oblationes* (285) accipiet. Et si clerici *extr. cod. fuerint*, *c*) tam officii, quam beneficii ecclesiastici *c. c. præ-* periculum patientur. (286) Nullus quoque sub pæ- *terea cod. tit.* nis Gregoriana *d*) constitutione (287) comprehensus, *d*) *c. 1. & manifestis usurariis* (289) aut locabit domus, aut con- *seg. cod. tit. in 6.*

dicat autor esse usurarios, quippe quos excommunicari jubet *c. 7.*

X. h. t. Z.

(285) Oblationes dicuntur res illæ, quæ intaitu religio- *Oblationes* nis immediate DEO ab hominibus absque immolatione exhibentur *quid & quor-* ut scilicet vel in usum Ecclesiæ vel in usum ministrorum *ce. duplices sunt* dant. Earum faciunt tres species; prima dicitur donatio rei inter vivos facta DEO & Ecclesiæ; secunda dicitur donatio causa mortis, quæ sit pro animæ redemptione; tertia dicitur usualis, & est illa, quam faciunt fideles, dum offerunt ad altare, vel ad manum sacerdotis. Aug. Barbof. *de jur. Eccles. lib. 3. c. 23. n. 2. 3.* Apud veteres Christianos oblationes fiebant a communicantibus, nec a non communicantibus olim oblationes recipiebantur, & consistebant istæ oblationes in pane, vino, aliisque similibus, quæ esui erant, it. in pecunia aut alia re mobili. Vid. Dorfch. *ad diary-pof. Concil. Nicæn. sect. 2. n. 21. 22.* *Z.*

(286) Non quidem ipso jure, sed per sententiam judicis *Limitatio,* Canif. *de usur. c. 2. n. 1. Z.*

(287) Quæ habetur in *c. 1. de usur. in 6.* qua ipsa non quidem diserte exilio puniebantur usurarii, sed per indirectum *Declaratio,* tamen cedere loco cogebantur, perinde ut illi, quibus aqua & igni olim interdicebatur. *Z.*

(288) Manifestos usurarios dicunt, qui vel fœnus palam *Manifesti* exercent, vel id in judicio confessi sunt, vel de eo condemnati *usurarii* sunt sententia judicis. Canif. *de usur. c. 7. n. 3. Jul. Clar. sen- qui?*

sent.

ductas habere permittit : sed & si in hoc scelere decesserint ecclesiastica carebunt sepultura. (289)

Licet quis de usuris satisfieri mandet per heredem, non tamen est tradendus ecclesiasticæ sepulturæ, donec fuerit satisfactum: & contra faciens incurrit pœnas eorundem, & testamenta usurariorum non valent.

c. 2. *et tit. in 6.*

§. 3. Et id adeo obtinet, ut *e*, etiam si morituri in ultima voluntate de uiris satisfieri expressa quantitate, vel indistincte mandaverint, donec secundum Gregorianæ constitutionis tenorem satisfactum fuerit, (290) ecclesiastica sepultura carere debeant. Quicumque vero manifestos usurarios contra prædictæ factionis formam tumulare ausi fuerint, pœnæ Lateranensis concilii (291) contra usurarios promul-

tent, lib. 5. §. 5. Usura, n. 15. Quod vero putant aliqui, ad probandum usurarium manifestum sufficere testes singulares, id *re* negat & refutat Gregorius Sayrus *in clav. reg. lib. 12. c. 21. n. 17. Z.*

Ratio.

(289) Quia scilicet per excommunicationem, qua notantur, privantur omni Ecclesiæ commercio, usque dum poenitentiam egerint. Et luc facit mandatum Sereniss. Elect. Saxon. *de anno 1625*, ibi: daß sie nach ihrem Tode mit Ehrlichen und gebräuchlichen ceremonien nicht besattet werden. *Z.*

ad §. 3.

Declaratio.

(290) Aut saltem de restitutione facienda fuerit cautum *c. 2. de usur. in 6. Z.*

Alia, & ampliatio.

(291) Quæ est, ut, qui tales usurarios sepelire ausi fuerint, ab officii sui maneant executione suspensi, donec ad arbitrium Episcopi satisfaciant. *c. 3. X. de usur.* Noviori jure etiam ipso facto sunt excommunicati *c. 1. de sepultur. in Clementin. Z.*

(292)

mulgatæ subjiciendi erunt. Testamenta *f)* quoque *f)* *d. c. 2.* ab eisdem facta, aliter quam secundum dictæ consti-*in fin.* tutionis formam non valebunt, sed ipso jure erunt irrita. (292)

*Non debemus facere malum, ut postea faciamus bonum: & si non sint, quibus restitui possint usure, erogande sunt in pauperes: & paupertas excusât a restituti-
one.*

§. 4. Nec quicquam *g)* proficiet. quod quis *g)* *c. super* pro captivis redimendis, vel eleemosynis dandis *eo ubi gl.* (293) sese usuras exercuisse alleget: nec enim pro-*extr. eod.* pterea magis cum usurario dispensari poterit, cum pro-*ita alterius nec mentiri †)* quidem, (294) nedum *ra-†)* *c. ne quis* pe-^{22. q. 2.}

(292) Quod extendunt etiam ad donationes, quæ sunt *Extensio &* causa mortis, Joh. Dilect. *de art. testand. cautel. 7. n. 2.* uti & ad *consilium* codicillos Canis. *de usur. cap. 7. n. 8.* Ei autem, qui ab usurario *Pro berede,* manifesto heres est institutus nulla præstita cautione, consulit Joh. Dilectus *d. l. n. 4.* ut transigat ratione usurarum cum summo Pontifice aut Episcopo loci, & sic hæreditatem impetret, quod tamen *meræ videtur esse gratiæ. Z.*

ad §. 4.

(293) Secundum vulgatum illud: non sunt facienda ma-*Ratio.* la, ut inde eveniant bona. Atque hinc recte dicitur in *c. non est 1. q. 1.* non esse putandum eleemosynam, si pauperibus dispensetur, quod ex illicitis rebus acquiritur, quia qui hac intentione mala accipit, ut bene dispense, gravetur potius quam juvetur. *Z.*

(294) I. Dissentit Hugo Grotius *lib. 3. de jur. bell. & pac. c. Conciliatio 1. n. 16.* cujus sententia hætenus probari potest, quod in tali ca-*cum dissen-* su non proprie committatur mendacium, sed tantum occultatio ve-*entibus.*

*) *cap. cum* pere liceat. Plane *) si nec ii, a quibus quis usuras
in eod. ex-

ri. Aliud autem est, non dicere veritatem, aliud mentiri, cum in mendacio dolus sit, qui non semper adest, ubi quis veritatem non dicit. Nec proinde omnis veritatis dissimulatio dolum continet, & pro mendacio est habenda. Z.

*De morali-
 tate menda-
 cii officiosi.*

II. Sæpe audiivi regulas vitæ ex exemplis sanctorum male probari, v.g. Est quæstio apud Theologos & JCtos, *An mendacium, quod in nullius damnum, sed potius commodum alicujus cedit, sit peccatum?* Ubi sententia Augustini a plerisque laudata, quod affirmanda sit quæstio. Sed nonnulli defendunt talia mendacia, ut vocant officiosa, & utuntur exemplis obstetricum Ægyptiacarum, quarum factum videtur laudari, & aliis. Sed respondere soleo, sæpe laudari factum secundum quid; sicut Salvator noster factum injusti dispensatoris laudavit, scilicet providam curam, non factum improbum, nec corruptionem hæreditariam tabularum *l. 18. pr. ff. fam. herc.* Et sane non dubito dicendum esse, *nullum factum sanctorum* (excepto Salvatoris facto) *in Scriptura ex asse laudari.* Omnibus enim adhæret aliqua infirmitas. Nota est phrasidis B. Lutheri, justum in omni opere bono peccare; quo purior est hominis quid agentis intentio, eo melius est factum vel opus. Ideoque ex factis sanctorum pro rectitudine operis omnimoda, non potest firmum argumentum sumi. Obstetricum factum placuit DEO, quia DEO magis obediebant, quam Regi injusta imperanti; quia dilexerunt Israelitas & infantulorum vitæ parcebant, licet falsiloquium non poterit placere. Sed quia aliam viam non poterant invenire, qua sibi ac Israelitis consulere possent, hoc medium apprehenderunt, quod in ipsis excusari potest. Hoc exemplo profertur solito declarabo, *Latrones a me querunt, an is, cujus vitam petunt, sit in meis adibus?* quæritur, quid agendum? Si nihil respondeam, res suspecta videbitur Latronibus; si indirecte respondeam, vel

extorferit, nec illorum sint hæredes superstites, non solum

vel ambigue v. g. me nescire in quo loco sit, scilicet in proprio, & in quo angulo sit, videtur esse æquivocatio, a nostris etiam improbata. Ergo inquit dicendum esse, non esse eum in adibus meis. Sed infirmum hoc argumentum. Nam si mendacia officiosa jam publice & consensu publico probentur, id procul dubio Latrones & Tyranni scient; quid si ergo non contenti sint negativa mea, sed requirant etiam juramentum. Ergo perjurium etiam officiosum dabitur? Non certe. Dixerim, istis casibus excusandum esse mendacium, tanquam ex defectu alterius medii, quo salus hominis petiti expediri posset, ex quo tamen non sequitur, illud ab omni labe liberum esse. Ideoque Pastores non sint faciles in factis Sanctorum probandis, sed omnia expendant secundum trutinam Legis divinæ. Neque tamen ex infirmitatibus facienda peccata regnantia &c. B. I. 6. 1. 22. p. 117.

III. Recensetur ea (*Sententia Augustini ad quam in nota præcedente provocabat Brunemannus*) in c. Primum est 8. Caus. 22. Q. 2. ubi post octo species mendaciorum recensitas concludit: *Quisquis esse aliquod genus mendacii, quod peccatum non sit, putaverit, decipiet se ipsum turpiter, cum honestum se deceptorem arbitratur aliorum.* Cæterum de hac materia mendacii, & an hoc aliquando licitum, Autor noster prolixè egit speciali Dissertatione de Mendacio, quæ hodie extat in *Comment. ad Pand. sub L. n. ff. de interrog. in jur. faciend. n. 16. seq.* Conf. Balth. Conrad. Zahnu. *Tr. de Mendac. lib. 1. cap. 42. n. 2.* Dn. Ziegler. *ad Grot. lib. 3. c. 1. §. 10. Et 15.* D. Osiander. *in observat. ad Grot. d. l.* Quamvis Theologi non pauci mendacia officiosa admittant. Balth. Meißner. *in Philos. sbr. P. 1. Sect. 2. Q. 6.* Brochmand. *System. Theol. artic. 18. de Lege cap. 16. Sect. 2. Q. 1.* Videatur tamen omnino Dn. D. Calov. *in Bibl. Illustr. ad*

cap. 2. Jof. v. 4. ubi Augustini sententiam per compendium recenset, & probat. S. p. 143. seq.

Doctrina

juris Canonici de mendacii ab Augustino hausta.

Autoritas Augustini in orbe Christiano unde?

Doctrina Augustini de mendacio.

IV. Ut vides, in quaestione de moralitate falsiloquii vel mendacii omnes ex Protestantibus tam Theologi, quam Icti ad nostra tempora, provocarunt non ad rationes ex doctrina moralitatis petitas, (hæc enim exulabat illo tempore in Academicis, & loco illius catalogus quidam ineptus 11. Virtutum Aristotelicarum cum aliis ineptiis scholasticis prælegebatur juventuti) sed ad Augustinum. Quæris rationem? dabo. Initio in scholis a Pontificibus institutis aut confirmatis antiquitus docebantur septem artes liberales secundum Augustinum, postea, quamvis introduceretur in scholas etiam Aristoteles, non solum tamen ibi Augustini autoritas haudquaquam fuit deminuta, sed alia occasione magis aucta, dum in scholis constituerentur professores Juris Canonici, in decreto vero pene in singulis distinctionibus, causis & quaestionibus longe plura capitula ex Augustino, quam & reliquis Patribus omnibus allegari solent, unde non mirandum, quod totus mundus magis Augustinianus quam Christianus factus fuerit. Etsi enim Augustinus fuerit vir suo tempore maxime eruditus, tamen ex altera parte etiam notum est, quod eo seculo, quo vivebat Augustinus, jam barbaries & ignorantia sanæ Philosophiæ, præcipue moralis, regnaret, & adeo magis vitio seculi quam Augustini adscribi debeat, quod vir optimæ intentionis sapius bona fide in doctrinis moralibus & explicandis dictis scripturæ eo pertinentibus & falleretur, & alios falleret. Atque idem ipsi contigisse in quaestione de mendacii moralitate, testatur ejus liber peculiaris, quem de mendacio scripsit, & quæ inde & aliis ejus libris excerptis Gratianus *caus. 22. q. 2.* Speciminis loco dabimus saltem duos canones, videlicet 8. & 14. in quorum priore recenset octo genera mendaciorum, in posteriore vero mendacium ab occultatione veritatis distinguit & tres saltem species mendacii ponit, easque inter se comparat. *Primum est, (inquit ind. c. 8.) capitale mendacium, longeque fugiendum, quod fit in doctrina religionis ad quod mendacium nulla conditione quisquam debet adduci. Secundum autem, ut aliquem ladar injuste, quod & tale est, ut nulli*

nulli proffit, & obest alicui. Tertium, quod ita prodest alteri, ut
 obest alteri, quamvis non ad immunditiam obest corporalem.
 Quartum, quod fit sola mentiendi, fallentique libidine, quod
 mirum mendacium est. Quintum, quod fit placendi cupiditate
 de suaviloquio. His omnibus penitus evitatis atque rejectis,
 sequitur sextum genus, quod & nulli obest, & prodest alicui:
 veluti si quispiam pecuniam alicujus injuste tollendam sciens, ubi
 fit, nescire se mentiatur, quocumque interrogante. Septimum,
 quod & nulli obest, & prodest alicui: veluti si nolis hominem ad
 mortem questum prodere, mentiatur. &c. Octavum est genus
 mendacii, quod & nulli obest, & ad hoc prodest, ut ab immun-
 ditia corporali aliquem tueatur. &c. Non est igitur mentiendum
 in doctrina pietatis: magnum enim scelus est, & primum genus
 detestabilis mendacii. Non est mentiendum secundo genere, quia
 nulli facienda iniuria est. Non est mentiendum tertio genere,
 quia nulli cum alterius injuria consulendum est. Non est menti-
 endum quarto genere, propter mendacii libidinem, quæ per se
 ipsam vitiosa est. Non est mentiendum quinto genere, quia
 nec ipsa veritas sine placendi hominibus enuntianda est;
 quanto minus mendacium, quod per se ipsam, quia mendacium
 est, utique turpe est. Non est mentiendum sexto genere; neque
 etiam testimonii veritas pro cujusquam temporali commodò ac
 salutē corrumpitur, ad sempiternam vero salutem nullus ducen-
 dus est opitulante mendacio &c. Neque septimo genere
 mentiendum. Non enim cujusquam commoditas, aut sa-
 lus temporalis perficiendæ fidei præferenda est. Nec se quis-
 quam in recte factis nostris tam male moveri sentiat, ut
 fiat etiam animo deterior, longèque a pietate remotior. &c.
 Nec octavo genere mentiendum est: quia & in bonis castitas
 animi, pudicitia corporis præferitur, & in malis id, quod ipsi
 facimus, eo quod fieri sinimus, nobis damnabilius est. In his
 autem octo generibus tanto quisque minus peccat, cum menti-
 tur, quanto magis a primo recedit. Quisquis autem esse ali-
 quod genus mendacii, quod peccatum non sit putaverit, decipi-
 et se ipsum iurpiter, cum honestum se deceptorem arbitratur a-

horum. Deinde in d. c. 14. ait: *Ne quis arbitretur perfectum & spirituales hominem pro ista temporali vita, in cuius morte non occiditur sive sua, sive alterius anima, debere mentiri. Quoniam aliud est mentiri, aliud est verum occultare: siquidem aliud est falsum dicere, aliud verum tacere; ut si quis forte vel ad istam visibilem mortem non vult hominem prodece, paratus esse debet verum occultare, non falsum dicere, ut neque prodatur, neque mentiatur, ne occidat animam suam pro corpore alterius &c. Duo sunt omnino genera mendaciorum, in quibus non est magna culpa, sed tamen non sunt sine culpa; cum aut jocamur, aut, ut proximis prosumus, mentimur. Illud primum in jocando ideo non est perniciosissimum, quia non fallit. Novis enim ille, cui dicitur, joci causa esse dictum. Secundum autem ideo minus est, quia retinet nonnullam benevolentiam. Illud verò, quod non habet duplex cor, nec mendacium quidem dicendum est: tanquam, verbi gratia, si cui gladius commendatur, & promittat se redditurum, cum ille, qui commendavit, poposcerit; si forte gladium suum repetat furens, manifestum est tunc non esse reddendum, ne vel se occidat, vel alios, donec ei sanitas restituatur. Hic ideo non habet duplex cor, quia ille, cui commendatus est gladius, cum promittebat se redditurum poscenti, non cogitabat furentem posse repetere. &c. Manifestum est non esse culpandum aliquando verum tacere, falsum autem dicere non invenitur concessum esse perfectis.*

Plurima
obscuritates
in doctrina
Augustini
latentes &
dubia contru-
eam.

Liceat jam pauca addere ad ostendendum, quod hæc doctrina Augustini non cohæreat, & cupidum veritatis lectorem magis confundat, quam ut erudiat. 1) Initio nullam regulam rationalem fundamenti loco ponit, unde rerum quarumcunque moralitas dijudicari debeat. 2) Quod vero mendacium in specie attinet, ejus turpitudinem alibi c. 4. ead. q. 2. exinde deducit, quia verba non ad fallendum, sed ad declarandas cogitationes hominum sunt inventa, peccatum autem sit, uti verbis in alium finem, quam, in quem instituta sint. Sed facilis est responsio. Miscet enim Augustinus finem sermonis physicum cum morali, unicum cum primario, & non

non cogitasse eum ista scriberet vulgatum dicerium, unius rei plures esse fines. 3) Divisio mendaciorum in octo genera miscet diversa fundamenta dividendi adeoque non habet species iuste appositae. Primum enim quartum & quintum genus vel sub reliquis comprehendi poterant, vel reliqua sub se comprehendere. Reliqua a fine vel effectu petita sunt, quod mendacia vel prosint, vel obliant, adeoque secundum & tertium ad unam classem commode referri poterant; sextum, septimum, octavum ad alteram, imprimis cum differentia, quæ inter hæc tria ultima est, ab objecto petita non videatur aliquid ad moralitatem mendacii facere. 4) Video equidem in fine canonis, quod Augustinus octo hæc genera constituerit ad ostendendos diversos peccatorum gradus in mendacio, sed & hic forte non pauca monenda essent, partim de ipsis gradibus, partim de usu hujus meditationis. Si de pœnis humanis mendacio infligendis Augustinus egisset, non fuisset ea nullius usus. Sed dum de peccati moralitate agit intuitu DEI, veretur, ut nullus sit ejus usus. Intuitu hominis etiam falsiloquium committentis usus erit exiguus. Nam sapiens & pius operam dat, ut ab omnibus peccatis absteat, non ut eligat minora. 5) Video equidem, quod Augustinus dicat, priora quinque genera omnino evitanda esse, ex quo videtur sequi, reliqua tria non esse evitanda omnino, quod modo dictis repugnat. 6) Video porro, quod, si *cap. 14. cum cap. 6.* jungamus, Augustinus videatur id dicere voluisse, quod reliqua tria vitanda sint a perfectis, & adeo committi forte possint ab imperfectis, sed & hoc valde obscurum est. An enim peccata perfectorem putat esse venialia, imperfectorum mortalia? An per perfectos intelligit Clericos, per imperfectos Laicos? An forte sub conceptu perfecti respexit ad ideam Sapientis Stoicorum? Hinc facile sentis, quod novæ obsecritates hic lateant. 7) Si mendacium, quo innocentis vita conservatur, est peccatum minus, quomodo asserere potuit Augustinus, quod qui eo utitur, occidat animam suam pro corpore alterius. 8) Divisio mendacii in perniciosum, officiosum & jocosum, sæpius postea a Canonistis repetita originem quidem Augustino

Atino d. bet, sed & hujus intuitu multa essent monenda. Ita v. g. nescio 9) ad quodnam ex octo illis generibus *cap. 6.* recensitis referre velit mendacium jocofum. 10) Si peccatum jocofum non fallit, ut dicit Augustinus, quia ille, cui dicitur, intelligit, joci causa esse dictum, etiam non est mendacium, quia secundum ipsum Augustinum in *can. 4. d. 9. 2.* formale peccati consistit in voluntate fallendi. 11) Si tantum illud est mendacium jocofum, quod alter, cui dicit, novit joci causa esse dictum, ut vult Augustinus *d. can. 14.* non video, quomodo idem *can. 18. ibid.* falsiloquium Josephi ad mendacia jocosa referre potuerit, neque enim sciebant fratres Josephi, joci causa id esse dictum. 12) Distinctio vero inter dicere falsum, & occultare verum tantum abest, ut dubia circa moralitatem falsiloquii occurrentia tollat, ut potius exinde occasionem sumferant moraliste subsequentiū temporum, mendacia perniciosissima sub prætectu, quod in iis contineatur tantum occultatio veri, a classe peccatorum eximendi, & horrendam doctrinam de reservationibus mentalibus harumque justitia proponendi. 13) Video equidem Augustinum istam distinctionem invenisse eum in finem, ut justificaret factum Abrahami dicentis Saram esse sororem suam, ut apparet *ex can. 22. d. 9. 2.* Sed si genuinis principiis doctrinæ moralis fuisset imbutus Augustinus, absque istius distinctionis usu longe aliter potuisset respondere ad objectionem illam. Alia ut jam taceam. Sed ut dixi, ista nimia veneratio Augustini, & quod patrum dicta sacris literis fuerint æquata, effecit, ut confusissima illa doctrina de moralitate falsiloquii regnaret in Academiis omnibus, etiam post reformationem, usque ad tempora Hugonis Grotii, qui, nisi fallor primus in *libro 3. de Jure Belli & Pacis cap. 1.* distinctionem Augustini inter falsum dicere & verum tacere reſutavit, atque docuit, distinguendum potius esse inter falsiloquium seu mendacium late dictum, & mendacium stricte dictum, per falsiloquium jus alterius lædens. Et quamvis ex commentatoribus Grotii non pauci, præcipue vero Zieglerus & Osseander, receptam hæcenus doctrinam defendere conati fuerint, ac Nicolaus Abramus Professor Pontomuffanus libro de ve-

*progressus
doctrinæ
Augustini.*

*Ejus destruc-
tio.*

solum pauperibus (295) usurarum nomine acceptum
ero-

ritate & mendacio Parisiis edito ex instituto Grotium perstringeret, quamvis etiam non disitendum sit, Grotium in hac questione loca quædam scripturæ non optime explicuisse, (vid. Kulpis. *colleg. Grotian. exercit. 10. p. 125. seq.*) tamen post glaciem semel a Grotio fractam, facile fuit Pufendorffio, *lib. 4. c. 1. de jure Nat. & gens.* novos doctrinæ Grotianæ emendare & pariter ineptias, ac pericula doctrinæ communis evidenter ostendere. Paulo post, nempe anno 1676. Helmsstadii Henricus Uffelmannus Professor Helmstadiensis in tractatu *de jure quo homo homini in sermone obligatur* doctrinam de veracitate iustitiaria prolixius deduxit, & potissimum *cap. 9. & 13.* doctrinam Grotianam ac Pufendorffianam de mendacio confirmavit. Horum vestigia secutus operam dedi in *Institutionibus jurisprud. divinæ lib. 2. c. 8.* ut fundamenta doctrinæ de moralitate mendacii & falsiloquii brevibus sed perspicuis positionibus includerem. Et ita factum est, ut nunc & Theologi nostri incipiant veritatem doctrinæ Grotianæ & Pufendorffianæ rejecta doctrina Augustini gustare. Vid. Dn. Buddei *instit. Theol. Moral. Pars 2. cap. 3. sect. 5. §. 7. & 33. p. 715. & 745. T.*

(295) I. Ad pauperes vel etiam ad Ecclesiam tum demum de-
venitur, quando debitores, a quibus usuræ exactæ sunt, aut eorum heredes non supersunt, vel inveniri possunt. Et per consequens, si in vivis fuerit debitor aut ejus heredes, non excusatur usurarius, si id, quod ex usuris percepit, in ecclesiam vel pauperes contulisse dixerit. Z.

II. Obiter hic nota arcanum politicum quod sub hac doctrina *arcanum* latet. Cum enim pauperibus jubetur dari lucrum usurarium, & ve *politicum*, ro pauperum nomine eminenter veniant Clerus vel Monachi, facile patet, quod sub hoc prætextu lateat modus peculiaris acquirendi divitias absque peccato, earum rerum, quæ Laici sine peccato retinere nequeunt. T.

erogare poterit, verum etiam compellendus erit, nisi cum nota paupertas evidenter excuset. (296)

Non solum fœneratores, sed etiam illorum hæredes debent usuras restituere, nulla obstante appellatione.

*b) c. iua
nos eod.
tit.*

§. 5. Nec tantum ecclesiastica districtione extortas usuras restituere (297) cogendus erit, qui fœneratus est, verum etiam *b) filii*, & quicumque extranei hæredes, (298) qui omnes super usuris conventi nullius appellationis remedio restitutionem subterfugere permittendi erunt.

Iu-

Obiectio.

(296) I. Illa excusatio non prorsus liberat, sed interim ei prodest, donec ad pinguiorem fortunam pervenit. Canis. *de usur. c. 7. n. 5.* De quo tamen valde dubito, cum ita non restituatur ablatum, aut propter quod locupletior usurarius factus fuit, sed aliud aliquid, & quod bono titulo acquiritur. Z.

Responsio.

II. Sed facile responderi potest ad hanc objectionem. Etenim notum est, quod usura potissimum consistat in perceptione rerum fungibilium, in quas non cadit affectio, & quorum una in commercio fungitur vice alterius. Adde quod etiam res non fungibiles pecunia æstimentur, & confer infra *notam 306.* in fine. T.

ad §. 5.

Explicatio.

(297) Docent Theologi scholastici, quod usurarius, qui ex pecunia usuraria multa acquisivit, non teneatur ea restituere, sed tantum pecuniam, & id in quo alios damnificavit, apud Carol. Molinaeum *tr. de usur. n. 628.* quo facit *l. 6. C. de R. V.* Z.

Etiamsi nihil ad eos perveniat.

(298) Quos compelli ad restitutionem debere volunt Canonistæ, etiamsi nihil ad eos pervenerit, ut saltem hoc modo expietur peccatum defuncti. Canis. *d. c. 7. n. 4.* sed id nititur prava Pontificiorum opinione de statu animarum in purgatorio, item de satisfactione, quæ etiam defunctis prodest, & ejusmodi aliis. Z.

ad

Iudex fœneratori potest præcipere sub pœna excommunicationis, tam ne usuras exigat, quam ut exactas restituat, non obstante iuramento præstito de non repetendis usuris.

§. 6. Sed & si quis sub usuris pecuniam acceperit, & de eis nunquam repetendis fœneratori iuraverit, (299) i) adhuc Iudex usurarios per censuram) *c. sua ec. dudum cod.*

ad §. 6.

(299) Dupliciter a debitore propter usuras jurari potest, 1. *Doctrina* quod usuras solvere velit, 2. quod usuras solutas repetere, aut et. *Canonistarum de duplici iuramento debitoris* iam ab hoc iuramento absolutionem petere nolit. De priore casu ita concludunt Canonistæ, jurantem a Creditore cogi posse, ut solvat usuras, sed postquam solvit, facultatem eum habere solutum repetendi & creditorem ad restitutionem per censuras Ecclesiasticas compelliendi *c. debitores 6. X. de jurejur.* Rationem reddunt, quod iuramentum huiusmodi ex parte jurantis licitum sit & servandum, ex parte vero Creditoris illicitum. Sigm. Scaccia *de commerc. §. 1. qu. 1. n. 403. seq.* Sed enim actio aliqua ut Creditori inde competat, forte concedendum non est. Esset enim illa vel ex contractu ipso, qui tamen ex mente Canonistarum iuramento non confirmatur, vel ex iuramento adjecto, quod tamen ex parte Creditoris illicitum est. Quod cum vidisset Didacus Covarruvias in *c. quamvis part. 2. §. 3. n. 4. de pact. in 6.* confugit ille ad subtilitates juris civilis, & actionem quidem DEO principaliter acquiri contendit, in utilitatem tamen creditoris, atque hunc ut adjectum solutioni considerari oportere, eum idcirco DEI nomine agere, & remittere quoque posse obligationem. At vero si illicitum est iuramentum ex parte Creditoris, illicite etiam solutioni adjicietur, & sic neque propter iuramentum DEO præstitum agere poterit. Deinde secundum explicationem Canonistarum iuramentum non severa, sed dicis tantum cau-

ecclesiasticam compellere poterit, tam ut ab earum de-

sa servatur & DEO graviter illudatur, dum ita solvuntur usuræ, non ut irrevocabiliter fiant accipientis, sed ut illico recipiantur. Ajant etiam Canonistæ, posse jurantem petere a iudice, ut compellat creditorem ad relaxationem juramenti, eaque obtemperata nihil omnino teneri solvere. Sed profecto, dum jurans relaxationem petit, in effectu se firmiter obligatam esse negat, cum alias perjurii notam effugere vix posset, quia juramentum ex sua parte licitum est & subsistit. Et omnino serio rem promittere, & postea facto suo promissis contravenire contraria sunt, quæ a Canonistis conciliari nunquam possunt. Posteriore casu volunt, ad repetitionem usurarum præmittendam esse absolutionem a juramento, & ut tutius res agatur, posse absolutionem peti etiam ab eo juramento, quo de non petenda absolutione juratum fuit, Covarruv. *d. l. n. 3.* Sed enim conscientie suæ non satis consulit, qui contra juramentum suum agit, & alterum invitum ad restitutionem adigit. Supra enim dixi, juramenti hanc esse intentionem, ut res irrevocabiliter fiat accipientis, quæ intentio non retrahi potest ex eo, quod vitium aliquod ex parte Creditoris subsistit. Nec vero simpliciter verum est, quod ubique ponunt Canonistæ, usurarum præstationem sua natura esse rem turpem & illicitam, directoque honestati naturali contrariam, hoc enim posito, uterque peccaret, non tantum qui accipit, sed etiam qui promittit solvitque usuras; cum tamen mediæ potius sint naturæ, & propter circumstantias demum illicitæ fiant. Neque negamus, posse Magistratum sceneratores iusta ex causa vel ad juramenti remissionem condemnare & gravi insuper poena afficere, vel etiam recte jurantem a vinculo juramenti habita diligentia circumstantiarum consideratione absolvere, quod tamen tum fere contingit, ubi aut a pauperioribus aut contra leges publicas usuræ acceptæ fuerint, Z.

deſiſtant exactione, & juramentum remittant, (300) quam etiam, ut exactas reſtituant, ne de dolo & fraude quenquam contingat commodum reportare.

Iudei ſatisfacere debent de immoderato gravami-

(300) Pontifices non ſemper hujus obſervationis (quod ju- *Si ſimilis cen-*
ramenta, quæ ſalva ſalute æterna ſervari poſſunt, ſint ſervanda) ſura contra
memores fuiſſe colligo ex c. 6. b. 1. Notum eſt, uſuras de jure *c. 6. de ju-*
canonico proſuſe eſſe prohibitas, & inter delicta Eccleſiaſtica relatas, *rejur.*
uti ad *librum V.* oſtendam. Quid ergo, ſi quis juramento ſe ad ſol-
vendum uſuras obſtrinxit, an eas ſolvere debet? Secundum adductam
hypotheſin neganda erat quæſtio, quia peccatum involvunt, ut i-
pſimet ſtatuunt. Sed aliter hoc caſu philoſophatur Alexander III.
in *cit. c. 6.* & ait: *cogendi ſunt domino reddere juramentum:*
Aſt vero I. Gregorius III. in *c. 1. X. b. 1.* cenſuit, relaxanda eſ-
ſe talia ſuper uſuris ſolvendis præſtita juramenta, quæ relaxatio,
prout infra oſtendam, præſupponit, juramentum robur non habu-
iſſe. II. Innocentius III. in *c. 20. X. b. 1.* cenſuit, juramentum
non valere, quo quis promiſerat, ſe nec per ſe, nec per alium u-
ſuras jam ſolutas repetiturum eſſe: Si ergo uſuræ jam ſolutæ
non obſtante juramento repeti poſſunt, quod contra legum pro-
hibitionem ſolutæ ſint, multo minus promiſſor obligatus erit ad
illas ſolvendas. III. Ipſe Alexander III. in *cit. c. 6.* Sophiſtam
agit, jubendo, uſuras quidem ſolvendas eſſe, ſed repetitioni lo-
cum eſſe, & creditores Eccleſiaſtica autoritate cogendos eſſe ad
eas reſtituendas. Si debitor enim obligatur ad eas ſolvendas, non
poſteſt indebite eas ſolviſſe dici, & qui ſolvit, non eo animo ſol-
vit, ut eas repetat, ſed ut creditor eas retineat, quia quod qui
indebite ſcienter ſolvit, donaviſſe videatur. Ita cum ratione ſape
inſiſtunt Pontifices, quod etiam interpretes agnoſcunt, vocantes
hoc reſcriptum irregulare, obſcurum, odioſum, erroremque ſuper-

nunc Christianis, alias excommunicantur modo quo possunt.

k) c. post miserabilem. cum seq. eod. tit.

§. 7. Iudæi *k)* quoque, (301) si a Christianis quocunque prætextu graves immoderateve usuras (302) extorserint & per seculares principes & potestates (303) il-

perditione adumbratum. Vid. Ernest. Cothmann. *vol. 1. resp. XVIII. n. 213. B. ad tit. de iurejurando s. 26. p. 1281. ad s. 7.*

Judæi facinoratores.

(301) Judei semper fuerunt strenui facinoratores, ita ut etiam proverbium fecerint, ut inter Christianos Judæi dicerentur, qui usuris nimium fuerint dediti. Z.

Obiectio contra doctrinam juris Canonici de usuris.

(302) Epitheta ista non habentur in matrice, quæ est in *c. post miserabilem 12. X. h. t.* Et credibile est, inserta ea fuisse ab autore ideo, quod Judæis usuras tum a Pontifice Rom. tum ab aliis Principibus hodie permittantur. Extant duo in eam rem consilia apud Anton. Tessauro, *decis. 57.* & in fine additum est Sixti V. Pontif. diploma, quo Judæis in Sabaudia annuatim octodecim pro quolibet centenariio permittit. Ea sane annon gravis fuerit & immoderata usura, judicent illi, qui rerum harum aliquam habent notitiam. Et tamen quia hæc a Pontificibus concessa est, non habenda erit pro usura, cum hæc Canonistarum constans sit sententia, quod possit Pontifex contractum alias usurarium declarare non usurarium, uti habetur in consilio primo, quod est Amedei prædis apud Tessauro *d. l.* Quid igitur est, quod ita abhorreant Canonistæ usuras, & natura illicitas faciant? Z.

Obiectio & responsio.

(303) Sed allegabunt forte Judæi pro se, quod lege Mosai- ca ipsis quidem prohibitum sit usuras accipere ab aliis Judæis, permissum vero sit eas accipere ab extraneis, quales sint respectu Judæorum etiam Christiani. Verum respondeo, uti lex illa Mosai- ca per supra dicta erat mere positiva, & per extraneos ibi intelligebantur, qui essent extra eorum Rempublicam, hodie vero

Rem-

illas remittere sunt compellendi : (304) & donec de immoderato gravamine competenter satisfecerint, ab universis Christi fidelibus tam in mercimoniis, quam in aliis per excommunicationis sententiam (205) eis omnimoda communio denegabitur.

Ponuntur plures casus, quibus quis fractus in sortem computare non tenetur.

§. 8. Sunt tamen casus, (306) in quibus aliquid *c. i. in fine*
ultra *b. i.*

Rem publicam non habeant Judæi, sed dispersi sint in toto orbe, ac adeo in rebus publicis Christianis soleant cum servis publicis comparari, non poterunt haberi pro extraneis. Deinde etsi Judæi lege illa Mosaica forte in hunc finem uti possint, ut probent, se non facere aliquid contra legem suam, tamen cum Christianos non obliget lex Mosaica, qua ceremonialis, aut forensis est, non prohibitum etiam est principibus Christianis restringere hanc eorum libertatem, adeoque ab horum arbitrio dependet in quantum permittere velint usuras Judæis aut eas prohibere. T.

(304) Sed cum usura sit crimen mere politicum, vel et- *Arcanum Politicum*
iam per supra dicta plane non sit crimen, quo jure Canones principibus Christianis leges præscribunt, ut in re mere politica regulas ineptas, ut vidimus & falsas a Clero ipsis dictatas si quantur? Unde vides hic iterum, quale arcanum Politicum lateat sub doctrina juris Canonici, quod usura omnes sint illicitæ, ut nempe hoc prætextu utentes, in jura Maiestatis Politicæ involarent, & tamen ablata Principibus potestate in hac materia dispensandi, sibi aut Pontifici suo per dicta *nota 302.* potestatem eam vindicent. T.

(305) At qui non est in communione, qui est extra Ec- *Objectione*
clesiam & extra corpus fidelium, excommunicari non potest. Z.

ad §. 8.

(306) Plures adhuc recenset Glossa *c. quod autem 14. qv. Casus alii eo*
3. lit. Glossa cum
sanctus.

ultra sortem (307) absque vitio usurarum licite recipi-

4. *lit. L.* ubi dicit, quod ultra sortem aliquid accipere his sex casibus licitum sit. 1. favore Ecclesiæ. At si ex se injusta sunt usuræ, quæ licitæ fieri possunt favore Ecclesiæ? 2. si fidejussor solverit usuras, quod tum repetere eas possit. 3. quando poena petitur præter sortem. 4. cum usura tanquam interesse petitur. Sed his tribus casibus agitur de damno vitando. Et istud interesse sæpe ita explicant Canonistæ, ut & lucrum cessans & damnum emergens contineat, in quo profecto nomen tantum usuræ rejiciunt, rem ipsam admittunt. 5. cum recipitur aliquid pro re, quæ non consistit in pondere, numero vel mensura, uti in locatione. Sed quare non idem liceat in rebus pondere, numero & mensura constantibus? Nummus utique est mensura omnium æstimabilium, mensurat igitur idem id, quod interest creditoris, qui mutavit res pondere, numero & mensura constantes. 6. ratione incertitudinis, de qua re mox in 5. *ille quoque. 9. Z.*

*Absurditas
duplex Canonistarum
in doctrina
de usuris.*

(307) Dato uno absurdo sequuntur plura. Si Canonistæ non indistincte usuras contra omnem rationem condemnassent, non opus habuissent postea casus excogitare, quibus revera fraus fieret doctrinæ de crimine usurario, quos tamen ipsi usuras esse negarent. Audax quidem facinus, sed ad quod tamen ipsos alliceret nimia stupiditas & insinias Laicorum illius temporis. Tyrannicum videtur, obtrudere homini ratione præditio doctrinam aliquam irrationalem, quod res in se indifferens, ut hic usura, crimen sit; duplex tyrannis iisdem persuadere, quod res aperte injusta & inhonestæ, & aperte excedens usura, sit indifferens, imò non sit usura. Sed tamen excusandi sunt Canonistæ. Cur enim instar mulierum fuere Laici, ut colla sponte, & absque violentia subicerent huic potestati absolutæ. Si non credidissent, usuras in se consideratas esse erimen, non potuissent Clerus ipsis persuadere, imò

pitur: utputa, si clericus ecclesiasticum beneficium

a-

impias & inhumanas usuras ne quidem usuras esse. Videamus er- *Varia gene-*
go hic saltem genera illa usuraria, quæ Canonistæ potissimum si *ra usurae*
ipismet vellent usuras capere, Laicis persuaderunt non esse usuras, *palliatæ.*
ad quod non opus erit magno labore, sed sufficiet, si ea quæ su-
pra sparsim dicta sunt, hic colligamus. Notatum enim jam fuit
nota 276. 277. 279. 280. quæ palliata usurarum genera a Canonistis
defendantur non esse usuræ. Eadem fuit opinio B. Strykii in *Us-*
mod. ad Pand. tit. de usuris §. 4. Magis, inquit, *indistinctam*
usurarum prohibitionem obfuisse Rebusp. Christianis, praxis tot
seculorum docet. Nam hac ratione vel penitus humanitatis offi-
cia denegarunt illis, qui aliena ope & pecuniario subsidio indi-
gebant; vel pessimo quodam velamento usurariam pravitatem
regere conabantur. Hinc per tot Leges & Canones non repressa
est creditorum avaritia, sed ansa potius data, ut viis indirectis
eo magis usurariam pravitatem sub specie aliorum negotiorum li-
citorum exercere possent. Unde enim barbarus ille contractus
Mohatra dictus, quam ex hac cerebrina equitate? Nec aliunde,
quod primo ponendum erat loco, annui redditus redimibiles or-
tum trahunt, quam quia creditores sciverunt, usuras se accipe-
re non posse, tunc aliud negotium, scilicet emtionem venditio-
nem substituerunt, & sub hoc colore gravissimas olim exegerunt
usuras. Similiter ad palliandas usuras emtio venditio sub pacto
de retrovendendo in praxin assiduam traducta fuit, quæ ple-
rumque tamen est contractus fœneratius, vid. Berlieb. P. 2.
concl. 1. Plura hujusmodi in fraudem Legis inventa negotiare
feruntur in Reform. Polit. de anno 1537. tit. 26. & 1548, quæ infra
suis locis videbimus. Agit vero de istis *ibidem §. 20. & plur. seq.* In specie de
De invento venditionis annuorum reddituum ita Franzkius lib. 1. re *venditione*
sul 1. n. 55. Cum Pontifices horumque affectu animadverterunt *annuorum*
mutuum non saltem ex ratione juris civilis in se esse gratuitum, *redituum.*

D (12)

sed

aliter redimere non valens prætextu pignoris de manu

sed & ita secundum legem divinam dari debere, ut nihil inde speretur, usuram, quæ per stipulationem mutuo adjectam, promissa sit, sive zelo quodam præpostero, sive corticem verborum sectando, illicitam putarunt. Et tamen cum auctis postea opibus Clericorum pecunias otiosas vel steriles possidere, vel etiam proximo gratis mutuas dare recusarent, de alio medio cogitatum est, ut pecunia illæ interveniente emtionis titulo ab illarum possessore, tanquam precium quoddam pro certa pensione annuatim præstanda in perpetuum alienentur: quæ quidem ratione putatum fuit legi divinæ satisfactum, dum ab invito sors pecuniæ repeti non potest, secus quam in mutuo, ubi recipiens pecuniam præcise ad restitutionem & quidem suo etiam periculo obligatus est. I. incendium II. C. licet. per. & a vero mutuo recessum esse, dum pensio illa non tanquam usura, sed merx quedam vendita a recipiente pecuniam, qui venditoris partes sustinet, percipiat. Licet enim pensio illa in hoc cum usura convenire videatur, quod pecunia non minus ac in usuris sit, immediate fructum pro rata sortis & temporis quasi pariat, & debitores temporali æris usu indigentes his redditibus utantur, quemadmodum de jure civili solebant olim usum pecuniæ usuris redimere; quia tamen ab initio nulla oritur obligatio ad restitutionem sortis, sicut in mutuo, ubi in creditoris potestate est, nisi pecunia ad certum tempus credita sit, pro arbitrio totam sortem repetere, æquum visum est, ut sicut Creditor sortem perpetuo alienavis ita non solum eidem propter carentiam hujusmodi sortis pensio sive redditus certus valori summa ita alienatæ correspondens constituatur, sed & perpetuo conservetur, licet duplo vel triplo vel amplius sortem tractu temporis excedat, non minus ac si quis fundum certo precio comparasset, fructus suos facit, licet pauculis annis precium solutum supergrediatur, &c. De Mo-

nu laici illud acceperit: nec enim hic in fortem fructus

batra Carolus Molinæus tract. de usuris c. 14. Maxime contra illos improbos Mercatores (procedere possunt iudices) qui nolentes indigenti mutare, neque redditum ad rationem bestis usuræ emere, eo quod non quantum cupiunt lucrarentur, velut ad viota nec missura cutem nisi plena cruoris hirudo, vendunt merces longe supra justum precium prætextu modicæ dilationis precii, accepto interim idoneo fidejussore vel tuta cautione, easdemque merces per se vel vicaria manu per interpositos suæ cupiditatis administratos, vel etiam ejusdem artis & fraudis consortes invicem in hac piratica exercenda præpositos, multasque in id operas libenter præstantes, mox vilissimo precio redimunt, deinde aliis justo aut caviore precio revendunt: tripliciter peccantes; & superfanerantes super eadem merce & eodem fere tempore. Et hanc barbaricam depredationem suaves illi homines non usuram vocant, sed mercantiæ cursum & fortunam. Sed vere scelus est & nequitia plus triplo usura gravior & destabilior. Nemo enim vera & formali usura damnificatur, nisi post longum intervallum & diutinum pecuniæ usum, & adhuc semper facultatem habet debitor solvendo liberari ab usura & mature solvendo modicum aut nullum sentire damnum; sed illa arte piratica ab illis nequissimis inventa, statim & absque remedio pauper damnificatur & depredatur. Ex (quod indignius est) hanc nequitiam ut plurimum exercere solent in constitutos in angustia & repentina aliqua clade aut miseria afflictos, tantoque audacius & crudelius, quanto promte pecuniolæ subsidio pauper magis indiget: non minus miseria & clade aliena in suæ nequitie compendia abutentes, quam barbari illi totius humanitatis hostes, qui naufragio ejectos depredantur, &c. Covarruvias lib. 11. var. lect. cap. 3. n. 6. in fine. Illud profecto latrocinii genus maxime execrandum est, & iustis pænis vindicandum, quo mer-

ctus tenebitur computare. (308) Idem, si terra non sit beneficii alicujus ecclesiastici, sed ad accipientem in pignus

catores utuntur, quippe, qui pecunia credita, vendunt indigentibus & aliquibus egestate oppressis, merces carius, quam valeant, & per se vel per alios statim iterum eas merces emunt, ab eis, quibus vendiderant, viliori pretio ob id, quod pecunia statim numeratur. De Mohatra jam anno 1663. Zieglerus peculiarem dissertationem edidit, in qua §. 31. de origine ejus inquit, & magnam partem corruptæ doctrinæ morum, potissimum per novam doctrinam de probabilitate morali, Jesuitis adscribit. Meretur etiam ea disputatio vel ideo inspectionem attentiores, quia Zieglerus usuras ibi secundum principia juris naturalis, Canonici & Civilis consideravit, & prolixius & distinctius assertionem, quod usuræ non repugnent juri naturæ (secundum ea quæ supra n. 275. docuimus,) deduxit, quam in notis ad Lancelottum, quod cur factum fuerit nescio, cum tamen notæ ad Lancelottum annis non paucis post publicatam illam dissertationem elapsæ editæ fuerint. An forte timuit marmura nostratum, doctrinas Canonistarum adhuc defendentium? Sane eum jam tempore editæ illius dissertationis de mohatra Theologos timuisse ex §. 20. dictæ dissertationis patet. T.

*Ratio & ob-
jectio,*

(308) Quia scilicet tum nullum facit lucrum clericus, sed potius hac via recipit id, quod ad se legitime spectabat. Sed ratio hæc non satis stringit. Urique enim ut pignus in aliqua re accipiam, necesse est, ut supponam, rem istam esse alienam. At ex aliena re si fructus percipio, utique tum lucrum facio. Posito igitur ex mente Canonistarum, antichresin illicitam esse prorsus & non permittendam, non erit excusandus clericus, qui ita ex re aliena lucrum facit. Z.

pignus Jure dominii directi pertinere (309) noscatur. Idem *l.* si possessiones pro non numerata dote genero a socero pignori obligatæ fuerint: cum enim frequenter dotis fructus non sufficiant ad onera matrimonii supportanda, pignoratatum possessionum fructus in sortem computandi non erunt. (310)

Non

(309) Atque id tam in laico, quam in clerico locum habere volunt. In ratione tamen reddenda non satis conveniunt Dd. Aliqui dicunt, id fieri propter naturam & conditionem feudi, cuius dominium utile quodammodo consolidetur cum directo dominio. Sed id non placet Didaco Covarruvæ, qui *lib. 3. var. resol. c. 1. n. 4.* falsum putat, per dationem pignoris consolidari utile dominium cum directo. Et recte cum pignoris constitutio nunquam ullum transferat dominium. Sed quod Covarruvias istam deinde confingit rationem, quia fructus rei feudalis ejusdem sint æstimationis cum servitiis, in eo non satisfacit Henrico Canisio *de usur. c. 6. n. 4.* Hic tamen dum ad priorem confingit rationem, & objectionem tamen Covarruvæ non diluit, eo ipso dubium relinquit Lectorem & abunde premit, nulla firma ratione nisi hoc jus papale. Z.

Objectionis similis contra rationem.

(310) Hic iterum in ratione reddenda admodum variant & disputant Canonistæ, uti videre licet apud Canisium *d. l. n. 6. seq.* Plerique dicunt, subesse hic aliquam speculativitatem, eamque consistere in subintellecto pacto liberali percipiendi fructus, non tam ex dotis favore, quam casu emergentis damni, vel loco satisfactionis pro oneribus matrimonii. H. Zöck. *ad Digest. tit. de usur. n. 16.* Sed enim cum etiam absque dote subsistere possit matrimonium, & hoc casu nihilominus ejus onera maritus ferre teneatur, nulla subest causa, quare ob dotem promissam, fructus ex pignoribus percepti in sortem computari non debeant. Ut ma-

Es ad hoc a. l. n.

Non est usurarius rem emens minus iusto pretio, si tunc verisimiliter dubitetur, an tempore solutionis plus vel minus est res valitura, vel aliter dubius eventus usurarum suspensionem removet.

m) c. fin. §. ille ext. eod.

§. 9. Ille *m)* quoque, qui dat decem solidos, ut alio tempore totidem sibi grani, vini vel olei mensuræ reddantur, ex hoc usurarius censeretur non debet: (311) quia licet tunc plus valeant, utrum plus vel minus, solutionis tempore fuerint valiturae, verisimiliter dubitatur.

Usu.

xime igitur damnent Pontifices pactum antichreticum, tales tamen admittunt exceptiones, quarum rationes nec ipsi norunt, nec alii explicare possunt. Z.

ad §. 9.

Nova observatione non coherentie juris Canonici.

(311) Id quidem verum est, si de presenti tempore, quo ita convenitur, sermo fuerit. At quando deinceps apparet, tempore eo, quo danda merx fuerit, plaris eam valere, utique lucrum tum facit, qui pecuniam dedit, omne autem lucrum, quod ultra sortem percipitur, usurarium facit contractum secundum Canonistas. Nec obstat, quod etiam minoris valere & sic in damno constitui potuisset ille, qui pecuniam dedit; quia scilicet tum quoque alter ille, qui pecuniam accepit, quod excessivum fuerit, restituere deberet. Nec sustinere poterit contractum istum incertitudo, quandoquidem certum deinceps sit, quod ab initio erat incertum. Et imo potius conditio aliqua subesse videtur conventioni: De tibi decem, ut mihi alio tempore totidem mensuras vini reddas, si scilicet singulae mensurae valuerint unius. Hæc enim debet esse intentio contrahentium, qualis si non fuerit, & alteruter lucrum intendat, non potest excusari ille ab usura mentali. Z.

ad

Usurarius est, qui a debitore recipit aliquid ultra sortem, etiam si suscipiat in se periculum.

§. 10. Aliud tamen Juris est, si quis naviganti, *n)* vel adnundinas eunti certam pecuniæ quantitatem *n) c. fin. in mutatur, & ex eo, quod in se mutuans periculum princ. ext. suscipit, aliquid ultra sortem ut recipiat, convenit: cod. nam hic usurarius reputandus erit. (312)*

DE ADULTERIIIS, ET ALIIS CONJUNCTIONIBVS ILLICITIS.

TIT. IIX.

Adulterii appellatio est generalis: proprie tamen in nuptam committitur: & que sit adulterii pœna.

§. 1.

A Dulterii (313) generalis est appellatio: (314) continet

ad §. 10.

(312) Hodierni Canonistæ ita limitant hoc capitulum, si *Variantes rationes:* scil. creditor non alias mutuum dare voluerit transmarinum, quam in se suscepto periculo, hanc enim rem gravem esse posse debitori, qui maluisset ipse subire periculum non ita præsens, & hoc casu sc. debitorem esse in labe usuraria. Alias communiter admittunt ejusmodi scœnus nauticum, ut licitum, siquidem non tam ratione mutui aliquid capiatur ultra sortem, quam nomine justî periculi pecunia æstimabilis. Vid. Zoël, *ad tit. ff. de naut. fœnor. n. 3.* Anton. Perez. *Cod. cod. n. 6.* ubi verba Pontificis explicat de tali casu, quando prætexitur periculum, ubi nullum est, vel majus quam subest, sic ut lucrum sit majus ipsò periculo, Z.

TIT. IIX.

ad §. 1.

(313) I. Obiter noto, inter leviora aut minora referri adul. *Adulterium an crimine grave*

terium, *c. 4. X. de judic.* quod tamen Ulpianus inter graviora refert *tit. de dotibus §. 9.* ut & Clemens in *c. quid in omnibus §. 2. q. 7.* & Imperatores quoque inter faviora connumerant *l. 7. C. Theod. de indulg. crim. Z.*

*Distinctio
inter crimi-
na atrocia
& levia.
Sententia
Antonii
Matthæi de
illa.*

II. Non poterit judicari de quæstione an adulterium sit crimen grave vel leve, nisi antea constet de ipsa divisione in crimina graviora & levia, majora & minora, atrocia vel minus atrocia. Videamus autem omnia quid de ea tradat acutissimus Jctus Antonius Matthæi *de criminibus cap. 4. prolegom. n. 2. §. 4. p. 44 seq.* Secunda criminum divisio, inquit, est: Crimina sunt vel graviora vel leviora. Quarum specierum definitionem multi iudicis arbitrio relinquunt: nos vero, qui discentibus præimus, ne inanes eos dimisisse videamur, ita distinguamus. Crimen aut natura sua grave est, aut circumstantibus exaggeratur. Quæ natura sua graviora sunt, in his nihil potest arbitrium iudicis: ut in illis, quæ circumstantibus gravantur, potest plurimum. Natura dicat graviora esse, quæ dolo amittuntur, quam quæ culpa: nec ulla tanta culpa reperiri potest, quæ dolo gravior possit videri. Dicat etiam naturalis ratio, eo gravius unumquodque admissum esse, quo gravius aut divina majestas, aut honestas, aut utilitas reipublicæ per id offenditur. Hujusmodi sunt crimen majestatis, cædes, adulterium, incestus, raptus, sacrilegium, violatio sepulchri, adulteratio monetæ. Reliqua fere leviora existimantur. Et esse modo enumerata graviora, inde quoque elucescit, quod abolitio publica, quæ ad leviora crimina pertinet, reis istorum criminum non prodest. *l. si interveniente 12. D. ad SC. Turpil. l. 1. C. de gener. abol. l. 3. 4. & 5. C. Theod. de indulg. l. 3. C. de episc. aud.* quodque ex *nov. 17. cap. 7.* immunitate ecclesiæ non defendantur homicidæ, adulteri, raptores, si ad eam, tanquam ad asylum confugerint. Circumstantiæ autem quæ sint, quæ crimen leve efficiant grave, diligenter executi sumus *tit. de pæn. repetique possunt ex l. aut facta 16. D. de pæn.* Uno alterove exemplo in præsentiarum id demonstrasse satis erit. Convitium alicui dicere, non valde grave est *l. 4. de injur.* at grave facit crimen persona, si servus domi-

no, libertus patrono, civis magistratui convitium dixerit: Grave facit locus, si id factum sit in foro, in conspectu prætoris; tempus, si dum sacris vacat, aut publicæ lætitiæ des est. Furtum non admodum atrox crimen est: sed exaggerat crimen rei qualitas, veluti si rem sacram, aut publicam, aut vestimenta argenti, aut cibum esurienti abstuleris. Locus, si rem prophanam e loco sacro, aut vestimenta lavantium e balneis tuleris. Tempus, si die sacra, aut ludis publicis, aut sæpius & diu sæculariam feceris. Modus, si cum armis, perfollo pariete fractisque seris. In his omnibus dijudicandis prudentia iudicis opus. Sed pergunt interpretes, atque etiam criminis qualitatem ex pœna dijudicandam censent: ut grave sit crimen, quod exquisitiore supplicio vindicatur: leve, quod levius punitur. Hac nota non fallitur cupidus discantis animus, si pœnas iusta proportionem constitutas singamus: sed quid si proportio recta observata non sit a legumlatoribus, nonne præsens captio erit: Exempli gratia, veteres Saxonum leges *tit. 4.* capite puniri iubent eum, qui caballum furatus fuerit; at qui nobilem vel litum occiderit, ære potius, quam vita mulctant *tit. 2.* Quis dixerit propterea, gravius esse furari caballum, quam occidere hominem? Constitutiones Siciliæ *lib. 3. tit. 40.* adulterinam monetam scienter accipientibus capitis pœnam irrogant; eadem *tit. 43.* adulteros & adulteras non ut olim gladio, sed confiscatione, nasi truncatione, flagellatione coercent: Quis sustinuerit propterea affirmare, gravius esse falsam monetam accipere, quam adulterium committere? Constitutio Justiniani *134. cap. 10.* adulterum gladio punit, mulierem virgis cæsam in monasterium detrudit: num igitur quisquam ausit defendere, levius adulteras quam adulteros peccare? Et hodie cum ficiarii gladio, fures laqueo puniuntur, (est autem lenior gladius, nec mollius moriuntur homines, quam resecta cervice,) nemo propterea dicat furtum cæde gravius esse: suntque ridiculi, qui ut propositam de pœnis notam adstruerent, id scribere non sunt veriti. Denique cum hodie ficiarii gladio, adulteri ære mulctantur, nemo recta ratione præditus propterea disputet, levius esse adulterii crimen. Scito, Alexander III. Pontifex in c. *et si clerici de jud.*

quadret verbis, etiam dupondius juris auditor facile animadvertet. Ac si malumus fateri quod res est, sanctissimi patres nimis indulserunt ei vitio, in quod maxime se proclives sentiebant. Hi nimirum illi fructus interdicti clericis matrimonii, ut quidam de illo grege ausi sint scribere, in clericum amplexantem mulierem, nullam cadere turpitudinis suspensionem; quin videri ei benedicere. Alii, clericum adulterantem alterius uxorem minus peccare, quam maritum laicum coeuntem cum soluta. Alii, minus peccare clericum, si multas domi meretrices alat, quam si unicam ducat uxorem. Alii, non valere statutum, pœnam concubinæ clericorum imponens: quia per hoc facile infamarentur calumniose clerici. Eum, qui clericum obfideat in domo meretricis, populoque conspiciendum exhibet, excommunicatum esse. Infinita denique hujus generis sunt, quæ cum legis, merito exclames cum Poëta: *Ego te ceventem Sex-te verebor!* Hactenus Antonius Matthæi. Sed vereor, ut discentes, quos informare hic voluit Antonius Matthæi, distinctum conceptum ex hac ejus doctrina de criminibus gravibus & levibus sibi parare possint, & ne potius confusiores recedant perlecto etiam cum attentione hoc ejus discursu, quam antea acceperant. Multa e-
Varia dubia
 nim nova adversus hanc ejus doctrinam oriuntur dubia. Saltem *contra do-*
ctrinam An-
 potiora hic referre liceat. 1) Distinctio inter crimina natura gra-
tonii Mos-
shai.
 via, & quæ ex circumstantiis redduntur gravia, non videtur continere genera opposita. Nam, ni fallor, omnia delicta ex circumstantiis loci, temporis, personæ delinquentis, modi &c. aggravantur, tam gravia quam levia. 2) Omnia vera crimina dolum præsupponunt, ubi culpa saltem adest, non est verum, sed quasi delictum. Ergo omnia vera crimina erunt gravia, nullum leve. 3) Si ea sunt graviora, quibus gravius læditur honestas aut utilitas reipublicæ, vel iterum omnia delicta erunt gravia, quia omnia lædunt utilitatem Reipublicæ, vel obscurum manet, quodnam ex illis gravius lædat rempublicam vel honestatem, nisi aliud criterium evidens addatur, ex quo judicetur, quodnam ex illis gravius turberet quietem publicam, quod criterium tamen omisit Matthæi. 4) Quod convitium attinet, quod non valde grave esse dicit, nec ta-

men etiam propterea inter levia referri potest, quia tamen grave est, & quia certe etiam NON VALDE gravia, propterea tamen non sunt levia. Adde quod honor, qui per convitia leditur, non recenseri possit inter bona levia, quia secundum vulgatum vita & fama pari passu ambulant. Et quamvis jure Romano injuria referatur inter delicta privata, hodie tamen in multis locis non sine gravi ratione jubentur iudices sublata actione injuriarum inquirere in convitia tanquam in crimina publica. 5) Furtum etiam ex ratione Romanis peculiari inter delicta privata refertur, Germani contra & olim & hodie inter crimina gravia id referunt, quia videlicet utilitas reipublicæ graviter per id offenditur, atque adeo definitio criminis natura gravioris ab ipso Matthæi tradita furto competit. 6) Qui ex poena graviore delicta graviora judicari volunt, vereor, ut re ipsa ab Antonio Matthæi dissentiant. Eorum enim sententia est, non, quod dijudicatio fieri debeat ex pœnis irrationalibus, sed quod delictis, quæ gravius lædunt rempublicam, debeatur etiam poena gravior, quæ levius lædunt, levior, id quod nec doctrinæ ipsius Matthæi adversum est. Sed & ipsa læsio Reipublicæ non solum ex ipsis delictorum generibus judicari debent, sed etiam ex frequentia. Notum est, crescentibus delictis, crescant pœnæ, & notum est, quod, ni fallor, Lycurgus, aut quis alius ex antiquis legislatoribus, quæsitus, cur parricidio nullam pœnam dictaverit, responderit, parricidium hæctenus Reipublicæ, cui leges ferebat, fuisse incognitum. 7) Quod leges Saxonum atinet, poterat pro earum excusatione dici, quod furtum caballi, dolosum scilicet, capite puniant, puniant tamen etiam occisionem hominis dolosam, v. g. si in domo ejus fiat, capite *tit.* 3. titulum vero 2. ubi multa pecuniaria dictatur homicidis intelligendum esse de homicidio culposo, si quis ex iracundia & non præcedente deliberatione hominem interficiat, qualibus homicidis Lex ipsa Mosaica parcebat, & asyla in eorum gratiam inveniebat. 8) Nescio quis revelaverit Antonio Matthæi, non mollius mori homines quam resecta cervice. Ego firmiter persuasus sum, laqueo suffocatos non mori durius, etsi ob erroneam vulgi persuasi-

omem gladius habeatur pro pœna mitiori. 9) Non credo, negaturum Antonium Matthæi, homicidium esse gravius delictum adulterio, ergo sine ratione taxat mores hodiernos, quod sicarios gladio, adukeros ære mulctent, quasi contra rationem adulterium pro leviori crimine quam homicidium habeant. 10) Quod inter graviora natura crimina *num. 2.* primo loco refertur Antonius Matthæi ea, quæ gravius lædunt divinam majestatem, recte quidem se habent, sed vereor, ne nihil hoc criterium faciat ad illustrationem distinctionis allatæ. Nam intuitu futuri seculi omnia delicta vera violant præcepta Dei & intuitu pœnarum æternarum sunt mortalia, ergo nullum hoc intuitu est altero gravius; Quodsi, ut videtur, ejus sententia est, dari intuitu pœnarum hujus seculi distinctum a reliquis aliquod crimen læsæ Maj. statis divinæ, adversus eam sententiam jam disputavimus *supra not. 196. 197.* 11) Frustra disputatur adversus Canonistas, quod doceant adulterium esse crimen minus, nisi prius constet, an Alexander III. *in cap. 4. de iudic.* adulterium inter crimina minora retulerit. Sunt enim qui & hoc negant nec absque ratione, si non firma, saltem etiam non plane contemnenda. Vid. Tellez. *add. cap. 4.* 12) Poterat ergo abstinere Antonius Matthæi, ab invektiva parum tempestiva adversus Canonistas & Clerum Pontificium, ob ipsorum libidinem, ut jam notavit etiam Tellez. *d. l.* Cum enim negare non possit, quod adulterium sit levius v. g. blasphemia, homicidio &c. cur adeo opus foret, notare Alexandrum, quod adulterium retulisset inter delicta minora. 13) Ut taceam, quod potius videatur censuram mereri capitulum Pseudo-Clementis ab Antonio Matthæi adductum *Caus. 32. q. 7.* dum dicit, adulterium in pœnis post hæresin primum obtinere locum, cum tamen, etiam concedentibus Canonistis, homicidium adulterio sit gravius. Vid. Tellez. *ad cap. 3. de adult. n. 6. p. 306.* (quamvis non videatur pro hac sententia multum probare, ad quod provocat *cap. si quid verius C. 33. q. 2.*) Neque putandum est, quod Zelus inconsideratus & invektivæ in adulterium tanquam criminen gravius sint genuina indicia veri Christiani, sed possit sub hoc Zelo magna latere hypocrisis ut passim ex historia Evangelica constat, quod apud Judæos scortato-

*Carpzovii
collectanea
de hac di-
stinctione,*

res & adulteri stilo Pharisaico dicerentur peccatores simpliciter tanquam committentes peccatum atrocissimum, cum tamen Christus hypocrisin Pharisaicam longe graviolem censuerit. Confer præ reliquis locis *Luce c. 7. & Johan. cap. 8.* Ita etiam Pseudo-Clemens ex simili errore hypocritico partim errori in fide, etiam si errans sobrie vixerit, primum locum inter peccata tribuit, etsi supra latius ostensum fuerit, talem errorem ne quidem crimen esse, partim adulterio primum post hæresin locum assignat &c. Igitur cum doctrina illa Antonii Matthæi non sit perspicua, sed doctrinam obscuram, obscuriorem rediderit, inquirendum erit, annon apud alios Ictos invenire liceat distinctiorem conceptum divisionis in crimina majora & minora. Non pauca de ea collegit Carpzovius *Prax. Crimin. qv. 102. n. 56. seq.* eo tendentia: Crimina esse vel atrocissima seu gravissima, vel atrocia, seu gravia, vel levia, neque addendam esse quartam speciem atrociora, ut quæ cum atrocibus coincidunt; Sed in definitione singularum specierum non convenire interpretes. Alios enim delicta levia appellare ea, quæ absque dolo committuntur, aut dolosa quidem sed in re modica, ut damnum L. Aquiliæ & furtum rei modicæ, gravia quæ dolo perpe- trantur & magnum afferunt præjudicium ac magnam pœnam merentur, ut furtum rei magnæ, gravissima denique, quæ publica sunt & pœnam mortis merentur; alios saltem duas species agnosce- re, leviorum delictorum absque dolo, & graviorum seu dolosorum si pœna excedat 300. aureos; alios iudicis arbitrio rem relinque- re, utrum delictum sit grave vel leve; alios aliter sentire. Mo- ribus nostris in foro Saxonico omnia delicta haberi pro leviori- bus, quæ pœnis civilibus coerceantur, (scil. ex mente Carpzovii *d. q. 102. n. 31. seq.* multa pecuniaria, carcere, & relegatione,) adeo- que saltem quæri, quænam delicta sint atrocia seu atrociora, quænam atrocissima. Veriorem autem videri sententiam Julii Clari, atrocissima esse, quæ peculiari ac graviore genere ultimi supplicii vindicantur v. g. culco, igne, scissione in frusta, rota, tractione ad caudam equi, vel quando aliæ qualitates ultra pœ- nam mortis addantur, v. g. extensio pœnæ etiam ad filios &c. at- que

que ad hanc atrocissimorum criminum classem pertinere, crimina læsæ Majestatis, Sodomiam, incendium, sortilegium, parricidium & infanticidium, etiam suo modo fraticidium &c. Atrocia crimina, sed non atrocissima esse, quibus simplex poena mortis, gladii aut suspendii, vel saltem alia poena corporis afflictiva dictetur, ut homicidium, furtum, blasphemiam, adulterium, incestum, perjurium, diffidationem &c. Denique usum hujus distinctionis in eo quaerendum esse, quod in delictis atrocibus reus ^{de ejus} ~~usu~~, nonnisi bis torturæ subjiciatur, in atrocissimis etiam tertia vice. Communiter quidem a Legistis & Canonistis etiam hanc statui differentiam, quod in delictis atrocissimis iudex jura transgredi possit, quod tamen pauci quidam saltem concedant in puniendo reo confesso vel convicto, plerique etiam in procedendo, v. g. ut ad torturam progredi liceat etiam si non adsint indicia sufficientia, neque probata per testes omni exceptione majores, &c. Meam sententiam, quod attinet, ut paucis me expediam, dico *Mea sententia*.

1) Termini grave, leve, atrox, atrocius, magnum, minus &c. *tia*, sunt haud dubie termini non absoluti sed relativi. 2) Tales vero termini secundum diversam relationem possunt prædicari de una eademque re; ita minor gigante, major nano, est unus idemque homo. 3) Eadem res secundum diversas circumstantias considerata etiam intuitu sui ipsius poterit dici major & minor, v. g. homo pro diversitate ætatis, domus respectu exaltationis, ampliationis, destructionis. 4) Ejusmodi termini sæpius in significato variantes parum commode in divisionibus adhibentur. Quod si vero adhibeantur, opera danda est, ut ab homonymia liberentur.

5) Applicando hæc principia palpabilia ad rem præsentem, patet, adulterium diverso respectu esse crimen majus & minus, nec propterea statim contradictionis accusandum esse, qui id modo inter majora, modo inter minora retulerit. Bene Augustinus: c. 11. C. 32. q. 7. *Adulterii malum vincit fornicationem; vincitur autem ab incestu. Pejus est enim cum matre, quam cum aliena uxore concumbere. Sed omnium horum est pejus, quod contra naturam fit, ut si vir membro mulieris*

non ad hoc concessio volueris uti. *Usus enim naturalis, si ultra modum prolabitur, in uxore quidem veniale est, in meretrice damnabile. Sed iste, qui est contra naturam, execrabiliter fit in meretrice, sed execrabilius in uxore. Tantum valet ordinatio creatoris, & ordo creaturae, ut in rebus ad utendum concessis, etiam cum modus exceditur, longe sit tolerabilius, quam in eis, quæ concessa non sunt, vel unus, vel rarus excessus.* Vides, adulterium est crimen grave, intaita fornicationis, leve intuitu criminis sodomitici & incestus cum matre, non intuitu incestus omnis cum remotioribus. 6) Sed & adulterium adulterio gravius est. Sic ex hypothese praxeos hodiernæ adulterium duplex gravius est simplici, inter simplicia levius est adulterium viri cum soluta, quam soluti cum uxore. Eadem fuit sententia Augustini cap. 10. ead. C. 32. q. 7. *Quemadmodum non recte dici potest, si ergo nescit homo, non peccat, (sunt enim etiam peccata ignorantium, quamvis minima, quam scientium) ita non recte dici potest, ergo si causa fornicationis dimiserit vir uxorem, & aliam duxerit, non mæchatur. Est enim mæchatio etiam eorum, qui alias ducunt relicti propter fornicationem prioribus, sed utique minor quam eorum, qui non propter fornicationem dimittunt, & alteras ducunt.* 7) Quod certas classes criminum atrociorum & leviorum attinet, nullum est dubium, eos, qui his terminis utuntur, primario respexisse ad poenas, ita tamen ut magis poenas atrociores deduxerint ex atrocitate delictorum, quam atrocitatem delictorum ex atrocitate poenarum. Cum vero poenæ sint vel capitales, vel corporis afflictivæ, vel his minores, & capitalium etiam quædam sint atrociores; patet quod nihil interstet, sive hoc intuitu duo genera delictorum gravium & levium, sive tres, levium, atrocium, & atrocissimorum, sive etiam quatuor, levium, atrocium, atrociorum, atrocissimorum facias, modo mentem perspicue explices. 8) Cum vero poenæ præsupponant delicta, & pro gravitate delictorum sint aggravandæ, & commune principium politicum sit, gravitatem delictorum æstimandam esse ex damnis Rei-

pu-

publicæ datis, verum quidem est, damnorum quæ Respublica patitur a criminibus gravitatem dependere a variis circumstantiis moralibus, sed plerique, qui distinctione illa criminum utuntur, respererunt præcipue ad objectum, quod per crimina illa læditur. Inde crimen læsæ majestatis censetur atrocissimum, ex his quæ privatos lædunt atrociora sunt, quæ vitam petunt, quam quæ bona fortunæ. Quod honorem attinet & famam, variant opiniones Philosophorum, utrum fama vitæ sit æquiparanda, an inter bona fortunæ referenda. Pudicitia communi consensu inter vitam & divitias medium locum obtinet. Suppeditat hæc observatio simul causam, cur adulterium absque metu contradictionis diverso respectu modo inter delicta majora, modo inter minora referri possit. 9) Sufficiant hæc de distinctione criminum in majora & minora secundum regulas philosophicas. Quodsi iuridice eam consideres, quatenus videlicet Jurisprudencia est habitus interpretandi leges, paulo aliter hic erit procedendum. Interpret enim non inquit, quid legislator dicere debuerit, sed quid voluerit, & quamvis ratio legis sit fons interpretationis dubiæ, Jctus tamen, ut interpret, non examinat rationes legislatorum, an cum regulis prudentiæ conveniant nec ne, sed an sint veræ vel falsæ, h. e. an convenient cum antecedentibus, consequentibus, aut alibi dictis nec ne. 10) Porro cum jus sit vel civile vel Canonicum, transeat nunc interpretatio juris civilis Romani antiquiorum temporum, etsi forte clerus Imperatoribus Christianis legum formulas præscripserit, imo transeant capitula ex decreto, utpote in multis etiam non convenientia cum jure noviore Canonico, quod in decretalibus reperitur. Itaque uti de dictis patrum ex decreto jam superius quædam obiter diximus, ita ad nostram scopum non pertinet inquirere quænam sit ratio, cur 1. 6. 7. 8. C. *Theodos. de indulgent. criminum* modo 8. modo 9. crimina ut atrociora eximantur ab indulgentiis paschalibus illo tempore usitatis. 11) Jure Canonico noviore atrociora vel atrocissima videntur esse dicta, quæ ex hypothefi Canonistarum DEum lædunt, minora & leviora, quæ lædunt homines. Nec opus est, ut prolixius sim in hujus assertionis probatione

one, cum eo non ducat saltem, sed impellat s. *ultimus* Lancelotti *supra tit. 2. hujus libri*. Igitur hoc intuitu non solum adulterium sed & homicidium crimen minus est. Quanam vero majora vel atrociora aut atrocissima sint, eodem paragrapho distincte recensuit Lancelottus. Saltem illud est repetendum ex hactenus notatis, quod, uti certum est, DEum propie non lædi posse ab hominibus, & certum est, Papam hactenus plus una vice DEo esse in jure Canonico æquiparatum, ita in sensu juris Canonici crimen læsæ majestatis divinæ est, quod violat auctoritatem, potestatem absolutam, dignitatem Cleri Pontificii, (vide *supra not. 196. 197.*) &c. 12) Usus hujus distinctionis præcipuus est, quod in criminibus minoribus judices debeant observare communia jura, at in criminibus atrocissimis ea pro arbitrio transgredi possint, ut videlicet quocunque modo infallibilitas & potestas absoluta Cleri in Laicos defendatur, inde v. g. in his criminibus puniuntur etiam mortui, (Tellez, *ad cap. 5. de heret. n. 7. p. 177. seq.*) torquentur sæpius etiam innocentes, & omnia reliqua in iis adhibentur omni juri repugnantia, quæ jam *supra not. 215.* ex Limborchio de iniquitatibus processus inquisitorii recensuimus. 13) Ex his vero facile patet, cur Alexander III. adulterium inter crimina minora retulerit, (vide *supra notam 62. in fine.*) cur simonia pro gravissimo crimine fuerit habita, (vide *notam 133.*) cur hæresis sit crimen atrocissimum, (vide *notam 160.*) cur sacrilegium sit crimen atrox, (vide *notam 259.*) Adde *infra notam 351.* T.

*Quid jure
civilis?*

(314) I. Adulterii vocabulum in jure civili tam late patere, ut etiam stuprum comprehenderet, negant nonnulli. Arnold. Vinnius in §. 4. *Inst. de publ. jud. & tract. de transact. c. 7. n. 20.* quibus tamen repugnare videtur L. 29. §. 1. ff. *ad L. Jul. de adult. Ant. Matthæi de criminib. h. 1. c. 1. n. 3.* Joh. Goedd. *ad l. 101. ff. de V. S. n. 3.* Z.

*Declaratio
notæ præce-
dentis,*

II. Adulterium pariter ac stuprum, si Grammaticè considerare velis, ita comparatum est, ut utrumque tam late accipi possit, ut alterum sub se comprehendat, ut fufius declarat Antonius Matthæi *loc. cit.* Utrum vero promiscue his vocibus usa fuerit lex Julia de adulteriis, dubito. Est enim dispositio quædam ejus legis

tinetur enim non modo alieni tori *a)* violationem, *a) can. 2.*
sed omnem (315) prope illicitam fornicationem. Pro-*§. adul-*
prie rium. 36.

c. nemo 32. q. 7. q. 4.

gis ubi adulterii sit mentio a Jctis ob rationis identitatem quando-
que ad stuprum fuerit extensa *d. l. 29. §. 1. verbis*, quod magis est,
ad l. Juliam de adult. tamen ex aliis locis patet legem Juliam distin-
cte stupri & adulterii mentionem fecisse. Vide *l. hac verba 12. ff. eod.*
tit. conf. Brissonium ad L. Jul. de adult. in recensione legis *c. 1. &*
2. p. m. 84. & constat etiam ex plerisque reliquis capitibus dictæ le-
gis Julæ, eam voce adulterii in stricta significatione uti. Igitur ad in-
terpretationem illam extensivam respiciens Modestinus videtur in *l.*
101. de V. S. scripsisse quod *lex Julia de adulteriis hoc verbo* (adul-
terii, non stupri) *indifferenter utatur*, & similiter Papinianus, *l.*
6. §. 1. ad L. Jul. de adult. quod *lex (Julia) stuprum & adulterium*
promissive appellet (quod de sola voce adulterii intelligo, non qua-
si stuprum etiam in lege Julia sumatur pro adulterio) quam appel-
lationem tamen ipse Papinianus vocat *καταχρηστικῶς* id est *val-*
de abusivam, hoc est magis ad interpretationem extensivam, quam
declarativam pertinentem. T.

(315) Atqui hic significatus primam originem debet non le-
gibus Mosaicis aut Romanis, sed patribus Ecclesiæ, Lactantio *l. 6. adulterii ac-*
divin. instit. c. 23. Ambrosio *can. 4. c. 32. q. 4.* Augustino *can. 6. ceptio unde*
dist. 34. & can. 11. C. 32. qv. 4. Vid. *dissert. de concubin. §. 19. & 21.*
T.

(316) I. Vocabulum hoc generaliter hic usurpatur & plures sub *Fornicatio-*
se continet impudicæ commixtionis species, *c. quemadmodum & c. nis ambig-*
non solum 32. q. 7. Jac. Menoch. *de arb. jud. quæst. cas. 280. quan-*
doque tamen specialiter accipitur pro concubitu illicito solui cum
solura. Z.

II. Occurrit ille specialis significatus in *can. adulterii ead. clura de vo-*
c. 32. q. 7. Uterque significatus iterum patribus debetur & potissi-
mum Augustino, cujus sere sunt capitula hæcenus allegata. *Conf. tionis.*

prie tamen (317) adulterium in nuptam (318) committitur.

ε. 6. dist. 34. imo ipsa fornicationis vox debetur scriptoribus Ecclesiasticis; cum eam ignoret Jus civile, & non invenitur in isto sensu apud alios scriptores Latinos antiquiores. Vide *lexica tam communia quam Juridica*. Usurpare autem coeperunt scriptores ecclesiastici hanc vocem pro scortatione, quod forte ipsis postea occasionem praebebat vocis significatum extendendi ad quamlibet illicitam cohabitationem, (quia sub fornicibus etiam committebantur adulteria &c.) cum scortatio in specie denotet concubitum cum iis qui vel quæ corpore quaerunt faciant. T.

Usus significatus proprii.

(317) Cur proprie? quia laxior ille significatus erat innotuit moribus Judaeorum & Romanorum, & subsequentibus demum temporibus a Patribus Ecclesiae pro more cum terminis magis Grammaticorum quam Philosophorum aut interpretum more ludentibus, inventus. Praebat autem sensus ille abusivus illud etiam inconveniens, quod scriptura sacra, adulterii voce in significato proprio utens a Patribus Ecclesiae ista significatum mixtura saepe praeter vel contra leges bonae interpretationis fuerit exposita. T.

Obiectio contra significatum proprium.

(318) I. Stricta nimis est haec descriptio, & totam adulterii materiam non exhaurit, sed speciem tantum aliquam explicat, cum tamen etiam in sponsa alterius committatur adulterium, imo etiam in soluta, si cum ea convenerit maritus. Rectius igitur describitur, quod sit fidei matrimonialis per fornicationem violatio. Z.

Responsio ad eam.

II. Mirarer, quomodo Zieglerus talia scribere potuerit, cum tamen non ignoraverit, haec verba desumpta esse ex *l. 6. §. 1. ad l. Jul. de adult.* & quod ipsa etiam lege Moscaica maritus cum soluta concubens pro adultero non habeatur, *Levit. 18 v. 2. & 20. v. 10. Deuter. 22. v. 22.* videlicet ob tolerantiam polygamiam virilem; & cum lex Iulia de adulteriis, subsequentibus Severi & Antonini temporibus quoad certum caput ad sponsam fuerit saltem extensa *l. 13. §. divi §. si minor ff. ad l. Jul. de adult.*; jure Canonico vero per sponsam hic

titur. Poena †) in laico, excommunicatio: in Clerico, †) c. clerici
de de excess.
pralar.

hic intelligatur ea quæ jam contraxit matrimonium, quamvis de sponsa proprie dicta nullum sit dubium, quin sponsus stupratam ducere non cogatur, cum sponsalia hæc proprie dicta plene non obligent *vid. cap. quemadmodum 25. de jurejur.* (quamvis dissentiat Anton. Matth. *ad iur. de adulterio cap. 1. §. 9.*) Mirarer, inquam, hoc Zieglero contigisse, nisi constaret, Theologos pariter & JCtos Protestantes utriusque religionis istum errorem a Patribus, Ambrosio & Augustino c. dixit, c. nemo sibi blandiatur C. 32. q. 4. & c. non mæchaberis c. 32. q. 6. introductum (etsi Lactantius *nota 315.* citatus d'erte fateatur, eum juri Romano adversum esse) & jure Canonico propagatum, nescio ob quod interesse, ut articulum fidei defendisse, & adhuc hodie ægre ferre non paucos, quod hi errores Patrum modeste detegantur a studiosis genuinæ doctrinæ. Ita notum est, Carpzovium in *Crimin. qv. 52. n. 42. seq.* omnibus viribus defendere, concubitus mariti cum soluta jure divino pariter & Romano esse adulterium. Ex Reformatis non paucos adducit Antonius Matthæi d. l. n. 12. quorum tamen rationibus ibidem respondet. Carpzovio respondit Huberus in *prælect. ad L. Jul. de adul. n. 1. & 2.* Aliæ quæstio est, annon legibus positivis humanis crimen adulterii etiam ad virum cum soluta cohabitantem juste potuerit extendi? Quod non nego, præprimis apud populos, apud quos polygamia non est permissa. Hinc etiam apud Romanos jam imperator Antoninus jussit, judicem in causâ adulterii ante oculos habere debere, & inquirere, an maritus pudice vivens mulieri quoque bonos mores colendi autor fuerit, cum pernitiqum videatur esse, ut vir pudicitiam ab uxere exigat, quam ipse non exhibet. Refert hoc rescriptum Augustinus lib. 2. de adul. conjug. ad Pollentiam, & inde desumpta est lex Papiniani 13. §. judex ad l. Jul. de adul. Vide Brissón, ad l. Jul. de adul. ad caput, qui deprehensum Sc. p. m. 116. Cæterum an jure civili adulterium committatur cum ancilla, libertina, vili,

depositio: (319) vel in utroque, certæ pœnitentiæ impositio.

Arbitraria est pœna incestus, Sodomie, & rei habitæ cum brutis.

§. 2. Eadem vel etiam pro Judicis arbitrio major, aut minor, eos manet pœna, qui incestum commiserunt: (320) ut puta, cum 'qui contra naturam humana-

abjecta, vulgari, injusta uxore, concubina alterius, & quæ marito repudium misit, item cum uxore absentis &c. vide latius apud Anton. Matth. d. cap. 1. n. 4. ad 11. T.

*Iniquitas
Juris Canonici.*

(319) I. Gravius omnino peccat Clericus adulter, quam Laicus, & mitius tamen punitur. Quod num proportionem juste observet, merito licet dubitare. Observo tamen, jam olim in personis delinquentibus invaluisse istud pœnarum discrimen, Frequens est in Canonibus, qui apostolici dicuntur, clericorum καὶ δαιμόνων, deponi, gradu moveri, laicorum vero ἀποκλεισθαι, segregari, vel communione ecclesiastica privari, uti videre licet ex can. 25. it. can. 31. Ob graviora autem & magis exosa nonnulla crimina clericus non solum deponitur, sed etiam excommunicatur, ut, videre est canonibus 28. 29. 30. 62. Z.

*Declaratio
ulterior.*

H. Sed Canones isti Apostolici sunt suppositi. Etsi igitur fiat quidem satis antiqui, tamen jam ab antiquo cepit illa iniquitas, quod distinctio inter clericos & laicos sit inventa ad dominatum Clero parandum, & Laicos ut mancipia tractandos; Repete quæ eam in rem ex Zieglero de Episcop. lib. 3. c. 30. §. 115. seq. jam supra nota 62. sunt latius adducta. T.

ad §. 2.

*Incestus
quid?*

(320) Incestus est consanguineorum aut affinium conjungi prohibitorum fornicatio. Gloss. in rubr. C. de incest. nups. Z.

manæ societatis parentibus, vel liberis, (321) vel aliis ejusmodi personis (322) impudice adhærent: aut si cum illa, quam quis de sacro fonte susceperit, (323) aut quam ante episcopum tenuerit, cum sacro Chrismate inungeretur, fornicationis scelus perpetraverit: aut cum relicto naturali usu contra (324) naturam b) mo- b) c. clerici ex. de prelat. excess.

(321) I. Incestus hic in specie solet dici nefarius, quod ipsum jus naturæ violet; & talem bruta etiam animantia plerumque recte que abhorrent. Vid. Hug. Grot. de jur. bell. & pac. l. 2. c. 5. n. 12. Z.

II. Sed si hæc ratio procederet, quomodo Zieglerus nota. Quomodo 324. asserere potuit, ex delictis carnis. solam Sodomiam esse contra naturam hominum? Igitur ex aliis rationibus incestus parentum & liberorum ostendendus est repugnare juri naturali, quæ derogi in instit. Jur. divin. lib. 3. c. 2. & 3. & in Fundam. Jur. Nat. & Gent. ad d. h. 3. c. 2. T.

(322) Committitur enim incestus etiam inter fratrem & sororem, de qua tamen conjunctione num. juri naturæ adversa sit, Variæ incestus species multis adhuc disputant Doctores. Committitur etiam incestus ratione affinitatis tam in affinitate perfecta inter vitricam & privignam, novercam & privignum, socerum & nurum, socrum & generum, quam in imperfecta inter filium & concubinam patris. Z.

(323) Omnem eam cognationem & hinc deductum incestum, merum esse inventum Canonistarum dixi lib. 2. tit. 13. Z.

(324) Inter delicta carnis sola Sodomia est contra naturam Moralistas humanam. Habet enim pro fine non prolis generationem, cujus rum bodierum tamen gratia membra genitalia homini data sunt, sed meram de. norum spurcicie. testandamque libidinem, naturæ humanæ prorsus contrarium. Et mirandum hinc est, reperiri potuisse inter Christianos, qui laudem Sodomitici hujus peccati scripserant, Johannem de la Casa, Petrum Are-

re Sodomitico fornicabitur : aut humani generis naturam transgressus, sese brutis commiscuerit. (325)

Quæ

Aretinum & alios. Nec profecto excusari possunt hodierni Moralistæ, qui antiquas Ecclesiæ constitutiones, & ipsorum Pontificum Romanorum decreta insulsis & multum detortis explicationibus ludificantur. Constituerat Pius V. Pontifex, Clericos, Sodomitas omni privilegio clericali, omnique officio, dignitate & beneficio Ecclesiastico privari debere. Hanc constitutionem examinat Escobarus *Tr. 1. Exam. 8. n. 102.* & quærit, num bulla Pii V. contra clericos Sodomitas obliget in foro conscientiæ? Ad hanc quæstionem ita respondet: *Henriquez sentit, usu non esse receptam probabiliter, nec in conscientiæ foro obligare. Quod si usu recepta sit, clericus feminam in indebito subigens vase, non committit proprie sodomiam, quia licet non servet debitum vas, servat tamen sexum. Nec incurrit ex Suario penas bullæ, intra vas masculi semen non immittens, quia delictum non est consummatum. Nec ex eodem, qui non nisi bis aut ter in Sodomiam sunt lapsi, quia Pontifex has penas clericis exercentibus sodomiam infligit. Nec (adhuc ex Suario) ante iudicis sententiam declaratoriam penas bullæ in foro conscientiæ incurrun: quia nulla lex pœnalis obligat homines ad se prodendum. Colligo, Clericum exercentem sodomiam, si sit contritus, etiam retento beneficio, officio, & dignitate, omnino esse absolvendum. &c.* Talia plura leguntur apud Thom. Hurtad. *tr. 1. resol. 31. seqq. Z.*

Explicatio.

(325) Superat homo hac in parte malitia sua bruta animalia, cum, teste Platone in politico, asinorum & equorum tantum pronisqua sit commixtio, reliqua vero animalia sine aliena commixtione ex propria procreent specie. Recte igitur Imp. Constantius & Constans jubent insurgere leges & armari iura gladio ultore, ut exquisitis pœnis subdantur hujusmodi malitiosi homines. *Z.*

ad

Quæ pœna sit stuprantis mulierem & honeste viventem, & virginem deflorantis.

§. 3. Quod si quis stuprum (326) admisit, mul-
tum intererit, (327) utrum cum muliere honeste viven-
te rem habuerit, an virginem defloraverit. Primo
enim casu stuprator pœnitentiæ subditus, pecuniaria
etiam pœna coercendus erit: posteriore vero dotata
vir-

ad §. 3.

(326) Stuprum est concubitus illicitus cum virgine aut *Stuprum*
vidua honesta. Quanquam enim Filliucius *rr. 30. c. 3. n. 59.* in vi-
duam proprie dictum stuprum committi neget, & in eam senten-
tiam etiam inclinet Gratianus *in c. hæc lex 36. qu. 1.* nulla tamen
dari ratio solida potest, propter quam vocabulum istud commix-
tioni cum vidua honesta (de tali enim sermo est) convenire nequeat.
Nam quod de virginitatis signaculo adducit Filliucius, nihil omni-
no facit, cum signaculum istud etiam sine carnali commixtione
amitti queat; & imo in quamplurimis non dari ejusmodi signacu-
lum, ostendit Paul. Zachias *in quest. medico-legal. l. 3. tit. 2.*
9. 1. Z.

(327) Imo nihil interest, viduam quis stupraverit, an vir-
ginem. Quanquam enim statuat Antonius Faber *in Cod. lib. 9. tit. 7. def. 5.* impunitum plane esse tale stuprum cum vidua com-
missum; convenit tamen honestati naturali, ut utrobique, si ve-
go fuerit stuprata si ve vidua, idem jus observetur. Atque id fa-
cit constitutio Sereniss. Elect. Sax. 27. p. 4. quæ nullum plane fa-
cit discrimen. Nec video, cur non æque duci in Uxorem debeat
Vidua, atque virgo, nisi forte autor cum iis faciat, qui secun-
das nuptias, ut minus honestas damnarunt, Z.

virgine (328) eandem patre consentiente habebit uxorem: si vero pater virginis dare noluerit, (329) aut stuprator eam uxorem habere legibus impediatur, (330) reddet pecuniam juxta modum dotis, (331) quam vir-

An disjunctive an copulative?

(328) Generali consuetudine receptum est, ut stuprator aut ducat aut dotet stupratam. Quamquam enim sint, qui alternative id intellectum noliunt, sed verba textuum Canonicorum copulative accipiant, in qua sententia etiam hic videtur esse autor, propter textum *Exod. XXII, 16*. Legislatorem tamen disjunctive id jubere posse, docet Antonius Matthæus *sic. de adul. & stupr. c. 7. n. 17*. & Rabbinos quoque præceptum divinum ita intellexisse, ut nihilominus integrum sit vel stupratori ipsi, vel puellæ, vel puellæ patri, in matrimonium non consentire, notat Joh. Seldenus *de Uxor. Hebr. lib. 1. c. 16. Z.*

Quid si stuprata nolit?

(329) Quid vero, si ipsa nolit virgo? adhuc dotari eam debere nonnulli statuunt, argumentantes: si patre dissentiente, cujus de conjunctione principaliter non agitur, dos danda est, quanto magis danda erit dissentiente ipsa, cujus de conjunctione agitur. Sed enim a patre ad filiam non satis firmum ducitur argumentum. Filla enim quæ nubere renuit, ipsamet sibi irritum reddit hoc dotationis debitum; at pater si renuit, non imputandum id est filiæ. Quia enim filia cum consensu patris nubere debet, facile patet, priorem partem alternativæ, qua aut ducere aut dotare jubetur stuprator, in casu, quando stuprata habet patrem, reddi conditionalem, hoc modo; ut aut ducat, si pater puellæ velit, aut dotet. Conditio igitur deficiente, tota expirat legis in ea parte dispositio; sed alteram tamen partem ut tum impleat stuprator, necesse est, cujus vi ad dotationem obligatur, Z.

Exemplum.

(330) Quod intelligendum etiam est de eo, qui Uxorem jam habet. Modestini, Pistor. *quæst. 127. n. 16*. Berlich. *part. 5. concl. 38. n. 35. Z.*

(331)

virgines accipere consueverunt: Quod si consentiente patre stuprator ipse corruptam virginem in uxorem ducere renuerit, (332) corporaliter castigatus (333) excommunicatusque, (334) in monasterium (335) ad ag-

(331) Imo vero dos constituenda est a stupratore major ea ^{Quantitas} qua alias non deflorata elocari potuisset. ^{dotis.} Quia enim per deflorationem conditio illius mulieris longe deterior facta est, non ita facile maritum sibi æqualem invenire poterit, si dotaretur tantum secundum facultates paternas. Vide Schneidew. *ad §. in duplum. n. 12. Inst. de actionib. Z.*

(332) Ex hoc paragrapho, qui desumptus est ex c. 2. X. h. ^{Novum er-} inferitur, non habere stupratorem licentiam, alteratrum præ- ^{gumentum} standi, h. e. vel ducendi stupratam, vel dotandi tantum. Poenæ ^{pro sensu} enim acerbitas, quæ hic proponitur, sensum alternativum non ^{copulativo,} admittit. Si enim alternative sensus concipiendus esset, stuprator præstatione dotis liberaretur, & ad ducendum vitiatam compelli præcisè non posset, nec, si hoc recusaret, poena corporali affligi, aut in monasterium trudi. Gregor. de Valentia tom. 3. *disp. 9. qv. 3. punct. 3. vers. secundo qui virginem &c. Z.*

(333) Quæ poena arbitrio judicis relinquitur, Anton. *Declaratio.* Telsaur. *decis. 3. n. 3. Z.*

(334) Excommunicatione minore, quæ sit a participatio. *Explicatio.* ne Sacramentorum, Z.

(335) Quasi vero illic deleri possent flammæ libidinis, aut *Origo expli-* per hanc intrusionem prospectum esset stupratæ. Notat autem *cationis al-* Henricus Zoesius *ad Digest. tit. ad L. Jul. de adulter. n. 60. po-* nam hanc non esse in usu, sed condemnari stupratorem ad quid ^{ternativa.} dandum puellæ ratione damni, ex arbitrio judicis, attentata qualitate virginis. Et sic igitur deventum ad alternativam illam, de qua supra dixi, quod aut ducere aut dotare stupratam teneatur stuprator, Z.

gendam pœnitentiam retrudatur, de quo nulla eritei egrediendi sine judicis permissione licentia. c)
c) c. 1. & seq. ext. cod. tit. d, 1. 36. q. 2. Raptorum pœna excommunicatio, depositio, & servitus, cum facultate tamen seipsum redimendi.

§. 4. Major d) legum severitas raptores cohibet: nam præter secularium sanctionum pœnas, (336) anathemate cum suis adjutoribus (337) feriri, aut si clerici sint (338) proprii ordinis & honoris amissionem substinere debent.

In propria sponsa non cadit raptus, & raptus per consensum purgari potest.

e) c. pen. & fin ext. de rapt. §. 5. Raptus e) autem tunc committi dicitur, cum illa, de cujus nuptiis nihil actum fuerit antea, abdu-

ad §. 4.

Pœna raptus
 de jure civi-
 li.

(336) Leges civiles raptorem mulieris honestæ, sive nupta ea fuerit, sive innupta, capitis supplicio & bonorum ademtionem persequuntur, l. un. C. de rapt. virg. Novell. 143. & 150. Vid. Jacob Menoch, de arb. jud. quest. l. 2. cas. 291. Ludov. a Pegvera decis. 43. Pœna tamen mortis non semper est eadem specie, sed variis de causis augeri potest, vel propter modum illatæ violentiæ, vel propter qualitatem personæ vi raptæ & abductæ, arg. d. l. un. §. fin. Z.

Pœna adju-
 torum.

(337) Jure civili, qui ipsi rapiendi actui interfuerunt, pariter cum raptore ultimo afficiuntur supplicio. Reliqui vero, qui vel raptorem post invasionem in domum receperunt, vel, ut raptam tuto ad locum destinatum deduceret, opem tulerunt, capitali quidem pœnæ succiuntur, sed non mortis naturalis d. l. un. verb. ceteros autem omnes, ibi: pœna tantummodo capitali. Z.

Remissio.

(338) Nota iterum arcanum politicum & repete notam 319.

T.

ad

ducitur. (339) Vnde qui sibi desponsatam, (340) vel parentibus reclamantibus, abduxerit, in crimen raptus, & in pœnas minime incidit. Rapta quoque puella legitime cum raptore matrimonium contrahet, (341) si prior dissensio in consensum transeat. Raptor enim

ad §. 5.

(339) Abductio hic non intelligenda est qualiscunque, sed *Quid sit raptus* per concubitum; ad quem ultimate terminatur, completa. Filliac. *pro non concubuit* *tratt. 30. c. 6. n. iii.* Unde si concubitus non fuerit secutus, mitius & extraordinarie punitor delinquens, nisi rapuerit virginem Deo consecratam, *l. 5. C. de Episcop. & Cler.* Diss. Anton. Mathæus *de criminib. tit. de vi publ. & priv. c. 2. n. 6.* Sed ad primum & præcipuum argumentum suum distinguere ille debuisset inter publicam magistratus & privatam parentum & cognatorum vindictam. Non enim quod privata vindicta & iusto dolori propter acerbissimam injuriam concessum est, ut quasi stante pede & in continenti, dum reptorem inveniunt cognati, occidere liceat, id etiam magistratui, qui omnes circumstantias exactissime examinare debet, permissum est Z.

(340) Jure civili is quoque tenetur, qui sponsam suam ra- *Distinctio* *pit d. l. un. verb. quibus connumeramus C. de rapt. virg.* quia sci- *inter de-* licet sponsa ideo adhuc mea non est, quia conditioni renunciari *sponsatam* *potest, potest autem conditioni renunciari, donec domum ducta fuerit & sponsant.* *l. 1. C. de sponsal.* & sponsalia jure civili semper intelliguntur esse de futuro. Hodie igitur, quia sponsalia de præsentī verum sunt matrimonium, mitius erit agendum cum eo, qui sponsam de præsentī rapuit, quoniam scilicet renunciare illa conditioni nequit. Et licet sponsus violentiam inferendo peccet, a raptu tamen excusatur, *Thomas 2. 2. qv. 154. art. 7. Z.*

(341) De jure civili id non licet, *l. un. §. 10. C. h. l.* Sed jure *Declaratio*

enim & rapta, nomina sunt vitiorum, non personarum: (342) vitia autem cum purgata fuerint, eorum etiam nomina abolentur. (343)

Ra-

Canonico, si rapta libero in loco constituta postmodum in matrimonium consensit, licita fiet conjunctio *c. ult. X. b. t.* Per hoc tamen matrimonium raptor non evitat poenas raptus, cum per matrimonium tantum satisfiat honori raptæ, non etiam Reip. læsæ. Vid. *Pegvera decis. 42.* Poenam autem hoc casu esse perpetuam relegationem, decrevit Collegium juridicum Helmstadiense apud Hahn, Obs. in *Wesenbec. ad L. Jul. de adult. n. 21. Z.*

Objectio.

(342) I. Imo vero personarum vitium committentium. Nunquam enim crimen raptus dicitur raptor aut rapta. *Z.*

Responsio.

II. Credo hoc ipsum intellexisse Lancelottum, & adeo saltem mentem suam non perspicue exposuisse. Haud dubie enim dicere voluit: *Raptor enim & rapta nomina sunt personis non perpetuo coherentia, sed quæ personæ a vitiis nata sunt. Vitia autem cum &c. -T.*

Fallibilitas conciliorum.

(343) Obiter noto in hac controversia, num raptor & rapta matrimonio jungi possint, ipsis verbis Gratiani ostendi posse, tantam non esse auctoritatem Conciliorum etiam probatissimorum, ut non aliquando errasse dici queant. Postquam enim Gratianus canones Concilii Meldensis & Aquisgranensis, quo utroque ejusmodi nuptiæ prohibentur, protulisset *c. si autem &c. placuit 30. qu. 2.* sic tandem concludit: *Hæc auctoritas non prejudicat auctoritati Hieronymi, maxime cum illa testimonio divine legis nitatur. Legitime igitur post poenitentiam peractam raptor sibi poterit copulare, quam rapuit, &c.* Agnoscit ergo Gratianus utrumque concilium Meldense & Aquisgranense errasse, & contra divinam legem statuisse. Quid noviter constitutum fuerit in Concilio Tri-

den-

Raptus Monialis purgari non potest.

§. 6. Sed hæc de illis intelligenda sunt, qui mulierum laicarum consensum habuerunt: nam si quis Deo dicatas virgines, *f)* vel rapuerit, vel volentes ma- *f)* *can. 2.* trimonio sibi sociare tentaverit, (344) tanquam sacri- *36. q. 2.* *le- cum seq.*

dentino, explicat Gregorius Sayrus in *clar. reg. lib. 8. cap. 5. num. 2. Z.*

ad 5. 6.

(344) I. Intendit id, quod edixit Imp. Jovianus in *l. 5. C. Expositio l. de Episc. & Cler.* postquam imperante antecessore suo Juliano mul- *5. C. de E-* ti impudici & perditii homines ut Christianis agre facerent, virgi- *pisc. & Cler.* nes istiusmodi seduxerant, uti notat Sozomen. *hisor. lib. 6. c. 3. l. 2. C. Th. de raptor.* Non arbitror, votum castitatis, quale hodie apud Pontificios frequentatur, jam eo tempore in usu fuisse, aut si fuit, merito id habetur inter fundamenta, super quibus extractum fuit regnum Anti-Christi. Testatur utique Balæus, fuisse in Germania etiam sequentibus temporibus cœnobîa monialium nobilium, unde exire & honeste nubere poterant, excepta Abbatisa, Quicquid sit, non tamen hoc dicit Imperator, capitis supplicio puniri debere, qui matrimonii jungendi causa moniales attentare ausus fuisset; sed hoc potius, & raptum & attentationem sive conatum raptus monialium matrimonii causa factum capitali pœna spectandum esse ut ita tota constitutio de raptu tantum & conatu ejus intelligi debeat. Vid. Augustin. Barboz. in *d. l. 5.* In Codice Theodosiano *l. 2. de rapt.* ita habent verba: *Si quis non dicam rapere sed vel attentare matrimonii jungendi causa sacras virgines vel invitas ausus fuerit, &c.* Mendum hic subesse arbitror, & pro verbis vel *invitas* legendum, vel *viduas*. Quod si retineri debet lectio vulgata, non erit supplicio efficiendus, qui volentem rapere attentaverit. Sed plerumque tamen Pontificii istam constitutionem contra intentionem

Im-

legium (345) admittens, pro tam nefandi criminis a-
g) gl. 1. d. trocitate plectendus erit, nulla *g)* prorsus voluntatis
can. 2. sacrarum virginum habita ratione.

Pæ-

Imperatoris accipiant de matrimonio cum moniali sine raptu. Vid.
 Claud. Etpencæus] *de vot. continent. lib. 4. p. 807. Z.*

*Illustratio
 nota præce-
 dentis.*

II. Jac. Gothofred. in comment. ad d. l. 2. C. Theod. de
rapt. vel matrim. Tom. 3. p. 198. pro INVITAS, legit INVIT-
 TAKE, id est de stupro compellare. Ego putarem, cum *l. s. C.*
Justiniani de Episc. & Cler. ista verba plane omittat, legi qui-
 dem debere *vel invitare*, sed non putandum esse, quod hæc ver-
 ba in textu legis extiterint, sed quod ea interpret. quidam in mar-
 gine legis posuerit, ut explicaret verbum præcedens *attentare*.
 Caterum de statu monialium istis Joviani temporibus vide Hospi-
 nianum *de monachismo lib. 3. c. 11. & 12. T.*

*psendo-Sa-
 crilegium.*

(345) Propter personam, quæ virginitatem DEO ovovit,
 ritibusque sacris est initiata, seu publice consecrata. Atque hoc
 sacrilegium vel simplex faciunt vel duplex, ad instar adulterii sim-
 plicis aut duplicis. Simplex dicunt, quando una persona tan-
 tum, duplex quando utraque DEO est consecrata. Nos tale sa-
 crilegium non agnoscimus; de votis a. monasticis quid vera sentiat
 Ecclesia, *l. 1. tit. ult.* abunde dictum fuit. Dubitare autem licet, num
 & Coelestinus III. Papa sacrilegium commiserit, dum ægre ferens
 Tancredum regno Siciliæ potiri, Constantiam Rege Rogerio na-
 tam, occulte e monasterio Panormitano eduxit, eamque licet
 DEO dicatam Henrico VI. Friderici Barbarossæ Filio in matrimo-
 nium collocavit, hæc conditione, ut regnum Siciliæ dotis nomine
 repeteret, uti refert Platina *in ipsius vita*. Utique si sacrilegium
 est, monialem sibi matrimonio sociare, sacrilegium etiam commit-
 tit Pontifex, qui jungit, aut privilegium ostendat, per quod cri-
 men committere ipsi impune liceat. *Z. Repete notam 259.*

ad

Pœna simplicis fornicationis est arbitraria.

§. 7. Demum si quis cum muliere soluta (346) *c. meretrix* & impudica (347) simpliciter fornicatus (348) fuerit, *ces & c. di-*
tam *cal. 32. q. 4.*

ad §. 7.

(346) Soluta hic dicitur non tantum ea quæ vinculo ma- *Declaratio.*
trimonialis libera est, sed etiam quæ nulla necessitudine juncta est
fornicatori. Quotiescunque enim horum aliquod accedit, fornicatio
simplex non manet, sed in aliam transit delicti speciem. Z.

(347) Sive meretrice. Hoc enim maxime proprium est *Varia de*
fornicationis, quamquam dissentiant Gregorius de Valentia *com-meretrice, i-*
ment. theol. tom. 3. disp. 9. qv. 3. punct. 3. lit. C. Paulus Layman, *tem de con-*
theol. moral. lib. 3. tr. 3. part. 3. c. 13. n. 1. & alii, contendentes, etiam *cubina.*
cum virgine in illegitimos complexus consentiente committi fornicationem.
Dicitur autem meretrix, quæ palam vel passim se prostitu-
it *l. 43. §. Octavienus ff. de rit. nupt.* sive id gratis faciat, sive quæ-
stus causa. Opera enim ista ita distinguebantur, ut si fierent gra-
tis, ac sine precio, mere contumeliosa ac sola *Ußpes* censerentur;
sin autem dato pretio, ab hac potius parte asstimarentur, essetque
minor contumelia, ad quam meretrix se auctorasset. Desid. He-
rald, ad Tertull. apolog. *l. 1. digress. 9.* Caterum utrum autor sua
hæc verba etiam de concubina intellecta velit, dicere non ausim,
præsertim cum adhuc disputent inter se Doctores, annon licitus
sit jure canonum concubinatus, propter *c. is qui dist. 34. c. Chris-*
tiano dist. eadem. Ubi tamen plerique per concubinam intelli-
gunt talem mulierem, quæ vera quidem Uxor est, sed non legiti-
ma, verum talis, quæ alicui sine solennitatibus Ecclesiasticis est
sociata. Vid. Jac. Menoch. *de arb. jud. quæst. cas. 418. n. 19.*
Didac. Covarruv. *tom. 1. part. 1. cap. 4. num. 9.* Z.

(348) Vides itaque & ipsos Canonistas fateri fornicatio. *Scortatio.*
nem simplicem, id est proprie & stricte dictam, nihil aliud esse,
quam scortationem. Unde confirmantur ea, quæ supra *nota 316.*

H (12)

dicta

tam pœnitentiæ modus, quam etiam alia pœna in Iudicis potissimum reponetur arbitrio, (349) qui ex qualitatibus variis minorem, vel maiorem pœnam statuet.

DE CRIMINE FALSI

TITULUS IX.

Qui per se, vel per alios literas Papæ falsant, excommunicati sunt cum suis fautoribus & Clerici officiis & beneficiis privantur, & degradati traduntur Curia seculari.

§. I.

Adversus eos quoque, qui falsi crimen commiserunt, varie statutum reperitur, (350) illos tamen cœ-

dicta sunt. Quod vero Laymannus a Zieglero nota præcedente adductus putet, fornicationem simpliciter dictam comitti cum virgine consentiente, in eo haud dubie errat, ac stuprum cum scortatione confundit. T.

Etiam in foro civili.

(349) Etiam in foro civili. Modo enim relegatione, modo carcere, modo etiam multa pecuniaria tale delictum coercetur, Vid. Carpz. *pr. crim.* p. 2. qv. 70. n. 43. seq. Z.

TIT. IX.

ad §. 1.

Varia de crimine falsi.

(350) Ita qui falsum commisit in literis Regis Franciæ, characterem notabatur c. 3. X. h. 1. quod post glossam ita intelligit Claudius Espencæus in ep. 1. ad Tim. digress. l. 2. c. 7. ut cutis tantum superficies deformetur, non vero ad sanguinis effusionem procedatur, aut ita profunde ferrum sive character infigatur, ut sanguinem eliciat. Ita alias Clericus falsi reus depositus in mona-

ste-

cæteris acrius (351) Canones insectantur, qui literis Apostolicis (352) falsis usi fuerint. (353) Talium enim
li-

sterium detruditur. *c. si Episcopus dist. 50.* Varie autem committitur hoc crimen, potissimum vel circa personas, vel circa res. Circa personas est crimen suppositi partûs, mutatio nominis, falsum & corruptum testimonium: Circa res committitur, quando quis testimonium vel aliud instrumentum falsum scripsit, signavit, recitavit, subiecit &c. alienas literas resignavit, monetam adulterinam cudit, aut veram rasit, pondera aut mensuras falsavit &c. Et hinc etiam aliæ aliæque pœnæ pro atrocitate delicti locum inveniunt. *Z.*

(351) Sententia mea de atrocitate delictorum ex principiis *Cur crimen Canonistarum supra nota 313. sect. 2. num. 11, 12, 13.* proposita, ulterius egregie illustratur per hoc falsi exemplum & notam subsequentem Ziegleri. Vides: Falsum usu falsarum literarum Pontificis commissum, est crimen atrocissimum, quia læditur majestas vice-divina id est Papalis. At si Clerus Pontificius scripta vere Apostolica corrumpit, aut falsa ut vera protrudit, ne quidem peccatillum est, sed peccatores potius atrocissimi ex ipsorum mente habentur, quia talia falsa detegunt. *T.*

(352) Hoc est, literis pontificiis ex sede Romana comm- *Obiectio* mentitiis. Et hoc delictum gravius punitur apud Canonistas, quam *gravis*, vel homicidium vel adulterium. Nec unquam tantis pœnis subji- ciuntur, qui ipsorum Apostolorum nomine scripta divulgant, iis- que utuntur. *Z.*

(353) Tria requiruntur a Doctoribus, ut falsitas commis. *Obiectio &* sa puniri queat, 1. dolus, 2. mutatio veritatis, 3. quod alteri noci- *responsio.* tum fuerit. Ventur, de Valent, in *Parthen. litigios. l. 1. c. 10. n. 8.* Quoad tertium tamen, in primis in rescriptis regis commenti- tijs sufficere putant nonnulli, quod nocere falsitas commissa potue- rit,

b) *cap. ad falsarium* h) cum fautoribus, & defensoribus suis, anathemate feriuntur: & si Clerici fuerint, omnibus officiis & beneficiis Ecclesiasticis perpetuo privabuntur, ita, ut qui per se falsitatis vitium exercuerint, (354) postquam per Ecclesiasticum Iudicem degradati fuerint, seculari potestati tradendi sint secundum legitimas constitutiones puniendi: (355) per quam & laici, qui fuerint de falsitate convicti, legitime puniuntur.

Qui falsis literis utitur, si Clericus est, officiis & beneficiis privatur: si laicus, excommunicatur.
d'capit. §. si vero. §. 2. Mitius cum illis agitur, (356) qui licet his

rit; etsi actu nondum nocuerit. Post Franciscum Marcum Ludovicus a Pegvera *decis. 80. Z.*

*Explicatio
& limitatio.*

(354) Hoc est, qui ipsi falsas literas confecerint. Distinguit enim ab his illos, qui non ipsi confecerunt, sed ab aliis confectas usurparunt. Cæterum non præsumitur quis falsum comississe, si literæ Apostolicæ fuerint de simplici iustitia, quia scilicet tales facile possunt iterato impetrari c. *penult. X. h. t.* Guid. Pap. *quest. 454. Z.*

*Id est ultimo
supplicio.*

(355) Secundum quas alias puniuntur Laici. Et plurimi volunt, Laicum literas Regias corruptentem & falsantem, ultimo debere affici supplicio. Ludov. a Pegvera *dict. decis. 80. Nicol. Boër. decis. 82.* cui consentit, quod notant Doctores, clerico curiæ seculari tradito poenam imponi debere ultimi supplicii, Z. *ad §. 2.*

Ratio.

(356) Quia scilicet non tam graviter creduntur peccasse. Alibi tamen aequè graviter puniuntur, qui usi fuerunt falsis re-scriptis, & qui eas fabricarunt, Jacob. Menoch. *de arb. jud. quest. cas. 215. Z.*

(357)

his utantur, tamen ipsi non falsificaverunt: si enim Clerici fuerint, officiis & beneficiis Ecclesiasticis spoliandi erunt: si laici, tamdiu excommunicationi subji-
cientur, (357) quamdiu competenter satisfecerint. In utrisque (358) tamen malitia gravior, quam negligentia punietur: quod & de his, qui falsas literas impetrant, observabitur.

DE HOMICIDIO.

TIT. X.

Assasinium, sicuti omnium homicidiorum est atrocissimum, ita etiam atrocissime punitur.

§. I.

Cum non ad opera tantum sit respiciendum, sed *c. sicut ditem-guum h. t.*

(357) Si tamen modicum aliquid immutatum & correctum *Limitatio & Ampliatio.* fuerit, nec substantiæ aliquid detrahatur, nolunt excommunicationis poenam locum habere. Aug. Barbof. *ad c. g. X. h. t.* Cæterum etiam ille, qui literas falsas sciens apud se detinet, easque intra viginti dies, a tempore, quo falsas esse cognovit, non destruit aut resignat, excommunicationi subijcitur *c. 4. s. adjicientes-X. h. t. Z.*

(358) I. Non video, qui locum in priore casu, quando *Objeccio.* scilicet quis ipse falsas literas confecit, habere queat negligentia. Utrique ille semper versatur in dolo, & non poterit nisi ex malitia tales literas conficere. Z.

II. Erravit Zieglerus, Per utrosque enim Lancelottus *Responsio.* hic non intelligit & illos qui utuntur, & qui ipsi falsificaverint, sed, ut modo præcesserat, tam Clericos, quam Laicos. T.

tempus, causa (359) voluntas, personarum differentia, & omnia quæ operibus accidunt, sint per-
 vestiganda, sequitur, ut non sit omnium homicidio-
 rum eadem conditio. (360) Cunctorum vero illud a-
 trocissimum a) videtur, quod *Assasinium* (361) vulgo
 nun-

a) c. 1. cod.
 tit. in 6.

TIT. X.

ad §. 1.

Ratio,

(359) I. Multum faciunt circumstantiæ temporis, loci, personarum ad aggravandum delictum & augendam poenam, Anton. Matthæ. *de criminib. tit. de poen. c. 4. n. 12. seq. Z.*

Remissio.

II. Unde confirmatur id, quod de quæstione de atrocitate delictorum in expositione meæ sententiæ posui *nota 313. sect. 2. n. 3. & 8. T*

Tria homi-
 cidiorum
 genera.

(360) Et hinc distinguuntur homicidia in dolosa, culposa & casualia. Dolosum dicitur, quando homo a sciente & volente occiditur. Culposum vero, quando occidens non quidem habet animum dolosum occidendi vel vulnerandi, culpa tamen interveniente vel præcedente aliquem occidit. Casuale denique dicitur, quod casu inopinato propter principium aliquod extrinsecum committitur. Et hæ circumstantiæ faciunt, ut pro ratione delicti variet poena. Z.

Assasini
 qui?

(361) Quando quis occidit aliquem ad instantiam alterius corruptus precio vel pecunia. Cur ita dicatur, ex Paulo Æmilio optime exponunt Franciscus Duarenus *lib. 2. disp. anniv. cap. 12.* & Tiberius Decianus *in tr. crim. lib. 9. c. 30.* Assasini enim e Perfide profecti & Mahumedis persuasionem imbuti, hostes religionis suæ ut interficerent, clam se iis miscebant, ex eorum numero se esse simulantes, donec eadem ab Arsacida sive Principe suo mandatam perficerent, vitæ suæ admodum prodigi, & hinc difficulter caveri poterant, Z.

nuncupant. (362) Vnde non solum affasini ipsi, (363)
fed

(362) De affasinis vide plura apud Befold, voce *Meuchel-Plura de as-*
mörder. *Camerarius Horar. subciv. cent. 1. cap. 30. p. 148. seq. fasini.*
Sic in illa celebri expeditione Hierosolymitana in Orientem,
Gallorum & anglorum Principes, insidiis hostilibus partim
succubuerunt, partim vix servati sunt. Etenim fuit tunc
temporis in Oriente quoddam genus hominum Affasfinorum
sive Beduinorum nomine, in densis montibus habitantium, &
Domino cuidam parentium, cujus nullum aliud nomen cognosce-
batur, quam quod Senem, sive Magnum montis appella-
bant. Is per speciem cujusdam paradysi voluptatis, quem eo-
rum animis impresterat, tantum ab eis consecutus erat, ut so-
lenni voto sponderent, sese in Principes omnes sevituros esse,
qui ipsorum seclæ adversarentur. Et sane compertum est,
Principes Christianos in tota illa expeditione, a nullis æque
atque ab illa hominum fece fuisse infestatos. Eorum insidiis
& Comes Tripolitanus occisus est, & aliquando post Eduardus
filius Regis Angliæ ab iisdem oppressus, in suo ipsius cubiculo
vulneratus est. Philippus Gallie Regis filius præmonitus de
insidiis, in se illis locis compositis, coactus est ex illis fini-
bus excedere. Et Ludovicus, quem sanctum appellant, pater
ipsius, ipse perditionum illorum conatus difficulter evasit. At-
que inde ASSASSINI in Gallica & Italica lingua vocantur,
qui cædem aliquam, aut alioum atrox facinus vel mercede
conducli, vel spe præmii dedita opera perpetrant. Cave igitur
tur, ne putes, dum legis, Assassinium hic a Papa inter atrociora
delicta referri, quasi nostra doctrina de atrocitate delictorum ex
solo interesse Cleri æstimanda, vacillet, cum hic Pontifex ex ra-
tione evidenti Assassinium inter delicta atrociora referat, quia
difficilius ejusmodi homicida caveri potest, & quia haud dubie in
graviori dolo est, qui per insidias alii vel dum amicum se esse
si,

sed etiam receptatores, occultatores, consultatores & defensores eorum, & qui per eosdem quenquam interficere fecerit, aut mandaverit, (364) dignitatibus, honoribus, officiis, omnibusque bonis nudatus, excommunicationis & depositionis (365) incurreret ipso
ju-

simulat, nocet. Nequaquam enim hæc fuit causa primaria, quæ Papam movit, ut assassinium declaraverit esse crimen atrocissimum; Primaria causa fuit, quod Assassini isti essent Religioni Mahumetanæ addicti, & maxime, quod impedirent progressum Cruciatorum, quibus tamen Papæ ut potissimo arcano tum utebantur ad stabiliendum suum Dominatum, & ad subjugandos Reges Christianos. Huc respiciunt etiam verba finalia hujus paragraphi & quæ ulterius *in d. c. 1. de homicid. in 6.* memorantur de redemptione vitæ ab assassinatorum domino non absque Christianæ dignitatis opprobrio. T.

Assassinator.
Assassinus.

(363) Communiter Assassini nomine venit tum mandans, tum mandarius, licet a quibusdam mandans Assassinator, mandarius autem in specie Assassinus dicatur. Z.

Ratio.

(364) Quando scilicet vel mors ipsa secuta fuit, vel actus aliquis ad mortem inferendam proxime directus. Habet enim etiam tum poena assassinii tum in mandante, tum in mandatario locum. Carpzov. *prax. crim. part. 1. qv. 19. n. 58. 59.* Decian. *d. l. n. 13.* Z.

*Expositio
variants.*

(365) Notat hic Barbosa, non intelligi talem depositionem, quæ ordinatur ad actualem degradationem, ut talis Clericus curiæ seculari tradatur, sed potius hic irregularitatem denotari. Sed e contrario statuit Tiberius Decianus *d. l. 9. c. 30. n. 11.* posse clericum assassinum per judicem secularem morte puniri, absque solenni depositione & degradatione. Z.

jure (366) sententiam, & tanquam Christianæ religionis hostis a toto Christiano populo perpetuo diffidatus erit. (367)

Interficiens per industriam similis est Assassino.

§. 2. Non *b*) absimilis (368) eum tener pœna, *b*) *c. i. extr.* qui licet non per assassinium, per insidias tamen (369) *cod. tit.* & industriam hominem (370) interfecerit.

In-

(366) In textu originali *c. i. de homicid. in 6.* habetur: *ipso ipso jure. I. facto.* Sed haberi ista pro synonymis, & utroque denotari cano-*ipso facto.* nem latæ sententiæ notat Augustinus Barbosa *in dict. usufreqv. n. 178.* Necesse tamen nihilominus est, ut feratur sententia declaratoria. *Z.*

(367) Et ex hoc ab omnibus impune occidi potest. Paria e-*Diffidatio-* nim habentur, quando statutum aliquem facit diffidatum & quan-*nis effectus.* do mandat eum occidi, Tiber. Decian. *tr. crim. lib. 4. c. 9. n. 78.* *Pœna secu-* Cæterum in foro civili admodum variat pœna assassinii, pro more *laris assassi-* scil. & consuetudine cujusque populi. Quandoque enim ultra pœ-*noram.* nam gladii etiam rota tunduntur assassini, quandoque ustulatio additur per forcipes ignitos, quandoque in frustra scinduntur. In Electoratu Saxonico assassinatoris gladio puniti cadaver rotæ imponitur, Assassinus vero rotæ supplicio afficitur, Carpzov. *d. l. n. 15. & 19. Z.*

ad §. 2.

(368) Scilicet quoad pœnam capitale. Sed in eo tamen *Limitatio.* est differentia, quod talis non ut assassinus tanquam religionis Christianæ hostis a toto Christiano populo perpetuo diffidatus habeatur *d. c. i. X. b. t. junct. d. c. i. cod. in 6.* Adeoque nec tale homicidium pro omnium homicidiorum atrocissimo a Canonistis haberi potest per dicta *nota 362. T.*

(369) Longe improbiores sunt insidiæ vi aperta. Vim enim *Ratio.* vi repellere possumus, insidias autem nisi præmoniti vitare non pos-

Interficiens latronem non ex necessitate, punitur: secus, si ex necessitate.

*c. c. 2. extr.
cod. tit.*

§. 3. Quod si c) quis latronem vel furem peremerit, videamus, an sit puniendus: & si quidem furem absque occisione comprehendere potuit, (371) certa adversus eum (372) statuta pœnitentia reperitur: quod si non potuit, (373) nulla occisori erit ex necessitate injungenda pœna.

Non

sumus. Et ut maxime præmoniti simus, semper inimicus insidiari potest, nos non semper cavere. Z.

Explicatio.

(370) H. e. destinato & deliberato animo. Sunt enim homicidæ quandoque tam vecordes, ut animum occidendi clare ostendent, & vel factis vel verbis eum explicant. Non tamen ubique tales, perinde ut assassini, puniuntur, quod turpius & atrocius videatur, vitam hominis in commercio habere, & de ea certo precio pacisci. Z.

ad §. 3.

Jus capiendi fures.

(371) Rem enim meam quocunque modo, etiam vi, retinere, aut occupatam extorquere, aut furem capere mihi licet, ita ut etiam τριβόλος seu murices ferreos ad lædendos & irretiendos fures in terram defodere aut alia offendicula ponere liceat. Menoch. de arb. jud. qq. l. 2. cas. 324. n. 7. Polydor. Ripa, de noct. temp. c. 32. Z.

Pœna juris civilis.

(372) Etiam jus civile nullam hac in parte concedit impunitatem l. 9. ff. ad L. Cornel. de fcar. Et diserte Ulpianus; Si quis furem metu occiderit, non dubitamus, quin L. Aquilia non teneatur. Sin autem, cum posset apprehendere, maluit occidere, magis est, ut injuriam fecisse videatur. Ergo etiam L. Cornelia tenebitur, apud Cujac. ad l. 3. ff. de just. & jur. Z.

Differentia inter furem

(373) Vis, de qua dixi, rerum suarum retentiva, in tantum

Non punitur homicidium fortuitum, si nulla culpa casum præcessit.

§. 4.

tum extendi non debet, ut extra vitæ discrimen constituto furem *diurnum* & occidere liceat. Ita etiam Lex Mosaica *Exod. XXII. 2.* eum qui *nocturnum* dem, qui furem nocturnum occiderat, non iudicabat reum sanguinis, quod in dubio erat, utrum furti an cædis causa ædes nocte effringeret, sed si orto Sole eum occiderat, tam benigne non absoluebat, quia sc. de furto solum tunc erat præsumendum, quod multa non cæde ex lege compensabatur. Selden, *de ann. civil. vet. Judeor. c. 15. in fin.* Et huic conforme est, quod ab Ulpiano in emendationem Legis XII. tabb. proditum est *d. l. 9. ff. ad L. Cornel. de sicar.* Occisorem furis nocturni tum demum impune id ferre, quando parcere ei sine periculo suo non potuit. Est igitur præsumtio pro eo, qui furem noctu occidit; sed si forte testes adfuerint, ex quibus constet, non fuisse eum, qui furem occidit, adductum in vitæ suæ periculum, jam præsumptio ista cessabit, ac proinde is, qui occidit, homicidii tenebitur. Hugo Grot. *de jur. bell. & pac. l. 2. c. 1. n. 12.* Hinc vero iudicium fieri potest de doctrina Leonhardi Lessii, quam proponit *l. 2. c. 9. n. 66. Ex Scriptura*, inquit, *Exod. 22. non est reus sanguinis, qui furem nocturnum occiderit, sed qui diurnum.* Hinc qui furem diurnum non se telo defendentem interficeret, non excusaretur ab homicidio in furo externo; in foro tamen conscientie excusaretur, si non erat probabilis spes recuperandi, vel si recuperatio non erat certa, sed dubia, ut Sotus ait, quia non tenetur res suas perdere aut probabili periculo exponere, ut fur salvus sit. &c. Ergone igitur, quos Lex Mosis plectit, eosdem absolver Evangelium Christi? Ergone Legem destruit Christus, quam adimplere debuit? Dura hæc est Lessii doctrina, & ab omni ratione aliena. Quocirca nec facere possum cum autore, si hanc gerit mentem, licere furem occidere, quando apprehendi ille non potest. Utique enim non aliter occi-

*c. Johan-
nes b.s.
d) c. sepe
contingit
so. dist.*

§. 4. Idem etiam obtrinebit, si casu perpetratum fuerit homicidium, ut puta, si quis *d)* necessario insistens operi, arborem inciderit, & aliquis subitus transiens opprimatur: nam si neque voluntate, nec ulla incidentis culpa (374) factum fuerit, ut pertransiens opprimeretur, arborem incidens homicidii pœnis obnoxius non erit.

Pœnitentia certorum annorum est injungenda parentibus opprimentibus filios.

*c. fm. de
his qui fil.
occid.*

§. 5. Alia ratio est eorum, qui proprios filios oppressisse reperiuntur. Cum enim hos graviter de-

dere licet, quam si quis per eum in vitæ discrimen conjiciatur. Periculum quippe personæ iustam facit furis occisionem, non periculum rerum. Z.

ad §. 4.

*Variæ de ho-
micidio ca-
suali.*

(374) Culpa committi potest, si non proclamet, ut prætereuntes caveant, quod tamen restringunt jura civilia ad eum casum, quando putatio fit in loco, ubi iter publicum vel privatum fuerit, ut tum clamor sit necessarius, & omisso eo putator in culpa constituitur. Quod si nullum iter sit, tum nullam ab eo esse exigendam culpam *l. 31. ff. ad L. Aquil. l. 7. ff. ad L. Cornel. de sicar. Add. Carpov. prax. crim. p. 1. qu. 27. n. 13. 19.* In genere autem circa homicidium casuale differentiam faciunt moralistæ, utrum quis operam dederit rei illicitæ, an licitæ. Priori casu, si homo inde occisus fuerit, reum eum dicunt homicidii, dum tamen actus ipse periculum occidendi continuerit. Secundo casu absolvunt operantem ab homicidio, si modo debitam adhibuerit diligentiam, etsi mors ex ipsa actione sequatur. Vid. Greg. Sayr. *clav. reg. lib. 7. c. 14. Z.*

ad

deliquisse (375) non sit dubium, certorum annorum (376) erit, illis injungenda poenitentia.

Filius a patre, vel alio, patre sciente, expositus, liberatur a patris potestate: & expositum suscipiens nullum in eo habet jus.

§. 6. Quod si filius a patre, c) vel ab alio, pater c) c. uni-
tre, sciente, (377) fuerit expositus, (378) aut eidem a-
li-infant.
langu. & exposit.

ad §. 5.

(375) Scilicet si constat, parentes interfectores esse, uti ha-
betur in c. fin. x. de his qui fil. occid. Si non constet, non qui-
dem omni poena immunes erunt parentes, sed esse tamen tam
considerationem pietatis habendam, definitur d. c. fin. & nullam
hoc casu institui accusationem dicit Anton. Gomez tom. 3. var.
resol. c. 3. n. 19. Z.

(376) Trium scilicet, d. c. fin. ita ut unus peragatur in Alio.
pane & aqua. In foro civili poena est vel carceris vel relegatio-
nis pro qualitate delicti & culpae. Carpov. pr. crim. part. 1.
quaest. 15. num. 33. seq. Z.

ad §. 6.

(377) Ignorante enim eo si ab alio expositus fuerit infans, Quid si igno-
rater jus salvum retinet, modo educatori restituat alimenta l. 1. ante?
C. de infantib. expos. Z.

(378) Communiter distinguitur, quod expositio infantis Variis di-
stia aut in locum solitarium & e conspectu hominum remotum, *functiones*
aut in locum non solitarium, & quotidie a multis praeferri solitum, *circa poenas*
Priore casu vel mors secuta est vel non. Si prius, locum habet *secutores.*
poenae ordinaria. Si posterius, poena extraordinaria & arbitraria in-
stigi debet. Posteriore casu itidem vel moritur expositus vel non,
Si illud, poenae satisfactionis decernitur; Si hoc, relegatio vel

limenta denegata fuerint, (379) hoc ipso a potestate patria liberabitur. (380) Nec tamen propterea, qui expositos susceperit, aliquid in eis jus vindicare poterit. (381)

Impediens conceptionem, vel abortum procurans, punitur ut homicida: secus, si id casu fieri contingat.

*c. si aliquis
cod. tit.*

§. 7. Is quoque, qui vel causa explendæ libidinis, (382) vel odii meditatione, (383) viro aut mulieri ali-

temporalis vel perpetua, aut etiam poena carceris tantum. Vid. Finkelthaus *Obs. 86.* Carpzov. *part. 4. const. 4. def. 8. & 9. Z.*

*Naturale
debitum a-
lendi liberos.*

(379) Liberos enim alere patri necesse est propter ipsam naturam *l. fin. §. ipsum C. de bon qua lib.* & ipse naturalis stimulus, i. e. *σοειν* parentes ad liberorum suorum educationem hortatur *l. un. §. taceat C. de R. U. A.* Add. Grot. *l. 2. de jur. bell. & pac. c. 7. n. 4. Z.*

Ratio.

(380) Idem disponitur in *l. 2. C. de infant. expos.* Nec enim suum quis dicere poterit, quem pereuntem contempsit. *Z.*

*Nec jus do-
mini nec pa-
tris.*

(381) Idem habetur in *l. 3. C. de infant. expos.* Igitur nec jus domini consequitur ille, nec patris. Non domini: nam etsi pro servo sublatum habuerit, adsertio tamen denegatur ei, qui ex hujusmodi causa in libertatem vindicatur, neque ipsa libertas redimitur precio alimentorum. Non patris, neque enim ea res pro adoptione cedit, etsi filii loco sublatum aluerit. Anton. Mat. *thæ. de criminib. tit. de expos. infant. n. 2. Z.*

ad §. 7.

*Libidinis
expletio con-
tra natu-
ram.*

(382) Primarius foeminae usus est, ut ex ea procreentur liberi, non solum ut libido expleatur. Unde etiam Spartianus laudat Pescennium Nigrum, quod rei venereæ, nisi ad creandos liberos, prorsus fuerit ignarus. *Non ad voluptatis usum, sed ad propagationem sobolis hanc mihi adjungere consilui,* inquit Thya-

aliquid fecerit, (384) vel potandum dederit, quo minus possit generare, vel concipere, (385) vel nasci fo-
boles, (386) ut homicida puniendus erit. (387) Quan-
quam

Thyamis apud Heliodor. *l. 1. Æthiop. p. 40.* Et Josephus Judæos hunc tantum ob finem cum Uxoribus congregari ait, *lib. 2. contr. Appion.* Quisquis ergo finem hunc intervertit, & libidinis tantum explendæ causa, muliere utitur, atque in eum finem sterilitatem procurat, ipsum naturæ ordinem impetit & turbat, Z.

(383) Ne heres nascatur, qui successionem speratam im-
pediat, aut si uxor ipsa post divortium vim inferat visceribus suis,
ne inimico marito filium procreet, quod exemplum in *l. 39. ff. de
pen. Z.*

(384) Per incantationes. Quemadmodum Ferdinandus
Rex Neapolitanus fecit, ut Johannes Galeacius Sforcia aliquot men-
sibus impotens esset, quo sc. Sponsam ejus Isabellam Alfonsi Du-
cis Calabriae filiam Ludovico Sfortiæ nuptum dare posset, Fr.
Guiccardin. *hist. Ital. lib. 1. Z.*

(385) Dicunt tamen nonnulli, sterilitatem tum demum fo-
minis procurare licere, quando probabiliter constat, mulierem in
partu vitæ discrimen subituram, vel quia nimis arcta vel præ ute-
ri angustia foetum ferre nequeat, ap. Barbof. *ad c. 5. X. de homi-
cid.* Male omnino, cum non liceat facere mala, ut inde eveni-
ant bona, & propter incertum puerperii eventum, impium est im-
pedire, ne nascatur homo. Z.

(386) Ubi jam concepit foemina. Aliæ enim (ut ait Hiero-
nymus *ad Eustoch. de custod. virgin.*) sterilitatem præbunt, & conceptio-
nem dum sati homicidium faciunt. Nonnullæ, cum se senserint
concepisse de scelere abortii venena medicantur. Z.

(387) I. Optime Tertullianus in *apologet. c. 9.* Nobis ho-
micio semper interdicto, etiam conceptum utero, dum adhuc
sanguis in hominem delibatur, dissolvere non licet. Homicidii
se-

quam alias, si conceptus nondum vivificatus fuerit,
(388)

festinatio est prohibere nasci. Nec refert, natam quis eripiat animam, an nascentem disturbet. Homo est & qui est futurus. &c. Sic & Synodus VI. in Trullo habita *can. 91. Eas quæ dant medicamenta partum abigentia, & quæ fetus necantia venena accipiunt, homicidii pænæ subijcimus.* Cæterum quod impotentiam aut sterilitatem procuratam concernit, negant Doctores, pro vero homicida haberi eum debere, & proinde nec ordinariam pœnam locum habere, sed mitiorem aliquam, relegationem videlicet vel fustigationem, Berlich. *part. 4. conclus. 8. n. 89.* Circa pœnam autem abacti partus ita distinguunt Doctores; ut si abactus fuerit foetus, qui jam est animal *παιδίον ἐξικονοµέον*, utero sc. jam verminante, tum capitale sit crimen; Sin vero nondum fuerit animal, tum minor pœna infligatur, veluti si in primis mensibus intra 40. aut 90. dlem abortus procuratus fuerit. Cujac. *lib. 19. Obs. 9.* Paul Zachias *quest. Medico legal. tit. 2. qv. 9.* Valentin. Voltz in *append. ad L. Corn. de sicar. n. 99. seq.* In constitutione Electorali Saxon. 4. *part. 4.* tum demum mortis supplicio afficiuntur abigentes partum, quando partus jam fuerit in utero vitalis, h. e. quando dimidium temporis jam superavit, quo alias in utero esse solent infantes. Sed enim, ut maxime pœnarum gradus statui & decerni queant, ita ut gravius puniatur ille, qui *παιδίον*, quam qui *ἐμβρυον*, & gravius, qui *ἐμβρυον*, quam qui *κύημα* aut *γερήν* abigit, in omnibus tamen his vitam illico post conceptionem adesse, dubitare nos hodie non sinunt Physici & Medici, qui docent, semen, quod in utero bene disposito mistum & fuscitatum est, illico post talem misionem, animatum & vitale esse. Nec tamen hinc faciendum arbitror cum Antonio Theslauro, qui quanquam & ipse distinctionem eam inter foetum jam animatum & nondum animatum non admittit, nunquam tamen locum esse vult supplicio mortis, *decis. 12. Z.*

(388) nec ut abigeretur, quisquam dolo malo fecerit,
 (389) qui abortuif) occasionem tradidit, puniendus) *c. sicut
 non erit. ex litera-*

Quirum, eod.

c. quod vero c. Moyses 32. q. 2.

II. Id saltem dictis a Zieglero hic addere liceat, quod *Doctrina*
 quamvis procuratio sterilitatis sit utique res illicita & pœnam o. *Lancelotti*
 mino merens, non tamen in eo cohæreat doctrina Lancelotti non coha-
 dum dantem pocula sterilitatis dicit, ut homicidam esse punien-
 dum, & tamen non vult pupiri, ut homicidam, qui dedit pocu-
 lum abortivum, si partus nondum fuerit animatus, T.

(388) I. Jam dixi & animam & vitam illico post conce- *Partus sem-*
 ptionem esse in foetu, Z. *per anima-*

II. Variæ hic occurrunt quaestiones, quæ ita superficiali *Varie que-*
 responsione transmittendæ non sunt, videlicet initio de origine *siones de o-*
 animæ humanæ, utrum partus statim post conceptionem anima sit *rigine ani-*
 præditus, sic ut ea propagetur per traducem? an vero ea postea *ma & pœna*
 a DEO infundatur? & quando? an dum infans adhuc in utero *abortus.*

est, an vero post editum partum? Porro distinctio inter partum
 vivificatum & nondum vivificatum unde ortum duxerit? an ex le-
 ge Mosaica, an a Patribus, & unde his orta? utrum etiam ea,
 & quæ de pœna procurantium abortum hodie recepta sunt, con-
 veniant cum jure Justiniano? &c. Sunt enim non pauci, qui *Doctrina*
 distinctionem illam etiam in jure civili putant esse fundatam ex *Antonii*
 ponentes videlicet l. 38. §. *qui abortionis ff. de pœnis* & in ea *Matthæi.*
 quidem verba *aut homo* non ad poculum amatorum, quod dari
 solet & masculo & sceminæ, sed ad poculum abortionis referunt,
 si videlicet eo mulier, aut qui est in utero mulieris embryo peri-
 erit, qui *hominis* voce hic denotetur, cum possit esse vel mascu-
 lus vel femella. Quin etiam jure divino procuracionem abortus
 pro homicidio haberi dicunt, dum DEus legitur *Genes. 38.* Ona-
 nem ut homicidam morte punivisse, quod semen in terram effu-

*Quæ rejici-
citur ob gra-
ves rationes.*

derit, adeoque multo magis abortivum poculum dantem pro homicida habendum esse. Ad minimum distinctionem inter factum formatum & informatum originem debere legi Mosaicæ per expressa verba *Exodi 21. vers. 22.* ubi jubeatur abortum procurans morte puniri, si fœtus fuerit formatus, multa pecuniaria, si nondum formatus. Sic Antonius Matthæi post multos alios docet *de criminibus Lib. 47. tit. 5. c. 1. n. 2. seq. p. 182. seq.* Sed uti plurimi textus juris civilis mox adducendi ostendunt, Ictos Romanos ab actionem partus pro homicidio non habuisse, nec salvis suis hypothesis Physicis habere potuisse, ita etiam ipsi dissentientes fatentur *l. 38. ff. de pœnis* admittere aliam explicationem, utrum vero eorum explicatio, ut volunt, sit regulis bonæ interpretationis convenientior, statim videbimus. Scripturam sacram, quod attinet, verum quidem est, referri *Genes. 38.* quod Onan semen suum in terram effuderit, & quod Deus ob hoc factum hunc Judæ filium morte judicio occulto puniverit, sed tantum abest, ut scriptura exprimat, id ideo factum esse, quod crimen onaniticum committens pro homicida habendus sit, ut potius evidens sit, ejusmodi commentatores biblicorum inferre expositionem textui & committere petitionem principii, præprimis cum contextus ostendat, peccatum Onanis a Deo pœna extraordinaria punitum, in extraordinaria invidia & avaritia, vitii, quæ præ reliquis Deo sunt abominationi, constituisse. (Conf. Cleric. *ad d. l.*) Adde quod ista expositio non cohæreat cum sensu, quem dissentientes dant textui *Exodi 21.* Si enim Onan tanquam homicida esset morte puniendus, etiam morte puniri deberet partum, quamvis nondum formatum, abigens. Quodsi vero lex illa Mosaicæ de pœna partum abigentis loquens absque distinctione eum multa pecuniaria puniri vult, multo minus pro homicida haberi potuit Onan. Et vero ita se rem habere, non solum docet textus Hebraicus, ubi nulla vox nec ullum vestigium de distinctione inter formatum & non formatum partum, aut de pœna mortis ob damnum partui datum. Unde recte versio vulgata quam etiam sequitur versio germanica Lutheri. *Si rixati fuerint viri & percusserit quis mulierem prægnantem, & abortivum quidem*
fe-

feceris, sed ipsa vixeris: subjacebis damno, quantum maritus mulieris expetiverit, & arbitri judicaverint, Sin autem mors ejus (mulieris) fuerit subsecuta, reddet animam pro anima. Quin & Josephus (cujus verba græca refert Clericus ad Exod. 21. V. 22.) in hunc sensum accepit: *Qui mulierem calce petierit, si abortum patiatur mulier, multetur pecunia a iudicibus, moriente illa ex plaga, ipse etiam moriatur.* Interim non mirandum, quod Icti ^{Origo erro-} pariter & Theologi celebres adhuc seculo præcedente doctrinas Ju- ^{ris summa-} ris Canonici, Justiniani, Mosaici toto cælo inter se discrepantes ^{tim indica-} ^{ta.} misere miscuerint, cum illo tempore studium historiæ Philosophicæ, quæ præcipua pars Ecclesiasticæ est, parum Horuerit, nec ista subsidia habuerit, quibus hodie fruimur. Quod Iure hodierno in assignanda poena abortus Icti (accidentibus legibus imperii & non dissentientibus Theologis) distinguant inter sortum formatum & non formatum debetur Iuri Canonico, Jus Canonicum eam distinctionem debet Patribus & præcipue Augustino, Augustinus Platonici. Jus Justinianum abortum non habet pro homicidio, quia sequitur hypothesein Stoicorum, docentium animam demum post partum infundi a Deo. Ab hac sententia non videtur alienum esse jus Mosaicum, secundum textum Habraicum, Septuaginta interpretes vero textum corruperunt inferendo ei distinctionem illam Platoniciam inter foetum animatum & inanimatum, quod & Platonizans Philo fecit, unde non mirandum, quod Augustinus, qui Hebraica ignorabat, legem Mosaicam secundum istam explicationem Platoniorum intelligeret. Scilicet ut & ea quæ summam hic dixi, ^{re distincti-} breviter quidem, sed tamen paulo distinctius demonstrarem, autem ^{exposita.} non multos annos adhuc in Academicis protestantibus disputatum ^{Historia &} fuit de origine animæ humanæ, utrum ea per traducem propaga- ^{momenta} retur, ita ut statim post conceptum partum foetus pro animato & ^{controverſie} humano sit habendus, latente videlicet anima in semine vel patris, ^{an anima} humana per ^{humana per} vel matris, vel utroque, an vero potius corpus quidem hominis a traducem ^{propagetur,} nima vegetativa & sensitiva præditum procrearetur ex semine, a ^{an infunda-} nima vero rationalis infunderetur a DEO, foetu circiter post di- ^{tur a DEO,} midium a conceptione tempus in utero formato, Posterius com-

munitur defenderunt etiam Philosophi, vel metuentes, ne a duabus superioribus Facultatibus dissentiendo odium earum incurrerent, vel nescio ob quam aliam causam. Prius tamen asseruerunt pauci quidem, sed tamen non sine applausu, nec deficientibus etiam Patribus quibusdam Ecclesiæ, quorum auctoritatem pro se allegare possent. Communem sententiam premebat illud inconveniens, quomodo si DEUS infunderet animam partui, conciliari posset hæc assertio cum asserto Moysi, quod DEUS cessaverit die septimo a creatione, quam objectionem ut evitarent, qui infusionem docebant, relicta opinione aliorum, quod DEUS animas in momento infusionis crearet, DEUM ab initio statim animas omnes suo tempore foetibus infundendas, creasse statuerunt. Restabat tamen adhuc major difficultas, quomodo, si DEUS animas humanas vel ab initio creasset, vel adhuc hodiernum crearet, liberari possit divinum numen, ne fieret autor peccati, si animas illas peccato infectas creasset, aut ne injustitiæ accusari possit, si animas absque peccato creatas infunderet corpori peccaminoso, quæ in objectionem tollenda jam olim fudarunt Patres. Sententiam de traduce animarum premebat aliud inconveniens, quomodo videlicet supposita ea salvaretur immortalitas animæ, in primis, cum præter Aristotelem etiam Epicurus, haud dubie immortalitatem animæ negans, hujus de traduce doctrinæ primus autor esset. Videatur B. Patris peculiaris *disseratio* Lipsiæ habita *de Origine animæ*, in qua prolixè doctrinam de traduce defendit & ad objectionem illam respondet, junctis ejus *questionibus Physicis cap. 44.* Adde Erasmi Francisci in *der Christi-Monats Unterredung* partim in *præfatione*, partim *p. 321. seq.* Dum igitur hoc modo disceptarent Philosophi, utrum sententia Platonis præferenda sit sententiæ Aristotelis & Epicuri, an posteriori priori, oblii plane fuerunt doctrinæ Stoicorum, (in eo ab Aristotele & Epicuro dissentientium, quod statuerent, animam non propagari cum semine, sed infundi a DEO, in eo vero a Platonicis secedentes, quod docerent, foetum in utero non esse hominem, sed partem vilcerum matris, & animam rationalem demum infundi partui edito,) cum tamen

Tertia sententia Stoicorum animam dantem infundi a DEO post partum editum.

tamen ejus doctrinæ, præter testimonia Patrum, vestigia plurima extant in corpore Juris Justiniani, quia videlicet plerique Jctorum, ex quorum fragmentis Pandectæ compilatæ sunt, Stoicorum sectæ erant addicti. Ita Tertullianus *de anima* cap. 25. *Sunt, qui præsumunt, non in utero concipi animam; nec cum carnis figulatione compingi atque produci, sed & effuso jam partu, nondum viro infanti extrinsecus imprimi. Cæterum semen ex concubitu mulieribus locis sequestratum, compingescere in solam substantiam carnis, eam editam & de uteri fornace fumantem, & calore solutam, ut ferrum ignitum, & ibidem frigida immersum, ita aeris rigore percussam & vim animalem rapere & vocalem sonum reddere.* Hæc STOICI cum *Ænesidemo*, & ipse interdum *Plato*. *Lactantius lib. 3. divin. instit. cap. 18.* *Pythagorici & Stoici cum immerent argumentum istud, quo colligitur, necesse esse, ut occidant animæ cum corporibus, quia cum corporibus insuntur: dixerunt; non nasci animas, sed insinuari potius in corpora.* *Plutarchus de pugnis Stoic.* *Chrysippus* censet, *ætum in utero ali, ut plantam, cum autem in lucem editus est, frigesactum ex aere & induratum, mutare spiritum & fieri animal.* Idem alibi *de placit. cap. 15.* *Plato* ait, *ætum in utero animal esse, nam & moveri ibi & ali, Stoici, partem esse ipsius uteri, non animal, & sicut fructus arborum partis dicimus videmusque maturos decidere, sic & ætum.* Quod *Seneca* in septem libris de naturalibus questionibus ea de questione nihil habeat, ratio non erit longe querenda, tractat enim in illis libris non totam Physiologiam, sed eam salutem ejus partem, quam meteorologiam appellant, quia peraeque de sublimibus est, & quæ inter cælum terramque versantur. Interim tamen in *Epistola ultima* *Seneca* reperiuntur quædam, quæ huc spectant, dum scilicet infantem, qui maternorum viscerum latens onus est, & eum, qui cum maxime vitam accipit (i. e. qui modo editus est,) sibi invicem opponit. Ex Jctis Romanis *Papinianus* docet, simile, modo ex *Plutarcho* inter fructus arborum & ætum in utero allatum, non extendendum esse ul-

tra tertium. *In Falcidia placuit*, inquit *l. 9. ad L. Falcid.* ut fructus postea percepti, qui maturi mortis tempore fuerunt, augeant hereditatis aestimationem fundi nomine, qui videtur illo in tempore fuisse pretiosior. Circa ventrem ancille nulla admissa temporis distinctio est, nec immerito, quia partus nondum editus, homo non recte fuisse dicitur. Marcellus *l. 2. de mortuo inferendo* narrat, quod Lex Regia prohibuerit mulierem prægnantem mortuam humari, antequam partus ei excidatur; eum qui contra faceret, *SPEM ANIMANTIS* cum gravida peremisse videri. Ulpianus non solum *l. 1. s. 1. de venire inspic.* diserte ait: Partum antequam edatur mulieris portionem esse vel viscerum, sed & in *l. si mulierem s. ad L. Corneliam de Siciariis* mulierem partum abigentem, dicit: visceribus suis vim intulisse; & quamvis ibidem addat, quod Præfex provincie eum in exilium exigere debeat, quam poenam Anton. Matthæi ad *lib. 47. tit. 5. c. 1. n. 2.* intelligit de exilio perpetuo, adeoque de poena ordinaria legis Cornelie de sicariis per *l. 3. s. 5. ad L. Cornel. de sic.* tamen collatio hujus loci Ulpiniani cum textibus parallelis facile ostendet, Ulpianum in *d. l. 8.* saltem de temporario exilio non de perpetuo esse intelligendum, & Ulpianum respexisse ad constitutionem Severi & Antonini, de qua Marcianus *l. 4 de extraord. crimin.* Divus Severus & Antoninus rescripserunt, eam, quæ data opera abegit, a Præfide in temporale exilium dandam: Additur rationis loco: indignum enim videri potest, impune eam maritum liberis fraudasse, id est, etiamsi ex hypothesi illa Stoica homicidium non commiserit, adeoque perpetuo exilio puniri nequeat. Adde Tryphoninum *l. 39. de pænis.* Si qua visceribus suis post divortium, quod prægnans fuit, vim intulerit, ne jam inimico marito filium procrearet, ut temporali exilio coerceatur, ab optimis imperatoribus nostris rescriptum est. Porro quamvis idem Ulpianus *l. 1. s. 8. unde cognati*, partum conceptum & nondum editum videatur inter animalia referre ob verba de nondum concepto: quia non fuit proximus cognatus ei, quo vivo nondum animal fuerit, tamen notum est, partim quod argumentum

a contrario sensu non semper procedat, partim quod Ulpiani rationes non raro iustis centuris sint obnoxia. Solet etiam a defensoribus communis doctrinae urgeri, quod Tryphoninus *in d. l. 39. de pœnis* memoret, *Ciceronem in oratione pro Cluentio Avito scrip-
sisse, Milesiam quandam mulierem cum esset in Asia, quod ab
heredibus secundis accepta pecunia partum sibi medicamentis ip-
sa abegisset, rei capitalis esse damnatam.* Respondet enim ipse
Antonius Matthæi *d. l. non exemplis sed legibus* iudicandum esse,
& referre saltem Tryphoninum, quid alibi iudicatum sit. Alii re-
spondent, Mileti, quæ colonia fuit Atheniensium, Stoicorum il-
lam sententiam non fuisse receptam, sed potius partum in utero
jam pro homine fuisse habitum. Vid Tellez, *ad cap. 3. de homici-
dia, n. 10.* Adderem quod ipse Cicero *cap. 11. d. orationis* eam pœ-
nam ut extraordinariam intuitu Romanorum memoret, & ipse ra-
tionem det, non quod homicidium sit commissum, sed quod
*SPES PARENTIS, memoria nominis, subsidium generis, he-
res familia, designatus Reip. civis sublatus fuerit.* Restat Pau-
lus Ictus. Is secundum eadem principia Stoicorum eum, qui abor-
tum procuraverit, intuitu partus abacti saltem pœna extraordina-
ria notari vult. *Qui abortionis, ait, l. 38. §. 1. de pœnis, aut
amatorum poculum dant, est dolo non faciunt, tamen quia
mali exempli res est, humiliores in metallum, honestiores in
insulam, amissa parte bonorum relegantur. Quod si eo (poculo
abortivo) mulier, aut (poculo amatorio, utriusque sexus) homo (ut-
pote cum poculum abortivum saltem mulieribus, amatorium vero &
maribus & foeminis dari possit, perierit, summo supplicio afficiuntur.*
Vel verba textus si quis attentius consideret, patebit cuilibet, quod ea
non permittant, ut sub voce *hominis* hoc loco partus intelligatur, non
magis, quam dum alii vel ex ignorantia vel ex lascivia eodem tex-
tu utuntur, tanquam ex quo probetur, mulieres non esse homines,
quia *mulier & homo* ibidem sibi invicem opponantur. Plura de
doctrina Stoicorum & Ictorum Romanorum in hac quæstione vide
apud Lipsium *Physiol. Stoic. lib. 3. dist. 7.* Emund. Merill. *observas.
lib. 1. cap. 16.* Gonzalez Tellez *ad d. cap. 3. de homicid. n. 9.* ubi &
plures

*Ortus distinctionis
inter factum
vivificatum
& informatum ex
Jure Canonico.
Sententia
Patrum.
Lactantii.*

*Tertulliani,
Gregorii,
Nysseni,
Ruffini,*

Augustini.

plures conclusiones juris ex hac hypothefi deductas annotat. Postquam igitur ex dictis patet, sententiam hodie communiter receptam de infusione animarum, non deberi Juri Romano, jam facile probari possunt reliqua, quæ supra afferuimus. Iuri Canonico originem debere distinctionem inter partum animarum, & inanimatum, vel hic paragra-
phus Lancelotti docet. Porro cum Jus Canonicum errorum suorum originem in reliquis plerumque debeat Patribus, videamus annon & intuitu illius distinctionis. Lactantius paululum obscurius mentem suam declaravit *de opific. c. 17. Anima*, inquit, *non est aer ore conceptus, quia multo prius gignitur anima, quam concipi aer ore possit, non enim post partum insinatur in corpus, ut quibusdam Philosophis videtur, sed post conceptum PROTINUS, cum factum in utero necessitas divina FORMAVIT.* Pro traduce enim videtur pugnare vox: *Protinus*, pro infusione Platonica vox *formavit*. Unde & Ruffinus in loco mox describendo Lactantium de traduce animarum intellexit. Sed ostendit jam Lipsius *d. l. diff. 10.* ex eod. libro *de opific. cap. 19.* Lactantium jam arripuisse doctrinam Platoniorum, quod Anima a Deo inferatur partui. Interim Tertullianus & Gregorius Nyssenus videntur doctrinam de traduce defendisse. Nysseni locum vide apud Lipsium *d. disert. 7.* & Tertulliani apud Anton. Matth. *d. l.* Iam Ruffini tempore multum variabant de origine animæ patrum sententiæ. *De anima*, inquit ipse, referente Liphio *diff. 10. fateor, me apud quamplurimos tractatorum diversa legisse. Legi quosdam dicentes, quod pariter cum corpore per humani corporis traducem etiam anime diffundantur, quod puto inter Latinos Tertullianum fecisse & Lactantium, fortasse & nonnullos alios. Alii asserunt, quod formati in utero corporibus, Deus quotidie faciat animas & infundat. Alii factas jam olim, id est, tunc, cum omnia creavit Deus ex nihilo, nunc eas judicio suo nasci dispensat in corpore. Hoc sentit & Origines & nonnulli Græcorum. Ego vero cum hac singula legerem, Deo teste dico, quia usque ad præsens certum & definitum aliquid de hac questione non teneo.* Sed de his patribus nihil quod sciam extat in jure Canonico, verum capitula illa

illa duo in margine ad hunc paragraphum Lancelotti ex decreto notata sunt Augustini, in quorum uno (*c. quod vero s. C. 32. q. 2.*) legem Mosaicam exponit secundum doctrinam Platoniorum, in secundo (*c. Moyses 9. ibid.*) locum ipsum Mosaicum ita refert: *Si quis percusserit Mulierem in utero habentem, & abortiverit, si formatum fuerit, det animam pro anima, si autem informatum fuerit, mulctetur pecunia, & porro ratiunculis contortis, partim ex scriptura, quod Deus iussit animam Adamo, partim ex ratione, quod anima tanquam spiritus in sicco habitare nequeat, ideoque in sanguine feratur habitare, distinctionem istam Platoniam probare vult. Idem Augustinus can. si ad matris 114. de consecr. dist. 4. contra Stoicos disputando, quod ad maternum corpus factus in utero non pertineat, exinde concludit, non baptizatum censeri factum, partui etiam vicinum, cujus mater baptizata sit. Desum. Versio Græ. sisse autem hanc periphrasin legis Mosaicæ Augustinum ex versio-
ne 70. interpretum, apertum est, nisi quod propositiones transpo-
suerit. Ita enim versio illa Græca verba ordinaverat: *Si rixati fuerint viri & percusserint mulierem prægnantem, exteritque fetus ejus, siquidem informis, multa mulctabitur percussor, si vero jam formatus, dabit animam pro anima.* Quod denique ista evidens corruptio textus Hebraici debeatur Platonici, vel id argumento est, quod Josephus retineat sensum genuinum legis Mosaicæ, sed Philo, de quo proverbium est, aut Plato Philonizat, aut Philo Platonizat, in libro *de legibus specialibus* ita sensum legis ejusdem expresserit: *Si abortivum rude & informe fuerit, mulctetur, cum propter contumeliam, tum quod impedimento fuerit naturæ efformanti & effingenti hominem, animal pulcherrimum, quod vivum emitteret. Si vero jam formatum erat, omnibus membris suum ordinem, suasque qualitates natis, moriatur.* (verba Græca vide ap. Cleric. ad cap. 21. Exod.) Floræ ad quæstionem hanc pertinencia vide apud autores hæcenus passim citatos. T.*

(389) Posset admitti hæc sententia, si ita intelligeretur, An ad ma-
quod non puniri debeat, qui præter intentionem & plane impru-
dens, dam possit

Qui sibi mortem inferunt, habentur similes illis qui impænitentes moriuntur.

s. placuit.
23. q. 5.

§. 8. Novissime sciendum est pro his, qui quocunque prætextu voluntarie ferro, vel veneno, vel suspendio, vel quolibet modo sibi mortem inferunt, nullam in oblatione faciendam esse commemorationem, & Ecclesiastica eos debere carere sepultura, (390) non aliter atque illos, qui pro suis sceleribus impænitentes moriuntur.

DE INIVRIIS, ET DAMNO DATO. TITVLVS. XI.

In:

abortus pro-
curari?

dens occasionem dedit abortui. Sed enim longius hic progrediuntur Canonistæ, & statuunt, sicite posse abortionis poculum præberi, quando evidens periculum ex partu apparet, quod scilicet puerpera soleat ad extremum deduci, aut minus arcta sit, aut fama ejus lædatur, aut aliter discrimen existimationis metuatur. Barboſ, *ad c. 5. X. h. 1. n. 2.* Nihil horum sufficiens est, ut abortionis poculum licitum reddi queat. Vid. Danhauer. *disp. decalog. 11. §. 15. Z.*

ad §. 8.

Limitatio.

(390) I. Si quis tamen, cujus de vita bene acta constat, sine animo doloso ex furore, malancholia vel alia animi impotentia manus sibi intulerit, honesta dignari poterit sepultura; non mirus tamen id etiam tum honestum erit, ut remittatur aliquid de ceremoniis solitis, & differentia observetur inter eos, qui laudabilem vitæ exitum faciunt, & qui alienati, quasi a se ex hac vita migrant. Carpzov. *Jp. Consistor. lib. 2. def. 377. Z.*

Remissio.

II. Repete jam supra dicta *ad libr. 2. nota 762. p. 1101. seq. T.*

III.

*Inferens injuriam & damnum, debet damnum
passo satisfacere, nec illum excusat ignorantia.*

§. I.

Mitius *a)* cum his agitur, qui in pugna vel rixa *a)* *c. i. extr.*
Maliquem lapide, vel pugno percusserint. Si enim *eod. tit.*
ille mortuus non fuerit, sed in lecto jacuerit, (391) vel
operas exercere fuerit impeditus, qui percusserit, &
opera ejus, & impensas *b)* immodicas restituet. (392) *b)* *in me-*
Et generaliter, si culpa *c)* tua (393) datum est dam- *dicos, me-*
num, *litus.*

c) c. fin. extr. eod. tit.

TIT. XI.

ad §. I.

(391) Atque hinc impeditus fuerit operas suas exercere. *Declaratio.*
Qui enim in lecto occumbit, ab operis suis desistere eum oportet.
Sive ergo decumbat percussus, sive non, dum laborem solitum
peragere impeditur, damnum istud resarcire tenetur percussens.
Z.

(392) Iudex enim æstimationem faciet impensarum in cu *Quid resti-*
rationem factarum, & operarum amissarum, quasque amissurus *tuendum.*
esset inutilis factus *l. 3. ff. si quadrup. paup.* Æstimatio autem
operarum ita fieri debet, ut delinquens teneatur annuatim solve-
re certam summam & quantitatem quolibet anno, quo vixerit.
Petr. Binsfeld. cap. 1. de injur. & damn. dat. q. 3. concl. 4. ubi
porro adserit, etiam Uxori, marito, parentibus, aut liberis satisfac-
iendum esse a percussore, si illis a mutilato alimenta præstata fu-
erint, & præstari amplius nequeant. *Z.*

(393) Pertinet huc totus tractatus Jctorum de *L. Aquilia. Remisso ad*
Ejusque tam generalis in juris civilis libris habetur consideratio, ut *Jus civile.*
non modo dolum, verum etiam omnes culpæ species, lram scilicet,
et, levem & levissimam sub se complectatur, *l. 44. ff. ad L. Aquil.*

num, vel injuria irrogata, vel aliis irrogantibus o-
pem tulisti, (394) aut hæc imperitia tua, (395) five
negligentia evenerunt, jure te super his satisfacere
oportebit: nec te excusabit ignorantia, (396) si scire de-
buiſti ex facto tuo injuriam verisimiliter poſſe contin-
gere, vel jaſturam.

*Si tuum animal damnum dabit, potes liberari il-
lud dedendo, niſi ſit ferum animal & nocere ſolitum, &
non fuerit adhibita debita diligentia.*

§.2.

Nam L. Aquilia non tantum verum delictum, quod ſemper ex do-
lo eſt, coercet, ſed etiam quaſi delictum. Imo vero nec ea qui-
dem culpa excluditur, quæ in omittendo ſeu negligendo conſiſtit,
ſi modo negligentia circa factum aliquod antecedens cauſam damni
præbuit, Arnold. Vinn. *ad §. 2. Inſt. de leg. Aquil. Z.*

Actio ſimilis.

(394) Singuli enim hic ex ſuo facto obligantur, & pro eo-
dem actori ſatisfacere tenetur. Et hinc igitur quod alias præſtitit,
aliud non relevat, cum ſit poena, *l. 11. §. 2. ff. ad L. Aquil. Z.*

*Imperitia
& infirmi-
tas quatenus
culpoſa.*

(395) In hac materia etiam imperitia & infirmitas culpæ an-
numeratur *l. 132. ff. de reg. jur. §. 6. 7. 8. Inſt. h. t. l. 7. §. 1. l. 8. ff. eod.* Nec movet, quod omnia ſcire ſuperet humanum caput, &
quod propter naturalem naturæ infirmitatem nequeamus robuſtio-
res eſſe. Ipſa enim imperitia & infirmitas in ſe ſpectata culpa non
eſt, ſed in reatum culpæ incidit negotium, quod humeris ſuis im-
par eſt, in ſe ſuſcipere, cum affectare quis non debeat, in quo vel
intelligit, vel intelligere debet infirmitatem ſuam alii periculoſam
futuram, *l. 8. ff. ad L. Aquil. Z.*

Exemplum.

(396) E. g. in putatione arboris, ut maxime ignores aliquem
præterire, quia tamen ſcire debuiſti, ex dejectione rami damnum
dari poſſe, proclamare debuiſti, idque ſi non feceris, teneris, *§. 5.
Inſt. de leg. Aquil. Z.*

ad

§. 2. Quod d) si animalia tua (397) nocuisse d) c. fin. §. proponantur, nihilominus ad satisfactionem tenebe-^{quod cod.} ris nisi ea pro noxa dando (398) damnum passis, ^{tit.} ipsum velis liberari: quod tamen ad liberationem non sufficit, si fera fuissent animalia, (399) & quæ nocere consueverant, & quam debueras diligentiam non adhi-

ad §. 2.

(397) Pertinet huc totus titulus ff. si quadrup. paup. sec. dic. ^{Bellie vel} Intelliguntur autem hic animalia mansueta, quæ contra naturalem ^{mansuetæ} mansuetudinem omnium ejus generis animalium, & quasi ex con- ^{vel fera.} tracto quodam vitio damnum dant, ut est equus calcitrosus & bos cornu petere solitus pr. Inst. si quad. paup. Quod si fera bestia, quam quis habet, nocuit, de pauperie quidem directæ actio non datur l. 1. §. 10. ff. si quadr. paup. sed datur tamen utilis, dummodo ad huc sit in potestate ejusmodi fera, §. 2. Inst. eod. Z.

(398) Non igitur obligatus est dominus animalis præcise, ut Collatio ju- damnum omne resarciat, sed in libero ejus est arbitrio, vel damnum ^{ris civilis &} resarcire, vel dare animal, quod damnum dedit, l. 1. ff. h. s. Ex ^{Saxonici.} causa tamen gravius coerceri poterit dominus, si sciens vitium animalis, passus est id vagari sine custode. Jure Saxonico dominus animalis electionem hanc amittit, si post damnum datum, animal in possessionem suam recipiat, tum enim de integra damni æstimatione tenetur, & quandoque etiam arbitrarie carcere aut multa pecuniaria punitur, Carpzov. pr. crim. p. 3. q. 131. n. 19. seq. Z.

(399) Tum enim damno ab eis dato, dominus ad æstima- ^{Declaratio} tionem tenetur, nec liberatur, si animal istud habere amplius nolit. Carpz. d. l. n. 23. Cæterum si hujusmodi feræ a dominis ita effu- giant, ut non amplius in ejus dominio esse intelligantur, non potest quondam dominus conveniri, §. 1. Inst. si quadrup. paup. Z.

hibuisti. Diverſum ſtatuitur in eo, qui ut damnum non contingeret, nihil omiſit. (400)

Injuria inferuntur re, verbis, literis: & pœna eſt arbitraria.

*e) gl. in
verb. inju-
ria. c. ſm.
cod.*

§. 3. Inferuntur *e)* autem injuriæ tribus modis: (401) Re, Verbis & literis. Re, ut cum manus

Alia.

(400) Qui tales ſeras habet & alit, tenetur omnem curam adhibere, ne quem lædant. Z.

ad §. 3.

Objeſtio.

(401) I. Imo duobus tantum, re & verbis. Injuria enim, quæ literis aut ſcriptis ſieri dicitur, non aliter fieri poteſt, quam verbis *l. 1. §. 1. ff. de injur.* Et ut Paulus ait, non figura literarum, ſed oratione, quam exprimunt literæ, obligatur. *l. 38. ff. de O. & A. Z.*

Reſponſio.

II. Retinuit tamen hanc trimembrem diſiſionem Antonius Matthæi de criminibus *l. 47. tit. 4. c. 1. n. 1. ſeq.* camque latius ibidem explicat, & poterit non difficulter ad objectionem prolatam nota præcedente reſponderi, eſſi verba ſcripta etiam verba ſint, tamen contractum ſi in ſcriptis ſiat, non eſſe verborum obligationem, ſed per hanc intelligi quæ verbis ore prolatis ſit introducta. Igitur & hęc quaſtionem eſſe, dum injuria verbalis & realis ſibi invicem opponuntur, an quæ de injuriis verbalibus peculiariter diſponuntur in jure, etiam pertineant ad injurias ſcriptas. Nimirum uſus quaſtionis poſtiſſimum in eo conſiſtit: Utrum actio de injuria ſcripta anno præſcribatur, an ſit perpetua?

Actio de injuria ſcripta, quando præſcribitur? Rationes, quod hæc actio ſit l. n. 18. p. 157.

Non pauci JCti celebres poſterius affirmant, eaque ſententia etiam in Camera eſt recepta, quia videlicet ſcriptura ſemper loquitur. Eſſi vero hanc rationem valde irrideat Antonius Matthæi *d. abſurdam vocet*, ac vix mediocribus JCtis dignam, quia convicia etiam ubi in vulgus exeunt, in animis hominum ſemper loquantur.

quantur, secundum vulgatum, calumniare audacter, semper aliquid hæret, adeoque ipse Matthæi aliam rationem pro hac sententia substituat, quod tanta sit magnitudo injuriæ scriptæ, ut propterea publico judicio atque capitali eam vindicari voluerint Imperatores, *l. un. C. de famos. libellis*, non desunt tamen, quæ pro doctrina illa salvanda afferri possunt. Etsi enim Doctores hujus sententiæ nec ipsi in principiis obique videantur convenire, eo tamen si non omnes, certe plerique, qui ea ratione, quod scriptura semper loquatur, usi sunt, videntur respexisse. Distinxerunt initio inter injurias reales & verbales. Reales, quæ factis inferuntur, putarunt præscribi triginta annis, verbales anno, *arg. l. 5. C. de injuriis junct. l. 5. princ. & l. 15. §. 2. ff. eod.* Quæritum autem jam fuit, utrum injuria scripta ad verba, an ad facta sit referenda. In conventionibus equidem consensus dicitur declarari vel expresse per verba, sive ore prolata, sive scripta, vel tacite per facta. Atque adeo hic nullum est dubium, quin verba scripta factis opponantur. Non tamen hæc oppositio est perpetua. Ecce enim in doctrina de verborum obligationibus nullum est dubium verba scripta non habere effectum stipulationis, nec adeo verborum obligationem producere. Putarunt ergo Doctores, etiam in materia injuriarum intuitu præscriptionis literas injurias magis ad facta, quam ad verba pertinere, rationem videlicet, cur injuriæ verbalis actio anno, realis tricennio præscribatur, in eo quærentes, quod injuriæ verbales non ita firmiter insigantur animo injuriati, ut reales, atque adeo studium vindictæ etiam in verbalibus citius pereat, quam in realibus. Hoc vero supposito non potuerunt non existimare, eo intuitu injurias scriptas magis ad reales quam verbales injurias esse referendas, quia secundum vulgatum versiculum vox audita perit, litera scripta manet, idque videntur innuere voluisse per illam rationem, quod scriptura semper loquatur, quæ si hoc modo exponatur, sua sponte corrunt objectiones Antonii Matthæi, quibus illam rationem ridiculam reddere voluit. Accedit, quod ratio, quam ipse Matthæi pro fortiore habet, ideo non videatur multum differre, quia videlicet non omnis injuria scripta est libellus famosus, adeoque ab hoc

nus inferuntur. (402) Verbis, ut cum convicium di-

Verius eam esse annalem. hoc ad illam infirma est consequentia. Sunt tamen & alii, qui contra sentiunt, injurias scriptas, quæ scilicet in crimen libelli famas non incidunt, anno præscribi, quæ sententia Constitutione Saxonica est confirmata, *Part. 4. const. 46.* ubi vide Carpz. *def. 1. ad quæmetiam inclinare videtur ipse Antonius Matthæi, d. n. 18. in fin. p. 158.* Atque hæc sententia est etiam doctrinæ juris Romani magis conformis. Datur enim actio æstimatoria a Præatore *l. 15. §. 2. seq. de injur.* introducta, non solum occasione convitii & injuriæ verbalis, sed etiam in casu injuriarum realium minorum, quæ lege Cornelia non notantur *l. 5. pr. ff. cod.* qualia facta varia recensentur in pandectis, & inter ea etiam refertur Injuria scripta, *d. l. 15. §. 27. & 29.* Actio igitur æstimatoria in genere tanquam prætoriana poenalis anno præscribitur *l. 35. de O. & A.* Schüz. *in comp. pand. de injur. in contrariis* & ita etiam est intelligendum, quod imperator Diocletianus dixit, injuriarum actionem annuo tempore præscribi, quamvis casus ibi propositus loquatur de convitio, *l. 5. C. de Injur. ibique Brunnem.* Hoc vero præsupposito facile responderi potest ad rationes dissentientium, ut quæ falso præsupponit, actionem quancunque, etiam Prætoriam, de injuriis realibus esse perpetuam, cum id procedat saltem de actione ob injurias reales ex lege Cornelia, quia tum cessat ratio allata de actionibus prætoriis. T.

Varie species injuriarum realium.

(402) *l. D. l. 1. §. 1. ff. de injur.* & his verbis continetur omne illud, quod ab aliquo non voce, sed facto duntaxat admittitur, idque vel in corpus inferitur, vel citra corporis læsionem. Ad priorem speciem pertinent verbera sive manu, sive fustibus, aut flagris, aut lapidibus illata *l. 5. §. 1. ff. cod.* item, quando quis alterius vestimenta injuriose tangit, pileumve convellit, *l. 9. pr. ff. cod.* vel fimo corrupto aliquem perfundit, luto conspurcat *l. 1. §. 1. ff. de extraord. crim.* vel in vicini domum aut fundum ster-

dicitur. (403) Literis, ut cum in alterius vituperationem carmen aut famosus libellus conscribitur:

(404)

stercora, simum, sordes, aliosve fœtores injuriæ faciendæ causa effundit, immitit vel projicit *l. pen. ff. h. t.* Ad posteriorem speciem referantur, quando quis in alicujus contemptum lugubri aut squalida veste utitur, *l. 15. §. 27. & l. 39. ff. h.* in ejus contumelliam linguam exerit, oculos distortet, faciem deformat, barbam capillosve demittit, elevata manu verbera minatur *l. 15. §. 1. & 27. h.* item, qui matremfamilias aut prætexatam prætextatamve adscēctatus fuerit, vel appellaverit *§. 1. Inst. h. t. & ejusmodialia. Z.*

II. Adde dissertationem de actione injuriarum *§. 5, 6, 7.* *Remissa.* ubi casus singulares proposui de injuria per picturam illata, item *§. 8.* an hodie ob barbam rasam vel expilatam detur actio injuriarum, *§. 9.* an & quatenus ob osculum detur actio injuriarum, *§. 12.* de actione injuriarum ob crepitum ventris &c. T.

(403) I. Convitium dicitur quasi convocium *l. 15. §. 4. ff. Variæ de injuria verbalis.* Et proprie denotat, quod a pluribus & cum quadam si, vociferatione dictum est. Sed postea ejus significatio ampliari coepit, & ad omne id extensa est, quod cum vociferatione dicitur, sive unus, sive plures dixerint *d. l. 15. §. 11. ff. eod.* & denique ad omne male dictum tracta est, quod extra cœtum fit. De ipso vocabulo vid. Alciat. *l. 4. de V. S.* Sed & citra convitium injuria verbis fieri potest, e.g. si quis non debitorem quasi debitorem appellaverit *d. l. 15. §. 33. ff. eod.* aut si quis puellam blandis verbis sollicitet ad stuprum *d. l. 15. §. 20. Z.*

II. Cum convitium in usu forensi sumatur pro omni compellatione contumeliosa, nescio an detur injuria verbalis citra convitium. Nam quod primum exemplum eum in finem a Zieglero non fit convitium. *An detur injuria verbalis, quæ non fit convitium.* qui simpliciter non debitorem, quasi debitorem appellaverit, sed si injuriæ faciendæ causa id fecerit, id est, si contumeliosis verbis id

404) quibus omnibus casibus¹ pro qualitatibus ad-
missi & atrocitate, (405) prudens iudex pœnas (406)
irrogabit. (407)

Con-

factum sit. Posterius autem exemplum quod attinet, de eo sic so-
nant verba Ulpiani: *Appellare est blanda oratione alterius pu-
diciam attentare: hoc enim non est convicium (facere) sed ad-
versus bonos mores attentare.* Ubi haud dubie seduxerunt Zieg-
lerum verba: *hoc enim non est convitium*, ergo putavit esse aliam
injuriam verbalem cum tamen detur tertium, injuria scilicet realis,
ad quam etiam ipse Zieglerus in fine *notæ. 402.* hoc exemplum re-
tulerat. T.

*Paria de in-
juria scri-
pta.*

(404) I. Fit istud vel scripto claro vel figurato, & vel cum,
vel sine infamia. Ad species scripturæ figuratæ refertur etiam pi-
ctura famosa. De hoc tamen disquiritur, utrum pro libello famo-
so habendus sit ille, cujus autor nomen suum subscripsit. Negat
post alios Finckelthaus *Obs. 38.* Sed rectius meo judicio alii, quos
refert & sequitur Henr. Hahn, *Obs. in Welenhec. n. 19.* propter *l. 5.
§. 9. ff. de injur. Colleg. Argent. h. t. n. 41.* Z.

Monitum.

II. Et hoc durius, quod injuria per picturam referatur ad
injuriam scriptam, cum haud dubie magis pertineat ad injuriam rea-
lem. Verosimiliter Zieglerus ideo picturam retulit ad injuriam scri-
ptam, quia observavit, in legibus imperii eandem pœnam statui in li-
bellos famosos & picturas infamantes. Sed ab identitate pœnæ ad
identitatem delicti non valet consequentia. T.

*Atroxes in-
juria quæ?*

(405) Atrocitas ista æstimatur ex qualitate facti, loci, tem-
poris vel personæ. Atrox enim injuria habetur, si quis fustibus
cæsus fuerit *l. 7. §. ult. ff. h. si quis in loco sacro aut in theatro
injuria affectus fuerit l. 9. §. 2. ff. eod.* item, si in convivio, in lu-
dis, aut eo tempore, quo quis in sacerdotio est, illata fuerit in-
juria *l. 7. §. f. ff. eod.* aut si magistratus a subdito contumeliose
laceratus fuerit *d. l. 7. §. ult. l. 17. §. 3. ff. eod.* Z.

(406)

(406) Quæ sunt carceris, mulctæ pecuniariæ, fustigatio- *Car pœna*
nis, relegationis, & quandoque etiam ultimi supplicii. E. g. quali- *variant*
tas objecti per scripturam criminis diversitatem pœnæ inducit. Si
enim contumeliæ tantum causa quis aliquem claudum, luscum &c.
appellet, injuria tantum scripta dicitur & extra ordinem punitur; at
si crimen aliquod ei objiciat, & tale quidem, quod pœnam mortis
meretur, pœna capitalis locum habet. Talis scriptura, qua cri-
men objicitur, in specie libellus famosus appellatur. Vid. Franzk.
ad S. 1. Inst. de injur. L.

(407) Cur vero nullam mentionem actionis injuriarum hic *An actio in-*
facit Lancelottus, sed solius pœnæ? An forte secundum doctrinam *juriarum*
Juris Canonici actionis injuriarum usus repugnat Christianismo? *repugnat*
Non arbitror. Cum tamen multa hic ab aliis in utramque partem *Christianis-*
disputari soleant, secundum meam sententiam reseo redit; Commu-
niter ab iis, qui actionem injuriarum Christianismo repugnare do-
cent, plurima confundi, quæ omnino distingui debent, interim ob
frequentem ejus abusum eam salvis justitiæ regulis prudenter in re-
bus publicis Christianis tolli posse. Cum vero hæc assertio decla-
rationem desideret, dabo eam secundum illa quæ de hac materia
ind. disput. S. 12. 13. 14. 15. disserui. Nimirum generaliter vetuit *Occasio que-*
Prætor quid ad infamiam alicujus fieri. Proinde quodcumque quis *stionis.*
fecerit vel dixerit, ut alium infamet, erit actio injuriarum, *d. l. 15.*
S. 27. unde si quis non debitorem quasi debitorem appellaverit, in-
juris faciendæ causa, injuriarum tenetur, *d. l. 15. S. 33.* Ita memini
in facto contigisse, ut in urbe vicina famulus mercatoris, cujusdam
tabernam alterius mercatoris, ante tabernam stantis, & cum alio col-
loquentis, præteriret, & in publica platea crepitum ventris emitte-
ret. Hoc alter in sui contumeliam factum esse credens, dominum
famuli, quem ob alias etiam rationes sibi inimicum esse putabat, &
cujus jussu hanc contumeliam a famulo factam esse sibi persuade-
bat, conveniebat actione injuriarum æstimatoria. Cum vero reus,
ut facile conjici potest, multis exceptionibus, quæ dilatoriis, quæ
peremptoriis uteretur, processus iste cum tanto fervore utriusque
partis per multos annos continuatus, & variis remediis appellatio-

*Sententia
affirmanti-
um, sed o-
mnia con-
fundentium*

nis non una vice adhibitis, ad majora & summa provinciarum tribuna-
lia protractus, & adeo non indignus fuit habitus, ut viri graves &
prudentes, majorum & summorum tribunalium præsides & assesso-
res, omnes, & vel minimas circumstantias, crepitum istum vel an-
tecedentes, vel conoomitantes, vel consequentes cum distinctione,
& judicio expenderent, ne videlicet injustam sententiam pronuncia-
rent. Vides simul, nullum canonem aut proverbium esse sine ex-
ceptione. Dixi supra: Vox audita perit, etiam articulata, hæc in-
articulata ope hujus processus per decennium & ultra in animis &
memoria partium, advocatorum, judicum, & horum, cum quibus il-
lic ea de re locuti sunt, id est, tantum non totius populi, continua-
ta fuit. An recte? Distinguo. Ex parte actoris non prudenter,
nec generose, aut Christiane, juste tamen: Ex parte judicum, tam
inferiorum, quam superiorum (si modo ipsis extra circumstantias
hactenus narratas aliud nihil imputari possit) juste, nec impruden-
ter, nec contra regulas Christianismi. Facile prævideo, multos vi-
ros eruditos, celebres, ac honestos, talem responsionem a me haud-
quaquam expectasse vel certe obscuritatis & tacite contradictionis
eam accusaturos esse. Scilicet: repugnare actionem injuriarum to-
tam, quanta quanta est, Christianismo, quia ad vindictam tendar,
adeoque omnem actorem, qui actione injuriarum utatur, graviter
peccare contra regulas Christianismi, peccare contra eas advoca-
tos, quia actoribus in re illicita assistunt, peccare iudices, qui in his-
ce negotiis antichristianis pronunciant, cum potius deberent talia
acta dentibus lacerare, quod alias JCti de libello inepto judici con-
sulunt. Agnoscere me ipsum ex parte hanc doctrinam, adeoque
recte statuere actorem in dicto casu nec prudenter nec generose,
nec christiane egisse; & tamen statim addere, quod juste fecerit,
quod non nisi impertinenter dictum esse possit. Quomodo enim
id justum esse possit, quod stultum & non christianum est. Majo-
ri adhuc scandalo occasionem præbere, quod dixerim, iudices ne qui-
dem contra regulas Christianismi fecisse, cum tamen actorem haud
christiane egisse fasus fuerim. Si ipsorum res arbitrii esset, ipsos
velle & iudices, & partes & advocatos pronunciare reos æternæ da-

mna-

mnationis, & me etiam cum ipsis in æternum excommunicare. Surrecturos esse aliquando in die extrema ICTos Ethnicos & damnatos hanc generationem. Convenienter cum Christi regulis docuisse Papinianum, quod, quæ facta lædant pietatem, existimationem, verecundiam nostram & ut generaliter dixerim, contra bonos mores fiunt, nec facere nos posse credendum sit, *L. 15. de condit. instit.* Non solum crepitum ventris lædere verecundiam, sed etiam verecundiæ non dicam Christianæ, sed saltem Ethnicæ adversum esse, hunc crepitum per actionem injuriarum, & per appellationes exponere sensibus tot virorum gravium, ab his inverecundiam istam non prohiberi, sed quasi foveri potius, & me hæc omnia vocare pia, christiana, iusta? Quam unquam majorem animo concipi posse impudentiam! Gemere Ecclesiam sub talibus doctrinis, nec ante sperandam esse felicitatem temporum, nisi principes Christiani partes & iudices, advocatos, professores, candidatos, talia agentes, vel defendentes ex provinciis suis ejiciant &c. Vides gravem esse atque ex pio, ut loqui solent dissentientes, affectu ortam, eoque repletam objectionem, adeoque nequaquam a me sine responsione, sed placida, dimittendam. Dico *placida*. Ante omnia enim cavendæ sunt studio sapientiæ doctrinæ, affectu etiam zeli divini inflatæ, quia, docente servatore, etiam sub larva zeli pii sæpe latet hypocrisis *Joh. 16. v. 2. Matth. 23. v. 15.* Igitur sententia dissentientium vel ideo suspecta esse jure merito debet, quia ubique affectum spirat. Affectus autem rationem non sequitur ducem, sed confundit ubique res diversissimas & distinctissimas. Scopus propositi mei haud patitur, ut prolixè ostendam eam confusionem. Igitur rem in summam contraham, perspicuam tamen, ut puto, & evidentem illis, qui præjudicio autoritatis & præcipitantiæ vacui sunt. Quæstio primaria est: an actio injuriarum conveniat cum Christianismo, an eidem repugnet? Dignam judicavit hanc quæstionem Georg. Beyerus, de qua paulo fufius mentem suam explicaret, eo inclinantem, ut ostendat posterius ita simpliciter haudquaquam esse affirmandum, *ad tit. ff. de injuriis initio p. 605. seq.* Nolo ab eo dicta repetere, aut exscribere, operam potius

*Sententia
distinguen-
tiam.*

dabo, ut etiam ipsius doctrinæ lux aliqua a me accendatur. Initio sic tenendum. Multum differre injustitiam a reliquis vitiis. Saltem hic per exempla mentem declarabo. Qui rem suam sine causa destruit, & corrumpit; qui officia humanitatis aut beneficia non exhibet, aut qui ea morose præstat, non prudenter agit, non virtuosè, sed tamen non injuste, etiam ex Christi doctrina, *Math. 20. v. 13.* Ad justitiam aliquis cogi potest, & ob injustitiam in civitate puniri, reliquæ virtutes coactionem respuunt, & regulariter vitia iis opposita pœnis civilibus non coerceri solent, nec commode possunt. Qui coacte liberalis, temperans, humanus, magnanimus, modestus, mansuetus, placidus, patiens est, revera talis non est, sed liberalitatem & reliquas modo memoratas virtutes mentitur. Peccat utique avarus, intemperans, inhumanus, immitericors, sed nisi hæc vitia turbent quietem publicam eminenter, nisi lædant jura concivium, nec punitur, nec puniri potest. Princeps in republica constitutus est primario, ut justitia administraretur correctione hominum injustorum, & ut exemplo suo præeat etiam subditis in via virtutis, sed absque legibus pœnalibus, utque Doctores virtutis & justitiæ constituat. Doctorum est ratione, doctrina, adhortationibus, exemplo, adducere cives ad studium & præxin virtutum omnium. Qui leges ferre, qui principem, judices, alios Doctores ab ipsis dissentientes excommunicare, & e republica ejicere volunt, sunt ex schola Pharisaorum, Doctorum fallorum. Judices sunt ministri principis, etiam, qui in judiciis super premis judicum personas sustinent. Hi, vi sui officii, obstricti sunt, ut suas sententias ferant secundum jura præscripta, & consuetudines vim legum habentes, etiam si istæ leges aut consuetudines ex regulis prudentiæ legislatoricæ emendationem mereantur. Cavendum ergo etiam iudicibus, ne sub specie æquitatis cerebrinæ, aut etiam Christianismi, leges corrigan, & sic temerario, imò nefario ausu regale potestatis legislatoricæ sibi vindicent. Christianismus est summum studium virtutum omnium, non solius justitiæ, sed maxime reliquarum, quæ coactionem respuunt, & pœnas non admittunt. Summa perfectio in hoc mundo obtineri nequit, etiam in-

ter eos, qui Christiani vocantur. Punit ergo & Princeps Christianus injustos, reliquos vitiosos fert, tolerat, & stultitiam illorum cum plane expellere non possit, legibus temperat, atque iis, ne nimis evagari possit, limites præscribit. Sed hæc limitum præscriptio non pertinet ad iudices, quia est adiunctum potestatis legislativæ. Summa prudentia est, posse ferre stultos, etsi nec hoc præceptum placeat illis, qui doctrina falsæ sapientiæ infecti sunt. Doctor juris diligenter inculcat, actiones injuriarum non esse opera prudentiæ, tantum abest, ut Christianismi, qui prudentia est in eminenti gradu. Idem tamen si simul iudex est, aut assessor collegii Juridici eadem forte hora, qua istam doctrinam serio inculcavit, consulenti (& eidem illi, aut simili, qui occasionem dedit huic observationi) respondet: Und seyð ihr Cajum regen des euch zugefügten Schimpffs / daferne ihr ihn Anspruchs zu erlassen nicht gemeinet / injuriarum zu belangen wohl befugt. D. N. W. Idem acta de actione injuriarum, etiam imprudentissime & parum christiane instituta, referens, votum suum secundum regulas justitiæ profert, aut si iudex sit, exequitur. Videt summam sapientiam, & quæ nihil indulgere vult stultis, esse summam stultitiam. Videt - - Plura enim jam dixi ad salvandum iudicium meum supra datum, quam forte opus est apud prudentes. Nequaquam ergo diffiteor, sed potius ambabus largior *Abusus actionum* manibus, multa exempla occurrere, & allegari posse, evidenter *omnis injuriarum & medii hunc abusum potest* probantia, homines sæpe abuti processibus injuriarum, sive fundamentum actionis, sive media, & processum respicias, largior etiam, causam illorum abusum non solum reis, quorum est fugere, aut actoribus, qui ob levissimam rem, & a parum prudente etiam facile contemnendam, gravissimas actiones instituant, sed & Advocatis, & Judicibus esse adscribendam, qui etiam in processu supra memorato de re non bene olente, lucri, quod inde percipiunt, cum Vespasiano bonum odorem esse sibi gratulantur, & in sinu gaudent. Possẽm, si institui ratio id permitteret, exempla non pauca afferre. Ob quæ multi boni optarunt, ut abusus illi, per prudentiam legislativam coercerentur, ac ipsi justii limi-
tes

*Conficiens famosum libellum, & manifestans pa-
ri poena puniuntur.*

§. 4. Eo amplius, si quis famosum libellum
(408) invenerit, & non statim corruerit, vel com-
buserit, sed ejus tenorem dolose manifestaverit, qua-
si author, plectendus erit.

DE ECCLESIASTICIS CENSURIS. TITULUS XII.

Po-

tes ponantur. Hoc vero meo quidem judicio commodius fieri
nequit, quam ut actiones omnes injuriarum ita tollantur, ut cum
ad poenam tendant injuriantium, cura hujus poenæ & determina-
tio relinquantur officio magistratus, ita tamen, ut injuriatis salva-
maneant potestas, si magistratus ipsis justitiam administrare dene-
get, ea de re conquerendi coram principe. Ita enim coerceren-
tur injuriantes, & læsis pro natura negotii satisfaceret, & non so-
lum abusus actionis injuriarum hæcenus memorati tollerentur,
sed etiam uno quasi ictu inutiles redderentur pleræque, si non o-
mnes quæstiones, ad processum actionis injuriarum pertinentes, in
quarum decisione mirum in modum variant, & dissentiant inter
se Doctores, & Collegia JCorum, atque adeo etiam ipsa praxis
per hanc dissensionem redditur incerta, & abusus processus in a-
ctione injuriarum augetur. T.

ad §. 4.

Limitatio.

(408) Constitutum ita est in *l. un. C. de famos. libell. & con-*
ferri hic possunt, quæ eleganter traduntur ab Ludovico a Pegvera
decis. 77. & in Colleg. Argent. b. t. n. 41. Scribit tamen Menochius,
ex facto quæsitum se respondisse, eum, qui ab alio ex curiositate hu-
jusmodi libellum acceperit, ut inde exemplum retinendi, non divul-
gandi animo sumeret, extra noxiam esse, *de arb. jud. quæst. cas.*
203. n. 48. Z.

TIT.

Ponit continuationem præcedentium & sequentium.

§. I.

POSTquam (409) tam primo libro personarum, quam secundo rerum Ecclesiasticarum tractatum cum his, quæ annexa sunt summatim complexi fuimus, subinde ad reliquos venientes, judiciorum tam Civilium, quam Criminalium materiam & seriem explanavimus, delictorum & naturam & pœnas (410) bre-

TIT. XII.

ad §. 1.

(409) Brevem hic autor præmittit *ἀνακεφαλαίωσις* omni-
um eorum, quæ hæcenus per singulos libros pertractavit. Cum-
que identidem censurarum Ecclesiasticarum fecerit mentionem, (per-
has enim præcipue monarchia papalis hodie sustinetur) earum viam
plenius explicare nunc intendit. Z.

(410) Supra nota 60. prolixius actum de divisione crimi-
num in secularia & Ecclesiastica, ubi etiam mentionem feci *n. s. culares vel*
divisionis pœnarum in seculares & Ecclesiasticas. Sed quemadmo-
dum divisio illa criminum ob variam terminorum homonymiam *Ecclesiasticæ*
difficillimæ erat explicationis, ita idem etiam dicendum de divisione pœ-
narum. Vel enim pœnæ Ecclesiasticæ dicuntur intuitu fori & judi-
cium, quæ tantum in foro Ecclesiastico & a iudicibus Ecclesiasticis *fori*
dictari debent, non a seculari magistratu; Vel dicuntur Ecclesia-
sticæ, quia imponuntur tantum personis Ecclesiasticis delinquenti-
bus, i. e. Clericis, non secularibus, seu Laicis. Vel denique di-
cuntur Ecclesiasticæ, tam intuitu causæ, quam effectus. Et hoc re-
spectu pœnæ seculares dicuntur, quæ ex causis naturalibus produ-
cuntur.

cunt effectum secularem seu temporalem, puta infamiam, multam pecuniarum, incarcerationem, relegationem, poenas corporis afflictivas, vel capitales; ergo poenae Ecclesiasticae debebant esse, quae ex causis supranaturalibus producant effectus spirituales. Cum vero Spiritualitatis vocabulo perpetuo ludant Canonistae, ut hactenus in singulis libris Lancelotti offendimus, ne dubium remaneat, quid intelligam per causas supranaturales & effectus spirituales ita

*Causas supra-
naturalis
quae.*

me explico. Causa supranaturalis vocatur illa, quae producat effectum sive Spiritualem sive temporalem virtute supranaturali i. e. divina. Ita Petrus virtute divina morte temporali & aeterna puniebat mendacium in Spiritum Sanctum Ananiae & ejus uxoris Sapphirae *Act. c. 5.* Ita Petrus (nam de Christi miraculis non opus est, ut quid moneamus,) claudum virtute divina sanabat. *Act. c. 3.* Ita Paulus *I. Cor. 5. junct. II. Cor. 2.* (ut paulo post latius ostendam) virtute divina incestuosum Saram tradebat ad interitum carnis, ut

*Effectus su-
pra natura-
lis quis?*

Spiritus salvetur. Effectus supranaturalis seu Spiritus est vel qui in sensus immediate incurrit, non tamen productus est ex causa naturali, sed divina, ut morbus, mors &c. vel qui non potest nisi ex causa divina esse productus, cum & ipse non incurrat immediate in sensus, ut sunt virtutes spirituales fides, spes, charitas, inducatio hominis supranaturalis, &c. His vero suppositis, jam non mirandum, cur Doctores in enumerandis poenis Ecclesiasticis parum conveniant, & cur Lancelottus hic non de poenis omnibus, sed saltem de censuris Ecclesiasticis agat. Alii enim ut v. g. Cuchus *in inslit. Jur. Canon. tit. 10. p. m. 255. seq.* dum poenas recenset Ecclesiasticas, praeter censuras hic memoratas etiam meminit depositio- nis, degradationis, damnationis ad carcerem vel temporalem vel perpetuum, quae potissimum locum habet in depositis, beneficiorum ademptionem, detractionem in monasterium, noras & stigmata, servitutem, missionem in exilium, verbera, ademptionem privilegiorum &c. Alii ad poenas Ecclesiasticas referunt etiam irregularitatem, ut Tellez *ad c. 20. de V. S.* Sic & supra *in notis ad lib. 2. not. 117. p. 681. seq. & not. 122. p. 685. seq.* ostendi poenitentiam etiam esse praecipuam ex poenis Ecclesiasticis, quia per dicta, *nota 123. p. 688.*

item

*Variatio
Canonista-
rum in re-
censendis
speciebus
Poenarum
Ecclesiasti-
carum.*

item nota 127. 128. est præcipuum fundamentum excommunicationis, sine qua hæc pene omni robore destituitur. Ita Zieglerus mox nota 414. inter pœnas etiam refert communionem laicam & communionem peregrinam. Qui plura pœnarum genera recensent, pœnarum Ecclesiasticarum voce in significato generali usi sunt, sive sint communes clero & laicis, sive clericis propriæ, sive sint ratione effectus temporales, sive spirituales, modo ad forum ecclesiasticum & iudicia clerici pertinerent, ac in iis essent usitatæ. Contra Lancelot-latiore, sive respectu delinquentium sint communes laicis & clericis, ut excommunicatio, sive clericis propriæ, ut suspensio. Pœnas temporales ut damnationem ad carcerem, notas, stigmata, verbera, missionem in exilium &c. peculiariter considerare studio omisit, depositionem, degradationem, irregularitatem, pœnitentiam (cujus species est v.g. detrusio in monasterium) vel pro partibus vel appendicibus trium hic recensitarum censurarum habuit, pro quibus etiam communionem laicam & peregrinam habet Zieglerus nota 414. vel sub alia connexionem jam de iis tractavit in præcedentibus, ut sub prætextu Sacramenti de pœnitentia jam libro secundo factum est. Quenadmodum autem hæcenus ostensum est jus Canonicum decernere Laicos, & ex Clero stupidiore, dum docuit, Laicorum personas esse seculares, Clericos omnes spirituales, res Laicorum esse secularia, Cleri spirituales, iudicia Laicorum secularia, iudicia Cleri spiritualia, cum Clerici nihil minus quam spirituales, res Cleri & de quibus in iure Canonico tractatur, temporales, iudicia Ecclesiastica nequaquam spiritualia sint; ita iam nihil restat aliud, quam ut doceam, pœnas, quas Jus Canonicum pro spiritualibus vendit, neque quod causam, neque quoad effectum spiritualium aut supranaturalium nomen mereri, sed esse pœnas naturales, mere civiles, ac temporarias, & consequenter hanc Laicorum vanam persuasionem de spiritualitate harum pœnarum esse arcanum, si non præcipuum, tamen inter præcipua, quo videlicet totus Papatus niritur, & quo Reges Gentium subiecti sunt potestati Papæ pseudo spirituali, denique quo sublato vel negato, sua

breviter perstringentes: cum tam ratione contumaciæ, quam etiam aliorum excessuum Ecclesiasticis censuris (411) interdum aliquos innodari variis locis admonuerimus, superest nunc, ut operi finem impon-

quasi sponte corruit totus Papismus. Unde facile patet, quantus sit usus hujus observationis. T.

*Differentia
inter pœnas
& censuras
Ecclesiasti-
cas.*

(411) Uti jus Canonicum tantum non perpetuo vocibus homonymis & ambiguis humanum genus torquet, ita idem etiam de voce censurarum tenendum est, unde non solum apud Tellezium *ad d. c. 20. de V. S.* videri potest, quantus inter Canonistas diffusus sit in questione, an irregularitas sit censura Ecclesiastica nec ne, sed etiam ex sequente *nota 413.* apparebit, quod etiam pœnam & censuram sæpe opponant Canonistæ. Unde querere quis posset, quænam ex mea sententia sit potissima differentia inter pœnas Ecclesiasticas & censuras Ecclesiasticas. Sed ex dictis facile prævidenda responsio. Nimirum pœnarum Ecclesiasticarum vox generatior est, etiam pœnas quas Canonistæ ipsi pro spiritualibus nequaquam habent, sub se comprehendens. At censuræ Ecclesiasticæ sunt pœnæ quas pro spiritualibus vendit Jus Canonicum, an recte, patebit ex sequentibus notis. Confirmatur hæc observatio nostra ex definitione censuræ, quam mox Zeglerus tradit *d. n. 413.* in qua diserte sit mentio *privationis boni alicujus spiritualis*, & plura argumenta suppeditabunt notæ sequentes. Interim in antecessum adhuc nota definitionem vel descriptionem censuræ quam exhibet Tellez *ad d. c. 20. Censura est sententia & medicina respiciens ad suum ultimum finem obstinatis sanitatem & reditum in semitam rectam mediante separatione a participatione sacramentorum, & communione fidelium.* In ista siquidem separatione consistit illa modo jactata *privatio boni spiritualis.* T.

ponentes, de ipsis censuris (412) fufius & diftinctius differamus.

Quid

(412) Antequam progrediamur ad fequentia, in fingulis *Pſendoſpi-*
ritualitas
 cenſurarum ſpeciebus oſtendi pſendoſpiritualitatem, præmittamus obſervationes aliorum virorum Clariffimorum in genere poenis & *cenſurarum*
 cenſuris Eccleſiaſticis ſpiritualitatem denegantium. Ita Clericus in *Eccleſiaſticis*
ſervata.
Parrhaſianis parte. 2. p. 228. ſeq. taxat in poenis ſeu cenſuris Eccleſiaſticis Canoniſtarum, quod, non ſaltem inſignantur ob malos *106. Cleri*
 mores, ſed etiam ob diſſenſum a doctrina Cleri potentioris. Un-
 de maxime intereſſe Magiſtratos Poliitici, ne hæ cenſuræ degenerent in poenas civiles, ſeu ſeculares, quia videlicet ſenſus in doctrina non mereatur poenam. Degeneraſſe autem cenſuras Eccleſiaſticas in poenas civiles apertum eſſe, quia nimirum irrogent inſamiam & excludant a juribus & privilegiis reliquorum civium. Imo ſuppoſita hac poteſtate cenſurarum pſendoſpiritualium etiam principes ſubjectos fuiſſe cenſuris Eccleſiaſticis, atque ſic ex capitibus Rerumpublicarum mera brachia & inſtrumente Cleri facta eſſe. Porro notum eſt inter JCtos celeberrimos Lutheranos B. Brunnemannum *Juris Eccleſiaſtici lib. 1. cap. 6. membr. 9.* & B. Strykium in *notis ad illud membrum 9.* valde commendaviſſe introductionem diſciplinæ Eccleſiaſticæ in noſtras Eccleſias, eamque ſententiam partim rationibus, partim autoritatibus multorum Theologorum probare intendiſſe. Quibus reſpondere voluit JCtus Lipſienſium eximius & judicioſiſſimus Gottlieb Gerhardus Titius *Juris privati li. Ex B. Titio*
bro 9. c. 16. §§. prioribus 10. "Quousque, inquit, jus puniendi intuitu delictorum religionem concernentium, hominibus compe-
 rat, nec ne, hætenus breviter oſtenſum eſt, cumque porro, tam jus puniendi, quod in homines cadit, quam univerſum eccleſiæ regimen, Rebuspublicis eorumque Imperantibus tribuendum eſſe, ſupra *c. 1. ſeqq.* oſtenſum ſit, inde non difficuliter, de poenis vel coercitione, qua nomine diſciplinæ eccleſiaſticæ involvuntur, judi-

cari poterit. Censetur scilicet quævis Ecclesia parochialis, ejusque Ministerium habere potestatem, peccatores, qui admonitiones spernunt, aliqua castigatione afficiendi, quo hac ratione emendantur, alii terreamur, atque ita honestas & decens ordo conservetur. Effecit speciosa disciplinæ huius ecclesiasticæ sanctitas, ut etiam Scriptores Protestantes nonnulli eam, intuitu rerum-publicarum christianarum, pro re, a DEO præcepta, necessaria ac utili habeant v. Brunnemann. *J. B. l. l. c. 6. m. 9.* Sed mihi dicendum videtur, disciplinam illam ecclesiasticam, a DEO non præceptam, sed potius rem rationi contrariam, non necessariam, inutilem, occasionem & fulcrum papatus esse. Præceptum divinum vulgo repetunt ex *Levit. XIX, 17. Rom. XVI. 17. Ephes. IV. v. 11.* Vid. Stryck, *in not. ad Brunnemann. d. l. s. 1.* Sed inde nihil aliud sequitur, quam quod proximo peccanti, peccatum exprobrare, eumque hoc nomine corripere queamus, sed castigatio realis elici inde non potest. De cætero etiam circa reprehensionem verbalem modus servari debet, ne in aliis reprehendamus, quorum ipsi, & sæpe quidem in gradu maiori, sumus rei, quorsum ex parte pertinet sententia Lutheri, relata. Brunnemanno *d. l. s. 3.* E contrario laudatam disciplinam ecclesiasticam, esse rem rationi contrariam, liquet (1) ex fine, illa scilicet homines ab æterna damnatione liberare satagit Vid. Brunnem *d. l. s. 3.* quis vero credat, ferulis similique castigatione finem illum obtineri posse, prætextus igitur est, palliando dominatum Clericali inventus, verus autem disciplinæ illius scopus, dominatus, quem jam nominavi. Quodsi dicas, nihil aliud hic intendi, quam externam honestatem, quæ utrique per disciplinam illam obtineri queat, tum respondebo, ita eam esse medium mere civile, adeoque in privatum non cadere. Inconcinntas igitur disciplinæ ecclesiasticæ, hoc respectu (2) apparet ex persona, quæ eam exercere debeat, nec obest, quod officio Ministerii ecclesiastici, cognitionis & coercionis exercitium necessario cohæreat v. Brunnem. *d. l. s. 4. ibique Stryck. in not.* Media habilia, doctrinam & admonitionem, isti cohærere, satis certum, sed in illum censum male referuntur media civilia, imperium aliquod præsupponentia, Nec id obstat,

obstat, quod in primitiva Ecclesia talis disciplina obtinuerit, nam ex eo male regula constituitur, sed insignis potius est abusus; quo, ab ecclesia sui juris, ad ecclesiam, Reipublicæ subjectam & curatam infertur. Denique inconcinna etiam elucet (3) ex modo procedendi, nam Clerus ad puerorum modum, etiam adultos homines tractare intendit, quod sane intolerabile est. Equidem, in S. Scriptura modum aliquem, a judiciali procedendi modo, plane diversum, hic præscriptum esse, dici solet v. Brunnem. *d. l. §. 3.* Sed cum disciplina ecclesiastica, quæ in castigatione privata consistat, verbo divino sit plane incognita, hinc ejus peragendæ modus frustra inde repetitur. Ex his ultro sequitur, quod disciplina ecclesiastica, neque necessaria, neque utilis sit, nam magna scelerum, epicureismi & atheismi seges, non ex defectu disciplinæ ecclesiasticæ, ut censet Brunnem. *l. E. l. i. c. 6. m. 9. §. 1.* sed ex aliis omnino causis propululat, quas rerum civilium periti facile intelligunt. E contrario disciplina ecclesiastica odia, collisiones & turbas excitare apta est, quod non difficulter concedet, qui ingenium humanum; & in specie Cleri, paululum saltem intelligit. Vid. *Ord. eccles. Saxon. elector. art. gen. 10.* Merito igitur disciplina ecclesiastica, pro occasione & fulcro papatus habetur, id quod eventus satis etiam comprobant. Quod si eo delabi velis, a disciplina ecclesiastica directionem Reipublicæ & Imperantis, non esse excludendam, neque soli Clero, sed potius Collegio, ex Clericis & Laicis composito, eam committendam, v. Brunnem. *d. l. §. 6.* tum est judicium mere politicum ac nulla occurrit causa, quare sub ambiguo disciplinæ ecclesiasticæ nomine aliis remediis civilibus, illud opponamus. Et licet hætenus in constitutione disciplinæ ecclesiasticæ, nihil desiderari posset, attamen si finem sublimiorem, veram scilicet pietatem, intenderet, quæ vulgaris est persuasio, illa nihilominus improbanda foret, cum finis ille coactione & poenis humanis, a quocunque etiam hæc dirigantur, obtineri nequeat. Si & hæc in parte aliquid remittere, ac solius externæ honestatis curam, velut finem collegio illi præstitui velis, tum, minime tamen tali judicio opus esse contenderem, nam dantur jam plura in Civitatibus judicia,

Quid veniat appellatione censuræ Ecclesiasticæ, quid sit excommunicatio, quid interdictum, quid suspensio.

§. 2.

dicia, quæ reprimendis vitiis sufficere possunt. Sed ais, hæc officium suum negligunt, nec vitiis illis valide satis occurrunt vid. Brunnem. *d. l. s. 2, s. 6.* Verum quis sponsor erit, membra col. legii illius ecclesiastici, sine omni prosopopoeia, aliisque pravis affectibus, sanctissime semper munus suum esse observatura? hoc sane, ex solo nomine disciplinæ ecclesiasticæ, sibi promittere vellet, nimis fuerit simplex v. Brunnem. *d. l. §. 4. in fin.* Non multis legibus & institutis honestas externa obtinetur, sed accurata illorum observantia, hæc si quoad alia judicia occurrat, disciplina ecclesiastica non indigemus, si circa hanc, observantia & legitima executio quoque frigeat, tum illa nihil prodest. Breviter: Vera disciplina ecclesiastica consistit tantum in solida doctrina, seria admonitione, ac in primis sanctitate exemplorum, quibus peccatores in ruborem dentur v. *II. Thessal. III, 4, 15.* Si coactio accedat, sub directione Magistratus politici, ad excitandam veram pietatem; tum est medium civile, sed producendo fini ineptum: Sed ad stabiliendam honestatem civilem; medium non necessarium. Quodsi directioni solius Cleri, violenta remedia committantur, qualiscunque etiam finis illis prætexatur, tum papatus certo est metuendus, „ Hactenus B. Titius. Quodsi forte urgere velis, B. Titium non loqui de censuris ecclesiasticis, sed de disciplina Ecclesiastica, responsio prompta erit, disciplinam ecclesiasticam & censuras Ecclesiasticas esse Synonyma, ut facile constat, si quis sattem evolvere velit Eliæ du Pin *dissertationes de disciplina Ecclesiastica*, & ex nostratibus Theologis Joh. Bartholdi Niemeieri *tractatum de disciplina Ecclesiastica*. T.

*Disciplina
Ecclesiastica
& censura
Ecclesiastica
sunt synonyma.*

ad

§. 2. Ecclesiasticæ censuræ nuncupatio (413)
tria

ad §. 2.

(413) I. Distinguit Marcus Antonius de Dominis *lib. 5. de varis obser-*
Rep. Eccles. c. 9. n. 7. censuram a pœna, censuram vocat eam, quæ ^{uationes de}
 potestate clavium exercetur, & ita peccatum ligat in terris, ut etiam ^{significatio-}
 in coelis sit ligatum. Ubi vero tale vinculum aut ligamen coram ^{ne censuræ.}
 DEO non nectitur, neque animam attingit, inepte vocari dicit
 censuram, & esse tantum pœnam aliquam externam Ecclesiasticam.
 Et hinc porro negat, interdictum veram esse censuram, *n. 38.* idem
 sine dubio diceret de suspensione. Canonistæ tamen communiter
 definiunt censuram, quod sit sententia privans bono aliquo spiri-
 tuali per Ecclesiasticam potestatem prolata principaliter ad subditi
 correctionem. Aug. Barbof. *in c. querenti 20. X. de V. S.* Et certe
 nihil prohibet censuram appellare, quando Ecclesia censet de fratris
 statu & conditione, quam habuit hætenus in communione fidelium,
 & de eo statu deiecit aut sequestrat eum, vel omnino vel ad partem.
 Sed in hoc tamen non facio cum Canonistis, quod ad forum tan-
 tum externarum censuras suas restringant, ut videre licet ap. Martin.
 ab Azpilcuet. Navarr. *in manual. c. 27. n. 1.* cum utique ipsas etiam
 conscientias afficiat excommunicatio, neque effectum hunc nega-
 re possit Navarrus, *seq. num. 8. Z.*

II. Censuræ vocabulum unde & qua ratione significatum
 hunc acceperit primum, quem ex usu juris Canonici hodierni ob-
 rinet, curam nostram parum afficit. Ecquis enim omnium earum
 rerum, quæ quomodocumq; invaluerunt aliquando rationem reddere
 poterit? Sufficit nosse, per istud vocabulum exprimi & denota-
 ri severam aliquam correctionem pœnæ non ab similem, eamque ita
 describi, quod sit privatio bonorum spiritualium per Ecclesiasticam
 potestatem in criminis alicujus punitionem ad emendationem si-
 ve correctionem delinquentis inflicta. Et quia hæc pœnamere spi-
 ri-

ritualis est, in morali aliqua bonorum & commodorum spiritualium privatione consistens, poenae autem aliae civiles pleraque positivum aliquod malum continent, inde est, quod censura potius quam poenae nomen privationibus istis spiritualibus datum fuerit, quanquam non repugnet, poenam spirituales dici, siue quia in finem spirituales tendit, siue quod circa objectum spirituale versetur, & ipsam principaliter atque directo afficiat conscientiam. Et sic etiam vocabulum *censeri* usurpatur in Concilio Aurelianensi IV. c. 2. *Si quis hanc regulam irruperit, tanquam transgressor disciplinae a sacerdotibus censetur.* Z. III. 32.1.

Monita circa eas.

III. Recte notarunt de Dominis, quod interdictum, & Zieglerus, quod suspensio non sint censurae seu poenae spirituales, sed externae & politicae. Non miror, quod M. Ant. de Dominis non idem asseruerit de excommunicatione, miror, quod eam identitatem non observaverit Zieglerus, cum tamen eadem prope sit ratio interdicti & excommunicationis, ut patebit ex sequentibus. Acceptamus, quod cordatiores ex Canonistis fateantur censuras suas saltem pertinere ad forum externum, & nescio quid Zieglero in mentem venerit, ut indistincte asseruerit, excommunicationem afficere conscientias. Neque enim credo, cum admissurum esse excommunicationem Papalem & bannum Imperiale afficisse conscientiam Lutheri. Scio leges poenales, etiam non spirituales, obligare hominem in conscientia, si non repugnent rectae rationi & verbo DEI, scio poenas ipsas non injustas, etiam obligare subditos in conscientia. Sed uti poenae injustae conscientiam innocentis non afficiunt, ita nec excommunicatio. At vero, inquires, non praesumendum est, apud nos, si introderentur, futuras esse excommunicationes injustas. Ego vero: *Vitia erunt donec homines*, siue Clerici, siue Laici etiam Augustinae confessioni addicti. Porro petit principium Zieglerus, dum censuram Ecclesiasticam vocat poenam mere spirituales, & tamen mox addit, consistere eam in commodorum moralium privatione. Sane moralia bona & spiritualia toto, quod ajunt caelo differunt. Bonis Spiritualibus, quae ipse addit, homo ab homine privari nequit,

tria regulariter (414) complectitur: *) scilicet, Ex-^{*) c. 20. ext.} com-^{de V. S.} de V. S.

quit, sed delinquens seipsum iis privat delinquendo, innocens vero, etiam si centies excommunicetur & ab usu S. Ccenæ arceatur, privabitur quidem bono externo & visibili, communionis cum aliis in Ecclesia visibili, bono spirituali nunquam privabitur. An oblitus est Zieglerus ejus, quod ni fallor, dixit Augustinus? *Crede & manducasti?* Denique ideo a classe poenarum civilium non removebuntur censuræ, quod consistant saltem in privatione boni, (circa quam assertionem confer eundem Zieglerum *d. lib. 3. c. 30. n. 15.*) cum falsum sit, ipso fatente Zieglero, *omnes* poenas civiles in positione mali consistere, in o ne quidem verum, quod ipse asserit de *plerisque* poenis civilibus. Nam v. g. poena capitalis est privatio vitæ, carcer privatio libertatis, exilium privatio patriæ, multa privatio pecuniæ &c. T.

(414) I. Barbosa *d. l.* præter ista nulla admittit alia, & si ^{An plures censuræ species.} qua dentur, reduci ad illa debere contendit. Conf. H. Zoef. *tit. de sentent. excommun. n. 28.* Sane plures recensentur in antiquis Ecclesiæ monumentis poenarum species, ut est communio laica, item communio peregrina; Sed quia utraque hæc solos clericos attingit, illa depositionis, hæc suspensionis ab officio fuit effectus, & hinc ad causas suas erunt referenda. Vid. Calixtus *de excommun. sub una s. 134. seq. it §. 141. seq. Z.*

II. De numero & speciebus censurarum Ecclesiasticarum sive poenarum spiritualium non conveniunt Doctores. Communis sententia innuitur Innocentii III, interpretationi in *c. 20. X. de V. S.* qui ad quæstionem, quid per censuram Ecclesiasticam intelligi debeat, ἀπορώς responder, quod per eam non solum interdicti, sed & suspensionis & excommunicationis sententia intelligi debeat. Unde tres istæ species communiter recensentur, suspensio scil. excommunicatio, & interdictum, ita tamen, ut si quæ alia fuerint, quæ poenæ speciem gerant, reduci ad aliquam earum debeant. Refertur e-

communicationis , (415) interdicti, & suspensionis
sen-

nim eo poterunt e. g. communio laica , communio peregrina , & fi
quæ occurrunt aliæ. *Z. III. 32. 2.*

*Doctrina de
excommuni-
catione ha-
ctenus con-
fusa tradita
distinctior
propositio.*

(415) Quamvis non videbatur opus esse , ut post hæcenus
ostensam pseudo-spiritualitatem censurarum Ecclesiasticarum in ge-
nere, diutius lector detineatur in ostendenda pseudospiritualitate sin-
gularum specierum, cum tamen communis persuasio etiam apud
Protestantes regnet, excommunicationem quidem pluribus abusibus
apud Pontificios esse obnoxiam, interim tamen ob abusum non tol-
lendum esse usum censuræ vel antiquissimæ, & a DEO in V. T. in-
stitutæ aut approbatæ, vel certe captivitate Babylonica introductæ
& postea utiliter retentæ, & a Christo vel Apostolis si non appro-
batæ, saltem nec improbatæ, imo ad ipso Paulo usurpatæ, vel certe
primis Christianis seculis in usum introductæ & a Patribus Ec-
clesiæ valde commendatæ, & maximum usum hodiernum præben-
tis: cum, inquam ista cantilena tantum non ubivis reperiatur, non so-
lum jucundum lectori erit, sed & omnino necesse videtur esse, ut
quæ hæcenus pro & contra excommunicationem & disciplinam
Ecclesiasticam sæpius vel confuse vel non satis distincte disputata
sunt, distinctius, sed pro ratione instituti brevissimis proponam. Per-
suasit Papatus jam a primis Christianismi seculis, sed pedetentim &
gradatim prope universo terrarum orbi, excommunicationem esse
ab ipso DEO statim post lapsum institutam, & tam adversus Pro-
toplastos, quam erga Cainum, tum etiam in Lege Mosaica
adversus immundos usurpatam, & instituto a Mose Synedrio in
certam formam redactam, atque sic ad tempora Christi continuatam,
& a Christo approbatam, & a Paulo ac Apostolis usurpatam, postea
non solum sub Imperatoribus Ethnieis, sed etiam sub Christianis
primo, in Conciliis, postea etiam extra concilia ab Episcopis & suo
modo etiam a clero universo, maxime vero a Papa, cum magno fru-
ctu exercitam. Hujus excommunicationis formam non consistere

*Historia
controver-
sia
Doctrina
Pontificio-
rum de ex-
communica-
tione.*

sententiam. Excommunicatio, est a communione
ex-

in pœna temporali, sed spiritali, & esse adeo Ecclesiæ Catholicæ gladium spirituale, multis miraculis in novioribus seculis a DEO confirmatam, in tantum, ut etiam in bestiis excommunicatis effectum suum ostenderit, & ab Imperatoribus excommunicatis ne carnes quidem esculenta, etsi delicatiora, porrecta, devorare voluerint, quod utrumque exemplum non possit ad effectus naturales aut Politicos referri, sed haud dubie has operationes esse supranaturales & spirituales; imò excommunicationem nihil esse aliud quam clavem ligantem, Petro cum clave solvente à Christo traditam. Neque adeo his suppositis ipsos Imperatores vel Reges exentos esse a potestate hac spiritali, neque novioribus seculis demum hanc potestatem eo extensam esse, sed jam Theodosium Magnum sponte excommunicationi ab Ambrosio factæ collum submisisse &c. Atque hæc docta fuerunt ad tempora reformationis. Lutherus & Theologi Lutherani viderunt quidem mox ab initio abusus excommunicationis apud Pontificios, sed tamen excommunicationem (saltem ad minimum minorem) tam in Veteri quam Novo Testamento fundatam esse putarunt, ac optarunt, ut iterum introduceretur, plerisque tamen de oprato eventu vel desperantibus, & de rubigine clavis ligantis publice conquerentibus, quibusdam tentantibus ejus usum introducere, aut saltem ejus introductionem commendantibus. Vide Lutherum von Bann. Consilia Theologica Wittebergen-
sia & Dedekenni *sub hoc capite*. Niemeierum *de disciplina Ecclesiastica*. Pl. Reverendi Buddei *præfationem de instauranda disciplina Ecclesiastica* præmissam Comenii *Historiæ fratrum Bohemorum*. Scripta contra meum responsum super questione: an Principibus denegare admissionem ad S. Cœnam possint Concionatores Aulici? Jcti ad hæc usque tempora vel Theologis con-
tradidere non sunt ausi, vel antiquitatum Ecclesiasticarum iusta

notitia destituti, dissentire, non potuerunt, sed sufficere sibi putarunt, si illos exscriberent, aut dicta ab iis illustrarent. Dolendum, quod ad hanc classẽ etiam referri debeat ipse Zieglerus noster, ut partim ex ipsius *notis ad hunc titulum*, partim ex tractatu de Episcopis *lib. 3. cap. 11. pater*. Primus, quod sciam, ausus est B. Titius anno 1701. in *tentamine Germanico Juris Ecclesiastici lib. 3. cap. 6.* Excommunicationem non solum majorem, sed & minorem ut irrationalem & inutilem imo Reipublice damnosam rejicere, idque postea repetiit in *Jurisprud. priv. lib. 9. cap. 16.* Meam sententiam larius aperui in *notis ad Huberum de Civit. ad lib. 1. sect. 5.* Quod Reformatos attinet, non patarunt, ut videtur, primi reformatores, Zwinglius & Oeculampadius, utile esse Reipublice Christiane, ut excommunicationis usus retineretur, quare nec Helvetice Ecclesie eam introduxerunt. Alia mens tamen fuit Calvini, qui primus autor fuit constituendi Genevæ consistorium & jurisdictionem Ecclesiasticam cum potestate disciplinari, unde idem institutum in Gallie, Belgii, & Magnæ Britannie Ecclesias Reformatas est propagatum. Paulo post medium seculi 16. cum eandem disciplinam etiam in Palatinatum introducere vellent Theologi & Politici quidam, cum aliis non solum se opposuit Thomas Erastus Medicus, sed & Theses de excommunicatione conscripsit, quarum refutationem suscepit Theodorus Beza, ad quam iterum respondit Erastus. Post mortem Erasti edidit nonnemo in loco Pseudonymo ista duo scripta Erasti, quo facto & Beza suam refutationem publicavit, sed ad replicam Erasti non duplicavit. Interim cum vel pauca essent scriptorum Erastianorum exemplaria impressa, vel postea suppressa, hæc quidem hæcenus fuisse rarissima, & adeo non mirandum quod etiam apud Reformatos sententia Calvini & Bezæ communi pene consensu fuerit defensa, aut certe repetita, in primis, cum Epistola Theologorum Helveticorum sententiam Erasti approbantium, & Bezæ oppugnationem Erasti dissuadentium, quarum non paucae scriptis Erastianis fuisse adjectæ, una cum ipsis scriptis Erasti invisibiles reddita fuerint. Neque ullum hæcenus inspicere liquisit, qui Erastum aut Erastianos impugnaret, & sæpe etiam increpa-

Summa hiflorie de controversia inter reformatos, impugnante excommunicationem Thoma Erasto.

creparet, qui ipsa scripta Erasmi inspexerit, (excepto Basnagio Annalium Ecclesiasticorum autore.) Conqueritur etiam ea de re Seldenus & dum falsissimum esse monstrat, quod Erasmus sit primus Autor impugnatae excommunicationis, sed quod ejus doctrina conveniat cum antiqua Ecclesiarum Anglicarum praxi, simul de nova Eraſtianorum scriptorum editione in Belgio spem facit. Sed non credo, eam editionem fuisse in actum deductum. Post-^{& Ludovico} ea in Anglia post medium seculi præcedentis Ludovicus Molinae-^{Molinae.} us, Petri Molinaei filius, pariter Medicus, vestigia Erasmi pressit, imo gravioribus argumentis impugnavit sententiam communem, Et quamvis dissentientibus sententiam suam non persuaserit, cœperunt tamen paulo mitius de ea sentire. Ita enim Samuel Mareſius in notis ad M. Antonii Cucchii Institutiones Juris Canonici Groningæ 1660. editis ad lib. 4. tit. 11. p.m. 264. De excommunicatione minori & majori, ex Niddui & Cherem Judeorum, videatur nostrum Systema loco 16. §. 79. & seqq. Multa quæque eximia & erudita proſtant de Excommunicatione, quamvis nonnulla cum grano salis sumenda, apud Seldenum de Synedriis lib. 1. cap. 7. & seqq. Sic & Doctiss. Vir Ludovicus Molinaeus Professor Oxoniensis, mecum communicare dignatus est suum opusculum MSC. quo probat Mysterium iniquitatis potissimum se extruisse in fulmine Excommunicationis; licet pro bruto & inani terriculamento plerumque habendum fuerit: Nolim tamen rei, ut reor, in Dei verbo fundatæ, usum penitus rejici, propter insolentem illius abusum in Papatu: Quanquam nec illius usus puomiscue & temere, ut apud Anabaptistas, debeat usurpari, ac ut ait Poeta:

Cuncta prius tentanda, sed immedicabile vulnus

Ense recidendum, ne pars sincera trahatur,

Cum autem in medicinam dicatur propinari, eo ipso panis proprie dictis & judiciariis accenseri non debet. Scripta Molinaei, quæ vidi, sunt, quamvis & ipsa sint rarissima, 1) Parænesis ad edificatores imperii in imperio. Quo anno hæc Parænesis fuerit edita dicere nequeo cum ea jam non sit ad manus. Quæ
tamen

tamen ad doctrinam de excommunicatione pertinent ex *ejus cap. 11. ad 15. excerpti in notis ad Huberum de jure civitatis l. 1. sect. 5. cap. 6. p. 211. seq.* (uti etiam *ibidem ad d. sect. 5. cap. 1. p. 166. seq.* plura ad controversiam Erasti cum Beza pertinentia annotavi, & p. 213. *seq.* Epistolam Rodolphi Gualteri ad Bezam adjeci.) 2) *Papa Ultrajeſtinus seu Myſterium iniquitatis reductum a Clarissimo viro Gisberto Voetio in opere Politiae Ecclesiasticae autore Ludovico Colvino* (i. e. anagrammatice Ludovico Molinæo) *Londini 1668.* (Atque hoc videtur Mareſius in *MSC.* vidisse.) 3) *Strictura in breves & succinctas ut putatur Reyneri Vogelsangii animadversiones in dissertationiunculam, cujus titulus est: Papa Ultrajeſtinus. Autore Christiano Alethocrito. Accessit Ludovici Molinæi Epistola ad Nobil. Virginem Annam Mariam a Schurman. Londini 1670.* 4) *Jugulum cause, seu nova, unica, compendiaria & una propemodum periodo comprehensa ratio, per quam totus doctrinarum Romanensium complexus, de quibus lis est inter Protestantes & Pontificios & una Papa, ejusque imperium funditus everitur. Juxta exemplar Londinense Anno 1671.* Est enim nomen Autoris nullum ibi appareat, tamen ex epistolis tractatui præmissis & potissimum ex *Epist. 70. p. 305. ad Electorem Palatinum Carolum Ludovicum* constat, nullum esse alium quam Ludovicum Molinæum, cum ibi disertis verbis paræneseos suæ ad ædificatores imperii in imperio mentionem faciat. Alia scripta affinia aliorum autorum citavi in *cautelis circa præcognita Jurisprud. Eccles. cap. 1. §. 9. p. 5.* quorum & ipsorum non pauca rarius apparent. Est tamen in omnium prope manibus doctissimi Angli Johannis Seldeni tractatus *de Synedrjiis Ebraeorum ubi libro 1. a cap. 6. ad caput 13. a p. 55. ad p. 377.* historiam ortus & progressus excommunicationis & controversiarum circa eam, ex antiquitatibus Judaicis pariter & Christianis magna cum diligentia & non minore judicio proponit. Saltem id dolendum, quod eruditissimus scriptor, uti in aliis scriptis, ita & hic ostenderit, quod nec dono perspicuitatis nec amoris ordinis præditus fuerit, unde etiam

Johannis
Seldeni sen-
tentia.

iam operam dedi, ut in *notis ad Huberum d. l. p. 217. seq.* doctrinam Seldeni in ordinem redigerem, secundum usum excommunicationis apud Ethnicos, Judæos, & Christianos, & apud hos considerando tempora 1) Christi & Apostolorum, 2) post mortem Apostolorum ad tempora Constantini, 3) a temporibus Constantini ad secula sequentia. Quamvis autem Seldenus in eo totus sit, ut doceat, excommunicationem nihil minus esse, quam pœnam spirituales, sed inventum mere humanum, ac Reipublicæ in qua Magistratus Christianus sit, valde noxium, atque sic doctrinam Erasmi & Ludovici Molinæ, hætenus cum libris eorum suppressam, defenderit, non tamen reperire hætenus potui ullum, qui hæc sententiam Seldeni erudite vel refutaverit, vel saltem refutare voluerit, nisi quod Iohannes Clericus in peculiari dissertatione adjuncta commentario in libros Josue & reliquos historicos V. T. ostenderit, Synedrium Judæorum nec a Mose fuisse institutum, quæ alias communis sententia est, nec sub Regibus Judaicis & Israeliticis fuisse, nec sub Regibus Persarum seu in captivitate Babylonica ortum esse, (quæ est sententia Seldeni,) sed demum sub Seleucidis tempore Maccabæorum incœpisse. Sed hæc quidem dissensio doctrinæ Seldeni de scopo & usu excommunicationis magis prodest, eamque juvat, quam ut ei noceat. Post Seldenum Clarissimus Basnagius in *Historia Judaica lib. 5. cap. 18. p. 788. seq.* quod de excommunicatione Iudaica agit, retenta doctrina Clerici modo memorata de origine Synedrii, sententiam Seldeni, quod excommunicatio fuerit gravissima pœna civilis non spiritualis, valde illustrat, & simul argumenta suppeditat, quod nonnulli abusus crassi excommunicationis Pontificiæ a Rabbiniis ortum fuisse, de quibus forte in sequentibus. Sed & alter Basnagius Auctor *Annalium Ecclesiasticorum* in medio Tomi II. *dissertationes* quasdam inseruit, in quarum 1. p. 475. *seq.* docet contra communem sententiam: *Tradere Satane* in loco 1. *Cor. 5.* nou significare excommunicationem, sed intelligendum esse de immissis a Paulo per Satanam tormentis in corpus incestuosi. Dissert. 2. p. 478. *seq.* ostendit, differentiam inter excommunicationem Christianam & Judaicam

exclusio. (416) Interdictum Ecclesiasticum, est a cer-

taicam, quod Judaica fuerit actus forensis, adimens jura civitatis, Christiana vero sit decretum presbyterii privans sacris. Dissertatio-
ne 5. p. 48. *Jej.* probare vult adversus Erastum, excommunicationem Christianam esse rationibus iustis subnixam (§. 2.) eamque fundari in Scriptura; *Tollite eum de medio I. Cor. V.* rejecta explicatione Erasti item *I. Cor. X.* in verbis: *Panis quem frangimus, est communicatio corporis Christi.* (§. 3.) Cur magis ab usu cœnæ, quam in V. T. ab usu Paschatis peccatores arceri debeant. (§. 4.) Probat etiam excommunicationem ex antiquitate (§. 5.) &c. Nobis uti jam cum Canonistis negotium est, ita sufficiat jam, ista paucis indicasse. Reliqua notabilia sequentibus ad hunc & sequentem titulum observationibus reservabimus. T.

*Varia mo-
nita circa
definitionem
excommunicati-
onis.*

(416) I. Nimis generalis est hæc definitio, quippe quæ simpliciter de omni societate, etiam mere civili, intelligi possit. Rectius describitur, quod sit censura Ecclesiastica, per quam cu-
jusvis partis Ecclesiæ membrum, ob scandalosum crimen in vita, aut falsam & scandalosam professionem in fide suspenditur, vel etiam plane excluditur a communione, tum interna, gratiæ spiritualis, tum externa, verbi & sacramentorum, nec non conversationis fraternæ, quæ Christianis tanquam fratribus etiam extra coetus sacros intercedit. Hülseman, *de corrept. fratern.* §. 18. n. 131. Perperam igitur etiam hic statuunt Canonistæ, quod excommunicatio nihil operetur quoad Ecclesiam triumphantem & quoad DEUM. Navarr. *d. l. n. 2. Z.*

II. Recte facit Zieglerus, quod ante omnia de justa definitione excommunicationis sit sollicitus, ubi initio recte monet, definitionem Lancelotti nimis generalem esse. Est enim non realis, sed saltem nominalis & Grammatica. Adde, quod communionis etiam in Ecclesia sint varia genera, unde non sufficiet, etiamsi definitionem Lancelotti supplere velis, dicendo, excommunicatio-

tio.

certis sacramentis, & omnibus divinis officiis & sepul-

tionem hic esse exclusionem a communione Ecclesiastica. Communio nempe in Ecclesia vel generalis est & universalis, vel specialis & particularis. Illa est omnium fidelium inter se & cum capite hujus corporis mystico, quod est Christus. Talis enim communio nihil aliud est, quam ipsa Ecclesia, quatenus unum corpus constituit. Specialis autem aut particularis communio diversimode se habet, prout sunt in corpore illo mystico distincti aliquot membrorum ordines, quomodo in corpore naturali digiti suam in manu habent communionem. Hæc communio specialis ad exemplum personarum est vel Laica vel Clericalis sive Ecclesiastica in specie sic dicta. Laica fere una est & simplex, quæ proinde facit, ut Ecclesia dicatur communio sanctorum. Et hæc etiam spectat ad Clericos, dicitur tamen Laica, ut distingui possit a Clericali, quæ magis restrictior est. Communio Laica enim in eo consistit, ut quis cum fidelibus consistat, precetur, & Eucharistiam accipiat. Clericalis vero communionis tot sunt genera & species, quot sunt ministrorum Ecclesiæ ordines & gradus, v.g. Episcoporum, presbyterorum, diaconorum. Unde qui diaconus v. g. est, non debet sibi vindicare ea quæ sunt Episcoporum, & gradu v. g. Episcopatu moti vel suspensi non poterant dici, quod essent in communione Episcoporum, contra qui integrum suum gerebant munus recte *κωναννὸι* dicebantur h. e. ejusdem communionis, & quod sibi invicem communicarent. Sed propterea, qui communione ordinis & gradus privabatur non illico in majorem aut minorem excommunicationem incidebat. Quotiescunque igitur in antiquis Conciliis Clerici a communione sejungi debere dicuntur, toties id saltem de clericali communione intelligendum est. Græci eleganter distinguunt *καταγράφειν* deponi & *ἀφαιρεῖσθαι*, segregari seu excommunicari, dum ostendere volunt, propter crimina nonnulla Laicos excommunicatione, Cle-

pultura Ecclesiastica facta prohibitio. Suspendio, est
inha-

ricos vero sola depositione fuisse punitos. Qui a communione Clericali removebantur, laicæ tantum communionis participes erant, neque in ordinem Ecclesiasticum recipiebantur amplius. Alia similiter solis Clericis irrogabatur poena, quæ dicebatur communio peregrina, quæ in eo constituisse videtur, quod communio peregrina non perinde ut Laica, Clericos in ordinem Laicorum coegerit, sed fecerit quidem, ut catalogo Clericorum expungerentur, Clerici tamen non esse desinerent, cum rescribi in matriculam, & dignitatem recipere potuerint. Ratio denominationis videtur nata ex eo, quod Clerici peregrini olim, qui sine Episcopi sui literis formati advenissent, ad Ecclesiæ communionem non admitterentur, sed seorsim sumtibus Ecclesiæ in loco separato alerentur &c. Quæ singula fusius exponit Zieglerus *de Episcopis*

Dissensus E. l. 3. c. 11. s. 9. ad s. 16. p. 588. seq. Magna porro inter Erastum rasti & Beza de definitione excommunicationis fuit differentia. Cum enim Erastus *th. 8.* dixisset, excommunicationem nihil aliud esse, quam publicam & solennem sacramentorum, præsertim cœnæ dominicæ interdictionem, præeunte seniorum cognitione, quo peccantes resipiscant, rursusque ad sacramentorum perceptionem admittantur; reprehendit Erastum Beza *de vera excommunic. p. 3.* quod neque cuius autoritate & a quibus feratur sententia, nec quibus de rebus feratur, satis explicet. Ad hunc defectum suppleendum istam definitionem substituit Beza. Excommunicatio est sententia, qua in nomine Domini congregatum presbyterium legitima præeunte cognitione & conscia (si sit opus) Ecclesia, pronuntiat, quempiam, qui a DEO sese alienarit, & Ecclesiam (id est presbyterium) non audierit, ejectionem quoque videri ab externa Ecclesiæ societate, tantisper, dum ex ipsius testata resipiscencia, quoad ejus fieri debet, ac potest, vel toti Ecclesiæ conscia, vel Ecclesia non facta conscia, presbyterio constitit, eum esse DEO

re-

inhabilitas quædam ordinum, vel officiorum execu-

cu-

reconciliantur, quam definitionem postea prolixius explicat Beza
p. 4. seq. & præcipue urget: DE UM ipsum esse excommu-
 nicationis autorem, presbyterium saltem iudicii divini esse inter-
 pretes: item, excommunicationem in terras esse consequens &
 declarationem alterius excommunicationis antecedentis & occultis
 oris factæ in celis &c. Erastus contra *in confirmat. thesum p.*
67. seq. urget, se non potuisse ita definire excommunicationem;
 quia institutionem ejus divinam non agnoscat, sed habeat pro
 commento pure humano &c. Supposita hac disceptatione Erasti
 & Bezæ de definitione excommunicationis facile conjici potest,
 unde nata sit Hulsemanho definitio, cui adhæret Zieglerus. *in*
not. præc. Dissensus præcipuus circa definitionem excommuni-
 cationis ad tria genera reduci potest. 1) ratione efficientis: An *Tres quæsti-*
 excommunicatio sit institutum divinum, an inventum pure hu-
 manum? 2) ratione formæ, an excludat saltem a communione *præci-*
 externa humana, an vero etiam ab interna gratiæ divinæ? 3) ra-
 tione effectus: an inferat infamiam civilem nec ne? Siquidem
 in apico est, excommunicationem esse poenam mere civilem, si
 est inventum pure humanum, si excludit saltem a communione
 externa, si operatur ignominiam. Excommunicationem esse in-
 ventum mere humanum dubitari hodie amplius non potest ab iis, *1) An ex-*
 qui non præjudicio autoritatis plane sunt occæcati, postquam *communicatio sit insti-*
 Seldenus & Cléricus ostenderunt, (vid. dicta *not. 415.*) excom-
 municationem esse inventum Judæorum demum in captivitate Ba-
 bylonica aut adhuc tardius tempore Maccabæorum. Unde sua
 sponte cadunt objectiones Canonistarum de excommunicatione
 Adami & Caini, de quibus alias inter Erastum & Bezam prolixior
 fuit disputatio. Quin & ipse Augustinus, adductus Erasto
ib. 52. p. 41. eo ipso, quo factum Moysi in transgressores
 gladio advertentis, & Pincæ adulteros occidentis, præfigurasse scrip-

cutionem impediens. Sed ne de omnibus simul tractan-

fit excommunicationem futuram ecclesiasticam, necessario faretur, tempore Mo'is excommunicationem nondum fuisse in usu, aut jam tum a DEO institutam, Unde & hodie vel paululum prudentiores ex nostris pudet mentionem facere institutæ divinitus excommunicationis in veteri testamento, sed potius, ne a Judæis ad Christianos derivatam esse excommunicationem fateri cogantur, aliis persuadere cupiunt, acsi Christus eam Matth. 18. v. 15. 16. 17. discipulis suis præceperit. Vid. Dn. Buddei *Theol. moral. P. 3. c. 3. §. 63. p. 953.* Quoniam tamen nobis hic cum Canonistis potissimum res est, & ab ipsis Pontificiis illa quoque sententia ad nostros est propagata, videamus, ad quos potissimum textus provocent, ut exinde probent, excommunicationem a Christo si non institutam, saltem approbatam,

Objectio. ex vel præceptam, & ab Apostolis quoque usurpatam fuisse. Novis-
locis quibus-
dam N. Test.

tionibus & monitoriis c. 1. p. 38. seq. eum in finem etiam allegat Matth. c. 18. in verbis: *fit tibi sicut Ethnicus & Publicanus*, & quod Paulus post excommunicationem incestuosi 1. Cor. 5. præcipiat. quod cum fratribus peccatoribus *ne quidem cibum sumere debeant.* item 11. *Thessal. 3.* præcipiat, quod illis *non debeant commisceri* qui non obediunt verbo Pauli; porro, quod 11. *Joh. 10.* Johannes prohibeat, ne quis *in domum recipiat*, aut *ave ei dicat*, qui doctrinam ejus non afferat. Sed jamdudum satisfecit hisce argumentis Erastus, & quamvis ejus doctrina suppressa fuerit, non potuerunt tamen impedire, qui in reliquiis Papatus occultandis interesse habent, quo minus eadem veritas ab aliis fuerit repetita. Tantum abest ut

ad Matth. c. 18. Christus Matth. 18. capite de excommunicatione egat, ut potius nihil aliud intenter, quam ut Christiani non statim litigare debeant coram magistratibus Ethnicis, sed potius debeant prius alla remedia tentare. Docet hoc non solum integer contextus, sed & collatio cum doctrina Pauli 1. Cor. V1. v. 1. seq. His vero remediis frustra ob-

stantes, legentibus difficultatem ingeramus, distin-
cte

observatis tum demum, ut publicanum & ethnicum habendum esse contumacem istum, id est, tum conveniri posse a laico lædentem coram magistratu, uti recte conveniret statim publicanum & ethnicum, intuitu quorum illa remedia prius tentanda frustra & imprudenter adhiberentur. Et jam Augustinus *in serm. 16. de verb. Dom. ap. Matth.* hoc vidit, locum Matthæi non de exclusionem a sacramentis sed de privatarum injuriarum pia transactione esse intelligendum, citante Erasmo *ib. 56.* qui etiam Brentium pro eadem sententia adducit. Accedit, quod hæc verba de excommunicatione vel id eo intelligi nequeant, quia excommunicatio de Ethnico non poterat prædicari, & Publicani etiam exosi quidem essent Judæis, non tamen permittebatur Judæis, ut publicanos excommunicatione sua infamarent. Vide Seldenum *de Synedr. l. 1. c. 9. p. 195. seq.* Tantum verba, quæ sequuntur statim de clave ligante & solvente, non videntur admittere explicationem memoratam. Scilicet quamdiu clavis ligans & solvens de retentione & remissione peccatorum explicantur. Sed jam supra *ad lib. 2. not. 154. sect. 1. & 2. p. 717. seq.* ostensum fuit, alium plane sensum clavis ligantis & solventis, cum excommunicatione & absolutione a peccatis nihil commune habentem, esse intelligendum, eamque in rem eruditissimi ex Doctoribus Protestantibus fuere adducti. Prolixius etiam probat Seldenus *d. l. p. 201. seq.* quemcunque etiam sensum habeant istæ claves, non tamen hoc loco posse illa verba adduci ad probandum, quod excommunicandi potestas sic omnino tradita fuerit aut firmata. Adde etiam Basnagii *Histor. Judaic. l. 5. c. 5. p. 167.* ubi pariter clavam ligandi & solvendi de potestate Doctorum decidendi controversias de rebus licitis & prohibitis exponit. Alter locus *1. Cor. Ad 1. Cor. 5. 5.* adhuc minus probat, Apostolum excommunicasse incestuosum aut ejus excommunicationem præcepisse. Equidem de eo non disputabimus, quid per *tollere e medio* hic significet Paulus *v. 2. an* videlicet

licet intellexerit pœnam capitalem, aut mortem delinquentis, uti voluit Erastus, (qui etiam *th. 59. p. 45.* pro hac sententia citat Augustinum *lib. 3. contra Parmen.*) an vero alius sensus fuerit, ut voluit noviss. Bafnagius *Annal. Eccles. Tom. 2. diss. 3. §. 3. p. 841.* sufficit, quod certum sit, *posse* quidem tum Paulum explicari de excommunicatione, sed nihil afferri quod *præcise debeat*. Adde quod Seldenus *d. l. 1. c. 8. p. 149.* notaverit, codices quosdam veteres non legere τὸν πονηρὸν, sed τὸ πονηρὸν, cui lectioni quidem contradicit Bafnagius *d. l.* sed absque ratione. Porro quod Canonistæ velint Paulum ipsum etiam excommunicasse incestuosum, dum dicit, *se ipsum tradidisse Satanae v. 5.* ita a sensu communi alienum est, ut hodie id fere omnes fateantur, etiam qui excommunicationis usum valde optant, Adduxi jam supra *in fine not. 415.* dissertationem 1. ipsius Bafnagii, sententiam illam rejicientem. Ipse etiam Dn. Buddens *d. p. 957.* fatetur, ista verba non de excommunicatione sed de potestate extraordinaria, corporis afflictiones peccatoribus immittendi, Apostolis concessa, esse intelligenda. Adde quod ipse Eveillon, *d. tract. cap. 2. ars. 2 p. 48. seq.* prolixè doceat, tres esse modos explicandi phrasin : *tradere Satanae*, 1) ut significet, ad possessionem diaboli actualem, 2) ad tormenta corporis aut morbos per Diabolum inferendos, 3) ejectionem ipsam ex Ecclesia seu excommunicationem, autoritate videlicet Pseudo-Clementis, Augustini, Chrysostomi &c.

Ad prohibitionem conversionem cum delinquentibus. Denique quod monitum Pauli ibidem *vers. 11.* attinet, quod non debeant comedere cum peccatoribus aut *commisceri* cum iis *II. Thessal. 3.* aut eos *in domum recipere* vel *salutare II. Joh. 10.* recte Seldenus *d. l. 1. c. 8. p. 148.* (quamvis ab eo dissentiat; sed absque ratione, Zieglerus supra *ad lib. 3. nota 154.*) Cibum cum ejusmodi non capere, non commisceri, uti &c., hæreticum vitare & id genus alia in N. T. monita, non magis mihi videntur; Excommunicationem, quo trahisepius solent, innuere, aut spectare, quam in veteri: Beatus vir, qui non abiit in consilio impiorum &c. aut: Non sedi cum consilio vanitatis, & cum iniqua gerentibus non introibo, id genus compluria. Neque enim in his, nec in illis quid continetur, quo status personæ alicujus, ut in excommunicatione.

ne per separationem, mutandus, sed tantum peculiaris vitæ institutio, seu consilium illi, qui sic non commisceretur, cibum non sumeret, hereticum vitaret, in consilio ejusmodi non sederet, nec sic introiret. Adde quod ipse Zieglerus d. not. 154. fateatur, phrasibus ejusmodi interdicti conversationem non quamvis, sed familiarem. Ut taceam, quod Canonistæ satis crasse commiscuerint fugere, (id est vitare hæreticum) & fugare, non comedere & alterum a comessione arcere &c. cum tamen sint distinctissima &c. Ad de Titium *Jur. Priv. l. 9. c. 16. §. 16.* Porro excommunicationem consistere saltem in exclusione a communione externa hominum, non ab interna gratiæ divinæ, sic probatur. Conveuiunt enim in eo omnes, excommunicationem esse exclusionem a sacramentis, & interna an ex eo præcisè differentiam quaerit Basnagius *dissert. 2. circa finem in medio Tomi II. Annal. Eccles.* inter excommunicationem Judaicam & Christianam, quod Judaica sit actus forensis adimens jura civitatis, Christiana vero decretum presbyterii privans sacris. Sed cum controversum valde sit, an presbyterium magistratui contradistinctum posset juste hanc potestatem prætereendere? controversia vero ista rite solvi non possit sine quaestione præcedente præjudiciali, an excommunicatio sit actus spiritualis, an temporalis? seu an excludat a communione interna an externa? facile prævideri potest, differentiam istam excommunicationis Christianæ a Judaica parum profuturam esse illis, qui adeo reintroductionem excommunicationis optant, si illa exclusio a sacramentis est saltem exclusio externa. Externam esse nemo negare potest, cum & causa & effectus incurrant in sensus cujuslibet, sive probi sive improbi. Esse tantum externam non internam fatetur & latius monstrat Basnagius *dissert. 3. §. 13. p. 486. seq.* cum quibus tamen non videntur cohærere dum statuit, sacerdotes excommunicationis sententia declarare & sequi præcedentem excommunicationem divinam. Nimirum solent non pauci ex Pontificiis docere, excommunicationem in his terris præcedere excommunicationem divinam in cœlis. Sed quia ista assertio videbatur aliquid, prope dixerim blasphemum, continere, inde statuerunt etiam multi ex Pontificiis doctoribus, ligare aut solvere ni-

hil aliud esse, quam homines aut jam a DEO ligatos aut jam solutos declarare, quorum sententiam sequitur Basnagius *d. l. §. 15.* Verum si dicendum quod res est, non video, quomodo illi qui cum Basnagio sentiunt, possint ex sua sententia respondere objectioni Maldonati ibidem adducti, provocantis ad dictum Matthæi: *Quæcunque ligaveritis in terris erunt etiam ligata in cælo &c.* Dico ex sua sententia. Nam ex nostra facilis est responsio, textum illum & clavem ligantem per paulo ante dicta, plane non esse intelligendos de excommunicatione. Denique omnem excommunicationem producere non effectum spirituale, sed esse nihil aliud quam poenam temporalem, ad minimum ignominiam producentem, probatur exinde. 1) Excommunicatio ab hominibus tantum inventa est, & quidem ob causas mere politicas (per tradita a Seldeno *d. l. c. 7. p. 74. & de l. N. & G. sec. discipl. Hebr. l. 4. c. 8.* Adde cautelas nostras circa præcognita Jurispr. Eccles. *c. 18. p. 15.*) ergo nec effectus potest esse nisi politicus. 2) Datur (etiam ex mente dissentientium) injusta excommunicatio, fatente Augustino, ex quo consolationem pro injuste excommunicatis docet ipse Basnagius *d. dissert. 3. §. 21. p. 470.* & tamen hæc vere a sacramentis excludit, & adeo est vera excommunicatio. Ergo hujus effectus non potest non esse nisi mere civilis. 3) Si excommunicatio est saltem exclusio externa, non potest ea producere effectum poenæ spiritualis. 4) Fugere alios implicat privationem aut cessationem honoris, fugare & a communione aliorum externa eos excludere sine positione ignominiae intelligi nequit. Video hic quidem iterum Basnagium *d. dissert. 3. §. 12.* dissentire, & asserere, quod excommunicatio presbyterii excludens a sacris non privet aliquem dignitate, honore, auctoritate, sed quod hoc solum faciat excommunicatio Hildebrandina, verum nec video ullam rationem istud assertum probantem, nec possibilitatem id probandi, postquam in antecedentibus ipse docuerat, effectum omnis excommunicationis esse saltem externum, non internum. Ni fallor Zieglerus alicubi ideo negat, excommunicationem posse haberi pro poena humana, quia tendat ad medicinam & emendationem excommunicati, Sed oblitus est haud dubie Jctus Consultissi-

4) An Excommunicatio sit poena mere temporalis an spiritualis?

mus,

ste de singulis differamus, (417) ac primum de Excommunicatione.

DE SENTENTIA EXCOMMUNICATIONIS.

TIT. XIII.

Minor excommunicatio a perceptione sacramentorum, Major etiam a fidelium communione separat.

§. I.

EXcommunicationum duæ sunt species, (418) minor

mus, omnem poenam civilem esse medicinale[m] intuitu totius corporis reipublicæ, intuitu vero ipsius etiam delinquentis medicinales esse omnes poenas non capitales. T.

(417) De interdicto & suspensione dicemus infra speci- *Remissa,*
alibus titulis, & nunc sequemur autorem κατὰ πόδα. Z.

TIT. XIII.

ads. 1.

(418) Marcus Antonius de Dominis addit tertiam, quæ so- *Disputatio*
lo consortio excludit, non etiam perceptione Sacramentorum, *I. contra M.*
5. de Rep. Eccles. c. 9. n. 12. quando scilicet Ecclesia aliqua negat
suam communionem alii Ecclesiæ; & talem excommunicationem ne- *A. de Domi-*
gat esse proprie dictam censuram, sed vel nudam poenam, vel
cautelam aut præservativum aliquod. Sed enim, uti ante dixi,
non satis apparet, cur censuræ nomine venire non debeat judi-
cium Ecclesiæ de membri alicujus, aut etiam integræ alterius Ec-
clesiæ, statu & conditione. Deinde si particularis aliqua Ecclesia
negat suam communionem alteri Ecclesiæ, negabit etiam Ecclesiæ
illius membris sacramentorum apud se perceptionem. Et hæc ta-

c. si quem nor scilicet, & major. (419) Minor est, (420) per
h. t. c. a. n. o. bis de exceptis.

men subtrahio communis Christianorum beneficii non est quædam inter majorem & minorem excommunicatio media, uti etiam Esthius putavit in *comm. ad 1. Cor. 5. & 2. Thess. 3.* sed revera videtur pertinere ad minorem excommunicationem. Quanquam enim per subtractionem mæ Ecclesiæ nulla videatur proprie fieri excommunicatio, quippe quæ potestatem aliquam præsupponit, quam non habet Ecclesia in Ecclesiam; Quia tamen excommunicatio nihil aliud est, quam privatio communionis, quam aliquis habuit sive jure solo, sive jure & exercitio simul, nihil interest, ab utra parte rumpatur illa communio. Et quia communio sanctorum externa reciprocam communionem requirit, i. e. mutuum dationem & acceptionem Sacramentorum, consequens hinc est, negationem admissionis ad nostra sacra, & prohibitionem accessio- nis ad sacra aliorum, in effectu non nisi excommunicationem esse. Agit enim hinc Ecclesia adversus Ecclesiam eodem modo, quo Respublica adversus Rempublicam, quarum neutra superiorem agnoscit. Z.

(419) Fuit etiam Judæis usurpata excommunicatio major & minor, a quibus postea eadem divisio translata est ad Christianos, quamquam in quibusdam effectibus alterata fuerit, quod latius ostendit Seldenus de *Synedriis lib. 1. c. 7. p. 74. seq. c. 8. p. 141. seq. & c. 9. p. 180. seq.* Contra Basnagius *d. dissert. 3. §. 16. seq. p. 488. seq.* Excommunicationem dividit in negativam, id est separationem fidelium ab hæreticis, & positivam, ubi cum autoritate (id est coactione) separantur excommunicati a fidelibus. Hanc positivam iterum dividit in mortalem, quæ perpetuo ab Eucharistiæ usu prohibuerit delinquentes, & medicinalem, quam solam retinendam esse dicit, eamque demum in majorem & minorem subdividit, hoc modo, ut minor præcedere debeat, si vero accedat pertinacia, tum minori majorem succedere debere, qua contumaces, tanquam deplorata mor-

Divisio hæc a Judæis ad Christianos translata. Monita circa alias excommunicationis divisiones a Basnagio tradita.

per quam quis a sacramentorum participatione (421)
con-

mortuæque membra gladio extremæ censuræ rescandî sint ab omni communione fidelium, ita tamen, ut a concionibus non sint arcendi, utpote ad quas etiam Ethnici, Judæi & Hæretici sint admittendi. Sed non est, ut a divisione recepta recedamus. Quemadmodum enim illa excommunicatio negativa, est excommunicatio plane improprie dicta, cum quis fugit homines prævos, nequaquam autem eos fugat; ita divinæ nequeo, quomodo excommunicatio illa medicinalis major Basmagii differat ab excommunicatione illa mortali, quam tamen ipse omni medicinali, tanquam speciem diversam opposuerat. T.

(420) Cum plerique ex nostratibus fateantur, majorem excommunicationem non pertinere ad ministros Ecclesiæ, ut mox videbimus, valde tamen commendat introductionem excommunicationis minoris, præter ea, quæ modo nota 416, docuimus, quod exclusio a sacra cœna, adeoque etiam minor excommunicatio sit inventum humanum nil nisi effectum externum & pœnam mere civilem producens, adhuc illud notari velim: minorem per modo dicta a Basmagio omni effectu destitui, neque finem consequi, nisi adversus contumaces sequatur excommunicatio major, quod etiam in omnibus pœnis civilibus obtinet, ut crescentibus delictis etiam pœnæ crescere debeant. Deinde & illud constat, non potuisse Papatum ad excommunicationem majorem procedere, nisi antea minor in usum fuisset introducta, adeoque fuisse primum fundamentum excommunicationis majoris. Hoc sublato, sua sponte corruiat major, Sublata majore minor inutilis est. Unde vel utraque erat defendenda, vel utraque oppugnanda. T.

(421) Non autem a communione audiendi verbum divinum. *Limitatio.* Hæc enim gratia etiam catechumeni gaudent, etiam ad communionem sacramentorum nondum admittantur, Z.

conscientia, (422) vel sententia arceatur. Major est, (423) per quam quis non solum (424) a sacramentorum

Explicatio.

(422) Hoc verbum videtur referri debere ad excommunicationem canonis sive latæ sententiæ, de qua mox. Z.

*Major est
pena civilis.*

(423) Major, uti Lutheri ætate usu & exercitio Pontificiorum invaluerat, in articulis Schmalcaldicis vocatur pœna civilis, non pertinens ad ministros Ecclesiæ tanquam iudices ordinarios. Propter quod etsi reprehendat Lutherum Didacus Covarruvias in *relect. c. alma mater de sent. excomm. in 6. part. 1. n. 9.* negari tamen nequit, non mansisse apud Pontificios excommunicationem in terminis censuræ Ecclesiasticæ, sed in civilem degenerasse pœnam, dum scilicet Pontifex per talem excommunicationem omnia societatis humanæ vincula, quæ inter parentes & liberos, magistratum & subditos, Virum & Uxorem intercedunt, relaxat. In sensu enim Ecclesiastico & genuino major excommunicatio civili hac communiōe non privat, sed tantum sacra conversatione piorum. Et hæc summum futuri iudicii præjudiciū dicitur Tertuliano *apolog. c. 39.* si quis ita deliquerit, ut a communicatione orationis & conventus & omnis sancti commercii relegatur. Z.

*Varie observationes
de excommunicatione.*

(424) Reperitur ille locus in articulis Smalcaldicis *artic. 9.* Ipse Zieglerus *de Episcopis lib. 3. c. 11. §. 17. p. 593.* notat: Excommunicationem in sensu famosiore non aliam denotare, nisi majorem, quam quasi propriam Episcopo faciunt Canonistæ, cum minorem etiam ab inferiore, qualis est plebanus, irrogari posse contendunt, per *c. 3. de offic. jud. ordin.* & propterea excommunicatio illa major mucro Episcopi dicatur, *c. visis C. 16. q. 1.* Recte igitur notarant Wirtebergenses *Consil. P. I. p. 1074. b.* Papam vocare excommunicationem, suum gladium spiritualem, cum tamen gladius spiritualis tantum sit, & esse debeat verbum DEI. Sed cum tamen plurimi dicant, excommunicationem minorem etiam esse gladium spiritualem, annon eadem objectio de verbo DEI &

*En est gladius
pseudo-
spiritualis
Pape.*

his

DE SENTENTIA EXCOMMUNICATIONIS. 2155
rum excluditur perceptione, verum etiam a com-
muni.

his obstat, sagaciores videant, Certe ob hanc rationem cautioresex Principibus Evangelicis noluerunt, ut pastores, pro lubitu absque consensu senatus Ecclesiastici vel Consistorii, cujus utriusque Princeps caput est, eam exerceant, quam dispositionem fufius defendi jam supra *nota 218. ad librum secundum Lancelotti p. 758. seq.* atque simul ostendi, nec Jus Canonicum istam audaciam permittere suis sacerdotibus. Nec obstat allegatum modo a Ziegleroto *c. 3. de offic. jud. ordin.* utpote quod intelligendum est de personis, quarum excommunicatio jam lege publica permiffa erat Sacerdotibus minoris dignitatis, quæ ab eodem Lancelotto ibi recensentur *p. 766.* Alia responsione utitur Tellez *n. 2. ad d. cap. 3.* Sed redeamus ad excommunicationem majorem. Recte notavit de ea *non est o-* Matthæius *in Consil. Dedekenni p. 886.* eam non esse necessari-^{pus, ubi ma-}am, ubi Magistratus Christianus sit, olim quidem ea fuisse opus^{gistratus est} cum Christiani essent sub magistratu Ethnico, Judicent & hic cor-^{Christianus,}datores, annon eadem ratio valeat adversus excommunicationem minorem, quatenus etiam hanc esse pænæ civilis speciem probavi-mus *nota 416.* Et hoc, ni tallor, voluerunt Sacerdotes in Sue-^{Id jam agno-}via, de quibus ex Stumpfio *Chronic. Helvet. lib. 2. de Germa-* verunt Pa-^{nia cap. 29.} refert Erasmus *in append. Thesium p. 63.* quod circa *stores in Sue-* annum 1245. (cum adversus Imperatorem Fridericum II. & ejus ^{vix anno} filium Conradum Papæ instinctu Henricus Landgravius Thurin-^{1245.}giæ, & post hujus mortem Wilhelmus Comes Hollandiæ electi fuissent) constanter cum alia, tum hoc docuisse: *Nemini mor-* talium *sub hoc solo potestatem concessam esse, Christianis spi-* ritualia officia, cultumque Dei prohibendi. Hac de causa eos Missas absque intermissione celebrasse refert, tamen si Papa interdixisset. Et jam supra *ad lib. 3. nota 11. sect. 1.* ex Petro Suavi^{Ex discipuli.} prolixiorum locum adduxit Zieglerus, eo collimantem, quod ^{na Ecclesia-} disciplina Ecclesiastica ortus sit dominatus Cleri & Papæ. Idem ^{disciplina} ortus^{auto-} dominatus,

munione fidelium , quæ ab omni actu legitimo sepa-

*Stupiditati
Laicorum
adscriben-
dum, quod
excommuni-
cationibus se-
non opposue-
rius.*

autor de *beneficiis* §. 20. p. 101. stupiditati Laicorum adscribit, quod se non opposuerint abusus evidentissimis excommunicationum, sed eas nimis superstitiose timuerint : " Quelqu' un pourroit croire, que le peu de soin, que l' ordre ecclésiastique avoit des choses Spirituelles, auroit refroidi la ferveur des séculiers envers les Eglises, &, par conséquent, mis fin aux acquisitions des Clercs: mais il n' en fut pas ainsi, car plus les Prélats négligioient le spirituel, & plus ils apportoient de soin à conserver le temporel, jusques à tourner les armes spirituelles de l' excommunication, qui n' étoient auparavant en usage, que pour corriger les pécheurs, à la défense de leurs biens, ou au recouvrement de ceux, que leurs prédécesseurs avoient laissé perdre; Et le peuple craignoit si fort les censures, que rien ne l' épouventoit davantage. Il étoit même surprenant, de voir, que les Capitaines & les soldats mêmes, qui pilloient le bien d' autrui, sans se soucier nullement d' offenser la Majesté Divine, tout grands scélérats qu' ils étoient, épargnoient, avec beaucoup de respect, ce qui appartenoit à l' Eglise, par la seule appréhension qu' ils avoient des censures. Et cela fit, que beaucoup de gens médio-cres, pour se metre à couvert de la violence, donnoient leur bien à l' Eglise, à condition qu' elle le leur redonnât en sief, moyennant une petite reconnaissance. Ainsi, les Grands n' osoient plus toucher à ces biens, comme étant choses, dont l' Eglise avoit le domaine direct; & quand les feudataires venoient à mourir sans postérité masculine, (ce qui arivoit souvent à cause des guerres, & des frequentes seditions populaires) la succession tomboit à l' Eglise. „ Similiter Basnagius Autor de l' *Histoire de l' Eglise* lib. 7. c. 13. §. 8. p. 415. notat, circa finem seculi 9. vel initium 10. docuisse non paucos, contemnendam esse Papæ excommunicationem, sine justa causa factam, quia tum Papæ considerandi sint ut Pharisei, videlicet cæci cæcorum ductores, & qui tum

*Iam seculo
9. & 10. do-
ctum, con-
tinnendas
esse Pontifi-
cum excom-
municatio-
ne s.*

tum peccarent ipsi contra fidem & religionem Catholicam. ^{Quam sub Ca-} tam vero jam sub Carolingis in Francia & Germania obtinuerit ^{rolingis per} potestatem excommunicationis, ostendit Conringius *de judic. Ger. excommuni-*
man. s. 30. p. 236. seq. Uhi ex Capitularibus probat, quod jam ^{excommunicationes &} illo tempore in vitam & mores Christianorum usque adeo licue- ^{penitentiam} rit advertere sacerdotibus, ut fontes potuerint cum aliis Canonici ^{ecclesiasticam potestas} pœnis, tum etiam excommunicatione plectere, quæ etiam tunc ^{sacerdotum} habuerit effectum longe maximum, cum is, qui illi sententiæ ^{in immen-} noluerit parere, Regis judicio condemnari debuerit exilio, & si ^{sum crevis,} quis penitentiam a sacerdotibus indictam sustinere noluerit, ejus bona a Comite vel missio regio Episcopis tradita fuerint, donec re-
 cipisceret, vel in carcerem fuerit a Comite protrusus, nec provo-
 catio a sententia excommunicatoria fuerit admissa quam ad Epi-
 scopum Metropolitanum. Porro tam late patuisse hoc judicium
 sacrum, ut nihil fere non criminis illuc sensim traheretur, nec ju-
 dices fere quicquam de excessibus perfidorum, non adhibitis sa-
 cerdotibus, judicare potuerint; quæ omnia potestatem sacerdota-
 lem supra modum & morem Germanicarum gentium auxerint. Hic ^{Fructus do-} videlicet erat effectus doctrinæ de gladio spirituali excommuni-
 cationis, (sive majoris sive minoris) supra recte a Wittebergen- ^{trina de} gladio spiri-
 tuali excommu-
 nicatio-
 nis re-
 jecto. Sed tamen hæc falsa sententia non demum Papis no-
 minis, a Cypr-
 iorum seculorum originem debet, sed eadem fuit jam doctrina ^{am & Au-} gustino pre-
 ditum, loco gladii quo apud Judæos in veteri testamento delin-
 quentes & Sacerdotibus suis non obtemperantes per Judices seculi
 fuerint occisi; adeoque excommunicationem Christianam in effe-
 ctu idem esse, ac in lege veteri supplicium mortis. Loca Cy-
 priani ex *Epistola 62.* & Augustini ex *quæst. 39. in Deuteron. &*
ex libro contra adversarium legis & Prophetar. c. 17. eum in
 finem adducit Eveillon *de excomm. & monit. cap. 2. ar-*
tic. 1. p. 44. seq. item Moreau de *Simonsa p. 190.* Conf. Ziegl.
de Episc. lib. 3. c. 11. s. 66. p. 619. Unde facile judicari potest, quid
 sentiendum sit de conclusione, quam inde inferre voluit Zieglerus ^{No: asur} Zieglerus,

ad. l. §. 67. quod scilicet illa poena olim valde salutaris fuerit, maximeque conduxerit disciplinæ conservandæ, quoad illa iustitiæ & charitatis regulis contenta fuerit, & ab invitis (scil. sacerdotibus) magis emendationis gratia, quam vindictæ studio fuerit decreta. Quomodo enim asserere potuit, disciplinam ecclesiasticam, etiam anti-quam, iustitiæ & charitatis regulis fuisse contentam, cum ope falsæ doctrinæ de spiritualitate hujus gladii potestati civili astute eripuerint jus puniendi, quod inter potissima majestatis jura numerari debet? Quomodo dici potuit, hanc potestatem ab invitis sacerdotibus fuisse exercitam, cum ipsi sibi, deceptis per falsas doctrinas Imperantibus, eam sumserint. Et quis credat, sacerdotes illorum temporum solum emendationis gratia, non studio vindictæ eam potestatem exercuisse, cum contraria omnia persuadeat cuilibet historia Ecclesiastica illorum seculorum, & potissimum acta conciliorum, etiam universalium. Sed esto, factam esse semper excommunicationem emendationis gratia, propterea tamen non poterit dici gladius spiritualis, cum hunc finem vel effectum communem habeat cum poenis etiam temporalibus, semper intendere debentibus emendationem vel delinquentis, vel certe eorum, qui similiter delinquere poterunt. Adde, quod quoad effectum ipse Augustinus modo comparaverit excommunicationem (majorem) cum mortis supplicio. Quare potius hic repetenda sunt, quæ supra *ad. lib. 2. tit. 5.* passim de falsa spiritualitate poenitentiae & de irrationabilitate quatuor graduum antiquæ disciplinæ Ecclesiasticæ, potissimum vero *nota 121. sect. 2. p. 685. seq.* docui. Et quod ipse Zieglerus supra *ad. lib. 3. not 5.* observavit; Ecclesiam, qua talem, nullam habere jurisdictionem, nullum judicium, sed sicuti ejus finis totus spiritualis est, ita & potestatem Ecclesiæ & ministris ejus comperentem aliam esse non posse, quam spirituales. At excommunicationem quamvis sive majorem sive minorem nihil minus quam potestatem spirituales esse, hætenus palpandum dedimus. Refert etiam Lehmannus *Chron. Spirensi lib. 3. cap. 22. p. m. 227.* Status Francicos jam anno 870. cum Papa ipsis sub poena banni injungeret, ut loco Caroli Calvi, Ludovicum Germanicum Regem agnoscerent, Papæ per Hincmarum

*Remissio ad
notas superi-
ores.*

*Sagax re-
sponsum Pa-
pe seculo no-
no datum.*

rum Rhemensem satis prudenter pro statu illorum temporum respondisse: Frustra Papam allegasse potestatem utriusque clavis ligantis & solventis per Petrum ad se translata. Siquidem, si Papæ autoritas tanta in cœlis esset, debere eum hac potestate spirituum suos & Italiæ hostes repellere, & Patrimonium D. Petri defendere, neque adeo auxiliares copias a Gallis petere: Papam non posse simul Regem esse & Episcopum, neque adeo ad ejus curam pertinere dispositionem de successione regnorum; Excommunicationem quod concernat, nullum Episcopum habere potestatem auferendi alicui gratiam divinam, quam peccatoribus, qui peccando ipso jure gratiam divinam & spem vitæ æternæ amiserint, &c. Etsi vero, quantum ad excommunicationes papales attinet, plurimum eorum ^{excommunicationem} autoritati decesserit, postquam per doctrinas Doctorum Protestantium Principibus, etiam Romani religioni addictis, oculi mentis ^{Papalium} magis magisque aperti fuerint, in tantum, ut fulmina talium ^{adhuc bodie} excommunicationum vel interdictorum, quæ ante reformationem ^{durans, e-} plerosque Papæ adversarios extra Italiam in magnum periculum ^{jusque ex-} conjecissent, nostris temporibus etiam in ipsa Sede Apostolica, vel quasi, id est Romæ, pene omnium contemptui fuerint exposita & omni effectu destituta, etiam si causæ, ob quas iis mediis usus fuerit Pontifex, ratione justitiæ facilius pro Papa definiri ac defendi potuerint, quam pro causâ adversariorum, ut vel in controversia superioris sæculi de jure asyli ædibus Galliæ Legatorum Romæ competente, exemplum eorum, quæ cum Lavardino Galliæ legato gesta sunt, in multorum memoria adhuc hæreat. Etsi, inquam, hæc ita se habeant, & propterea non magnam utilitatem afferre videatur, quod tam multa de injustitia & incompetentiâ excommunicationum adduxerimus, ex altera tamen parte alia exempla ostendent, harum doctrinarum quotidiana inculcatione vel ideo opus esse, quia impudentia Aula Pontificiæ vel Curiæ Romani istis difficultatibus non obstantibus nihilominus quotidie magis magisque augetur. Ut de novissimis temporibus saltem exempla pauca producamus, quis oblitus est istius insignis impudentiæ, quæ inclinante pariter præcedente sæculo Cu-

a) *can. fin.* parat, (425) ac dividit: & hæc alio nomine a) *Ana-*
3. q. 4. c. *thema* appellatur. (426)
presenti
5. q. 2.

Ex-

ria Romana anno 1676. Gerhardum Kenfing Syndicum Capituli Colonienfis, anno 1677. Scabinos Leodienfes, anno 1686. integrum Confilium Aulicum Electoris Colonienfis, anno 1693. Henticum de Marche & ejus uxorem, anno 1697. Confiliarium quendam Principis Leodienfis & Scabinum supremæ juftitiæ; denique anno 1698. Catharinam Mottet, una cum Johanne de Herve, & ejus uxore, quin & ipfum Fifcalem Cæfareum & totum judicium imperii Camerale excommunicare intenderit, & quidem in caufis etiam ex hypothefi juris Canonici mere profanis & civilibus. Unde etiam coacta fuere judicia imperii, eos, qui ejusmodi excommunicationes impetraverant, in bannum imperii declarare, qua de re integras factorum species cum deductionibus jurium exhibet personatus Antonius Faber *parte 4. Det Europäifchen Staats-Langley cap. 12. Fascic. 2. p. 656. seq.* Aliud exemplum excommunicationis Capituli Wormatiensis Anno 1699. quod admittere noluerit candidatum a Curia Romana illegitime ipfi obtrufum, & quæ propterea in Comitibus Imperii acta fuerint, refert idem *Parte 5. c. 4. fascic. 1. p. 120. seq. T.*

Objectio
contra Jus
Canonicum.

(425) I. Excommunicatio, uti ante dixi, non tollit vincula officiorum. Spiritualis enim animæ poena non diffolvere potest vincula, quæ jus divinum, naturæ & gentium colligaverunt, fed illa tantum, quæ baptismi & sacramenti cœnæ communionem contracta funt. Quod igitur per Ecclefiæ beneficium collatum non eft, neque auferri potest per cenfuram Ecclefiæ: Jus civitatis, commerciorum &c. per Ecclefiæ beneficium collatum non eft. Ergo &c. Vid. Joh. Davenantius *quæft. theol. 48.* Et hinc recte colligunt nonnulli, in Reges & principes non competere, nifi excommunicationem minorem. Z.

II, Sed

*Excommunicationum alia sunt latae sententiae,
alia*

II. Sed ex vi ejusdem argumenti Zieglerus cognoscere debuisse, neque privationem usus sacramentorum pertinere ad spirituales illam poenam vel quasi. Admisso enim axioma; quod id, quod per Ecclesiae beneficium collatum non est, nequeat etiam auferri per censuram Ecclesiae, sua quasi sponte seipsam offert subsumptio; communionem etiam sacramentorum non collatam esse per Ecclesiae beneficium (sive per Ecclesiam intelligas universos Clericos & Laicos, sive in specie Episcopos, aut Presbyterum) sed per beneficium Christi. Ergo etiam sua sponte inde sequitur conclusio, quod nec haec communio possit tolli per censuram Ecclesiae. Et sic hoc novo argumento a Zieglero suppeditato cadit iterum excommunicatio minor, & simul conclusio Ziegleri de Regibus excommunicatione minore ferendis. Sed de Regum excommunicatione commodior se offeret dicendi occasio *infra ad §. 31. T.*

(426) I. Ἀνάθεμα graece, non ἀνάθημα. Hoc enim est donarium, quod consecratum numini in parietibus vel columnis templi ex lacunaribus suspendebatur, dictum ἀπὸ τῆς ἀναθήσεως. e. a suspendendo, vel, si mavis, a seponendo, quia nefas erat rem semel consecratam ad profanos usus revocare. At ἀνάθεμα apud gentiles dicebatur res sacra, & maxime homo sacer, qui quoties imminuentis irae divinae signa aderant, mitigandae & avertendae illius causa vel voluntarie sese ad victimam offerebat, vel a populo universo ad hoc destinabatur. Etiam apud Hebraeos קָרָן erat votum maximum, quo res devota occidi & excindi debebat, sicut legitur *Leviti 27. 28.* In sensu igitur ecclesiastico ἀνάθεμα esse, significat excisionem atque externae damnationi obnoxium esse, & hinc denotat excisionem hominis ex Ecclesia & a communione salutis. Cujacius *in c. 10. X. de judic.* majorem dicit esse coercionem anathematismi, quam excommunicationis; excommunicationem majorem separare a fraterna societate & consuetudine; minorem a Sacramen-

aliæ ferenda. Et lita sententia est, cum quis sine facto iudicis a jure excommunicatur.

§. 2.

torum perceptione tantum, non a consortio fratrum; at anathematismum rescindere & avellere ab ipso corpore Christi. Conf. Marc. Anton. de Dominis, d. l. n. 16. . Z.

An anathema & excommunicatio major differant.

II. Ita namque distinguuntur apud Ivonem decret. pars. 14. c. 51. & Gratianum c. fin. 3. q. 4. Engeltruden Uxorem Bosonis noveris non solum excommunicatione, quæ a fraterna societate separat, sed & anathemate, quod ab ipso corpore Christi, quod est Ecclesia, rescindit, crebro percussam. In eandem sententiam scripsit Arsenius Episcopus Hortensis, Legatus Apostolicus apud Baron. ad ann. 865. n. 74. ut nullus vestrum eam (Engeltruden) in sua parochia recipiat, sed eam funditus in omnibus Ecclesiis vestris predicare excommunicatam, & ab omni communione Christianorum sequestratam & extraneam, insuper & anathematis vinculo innodatam, & inter impias & scelerosas manus damnatam &c. ut adeo nequeam consentire Didaco Covarruvæ, qui in relect. c. alma mater part. 1. s. 2. de excomm. in 6. n. 6. ex d. c. Engeltrudem constare putat, anathema ab excommunicatione majore nihil omnino differre. Erat autem Engeltrudis illa nobilissima femina, filia Matfridi Comitis; sed moribus admodum impudica, quæ Bosone Comite marito suo deserto corpus prostituerat, uti de ea scribunt Regino Prumiensis annal. lib. 2. Hincmarus Remensis de divort. Lotharii & Theth, interr. 22. & quest. 5. in ad interrogationem Guntharii Archiep. Colon. tom. 2. ap. n. 38. Hanc eandem anathematismi & excommunicationis majoris distinctionem innuere videtur Urbanus Papa apud Gratianum c. notandum 24. q. 3. dum ait in fin. Unde apparet liquido aliud esse excommunicationem, aliud eradicationem. Qui enim excommunicatur, ut Apostolus ait, ad hoc

§. 2. Rursus excommunicationum alia (427)
Ca-

hoc excommunicatur, ut spiritus ejus salvus fiat in die Domini. Disciplina enim est excommunicatio & non eradicatio, nisi forte ex contemptu & superbia excommunicati proveniat. Hoc enim testimonio utitur Georgius Blacuellus Archipresbyter a Clemente VIII. designatus, & in Angliam missus, cum in carcere responderet, & excommunicationem a Pontifice in Principum capita factam nullos istiusmodi effectus edere, aut inferre ostenderet, quibus seditionum & tumultuum ansa subditis dari posset. Alii vero, quos refert Covarruvias *d. l. n. s.* eandem dicunt esse vim idemque vinculum anathematis sui & excommunicationis majoris & differre tantum quoad solennitatem & terrorem, eo quod anathematismus adjunctas habeat diras imprecationes & maledictiones atque execrationes publicas. Istas vero solennitates speciem constituisse, non videtur probari posse, siquidem testimonia ex primitiva Ecclesia peti debeant. Videatur dictum Hieronymi apud Gratianum *c. audit q. 3. Z. III. n. 3. seq.*

III. Cum Baronius ut probaret, Apostolis etiam excommunicationem in usu fuisse, provocaverit ad anathema, quavo-
anathema
excisionem
 ce utitur Paulus *Gal. 1. v. 8. 1. Cor. 16. v. 22*, latius ostendit Bas-
 gius *dissert. 1. in medio Tomi 2. Annal. Eccles. §. 5. seq. p. 476.* non e. com-
seq. anathematis voce neque in veteri, neque in novo instru-
 mento significari separationem a sacramentis sacerdotali autoritate
vacu.
 factam, sed exitium & excisionem plenariam, adeoque toto cœ-
 lo differre ab excommunicatione. Sed his tamen adde, quæ de
 anathemate & ejus usu apud Judeos congesit Seldenus *de Synedr.*
Hebr. l. 1. c. 7. p. 80. seq. p. 88. seq. p. 91. seq. p. 95. seq. c. 8. p. 142.
seq. c. 10. p. 268. f. q. T.

ad §. 2.

(427) Hanc distinctionem plane rejicit Marcus Antonius de Rejectione
 Do. distinctionis.

Canonis, alia iudicis. (428) Canonis est, qua quis
ab

Dominis *l. 5. de Rep. Eccles. c. 9. n. 22.* Quia enim excommunicatio fieri nequit, nisi in foro Ecclesiæ externo; forum autem istud externum iustri nequit, nisi adversus talem delinquentem, qui Ecclesiæ aperte notus est, satis hinc constat, excommunicationis, quæ ipso facto & lata sententiæ dicitur, quia in ignotum fertur, nullam plane esse in foro Ecclesiæ, vim & efficaciam. Ut maxime enim in conscientia sua sentiat delinquens subiacere se pænæ canonis, eamque se commoveruisse, ligamen tamen istud conscientiæ solum respiciendum tribuunt divinum, nullatenus forum & tribunal Ecclesiasticum, quamdiu ipse delinquens Ecclesiæ fuerit ignotus. Ut vero quomodo Ecclesia in talem exequetur suam sententiam? quomodo eum expellet, quomodo a conventibus sacris amovebit? quomodo fidelium consortio privabit? de quo, quis fuerit, nihil omnino constat. Semper igitur in tali casu requiritur sententia, & quod a canone pronuntiatur legaliter, id a iudice pronuntiari debet applicative. Canon enim pœnam denunciat culpæ & delinquentibus in genere, iudex vero personis in particulari, & hinc quod lex sancit, homo homini in foro externo pronuntiare debet, quandoquidem & alias in omni delicto causæ cognitio præcedere debet, ut applicari queat pœna. Solent vero Canonistæ pœnam Canonis fere ex ipso delinquentis iudicio æstimare. Volunt enim, irregularem quem censei debere, quoties speculative dubitat, an fuerit homicida, & sic talem irregularitatem durare tamdiu, donec durat dubium; quod si dubium expellatur, etiam irregularitatem cessare absque alia nova declaratione aut dispensatione. Thom. Hurtad. *tr. 3. cap. 1. resolut. 6. n. 35. Z.*

Responsio.

(428) Alias excommunicatio, ab effectu, distinguitur in *immediatam*, quæ ipso jure canonico, delinquenti, simulac delictum committit, irrogatur, ac propria velut conscientia annuntiatur, & *mediatam*, quam iudex ecclesiasticus, prævia causæ cogni-
tio.

linquere existimatur, ut nulla expectata iudicis pronuntiatione ipso jure excommunicationis vinculis innodetur: quod quidem, quanquam innumerabilibus prope exemplis declarari possit, unius tamen tantum persecutione contenti erimus.

*c. si inimi-
cus. 11. qv.*

3.

Qui DEO dicatos homines corporaliter offendunt, incidunt in excommunicationem latae sententiae, a quo non possunt absolvi, nisi per Papam.

*b) can.
non dubi-
tameod.*

§. 3. Si quis igitur b) in clericos, (430) re-
gu-

d. 1. comparasse enim sibi Pontifices hisce terroribus & imaginariis atque fictitiis Ecclesiae ligamentis, exactissimam omnium obedientiam, & fecisse, ut homines ab iis, quae Papa vetaret, penitus abstinerent, metu sc. excommunicationis ipso facto sibi imminentis. Z.

ad §. 3.

*In specie
quoad hunc
casum.*

(430) Longam hic incipit autor tractationem de percussione Clerici, & quatenus percussus excommunicationem ipso facto incurrat, qua quidem abstinere potuisset, si quidem compendium scribere constitutum fuerat. Sed enim solenne id est pontificiis, ut sanctitatem suorum clericorum ubique deprædicent, ne chara capita, etsi meruerint maxime, unquam violentur, & ne deficiat ulla in parte regnum Anti-Christi. Conqueritur hac de re Natio Germanica in Comitibus Noribergensibus his verbis: So ein Pfaff oder andere geweihte Person erschlagen, wird nicht allein der Thäter verbannet, sondern auch die Stadt interdiciret, und so lange interdict gehalten, auch kein Christlich Werk vollbracht, biß der Thäter oder die Gemeine Abtrag thue. Sed & cadaver clerici si quis minus religiose tractaverit, excommunicationem eum incurtere volunt. Bajard, *ad Jul. Clar. q. 77. n. 16. Z.*

(430)

DE SENTENTIA EXCOMMUNICATIONIS. 2167

gulares, monachos, professos, vel novitios, vel con-
versos, violentas & impias manus iniecerit, ipso iu-
re Canonis incurrit sententiam, a qua præterquam
a Romano Pontifice, vel ejus de latere (431) legato,
a quoquam absolvi non poterit.

*Complices inferentium manus violentas clericis,
pari pœna cum inferentibus puniuntur.*

§. 4. Sed & si manus quis violentas (432) non
in-

(431) Quis dicatur Legatus de latere, expositum est nobis
supra lib. 1. tit. 27. Referunt tamen duodecim exceptiones, qui-
bus etiam per Episcopum aut Sacerdotem taliter excommunicatus
absolvi possit, uti notat Petrus de Ferris, in prax. tit. 4. n. 6. i-
mo hodie ex bulla Cruciatâ, uti vocant, concludunt, omne
peccatum, omnemque censuram, summo licet Pontifici reserva-
tam, excepta duntaxat hæresi, posse a confessore remitti, & vali-
dam esse hujus absolutionem, quamvis illicitam, si vel maxime
nulla præcesserit satisfactio. Hurtad. tr. 4. c. 8. resol. 47. n. 180.
Z.

ad §. 4.

(432) Pari & majori etiam securitate clericos suos mu-
nit Pontifex, quam consiliarios suos Imperator in l. 5. C. ad L. Jul.
Majest. Sed nihilominus istam assertionem Canonistarum limi-
tant Moralistæ, qui volunt, non incurrere excommunicationem
eum, qui parato occidere inimicum in Ecclesia consulit, ut po-
tius extra Ecclesiam occidat, etiam si occisus Clericus vel Car-
dinalis sit, quia scilicet talis consulens non influit in malitiam homici-
dii. Thom. Hurtad. tr. 1. resol. 17. n. 157. Id ultimum quam
absolutum sit, & a pietate Christiana alienum, pueri nostri norunt
& catechumeni. Alias autem etiam pueros ante pubertatis an-

†) *c. mulie- ris in f. cod.* injecerit, inferenti tamen vel author, †) vel fautor vel adjutor fuerit, aut factum ratum habuerit, (433) pari poena illum plectendum Catholica sanxit authoritas: eos etiam delinquentibus favere interpretata, qui cum possunt, manifesto sceleri desinunt obviare. (434)

Detinens, vel ducens clericos in vincula, incurrit excommunicationem latae sententiae, nisi faciat de voluntate suorum praelatorum.

§. 5. Interdum etiam si nullam corporis lationem clericis quis intulerit, excommunicationis tamen poenam non evadet: utputa, d) si laicus in pu-

d) *c. nuper a nobis eod. tit.*

nos hac censura ligari volunt, ut notat idem Hurtado *tr. 4. c. 8. resol. 19. Z.*

Alias poena ratibabentis minor.

(433) In delictis, si factum alienum ratum habitum est, nolunt Doctores ordinariam decernere poenam probanti, sed mitius extra ordinem puniendum censent. Did Covarruv, in *Clem. si furiosus part. 2. s. 1. n. 5.* Jul. Clar. §. *fin. quest. 87.* quando quidem qui ratum habet, neque ipse sua manu deliquit, neque causam sceleri dedit. Improbis autem gaudet, quod quis ex alieno scelere capit, non obligat poena sceleris. Vid. Anton. Mathæ, de *criminib. proleg. c. 1. n. 14. Z.*

Quid si ex timore?

(434) Etiam si id ob timorem intermissum fuerit, uti extendit assertionem Martius ab Azpilcuet. Navarr. *tom. 3. cap. 24. n. 21.* Durum est vero eadem excommunicationis poena hos teneri. Et idcirco verba hæc nonnulli interpretantur de illis, qui ratione potestatis ad hoc tenentur, ut percutientem prohibeant, Alias vero omissio talis non ordinariam delicti meretur poenam, sed extra ordinem & ex arbitrio judicis ut plurimum punitur. *Z.*

publica, vel privata custodia illos detinuerit, (435) vel in vincula conjecerit, nisi tamen id de mandato faciat prælatorum, (436) quorum illi sunt jurisdictioni subjecti: tunc enim citra excommunicatio-^{c. ut fa-}nis metum, & capere clericos, & ad iudicium vio-^{mae §. Lai-}lenter ducere laici poterunt: cum hoc non ipsi, sed^{ci vero} illi quorum autoritate hoc faciunt, agere videan-^{h. t.}tur, dum tamen non amplius eorum se extendat violentia, quam defensio clericorum exigit. (437)

Si Abbas imperet laico, ut monachum etiam causa disciplina verberet, uterque incidit in excommunicationem: secus autem si imperet clerico ex causa necessitatis.

§. 6. Quod autem diximus, non facientes, sed eos, quorum fit autoritate, quid facere videri, absolute non procedit. Nam e) si laicus, qui in Ab-^{e) c. uni-}ba^{versitatis.} ext. cod.

ad §. 5.

(435) Potestas incarcerationi non competit privato ^{Incarceratio} *t. t. Cod. de privat. carc. §. l. i. C. de cohortal.* per rationem in *l. 13. ff. de privatis, quod met. caus. l. 176. ff. de R. J.* Petr. Gregor. *synagm. l. 31. c. 33. n. 2.* Prosp. Farinac. *l. 13. tit. 4. qu. 27. n. 8.* Z.

(436) Imo vero non necesse est, ut semper præcedat ^{Limitatio.} mandatum, sed si clericus in flagranti delicto inveniatur, potest iudex secularis vel officialis ejus eum capere & iudici suo præsentare. Anton. Gomez *tom. 3. resol. c. 9. n. 3.* quemadmodum & alias captura facinorosorum promiscue unicuique conceditur *l. 1. C. de fals. mon. l. 56. §. 1. ff. de furt. Z.*

(437) H. e. quam repugnantia & resistentia eorum exigit, ^{Explicatio.} dum scilicet trahi & duci ad iudicem nolunt, Z.

qui cum laico injuriam intulisset; volens secundum consuetudinem patriæ (441) pro injuria illata offenso satisfacere, sponte sua fustium se subjecit percussionibus. Quanquam enim hæc manuum injectio non sit violenta, tamen injuriosa videtur: & Canon respexit non tam favorem clerici ordinati, quam clericalis ordinis: (442) unde hoc casu tam percutiens, quam seipsum percussione sponte subiciens excommunicationis sententia innodabitur.

Ponit tres casus, in quibus percutiens clericos in Canonem latæ sententiæ non incidit.

§. 8. Ex contrario accidit interdum, (443) ut etiam pro violenta manuum injectione excommunicationi quis non subjiatur: veluti ^g si clericum ^{vero. cl. 1.} (444) sibi manus inferentem ita quis in continenti ^{Vi §. si vero extr. cod.}

(441) Dira & sæva est hæc consuetudo, non aliter injuriantem in gratiam recipere, nisi sponte se fustigationi subjecerit. Et ita tamen in Hispaniis aliquando observatum fuisse, ex inscriptione *d. c. 30.* quæ ad Archi Episcopum Bracarensem est, colligitur. *Z.*
(442) Consuetudo tamen toti Clericali ordini poterit esse præjudicio, uti de Gallorum moribus fertur, quod apud eos Clerici a Laicis verberentur, nec tamen verberantes incidunt in excommunicationem, Augustin. Barbof. *ad. c. 24. n. 3. X. b. t. Z.*

ad §. 8.

(443) Novem ejusmodi casus exceptos refert Petrus de Fer. *Alii casus rari in prax. tit. 4. n. 5.* idque mirum videri potest, quod exceptionem aliquam admittant adversus clericos, tam chara Papæ capita. *Z.*

(444) Percutiens enim percipientem aut percutere volentem *Observatio-* dicitur pro sua defensione id fecisse, & tum sufficere volunt insul- *nes varia-* tum,

vi repellat, ut læsionem inferat aut in eum, quem cum uxore, (445) matre, sorore, vel filia turpiter se gerentem (446) invenerit, manus violentas injecerit.
Idem

tum, aggressionem aut terrorem armorum. Obrecht, *de defens. necess.* c. 14. n. 57. 58. Sed & pro defensione patris aut filii qui percussit Clericum, non incurrit sententiam excommunicationis, Philipp. Paschal, *de virib. patr. pot. part. 3. c. 6. n. 33.* Id vero valde miror, jure pontificio adversus clericum defensionem fuisse permissam, præsertim cum id ubique agitur, ut non salva & integra tantum sit Clericorum conditio & status, sed etiam, ut eminentior existat. Et quæ ergo proportio erit inter percussorem Clerici & percussorem Laici? Si præsertim obtineat sententia, quæ nunc passim propugnatur, licite omitti defensionem sui, quando invasor est persona publica, aut Reip. maxime utilis. Præter morem ergo benignius hic est jus pontificium. Z.

*Quid si cum
avia?*

(445) Vocabula hæc stricte accipi volunt Canonistæ, nec propterea excommunicationis pœnam evitare, qui percussit Clericum cum avia aut nepte repertum, quod verba capituli ultra personas expressas non sint extendenda. Z.

*Turpiter se
gerere quid?*

*Quid liceat
mulieri?*

(446) Si videlicet invenerit in amplexibus, aut osculantem, aut alias in loco suspecto. Talia enim sufficere volunt ad excusationem percutientis. Sed mulieri tamen ipsi clericales amplexus ferre nolenti certos posuere limites, quod si egressa fuerit, excommunicationis censuram incurrat. Hoc quidam admittunt, licere mulieri clericum pudicitiam suam ipso facto tentantem percutere, secus tamen esse volunt, si eam Clericus solis verbis aggrediatur, tunc enim licere verbis tantum repellere, nisi valde molestus sit, ut mulier aliter se liberare nequeat. P. Laymannus *Theol. mor. l. 1. tr. 5. p. 2. c. 5. n. 8.* Z.

Idem statuitur †) & de eo, qui illum percusserit, †) *c. si vero*
quem probabiliter ignorabat esse clericum. (447) *cl. 2. cod.*

Interficientes clericos qui posthabito habitu committunt enormitates, non sunt excommunicati.

§. 9. Quinimo *b)* etsi occiderit quis clericos, *b)* *c. cum*
vel presbyteros, qui contempto clericali habitu sce- *non ab ho-*
leribus sese immiscuerint, in odium clericalis excres- *mine §. in*
sus Canone latæ sententiæ minime coarcebitur: (448) *articulo*
frustra enim Ecclesiæ implorat auxilium, (449) *qui eod.*
in Ecclesiam ipsam committit. *) *c. in au-*

Qui ratione officii vel intuitu disciplina clerdientias,
cos percutiunt, non sunt excommunicati. *ad hac e-*

od. tit.
§. 10.

(447) E. g. si percusserit Clericum, qui clericali habitu non *Exemplum,*
incedit, quem propterea quis pro non-Clerico habere potest, *c.*
4. X. h. 1. ita etiam jure civili injuriarum non tenetur, qui matro-
nam meretricia veste incedentem appellavit, *l. 15. §. 15. ff. de injur.*
peccat enim, quæ aliena veste utitur, & injuriæ sibi faciendæ cau-
sam præbet. Z.

ad §. 9.

(448) Non tamen propterea evitat alias pœnas, cum adhuc *An aliter.*
ut homicida puniri possit, quisquis aliquem etiam maxime, scelera *punitur?*
tum occiderit. Z.

(449) Hæc verba non satis coherent prioribus; quomodo *Objectione.*
enim implorare potest occisus auxilium? Dum igitur autor duo hic
capitula conjungit, *c. scil. 14. & 25. X. h. 1.* non animadvertit ratio-
nem hanc *ex cap. 25.* petitam, competere clerico, qui relicto habitu
clericali injuria tantum affectus est, non autem accommodari posse
illi, qui occisus est. Z.

T (12)

ad

i) c. cum
volunta-
te. §. fin.
cod.

§. 10. Item si qui ratione i) officii, quod ob-
tinent in Ecclesia, aut si clerici seniores, pueros, vel
adolescentes in minoribus ordinibus constitutos,
(450) divinum turbantes officium, vel etiam si qui
magisterii, vel praelationis obreptu subditos & scho-
lares (451) correctionis causa percusserint, excom-
municationis sententiam non incurrunt. Quod &
de his intelligendum est, qui aliquos defamilia sua, vel
propinquos inferiorum graduum (452) simili modo,
ut

ad §. 10.

De praelato
clericum
verberante.

(450) Secus ergo erit, ubi praelatus eos, qui in sacris sunt,
verberaverit. Quamquam potestas percutiendi aut verberandi prae-
lato non competat, si tamen is hanc sibi potestatem aliquando
sumpsit, durum est, excommunicationem eum ideo incurrere.
Z.

Declaratio.

(451) I. Qui clerici sunt. In genere autem magistris levis
tantum castigatio concessa est, l. 5. in f. ff. ad L. Aquil. Z.

Scholares
Clerici.

II. Imo scholares seu studiosi omnium facultatum
olim vocabantur Clerici & certo intuitu Clericorum privi-
legiis gaudebant. Vide Limn. Jur. publ. lib. 8. cap. 6. ab in-
it. T.

Obiectio.

(452) Pater igitur filium, qui in sacris est, castigare ampli-
us nequit, quod videtur esse juri naturae adversum. Volunt qui-
dem Canonistae, ordinem clericalem solvere potestatem patriam,
quod suo modo concedere possum, si praesertim id restringatur ad
spiritualia. Ascan. Clementin. de parr. pot. c. ult. n. 64. Sed vincu-
lo tamen naturalia, quibus maximam partem subnixae est potestas
castigandi, per ordinem clericalem solvi, nulla ratio persuadet. Et
in utramque partem saepe disputant Interpretes, vid. Paul. Lay-
mann, theol. mor. l. 1. tr. 5. p. 2. c. 5. n. 9. Z.

ad

ut ab excessibus prohibeantur, & scientia bonisque moribus informetur, corrigendos duxerint, & aliis casibus pluribus.

Ex causa potest quis absolvi ab alio, quam ab Apostolico.

§. II. Quod k) autem supra diximus, ab hack) *c. quam* excommunicatione, ab alio quam ab Apostolico, *vis inci-* aut ejus legato absolvi neminem posse, non est per. *dent, cod.* petuum. Nam si quis excommunicationis latae sententiae vinculis innodatus, in mortis articulo constitutus (453) reperiat, aut capitales habeat inimicitias, aut alias justas excusationes; (454) ita ut si

ne

ads. II.

(453) Generale hoc est, quod excommunicatus etiam tali excommunicatione, cujus solutio soli Pontifici Rom. reservata est, *ampliatio* absolvi in articulo mortis possit a quovis inferiore, nec a dioecetano *missio.* tantum, sed urgente necessitate etiam a quovis alio sacerdote, imo etiam a Laico, dummodo is habeat jurisdictionem Ecclesiasticam, Polyd. Rip. *de act. in mort. art. cap. 35. numer. 13.* Imo volunt, posse aliquem in articulo mortis etiam ab haeretico, schismatico, degradato & nominatim excommunicato absolvi, etiam si tales jurisdictionem non habeant, habere enim eos usum jurisdictionis, quem nec Papa quidem, etiam de plenitudine potestatis impedire possit, Th. Hurtad. *tr. 5. resol. 67. n. 1522. seq.* ubi in *seq. resol. 68.* sollicite distinguit inter articulum mortis & periculum mortis, & hinc conficit, in illo admitti talem absolutionem, non in hoc, Z.

(454) Quae variae esse possunt, ut si domi uxorem habeat & *Exempla,* liberos in summa necessitate constitutos, si via obfessa sint praedictis &c. Z.

ne periculo Apostolico se nequeat conspectui præsentare, licebit diocesano Episcopo juramento secundum morem Ecclesiæ recepto, (455) sibi absolutionis gratiam impertiri.

Cessante causa cessat effectus.

*hæc eos qui
eod. tit. in
6.*

§. 12. Periculo h) tamen & impedimento cessantibus, quam cito commode poterunt, ad sedem Apostolicam se præsentabunt, mandatum illius super negotiis, pro quibus excommunicati fuerant, humiliter recepturi, & prout iustitia suadebit, satisfacturi: alioqui si id facere contempserint, ne temere, & impune censuræ Ecclesiasticæ illudatur, ipso jure in eandem sententiam recident: (456) quod generaliter constitutum est, quotiescunque legitima subsistente causa, ab alio quis, quam ab eo, a quo alias de jure absolvendus fuerat, absolutionis beneficium consecutus fuerit: & quibusdam casibus, simili-

Si

Contenta juramenti.

(455) Quo promittit, se, quamprimum impedimentum cessaverit, ad apostolicam sedem abire velle, non ut denuo absolvatur, sed ut mandata ipsius audiat & suscipiat, Z.

ad §. 12.

Limitatio.

(456) Sed profecto, ut aliquis in mora constituitur, videtur præcedere debere aliqua causæ cognitio, præsertim in poenalis, in quibus etiam fatua causa a dolo excusat. Quid enim si impedimenta non omnino cessaverint, si alia nova oborta fuerint, si, ut commodius esset iter, comitem expectaverit absolutus? Multa incidere possunt, propter quæ sententia invenire locum nequit, Z.

ad

Si modica sit illata injuria clerico, vel qui intulit non provec̃ta sit ætatis, potest Ordinarius absolute eum, qui incidit in Canonem latæ sententiæ.

§ 13. Item *m*) si non enormis, sed modici *m*) c. perca & levis injuria (457) fuerit clericis irrogata, inferat. c. rens per Episcopum absolvi poterit. (458) Item ætatis. *od. tis.*
tis.

ad §. 13.

(457) I. Habet enim etiam propter levem admodum injuriam excommunicationis pœna locum, ut si quis spuat in personam Clerici, aut ejus tangat vestem. Francisc. Marc. *decis. 819. part. 2.* aut si eum ex sede sua expellat, vel brachio parum reverenter trahat. Gregor. Sayr. *decis. 41. de sent. excomm.* Alii locum habent tamen non aliter excommunicationis hanc censuram admittunt, nisi si injuria illata gravis fuerit, quos refert & sequitur Paulus Laymannus *Theol. moral. lib. 1. tr. 5. part. 2. c. 5. n. 5. 2.*

II. Cujusvis judicio considerandum relinquo, utrum justa & sufficiens excommunicationis causa sit, si quando secularis Clerico non assurgat, aut perfunctorie nimis salutet, uti seculo VI. decrevit Concilium Matisconense II. c. 15. *Si quidem ille secularis equo vehitur, clericusque similiter, secularis galerum de capite auferat, & Clerico sinceræ salutationis munus adhibeat. Si vero Clericus pedes graditur & secularis vehitur equo sublimis, illico ad terram desinat, & debitum honorem prædicto Clerico sinceræ charitatis exhibeat: ut DEUS, qui vera charitas est, in utrisque lætetur, & delitioni suæ utrumque adscribat. Qui vero hæc, quæ Spiritu S. dictante sancita sunt, transgredi voluerit, ab Ecclesia, quam in suis ministris dehonorat, quamdiu Episcopus illius Ecclesia voluerit, suspendatur. Z. III. n. 5.*

(458) Videtur tamen hæc facultas competere Episcopo, *Declaratio.*

ris intuitu iuris rigor mansuetudine temperatur. (459)
n) c. fin. d. iis. Vnde *n)* si in pueritia constitutus in Canonem inciderit sententiæ promulgatæ, sive ante, sive post pubertatem sese absolvi postulet, diocesanus Episcopus absolutionis beneficium impertiri poterit.
c. antepen. cod.

Monachi, vel moniales se invicem vel conversos percutientes, sunt ab Abbate, vel Episcopo absolvendi.

§. 14. Monachi quoque & alii Regulares
o) c. canonicæ cod. quomodocunque *o)* in claustro sese invicem percuterint, (460) non ad Apostolicam sedem remittendi,

non propter potestatem jurisdictionis, sed ex speciali Papæ concessionem, uti non obscure innuit *c. pervenit. 17. X. h. t. Z.*

Objectio.

(459) Temperamentum adhiberi debuisset in ipsa irrogatione pœnæ, non demum in modo solvendi. Sic enim & jura civilia ætatis habent rationem, ut quanquam doli jam capax fuerit impubes & crimen contrahere possit, commiseratione tamen ætatis mitius puniri debeat. *l. 37. ff. de minor. l. 108. ff. de R. J. l. 38. §. 4. ff. ad L. Jul. de adult.* Durum ergo erit eandem excommunicationis pœnam puero decernere cum adulto. Rectius Sotus in *4. dub. 22. q. 1. art. 2. cas. 2.* Si, inquit, *pueri clerici rixantes, etiam in Ecclesia se pugno percusserint mutuo, ut sanguinem e naribus vel e capite in parva copia emittant, nulla innodantur censura. Z.*

ad §. 14.

Contra monachos monasterios.

(460) Putavi ego, monachos numinis clementiam continuis orationibus propitiâ reddere, & vitæ sanctitate plano excellere, ita ut in perpetua & summa divini numinis observantia, nulla alimentorum, victûs, pecuniæ, honoris cura detineantur, præsertim cum semetipsos ita extollere soleant, quod curarum mundi

&

di, sed secundum providentiam proprii Abbatis coer-
cendi erunt: quod si Abbas non sufficit, Episcopus
adhibendus erit. (461) Simile statuitur de monialibus:
) nam si vel in se invicem, vel conversos, aut con-
versas suas, aut etiam clericos violentas manus inje-
cerint, ne contra muliebris sexus verecundiam, (462) ^{c. de} *moniali-*
& regularis observantiæ decorem peregrinari compell-
lantur, per Episcopum, in cujus diœcesi monasteria ^{bus eod.} *tit.*
fuerint, absolutionem consequentur. Sunt & alii ca-
sus, (463) quibus ab alio quis, quam ab Apostolico
ab hac excommunicatione absolvi poterit, ut ex ipsius
Decretalium libris facile apparere potest.

Ex causa certis casibus absolutio potest delegari.

§. 15. His autem, p) quibus id certis casibus ^{p) c. fin. de}
ex off. ord.

& sollicitudinum omnium expertes sint & vacui, At jam audio,
etiam rixas & contentiones, imo verbera inter eos adinvicem re-
ciprocari. Et tamen illi sanctitate affectata ita tument, ut parum
absit, quin rumpantur. Z.

(461) Id tamen forte non habet locum, quando monaste- *Dubium.*
rium ab Episcopi inspectione & potestate exemptum, qua de re
dixi ad lib. i. tit. 19. Z.

(462) At illæ verecundiam jam decoxerunt, dum violen. *Alia obiectio.*
tas intulerunt manus. Z.

(463) Casus illi omnes temperamentum aliquod faciunt *Tempera-*
tyrannidis papalis. Fuit enī, uti supra dixi, excommunicatio-
nis hæc species insigne inventum aula pontificiæ, & firmamen-
tum tyrannidis Ecclesiasticæ, quo veluti terculamento arctius in-
ter se continerentur membra, & ut eo securius agerent tyranni-
dis istius architecti, tot scilicet clericorum manipuli & cohortes Z.
ad

ex officio competit, non solum per se ipsos absolvere, verum etiam aliis, cum expedire viderint, hujusmodi absolutionem committere poterunt. (464)

Ex-

ad §. 15.

*An absolutio
sit jurisdi-
ctionis an
minime?*

(464) I. Uti jus pontificium semper æmulator jura civilia, ita & in hac materia, quod vi jurisdictionis Episcopalis competit, alteri quoque mandari posse, haud obscure innuitur. Id tamen forte nullibi satis explicatum est, num absolutio ab ejusmodi vinculo excommunicationis sit jurisdictionis, an minime. Augustinus Barbosa affirmat *ad cap. fin. X. de offic. ord.* Sed vehementer obstat argumentum, quod regulariter absolutio talis soli Pontifici sit reservata, ex quo sequitur, quod si quando Episcopo ea potestas competat, id fiat ex speciali Pontificis concessionem, non vi jurisdictionis Episcopalis. Ad hoc argumentum respondet Barbosa, Episcopos in ejusmodi casibus adhuc ordinariam suam, non vero delegatam exercere potestatem, jure enim communi absolvere posse ab omni censura juris non reservata, sublata igitur reservatione regredi ad suam ordinariam potestatem, quæ per reservationem erat impedita. Verum hæc responsio mihi admodum jejuna videtur. Sic enim etiam de jure civili dicere possem, magistratum in omnibus illis, quæ specialiter concedi dicuntur, ordinariam suam & propriam exercere jurisdictionem, jure enim communi omnia posse, quæ non fuerint exempta a principe in specialem concessionem reservata; sublata igitur reservatione & exemptione, regredi ad suam ordinariam potestatem, quæ per reservationem erat impedita. Utique enim, quemadmodum princeps ex iis, quæ ad magistratum spectare solent, potest quid eximere, & specialiter tribuere, ut porro non cuique magistratui, aut saltem non eo respectu, quatenus magistratus est, competant, sed ei soli, cui nominatim concessum est, & quatenus concessum est; ita Episcopum Romanum specialiter aliqua Episcopis concedere voluisse

Excommunicatio judicialis est, quam infert judex, & cui causa committitur, omnia quæ causam contingunt, censentur permissa

§. 16. Iudicia, (465) five Iudicialis excommunicatio est, quæ judicis ministerio infertur. Judicem autem hoc loco intelligimus, non solum ordinarium, (466) verum etiam delegatum. (467) Nam si cui per *ex. Pastoralis* §. præ-
Apo-*lis* §. præ-
terea de *off. ordin.*

luisse, non jure Episcopi haberent, sed ex speciali largitione, dubium non est. Et tale videtur esse potestas solvendi ab excommunicatione, de qua hactenus egimus. Z.

II. Sed forte ad hanc objectionem Ziegleri pro Barbosa re. *Monitum ad*
sponderi posset, non adeo optime a Jurisdictione Justiniane ad Ju-
risdictionem Episcopalem argumentari Zieglerum; convenire qui-
dem in quibusdam utramque jurisdictionem, sed non in omnibus.
Adde quoad quæstionem hic propositam Tellezium *ad cap. 8. de of-
fic. judic. ordin.* & quæ inde jam *nota 428.* summatim excerpimus.
T.

ad §. 16

(465) Hæc demum vera est excommunicatio, quippe quæ *vera excom-*
municaturam per sententiam applicat ad certum individuum, uti supra *n.unicatio.*
exposui. Z.

(466) Plurima hic sunt notanda. *Primum*, male solis E-
piscopis potestatem hanc excommunicandi tribui, cum ex institu-
tione omnibus ministris Ecclesiæ competat. Gerhard, *Loc. de mi-*
nistr. Eccles. c. 5. n. 231. Deinde male uni ordinario aut delegato tri-
bui, cum ad ejusmodi sententiam requiratur consensus plurium,
tam ob superius quam certius judicium. Hülsemann. *in breviar.*
cap. 10. num. 15. Tercio male etiam ad solum statum Ecclesiasticum
restringi istud judicium, cum ad totam Ecclesiam istud pertineat,
nec ullo modo præteriri debeat consensus Domini territorialis. Ex-

U (12)

fi

Apostolicum causa etiam simpliciter delegeretur, nec lite-

si enim Laicus excommunicare proprie non possit, principi tamen competit externa potestas uti circa religionem, ita etiam circa censuram & disciplinam Ecclesiasticam, ut adeo sine principis auctoritate fieri excommunicatio hodie non debeat. Conf. Marfil, Patavin. in defensor. pac. part. 2. c. 6. Et hinc privilegio singulari Franciæ nemo Officialium Regionum excommunicari potest, Joh. Papon. lib. 1. tit. 4. ar. 1. §. 9. Petr. de Marca de concord. sacerdot. & imp. l. 4. c. 21. Quarto, regulariter quidem per ordinarium Ecclesiæ ministrum expediri excommunicationem, nec admitti ἀνεπίσκοπος ἐκκοινωνία, dari tamen casus aliquos, quibus etiam extraneos excommunicare licet, ut, quando ab una particulari Ecclesia ad alias plures provocatur. it: quando episcopus in aliqua Ecclesia est hæreticus, tum extranei Episcopi non suos tantum greges præservare tenentur, sed etiam greges vicinos fidei suæ domesticos, ut perpetua harmonia inter partes integrantes totum homogeneous conservetur. Quo casu quando extranei episcopi per excommunicationem hæreticum talem excludunt a cœtibus suis, etiam a cœtu totius Ecclesiæ orthodoxæ, consequenter etiam ejus Ecclesiæ, cui hæreticus præest, eum excludunt. Vid. Hülseman. d. corrept. fratern. §. 17. n. 165. seq. Z.

Errum censuræ.
Primi.

(467) Cum præcedentia Ziegleri monita, novas admonitiones hinc inde videantur desiderare, de iis paucis mentem meam sic explico: Quod 1) attinet, recte quidem notat, male Episcopis solis potestatem excommunicandi tribui, forte etiam non adeo male asserit, quod potestas hæc ex institutione omnibus ministris Ecclesiæ competat, si per institutionem intelligit praxin priorum seculorum Christianorum quarti & quinti, quare ad meliorem intellectum & probationem hujus assertionis jungenda sunt ea, quæ Zieglerus de Episc. l. 3. c. 11. §. 15. seq. ex Crylostomo & Hieronymo asserit, & exemplo Theodosii junioris declarat, de quo Theodoretus

litera commissionis de excommunicatione quicquam
con-

tus refert, quod etiam si ab inferiore clerico vel plane monacho excommunicatus fuerit, tamen cibum capere prius noluerit, quam vinculis ab ipso illo qui ligasset, solutus esset, nec contentum fuisse absolutione Episcopi. Sed si per institutionem, ut videtur, intelligit institutionem Christi, fallitur Zieglerus per demonstrata *nota 416. sect. 2.* Idem vel simile monitum postulat assertio secunda *Secundia* Ziegleri; non rationabiliter quidem agit Jus Canonicum, quod excommunicandi potestatem concedat singulis, & ex hoc fundamento jam supra deduximus, apud Protestantes nequaquam singulorum Pastorum arbitrio, vel ut ipsi prætendunt, conscientia, esse relinquendam exclusionem alterius ab usu cœnæ; sed in eo tamen errat Zieglerus, quod putet excommunicationem cum consensu plurimum factam a Christo vel Apostolis institutam vel approbatam esse. *Tertius* Tertium monitum quidem verum est, sed non cohæret cum hypothese Ziegleri, & melius est, ut excommunicatio plane exulet. Id est: Si excommunicatio locum vel usum habere debet, utique ex nostra hypothese Ministris Ecclesiæ solis & independentem competere nequit, quia per hæcenus deducta est pœna mere humana & temporalis; at si esset pœna vere spiritualis, & supranaturalis, ut cum Canonistis sæpius repetit Zieglerus, non subesset directioni vel imperio magistratus Politici. Quod vero melius sit, si excommunicatio plane non usurpetur, sic probo. Vel delictum, ob quod aliquis excommunicatur, jam statutis pœnis a magistratu prohibitum est, vel minus. Si prius, tum vel pœnæ sunt proportionatæ delicto, vel non sunt; Si sunt, non locum habere potest excommunicatio, ne duabus diversis pœnis puniatur idem delictum, quod politice inconveniens est. Si posterius, non opus erit excommunicatione, sed correctione legis prioris & statuta noviore pœna. Si in delictum non est a magistratu pœna statutum vel circumstantiæ postulant pœnæ dictationem, vel non postulant. Si prius, dicitur; si posterius, nec excommunicationis pœna invito

contineant, poterit nihilominus delegatus (468) concessa

magistratui a clero subdito obtrudi potest. Esse vero delicta vel peccata, quæ indistincte poenam non admittunt, docent communia principia & moralia & politica, videlicet illa, quæ non lædunt proximum, sed officia saltem humanitatis & beneficentiæ, item patientiæ, generositatis, non adhibent, aut solis peccantibus damnum dant, non aliis concivibus, nisi circumstantiæ variæ ex Politica discendæ aliud suadeant. Et nisi me omnia fallunt, primum falsum inventæ excommunicationis etiam in eo consistit, quod Patres & Episcopi quidam, ex pia forte simplicitate putaverint, omnia vitia esse puniendæ, aut, non meliorem esse methodum extirpandi omnia vitia, quam severam poenarum applicationem, quorum tamen utrumque inter errores Politicos eosque fundamentales referendum est. Quod denique quartum monitum attinet, si excommunicatio est res plane impertinens, frustra queritur, an Laicus committat allotrioepiscopiam, si ipse excommunicationem exercere velit. Et si hæresis, ut supra suo loco demonstratum est, non est crimen punibile, sequitur etiam, quod etiamsi excommunicatio alias esset poena prudens, tamen non posset applicari hæresi. Unde ferre quidem possumus, quod in seculis ignorantia, videlicet in Comitibus Noribergensibus 1523, omnes Imperii ordines Laici conquesti fuerint, quod nemo, *sacris literis restantibus excommunicari, aut pro excommunicando haberi debeat, nisi qui hæreses sit convictus, & petierint, ut Cæsar mandet, ut nullus ullam aliam ob causam, quam ob manifestum hæreses crimen excommunicetur.* Vid. Erastum in *append. Thesum* p. 63. at in hodierna luce de crimine hæreses & ejus poena dissidere velle turpe foret ingenuo Jurisprudentiæ & sanæ Philosophiæ Doctori & Professori. T.

Excommunicatio o res magni præjudicii.

(468) Excommunicatio magni est præjudicii, & major in ejus exercitio est adhibenda prudentia, quam in quavis alia coercionem,

cessæ sibi autoritatis ratione contumaces, ut supra diximus, Ecclesiastica severitate coercere;

Excommunicationis sententiam debet præcedere monitio: & debet ferri in scriptis, ita ut causam continet.

§. 17. Quoties autem causâ suberit, ut iudex subditum suum ecclesiastica districtione coerceat (cum medicinalis, (469) q) non lethalis excommunicatio (q) c. 1. segg. esse debeat non aliter, quam competentibus præmis (cod. tit. in) sis monitionibus (470) r) ad hujusmodi sententiam de-6.

scen-r) c. sacro
approbante: cod. tit.

tione, quæ aliis jurisdictioni cohæret. Et hinc est, quod plurimum suffragia requirantur, ne quis temere ejiciatur, & a cæteris fidelium rescetur. Male igitur Pontifex potestatem eam uni alicui committit. In Gallia certe cum Archi-Episcopus Rhemensis per libellos publice affixos sub bulla quadam Papæ quendam nomine Wilhelmum Matro excommunicari fecisset, multa pecuniaria condemnatus fuit, ac præterea, ut prædictum Matro suis expensis absolvi faceret, comminatione addita, nisi id faceret, immobilia ejus temporalia capi oportere. Quod quidem ex privilegio Franciæ decretum refert Joh. Papon; l. 1. tit. 5. arest. 11. Z.

ad §. 17.

(469) Finitis enim excommunicationis non est perditio animæ, sed διακομή, confusio & conversio hominis peccatoris. Excommunicatio intentione igitur excommunicantis omnis excommunicatio debet esse medicinalis; ex accidenti autem fit peremptoria, & interneciva finaliter, Z.

(470) Monitiones istæ fieri debent personis præsentibus ut variis de testibus c. 48. x. h. t. Deben autem præcedere monitiones tres justis intervallis distinctæ, aut una pro omnibus c. 9. de sent. excom. bus. in 6. Did. Covarruv. in c. almatrav, eod. §. 9. n. 5. In definiti-

ascendet: quam etiam de scripti recitatione (471) proferret, ita ut causam, (472) ob quam profertur (473) expresse

dis istis intervallis parci nimium mihi videntur Canonistæ. Ita enim Elig. Bassius in *florib. tit. Excommunicat. II. s. 7. Quantum autem temporis spacium sit constituendum pro singulis monitionibus, colligi potest ex jure, constituendos duos solum esse dies pro singulis monitionibus, quamvis judex possit pro sua prudentia intervallum ampliare vel restringere ad unum diem vel ad brevius tempus, si opus fuerit &c.* Illud addo, omissionem iutarum monitionum sententiam non facere nullam, Vid. Covarruv, d. l. n. 7. Z.

An ommissa
scriptura
excommuni-
catio nulla?

(471) Sed si omittatur scriptura, sententia tamen propterea non est nulla, *arg. c. i. h. t. in d. Mart. Bonacin. tom. 3. disp. i. qv. 5. punct. i. s. 2. n. 11.* Didac. S. ino a Caceres *de testam. gloss. rubr. XI. part. n. 6.* Gregorius Magnus tamen sententias ab Episcopis Hispanis suo ævo latas ideo irritas esse dicit, quod legibus paritum non esset, quæ sententias ex periculo & scripto recitare jubent, *lib. II. epist. 54.* Z

Causa fri-
vola. Bessia-
tiam excom-
municatio.

(472) Omisio tamen causæ excommunicationem non involat. Bessiat, Didac. Spino d. l. n. 8. Causæ autem & Merita, propter quæ infligitur excommunicatio, sunt vitia scandalosa sive in doctrina sive in moribus, iisque accedens pertinacia & incorrigibilitas. Successu temporis & papatu crescente ad privatas offensas, Episcopis, clericis, aut eorum ministris illatas extendi cepit hæc censura, imo etiam, si eques secularis Clerico pediti obviam factus, non illico ad terram deciderat, & galero de capite sublato sinceræ salutationis munus Clerico exhibeat, uti constituit concilium Matisconense *can. 15.* Ita etiam ob furtum rei parvæ, ut damnum exilis etiam jumentis & canibus Episcoporum datum, item, si quis Romipetas ulla ratione retineat & moretur in via, excommunicationis hoc fulmen evibratum fuit. Ut taceam, non mansisse inter homines hæc cen-
su-

preſſe contineat, aliaque obſervabit, quæ tam gene-
rali,

ſuram, ſed etiam adverſus mures, forices, locuſtas, aliasque beſtio-
las frugiperdas, ut & picas, monedulas, etiam arbores & viridaria,
uſurpatam fuiſſe, qua de re conſuli poteſt diſquiſitio Barth. Chaffa-
næi *conſil.* 1. Talem tamen excommunicationem, ut ſuperſtitio-
ſam & blaſphemam rejicit Leonh. Vairus *de faſcin.* l. 2. c. 11. *in fin.*
Conf. Navarr. l. 5. *conſ.* 57. *tit. de ſentent. excomm.* Marius Alterius
de excomm. diſp. 10. l. 3. c. 2. it. gravamina nationis Germanicæ in
Comitiis Noribergenſi, exhibita 8. 25. 26. 27. Z.

(473) Alia exempla cauſarum frivolarum adducit Ziegle-
rus de Episcopis III. 11. 28. p. 599. *Quis non indignetur*, inquit, *propter capram, propter oviculam furto subreptam, propter ser-*
vitiu denegata tantam illico intentari penam, divisque de-
precationibus ita defigi refractarios? Non arbitror, tam fe-
licem eo tempore fuiſſe Galliam, ut nulli judici nec ordinario
nec delegato excommunicationis aut interdicti ſententiam pro-
ferre liceret in terram Regis abſque ſpeciali mandato ſedis A-
poſtolice; quale privilegium deinceps a Pontifice Romano acce-
pit, ut id aliud agendo commemorat Petrus de Marca de con-
cord. ſac. & imp. lib. 4. cap. 10. n. 7. Non certe tam audacter &
aperte minas ſuas jactiſſet Fulbertus. Et quis vero neguret,
intercedere debere hoc caſu autoritatem Principum, ne inſolen-
tius ſua poteſtate abutantur Episcopos? Juſſe igitur animad-
verſum fuit in Archiepiſcopum Tholoſanum, poſtquam iſe excom-
municationis ſ. lmina vibraſſet in officiales Regios, quod illi
Clericum carceri incluſum tradere nollent, ut Archiepiſcopus
retractaret orane, quod actum fuiſſet, excommunicatos abſol-
veret, & tota acta prorsus perimeret & aboleret, ut reſere-
Job. Paponus in arreſt. Franc. lib. 1. tit. 4. n. 9. ubi & alteri,
us arreſti mentionem facit promulgati adverſus Episcopum Ca-
ſtrenſem, qui, quod a Parlamento Tholoſano ad collationem
pro

Alia exem-
pla cauſa-
rum frivo-
larum.

rali, quam Lugdunenti concilio editis constitutionibus

pro reparanda Ecclesia condemnatus esset, ipsam totam Curiam excommunicavit. Coactus igitur fuit ille excommunicationem suam revocare, indicta simul multa duorum millium coronatorum ad Regis palatium instaurandum. De excommunicatione bestiarum Idem *ibid.* §. 43. Illud in vanitatem abit, sive in superstitionem & impietatem, quod ab Heduis suis observatum aliquando refert Bartholomæus Chassenens consil. 1. Illi enim, si quando locustas & alia perniciosissima animalia e campis expellere volebant, aliquem adorantem in judicem eligebant, coram quo duo procuratores constituebantur, ex populi parte unus, ex brutorum animalium alter. Populi procurator contra locustas vel similia animantia justitiam petebat, ad ea exigenda; cui ex adverso respondebat alter, non esse abigenda; tandem servatis servandis, nisi intra certum tempus abirent, contra locustas excommunicationis sententia ferebatur. Qui sane processus tam absurdus est, ut mirer, observatum cum aliquando fuisse apud populum tam prudentem. Creaturae irrationales neque excommunicari, neque ulla alia propria censura notari possunt, quia neque peccati, neque emendationis, ad quam censura dirigitur, capaces sunt: & neque his quidem illis agitari potest. Ridicula & merito superstitiosa habentur a Viris cordatis tales in aves & bestiolas frugiperdas sententia, ut perstringere eas ulteriori discursu supervacaneum sit. Cum vero consilium illud Chassenæ in summan contraxerit, & stultitiam ac impietatem Canonistarum accurate ostenderit B. Johannes Thomæ patruus meus in tractatu de noxia animalium c. 27. n. 40. seqq. non injucundum lectori erit, si ejus locum integrum, quamvis prolixior, hic legat. Pulchra, ait, se hic nobis offerit questio de Locustis, an he propter damna, agris, pratis & vineis illata vel inferenda, excommunicari possint? Quam

que-

Plura de excommunicatione bestiarum parim ex Tieglero,

Partim ex Johanne Thomæ.

questionem Bartholomæus Chassenæus Consil. 1. tractat latissime. Occasione præme, & affirmative decidit. In themate statim narrat, esse ingressus contra Burgundiam quandam Provinciam, nomine Belnam, quæ musci, locustas & grossioribus abundet; ideo ad Heduos, quasi Principes Burgundia, plerumque eam confugere, atque petere, ut per officialem sedis Heduenfis Episcopalis istis animalibus præcipiatur, ut se a frugibus abstineant, & si non pareant, ut anathematizentur. In finem consilii processum describit; primo fieri supplicationem pro par-^{Descriptio processus ipsius.} te Parochianorum, in quorum terra ea animalia faciunt. Adscribam elegantissimam ejus formulam, licet adversus mures conceptam, quos scilicet eodem Judicio pulsant isti Praefigatores. Ita vero habet: Supplicant humiliter & devote, lamentabiliter & quæroleseque conquerendo vestri perhumiles obsequiales servi-^{Forma supplicationis.} tores parochiani & incolæ de N. quod cum in finibus & territoriis suis nonnulla animalia immunda in formam murium urbanorum existentia, grisei coloris, a nemotibus circumvicinis exeuntia, creaturæ rationali & humanæ contraria & nociva, quæ adeo excreverunt, quod in vineis damna humano populo insupportabilia faciunt, vineas rodunt, penitus annihilant, & jam incipiunt in vineis abundantius propullulare, causabuntq; famem, caritiam, aliaq; damna, insupportabilia, inenarrabilia, sive irreparabilia, nisi per DEi misericordiam, aut clavium ecclesiæ potestatem & bonam provisionem vestram dictis parochianis & servitoribus & subditis vestris adversus dicta animalia per vestram dignissimam paternitatem extiterit & consultum & provisum. Hinc est, quod vos simpliciter exponunt, & exorando deprecantur, quatenus super præmissis damnis insupportabilibus salubriter eisdem consulere & providere dignemini, ne fructus naturæ divina virtute producti, vitæ humanæ destinati, per hujusmodi animalia irrationabilia perimantur in cultus divini detrimentum, militantis Ecclesiæ diminutionem, fidelium providebitis salutem. Et dictos Parochianos vestros subditos apud Altissimum perpetuos habebitis oratores, & in percipiendis filiis obedientes. *Vides libellum supplicem suavissimum, qui vel solus muribus obiectus sive prælectus, aut locustis, eos easque omnes sedibus sa-*

is proinus sit ejectionis atque propulsus quam longissime, neque crelo, elegantiorum exarare potuisset obscurorum Virorum obscurissimus. Nec mora. Post insinuatam eam supplicationem dicit Chysseus Advocatum distribui pro consilio accusatorum animalium qui respondeat, predictam anathematizationem fieri non debere, allatis rationibus non paucis. Quibus tamen non obstantibus Iudices & Officiales adjurationes facere in hunc

*Formula ad-
juracionis.*

mo sum: Adjuro vos limaces & vermes & omnia animalia immunda, alimenta hominum dissipantia & corrodentia, hoc in territorio & parochia existentia, ut a dicto territorio & parochia discedatis, & ad loca, in quibus nulli nocere possitis, accedatis, in nomine Patris & Filii & Spiritus Sancti, Amen. *Postea sententia maledictionis & anathematizationis in ampliorem formam protendi & emitti ad Presbyteros, Capellanos &c. vicinos.*

*Summaria
descriptio
anathemas-
is.*

Præfatur 1) in illis sententiis sive Edictis Episcopus vel ejus vicarius de misericordia & amore Dei erga genus humanum, item de DEO peccatores per animalia puniente, tum de precibus & querela de animalibus istis delata. Deinde 2) suadet, ut homines peccata sua confiteantur, & desistant, Dei & Deiparæ Virginis Mariæ aliorumque Patronorum opem implorent, misericordiæ divinæ confidentes. 3) Præparat se ad anathematizationem, referens maledictionum exempla ex sacris atque legendis Sanctorum, & ad quasdam objectiones respondens. 4) jubet, ut coram populo, dum missæ celebrantur, item in processionibus suis cum cruce seu vexillo & aqua benedicta faciendis, item cum cereis, auctoritate Episcopi & virtute SS. Trinitatis Clerici præcipiant animalibus istis a triusque sexus primo. secundo & tertio, ut a vexatione & vastatione prædiorum sub pœna divinæ indignationis & æternæ maledictionis desistant intra trium horarum (vel dierum) spatium, 5) Quod si non desisterint, & præcepto huic Ecclesiastico, sive divino, instigante Sarana. non paruerint, tum Episcopus auctoritate Episcopali ex Dei & Ecclesiæ parte, & ex parte omnium Sanctorum virtute clavium ea animalia extunc, prout exnunc vi sui Edicti maledicit, anathematizat, 6) jubet, ut & ipsi Clerici eam sententiam proferant sæpius & frequenter;

quenter, donec appareat divina pietatis misericordiae effectus. *Mireris recordiam hominum, qui rem precibus exorantur, non ut illis DEUS exoretur, sed ut prologum quendam praemittant blasphemis suis ineptiis, aut saltem eis titulum quaerant. Nimirum postquam fucatis illis precibus Deum nequicquam flecti intelligunt, alia eum via aggrediuntur, ad incantamenta sua conversi, inve illas interminationes amiles tandem desinunt, tanquam explosivres, rem sibi bene egisse visi, cum incondito strepitu colophonem imponunt fabulae bellissimae. Attamen quin haec omnia jure fiant, nullam hactenus fuisse dubitationem, intrepide adserit Chasseneus, acque in eam rem consilium conscripsit locupletissimum, & ad instar integri tractatus prolixum. Non pigebit in compendium id redigere, ut videas, quanto fluore rem absurdissimam defenderit Jcius.* Quinque istius sui Consilii fecit partes. In prima animalium, quae oppugnaturus est, nomina evolvit, ea modo locustas, modo erucas, bruchos, scarabeos, convolvulos, & linguarum vernacula hurebers appellari referens. Quae quidem mittimus. In secunda parte serias nugas agere incipit. Quae realiter sive personeliter citari debeant, an verbaliter? Pro prioris affirmatione adducit, quod causa sit criminalis, quodve animalia ista neque mobilia, neque immobilia possideant, ideoque suspecta sint de fuga. Ad quod tamen dubium respondet; imo hoc ipso processu ipsorum quari fugam, & ad hoc citari, ut fugiant. Pro negativa etiam assert, quod ista animalia sint univertitas, quae personaliter citari non possit; quodve citatio personalis locum non habeat, nisi contra delinquentem, animalia vero ratione carentia non delinquant. Concludit, citari posse ista animalia, non ut puniantur ob delicta commissa, sed ut ne damnum ulterius inferant, quamvis in parte consilii ultima sui quasi in memor, necessarium non esse citationem statuatur, tum quod pro manifesta injuria liceat quem etiam non citatum excommunicare, tum quod super crimine notorio ferri possit sententia nullo Juris ordine servato. In tertia parte quaerit, an animalia illa possint comparere per procuratores? Pro negativa iterum facere, quod causa sit criminalis.

Compendium consilii Chassenei pro defensione ista. Stulta & impropria excommunicatione. An locustae realiter vel verbaliter citari debeant.

minalis, & quidem circa delictum grave; (scandalizari enim populum, dum hæc animalia perdant vinum, quod lætificet cor hominis; committi etiam ab eis homicidium, quod sanguinem videatur effundere, qui mercenarium fraudat mercede sua, item sacrilegium; quod pauperes sint membra Christi, quod procurator non admittatur sine mandato, nullum autem mandatum possit produci ab eo, qui nomine animalium compareat; neque sufficiat scientia & patientia eorum (si quis de ea objiciat) ad inducendum mandatum in primo termino. Pro affirmativa tamen allegat observantiam in Curia sedis Episcopalis Heduenfis, ubi iudex istis Scarabeis constituit defensorem, ne condemnentur absentes. Quid autem defensor ille debeat proponere, & quomodo absentiam suorum clientum excusare, late in hac tertia parte exsequitur Chassenæus. *Id unice agunt isti nugivenduli, ne innocentes forte scarabei in tantum discrimen adducti fuisse videantur. Credo, quod neque pulices suos aut pediculos aufint maculare, nisi accusatione prævia & in-*

*Quomodo à
defensore
absentia cli-
entum excu-
sanda.*

*An Laicus aus-
tituto processu
Ecclesiasti-
cus in hac
causa sit ju-
dex compe-
tens.*

stituito processu solenni. In quarta parte disquiritur de Iudice competente, Laicus ille sit, an Ecclesiasticus? pro Laico esse, quod hic non agatur de concernentibus animam, sed de damno dato in rebus temporalibus; quod iudex Ecclesiasticus non possit judicare in causa sanguinis; convolvi autem isti propter vim & rapinam, quam in fruges exercent, furcarum sint rei, aut, si anathematizationis processum urgeas, per hunc ipsis auferantur alimenta, & ita per indirectum causa sanguinis traheatur; item quod locus delicti potissimum sint agri Laicorum, aut Clericorum privati; quod animalia ista neque clericatum nec ordinem habeant, & ideo pro Laicis sint habenda. Contrarium tamen, quod Ecclesiasticus debeat esse iudex, verius esse ostendit Autor, quoniam majus dignum trahat se minus dignum, & ergo sufficiat ad fundandam Jurisdictionem Judicis Ecclesiastici, quod Locustæ sicuti etiam in bonis Ecclesiæ intulerint damnum. Cum primis ponit unum motivum, ut loquitur, quod sit responsum ad omnia contraria, nempe: quoties mucro Ecclesiæ magis timetur, quam poena temporalis, illum a iudice Ecclesiastico debere infligi; & animalia sæpe dicta nullam civi-

civilem pœnam timere. Addit, Pontifici, Episcopis, & Judicibus Ecclesiasticis commissam esse curam gregis Dominici. Gregis autem Dominici appellatione venire omnes, qui habitant terram. Omnia enim, subjecta esse pedibus ejus, oves, boves, &c. Prælatos ergo in suis Provinciis, tanquam Ministros Christi, & vivis, & mortuis & insensatis imperare posse. In quinta tandem parte cardo voluitur totius negotii. Quæritur ibi, an Scarabei sive locustæ possint ^{an Scarabei} excommunicari? Omnes hic vires suas, nec immerito experitur ^{vel Locustæ} Chassæus. Pro negativa quidem adducit, quod excommunicationis sententia non feratur nisi in contumacem, & pro peccato mortali, at in locustas neque contumaciam cadere, neque mortale peccatum. Quod excommunicatio sit positio extra Ecclesiam, vel separatio a qualibet communione, vel a quolibet actu legitimo; cum ergo ista animalia non sint intus, nec extra poni posse. Quod ignorans excommunicari non possit, *c. fin. de conslit. in 6.* Quod anathematizatio feratur in animam, *c. si quis Presbyterorum 6. de reb. Eccles. non alien. & sit medicina animæ c. 1. de sentent. excomm. in 6.* Quod non feratur, nisi in Christianum, sive qui membrum sit Ecclesiæ militantis, *c. audivimus 4. vers. in quo formam. caus. 24. q. 1.* Quod facienti actum licitum, non imputetur id, quod inde sequitur. Factum autem Locustarum licitum, esse, tam jure divino, quam naturali. Ibi enim permissum esse, etiam fundum alterius & vineas propria autoritate intrare, & uvas comedere. De natura etiam istorum animalium esse, uvas pubescentes rodere. Fecisse DEum Bestias terræ juxta species suas, jumenta & omne reptile terræ in genere suo, *Genes. 1.* & dixisse DEUM; ecce dedi vobis omniem herbam &c. ut sint vobis in escam, & cunctis animalibus terræ, omnique volucri cæli, & universis, quæ moventur in terra. Ulterius quod pœna excommunicationis non imponatur, nisi Lex expresse imponat. Quod Universitas non possit excommunicari, *c. Romana s. vers. in universitatem X. de sent. excomm. in 6.* Quod docuerit D. Thomas, maledicere rebus irrationalibus, in quantum sunt creaturæ DEI, sit peccatum blasphemie. Quod DEUS immittere solet

ista animalia in poenam hominum ingratorum, qui decimas non solvunt, aut aliter sunt impii, *Deut. 28. Ps. 77. Joel. 1. c. revertimini 65. caus. 16. q. 1.* hominem ergo resistere aut contra stimulum calcitrare non debere. Quodsi homo punitionem posset impedire, sequi, apud DEUM non omnia esse possibilia, atque hominem iudicem esse in propria causa. His tamen omnibus non attentis affirmativam graviter tuetur Consultus: (1) autoritate Leonhardi de Utino, in sermone de blasphemia dicentis, quod Ecclesia possit maledicere creaturis irrationalibus, maledicendo; (2) Pergit; arborem, quæ non afferat fructum bonum, debere excidi & in ignem conjici, *Marc. 3. Matth. 7.* E. multo magis destrui posse afferens damnum, (3) Omnem creaturam subjectam Juris Canonici conditori subjici debere regulis Juris Canonici *c. 1. X. de constit.* Atqui animalia irrationalia esse subjecta homini, per Psalmistam dicentem: omnia subjecisti pedibus ejus, & juberi hominem, ut subiciat sibi terram, & dominetur piscibus maris, & volatilibus cæli, & omnibus animantibus, quæ moventur supra terram, *Gen. 1. Clem. un. vers. dedit enim de reliq. & venerat. Sanct.* Esse ergo & locustas sub jurisdictione hominis; atqui non posse eas coerceri poenis civilibus; restare ergo Ecclesiasticas. Non obitare, quod par in parem non habeat imperium. Homo vero post peccatum comparatus sit brutis. Istud enim nihil esse. (4) Omnia hominis gratia facta esse, cumprimis fructus, *l. cum igitur. 2. D. de stat. hom. §. in pecudum 37. J. de rer. divis.* (5) DEUM Malachie *c. penult.* promittere, si homo posuerit de fructibus in horrea DEI, se increpaturum locustas. Si ergo homo decimas præbet, ad observantiam teneri ipsum Christum, qui ex sua promissione remanserit obligatus. Recte Agricultores recurrere ad Episcopos, Christi vicarios, ut quod DEUS promissit, ipsi præstent, (6) Ea potius servanda, quæ ad vitam hominis sunt necessaria, quam quæ nocent; atqui animalia ista esse nociva, fructus vero prodesse homini. (7) Etiam si maledicere istis animalibus peccatum esset, tamen ex duobus malis minimum esse eligendum; majus autem malum esse perditionem fructuum, Ex perditione enim ista oriri

fu-

famem; ex fame mortem & homicidium. Ad quod evitandum licitum esse transgredi regulas Juris Canonici. (8) Ad clamorem populi puniri debere etiam non puniendum, ne oriatur scandalum. (9) Experientiam aliquot annorum (1481. 1487. 1488.) docuisse, quod animalia ista post anathematizationem perierint, aut locis afflictis se absentarint. *Addi potuissent exempla Severini, Abbatis Panonici, locustas Cuculli castelli agrum devastantes suis & Ecclesie precibus exterminantis; Bernhardi, muscas in Oratorio Fusiatici ingredientibus molestas excommunicantis; Pauli Monachi Britanni, graculos ad abbatem agentis quasi pecudes, ob frumentum depastum puniendos; Bennonis Osnabrugensis Episcopi, gliribus diocesi sua interdicentis; Hilarionis denique, qui Onagram sui gregis duem ob pomarium devastatum stare quondam jussit, & baculo tundens latera, quare, inquit, comeditis, quod non seminastis?* v. Zuinger, Theatr. Volum. 8. lib. 4. p. 1515. *Sed potiora habet Noster:* (10) in delicto consummando licere, quod in consummato non liceat. Ita licitam esse maledictionem locustarum ad evitanda futura mala. (11) Etiam animalia irrationalia puniri & igne comburi posse *Levit. 20. v. 15.* (12) Avibus aliisque animalibus fructus terræ destruentibus infidias licite parati, nullas vero esse meliores infidias, quam anathematizationem. (13) Si tales excommunicationes intermitterentur, hæsitaturos esse rusticos in fide, cum hætenus id viderint esse factum. (14) Anathematizationem illam fieri in nomine Domini, adeoque in virtute fidei. (15) Incantationes, quæ alias sint prohibite, fructuum conservandorum causa esse licitas, *l. artem 2. junct. l. eorum 4. C. de malefic.* multo magis ergo licitam esse Excommunicationem, quæ nunquam sit prohibita. (16) Non deesse exempla, ubi maledictum sit creaturis irrationalibus, ut sicut *Matth. 21. Marc. 11. serpenti, Genes. 2. Babylonii, Jerem. 1. & seqq. terræ, Genes. 3. diei natali & nocti conceptionis, Job. 3. Hierem. 20. Sodomæ & Gomorræ, Gen. 19. montibus Gilboa 2. Reg. 1. Civitati Jericho, & omnibus animantibus & bonis in ea repertis Jos. 6. vers. 17. 18. 19. 26. junct. 3. Reg. 16.* Serpentem ideo timere vocem incantantis,

Psalm.

Pſalm. 57. Ecclef. 12. (17) Univerſitatem poſſe excommunicari ob delictum magnum, aut ſi omnes delinquant. (18) Maledicti non poſſe animalibus ſecundum ſe, poſſe tamen in ordine ad hominem, propter quem facti ſint. Hæ ſunt illæ rationes, quibus de miſeris locuſtis triumphat Beluæ Patronus. Tales videlicet, quæ, cum ſingule ex meris cavillis ſint confarcinata, omnes vix mereantur reſponſionem. Quædam etiam (ut prima, ſeptima, 10. 16. 17. 18.) argumenta ſaltem poſteriora impugnent pro negativa ab ipſo Chuffenæo adducta, quibus quidem ad negativam ſerio defendendam non indigemus, prioribus illis ex ipſa excommunicationis natura & ſubſtantiæ petitis ſatis muniti. Quis neſcit, ab ipſis Pontificiis deſciviri excommunicationem, quod ſit cenſura, qua quis ſeparatur ab Eccleſiaſtica fidelium communione? Zoel. n. 29. X. de ſent excomm. vel quod ſit Chriſtiani hominis a corpore Eccleſiæ, vel ſaltem a perceptione Sacramentorum ejus excluſio. Caniſ. in ſumma Jur. Canon, lib. 3. tit. 23. §. 2. Bann ſchadet der Seel / und nimmt doch niemand den Leib / noch an Lehn-Recht / da ſolge darin des Königs Acht nach Lande. lib. 3. art. 63. & Wetſchb. art. 5. Applies hac mihi quiſquam ad Locuſtas. Abuſus ille, inquit Leonhardus Vairus, in tract. de ſcincino lib. 2. c. 11. p. 159. vituperandus videtur, qui in nonnullis partibus inolevit, ubi ſi quando locuſtas & alia pernicioſa animalia e campis expellere volunt, aliquem Adjuratorem in Judicem eligunt, coram quo duo procuratores conſtituuntur, ex Populi parte unus, ex bruſorum animalium alter. Populi procurator contra locuſtas vel ſimilia animalia juſtitiam petiit ad ea exigenda; cui ex adverſo reſpondet alter, non eſſe abigenda. Tandem ſervatis ſervandis, niſi intra certum tempus abeant, contra locuſtas excommunicationis ſententia fertur. Qui quidem modus ſuperſtitione reſertus eſt: tum quia lis contra animalia ratione carentia agitari non poteſt, & cum ex terra putredine genita ſint, culpa carent: tum etiam in blaſphemie peccatum inciditur, dum Eccleſia excommunicationi illudatur.
Perin-

Perinde etenim est, bruta excommunicationi velle subicere, ac si quis canem aut lapidem baptizaret. Hæc Vairus, ipse Pontificus, Ordinis S. Benedicti Canonicus Regularis, & Theologia Doctor. Utrum Ecclesia secundum primam rationem maledicere possit creaturis, disputant Theologi. Potestatem eam Ecclesia a Deo tanquam ordinariam concessam fuisse nusquam vidi. Exemplum in ratione id. ex sacris allata non sunt uniusmodi: de Deo quidem omnipotentiam ejus predicant; in hominibus dolorem quædam arguunt & impatientiam, sacris ideo literis consignatam, ut imbecillitatem humanam in Viris etiam sanctissimis agnoscamus: quædam ad consecrationem & devotionem pertinent. Confer Levit. 27. vers. 28. 29. Nonnulla ibi maledictiones sunt prophetica; nonnulla miraculose & ex Heroico Spiritu profecta; nulla ad ridiculum aliquem processum juris decantata. Miraculorum autem dona nemo temere sibi arrogare debet, sed expectare singularem Dei instinctum aut vocationem Frideric. Balduin. de cal. confc. lib. 3. c. 3. cal. 10. p. m. 641. Multo minus faciendum est malum, ut inde evenias bonum, regula de eligendo ex duobus malis malo minimo huc parum faciente. Neque plus virium ceteris inest rationibus. Secunda, 4. 6. 8. & 11. tantum hoc concludunt, perdi posse ista animalia, modum perdendi non definiunt, aut si quem intendunt, naturalem eum, non superstitiosum intendunt. Non quidquid perdi potest, potest etiam excommunicari. Idoneum & capax requiritur subjectum; quod alias non recipit ad modum imprimendis, sed ad modum receptivitatis sue. Ut lepida admodum sit sequela rationis duodecima ab aucupio ad excommunicationem, abusum etiam hujus muneris nimium quantum prodens, quasi excommunicandi potestas datur sit Ecclesie ob temporalia, ad profligandas forte locustas, aut ad capiendos mures. Quod ad superioritatem attingit, quam homo habet in animalia bruta, quamve certa ratio urget, ea Jurisdictionis non est, (cum jurisdictionis iterum objectum esse non possit, nisi quod sit persona) sed dominationis, & quidem post lapsum restricta valde & imminuta. Profanum

autem est, ne quid gravius dicam, quod in quinta ratione ob-
 jicitur, ab Episcopo impetrari posse, quod iustissimus DEus ob
 iustissimas causas (qui enim nolle posset alias?) concedere non
 vult. Ita nempe Minister Domino constituitur superior, & vel
 invito eo dispensat, quod tamen Dominus dispensationi suæ re-
 servavit, non commisit arbitrio suorum servulorum. Ut jam
 nihil dicam de crudo illo intellectu Scripturæ Prophetica, quam
 iterum explicabunt Theologi. Exempla, quibus innuitur non a
 ratio, superstitiosa partim sunt & temeraria, partim fabulosa
 & fallacia, neque movere potuerunt alios populos, utut Ponti-
 ficie Religioni addictos, ut Gerras istas Siculas imitarentur, aut
 sequerentur tam frivolam praxin. Iulius Clarus, Patritius A-
 lexandrinus, & in Provincia Mediolanensi Consiliarius supre-
 mus ac regens in sua Provincia negat, se id unquam vidisse pra-
 cticari, lib. 5. s. fin. q. 99. n. 8. Quod si quid summota superstitio-
 ne precibus ex vera fiducia factis effectum aliquando est, id me-
 rito exemplum suspicimus, non negantes, Clementissimum Deum
 ardenti oratione ad avertenda vel propellenda mala facile secti.
 Alias ubi preces quasi actionum formula recitantur, satius multa
 fuerit, superstitionem hominum animis eximendo scandalum
 tollere de populo, quam, quod oggannit decima tertia ratio,
 Rusticorum in fide hesitationem timere. Miseram fidem & ca-
 ducam nimis, quæ non nisi erroribus & fabulis fovenda! quasi
 perinde sit, siue quis adificium imponat arene, siue petra;
 quam similitudinem, licet in diverso casu, habet salvator Matth.
 7. v. 24. & seqq. Non quidquid sit in nomine Domini ex sincera
 fide proficitur, ut præsupponit ratio 14. Abusus est Nominis
 divini, ubi sanctissimum Nomen adjicitur actui vitioso. Neque
 purgatur per hanc adjectionem actus vitium, sed in novum ille
 potius incidit profanati Nominis divini crimen. Vid. Joh. Ge-
 org. Gödelmann. de Magis lib. 1. c. 6. n. 14. & cap. 8. n. 43. Ex-
 exemplum est, quod ipsum refert ratio 15. in præligiis & incanta-
 tionibus, tam similibus excommunicationi locustarum, quam co-
 rum est ovo. Esto vero, Constantinum, nondum usquequa-
 que

que orthodoxum permisſiſſe exercitium artis Magica frugum
 conſervandarum cauſa in l. eorum 4. C. de malefic. idem ap-
 probaſſe Imperatores ſequentes, dum dictam legem Codicibus ſu-
 is inferi fecerint. Attamen Bartolus ad d. l. 4. eam Conſtitu-
 tionem negat procedere in foro conſcientiæ; imo nec in civili fo-
 ro eandem accendi amplius ſolentur noviffime 10ti ſanctores.
 Vid. Dn. Carpov. in prax. crimin. part. 1. q. 50. n. 51. 52. 53. Ha-
 ſtenus Iohannes Thomæ. Videtur, inquit Titius Jur. priv. lib. 9. Arcanum
 c. 16. §. 14. p. 1231. Clerus excommunicationis uſum ad beſtias i: Politicum
 deo extendiſſe, quo ejus divinitatem Laicis ſuperſtitioſis eo ma- bic latens,
 gis perſuaderet. Præverunt Pontificiis in hoc ſuperſtitioſis gene- Similes ſu-
 re Judi de quibus hæc refert Baſnagius Hiſtoire de Juifs l. 5. c. 18. perſtitiones
 §. 20. p. 808. ſeq. " Enfin la Synagogue excommunie juſqu' aux Rabbins
 bêtes. L' excommunication fait ſon effet ſur les chiens, diſent
 les Docteurs, & ils rapportent qu' un chien aiant eu l' impudence
 de ronger les ſouliers d' un Sage, qui l' excommunia dans ſa colere,
 on vit auſſi tot un feu violent ſ' attacher à la queue de ce chien,
 qui le tourmenta horriblement. On ne peut voir ſans gémir l'igno-
 rance & l' orgueil des Docteurs, qui ſ' imaginent que l' excom-
 munication regarde les bêtes, & que la crainte des anathêmes
 les chaſſe ou les tuë. Ptolomée diſoit, qu' une table de cui-
 vre, ſur laquelle on a gravé deux ſerpens à l' aſcendant
 de la ſeconde face d' Azies, eſt capable de chaſſer les ſerpens pour-
 vu qu' on y ajoute ces paroles: Je lie les ſerpens par le moyen
 de cette figure; je leur deſcends de nuire à perſonne, & de deru-
 rer dans les lieux ou cette table ſera en terre. Gregoire de Tours
 rapporte, qu' en creuſant les follees de Paris, on trouva un morcean
 de cuivre, ſur lequel on diſtinguoit la figure d' un rat; d' un ſer-
 pent, & du feu. On la negligea comme une choſe inutile & rom-
 pñe, mais à même temps toute la ville fut remplie de rats, parce
 que la figure qui avoit la vertu de les chaſſer, étoit ôtée. L' ex-
 communication n' a pas plus d' effet ſur les bêtes, que les tables de
 cuivre ſur les ſerpens & les rats. Il eſt ſeulement étonnant qu' on

trouve tant de credulité dans toutes les Religions que le Païen, le Juif, & que les Evêques Chrétiens, qu' on cite souvent avec éloge, debitent des fables si grossieres. Ces derniers ne sont plus en droit de se noquer de l' idée, que les Rabbins se font de l' excommunication & de son étendue, puis qu' ils font la même chose. *Cælum ipsum perimus stultitia.* Sans en rapporter des exemples tirez des tiercles où la superstition & la credulité regnoient sans aucune contradiction, ceux qui prennent aujourd'hui du tabac en poudre dans l' Eglise de Saint Pierre à Rome, sont excommuniez. *us. facto.* Est-ce que Saint Pierre glorifié a quelque aversion particuliere pour l' odeur du tabac, d' où le fait-on? Si c' est une irreverence, elle doit être punie également dans tous les Temples. Le Baron de la Hontan rapporte, que l' Evêque de Quebec excommunia toutes les tourterelles de son Diocese, à cause de desordres, qu' elles y causoient. Voilà des hommes raisonnables, Evêques, qui lancent l' excommunication contre les bêtes; & ce qu' il y a de plus étonnant, est que ces animaux destituez de raison la craignent plus, qu' un coup de fusil, ou que l' arsenic. En effect Theophile Raynaud a copié la sentence rendus en 1516, par l' official de Troies à la requête des habitans d' un village voisin, par laquelle il ordonne, qu' après avoir entendu juridiquement les temoins, & fait les informations necessaires contre les chenilles, qui desoloient la campagne, il leur ordonne de sortir du Diocese dans *trois briefts jours*, à faute dequoi ils les excommunie. Elles craignent tellement l' anathème; qu' elles ne firent plus aucun dommage. Un Evêque Espagnol aiant aussi excommunié les rats, de son Evêché, & marque l' Ile où ils devoient se retirer, on les vit passer tous en foule, & s' aller confiner dans le lieu qu' on leur avoit assigné. Quelle obeïssance de la part des animaux! Ne dirons nous poins plutôt, quelle extravagance de la part des hommes! T.

DE SENTENTIA EXCOMMUNICATIONIS. 2201

bus sunt comprehensa, (474) earundem pœnis, si contra fecerit, subiiciendus.

Iudex aliquem excommunicans, in dubio censetur inferre maiorem excommunicationem.

§. 13. Sed quæri poterit, si iudex illa ver-^{s) c. pen.}borum formula usus fuerit, *Illum excommunico*, vel ^{extr. cod.} simili, qua de majori, vel minori excommunicatione quicquam non exprefferit, utra magis quis excommunicatus censeatur? Et responsum est, non tantum minorem, sed etiam maiorem (475) cenferi per iudicem illatam: quam non modo a sacramentis, & si-^{c. decerni-}delium participatione exclusio, sed alii præterea mul-^{mus &}ti consequuntur effectus. (476) ^{glossa h. t.}

Communicans excommunicatis incidit in excom-
mu-

(474) Intelligit cap. 48. h. t. & c. 1. eod. in 6. Z.
ad §. 18.

Remissio.

(475) Satis curvam hanc vocat regulam Decretistarum Marti-^{Objectio. ad}ens Ant. de Dominis *de Rep. Eccles.* l. 5. c. 9. n. 25. & merito ei ^{lius casus.} præfert regulam juris, pœnas esse restringendas & favores ampliandos, præsertim, si ex leviori causa excommunicatio facta fuerit. Quod si coniunctim verba hæc inveniantur: *anathematizamus & excommunicamus*, volunt Canonistæ, per prius vocabulum excommunicationem maiorem, per posterius, minorem significari; Martin. ab Azpilcuet. Navarr. *comment. de dat. & promiss.* n. 9. Z.

(476) I. Utique multi & magni; Summum futuri iudicii ^{Locus Tert-}præiudicium est, inquit Tertullianus *apol. c. 39.* si quis ita delique-^{sullianus.}rit, ut a communicatione orationis & conventus & omnis sancti commercii relegetur. Z.

II. Sed ad istum locum Tertulliani facilis est responsio ex ^{ad quem res}supra dictis *nota 416. scilicet 2. in resolutione questionis. 2.* T. ^{respondetur.}

communicationem; & iudices curare debent, quod excommunicati ab actis legitimis, & commercio aliorum abstineant.

c. quod in dubiis h.s. §. 19. Quorum ille prætereundus non est, quod quamdiu de excommunicatorum absolutione legitime non constat, qui cum ipsis communicaverint, (477) ipsi quoque nullo obstante privilegio, (478) ipso

ad §. 19.

An cum excommunicatis orandum? Alia observatio. (477) Post publicatam sententiam excommunicati fugiendi sunt, & veluti consortio indigni prorsus vitandi. Id tamen nimium videtur, quod nec orandum quidem cum illis sit, uti volunt *c. excommunicatos, cum duob. seq. u. q. 3. c. 29. X. de sens. excomm. c. 2. X. except.* idemque visum Osiandro, qui ad *can. 10. apost.* haec addit *en leg. iv.* Hic canon nimium rigidus est. Commertium enim familiare cum excommunicatis quidem fugiendum, ne videamur eos pro veris & vivis Christi membris agnoscere, sed tamen quandoque necesse est, ut iis loquamur, inprimis, cum eos admonemus, ut resipiscant & in viam redeant. Et fatetur Franciscus Logus a Coriolano ad *d. c. 10. apostol.* prohibitionem istam esse ex jure Ecclesiastico, nec tamen satisfacit ibi objectioni ex Navarro sibi objectæ, quod scilicet, consortium in oratione utile esse queat ad salutem excommunicati. Respondet, non licere, quia prohibitum sit; at hoc erat in questione, num iuste prohibeatur. Dicit, illos dum simul orant, non intendere spiritualiter promovere ipsum excommunicatum. At ponendum est, hoc ab eo intendi, qui cum excommunicato orat. Addit Luther. vom Dänn in fin. Sed & quod civilem conversationem attinet, haud paulo leniores facti sunt hodierni Pontificii. Concedunt enim in Germania, Transylvania, Svecia &c. ubi Lutherana viget religio & Calviniana, posse haberi cum Lutheranis & Calvinianis commercium, non obstante, quod illi dicantur hæretici manifesti & publi-

pſo jure excommunicationem incurrunt, (479) de-
 cernerumque eſt *1*) propterea, ut ab eccleſiaſticis judi- *1*) *c. decernimus eod.*
 cibus ſeculares iudices. (480) Canonica præmiſſa mo- *ni. tit. in 6.*

ce excommunicati. Vid. Miſſionarium Apoſtolicum Andree de
 Caſtellana *part. 4. quæſt. 1. 2. Z.*

(478) Quærit Covarruvias *in c. alma mater h. t. in 6. §. 1. Quidſi con-*
n. 2. utrum Pontifex Rom. poſſit alicui privilegium dare & jus com-
municandi cum excommunicatis, & negat, eo ſcil. ſenſu, ut com-
municans ex privilegio tali peccati culpam effugiat, immunitatem ta-
men ſibi talem communicantem dicitur pœna, ne incidat in mino-
rem excommunicationem, quod negat hic autor. Quærit porro:
num etiam Rom. Pontifex communicans cum excommunicato in-
cidat in excommunicationem minorem? Atque id quidem cum Pa-
normitano & aliis negat, eo quod his caſibus pœna excommunica-
tionis minoris ſit juris humani & poſitivi, nihilominus tamen pec-
care eum ait, quippe quod etiam jure poſitivo ſecundum vim di-
rectivam teneatur. Z.

(479) Sollicitat hoc Marcus Ant. de Dominis *de Rep. Ec. Diſſentien-*
tes. l. 5. c. 9. n. 29. & dicit, pœnam hanc jure Eccleſiaſtico con- *titium doctri-*
 ſtitutam eſſe comminatorium tantum & ferendæ ſententiæ, non lã-
 tæ. Nec placet etiam Cajetano, quod excommunicationi inno-
 centi, qui cum excommunicatis communicat, cujus verba refert &
 adverſus Ambroſium Compeſæ atque Sixtum Senenſem defendit de
 Dominis. *d. l. n. 34. Z.*

(480) Dixi ſupra ad *tit. de procurator. §. Hi vero 13. Reſutatur*
 Pontificem hic falcem mittere in alienam meſſem. Nec enim pro-
 pterea, quod ab Eccleſia quis remotus eſt, etiam a judiciis repelli de-
 bet. Gentiles & publicani nullibi arcentur judiciis; excommunicati
 autem nobis eſſe debent ut gentiles & publicani. Ut taceam jam,
 nullibi Eccleſiæ datam eſſe poteſtatem in judicia ſecularia, niſi qua-

nitione, ecclesiastica censura compellantur, ut excommunicatos ab agendo, (481) patrocinando, & testificando in suis curiis & judiciis repellant.

Defectu, qui obvenit mihi ex te, non potes uti contra me ad tuum commodum.

*u) cap. 2. de
except.*

§. 20. Dubitatum *u)* tamen fuit, num is, qui excommunicato in locutione, vel oratione scienter communicat, excommunicatum ipsum a judicio contra se instituendo summovere possit: cum ille communionem hujusmodi contra eum replicet: & cum is, qui impetitur, a sacramentorum perceptione sit remorus, alius vero etiam a fidelium communione, replicatione minime suffragante, judicium procedere non poterit. (482)

Ex-

tenus monendo, hortando, suadendo officii sui memores facere tenetur iudices. Z.

*Refutatio
similis.*

(481) Hoc fortasse sine ratione. Excommunicatus enim non amittit bona sua, ergo nec jus agendi. Actus secundus autem ideo injuste denegatur, quia in judiciis non id agitur, ut familiaris ineatur conversatio, sed ut iustum decernatur, quod iustum denegari nequit excommunicato. Nec facit, quod hac ratione urgeri excommunicatum ad resipiscentiam posse, & facilius de reconciliatione Ecclesiæ cogitaturum contendas; posses enim in eum sinem etiam fiduculas decernere, & quibusvis cruciatibus ad resipiscentiam adigere excommunicatum. Uti vero hoc Ecclesiæ non convenit, ita nec illud, Et semper distincta inter se fuerunt iudicium & Ecclesiæ. Z.

ad §. 20.

*Ratio & de-
claratio.*

(482) Communicando enim excommunicato quis non potest eum ad iudicia habilitare. Nec enim propter reum tantum repellitur

Excommunicato communicari non potest ante absolutionem, etiamsi dederit cautionem juratoriam de parendo mandatis ecclesie, & episcopus ei communionem reddiderit, etiamsi morte preventus non potuerit absolvi.

§. 21. Nec x) ideo magis agere volenti com-x) c. cum
 municari poterit, quod ipse ex consuetudine (483) de desideras.
 pa- & c. a no-
 bis cl. 2. extr. cod. tit.

tur actor excommunicatus a iudicio, sed etiam propter iudicem, imo propter se ipsum, ut eo citius poenitentiam agat & redeat ad Ecclesie gremium. Obiter noto, intelligenda hæc esse de excommunicato majori excommunicatione. Qui enim minori excommunicatione tantum innodatus est, non prohibetur esse actor, Joh. Bapt. Vivianus in rational. ad. c. 2. X: de except. quemadmodum etiam non prohibetur accusare Cujac. ibid. Z.

ad §. 21.

(483) Consuetudo hæc potius abrogari debuisset, quia hæc *Absurditas*
 ratione juramentum perperam & cum abusu admittitur. Aut si ad-
 nitendum fuerit, communicatio nullatenus erit deneganda. Quod *Juris Cano-*
 si porro Episcopus communionem excommunicato reddidit, uti di-
 citur in textu, quid est, quod eum a communione fidelium pro-
 hibeat? Per redditionem enim communionis intelligitur facta abso-
 lutio, aut si hæc facta non intelligitur, quomodo reddi potest com-
 munitio? Omnino pugnant, reddita esse communionem, & tamen
 in communione non esse. Et quid vero interest, si Episcopus di-
 cat; *ego absolvo te*: aut si dicat; *ego restituo tibi communionem*?
 Nec enim solennitates, quæ adhiberi solent, tanti valoris sunt, ut
 illis omnis absolutio verbis quibuscunque facta irrita petatur & in-
 valida. Gravius adhuc est illud, quod si moriatur talis, qui jura-
 vit de emendanda vita, cuique Episcopus communionem reddidit,
 quique excommunicatus, quos antea fovit, nunc impugnavit ipse,
 Z (12) quod

parendo mandatis ecclesiæ juratoriam dederit cautionem, eique communionem Episcopus reddiderit, aut quod eos, cum quibus participavit, postmodum impugnavit: nam nisi post juramentum præstitum secundum formam ecclesiæ absolutus fuerit, nec cautio, nec perperam restituta communicatio quicquam proderit. Quod ipsum obtinet y) etiam, si post prædicta, morte quis præventus, absolutionis beneficium obtinere non potuerit: nec enim ei, cui vivo non communicamus, defuncto communicabimus.

Excommunicatus si ante mortem ostenderit signa pœnitentiæ, etiam mortuus potest absolvi.

z) c. ano-
bis cl. 2.
vers. pot-
est extr.
cod. tit. & in fin.

§. 22. Plane z) si de mortui pœnitentiæ per evidentiæ signa, (484) dum viveret, constiterit, defuncto quoque (485) absolutionis beneficium a proprio iudice (486)

quod talis nihilominus pro excommunicato sit habendus. O iniqua mater Ecclesia, quæ ista doces & profiteris. Z.

ad §. 22.

Exempla:

(484) Puta si de sacerdote, a quo absolueretur, accersendo cogitavit, si tristitiæ dolorisque ob gravissimas noxas signa, argumentaque clarissima edidit, si DEUM, sibi ut ignosceret, precatas est &c. Vid. Gabr. Albaspinæ, *ad can. ult. Concil. Epau-nens.* Z.

*Absolutio
duplex, cum
monito.*

(485) Distingunt absolutionem, quod alia sit quoad Deum, alia quoad nos. Talem, qui vere contritus moritur, absolutum esse dicunt quoad DEUM, non autem quoad nos, sive quoad Ecclesiam. Hanc igitur absolutionem etiam mortuo esse impertendam, saltem ideo, ne Ecclesiasticis careat beneficiis c. 28. X. h. t. Polydor. Rip. *de act. in mort. arr. c. 35.* Quod si res recte esti-
me.

(486) impendendum erit, hæredesque ejus, ut pro ipso satisfaciant, (487) si sponte nolint, Ecclesiastica censura compelli poterunt.

Diffamato de excommunicatione non possumus communicare, nisi se purget vel ad cautelam se faciat absolvi: & toleratus ab Ecclesia non debet vitari, nisi in occulto.

§. 23. Sed a) etsi qui pro sacrilega manuum a) c. cum injectione in edictum excommunicationis incidit, de- desideras. nunciatus quidem non sit, sed de patrato scelere publica laboret infamia, nemo sibi pari ratione communicare debet, (488) nisi vel ad arbitrium Episcopi eod. tit. de

metur, non tam absolutio hæc erit dicenda, quam declaratio, defunctum in vera resipiscentia diem suum obiisse, & hinc dignum fuisse, qui excommunicationis vinculis liberari debuisset. Z.

(486) Interest, an absolutio facienda sit in mortis articulo, *Quis iudex an vero post mortem.* Illic absolvere potest quilibet Sacerdos simpliciter proprius. Hic absolutio reservatur illi soli, qui viventem extra mortis articulum constitutum absolvere potest. Polyd. Rip. d. l. n. §. Z.

(487) Satisfactiones istas, ut in pontificia exiguntur Eccle. *Monitum de satisfactio-* bus simul impossibiles, ostendi supr. tit. de pœnitent. Et tamen etiam heredes adiguntur, ut eas præstent, sicubi defunctus Clericorum postulata morte anteverterit. Multum enim faciunt istæ satisfactiones ad evadendam Clericorum. Z.

ad §. 23.

(488) Præter necessitatem recidit autor in materiam de per. Ratio. cussione clericorum. Sequitur autem ex antepositis, denunciatio non esse necessariam, sed eum, qui percussit Clericum, a sci-

de hoc se purgaverit, vel ad cautelam absolutionis
b) c. cum beneficium consequatur, nisi forte *b)* soli tibi de fa-
non ab ho- cinore constet: hoc enim casu, quandiu toleratur ab
mine extr. Ecclesia, privatum tantummodo a te vitandus erit, (489)
vol. tit. ut saltem verecundiæ robore suffusus pro latenti ex-
 cessu satisfacere compellatur.

Par-

entibus vitandum esse, quia scilicet ipso jure in excommunicationem incidit. Z.

*Variatio Ju-
 ris Canonici.*

(489) Publice igitur vitandus non est. Quinimo de Sacer-
 dote dicunt, si de tali percussore tantum ex confessione compertum
 habeat, non debere eum vitare talem percussorem. Barbof. *ad. c. 14.*
X. b. t. Quomodo autem sibi constabit illud, quod supra cum
 Canonistis asseruit autor, & percussorem, & communicantes cum
 eo, ipso jure excommunicationem incurrere? Nulla igitur opus
 erit denunciazione, nulla causæ cognitione, nulla sententia. Nec
 dici potest, quod toleretur ab Ecclesia, qui ipso jure, ipso facto ab
 ea exclusus & rescissus est. Novissime vero per decreta Synodi
 Constantiensis & Basileensis constitutum est contra Canones veteres,
 occultum excommunicatum nec secreto quidem vitandum esse, imo
 nullum excommunicatum, etiamsi certus sim, excommunicatum e-
 um esse, etiamsi hoc ex fama publica aut duobus testibus probari
 possit, ante factam denunciazioneem a nie vitandum esse, nisi tam
 notorie excommunicatus sit, ut nulla possit tergiversatione celari
 aut excusari. vid. Covarruv. *in c. alma mater p. 1. s. 2. n. 7. seq.*
 Per consequens nō amplius ipso jure incurret in excommunicatio-
 nem, qui excommunicato communicat. Et hac ratione ad sanio-
 rem sensum redactum est jus pontificium. Quin & ipsa exceptio
 de notorie excommunicato adhuc magis restringitur a Canonistis,
 & de solo percussore clerici explicatur, per ea, quæ tradit Covar-
 ruvias *d. 1. Z.*

ad

*Participatio criminosa cum excommunicatis im-
plicat participantem eadem excommunicatione.*

§. 24. Sed multum interest, qualiter excom-
municato communicatur : nam si quidem crimini
(490) & criminoso communicavit quis consilium, pu-
ta auxilium, vel favorem impendendo, vel forte cum
clericis (491) ab Apostolico excommunicatis scienter
c) & sponte participaverit, & ipsos in officiis recepe-
rit, eadem excommunicationis sententia (492) in-
volvitur, qua illi ipsi sunt obstricti, quibus cum ita
ab eo communicatum fuit: cumque ratione damna-
ti criminis d) in eum, qui damnavit, delinquere vi-
deatur, merito ab eo, (493) vel si videtur, ejus su-
pe-
in primo
extr. eod.

ad §. 24.

(190) Quinque requirunt, ut quis hoc casu in excommuni-
cationem majorem incidat. 1. ut participatio fiat in crimine, post-
quam criminosus excommunicationem contraxit, 2. ut participatio
fiat in eodem crimine, propter quod alter fuit excommunicatus. 3.
ut scienter fiat communicatio. 4. ut principalis excommunicatus
sit vitandus, imo ut etiam si denunciatus. 5. ut cooperatio non us-
que adeo levis sit. Aug. Barbo, *ad c. 29. n. 4. X. h. t. Z.*

(491) Etiam hoc casu quinque requirunt. 1. ut participantes
sint clerici, 2. ut scientes, 3. sponte, 4. in divinis & s. cum excom-
municatis a papa, participant. Barbo, *ad c. 18. n. 2. h. t. Z.*

(492) Regulariter minori tantum excommunicatione inno-
datur, qui communicat excommunicato. Sed hic habet autor ca-
sus exceptos, qui satis duri sunt, sed a Papa ita decisi. *Z.*

(493) Per consequens, qui participat cum Clericis ab Apo-
stolico h. e. papa excommunicatis, a solo papa impetrare debet ab-
solutionem. *Z.*

Z. (12) 3.

(494)

periore juramento præstito, delicti tunc erit absolutio requirenda. Et idem statueretur, si qui cum participibus suis excommunicati fuerint. (494)

Participatio cum excommunicato non criminosa, iligat participantem minori excommunicatione, a qua per ordinarium absolvi poterit.

e) c. nuper a nobis s. mensa, in osculo, aut sermone excommunicato communicatum fuerit, tunc minor tantum incurritur, do. extr. & nulla interveniente juratoria cautione a proprio sacerdotē, vel Episcopo, absolutionis beneficium obtineri poterit; (495) quamvis enim & tunc non iudicis,

*Scilicet a
Papa Romano
no.*

(494) Innocentius IV. & Gregorius X. noluerunt talem excommunicationem decerni, nec permiserunt, communicantes excommunicatis, majore excommunicatione innodari, nisi post monitionem canonicam *c. statumimus 3. & c. constitutionem 9. h. t. in 6.* Reservata igitur videtur hæc formula, *Excommunico te cum tuis participibus*, soli Pontifici Romano. Z.

ad §. 25.

*Communio
& reconciliatio major
vel minor.*

(495) I. Ut, faciles sunt Pontifici in excommunicando, ita faciles etiam sunt in absolviendo. Absolutio autem necessario requirit præviam poenitentiam. At olim non tam facile excommunicatis & poenitentibus absolutio conferebatur. Neque his qui ab Ecclesiæ communione separati erant, simul & semel jus integræ communionis reddebatur, sed successive & partialiter ad rationem communionis sive minoris sive majoris. Minor sive minima omnium rerum societatem & communionem concedebat, si Eucharistiæ & oblationum usum potestatemque removeas, major, quæ omnium rerum usum & sic etiam Eucharistiæ admitteret. Sic etiam reconciliatio alia erat minor, qua poenitentes absolvebantur & jus prioris

com.

cis, sed juris sententia excommunicato communicans sit illigatus, quia tamen conditor Canonis ejus ab-

communione recuperabant, alia major, qua adipiscerentur communionis integrum & ad omnia simul sacramenta admitterentur. Gabr. Albaspinæ. *lib. 2. Obs. 32. 33.* Sic & de ministro reconciliante sive absolvente constitutum fuit *can. 32. Concil. Carthag. III.* ne presbyter inconsulto Episcopo reconciliet pœnitentem, nisi si absente Episcopo & necessitate cogente. Z.

II. Ad intelligendos mores veteres de reconciliatione per- *Exomologæ-* tinet etiam quæstio quam tractat Zieglerus de *Diaconis cap. 8. §. 5. in apud* 63. *seq. p. 134.* quid sit: *exomologesin facere apud Diaconum?* Diaconum ad quam occasionem dederant Cypriani *l. 3. epist. 17.* verba se- *fucere quid?* quentia: *Occurrendum puto fratribus nostris, ut qui libellos a Martyribus acceperunt, si incommodo aliquo & infirmitatis periculo occupati fuerint, non expectent præsentiam nostram. Quin apud presbyterum quemcumque præsentem, vel si presbyter non fuerit, & urgere exiis cœperit, apud diaconum quoque exomologesin facere delicti sui possint, ut manu ei in pœnitentiam imposita veniant ad Dominum cum pace, quam dari martyres, literis ad nos factis desideraverunt.* Communis sententia est: exomologesin facere apud Diaconum nihil aliud esse; quàm aliquem apœnis satisfactoriis aut ab excommunicatione liberari a Diacono. Contra Albaspinæus *lib. 2. obs. 27.* ea rejecta novam plane explicationem dedit. Nimirum præsupponit, in Ecclesia Africana aliquando obtinuisse, lapsis ut ignoscere veniamque indulgere possent martyres, non solum participes eos faciendo mœritorum, quæ martyrio & tormentis consecuti essent, sed etiam plene absolvendo, quod plerique omnes, qui in fodinis aut triremibus detinerentur, sacerdotes essent aut presbyteri. Ex quo concludit, a martyribus ita absolutos omni culpa & crimine vacasse, neque ulterius aliqua sacerdotis absolutione opus habuisse; manus au-

tem

absolutionem sibi specialiter non retinuit, eo ipso relaxandi facultatem aliis concessisse videtur.

Communicans excommunicato in contemptum, incidit in maiorem excommunicationem.

f) c. fin.
extr. de
cler. ex-
comm.
c. quod in
dubiis §.
illi autem
h. t.

§. 26. Hoc f) tamen tunc obrinet, (496) cum non in contemptum Ecclesiasticæ disciplinæ cum excommunicatis quis commercium habuerit: nam qui contra prohibitionem sui præfulis excommunicatorum communioni sese ingesserit, anathemate feriendus erit,

Si

rem a diacono ideo impositas fuisse, non ut societati fidelium restituerentur, aut jus communionis, quod peccando amiserant, recuperarent, sed ut ritus tantum & ceremoniæ servarentur & adderentur, quippe quæ in carcere perfici non potuerint. Hanc Albaspinzi commentationem eruditam quidem vocat Zieglerus, sed dubia tamen nonnulla adversus eam movet, ibi videnda, concludens, non tamen pro nuda cerimonia habendam illam exomologesin apud Diaconum factam, sed potius supponendum esse, Episcopos in isto casu permisisse Diaconis ut excommunicatos absolverent, quod alias Diaconis non licebat. Denique notat §. 67. exomologeseos vocabulum ibi pro simplici confessione accipi, adeoque non semper pœnitentiam publicam denotare, etiamsi vel delictum pœnitentiam publicam meruerit, vel etiam delinquens eam subire paratus sit. &c. T.

ad §. 26.

Obiectio.

(496) At omnis talis, qui scienter cum excommunicato communicat, facit id in contemptum disciplinæ Ecclesiasticæ, quia scit, cum eo non esse communicandum. Sed videtur Pontifex tum demum contemptum punire voluisse, quando accesserit prohibitio præfulis. Z.

ad

Si excommunicatus minori indurescat in ea, poterit excommunicari majori.

§. 27. Quod si ex locutione & aliis similibus *d. c. §. nulli* minori excommunicatione irretitus (497) fortius *lus.* indurescat, (498) poterit iudex post Canonicam monitionem *g.* etiam majori excommunicatione, & con- *g.) c. confli-* simili participantem illigare. Quod & in suspensionis, *tionem* & interdicti sententiis observandum erit. *cod. tit.*

Quæ sit monitio Canonica. *in 6.*

§. 28. Tunc *h)* autem Canonica (499) censetur esse monitio, si competentibus intervallis, at- *h) d. c. con-* que aliis rite observatis, eos, qui monentur, expri- *nem cod.* mat nominatim. (500) *tit. in 6.*

Ignor-

ad §. 27.

(497) Inepte excerptit Lancelotus *cap. statuimus 3. de Emendatio-* sent. excomm. in 6. Quid enim est: *ex locutione & aliis simi-* libus excommunicatione irretitum esse. Ergo tollenda fuisset ob-
scuritas, & ita supplendus fuisset sentus. Quod si participans cum
excommunicatis, & ob hanc participationem, (sive ea in locu-
tione, sive in aliis modis constituerit,) pariter excommunicatio-
ne irretitus, indurescat &c. T.

(498) Coincidit hic paragraphus cum antecedente, in materia Dubium,
& casu communi. Nisi dicere velis, requiri hic monitionem cano-
nicam, illic simplicem prohibitionem. At tum ista oritur dif-
ficultas, quorsum necessaria sit monitio canonica, si idem obtineri
possit effectus per simplicem prohibitionem. Z.

ad §. 28.

(499) Vide quæ dixi supra ad §. quoties 17. h. t. Z. Remisso.

(500) I. Quid vero si id factum non fuerit? Responder Mar- *Quid si non*
tinus ad Azpilcuera Navarrus in *manual. c. 27. n. 4.* in terris illis, *factum?*

A (13)

in

Ignorantia excusat participantem cum excommunicato.

*) c. excel. §. 29. Interdum *) tamen excommunicato
lentissimus & communicans neutrius excommunicationis vinculo
leg. 11. q. 3. obstringitur, ut accidit in eo, qui cum illo conver-
 satus fuerit, quem excommunicatum probabiliter i-
 gnorabat. (501)

Epi-

in quibusd non faciunt iudices, subditos non servare eorum præ-
 cepta, & uti illi sint in possessione ferendi literas contra participan-
 tes sine solennitate illorum iurum, ita istos esse in possessione non
 parendi illis, & non habendi se pro excommunicatis. Sed profe-
 cto σιδηρόζυλον mihi videtur, subditum in possessione non parendi
 esse, Z.

*Simile mo-
 ritum.*

II. Interim moribus hodiernis non infrequens est hic de-
 fectus, ut debita & Jure Canonico præscripta monitoria & alia eo
 pertinentia non rite observentur, unde evenit, ut non obedientes
 periculum excommunicationis nimis rigide incurrant, Quæ cau-
 sa potissima, ut ipse in præfatione memorat, movit Jacobum E-
 veillon, ut tractatum *de Excommunicationibus & monitoriis* in
 idiomate Gallico scriberet, & potissimum quæstiones de monito-
 riis distinctius quam alii fecerant, tractaret, & consuetudines er-
 roneas ostenderet, & taxaret. T.

ad §. 11.

*Dolus qua-
 lis hic requi-
 ritur.*

(501) Quia tum caret dolo, qui in delictis puniendis im-
 primis attenditur. Ad incurrendam tamen excommunicationem
 sufficere dicunt dolum præsumptum. Cels. Bargal. *de dol. l. 4. c. 7.*
n. 3. quod admodum durum est, eo quod excommunicationis
 poena per se gravis sit, ut minus proportionata videatur dolo præ-
 sumpto. Hunc enim mitius puniri debere tradit Farinac. *quest.*
87. n. 4. Andr. Tiraquell. *de pæn. temp. caus. 15. n. 2.* Z.

ad

Episcopi debent propalare nomina excommunicatorum.

§. 30. Unde ut excusationis causa omnibus auferatur, providere debent Episcopi i) ut excom-^{i) can. cura} micatorum omnium nomina tam suis parochianis, ^{sist. II. q. 3.} quam vicinis Episcopis (502) pariter indicent, eaque in celebri loco posita pro foribus Ecclesiæ cunctis convenientibus inculcent, ut hujusmodi adhibita diligentia excommunicatis Ecclesiasticus aditus adimatur.

Omnes qui ante prolationem sententiae tenebantur excommunicato communicare, tenentur etiam post.
§. 31.

ad §. 30.

(502) Ita & olim observatum, uti patet ex Alexandri Epi-^{Variatio} scopi Alexandrini epistola de Ario ad omnes universi Orbis Epi-^{Epi. Juris Cano-} scopos, ap. Socrat. lib. 1. c. 3. Add. Epiphani. *heres.* 69. & Basil. *ep. nica.* 47. *ad Athanasium.* Quo pertinet Synodica Epistola Concilii Africani ad Cælestinum P. R. quæ habetur in fine Cod. Canon. Eccles. African. ubi ita scribunt Patres; *Deprecamur, ne deinceps ad vestras aures eos, qui hinc veniunt, facile admittatis, nec qui a nobis excommunicati fuerint, in communionem velitis deinceps excipere. Nam hoc quoque in Nicena synodo definitum facile adverset venerabilitas tua. &c.* Sic etiam nec absolvebantur publice, neque ad communionem admittebantur, qui excommunicati fuerant, antequam relatio de pœnitentia ad populum facta fuisset, uti patet ex act. concil. Ephesin. ap. Peltanum *rom. 6. c. 13.* Baron. *ad ann.* 422. Hodie vero jure Decretalium vitandi sunt excommunicati in omnibus provinciis, etsi excommunicationis sententia in una tantum diœcesi promulgata fuerit. Et per hoc receptum fuisse ab antiquo jure, in eoque jura communia, quæ per promulgationem demum legis obligationem inducunt, violata fuisse, agnoscit Pet. de Marca *de conc. sacerdot. & imp. lib. 2. c. 15. n. 10.* Z.

c. quoniam §. 31. Uxores quoque excommunicatorum, filii, *multos 11.* servi, ancillæ, rustici, servientes, & omnes, qui *q. 3. Scap.* ante sententiæ prolationem excommunicati obsequio *inter alia* tenebantur familiariter adhærere, non solum a communionione excusantur: verum etiam, (præterquam *k*) *k. c. si con-* in criminibus) communicare tenentur, (503) cum sine *cubine.* illa debita præstare nequeant obsequia. *extr. cod.* Ne-
git.

Varia de ex-
communicati-
one Regum.

(503) I. Hinc ergo inferitur, non incidere ipso jure in excommunicationem qui excommunicato communicat, nisi dicere velis, ideo istos, quos hic enumerat, non incidere, quia a Pontifice diserte eximantur, cui tamen reponimus, non fuisse in Pontificis arbitrio quicquam hac de re statuere, quippe quæ jure divino & naturali innititur, in quod nulla est Pontifici potestas. Inferitur hinc porro, non competere in Reges nisi excommunicationem minorem. Major enim, quæ Christianis interdicit libero ac voluntario commercio edendi, bibendi, conversandi cum excommunicato, in Regibus non magis habere potest locum, quam in conjugibus, ne reddant conjugale debitum, in filiis, ne parentibus officia debita præstent; in servis & subditis, ne dominis suis iusta exhibeant. Proinde Leonem III. Imperatorem male Gregorius II. Papa communionione piorum hoc papali more removit, ut indiceret Italis, ne ei aut tributum darent, neque obedirent. Sigon. *de Regn. Ital. lib. 3.* Quo eodem modo etiam Gregorius VII. Henricum III. Imp. universi Imperii finibus exegit, subditos religionis jurisjurandi solvit, & ne ullam Imperatori suo obedientiam præstarent, indixit. Hoc scilicet est illud fulmen, quo in immensum potestatem suam auxit Juppiter Romanus. Sed quod jamdiu contemptim habuerunt Reges Galliæ. Vid. Joh. Papon; *l. 1. tit. 5. arest. 27.* Tüßn. Berchet: *in pio-constit. sup. bull. pap. p. 141.* Atque istam Gallorum sententiam magna cum præfatione exponit Hincmarus Remensis in *Epist. ad Hadria-*

nunt

num II. auctoritati scil. Ecclesiastica vel excommunicationibus locum esse non posse, cum de re seculari agitur. Ipse de se addit: *Nescio quomodo ipse Regis, vel inter quos habito, presentiam, & communionem vel consortium valeam devitare, cum Rex & habitantes mecum una cum Rege non solum in parocchia, verum & in civitatem meam saepe conveniant.* Et porro: *Ecclesiam & plebem mihi commissam deserere & aliorum, ut mercenarius non valeo fugere, nec quo extra regnum ejus fugiam, habeo Conf. Petr. de Marc. de concord. sacerdot. & imp. lib. 4. c. 14. n. 1. Z.*

II. Plura in eandem sententiam attulit Zieglerus de *Episcopi de excommunicatione regum, liber* scopsis lib. 3. c. 11. s. 67. ad §. 73 p. 619. seq. Prodiit Londini 1679 versio Gallica tractatus Episcopi Lincolnienensis de *Principiis & doctrina Canonistarum & Curia Romana de excommunicatione & depositione Regum*, in qua Autor duo principaliter docet. I. Con- tra eos, qui negant, talem potestatem tribui Pontifici, ubi demonstrat partim ex celeberrimis Doctoribus Pontificiis, partim ex ipso Jure Canonico, partim ex Epistolis & Bullis Papalibus, partim ex Canonibus & decretis Conciliorum, asseri, quod Papa possit excommunicare & deponere Reges, eorum Regna ad alios transferre, & subditos absolvere a juramento fidelitatis & subjectionis. II. Quod hæc principia sint valde periculosa & extreme noxia, atque incompatibilia cum subjectione & obedientia Regibus debita, imo opposita legibus tam divinis quam humanis. Peccare enim ista principia partim contra conscientiam & adversa esse salutis æternæ, impellere item subditos ad rebellionem: exponere etiam eadem omnes, qui illa agnoscere nolunt, periculo amittendi bona universa, honorem & vitam, atque hoc modo maxima damna inferre non solum regibus ipsis tam Romanæ religioni addictis, quam Evangelicam doctrinam sequentibus, sed & universo Populo. Guilielmus Bar- claus de *prestate Papæ cap. 4 p. 17. seq.* duabus potissimum cau- sis adscribit, quod ansam dederint Pontificibus, ut imperium sibi in Reges assererent, unam, ingentem illum honorem, qui a Principibus Christianis delatus fuerit Pontificibus & præjudicatam sancti- tatis opinionem de sede illa beatorum Apostolorum Petri & Pauli.

alteram gladium excommunicationis, maximum illud spirituales (scilicet) imperii propugnaculum, qui tanto terrori erat, ut populus minas Pontificias excommunicationis fulmine, qua jure quave injuria, communitas, neque contemnere, neque negligere aude-
ret, cum in concionibus frequenter ea vox personaret: omnem
excommunicationem, etiam injustam, esse timendam, & solius Pon-

Elie du Pin titicis esse, æstimare, justane sit, an injusta. *Elas du Pin de doctrina de antiqua Ecclesie disciplina dissert. 3. p. 279. seq.* concedit equidem, inintitate excommuni-
cationis Re-
gum, etiam
minoris.
si quis exacte loqui velit, Reges absolute ab Ecclesia excom-
municari posse, hoc est indignos Ecclesiæ communione de-clarari
in rebus spiritualibus, non autem in temporalibus ac civilibus
(id est ut Zieglerus vult, excommunicatione minore, non
majore,) videlicet ex ea ratione, quod Christus apud Mat-
thæum in verbis: *sit tibi tanquam publicanus & ethnicus*,
excommunicationem jussit. (vid. eand. *dissert. 3. p. 245.*) Sc-
tim tamen subjicit, non expedire id facere: *Plus enim* (inquit p.
280.) *inde detrimenti Reipublice Christiane accedit quam boni;*
nec id fieri potest sine magno periculo schismatis, pacis publicæ
perurbatione, Ecclesiæ vexatione & cæteris calumniatibus, quas
inde sequi moraliter, ut ajunt, certum est. Quapropter jux-
ta regulam superius ex Augustino traditam, vix unquam debent
excommunicari Reges & Principes; atque hinc in Imperatores
Christianæ Religionis insensissimos & hæreticis addictissimos, nul-
lam excommunicationis censuram antiqui Episcopi fulminasse le-
guntur, ne scilicet eos gravius exacerbarent adversus Ecclesiam.
Quis ignorat quantum fuerit Constantii in hæreticos studium? Cui
sunt ignote vexationes, quibus Episcopos orthodoxos & Ecclesiam
affecit? non tamen propterea quisquam eum excommunicavit non
Athanasius, non Osius, non Liberius ullam in eum excommuni-
cationis dixere sententiam. Valentem Arianum nemo a communi-
one Ecclesiæ expulit. imo Basilius eum ad sacra mysteria admi-
si, teste Theodorito lib. 4. Hist. c. 19. Zenonem Imperatorem fidei
Catholicæ iniquiorem, & hæreticis faventem benigne adhortati
sunt Romani Pontifices, nec censuris eum percusserunt, sed to-
ram

tam culpam in Acacium refundere: vide Epistolam tertiam Felicii tertii ad Zenonem, & Gelasii Epist. II. ad Dardanos. Vitalianus Papa Constantem Heraclii nepotem, hereticum, fratricidam & Sacrilegum, qui Martinum e sede deiecerat, & relegatum fame consecerat, qui in Maximum & eius discipulos sequebatur, non modo non excommunicavit, sed & honorifice excepit. Gregorius Magnus legem Mauricii parum equam promulgavit, nec propter eam illum excommunicatione perculit, sed ut legem revocaret decenter admonuit. Idem Pontifex Phocam crudelissimum Mauricii interfectorem non modo non excommunicavit, sed & multis laudibus extulit. Ex quibus & aliis innumeris, quae hic afferri possent abunde liquet. Reges & Principes licet malos in Ecclesia tolerandos saepius esse, quam excommunicandos. Meretur etiam ejus dissertatio 7. p. 433. ad p. 592. ut tota perlegatur, in qua probat, Pontificem aut Ecclesiam nullam habere in reges, eorumque bona auctoritatem directam vel indirectam, nec posse reges ab ipsis ullatenus deponi aut eorum subditos a fide & obedientia eximi. Ubi cap. 1. demonstrat, potestatem Ecclesiae totam esse spiritualem, & in temporalia nullatenus extendi, quia videlicet Christus, ut Ecclesiae caput nullam exercuerit, nec habuerit in temporalia potestatem, & quia tota potestas a Christo discipulis collata, sit spiritualis; porro quia Christus & Apostoli omnem potestatem & jurisdictionem temporalem ab Ecclesia rejecerint: Accedere testimonia Romanorum Episcoporum, Sanctorumque Patrum, eo tendentia, ut Ecclesia in spiritualibus tantum habeat potestatem, reges vero in sola temporalia, & neutram potestatem ab altera dependere. Uterius Ecclesiam per vim gladii materialis homines cogere minime posse. In cap. 2. probat, civilem potestatem in se & ex sua natura independentem esse a spirituali, partim, quia potestas regia sit immediate a Deo, & ab illius solius potestate pendeat; partim quod reges peccantes a nemine, praeterquam a Deo temporali poena plecti possint; partim quod Ecclesia non possit vi & armis resistere regibus etiam potestate sua abutentibus, sed teneatur eos patienter ferre; partim, quod principibus in rebus civilibus &

De iniustitia
excommuni-
cationis ma-
joris.

tem-

temporalibus omnes sint subjecti; partim denique quod adversari-
 orum opinio, demum Gregorium VII. Papam, parentem agno-
 fcat, & antea inaudita fuerit. In *cap. 3.* respondet objectionibus de-
 sumtis ab autoritatibus & exemplis ex sacris literis, in specie ratio-
 nibus & inductionibus Bellarmini; porro rationibus a factis ad jus
 concludentibus, ubi examinat excommunicationem Theodosii, &
 probat, hunc Imperatorem nec majore nec minore (seu ut ipse lo-
 quitur, nec mortali nec medicinali) excommunicatione ab Ambro-
 sio fuisse notatam; examinat etiam privilegium Sammedardense alia-
 que similia, depositionem Vambæ, Regis Hispanorum, Gregorii
 II. excommunicationem adversus Leonem Isaurum, depositionem
 Childerici Galliarum Regis, translationem imperii a Græcis ad Gal-
 los, Ludovici Pii & Lotharii exaurationes, septem Electorum in-
 stitutionem, tentatam a Gregorio VII. depositionem Henrici VI.
 Imperatoris, depositionem Ottonis IV. Friderici II. Ludovici V. seu
 Bavari, tentatas in Reges Francorum depositiones, gesta Pontificum ad-
 versus reges Anglorum, concilii Lateranensis 4. canonem 4. concilii
 Constantiensis sententias super hoc negotio, respondet etiam autori-
 tatibus Theologorum ac Canonistarum recentium, & examinat de-
 cretum Sacræ Facultatis Parisiensis adversus Henricum III. Gal-
 liæ Regem &c. Basnagius sæpius citata *dissert. 3.* in medio
 Tomi II. *Annal. Eccles. S. 10. p. 485.* Existit disceptatio,
 minuatne Regum majestatem Excommunicatio, cui proinde
 parcendum sit, ne honore sibi debito Principes exuantur.
 Non dubitaremus quidem affirmare, Excommunicationis
 vinculis eos esse liberos, si dignitatem politicam deterreret, sub-
 ditorumque solveret obsequia. Verum abusus hic est excommu-
 nicationis, religionis perniciēs, Reipublicæ funis. Cum ita-
 que excommunicatio non in summæ potestatis, sed in Sacra-
 mentorum privatione consistat, quin Principes, cum in hære-
 sim flagitiæque incidunt, que salutare corporis & sanguinis
 Christi medicinam in letiferum sumentibus venenum mutant, a
 sacris sint removendi, n. bis non est ambiguum. Quod si pri-
 vatus aliquis ob scelera sua divina mensa arceatur, quanto ma-
 gis

Basnagii
 sententia af-
 firmantis
 principes
 posse excom-
 municari.

gis ab ea pelli debes Princeps impius, qui Ecclesiæ longe majori detrimento est? Purpura quidem ex ovili Christi Episcoporumque potestate neminem eximit. Neque adstruende sententiæ deficiunt Antiquitatis exempla. Cum clarissimo Blondello, Julianum apostatam testem non citabimus, de Euzoio Antiocheno scribente: Il se mit en devoir d'exclure de l'Eglise Julien l'Apostat, comme indigne de la vue des mysteres. Sphalma hoc est viri magni genuinum. Theodoriti verba sunt: Et Julianus quidem sacram mensam perminxisse dicitur: cumque Euzoios id facinus prohibere vellet, colaphum ei inflixit. Julianus ille, Juliani Imperatoris, qui audit Apostata, avunculus erat, de quo Marcellinus: Rufinum Arabium Comitem Orientis, in locum avunculi sui recens defuncti provexit. Deinde sacra mysteria non peragebantur ingrediente Arianorum Ecclesiam Juliano Comite. Factum igitur Euzoi ad Principum excommunicationem nil spectat. Aliis ergo argumentis est utendum. Non existimamus quidem Philippum Imperatorem, Christianum egisse. Ex ea tamen fama nascitur nobis argumentum. Philippo in postrema vigilia Paschatis, ut precum particeps fieret, Ecclesiam ingredi volentis, Episcopus non prius aditum permisisse fertur, quam confessionem scelerum fecisset. Ea de Philippo narratio disseminari non potuisset, si regia majestas tutum reddidit ab excommunicationis gladio. Lippus atque tonsoribus cantatur excommunicatio Theodosii M. qui furori indulgens suo, innocuo sanguine Thessaloniam inundaverat. Anastasium Imperatorem Chalcedonensi Concilio adversarium, nonnulli e sacris tabulis exemerunt, eique anathema Ecclesia Hierosolymitana denuntiavit. Caroli Calvi filia Judith, quam ex Hermenrude susceperat, Ethelredo Angliæ Regi nupta, post ejus mortem in Gallias reversa a Balduino Comite non invita rapitur. Episcoporum sententia, anathemate Balduinus damnatus est. Exemplorum satis. Modo probarent. Non vero opus est, ut in refutant. Monitum da hac asseritione nos detineamus, cum jam supra nota 416 sect. 2. o. circa eam, stenderimus, Basnagii doctrinam non cohæere firmiter, & frustra eum

Brunne-
manni do-
ctrina de ne-
cessitate di-
cipline Ec-
clesiasticæ
cum monito.

occinere cautioribus in §. 12. *ibid.* p. 486. quasi non ea vis sit excommunicationis, ut regiam principibus dignitatem, magistratui auctoritatem, privatis honores, bonæque auferat sua. Cœcus foret, qui non contraria omnia etiam ex minore excommunicatione necessario profluere videret. Brunnermannus *Juris Eccles.* l. 1. C. 6. membr. 9. §. 2. & 3. Sed dicat aliquis: quid opus sit disciplina Ecclesiastica, cum per DEI gratiam habeamus Christianum Magistratum; cujus est scelera inquirere & castigare. Verum o homo, qui ita sentis, quero, an Magistratus omnia vitia puniat? certe non; nam quam multa non puniuntur in foro Politico. Dejectiones, abusus dierum Scripturae adludica, prophanatio Sabbathi, quæ sit variis modis, inimicitia, lites, emulationes, ebrietas, crapula, conversationes suspectæ, variæ fraudes in negotiis, avaritia, injustitia, defensio causa male, iudicia de aliis præpostera & mille alia, quæ Ecclesia emendas, in Magistratus inquisitionem non veniunt. Quis iudex variâ scandala, præsertim juventuti præbita, punit? Hæc sancta Mater Ecclesia vindicat in filiis suis. Et o homo, ignoras, etiam sub Christianis Imperatoribus disciplinam Ecclesiasticam exercitam fuisse, imo ipsos summos Principes, qui nulum in terris iudicem habent, huic disciplina colla sua subdidisse. Longe alius finis inquisitionis Politicæ & discipline Ecclesiasticæ. Illa enim punit ea, quæ pacem publicam turbant; hæc homines ab æterna damnatione liberare satagit; illa ad vindictam & pœnam, hæc ad emendationem directa: illa incipit a generali inquisitione hæc a speciali, dum Rev. Minister verbi, antequam Ecclesiæ aicet, ipse cum interpellare & hortari ad penitentiam debet. Illa inquisitio inuris maculam, hæc non. In illa requiritur processus ordinarius vel saltem iudicialis; in hac requiritur processus a Domino Jesu præscriptus Matth. 18. in illo in peccata publica animadvertitur, hic etiam paucis vel tantum nota &c, qualia etiam emendari minime possunt, si non iterum iuxta media a Salvatore præscripta admonitiones & postea publica correptiones fiant, Quomodo autem ex ha-

tenus

Genus dictis nota 416. omnibus pro utilitate disciplinæ Ecclesiasticæ hic a Brunnemanno adductis rationibus absque difficultate satisfieri potest; ita non equidem mirandum, quod Ictus, qui alias multos errores juris Ecclesiastici Protestantium ex Papatu reteros primus detexit, non omnes viderit, sed vana persuasione communi, (ac si Christus iussit excommunicationem; acsi excommunicatio sit actio spiritualis; acsi sancta mater Ecclesia careat vitis; acsi denique florentissimus Ecclesiæ status fuerit sub seculis qui ex pœnitentia fecerunt pœnæ tenentiam, & quæ infamiam & alia damna temporalia hæreticis sub larva pœnæ spiritualis per excommunicationem irrogarunt,) deceptus multa bona ex reintroductione disciplinæ Ecclesiasticæ sibi promiserit. Plura etsitamen non omnia observavit ejus Gener B. Strykius in notis ad illum Soceri locum p. 242. seq. quod videlicet in questione de excommunicatione Re-
Strykii opinio de excommunicatione regum.
 ceant *Discipline Ecclesiasticæ controversiunt: Extat exemplum Theodosii Imperatoris apud Sozom. lib. 7. c. 24. & affirmativam sententiam defendit Voet. d. Tr. P. 2. cap. 4. Problem 9. Sed an ultra admonitiones crebras, severissimam Divini Numinis v. indictam illis ob oculos ponendo, hic progredi possit Ministerium; dubito; Non enim huius arbitrium aliter agnoscis Princeps, quam qua suadendo, monendo & voluntatem divinam exponendo, officio suo fungitur. Executio vero, cum vinculum superioritatis & obsequii laxet, illi concedenda non erit. Est enim auctoritas Principis, anima Reipublica qua laesa toti Reipublicæ & per consequens etiam Ecclesiæ imminet periculum. Reinking. de Regim. Sec. & Eccles. lib. 3. Cl. 2. cap. 2. n. 38. Sane nec Ambrosii exemplum, Theodosium Imperatorem excommunicantis, quantum ad executionem, probatur ab omnibus, vid. Wahrenmun d. ab Ehrenberg. Tr. de Subsid. Regn. c. 2. n. 35. seqq. licet pro Ambrosio, quod recte egerit, pugnet Volfshav. in aur. piet. secul. cap. 90. ubi prolixè de illa facti specie agit. Sed cum precipue in denegatione S. Cane se exerat apud nos disciplina Ecclesiastica, an Principi, si antea admonitus abunde a Ministerio,*

desistere nolis, ab eo, quod contra legem Dei directo haecenus commisit, S. Cœna denegari possit? Sane non praesumendum est, casum hunc inter Principes Christianos esse dabilem; nemo enim Sacrae Cœnae usum ad aeterni corporis animaeque interfectionem desiderabit; quod fieret, si non agito peccato sed peccandi ulterius proposito ea uteretur. Quodsi vero tandem spreitis his omnibus, Cœnae administrationem urgeret, nec modesta, praesque deprecatione se liberare & impetrare posset Minister, ut propria sponte his sacris se ablineat Princeps; Officio suo cedere potius, quam sacra conscientia eidem ulterius praesse debeat. Nec enim notorio peccatori fas est, cum protestatione & periculo petentis, Cœnam administrare, sicut hoc in Ministro quodam Ultrajectino improbat Vot. Pol. Eccles. d. Tr. 2. c. 3. p. 845. Et sane non ignotum erit exemplum Confessionarii Regis ejusdam in adulterio viventis, qui potius officio cedere, quam Regem ab adulterio secedere nolentem; absolvere, & ad S. Synaxin admittere voluit. De cetero, quid de excommunicandi licentia, quam in Imperatores sibi sumserunt Romani Pontifices, sentiendum, in specie vero de Henrico IV. qui ita excommunicatus, ut simul omni imperio excideret, & subditi obsequio liberarentur, vid. Otto Frisingens. lib. 6. cap. 35. Petr. Molin. de Monarch. Pontif. Rom. & Goldast. in Collect. Tractatibus contra Pontificem. Pro Pontificis vero potestate in Imperatores reliquosque Reges pugnat Job. Azor. Instit. Moral. lib. 10. cap. 8. P. 2. lib. 11. cap. 5. Ex nostratibus de excommunicatione Principis consuli potest D. Hulsemann. Tr. de Corrept. Fratero. p. 302. & seq. Danbauer. Theolog. Conscient. P. 2. Dial. 3. sect. 5. q. 4 p. 131. Hic illud tantum moneo, jam supra nota 218. ad lib. 2. p. 758. seq. ostensum esse, falso, asseri quod minister Ecclesiae peccet, si notorium peccatorem admittat ad usum S. Cœnae. Quod absolutio nem atinet, verum quidem est, non apparere, quomodo minister Ecclesiae absque latione conscientiae possit pertinacem & notorium peccatorem absolvere; Sed tamen hoc malum non est timendum, ubi confessio auricularis place non est in usu. Quodsi ad-

huc

Monitum:
de illa;

huc in usu sit, suppetit *fuga* hic a Strykio inculcata nec adeo opus est *fugatione* vel exclusione Principis. Quamquam adhuc aliud remedi. Titii *asser-*
um suppetit B. Titius, cujus sententia de excommunicatione tam *tio quod ex-*
in genere, quam de excommunicatione regum in specie *ex jur. priv.* *communic-*
lib. 9. cap. 16. §. 17. f. q. p. 1231. seq. sequens est. Annon tamen hodie *tionis nullus*
de excommunicato adhibeatur, alia questio est? cuius decisio *apud Evan-*
galicos sit u-
ne dependet, si enim, ad excitandum veram poenitentiam, illa su- *sus. & de ex-*
sci pienda sit, tum illud frustra omnino fieri, licet a magistratu *communica-*
politico eadem dirigatur, plane existimo, quia, ut aliquoties di- *tionis regum*
ctum, per vim externam, vera pietas excitari nequit, praterea *cum addito*
judicio.
excommunicatio media poenitendi, ac cum Deo reconciliandi,
excommunicato non aufert, licet ex principiis papalibus hoc cre-
dendum sit. Quod si autem nihil, nisi externa honestas, excom-
municatione intendatur, tum autoritate Imperantis, eam quidem
fieri posse concedo, ut tamen, procuranda honestati externae, re-
ctius alia media adhiberi, simul existimem: Ministris autem
Ecclesie, ne hoc quidem respectu facultas excommunicandi tri-
bui debet, quia excommunicatio est medium civile, imperium a-
liquod presupponens v. c. 14. §. 8. seqq. Praxin si respiciamus, ex-
communicatio in unumversum varior est, minorem tamen ali-
quando sibi asserit Clerus, si vero autoritate Consistorii illa ex-
pediatur, tum sublimior vera pietatis finis pretexti solet. vid.
Ziegl. Superintendi. c. 16. 17. 18. quæ secundum genuina principia
defendi nequeunt. Ex his facile intelligi potest, num Reges, &
liberi Principes, disciplina ecclesiastica ac excommunicationi
subjuncti? Hoc multi quidem asserunt. vid. Stryk. ad Br. I. E. l. 1. c. 6.
m. 9. §. 2. Schilt. I. l. C. l. 2. tit. 5. Verum, sine hesitatione,
questio neganda est, nam Imperans cujus autoritate excommu-
nicatio suscipiatur, non occurrit, Clero autem imperium in Im-
perantes non conceditur. Ad impoententiam igitur Imperantis,
ea agere debet minister Ecclesie, quæ c. 14. §. 22. 23. retuli. Ex-
emplum Ambrosii, Theodosium excommunicantis, v. Dn. Re-
chenberg. dissert. de Theodosio excomm. in Vol. dissert. p. 2. p. 241. ni-
hil probat, nam licet grave crimen Theodosius commiserit, re-

*Ne etiam ab Ambrosio reprehensus sit, jus tamen excommunicandi mensuram ministerii ecclesiastici excedit, ac papatum redolet, nam ex eo, quod Imperans peccet, imperium Cleri non sequitur, nec obstat, quod remota excommunicatione, libido peccandi in Imperantibus magis accendatur, nam hoc ad incommoda Monarchiarum pertinet, Clero autem imperium non tribuit. Quod si tamen minister Ecclesie, excommunicationis comminatione, aliquando Principem ab aliquo peccato retrahere possit, id non improbandum erit, est enim id consilii, non imperii. Ego vero hoc consilium non pro fraude pia, sed pro re plane impertinente &, ubi constat, excommunicationis jus non competere Sacerdotibus, plane inutile & omni effectu delituta habeo, & potius approbo consilium, quod *ibid.* c. 14. §. 22. seq. p. 1213. suppeditat. Ubi postquam præmiserat plura ad illustrandam & confirmandam nostram 218. ad libr. 2. facientia tandem inde quoad praxin infert; Si impenitens ministro Ecclesie offeratur, id ei faciendum erit, quod modo diximus; si vero ipse Imperans absolutionem petat, ac ea tamen palam perpetret, quæ impenitentiam arguant, tum quia delatio ad Superiorem cessat, absolutio conditionata (hoc est illud aliud remedium, ad quod in verbis paulo antecedentibus respexi) prævia doctrina & admonitione sufficiente, impertienda est; Sane si minister Ecclesie, privatum repellere nequit, multo minus Imperantem rejicere potest, maxime si impenitentia sit quodammodo dubia. Si ita agat Minister Ecclesie, & conscientie sue consulit, nec rationes civiles surbat, sed officium Viri prudentis implet. Quod si tamen hæc similesque rationes, alicui nondum sufficiant, ut, illesæ conscientia, impenitentes admitti posse, existimare queat, ei minere ecclesiastico abscedendum, adeoque occasio agendi evitanda est, nam uti contra conscientiam, licet erroneam, non recte agitur, ita, vice versa, errans exigere nequit, ut alii quoque errori actiones suas attemperent, atque ita ille in normam communem evalescat. Posset externus dispensande Eucharistie usus ita instrui, ut nihil omnino scrupuli Ministris Ecclesie in-*

de

de suboriretur, si scilicet confessioni & absolutioni speciali generalis, ad nullum individuum in specie applicata, surrogaretur, ac usus Eucharistiae, sine interventu Ministri, perageretur. Sed hactenus usitata dispensandi ratio, ad utilitatem & honorem Ministerii magis pertinet, & licet scrupulos quosdam excitare apta sit, utiamen conscientiam necessario non lauciat. *Schilte-Errors Schilte's*
 ri errores in doctrina de excommunicatione summam tetigi in cautelis circa praecognita Jurisprud. Eccles. cap. 21. §. 18. p. 255.
 Corotidis loco commendo omnibus Regibus sive Catholicis sive Protestantibus & Evangelicis, & eorum ministris Politicis gravis *Locus em- phaticus N. Anton. de Dominis,*
 suma verba Marci Antonii de Dominis de Rep. Eccles. lib. 5. cap. 9. §. 41. p. 293. Hec est ferula, quae solos Principes Christianos vici-
 bicibus onerat, eosque sub pedagogo cogit esse, qui interris supra se neminem habent, solo Deo minores. Si nesciant, aut nolint huic ferulae manum subducere, eamque in ignem projicere, profecto apti, ne dicam digni sunt, contra quos indies novae virgæ, novae scuticæ, imo flagella, & scorpiones a Romanis Pontificibus ipsorum pedagogis excogitentur, evibrentur, ac ad sanguinem, imo necem usque intorqueantur. Viriliter sane nostri sapientissimi Veneti Senatores ferulam illam, de manuleva Pontificis nuper vel extorserunt, vel excusserunt, ac flammis injectam in cineres redegerunt. Utinam tandem dextra ipsius sceptrum illud spiritualis Monarchia & fulminis avellerent, jugumque cervicibus suae diutonis Episcoporum detraberent, ipsique sua regia vere divina potestate Ecclesiasticum externum regimen in suis Regnis & Provinciis moderarentur; quam feliciores omni ex parte essent. Docet denique ipsa praxis, excommunicationes sive papisticas, sive papizantes, sive minores sive majores, uti ex sua natura omni effectu spirituali carent, ita omni etiam effectu politico destitui, si modo resistat Magistratus Politicus. Videatur Fabri Staats-Recht, 2. p. 650. seq. ubi obiter nota, quod dicatur ibid. p. 191. etiam in aliis regnis Omnia hodie non admitti excommunicationes ad emulationem juris-
 dictionis secularis assentatis; quæ eth apud Pontificios erronee juris-
 dictionis secularis, jurisdictionis est emula-
 tionis est emula-
 tionis est emula-

Necessitas, vel simplicitas excusat a communione cum hæreticis.

†) *c. quoniam multos §. quicquid 11. q. 3. *) c. si vere §. est autem eod. tit. c. cum voluntate pen. ext. eod.* §. 32. Mercatores †) autem, & viatores, (504) nisi aut creditores sint excommunicatorum, aut necessitatis imminet articulus, abstinere debent: sed si in terram *) excommunicatorum devenerint, ubi vel non possint ab aliis emere, vel unde emanant, non habeant ab eisdem accipere poterunt: nec illos excommunicationis metus impedit. Prædicatores quoque, præsertim qui alias sustentari non possunt, ab excommunicatis, & alienorum bonorum detentoribus

jurisdictionem quandam pseudospiritualem, & crimina ecclesiastica agnoscentes, aliam plane sensum habeant, apud Evangelicos tamen id significare debebat, quod nulla excommunicatio, sive minor, sive major tolerari debeat, cum omnis excommunicatio sit æmula jurisdictionis secularis, & cum hætenus ostensum fuerit, omnem jurisdictionem ecclesiasticam esse speciem secularis, & crimina etiam ecclesiastica vel plane non esse crimina, ut hæresin, vel etiam secularia, ut Simoniæ &c. T.

ad §. 32.

Quinque genera excommunicationum.

(504) Vidit Gregorius VII. qui telo hoc excommunicationis totum concussit terrarum orbem, & commerciis & ipsi generi humano pernitiosum esse, si excommunicatio per participationem nimium extendatur, & hinc igitur plurimas exceptiones facere coactus fuit, quam Summistæ ad quinque capita revocant isto versu comprehensa:

Utile, lex, humile, res ignorata, necesse.

Vid. Marc. Ant. de Dominis *de Rep. Eccles. lib. 5. c. 9. n. 29. Z.*

(505)

bus eleemosynam licite recipere possunt. (505) Idem juris est de iis, qui adeo sunt rudes, ut eorum consilio verisimiliter scelera perpetrari non possint: aut qui cum iis communicant qui communicant (506) excommunicatis,

Omnino coactus excommunicatis communicans non cadit in excommunicationem, secus, si quis solum metu communicet.

§. 33. Sed an invitus ¹⁾ excommunicatis com- ²⁾ *l. sacris* municans excommunicationis labe inquinetur, vide- ³⁾ *est canonib.* mus: & si quidem sit per coactionem astrictus (507) ⁴⁾ *ext. de iis* cum magis hoc casu pati, quam agere videatur, ex- ⁵⁾ *quæ sunt* communicatione non tenebitur. Aliud statuendum ⁶⁾ *vi. metus.* erit, si quis per metum sit inductus: licet enim me- ⁷⁾ *ve caus.* tus culpam minuat, quia tamen seam non prorsus
ex-

(505) At vero illicite acquisita, quæ obnoxia sunt restitu- *Lucri bonus.* tioni, ne in pauperes quidem erogari possunt. Paul. Laymann, *theol. odor.* *moral. l. 2. tr. 3. c. 6. n. 7.* tantum abest, ut de iisdem participare clericos deceat. Z.

(506) Ne processus fiat in infinitum, cum ita facile excom- *Ratio,* municationis labe infici posset tota aliqua universitas. Z.

ad §. 33.

(507) Differt actio violenta & metu peracta. Illius totum *Differentia* principium foris est, ita ut nihil per se ad id conferat agens, h. e. *actionis vio-* ut nihil ipsum actum adjuvet subiectum, sed habeat sese mere pas- *lenta & me-* sive. Hæc vero voluntatem minime excludit, cum ipsum subje- *su patrate* ctum concurrat, eligendo minus malum, ut evitetur majus, ut proinde actus per talem metum causati, voluntarii sint & liberi. Spontaneum enim est, quod eligimus vel simpliciter vel ob certum finem seu metu majoris mali. Z.

excludit, cum nullius metus obrentu (508) mortale pec-

Non coheret
jus Canonici
1177.

(508) Doctores varie torquentur circa intellectum hujus textus, ut videtur licet apud Barbosam. Eos exagitat Marcus Antonius de Dominis *lib. 9. c. 5. n. 35.* cujus hic aliqua verba adscribam: *Supponit Pontifex, inquit, tanquam concessum & indubitatum, quod nemo roganti largiretur, nempe communicare cum excommunicatis ita semper esse peccatum mortale, ut nullo modo unquam possit excusari, & tamen alie Decretales, etiam ipsorum horum terrorem fulminum fabri Gregorii VII. & passim omnes Doctores pro fugienda fame, pro famulatio & similibus causis licere ajunt citra omne peccatum communicare cum excommunicatis etiam in divinis, & hoc non licebit, si quis mortem intenter? Bone Deus, in quam se formam, non vertunt Protei nostri, quid hic non dicant Canonistæ, quid Theologi, ut veram esse doceant hanc decretalem? Frustra tandem omnes sudant, neque hilum proficiunt, & longissimam molestissimamque vere cæcorum vel andabatarum pugnam instituunt; quod enim nulla ratione defendi potest, id tamen invita minerva defendere volunt, quia cedere & manus dare dispudet. Hactenus de Dominis. Subtilis tamen hic est Barbosa, qui rationem differentie se invenisse putat. Quando enim, inquit, quis propter necessitatem famis communicat cum excommunicato, ponitur circumstantia, quæ tollit omnino ipsius actus malitiam, (quasi vero actus per se malus, qualem hic fingunt Canonistæ, per circumstantiam in genere licitorum poni possit) quia scilicet intentio petentis alimenta ab excommunicato principaliter fertur secundum finem illum sollevandi famis necessitatem, (at etiam hic intentio agentis principaliter fertur ad conservationem vitæ) petitque ab excommunicato rem sibi debitam ab ipsa lege naturali (at ita debet etiam vita conservari, quæque est necessitas evitanda famis ad conservandam vitam, ea est necessitas & multo adhuc majore evitanda*

mor-

peccatum quis incurrere debeat, excommunicationis pœnam non evadet.

Communicans excommunicato in converteudo, non est excommunicatus.

§. 34. Item cum voluntate *m*) & proposito *m*) *c. cum* maleficia distinguantur, excommunicationis sententiam non incurrit is, qui excommunicato in his, *ext. cod.* quæ ad absolutionem, vel alias ad salutem ejus pertinent, (509) in locutione participat, licet & alia verba incidenter, ut apud eum magis proficiat, interponat.

Absolutio ab excommunicatione ad cautelam peti potest.

§. 35. Si quis tamen *n*) ex his dubitet, vel *n*) *cap. 2. e.* ex aliis, ne non judicis, (510) vel canonis sententia *od. tit. in 6.* fit

mortis præsentanæ) *talisque petitio est medium natura sua ordinatum ad propriæ vitæ conservationem.* (alimenta sunt medium natura sua ordinatum, non petitio ab excommunicato, aut si hanc facis medium natura sua ordinatum, non minus communicatio cum excommunicato tale medium facies, quia petitio ab excommunicato non potest fieri sine communicatione cum eodem.) *Z.*

ad §. 34.

(509) Quomodo vero hoc convenit cum illo, quod alias statuit jus Canonicum, ne quidem orandum esset cum excommunicatis? *Aliud exemplum.* quia de re jam dixi supra *ad §. quorum ille 19. Z.*

ad §. 35.

(510) Quomodo quis dubitare possit, ne non judicis sententia iunodatus sit, non video. Sententia enim semper certa est, nec dubium, vel propterea de ea quis dubitare poterit, quia supra tit. de sentent.

fit innodatus, sese per competentem judicem, juxta Innocentianarum constitutionum tenorem ad cautelam absolvi postulare poterit: quod & is, qui minori innodatus est excommunicatione, exequi poterit.

Excommunicationis absolutio non debet peti omissa medio, nisi in contrarium sit consuetudo.

c. dilecti

cl. 3. de ap-

pellat. c.

Romana c.

od. tit. 1. no

o) gloss. r.

c. referen

te. ext. de

praben.

p) c. un. de

major. c.

obed. in 6.

§. 36. Sed hoc casu advertendum erit, ne omissa medio (§11) ab eo, qui tuus judex non sit, absolutionis beneficium postules. Pone enim, quod suffraganei cujusdam subditus, puta Archidiaconus, excommunicationis in te tulit sententiam, non jam a Metropolitano, cum nec excommunicantis judex sit, nec excommunicati, sed ab ipso suffraganeo absolutio petenda erit, nisi consuetudo o) contrarium induxerit.

Sede vacante absolvit, qui habet Episcopalem jurisdictionem.

§. 37. Episcopali vero sede vacante, (§12) p) ca-

requiritur autor, ut de scripto recitaretur. Non ergo quis dubitare potest, num condemnatus sit, aut si dubitet, facile ea de re certior reddi poterit. Z.

ad §. 36.

Ratio du-

plex.

(§11) Recte ab eo petitur absolutio, qui innodavit. Illi enim causa cognita est, & quousque excommunicationis nexus durare debeat, omnino judicare poterit. Sed & contemptus subesse videtur, si ab alio petatur absolutio. Z.

ad §. 37.

Declaratio.

(§12) Absolvere ab executione est actus jurisdictionalis, qualem sede vacante exercere potest capitulum, aut alias, ad quem tunc

capitulum, seu is, ad quem Episcopalis jurisdictio tunc temporis pertinere noscitur, his, quibus posset Episcopus, si viveret, ab excommunicationis sententia, sive juris, sive hominis fuerit, absolutionis beneficium impertiri poterit, nisi ei fuerit ab Apostolica sede specialiter interdicta potestas. (513)

Superior de excommunicatione cognoscens, videns illam justam, debet excommunicatum ad inferiorem remittere, nisi is malitiose differat absolvere: secus autem; si comperiat illam injustam: sed si dubitetur, honeste faciet, si remittet.

§. 38. Vbi vero superiori (514) competit de
ex=

tunc jurisdictio pertinet, qualis est visitator, aut electus ad hoc per capitulum, vel aliqua particularis dignitas ex privilegio vel praescriptione. Joh. Bapt. Vivian. in *rational. ad c. un. de major. & obed. in 6. Z.*

(513) Quia potestas absolvendi actus est jurisdictionalis, nec *Objectio*; specialiter conceditur, male interdicitur a pontifice, praesertim cum necessarium sit, ut etiam sede vacante absolutio excommunicatorum fieri queat. Z.

ad §. 38.

(514) Synodus Nicæna *can. V.* postquam vetuerat, ne quis *Appellationes* Episcopus excommunicatum ab alio Episcopo, sive Clericum, sive *ab abusu.* Laicum susciperet, provocationem nihilominus concedit excommunicato ad plurium Ecclesiarum cognitionem & decisionem, quando e vestigio addit: *Sane ne hoc aut iracundia aliqua, aut contentione, ut fieri solet, injuste factum remedium non haberet, decernunt, per singulos annos in singulis provinciis iterum ab omnibus Episcopis concilia agi debere, & de hujusmodi negotiis judicari, ut si forte ab uno inique aliquid gestum est, a ceteris*

excommunicatione cognoscere, si eam justam esse
r) c. vñe- confiterit, veluti *q)* cum propter manifestum exces-
rabilib. s. sum est in aliquem promulgata, superior judex, nisi
sane cod. sit in mora periculum, excommunicatum ad excom-
tit. in 6. municationem prorsus remittere debet: nec eum ab-
 solvet, (515) nisi excommunicator requisitus dolo illi
 absolutionis beneficium exhibere deneget. Si vero
 hujusmodi (516), sententiam injustam esse con-
 stet,

ris emendetur: si recte, ut ab omnibus confirmetur. Hinc pro-
 vocationes a conciliis numero judicum minoribus ad concilia ma-
 jora, a provincialibus ad nationalia, a nationalibus ad universa-
 lia. In Galliis introductæ sunt hoc casu appellationes, uti vo-
 cantur, ab abusu, quibus adversus excommunicationes nullas aut
 temerarias Principum secularium præsidium imploratur. De earum
 justitia vid. Petr. de Marca *de concord. sacerdot. & imp. lib. 4. c. 19.*
11. 5. Z.

Declaratio. (515) Si tamen id facit, absolutio tenet, licet forsitan sit
 injusta *c. 7. vers. Sane h. 2. in 6. Z.*

Effectus ex- (516) I. Refert Sixtus Senensis *lib. 6. bibl. annot. 71.* errorem
communicati- quorundam Scholasticorum asserentium, excommunicationem in-
onis injus- juste latam nullius esse momenti, nec proinde esse timendam, istum
ta. ut refuter, distinguit cum Thoma Aquin. inter culpam & poenam,
 nullum innocentem posse ligari, sed in poenis posse peccatores et-
 iam ab injustis pastoribus, ex ira etiam & odio excommunicanti-
 bus ligari. Z.

Nullitas o- II. Si ut vult Senensis omnis excommunicatio injusta nul-
mnis excom- la est, sequitur, quod omnis excommunicatio nulla sit, cum omnis
municatio- excommunicatio sit injusta usurpatio juris politici magistratui com-
nis. petentis, puniendi delinquentes. Distinctio Thomæ Aquinatis
 rem magis implicat, quam explicat. Acceptamus, quod excom-
 mu-

stet, excommunicatus ad suum excommunicationem nequaquam remittendus erit, sed sine dif-

municationem pro pœna habeat, & eo ipso, dum concedit injuste quem excommunicari posse, eo ipso fateri cogetur, non esse pœnam spiritualement, cum DEus miracula aut res admirandas supernaturalæ non faciat ad arbitrium cleri irati & invidi. Et inefficax ^{Solamen} planæ & parum pertinens est consolatio adversus injustam excom- ^{miserum} municationem, quam suppeditat Basnagius *diff 3. in med. Tom. II. excommuni-* ^{pro injuste} *Annal. Eccles. S. 21. p. 489. Caterum cum frequenter accideretis,* *excommunicationem esse aut temerariam, cum levi de causa; aut injustam, cum absque ulla æqui specie promulgatur, consolationis fomenta adhibebimus, quæ violenter Excommunicatis Augustinus paravit: Sæpe finit divina providentia expelli de congregatione Christiana, etiam bonos viros. Quam contumeliam, vel injuriam suam, cum patientissime pro Ecclesiæ pace tulerint, neque ulla novitates vel Schismatis, vel hæresis moliti fuerint, docchunt homines, quam vero affectu, & quanta sinceritate charitatis Deo serviendum sit. Hos coronat in occulto Pater, in occulto videns. Quibus mens Gregorii aperitur, dicentis: Sententia Pastoris, sive justa, sive injusta, timenda est. Licet enim temeraria excommunicatio innocentis, vel de pietate, vel de gloria cœlesti nil deterat, imo patientia utriusque amplitudinem augeat, dum mansuetus fert animo illatam sibi injuriam, non immerito tamen dolore afficitur, cum ab externa Ecclesiæ societate pellitur: utpote qui sacramentorum usu prohibeatur, collectæque olim pietatis fama spoliatur; quod vel fortibus viris maximam æritudinem efficit. Levius fit patientia, quod corrigere est nefas. Homo patiens hac consolatione non habet opus; impatienti ea nihil prodest. Melius est, si principes præcaveant secundum regulas justitiæ & prudentiæ, ne consolatione ulla sit opus. Non autem opus erit, si nemo injuste excommunicabitur; Non autem aliquis injuste excommunicatur, si Principes observantes versicu-*

sine difficultate debet absolvi. Quod si dubitetur, utrum iusta sit vel iniusta, superior illam tollere poterit: quanquam hoc casu honestius & convenientius egerit, si excommunicatori deferat.

Vbi manifestum est delictum, non conceditur absolutio, nisi prævia cautione, alias secus.

r) c. cum olim. extr. de verb. sign. §. 39. Manifestum *r)* autem excessum (§17) illum esse intelligemus, qui vel per confessionem, vel probationem iuridice notus fuerit, vel sit adeo resevidens, ut nulla possit tergiversatione (§18) celari. *s) c. ex par. se in fin. de idonea pro delicto præstetur satisfactio; (§19) cæterum* *verb. sign.* si

culum notum: *Fistula dulce canis* &c. excommunicationem plane non permittant, &c. T.

ad §. 39.

Remissio.

(§17) Repetenda hic sunt ea, quæ ad finem tituli 2. supra nota 64. prolixè de obscuritate & explicatione distinctionis delictorum in occulta & manifesta, seu notoria differui, uti & sequens nota Ziegleri confirmabit, quæ ibi dixi. T.

Evidentia & notorietas differunt.

(§18) Statuunt Moraliste hodierni, evidentiam facti non sufficere, ut quis ex infamia iuris censeatur irregularis proprie, nisi sententia iuridica accedat, adeoque id tantum dici notorium ad effectum irregularitatis, quod facit notorietas iuridica aut per sententiam condemnatoriam, aut quando delinquens confessus delictum in iudicio. Evidentiam non sufficere ideo, quia aliqua tergiversatione saltem apparente celari potest, hac vel illa excusatione posita. Vid. Thom. Huttad. *tr. 1. resol. 38. n. 387.* Z.

Contra satisfactionem.

(§19) Satisfactionem pro peccatis a nobis ipsis præstari non posse, abunde jam lib. 2. ostendimus. Z.

(§20)

si de admissio dubitetur, ut sententia relaxetur, sufficit, si de parendo mandatis Ecclesiæ legitime cautum fuerit: (520) quanquam si pro simplici contumacia excommunicatus, solam de stando juri cautionem exhibuerit, absolvendus erit.

Si pars se dicat post appellationem, vel alias nulliter fuisse excommunicatam, sunt super hoc partium admittendæ probationes, ut appareat, an quis indigeat absolutione.

§. 40. Multum etiam intererit, utrum absolutionis beneficium postulans, se post appellationem ad Rom. Pontificem legitime interpositam, vel alias nulliter excommunicatione innodatum conqueratur: an vero simpliciter injuste se proponat excommunicatum. In prima enim specie, si episcopus sit probare paratus, se in illum, antequam vocem appellationis emitteret, sententiam protulisse, antequam *de de offic. del.*

(520) Volunt Canonistæ, etiam in mortis articulo excommunicato, antequam absolvatur, de satisfaciendo satisfandum esse, aut si satisfactio sit impossibilis; cautionem præstandam vel realem per pignoris constitutionem, vel verbalem per juramentum, ita ut hoc ultimo casu duo ab eo præstanda sint juramenta, prius, quod nec fidejussores reperire possit, nec bona habeat, quæ obliget; posterius, quo pollicetur se futurum satis. Polyd. Rip. de act. in mort. art. c. 35. n. 16, 17, 22. Ecce vero, quam rigide agunt cum morientium conscientiis. DEO cum satisfieri non possit, nihilominus juremento constringuntur conscientiæ, quod satisfacere velint. Z.

decernatur aliquid, (521) utriusque partis super hoc probationes sunt admittendæ: per quas denique apparebit, an absolutione indigeat conquerens, vel potius non ligatus sit denunciandus.

Si quis dicat se injuste excommunicatum, prius est absolvendus, antequam sint admittendæ probationes super iustitia excommunicationis.

*d. c. cum
contingat
s. 2. eum
d. t. c. so-
let de sent.
excomm.*

§. 40. Aliud juris erit, cum injuste se quis excommunicatum asserit: tunc enim si Episcopus, ut ostendat, quod iuste excommunicaverit, probationes suas admitti postulet, audiendus non erit: nam etsi constaret (522) excommunicationis sententiam iuste pro-

ad §. 40.

*Obiectio et
alia obser-
vationes.*

(521) Sed cur non absolvi illico poterit ad cautelam, uti supra de dubitante dixit auctor, quod ad cautelam absolvi possit, s. *si quis tamen*: Absolutio enim fieri potest etiam in eo casu, quo excommunicatio, num teneat, dubitatur, ut maxime ex post facto certum fiat, non tenuisse. Id obiter noto, in Gallis Curiarum secularium judiciis cognitionem quandoque subijci de excommunicatione facta. Sic enim condemnatus fuit aliquando Episcopus Cenomaniensis, ad effodiendum quendam, quem ipsius officialis, pendente appellatione ab eius processu, excommunicaverat & ad eum absolvendum atque in terra sancta sepeliendum, referente Paponio *lib. 10. cit. 2. areff. 12. Z.*

ad §. 41.

Dubium

(522) At si constet, injuste esse prolatam, h. e. in innoxentem, non absolutione tum indigeret conquerens, sed potius non ligatus esset denunciandus, periinde ut in casu antecedente. Effet igitur etiam hoc casu expectandum, antequam decernatur aliquid, donec utriusque partis super hoc probationes fuerint factæ. *Z.*

(532)

promulgatam, nihilominus humiliter postulanti esset absolutio impendenda: ideoque hoc casu protinus iuxta formam Ecclesiæ congruentem absolvendus erit, ut demum probationibus utriusque partis admissis, utrum iuste, vel iniuste quis ligatus fuerit, decernatur. (523)

Innodatus pluribus non potest ab una tantum excommunicatione absolvi. Et absolutio subreptitia non tenet.

§. 42. Quod si quis pluribus (525) innodatus *) c. cum excommunicationibus, etiam ex eodem facto descen- *pro causa*
den- *extr. eod.*
sit.

(523) Ne scilicet iniuste fuerit excommunicatus, satisfactio. Declaratio, sit ei imponatur, utve eo casu excommunicator ad interesse condemnari queat. Z.

ad §. 42.

(524) Patet hinc, quam prompti sint Pontificii suo excommunicationis fulmine, adeo ut propter unam eandemque causam pluribus *Ineptia rei-
terationis
excommunicationum.* quis innodari possit excommunicationibus. At qui jam excommunicatus & Ecclesiastico corpore separatus est, quomodo denuo separari poterit, & quidem ex eadem causa. Ut maxime enim plures excommunicatores status, quod & ipsum nimium est, quorum eorum quisque seorsum excommunicare debeat, nulla ratio appareat, nisi prioris aut primam excommunicationem non fuisse sufficientem dixeris, hoc est, excommunicatum facias non-excommunicatum. Sed tenuisse tamen eam excommunicationem exinde patet, quod & pro illa satisfaciendum, & ab ea absolutio facienda sit. Hunc nodum ut solvat Vivianus *in rational lib. 1. tit. 40. infra.* duplicem facit excommunicationis effectum, & dicit secundam excommunicationem non habere effectum ponendi excommunicatum extra Ecclesiam, uti habet prima, sed effectum retinendi extra Ecclesiam, de-

dentibus, de una tantum causa velit satisfacere; communioni ob id restituendus non erit, nec perveritatis suppressionem extorta absolutio sibi quicquam

n) c. officii proderit. u)

in fin. extr.

d. tit.

Si ordinarius sciat per surreptionem impetratam ab Apostolica sede absolutionem, debet remittere perperam absolutum ad sedem Apostolicam, si vero hoc sibi non constet, sed suspicetur, debet absolutum cogere ad purificationem.

x) c. ex

§. 43.

Quinimo si confiterit x) excommunicationem occultatis excessibus, (525) pro quibus in e-

ext. de off.

ord.

um

nec etiam ab hac absolutio facta sit. Et ideo, statuunt Canonistæ, posse ab una excommunicatione fieri absolutionem, manente nihilominus excommunicatione altera. Barbof. ad c. X. de Offic. Ordinar. Sed particulatim ita fieri necesse est absolutionem, cum, si vere poenitens ille fuerit, sufficeret una generalis. Fundamentum ejus rei consistit in sola necessitate satisfaciendi, quam fingunt, quæque propterea, quod particulatim fieri possit, etiam particularem pariat absolutionem. Z.

ad §. 43.

Optimum remedium adversus excessus Papales.

(525) I. Optimum huic rei remedium esset, si omitteret Papa suam illam in Ecclesias sibi non subjectas invasionem, & suam tantum curaret diocesin. Sic enim Ordinarius quisque, quid & circa excommunicationem & circa absolutionem statuendum esset, cum reliquis Ecclesiæ suæ membris optime decerneret. At cum ad apostolicam sedem trahi cœperunt particularium omnium Ecclesiarum negocia, facta hinc est jurisdictionum confusio, quæ sæpe ingentes excitat turbas, & Episcopi ordinarii munus multivarium pervertit. Breviter : tota excommunicationis materia in papatu mul-

um sententia lata fuerit, excommunicationis suæ causam aliam prætendentem, ab Apostolica sede absolute.

multos imbibit errores & abusus, quibus tollendis vix unus sufficit Lutherus, Z.

II. Nec mirandum, quod in papatu excommunicationum *Adhuc melius* materia multos imbibit errores & abusus, cum ultra duo secula, ^{us.} qui Evangelici audimus, & qui prætendimus puriorem doctrinam Christi & Apostolicam, istum crassum Papatus errorem, (imo fulcrum, si non unicum, saltem præcipuum totius Papatus) nondum deposuerimus, sed ei faveamus potius, quasi nimirum excommunicatio a Christo præcepta & poena vere spiritualis ac Reipublicæ valde utilis sit, cum tamen quilibet palpare possit, excommunicationem nullam plane usum habere posse, nisi sub magistratu non Christiano, religionem tamen Christianam tolerante, (quamvis & hæc assertio multis adhuc declarationibus & limitationibus habeat opus,) at in Republica, cujus magistratus Christianus est, non posse excommunicationem quamcunque sub quocunque pietatis, sanctitatis, spiritualitatis prætextu retineri, sine evidentissimo damno reipublicæ & periculo capitis Politici, ut ex capite fiat brachium, ex magistratu carnifex, vel plane mancipium. Porro quomodo Lutherus sufficeret ad abusus excommunicationis Papalis, a Zieglero notatos, detegendos, cum Lutherus ipse pro circumstantia temporum illorum, auroræ illuscentis veritatis, & initii reformationis, sibi adhuc persuaserit, excommunicationem esse a Christo præceptam, (quo errore admisso cum parvo fructu disputatur contra istos graviores abusus papatus) ut ex ejus libro von Bann & alijs ejus scriptis hinc inde apparet. Vide interim locum inde excerptum a Brunnem; *Jur. Eccles. l. i. c. 6. m. 9. s. 3. p. 137.* Imo quid novo Luthero hic opus esset postquam Thomas Erastus, Ludovicus Molinæus & Johannes Seldenus damna omnis excommunicationis jam ostendissent ad nauseam, nec tamen apud eos, qui jam a Papismo seces-

lutionis beneficium impetrasse, eundem debet ordinarius Ecclesiastica censura compellere, ut cum literis suis rei veritatem continentibus ad sedem Apostolicam redeat: si vero illud liquido non constiterit, eum tamen ordinarius, quod veritatem confessus non fuerit, suspectum habeat, ad purgationem præstandam, quod verum fassus fuerit, compellet.

Absolutus vi, vel metu, duplici excommunicatione innodatur.

*c. unic. de
his quæ vi
in 6.*

§. 44. Illud etiam admonendi sumus, (§26) quod

serunt, aliquid obtinere potuerint, tantum abest, ut apud Pontificios. Digni porius essemus, ut qui recta ratione abjecta miracula & novos Lutheros expectamus, in crassissimum Paparum ex justo DEI judicio iterum detruderemur. Ergo, quod Principes Catholicos attinet, potius id ex hæcenus dictis sequitur: optimum remedium tollendi abusus Pontificiæ excommunicationis esse, si gladius ille pseudospiritualis plane tollatur ex manibus omnium eorum, qui ejus usu non alium in finem utuntur, quam ut duas potestates absolutas & independentes in Republica fingentes, sub hoc prætextu gladium genuinum & a DEO Magistratui cuius datum, ex hujus manibus extorqueant. Sed hujus remedii usus optandus quidem est, sed supposita præsentī facie rerum vix sperandus. T.

ad §. 44.

*Actio metu
inita.*

(§26) I. Habet hic casum, quo non valet id, quod metu factum est, cum regulariter gēta per metum teneant, & ut effectū suo destituantur, legitima ratione sint rescindenda. Sed quia hic scandalosum esset, si propter contumaciam excommunicato liceret in contemptum clavium & Ecclesiasticæ libertatis præjudiciū vi extorquere absolutionem, constitutum est, non tantum, ut non te-
neat

quod licet vi, vel metu facta regulariter mero jure teneant: si quis tamen ab excommunicationis, suspensionis, vel interdicti sententia, absolutionis aut revocationis cujuscunque beneficium per vim vel metum extorserit, viribus omnino cariturum: quin potius ne sine vindicta violentiæ crescat audacia, qui absolutionem, vel revocationem vi vel metu extorserit, quasi propria confossus sagitta, iterato excommunicationis sententiæ subjacebit.

Excommunicatus, cui Papa communicat, non propterea censetur absolutus, nisi Papa id exprimat.

§. 45. Novissime y) sciendum est, (527) quod y) *clēm. fin. si od. tit.*

neat talis absolutio, sed etiam ut novam excommunicationem mentum inferens ipso facto incurrat. Z.

II. Imo verius est actiones metu injusto excussas ipso jure nul- *Monita ad las esse, nec per se subsistere, adeoque remedio illo Prætorio ne qui- observatio- nem præce- dem!* dem opus esse: ut latius ostendi alibi, *Instit. jur. div. lib. 2. cap. 7. §. 60. seq. & Fundam. iur. Nat. & Gent. lib. 1. cap. 2. & cap. 7. n. 35. seq. & lib. 2. c. 7. n. 9.* Imo parum prodesse poterit Curia Romanæ hæc duplicatio vel multiplicatio excommunicationum si modo Principes Romanæ religioni additi firmiter sibi persuaserint, totam doctrinam de excommunicatione esse falsissimam, omnique effectu destitui, si modo ipsimet assistentiam & opem ei denegent. T.

ad §. 45.

(527) Bonum factum! quod ad finem decurrit materia, præ- *Novum ar- canum do- minationis: d'Élopa Papalis.* ter necessitatem & compendii formam prolixissime ab autore tra- ctata. Finis autem, qui hic imponitur, insigne continet *d'Élopa Papalis.* pontificis Romani. Nempe cum illi, qui excommunicatis commu- nicant, ipso jure excommunicationem incurrant, excipiendus est pontifex Rom. Quare? quia ille est supra jus. Possit autem ali- quis

si Apostolicus etiam scienter excommunicato participet literis, forte cum salutationis alloquio destinatis verbis, *z)* osculo, seu alio quovis modo, ipsum per hoc absolvere nulla ratione censetur, (528) nisi forsitan exprimat, velle illum ex hoc pro absoluto haberi. HÆC de excommunicationis sententia delibasse sufficiant: nunc de interdicto Ecclesiastico & suspensione paucis discipiamus.

*z) c. si aliquando
ext. cod.
tit.*

DE

quis hanc rationem reddere, quia, cum thesauri Ecclesiæ plenissime apud Pontificem repositi sunt, si diis placet, videatur ille communicando absolutionem impertire. Sed negat hoc papa, fieri, nisi specialiter id expressum fuerit. Ecce vero quantarum habeat papa potestatem communicandi cum iis, qui non amplius sunt in Ecclesiæ gremio, quam nemo alius habet. Annon satius esset, ipsum etiam universalis Ecclesiæ pastorem, qualem se fingit papa, abstinere ab tali communicatione, ut eo magis ad agnitionem sui & emendationem perveniat excommunicatus, neque qui a corpore separatus est, cum capite retineat communionem. Vel hinc ergo intelligitur, quam parum observent Pontifices fictitiam suam excommunicationem. Et vetus insuper hoc est eorum *κενὸν φύγετον*, ut se super omnia jura, civilia, Ecclesiastica & divina extolant. Z.

Similis observatio.

(528) Id inprimis factum propter communicationem cum Regibus & principibus, qua carere non potest papa. Ne igitur, si excommunicati illi fuerint, & papa nihilominus cum iis communicet, absolutio hinc facta censeatur, & satisfactio, quæ utique regia esse debet, plane intermittatur, placuit, absolutos eos propterea nulla ratione censeri. Totum igitur id fit propter satisfactionem, quæ plerumque Clericorum marsupiiis proficua est. Z.

DE ECCLESIASTICO INTERDICTO.

TITULUS XIV.

Interdictum aliud juris, aliud iudicis: quæ distinctio exemplis declaratur.

§. I.

HAbent Ecclesiastica interdicta (529) cum excommunicatione multa communia: (530) nam & illo-

TIT. XIV.

ad §. 1.

(529) Est hoc interdictum Ecclesiasticum multo abominabilius excommunicatione pontificia, nec usitatum id fuit in Ecclesia antiquitas, prima, sed excogitatum demum post annum a Christo nato millesimum, de cujus natalibus & extrema injustitia præclare agit Marcus Ant. de Dominis *de Rep. Eccles. lib. 5. c. 9. n. 38. seqq.* Quocirca necesse non est, ut in tyrannico hoc cogendi medio diu subsistamus. *Z.*

(530) Nobis vero placet, irrationabilitatem interdicti paulo *Elie du pin* distinctius ostendere. Videamus primo, quid ea de re sentiat scriptor *sententia de Romana religioni addictus, nec Pontificiis ita exosus, ut Marcus Ant. irrorationabilis de Dominis, ad quem provocavit Zieglerus in nota præcedente, etsi Pontificibus etiam non sit valde charus. Is est Elias du Pin di. de Antiqua Ecclesiæ disciplina dissert. 3. p. 286. seq. Quæres, inquit, utrum regnum integrum possit excommunicari & sacris officiis interdicti ob peccatum Regum & Principum? Respondet, questionem hanc ad nos non pertinere, qui de antiqua infligen-*

de excommunicationis ratione tractamus. Quippe toti antiquitati ignota est illa ratio excommunicandorum, seu, ut loquuntur, interdicto subiciendorum Regnorum, Provimiarum, urbium, ob Regis, Magistratus, aut alterius cuiusdam peccatum. Cum nulla fiat ejus menti, non dico in Canonibus antiquorum Conciliorum; sed ne quidem in collectionibus Canonum recentioribus Gratiani, Yvonis, Burchardi & aliorum. Sed nec ullum est apud antiquos exemplum hujusmodi disciplina, nec enim per sex aut septem & amplius Ecclesia secula legitur aliquam societatem ob peccatum alicujus excommunicatum aut interdicto subiectum. Imo vero S. Augustinus discrete negavit, familiam integram pro peccato patris familias excommunicari posse, ac promde censui, multo minus regnum pro peccato Regis aut Principis Ecclesiastica censura non posse percelli. Extat Augustini ea de re sententia in Epist. 75. in qua reprehendit Auxilium juvenem Episcopum, quod Clossicianum quemdam cum familia excommunicasset, & ab illo Episcopo querit. Ut si habeat ea de re sententiam certis scripturarum testimoniis exploratam doceat, quomodo recte anathematizetur pro patris peccato filius, aut pro mariti uxor, aut pro Domini servus, aut quispiam etiam in domo nondum natus, si eodem tempore quo universa domus est anathemate obligata nascatur, nec ei possit per lavacrum regenerationis in morte subveniri. Hanc opinionem & Episcopum ejus autorem ista epistola ridet Augustinus. Quanto absurdior ipsi visa fuisset eorum opinio, qui Regnum integrum ob unius Principis peccatum excommunicari & sub interdicto poni voluissent. Sunt tamen aliqui, qui interdicta Ecclesiastica, si non primis Ecclesie seculis, saltem mediis in usu fuisse probare se posse nonnullis exemplis existiment. Primum ergo afferunt ex Theodorito lib. 4. hist. c. 14. & 15. Samositenium scilicet Zelum, qui Eunomii Laici & Arianorum commercium adeo detestati sunt, ut cum iis convenire aut congregi nefas esse duxerint. Secundo ajunt huc etiam pertinere, quod populus Constantinopolitanus cum Nestorio Synaxes habere renuit, postquam haresim suam ille detexit.

Ter-

Argumentum ex Augustino contra interdictum.

Argumenta dissidentium ad exemplis.

Tertio allegant decretum Concilii Arclatensis 2. cap. 49. quo statuitur ut si quis a communione Sacerdotali sit cictus, convivio & colloquio priveatur. Quarto in medium produciunt Concilii Triburiensis cap. 32. & Cabilonensis cap. 26. decreta de Ecclesia quadam qua lite de illius patrono pendente jubetur claudi, ut officium divinum in ea minime celebretur. Sed hæc exemplaria-Responsio ad huius omnino ad propositum faciunt. Primum enim non probant ea aliquam Ecclesiam interdicto subiectam ob peccatum principis aut alicuius in ea Ecclesia primi. Secundo ne quidem ista probant usum interdicti, sed tantum excommunicatorum & hæreticorum commercium fuisse fugiendum etiam ab inferioribus inca-su excommunicationis a superiori lata aut hæreseos manifesta. Concilii vero Triburiensis decretum Ecclesiam de qua agebatur interdicto non subiecit; sed pro bono pacis iussit, ut Episcopi auctoritate clauderetur, donec ea, quæ de eligendo ad illam regendam Presbytero lis pendebat, composita fuisset, atque finita. Mito auctoritatem Epistolæ cujusdam nomine Augustini ad Boni-Responsio ad facium Comitem, quæ adducitur Can. miror 17. quæst. 4. est enim locum alii illa epistola omnium iudicio subiecta. Ad propositum magis quem ex Augustino, pertinent tria exempla, quæ nobis subministrat historia Grego- item ad tria rii Turonensis: primum extat lib. 5. c. 32. ubi ait, Ecclesiam exempla ex sancti Dionysii ob perpetratam in ea eadem aliquamdiu clausam Gregorio fuisse, & propterea in illa a divino cessatum officio. Sed hoc Turonensi, genus interdicti nondum est illud de quo agimus. Ad illud magis accedit exemplum secundum, quod extat lib. 8. cap. 31. in quo scribit, Leudoaldum Episcopum Ecclesias Rhotomagensis claudi iussisse ac vetuisse, ne populus solemnia divina spectaret, donec auctor cædis Prætextati Rhotomagensis Archiepiscopi detectus foret. Huc etiam revocari debet scriptum exemplum quod habetur cap. 15. lib. 10. ubi refert, Episcopum Pictaviensem ad Chrodielium scripsisse, se non celebraturum Pascha Domini, nec baptismum administraturum, nisi Abbatissam, quam in vinculis retinebat, dimitteret. Hæc pauca exempla probant, interdicta sub finem primæ Regum nostrorum Dynastie ortum & initium

Origo interdictorum scilicet usus invaluit. Circa annum 870. Hincmarus Laudunensis Ecclesiam suam quasi interdicta subicere conatus est, atque ea de causa ab Hincmaro Rheimensi graviter increpatur in opusculo 55. Capitulum c. 8. his verbis: Causa injurarum tuarum, sicut impetitione ab Ecclesia Laudunensi data continetur, Presbyteros & Diaconos ac reliquos Clericos non accusatos, nec confessos, nec convictos ab omni Ecclesiastico officio excommunicasti, & ut nemo sacra Missarum solemnitas in tua Parochia celebraret, indixisti.

Et capitulum 30. In tua Parochia nemo in necessitate mortis baptizari, nemo communionis gratia reconciliari, nemo sepeliri cum debita commendatione poterat. Vide etiam capitulum 31. & 32. Fulbertus Episcopus Carnotensis scribens ad Robertum Regem epistolam 93. ait: Ad Aurelianensem civitatem convenire non posse Episcopos, cum ibi nec sacrificare liceat, nec Eucharistiam absolute percipere, propterea quod excommunicatione damnata foret. Similiter epistolam 3. ait officium in Ecclesia sua, depressis miserabiliter vocibus & pene silentio proximis celebrari. Et post: Quid restat aliud, nisi ut penitus interdicatis divinum officium in toto Episcopatu nostro? Ademarius Engolismensis ad annum 994. haec habet. Alduinus Episcopus Lemovicensis pro nequitia populi novam observantiam constituit. Scilicet Ecclesias & Monasteria cessare a cultu divino, a sacrosancto sacrificio, & populum quasi paganum a divinis laudibus cessare, & hanc observantiam excommunicationem censebat.

Ita tempore Ademarii interdictum nova videbatur esse observantia. In concilio Lemovicensi anno 1034. Oldericus Abbas, ut Pontificem bellis vexatum sublevaret, consuluit Episcopis, ut excommunicationis sententiam ferrent in eos qui pacem non acquiescerent, ita ut inobedientes post mortem sepultura privarentur Ecclesiastica, interdiceretur apud eos officium publicum, atque ut, excepto parvulorum Baptismo & morientium Viatico, nullum ad-

Frequentior minus areretur Sacramentum. Verum usque ad Gregorium VII. tamen usus rara fuerunt admodum interdicta, & in peculiari quasdam temporibus Ecclesias ferebantur, at ille Pontifex suae auctoritatis agenda pet-

Gregorii VII.

perquam studiosus iis frequenter etiam in integra regatus fuit, & aliis Episcopis ut idem tentarent, exemplo fuit. Hinc hinc precipue tempore multis interdicta pax Ecclesie turbata est, quorum exempla quamplurima videre est apud Tvoem Epistolis 10. 63. 120. 121. 263. & 264. & 266. qui etiam epist. 94. interdictum vocat remedium insolitum, observasque in usu potissimum fuisse in causa sacrilegii aut violationis pacis. Ceterum ^{Damna per interdicta generalia ad tuendam auctoritatem Ecclesiasticam ad ea introdu-} inventa contrarium omnino effecere, nam, ut observat Soto in 4. dist. 22. quaest. 3. a. 1. Interdictum quamvis ex una parte ad terrorem excommunicatorum conducat, ex altera tamen in periculum divini cultus vergit potissimum, nam tunc non solum populus defuetudine frequentandi divina officia affectum eorum & sensum perdit, verum etiam & Clerus ipse fit remissior & segnior ad eadem divina celebranda, qua utique ratione & divina Religio detrimentum patitur & populus solet in moribus silvescere. Eadem mala eleganter describuntur a Bonifacio VIII. in capite Alma mater, de sententia excommunicationis his verbis: Tunc excrescit inde votio populi, pullulant haereses, & infinita pericula animarum insurgunt, ab Ecclesiis sine culpa earum divina obsequia subtrahuntur. Et certe si quis interdicta illa omnia, quorum aliqua superest memoria percurrat, intelliget ea semper fuisse dissensionum, schismatum, bellorum, aliarumque grandium calamitatum causas, & vix unquam aliquid boni, saepe vero multum mali ex his Ecclesie accessisse. Quapropter ii ipsi, quibus hac Eorum se-
interdicta magis prodesse poterant, Romani Pontifices, coacti, ^{veritas tenu-} sunt, eorum severitatem ita paulatim imminuere, ut vix ullum ^{perata.} habuerint effectum: quippe cum primum interdicta usurpari ceperunt, cuiuslibet officii divini celebratio prohibebatur excepto tantum puerorum baptismo & poenitentiae administratione in necessitate; ita Alexander III. qui anno 1170. vivebat cap. non est vobis de sponsalibus. Deinde circa annum 1200. predicatio Evangelii & sacramenti confirmationis administratio concessa, Innocent. III. cap. responso de sententia excommunicationis, Cir-

Ita, ut vix
interdicti
nomen re-
maneat.
Interdicta
Pontificum
contenta.

ca annum 1230. Gregorius IX. permittit, ut in unaquaque hebdomada celebraretur missa privata ostiis clausis sine pulsu tympanarum cap. permittimus de sententia excommunicationis: post circa annum 1245. Innocentius IV. voluit sacramentum penitentiae administrari cruciatis & peregrinis, nec non permittit officium a Clericis recitari sine cantu cap. Quod in text. de penitentia & remiss. Demum anno 1300. Bonifacius VIII. penitentiam sanis omnibus administrari iussit, & integrum officium quotidie celebrari ostiis tamen clausis & sine tympanarum pulsu. Imo etiam ostiis apertis & praevio tympanarum pulsu in festis Nativitatis, Paschae, Pentecostes & assumptionis cap. Alma Mater, de sententia excommunicationis in sexto. Ex his videre est paulatim interdictum nihil ferme praeter interdicti nomen esse relictum, quod argumento est, eos ipsos, quibus utilia maxime sunt interdicta, eorum molestiam & periculum agnovisse. Quid quod sepe saepius interdicta ab Ecclesiis spreta atque contempta sunt. Quis enim ignoret, quam nibili fecerit Ecclesia Gallicana interdicta in Regnum Francia lata, tum a Bonifacio tempore Philippi Pulchri, tum a Iulio, tempore Ludovici XII. tum etiam alias ab aliis Pontificibus? Quis nesciat, Rempublicam Venetam interdictum Pauli V. ita irritum iudicasse, ut ab eo ne quidem post pacem initam absolvi se passa fuerit. Quin etiam unius tantum Ecclesiae aut Provinciae interdicta apud nos fuisse prohibita: sic cum anno 1488. Innocentius VIII. Brugenſes, Gandavenses, & Ypresenses interdicto subicere tentasset, ab ejus sententia Advocatus Regius provocavit eo instrumento, quod habes inter probationes libertatum Ecclesiae Gallicanae, & Senatus Parisiensis interdictum irritum esse pronuntiavit teste Chopino. Itemque cum Paulus II. Ecclesiam Nivernensem interdicto subiecisset, Senatus Parisiensis sanxit officium divinum nulla interdicti ratione habita publice celebrandum. Ex his abunde ut patet demonstratum habeo interdictum Ecclesiasticum, quod in Regnum, Provinciam, Civitatem, aut Parochiam ob Regis aut alterius peccatum fertur, rem esse novam & odiosam, qua valde periculosum est

lorum alia (531) ipso jure inducuntur, alia judicis sen-

uti, ne dicam fere semper iniustum & iniquum: repugnare etenim aequitati videtur innocentes cum noxiis involvi, & ob unius peccatum universam societatem puniri; præsertim cum Reges & Principes propter quorum peccata Ecclesie interdicto subici solent, non sint præcipua societatis Ecclesiasticæ prout Ecclesiastica est, membra. Quod tamen ita intelligi volo, ut non omnem interdictorum usum damnem, sed ut eo non nisi caute ac raro utendum esse doceam. Apparet vero, Autorem hæc ultima verba adieciisse, ne crabrones irritaret, cum alias verba præcedentia facile ostendant, hanc protestationem ultimam factò esse contrariam. Adde Basnagium *dissert. 3. in medio Tomi II. Annal. Eccles.* § 22. *seq. p. 490.* Ubi saltem illud moneo, quod ipse quidem pro sua, quam in præcedentibus de usu legitimo excommunicationis minoris defenderat, hypothese, istud iudicium subjungat: *Si suis limitibus excommunicatio contineretur, sacramentorum privatione, lites ejusmodi non orirentur. Verum malis avibus nata ex superstitione & ambitione interdicta in fortunas dignitates, Principum coronas involarunt.* Nos contra ex nostra hypothese. Si excommunicatione nunquam ex superstitione & ambitione sub Christianis principibus usus fuisset Clerus, nunquam potuissent interdicta a Pontificibus vel Episcopis introduci. *Re-* *Exemplum*
fert B. Strykius in notis ad Brunnem. ius Eccles. p. 759. civitatem interdicti
 Francofurtanam ad Oderam per annos 28. sub interdicto sterisse, *per 28. annos*
 quia per annum captivum tenuerant Episcopum Lebusensem, *durantis.*
 Sed jam sub crassissimo Papatu inventi, qui interdicta ejusmodi con- *Exempla a-*
 temnerent, & sic vim eorum & efficaciam pseudo spirituales elu- *torum inter-*
 derent, quale exemplum de Senatu Spirensi circa finem seculi 13. *dictorum in*
 refert Lehmannus *Chron. Spirens. lib. 5. c. 15. p. 644. & c. 122. p. 659. T. medio Papa-*
 (531) Pergo ad interdictum quod utrum censuræ nomine ve- *sententia*
 hire debeat, valde ambigit, & negat prorsus Didacus Covatruvias *Ziegleri de*
in interdictis.

in c. alma mater p. 2. §. 1. n. 2. seq. Nos ea cura non afficit, quippe quod nullum ejus in Ecclesia antiqua vestigium inveniamus, & inter corruptelas referendum itauamus, pietatem destruens magis quam promovens, uti sunt omnia illa, quæ cultum divinum impediant. De origine ejus & quando primum cœperit solliciti sunt Franciscus Botiquetus *ad Innocentii III. epist. 72. lib. 2.* & Antonius Dadinus Alteserra *ad c. 20. X. de P. S.* Uterque refutandum sibi sumit Ademarium sancti Eparchii Engolismensis monachum, qui ab Alduino Lenovicensi Episcopo circa annum 994. primum id institutum scribit, & congerunt adeo illi exempla aliquot, epocham ejus multo vetustiore inducencia, sed quæ pleraque parum ad rem

*Responsio ad
exempla dis-
sentientium
de Johanne
II. X. Pontifi-
ce.*

facere videntur. Quod enim de Johanne VIII. Pontifice Romano ex annalibus Francorum refert Alteserra, ac si post violentam invasionem Lamberti & Alberti ille Ecclesiam S. Petri occlusam tenuerit, ita ut in ea nullum officium ad Dei cultum pertinens per plures dies celebratum fuerit, plane non pertinet ad interdictum uti explicant Canonistæ. Quominus enim tunc Romæ sacra peragi potuerint, non fecit interdictum aut prohibitio aliqua Ecclesiastica, sed vis bellica & hostilis a Lamberto Comite illata. Sic enim scribit Johannes ipse *epist. 84.* *His itaque nos prajudiciis & iniuria multiplicibus gravati, cum tota Sede Apostolica tristes adeo per multos dies existimus, ut nequaquam nobis aliud agere nisi flere liceret; nam ipsis diebus nec vestis fuit super altare S. Petri, nec aliquod ibi nocturnum vel diurnum officium ex more celebratum.* Ex *epist. seq. 85.* *Sacras litanias Episcopos & Sacerdotes atque Servos Dei ex more celebrantes, & ad Ecclesiam S. Petri venire volentes fustibus cedere ac dispergere fecit, scilicet Lambertus.* Et porro *epist. 90.* *Cum & ipsius beati Petri Apostolorum principis Ecclesiam, vestram denique matrem, & omnium Dei Ecclesiarum nutricem armis triginta diebus circumdatam tenere non formidaverint, ita ut nec ibi aliquam alicui lucernam illuminare, nec laudes Deo conferre liceres &c.* Quas ego, ex bellica illa & armata Lamberti prohibitionem, quale mihi extrus interdictum juri Canonico non adversum? Imo vero tali

tali modo multo antiquius illud erit statuendum, quod ita in ipsis Ecclesiæ Christianæ principiis extiterint Imperatorum edicta, ne in cœtum coirent, & sacra sua facerent Christiani. Quod, porro de B. De Eligio, ligio Noviomensi Episcopo ex vitæ illius descriptore Andeono Noviomensi profert Alseffa, nec ipsum congruum præbet & sufficiens sententia Episcopi, tiz suæ testimonium. Ait Andeonus, Eligium cum aliquando visitaret diœcesin suam, quadam ex causa interdixisse, ne cursum, id est, præces Canonice & sacrificium celebrarentur in basilica quadam, donec ipse juberet. Quadam ex causa id factum dicit, sed causam ipsam non exprimit. Paterit igitur fingi alia quæcunque causa istius prohibitionis, nec necesse est, ut statuamus talem, quæ interdicto materiam subternat. Ait prohibuisse Eligium, ne præces Canonice & sacrificium celebraretur; non addit, etiam sepulturam Ecclesiasticam ab eo prohibitam fuisse, neque alia, quæ per interdictum prohibita esse communiter censent. Sola igitur cessatio a divinis per verba ista innui videtur, quæ vero ut differat ab interdicto, videri potest apud Josephum Gibalinum de censur. disquis. l. 9. 2. n. 25. seq. Causa autem istius prohibitionis petuit esse vel basilicæ ipsius ruinam minitanti vitium, vel defectus ministrorum, vel parochianorum paucitas, aut quæcunque alia. Concilii Toletani XIII. canon septimus, quem sibi testem esse putat Alseffa, plane adversus esse interdicto, tantum abest, ut ei Concilii Toletani 13. firmando aliquid conferre queat. Agit namque de illis, qui malitia intercedente divinæ servitutis cultum ab altaribus Christi subducunt, qui obstinate mentis doloitate confusi, cum aliqua eos molestia fratrum jurgiorum sapugnerit, insana illico temeritate abrepti, altaria nudantes sacratis vestibus exuunt, luminaria subrahunt, ac divinum sacrificiorum cultum malitia intercedente subducunt, & quod in hominibus se vindicare non possunt, injuriam Deo, quod pectus est, inferunt. Prohibet deinceps Canon, ne hoc amplius fiat, addita sanctione, si quis tale quid ausus fuerit porro. Et quamquam in fine excipiat eos, qui aut consuminationem sacrorum ordinum, vel subversionem sanctæ fidei metuentes, aut hostilitatem vel obsidionem perse-

rentes seu etiam divinorum judiciorum sententiam metuentes, tale fecisse dicentur, nec in his tamen interdictum inveniet, quo se sustineat, quandoquidem mox additur, quod in eorum facto plus humilitas, qua Deus placetur, quam interni laboris dolositas declaretur. At tale non est factum eorum, qui interdicto utuntur, quandoquidem illi magis sub priore specie, eorum scilicet, qui ex vindicta cultum divinum sufflamant, quosque interni laboris dolositas vexat, continentur.

De Hinemari Remensis scripto contra Hinemarium Laudunensem.

Franciscus Bosquetus aliud sibi fulcimentum quaerit ex Hinemari Remensis adversus Hinemarium Laudunensem opusculo, c. 28. *seg.* sed invenit id meo iudicio admodum infirmum & sustinendae sententiae parum accommodum. Quod enim Hinemarus Laudunensis presbyteros & diaconos ac reliquos clericos non accusatos, nec confessos, neque convictos, ab omni ecclesiastico officio excommunicaverit, & ut nemo sacra missarum officia in sua parochia celebraret, interdixit, quod nemo in necessitate mortis ab eis, quorum interest, baptizari, nemo communionis gratia reconciliari, nemo sepeliri cum debita commendatione potuerit, quod nec parvulos, qui saepe in discrimine mortis periclitantur, baptizare licuerit &c. id omne improbat Hinemarus Remensis, & autoritate multorum canonum refellit. Ex actu autem prohibito, qui poterit probatio aliqua enucleari? qui poterit licitum quid elici? Ut maxime ad Bosqueti monitum singula capita apud Hinemarium percurrantur, nulli tamen verum & licitum, de hoc enim quaestio est, interdictum suis fulguribus instructum & vero nomine insignitum apparebit. Restat autoritas Gregorii Turonensis, penes quem duo inveniri putant testimonia recepti jam sua aetate interdicti, alterum in lib. 5. c. 33. & alterum in lib. 8. cap. 31. In priore agit de adultera, propter quam in ipsa S. Dionysii Basilica rixae primum deinde caedes exortae fuerunt. *Sauciantur, inquit, multi gladiis, respergitur sancta humano cruore Basilica, ostii jaculis fodiuntur & ensibus, atque usque ad ipsum sepulcrum tela iniqua deserviunt. Quod dum vix mitigatur, locus officium perdidit, donec ista omnia ad Regis notitiam pervenirent.* Verba haec ultima de interdicto accipienda esse volunt. Sed obscuriora ea sunt quam,

quam ut certa exinde haberi queat probatio. Potest enim ista officii perditio de cessatione a sacris interpretatione veriore accipi, quam ab interdicto disterre supposui supra. Nec enim satis decorum videbatur, & religioni Christianæ conveniens, celebrari cultum divinum in loco cruore & sanguine humano polluto. Perdidit igitur locus iste hæcenus officium suum, quod eo tempore, quo mutua hæc vulnera inflicta fuerunt, peragi debuit. Perdidit etiam officium ἀσυλίας, quod præbere solent basilicæ delinquentibus, idque negatum sine dubio fuit illis, qui autores fuerunt pugne, donec de voluntate Regis constaret, quousque illis ignosci deberet. Quam frequens enim eo tempore asylorum fuerit usus, ex ipsius Gregorii variis locis constat, imprimis ex *lib. 5. c. 2. 3. & 4.* Sed privilegio immunitatis uti & asyli jus habere non poterat, qui in ipsa ecclesia deliquerat, *c. fm. de immunit. Eccles.* Didacus Covarruv. *lib. 2. var. resol. c. 20. n. 15.* Prosp. Farinacius *quest. crim. l. 1. tit. 4. q. 28. n. 52. seq.* Sed, uti dixi, verborum obscuritas obscuram admodum parit sententiam. De interdicto autem explicari ea ideo non poterunt, quia ad Regis placitum istud referri videtur, cum dicatur locus officium perdidisse, *donec illa omnia ad Regis notitiam pervenirent*, ac si in Regis arbitrio staret relaxatio interdicti, quod vix unquam admittent Canonistæ. Alter locus ejusdem Gregorii in *d. lib. 8. c. 31.* haud paulo clarior existit. Agit ibi de cæde Prætextati Episcopi Rhotomagensis ad instinctum Fredegundis in ipsa Ecclesia, cum sacra faceret, a sicario occisi. *Posthæc*, inquit, *Leudoualdus Episcopus* (Leudobaudis dicitur in subscriptione Concilii Turonensis II. & Parisiensis IV. Episcopus Sagensis) *epistolas per omnes Sacerdotes direxit & accepto consilio Ecclesias Rothomagenses clausit, ut his populus solennia divina non spectaret, donec indagatione communi reperriretur huius sceleris autor.* Sed hic repeto ex hypothesi canonistarum, quod supra dixi, discrimen inter cessationem a divinis & interdictum; multo enim pinguius est hoc, majoremque copiam rerum prohibitarum continet, quam nuda & simplex cessatio, etsi neque hæc quidem, uti hodie explicatur apud Paulum Layman-

Origo inter-
dicti anno
1034. quæ
renda.

num lib. 1. theol. mor. tr. 5. p. 4. cap. 6. religioni Christianæ conveniens sit, de interdicto vero proprio nihil videtur contineri in istis Gregorii verbis. Deinde, ut maxime id aliquando factum reperitur; non tamen inde jus aliquod illico constituendum erit, neque imitandum est protinus, quod aliquando ex ratione certa sed nobis incognita institutum fuit. Et ipse dubitavit Leudoualdus Episcopus, num iuste cessatio talis decerni posset, atque ideo ab Sacerdotibus Ecclesiæ Rothomagensi subjectis consilium expetiit, quod hodie vix faceret ullus Episcopus. Non vana igitur videtur eorum sententia, qui natales interdicti ad Concilium Lemovicense & annum Christi 1034. referunt. Erant tum temporis principes seculares clericis admodum infesti, & invadebant identidem res & possessiones Ecclesiasticas, idque indigne ferentes Episcopi de remedio cogitare coeperunt. Re igitur in consultationem & deliberationem prolata, Odelricus, qui dicitur pater familiæ B. Martialis consilium dedit hujusmodi: *Nisi de pace acquieverint, ligate omnem terram Lemovicensem publica excommunicatione, eo videlicet modo, ut nemo nisi Clericus aut pauper mendicans, aut peregrinus adveniens aut infans a bimatu, & infra, in toto Lemovicinio sepeliatur, nec in alium Episcopatum ad sepeliendum portetur.* Divinum officium per omnes Ecclesias latenter agatur, sed baptismus petentibus tribuatur. Circa horam tertiam signa sonent in Ecclesiis omnibus, & omnes prout in faciem preces pro tribulatione & pace fundant. Penitentia & viaticum in exitu mortis tribuatur: altaria per omnes Ecclesias, sicut in pasceve, nudentur: & cruces & ornamenta abscondantur, quia signum luctus & tristitiæ omnibus est. Ad missas tamen, quas unusquisque Sacerdos januis Ecclesiarum offeratis fecerit, altaria induantur, & iterum post missas nudentur. Nemo in ipsi excommunicatione uxorem ducat: nemo alteri osculum det: nemo clericorum & laicorum vel habitantium vel transeuntium in toto Lemovicinio carnem comedat, neque alios cibos, quam illos, quibus in quadragesima vesci licitum est. Nemo laicorum & clericorum spondeatur, neque

radatur, quousque districti Principes & capita populorum per omnia sancto obediant concilio &c. Totus iste interdicti processus ad Consilium Odelrici refertur, & ei autori adscribitur, quod ignorarunt antea reliqui Episcopi, ut colligere licet ex verbis antecedentibus, quæ cum adductis videri possunt apud Card. Baronium *ad ann. 1034. n. 18.* & Severinum Binium *tom. 3. Concil. pag. 1092.* Et quorsum vero Odelricus ille tam copiose & prolixè atque speciatim interdicti membra atque regulas explicasset, si in usu istud unquam fuisset, potuisset uno verbo respondere, interdicto subjiciendam esse terram Lemovicensem. Ab eo vero tempore frequentissimus evasit interdicti usus, uti videre licet apud Ivonem Carnotensem, Goffredum Vindocinensem, Fulbertum Carnotensem, aliosque ejus ætatis Scriptores plurimos. Quæ vero hæc est iniquitas & sævitia, ut ob unius aut alterius vel personæ vel ordinis culpam, eamque aliquando non tam veram quam fictam & imaginariam Respublicæ totæ & Regnæ integra (sic enim fieri a Pontifice Romano quandoque solet) in quibus multæ hominum myriades sunt, Sacramentorum communicatio multentur, quibus quasi instrumentis vitam & gratiam Christus miseris mortalibus largitur? Quo in codice habetur, adeo ferale institutum a Christo & Apostolis exercitum, quo animarum innoxium multæ myriades propter paucorum peccata ad inferos damnantur? Et qui vero, quæ sic sævit, potestas Apostolica dici potest, cum non ad destructionem verum ad ædificationem instituta sit potestas Apostolica? Hac vero ratione frenum injicere oportuit Regibus atque principibus, qui colla submittere Romano Pontifici renuunt, quive duri atque graves monarchiæ Ecclesiasticæ existunt. Atque in hunc modum cultus divinus mere politicum instrumentum factum est, per quod integra Regna conservari & destrui queant. Hic enim est principalis scopus interdicti, quod in regna & territoria integra vibratur, ut populus cœlesti pabulo privatus & omnifragili divino externo destitutus in suum principem concitetur, ut seditiones accendantur, ut rebelliones foveantur, ut cœdibus vias aperiantur, ut optime observat Marcus Antonius de Dominis *de*

*Postea frustra
quens ejus
usus.*

*Ejus irritatio-
nabilitas.*

*Scopus &
fructus in-
terdictorum.*

Rep. Eccles. lib. 5. cap. 9. n. 39. QUANTUS in Anglia turbas dederit interdictum seculo XIII. sub Johanne Rege a Pontifice Romano promulgatum, universi referunt ejus gentis historici. Idque interdictum summa cum populi injuria per integrum sexennium stetit, ut scribit Knyghton *ad ann. 1208.* Episcopi etiam inferiores propter leves admodum causas interdicto quandoque utebantur adversus refractarios. Apud Fulbertum *ep. fl. 57.* Lexoviensis Episcopus interdictum quibusdam Ecclesiis, ne in illis sacra fierent, ideò, quod synodaticum ab eis solum non fuisset. Et *ep. fl. 101.* minatur ipse Fulbertus, nisi Gaufridus Vicecomes castella destructa reficere desierit, divinum officium in toto Episcopatu desitutum. Maxime vero hoc fulmine utebantur tum, quando vel res Ecclesiasticæ invasæ fuerunt a potentioribus, vel privilegia Ecclesiæ minuta, aut libertas accisa putabatur, uti patet ex Ivonis *ep. fl. 94. & 121.* Atque hinc laudandæ sunt Ecclesiæ Gallicanæ, quod in illis interdictorum usus prorsus abrogatus sit, maxime, ubi de pecuniario debito agitur, aut cum Episcopus suam ipsius injuriam ulciscitur, adeo ut, si quis Episcopus interdicti sententiam protulerit, appellari ab ea queat, tanquam ab abusu; atque ita judicatum fuisse adversus Episcopum Lapurdensem seu Bajonensem refert Antonius Mornacius *ad l. 3. C. de apostat.* quod ille Ahatzanam Ecclesiam ob solum diocesanae visitationis non refusum viaticum interdicto subjecisset. Uti autem excommunicatio aliquando, ita & interdictum sæpe contentui fuit, si præsertim contumacia quadam accessisset. Ita consultus a Sanctione Episcopo Aurelianensi Ivo Carnotensis, quid statuendum de monachis, qui contra interdictum missas celebraverant, mortuos sepelierant, & chrismā aliunde acceperant, respondet *ep. fl. 62.* si de gratia Archiepiscopi Lugdunensis ille certus esset, severe vindicandam eam contumaciam, *alioquin, inquit, levius erit ea supportare, quam non licet ad plenum vindicare.* Cumque ab Ecclesia Romana concessum esset monasteriis hoc privilegium, ut non obstante interdicto generali, cui terra aliqua subiecta esset, liceret monachis, januis clausis, non pulsatis campanis, exclusis excommunicatis & interdictis, suppressa voce divina officia celebrare, *c. 17. X. de V. S.* monachi inde non

sententia. (532) Juris ipsius dispositione interdictum inducitur, veluti cum civitas, vel universitas in electione Romani Pontificis servanda non servaverit, aut in necem Cardinalis aliquid machinata fuerit, sive ab Ecclesiis, vel personis Ecclesiasticis aliquid extorserit, aut usurariis domos commodaverit. Item cum in Ecclesia a) sanguinis, vel humani seminis effusione polluta, aut simoniace consecrata, celebrari jure vetatur.

Celebrans in Ecclesia polluta; vel simoniace consecrata, non incurrit irregularitatem: secus, si alia ratione violat interdictum.

§. 2. a) c. is qui

de sentent. excomm. in 6.

tantum per cavillationem contenderunt, particulari interdicto se plane non teneri, quos d. c. refellit Innocentius III. Papa; sed nonnulli etiam generali interdicto durante privilegio illò suo abutentes, & intemperantius atque insolentius se gerentes, apertis januis, pulsatis campanis; alta voce divina officia celebrarunt, recipiendo interdictos ad Ecclesiastica Sacramenta; ipsorumque corpora defunctorum faciendo in cœmeteriis ipsarum Ecclesiarum sepeliri; uti apud Clementem IV. conquestus fuit Episcopus Parisiensis, de quo fidem facit bulla ejusdem Pontificis, quam edidit Clarissimus Stephanns Baluzius in append. ad Concil. Narbon. num. 36. Alii vero cautius egerunt, & januis quidem clausis, sed perforatis aut fenestris in eis factis seu modis aliis exquisitis divina officia celebrarunt, Episcoporum interdictis hac ratione illudentes, quos singulari constitutione represcit Clemens V. c. 1. de sentent. excomm. in Clementinis. Z. III. 32. 10. ad 19.

(532) Repet & applicari hic possunt, quæ de excommunicatione diximus sit, antecedente. Z.

*b) dist. cap.
is qui s.
fin.*

*c) dist.
cap. is qui
s. fin.*

§. 2. Est *b)* autem inter hæc differentia (533) non modica: nam si quis in ea Ecclesia celebret, quæ vel polluta sit, vel simoniace consecrata, licet hoc temerarie faciat, nullum tamen ob id irregularitatis laqueum incurrit: is vero *c)* qui scienter celebrat in locis alia ratione interdicto suppositis, irregularitatem incurrit, a qua per alium, quam per Romanum Pontificem, liberari non poterit, nisi aliqui super hoc privilegio, vel jure muniti fuerint.

Quid sit judiciale interdictum.

§. 3. Judicis sententia tunc inducitur interdictum, cum competens iudex ex aliqua causa terram, vel homines a divinis arcendos pronunciat ac præcipit. (534)

Interdictorum quedam generalia, quedam specialia.

§. 4. Rursus interdictum, quod prolatione
ju-

ad s. 2.

*Dominatus
Papalis.*

(533) Totum hoc est ex jure Pontificio positivo & quidem recentiore, ut dixi, quod plerumque detestandam continet tyrannidem. Differentiæ autem hujus ratio non alia est, quam quod Papa ita voluit, uti fatetur Vivianus. De irregularitate dicetur sequente titulo. Z.

ad s. 3.

*Interdicti di-
visio.*

(534) Est enim interdictum vel locale, quod immediate locum afficit, prohibendo, ne in eo sacræ functiones fiant, vel personale, quod immediate afficit personas, prohibendo, ne sacræ participant. Interdum hæc conjunguntur, ut & locus & universitas interdicanter, quod interdictum mixtum dicunt. Z.

ad

judicis inducitur, aliud est generale, aliud speciale. Generale interdictum est, non solum cum regno & provinciæ, (535) sed etiam cum castro & villæ divinis interdicatur. Speciale est, cum inter plures ecclesias paucae, vel una interdicatur.

Interdicto loco principali, censetur interdictus accessorius vicinus & contiguus: & dispositio judicis non debet posse reddi elusoria.

§. 5. Et si quidem civitas, castrum, aut villa ^{d)} generali subjiçiat interdicto, non solum quæ ^{d) c. s. c. i. v. i. t. a. s. d. e. s. e. n. t. e. x. c. o. m. m. i. n. o. e)} murorum continentur ambitu, censentur interdicto supposita, sed etiam illorum suburbia & ædificia ^{e) contigu- a. f. o. r. t. e.} continentia; alioquin si in illis locis posset licite celebrari, ecclesiastica censura facile contemni posset. Eadem quoque ratione si specialiter ecclesia sit interdicto supposita, nec in capella ejus celebrari, nec in cœ-

ad §. 4.

(535) I. Solide hanc interdicti speciem refutat, M. A. de Do-
minis *d. l. n. 39.* ubi adposite quærit, quodnam Evangelium, quæ ^{l. i. t. a. s. h. u. j. u. s.} scriptura doceat, devianti a recta via homini per generalem divini ^{i. n. t. e. r. d. i. c. t. i.} cultus subtractionem esse succurrendum. In sequentibus ostendit, propter principes interdictum hoc fuisse excogitatum, privari populum cœlesti pabulo, divino cultu, rebus sacris, ut is in suum principem concitetur, ut seditiones accendantur, ut rebelliones foveantur, ut cædibus via aperiatur, &c: Z.

II. Nihil addo, quam ut similiter quæram, an etiam appo-
site, judicent alii; quodnam Evangelium, & quæ scriptura doceat, ^{i. l. l. a. t. i. o. e. x. d. i.} devianti a recta via homini per exclusionem ab usu S. Cœnæ esse succurrendum? T.

cœmeterio eidem Ecclesiæ contiguo sepeliri poterit, (536)

Respectu personarum interdictum Ecclesiasticum est stricte interpretandum: & unus non potest pro delicto alterius excommunicari.

§. 6. At non, sicuti in locis, (537) ita & in personis lata sit interpretatio: ideoque, *f)* si sententia interdicti proferatur in populum, clerus interdictus non intelligitur, nec e converso: unde interdicto alterutro ad divina licite alter admittitur. Sed & si propter delictum domini (538) (nam pro pecuniaria causa (539) sine speciali sedis Apostolicæ, & per paten-

ad §. 5.

Pessima tyrannis.

(536) Pessima hæc est tyrannis, antiquæ Ecclesiæ plane ignota & inaudita, privatione sepulturæ cogere velle provinciam, aut populum, ita ut interdicto generali etiam infantibus & amentibus sepultura negetur, P. Laymann, theol. moral, l. 1. tr. 5. pars. 4. c. 2. n. 3. Z.

ad §. 6.

Gravitas interdicti loci.

(537) Locale interdictum gravius est personali, quia in illo virtualiter etiam personale includitur, non vice versa. In interdicto igitur personali non prohibentur alii, qui cives seu membra communis non sunt; liberantur etiam interdicto illi, qui domicilium mutant, incidunt in interdictum alii, qui novi cives reputantur. Z.

Injustitia hujus casus.

(538) Contra jus divinum & naturale est, ut propter delictum domini puniantur subditi. Vid. Hug. Grot. de iur. bell. & pac. l. 2. c. 21. n. 9. seqq. Z.

Novum specimen tyrannidis papæ.

(539) Ergo non pro solis delictis, sed etiam pecuniariis causis dominorum interdicta fieri possunt? Qui vero fines erunt tam-

tentes literas expressa licentia, interdicti sententia ferri non poterit) vel rectoris civitas sit interdicta, (540) cives, qui culpabiles non existunt, alibi divinis licite interesse poterunt, nisi cives quoque propter dominum, vel rectorem puniendum interdicti fuerint. Quod quidem in excommunicationis sententia contingere non poterit: neque enim pro peccato unius alius, puta ipsius familia, excommunicari poterit. (541)

In-

tandem tyrannidis papalis? Et quæ vero tandem erit proportio, propter pecuniarium debitum animæ periculum creare & sacris interdicare? Z.

(540) Videntur hic per civitatem non debere intelligi cives, *Quid hic per* quorum enim diceret in sequentibus, nisi cives quoque propter *civitatem* dominum interdicti fuerint, sed hoc ita intelligi debet, quod pro- *intelligatur.* pter dominum interdictum sit in ea civitate sacra celebrare, cives autem propterea non interdictos censi, & hinc igitur alibi posse interesse sacris. At vero quid monstri hoc est, intercludere sacra totius civitatis propter dominum, & populum tamen sacris non velle interdicare: lucem extinguere propter unum, & reliquis tamen adfidentibus non velle offundere tenebras. Z.

(541) Causam exponit ipse Pontifex in *c. Romana Ecclesia*, Egregius *de sent. excomm.* in 6. quod vitandum sit periculum animarum, cum *sus distincti-* nonnunquam contigerit, innoxios huiusmodi sententia irretiri. At *onis inter id,* vero idem etiam periculum est in interdicto. Nec diffidetur id *quod sit per se & per ac-* Paulus Laymannus *d. l. c. i. n. 3.* sed ait, id non per se fieri, sed tan- *ciens.* tum per accidens, quia sunt in loco, Dixerim ego vicissim, haecenus nihil ob stare, quin innocentes etiam excommunicari possint per accidens, quia sunt in familia. Sed hoc est, quod sæpe dixi, male sibi coherere dogmata papalia. Z.

Interdicta universitate, & singuli de universitate censentur interdicti, ne interdictum reddatur elusorium.

*g) c. si sententia
cum vero
de sentent.
excomm.
in 6.*

§. 7. Item g) cum loci alicujus populus ecclesiastico supponitur interdicto, singulares ex eo personæ, quas interdictas esse constat, ne sententia effectu careat, non debent alicubi, (542) casibus expressis a jure duntaxat exceptis, audire divina, vel Ecclesiastica recipere sacramenta: cum divinorum auditio & sacramentorum perceptio populo, ut universis non competat.

Regulariter tempore interdicti potest quis baptizari, chrysmari & verbum divinum audire.

*b) c. re-
sponso no-
stro ext. de sent. excomm.*

§. 8. Excepti b) vero casus sunt: (543) si qui ad

ad §. 7.

*Extrema
impietas.*

(542) Extrema hæc est impietas & malitia, populum ab omni auditione verbi excludere: Si peccavit populus, Sacerdotum est, pro illo orare, illum docere, arguere, increpare &c. & tunc vel maxime Viri Ecclesiastici suas vires ac munus docendi, hortandi, monendi, orandi debent exercere. Quod si innocens est populus, eo major est abominatio, propter unius delictum eum omnibus facris arcere. Z.

ad §. 8.

*Ratio excep-
tionum.*

(543) Sensit Bonifacius VIII. incommoda, quæ ex interdictionibus sacrorum provenire solent, ideoque in quibusdam temperare eas conatus est in *c. fin. de sent. excomm. in 6.* melius fecisset, si penitus earum usum sustulisset: Exceptio autem de baptismate parvulorum & poenitentia morientium cuilibet interdicto apponi solet. Cujus ad *c. 11. X. de sponsal.* Z.

(544)

ad baptismi, chrismatis, & pœnitentiæ sacramentum, vel ad verbum divinum audiendum admitti velint, tam si infirmi sint, quam si sint in bona valetudine constituti. Quod tamen in his, (544) qui interdicto causam dederunt non obtinet indistincte: sed in eis Bonifacianæ ⁱ⁾ constitutionis forma observanda erit. Quæ & alia quædam (545) interdicti tempore fieri ^{sent. ex-}be- ^{comm. in}nigne indulget, ut ex ipsius constitutionis perpenso tenore facile apparere poterit.

Tempore interdicti potest confici sacrum Chrisma: sed Vñctio extrema, Ecclesiastica sepultura, & divinarum celebratio sunt prohibita, nisi concessa quibusdam sint ex privilegio: & violantes interdictum incurrunt excommunicationem, non obstantibus privilegiis.

§. 9.

(544) Imo in his id omnium maxime obtinere deberet, si Novum ^{ar-}parati sint ad meliorem frugem redire & pœnitentiæ signa edide. ^{canum poli-}riat satis manifesta. Sed Canonistæ ubique satisfactionem aut sal- ^{viam.}tem de ea cautionem præviam requirunt, quippe per quam Ecclesia majores plerumque colligit opes, ut lætius inde vivere possint Clerici. Z.

(545) Non usquequaque conveniunt Dd. quæ interdicti ^{Dissensus} tempore permittantur, quæve prohibita sint. Secundum aliquos Canonistæ conceditur Sacramentum confirmationis adultis, & similiter Sacra- ^{mentum} mentum matrimonii, quippe quod legitime tali tempore contrahi possit, sed benedictio nuptialis prohibetur. Panormitanus vero dubitat. Clericis quoque conceditur sepultura Ecclesiæ, it. ordinum collatio &c. Jobi. Altenstaig; in Lexic. voc. interdicti. Z.

*k) c. quoniam in de
sentent.
excomm.
in 6.*

§. 9. Velut *k)* igitur (546) interdicti tempore iure Chrismatis utimur unctione, sic licet regio sit interdicto supposita, Chrisma die cœnæ Domini posse confici dubium esse non debet. Vnctio autem extrema, & Ecclesiastica sepultura, & divinorum officiorum celebratio tempore generalis interdicti omnibus denegatur, nisi quibusdam, quibus id ex gratia (547) certa servata forma conceditur: cæteri autem, sive clerici, sive laici, qui interdictum violando nervum Ecclesiasticæ disciplinæ conantur infringere, quibuscunque privilegiis non obstantibus sententiæ excommunicationis (548) subjicientur: a qua per sedem duntaxat Apostolicam absolvi poterunt.

Ap-

ad §. 9.

Remissio,

(546) De unctione chrismaria, & consecratione chrismatis *libr. 2.* diximus, notavimusque superstitiones, quibus turgēt Ecclesia papalis. *Z.*

*Pietas Canonistis o-
nus.*

(547) Talis gratia facta est Episcopis *per c. quoniam, de privilegiis in 6.* Ex quo disquirunt Canonistæ, utrum tempore interdicti Episcopi teneantur audire vel celebrare missam. Plurimi id negant, eo quod nemo teneatur privilegio sibi concessio, ne ex gratia fiat onus, quos refert & refutat Thom. Hurtado *tr. 2. resolut. 28.* Tam protervi scilicet sunt quidam inter pontificios, ut etiam obligationem hominis ad pietatem extenuent, & inter onera referant. *Z.*

*Ratio & no-
vum arca-
num.*

(548) Interdictum minus quid est excommunicatione, & assimilatur excommunicationi minori, quæ a Sacramentis tantum separatur. Major autem excommunicatio separat etiam a communione fidelium. Tali igitur excommunicatione punit pontifex eos, qui interdictum violant. Et hæc scilicet est illa vis *αυτοκρατορική*, quæ in immensum suum auxilium dominatum Pontifex Romanus. *Z.*

ad

*Appellationis prætextus violatoribus interdicti
minime suffragatur.*

§. 10. Nec aliquid violatoribus proderit, quod c. ad hæc
appellasse, (549) atque ideo se interdicti sententia mi-
nime teneri contendant: sicut enim post appellationem, is cui in-

fn. de sent. excomm. in 6.

ad §. 10.

(549) Sententiam excommunicationis non suspendi per ap-
pellationem communiter statuunt Canonistæ per c. 40. de sent. ex-
comm. & c. 29. eod. in 6. c. 53. §. 1. X. de appellat. eo quod sententia
talis secum executionem trahat. Sed Accursius & ejus sequaces
contrarium tenent, quippe quod etiam alias sententia, quæ secum
trahit executionem, per appellationem suspenditur, uti fit in sen-
tentia capitali & ultimi supplicii, ita in sententia per quam prælatus
est depositus, ad l. ult. C. si a non comp. jud. præsertim cum per
sententiam excommunicationis irreparabile gravamen inferatur. I-
stud Accursii argumentum ut solvat Sigism. Scaccia de appellat.
qv. 17. limitat. 22. n. 3. præter rationes Panormitani ad quas remit-
tit, specialem hanc dat, quod sententiæ censurarum sint medica-
les, & principaliter tendant ad corrigendum, prætexta igitur ap-
pellationis non esse impediendam correctionem. Sed enim seque-
retur hinc, nullam sententiam, quæ poenam medicalem & emen-
datoriam continet, per appellationem suspendi posse. Deinde nec
nudam correctionem continet sententia excommunicationis, sed si-
mul gravem poenam, quam merito quisvis evitat vir bonus. Et
quia igitur ipsa æquitas suadet, ut per appellationem audiatur gra-
vatus, antequam executioni mandetur sententia sæpe injusta & ini-
qua, non satis considerate composita sunt jura pontificia, quæ ap-
pellatione non obstante executionem præcipiunt. Cæterum appel-
lationem istam hoc operari dicunt Canonistæ, quod eximat appel-
lantem a jurisdictione excommunicantis, & quod iudex ad quem

nem excommunicari non possunt, sic interdictum, cui ante appellationem eos constat esse suppositos, declinare nequeunt.

DE SUSPENSIONE.

TITVLVS. XV.

Suspensio est duplex, ut excommunicatio, & interdictum.

§. I.

Suspensio (550) quoque alia est (551) Canonis, alia ju-

absolvere possit excommunicatum sine remissione ad iudicem a quo. Petr. Gregor. *de appell. l. 2. c. 14. n. 11.* At si exemptus est appellans jurisdictione excommunicantis, non poterit ab eo iudice executio fieri; deinde satius esset, appellantem excommunicationi plane non innodare, quam injuste innodatum absolvere, præsertim cum absolutio etiam sine appellatione impetrari potuit. Quod si quis ab interdicto appellaverit, hoc consequi eum dicit autor, non quod interdictum suspendatur, sed quod excommunicari deinceps pendente appellatione nequeat. Hinc ergo tantum futurum malum evitatur per appellationem, non præcens & instans. Z.

TIT. XV.

ad §. I.

*Suspensionis
definitio &
divisio.*

(550) I. Suspendio definitur, quod sit censura Ecclesiastica, qua Clerico ob delictum inhibetur a jure vel a parte exercitii ordinis, officii vel beneficii sui Ecclesiastici, sive in totum, sive in partem, sive in perpetuum, sive ad tempus. Suspendere enim idem est, quod jubere aliquem abstinere aut ad tempus submovere, vel ut Ulpianus loquitur in *l. 1. §. 13. ff. de offic. præf. Urb. l. 9. pr. ff. de*

judicis, sicuti excommunicatio, & interdictum. Canonis est, veluti cum quis ob simoniam, vel ob
no-

ff. de pæn. & Paulus in l. 43. ff. eod. actu quodam vel officio, arte, advocacy, negotiatione, spectaculis &c. interdicere. Et quidem ut plurimum fieri solet suspensio ad tempus aliquod præfinitum. Quæ enim in perpetuum fieri dicitur Canonistis, in effectu parum videtur distare a depositione, quod etiam agnoscit Henr. Zoel, *ad tit. X. de pæn. n. 6.* Imponitur aliquando in puram criminis vindictam & tum poena est, aliquando propter solam contumaciam & sub ratione medicinæ, ut quis a peccato resipiscat, & tum censura est *c. 20. X. de V.S.* & ibi Barbosa. Z.

II. De depositione & degradatione jam supra actum *ad lib. Remissio. 1. tit. 20. & ad hunc librum 4. nota 166. 167. 168.* Adde Anton. Matth. *manud. ad Jus Canon. lib. 3. tit. 10.* Gisb. Voet. *Part. 3. de Polit. Eccles. p. 368.* ubi dividit degradationem in verbalem (quæ eadem est cum depositione) & actualem, & sibi non constare dicit, cur degradatio Canonistis non sit censura. Sed ad hoc dubium facile responderi potest ex supra dictis *nota 410. 411. 412. T.*

(551) Suspensio Canonistis dicitur censura Ecclesiastica, quæ *Suspensionis* Clerico sive ministro Ecclesiæ interdicitur usus & exercitium officii *origo.* vel beneficii sui aut alterius functionis Ecclesiasticæ. Hæc non videtur fuisse in primitiva Ecclesia in usu, sed Clerici delinquentes a sacris fungendis ministeriis ita arcebantur, ut in Laicorum prorsus ordinem redigerentur. Deponerentur igitur & removerentur ab officio, non suspendebantur ad tempus, nec regressum habebant aut spem recipiendæ functionis, sed inter Laicos perpetuo deinceps censebantur. Id enim significant vocabula *καταλείπειν* & *καταλείποντες*, quæ in hoc negotio usurpari solent, & alibi exponuntur per *ἐκκληρευκτον γίνεσθαι* in Concilio Ancyrano *can. 18. ἀπογυμνῶσθαι τῆς λειτουργίας* Concil. Trullan. *can. 81.* & sic alibi aliter. Postea vero remotio & depositio aliqua ad tempus introducta fuit, ea-

que uon depositionis amplius, aut remotionis nomine venit, sed suspensionis, quomodo suspendi dicitur sententia, quæ vires suas ad aliquod tempus exserere & iudicati vim acquirere non potest, *l. 32. §. 3. C. de appell. l. 5. C. quor. appell. non recip. l. 32. C. de transact. l. 3. C. sentent. rescind. non poss. l. fin. C. si ex falsi instrum.* Atque sic etiam Clericus per suspensionem constituitur quodammodo in ancipiti & pendenti, cum neque amittat officium prorsus, neque liberum retineat, sed ad tempus eo abstinere cogitur, Quamquam sint inter Canonici juris Doctores, qui etiam suspensionem aliquam faciant perpetuam, sed quam a depositione nihil omnino differre agnoscunt, Qui talis censuræ sive pœnæ Ecclesiasticæ mentionem faciunt canones, potissimum Aurelianenses, vel ipsius suspensionis vocabulo utuntur, vel ita eam circumscribunt, ut ex ipsa verborum proprietate & contextu nulla alia pœna intelligi queat. In Concilio Aurelianensi III. c. 2. jubetur Episcopus, qui Clericum in conjugio viventem, ad officium admiserit, *ad agendam pœnitentiam tribus mensibus a suo officio esse sequestratus.* Et c. 16. Sacerdos, qui sciens raptori communicaverit, *anno integro pacem Ecclesie non habebit.* Et c. 1. Metropolitano, qui negligit convocare Synodum intra biennium, *anno integro missas facere non præsumat.* Eodem pertinet canon ejusdem concilii sextus, septimus & decimus nonus. In Concilio Aurelianensi V. c. 3. Episcopus a metropolitano vel a comprouincialibus suis ab officio anno uno suspendi jubetur, qui mulieris licet propinquæ conversatione domestica utitur. Et c. 5. decernitur, ut Episcopus, qui alienum clericum ordinaverit, *sex mensibus missas facere non præsumat.* Qualis pœna etiam statuitur, c. 6. 8. 18 & c. 9. ubi dicitur, anno integro ab officio vel charitate fratrum extraneum debere haberi Episcopum, qui Laicum præponere ordinaverit. Pari modo in Concilio Narbonensi c. 11. dicitur, ab stipendio rejiciendum & inclinandum esse Clericum indoctum, *quoad usque curvatus impleat & defendat, quod esse cognoscitur.* Et in Concilio Bracarensi III. c. 1. fit decretum de eo, qui minus recte Sacramentum cœnæ administraverit, ut

notoriam fornicationem, (552) vel aliud crimen (553) ipso jure a sui executione ordinis, vel officii arceatur.

Ob

is tandiu a sacrificando cesset, quamdiu legitima penitentia satisfactione correptus ad gradus sui officium redeat, quod amissit. Sed quid opus prolixius his insilire, cum ubique obvia extent talia sive decreta, sive exempla. Z. III. 32. 3. & 4.

(552) Est vero vocabulum valde ambiguum, non solum quoad usum Juris Canonici, sed etiam quoad praxin, quid sit 1) *servationes* notoria, 2) fornicatio, 3) Cleri. De criminis 1) notorii ambiguitate jam prolixius actum est *nota* 64. item 517. & 518. 2) Fornicatio 2) fornicationis ambiguitas exposita est supra *nota* 316. 317. 318. 3) De clero mirandum, quod pœna suspensionis in fornicatores sit statuta, & ita Laicis revelatum sit arcanum, quod Clerici capaces sint fornicationis, de quibus alias sine metu interdictionis aque & ignis vix Laicis permissum foret cogitare de possibilitate hujus casus. Sed ita tamen se res habet. Glossa ad Lancelottum h. l. provocat ad *can. Si quis 10. dist. 81.* qui desumptus est ex tertia Synodo Aurelianensi *cap. 7. Si quis Clericus adulterasse aut confessus aut convictus fueris, depositus ab officio, communione concessa in monasterio toto vite sue tempore detrudatur.* Hic 1. nota, incertum esse an adulterii vox, quam & ipsam ambigam fecit jus Canonicum per tradita *nota* 314. 315. hic sumatur in sensu lato & abusivo juris Canonici, an in sensu stricto, jure Romano & Mosaiico recepta. 2) Rarum esse praxin hujus canonis, quia rarissime Clerici ea stupiditate laborant, ut confessuri sint, se adulteros esse, probatio vero per testes sit valde difficilis & rebus etiam periculosa. 3) Præmissis cum inculcaverint jam olim hunc articulum fidei Laicis, Clericum, quando est solus cum sola, præsumi orare pater noster. 4) Ut taceam etsi testis deponat de visu, dubium tamen manere, annon diabolus potuerit testi, assumpta persona Clerici, glaucoma facere, ad exemplum eorum, quæ cum Kunigunde Henrici III. uxore acta esse an-

Ob mortale peccatum non notorium est quis suspensus, quoad se ipsum non quoad alios.

§. 2.

notavimus supra nota 41. sect. 2. 5) Hic textus non agit de suspensione, sed de depositione. Porro provocat Glossa ad can. *Præter hoc* 6. d. ff. 32. ubi Pontifex Alexander II. sic præcipit: *Præter hoc autem præcipiendo mandamus, ut nullus missam audiat presbyteri, quem scit concubinam habere indubitanter, vel subintroductam mulierem.* Unde etiam sancta synodus hoc capitulum sub excommunicatione statuit, dicens: *Quicumque Sacerdos, diaconus, subdiaconus, post constitutum beate memorie prædecessoris nostri Sanctissimi Papæ Leonis, ac Nicolai de castitate clericorum, concubinam palam duxerit, vel ductam non reliquerit, ex parte omnipotentis DEI, & auctoritate beatorum Apostolorum Petri & Pauli præcipimus, & omnino contradicimus, ut missas non canter, nec Evangelium, aut Epistolam ad Missam legat, neque in presbyterio ad divina officia cum his, qui præfata constitutione obediens fuerint, maneat, neque partem ab ecclesia suscipiat.*¹ Hic noto, 1) frequentes fuisse casus illis temporibus Clericorum adulterorum & concubinariorum. Nam de eo quod semel aut bis fit, non solent fieri canones vel leges. 2) Caute prohibere hic Clero Pontificem non concubinatum omnem, forte quod hoc videretur moraliter impossibile esse, sed saltem, si quis concubinam palam duxerit, ubi tamen valde ambiguum est: quid sit, *concubinam palam ducere* & an casus hi valde tum fuerint frequentes, quod non arbitror. 3) Facile igitur Clericus poterat evitare hanc pœnam, si modo non palam duceret concubinam, aut cum ea dormiret, sed aureum dictum: **SI NON CASTE TAMEN CAUTE**, probe observaret. 4) Sed forte in illo canone per Concubinam publice ductam intelligitur legitima conjux, cum videlicet Clericus, qui donum castitatis non haberet, publice sibi desponderet fœminam ut uxorem secundariam.

Quod

§. 2. At si a) crimen per sententiam, vel per a) c. *fin.* confessionem factam in iure, aut rei ipsius eviden-*ext. de co-* tiam notorium non sit: & si quilibet pro mortali pec-*habis.* cato, quoad seipsum, sit suspensus, quoad alios ta-*cler. &* men pro suspenso non habetur: (554) ideoque in of-*mul.* ficiis Ecclesiasticis vitandus non erit. (555)

Que

Quod Jure Canonico ex hypothesi de interdicto Clericis matrimonio idem erat, ac si fornicationem commisissent. Unde novus significatus fornicationis Clero proprius & cum Laicis non communis oritur, scilicet, cum uxore propria. Pertinet huc *canon 10, ead. dist. 32.* Eos qui post subdiaconatum uxoribus vacare volunt, ab omni sacro ordine removemus, officioque atque beneficio ecclesia carere decernimus. Quod si ab Episcopo communi si non se correxerint, principibus indulgemus licentiam, ut eorum feminas mancipent servituti. Si vero Episcopi consenserint eorum pravitatibus, ipsi officii interdictione multentur. Vides adeo eadem imo graviore poena puniri clericos cum propriis uxoribus cohabitantes, quam si fornicarentur & adulteria etiam publice committerent &c. T.

(553) Ita e.g. Clericus, qui clandestinis interest conjugii, *Exempla* per triennium suspendi jubetur c. *fin. X. de clandestin. despons.* ita liorum crimino quoque qui literas falsavit, c. *tam literis X. de testib.* qui a crapula & ebrietate non abstinet c. *14. X. de vit. & honest. clericor.* qui propter comestiones officio suo non fungitur, c. *9. X. de celebr. miss.* qui in causa pecuniaria falsum testimonium dixit, *auth. presbyteri C. de Episc. & Cler.* qui ad tabulas ludis, aut ludentibus inspektor est, aut ad spectacula spectandi gratia venit, *auth. interdicitur C. eod. & similia, Z.*

ad §. 2.

(554) Suspendio proximum effectum habet abstinentiam ab *Obiectio* officio, At qui non abstinet, quomodo suspensus dici potest.

H (13) 3

Cer-

Quæ sit suspensio iudicis.

§. 3. Iudicis suspensio est, ut cum sententia quis ab eadem executione (556) ex causa removetur.

Suspensio solum ordinem & statum Ecclesiasticum respicit: & privatio præsupponit habitum.

§. 4. Est autem suspensio (velut Ecclesiastica censura (557) considerata) respectu quodam aliquan-
ro

Certe nomen ei conveniet sine re. Ideoque si effectus non debet de-
stitui talis suspensio, optimum erit, ut interveniat sententia decla-
ratoria. Suspensio enim non virtute clavium ligat, sed est externa
quædam pœna, quæ in tantum obligat, in quantum externa est, cum
Ecclesia ad occulta & secreta per disciplinam suam non penetret, M.
A. de Dominis de Rep, Eccles. l. 5. c. 9. n. 36. Z.

*De vitatio-
ne suspensio-
rum.*

(555) Non est quæstio, utrum vitari ab aliis debeat, quomo-
do enim vitari potest, de cuius crimine & suspensione non constat?
sed ntrum ipse abstinere debeat officio Ecclesiastico, quod utique
neceffe est, si ipso iure sit suspensio. Disceptant autem ad-
huc Canonistæ, quatenus vitari debeat suspensus, uti videre licet
apud Thomam Hurtad. *tr. 1. resol. 25. §. 1. & 2.* qui concludit ex
constitutione Martini V. non debere vitari suspensum, nisi suspensio
fuerit promulgata aut denunciata specialiter, Z.

ad §. 3.

*Excusatio
quid?*

(556) Ordinis scilicet, vel officii. Eam autem præcedere de-
bet monitio, c. 26. X. de appellat. Z.

ad §. 4.

*Suspensio an
censura.*

(557) Censuram esse negat M. A. de Dominis d. l. Nos ve-
ro concedere possumus eo sensu, quo dixi supr. *ad tit. 12.* interim
tamen hoc recte asserit de Dominis, quod ex clavium potestate non
decernatur suspensio, Z.

(558)

to quam excommunicatio (558) vel interdictum, strictior: quippe quod & excommunicatio, & interdictum non solum clericos, verum etiam laicos innectere possunt: at suspensio cum nihil aliud sit, quam inhabilitas quædam ad exequendos ordines, & officia ecclesiastica, nullos præterquam ipsos clericos, (559) attingere potest. Nec enim ulli ejus ordinis, vel officii, cuius est penitus expers, administratio vetari & interdicti potest.

*Ingerens se divinis, incurrit irregularitatem.
Et quid sit irregularitas.*

§. 5. Cavebunt b) igitur Clerici, & b) c. i. in Ecclesiarum Prælati, ne pœnam hanc suspensionis *in. & c. is* incurrant, scituri, quod si ea durante (560) sese di- *cui de*
vi-sent. ex-
comm. in 6

(558) Suspensionem quæ adversus ministrum Ecclesiasticum decernitur, esse vel ipsam excommunicationem, ut si suspendatur *Suspensionis*
ab officio & beneficio, ab ingressu Ecclesiæ & ab usu consortii fide- *& excom-*
delium, vel partem ejusdem excommunicationis, ut si suspendatur *municatio-*
ab ingressu Ecclesiæ, vel a divinis vel a Synaxi vel ab administra- *tionis differen-*
tione Ecclesiæ &c. contendit M. A. de Dominis *d. l.* Sed videtur
suspensionis vocabulum laxius accipere. Proprie enim si sumatur
pro inhibitione officii sui, distincta est ab excommunicatione cen-
sura. Z.

(559) Possunt tamen etiam Laici ab officiis suis suspendi aut *Suspensio*
a professione sua. Exempla sunt in *l. 9. ff. de pœn. l. 7. §. 20. ff. de Laicorum.*
interdict. & releg. l. 3. C. ex quib. caus. infam. l. 5. ff. de decuri-
on. l. 1. §. 13. ff. de offic. pref. urbi. Z.

ad §. 5.

(560) Volunt Canonistæ, infamatum infamia facti, ratione *Dissensio Ca-*
cu-nonistarum.

vinis ingesserint (secundum Canoniarum sanctionum tenorem & distinctionem) irregularitatis laqueo sese involvent, a quo interdum non, nisi per summum Pontificem (561) liberari poterunt. Est autem irregularitas, nota quædam (562) seu Canonicum impedi-

men-

cujus suspenditur suspensione facti, non esse irregularem, & sacra administrare posse. Vid. Hurtad. *tr. 1. resol. 36. & 38.* Statuit tamen Did. Covarruvias in *Clem. si furiosus p. 1. §. 1. n. 6.* Clericum Sodomitam, etiamsi sit occultus, ipso facto esse suspensum, & si celebret, proprie esse irregularem. Adeo dissentiunt inter se morum informatores. Z.

Extensio.

(561) Etiam hoc intelligit Hurtado de irregularitate, quam contrahunt juridice convicti aut condemnati, quia scilicet facultas dispensandi non aliter competat Episcopis aliis, nisi res manserit in foro conscientie; ubi vero in foro externo res decisa fuerit, non amplius Episcopi esse partes, sed a Romano Pontifice dispensationem petendam esse. *resol. 39. Z.*

An irregularitas sit censura?

(562) Valde disceptant Canonistæ an irregularitas sit censura? Pro negativa sunt illæ rationes 1) irregularitas in genere non est vinculum sententia & poena, sed inhabilitas & Canonicum impedimentum contrahendum aliquando sine culpa. 2) censura est medicina, irregularitas vero non, quia non præsupponit semper opus peccaminosum, sed aliquando meritorium. 3) censura separat a participatione Sacramentorum & communione fidelium; irregularitas tantum privat ab ordinum susceptione exercitioque. 4) Censura tollitur absolutione, irregularitas dispensatione. Contra tamen irregularitatem ex delicto esse censuram, & rationes dissentientium probare saltem, eam esse diversam speciem censuræ latius defendit Tellez *ad c. 20. X. de V. S.* Repete supra dicta *nota 411. seq. T.*

mentum, (563) ex facto seu defectu proveniens, quo quis tam ad Ecclesiasticos ordines promoveri, quam promotus in iisdem ministrare prohibetur, quod qualiter accidat, tam supra ex primo libro, quam (564) etiam ex variis Decretalium locis facile est legentibus cognoscere.

Episcopi & superiores nunquam incurrunt sententiam interdicti, vel suspensionis, ipso jure, nisi de ipsis expressa mentio habeatur.

§. 6. Ea propter optima ratione, Innocentiana c) constitutione cautum est, ne Episcopi (565) eo- c) .c. *quorumque superiores ullius constitutionis, sententiæ, periculo- sive sum, de sentent. excomm. in 6.*

(563) Per hoc intelligenda est legalis quædam seu canonica *Declaratio*, inhabilitas juris positivi Ecclesiastici. Alii enim improprie etiam defectus quosdam naturales irregularitatis nomine comprehendunt, sed qui physice potius quam mere legaliter hominem reddunt sacri ordinis incapaces. Irregularitas autem non incurritur, nisi in casibus a jure expressis c. 18. *de sent. excomm. in 6. Z.*

(564), Videlicet *tit. 25. qui promoveri non possunt. T. Remisso, ad §. 6.*

(565) Episcopi, uti in aliis supra reliquum clerum *ἀναθεσις* Retio Pontificis, ita etiam in censuris & poenis. Ethos tamen quemadmodum *fictis in sufficiens.* dum vitæ puritate reliquos omnes superare debent, ita ut in eadem retineantur, nu illis non censuris coercere melius esset. Nec excusari hac Innocentii constitutio ex eo pote st, quod Episcopi pontificis officium frequenter exercere compellantur, siquidem satius esset interea officium ejusmodi intermittere, donec aliter provisum fuerit Ecclesiæ, quam cum ingenti scandalo pati, ut ab Episcopo notorie Simonaco aut fornicatore ordinentur presbyteri aut alia sacra peragantur, Z.

sive mandati occasione, interdicti, vel suspensionis sententiam (nisi in ipsis de Episcopis expressa mentio habeatur) ipso jure incurrant: esset enim hoc nimis periculosum ob Pontificalis officii, quod frequenter exercere compelluntur, executionem. (566)

Ex-

*Corollarium
de tribus
Papatus
gradibus.*

(566) Cum in ea sim perſuaſione tres gradus Papatus eſſe, 1) diſtinctionem inter Clericos & Laicos, 2) eminentiam poteſtatis Episcopalis & privilegia Episcopis in Jure Canonico præ reliquis Presbyteris data, 3) eminentiam & ſuperioritatem Papæ præ reliquis Episcopis; ne quis ſententiam meam cavilletur, & in alienum ſenſum trahat; coronidis loco, pro ea declaranda lubet ſe-
ri) De privi- quentes obſervationes addere. Et de primo quidem gradu jam ſu-
vilegiis Cle- præ lib. 1. nota 41. ſect. 2. & nota 43. ſect. 2. p. 25. & 27. declaravi ſa-
ricorum præ tis, quid in ea diſtinctione Juris Canonici taxem. Hic ſaltem ad-
Laicis: dere illud liceat, quod de ſeparatione illa ordinis Eccleſiaſtici a plebe,
Locus Gen- obſervavit Innocentius Gentilletus in Exam. Concil. Tridenti-
nileſti ni lib. 4. ſeſſ. 23. §. 2. p. 216. ſeq: Hujus ordinis Hierarchici, inquit,
conſtitutio (magnum præ ſe ferens ſplendoris fucum) privile-
giorumque ab ipsis coactervatorum cumulus ingens, effecerunt,
ut tandem Eccleſiaſtici a Nobilitate & Popularibus diſtincti ſint,
ſtatusque publici ordinem Eccleſiaſticum (origine ultimum & or-
dine primum) obtinuerint. Antea enim unusquisque eorum
natalitio ſuo ordini jungebatur, Nobiles nempe Sacerdotes, No-
bilitium ordini, & populares populari, neque unquam a ſuis
gregibus ſeparabantur, quinimo hoc vinculo arctiſſime col-
ligabantur. Aſt ubi ſeparatum ab aliis ordinem obtinue-
runt, & innumerabili privilegiorum congerie (quam hodie
multi Mare magnum vocitant) partim a quorundam Princi-
pum indulgentia, partim vero maxime a Romani Pontificis pro-
fuſa liberalitate obtinentur ſeſe immerſerunt, cepit præſca illa,
qua

qua inter pastores & greges intercedebat unio, paulatim frige-
 scere & obliterari. Hinc tandem natus est litium & controuer-
 siarum infinitus numerus, Ecclesiasticis sua privilegia asseren-
 tibus & iurantibus adversus ceteros orationes, illa tanquam ini-
 qua, & in eorum detrimentum inique obstantia oppugnantes. Ex
 huiusmodi disidiis evenit, ut verissimum esset, quod Bonifa-
 cius VIII. Romanus Pontifex, Clericorum immunitatibus & pri-
 vilegiis favens dicebat: Laicos Clericis vulgo infestos esse, eos-
 que odio prosequi. Sed certe quo tempore Clerus distinctum ab
 aliis Ordinem non habebat, Laici nequaquam ei infesti erant.
 Nequaquam tamen hæc eo trahi debent, acsi velim, distinctionem
 inter ministros vel Doctores Ecclesiæ, & auditores esse tollendam, ^{Monitum} necessarium;
 aut eorum officia inter se miscenda vel confundenda, cum alibi pec-
 culari dissertatione docuerim omnino Doctores Ecclesiæ maiore ho-
 nore esse afficiendos & meliore sustentatione iis esse prospiciendum,
 quam aquod nos hæcenus factum fuit. Quod secundum Papatus ^{De Epi-}
 gradum attinet, ante omnia hic repetenda sunt quæ de eo ^{scoporum} notavi
 lib. 1. not. 44. sect. 2. p. 28. Cum vero ibi mentio scriptorum Blon-
 delli & Hammondi facta fuerit, melioris illustrationis gratia sequen-
 tia addo: Docuerat inter alia Claudius Salmasius in Trapezitico, ^{impero} Historia
 primis & Apostolicis Ecclesiæ temporibus nomen Episcopi curatio, ^{inter Prote-}
 nis & administrationis cuiusdam, sine honore ac potestate fuisse, ^{stantes de}
 Hanc assertionem Dion. Petavius Jesuita refutandam sibi sumserat, ^{differentia}
 ostensurus videlicet, jurisdictionem Episcopalem in Presbyteros et
 iam esse ex instituto divino. Salmasius ut sententiam suam vin-
 dicaret, edidit anno 1641. scriptum cui titulus ^{inter Episco-} Wallonis Messalinus Presbyteros.
 de Episcopis & Presbyteris contra D. Petavium Loquutam: dis-
 fertatio prima (præter hanc tamen postea secunda, quod sciam,
 secuta non est.) In hac strenue operam dedit, ut doctrinam suam sta-
 biliret, ac Petavii exceptionibus satisfaceret, atque tum in cap. 6.
 & ultimo (ubi etiam p. 429. occasionem litis docet) concluderet,
 jurisdictionem nullam habuisse antiquæ Ecclesiæ Episcopos, eos-
 demque Presbyteros, sed natam subsequentibus temporibus Episco-
 porum jurisdictionem ex ordinis Presbyteralis & Episcopalis distin-
 ctione:

atione & Principum Christianorum indulgentia. Paulo post, anno videlicet 1646, David Blondellus odidit Apologiam pro sententia Hieronymi de Episcopis & Presbyteris, in qua eandem doctrinam quam Salmasius propugnauerat, defendendam suscepit adversus Concilii Tridentini sess. 23. & Ludovici Cellotii Jesuitæ tractatum de Hierarchia (vid. Præf. p. 62. 63.) Inscripterat autem Præfationem unversis DEi servis, occidente toto, maxime vero per Britannias ad Christiani populi Ecclesiasticum & Politicum regimen vocatis, nec diffitetur in Præfatione, se in ipso tractatu respexisse subinde ad Doctores Anglos, quos Episcopales vocare consueverunt. Spectant huc verba p. 70. Præf. Vos nunc, si permittitis, compellere juvat, florente nuper pace præ aliis Europæ regionibus beatarum, sed quas a triennio armata Dei potentis manus urgere non desit, Britanniarum Æquidina, sive propagata a Protestantibus cismarinis simplicitatis desiderio teneamini, sive instituto sub Eduardo 6. regimini aulæ id retinere malitis; omnes & singulos etiam atque etiam obsecro, ut liberas, sed famæ vestræ, multorum (quod non ignoratis) moribus appetita studio expressas voces æqui bonique consulatis, &c. Porro ediderat Ludovicus Capellus *Theses de Episcoporum & Presbyterorum discrimine*, quarum 5. sic concepta erat: De Episcoporum supra Presbyteros prærogativa hætenus inter ipsos Protestantæ ab Anglicanis Episcopis disputatum fuit, sed & ea lis & controversia definita jam videtur a viris longe doctissimis Dn. Salmasio & Blondello. Quod sic accipiebat Henricus Hammondus in Epistola tractatui suo præmissa §. 12. quasi Episcopalis ordo sic a Claudio Salmasio & D. Blondello devictus sit, & expugnatus, ut ab omnibus plane desertus & derelictus nec fautorem invenerit nec defensores. Ægre hoc ferebat Hammondus, & Blondelli præfationem etiam Britannis inscriptam, sic interpretabatur, acsi de Ecclesia Anglicana ægra jam & vacillante & animam quasi ipsam inter intestinas turbas & clades agente illico triumphos agere molitus esset. (vid. d. Epist. prælim. §. 4.) Igitur anno 1651. publicabat dissertationes quatuor, quibus Episcopatus Jura ex S. Scripturis

vis & Primeva Antiquitate adstruuntur contra sententiam D. Blondelli & aliorum (potissimum vero Salmasii, quem paslim nominat.) Quod vero originem dissensus inter Pontificios, qui occasionem dedit decreto Concilii Tridentini concernit, eam succincte & erudite exponit Burnet *in additionibus & correctionibus ad Partem I. Histor. Reform. in Anglia p. m. 502. seq. scopis & "L' ancienne Eglise ne connoissoit point les subtilitez de derniers* *Origo suspensionis inter Pontificios de Episcopis & Presbyteris.*

siècles. On croyoit alors, que l' imposition des mains suffisoit pour consacrer les Evêques ; & qu' il y avoit des fonctions ecclesiastiques , qui ne pouvoient être faites sans eux , comme l' Ordination , la Confirmation &c. Du reste , on ne rafinoit pas sur cette matière , jusqu' à vouloir approfondir , si les Evêques & les Prestres différoient en ordre , en office , ou en degré seulement. Mais les Scholastiques , qui ont examinée toutes choses , selon les règles de la Logique avec des subtilitez impenetrables ; & les Canonistes , qui ont commenté la pratique de l' Eglise ancienne , se sont mis à établir de l' égalité , entre les Evêques & les Prestres , ou ont tâché de reduire leur difference à peu de chose. Les uns & les autres avoient leur vuës en cela. Les Scholastiques , ayant établi le dogme de la Transsubstantiation , exaltoient , autant qu' ils pouvoient , l' office des Prestres ; selon eux il ne pouvoit point y avoir de dignité , au dessus de celle , qui communique à un homme , la puissance de changer l' hostie en Dieu. Et comme ils s' estoient déjà éloignez du sentiment de l' Eglise ancienne , en croyant , qu' un Prestre reçoit les Ordres , lors qu' on lui presente les vaisseaux sacrez , & non pas lors qu' on lui impose les mains , ils mirent l' Ordre des Prestres en paralelle , avec celui des Evêques. A mesure que les Scholastiques ont travaillé , à exalter la dignité des Prestres , les Canonistes se sont efforcez , de rabaisser celle des Evêques ; écrivant presque toujours , pour s' avancer ; & ne pouvant mieux le faire , qu' en s' interessant pour la gloire , & pour la Puissance des Papes. Or pour donner un plus grand éclat à cette puissance , & à cette gloire , il falloit diminuer l' autorité des Evêques. C' estoit par là seulement , qu' on pouvoit justifier diver-

ses usurpations des Papes; les exemptions des Moines, l'établissement des Cours de Légat, & le jugement des causes, soit par appel, on bien en première instance; toutes ces pratiques étant injustes, si la juridiction de chaque Evêque est fondée sur le droit divin. On vouloit donc les abaisser, autant qu'il seroit possible; & les contraindre à se regarder, comme de simples Délégués du Pape, qui tenoient leur autorité, du Siège Apostolique plutôt que d'une commission de Jesus Christ, ou de ses Apôtres. Dans cette disposition, ils considéroient, que l'on ne pourroit, sans porter un coup mortel, à la puissance des Papes, déclarer que l'autorité des Evêques est de droit divin. Aussi firent-ils de puissans efforts à Trente pour prévenir une semblable décision. Puis donc que ç'avoit été la coutume, de considérer la dignité des Evêques, & celle des Prestres, comme une même dignité, il ne faut pas s'étonner, que sous Henry VIII. les Ecclesiastiques d'Angleterre, dont la plupart conservoient encore le levain de la vieille superstition, & dont le reste n'avoit pas assez de temps, pour examiner les matières les moins importantes, retinrent l'ancien langage. „ *His parallela sunt, quæ tradit Innocentius Gentilletus in præfatione Concilii Tridentini: Hisce omnibus accedebant Episcoporum querelæ, auctoritatem suam esse imminutam a Pontificibus indignantium:* Certe, quando Beneficiorum collationes, præventiones, causarum avocationes, dispensationum, absolutionum aliorumque similium jura Papæ ipsi paulatim ademta jam palam usurparent, quid sibi nisi modica jurisdicção reliqua? *Præagiebant hæc omnia dudum animo suo Pontifices: quare ægre & sero tandem convocationibus Concilii assenserunt. At cum inter cætera etiam quæstio de residentia, quam vocant, Episcoporum, id est de fixa mora Præsulum in Episcopatibus suis ageretur inter Patres, & eadem opera disputaretur, an Episcoporum institutio esset juris divini, an vero juris Ecclesiastici opposivi, ang jam non injuria videbatur. Nam si semel definivisset Concilium, traditam esse Episcopis a Christo Ecclesiarum suarum administrandaram curam, quin etiam a Christo simul data esset autoritas ad id regimen necessaria,*

pro.

procul dubio esse iniquam, aut nulla vel saltem modica sit Pontifici-
cipotestas. *Norant hoc arcanum Hispani, paucique alii, sed non
promiscue vulgandum esse. Et ab hac parte stabat maior pars
Theologorum, præcipue Dominicani, insistantibus Hispanis.
At frustra fuerunt. Nam Papa per Clientes atque Emissarios,
præcipue suos Legatos Concilii Presides, omni vi ac contentione
contra obnitebatur: qui cum nihil rationibus & autoritatibus
hucusque profecisse animadverterent: aliam viam ineundam ra-
ti, deposita omni persona qua utrimque in hunc diem usi fuerant
metu ac terrore adversarios absterere satagunt: Dictitantes,
eos, qui Episcoporum institutionem jure divino assertum ibant, au-
toritatem Pontificis infringere atque imminutum ire: eoque con-
cesso, non fore posthac in potestate Papæ augere aut diminueri,
dividere, aut unire, mutare aut transferre sedes Episcopales, neque
vacuas relinquere, aut administrandas dare, aut etiam commendare:
neque posse deinceps restringere, multo minus auferre autoritatem ab-
solvendi, tolli omnes dispensationes a Pontificibus concessas &c. Eoque
aliquando ventum est, ut nonnulli adverse factionis Episcopi
abitionem paraverint, excoisse nimirum legatis Papæ, ceterisque
ejus clientibus, qui variis technis facti superiores, ceteris jam
dudum præcallebant, eoque haud injuria a magno aliquo malo
sibi moventes. Et certe non alia questio æque Patres occupa-
bat fatigabatque, multis pluribusque sessionibus sic satis animo-
se hinc inde agitata ac ventilata. Ergo tandem boni Episcopi
etiam frustra sunt, caduntque causæ, dum nihil nisi ex Præ-
scripto Papæ definitur: Patribus adeo Romanensium factioni ob-
strictis, ut finito Concilio, actorum decretorumque a se confir-
mationem a Papa petere haud sint veriti. Unde nescio quo-
modo sui oblitus fuerit idem Gentilettus, dum in exam. session.
23. §. 3. p. 217. asserit, decrevisse Patres, jure divino Episcopos Pres-
byteris superiores esse. Nam ut ipse refert p. 215. hoc non dicit
Concilium Tridentinum. Etenim Canon 6. sic habet: Si quis
dixerit, in Ecclesia Catholica non esse Hierarchiam divina or-
dinatione institutam, quæ constet ex Episcopis, Presbyteris &*

ministris, anathema sit. Canon vero sequens 7. sic ait: *Si quis dixerit; Episcopos non esse Presbyteris superiores, vel eam, quam habent potestatem, illis esse cum presbyteris communem, vel Ordines ab illis collatos sine populi vel potestatis secularis consensu aut vocatione irritos esse, anathema sit.* Vides, dicit quidem concilium: *Hierarchiam esse divinitus institutam*, dicit: *Episcopos Presbyteris esse superiores*, non tamen dicit *Jure divino eos habere potestatem in Presbyteros*, sed potius litem ea de re inter Episcopos antea agitatam indecisam relinquit, ita, ut quilibet salvo decreto concilii possit defendere, Episcoporum potestatem esse juris divini vel Ecclesiastici positivi, modo non neget ipsam

Monita circa hunc secundum gradum.

potestatem. Quod studiosum veritatis attinet, is duo extrema hic vitat, 1) ne putet, Episcoporum eminentiam præ presbyteris & jurisdictionem pseudospiritualem ac independentem a magistratu Politico esse divini instituti vel præcepti, sed ejus ortum deberi negligentiae & indulgentiae magistratuum Christianorum & astutiae Cleri Pontificii, ac sic si non causam genuinam, saltem occasionem præbuisse, ut tandem Papa similiter jussu aliquod divinum ex sacris literis extorqueret, ex quo suam eminentiam & jurisdictionem super omnes Episcopos exculperet. 2) ne putet etiam, jurisdictionem Episcopalem & ordines Hierarchicos, quia non convenient cum statu Ecclesiae Apostolico, esse jure divino prohibitam & religioni Christianae adversam, adeoque non oppugnet eos, qui tali regimine Ecclesiastico vere Politico (remota larva spiritualitatis) & a magistratu Politico, dependente utuntur, uti non solum in Anglia sed etiam in Germania apud Principes Lutheranos observatur. Quod denique tertium & supremum Papatus gradum spectat, uti cuilibet patet, impossibile moraliter & Politice fuisse, ut Papa sine prioribus duabus doctrinis in praxim introductis ad culmen eminentiae suae venire potuisset, ita quod jurisdictio illa Episcopalis immediatum, ut ita dicam, fundamentum, istius culminis sit, illustratur ex loco Joh. van der Waeyen in *Epist. Apolog. advers. literas Frieder. Spanhemii* p. 319. Non egerunt ex sapienti Christi atque Apostolorum consilio, qui eam Hierarchiam primi excogitarunt, & quo-

3) De Papae dominatu in Episcopos.

quocunque tandem meliori prættextu in Ecclesiam introduxerunt Secus statuere Fredericum plus semel vidimus. Hanc autem ex prioribus thesibus sequi clarius est, quam ut ulla probatione indigeat. Dicit; Schismatibus mederi atque obicem sic ponere voluit pia antiquitas; at quo successu, novimus, infausto sane & luctuosissimo. Verum eodem carnalis sapientiæ axiomate omnis fundatus est Papismus. Quoniam fieri non potest, ut qui carnis illud consilium admiserit, non postliminio Papatum revocet aut admittat saltem; exemplo fit bonus ille Melancthon, quando *Operum Tom. 4. p. 825. & 829.* hunc in modum dixerit: *Concedunt nostri politiæ Ecclesiasticæ rem licitam esse, quod videlicet sint aliqui Episcopi qui præsent pluribus Ecclesiis; Item quod Romanus Pontifex præest omnibus Episcopis - - - facile possunt retinere auctoritatem suam, & Romanus Pontifex & ceteri Episcopi.* Et profecto horret animus cum lego ea quæ habet Casaubonus *Epistola 1000. pag. 933.* Rebus ipsis probet Romanus Pontifex, non suam se, verum Dei immortalis gloriam querere, & populorum pacem, concordiam ac salutem sibi esse curæ: tum Serenissimus Rex, quod in monitoria sua dudum est protestatus, sine cunctatione primas ei deferet, ipsumque πᾶσι τῆς ἐκκλησίας πρεβοῦν, cum Gregorio Nazianzeno, dices NB. non invitus. Optime igitur Hierarchicorum nixus fundamento, Bellarminus de R. P. L. 1. cap. 9. p. 532. Deinde quibus rationibus probatur, dehere unum Episcopum præesse Parochis, Archiepiscopum Episcopis, Patriarcham Archiepiscopis: iisdem probari potest, unum Pontificem summum præesse debere Patriarchis. Cur necessarius est in singulis Ecclesiis unus Episcopus, nisi quia una civitas non potest bene regi nisi ab uno? at etiam una est ecclesia universalis. Item cur unus requiritur Archiepiscopus, nisi ut contineantur Episcopi in unitate, ut dissolvantur eorum lites, ut ad Synodum convocentur, ut cogantur fungi suo munere? at propter easdem causas requiritur unus qui Archiepiscopis & primatibus omnibus præsit. Nec video, quid reposituri sint Hierarchici, nisi, quod & ilico ipsis in ore est, unum

Explicit liber quartus & ultimus Institutionum Juris Canonici: in quibus, si quid diverſum, Lector, inveneris ab his, quæ in Commentario (567) jampridem edito delineata inveniuntur, ſcito ea Authorem, cum ultimam Operi linam adhiberet, meliora ſecutum immutaffe.

nam huic labori non ſufficere, ſic Confess. Angl. ſic Laudus & alii. At an unus ſufficit univerſæ Hiberniæ? an ſuæ parochiæ, aut, ut jam loquuntur, diœceſi, ſufficit Cantabrigienſis? Quia univerſo Occidenti Papam ſufficere plures Hierarchy agnoſcunt, Ultro id conceſſiſſe dicitur Jacobus Rex. Hæc verba referuntur, ut ab ipſo prolata: *Si on venoit aujourd' hui, elle nimirum Eccleſia Anglicana, donneroit de bon cœur par ſon ſuffrage le premier ſieu à l' Evêque de Rome, parce qu' étant Roi en Occident, elle adhereroit volontiers au Patriarche d' Occident.* Couſſeteau allegat & ex ipſo Schellstraete *Antiquit. illuſtr. part. 1. diſſert. II. cap. 4. §. 9.* quid ſi pomeria Eccleſiæ Romanæ in eas anguſtias redigerentur, ut limites Hybernæ non excederet, aut cum Cantabrigienſis ditione paria faceret? Haſtenus Vander Waeyen. T.

Commentarius Lancelotti ad Inſtitutiones. (67) Cum in iſto commentario, cujus hic mentio ſit, multa contineantur, quæ ad hiftoriam harum inſtitutionum pertinent, curavi ut is, prout inſtitutionibus Lancelotti cum Gloſſis

ſis Colonia 1609 editis poſt finem earum p. 939. ſeq. adjunctus eſt, huic novæ editioni præmittetur. T.

FINIS.

INDEX

Rerum & Verborum in Lancelotti Institutionum Juris Canonici textum & adjectas notas.

Numerus paginam: litera T. Textum: N. Notas designat.

Abbas *Abbatia*) quando & qua occasione Abbatess ab Episcopis subjectione eximi ceperint, & immediate subijci Ecclesie Romanae, 251. 252. N. querelae, ob hanc exemptionem in Concilio Tridentino, 253. N. hodierni Abbates a veteris Ecclesiae disciplina longe recedunt, 351. 352. N. Abbates aequae Canonici ac monachis praerant, 393. N. Abbatum vox significat paternitatem, ibid. Sicut Episcopi in cathedralibus, sic Abbates in monasteriis praerant ecclesiis, 393. N. Canonici extra Episcopales domus degentes Abbatibus suberant & obediebant, 393. N. ratione Abbatiarum expectativae olim non dabantur 436. N. Papa tamen & ratione harum expectativae dare non erubuit, 436. 437. N. Abbates fugitivos monachos perquirere & admonere debent, ut ad monasterium & frugem melioris vitae redeant, 570. T. qualis eligendus sit in Abbatem, 571. N. de exemptionibus Abbatum & monasteriorum ab Episcoporum potestate, 572. N. arcum papale sub ista exemptione laeans, 572. N. non professus non potest eligi in Abbatem 573. T. Abbas quis sit, ejusque synonyma, 108. N. Differentia Prioris & Abbatis, ibid. an & quatenus Abbas possit monasterium monasterio unire,

1028. T. Episcopum posse cum Abbatibus consensu ecclesiam Abbatibus subiectam cum sibi subiecta unire, 1029. 1030. N. quomodo Abbates & Episcopi sub regibus Francis militiam professi sint, 1136. N.

Abortus) an abortus procurandus sit, ut infans possit baptizari, 645. 646. N. abortum procurans punitur ut homicida, 2098. 2099. 2100. T. & N. an propter matris mortem timendam procurandus sit abortus, 2099. N. 2109. 2110. N. quomodo circa poenam abortus s. abacti partus distinguant Doctores, 2100. N. quando constitutione Electorali Saxoniae puniatur abactio partus s. abortus procuratio, 2100. N. doctrina Lancelotti de abortus poena non cohaeret, 2101. N. an etiam jure divino procuratio abortus pro homicidio haberi debeat, 2101. 2102. 2109. N. An Juri Romani procuracionem abortus s. abactioem partus pro homicidio habuerint, 2101. 2102. N. 2104. 2105. 2106. 2107. N. variae sententiae de poena abortus, 2101. -- 2109. N.

Absens Absentia) An absens per literas votum suum ad eligendum dare possit, 63. T. & N. in electione Pontificis Romani non licet, ut quis absens demandet votum suum alii, 64. T. absens legitima

tima causa impeditus potest votum suum electionis aliis de capitulo de mandare, 60. T. in Gallia vero hoc non licet, 60. 61. N. quam intricata Doctores de absentia sponſi sponſum deferentis disputant, 830. 831. N. an & quatenus accusator, qui absens fuit, matrimonium post denunciationem ex suggestu adhuc accusare valeat, 942. T. & N. an absentia & mors mandantis & delegantis coincident, 1306. 1307. T. & N. nec principem absentem sine prævia citatione condemnare possit, 1413. N. absentia spoliatoris quatenus operetur spoliari restitutionem, 1494. 1495. N.

Abſolutio) male confunditur abſolutio cum poenitentia, 683. N. Patres peccata a D E O etiam sine abſolutione sacerdotis remitti statuerunt, 704. N. Patres de salute relapsorum, quibus abſolutio sacerdotis negata, minime desperabant, 704. N. Scoticæ totam sacramenti poenitentia essentiam in abſolutione collocant, 709. N. alii abſolutionem formam poenitentia faciunt, ibid. vide *claves casti & Ecclesie*. Pontificii abſolutionem nullius momenti esse statuerunt, quam Sacerdos in eum profert, in quem ordinariam aut subdelegatam non habet jurisdictionem 724. N. de casibus reservatis Pontifici & Episcopo in abſolutione, vid. *Reservatio*. An recte Pontificii poenitentiam in sola abſolutione sacerdotis collocent, 739. N. de abſolutione morientium, ibid. *remissive*, an minister Ecclesie abſolutionem denegare possit poenitentibus propria autoritate, 758. 759. 760. N. quando clerici pro abſolutione pecuniam accipiunt, non committunt simoniam, 1853. N. de abſolutione ab excommunicatione canonis, 2167. T. & N. 2175. 2176. 2177. 2178.

2179. 2180. N. an abſolutio ab excommunicationis vinculo sit jurisdictionis, 2180. 2181. N. de divisione abſolutionis in eum, quæ est, quæ ad DEUM, & illum, quæ est quod homines, 2206. 2207. N. de abſolutione ab excommunicatione judiciali, 2206. 2207. T. & N. 2231. 2232. 2233. 2234. 2235. 2236. 2237. T. & N. 2238. 2239. 2240. 2241. 2242. 2243. 2244. T. & N. *Academia*) cur & an recte usu academia-ria receptum sit accipere pecuniam pro gradibus honorum obtinendis, 1881. 1882. N.

Academica disciplina) in foris academicis, in causis, quæ disciplinam academicam concernunt, appellationi non est locus, 1644. N. nisi excessus sit nimis. ibid.

Acceptio) Contractus mandati a tempore acceptationis non a tempore mandati transmissi incipit, 1368. N.

Accidentalia) de accidentibus clericorum seu juribus stolæ, 1853. 1854. N. scriptores in utramque partem de accidentibus Cleri disputantes, 1854. N. distincta & accurata doctrina de accidentibus clericorum, 1854. 1855. N. num inventio accidentium sufficiat ad mala emendanda, quæ ex neglectu obligationis filaria ministrorum ecclesie augendi redundant, 1855. 1856. N.

Accusatio) *accusator*) accusari posse mulierem, quæ cum papa adulterium commisit, Papam; vero non posse accusari, statuerunt Cri pontificii, 370. N. de accusatione matrimonii vide *conjugium*. dispositiones Concilii Constantinopolitani secundi de modis accusandi Episcopum in iudicio, 1210. N. 1247. N. Quid de poena talionis accusatoris, qui non probavit objecta, sentiendum, 144. N. quibus *casti-*

casibus accusatori & accusato in criminalibus concedatur procurator de jure civili & canonico 143. V. & N. Hodierno jure in quibuslibet causis criminalibus a parte accusatoris admittitur procurator ex consuet. Caroli V. criminali 143. N. in accusationibus licet excipere & rejicere testem, qui de eodem crimine damnatus est, 1469. N. reaccusationes regulariter num sint licitæ, 1480. N. quomodo in criminalibus ex parte accusatoris & ex parte accusati testes ad perpetuam rei memoriam examinari possunt, 1514. N. quando per modum accusationis crimen in iudicium deducitur, inscriptio necessaria est, 1696. N. 1697. T. & N. hujus usus hodiernus, 1703. N. accusator non probans objectum crimen tenetur ad poenam talioni, 1702. 1703. T. an hodiernum hoc obtineat, 1703. N. totus processus accusatorius hodie a foro recessit, 1703. N. accusator regulariter debet suppeditare impensas, ibid. origo accusationum fiscalium & harum abusus, 1703. 1704. N. denunciantis an vero accusatoris poena, crimine non probato, durior sit, 176. N. denunciatio vel opponitur accusatori vel est synonymum ejus, 1767. quando & qua occasione accusatoribus in calumnia deprehensis leviores poenæ dictari ceperint 1707. 1708. N. temerarii accusatores non impunes erant apud Judæos, 1712. N. testes & accusatores vel denunciantes eosdem fuisse apud Judæos, ibid. an lenienda sit poena, quoties reus non per viam accusationis sed inquisitionis convictus est, 1863. 1864. N. arcaneum politicum hic latens, 1864. 1865. N. an & quatenus is, qui ipse in reatu est, alium accusare possit 1870. T. & N. quilibet accusare potest simoniacum, 1868.

1859. 1870. seq. T. & N. jure civili servi accusare domos prohibentur, 1870. N. an & quatenus mulier ad accusandum admittatur, 1872. N. male coheret jus canonicum, quod statuat Episcopum in causa sanguinis accusatorem esse non posse, sed deberant eundem hortari iudices seculares, ut in causis contra hæreticos munere suo fungantur 1929. 1930. N. accusator hæretici numero testium accensetur 1959. N.

Acemeta) de Acemetarum vel Studitarum origine, 516. N. *remisive*.

acolythus) definitio Acolythi, 303. T. *acolutus*) olim ignoti, 303. N. quo ritu & quibus verbis acolythus ordinetur, 1924. 1925. N.

Acta) Acta judicii an & a iudice sint conscribenda, 1412. N.

Actio) Actio ex constituto matrimonio, vid. *conjugium*, ex qua causa in dominum a procuratore transcant actiones utiles 1337. N. jus canonicum non dare actionem ex nudis pactis, 1374. seq. N. rationes eorum, qui jure canonico actiones ex nudo pacto dari affirmant, 1374. 1375. 1376. N. plenior tractatio de controversia, an de jure canonico ex nudo pacto detur actio, 1376. 1377. seq. N. nomen actionis an necessarium in libello sit, 1442. 1443. N. aliquando utile aliquando noxium est nomen actionis in libello expressum 1443. N. differentia inter actionem realem & personalem, ratione causæ petendi, 1443. 1444. N. quæ actiones litis contestatione perpetuantur 1512. 1513. N. de actionibus injuriarum vid. *injuria*.

Actio moralis & civilis ex finibus actiones hominum iudicari debent 983. N. Actiones indifferentes propter abusum vitiosæ & turpes fiunt, 1810. N. differentia
A (14) 2 actio-

actionis violentæ & metu peractæ, 2229. N. actiones metu excusæ, num regulariter teneant, an ipso jure sint nullæ, 2242. 2243. N.

Astor) Astor sequitur forum rei, 1269. 1270. T. major est contumacia astoris, quam rei, 1436. N. Rei partes favorabiles sunt, quam Astoris, ibid. differentia inter Astorem & reum intuitu receptionis testium ante litem contestatam, 1513. N.

Altus) Altus posterior semper vincit priorem in iis, quæ ambulatoriam admittunt voluntatem, 1310. N. In iis autem, quæ penitentiam non recipiunt, prior actus, si validus, semper vincit posteriorem nisi uterque simul consistere valeat, 1310. N. quousque liceat efficaciter animum mutare in negotiis & actibus civilibus, 1368. 1369. N.

Adiaphorum) an ecclesia, quando rei adiaphora usum ad hanc vel illam partem determinat ritum illum simpliciter necessarium facere aut naturam rei adiaphora mutare possit, 768. N. multa retineri possunt & debent, quæ in se sunt indifferentia, & si antea fuerint credita esse jure divino præcepta, 783. N. utensilia in ecclesia adhiberi solita & alii ritus inter adiaphora apud nos recensentur, 992. N.

Adjuratio) Formula adjurationis in processu excommunicationis contra bestias, 2190. N.

Administratio
Administrator) Quilibet administrator rei alienæ rationem administrationis reddere tenetur 1084. N. de officio administratorum hospitalium & quid præstare teneantur 1084. 1085. T. & N. apud nos cautionem præstant, 1084. N. Pontifices administrationem judiciorum, revera sibi & clero attribuerunt, ex-

ecutionem reliquerunt Regibus 1239. N. *Adoptio*) quomodo per adoptionem legalis cognatio contrahatur, 913. 914. T. an recte, 913. 914. N. adoptionem hodie abolitam esse, 914. N. 915. N. in Ducatu Wurtembergico adoptivorum matrimonia prohibita sunt, 915. N.

Adulterium) Adulteri an accusare poterit mulier, quæ adulterium commisit cum Papa, 370. N. elegans pro sententia negativa ratio ibid. valde differunt apud Hæbræos, Græcos, Romanos, scortatio, stuprum, adulterium, concubitus, 826. N. quam incondite hæc a patribus usurpari promiscue ceperint, ibid: an omnis concubitus extra matrimonium sit adulterium & fornicatio, ibid. canonistæ tantum separationem quo ad Thorum & mensam post adulterium admittunt, 829. N. in nostris vero ecclesiis matrimonii vinculum per adulterium rumpitur ibid: cur parti innocenti etiam vivente adhuc conjuge priore, quæ adulterium commisit, nequam cum alia persona inire matrimonium liceat, 839. N. per adulterium etiam simplex & non conjunctum cum incestu solvi matrimonium, 928. N. an & quatenus vinculum matrimonii per adulterium ruptum repetita inter partes copula carnali redintegretur, 849. N. 928. N. 968. N. unde orta sit sententia quasi omnis concubitus citra benedictionem sacerdotalem ex jure divino præceptivo sit prohibitive sit scortatio vel adulterium. 938. N. accusari quidem posse mulierem, quæ cum Papa adulterium commisit sed papam ideo non posse accusari statuunt Icti Pontifici, 370. N. dissensus Phariseorum. in questione an obligetur maritus, ut in causâ adulteri uxorem dimittat, an vero saltem

marito divortium facere liceat. 952. N. sententia Schummai ob solum adulterium & gravem causam aliam seu rem revera turpem divortium fieri posse, 951. N. utique ob adulterium conjugii vinculum solvi contra canonicum Jus adstruitur, 966. N. quam inepte cohereat doctrina Juris Canonici, pendente judicio super adulterio separationem thori locum non habere, 967. 968. T. & N. doctrina juris canonici uxorem adulteram emendatam, a marito si simili crimine pollutus fuerit, recipi debere, refellitur, 968. N. contraria etiam praxis in nostris ecclesiis adducitur ibid: pœna separate uxoris ob adulterium, 969. T. pessime Alexander adulterium inter minora refert crimina 1791. 2060. 2061. N. cur hoc fecerit, 2070. N. licet id factum esse negat nonnulli 2065. N. an & quatenus adulterium sit delictum mixtum, 1795. N. adulterium jure canonico inter leviora aut minora refertur crimina, jure civili autem inter graviora 2059. 2060. N. quid adulterii appellatione generali contineatur, 2059. 2071. T. quid jure civili adulterium generaliter acceptum contineat 2070. 2071. N. utrum lex Julia de adulter: vocem stupri & adulterii promiscue usurpaverit, 2070. 2071. N. abusiva adulterii acceptio, qua omnem prope illicitam fornicationem comprehendit, unde sit, 2071. T. & N. inconveniens ex hoc abusivo significato resultans, 2072. N. proprius adulterii significatus, 2071. 2072. T. & N. an jure divino pariter & Romano adulterium sit, si maritus cum soluta concumbat 2071. 2073. N. error affirmantium unde, 2073. N. an jure civili adulterium committatur cum ancilla, libertina, vili, abjecta, vulgari, injusta uxore, concubina alterius & quæ marito

repudium misit, item: cum uxore absens &c.. 2073. 2074. N. *remissive* quantum scelus sit adulterium, 2061. N. homicidium esse gravius delictum adulterio 2065. N. quatenus adulterium modo grave & quatenus modo leve delictum dici possit, 2068. N. adulterii pœnæ canonice, 2073. 2074. T. iniquitas juris canonici, laicum adulterum gravius, clericum adulterum mitius punientis, 2074. N.

Advocatus) *Kast: Voigter*) de origine Advocaria) advocatarum Ecclesiæ seu Juris patronatus, der *Kast: Voigteyen* 1024. N. *remissive* plura de advocatis Ecclesiæ vid: *defensor*.

Advocatus) Advocatus non potest esse iudex in eadem causa, 1313. N. pœnæ in contrascentes statuta ibid: an Clericum debeat esse advocatum, 1333. 1334. N. officium advocati & officium procuratoris non sunt confundenda, 1334. N. conf: *procurator*. Advocatis etiam culpa immortalitatis litium adscribenda, 1351. N. de dignitate muneris advocatorum, ibid: an Advocatus possit certo promittere victoriam clienti, 1352. N. cur & quatenus advocati in republica necessarii sint. 1356. N. cautela circa emendationem ordinis Advocatorum, 1356. 1357. N. variae constitutiones in Saxonia circa emendationem Advocatorum laudantur, 1356. N. de rabulistica Advocatorum vid: *rabulistica*. de mendaciis Advocatorum lites protrahentibus, 1507. N. ad quid advocati sint constituti, 1508. N. nam possit quis esse testis in causa, in qua fuit Advocatus vel procurator, 1562. T. & N.

Ædificatio) modus est acquirendi jûs patronatus, 470. T. & N. definitio ædificationis, 470. N. differentia inter ædificationem, refectionem & fundationem,

470. N. an ille semper, qui ædificavit, opus, patronus efficiatur, 470. N. ædificatio & fundario promissæ quandoque usurpantur, 470. N.

Ægrotus
Ægrotans) quatenus ægrotantes sint baptizandi, 649. seq. N. duo genera olim fuerunt eorum, qui gravi morbo decumbentes baptizati, & inde clinici dicti, 649, 650. N. cur medicus sub pœna excommunicationis admonere ægros debeat de vocando sacerdote, 737. T. & N. primariæ rationes politicæ sub hac constitutione latentes, 737. N. cur Jus can. non omnes omnium ægrotorum domesticos adstringere voluerit ad ea, ad quæ hic adstrinxit medicos 738. N. ægrotus moriturus, qui sacerdotem ad se vocavit, & sævitia morbi oppressus non potest confiteri, nihilominus potest absolvi, 738. 739. T. ægrotus citatus an teneatur procuratorem mittere, 1426. N.

Æquitas) dolendum, quod & hodie datur æquitas cerebrina, 1307. N.

Ætas) quid de ætate eligendorum observandum sit, 96. 97. N. an ætas Christi legem faciat circa ætatem eligendorum, 97. 98. N. an Apostolus certam eligendorum ætatem definiverit ibid: ætas 30. annorum generaliter, & cur ista selecta in eligendis sit, ibid: de postulandorum ætate 109. N. de ætate diaconi presbyteri, & subdiaconi 295. N. de ætate, qua prohibentur velari sanctimoniales, 545. N. malitia quando ætatem dicatur supplere in materia sponsaliorum 796. N. quænam ætas in iudiciis requiratur, 1314. N. num ætas ex inspectione corporis probari possit, 1537. N. ætas non excusat in crimine hæreseos, 1957. N. jura civilia in distitandis pœnis ætatis habent rationem, 2178. N.

Affinitas) et si affinitas per concubitum demum contrahatur, inchoatur tamen ea per desponsationem, 798. N. quomodo per affinitatem dissolvuntur sponsalia, 822. T. & N. definitio affinitatis, 916. T. unde dicatur, ibid: alia definitio affinitatis, 916. N. qualis commixtio constituat affinitatem 916. N. singularis sententia, quod affinitas per solum contractum matrimonii oriatur, refellitur, 916. 917. N. affinitas etiam ex illegitima conjunctione oritur, 917. T. & N. de gradibus affinitatis, vid: *gradus* causa & fundamentum affinitatis trium generum affinitatis in hovis nuptiis consistit, 919. N. irrationabilitas trium generum affinitatis, 920. N. cur sequioribus temporibus secundum & tertium genus affinitatis abrogatum, ibid, arcum politicum latens sub tribus affinitatis generibus, 920. N. exiguus est usus doctrinæ de generibus affinitatis, 922. 923. N. an affinitas per sponsalia jam contrahatur, 925. 926. N. perinde virum a consanguineis & propinquis uxoris abstinere debere & uxorem a propinquis viri atque a propriis, 924. T. quo gradu quis uxori eo gnatus est eodem sit affinis & quasi consanguineus marito & contra, 926. N. cognatos affinium posse inter se matrimonio jungi, 926. 927. T. cur cognati affinium non sint affines, 927. N. pœna illius, qui Consanguineum uxoris cognovit, 927. 928. T. & N. subsequens affinitas non dirimit matrimonium, sed præcedens legitime probata, 929. 930. T. affinitas per fornicationem contracta non est causa privativa dirimens matrimonium jam contractum, sed est causa negativa prohibens matrimonium 929. N.

Agapæ) vide Convivium.

Ager) Moralis quid II 47. T. II 47. II 48. N.

Alapa)

Alapa Pontificii loco abolitæ impositionis manuum alapam infligunt in actu confirmationis. 667. N.

Albigenses de persecutione Albigenſium, 1908. 1909. N. duas distinctas fuiſſe ſectas Albigenſium & Valdenſium. 1908. *remiſſive*. ſcriptores pontifices plurima de Albigenſibus & Valdenſibus mentitos fuiſſe ibid: *remiſſive*.

Alex lufus) vid. lufus.

Aleve
Alimentum) unde alendus ſit is, quem

Episcopus ſine certo titulo ordinavit, 400. 401. T. & N. alimenta miniſtris Eccleſiæ jure divino & naturali debentur, 190. N. unde nec privilegio, nec conſuetudine, nec præſcriptione tolli poſſunt, ibid.

Alienatio) Cenus impositio eſt quedam alienatio & quædam ſervitus, qua Eccleſia gravatur, 1058. N. regulariter Episcopus nihil ſine conſenſu Capituli ſuper alienandis rebus Eccleſiæ ſtatueret poſteſt, 1158. 1159. T. alienatio rerum Eccleſiæ quantis ambagibus hodie ſit expedienda, ubi, 1162. N. quid requiratur ad alienationem rerum Eccleſiaſticarum, 1162. T. Apoſtoli omnino alienari voluerunt prædia Eccleſiæ, ut inde alerentur pauperes & miniſtri, 1163. N. prohibitiones alienandi res eccleſiaſticas non factæ ſunt pro clericis contra Eccleſiam, ſed pro Eccleſia contra Clericos, 1164. N. quomodo hic in diverſa abierint clericorum mores, ibid, de origine & progreſſu canonum & legum alienationes bonorum Eccleſiæ prohibentium, 1165. N. *remiſſive* quibus caſibus & qua forma procedendi tales alienationes fieri debeant, 1165. N. de moralitate prohibite alienationis bonorum eccleſiæ, 1165. 1166. 1167. ſeq. N. quid Lancelottus ſub alienationis

verbo hic comprehendat, 1166. 1169. T. variæ variorum leges & conſtitutiones contra alienationem bonorum Eccleſiæ, 1166. 1167. N. quibus caſibus Juſtinianus alienationem bonorum eccleſiæ permiferit, 1167. N. abuſus alienationum bonorum Eccleſiæ ſub Carolo M. 1168. N. Gregorii X. conſtitutio, quæ alienationes ſine Papæ permiſſione fieri prohibuit, ibid, non licere alienare bona eccleſiaſtica, ſi non evidens aliqua appareat utilitas, 1167. N. quænam ſit illa evidens utilitas & quæ arcana politica ſub eadem latent, ibid. utrum ne quidem titulo permutacionis alienare liceret bona eccleſiæ, 1169. N. quibus caſibus Præſlato conceſſa ſit alienatio rerum Eccleſiæ, 1170. 1171. T. & N. 1172. T. & N. Terrulas incommodas & minus utiles, it. ſervos ſugitivos poteſt Præſlatus alienare, 1184. T. & N. Juramentum de non alienando Episcopi, 1184. N. omnis alienatio judicii murandi cauſa facta prohibetur, 1303. T. ad alienandum ſpeciale mandatum requiritur, 1339. N.

Allegatio) omiſſio ineptarum allegationum juris advocatis in judicio ſuperiori aulico Lipſienſi injuncta laudatur, 1356. N. allegations juris quid poſint, 1366. N. ſi allegationibus juris renunciatur eſt, non obſtante illa renunciatione allegations adhuc fieri poſſunt, 1366. N.

Allotrivepiscopia) regulariter allotrivepiscopiam non admitti, 2182. N. an Laicus allotrivepiscopiam committit, ſi ipſe excommunicationem exercere velit, 2184. N.

Altare) non ſit aſylum homicidarum, 349. 350. N. altaria non ſunt res ſpirituales, 594. N. in defectu altaris non niſi in ſacrata tabula adminiſtra-

re licet, 993. T. quum superstitiosum hoc sit, 993. N. origo altarium & progressus, 1012. N. quid sit altare mortuum, 1012. N. variae observationes de reliquiis sanctorum in altaribus reconditis, 1012. 1013. N. sigillum altaris quid, 1012. 1013. N. origo & abusus superstitionis, quod nullum altare consecrari debeat, in quo non condita essent aliquae sanctorum reliquiae, 1014. N.

Ambitiosus) Aristotelis definitio ambitio-
Ambitio nis, 347. N. an ambitio dicenda, si religiosus officium acceptat, quod ipsi infcio & non perenti offertur, licentiam simul nactus illud acceptandi, 347. N. ambitiosi an & quatenus ad condendas ultimas voluntates sint promi, 1095. 1096. N.

Ambitus) an probitas liberet ab ambitu, 95. 96. T. 96. N. Romanorum leges adversus crimen ambitus latae, 1811. N. *remissive*. Ad crimen ambitus relatum fuit dare pecuniam pro obtinendo sacerdotio, 1811. N. Historia ambitus sub Imperatoribus christianis, 1825. N. constitutiones Imperatoria contra crimen ambitus, 1825. N. decreta conciliorum adversus crimen ambitus, 1825. 1826. N. quis primum ex patribus crimen ambitus intuitu officiorum ecclesiasticorum simoniam appellaverit, 1827. 1828. N. quando hoc crimen nomine haereseos simoniaca insignitum fuerit, 1829. N. causa vera confusi ambitus ecclesiastici cum facto Simonis Magi, 1829. N. ambitus ecclesiasticus non est peccatum in spiritum S. 1832. N. disputationes in crimine ambitus ecclesiastici pertinent ad regalia majestatis. 1858. N.

Amens) *Amentia*) *Amens* num possit baptizari, 650. 651. T. & N. definitio & divisio amentiae, 651. N.

Amicabilis compositio) amicabilis compositio a iudice ex officio tentanda est, 1372. 1373. conf. 1446. T. & N. an hoc ad abbreviandas lites faciat, 1373. N. in quibus causis non licet transigere, in his nec amicabilis compositio tentanda est, 1374. N.

Amicitia) natura & praecipua nota regularum amicitiae, 1226. N.

Amortizatio) optime in Gallia constitutum ad solum Regem pertinere jus amortizandi, 1048. N. Haec amortizatio autem non eximit bona suprema iurisdictione regia, ibid.

Amplexus) an per Amplexum sponsalia impuberum convalescant, 796. 797. N.

Anabaptista) *Anabaptismus*) de controversia anabaptistarum de parvulis baptizandis vid: *pedibaptismus*. Putarunt anabaptistae, Tertulliani demum tempore cepisse baptizari infantes. 635. N. de panis contra anabaptismum. 656. T. & N.

Anachoreta) Anachoretae, qui fuerint, & quomodo differunt ab Eremitis 396. N.

Anathema) *Anathematismus*) an coincidat semper cum excommunicatione majori 77. N. 2162. seq. N. nimii sunt Pontifici circa anathematismos suos, 493. N. *ἀνάθεμα* & *ἀνάθημα* non confundendum. 2161. N. Cujacius majorem dicit esse coercionem anathematismi, quam excommunicationis 2161. 2162. N. anathematis vocem neque in veteri neque in novo Testam. denotare separationem a sacramentis sacerdotali auctoritate factam, 2163. N. sed extir-

um & excisionem plenariam, ibid. summaria descriptio anathematis, quo beatiæ notantur in eorum excommunicationibus, 2190. 2191. N.

Ancilla) qua ratione cum ancilla jure Romano nullum matrimonium fuerit, 366. N. quo jure is, qui ancillam duxit ecclesiastico officio fungi prohibetur, 366. T. & N.

Anima) judicare pro anima quid sit, 1097. 1098. N. si in restitutione timetur de periculo animæ spoliatus ante omnia non est restituendus, 1497. 1500. T. exemplum hujus, 1500. N. de juramento procuratoris in animam principalis, 1521. 1522. N. variae quaestiones de origine animæ humanæ in fœtu, 2101. — 2109. N. origo erroris de anima humana summatim indicata, 2103. N. Stoici doceant animam demum post partum editum infundi a Deo, 2103. N. 2104. seqq. N. ab hac sententia non videtur alienum Jus mosaicum, ibid. Historia & momenta controversiæ utrum anima per traducem propagetur, an infundatur a Deo, 2103. 2104. 2105. seqq. N.

Annatæ) Annatæ & aliæ contributiones, a Pontifice Rom. exiguntur, ex quo fonte a nonnullis defenduntur, 1156. N. Simoniacæ avaritiæ ecclesiæ Romanæ intuitu exactionis annatarum, 1847. seq. N. quam ipse Petrus de Marca fateri videtur, 1848. 1849. N. Historia succincta de origine annatarum & controversia inde orta, 1849. 1850. 1851. seq. N. occasione hujus controversiæ Pontifices Principibus eripuerunt potestatem conferendi beneficia ecclesiastica, 1850. N. quibus artibus Papa Jus annatarum Principibus ereptum ad se traxerit, 1849. 1850.

1851. N. annatæ primo institutionis tempore in quem finem Papæ solutæ fuerint, 1851. N. in quorum præcipuum vitium consistat, quod Canonistæ annatæ a Papis exactus defendunt, 1852. N. annatæ non dantur pro re spirituali, 1852. N. nec possunt referri ad crimen Simoniacæ s. ambitus ecclesiastici, ibid. quem in finem tempore reformationis Anglicanæ in Anglia interdictum, ut ne annatæ solverentur amplius Pontifici, 1852. N. Jus annatarum competere Principibus evangelicis 1853. N. *remissive*.

Anniversarium) Anniversarium in ecclesiis quid denotet 1120. N.

Annulus) an annuli traditio faciat sponsalia 793. T. & N. annuli traditio non facit sponsalia de præfenti, sed de futuro, 793. 794. N. Annulo majoris tantum certitudinis causâ adhibetur, 795. N.

Annus) annus utilis est ab initio, intra quem is, qui testes ad perpetuam rei memoriam examinavit convenire debet adversarium vel examen denunciare, 1514. N.

Annus lustrus) vid. *lustrus*.

Annus probationis) an sufficiat ad id, ut certus quis esse possit de continentia dono sibi concessio 546. N. quando & quo casu absque anno probationis quis monachus censendus, 546. 547. 548. T. 548. N. Prædicatores, Minores & alii Mendicantes neminem ad sui ordinis professionem aut seculi renunciationem ante elapsum annum probationis recipere possunt, 549. 550. T.

Anticategoria) anticategoriae sive reaccusationes num licitæ sint, 1480. N.

Antichresis) pactum antichreses illicitum & usurarium plerique esse volunt
B (14) ca-

canonistæ 2030. N. ut evitetur ejusmodi usurarium pactum inventa est emtio cum pacto de retrovendendo, 2030. 2031. N.

Antinomia) dantur etiam in jure Canon. antinomia 809. N. exemplum hujus. ibid.

Apostasia) *Apostata* quid? 1959. N.

1960. 1961. T. Apostasia num sit crimen, 1960. 1961. N. an Apostasia puniri debeat 1960. 1961. N. quot sint species apostasiæ 1961--1964. T. & N. scriptura unius tantum meminit apostasiæ, 1961. N. unica tantum est apostasia scilicet: perfidia, 1963. N. apostatam & fugitivum quomodo ab invicem distinguant Canonistæ, 1964. N. qua ratione Canonistæ apostasiam ordinis vel religionis inter crimina retulerint, & quid de hac doctrina sentiendum, 1964. 1965. N. cur tamen desertio minorum ordinum non habeatur pro apostasia & crimine 1966. N. an ex principiis doctrinæ evangelicorum desertio ordinis s. ministerii pro crimine Apostasiæ habenda sit, 1966. 1967. N. Apostatarum poena secundum jus canonicum 1967. 1968. 1969. T. quomodo christiani veteres apostatas puniverint, 1969. N. monitum circa istos veterum mores, 1969. N. remissione olim alii apostatarum sacrificati, alii thurificati, alii libellatici dicebantur 1969. N. libellatici apostatæ quotuplices fuerint, ibid: an Apostatæ poena infamiæ affigendi sint, 1968. T. 1969. N. 1920. N.

Apostoli Christi) non dividerunt imperium in provincias 43. N. an Apostoli ordinationis formam dederint 129. T. & N. an præter Petrum ceteri Apostoli fuerint Episcopi consecrati. 129. N. Apostoli Christi non habuerunt Episcopa-

tus particulares, ibid: an Apostolorum vicem soli Episcopi hodie sustineant, non ceteri presbyteri, 669. T. 669. 670. N. an primitiva ecclesia Apostoli omnino alienari voluerunt prædia ecclesiastica ut inde alerentur recuperes & ministri, 1163. N.

Apostolicus) Papa vult appellari Apostolicus κατ' ἐξουσίαν, 437. & N.

Appellatio) an Appellationes ab universis in toto orbe ecclesiis ad Papam fieri debeant. 44. N. quando appellationes ad sedem Apostolicam cœperint, 114. N. an ab Archi-Episcopis ad Primates aut ad sedem Apostolicam appellari possit, 144. T. de appellatione in Gallus inventa propter abusum ut scilicet: coerceretur cognitio Ecclesiasticorum inter pure Laicos 1242. N. conf. 2234. N. Clericus a iudice Laico nulliter condemnatus si appellaverit & appellationem desertum reliquerit infamatus desertionis condemnari potest, 1270. N. de moribus & gravaminibus super Appellationibus quas Pontifices ad se fieri debere contenderunt 1285. N. cur ad hæc appellationum gravamina iudices delegati a Papa dari non potuerint, 1285. N. quomodo admisse & introductæ appellationes ad sedem Papalem, 1285. 1286. N. an sufficiens causa sit reddendi iudicem suspectum si ab eodem in alia causa pars appellaverit, 1313. 1314. T. & N. minime sit injuria iudici, si ab eo litigator ad provocationis seu appellationis auxilium convolat, 1313. N. appellatio non ad contumeliam iudicis sed ad privilegium iurgantis inventa est, 1313. 1314. N. appellationibus imprimis rabulæ abuti solent, 1354. N. a sententia arbitratorum non potest appellari, 1401. N.

appellatio reducit causam in eum statum, in quo fuit lite jam contestata, 1463. N. etiam in causa appellationis juratur de calumnia, 1525. T. quid de jure civili hac in re statutum, 1525. N. an in appellationis instantia testes super articulis indirecte contrariis admitti debeant. 1567. N. an in appellationis instantia super iisdem articulis examinari testes possint. 1567. T. & N. an & a quibus interlocutoriis sententiis jure civili appellare liceat. 1595. 1596. N. Jus Canon. in quovis gravamine & in quavis interlocutoria appellationem concedit, 1596. N. arcanum politicum hic latens. ibid. a sententia nulla, si appellatum fuerit, quid observare debeat iudex ad quem 1602. N. sententia inter legitimum tempus per appellationem non suspensa revocari nequit, 1607. T. exceptiones 1607. N. a sententia quæ in rem judicatam transit appellari non potest 1608. T. & N. non ab ipsa executione sed tantum ab excessu in exequendo appellari potest, 1615. N. quare inventa appellatio 1623. T. & N. unde appellatio injustæ sententiæ theriaca dicatur 1623. N. Arcana papismi in abusu appellationum, 1623. 1624. N. Jus Canonicum a jure civili in materia appellationum plurimum recessit sub imaginario æquiritate ratione 1623. N. olim appellationes a sententiis episcoporum & Synodorum incognitæ fuerunt, 1623. N. postea fraudibus variis pontifices appellationes ad se traxerunt, ibid. abusus appellationum apud Protestantem ex praxi curiæ Romanæ manarunt 1624. N. Appellatio quid 1624. T. & N. appellatio est vel judicialis vel extrajudicialis, 1624. T. appellatio extrajudicialis, quæ sit ibid. potest ex-

tra judicium appellari ut maxime nullo metuatur aut speretur, 1624. N. etiam in causis, ubi nemo est, qui litem intenter, ibid. divisio, & enumeratio gravaminum extra judicialium, a quibus appellare licet, 1625. 1626. N. ad quem appellationes extra judiciales in causis ecclesiasticis dirigantur, 1626. N. intra decennium opponenda appellatio extrajudicialis in causa ecclesiastica a tempore scientiæ computandum, 1626. N. appellatio in causa ecclesiastica tam judicialis quam extrajudicialis intra annum finienda est, 1626. N. quamvis hoc fatale existenda appellatio in praxi vix attendatur, ibid. : cur in causa ecclesiastica statim ad praxin possit appellari, 1626. N. casus ubi ante sententiam jure civili appellatur 1626. N. jure canonis quocunque tempore extrajudicialis appellatio fieri potest. 1627. T. an etiam de jure civili ab actibus extrajudicialibus quocunque tempore appellare poterit 1627. N. appellationes extrajudiciales non solent dici proprie appellationes, sed provocaciones, 1627. T. vocabulum provocationis latius patet, quam appellationis, 1627. N. appellationis judicialis divisio, 1627. 1628. T. jure Canonico & ante & post sententiam definitivam appellatio permittitur 1627. 1628. T. jus civile non admittit appellationem ante definitivam sententiam, nisi gravamen inducat irreparabile 1628. N. quomodo per facilitatem juris canonici admittendis appellationibus lites protrahuntur 1628. 1629. N. quod non sufficienter correctum fuit per concilium Tridentinum, 1628. 1629. 1630. 1631. N. sancitum tamen in concilio Tridentino, appellationes ab interlocu-

cutoria non esse recipiendas, nisi vim definitivæ & gravamen irreparabile habente, 1629. 1630. N. singularia jura canonum circa appellationem ab interlocutoria 1631. N. si in appellatione ab interlocutoria reformata est sententia non remittitur causa ad inferiorem judicem, ibid: quatenus hoc casu locus sit remissioni causæ ad judicem inferiorem, si sententia interlocutoria non confirmata sit, ibid. jure Saxonico sive quis ab interlocutoria, sive alio gravamine sive a definitiva appeller causas suæ appellationis reddere indefinite jubetur, 1631. N. causa appellationis ab interlocutoria cur debeat inferi 1632. N. etiamsi notoria sit, ibid, in interlocutoriis appellatione ex iisdem actis verificari debet, 1632. N. appellatio ab interlocutoria in scriptis an viva voce fieri debeat, 1632. T. & N. appellatio sit deserta, si apostoli intra 30. dies non petantur, 1632 T. 1633. T. & N. alii casus, in quibus ob non petitos apostolos appellatio deserta censetur, 1634. 1635. T. & N. in appellatione ex sententia definitiva causa ut inferatur necesse non est, 1636. T. aliud in foro Saxonico obtiner, 1636. N. appellatio a definitiva an & quatenus in scriptis fieri debeat 1636. N. quæ causa appellationi ab interlocutoria sit inferenda, 1636. 1637. T. & N. quæ sit causa rationalis ab interlocutoria appellandi, 1636. 1637. N. quomodo justificata censeatur appellatio si quis exceptionem in continenti probare volans nec tamen admissus propter hoc appellet, 1637. N. si judex non admittat appellationem ab interlocutoria, tunc, nisi ab ipsa non admissione pariter ap-

pelletur, appellatio censetur deserta, 1637. N. Remittitur appellans condemnatus ad iudicium a quo, si irrationabiliter appellatum, & in expensis condemnatur, 1638. T. an expresse illa remissio fieri debeat, 1638. N. an & a quo iudice expensæ hoc casu minui possint & quid in appellationis iudicio electoralis Saxonico ratione hujus obtineat, 1638. N. appellatione rationabiliter ab interlocutoria facta ipsa causa principalis ad iudicem superiorem devolvitur, 1638. N. imo, quando sententia prioris instantiæ confirmatur & iudex a quo sponte detulit appellationi ab interlocutoria, 1638. 1639. N. Appellans alias causas non potest prosequi, quam quas in appellatione sua nominatim expresit, 1639. T. & N. idem in extrajudicialibus appellationibus obtinere, 1639. N. ratio, cur in appellatione ab interlocutoria scriptura requiratur, 1639. N. iudex inferior a superiori prohiberi non potest, ne procedat ulterius, nisi recepta prius appellatione ut rationabili, 1639. T. gravamen si revocat iudex inferior ab eoque desistit etiam nolente appellante causam sibi reservare potest, 1639. 1640. T. & N. appellans gravamen, propter quod appellavit coram iudice a quo non debet probare aut ad audiendam revocationem gravaminis comparere 1640. 1641. T. & N. si tamen compareat in hoc casu propterea appellationi renunciassse non censendus est, 1641. N. appellans si coram inferiori compareat, super concernentibus ipsam appellationem, renunciare videtur appellationi, etsi protestetur, 1641. N. appellans interposita appellationi renunciare potest, 1641. de quam ap-
pel-

pellatione hoc intelligendum, 1642. N. appellatio in favorem appellantis introducta est, 1642. N. vaga & generalis appellatio non admittitur, 1642. T. & N. an omisso medio iudice & per saltum ad superiorem appellare liceat, 1642. 1643. T. & N. jure civili hoc non licet, 1642. N. jure canonico autem a quolibet iudice inferiori ad summum Pontificem licet appellare, 1642. 1643. N. quam generale hoc esse asserant Pontificii, 1643. N. num omisso intermedii iudicis opponi debeat ad infirmandam appellacionem, 1643. N. etiam in criminalibus appellatio admittitur, 1643. N. an etiam si crimen notorium & quod quis in iudicio confessus sit, 1643. 1644. T. & N. confessio propria non in criminalibus tantum sed & civilibus appellacionem excludit, 1644. N. irregulares a correctione sui non possint appellare, 1644. T. & N. in foris academicis in causis, quæ disciplinam Academicam concernunt appellacioni haud est locus, 1644. N. nisi sit excessus nimius, ibid. a seculari iudice sedi Apostolica non subiecto ad Papam non potest appellari, 1644. 1645. T. quanto jure jam multis abhinc annis Papa etiam appellaciones in secularibus causis undiquaque ad se fieri contenderit, 1644. 1645. N. etiam novioribus temporibus 1645. N. quibus attentatis capitulationibus Cæsareis destructum est, ibid. plures causæ in quibus appellatio non admittitur, 1645. N. appellatio num etiam in minima causa admittatur, 1645. 1646. T. & N. de pœna illius, qui appellacionem recipit, 1645. T. 1646. N. appellans ab ordinario potest coram eodem super aliis causis non obstante appellacione conveniri, 1646. T. &

N. de revocatione attentatorum in appellacionibus, 1647. 1648. T. & N. post appellacionem ab interlocutoria iudex a quo procedere potest adhuc ad ulteriora, donec sit inhibitorium 1647. N. quod secus est in appellacione a definitiva, ibid. quomodo factio fiat appellatio, 1649. T. & N. qua ratione iusto merito appellare impeditur pro appellante habendus sit, 1650. T. & N. si plures sint iudices coram majori eorum parte appellare sufficit, 1650. 1651. T. & N. In plurimis iudiciis sufficit hoc casu apud actuarium appellacionem interpositam, ad iudices tamen directam insinuare, 1650. N. an & quatenus si unus ex pluribus consortibus appellet hoc reliquis prodest, 1651. T. & N. num appellatio in uno articulo ex pluribus verita etiam in cæteris verita intelligatur, 1652. 1653. 1654. T. & N. an delegatio facta cum clausula *remota appellacione* impediat tantum appellacionem a sententia definitiva, non vero interlocutoria, 1652. 1653. N. an vero per clausulam *remota appellacione* tantum prohibita sit appellatio ab interlocutoria non definitiva sententia, ibid. clausula *remota appellacione* strictè accipienda, sed non contra intentionem rescipientis, ibid. notorie iusta appellatio per clausulam *remota appellacione* non censetur exclusæ, 1653. N. 1655. T. effectus clausulæ: *remota appellacione*, 1653. 1654. N. alia Juris remedia per clausulam *remota appellacione* non sunt sublata, 1654. N. clausula: *appellacione remota*, non removet omne appellacionis genus nec omnem appellandi causam, 1655. N. ad eum casum, de quo non cogitavit delegans, clausula: *remota appellacione*, non potest trahi, 1655.

1655. N. clausula: *appellatione re-
missa*, non facere potest, ut senten-
tia ipso jure nulla subsistat, 1655. N.
appellari potest, si locus non tutus a
delegato partibus assignetur, 1655. T.
& N. tempus prosequendæ & finiendæ
appellationis, 1655. 1656. T. & N.
deserta sit appellatio, quam appellans
intra debitum tempus per negligentiam
non est prosecutus, 1656. T. & N.
appellatione deserta iudex appellatio-
nis super principali causa, accedente
partium consensu, cognoscere & pronun-
ciare potest, 1656. N. quibus cas-
ibus non curat tempus prosequendæ
appellationis, 1656. 1657. T. an
partes terminum prosequendæ appel-
lationis ultra biennium prorogare pos-
sint, 1657. N. 1650. T. & N. tem-
pus prosequendæ appellationis potest
per iudicem a quo secundum locorum
distantiam personarumque qualitatem
breviari, 1657. 1658. T. quomodo
hic distinguendum putent doctores,
1657. 1658. N. appellatus appellan-
tem ad breviorum terminum non pot-
est cogere, 1657. 1660. N. iudex ad
quem, quando periculum est in mo-
ra, breviare terminum prosequendæ
appellationis debet, 1658. 1659. T. &
N. iudex potest ex causa longius tem-
pus ad prosequendam appellationem
concedere, 1659. 1660. T. quæ cau-
sa ex manifestis probationibus do-
ceri debet, 1659. N. an & cur appel-
lans terminum prosequendæ appel-
lationis breviare non prorogare possit,
1660. T. & N. Existentibus jam tri-
bus sententiis conformibus tertio ap-
pellare non licet, 1660. T. & N. quod
novissimo imperii jure non attendi-
tur, 1661. N. in foro Saxonico reci-
pitur appellatio contra tres confor-

mes sententias, 1661. N. sententiæ
confirmatio in forma communi non
præjudicat appellationi, 1661. 1662.
T. an etiam a Papa possit appella-
ri, 1665-1671. N. quomodo olim
in negotiis ecclesiasticis & ab Episco-
pis ad Imperatores appellatum fuerit,
1669. N. ingens discrimen inter ap-
pellationis & revisionis processum,
1669. N. revisio concedi non potest
ab eo, ad quem appellari nequit,
ibid. de appellatione a Papa ad Con-
cilium, 1670. 1671. N. duo illustria
exempla, ubi a Papa ad Concilium
appellatum fuit, 1671. N. a senten-
tia, qua restitutio denegata est, ap-
pellari potest, & si minor appella-
tionem omiserit ad eam interponen-
dam restitui potest, 1674. N. an sen-
tentia excommunicationis & interdi-
cti suspendatur per appellationem,
2267. T. & N. quid hæc appellatio
operetur secundum canonicas, 2267.
2268. N.

Aqua) an in S. Cœna vinum necessa-
rio aqua permixtum esse debeat, 768.
T. & N. cur orientalis ecclesia vi-
num in Eucharistica aqua miscuerit,
768. N. inepta ratio juris canonici,
ob quam in Eucharistia vinum aqua
permixtum esse debere asseritur, 769.
T. & N. ab evangelicis in usu S. cœ-
næ vinum aqua non misceretur, 769.
N. de superstitione aquæ lustralis
seu benedictæ apud Pontificios, 1015.
1016. N. de origine cultus aquæ be-
nedictæ, ibid. effectus aquæ benedi-
ctæ, ibid. effectus aquæ benedi-
ctæ in donatistis reprehensus, 1015,
1016. N. de origine aquæ lustralis,
1022. 1023. N. *remissive* de judicio a-
quæ amaræ, 1736. N. *remissive* de
pro-

probatione per aquam calidam & frigidam, 1736. 1737. N. 1740. 1741. T.

Arbitrator
Arbiter
Arbitrium
S. laudum } Inter veteres christianos, qui fuerint arbitri 1209.

N. an arbitraria hæc jurisdictionem involverint ibid: arbitrorum horum abusus notati, 1209. N. Arcadii constitutio, Episcopos in causis civilibus sibi arbitros eligere posse, 1211. N. an Clerici, qui foro privilegiato gaudent mutuis pactionibus tantum in arbitratores consentire possint 1268. N. cur hodie arbitrorum rarior sit usus 1399. 1400. N. arbiter quis, 1399. & 1400. T. arbiter potestatem judicis quatenus habere possit, 1400. N. qualis consensus in partibus litigantibus, quæ in arbitrum compromittunt jure civili requiratur, 1400. N. unde de his questionis, utrum jure canonico nudo pacto in arbitros compromitti possit, pendeat, 1400. 1401. N. arbiter an vere sit judex, 1401. N. non potest a sententia arbitrorum appellari, 1401. N. an aliis remediis rescindi possit sententia ab arbitro lata, 1402. N. & quatenus hic remedium rescindens admittatur 1402. 1403. N. arbitratorum arbitrium reductioni ad arbitrium boni viri subest, 1402. N. sed non arbitratorum sententia ibid: quid de reductione illa ad arbitrium boni viri sentiendum. ibid: qui arbitri esse non possint, 1403. 1403. T. & N. 1405. 1406. T. & N. arbitri nec jurisdictionem nec imperium habent 1408. N. quibus modis arbitria expirent. 1408. 1409. 1410. T. & N. compromissum dat formam arbitrio, 1409. N. arbitro fines compromissi ex-

cedere non licet, ibid: num coram arbitris reconventio locum habeat, 1477. 1478. T. ratio differentie quare non æque coram arbitris ac coram jure dice delegato, reconventio institui possit 1477. 1478. N. Si contra juris formam conceptum est laudum, est ipso jure nullum, 1661. N. non quodlibet statuere arbiter potest, nec in qua libet re, nisi de qua compromissum est, & quatenus compromissum est 2661. N. an & quatenus arbiter de restitutione possit cognoscere, 1675. T. & N. ex sententia arbitri restitutione plenarium suum effectum consequi non potest, 1675. N. *archicancellarius* hic cum archicapellano eodem munere functus olim, 1075. N.

Archicapellanus quis fuerit, 1074. N. quomodo archicappellanus cum archicancellario eodem munere functus fuerit 1075. N. officium archicapellani, ibid.

Archidiaconus definitio ejus, 202. 203. T. cur & quatenus archidiaconus sit superior Archipresbytero, 202. N. quomodo differat archidiaconus a vicario 203. N. cur dicatur oculus Episcopi 203. N. 321. N. quandoque mone re potest Episcopum de faciendis, ibid: ab archidiacono ad Episcopum appellatur, 212. T. ab archidiacono ante beneficiorum collationem examen instituendum, 320. 321. T. & N. an hoc examen beneficiorum hodie instituitur, 321. N.

Archiepiscopus quid? 42. T. an ab Archiepiscopis ad primates aut ad sedem Apostolicam appellari possit, 44. T. an Archiepiscopi ante acceptionem pallii jura Episcopalia exercere possint 50. N. Archiepiscopus sine pallio minus potest quam episcopus, qui hoc non

non indiget, 138. 139. N. an Archiepiscopus proprium sit pallium, 139. N. Archiepiscopi hodierni a veteri disciplina longissime recedunt, 351. 352. N. an & quatenus Archiepiscopus habeat ordinariam jurisdictionem, 1284. T. & N.

Archipresbyter) inferior est archidiacono, 202. N. distinguitur in ruralem & urbanum, 204. 205. N. Decanus etiam appellatur, 205. N. an hodie usus sit Archipresbyterorum, 205. N. quomodo differat ab Archidiacono, 205. N. unicus olim urbanus archipresbyter fuit, 205. N. definitio foraneorum archipresbyterorum, 205. 206. T. non poterat, olim quisquam fieri archipresbyter, nisi qui actu jam esset presbyter 207. N. Scriptores de officio & dignitate, Archipresbyteri, 207. N.

Arcta) arctas quæ nisi per incisionem alteri committeri potest, non est idonea ad matrimonium contrahendum 902. T. arcta cur nec sana quidem dicatur 902. 903. N. an incisio arctæ antequam ob ejus impotentiam divortium fiat, tentanda sit, 964. N. an quia mulier nimis arcta, abortus sit procurandus 2099. N.

Arielus) quos sit, 2000. N. & quomodo puniendus 2001. 2002. 2003. T. & N.

Armia) Armorum studium in clericis perstringitur, 154. N. legatum pro armis an recte inter casus exceptos ponatur in quibus canonica portio detrahi non potest, 1120, 1121. N.

Arrestum) ad arrestum & capturam impetrandam requiritur speciale mandatum, 1338. N. an reus criminis jus habeat, per vim resistendi publicis ministris capere se volentibus, 1107. N.

Artha) Artha, annulus juramentum, &

quæ alia extra consensum accesserint, in contrahendo matrimonio majoris tantum certitudinis causa adhibentur, 795. N.

Articulus) inter articulos & positiones, quæ differentia constituitur, 1540. N. non licet super iisdem, vel directe contrariis articulis alios vel eosdem testes producere, 1567. T. an super articulis indirecte contrariis admitti debeant testes in appellationis instantia, 1567. N.

Aruspices) unde dicti, 2000. N. quomodo hi puniendi sint, 2001. 2002. 2003. T. & N.

Asceta) Asceta, qui sugrunt? 396. N.

Assassinator }
Assassinus } assassinium omnium homi-
Assassinium } cidiorum atrocissimum videtur, 2090. T. cur assassinium inter atrociora delicta referatur, 2091. 2092. N. assassin, qui dicantur, 2090. N. 2092. N. quomodo nonnulli assassinium ab assassinator differre dicant, 2092. N. unde dicatur assassinus 2090. N. 2091. N. quomodo jure canon : assassini eorumque receptatores, occultatores & defensores puniendi 2091. 2092. *seqq.* T. & N. quando pœna assassinii tam in mandante tum mandatario locum habeat, 2092. N. pœnæ seculares assassinorum, 2093. N. quomodo in Electoratu Saxonico Assassinator & assassinus puniantur 2093. N. interficiens hominem per industriam & insidias, quatenus similis sit assassino, 2093. T. & N.

Astylum) de asylorum origine & abusu, 1038. 1039. N. asyli jure homicidium dolosum non gaudere, sed avelli debere ab altari, 349. 350. N. abusus circa asyla iis præstita, qui ad statuas Principum confugiunt, 1039. 1040. N.

N. origo & progressus abusus asylo-
rum, 1040. N. num sine concessio-
ne Imperatorum olim asyla locum ha-
buerint, 1040. N. Franciscus I. Rex
Galliæ jure sue asyla sustulit, ibid. an
sacrilegium committat, qui contra jus
asyli delinquentem confugientem ad
ecclesias abstrahit, 1041. N. jure ci-
vili majestatis crimine tenetur, qui
confugientes ad ecclesias abstraxerit,
ibid. atriis ecclesiæ, domibus epi-
scoporum, & circuitui Ecclesiæ intra
trigenta passus tribuitur jus asyli, 1041.
T. & N. apud Pontificios asylum et-
iam invenit, qui se sacerdoti jungit
DEum panaceum vel pompa vel ad æ-
grotos, circumferenti, 1041. N. Publici
latrones, nocturni agrorum populato-
res & viarum obsessores non gaudent
jure asyli in ecclesiis, 1042. 1043.
T. & N. qui in ipsis ecclesiis vel ear-
um cœmeteriis homicidia & mutila-
tiones membrorum committunt, non
gaudent jure asyli 1043. T. in Gallia
clericus in Ecclesia delinquens, non
potest capi ab Episcopo aut judice
ecclesiastico, sed a judice seculari,
1043. N. servus non gaudet jure asy-
li in ecclesiis, 1043. T.

Atheus) num atheismus sit crimen
Atheismus)
1960. 1961. N. an atheismus pu-
niri debeat, 1960. 1961. N. 1972.
1973. N. quomodo atheismo sit ob-
viam eundum, 1972. N. an athe-
ismus superstitione & idololatria me-
lior sit, 1973. N.

Attentata)
f. Innovata) post appellationem a sen-
tentia definitiva attentata a judice re-
vocanda, 1647. T. & N. attentata
etiam medio tempore intra sententi-
am & appellationem revocanda sint,

1647. 1648. T. & N. an & quatenus
attentata in appellatione ab interlo-
cutoria revocanda sint, 1647. N. at-
tentatorum vox apud veteres jurecon-
sultos minime usurpata, ibid. at-
tentatorum revocatio etiam parte non
petente fieri potest, 1647. N. Inno-
vata seu attentata ante inhibitionem
subsequente demum sententia super
causa principali lata revocantur, 1648.
N. non habentur pro attentatis, quæ
ante vel intra decretum vel insinuatam
inhibitionem facta sunt post appella-
tionem ab interlocutoria, 1648. N.
attentata post appellationem ante de-
finitivam an & quatenus revocentur,
1648. T.

Attritio) inutiles subtilitates de differen-
tia inter attritionem & contritionem
710. 711. N.

Auditorium) ira appellatur locus, ubi
causæ audiuntur, 1423. N.

Augustiniani) An monachorum Augusti-
nianorum hodiernorum auctor sit S. Au-
gustinus, 516. N.

Augustinus) auctoritas Augustini in orbe
christiano & scholis unde? 2040. N.

Aula)
Aulicus) an vita aulica decent clerum
& personas ecclesiasticas, 152. 153. N.

Avaritia)
Avarus) avari omnium maxime ad con-
dendas ultimas voluntates inclinunt,
1096. N. de avaritia clericali testi-
monia, 1096. 1097. N. 1110. 1111.
1112. N. origo luxus & avaritiæ cle-
ricalis, 1157. 1158. 1159. seq. 1164. N.
Avocatio) quomodo Papa causas in pri-
ma & secunda instantia pendentes a-
vocare cœperit, 1286. N.

Autochiria) de sepultura reorum auto-
chiriæ, 1101. 1102. T. & N. 2110. T. &
N. de moralitate autochiriæ, 1101.
C (14) 102

1102. N. *δωρέως* non est sanæ mentis, 1102. N. autgeheires habentur similes illis, qui impenitentes moriuntur, T.

Ballare) quid denotet? 193. N. **Bannum**) Bannum contumaciæ in Camera imperii olim receptum, sublatum nunc est, 1429. N.

Baptizare) Baptismus an recte dicatur janna omnium sacramentorum, 340. T. & N. baptizatus in agritudine, an & quatenus ordinari debeat, 360. 361. T. cur rebaptizari non debeant ordinari, 361. T. & N. Baptismus quatenus necessarium sacramentum, 606. N. unde irreiterabilitas baptismi arcescenda sit, 623. N. Desinitio Baptismi, 619. T. de pontificiorum baptismo campanarum, 620. 621. seq. N. num vere baptizentur campanæ, an vero benedictionem solum recipiant, 621. 622. N. de baptismo mortuorum, 623. 624. N. in baptismate plena quidem sit peccatorum remissio, sed non plena novitas, 624. T. Patrum seculi 4ti doctrina de necessitate baptismi, 625. N. an Laici baptizare queant, 624. T. 625. 626. N. conf. 339. N. an mulieres, 626. T. & N. olim omnes baptizabant fideles, 626. N. an baptismus a pueris ludentibus collatus admittendus sit, 616. 617. N. an baptismus valeat cum intentione joci 627. N. tota controversia de rebaptizandis hæreticis, 628. 629. N. rebaptizatio infantum reformatorum, nec a pontificibus hodie probatur, 629. N. an, qui a paganis baptizati, rebaptizari debeant, 628. T. 630. N. an professio fidei tam necessaria sit, ut sine ea baptismus ab hæreticis acceptus vires mundationis non recipiat, 630. N.

de eo, qui seipsum baptizat, vid. *sebabtista*. De necessitate præcisa seu absoluta baptismi 631. 632. N. 634. 635. N. 645. seq. N. an baptismus inviolabiliter ministraretur, 633. T. & N. abusus distinctionis inter baptismum fluminis, fluminis, & sanguinis 633. T. & N. an baptismus efficaciam habeat ex opere operato, 634. N. an baptismus necessarius dicendus administram sub voti ac desiderii necessitate 634. N. de baptismo infantum vid. *Pædobaptismus* an majorem utilitatem offerat baptismus, quam olim circumcisio afferebat. 645. N. quæstiones multe inanes pontificiorum, ex hypothefi de necessitate baptismi absoluta, 645. 646. N. an hortus procurandus sit, ut infans possit baptizari, 645. 646. N. an si parvus nequeat edi, infans in utero matris baptizari queat, 645. 648. N. an illi, qui ex una parte solum sunt editi, ex parte autem altera adhuc existunt in utero matris, sint baptizandi, 646. N. non baptizandus, nisi qui totus est natus, 646. 647. N. an scemina tempore purgationis menstruæ sint baptizandæ, 647. 648. N. an scemina prægnans baptizandæ, 648. T. & N. Canonistarum doctrina de baptizando infante nondum nato, 648. N. an & quatenus muti, surdi & ægrotantes sint baptizandi, 649. 650. T. & N. an cogi quis possit ad baptismum, 652. 653. N. de baptismo conditionali quid sentiendum, 654. N. de præsumptione pro baptizatis liberis Christianorum parentum, 655. T. & N. de variis additionibus, papalibus ad baptismum 657. seqq. N. an confessio fidei præmittenda sit baptismi infantum, 657. N. quid de ceremoniis pontificiorum in baptismo sentiendum, 660. 661. N. an,

an, & quatenus in privatis domibus conferendus baptismus, 661. 662. T. & N. de solennibus temporibus sacramento baptismi olim constitutis, 661. N. qua ratione presbyteri jus baptizandi acceperint, 666. N. baptismus non debet reiterari, 671. 672. N. 674. T. & N. virtus baptismi per totam vitam se extendit, 684. N. baptismus magis necessarium sacramentum est quam Eucharistia, 741. N. de cognatione spirituali inter baptizatos & paternos, it. inter baptizatorum parentes & paternos &c: vide *patrinus*. an etiam inter baptizantem & baptizatum cognatio spiritualis contrahatur, 908. N. 909. 910. T. de Ecclesiis baptismatibus, vid. *Ecclesia*, superfluitio comparatae consecrationis templorum cum baptismo, 1009. N. qui sacramentum baptismi suscipit ex manu laici non incurrit crimen sacrilegii, 1152. N. clerici pro baptismo pecuniam accipientes non committunt simoniam, 1853. N.

Baptisterium) de Baptisteriis veterum, 662. 995. N. descriptio Baptisterii ecclesie Lateranensis adjuncti, 662. N. de extructione alius Baptisterii a Leone III. facta, ibid. cur fontes vel alvei parati fuerint olim ad baptisteria, ibid. ab initio sola Ecclesie Episcopales baptisteria habuerunt, 666. N. postea & alie Ecclesie baptisteria acceperunt, ibid. jure pontificis baptisteria solis parochiis sunt concessa, 996. N.

Barba) de Barba & comæ moralitate, 201. N.

Basiliani) an institutio ordinis Monachorum Basilianorum S. Basilio debeat, 516. N. an Basilii tria vota, paupertatis, continentie & obedientie a monachis suis exegerit ibid.

Basilica) Basilica & Ecclesia quomodo dif-

ferant, 1016. N. promiscue tamen sæpe ista vocabula usurpari, ibid.

Bellum) belli studium in personis ecclesiasticis perstringitur, 154. N. belli occisorum uxores cur jussu possint matrimonio jungi, licet illorum interitus specialiter quæsitus fuerit, 983. N. matrimonii tamen inrentio justam causam bello non præbet, 983. N. Græcorum more cum his, qui extra bellum occidissent hominem, lavare, potum sumere & sacra facere fas non erat, cum his, qui in bello, fas erat, 983. 984. N. num Papa de jure belli & pacis, quo principes gaudent, cognoscere possit, 1687. N. conf. 1691. 1692. seqq. N. de justitia bellorum in genere media sententia tenenda, 1754. N.

Benedictio) quomodo differat a consecratione, 124. N. Benedictio sacerdotalis an sit de essentia conjugii, 817. N. non fortius ligantur sponsalia per benedictionem sacerdotalem, quam per copulam carnalem, ibid. Justiniani tempore benedictionem sacerdotalem nondum usu fuisse receptam 817. N. quando lex fuerit promulgata ab imperatoribus ratione benedictionis sacerdotalis, 817. N. in jure canonico benedictionis sacerdotalis nulla sit mentio ibid. an benedictio sacerdotalis efficiat, ut matrimonium sit sacramentum, 818. N. benedictionem & copulam sacerdotis esse inventum pontificiorum, variis rationibus ostenditur, 818. N. an vestigia benedictionis sacerdotalis reperiantur in Ecclesia paradisiaca, 818. N. *remissive*, an benedictio sacerdotalis inveniatur in Ecclesia patriarchali, Mosaisca & in Ecclesia Novi Testamenti tempore Christi & Apostolorum ibid. *remissive*, de usu

hodierno benedictionis sacerdotalis , 818. *N. remissive*, de antiquitate benedictionis sacerdotalis , 898. *N. remissive*, Canonistarum controversia , utrum matrimonium etiam sine benedictione sacerdotali jam sit sacramentum, an vero necesse sit, ut benedictio & sacer minister accesserit 898. *N.* an omnis benedictione sacerdotali liberi legitimi sint iudicandi , 898. *T. & N.* Benedictio non est de substantia matrimonii , 898. *N.* jure pontificio non videtur esse legitimum conjugium sine benedictione sacerdotali, 898. *N.* unde orta sententia, quasi omnis concubitus citra benedictionem sacerdotalem ex jure divino præceptivo aut prohibitivo sit fornicatio vel adulterium , 938. *N.* Benedictionis ritus primis ecclesiæ seculis domi fiebat non in conspectu ecclesiæ totius, 939. *N.* quæ fuerit benedictio primis ecclesiæ seculis, ibid. ad secundas nuptias , qui transeunt non debent a presbytero benedici , 987. *T.* ratio, quæ additur, nec sufficiens, nec vera est, 987. 988. *N.* benedictio virginum apud protestantes abrogata, 1051. *N.* plura de hoc ritu, 1052. *N. remissive*. clerici pro copula seu benedictione pecuniam accipientes non committunt crimen simoniæ, 1853. *N.*

Benedicta aqua) vid. *Aqua*.

Benedictini) de origine & progressu ordinis Benedictini , 515. *N. remissive*. qua occasione benedictinorum monachorum familia in plures divisa & in omnes Europæ partes propagata, ibid. & 519. *N.* plura de ordine hoc Benedictinorum , 517. *N.*

Beneficium) Præbendorum & beneficiorum permutatio prohibita, 234. *T.*

an hodie etiam, 234. *N.* an beneficia & præbendæ sint res spirituales, 235. *N.* confer. *Præbenda. Collatio*. Doctrina Canonistarum de resignatione præbendarum non cohærens , 235. *N.* ante collationem beneficiorum examen instituendum ab Archidiacono , 320. 321. *T. & N.* an hoc examen beneficiatorum hodiernum instituitur, ibid. *N.* quatenus is, qui mandatario nomine ordinat, ordinato de beneficio prospicere teneatur, 402. *T.* quomodo quis olim duo beneficia curata tenere potuerit, 452. *N.* de distinctione inter beneficia curata seu residentia seu incompatibilia , & inter beneficia non curata seu simplicia seu compatibilia , 461. *N.* de abusu dispensationum papalium super pluralitate beneficiorum, 461. *N.* Papam clerico posse permittere statuunt canonistæ , ut tot beneficia teneat, quot voluerit, 461. *N.* quæ sint beneficia compatibilia & incompatibilia, 462. *N.* in dubio censetur beneficium, de quo quis providi debet, non curatum, ac asserenti curatum incumbit illius probatio, 463. *N.* de statistica explicatione axiomatis: beneficium datur propter officium , 506. *N.* unde nata distinctio inter beneficia compatibilia & incompatibilia, 507. *N.* an beneficiarii sint domini reddituum, ut usufructuarii fructuum, an vero dispensatores & administratores vel usuarii, 555. 556. *N.* an Papa pro arbitrio dare possit beneficium , 556. *N.* causæ de beneficiis ecclesiasticis pertinere ad judicium ecclesiasticum perhibentur, 1263. *N.* ad resignationem beneficii speciale mandatum requiritur, 1339. *N.* primus prætextus, sub quo principibus collatio benefi-

cio-

ciorum a Papa fuit crepta, 1850. N. an Papa absolutus beneficiorum & omnium fructuum inde provenientium dominus sit, 1851. N. beneficium simplex quodnam & quodplex sit, 1858. 1859. N. quomodo beneficium simoniace consecutus puniatur, 1863. T. & N. in beneficiis non committitur simonia, 1863. N. cur Innocentius III. eintores beneficiorum processu inquisitorio convictos levius puniri voluerit, quam processu accusatorio, 1864. 1865. N.

Beneficentia) quomodo regulæ beneficentiae differant a regulis iustitiae, 1226. N.

Bestia) de excommunicatione bestiarum ejusque vanitate & impietate, 2187. 2188. 2189. seqq. N. descriptio processus excommunicationis contra bestias, 2189. 2190. 2191. 2192. 2193. seqq. N. forma supplicationis in processu excommunicationis contra bestias, 2189. N. formula adjurationis in excommunicationis processu contra bestias, 2190. N. consilium & argumenta chassanæ pro defendenda stulta & impia excommunicatione bestiarum 2191. 2192. 2193. 2194. 2195. N. quæ refutantur, 2196. 2197. seqq. N. arcanum politicum sub excommunicatione bestiarum latens, 2199. N. in excommunicatione bestiarum Judæi jam præverunt pontificii, 2199. 2200. N.

Bibliotheca) de origine Bibliothecarum, 1023. N. *remisive*.

Bigamia) *Eigamus*) quo jure bigami ab ordinibus ecclesiasticis excludantur, 364. T. & N. exclusio hæc ex errore patrum orta, 364. 365. N. Paulus non prohibet secundas nuptias, 364. 365. N.

arcanum politicum papale de prohibitione Bigamiae, 367. N. an & cur is, qui Laicus primam, in facris constitutus alteram duxit, non sit reputandus bigamus, 368. T. & N. & utrum bigamus sit, qui, dum in facris constitutus esset, duxit viduam, 368. T. & N. minoris sit in Papatu fornicatio multiplex quam bigamia & honestæ nuptiæ, 368. T. & N. perversa hujus rei ratio, 369. N. canonibus antiquis e diametro adversans, 369. 370. N. fornicatus cum pluribus concubinis non incurrit irregularitatem bigamiae, 368. 369. T. doctrina Pontificiorum coherens, in monogamia esse sacramentum, non in bigamia aut secundis nuptiis, 368. 369. N. cur Pontificii defectum sacramenti in bigamia statuunt, 369. N. Augustinus ante baptismum habuit duas concubinas, 367. N. bigamia apud Hebræos non fuit crimen, 1712. N.

Blasphemus) Blasphemi an ecclesiastica *Blasphemia*) sepultura sint privandi, 1102. 1103. T. & N. lex mosaica de blasphemis interficiendis an hodiernum obliget, 1137. N. Ad principem poena blasphemorum hodie spectat, ibid. de abusu distinctionis inter hæreticos moderatores & improbiore, seu qui cum blasphemia hæresin sectantur, 1497. 1498. 1499. N. an hæretici blasphemii sint puniendi, 1901. 1902. 1903. N. 1921. N. quomodo blasphemia puniatur jure canonico, 2004. 2005. 2006. T. & N. poena blasphemorum juris civilis & hodierna, 2006. N. blasphemia an æque in sanctos ac in ipsum DEum committatur, 2004. 2005. N. unde dicatur blasphemus, 2004. N. capitali poena blasphemii C (14) 3 am

am vindicantem fuisse apud Judæos, 2004. N. etiam cum in DEum esse blasphemum, qui tribuit DEo, quod ipsi non convenit, aut de DEo negat, quod ipsi convenit, 2005. N. Antitrinitarios & Socinianos esse blasphemos, ibid. non verbis tantum, sed & factis blasphemiam committi, 2008. N. an blasphemia facti severius punienda, quam illa, quæ verbis fit, ibid. an requiratur ad blasphemiam, ut publice fit facta, 2009. N. an & quatenus blasphemia ab hominibus puniri possit, 2006. 2007. 2008. seqq. N. distinguendæ varix quæstiones in doctrina de blasphemia ejusque pœna, 2009. N. Distinctio inter blasphemiam internam & externam, 2007. N. quem usum hæc distinctio habeat, 2009. N. an blasphemii sint, qui absque animo verba aliis blasphemata proferunt, 2009. 2010. N. an usum habeat distinctio inter hæresin blasphemam & non blasphemiam 2009. 2010. N. an pœna blasphemiae sit juris naturalis, an positivi, 2010. N.

Bona de tribus bonis conjugii, 837. N. de origine & progressu bonorum ecclesiasticorum, 1023. N. *remissive*. in quorum potestate fuerint bona ecclesiastica a Constantini M. temporibus item de usu & abusu bonorum ecclesiasticorum, 1024. N. an & quatenus bona & prædia ecclesiastica immunia sint a collectis publicis, & vectigalibus, 1046. 1047. T. & N. an bona ecclesiastica non sint de territorio etsi sint in territorio, 1047. N. an bona data ecclesie in manum mortuam, seu ecclesiasticam jurisdictionem ita transeant ut superioritate principis prorsus eximantur, 1048. N. Princeps summum habet in personas & res ecclesi-

asticas imperium, 1049. N. de bonorum ecclesiasticorum secularisatione vide *secularisatio*. Conringii doctrina de natura bonorum ecclesiasticorum & sacrorum, 1080. 1081. N. an prohibita alienatio bonorum ecclesie sit juris divini immutabilis, 1081. N. an bona ecclesiastica sint res nullius & spirituales, ibid. an possint in profanos usus converti, 1079. 1081. 1082. T. & N. an bona ecclesiastica teneantur jure divino, an humano, 1159. N. *remissive*. utrum Papa vel ecclesia habeat dominium bonorum ecclesiasticorum, ibid. *remissive*. dominium bonorum & reddituum ecclesiasticorum, ejus sit, 1162. 1163. N. an Papæ 1851. N. primarius bonorum ecclesiasticorum finis, quis fuerit ab initio, 1162. 1163. N. in primitiva ecclesia agros & prædia ecclesie oblata alienari & vendi voluerunt Apostoli in usum ministrorum & egenorum, 1163. N. plura de alienatione bonorum ecclesie vide *alienatio*. Olim bona ecclesiastica a publicis collectis & tributis solvendis non erant exempta, 1167. N. tria genera bonorum clericorum, 1193. 1194. N. propria bona clericorum quomodo subdistinguantur, 1194. N. quæ sint patrimonialia & quasi patrimonialia bona clericorum, ibidem. Clericus bona, quæ ex fructibus beneficii sibi comparavit, ecclesie relinquere tenetur, 1194. T. an qui, contra faciat, sacrilegium committat, 1194. 1195. N. falluntur canonistæ, quod prædia seu bona ecclesiastica, divinis usibus tradita aut destinata censeant, 1195. N. bona sacerdotibus intuitu ecclesie quæsita remanere debent apud ecclesiam, nec de his quis potest

testi testari, 1195. 1196. T. 1197. N. plura de testamentis clericorum super fructibus ex beneficiis ipsis quaesitis, 1197. 1198. 1199. N. si quis tantum legaverit de bonis ecclesiasticis, quantum contulerit ecclesiae, sustinetur legatum, 1202. T. de quibus bonis clerici testari possint, 1203. T. & N. bona servi promoti ad sacros ordines quomodo dividantur, 1304. T. & N. bona spiritualia & moralia quomodo differant, 2134. 2135. N.

Brachium seculare) sententiae in foris ecclesiasticis latae ut plurimum per brachium seculare i. e. magistratum secularem executioni dantur, 1615. 1616. N. quando antiquis temporibus ecclesia ad auxilium brachii secularis confugerit, 1616. N. quando hodie ad implorationem brachii secularis deveniatur, ibid. imploratio brachii secularis secundum jus canonicum non meris absolvitur precibus, sed obligationem perfectam operatur, ibid.

Brephotrophia) vide *Hospitalia*.

Brutum) commixtio cum brutis quomodo puniatur, 2076. T. & N. pl. vid. *Bessia*.

Adaver) Inhumanitas juris Canonici, quod cadavera sepulta iterum evelli jubet, 1017. T. & N. plura vide, *mortuus*, *sepultura*.

Calumniā) de Juramento calumniae vide *Juramentum*. &c. Iniquitas processus inquisitorii, propter cessantem poenam calumniae sive iudicium, sive delatorum, 1711. N.

Campana) De Pontificiorum Baptismo campanarum, 620. 621. seq. N. utrum baptizentur campanae apud Pontificios; an vero benedictionem tantummodo recipiant, 621. N. Quam efficaci-

am ac virtutem campanis baptizatis tribuant Pontificii, 622. N. Ritus in baptizandis Campanis adhiberi soliti, 622. & 633. N. De origine campanarum, 1022. N. *remisive*. De precibus quae fiunt ad campanarum pulsam. ibid. *remisive*.

Cancellaria) Capella etiam dicta fuit, 1074. N.

Cancellatio) Quid & quotuplex, 1575. N.

Canon) Significat regulam, 1. T. Astutia Patrum & Juris Canonici in voce Canonis, 2. N. Canonum flexilitas, 2. & 3. N. aliud arcanum sub voce Regularum, seu Canonum latens, 3. N. Canonum divisio, 12. T. canonis significationes quatuor. 391. N. Ecclesia constitutiones suas Canones dixit, 1165. N. Quatenus hi canones legum naturam recipiant, ibid. de distinctione Canonistarum inter executionem & custodiam seu tuitionem canonum, 1237. 1238. N. Variæ observationes de distinctione inter tuitionem & executionem canonum, 1238. 1239. N. canones Apostolicos esse supposititios, 2074. N.

Canonis

Canonicatus

Canonicus

} Arcanum electionis Episcopii, ad solos Canonicos restrictæ, 74. N. damna inde orta, ibid. quando hoc jus in solos Canonicos translatum, 75. N. de Canonicorum origine, 388. 392. N. definitio Canonici sive canonici, 388. N. Canonici ab observato singulari canone seu regula nominati, 388. N. Olim in collegio Canonicorum bonæ litteræ & Sacrae Scripturae docebantur, 389. N. olim non seorsim cuique canonico assignata fuit præbenda, 389. N. Vi-

vendi instituto, nihilo a Monachis differebant fere, olim Canonici, 389. N. de sequiorum temporum Canonici, 389. seq. N. non regulares amplius; sed seculares appellari volebant Canonici, 389. N. definitio Canonici ex mente saniorum Canonistarum, 390. N. distinctio inter Canonicos regulares, & simpliciter tales sequioris ævi est, 390. N. de Canonico seculari & regulari, 390. 391. seq. N. 394. seq. N. differentia Canonico a reliquis Clericis & Monachis, 391. N. tria ad essentiam Canonici necessaria, 392. N. definitio Canonico, ibid. quando collegium Canonico Capitulum vocari coepit, 392. N. superiorum Canonico quinque Classes, 393. N. de Canonicis secularibus, 393. N. quomodo differant Canonici seculares hodierni ab antiquis, 394. N. quomodo conveniant & quomodo differant Canonici regulares & seculares, 394. N. An Canonici ab Augustino instituti, veri fuerint Canonici, 395. N. progressus canonicorum regularium, 397. N. quomodo conveniant & quomodo differant canonici regulares & Monachi, 397. N. de præ-eminencia canonicorum regularium præ Monachis, 398. N. finis canonicorum regularium est, cura animarum in parochiis, 398. N. an canonicus regularis beneficiarius testari possit de suis redditibus, 398. N. de canonicorum vestitu, 398. N. controversia de bonis canonicorum apud protestantes, 399. N. De negligentia canonicorum, 399. N. canonicus proprium possidere nequit, 1128. N. cur non etiam canonicis ecclesiarum collegiarum subdelegari possit. 1295, N.

Canonica portio) vide *Portio Canonica*, *Canonisatus*) an canonisati a papa pro sanctis & religioso cultu dignis habendi sint, 1013. N. *Canonisatus*) de canonisati *remissive*, 398. N.

Cantor) vide *Psalmista*.

Capella) de vocis capellæ origine, *Capellanus*) de vocis capellæ origine, 993. N. de origine sacellorum sive capellarum, 1023. N. *remissive*, capellæ Monachorum subsunt potestati Episcopi, in cujus diocesi sunt sitæ 1071. seq. T. vocis capellæ varie denominationes, 1072. N. quid denotet Capella, 1072. 1073. N. etiam oratoria non consecrata, dicta fuerunt capellæ, 1073. N. de origine & progressu capellarum, 1073. N. oratoria a Cappa, sive Martini Capellæ dictæ fuerunt, 1073. N. Capellæ Palatinæ, quæ fuerint, 1073. 1074. N. cur Capella etiam de Cancellaria dicatur, 1074. N. Aliæ significationes Capellæ, ibid. Cur Monacherum ecclesiæ Capellæ dictæ, ibid. Capellani, qui dicti & quotuplices sint, 1074. 1075. N. Capellanus ad consilium Monachorum ab Episcopo instituendus, 1071. 1072. T.

Capitulum) Capitulum Canonico-olim congregatio & collegium dictum, 392. N. quatenus capitulum cum Episcopo præbendam conferre debeat, & quatenus sine Episcopo hoc possit, 405. T. & N. si per sex menses vacans steterit ecclesia, devolvitur conferendi potestas ad capitulum, 406. 407. T. si conferendi potestas ad solum capitulum pertinet & intra terminum præscriptum hoc non fecerit, Episcopus cum viris religiosis exsequatur, 407. T.

T. an sede Episcopi vacante capitulum conferre possit beneficium sive prae bendam, 410. T. & N. Quid & quantum capitulum possit sede vacante, 410. N. *remissive*. An sine capituli consensu Episcopus Ecclesiam non possit unire, 1030. T. & N. an, & cur ad minuendum censum capituli consensus necessarius sit, 1060. T. & N. episcopi omnia fere jura capitulorum praescripserunt, 1124. N. regulariter Episcopus nihil sine consensu capituli super alienandis rebus Ecclesiae statuere potest, 1158. 1159. T. in Ecclesia vacante capitulum vel collegium canonicorum defunctum praelatum s. Principem repraesentat & parem habet cum eo auctoritatem, 1371. N.

Captivus) quando captivus impeditur, quo minus comparere ad citationem judicis possit, procuratorem mittere tenetur, 1426. N. artes inquisitorum ad eliciendam confessionem carcere captivorum 1720. 1721. 1722. 1723. N.

Captura) an reus criminis jus habeat per vim relinendi publicis ministris capere se valentibus, 1107. N. ad arrestum & capturam impetrandam requiritur speciale mandatum, 1338. N. captura cleri delinquentis an fieri possit sine speciali praelati mandato, 2169. T. & N. captura facinorosorum promiscue unicuique conceditur, 2169. N.

Cardinalis s. c. solum presbyteri titulati cardinales dicti, 441. N. de origine Cardinalium hodiernorum, 441. 442. N. olim qui principi a latere erat aliquando princeps Cardinalis dictus, ibid. pariter Cardinales olim dicti, qui matri Ecclesiae operam navabant, ibid. de dignitate veterum horum Cardinalium ibid. occasio hodiernorum Cardinalium, 442. 443. N. plures

scriptores de origine & progressu Cardinalitatis dignitatis, 443. N. an Cardinales plura simul beneficia possidere possint, 441. T. 443. N. regibus aequiparantur Cardinales, 461. N.

Carcer) Carcer perpetuus, inventum juris canonici, 268. 269. N. jure civili interdicta poena carceris perpetui, ibid. cur carcer perpetuus inventus a jure canonico, 269. N. de origine Carcerum Episcoporum, 1023. N. *remissive* num carcer cogendus sit testis, jurare recusans 1548. N. carcerum squalidiorum usus, si non originem, saltem potissimum incrementa debet inventoribus processui inquisitorii, 1711. N. *remissive* ignotos fuisse Hebraeis carceres squalidos, 1712. N. artes inquisitorum, ad eliciendam confessionem carere, captivorum, 1720. 1721. 1722. 1723. N. de carceribus Haereticorum, 1959. N. incarceration non competit privato, 2169. N.

Carnifex) an carnifex, qui damnatum occisurus est, scire debeat, mortem ab eo committam, 1618. 1619. N. cur illud non observetur in praxi? 1619. N.

Carthusiensis) cur nulla in Carthusiensis ordine, ut in reliquis ordinibus miracula fiant, 519. N. conf. 569. N.

Casus) quomodo probatio per casum & panem facta fuerit, 1740. N. de fallacia hujus probationis, 1742. N.

Castitas) an conjugium pugnet cum castitate, 188. N. an ab unctionibus carnis immunes sint Episcopi, 188. 189. N. donum castitatis, an in nostra sit potestate? 189. N.

Castratus) an eligi possit Episcopus, 91. N. quatenus castrati non possint ad ordinem promoveri, 372. 373. T. & N. rationes ultiores de non promovendis castratis, 373. 374. N. an dispensatio D (14) ni

ni circa castratos non promovendos sit locus 375. N. an & quatenus castratio mariti matrimonium solvat, 892. T. & N.

Casus iis, qui casu fortuito oppressi perierunt non deneganda est sepultura honesta, 1107. 1108. T. & N. de salute eorum, qui casu perierunt, dubitare non decet Christianum hominem, 1108. N. de casibus reservatis in absolutione, vide *Reservatio*.

Catechismus examen catechismi, quod baptismo præmitti solebat scrutinium dicebatur. 673. N. in hoc examine adulti baptizandi ipsi respondebant, ibid. Pueri baptizandi doctrinam Catechismi quidem recitabant, sed prædico & ope Patrinorum simul utebantur, ibid. nomine infantum vero patrinus respondebant, ibidem: an per Catechismum cognatio spiritualis contrahatur, 911. T. & N.

Catechumenus Quo ritu catechumeni; ad baptismum admissi, 649. N.

Cathedralis Ecclesia vide, *Ecclesia*.

Cathedraticum quid sit? 1054. T. unde dicatur ibid. cur ab aliis synodaticum vocetur 1054. N. inthronisticum differt a cathedratico; 1054. 1055. N. de prima origine cathedratici, 1055. N. cathedraticum non potest remittere Episcopus Ecclesie, 1067. N.

Catholicus) an catholicus non solum a matrimonio cum Lutherana contracto, discedere, sed etiam ad nova vota transire possit, 881. 882. T. & N. catholicorum titulus, quò jure competit pontificiis, 1934. N.

Cavere) si uxor restituenda timeat sevitiam mariti, an & qualis cautio ab hoc præstanda sit. 976. 977. T. & N.

quatenus in hoc casu sufficiat cautio juratoria 977. N. teneri maritum ad cautionem, etsi fœvitia mariti proveniat culpa uxoris, ib. effectus hujus cautionis ibid. substitutus procuratori cavere debet de rato, non ex persona domini, ad quem tota causa spectat, sed ex persona substituentis, 1342. N. cautio domini operatur, ut procurator non possit renunciare mandato, sed defendere teneatur, 1369. 1370. T. & N. quid operetur cautio, de judicio sisti, si quis contumax est, 1432. T. & N. quam cautionem actor contumax in termino ad quem reum citari fecit, reo prestare teneatur, 1436. 1437. T. & N. de cautione satisfactionis, ab excommunicato in mortis articulo antequam absolvatur præstanda, 2237. N.

Causa &c.) Distinctio inter causas & quæstiones Ecclesie rejicitur; 23. N. an matrimonium sit causa favorabilis, 930. 931. N. plura de favorabilitate causarum matrimonialium vide *Conjugium*. Causæ præcipue sanguinariae, & quæ de pœna corporis tractantur, in ecclesiis vel cœmatoriis non debent agi; 1035. T. causæ spirituales & ecclesiasticæ hic excipiuntur, 1035. 1036. N. etiam in piis causis locum habent leges publicæ; 1077. N. Quid veniat causæ pæ appellacione, 1077. N. confer *pius locus* sub voce *Locus*: an potestas exequendi Testamenta Episcopis competens, de solis Testamentis ad pias causas intelligenda sit? 1196. N. causa quid sit? 1206. T. origo distinctionis causarum in civiles & ecclesiasticas; 1210. N. Theodosii constitutio de distinctione causarum in pecuniarias, ecclesiasticas & criminales, 1210. N. Arcadii constitutio, Episcopos

scopos in causa civili arbitros sibi eligere posse, 1211. N. quam laxa circa religionis causas definiendas concessa fuerit potestas Episcopis ab Honorio, 1211. N. quæ sint causæ ecclesiasticæ, 1219. N. *remissive*. quæ sint causæ mixti fori, ibid. causas delictorum quatenus ad ecclesiasticum, & quatenus ad civile forum pertineant, 1219. N. causarum ecclesiasticarum tuitionem competere magistratui politico, clero executionem, 1238. 1239. N. Fraus sub distinctione causarum in civiles & ecclesiasticas latens, 1243. 1244. N. cur non etiam Clericus in causa civili subsit iudicio seculari, 1243. 1244. N. origo & historia distinctionis causarum in civiles & ecclesiasticas, 1246. 1247. 1248. N. criminalis causæ definitio, 1247. 1248. N. in criminalibus causis non licet compromittere, 1408. T. & N. In quem finem primitus distinctio inter causas civiles & ecclesiasticas inventa, 1248. N. duæ primitus pro causis ecclesiasticis habitæ fuerint, 1247. 1248. N. abusus distinctionis inter causas civiles & ecclesiasticas recensentur, 1248. 1249. N. quibus attribuitur etiam feudales causas ad suum forum & iudicium ecclesiasticum trahere annisus fuerit Papa, 1250. N. causæ mixti fori novum sunt inventum, 1251. N. de natura & arcanis rationibus causarum mixti fori, ibid. Ratio dari non potest, propter quam causæ dorales ad iudicium ecclesiasticum trahi debeant, 1251. N. Arcanum præcipuum clericale, causas ecclesiasticas esse spirituales, 1252. N. Aperte falsum est, causas ecclesiasticas esse spirituales, 1253. N. Causæ ecclesiæ sunt tempo-

rales & seculares, ibid. causæ religionis solæ sere & præcipue sunt causæ ecclesiasticæ, 1253. N. quas causas Canonistæ, sensu evidenter abusive ad causas religionis referant, 1253. 1254. N. religio etiam vera non est causa ecclesiastica, 1254. N. religio vera plane non est causa judicialis, 1254. 1255. N. in terris Protestantium causæ matrimoniales habentur pro mixtis, ibid. Causas matrimoniales non esse spirituales, 1255. 1256. 1157. seq. N. quibus rationibus Carpzovius causas matrimoniales causis spiritualibus accenseri debere velit, 1256. 1257. 1258. N. ad quas respondetur, ibid. rationes pro negativa, 1258. 1259. N. Causas matrimoniales injusto modo trahi ad forum ecclesiasticum, 1260. N. conf. 1255. T. & N. concubinariæ an seculares an vero ecclesiasticæ, 1260. 1261. N. Causæ usurarum an sint fori mixti, 1261. N. undè causæ usurarum ad forum ecclesiasticum relatæ fuerint, ibid. an causæ usurarum pertineant ad inquisitionis tribunal, 2025. N. Perjurii causa non est ecclesiastica, 1261. N. damna ex eo nata, quod soli iudici ecclesiastico de perjuris cognitiones fuerint concessæ, 1261. 1262. N. causa spolii & possessionis an ad forum ecclesiasticum pertineant, 1263. N. Secundum Canonistas etiam facti quæstiones, pro causis spiritualibus habentur, 1274. N. quomodo Papæ causæ in prima & secunda instantia pendentes advocare ceperint, 1286. N. unde nata delegatio causarum ad sedem papalem, 1286. N. dissidia de numero causarum summariarum, 1319. N. Causæ ordinariæ an possint a principibus & statibus imperii in summarias

rias mutari, 1320. *N.* Causæ ordinariæ lites protrahunt, 1321. *N.* Cur non aboleverit Papa causas ordinarias ibid., an enumeratione causarum summariarum non sit opus, 1321. 1322. *N.* Consentientibus partibus causæ ordinariæ in summario; & causæ summariæ in ordinario processu ventilari possunt, 1321. *N.* de Praxi hujus, 1322. *N.* Cur in causis ecclesiasticis summarius processus, obtineat, quæ ratio dari possit? 1322. *N.* In causa spiritali num possit compromitti in Laicum, 1404. 1405. *T.* & *N.* Si causa est favorabilis favor personæ non adtenditur, 1600. *N.* Enumeratio causarum favorabilium, 1600. *T.* & *N.* In causis disciplinariis Academicis non est locus adpellationi, nisi excessus sit nimius, 1644. *N.* Majores, minores & minimæ causæ quænam sint, 1645. *N.* Executio Cleri in foro seculari, quoad causas criminales, quænam reipublicæ adtulerit damna, 1786. 1787. seqq. *N.* Causa supranaturalis, quæ? 2126. *N.*

Consualis Contractus &c. vide *Census*.

Censura ecclesiastica &c. quomodo per Censuram ecclesiasticam Laici etiam sceleratissimi homines sub jugum clericale missi fuerint, 1185. 1186. *N.* Censura ecclesiastica ipsa, quandoque dicitur correctio, 1644. *N.* Disciplinam externam s. censuram ecclesiasticam esse præcipuum fulcrum Papatus, 1942. *N.* 2125. *N.* differentia inter pœnas & censuras ecclesiasticas, 2128. *N.* Descriptio causarum ecclesiasticarum, ibid. Pseudo-spiritualitas censurarum ecclesiasticarum, 2129. — 2132. *N.* degenerasse censuras ecclesiasticas in pœnas civiles seu seculares, 2129. *N.* an censura vel di-

sciplina ecclesiastica introducenda sit in ecclesias Protestantium, 2129. seqq. *N.* an sit præcepta a DEO, 2130. *N.* disciplinam seu censuram ecclesiasticam rationi esse contrariam, 2130. *N.* Censuram seu disciplinam ecclesiasticam esse rem non necessariam, inutilem occasionem & fulcrum Papatus, 2130. 2131. 2132. *N.* disciplina ecclesiastica & Censura ecclesiastica sunt synonyma, 2132. *N.* vera disciplina ecclesiastica quænam sit, 2132. *N.* quomodo Marcus Antonius de Dominis censuram a pœna distinguat? 2133. *N.* quomodo communiter Canonistæ censuram ecclesiasticam definiunt, ibid. quid denotetur per censuram ecclesiasticam, 2133. seqq. *T.* & *N.* an interdictum & suspensio sint censuræ seu pœnæ spirituales, an vero externæ & politice, 2133. 2134. 2135. *N.* Quot sint species Censurarum ecclesiasticarum, 2133. 2135. *T.* & *N.* ex disciplina ecclesiastica ortum esse dominatum Cleri & Papæ, 2155. 2156. *N.* quod per ecclesiæ beneficium collatum non est, non potest per censuram ecclesiasticam auferri, 2160. *N.* an usus sacramentorum per censuram ecclesiasticam alicui possit auferri? 2160. 2161. *N.*

Census quid significet census, 1052. 1054. *T.* De Censu, qui subsidium charitativum vocatur, 1052. 1053. *N.* an subsidium charitativum precibus expetendum sit, 1053. *N.* Census quando & quibus ex causis constituitur, 1055. 1056. *T.* de censu gratis oblato, 1056. 1057. *N.* Sacerdotes simplices vel clerici non possunt censum imponere ecclesiis, 1057. *T.* & *N.* ad quantum tempus episcopi & alii inferiores censum imponere possint, &

ad quantum tempus Papa, 1058. N. an & cur Episcopus non possit novum censum imponere, vel veterem augere, 1058. T. & N. Censum impositio est quadam alienatio, & quadam servitus, qua ecclesia gravatur, 1058. N. quæ requirantur, ut Episcopus novum possit imponere aut veterem augere censum 1059. N. an pensio differat a censu, 1060. N. Per minutionem census, melior redditur conditio ecclesiæ, 1060; N. an & cur ad minuendum censum capituli consensus necessarius sit, 1060. T. & N. Episcopus minuendo censum, conditionem sedis Episcopalis non facit meliorem, 1060. N. qualis & quantus Censum imponendus sit provinciis & ecclesiis de novo conversis, 1060. 1061. T. & N. Censum est subjectionis indicium, 1060. N. Censum & tributa non debentur de iis rebus, de quibus decimæ solvendæ sunt, 1144. 1145. T. quale dominium in censuali contractu transferatur, 1056. N.

Ceremonia (f. *Ritus* &c.) de Ritibus in ordinatione Episcoporum vid. *Consecratio*. Querela de cultu divino nimis Ceremoniali, 133. N. Augustini sententia de Ceremoniis, 134. N. Ceremoniæ in ordinationibus adhiberi solitæ non intermittendæ, 312. N. Ceremoniæ in Baptismo libera auctoritate nec introducendæ, nec abrogandæ sunt, 660. 661. N. Doctrina Pontificiorum de meritoriis quibusdam Ceremoniis, earumque effectu spiritali refutatur, 660. 661. N. quosnam ritus ecclesia præscribere possit, 689. 690. N. superstitionis rituum pontificiorum, ratione utensilium in templis adhibendorum, 992. N. Ejusmodi ritus inter adia phora recensentur, ibid.

an privilegio speciali quis possit esse munitus, quo minus istos ritus obseveret, 992. T. & N. an Casus necessitatis permittat ejusmodi ritibus supersedere, 992. 993. T. & N.

Cereus &c.) vide *Lumen*.

Character (&c.) Character ordinis non juvat furtive ordinarum, 339. N. nec ordinarum, qui nondum baptizatus erat, 340. T. & N. licet Pontificii Characterem individuum comitem & appropriatum effectum ordinationis statuunt, 340. N. Canonistarum inepta de Characteris doctrina, 611. 612. N. Ratio inepta, cur character fundamentum sit, initerabilitatis, 613. N. doctrina Lancelotti de impressione Characteris in baptismo refutatur, 651. T. & N. an invitus baptizatus characterem suscipiat, ut cogendus sit, ad observandam fidem Christianam, 652. T. & N. Character sacramenti merum signum cerebri humani, 653. N.

Charitas) an charitas suppleat defectum scientiæ, 240: 241. N. de subsidio charitativo, 1052: 1053. N. an precibus subsidium charitativum expetendum sit, 1053. 1070. N. Charitativum subsidium non potest remitti ecclesiæ ab Episcopo, 1067. N. Ob urgentem necessitatem potest Episcopus exigere subsidium charitativum, 1070. T. hodie cogere possunt Episcopi subditos ad solvendum subsidium charitativum, 1070. N. canonistæ coactionem in omnibus charitatis officiis locum habere contendunt, ibid. Lucianus charitatem mutuum inter veteres Christianos perstringere intendens, eam potius elogium ornat, 1209. N. officia, quæ a Philosophis officia humanitatis aut benevolentis appellari solent, sæpe in scriptura charitatis nomine innotant, (14) 3: gni-

gniuntur, 1226. N. an ob laxam charitatem recte causæ deducantur ad iudicia & fora ecclesiastica; 1250. 1251. N. conf. 1694. N. ambiguitas & abusus vocis charitatis, 1348. N.

Charitativum subsidium) vide *Charitas &c.*

Chordea &c.) vide *manuum impositio*.
(*borea &c.*) vide, *salutatio*.

Chorepiscopus &c.) qui fuerint Chorepiscopi 218. 220. T. & N. 219. N. origo Chorepiscoporum 219. N. officium eorum & differentia ab Archiepysbytero & Archidiacono, 220. N. constituebant subdiaconos & inferioris gradus Clericos, 220. 221. N. non vero Presbyteros & Diaconos ordinabant. 221. N. de interitu Chorepiscoporum 220. 221. 222. T. & N. veriora de eo narrantur, 222. N.

Chrisma &c.) de exorcisatione Chrismaris, ejusque adhibitione in consecrationibus, 135. N. pontificii peculiare Chrismatis sacramentum a ceteris distinctum faciunt, 663. N. materia, Forma, Effectus, Minister, & Tempus Chrismatis sacramenti, 663. N. an apud veteres inunctio Chrismatis peculiare sacramentum fuerit? 664. 665. N. an Episcopus solus Crismate signare possit? 667. 668. T. & N. an Presbyteris solum in pectore chrismare liceat baptizatos, non in fronte 668. N. de controversia, an Chrisma pertineat ad solum Episcopum, & an sit de essentia confirmationis, 668. 669. N. *remissive* an jure consuetudinis presbyteri sibi vendicare possint Chrismationem, 669. T. & N. inepta ratiocinatio, qua solis Episcopis chrisimationem competere adserunt Pontificii, 669. N. manuum impositio Apostolis frequentata longe differt, ab inunctione Chrismaris in fronte, 669. N. quæritur hodie apud Pontificios chrisma-

tio conferatur, 670. T. & N. jejuniis jejuno dari debet Chrisma, 670. 1. de triplici Crismate, quo hodie utuntur Pontifici, ii, 670. N. formula in Chrismatione infantum post baptismum usitata, 670. N. de Episcoporum Chrismatione in fronte, 670. 671. N. an reiterari possit Chrismatio, 671. 672. N. an repetitio hujus sacramenti sanctiores faciat, ibid. Clerici pro chrismate accipientes pecuniam non committunt simoniæ crimen, 1853. N.
Christiana Religio &c.) vide *Religio*.

Christianus

Christianissimus) an matrimonium Christianis liceat contrahere cum gentilibus & diversæ religioni addictis, 880. T. & N. durities legum contra matrimonia Christianorum cum Judæis, 881. N. Matrimonium Christianorum cum Judæis contrahendum, quovis modo impediti debere, non tamen jam contractum temere dissolvi, 881. N. an monogamia Christianismo debeat, 885. N.

Circumcisio) An majorem utilitatem adferat baptismus, quam olim adferebat circumcisio, 645. N. an scemellis etiam profuerit circumcisio, 645. N. Judæi tempore circumcisionis nomina infantibus imponebant, 672. N.
Circumstantia) Circumstantiæ temporis, loci, Personarum, multum faciunt ad aggravandum delictum & augendam poenam, 1090. N.

Citatio) An in electione Episcopi ii, qui eligendi jus habent, citari debeant, an vero sufficiat, nomina vocandorum promulgari, 60. N. questio hæc etiam in electione imperatoris Romani peperit dissidia, 60. N. in electione Papæ citatio non attenditur, 64. T. Citatio an, & quatenus sit pars, vel principium iudicii, 1412, 1413. T.

T. & N. quatenus citatio sit de substantia processus, 1413. N. differentia citationis, & in jus vocationis, 1413. 1430. N. Citationi locus est post acceptum etiam iudicium & in quavis parte iudicii, 1413. N. Citatio quatenus & quoties necessaria, 1413. 1414. N. num generalis citatio ad totam causam facta ejus sit valoris, ut ulterior citatio necessaria non sit, 1414. N. utrum in jurisdictione delegata res integrè esse definat per citationem, 1306. N. *remisive*: utrum præter citationem etiam insinuat requiratur, ut res non amplius sit integrè, 1306. N. *remissive*. In citatione edictali statim post adhesionem publicam litis pendencia nata censetur, 1529. N. Sex requisiti citationis qua litis pendencia inducitur, 1530. N. Citatio generalis jure Canonico introducta est, 1414. N. Citationis generalis definitio, 1414. N. Citationis specialis definitio, 1414. 1415. N. ubinam generalis citatio potissimum recepta, 1415. N. ubinam specialis, ibid. Sententia non subsistit licet etiam in favorem non citati lata, 1415. N. nomen iudicis cur in citatione exprimendum, 1415. 1416. N. quot modis quis citationi parere non teneatur, 1415. 1416. 1417. 1418. 1419. 1420. 1421. T. & N. qui legitime citatus mutavit iudicem non potest propterea declinare iudicem, 1416. T. illegitima citatio nullum habet effectum, 1416. N. quæ sit illegitima citatio, ibid. quatenus citatio preventionem operetur, 1416. 1417. N. edictalis citatio, quando locum habeat, 1418. 1419. N. Citatio, quæ ad dies feriatis sit, num valeat, 1420. 1421. 1422. T. & N. num citatio valeat sine omni temporis adjunctione, 1420. N. Citatio, quæ nimis angustum terminum continet, illas vires habet, ut citatus in

expensas possit condemnari, 1421. N. num neque insinuatio citationis fieri possit feriato die, 1421. N. an delegatus citationi tenorem suæ commissionis inferere debeat, 1423. T. & N. an hoc casu necesse sit ut ipsum exemplar commissionis citationi adjungatur, 1423. N. certum tempus & certum locum citatio designare debet delegatus, 1423. 1424. T. & N. Peremptoria citatio quæ dicatur, 1424. N. quomodo citatus satis faciat citationi, sin ad comparandum summo diei mane citatus fuerit, 1425. N. citatio quid agendum, si ex legitimo impedimento non comparuerit, 1425. 1426. T. & N. citatus in eadem causa ad inferiorem & superiorem indice, utri se sistere teneatur, si non comparuerit, 1425. 1426. T. & N. citatus in eadem causa ab inferiore & superiore indice, utri se sistere teneatur, si non comparuerit, 1425. 1426. N. quando citatus legitime impeditus procuratorem teneatur mittere, 1426. N. specimina protractionis litterarum in materia citationum, 1430. 1431. N. si unus citatus non fuerit, sed recta alter aliquis in possessionem mittatur, spoliatus ille a iudice intelligitur, 1490. N. Locuste realiter an verbaliter citari debeant, 2191. N.

Civilis Causa &c.) vide *Causa &c.*

Clandestinus) An ipso prohibito clandestini *Clandestinitas*) matrimonii extendi debeat ad clandestinam sponsalia, 933. N. Sponsalia in notis ecclesiis duplici modo clandestina dicuntur, 933. N. quæ sint sponsalia clandestina in sensu lato, ibid. quæ sint sponsalia clandestina in sensu stricto, ibid. Conjugia clandestina non quidem esse legitima, sed tamen ante Concilium Tridentinum vera & rata matrimonia fuisse, 934. N. Cur ad sponsalia publica pontifici præsentiam parochi

requirant, 934. *N.* unde sit, quod etiam apud nos parochus in sponsalibus adhiberi soleat, ibid. unde apud nos clandestina sponsalia indistincte pro invalidis habeantur, ib. cur in Saxonia sponsalia clandestina, nequidem ex contrahentium confessione convalescant, 935. *N.* an recte clandestina sponsalia convalidentur concubitu, 935. *N.* quod sponsalia publica clandestinis præferantur, ex ratione sacramenti matrimonii fluxisse, ibid. Distinctionem nostratium, inter sponsalia clandestina & publica non confundendam esse, cum doctrina juris Canonici de clandestina desponsatione, 935. *N.* desponsationem clandestinam secundum Canonistas etiam haberi pro sacramento, ibid. distinctionem inter desponsationem clandestinam & legitimam non oriri ex ratione sacramenti, ibid. an inefficacia sponsaliorum clandestinorum propterea statim rejicienda, quia ex hypothese Pontificiorum de sacramento matrimonii derivata sit, 935. 936. *N.* aliæ rationes cur rejici possint sponsalia clandestina, 936. *N.* an Clandestinitas matrimonii illegitimos faciat liberos ex illo natos, 937. 938. *T.* & *N.* an ommissione denunciationis nuptiarum matrimonium tantum clandestinum reddatur, 937. *N.* an Princeps possit conjugia clandestina jure prohibere, 937. 938. *N.* Clandestinae conjunctiones non male apud veteres Christianos illegitimis habita, 938. *N.* quomodo clandestina matrimonia puniendi sint, 937. 938. 939. *N.* an liberi ex clandestino matrimonio nati post ratihabitionem ecclesiæ pro legitimis sint habendi, 940. *N.*

Claves cæli s. Ecclesiæ &c. Potestas ligandi & solvendi, ministerialis non ju-

diciaria est, 717. *N.* an per clavium potestatem in sacris litteris intelligenda sit potestas remittendi aut retinendi peccata, 718. seq. *N.* quid ligare, quidve solvere significet in sacra scriptura, ibid. Potestas clavium non ad potestatem jurisdictionis, sed ad potestatem ordinis referenda est, 731. *N.* Sepulturæ honestæ denegationem non pertinere ad claves Ecclesiæ, 1104. *N.* an per clavem ligantem & solventem Matth. XVI. & XVII. ministri ecclesiæ facultatem remittendi peccata quasi in patrimonium receperint. 1822. 1823. *N.* an per clavem ligantem & solventem probari possit excommunicandi potestas, 2147. *N.*

Clerus) Arcanum distinctionis inter Clericos & Laicos, 24. 25. *N.* Clerus quid in Scriptura S. denotet. 24. *N.* Quando hoc vocabulum proprium esse cæperit illis, qui ministeria cultui divino impendunt, ibidem. Cleri homonymia, itemque origo & progressus abusuum intuitu hujus vocis 1357. *N.* primus gradus arcanorum politicorum paparus distinctio in laicos & clericos, 24. *N.* 578. seq. quam distinctionem jam tum centuriatores Magdeburgenses rejecere. 52. *N.* Adami Tribechovii de eadem distinctione sententia ibid. fructus hujus distinctionis ibid. Thomasius, Petrus de Marca & Baronius in questione de distinctione inter clericos & laicos a Kortholto refutati, sed non ex asse, 26. *N.* origo hujus distinctionis, ibid. ratio hujus distinctionis Lancelotti notatur, 26. 27. *N.* quinque genera eorum quæ clericis sunt interdicta, 149. *N.* ignorantia totius cleri, 164, 165. *N.* de cleri-

corum mulieribus extraneis, 190. 191. N. Cognatarum contubernium olim Clericis permiffum quando eis prohiberi cœperit, 191. N. Primus arcanorum politicorum Papatus, clerum omnem debere præferri & præesse Laicis, 206. N. absurditas doctrinæ de exemptione Cleri a potestate seculari, 210. 211. N. arcana politica Papæ, quæ sub hac doctrina latent, 211. N. Canonistarum impudens doctrina de distinctione inter superiores & inferiores Clericorum dignitates, 231. N. Antiquitus Clericorum vestitus non distinctus erat, a vestitu ceterorum hominum, 260. N. Canonistarum doctrina de distinctione Clericorum male cohærens, 289. N. Impie Clero matrimonium prohibitum, 290. N. Fructus hujus prohibitionis, 2063. N. fruditio & mores. simul in Clericis reperiantur, 319. N. Clerici de suis malefactoribus conquerentes apud judicem, non fiunt irregulares, etiam si iudex mortem inferat malefactoribus, 354. 355. T. & N. doctrina juris Canonici male cohærens, Clericos neque interesse debere, neque præesse, vel questionibus, vel judiciis, vel suppliciis, &c. qui tamen ipsimet merum exercent imperium, 355. N. de vestitu Clericorum, 398. N. brevis & compendiaria divisio Clericorum omnium, 410. T. Factus distinctionis inter Clericos & Laicos scite offensus, 543. N. an distinctio inter Clericos & Laicos sit proba & scripturaria, 578. 579. seq. N. quam injuste Clerus se solum spirituale appellat, 590. N. Clerici, & spirituales synonymicè usurpantur, 590. N. Fructus hujus arcani, quod Clerici se solos spirituales vocaverint, 591. N. Francisci Ripæ querela de

Cleri pontificii ignavia, 719. N. arcanum dominationis Papalis, quo Clericum quasi DEum inter homines honorent, 729. N. Blasphema elogio Pontificiorum de præstantia Clericorum, 748. N. quando, & a quo Clericis primum interdicta conjugia contra aliquos Canones, 876. seq. N. arcana politica sub interdictione Clericis conjugio latentia, 876. N. Clericus in Gallia delinquens, in ecclesia non potest casu ab Episcopo aut judice ecclesiastico, sed a judice seculari, 1043. N. de Clericis exemptis a muneribus personalibus, 1044. T. de Clericorum immunitate a suscipienda tutela & cura, vide *Tutela, Cura*. Clerici a custodia murorum non sunt immunes, 1046. T. an defendere muros possint, 1046. N. seculares clerici, qui? 1083. N. quid monstri aliat hæc appellatio, ibid. an, qui clerico violentas manus intulit, honesta sepultura privandus sit, nec ne? 1101. 1102. T. & N. doctrina Canonistarum veram pietatem consistere in ditatione Cleri ostenditur, 1110. 1111. 1112. N. Clerus Pontificius, in quonam Levitis comparari velit, & in quo non? 1133. N. num clerici teneantur solvere decimas, 1147. T. & N. origo luxus & avaritiæ clericalis, 1157. 1158. 1159. seq. N. Chrysostomi querela de clericis sui temporis, 1161. N. varii acquirendi modi clericorum traduntur 1177. N. de peculio Clericorum vide *peculium*. de Bonis Clericorum vide *Bona*. Clerici possunt testari de his, quæ acquisiverunt non intuitu ecclesiæ, 1203. T. & N. Clerico ingenuo, deficientibus successoribus ab intestato, succedit ecclesia, 1203. T. & N. de Clericorum fastu E (14) &

& tyrannide in Principes & Laicos, 1242. N. cur non etiam clericus in causa civili subfit iudicio seculari, 1243. 1244. N. causæ de suspensione & depositione Clericorum ad forum ecclesiasticum pertinere perhibentur, 1263. N. de foro privilegio clericorum, 1265. 1266. — 1269. T. & N. quam hæc in parte Clerus Principum gratia abusus fuerit, 1265. N. non laici tantum subiecti, sunt potestati principis, sed universus etiam clerus, 1267. N. an Concilia possint clericis amplius quid concedere contra voluntatem Principis. ibid. an Clerici possint foro eorum privilegiato renunciare, 1268. 1269. T. & N. Subesse Clericos potestatibus civilibus ipsa vult Scriptura S. 1269. N. olim ex consensu episcopi & utriusque partis potuit etiam laico iudici permitti causa clericorum, 1269. N. quis sit ordinarius iudex clericorum, 1269. N. Multis modis condemnari possunt clerici a iudice seculari, 1270. 1271. N. Clericus inter plures litis confortes forum & iudicium accipit ubi res sita est, 1271. N. Clericus hæres in foro defuncti stare tenetur, ib. quo casu in Gallia clerici in seculari iudicio conveniri personaliter possint, ibid. damna rerum publicarum ex eo orta, quod iudex secularis non possit punire clericos delinquentes, 1272. 1273. N. in quibus delictis olim Clerici exempti fuerint a iudiciis secularibus, 1274. N. qui habitu clericali utitur, & pro clerico se gerit, præsumendus est clericus intuitu fori, quod fortitur, 1277. seq. T. an clericus pro laico se gerens hoc intuitu laicus præsumendus sit, 277. N. an clericus possit esse procurator, 1344. 1345. 1346.

seq. T. & N. variæ pontificum constitutiones de studio juris & medicinæ clericis interdicens, 1344. 1345. N. qua ratione Leo X. clericis Philosophiæ & litterarum humaniorum studiis incumbere permiserit, 1345. 1346. N. notarius officio Clerici fungi non debent, 1346. N. admittebunt tamen esse clericos ad officia notariorum procuratorum & secretariorum gerenda ex lege charitatis, 1346. N. & ex principiis pietatis, 1347. N. quæ rationes refutantur, 1348. N. regulis decori repugnant, ut clerici ejusmodi officia gerant, ibid. quinam clerici coram seculari iudice non possint esse procuratores, 1358. T. & N. quomodo hoc limitetur, 1358. 1359. T. arcanum politicum sub cura miserabilium personarum clero vindicata, 1359. N. num clericus possit coram iudice laico reconveniri, 1478. 1479. N. de restitutione clericis spoliati, 1493. 1494. N. de clericorum juramentis vide *juramentum*. An & quatenus clericus plene probet, 1549. N. an clerici possint testimonium dicere super negotiis propriis ecclesiæ, 1556. T. & N. arcanum politicum quod laici non possint testes esse adversus clericos in causa criminali, 1557. 1558. T. & N. quæ pœna clerici crimen committentes secundum jus canonicum afficiuntur, 1677. 1678. N. iudicio sanguinis an interesse possit clericus, 1678. N. exempla, quod clerici olim probatione per duellum usi fuerint, 1739. N. quomodo adversus clericum, qui furtum, homicidium, vel aliud crimen commisit, procedatur, 1787. 1788. seq. N. clericum criminis reum leviter puniri, laicum in frustra scindi, 1789. 1790.

1790. 1791. *N.* impune & pro lubitu a clericis perpetratur crimina, 1789. 1790. *N.* iniquitas juris canonici, clericum adulterum mitius quam laicum punientis, 2074. *T.* & *N.* abscondita ratio, cur clericus ab officio remotus iudici seculari non sit tradendus 1791. *N.* de salariis & accidentibus clericorum vide *salarium*. Clerici definitio, 1890. *N.* percutiens clericum quatenus excommunicationem ipso facto incurrat, 2166.-2171. *T.* & *N.* quibus casibus percutiens clericum excommunicationem ipso facto non incurrat, 2171. 2172. 2173. 2174. *seq.* *T.* & *N.* pari & majori clericos suos munit securitate Papa, quam consiliarios suos imperator, 2166. *N.* 2167. *N.* clericus in flagranti delicto deprehensus, num capi possit sine speciali praelati mandato, 2169. *T.* & *N.* scholares & studiosi omnium facultatum olim clerici vocati, horumque privilegiis certo intuitu gavisi sunt, 2174. *N.* exempla levissimarum injuriarum clericis illatarum, propter quas excommunicationem locum habere asserunt canonistae, 2177. *T.* & *N.* an sufficiens sit excommunicationis causa, si quando secularis clerico non assurgat aut perfunctorie nimis saluter, 2177. *N.* Episcopi etiam in censuris & poenis supra reliquum clerum sunt, 2277. *N.* de Privilegio clericorum prae Laicis, 2278. 2279. *seq.* *N.*
Clinici (*Ec.*) qui clinici dicti, 649. *N.* duo clinicorum genera, 649. 650. *N.*
Coadjutor (*Ec.*) origo & progressus coadjutorum, 213. *N.* incogniti olim erant coadjutores, 214. *N.* primum exemplum constituti coadjutoris, 214. *N.* requisita coadjutoris 215. *N.* cau-

sa constituendi coadjutorem, 215. 216. *N.* inepta noviorum temporum causa constituendi coadjutorem, 216. *N.* an Papa consensus ad constituendum coadjutorem requiratur, 215. 216. *T.* & *N.* principum consensus olim necessarius, 216. 217. *N.* non solum episcopis, sed & inferioribus dandus coadjutor, 217. 218. *T.* imo & superioribus, 218. *N.* Coadjutoris constitutio pertinet ad eos, qui jus eligendi habent, 218. *N.* vitae necessaria coadjutorum unde sumenda, 218. *T.* & *N.*

Celibatus (*Ec.*) cur olim matrimonio praelatus, 189. *N.* quando celibatus clericis imperatus, 189. 876. *seqv.* *N.* observatio contra celibatum clericorum, 367. *N.* arcana politica papae sub imperato clericis coelibatu latentia, 876. *N.* Patres in coelibatu insignem perfectionem quaesivere, 1534. *N.*

Cæmeterium (*Ec.*) Cæmeteria olim templorum vice fuisse, 992. *N.* vide *sepultura*. christiani veteres in cæmeteriis sacra faciebant, 1017. *N.* de origine cæmeteriorum, 1023. *N.* *remissive*. 1086. *N.* an in cæmeteriis possint cause agi & sententiae ferri, 1035. *T.* defectus & durities juris canonici ratione hujus notatur, 1035. *N.* qui in cæmeteriis delinquant non gaudent jure asyli in ecclesiis, 1043. *T.*

Cæna (*Ec.*) vide *convivium*.

Cæna sacra) vide *Eucharistia*.

Cænobium (*Ec.*) vide *Monachus*.

Cænobita (*Ec.*) de origine cænobitarum 514. *N.* confer *Monachus*. qui fuerint cænobitæ, & quomodo distinguantur, 396. *N.*

Cognatio (*Ec.*) cognatio est triplex, spiri-

ritualis , legalis & naturalis , 907. T. quid sit cognatio spiritalis? ibid. T. inter quos contrahatur spiritalis cognatio , 909. T. cognationem spiritualement merum inventum esse humanum & multis absurditatibus involutum , 907. N. quid de hac cognatione spiritali statuerint nonnulli in Concilio Tridentino , ibid. N. Johannis Petri de Ferrariis de hac cognitione spiritali sententia , 907. N. an jus civile hanc spiritualement cognationem plane ignoret , ibid. de triplici spiritali cognatione , paternitate , compaternitate & fraternitate , 908. N. quomodo Pontifices prohibitionem matrimonii ob cognationem spiritualement extenderint , 908. N. cognatio spiritalis signum pontificium est , nec potest dirimere matrimonium , 908. N. an prohibitio matrimonii inter susceptorem & susceptam , ob cognationem spiritualement apud nos in usu sit , 908. 909. N. quantum arcum politicum lateat sub cognatione spiritali , 909. N. cognatio spiritalis ficta & imaginaria multum coarctata fuit in Concilio Tridentino , 909. N. an etiam inter baptizantem & baptizatum cognatio spiritalis contrahatur , 908. N. 909. 910. T. Contra cognationem spiritualement in genere , 909. 910. N. etiam confirmatione spiritualement cognationem contrahi , 910. T. contra cognationem spiritualement ex confirmatione , 910. N. an per catechismum contrahatur spiritalis cognatio , 911. T. & N. Spiritalis cognatio non dirimit matrimonium antea sed postea contractum , 911. T. 912. T. & N. an , si altera pars conjugum filium vel filiam propriam ex ignorantia vel dolo , vel sim-

plicitate susceperit , conjugium illud dirimendum sit ob cognationem spiritualement , 911. T. & N. an , si plures patrini fuerint , etiam inter hos ipsos ad invicem contrahatur cognatio spiritalis , 909. N. 913. T. & N. cognatio spiritalis ex sola lege positiva proficiscitur , 913. N. Legalis cognationis definitio , 913. T. quot species sint legalis cognationis , 913. 914. T. an apud nos cognatio legalis per adoptionem contracta impediat matrimonia , 914. 915. N. contra cognationem legalem per adoptionem , 913. 914. N. definitio naturalis cognationis , 916. T. plura de naturali cognatione , vide , *consanguinitas & affinitas &c.* perinde virum a cognatis sive consanguineis & propinquis uxoris abstinere debere , & uxorem a propinquis viri , atque a propriis , 924. T. quo gradu quis cognatus est marito , eodem sit uxori affinis & quasi cognatus , & contra , 926. N.

Cognatus) Cognatarum contubernium o
Cognata) lim clericis permiffum quando
 eis prohiberi coeperit , 191. N.

Cognitio) cognitio facti , an quis sit clericus , num ad iudicem ecclesiasticum pertineat , 1172. 1273. T. & N. cognitio de clericorum delictis an ad iudicem secularem pertineat , ibid. cognitio de habitu clericali ad ecclesiasticum an ad secularem iudicem pertineat , 1277. 1278. N. expeditio causarum de plano an differat a cognitione summaria , item quae sit levato velo , 1323. N.

Cohabitatio) an sola cohabitatio sponsalia facere aut ex nullis valida reddere possit , 804. T. & N. an consumptionem matrimonii necessarium

videtur, ut conjuges in unas ædes convenient, 312. *N.* vide; *Domus.* *Collatio* &c.) Definitio collationis præbendæ, 403. *T.* collatoris & collationis nomen insolitum in veteri ecclesia, 403. *N.* collatio novum quid est, 404. *N.* quis conferre possit, 403. 404. 405. *T.* quatenus Episcopus sine capitulo conferat, & quatenus cum capitulo conferre debeat, 405. 406. *T. & N.* si ecclesia per sex menses steterit vacans; conferendi potestas ad Capitulum devolvitur, 406. 407. *T.* devolutionis hujus utilitas, 407. *N.* si conferendi potestas ad solum capitulum pertinet, & intra terminum præscriptum hoc non fecerit, episcopus cum viris religiosis exsequatur, 407. *T.* quod si omnes collationem neglexerint, Metropolitanus disponat, ibid. regulari prælato non conferente devolvitur collatio ad ordinarium, 407. 408. *T.* de devolutionibus collationum vide *devolutio.* an capitulum sede Episcopi vacante, jus conferendi præbendam habeat, 410. *T. & N.* an, & quatenus post amissum per devolutionem collationis jus circa collationem adhuc dispensari possit, 410. 411. *T. & N.* quatenus legati conferant, 412. *T.* quid legati de latere circa collationem possint, 412. 413. 414. *T. & N.* cur acceptio in collationibus beneficiorum requiratur, 419. 420. *N.* de collatione per rescriptum Apostolicum, 421. *N.* in iustitia hujusmodi collationis, 421. *N.* de collatione per rescriptum Apostolicum in diem facta, 426. 427. *T. & N.* de collatione per rescriptum conditionali, 428. 429. *T. & N.* an ibi sit vere conditionalis collatio, 428. 429. *N.* ef-

ficacia collationis cum clausula: *motu proprio* 430. 431. *T. & N.* an collatio facta cum clausula, *motu proprio*, pluribus beneficiis in eadem ecclesia vacantibus, intelligenda de pinguiore beneficio, 432. *T. & N.* quam hæc constitutio papalem avaritiam prodat, 432. *N.* collatio ad petitionem tanti valoris non est, quanti collatio motu proprio, 432. 433. *T.* de prioritate beneficii pluribus collati, 444. *T. & N.* de recepta auctoritate Apostolica in collatione præbendarum, 445. *T. & N.* an receptus ab iis, ad quos alias pertinet canonicorum receptio, & quibus concessa a papa recipiendi facultas est, papæ auctoritate receptus sit an non 446. *T. & N.* mandatum pontificis mentionem faciens de collatione non ad præsentationem vel institutionem trahi potest, 448. *T.* 449. *N.* si rescribatur de conferendo alicui beneficio, ad collationem Episcopi spectante, illud ei non potest conferri, cujus collatio ex negligentia Episcopi ipsius ad capitulum devoluta, 454. *T. & N.* quid juris, si collatio ex negligentia capituli vel alterius cujuscunque ad Episcopum vel sedem Apostolicam devoluta, 454. *T. & N.* si mandatur de beneficio ad plurium collationem spectante, ad impleri non poterit per collationem unius vel alterius tantum, sed omnes conjunctim conferant, 457. *T. & N.* beneficia ecclesiastica sine diminutione conferri debent, 465. *T.* collatio fieri non potest nisi in persona ejus qui saltem sit in subdiaconatu constitutus, 496. *T.* confer *Præbenda Beneficium* collatio ordinum quibus ritibus fiat, 1924 & 1925. *N.*

INDEX

Collectio) an & quatenus domus, prædia, **collecta**) possessiones & bona ecclesiastica a tributis, vestigialibus & collectis immunia sint, 1046. 1047. T. & N. census & tributa non debentur de iis fructibus, de quibus decimæ sunt solvendæ, 1144. 1145. T. privilegiatus quoad contributiones, si sponte semel solverit, præjudicat sibi in futurum nisi fuerit protestatus, 1149. N. conductores prædiorum ecclesiasticorum non tenentur solvere collectus, 1151. N. olim bona ecclesiastica a publicis collectis & tributis solvendis non erant exempta, 1167. N.

Collegiata Ecclesia) quando collegiarum Ecclesiarum mentio ceperit fieri, 393. N. an in Ecclesia collegiata jus patronatus locum habeat, 468. N. quatenus Canonistæ in Ecclesia collegiata juri Patronatus locum faciant 468. N. qui refutantur, ibid. quo casu præsentatio, sive jus Patronatus in Ecclesia collegiata locum inveniat, 499. N. quid sit Ecclesia collegiata, 995. N. quomodo ab Ecclesia Cathedrali & Parochiali differat, ibid. & 996. N. Episcopum collegiatam Ecclesiam sine consensu collegii non posse unire, 1030. T. & N.

Coma) de Comæ & barbæ moralitate, 201. N.

Commenda) de origine & abusu commendarum, 483. 484. N. quomodo Episcopum Ecclesiam patronatam commendare possit, 484. T.

Commissio) differentia inter **commissarius**) missarium & judicem delegatum, 1289. 1290. N. casus & rationes quibus commissiones in foris protestantium commendantur, 1315. 1316. N. rarissime evenit, ut commissarii nostri eandem consequantur

potestatem quam iudices delegati Papales habent, 1516. N. potest commissariis certus procedendi modus præscribi, 1316. 1317. N. commissio-num & commissariorum majora esse incommoda quam utilitatem, 1317. seq. N. commissarios nostros neque cum iis, quibus juri civili mandata erat jurisdictio, neque cum iudicibus delegatis Papalibus convenire, 1317. N. commissiones in se non involvunt processum summarium, 1318. N. varii abusus commissionum notantur, 1318. N. an delegatus citationi tenorem suæ commissionis inferere debeat, 1423. T. & N. an necesse sit, ut hoc casu ipsum exemplar commissionis citationi adjungatur, 1423. N.

Communio) communio fuit major & minor in veteri Ecclesia, 739. N. quomodo communio causæ faciat ut unus appellatio prosit reliquis, 1651. 1652. T. & N.

Comædia) an comædiis interesse possint Clerici, 168. N. de usu comædiarum sententiæ variae, 169. 170. N. iudicium de defensoribus & oppugnatoribus comædiarum, 170. N. an is, qui luscit in scena, promoveri queat, 377. T. an illi, qui in scena ludunt furentibus similes sint, 377. N. vid. **Histrion**.

Comparere) non comparere & non respondere in iudicio diversa sunt, 1417. 1418. N. quando quis comparere obligatus est, ut cumque respondere non teneatur, 1417. 1418. N. casus, quibus quis ad citationem non tenetur comparere in iudicio, 1415. 1416. 1417. 1418. 1419. 1420. 1421. T. & N.

Compositio amicalis) vid. **amicabilis compositio**.

Com-

Compromissum) quomodo in electione
Compromittere) per compromissum compromissario differant ab arbitris, 70. T. & N. cur potestas compromissariorum hujusmodi non possit revocari, 70. N. ad compromittendum speciale mandatum requiritur, 1338. N. in quibusnam causis compromittere liceat, 1374. N. qualis consensus in compromittentibus de jure civili requiratur, 1400. N. an de jure canonico ex nudo pacto compromissum fieri possit, 1400. 1401. N. potest tam in ordinarium quam delegatum judicem compromitti, 1402. 1403. T. in quosnam iudices de jure civili compromitti possit, 1403. N. in quas personas non possit compromitti, 1403. 1404. T. & N. qui non possunt compromittere, 1406. T. & N. super quibus causis non possit compromitti, 1407. 1408. T. & N. compromissum dat formam arbitrio, 1409. N. quibus modis compromissum expiret, 1408. 1409. 1410. T. & N. si in compromisso a duobus arbitris diversae sententiae late fuerint, utraque firmitatis robore destituitur, 1600. 1601. T. & N.

Compurgator) quales esse debeant & possint compurgatores, 1761. T. & N. 1771. N. de origine & numero Compurgatorum, 1761. N. num ritus Compurgatorum adhibendorum ex jure Mosaico sit deducendus, 1761. N. Compurgatores tantum de credulitate jurant, 1761. N. cur in foro Saxonico Compurgatores non adhibeantur, *ibid.*

Computatio graduum) vide *Gradus*.

Concilium) divisio Conciliorum, 12. T. & N. universalis quae, 12. T. & N. Conciliorum universalium varii significa-

tus, 12. N. etiam Laici membra conciliorum sunt, 12. 13. N. Conciliorum etiam primorum & oecumenicorum fallibilitas, 13. N. Conciliorum non oecumenicorum fallibilitas, 15. 16. N. & hujus probatio, 16. N. item exempla, 2082. N. Concilium Apostolicum, 13. N. an concilium primum habitum Matth. XVI. *ibid.* diversitas conventus Hierosolymitani a Conciliis, 13. 14. N. an consensus imperatoris vel principis requiratur ad celebrandum concilium, 14. N. quis concilia oecumenica convocet, 14. N. an sperandum adhuc concilium aliquod generale, *ibid.* cur Papa ab his sibi metuatur, *ibid.* quatuor concilia oecumenica ab Imperatoribus convocata, 14. 15. N. inepte comparantur concilia oecumenica cum Evangelio, 15. N. quam comparisonem ipse etiam Justinianus instituit, *ibid.* Concilia universalis an possint corrigi a particularibus, 16. N. qualis necessitas particularium Conciliorum, 17. N. an Concilium Lateranense oecumenicum fuerit & quid praecipui in eo gestum, 36. N. contra praetensam communiter necessitatem & utilitatem Conciliorum & Synodorum, 1267. N. *remissive*, an Concilia possint Clericis amplius quid concedere contra voluntatem principis, 1267. N. de potestate Imperatorum in Concilia, 1267. N. *remissive* de appellationibus a Papa ad Concilium, 1670. 1671. N. utriusque Concilii Papae an Concilii superius sit, 1670. seq. N. conf. 18. duo illustria exempla ubi a Papa ad concilium appellatum fuit, 1671. N.

Concio) de Concionibus & praedicationibus

bus Episcoporum, 163. 164. N. in Concilio Tridentino inter 60. Episcopos non repertus ullus, qui quatuor horarum spatio ad præmeditandum dato concionem habere potuisset. 164. N. Clerici pro concione funebri pecuniam accipientes non committunt crimen Simonie, 1853. N.

Conclusio) Per conclusionem in causa hodie ut plurimum renuntiatur probationibus, 1566. N.

Concubina) Valde apud Ebræos, Græcos, & Romanos scortatio, stuprum, adulterium. Concubinatus differunt, 826. N. quam incondite a patribus hæc omnia promiscue cæperint usurpari, 826. N. fornicatus cum pluribus concubinis non incurrit irregularitatem Bigamie, 368. 369. T. an causa de Concubinatu pertineat ad forum seculare, an ecclesiasticum, 1260. 1261. N. Cur Canonistæ improbant statuta, pœnam concubinis clericorum imponentia, 1274. N. odium quod sibi constavit Ignatius Lajola adhuc Laicus per detectionem arcani spiritualis de Concubinatu Clericali in Hispania, 1275. N. an jure canonum concubinatus sit licitus 2085. N. quid ibi per Concubinam intelligatur, 2085. N.

Concubitus &c.) Sponsalia impuberum an convalescant per concubitus, 796. T. 796. 797. N. & confer *Copula*. Per copulam carnalem sponsalia de futuro transeunt in ipsum matrimonium, 815. N. matrimonium prius per verba de præsentem contractum, per secundum matrimonium etiam secuta copula carnali, non tollitur, 816. T. & N. an omnis concubitus extra matrimonium sit adulterium & fornicatio, 826. N. unde orta sit

sententia, quasi omnis concubitus contra benedictionem sacerdotalem ex jure divino præceptivo aut prohibitive sit scortatio vel adulterium, 938. N. Concubitus mariti cum soluta apud hebræos non fuit crimen, 1712. N.

Condemnare) Clericus multis modis a *Condemnatus*) iudice seculari condemnari potest, 1270. 1271. N. quomodo condemnandus clericus in fructibus, 1270. 1271. N.

Conditio) Primarium conditionis requisitum est, ut conferatur in tempus futurum, 428. N. si quid in tempus præsens aut præteritum conjiciatur, proprie dicta conditio non est, 429. N. de collatione sub conditione facta, 428. 429. T. & N. de sponsalibus sub conditione celebratis, 800. T. & N. an conditio, *si centum mihi dederis*, in celebratione sponsaliorum contra bonos mores sit, pro non adjecta haberi debeat, 800. T. & N. cur conditiones turpes & impossibiles sponsalibus adjectæ pro non adjectis habeantur, 801. T. & N. Cur ceteri contractus extra matrimonium per adjectionem turpis vel impossibilis conditionis utique vitentur, 801. N. num in materia testamentaria ob favorem testamentorum, an vero in pœnam turpes conditiones & impossibiles hæredis institutionem & legatum non vitent, 801. 802. N. magna diversitas est inter dispositionem juris canonici & juris civilis, ratione conditionum impossibilium & turpium adjectarum, 801. N. quam gravis pœna sit, coercere sponsalia contrahentes sub conditione impossibili vel turpi; ut cogantur matrimonium consummare, 802. N. an dispositio juris canonici de impossibili & turpi adjecta

condicione in materna sponsaliorum cohaereat & usum habeat, 802. N. Conditiones quae non turpes solum, sed & contra substantiam & naturam conjugii sunt, matrimonii contractum vitiant & nullum reddant, 802. 803. T. & N. an favor matrimonii tantus sit, aut esse debeat, ut perinde consensum sub conditione turpi sponsalibus adjecta sustinere possit, 802. 803. N. quae sit tacita conditio, 828. N. an tacitae conditiones sint conditiones proprie sic dictae, *ibid.* an conditio pertineat ad matrimonium, 873. N. an sponsalia de futuro indistincte explicanda sint de sponsalibus conditionatis, 873. N. an pendente conditione liceat a sponsalibus recedere, 873. 874. N. in conditionalis exceptione reus non cogitur conditionem adjectam probare, 1471. N.

Conductor) Reale si sit privilegium, etiam ad conductorem transtertur immunitas, 1151. N. conductor praedii ecclesiastici, collectas solvere non tenetur, *ibid.*

Confessio) Confessio fidei olim edita a patriarchis, 142. N. item a Metropolitanis, 143. N. Confessio fidei an praemittenda in baptismo infantum 657. N. Epitome operis Dallæi de confessione auriculari traditur & commendatur, 694. 695. 696. N. an confessio sit divino jure instituta, 694. 713. N. inutilem periculosam & damnosam esse confessionem auricularem, 696. N. *remissive.* de variis Dallæi argumentis contra confessionem auricularem, 696. N. variis rationibus contra confessionem hanc pugnatur, 697. N. quis de ea Patrum sensus ac usus fuerit, 697. 698. 699. 700. N. alia contra confessio-

nem auricularem argumenta quam plurima, 700. 701. N. sola apud DEUM confessione peccata poenitentibus remitti, & hinc confessionem Innocentianam nullo niti fundamento, 703. N. *remissive.* Varia Pontificiorum argumenta pro confessione auriculari refelluntur, 703. 704. 705. N. Octo capitalia crimina de quibus circa seculum IX. confiteri jubebantur 705. N. origo confessionis auricularis nimis recens, 706. N. de novem speciebus confessionis, 706. *ibid. remissive.* contra confessionem, quam sacerdoti fieri debere statuunt Pontificii, 706. N. confessio quatenus necessaria dici debeat, 712. N. quatenus utilis sit confessio, 712. 713. N. an praeceptum de necessitate confitendi peccata extet in scriptur. S. 713. N. confessio quid sit, 713. N. 715. N. irrationalis & inepta doctrina Pontificiorum de confitendis specialiter omnibus & singulis etiam minimis peccatis, 714. N. arcanum politicum quod sub hac doctrina occultatur, 714. 715. N. de mortalibus saltem, non venialibus peccatis, specialem exigunt confessionem Pontificii, 714. 715. N. quam impie Pontificii equivocationes & insinuationes in confessione auriculari admittant, 715. N. quam pie, caste, & devote peragi soleant confessiones inter Pontificios, 715. N. quibus casibus coram non proprie sacerdote confessio fieri possit, 717. T. quatenus Monachus praeterito proprio sacerdote confessio fieri possit, 717. 719. T. & N. falsum est, confessionem ut meritum, facere ad salutem, 720. 721. N. confessio utriusque partis in iudicio multum facit nisi favor rei repugnet, 930. N. an & quatenus utrius-

que

que partis confessio sufficiat ad matrimonium, 930. N. quomodo ex confessione nascatur probatio, 1539. 1540. T. & N. confessio ante adversarii acceptionem in iudicio facta revocari potest, 1540. N. extra judicialis confessio iridem vim habet plene probationis ibid. confessio erronea si statim revocatur non affert præjudicium, 1542. T. etiam ex intervallo revocari potest erronea confessio, 1542. N. in causa appellationis licet revocare confessionem erroneam, quam quis emisit in prima instantia, 1542. N. in continenti etiam non erronea confessio revocari potest ibid. confessio non in criminalibus tantum sed etiam in civilibus appellationem excludit, 1644. N. minor & ecclesia quomodo restituatur contra confessionem, 1672. T. & N. confessus crimen coram inquisitore num possit confessionem revocare sub prætextu quod non præcesserit fama inquisitionem, 1719. 1720. T. & N. in processu accusatorio confessio reum condemnat, 1719. 1720. N. non statim in inquisitorio ibid. arcanum tyrannidis canonistarum revocantes confessionem in inquisitione ut impenitentes punientium, 1720. N. artes inquisitorum ad eliciendam confessionem captivorum, 1720. 1721. 1722. seq. N. an sola confessio probando delicto sufficiat, 2003. N. quomodo recusans positionibus respondere habeatur pro confesso, 1541. T. & N. confessus & probationibus convictus sibi invicem æquiparantur, 1542. T.

Confessionarius) quis sit proprius sacerdos seu confessionarius in iure canonico, 716. N. quatenus imperitia confessionarii faciat, ut alium confes-

sionarium eligere liceat 717. T. & N. an ob mores suspectos confessionarii alius eligi queat, 717. T. utrum hoc casu licentia sit petenda ab ordinario confessionario eligendi alium an vero a consistorio ibid. T. & N. quatenus sine licentia sacerdotis proprii seu ordinarii confessionarii electus alius confessionarius non possit absolvere, 717. T. & N. an & quomodo Episcopus subito suo, ut quemvis sibi deligat confessionarium facultatem concedere possit, 720. T. & N. cur in casu necessitatis ei, qui potestatem solvendi nullam habet, confessio fieri possit, 720. 721. T. confessionarius, quod sibi in confessione a confitente revelatum nec ulli revelare iterum tenetur, 721. T. & N. an crimen in confessione revelatum, si Reipublicæ inde periculum imminet, reticere debeat a confessionario, 722. N. impia pontificiorum hac de re doctrina, 722. 723. N.

Confirmatio) Electus confirmationem a superiori prelato petere debet, 112. T. quando Metropolitanus confirmare cœperint Episcopos, 112. N. Etiam Episcopi Comprovinciales olim confirmabant, ibid. Pontificem Romanum confirmationes contra jus & fas Metropolitanis eripuisse, 112. 113. 114. N. origo ritus confirmationis definiri nequit, 113. N. quomodo Episcopi Comprovinciales ad jus Confirmandi concurrerent, 113. N. non confirmatus rerum Ecclesiasticarum administrator esse non potest, 114. T. de utilitate & necessitate Confirmationis, 114. 115. N. arcanum politicum interdictæ administrationis Episcopo nondum confirmato, 115. N. arcanum cur non recipiendus sit Epi-

Episcopus sine literis Confirmationis, 115. N. cur ante Confirmationem electionis processus examinandus sit, 115. 116. T. & 116. N. quis confirmandus, si eligentium vota in duas partes se dividerint, 116. T. & N. cur postulatio non dicatur confirmari, 118. T. & N. quid confirmans in confirmatione observare teneatur, 119. T. edicendum in foribus Ecclesiæ, ubi electio facta, ut, si qui sint qui velint confirmationi opponere, appareant, 119. 120. T. vestigium hoc est ritus antiqui, *ibid.* N. de Confirmatione illius, qui abjurato schismate ad unitatem Ecclesiæ rediit, 120. T. latens ibi sacramentum ordinis, 120. N. Confirmatione secuta conjugium Ecclesiam inter & Episcopum spirituale contrahitur, 121. T. an confirmatus & nondum consecratus solum exerceat ea quæ sunt jurisdictionis, non quæ sunt ordinis, 121. T. & N. an confirmatio sit sacramentum, 605. N. de sacramento confirmationis post Baptismum receptum, 663. seq. N. quomodo confirmatio hodierna post receptum Baptismum distet a confirmatione veterum, 663. N. quales effectus adscribantur huic confirmationi, *ibid.* an necessaria sit hæc confirmatio, 664. N. an confirmationis sacramentum a Christo & Apostolis institutum, 664. N. qua ratione ex Confirmatione olim Baptismo conjuncta sacramentum peculiare factum, 664. 665. 666. N. olim & Eucharistia quandoque Confirmatio dicta, 665. N. qua ratione Episcopi Confirmationem Baptizatorum sibi reservaverint, 666. N. effectus, qui tribuuntur confirmationi, sequioris Ecclesiæ inventum sunt, 667. N. an soli Episcopi sacramentum Con-

firmationis administrare debeant, 668. T. & N. an vero etiam presbyteris confirmandi jus competat, 668. N. an reiterari possit Confirmatio, 671. 672. N. 674. T. & N. an per confirmationem spiritualis cognatio contrahatur, 910. T. & N. quomodo terminus prosequendæ appellationis breviori debeat a iudice, si appellatum fuerit super confirmatione alicujus electi, 1659. T. item, si super confirmatione Prætoris aut administratoris civitatis appellatum, 1659. N. Confirmatio sententiæ in forma communi quid, 1661. 1662. N. Notarius gratis epistolam confirmationis scribat, 1844. N.

Conjectura) Evidentes conjecturas in criminalibus æquiparari debere probationi luce meridiana clariori, 1539. N.

Conjugium) Fundamenta pedetentim jacta doctrinæ Pontificiæ, matrimonium esse sacramentum, 90. N. Conjugium inter confirmatum Episcopum & Ecclesiam spirituale, 121. T. an conjugium cum castitate pugnet, 188. N. cur olim Cœlibatus matrimonio prælatum, 189. N. disputatio de Conjugio Clericorum in concilio Nicæno, 189. N. fœminæ contubernales Clero permixtæ, 190. 191. N. Conjugii interdictio juri Civili & Canonico contraria, 191. N. arcanum Papale de Conjugio inter Episcopum & Ecclesiam, 223. 224. N. quot modis hoc conjugium dissolvatur, 223. 224. T. Impie Clero conjugium prohibitum, 290. N. conf. 787. N. conf. 876. 877. N. quod tamen nec lege nec Evangelio prohibetur, 291. N. fructus interdicti Clericis matrimonii, 2063. N. Præsumptum matrimonium esse (14) 2 se

se nequit, quia auctorem clerum habet, 310. N. an matrimonium adesse Christiani & ad profectum Ecclesiae faciat, 610. N. num matrimonium voluntatis an vero necessitatis sit, 777. T. & N. definitio matrimonii a Lancelotto tradita examinatur, 778. 779. N. qualis communicatio divini & humani juris intelligenda sit in hac definitione matrimonii, 778. N. qualis sit vitae individua consuetudo in matrimonio, 778. 779. N. an matrimonium sit sacramentum, 605. N. 7. 9. N. Canonistae hic variant, 898. N. quam pedetentim Protestantes ad agnitionem erroris pervenerint matrimonium esse Sacramentum, 780. N. Lutherus expresse Conjugium negotium seculare vocat, 780. N. an Lutherus in fine des Trau-Euchleins Conjugium sacramentum vocaverit, 780. 781. N. a quo tempore constanter a Lutheranis & Reformatis doctum fuit, matrimonium non esse sacramentum, 781. N. Chemniti doctrina cur matrimonium non sit sacramentum, 781. 782. N. multas conclusiones apud Protestantes retentas esse ex hypothesi profluente, quod matrimonium sit sacramentum, 782. N. matrimonium esse negotium humanum offenditur, 783. 784. seq. N. dispositiones circa matrimonia pertinent ad magistratum politicum, 783. N. cur Patres causas matrimoniales non rite definire potuerint, 784. N. Criteriæ Papismi in doctrina de matrimonii sacramento, 784. 785. N. Illustratio horum Criteriorum Papalium 785. 786. N. arcana politica sub doctrina, quod matrimonium sit sacramentum latentia deteguntur, 786. 787. N. Potestas circa causas matrimoni-

ales, post excommunicationem potissimum medium fuit, quo Clerus se potestati civili subtrahit, 787. N. cur adeo intricata & perplexa sint doctrinae canonistarum in matrimonialibus 787. N. quid de argumentis Launœji pro stabilienda regia in matrimonium potestate sentiendum, 788. N. de fide matrimonii, s: conjugali, 789. T. & N. variae quaestiones ex doctrina de matrimonii sacramento apud canonistas agitari solitae memorantur, 790. 791. N. an matrimonium sit contractus, 792. N. matrimonium est conventio, 792. 793. N. quid requiratur ad procuratorem specialiter ad contrahendum matrimonium constitutum, 794. N. an, & quatenus procurator ad contrahendum matrimonium constitutus substituere queat, 794. T. & N. cur revocationi mandati actum procuratoris ad contrahendum matrimonium constituti invalidet, licet procurator nesciat revocationem mandantis, 794. 795. N. cur nullus consanguineorum alterum ex jure desponsatis sibi matrimonio jungere possit, 798. T. & N. potest tamen in hoc casu dispensari, 798. N. & matrimonium hoc casu semel contractum diuini rursus non potest, *ibid.* Conditiones quae non turpes solum, sed & contra substantiam & naturam conjugii sunt, viciant contractum matrimonii, 802. 803. T. & N. in quonam consistat favor matrimonii, res obscura est, 802. N. an favor matrimonii tantus sit, aut esse debeat, ut proinde consensum sub conditione turpi datum sustineat, 802. 803. N. in quonam consistat favor matrimonii, 803. N. an matrimonium nullo dissensu iterum pos-

possit dissolvi, 808. 806. N. an, & quatenus deductio in domum mariti ad consummationem matrimonii faciat, 812. T. & N. an liberi possint cogi a parentibus ad matrimonium, 812. 813. 814. T. & N. per copulam carnalem intervenientem inducitur matrimonium presuntum, 815. T. & N. matrimonium tale presuntum potentius esse posteriore matrimonio solenniter reapse cum alia persona contracto, 815. N. Sponsalia de presenti vere conjugium sunt, 815. 816. N. matrimonium prius per verba de presenti contractum, per secundum matrimonium etiam secuta copula tolli non posse, 816. T. & N. vera ratio cur a contractio matrimonio, ne quidem dissensu mutuo recedi possit, 820. N. matrimonia debent esse libera & pœnarum inanis omnis est adjectio, 823. T. an jus civile hic conveniat cum jure Canonico, 824. 825. N. nostrates, qui pœnas in matrimonio admittunt, magis papizant, quam ipsum jus Canonicum, 825. N. quid de distinctione nostrarum inter matrimonium contractum & matrimonium consummatum sentiendum sit, 828. N. an conjugium recte dicatur initiari sponsalibus, & consensu reificari, 833. 834. N. Copula carnalis non inducit quidem perfectionem essentialem, sed integram, i. e. consummationem matrimonii, 835. N. Conjugium contrahitur consensu partium, & qualis hic esse debeat, 836. 837. T. & N. 840. T. & N. consensus parentum in nuptiis liberorum an jure Canonico, & quatenus requiratur, 837. N. Cur, & quatenus verba de presenti clara, perspicua & omnem ambiguitatem excludentia ad consen-

sum Christianorum, qui matrimonio volunt jungi, requiratur, 840. 841. T. & N. num matrimonia sint juris naturalis preceptivi, an vero permixtivi, 845. 846. N. matrimonia non ex solo jure naturæ sed ex jure civili publico sunt deducenda, 846. N. de matrimoniis servorum, vid. *Servus*. quid sentiendum sit de distinctione inter substantialia conjugii & accidentalia in doctrina de efficacia consensus, 851. N. impedimentum conjugii quomodo a divortio differat, 862. N. impedimenta matrimonii quid sint? 862. N. separatio alienigenarum apud Esdr. ad divortium an vero ad impedimenta matrimonii sit referenda, *ibid.* gradus prohibiti ad divortiorum causas, an ad impedimenta matrimonii pertineant, *ibid.* regula Ziegleri, ob quam matrimonium ex errore contractum dirimi, iterum non potest, 862. 863. N. de obscuritate & insufficientia hujus regulæ, 863. N. alia regula circa errorem, matrimonium jam contractum nullum declarantem, substituta, *ibid.* an matrimonium non virgine vel meretrice ex errore contractum valeat, 862. 863. T. & N. errorem etiam circa accidentalia matrimonii impedire effectum matrimonii jam contracti, 864. N. an consummato matrimonio uxor quam maritus deprehendit desloratam fuisse, repudiari possit, 865. N. an consummato matrimonio maritus, quem uxor hoc tempore demum cognoverat, cum alia adeo habuisset, ante matrimonium, repudiari possit, 865. 866. N. unde & quomodo quæstiones matrimoniales decidenda, 867. 868. N. an conditio pertineat ad matrimonium, 873. N. quis primus conjugium cle-

ricorum ex ecclesia sustulerit, 876. N. idque contra antiquos canones, 876. 877. seq. N. arcana politica sub interditiis clero conjugiiis latentia, 876. N. quomodo vota suscepta impediunt & dirimant conjugia, vide *Votum*. an religionis habitus, sine professione susceptus matrimonium impediatur, 880. T. & N. an conjugium cum infidelibus aut diversæ religioni addictis contractum valeat, 880. T. & N. Matrimonia etiam cum gentilibus contracta fuerunt, 880. N. durities legum contra matrimonia Christianorum cum Judæis, 881. N. matrimonium christianorum cum Judæis contrahendum quovis modo impediri debere, et contractum non temere dissolvi, *ibid.* Si unus conjugum infidelium ad fidem catholicam convertatur, & alter nolit converso cohabitare, matrimonium dissolvi, 881. 882. T. an hoc casu converso liceat ad secunda vota transire, 882. T. & N. an possit catholicus discedere a cohabitatione conjugis Lutheranae & ad nova deinde vota transire, 882. T. & N. plura de conjugio cum infidelibus, vid. *infidelis*. De tribus bonis conjugii, 883. N. an matrimonium solvatur altero conjugum in hæresin lapsa, 890. 891. T. & N. 892. N. an & quatenus castratio mariti matrimonium solvat, 892. N. an ob statum monachalem susceptum, matrimonium sit solvendum, 892. T. & N. de distinctione inter conjugium legitimum, & non ratum, legitimum & ratum, ratum & non legitimum, 893. 895. seq. T. alia distinctio inter matrimonium legitimum, ratum & consummatum, 893. N. quam studeant Pontificii distinctionibus suis magis confundere quam

explicare quæstiones matrimoniales, 893. seq. N. Conjugii rati definitio, 895. N. ambiguitas conjugii rati, *ibid.* unde hæc ambiguitas ortum ducat, 895. N. definitio conjugii rati explicatur, 896. N. definitio matrimonii legitimi quam ambigua sit, 895. 896. N. utrum matrimonia inter fideles solvi possint, an non, 896. 897. T. 897. N. quomodo ipsi Canonistæ ratione indissolubilitatis matrimonii variant, 897. N. an sine hierologia legitimum sit matrimonium, vid. *Benedictio*, quomodo coactio & justus metus matrimonium impediunt, 899. seq. T. & N. Speciale est, quod matrimonium metu contractum & juramento confirmatum ipso jure nullum sit, 899. N. Secus ac in aliis contractibus & pactis, *ibid.* casus, in quo matrimonium injustissimo metu extortum, etiam contra jus positivum, validum esse censetur, 899. 900. N. si metu adducta ad incedendum matrimonium postmodum cognoscere se patitur metus purgatur & matrimonium tanquam ex novo consensu convalescit, 900. T. & N. de impediendo & dissolvendo matrimonio ob furorem, vid. *furor*. de dirimendo matrimonio ob frigiditatem & impotentiam, vide, *frigiditas*, *impotentia*. de matrimonio cum arcta, vide *arcta*. de dissolvendo matrimonio propter lepram, vide *Lepra*. de impediendo matrimonio propter justitiam publicæ honestatis, vide, *honestas*. an, ubi evidens nullitas matrimonii adest, necessaria sit sententia declarativa, nec ne, 905. N. de prohibitione matrimonii ob cognitionem spiritualem, vide, *cognatio*. Cujusmodi judicium de nimia severitate Pontificum in coe-

cendis coarctandisve matrimoniis, 911. *N.* de prohibitione matrimonii propter legalem cognationem, vide, *cognatio, Adoptio*. an & cur consobri-
ni apud nos matrimonio non possint
jungi, 914. 915. *N.* FAVOR MATRIMO-
NII tantus est, ut confessio utriusque
partis in judicio non statim dissolvat
matrimonium, 930. *N.* quid senti-
endum sit de favore & honore matri-
monii, 930. seq. *N.* favorem & ho-
norem matrimonii in jure Canonico
fundari, 931. *N.* Strykiorum senten-
tia contra favorabilitatem causarum
matrimonialium, 931. 932. *N.* regu-
lae contra favorem matrimonialium
causarum, 931. 932. *N.* variae quaes-
tiones a favore matrimonii dependen-
tes, recensentur, 932. *N.* an delat-
io iuramenti contra matrimonium
valeat, 932. 933. *N.* de conjugio seu
matrimonio clandestino, vide, *clan-
destinus*. Non omnes Pontificiorum
assertiones quae tanquam conclusiones
ex hypothese de sacramento deductae,
rejiciendas esse, si hae assertiones a
liis rationibus deduci queant, 935. *N.*
quatenus matrimonium etiam post tri-
mam denunciationem ex suggestu ac-
cusari possit, 941. 942. *T. & N.* an
& quatenus accusator, qui absens fuit,
matrimonium post denunciatio-
nem adhuc accusare possit, 942. *T.*
& *N.* matrimonium, quod neque con-
jugum delictum in se continet, neque
ob id dissolvi matrimonium cujus-
quam interit, praeterquam ipsorum
conjugum, soli conjuges accusare pos-
sunt, 942. 943. *T. & N.* casus in
quo tertius etiam si matrimonium non
contineat delictum accusare possit ma-
trimonium, 943. *N.* an & quatenus
matrimonium si delictum continet, a

quovis accusari possit, 943. *T. & N.*
speciale est, quod in matrimonio tam
conjungendo quam impediendo paren-
tes & filii testimonium possint dicere,
944. 945. *T.* quatenus hoc procedat
& admittatur, 944. *N.* 945. *T.* ab-
surditas juris canonici flauentis, ad
favorem matrimonii etiam pertinere,
quod parentes admittantur contra il-
lud, 945. *N.* an probatio matrimo-
nialis impedimenti possit reprobari,
946. 947. *T. & N.* obscuritas juris Ca-
nonici ratione hujus, 946. 947. *N.*
Exemplum, quod regula de favore
matrimonii valde infirma & multis
limitationibus obnoxia sit, 947. *N.*
de dissolubilitate & indissolubilitate
matrimonii, vide, *divortium*. Aero-
dii comparatio societatis paternae &
conjugalis, 956. *N.* Conjugibus te-
mere disjunctis alteram alterius repe-
tendi semper integrum jus manet, nisi
legitima subsit exceptio, 975. *T. &*
N. actio ex constituto matrimonio,
quae sit, 975. *N.* in quem finem
haec actio matrimonialis instituat, 976. *N.*
si mulier cum eo, quem i-
gnorabat conjugatum esse, contraxit
matrimonium, uxore prima mortua
poterit virum retinere, 979. *T.* an
hoc sit ex constitutione pontificis,
979. *N.* matrimonium tale propter
vinculum prioris plane constare non
posse, 980. *N.* 982. *N.* an & qua-
tenus quis cum ea, quam uxore vi-
vente cognovit non sub specie ma-
trimonii, defuncta uxore possit con-
trahere matrimonium, 980. *T. &*
N. 981. *T. & N.* an machinatione in al-
terius conjugum obitum adhibita, in-
ter superstites machinatores matrimo-
nium contrahi possit, & contractum
dirimi, 982. *T. & N.* Cum occiso-

rum in bello uxoribus iuste matrimonium inire, 983. T. & N. an, si defunctorum in bello maritorum interitus specialiter quaesitus fuerit, matrimonia cum uxoribus occisorum valeant, 983. N. intentio matrimonii tamen iustam bello causam non præbet, 983. N. an, si infidelis vivente uxore sua promiserit mulieri matrimonium & postea ambo ad fidem conversi ante baptismum adulterium committunt, matrimonio contrahatur impedimentum, 984. N. fidei matrimonialis promissio non ex ecclesiastico jure suum capit initium, sed ex jure nature refultat, 984. N. poena illius, qui matrimonii novi contrahendi causa, machinationem in necem conjugis adhibuit, etsi hic effectus caruerit, 984. 985. T. & N. & N. triplex impedimentum, quod ex machinatione mortis alterius conjugis statuunt Canonistæ, 984. 985. N. incestum qui commissus, matrimonio prohibetur contrahendo, 985. T. & N. iniquitas iuris Canonici, eum, qui sacerdotem interfecit, non posse matrimonium contrahere, 985. N. matrimonium præter sacramentum esse merum contractum, ipsi fatentur Pontificii, 1256. N. in quibus spiritualitatem matrimonii consistere Carpovius asserat, 1256. seqq. V. quæ singula refutantur, *ibid.* matrimonium in se non est mysterium, 1257. N. speciale quid in revocatione procuratoris ad contrahendum matrimonium constituti, 1267. T. & N. an, & quatenus transactio super causa matrimonii valeat, 1397. T. & N. 1407. N. an & quatenus in causa matrimonii compromitti possit, 1407. 1408. T. & N. sententia de matrimonio la-

ta num transeat in rem iudicatam, 1608. 1609. N. sententia contra matrimonium lata an transeat in rem iudicatam, *ibid.* reliquæ de sacramento matrimonii in foris Protestantium, quod sententia contra matrimonium lato non transeat in rem iudicatam, 1609. 1610. 1611. N. an doctrina hæc in iure Canonico & expressis eius Textibus fundata sit, 1609. 1610. N. an & quando inter Protestantem matrimonium propter collusionem partium a iudice rescindendum sit, 1610. N. quatenus matrimonium ex falsa causa per sententiam rescissum, non sit redintegrandum, 1611. N. quod exemplo illustratur, *ibid.*

Consanguinei) Definitio consanguinitatis, 916. T. unde dicatur, *ibid.* differentia inter consanguinitatem iuris civilis & iuris Canonici, 916. N. consanguinitatem etiam ex illegitima coniunctione & concubitu oriri, 917. T. & N. de gradibus consanguinitatis, vide *gradus*. Perinde virum a consanguineis uxoris & eius propinquis abstinere debere, & uxorem a propinquis viri, atque a propriis, 924. T. quo gradu quis uxori cognatus est, eodem sit affinis & quasi consanguineus marito, & contra, 926. N. poena illius qui consanguineam uxoris cognovit, 927. 928. T. & N. quousque consanguinitas iudicis causam præbeat, illum recusandi, 1313. N.

Conscientia) Quot modis ex mente Strykii sumatur forum conscientie, 1225. N. doctrina de conscientia & casibus conscientie quam confusa sit, 1225. N. inventum casuum conscientie ad arcana politica papatus pertinere, *ibid.* origo confusionis doctrinæ de consci-

entia, 1225. 1226. *N.* nullum in foro conscientie iudicem agnoscimus, 1257. *N.*

Consecratio, sive Ordinatio & Dedicatio

Episcopus non consecratus quid possit & quid non possit, 121. *T. & N.* quid sit consecratio, 124. *N.* de differentia inter benedictionem & consecrationem, 124. *N.* nemo consecrari seu ordinari sine titulo seu certo officio potest, 124. 125. *N.* etiam apud nos, 125. *N.* aliud in Anglia obtinet, *ibid.* ordinatio sine titulo, quando & quomodo orta, 125. *N.* de necessitate ordinationis, 125. 126. *N.* an mandatum Apostolicum de necessitate ordinationis extet in sacris litteris 126. 127. *N.* de ritibus & ceremoniis in ordinatione adhibendis liberum est ecclesie arbitrium, 127. *N.* ordinatio ad essentiam vocationis nil facit, *ibid.* intra tres menses post electionem expedienda est consecratio, 126. 127. *T.* artes Metropolitanorum consecrationem differendi, 127. 128. *N.* artes ordinandorum differendi ordinationem, 128. *N.* ordinationi tres Episcopi una cum Metropolitano intersint, 128. *T.* quid de exemplo ordinationis S. Jacobi Iusti sentiendum 128. 129. *N.* an forma consecrationis seu ordinationis ab Apostolis data, 129. *N.* an præter Petrum etiam ceteri Apostoli fuerint Episcopi consecrati, *ibid.* an etiam Presbyteri possint ordinare, 129. *N.* 130. *N.* quomodo Episcopi solis potestas ordinandi data, 129. *N.* quomodo Pontificii hoc extendant, 130. *N.* an præcise trium Episcoporum præsentia requiratur in ordinatione, 130. 131. *N.* an Metropolitanus uni ex Episcopis manus ordinandi demandare possit,

131. *T.* an in ordinatione præsentia Metropolitanæ necessaria sit, 131. *N.* quid faciendum, si ab uno vel duobus tantum Episcopis ordinatio peracta, 130. 131. *T.* quid statutum, si deficient Episcopi comprovinciales ad ordinationis actum convocati, 132. *T.* Præsentia trium Episcoporum in actu ordinationis, constitutio ecclesiastica est, quæ non obligat in casu necessitatis, 133. *N.* origo rituum consecrationis Episcopalis, 133. *N.* in consecratione non alio actu ex Exempli Apostolico opus est, quam precibus & impositione manuum, *ibid.* Ceremoniæ consecrationis, 134. 135. 136. *T.* de tempore consecrationis 134. *N.* de loco consecrationis, 134. *N.* de unctione in consecrationibus adhibita, 135. *N.* de iuramento obedientiæ, in consecratione præstando, 136. *N.* quid olim moris fuerit circa promissionem obedientiæ in ordinationibus, 136. *N.* minores ordines non opus habent ordinatione, 302. *N.* an unctio a Christo & Apostolis adhibita fuerit in ordinatione, 303. *N.* quomodo ordinatores & ordinarii instruere debeant, 312. *T. & N.* ceremoniæ in ordinationibus intermitteri non debent, 312. *N.* illi ordinandi qui tam verbo fidei, quam rectæ conversionis exemplo probantur 318. 319. *T.* praxis Juris Canonici isti institutioni contraria, 318. *N.* in ordinandis olim sacerdotibus communia plebis cum Clero vota erant, 310. *N.* de examine Ordinandorum, 320. *T. & N.* ipsi Ordinationum actibus certa tempora præfixa, 328. *N.* vid. *Ordo*, de Consecratione templorum vid. *Ecclesia*. in ordinatione gratis Episcopus manum imponat, gratis minister (14)

nister lectionem Evangelicam legat, & gratis Notarius epistolam confirmationis scribat, 1844. *N.* quam recesserint ab his moribus, 1844. *N.* Simoniacae ordinatus quis dicatur, 1862. *N.* Simoniacae quis potest esse ordinatus, qui tamen Simoniacus non est, 1862. *N.* Ordinator potest esse non Simoniacus & tamen ordinatus simoniacae ordinari, 1863. *N.* Circa actum ordinationis omnibus in universum largitionibus abstinere satius est, 1877. *N.* Ordinationes a schismaticis factae an firmitate sua careant, 1922. *T.* & *N.* modus ordinandi & declarandi ritibus directe sibi oppositis fiunt, 1923. 1924. 1925. seq. *N.*

Consensus) Solo consensu perficiuntur & absoluntur sponsalia, 795. *N.* 797. *N.* Consensus de praesenti non purificat sponsalia sub conditione paterni consensus celebrata, nisi hic simul accesserit, 800. *N.* an puella septennis, cum qua copula nixus intercessit, consensum suum dedisse censenda sit, 804. *N.* de consensu liberorum requirendo in sponsalibus a parentibus pro illis contractis, 812. *T.* & *N.* 813. *T.* & *N.* fidem pactionis posse quidem frangi, sed non fidem consensum, 818. 819. *T.* quid sit fides pacti & fides consensus, 819. 820. *N.* quis auctor sit hujus distinctionis, 819. *N.* an distinctio haec sit obscura, 819. 820. *N.* differentia inter fidem pactionis & fidem consensus, 819. 820. *N.* qualis consensus requiratur in iis, qui nuptias contrahunt, 836. 837. 840. *T.* & *N.* Consensus parentum in nuptiis liberorum an jure Canonico, & quatenus requiratur, 837. *N.* de consensu constare

potest ex verbis & factis, 858. *N.* obligationes hominum ex conventionibus aestimari ex declaratione consensus & voluntatis externae five expressae per verba five tacita per facta, 878. *N.* elegans Burnetti locus ex quo liquet, consensum internum non requiri ad validitatem pactorum, 860. *N.* Consensus internus etiam contra invitos praesumitur, 859. *N.* quando acceptatio epistolae tacitum consensum inducat, 1363. *N.* in negotiis, in quibus leges expressum consensum requirunt, tacens non habetur pro consentiente, 1370. *N.* quando tacens pro consentiente habendus sit, *ibid.*

Consilium) Consilia publica non debent tractari in ecclesiis, 1036. *T.*

Consistorium) Nostis Consistoria maximam partem illa subjectio, reverentia, oboedientia & cetera, quae ad Episcopum spectabant, hodie debentur, 1049. 1050. *T.* & *N.* Consistoria principis sustinent vicem, 1049. *N.* ultra suspensionem, remotionem, carcerem aut multam pecuniariam Consistoria non procedunt, 1050. *N.* in terris Protestantium Consistoria ex Politicis simul & ecclesiasticis personis constituuntur, 1237. *N.* num principes Evangelici consistoriis suis sint subijciendi, 1244. *N.* confer. *Judicium.* Argumentum, quo etiam nonnulli inter Lutheranos probare voluerunt, necessaria Consistoria constare debere ex Theologis, refellitur, 1252. 1253. *N.*

Consobriini) an & cur Consobriini apud nos matrimonio non possint jungi, 914. 915. *N.*

Constitutio) Constitutio quid, 8. *T.* divisio ejus in Civilem & ecclesiasticam *ibid.*

ibid. Valor constitutionum principum contra decreta Papalia, 9. N. & contra decreta Conciliorum, *ibid.* falsa opinio Andreæ Vallensis de Constitutionibus Justiniani de rebus & personis Ecclesiasticis disponentibus, *ibid.* non debent constitutiones principum legibus ecclesiasticis obsequi, 9. 10. 11. N. quænam inter constituere & definire differentia a Lancelotto intelligatur, 16. N.

Consuetudo) Consuetudo prior fuit lege scripta, 6. N. & ante civitatem in familia introduci potuit, *ibid.* definitio consuetudinis, 6. T. de Consuetudine varii errores ex Patrum doctrina, 6. N. Consuetudo ratione efficacie & impunitatis non obligationis pœnalis ratione pro lege accipienda *ibid.* & 7. N. Consuetudo pro lege tenenda in iis circa quæ nihil certi scriptura sacra statuit, 7. T. Arcanum de immutabilitate Consuetudinis Ecclesiasticæ, 7. N. Consuetudo Juri Mosaeico contraria an valeat, 7. T. & N. Consuetudo institutis Canonicis repugnans, an valeat, 7. T. & N. astutia Cleri Papalis circa tales consuetudines, *ibid.* N. exempla talium consuetudinum, 7. 8. N. Consuetudo irrationabilis unde probanda, 9. N. notari eam ob rem Gregorius & Augustinus, *ibid.* Pietas fraudulenta Canonistarum qua consuetudinem laudabilem crepant, 1108. 1109. N. alimenta ministris Ecclesiæ Juri divino naturali debentur, nec possunt ideo Consuetudine tolli, 1150. N.

Continentia) An is de cuius continentia suspicio est, ordinari possit, 361. T. & N. an de continentia hominum certi esse possimus, 361. N. plura de Continentia vid. sub tit. *verborum*. (Oe-

libbe) incestuosus, qui uxori propriæ supervixit, ubi continere amplius non potest utique ad novum matrimonium obeundum admittendus est, 928. N. quam inique uxori, cujus consanguinea & proprio marito cognita est, continentia a commixtione mariti imponatur, 928. 929. T. & N. Consensu uxoris maritum posse sacris ordinibus insigniri ipsa tamen si juvenis est aut suspecta circa continentiam compelli, religionem profiteri, 970. N. si hæc ipsa suspecta non est circa continentiam, sufficere si extra religionem continentiam vocat, *ibid.* Episcopi uxor hoc casu licet suspecta non sit circa continentiam, religionem profiteri cogitur, 970. N. de temeraria voti Continentiæ susceptione inter Conjuges, 970. 971. N. an continentia votiva in sola exclusione debiti conjugalis consistat, 971. N.

Contractus) Degenerali obligatione ex contractibus & pactis. Vide *Conventio Pactuum*. matrimonium num sit contractus, vid. *Matrimonium*. Contractum sponsalitium ignorat Jus Canonicum, 937. N. an contractus in Ecclesiis initi validi sint, 1036. T. & N. Sapiens ordinatio in Lusitania de Contractibus juramento non confirmandis, 1395. N. Litisconfessio utrum verus an quasi contractus sit, 1512. N.

Contributio. vid. *Collectio*.

Contubernales feminae) de Clericorum feminis contubernales. vid. *Mulier*.

Contumacia) Contumacia crimen quando quis incurrat, 1426. 1427.

T. & N. quatenus contumacia sit crimen, vel delictum, 1427. 1428. N. an accusatio contumaciæ necessaria sit ad eam inducendam, 1427. N. crimen contumaciæ absque animo dog (14) 2 lo-

loso non committitur, 1427. N. Ex contumacia defuncti hæres condemnari nequit, 1427. 1428. N. de remediis juris adversus contumaces, 1428. N. *remisive*. Litis damno. multa. expensarum refectione coercetur contumacia, 1428. T. quando sequestratione contumacia coercetur, 1428. N. an excommunicatione apud Protestantés coercetur contumacia, 1428. 1429. N. quatenus catholicis Episcopis in Germania permillum sit contumaces excommunicatione coercere, 1428. 1429. N. Bannum contumaciæ in Camera imperii, olim receptum, sublatum nunc est, 1429. N. quomodo actor in possessionem rerum, rei contumacis mittendus sit, 1429. 1430. 1431. T. & N. quanta confusio ex Canonistarum ignorantia orta hic lateat, 1429. 1430. N. quæ in variis Germaniæ locis hodiernum regnat, *ibid.* Specimina protractionis litium in materia citationum & contumaciæ, 1430. 1431. N. quomodo actor, qui ob potentiam adversarii contumacis, non potest ingredi possessionem, vel hanc amiserit, nihilominus verus possessor efficiatur, 1431. 1432. T. quomodo contumax cautionem offerendo possessionem recuperet, 1432. 1433. T. & N. an, si delegatus reum propter contumaciam excommunicavit vel actorem in possessionem misit, delegato mortuo ordinarius iudex absolvere & restituere possit reum, 1433. 1434. T. & N. missio in possessionem propter contumaciam alterius partis, an, & quatenus in beneficialibus locum habeat, 1434. 1435. T. & N. cur & quando contra reum contumacem in causa profana lite contestata possit sententia ferri, 1435. 1436. T. & N.

Contra actorem vero etiam lite non contestata, *ibid.* contumacia actoris maior est quam rei, 1436. N. Actor qui contumax est in termino, ad quem reum citari fecit, quas reo expensas reficere, & quam cautionem debeat præstare, 1436. 1437. T. & N. non omnibus pœnis simul pleñendus est contumax, 1437. T. ad aliam pœnam, eamque graviolem crescentē contumacia procedere potest iudex, 1437. T. & N. quid hac in parte in Saxonia statutum, 1437. N. requisita, ut quis in contumaciam habeatur pro confesso si recusaverit respondere positionibus, 1541. N.

Conversio) Conversi, qui dicantur, 547.
Conversus) N. Monachorum & conversorum differentia, *ibid.* 1408. N. differentia fratrum Laicorum Conversorum & oblatorum, 347. 348. N. si unus Conjugum infidelium convertatur ad fidem Catholicam & alter converso nolit amplius cohabitare, dissolvitur matrimonium, 881. 882. T. an hoc casu converso liceat ad secundas nuptias transire, 882. T. & N. in causis conversionum num liceat compromittere, 1408. T. & N.

Convictus &c.) Interrogatus in iudicio si fateatur, habetur pro convicto, 1719. N. an hoc etiam in processu inquisitorio valeat, 1719. 1720. N.

Convitium) unde dicatur, 2117. N. an detur injuria verbalis, quæ non sit convitium, 2117. 2118. N.

Convivium &c.) De conviviis Clericorum in memoriam sanctorum, 176. N. Convivia Charitativa Agapæ dictæ, quæ sint, 176. N. 1037. N. Frugalia debent esse convivia sive cœnæ Episcoporum, 176. N. de lectionibus factis inter cœnandum, 176. 177. N.

æmulatio inter dapes regias & Episcopales, 177. *N.* an conviviis possint interesse Clerici, 178. *N.* occasiones controversiæ de licentia convivorum, 179. *N.* de indifferentia convivorum, 180. *N.* variorum sententiæ de conviviis, 180. 181. *N.* de conviviis quibusdam Belgicis, 181. *N.* quomodo Pastor in convivio se gerere debeat, 181. *N.* Objectiones contra licentiam convivorum & responsiones, 181. 182. *N.* an, & quæ convivia in ecclesiis fieri possint, 1037. *T.* & *N.*

Conventio) Obligaciones hominum ex conventionibus æstimari ex declaratione voluntatis externa, sive expressa per verba, sive tacita per facta, 858. *N.* an ille qui promisit absque animo se obligandi, quamvis non obligetur ex animo, nihilominus obligetur, 859. *N.* elegans Burneti locus, ex quo patet, consensum internum in conventionibus non requiri, 860. *N.*

Copula &c.) Copula sive concubitus & matrimonium Clericorum non prohibitum, 291. *N.* conf. *Concubitus*. Sponsalia impuberum an per copulam carnis convalescant, 796. *T.* 796. 797. *N.* Sponsalia cum nondum septenni puella celebrata an per copulam nixum valida reddantur, 804. *T.* & *N.* an copula inducat essentiam matrimonii, 835. *N.* copula non inducit quidem perfectionem essentialem, sed integram, id est consummationem matrimonii, 335. *N.* an, & quatenus vinculum matrimonii per adulterium raptum repetita copula carnali redintegratur, 849. 928. *N.* an recte sponsalia clandestina per concubitus seu copulam carnalem convalidentur, 935. *N.* an copula carnalis ad essentiam matrimonii pertineat, 961. *N.* an non se-

cuta copula matrimonium ob religionis ingressum dissolvi queat, 961. *T.* & *N.* copula sacerdotalis. vid. *Benedictio. Corona*) de Corona seu tonsura clericali vide *Tonsura*.

Corporalis res, vide *res corporalis*.

Corpus &c.) Corpore læsus num ordinari queat, 371. *T.* & *N.* quatenus corpore læsus ordinari queat, 371. *N.* qualis debilitas corporis requiratur, ut quis renunciare possit, 239. 240. *T.* & *N.*

Correctio &c.) Regulares non possunt a correctione sui prælati appellare, 1644. *T.* & *N.* censura ecclesiastica ipsa quandoque dicitur correctio, 1644. *N.* proprie correctionis finis est & correptionis & pænæ ecclesiasticæ, ibid.

Corruptio &c.) Iudex qui corruptus contra leges & conscientiam sententiam tulit, quomodo coercetur 1604. 1605. 1606. *T.* & *N.* Quærelæ de iudicio & iustitiæ corruptione frequentes, 1606. 1606. *N.*

Criminalis Crimen) Jiqui capitale crimen perpetrant, non ordinandi, ordinati deponendi sunt, 349. *T.* & *N.* cur occulta crimina excepto homicidio, acta pœnitentiæ privata, non excludant delinquentes ab ordinatione, 350. *N.* non alia quam manifesta crimina publicæ olim pœnitentiæ subiecta fuisse, 702. *N.* *remissive*. Reus criminis non habet jus publicis ministris capere se volentibus, per vim resistendi, 1107. *N.* crimina a laicis commissa quam indistincte ad forum ecclesiasticum pertracta fuerint, 1240. *N.* Quando Theologi distinguere ceperint in crimina ecclesiastica & secularia, ibid. Quæ crimina potro ad iudicia ecclesiastica reiecta quæ vero secularibus relicta fuerint, 1240. 1241. *N.* Fraus, quæ sub distinctione inter crimina secularia & eccle-

siastica latet. 1243. *N. remissione*. An crimen in confessione revelatum, si reipublicæ periculum inde imminet reterici debeat a confessionario, 722. 723. *N. damna rerumpublicarum* ex eo orta quod iudex secularis non possit punire clericorum etiam atrocissima crimina, 1272. 1273. *N. in causis criminalibus non licet compromittere* 1408. *T. & N. quatenus contumacia sit crimen* 1427. 1428. *N. quatenus testis repellendus sit a testimonio perhibendo, si ei crimen opponatur*, 1468. *T. & N. in accusationibus rejicere licet testem, qui de eodem crimine damnatus est*, 1469. *N. Crimen notorium, quid sit* 1643. *N. quot modis crimen opponi possit*, 1696. *N. an expediat reipublicæ ut crimina occulta puniantur*, 1710. *N. vitia & crimina non confundenda*, 1710. 1711. *N. quid sit crimen*, 1711. *N. crimina quædam Deum lædere, quædam homines*, 1777. 1784. seq. *T. cur jus Canonicum non tractet de folis criminibus ecclesiasticis sed & secularibus*, 1777. 1778. 1779. seq. *N. Petri de Marca Doctrina de distinctione inter crimina ecclesiastica & secularia ejusque usu* 1777. 1778. *N. de origine hujus distinctionis*, 1779. *N. delictorum seu criminum ecclesiasticorum mentio fit seculo IV. ibid. ambiguitas criminum ecclesiasticorum* 1781. *N. delicta seu crimina mixta quæ sint* 1781. *N. Antonii Matthæi sententia distinctione criminum in ecclesiastica secularia & communia*, 1781. 1782. *N. sub distinctione hac latere arcanam politicum cleri papalis* 1782. *N. alia doctrina de criminibus ecclesiasticis & mixtis*, 1783. 1784. *N. Ziegleri sententia de criminibus Cleri propriis seu ecclesiasticis & communibus*

seu civilibus, 1784. 1785. seq. *N. Genuina & distinctior doctrina de distinctione criminum in secularia ecclesiastica & mixta*, 1791. 1792. 1793. 1794. 1795. 1796. 1797. *N. exemptio Cleri a foro seculari quoad causas criminales, quænam damna attulerit reipublicæ* 1786. 1787. seq. *N. quomodo contra clericum, qui furtum, homicidium vel aliud crimen commisit procedatur* 1787. 1788. seq. *N. Crimina clericorum leviter puniri, laicum vero criminis reum per fuisse scindi & dilaniari*, 1789. *N. impune & pro lubitu a clericis perpetrantur crimina*, 1789. 1790. *N. Distinctio inter vitium seu peccatum, & inter crimen seu delictum*, 1791. 1792. *N. Canonistæ ex omnibus vitiis & peccatis crimina effecerunt*, 1792. *N. an detur crimenulare ratione fori*, 1795. *N. Distinctio inter crimina ecclesiastica & secularia, quærum usum olim habuerit*, 1796. *N. quem usum hodie habeat*, 1797. *N. hodie omnia delicta seu crimina intuitu cleri peccatis & poenarum ecclesiasticarum sunt ecclesiastica*, 1797. 1798. *N. de distinctione criminum in notoria & occulta inventum sit juris civilis an vero Canonici*, 1801. 1802. 1803. 1804. *N. accurata sententia de distinctione criminum in notoria & occulta*, 1807. 1808. *N. Usus hujus distinctionis*, 1808. *N. quænam sint proprie loquendo crimina occulta in jure*, 1808. *N. Principes punire debent crimina non occulta, occulta relinquere judicio divino*, 1808. *N. Cur Lancelottus distinctionis criminum in occulta & notoria non fecerit mentionem* 1808. 1809. *N. an quilibet criminis reus possit accusare simoniacum & contra eam testis esse*,

1870. 1871. an & quatenus, qui ipse criminis reus est, alium accusare possit 1870. N. de distinctione inter crimina atrociora sive majora & leviora sive minora, 2060. 2070. N. doctrina Antonii Matthæi de distinctione inter crimina majora & minora. 2060-2063. N. varia dubia contra hanc doctrinam Matthæi. 2063-2066. Carpzovii collectanea de distinctione criminum in majora & minora, 2066. 2067. N. Perspicua & distincta sententia de distinctione inter crimina majora & minora, 2067-2070. N. arcanum politicum sub hac distinctione latens 2070. N. de usu practico hujus distinctionis, 2067. N. quæ delicta jure Canonico noviore atrociora vel atrocissima, quæ vero minora & leviora sint, 2069. 2070. N. remissime. Cur falsi crimen inter crimina atrociora referatur, 2087. N.

Criminalis Causa) vide *Causa*

Cruciata (C.) Arcana politica Cruciatarum & ordinum militarium, 1085. N.

Crux) Patriarchis prefertur signum crucis, sed non ubique 40. N. Papa signo crucis recto scipioni imposito utitur, & quare? ibid. Crucis signi abusus varii in primis seculis 40. 41. N. origo usurpati signi crucis ibid. crucis in processionibus gestari solitas Chrysfostomus primus excogitavit ibid. quæ occasione crux Prælati cæperit præferri, ibid. differentia inter cruces Patriarcharum & Archiepiscoporum 41. N. Controversiæ inde ortæ notabile exemplum, 42. N. crux ambitionis signum factum quod humilitatis signum esse debebat, ibid. de cruce figenda in extrucone ecclesiæ, 1002. T. & N. de cultu & veneratione crucis Christi, 1022. N. remissive quod modos probatio per crucem instituta fuerit, 1739. 1740. N.

de judicii crucis impietate 1742. N. quomodo purgatio canonica per crucem facta olim fuerit, 1755. 1756. N. 1757. 1758. N.

Cultus divinus (C.) de cultu divino nimis Ceremonialis 133. N. sententiæ Augustini de Ceremoniis cultus divini, 234. N. arcanum clericale quo omnis statim intermittitur cultus divinus si quacunque clerici injuria afficiantur, 483. N. de cultu divino Pontificiorum superfluo & ceremoniali 992. 993. T. & N.

Cura) a tutela & cura suscipienda
Curator) immunes sunt Clerici, 1044. T. origo & progressus hujus immunitatis, 1044. 1045. N. curam orphanorum & viduarum suscipere tenentur Clerici, 1045. T. Cur tutela & cura inter cupiditatis opera referatur, 1045. 1046. N. quando minori etiam invito Curator constituitur, 1327. N. quando & quomodo minor procuratorem constituitur possit etiam sine Curatore, 1327. N. Quomodo & per quem Curator dandus sit impuberibus in causis spiritualibus, 1329. 1332. T. 1332. N. actus dationis Curatoris causæ ac rei a quo iudice expediendus 1033. N.

Curator) quis sit, 1117. N. unde dicatur, ibid.

Custodia) Distinguunt Canonistæ inter executionem & custodiam seu tuitionem Canonum, 1237. N. distinctionis hujus declaratio, 1237. 1238. N. variorum observationes de hac distinctione, 1238. 1239. N.

Custodes (C.) Quis sit, 104. N. Custodes etiam vocantur Rector & reliqui ecclesiæ ministri, 1003. N. Alia custodum significatio. ibid.

Dæmon) pactum cum dæmone duplex, 2001. N. quo pacto occasio data su-

fuerit fabulæ de pactis demonum cum sagis, 1976. N. progressus & propagatio horum fabularum, 1976. 1977. 1978. seq. N. nihil in S. scriptura, nihil in iure civili, nihil in iure canonico extra de pactis demonum cum sagis, 1988. 1889. pl. vid. *saga*.

Dæmoniæcus) an phrasi vexationis incursibus efferri, dæmoniaecum denotet, 377. T. & N. an, dæmoniacus qui fuit, promoveri possit ad sacros ordines, 377. 378. T. & N. an vexari afflictione diabolica & dæmoniaci differant, 378. N.

Dammum) damnum injuria datum quomodo rescandendum, 2111. 2112. T. & N. quomodo L. Aquilia damnum injuria datum coercet, 2111. 2112. N. quomodo quis si animal ipsius damnum dederit, liberari possit, 2113. T. & N. etiam impericia & infirmitate damnum datum rescandendum est, 2112. T. & N.

Debilitas) qualis debilitas corporis sequatur, ut quis renunciare possit, 239. 240. T. & N.

Debitum) Debiti conjugalibus exigendi potestas, & obligatio illud reddendi, 971. 972. N.

Decimæ) decimarum usus olim incognitus, 187. N. cur jure divino decimas ministris ecclesiæ debere statuunt pontificii, 595. N. quid de hac sententia Ziglerus existimet, ibid. non constant sibi canonistæ, an decimæ sint res spirituales, 596. N. de origine decimarum, & quo pacto ex in manus Laicorum pervenerint, 1024. N. *remissive*. Decima res media inter spirituales & temporales est, 1129. T. falsitas hujus, 1129. 1130. N. an jus decimandi sit spirituale, 1130. 1131. N. an jus decimarum possit per indirectum spirituale dici, 1131. N. definitio decimarum, 1132. T. an decimæ sint juris divini, 1132. 1133. N. affirmat Brunnemannus hoc theoretice & practice cum aliis pontificiis & protestantibus, 113. 1134. N. in veteri ecclesia exactio decimarum non obtinebat, 1133. N. clerus pontificius in exigendis decimis se levitarum successorem profectur, 1133. N. de origine & occasione decimarum sub regibus Franciis, 1135. 1136. seq. N. quam extenderint clerici jus decimarum, 1136. 1137. N. decimas non esse iuris divini, 1137. 1138. N. ex decimarum per Moysen lata Judæ. Ios tantum obligat, 1037. N. plures auctores, qui decimas esse juris divini recte negant, 1139. N. an & quatenus decimæ sint solvende ministris ecclesiarum protestantium, 1139. N. divisio decimarum, 1133. -- 1139. I. personales decimæ, quæ sint 1139. 1140. T. prædiales decimæ, quæ sint 1141. T) prædiales decimas jure divino, personales jure humano institutas esse nonnulli contendunt, 1139. N. Sarpii sententia de decimis prædialibus & personalibus, 1136. 1137. N. an dentur decimæ mixtæ, 1139. N. Sarpii sententia de decimis mixtis, 1140. N. cur mixtæ adinveniantur, ibid. canonistæ non veriti sunt decimas ad elemosynas mendicorum & quædam meretricum extendere, 1140. 1141. N. an personales decimæ adhuc sint in usu, 1141. N. praxis prædialium decimarum apud nos, 1141. N. quis finis principalis sit decimarum 1141. N. principem posse decimas tollere, 1141. 1142. N. decimæ personales itemque prædiales, cum panochiæ debeantur, 1141. 1142. T. quid consuetudo circa hoc possit, 1142. 1143. T. & N. personales decimæ ex rebus venditis & pecunia de-

cimæ.

cimata paratis solvuntur deductis expensis, 1142. 1143. T. num in prædialibus expensæ sint deducendæ. 1143. T. & N. rationes differentiæ inter decimas personales & prædiales, intuitu expensarum deducendarum & non deducendarum, refutantur 1143, 1144. N. an Deus fecerit societatem cum homine, ut hic novem partes retineret, Deus decimam perciperet, 1143. N. de quibus fructibus decimæ solvendæ sunt, de iis census & tributa non debent deducti, 1144. 1145. T. in quonam convenient decimæ personales & prædiales 1144. T. in casu necessitatis ipsæ decimæ totæ & integræ a republica possunt in subsidium peti, 1145. N. decimæ de omnibus proventibus solvi debent, 1145. T. plurimum autem hac in parte valet consuetudo, 1145. N. mutata soli qualitate decimas non amplius deberi in Gallia iudicatum est, ibid. omnes solvere tenentur decimas, nisi quis privilegio sit exemptus, 1146. T. an Papæ possit quem eximere ob onere decimarum, 1146. N. an Iudæi tantum ad prædiales decimas solvendas possint adigi, 1146. T. & N. num monachi & regulares seu clerici teneantur decimasolvere. 1147. 1148. T. & N. ad decimas solvendas potest quis præscriptione compelli, 1148, 1149. T. num ad hanc præscriptionem anni 40. requirantur, 1149. N. an & quatenus valeant privilegia super decimis data, 1149. 1150. N. privilegiatus super decimis solvendis de conductis prædiis nihilominus solvere debet decimas, 1150. 1151. T. an princeps possit disponere super non solvendi decimis 1151. 1152. T. utique principem posse disponere circa decimas, & privilegia super eisdem non solvendis concedere,

1151. 1152. T. privilegium omne & exemptio a decimis est personalis, 1151. N. num laicus possit decimas habere aut accipere, 1152. 1153. T. & N. an in feudum dari possint decimæ, & qua ratione in feudum dari ceperint, 1152. N. 1153. 1154. N. num fructus decimarum vendi possint, aut similitulo transferri, 1153. 1154. N. decimarum quarta debetur Episcopo a Rectoribus ecclesiarum, nisi præscriptio obstat, 1155. 1156. T. huius quartæ iniquitas, 1155. 1156. N. Levitæ Decimas Decimarum, quas a colonis acceperant, debuerunt sacerdotibus 1155. N. cui nam hæc decimarum decima data, & inter quos distributa fuerit, 1155. 1156. N. unde orta sit quarta decimarum seu quarta decimalis Episcopo debita 1157. N. an & decimæ & oblationes possint præscribi, 1192. 1193. T. & N. causæ de decimis ad iudicium ecclesiasticum pertinere dicuntur. 1263. N.

Decorus) Regulæ decori multis restrictionibus sunt obnoxie. 845. 846. N. intuitu decori necessitas non habet legem, 1348. N.

Decretum) decreta canonica quid, 9. N. an decreta Pontificum romanorum canonibus conciliorum pari potestate sint exequanda 17. T. & N.

Dedicatio) vid. *Consecratio*.

Dedicatio) Dedicatio seu Consecratio ecclesiæ, vid. *ecclesia*.

Deductio in domum) vid. *domus*.

Defensio) an deprehensi in scelere iuste se defendi possint, 1107. N.

Defensor) defensores Ecclesiæ qui sint 1029. N. de eorum officio ibid. defensores Ecclesiæ jus patronatus, non confundendum esse cum alio jure patronatus.

1029. N. Scriptores de defensoribus Ecclesie, *ibid.*, an Episcopus non vocato defensore ecclesie possit unire Ecclesiam alteri, eamne religioso loco donare, 1029. T. de origine advocatum Ecclesie seu juris patronatus, *deus Rast-Boigteven* / 1024. N. *Remissive*.

Degradatio) Differentia degradationis & exauktionis, 259. N. duplex est degradatio, 250. T. conf. 2269. N. verbalis degradationis, definitio, 259. 260. T. degradatio verbalis ut plurimum depositio dicitur, 259. N. origo distinctionis inter verbalem & realem degradationem, 259. N. olim etiam incognita distinctio inter depositionem solennem & simplicem, 259. N. qui nam possint deponere, 260. N. arcanum papale, quod sensum ad depositionem Episcoporum consensus Pontificis Romani requirei cœperit, 260. 261. N. numerus Episcoporum, qui presentes esse debent in depositione, 261. N. quando locum habeat depositio, ejusque effectus, 262. N. depositionis & translocationis differentia, 262. N. novum inventum degradationis & origo, 263. N. arcanum latens sub degradatione inventa, 264. N. antiquæ ceremoniæ degradationum 264. N. Exemplum novæ degradationis, 265. N. ritus degradationis, 265. 266. 267. N. degradationis usus apud protestantes, 267. 268. N. de depositione inferiorum ordinum, 265. 266. seqq. T. & 268. N. apud nos neque Scholæ mixti removeri possunt, nisi ex decreto consistorii, 268. N. an in degradatione ob causam hæresis solus Episcopus procedere possit cum suis minoribus prelatiis, 269. T. & N. cur canonice nolint seculari magistratui quicquam juris in cle-

ricum competere, antequam iste solenniter degradatus & foro Ecclesiastico ejectus, 269. T. & N. praxis hujus hodierna, 270. N. de intercessionem Ecclesie pro degradato, & foro seculari jam tradito, 270. 271. T. an iusta semper sit & seria, 270. 271. N. cur degradatio hæretici, qui clericus vel religiosus est, præcedere debeat, antequam brachio seculari tradatur, 1923. T. & N. 1927. N. collatio ordinum & degradatio ritibus sunt directe sibi invicem oppositis, 1923. 1924. 1925. 1926. N. ad degradationem actualem faciendam, olim certus numerus iudicum requirebatur, 1923. N. an etiam in casu hæresis ad exauktionem religiosum. 1924. N. exemplum degradationis, 1925. 1926. seqq. N. forma degradationis 1927. 1928. N. usus degradationis apud protestantes pertinet ad reliquias artis histrionice papatus, 1928. N. apud Gallos nullus degradationis est usus, 1928. N. cur degradatio canonistis non sit censura, 2269. N. *remissive*.

Delator) Clerus & alii delatores seu denunciatores clero faventes a pœna calumnie liberi erant, 1701. N. maxime erosa delatorum conditio apud bonos principes. *ibid.* iniquitos processus inquisitorii propter cessantem pœnam calumnie delatorum, 1711. N. *remissive*.

Delatio Iuramenti) vide *Iuramentum*.

Delegatio] quomodo differat delegatus a vicario, 212. N. exemptio Cleri a jurisdictione iudicum inferiorum ab imperatoribus facta nihil aliud est, quam simplex delegatio, neque hæc exce-

exemptio ex iure divino proficiscitur, 1266. 1267. N. in genere quoniam sint iudices delegati 1281. N. quomodo differant iudices delegati universales & particulares, *ibid.*, de iurisdictione delegata vid. pl. *iurisdicchio* & *iudex*. Delegatio presupponit in delegante iurisdictionem, 1285. N. unde nata delegatio causarum ad sedem papalem 1286. N. quid denotet phrasid : *iudices in partibus delegati*, 1287. N. plura nova iura ex delegationibus papalibus orta, 1287. N. quæ ex iure civili desumpta, *ibid.*, in delegationibus hifce papalibus iudicibus delegatis iurisdicchio ad totam causam cum potestate exequendi committebatur, 1288. N. differenciâ inter iurisdictionem delegatam & demandatam, 1289. N. 1292. N. differenciâ inter iudicem delegatum & commissarium, 1289. 1290. N. qui delegare & subdelegare nos sint, 1290 1291. T. & N. quatenus delegatus principis subdelegare possit, 1291. N. iurisdictionem nemo delegare potest nisi princeps, *ibid.* delegatus a principibus num & quibus casibus possit quem in civili iudicio citare, ut personaliter compareat, 1293. T. Delegatus a Papa quibus possit subdelegare, 1294. 1295. T. si una causa pluribus sit delegata, quid obtineat 1295. 1296. 1297. 1298. T. N. condelegatus, qui recusat procedere, & alterum in iurisdictione impedit, potest ab illo altero puniri, 1297. N. sub quibus clausulis fieri soleat delegatio, & quid illæ clausulæ operentur, 1298. N. delegatus diligenter mandati formam servare debet, 1299. T. cur imprimis circa mandatum & delegatum iurisdictionem delegato non liceat egredi fines mandati, 1299. N. omnis delegatus, etiam qui a

nudo magistratu datur, cum iurisdictione mixtum imperium accipit, 1300. N. de poena illius, qui delegati iurisdictionem impedit, 1300. N. *remissive*. Quales exceptiones & quatenus has admittere possit delegatus, 1300. T. delegatus iurisdictionem etiam in eum habet, in quem facta est alienatio iudicii mutandi causa, 1302. 1303. T. Delegatio quomodo solvatur revocatione. 1304. 1305. T. & N. morte. 1305. 1306. T. & N. an & quatenus absentia, 1306. 1307. T. & N. an & quatenus impedimenta delegati, 1307. 1308 T. & N. item executione sententiæ & finita causa 1308. T. quis delegatus possit exequi sententiam, 1308. 1309 N. delegatio etiam expirat, si iudex pronunciat se incompetentem, 1309. T. an & quatenus talis iudex possit resumere officium iudicandi, 1309. T. & N. item extinguitur delegatio lapsu termini expressi in mandato, 1309. 1310. T. & N. quomodo recufatione extinguitur delegatio, 1311. 1312. T. & N. quæ ætate esse debeat, qui iudex delegari possit, 1314. N. an delegatus citationi tenorem suæ citationis inferere debeat, 1423. T. & N. delegatus citare debet intra certum temporis spatium, 1423. T. & N. quid agendum delegato, si altera pars citata in termino non compareat, 1424. 1425. T. & N. an si delegatus reum propter contumaciam excommunicatione notavit, vel actorem in possessionem misit, delegato mortuo ordinarius iudex absolvere & restituere possit reum. 1433. 1434. T. & N. an & quatenus coram iudice delegato possit conventio institui, 1476. T. & N. si duo iudices delegati diversas sententias ferant, pendet ex arbitrio delegantis, utra sit habenda potior, 1600. T. & N. de

legati iudicis jurisdictio etiam tacite per novi iudicis constitutionem revocari potest, 1621. N. Differentia inter iudicem ordinarium & delegatum intuitu executionis, 1621. N. an delegatio facta cum clausula: *remota appellatione*, impediatur tantum appellationem a sententia definitiva non vero interlocutoria, 1652. 1653. N. an per delegationem cum clausula *remota appellatione*, tantum prohibita sit appellatio ab interlocutoria non definitiva sententia, *ibid.* stricte hæc clausula accipienda, nec contra intentionem delegatis, aut rescribentis *ibid.* ad eum casum, de quo non cogitavit delegans, clausula: *apellatione remotatrah* nequit, 166 N. appellari potest, si locus non tutus a delegato partibus assignetur, 1655. T. & N. quomodo delegatus iudex de restitutione possit cognoscere, 1674. 1675. T. & N. iudex delegatus non solum de causa sibi nominatim commissa, sed & de alia, quæ incidenter occurrit, cognoscere potest. 1675 N.

Delictum] an Deo satisfieri queat a
Delinquens] nobis pro delictis & peccatis nostris, 733. N. 734. N. an delinquenti, qui proxime poena mortis puniendus, Eucharistia sacramentum dandum sit, 704. T. & N. an debeant delinquentes ipso die, quo Eucharistia usi sunt, mortis supplicio affici, 740. N. quatenus iure civili hæredes ex delictis defunctorum obligentur, 1105. 1106. N. quatenus iure canonico hæredes ex delictis defunctorum teneantur, 1106. N. quatenus delictorum causæ ad Ecclesiasticum, & quatenus ad civile forum pertineant, 1219. N. damna rerumpubl. ex eo orta, quod iudex secularis non possit punire cleri-

cos delinquentes, 1242. 1273. N. quæ delicta clericorum olim a cognitione & punitione secularis magistratus exenta fuerint, 1274. N. quatenus contumacia sit delictum, 1427. N. an expedit reipubl. ut delicta occulta puniantur, 1710. N. quomodo delicta seu crimina differant a vitiis, 1710. 1711. N. in republ. iudaica non institutam fuisse inquisitionem in delictis occultis, 1711. *remissive*. an & quæ sint delicta, quæ indistincte poenam non admittunt, 2189. N. conf. *crimen*.

Denominatio) Denominatio successoris a vivente Episcopo facta, 52. 53. N. postea abrogata, *ibid.*

Denunciatio f.) **matrimonii publice proclamationis**) trahenda per sacerdotem denunciari debent, 936. T. duplex finis hujus denunciationis seu proclamationis, 936. N. apud nos tribus distinctis vicibus novi conjuges ex suggestu denunciatur, nisi specialiter dispensatio impetrata fuerit, 636. N. denunciatio ista fieri non debet, sicuti impedimentum fuerit compertum, 936. N. ante denunciationem presbyter investigare debet, utrum futuro matrimonio aliquid obfistat impedimentum 934. N. an omisso denunciationis clandestinum tantum reddat matrimonium, 937. N. trine proclamationes & denunciationes novorum conjugum vim premonitionis citationis cum adjuncta poena silentii habent, 940. T. 940. 941. N. quod limitatur distinctione, 941. N. post denunciationem, etiam accusari potest matrimonium, si accusator iuramento prebet, se ea, quæ obiecturus, postea didicisse, 941. 942. T. & N.

Denunciatio) de differentia inter denunciationem & inquisitionem, 1679. N. quid

quid de distinctione inter denunciationem Evangelicam, iudicalem, canonicam & regularem sentiendum. 1679. N. conf. 1688. seq. N. denunciatio præcursor processus Inquisitorii est. & hoc introducto, eius præparatio. *ibid.* de nequitia papali sub denuntiatione evangelica latente, 1679. 1680. N. denuntiatione evangelica quis uti potest contra eum, qui sub prætextu, quod pactum sit nudum, promissum implere recusat, 1377. N. quam abfione sub prætextu læsæ charitatis nonnulli denunciationem evangelicam in foro protestantium introducere alaboraverint, 1251. N. conf. 1680. N. it. 1694. & 1702. N. differentia denuntiationis evangelicæ a denuntiatione iudiciali, 1680. N. ubinam sit sedes denuntiationis evangelicæ, *ibid.* Denunciatio est evangelica abusive, 1681. N. Denunciatio iudicialis inventum est Innocentii III. *ibid.* huius pontificis intentio ex arcanis politicis papatus ostenditur, *ibid.* sub falso prætextu charitatis christianæ introducta & dicto evangelico palliata denunciatio evangelica 1681. N. fraudes, sub hac denunciatione latentes, 1681. 1682. N. omnis iudicialis denunciatio ex prætextu est evangelica 1682. N. nullam & inanem esse distinctionem inter denunciationem evangelicam & iudicalem, 1682. N. quatenus denunciatio in cap. 13. de iudiciis appellari possit evangelica, *ibid.* obscura definitio & natura denuntiationis evangelicæ, 1688. N. denunciationem evangelicam esse rem larissimæ ambitus, *ibid.* genuina definitio denuntiationis evangelicæ, 1688. 1689. N. an denuntiationis evangelicæ usus practicus universalis fuerit

apud Catholicos, 1689. N. an unquam usu recepta sit apud protestantes. *ibid.* semina tamen denuntiationis evangelicæ apud nos in usu esse, *ibid.* Zigleri doctrina de denuntiatione evangelica, an in doctrina Christi fundata sit, 1691. 1692. N. quando crimen in modum denuntiationis apponitur, Inscriptio non est necessaria, 1696. N. 1697. T. & N. denuntiationum peculiarem & diversum ab inquisitione constituunt processum, 1697. N. cur denunciatio iudicialis introducta, 1697. N. ad evangelicam denunciationem non ad iudicalem necessarium est, ut præcedat monitio charitativa, 1697. 1698. N. differentia accusationis & denuntiationis, 1698. N. regularis denuntiationis quid, 1699. N. quid iudicialis, *ibid.* quid evangelica sit, nesciunt ipsi canonistæ, *ibid.* nesciunt canonistæ quomodo denunciatio iudicialis differat ab accusatione & inquisitione. 1699. 1700. N. ubinam sedes denuntiationis evangelicæ sit. nesciunt canonistæ. 1700. N. denunciationem iudicalem & evangelicam parum differet, 1701. N. scopus & origo denuntiationis, *ibid.* clero non nocet denunciatio laicorum, 1702. N. vanus prætextus charitatis christianæ in denuntiatione evangelica, *ibid.* de quaenam denuntiatione Christus Matth. 18. v. 15. seq. loquatur, 1702. N. Denuncians non tenetur ad impensas suppeditandas, 1703. N. denuncians non tenetur ad talionis penam, 1705. T. an denunciantis poena durior sit quam accusatoris, crimine obiecto non probato, 1705. T. & N. an & quomodo denuncians possit puniri crimine probato, cum tamen non teneatur ad

probationem, 1706. 1707. *N.* homonymia denunciationis, quæ vel opponitur accusationi, vel synonymum est accusationis, 1707. *N.* testes & accusatores vel denunciantes eosdem fuisse apud Judæos, 1712. *N.* dolus & artes canonistarum intuitu denunciationis, 1716. 1717. *N.* limitationes & exceptiones canonistarum, quibus non opus habent prævia charitativa administratione in denuntiationibus 1717. *N.*

Depositis Causæ de suspensione & depositione clericorum ad iudicium ecclesiasticum pertinere perhibentur, 1263. *N.* qui capitale crimen perpetrarunt non ordinandi & ordinati deponendi sunt 549. *T.* & *N.* conf. *degradatio.* an papa possit deponere Reges, 2219. *N.*

Depositi num super deposito licita sit reconventio, 1480. 1481. *T.* & *N.*

Desertio malitiosa canonistæ non admittunt, per desertionem malitiosam dissolvi coniugium, ita ut parti desertæ aliud inire liceat, 830. *N.* Ecclesiæ tamen nostræ hoc admittunt, processu desertionis legitime peracto, *ibid.*

Desponsatio vocem despondere latini de sponsalibus tanum prædicarunt, 856. 857. *N.* in iure canonico vox desponsationis non tantum de promissione sponsalitia sed etiam de ipsos contractu matrimoniali usurpatur, 857. 934. *N.* clandestinæ desponsationes sunt prohibitæ & effectu carent, 857. *N.* distinctionem nostratium inter sponsalia publica & clandestina, non confundendam esse cum doctrina iuris canonici de clandestina desponsatione, 935. *N.* desponsationem clandestinam secundum canonistas etiam haberi pro sacramento *ibid.* distinctionem inter desponsationem clandestinam & legitimam

non oriri ex ratione sacramenti. *ibid.*

Devolutio de devolutionibus collationis beneficiarum, 409. seq. *T.* & *N.* an devolutiones collationum ob periculum ecclesiæ an vero ob lucrum percipiendum introductæ, 409. *N.* an post devolutionem circa collationem adhuc possit dispensari, 410. 411. *T.* & *N.*

Deus Blasphemiz Canonistarum, papam Deum vocantur, 963. *N.* fors Dei iudicium vocatur, 996. *T.* & *N.* iudiciorum Dei varia acceptio, definitio & antiquitas, 1735. 1736. *N.* de abusu divini numinis itemque fallacia intuitu iudiciorum Dei, 1740. 1741. 1742. seq. *N.*

Diabolus pactum cum diabolo duplex, 2001. *N.* quo pacto occasio data fuerit fabulæ de pactis diaboli cum sagis, 1976. *N.* de progressu & propagatione huius fabulæ, 1976. 1977. 1981. 1982. 1984. 1985. *N.* nihil in sacra Scriptura, nihil in iure Canonico & civili extat de pactis diaboli cum magis & sagis, 1988. 1989. *N.* plura de pacto diaboli cum sagis & magis vide *magia, saga.*

Diaconus Et Episcopis & presbyteris diaconi obedientiam debent, 278. *T.* & *N.* Origo & progressus diaconorum, 279. *N.* officium eorum olim fuit, ut eleemosynas curent, *ibid.* & 1159. *N.* postea diaconi ceperunt ministerii partes sublevare, *ibid.* Zigleri *Tr.* de Diaconis & Diaconissis commendatur, 279. *N.* Diaconi olim ut iudices interfuere conventibus sacris, 281. *N.* postea exelusi ab hoc officio per Episcoporum ambitionem, *ibid.* aliquando vices Episcoporum sustinuerunt olim diaconi in conciliis synodis subscripserunt, 281. *N.* qua ratione ceperint subijci Episcopis, 282. *N.* quod & propria

pria eorum culpa factum, ibid. sine iussa & permissa nec loqui, nec federe debuerunt in conventibus presbyterorum diaconi, 282. N. fastus presbyterorum, cum egeretur a diaconis Evangelium, 282. 283. N. sub religionis prætextu Episcopi diaconos famulis pares fecere, 283. N. Episcoporum custodia per diaconos, ibid. de Ministeriis Diaconorum in administratione Evcharistie, 283. 284. N. iam Apostolorum tempore ad prædicandum admissi sunt diaconi. 284. N. olim diaconi sacramenta distribuerunt, non confecturunt, 285. N. imo distribuendi potestas diaconorum postea restricta, ibid. & 286. N. de poenis gravibus in diaconos statutis, si non iussi & præter necessitatem distribuerint sacramenta, 287. N. Canonistarum hodiernorum doctrina de administratione sacramentorum diaconorum, 287. N. de ætate diaconi 295. N. quibus ritibus ordinetur diaconus, 1925. N. diaconus non proprie sacerdos sed tantum in sacris dicitur esse, 1965 N.

Dies de diei adjectione in collatione beneficii, 426. 427. T. & N. de sponsalibus in diem factis 799. T. & N. dies non est idonea ratio solvendæ obligationis 799. N. de diebus feriatis, vide *feria*. de numero dierum in citationibus iure civili statuto, 1420. N. tempus citationis in Saxonia est sex septimanarum & trium dierum, ibid. utrum dies assignationis vel notificationis aut inscriptionis computari debeat ad id, ut ab exceptione termini angustii excludatur citatus, 1420. 1421. N. utrum dies termini computandus sit in termino, 1421. N.

Dieta non ultra duas dietas jure novi-

or non ultra unam dietam extra diocesin commorantem delegatus ad iudicium vocare seu citare debeat, 1423. N. quid hic denotet dieta, ibid.

Diffusio effectus diffidationis, 2093. **Diffidatus** N.

Dignitas de digno, indigno & minus **Dignus** idoneo, 78. 79. N. aliquando dignus pro indigno habendus, 79. N. quis pro digniore habendus 79. N. an dignus munere Ecclesiastico præsumendus, qui non probetur indignus 80. N. poena indignum Episcopum promoventis, & indigni promoti Episcopi, 116. T. & N. quid dicatur canonistis dignitas, 463. N. quomodo dignitas, personatus & officium differant, 1294. N. quid de hac differentia sentiendum 1294. 1295. N. qui æminent illustrium dignitate, per se litigare fuerunt prohibiti, 352. N.

Dilatio Cur post oblationem libelli reo certæ induciæ seu dilaciones sint indulgendæ 1446. T. & N. hæ dilaciones sunt viginti dierum, 1446. N. in foro Saxonico tales dilaciones necessariæ non sunt, ibid. quæ dilaciones æstori ad probandam suam intentionem concedi possint, 1544. N. ad testes producendos certæ dilaciones concedendæ sunt, 1563. T. cur quarta huiusmodi dilatio præciò iuramento dari debeat 1563. N. iure novo imperii tertia dila ad producendum testes, non aliter, quam cum solemnitate legali indulgetur, 1563. N. aperta litium protractio per irracionales concessiones dilationum ad testes producendos. 1564. N. in praxi dilatio ad producendum testes prima, secunda, tertia, &c. non petitur regulariter ob productionem novorum testium, sed ob productionem primorum, ibid.

Dieta.

Dioecesis) Nullam esse inter legem dioecesanam & legem jurisdictionis differentiam, 48. N. 50. N. alienæ dioecesis vir præter proprii superioris licentiam ordinari non potest, 348. T. contraria praxis in terris Saxonis, 348. N. dioecesis territorium est Lancellotto, 437. T. & N. quid dioecesis sit, & quomodo differat ab Eparchia & Parochia, 999. N. quam legem dioecesanam spectent ad Episcopum, 1051. T. Confusissimam doctrinam esse canonistarum qui iura episcopalia distinctione inter ius ordinis, legem jurisdictionis & legem dioecesanam deducunt, 1051. N. omnes Ecclesiæ, monasteria & monachorum capellæ potestati episcopi, in cuius dioecesi sunt sitæ subsunt, 1071. T. utilitas huius potestatis episcopalis in ecclesiis & monasteria, 1071. N.

Dirimere) vox diremptionis etiam præ-
Diremtio) dicatur de istis negotiis, quæ multa sunt, aut nulla declarantur; 930. N.

Disciplina) Causa disciplinæ academi-
Disciplinæ) ca non admittit appellationem 1644. N. nisi excessus sit nimis *ibid.* de disciplina externa ecclesiastica, vide *censura ecclesiastica*. Vera disciplina ecclesiastica quænam sit 2132. N. an utilis & necessaria sit disciplina ecclesiastica 2222. 2223. N. an principes huic subiaceant 2223. 2224. seqq. N.

Dispensatio) Dispensationes Papæ vivaciter illegitimos natales, quosque se extendat, 363. N. Hæc dispensatio non difficulter in curia Romana impetratur, dummodo non deficiat pecunia, 363. N. de iniustitia dispensationum papalium, 435. N. Pontificum audacia dispensandi adversus canones & omnes constitutiones ecclesiasticas, adhibitis

formulis. *de plenitudine potestatis*, ita non obstantibus 433. N. de iniustitia dispensationis circa pluralitatem beneficiorum conferendorum, 440. seq. T. & 444. N. 461. N. dispensationis iusta sit causa, 444. N. an dispensatio valeat coram Deo & hominibus an vero proficiat saltem ad evitandas poenæ canonicas, 462. N. dispensationes papales in causis matrimonialibus pro lubitu fiunt, 839. N. arcanum politicum hinc latens, *ibid.* an in causa matrimonii propter bonum pacis recte dispenseretur, 839. T. & N. dispensationes quæ a Pontifice quandoque fiunt, improbantur ab ipsis aliquibus Pontificis, 1603. N. Dispensatio, quæ causa necessitatis & utilitatis in rebus dispensabilibus sit, Principum propria est. *ibid.*

Disensus) an mutuo consensu a sponsalibus licet recedere, 805. T. & N. 806. -- 809. N. 823. T. & N. an unius partis consensu a sponsalibus licita sit recessio? 809. N. vera ratio, cur, ne quidem mutuo consensu a contracto matrimonio recedi possit, 820. N.

Disensu) Arcanum papale, sub nomi-
Disentire) ne perversè agentium intelligere dissentientes, 159. N. Dissensio hominibus naturalis, *ibid.* an odio persequi debeamus dissentientes *ibid.* dissensiones contentionesque inter clericos quam exitiosæ reipubl. 160. N. exempla dissensionum in veteri ecclesia, 161. N. prudentia circa dissentientes adhibenda, 161. 162. N. pertinacia in dissentientibusculpat. 162. N.

Dissolubilitas) de dissolubilitate & insolubilitate matrimoniorum, vid *divor- sium*.

Ditatio) impia canonistarum doctrina veram pietatem consistere in ditatione cle-

cleri 1096. 1097. *N.* 1110. 1111. 1112. *N.*

Divinatio) quomodo divinatores distinguuntur post adulterium, non divortium, uti in nostris ecclesiis hoc decernitur, 829. *N.* canonistæ non admittunt, per desertionem malitiosam induci divortium, ita, ut parti desertæ aliud inire liceat 830. *N.* quod tamen admittunt ecclesiæ nostræ, processu desertionis legitime peracto, ibid. quomodo divortium & impedimentum matrimonii differant, 862. *N.* separatio alienigenarum apud Esram ad divortium, an vero ad impedimentum matrimonii sit referenda, ibid. gradus prohibiti ad divortium an vero ad impedimenta matrimonii pertineant, ibid. licita esse divortia ob graves causas quascunque a iudicibus examinandas, 883. *N.*

remissive, an post divortium ob adulterium parti innocenti liceat vivente parte ad vetera novum cum alia persona inire matrimonium, 889. *N.* Definitio divortii, 948. *T.* divortii & repudii differentia 948. *N.* *remissive*. quomodo divortium late, quomodo stricte sumatur, 948. *N.* latius patet divortii appellatio in iure canonico, quam in iure civili, 948. *N.* arcanum politicum, quod ius canonicum aliter usurpet vocem divortii, 948. 949. *N.* de dissolubilitate & indissolubilitate matrimonii neque ex dictamine rectæ rationis traduntur 949. 950. *N.* si unus inviro altero velit recedere a conjugio, an & quatenus divortium permitti queat, 950. *N.* si uterque con-

jux bona gratia a conjugio velint recedere, an tunc simpliciter permittenda sint divortia, *ibid.* an ex doctrina Christi licentia divortiorum refutari possit, 951. *seq. N.* Occasio disputationis pharisæorum cum Christo de licentia divortii, 951. *N.* dissensus Hillelis & Schammai de explicatione legis Mosaicæ circa divortia late, 951. *N.* levissimæ & ineptæ causæ divortiorum Sectæ Hillelianæ & Rabbi Aquibæ, 951. 952. *N.* dissensus pharisæorum, an obligetur maritus, ut in causâ adulterii uxorem dimittat, an vero saltem marito divortium facere liceat, 952. *N.* intentio pharisæorum de causâ divortii Christi sententiam desiderantium, & quis status controversi fuerit, 952. *N.* genuinus sensus illorum, quæ Christus ad questionem de divortiorum licentia respondit, 953. 954. *N.* an Christus etiam Schamæanæ Scholæ sententiam de divortii rejecerit, 955. *N.* varæ dissensiones antiquæ circa explicationem verborum Christi de divortii, 955. *seq. N.* in questione de divortii Christum verba legis Mosaicæ explicuisse, nec novam legem tulisse, 954. *N.* sententiæ noviorum Ictorum, quod hodie liceat summis imperantibus plures causas divortii præscribere, 956. *N.* Erodii sententia de divortii, 956. 957. *N.* variationes pontificiorum de dicto Christi: quos Deus coniunxit, homo non separet, 958. *N.* an recte ob vota monastica divortium fiat, 959. *N.* ratio pontificiorum, cur ob vota monastica divortium fieri possit, resellitur, 961. *N.* de termino præfigendo ei, quid monasticum statum transire se velle dicitavit, relicto conjugio, 960. 961. *T.* & *N.*, cur, non secuta

copula, per religionis ingressum matrimonium dissolvi possit, 961. T. quæ ratio rejicitur, 961. N. per sacri ordinis receptionem non dissolvi matrimonium, 962. T. ratio, cur non idem hic valeat, quod de religionem ingressis sancitum est, refutatur, 962. N. an infidelitas sit causa divortii, & quid circa hanc statuant pontificii, 881. 882. T. & N. 962, 963. T. & N. an & quatenus impotentia sit causa divortii, 963. 964. 965. T. & N. an si ætæ nimis foemina; incisio prius tentanda sit, quam ad divortium deveniatur, 964. N. an, si impotentes post divortium fiant potentes, hi iterum ad coniugium redire debeant, 965. 966. T. & N. an, si quis sciens impotentem duxerit, divortium tunc locum habeat, 965. 966. T. & N. ob fornicationem carnalem & spirituales divortia non fieri, sed separationem thori, 966. T. an hoc recte, *ibid.* N. utique per adulterium vinculum coniugii solvi 966. 967. N. an separata adultera per divortium sit recipienda si maritus simili crimine pollutus fuerit, 968. N. an si fornicatus spiritualiter ab infidelitate reversus fuerit, cogenda sit altera pars post divortium semel factum eum recipere, 969. T. & N. an post vorum contractum & factum professionem status monastici derimendum sit matrimonium, 972. 973. N. qui vivente adultera & separata uxore secundam consciam illius duxit, etiam prima mortua separandus est a secunda, 978. T. an hoc recte, 978. 979. N. an inactione in alterius coniugium obitum adhibita, inter superstites contractum matrimonium divortio dirimendum sit, 982. T. & N.

Docere) an & quomodo puniantur acci-

pientes pecuniam pro concedenda docendi licentia, 1880. 1881. seq. T. & N. cur prohibita sit a pontifice concessio licentiæ docendi pro pecunia, 1882. N.

Documentum) ad recognitionem documentorum speciale mandatum requiritur, 1339. N. conf. *instrumentum*.

Dogma) ubi de dogmatibus fidei agitur, Ecclesiæ nomine pontificii papam Romanum intelligunt, 1197. N. quæ dogmata stilo canonistico & sensu evidenter abusivo ad dogmata religionis referantur, 1253. 1254. N.

Dolus) error & dolus non confundendi, et si eos confuderit Ius canonicum, 850. N. quomodo convenient & differant error & dolus, 850. 851. dolus semper nocere debet decipientis 851. N. cur canonicum jus in materia coniugii de errore quidem agat sed non de dolo, 851. N. in materia matrimoniali error unius regulariter cum dolo alterius est coniunctus, *ibid.* an homo dolosus in accidentalibus matrimonii, si quæ sint, debeat lucrum ex dolo suo sentire, 851. N. an pontificiis debeat doctrina, quod ob dolum matrimonium consummatum non possit nullum declarari, 871. N. dolus in puniendis delictis imprimis attenditur, 2214. N. qualis dolus requiratur ad incurrendam excommunicationem, 2214. N. quatenus contumacia dolo æquiparetur, 1427. N.

Domesticus) quot modis domestici dicantur, 1561. N. domestici non possunt esse testes, 1561. 1562. T. & N. quando admittantur, 1562. N.

Dominicani) non monachi sed religiosi κατ' ἐξοχήν appellari volunt, 346. N.

Dominium) Episcopi maiores sunt non *Dominus*) domini, 311. T. & N. Iustitia

Justinianus res sacras sanctas & religiosas catalogo rerum, quæ in dominio esse possunt, exclusit, sed Pontifex reponit, 426. 427. N. in nullius dominio sunt ecclesiæ, 1056. N. quale dominium in emphyteusi, & quale in contractu censuali transferatur, 1056. & sæpe disquisitum est inter pontificios, cuius sit dominium bonorum & reddituum ecclesiasticorum, 1162. N. Prælatum non est dominus rerum ecclesiasticarum sed procurator, 1162. T. 1325. N. controversia de domino fructuum in bonis ecclesiasticis, 1161. N. Ecclesiæ Romanæ id demum proprium dici solet, quod nunquam eius egreditur dominio, 1195. 1196. N. per quasi dominum quem intelligunt canonistæ, 1325. N. Prælatos, administratores ecclesiæ & similes, nec ecclesiæ, nec rerum sacrarum, nec beneficiorum, nec reddituum dominos esse, 1325. N. domini litis natura, 1337. N. Domini litis nullus in praxi est usus, 1337. 1338. N. Procurator dominus litis factus substituere sibi non valet, 1341. T. & N. quando quis fiat dominus litis, 1341. N. excommunicatio non privat rerum dominio, 1361. N. an hæretici capaces sint domini, 1497. N.

Domus) Ex deductione in mariti domum matrimonium colligere licet, siquidem non invita deducta fuerit, 812. N. vide *Cohabitatio*, quatenus deductio sola uxorem vel sponsam non faciat, 978. N. an deducta in domum postea abscedens alii nubere possit, 977-978. T. & N. an in privatis domibus possit celebrari missa, 994. T. & N. sacræ domus quæ sint, 1034. N. hos esse immunes, *ibid.* T. & N. quæ domus religiose vocentur, & cur ita dicantur, 1076. T. & N.

Dona) quæ dona iudices possint accipere, 1608. N. quomodo & hic peccetur, 1605. 1606. N. an iudici ecclesiastici permittum tantum sit, non seculari, ut dona accipiat, 1606. N. unicum & simplex Simonie obiectum sunt dona spiritualia, 1819. N. definitio donorum spiritualium, *ibid.* an Candidati ministerii, qui testibus in ecclesiastica beneficia grassantur, pecuniam pro donis spiritualibus offerre, vel salvere debeant, 1820. N. Candidatos ministerium per simoniacas artes, ut dicitur, adeptos, erogationem donorum spiritualium sui iuris neutiquam facere, 1821. N. dona spiritualia non ab erogatione ministerii ecclesiæ, sed immediate a Deo expectanda sunt, 1821. N.

Donati) Donati qui sint & quomodo differant a fratribus laicis & convetis, 547. 548. N.

Donatio) De donationibus Ecclesiæ a Constantini M. temporibus usque nostram ætatem factis, 1023. N. *remissive*. De falsa & supposititia donatione Constantini M. *ibid. remissive*. An donatio remuneratoria annullanda sit, si magni valoris res Ecclesiæ sine consensu capituli alienata fuerit, 1171. N. donatio remuneratoria proprie non est Donatio, 1171. N. Donatio ex mera liberalitate substantiatur, *ibid.*

Dormiens) Dormiens mutilando vel occidendo hominem nullam incurrit irregularitatem, 354. T. & N. num dormiens possit baptizari 650, 651. T. & N.

Dos) Dotatione Ecclesiæ acquiritur
Dotatio) jus patronatus, 470. T. & N. quid sit dotatio ecclesiæ, 471. T. si alius dotavit, alius ædificavit, utrique jus patronatus competit, 471. N. quan-

ta & qualis dotatio seu dos requiratur, 471. N. an dotatio sibi arum spuriarum clericorum iusta causa sit alienationis bonorum Ecclesiarum, 1170. N. ratio dari non potest, propter quam causæ dotales ad iudicium Ecclesiasticum trahi debeant, 1251. N. de dote ecclesiarum, antequam exstruatur, constitutenda, 1001. N. nihil interest a quo dos ecclesiarum constituitur, 1002. N. cuius onus ecclesiam dotandi incumbat, si hæc ædificata jam est sed nondum dotata, 1002. N. pactum, per quod filia dote contento hæreditati paternæ renunciavit, quatenus teneat, 1389. 1390. N. an & quatenus ob hæresim maritorum dotes uxoribus confiscandæ sint, 1934. 1935. T. & N. si possessiones pro non numerata dote genero a socero pignori obligatæ sunt, fructus ex hoc pignore percepti in sortem computari non debent, 2057. T. circa rationem huius non conveniunt canonistæ, 2057. N.

Duellum) de Duellis clericorum, 182. N. de antiqua consuetudine judicialium probationum per Duella, 182. N. 1738. 1739. N. hæc clericis interdicitur 182. N. exempla clericorum probatione per Duella utentium, 1739. N. de impietate iudicii duellorum, 1742. N. 1750. N. an iustitia duellorum in judicialium exemplo Davidis probari possit. 1751. 1752. N. non confundenda duella judicialia & extra judicialia, *ibid.* quid sentiendum de duellorum extrajudicialium, iustitia, *ibid. remissive.* quid de Duellis veterum Germanorum aliorumque Populorum, si actor probare non posset accusationem, sentiendum, 1753. 1754. N.

Ebrietas) De vinolentia & ebrietate Clericorum, 175. T. 177. 178. N. *Ecclesia*) Ecclesiarum ordines sunt Doctores & Auditores, 24. N. De regimine Ecclesiastico, vid. *Regimen.* an Ecclesia sit status a statu civili distinctus. 33. N. Primitivæ Ecclesiæ ne quidem potuerunt esse status, 33. N. distinctio inter Ecclesiam plantandam & plantatam quam imponat latente arcano politico 47. N. Regimen Ecclesiæ debet esse spirituale, 46. N. An ex mutatione status Ecclesiæ mutationum in Episcopis, an vero & mutatis moribus Episcoporum mutatio status Ecclesiæ deducenda sit 46. N. de origine luxur & avaritiæ Episcoporum & Clericorum in Ecclesia, 1157. 1158. 1159. *seq.* N. Ecclesia Romana an prima & caput cæterarum 52. N. Et an mater reliquarum, 53. N. Cur Ecclesia dicatur viduata 58. N. an Ecclesia possit per alium hæc vicarium regi 209. N. qua occasione hic mos introductus, *ibid.* Conjugium inter confirmatum Episcopum & Ecclesiam spirituale 121. T. arcanum Papisticum de coniugio inter Ecclesiam & Episcopum, 223. 224. N. quot modis coniugium hoc dissolvatur, 223. 224. T. de abusu latini sermonis in Ecclesiis & templis, 307. N. An in Ecclesiæ potestate sit sacramenta instituere, 308. N. vox Ecclesiæ quid in sacris literis denotet, 586. N. An in scriptura s. locus inveniat, ubi Ecclesia pro solis docentibus accipitur 586. N. Canonistæ per ecclesiam solos Clericos intelligunt, exclusis Laicis 587. N. in quem finem hoc fiat, *ibid.* an Ecclesia exempta esse debeat a iurisdictione magistratus civilis, 587. N. cur occultare soleant

Pon-

Pontificii sententiam suam, per Ecclesiam solum clerum intelligi 587. N. forma essentialis Ecclesiae consistit in unione intrinseca cum Christo 637. N. Ecclesiae baptismates quae fuerint 666. N. an ritus benedictionis primis Ecclesiae seculis in conspectu & facie totius Ecclesiae fuerit factus 939. N. de vocabulo *Ecclesia*, 990. N. *Remissive* quibus ex causis ecclesiae vocem Canonistae a genuino sensu detorserint, ita ut vel pro Clero vel pro Templo etiam usurpetur 990. N. *Remissive*. Ferebus esset significatus Ecclesiae, quatenus sumitur pro templo, nisi templa ipsa haberentur pro rebus spiritualibus, 991. N. an necessaria sit templorum consecratio, 991. N. Cæmeteria olim templorum vice fuisse, 992. N. ob quas causas novae construantur Ecclesiae, 994. 995. 996. seqq. T. omnis mutatio Ecclesiarum, cum consensu superioris fieri debet, 995. N. unam Ecclesiam posse in duas dividi, 995. T. mutatio Ecclesiarum ad potestatem Ecclesiasticam externam, quae Principi competit, pertinet, 995. N. quid sint Ecclesiae baptismates & unde dictae 995. N. quae sint Ecclesiae cathedrales collegiatae, & parochiales, & quomodo distinguantur 995. 996. N. an omnis parochialis ecclesia etiam sit baptismalis, 996. N. Requisita Ecclesiae parochialis, *ibid.* an plures Ecclesiae baptismates in una terminatione fieri possint, 996. T. sitis est de terminatione duarum matricum. Ecclesiarum, a quoniam haec sit dirimenda, 996. T. & N. cur obstante iuramento de bonis Ecclesiae non alienandis Episcopus novam possit construere Ecclesiam, 997. T. & N. ob commoditatem plebium novam Eccle-

siam constitui posse 997. T. Sed tamen a filiali Ecclesia matriçi competens honor exhibendus est, 998. T. Ecclesia Matrix & Ecclesia filia quae sint, 998. N. ad divisionem Parochiarum in plures Ecclesias quae requirantur, 998. N. Cur pro leprosis nova possit aedificare Ecclesia 998. T. & N. quid Episcopus circa aedificationem ecclesiae in propria parochia observare debeat, 999. T. & N. ad construendam ecclesiam novam Episcopi civitatis consensum requiri, 1000. T. an Ecclesias conservandi munus Episcopis ex iure divino competat, 1000. N. quando & qua ex ratione Episcoporum consensus ad existendam novam Ecclesiam requisitus primum fuerit, 1000. N. Prae deliberanda in extruptione Ecclesiae 1000. N. quid porro Episcopus attendere debeat in extruptione Ecclesiae 1000. 1001. N. etiam post consecratam ecclesiam Principis imperium saluum in eam manet, 1001. N. de dote Ecclesiae constituenda, 1001. N. qui Ecclesiam dotare teneatur, 1002. N. de Cruce figenda in extruptione Ecclesiae 1002. T. & N. de laminariis necessitate & abusibus in Ecclesiis, 1002. 1023. T. N. an per novi operis nuntiationem aedificatio Ecclesiae possit impediri 1003. 1004. T. & N. aedificans Ecclesiam sine consensu Episcopi an amittat jus patronatus 1004. 1005. T. & N. quomodo olim consecrata fuerint Ecclesiae, quomque superstitiosi illi ritus fuerunt 1005. 1006. N. Ecclesiam debere consecrari 1005. T. quis effectus sit consecrationes Ecclesiarum *ibid.* Hodie Ecclesias non consecrari sed benedici, *ibid.* quando ecclesia & splendidiora illa aedificia aedificari coeperint, 1006. N. num

INDEX

veteres Christiani eiusmodi basilicas habuerint, *ibid.* quo tempore consecrationis Ecclesiarum ritus introducti fuerint 1006. 1007. N. an ad cultum divinum peragendum necessaria sit consecratio ecclesiarum, 1007. N. cuiam potestas consecrandi ecclesias competat, 1007. T. & N. an Episcopus simplici sacerdoti hanc potestatem mandare possit 1007. Non licuisse olim consecrationis festivitatem instituere sine mandato & auctoritate imperatoris, 1007. 1008. N. quomodo hoc ius ad Romanos Pontifices translatum 1008. N. desertos fuisse præfules Galliarum factum Pontificis, quod in Gallia basilicam noviter exstructam consecrare voluerit, 1008. N. qua ratione consecrandi, potestas ad solos Episcopos pervenerit, *ibid.* Ecclesia semel consecrata non debet amplius consecrari 1009. T. supersticio comparatæ consecrationis templorum cum baptismo, 1009. N. de Ecclesiæ pollutione & expurgatione vide *pollutio*, *expurgatio*, de reconciliatione ecclesiarum vide *reconciliationio*. Distinctio inter reconsecrationem & reconciliationem Ecclesiarum, 1011. N. quam tamen ius Canonicum ignorat, 1011. 1012. N. propter altaris detrimentum, altare quidem, sed non ecclesiam iterum consecrandum esse 1012. 1013. T. quæ ratio 1013. N. de consecratione portarum Ecclesiarum, vide *porta*. origo superstitionis, quod nulum templum consecrari debuerit, in quo non conditæ essent aliquæ sanctorum reliquæ 1014. N. Ferri non potest. quod non Deo solum, sed & sanctis ædificentur & conferentur ecclesiæ 1006. N. origo superstitionis dedicandi Ecclesias martyribus & sanctis, 1014, 1015. quo tempore consecrari possint ecclesiæ, 1015, 1016. T. & N. Basilica

& Ecclesia quomodo differant, 1016. N. promiscue tamen sæpe ista vocabula usurpari, *ibid.* non debere consecrari ecclesiam ubi sepulta sunt corpora infidelium, 1016. T. non ædificandas esse ecclesias in locis, ubi sepulturae sunt, 1016, 1017. N. de testis consecrationum seu dedicationum Ecclesiarum celebrandis vide *Ensaenia*, ad quem onus reparandæ vel emendandæ ecclesiæ spectet, 1019. 1020. T. & N. Summa tractatus Hospiniani de templis 1020, seqq. N. Refutatio Anabaptistarum, omnia templa improbantium, N. 1020. *remissive*. Orthodoxos templorum hostes esse, refutatur *ibid.*, *remissive*, de templorum origine, progressu, usu & abusu rebusque ad templa spectantibus, 1020 1021. 1022. 2023. N. *remissive*. De origine & vero usu consecrationum & dedicationum templorum, 1023. N. *remissive*. de origine & progressu bonorum Ecclesiarum, 1023. N. *remissive*. De donationibus Ecclesiasticis, vide *donatio*. De unionibus Ecclesiarum, vide *unio*, de defensoribus seu advocatis Ecclesiarum vide *defensor*. de immunitate Ecclesiarum vide *immunitas*. Ecclesiam debere esse domum orationis, 1034. T. an in ecclesiis possint sententiae ferri & processus institui, 1034. 1035. T. durities & defectus juris canonici ratione huius, 1035. N. Consilia publica, nundinae, & negotia secularia non debent tractari in ecclesiis, 1036. T. contraetus in Ecclesia initi validi sunt, 1036. N. quæ secularium negotiorum tractatio in Ecclesiis facta valeat, *ibid.* an & quæ convivia fieri possint in Ecclesiis 1037. T. & N. an eadem, quæ in ecclesiis consecratis fieri prohibita sunt etiam de non consecratis & oratoriis sint intelligenda, 1037. 1038. T. & N. de Apylis in Ecclesiis vide *Apy-*
lun

lum, de bonis Ecclesiæ, vide *Bona*. Exemplum concessionis ecclesiarum in Emphyteusin 1056. *N.* qua ratione Episcopus eximere possit Ecclesias à sua potestate. 1056. *N.* omnes Ecclesiæ in diocesi, etiam monasteria & monachorum capellæ sub sunt Episcopo, 1071. *T.* utilitas potestatis Episcoporum in Ecclesiis & Monasteria in diocesi sita, 1071. *N.* Ecclesiarum violatores an simpliciter privandi sint sepultura ecclesiastica, 1102. 1103. *T.* & *N.* de redditibus Ecclesiæ vide *Reditus*. Fabrica Ecclesiæ quid sit, 1119. 1120. *N.* legatum pro anniversario Ecclesiæ quid, 1120. *N.* quod relinquitur Episcopo, de eo nihil participat Ecclesia parochialis, sed cathedralis tantum. 1124. *N.* de œconomio Ecclesiæ, vide *œconomus*. de alienatione rerum Ecclesiasticarum, vide *alienatio*. Ecclesiæ conditionem Episcopus meliorem facere potest, non deteriorem 1162. 1163. *T.* quid hic sit, deteriorem facere statum ecclesiæ 1163. *N.* quando Ecclesiæ ex mutuo Prælati obligetur 1170. *N.* ex qua fideiussione obligetur Ecclesia 1170. *T.* & *N.* relictum sacerdoti pro anima, censetur relictum ecclesiæ, 1198. *T.* ratio hic inadæquate. 1195. *N.* quid Ecclesia apud Pontificis contineat, in temporaliis, quid in spiritualibus 1197. *T.* & *N.* Clerico ingenuo, successoribus ab intestato deficientibus, ecclesia succedit 1203. *T.* & *N.* Respubl. de Ecclesia improprie dicitur, 1207. *N.* adduntur rationes *ibid.* vere & proprie ecclesia tantum exsanctis & credentibus constat, *ibid.* de regimine Ecclesiæ vide *regimen*. de abusu distinctionis inter Regimen seu potestatem Ecclesiæ internam & externam, 1230. 1231. *N.* hæc distinctio merum pallium est summitatis pontificiæ 1231. *N.* num

procurator Ecclesiæ desinat esse procurator morte Episcopi, 1370. 1371. *N.* ecclesia necessariæ probationis omissione læsa, etiam adversus ecclesiam restituenda est, 1566. *IT.* Ecclesia habet beneficium restitutionis in integrum, 1663. 1664. *T.* & *N.* Ecclesia omnia beneficia de jure communia, competentia cum minoribus habet communia 1663. *N.* in contrahibus melior conditio ecclesiæ quam minorum 1671. 1672. *N.* melior conditio ecclesiæ, quam minoris, quod illa directo adversus lapsum temporis restitutionem petere possit, hic vero in subsidium, si a tutore indemnitate consequi nequeat. 1672. *N.* plura de restitutione ecclesiæ vide *restitutio in integrum* Ecclesia contra ecclesiam restitui potest 1672. *N.* prælati vices suas vel ecclesias alii sub certo censu committente puniuntur. 1799. *T.* & *N.* qui in ecclesiam committit, frustra implorat ecclesiæ auxilium, 2173. *T.* quid sentiendum de consuetudine, qua quis cautionem dat curatorem de parendo mandatis ecclesiæ 2205. *T.* & *N.* quæ & quanta sit ecclesiæ potestas, 2219. seq. *N.*

Ecclesia collegiata) vid. *Collegiata Ecclesia*.

Ecclesia Minister) vid. *Minister Ecclesia*.

Ecclesiastica bona) vid. *Bona*.

Ecclesiastica persona) vid. *persona*.

Ecclesiastica potestas) vid. *potestas Ecclesiastica*.

Ecclesiastici redditus) vid. *redditus*.

Edictalis citatio) vid. *citatio*.

Egestas) non paupertas sed egestas facit suspectos testes 945. *N.*

Ejecta) quæ sit? 366. *T.* ejectam ducens non potest ordinari, 365. *T.* ejectam ducens mœchatur 365. *N.*

Electio) quid sit? 7. *T.* inepta distinctio inter electionem & postulacionem 57. *N.* alim

Episcopos etiam populus eligebat, 59. N. olim Episcopos non electi nisi quos populus probaverit 71. 72. N. quid Justinianus ratione Juris eligendi Episcopum populo competentis constituerit 72. 73. N. falsa Bellarmini sententia ex conniventia saltem Papæ populo hoc jus permissum esse, *ibid.* quando populus jure eligendi privatus fuerit, *ibid.* populus diversimode concurrebat ad electionem 73. N. populus per constitutionem Justiniani non penitus ab eligendi actu exclusus *ibid.* exclusio hæc populi seculo demum 13. secuta 74. N. apud Pontificios soli Canonice capitulo Episcopum eligunt 58. N. an & quatenus verum sit, jus eligendi Episcopum toti Ecclesiæ competere jure divino & an huic juri renunciari aut id a magistratu auferri possit, 59. N. an in electione Episcopi eorum, qui jus eligendi habent citatio præcedere debeat. an verò sufficiat, modo vocandorum nomina promulgentur, 60. N. quæ questio etiam in electione Imperatoris Romani agitata 60. N. an casu ad electionem Episcopi accedere impedito liceat vorum demandare uni vel pluribus de capitulo, 60. T. in Gallia hoc non licet, 60. 61. N. utilitas hujus moris 61. N. Cur Procurator vel mandatarius ad eligendum non possit alium suo nomine eligere, 61. T. & N. quod limitatur *ibid.* T. & N. quatenus plures ad eligendum mandatarii admitti possint, 62. N. Licet in solidum dati non sint, *ibid.* N. Electio apud Canonistas causa spiritualis 62. N. an absens per literas votum suum dare possit, 63. T. & N. arcana, cur ea quæ in electione Episcoporum alias observantur, non æque obtineant in electione Pontificis Romani 64. N. tres modi eligendi Episcopi inuentum est recentioris Eccle-

sie, 65. N. quatuor eligendi modi in electione Pontificis 65. N. Exemplum electionis per inspirationem 65. N. alia hujusmodi electionis exempla non suppetunt, 65. N. & quid de ipsa Matthiæ Apostoli electione per inspirationem sentiendum, *ibid.* Electionis per inspirationem nullus hodie usus, 66. N. an populi electio fieri possit per inspirationem, 66. T. & N. quomodo electio per scrutinium fiat, 67. T. inepta doctrina de oppositione minoris partis eligentium tanquam fauoris contra partem numerosiores, 68. T. & N. an in electione iusta presumtio sit pro parte duplo maiore, quod sanior sit, 69. N. hodie vincit numerus maior in electione, 69. de electione per compromissum, deque eius usu hodierno, 69. T. & N. pluribus vid. *compromissum*, an exempla electionis Matthiæ & Diaconorum in Actis Apostolicis regulam faciant, 71. 72. 73. N. olim Clerus omnis concurrebat ad electionem, 73. N. Arcanum electionis ad solos Canonicos restrictæ, 74. N. damna inde orta, *ibid.* quando hoc ius in solos Canonicos translatum 75. N. Modi ius electionis acquirendi 74. 75. T. an hi recte auferantur laicis 75. N. ratio, qua laicis hoc ius denegat Lancellottus, rejicitur, 76. T. & N. an excommunicati admitti possint ad eligendum 76. T. & N. quibus modis iure eligendi quis priuatur, 78. T. & N. Controversiæ de electione indigni. 78. 79. N. male excluduntur laici ab electione, 80. N. an Principi ius eligendi Episcopum denegandum, 80. T. & N. an & quatenus privandi potestate eligendi Episcopi, qui scientes indignum eligerunt 100. T. 101. N. an & quatenus seipsum ad eligendum reddat inhabilem, qui indignum Episcopum sciens elegit, 101. T.

T. & N. differentia inter electionem & postulationem 106. 107. 108. N. inter nominationem, postulationem & electionem non adeo limitate distinctum fuisse, 110. N. electus intra mensem consentire debet electioni, 111. T. an electione jus acquiratur electo. 111. T. & N. Distinguendum in hac quaestione, 111. 112. N. quomodo electio in veteri Ecclesia facta, 112. N. electiones Papa sibi vindicavit, & damna inde resultantia, 113. 114. N. nova explicatio doctrinae de maiore vel saniore parte eligente 118. N. an electio iuri, non gratiae, innitatur, 119. N. ad opponendum crimina & defectus contra electionem speciale mandatum requiritur, 1338. N. in electione ab uno vice omnium electionis pronuntiatio per verba singularis numeri fieri potest, 1599. N. inutilis huius ratio ostenditur 1599. 1600. N. electionem pariter ac ordinationem per acceptam pecuniam simoniacam fieri posse 1856. T. & N. quomodo hoc intelligendum, 1856. N. si Simonia commissa fuerit in consecratione, propter quam irrita ea existat, num ex hac irrita etiam fiat electio, 1857. N. Simoniace electus dicitur, etiamsi quid eo ignorante datum vel promissum fuerit, 1857. T. & N. 1862. N. an Episcopus possit dispensare circa electionem simoniace factam 1857. 1858. T. & N. 1862. N. num electio fiat simonica, si quid in dispendium eligendi datum 1859. T. & N.

Eleemosyna cur & an recte eleemosynae, ieiunia & orationes a Pontificiis operis satisfactoria dicantur, 736. N. Clerici possunt ex iusta causa eleemosynam facere de bonis ecclesiasticis 1199. 1200. T. eleemosyna non datur propter meritum 1200. N. eleemosynarum nomen male applicatur ad profusiones Pontificum

1200. 1201. N. Condicio eleemosynarum est haec, ut fiant cum iustitia, non ex alieno vel ex rapina, 2013. N. 2037. N. poena presbyteri vel clerici qui eleemosynas a sacrilego fure accipit, 2012. 2013. T. cur non eadem poena afficiatur clericus, qui a iure quovis eleemosynas accipit, 2013. 2014. N. *Emtio*) Simile de pacto emendi vendendi optime quadrat ad negotium sponsaliorum 808. N. an in emtione venditione recedi possit a tractatibus 808. 809. N. an in emtione venditione & aliis contractibus, ubi magis de re quam persona sum sollicitus, indistincte error circa personam impediatur consensus 869. N. origo & occasio emtionis cum pacto de retrovendendo, 2030. 2031. N. 2032. N.

Emphyteusis) Exemplum concessionis Ecclesiarum in Emphyteusim 1056. N. quale dominium in Emphyteusi transferatur 1056. N. Precaria in antiquis chartis sumitur, pro emphyteusi bonorum ecclesiasticorum, 1175. N. Cur Ecclesia Emphyteusim in praediis suis receperit, *ibid.* quales res in emphyteusim a Praelato Ecclesiae dari possint 1181. seqq. T. natura & praecipua nota emphyteusos antiquae & hodiernae, 1181. N. emphyteusis a subtiliore parte culturae sic dicta est, *ibid.* unde hodieum in fertilibus & urbanis praediis nomen emphyteusos manserit, 1181. 1182. N. Divisio Emphyteusos in civilem & Ecclesiasticam, 1182. N. quid de differentia sentiendum, quam nonnulli inter emphyteusim ecclesiasticam & civilem ratione transmissionis ad heredes constituunt 1182. N. Expelli quis potest emphyteusi Ecclesiastica ob non solum Canonem per biennium 1183. T. & N. in hoc differt En-
K (14)
phy-

phyteusis ecclesiastica a civili, 1183. N. alia differentia civilis & ecclesiastica emphyteusos 1183. N. caducitas ipso jure Emphyteusos ob non solutum canonem quomodo intelligenda 1183. N. Expulsio emphyteutæ qualis esse debeat, 1183. N. Emphyteutam canonem ad ædes domini suis sumtibus ferre debere 1183. 1184. N.

Encaenia) de festivitatibus antiquis consecrationum ecclesiæ, 1018. N. per singulos annos festa consecrationum Ecclesiarum celebranda, quæ dicuntur Encaenia 1018. T. & N. de Encaeniis templi Hierosolymitani, 1018. N. *remissive* De moralitate Encaeniorum 1018. 1019. N. Falsum est, Christum exemplum & formam dedisse encaeniis aut ea præcepisse, 1019. N. an ab encaeniis Judæorum necessitas encaeniorum apud Christianos possit derivari, *ibid.* Triâ genera Encaeniorum apud Judæos *ibid.*

Episcopus } Distinctio Episcoporum a
Episcopatus } Presbyteris, 28. N. Imperium Episcoporum in reliquos presbyteros & clerum alter gradus arcanorum politicorum papatus 25. N. 23. N. Ziegleri sententia de Episcoporum & Presbyterorum differentia 29. 30. N. an potestas Episcopalis independens sit ab imperio civili, 30. N. Triplicis an quadruplicis ordinis Episcopi, 30. T. & N. Episcopi quando & quomodo coeperint, aliis Episcopis subijci, 30. 31. 32. N. an origo Episcoporum metropolitanorum Apostolis debeatur, 31. 32. N. Episcopus i. e. inspector, 44. N. Nulla inter Episcopos & Presbyteros differentia 45. N. Jura Episcoporum in primitiva Ecclesia incognita 45. 46. N. Quam per Jura Episcopalia corrupta ecclesia fuerit 46. N. Præ-

rogativæ Episcoporum præ reliquo clero non juri divino, sed novellis & ecclesiasticis regulis debetur. 47. N. Triâ genera jurium Episcoporum 47. N. quartum genus jurium Episcoporum, 49. N. arcana politica in distinctione hac jurium Episcoporum, *ibid.* Jurium Episcoporum recensio distinctior 49. 50. N. objectio nova contra triâ genera jurium Episcoporum, 50. N. an ab Episcopo vivente successores denominari poterit, 52. 53. N. qualis esse debeat Episcopus, 87. T. an hæc requisita attendantur hodie a Pontificiis in electione Episcoporum, 87. N. Extraneus an in Episcopum eligi possit, 89. N. an spurius 89. 90. N. an filius naturalis, *ibid.* an filii Clericorum *ibid.* an servi & liberti *ibid.* Integer corpore Episcopus sit oportet 90. N. an castratus eligi queat Episcopus 91. N. an monoculus. *ibid.* fama candidus & sine crimine Episcopus sit oportet, 90. T. 91. N. de moribus nostrorum ministrorum ecclesiæ querela, 91. N. consilium de emendatione morum istorum, 92. N. praxis hujus consilii, *ibid.* monita circa hoc consilium, 93. N. de eruditione Episcopi, 93. N. & quas disciplinas callere eum oporteat, 93. 94. N. an legisse scriptores ethnicos eum deceat, *ibid.* monita circa studium pietatis in Episcopo futuro, 94. N. qualis religiositas in Episcopo requiratur 95. N. virtutum Episcopi recensio & quales sint 95. 96. N. quid de ætate Episcopi observandum, 96. T. 96. 97. N. exempla puerorum electorum, 97. N. arcana pontificia in eligendis pueris *ibid.* an ætas Christi legem faciat circa ætatem Episcopi 197. 198. N. an Apostolus ætatem veritam definiverit, *ibid.* alius argumento quæ-

stus

fitus color, pro defendenda ætate trigesima in Episcopo. 93. N. Per gradus ad dignitatem Episcopalem ascendendum. 98. T. & N. origo huius regulæ *ibid.* N. & quomodo in fraudem eius peccatum 99. N. querela de moribus nostris, quibus per saltum ad superintendendum officium ascenditur, 99. N. Exempla indignorum Episcoporum plurima 100. N. & indoctorum *ibid.* item vitiosissimorum, 101. N. an Neophyti ordinari queant Episcopi, 101. T. Exempla Neophytorum in Episcopos electorum 101. 102. N. quomodo sub excusatione horum exemplorum papismus lateat, 102. N. an ad futurum Episcopum requiratur paupertas aut vilitas status, 103. 104. 105. N. nimia & irrationalis Episcoporum eminentia, 147. N. irreprehensibilitas & sanctitas in Episcopo, 147. N. Episcopi an ideo irreprehensibiles dicendi, quia ab omnibus ordinibus electi, 148. N. Compendium virtutum Episcopaliū ex doctrina Pauli, 188. N. Cur Episcopi virtutibus debeant præcellere auditores, 150. N. Episcopum an vita aulica deceat, 152. 153. N. an militia armata, 154. N. an Episcopus deferere ecclesiam possit tempore pestis, 155. N. an persecutionis tempore possit ecclesiam deserere, 155. 156. N. de subtili superbia spirituali Episcoporum 156. N. plura de ambitione Episcopali sub larva pietatis & sanctitatis fallente, 157. N. doctrina de pia severitate Episcoporum examinatur 158. 159. N. doctrina de dissensionibus & contentionibus inter clericos, 160. 161. 162. N. crimen hæretificationis in Episcopis culpat, 162. N. de pietate Episcoporum, 163. N. eorumque cura animarum, *ibid.* de concionibus & prædicationibus Episcoporum 164. N. eorum ignorantia & pi-

gritia *ibid.* probitas & eruditio coniungende in Episcopo 165. N. avaritia Episcoporum notatur, 165. 166. 167. N. conf. avaritia an Episcopos spectaculis operam dare deceat. 167. 168. 169. seq. T. & N. an Comædiis interesse illos dedeceat, 163. N. Episcopi pauperes recipere tenentur, 173. 174. T. & N. de sobrietate Episcoporum, 175. N. Episcopalis an monachalis status perfectior, 200. N. assecutus simoniace, sed ignoranter Episcopatum, alium Episcopatum consequi potest 251. T. & N. Episcopi officium est suadere non cogere 311. N. jus dignitatis Episcopalis an personæ, jus administrationis vero in loco cohercat. 241. 342. N. hodierni Episcopi, Archiepiscopi, Abbates, a veteri disciplina longissime recedunt, 331. 332. N. ratione Episcopatum olim non dabatur expectativæ, 436. N. quod ipsum tamen Papa affectare non erubuit, 436. 437. N. Jure canonico Episcoporum potestas magis est absoluta, quam Prælatorum regularium, 729. N. Episcopum ea quæ jurisdictionis inferioribus Episcopis demandare posse, sed quæ sunt ordinis inferioris gradus clericis committere non valere 1016. T. quæ debeantur Episcopo, & quæ ad eum spectent, 1049. 1050. T. confusissima est doctrina canoniarum, in explicanda distinctione jurium Episcopaliū, in ea quæ sunt ordinis jurisdictionis & legis diocessanæ, 1051. *remissæ* quanam ad Episcopum spectent jure ordinis, lege jurisdictionis, & lege diocessanæ, 1051. T. an Episcopus omnia servitia remittere possit Ecclesiæ, 1061. T. & N. quomodo Episcopi & Abbates sub Regibus Francis militiam professi sint, 1136. N. de iniquitate quædam decemalibus Episcopis debita. 1155. 1156. N.

nihil Episcopus regulariter sine consensu capituli super alienandis rebus ecclesie statuere potest, 1158. 1159. T. de luxu Episcopali, vide *luxus*. Episcopus est procurator rerum Ecclesiasticarum, non Dominus 1162. T. quo sensu Episcopus hoc loco procurator dicatur 1163. N. de jurisdictione & iudiciis Episcoporum vide *iudicium, jurisdictio*. Abusus & ingratitude Episcoporum in Francia erga Magistratus seculares, 1213. 1214. N. Incrementa potestatis & auctoritatis Episcoporum sub Carolo M. 1215. N. Episcopi dicti olim Pontifices & Episcopatus. Pontificatus nomine venit inter veteres Christianos 1266. N. Episcopus non potest procurator esse, 1344. T. & N. Episcopus & Presbyter proprie dicuntur esse sacerdotes 1965. N. Episcopi etiam in censuris & poenis supra reliquum clerum sunt, 2277. N. Episcopi & superiores nunquam sententiam interdicti vel suspensionis incurunt, nisi de iis expressa habeatur mentio, 2277. 2278. T. Historia controversie de differentia inter Episcopos & Presbyteros 2279. 2280. 2281. 2282. 2283. 2284. N. de Papæ dominatu in Episcopos 2284. 2285. 2286. N.

Epistola) Quando acceptatio epistolæ tacitum consensum operetur 1369. N.

Equites sacri) de ortu Equitum sacrorum, 519. N. *remissive* de eorum regula, institutis ritibus &c. *ibid.* de militibus sepulchri Dominici, Gladiferorum, sanctæ Trinitatis, &c. 570. N. *remissive*.

Eremita) An eremite liberi sint ab uisionibus carnis, 188. 189. an vita solitaria hoc præstet, 189. N. Eremitæ qui fuerint, & quomodo orti. 396. N. Tres classes Eremitarum, 396. N. de origine

vite eremiticæ 415. N. utrum eremitica an cœnobitica vita præstantior, 515. N. de fabulis in doctrina & historia de Eremitis, 521. 522. 523. N.

Error) Errari potest in conciliis. 13. N. error conciliorum generalium a particularibus an corrigi possit, 16. N. an Papa errare possit vid. *Papa* quatenus errorem iustum repudiandi habeat is, qui compressam ab alio duxit, 827. N. error & dolus non confundendi, etsi eos confuderit jus Canonicum, 850. N. distinctio Canonistarum inter errorem circa essentialia & accidentalia conjugii negotium magis consensum reddidit, quam ut explicaverit 850. N. quomodo conveniant & differant error & dolus, 850. 851. N. quando error in dubio erranti nocere debeat, & quando non 850. 851. N. quando error matrimonium & contractum nullum reddat, 851. N. an a conventionem recedi possit si unus erravit, citra culpam vel dolum alterius. *ibid.* cui jus canonicum in materia conjugii de errore quidem agat sed non de dolo, 851. N. in materia matrimoniali regulariter error unius cum dolo alterius est coniunctus, *ibid.* quid Glossatores errorem circa essentialia conjugii vocaverint, & quid errorem circa accidentalia conjugii dixerint, 851. 852. N. an error circa personam & conditionem obstat matrimonio, error vero circa qualitatem & fortunam non obstat, 857. N. 867. 868. T. & N. 871. N. 872. 873. N. quomodo decidenda questio de errore circa conditionem servilem personæ matrimonio cunctæ, 852. N. error in persona impedit matrimonium 854. T. & N. an error nominis & error personæ sibi invicem opponendi sint, 855. N. per nominis errorem nullus vitiatur contractus, 855. N.

Re;

Regula Ziegleri, de errore matrimonii jam contractum dirimente 862. 863. N. quam obscura & insufficiens hæc sit regula 863. N. omnis error cum dolo alterius conjunctus, impedit consensum & adeo matrimonium contractum non tam dirimit, quam nullum esse demonstrat. 863. N. an matrimonium cum non virgine veletiam meretrice ex errore contractum valeat, 862. 863. T. & N. intricata disputatio, an error circa virginitatem ad accidentalitatem an vero ad substantialia matrimonii pertineat, 864. N. errorem etiam circa accidentalitatem cum dolo alterius conjunctum impedire effectum matrimonii contracti, 864. N. quid sit error personæ 867. T. quid de hac definitione erroris personæ sentiendum 868. 869. 870. N. an in emtione venditione & aliis contractibus, ubi magis de re quam de persona sollicitus sum, indistincte error circa personam impediatur consensum, 869. N. in societate regulariter error personæ impedit contractum societatis, 870. N. quid sit error conditionis. 870. T. cur Gratianus de errore circa conditionem nullam addiderit probationem 870. 871. N. an prælatus errans non possit renunciare prælaturæ semel acceptæ. 872. N. error in nomine judicis vitiatur citationem, 1416. N. error non potest esse crimen nec puniri, 1886. N. 1903. N.

Ethnicus vide *gentilis*.

Evangelium Per Evangelium integra doctrina a Christo & Apostolis tradita quandoque denotatur, 4. N. Evangelium non tollit politias, 982. N. de denunciatione Evangelica, vide *denunciatio*. Tactum evangeliorum non pertinere, ad substantiam juramentorum, 1820. N. quor. modis quid dicatur

Evangelicum, 1680. 1681. N.

Eucharistia) de ministeriis diaconorum in administratione Eucharistiae, 283. 284. seq. N. vox sacrificii non quadrat ad Eucharistiam, 297. N. Eucharistia, quatenus sit necessarium sacramentum, disputatur, 606. N. in veteri ecclesia etiam parvulis cæna sacra data 706. N. de frequentiori olim in veteri ecclesia Eucharistiae usu, 707. N. Postea consuetudo invaluit, ut in festis solennioribus communio solennis celebraretur, aliis tamen non exclusis temporibus, *ibid*. Pontificiorum sententia recentior, ex præcepto neminem obligari, nisi ut semel tantum in anno communicet, 707. N. an ex sacerdotis consilio abstinendum sit ab usu sacrae cænae 708. T. & N. an delinquenti, qui proxime morte puniendus, Eucharistiae sacramentum dandum sit, 740. T. & N. an delinquentes eo ipso die, quo Eucharistia sunt, mortis supplicio afficiendi sint 740. N. vox Eucharistiae unde 741. N. cur sacra cæna vocetur sacramentum maximum 741. T. & N. olim omnes præsentibus debebant communicare, & quidem sub utraque specie 742. 743. N. quoties utendum sit per annum sacra cæna 743. T. olim non defuerunt, qui quotidie sumendum sacramentum cænae censuerunt. 743. N. iteratam saluatoris institutione cænae Dominicæ præceptum commemorationem nullo numero circumscriptam 744. Pontificii sacrificium missaticum ex Eucharistia constituerunt, 744. N. quo sensu Lombardus & Patrum nonnulli sacram cænam dicant sacrificium 745. N. 747. N. a quibus exhiberi possit sacramentum Eucharistiae 750. T. & N. an laicis competat jus administrandi cænam sacram 751. 752. N. in primitiva Ecclesia etiam

patres familias, ut patres fam. in suis ædibus non ut sacerdotes direxerunt sacras cœnas 751. N. in ecclesia autem & cœtu fidelium penes Episcopos & Presbyteros directio sacræ cœnæ erat. 751. N. de controversia, an in casu necessitatis laico permissum sit administrare S. cœnam, *ibid.* an sacra cœna non nisi a jeiuniis sumenda, 757. N. an minister ecclesiæ possit aliquem privata autoritate excludere ab usu S. Cœnæ 758. 759. 760. N. unde abusus illi, propria autoritate aliquem ab usu S. cœnæ excludendi, inter protestantes orti, 760. 761. N. an minister Ecclesiæ a se ab usu cœnæ suspensum sed a Magistratu politico denuo per vim obtrusum ad communionem, bona cum conscientia possit admittere. 761. 762. N. conf. 2224. 2226. seq. N. fontes doctrinæ; ministrum ecclesiæ posse aliquem propria autoritate ab usu S. cœnæ excludere, per iudicem ostensi 763. N. fructus hujus doctrinæ, 764. N. scriptores contra hanc doctrinam, 765. N. an sacramentum cœnæ sub una specie sumendum, 765. N. Pontificii hac in re ex ipso jure canonico refutati, 765. 766. N. an Eucharistia sacramentum permanens atque etiam extra summionem corpus Christi sit. 766. 767. N. quibus constet sacramentum Eucharistiæ, 767. 768. T. virtutes sacramenti Eucharistiæ, 771. T. & N. quæ sint res visibiles, quæ invisibiles in sacramento Eucharistiæ 772. N. male coherens doctrina Lancellotti de re sacramenti in sacra cœna, 772. N. de purgatione canonica per susceptionem Eucharistiæ, 1756. N. 1759. 1760. N. Clericis pro S. cœna pecuniam accipientis non committunt crimen simoniæ, 1833. N.

Evidentia) facti evidentia & notorietas differunt 2236. N.
Eunuchus) vide *castratus* it. *Exfessus*.
Enoria) live Parœcia quomodo differat ab Eparchia & Dioecesi, 999. N.
Examen) de examine ordinandorum 112. 113. N. 320. T. an semper in præsentia Epif. opi examen institutum fuerit, 320. N. Eriam beneficiorum collationem precedere debet examen, 320. T. a quonam hoc instituendum sit 321. T. & N. an hodie cum beneficiatis tale instituat examen, *ibid.* testis ante examen jurare debet, 1546. N. quomodo examen testium a iudice instituendum sit, 1548. 1551. seq. T. & N. cur in examine testium partes non debeant esse præsentis, 1545. N. litium protractio exinde sine iusta causa orta 1547. N. querela de imprudentia, stupiditate & partialitate iudicium hodiernorum in examine testium 1552. 1553. N. ob quas causas iudex examen testium aliis committere possit, 1553. T. & N.
Exarchus) Primitis & Exarchi varia significatio, 33. N.
Exauhoratio) differentia eius a degradatione, 259.
Exceptio) Delegatus iudex quales exceptiones & quatenus has admittere possit, 1300. T. an & quatenus per rescriptum principis aut per statutum exceptiones adimi possint res 1300. 1301. 1302. N. quænam exceptiones in Saxonia adversus instrumentum quarentigium admittantur, 1302. N. Exceptio falsi procuratoris quando processum annullat, 1368. N. definitio exceptionis 1447. 1448. T. an definitio hæc perentoria tantum, non etiam dilatoriis exceptionibus competat 1448. 1449. N. Exceptiones vel facti, vel juris, vel intentionis vel actionis, 1447. 1448. N.

N. obscuritas hujus distinctionis & cuius in praxi usus est nullus, 1448 N. vel certe exiguus, *ibid.* exceptiones sunt vel dilatoriae vel peremptoriae 1449. T. an dentur anomalae seu mixtae exceptiones 1449. 1450. N. definitio & variae classes exceptionum dilatoriarum 1449. 1450. 1451. 1452. T. & N. declinatoriae exceptiones, quae & quoduplices sint 1450. N. an declinatoriae exceptiones pro veris exceptionibus sint habendae *ibid.* Exceptio tua non interest dilatoria an peremptoria sit, 1451 T. & N. quando declinatoriae & dilatoriae exceptiones opponi debeant, 1452-1453. 1454. T. & N. quo ordine declinatoriae exceptiones sunt opponendae, 1452. 1453. N. terminus dilatoriarum exceptionum quis, 1453. 1454 N. in foro Saxonico omnes dilatoriae in primo statim termino debent opponi 1453. N. si reus neglexerit terminum praefixum & contumaciter emanferit, num admittendus adhuc sit cum exceptionibus dilatoriis, 1453. 1454. N. Exceptio legitimations quovis tempore potest opponi 1454 N. unde peti ac desumi possint exceptiones, 1454. 1455. T. exceptionum nullus certus numerus est. 1455. N. exceptio excommunicationis licet dilatoria sit, tamen ante & post litem contestatam potest opponi, 1455. 1456. T. an ab omnibus 1453. N. In Gallia exceptio excommunicationis non amplius attenditur, 1456. N. Exceptio excommunicationis quando locum habeat, 1457. T. & N. quo tempore opponenda sit exceptio excommunicationis 1457. 1458. T. & N. lus Canonici male hic coherens 1456. N. excommunicationis publicae exceptionem, cuilibet iudicio tacite inesse, 1460. N. definitio exceptionum peremptoriarum, 1460. T. divisio exceptionum

peremptoriarum 1461. T. dari exceptiones quae impediunt litem ingressum, & tamen non sint lites finitae 1461. N. Peremptoriae lites finitae sunt, quae litem impediunt ingressum, & manifestae ac notoriae sunt, 1461. N. Quot sint exceptiones litem finitae, 1461. 1462. N. quo tempore opponendae sint exceptiones peremptoriae 1462. 1463. T. & N. Ex constitutionibus Electoralibus Saxonis peremptoriae exceptiones omnes conjunctim in ipsa litem contestatione opponi debent, 1462. 1463. N. optandum esset ut tempus & modus opponendi dilatorias & peremptorias exceptiones jure Electorali Saxonico receptus in toto imperio recipere, 1463. N. protractio litem per laxum nimis spatium opponendum exceptionum 1463. N. quae sint exceptiones praediciales 1464. T. harum exempla 1464. T. & N. quando exceptio spoli, quae dilatoria est, peremptoria fiat, 1465. N. spoliatus exceptionem spoli opponens non cogitur respondere antequam sit restitutus, 1464. 1465. T. & N. Exceptio spoli quando locum habeat, 1465. N. quatenus & in quibus causis iudex non obstante exceptione spoli procedere in causa possit, 1465. 1466. T. & N. poenae eorum, qui intra certa tempora non probaverint exceptionem spoli, 1466. T. & N. quae sint illa certa tempora, 1466. N. arcanum politicum quod exceptio spoli rerum privatarum, in ecclesiasticis agenti opponi nequeat, 1466. N. cur reo exceptionem spoli opponenti certum tempus intra quod restitutionem petere necesse habeat, praesigendum sit 1467. N. Exceptiones contra testes peremptoriarum naturam sapiunt, 1467. T. opponens exceptionem, quae adversus opponentem opponi potest, quatenus nihil agat, 1468, 1469. T. & N.

an audiendus sit, qui perjurii & excommunicationis exceptionem opponit auctori, ut maxime auctorem eandem replicando obverterit adversus reum 1469. 1470. T. & N. qui excipit non confitetur argenti intentionem, 1470. T. declaratio hujus per exempla, 1470. 1471. N. in conditionalis exceptione reus non cogitur conditionem adiectam probare 1471. N. quatenus exceptiones plures contrarias liceat opponere, 1471. T. & N. adversus exceptiones dantur replicationes, 1471. T. duplex exceptionis significatus, 1471. N. quid in exceptione spoliis advocati petere debeant, 1489. 1490. N. an & quatenus per exceptionem peremptoriam litis contestatio fieri possit, 1503. 1504. T. 1514. N. si per exceptionem crimen opponatur, an & quo casu inscriptio sit necessaria, 1724. 1725. T. & N. quot modis exceptio criminis obijciatur, *ibid.* quibus casibus adversus testem exceptio criminis admittatur 1725. N.

Excommunicatus) mediante excommu-
unicatio) nicatione ex monarchia
Papae ecclesiastica temporalis monarchia facta, 55. N. An excommunicatione minora notati ad eligendum admitti possint, 76. T. & N. an anathematismus & maior excommunicatio differant, 77. N. Conf. 2161. N. 2162. seqq. N. Minor excommunicatio tantum a sacramentorum participatione excludit, 76. N. 757. N. damna per excommunicationem Ecclesiae illata, 183. N. Exemplum excommunicationis Arrii 184. N. abusus excommunicationis Pontificiorum 493. N. Excommunicatis quatenus sepultura deneganda, 1100. T. & N. Excommunicationem, quam quis ipso facto incurrit, destitui effectu executionis & nullam ha-

bere efficaciam 1104. N. Excommunicationis poenae impertinentia in decimis 1146. N. *remissive*. Petri de Ferrariis de excommunicationibus querele, 1242. N. cur tam prompti sint pontificii excommunicationibus suis 1271. 1272. N. an & quatenus excommunicati possint esse in judicio, 1360. 1361. T. non cohaeret jus canonicum, excommunicatum a judicio excludens 1360. 1361. N. an prohibitio Christi de cibo capiendi excommunicatos spectet 1360. N. an excommunicatio privet dominio 1361. N. an obsequia magistratui & superioribus debita impediat, *ibid.* num officia charitatis parentibus & aliis debita impediatur *ibid.* an excommunicatus omnibus suis bonis exul alteri vero recte obligatus esse debeat, 1361. N. Excommunicationis effectus male ad judicia extenditur 1362. an apud protestantes contumacia excommunicatione coerceatur, 1428. 1429. N. exceptio excommunicationis an & ante & post litem contestatam opponi possit, 1455. 1456. T. & N. qui scienter cum excommunicato communicat, iure pontificio excommunicationem minorem incurrit, 1455. 1456. N. irrationabilitas juris canonici ratione hujus 1456. N. etiam ab ipsis pontificiis agnita, *ibid.* falsum excommunicationem esse poenam spiritualem, 1456. N. quando locum habeat exceptio excommunicationis, 1457. T. & N. argumentum inde sumtum contra ipsam excommunicationem 1457. N. Reus excommunicatus admittitur ad proponendas suas legitimas defensiones, 1458. 1459. T. absurditas juris Canonici ratione hujus 1458. 1459. N. arcanum politicum excommunicationis hic latens, 1459. N. Excommunicatus ex officio repellendus a limine judi-

judicii, 1460. N. an audiendus sit qui excommunicationis & periorii exceptionem opponit auctori, ut maxime actor eandem replicando obvertit adversus reum, 1469. N. excommunicatus num possit reconventionem instituere, 1479. 1480. T. & N. an excommunicatio sit censura seu poena spiritualis, an vero externa & politica, 2134. 2150. 2151. 2183. N. an indistincte excommunicatio afficiat conscientias 2134. N. excommunicationis definitio 2137. T. 2142. - 2150. N. doctrina pontificiorum de excommunicationis origine propagatione & miris effectibus, 2136. 2137. N. quatenus Lutherus & Lutherani Theologi excommunicationem commendaverunt & introducendam putaverint, 2137. N. Ictorum Lutheranorum de introducenda vel rejicienda excommunicationis sententia 2137. 2138. N. Summa historiae de controversia inter Reformatos circa introducendam vel tollendam excommunicationem 2138. N. quomodo Erasmi & Mallinaeus impugnaverint excommunicationem 2138. 2139. seqq. N. item Seldenus 2140. 2141. N. & uterque Basnagius, 2141. 2142. N. an excommunicatio sit institutum divinum an inventum humanum, 2136. 2137. 2138. 2139. 2140. 2141. 2142. N. 2145. 2146. 2147. 2148. 2149. N. differentia inter excommunicationem Judaicam & Christianam, 2141. 2142. N. 2149. N. an excommunicatio sit saltem exclusio a communione externa hominum, an vero etiam a communione interna gratiae divinae, 2149. 2150. N. Excommunicatio maior vel minor 2151. 2152. T. an detur tertio species excommunicationis 2151. 2152. N. divisio ex-

communicationis in majorem & minorem a Judaeis ad Christianos translata, 2152. N. de divisione excommunicationis in negativam & positivam, itemque in positivam mortalem & medicinalem, 2152. 2153. N. Minor excommunicatio quid, 2152. 2153. 2154. T. an recte nostrates silem minoris excommunicationis introductionem commendent, 2153. N. minorem excommunicationem primum fuisse fundamentum majoris excommunicationis, 2153. N. major excommunicatio quid 2154. T. quomodo usu & exercitio Pontificiorum major excommunicatio in poenam civilem degeneraverit 2154. N. in sensu ecclesiastico & genuino major excommunicatio civili conversatione non privatur, sed tantum sacra conversatione piorum, 2154. N. major excommunicatio in articulis Smalcaldicis vocatur poena civilis, *ibid.* majorem excommunicationem propriam Episcopo faciunt Canonistae, 2154. N. minor etiam ab inferiore irregari potest, *ibid.* excommunicatio major est gladius pseudo spiritualis Papae, 2154. N. cur Principes Evangelici noluerint, ut pastores pro lubitu & absque consensu consistorii excommunicationem minorem exerceant, 2155. N. excommunicatione majore & minore non esse opus, ubi Magistratus est Christianus, 2155. N. stupidiati Laicorum adscribendum quod excommunicationibus sese non opposuerint, 2156. N. Jam seculo 9. & 10. doctum, condemnandas esse Pontificum excommunicationes, 2156. 2157. N. Jam sub Carolingis per excommunicationes & poenitentiam Ecclesiasticam potestas sacerdotum in immanem crevit 2157. N. fructus do-

Grinæ de gladio spirituali excommunicationis 2157. N. quæ doctrina jam a Cypriano & Augustino proposita, *ibid.* an excommunicationis pœna olim valde salutaris fuerit, & condixerit disciplinæ conservandæ, 2158. N. excommunicatio non potest dici gladius spiritualis, 2158. N. nec ecclesiæ nec papæ competere excommunicandi potestatem, 2158. 2159. N. Sagax hanc in rem responsum a statibus Francis Papæ datum *ibid.* impudentia excommunicationum Papalium adhuc hodie durans, ejusque exempla, 2159. 2160. N. Judicia imperii eos qui excommunicationes a curia Romana impetraverunt, in bannum imperii declarant 2160. N. Episcopum non posse per excommunicationem alicui auferre gratiam divinam 2159. N. an per excommunicationem usus sacramentorum alicui auferri possit. 2160. N. 2161. N. an Reges & Principes non nisi excommunicatione minori ferri possint 2160. N. 2161. N. de divisione excommunicationis in mediatam & immediatam, 2164. 2165. N. de excommunicatione, quæ est vel a jure inflata, vel ab homine prolata, 2165. N. arcana papalia sub excommunicatione latæ sententiæ occultata 2165. 2166. N. excommunicationem latæ sententiæ quis incurat, 2166. 2167. 2168. 2169. 2170. 2171. 2172. 2173. 2174. 2175. 2176. 2177. 2178. 2179. 2180. T. & N. quibus casibus percussus clericum excommunicationem canonis non incurat 2171. 2172. 2173. 2174. seq. T. & N. quis ab hac excommunicatione absolvere queat. 2167. T. & N. 2175. 2176. T. & N. 2177. 2178. 2179. 2180. T. & N. de excommunicatione propter levem & levisimam

injuriam clerico illatam 2177. T. & N. an sufficiens sit excommunicationis causa, si quando secularis clerico non assurgat, aut perfunctorie nimis saluet 2177. N. an eadem pœna excommunicationis puerorum adulto sit irroganda, 2178. T. & N. an absolutio a vinculo excommunicationis sit jurisdictionis, an minime, 2180. 2181. N. num solis Episcopis an vero omnibus ministris ecclesiæ competat excommunicandi potestas 2181. N. 2182. 2183. N. num uni ordinatio aut delegatio five singulis pastoribus competat, *ibid.* & 2185. N. num excommunicatio cum consensu plurium facta a Christo sit instituta, 2183. N. num potestas excommunicandi ad solum statum ecclesiasticum sit restringenda 2181. N. 2183. N. melius est, ut excommunicatio plane exalter, 2183. 2184. N. sine principis autoritate excommunicatio hodie fieri non debet 2182. N. an & quando etiam extranei episcopi possint excommunicare, 2182. N. 2184. N. an hæresis excommunicatione puniri debeat, 2184. N. an Laicus allotria episcopiam committat, si ipse excommunicationem exercere velit, 2184. N. excommunicationis primum falsum etiam in eo consistit, quod patres omnia vitia esse puniendâ putaverint, 2184. N. excommunicatio res magni præjudicii, 2184. N. finis excommunicationis 2185. N. quando & quomodo monitio procedere debeat sententiam excommunicationis 2185. T. & N. Sententia excommunicationis in scriptis debet ferri, 2186. T. an omnia scriptura excommunicatio sit nulla 2186. N. sententia excommunicationis causam ob quam fertur, contineat 2186. 2187. T. trivola causa, propter quas

infligitur excommunicatio, 2186. 2187. 2188. N. de excommunicatione bestiarum, huiusque vanitate, impietate & ipsius processus forma, 2137. 2188. 2189. 2190. 2191. 2192. 2193. 2194. 2195. 2196. 2197. 2198. 2199. 2200. an in dubio iudex majorem intulisse excommunicationem, censendus sit, 2201. T. & N. quamnam intelligenda sit excommunicatio, si conjunctim verba hæc inveniantur: anathematizamus & excommunicamus, 2201. N. de vitando consortio commercio & communicatione cum excommunicatis 2202. 2203. 2204. 2205. 2206. 2207. 2208. 2209. 2210. 2211. 2212. T. & N. an cum excommunicatis orandum 2202. N. an excommunicatis jus agendi sive negandum 2204. T. & N. an cum diffamato de excommunicatione communicare liceat 2207. 2208. T. & N. quomodo quis per participationem cum excommunicato in excommunicationem incidat, 2209. 2210. T. & N. 2213. T. & N. qui cum excommunicato impune communicent 2214. T. & N. 2216. T. & N. 2228. T. & N. 2229. 2230. T. & N. 2231. T. & N. ad incurrendam excommunicationem qualis dolus requiratur, 2214. N. excommunicatorum nomina populo indicari debent, 2215. T. & N. an ipso jure in excommunicationem incidat, qui excommunicato communicat. 2216. N. an & quomodo excommunicari Reges possint, 2216. 2217. 2218. 2219. 2220. 2221. 2222. 2223. 2224. 2225. 2226. 2227. N. inutilem esse Regum excommunicationem, etiam minorem 2218. N. de injustitia excommunicationis majoris Regum 2219. 2220. N. an excommunicatio suam Principi-

bus auctoritatem bonæque & dignitatem auferat, 2220. 2221. 2222. N. excommunicationis nullus apud Evangelicos usus, 2225. 2226. N. an approbandum consilium, quo minister ecclesiæ comminatione excommunicationis Principem ab aliquo peccato retrahere studet, 2226. N. locus emphaticus Marci Ant. de Dominis contra excommunicationem 2227. N. excommunicationes omni effectu spirituali carere, *ibid.* omnis excommunicatio est æmula jurisdictionis secularis 2227. 2228. N. de absolutione excommunicati a iudice 2206. 2207. T. & N. 2231. 2232. 2233. 2234. 2235. 2236. T. & N. 2237. 2238. 2239. 2240. 2241. 2242. 2243. 2244. T. & N. effectus excommunicationis injustæ, 2234. N. omnis excommunicationis nullitas, 2234. 2235. N. Solamen miserum pro injuste excommunicatis 2235. N. an excommunicationes reiterari possunt, 2239. 2240. N. errores & abusus excommunicationum non tantum in papatu, sed & inter Evangelicos grassari 2240. 2241. N. de remediis illis abusus opponendis *ibid.* arcana papalis, quod excommunicatus, cui papa communicat, non censeatur propterea absolutus, nisi Papa id exprimat, 2243. 2244. N.

Executio) de distinctione Canonistarum inter executionem & custodiam seu tuitionem canonum 1237. 1238. N. varix observationes de distinctione inter executionem & custodiam canonum, 1238. 1239. N. revera Pontifices sibi & altero attribuerunt administrationem, tuitionem & custodiam judiciorum ecclesiasticorum & civilium, executione sola Regibus & magistratibus politicis relicta, 1239. N. ex-
L 2 (14) cu.

curio rerum iudicatarum adversus clericos etiam fieri potest a iudice seculari 1271. *N.* quis delegatus iudex possit exequi sententiam, 1308. 1309. *N.* 1615. *N.* cessante executione sententia videtur esse campana sine pistillo, 1613. *N.* circa tempus executionis distinguitur inter sententiam super reali actione latam & super actione personali, 1613. *T.* sententia super actione reali lata statim mandatur executioni, 1613. *T.* & *N.* quando sententia super actione personali lata executioni danda sit, 1614. *T.* & *N.* & quomodo suo tempus executionis arctiori & prorogari possit 1614. *T.* & *N.* executionum defectus in praxi, 1614. *N.* ab ipsa executione appellari non potest sed tantum ab excessu in exequendo, 1615. *N.* executori iniuste & inique exequenti armis potest resisti, *ibid.* etiam ille, cuius nomine facta est executio, propter excessum in exequendo conveniri potest. *ibid.* num executio nulla sit, si ordo in executione praescriptus excedatur, 1615. *N.* Executio sententiarum in foris ecclesiasticis latarum sit ut plurimum implorato brachio seculari 1615. 1616. *N.* an & quomodo cogi ad hoc possit iudex & magistratus secularis ut sententias in foro ecclesiastico latas exequatur, 1616. *N.* ni brachium seculare ad iussu iudicis ecclesiastici executionem fecerit excommunicationis fulmini subiacet, 1616. *N.* post annum elapsu delegatus papae nullum amplius habet executionem 1617. *N.* num executor a principe datus exceptiones, quae in executione opponuntur, discutere & examinare possit, 1617. 1618. *T.* & *N.* iudex ordinarius an & quatenus sententiam delegati a Principe exequi teneatur, ut vi nouerit eam esse ini-

stam 1618. 1619. *T.* & *N.* duo extrema hic vitanda sunt, 1619. *N.* regulariter executio sententiae ordinario demandatur, 1618. *T.* & *N.* qui ad mandatum alterius sententiam notorie & manifeste iniustam exequitur, non caret peccato, 1619. *N.* an, si princeps sententiam manifeste iniustam exequi iusserit, ei sit parendum, 1619. 1620. *N.* cautela circa hoc notanda, 1620. *N.* per appellationem suspenditur executio, 1621. 1622. *T.* iudex inferior ab executione regulariter non cessat, nisi ipsi fuerit inhibitu, 1621. *N.* differentia inter iudicem ordinarium & delegatum quoad executionem 1621. *N.* num executio sententiae per petitionem restitutionis in integrum suspendatur, 1622. *T.* & *N.* quae & quales exceptiones suspendant executionem, 1622. *N.*

Exemplum) *Exempla solennia fidei faciunt*, 1514. *T.* requisita solennis exempli. 1574. *N.*

Exemptio) An exemptio clericorum a potestate civili iuris divini sit, 1208. *N.* quatione factum, ut clerici pedetentim a iudiciis secularibus exempti & forum privilegiatum Episcopi nati fuerint. 1209. 1210. *N.* quatenus Honorarius Clericos exempti a iudiciis secularibus 1211. *N.* plura de exemptione clericorum a iudiciis secularibus 1212. *N.* quomodo in occidentem etiam haec exemptio sensim invaluerit 1212. *N.* quid Justinianus circa exemptionem cleri a foro seculari statuerit 1213. *N.* quomodo Carolus M. & sequentes Imp. exemptos fecerint clericos a iurisdictione & potestate seculari 1215. 1216. *N.* origo erroris, exemptionem cleri a potestate seculari esse juris divini, 1216. 1217. *N.* causae morales & politicae exemptionum Cleri a potestate seculari, 1217. 1218.

1218. N. pernicioſa rei publ. exemptio Cleri a poteſtate ſeculari, 1218. N. elegans Burneti diſcurſus contra exemptionem Cleri a poteſtate ſeculari, 1235. N. Exemptio clerici a foro ſeculari non eſt juris divini 1296. N. quomodo Clerici diſtinctione cauſarum in civiles & eccleſiaſticas abuſi fuerint ad ſe ipſos eximendos ab omni iudicio ſeculari, 1248. N. exemptio Clericorum a iudiciis ſecularibus ex beneficio Principum venit non ex jure divino eſt, 1266. 1267. N. Hæc executio nihil aliud eſt quam ſimplex delegatio 1266. N. an Clerici privilegio quo a iudiciis ſecularibus eximuntur, renunciari poſſint, 1268. 1269. N.

Exigere) ad exigendum requiritur ſpecialē mandatum 1339. N.

Exomologefis) Exomologefin facere apud Diaconum quid? 2211. 2212. N. quid denoret vocabulum exomologeficos 2212. N.

Exorcismus) Quid ſignificet exorcismus 658. N. præter baptiſmum nulla peculiaris exorcismi eſt efficacia, 658. N. an neceſſarius ſit, & an aboleri poſſit, 659. N. nec a Chriſto nec ab Apoſtoliſ præceptis & uſtatis exorcismus 659. N. occaſiones introducti exorcismi 659. N.

Exorcifſa) definitio exorcifſæ, 304. T. & N. an hiſ opus ſit hodie 304. N. quo ritu & quibus verbis ordinetur exorcifſa 1924. N.

Expectativa) an Papa expectativas in beneficiis vocaturis concedere poſſit 434. T. de injuſtitiâ expectativarum Papalium, 434. N. Expectativarum Papalium, origo, 434. 435. N. Expectativæ inventæ ad decipiendos Principes & Clericos, 434. 435. N. de progreſſu expectativarum, 435. N. de formula

expectativarum; ſi pro alio ibidem non ſcripſimus. 436. N. cur ſucceſſores Pontificum primo anno Pontificatus antecceſſorum expectativas revocaverint, 436. N. ratione beneficiorum electivorum olim non dabantur expectativæ 436. N. Papæ tamen & ratione horum expectativas dare non erubuerunt, 436. 437. N. Principes & populi recte ſeſe expectativarum abuſibus oppoſuere, 437. N. expectativum habens an certum beneficium acceptare poſſit. 439. 440. T. ratio generalis contra expectativas 440. N.

Expensæ) quo caſu Clericus a Judice laico in expenſas deſertæ appellacionis condemnari poſſit 1270. N. Judex laicus poteſt Clericum perſonaliter condemnare ad expenſas litis 1270. N. Citatio, quæ nimis anguſtum continet terminum, illas habet vires, ut citatas in expenſas condemnari queat, 1421. N. expenſarum reſeſtione contumaciæ coercetur 1428. T. quas expenſas reſtituere teneatur actor contumax in termino, ad quem reum citari fecit 1436. T. & N. qui minus rationabiliter appellavit, condemnatur in expenſis, 1638. T. an & a quo iudice minui poſſint expenſæ, 1638. N. quid ratione hujus in Appellacionis iudicio Electorali Saxonico obtineat, *ibid.* qui appellacioni ſuæ ſemel interpoſitæ renunciavit, adverſario legitimis expenſas reſcundere tenetur, 1642. T. exceptiones hujus 1642. N.

Expoſitus) Infantis expoſitio a patre
Expoſitio) vel alio, ſciente Patre facta expoſitum a patria liberat poteſtate, 2097. 2098. T. & N. qui expoſitum ſuſcepit, nullum jus in eum conſequitur, 2098. T. & N. quomodo. com-
L 3 (14) nu-

munitur distinguatur circa infantis expositionem hujusque pœnam, 2097. N.

Expurgatio de Ecclesiæ pollutæ expurgatione, reconfecratione & reconcilia-
tione 1009. 1010. 1011. T. & N.

Exsecuti quatenus exsecuti non possint promoveri 372. 373. 374. 375.

Exsufflatio quid indigitaverint veteres exsufflationibus in baptismo, 659. 660. N.

Extirpatio quid intelligendum per extirpationem a populo suo apud Israelitas. 1712. N.

Extraneus an possit in Episcopum eligi 89. N. extraneæ Clericorum mulieres quæ fuerint, 190. 191. N.

F*abrica*) Fabrica Ecclesiæ quid? 1119. 1120. N.

Factum) facti quæstio etiam in causâ spiri-
rituali a iudice laico definiri potest 1274. N. secundum Canonistas etiam facti quæstiones habentur pro spiri-
tualibus, 1274. N.

Falsarius) Falsi pœna est varia, 2086.

Falsum) T. 2086. 2087. N. quomodo

Falsi crimen) circa personas, & quomodo
circa res falsi crimen committatur, 2087. N. cur falsi crimen inter crimi-
na atrocia referatur, 2087. N. quomodo falsarii literarum Apostolicarum puni-
antur 2086. 2087. seq. T. & N. quot & quæ requirantur a DD. ut falsitas
commissa puniri queat, 2087. N. falsum
quis commisisse non præsumitur, si li-
teræ Apostolicæ fuerint de simplici ju-
sticia, 2088. N. de pœna eorum, qui falsis
literis quidem usi sunt, ipsi tamen non
falsificaverunt, 2088. 2089. T. & N.

Falsiloquium) distinguendum inter falsilo-
quium seu mendacium late dictum, &
mendacium stricte dictum, per falsilo-
quium jus alterius lædens, 2044. seq.

N. plura vid. *Mendacium*.

Fama) fallacissimam ex sola fama peti
probationem, 812. N. fama sola sufficit
ad dissolvenda sponsalia de futuro 822.
N. Fama, etsi non semper attendenda,
multum tamen sæpiusculum facit ad pro-
bationem 1276. N. quomodo Cano-
nista & Judices Ecclesiastici probatio-
ne per famam abuti soleant, 1276. N.
Regulariter fama tantum semiplenam
probationem facit, 1592. N. in quibus-
dam causis plene probat, *ibid.* num
fama necessario debeat præcedere pro-
cessum inquisitorum 1716. T. & N.
1717. 1718. N. dolus canonistarum fa-
mam publicam præcise ad inquisitori-
um processum requirentium 1718. seq.
N. abusus præcos hodiernæ intuitu
famæ in processu inquisitorio notatur,
1719. N. crimina confessus coram in-
quisitore num possit revocare confes-
sionem sub prætextu quod non præces-
serit fama inquisitionem 1719. 1720.
T. & N. an iudex inquisito non exci-
piant quod fama nulla præcesserit,
nihilominus possit procedere, 1724. T.
& N.

Famosus libellus) vide libellus famosus.

Famulus) An hodierni famuli possint esse
testes, 1554. N.

Fatales conf. Tempus. Terminus. Qui re-
stituitur adversus lapsum fatalium, ille
facultatem appellandi, quam amiserat,
recuperat, 1664. N.

Favor) de favore matrimonii vide *conju-
gium*, favor causæ si adit personæ favor
non attenditur, 1600. N. de causis fa-
vorabilibus vid. *causæ*.

Feria) an & quatenus Iudex causas sum-
marias etiam tempore feriarum tracta-
re possit. 1323. 1324. T. & N. num cita-
tio die feriato factu valeat, 1420. 1421.
T. & N. an citatio die feriato insinua-
ri

ri possit 1421. N. feriis in honorem Dei introductis non potest renunciari a privatis, 1422. T. & N. feriis ob hominum necessitatem indultis potest renunciari, 1422. T. & N. Tales sunt feriae messium & vindemiarum, 1421. N. hæ feriae possunt etiam iis, qui in messibus aut vindemiis non sunt occupati, 1422. N. quomodo & aliis in locis profint hæ feriae, ubi nec messes, nec vindemiae sunt, *ibid.* quatenus processus feriarum hominum causa constitutis habitus valeat, 1422. 1423. T. & N. feriae messium & vindemiarum etiam in iudiciis gratiam sunt constitutae 1423. N.

Festum de festis consecrationum seu dedicationum ecclesiarum celebrandis, vide *Eucenia*.

Feudum num laicus possit decimas in feudum accipere 1152. 1153. N. decimas in feudum dari jam ante concilium Lateranense prohibitas fuisse, 1154. N. qua ratione decimae in feudum dari ceperint, 1154. 1155. N. in rebus nondum infeudatis Episcopus feudum constituit nequit sine consensu capituli, aut iusta causa 1185. N. an hic etiam Pontificis Romani consensus requiratur *ibid.* qua ratione Episcopus, non obstante iuramento de non alienando, certis casibus, res Ecclesiasticas in feudum concedere possit 1185. N. causae feudorum ecclesiae oblatorum, 1185. 1186. N. differentia & convenientia feudorum oblatorum ecclesiae & precariarum 1186. N. feudum a vasallo alienatum non amittit naturam feudi, 1186. N. absque consensu Domini directi vasallus alteri non potest feudum dare, *ibid.* an Episcopus sine consensu capituli rem, quae per declarationem Episcopi feudalis esse desit, vel per novam possessionem Ecclesiae rursus in-

corporata fuit noviter in feudum concedere possit 1188. N. quibus artibus Pontifex etiam feudales causas ad suum forum & iudicium ecclesiasticum trahere allaboraverit, 1250. N.

Fides an professio fidei tam necessaria sit, ut sine ea baptisimus ab haereticis acceptus vires emundationis non recipiat, 630. N. sine fide nemo potest salvari 632. N. de fide infantum in baptismo, 639. 640. N. num fides infans in baptismo sit actualis non habitualis, 640. N. obiectio contra fidem habitualem, 640. N. Chemnitii sententia de fide infantum, 641. N. an fides Parentum & ecclesiae in baptismo infans proficit infantibus ad salutem 641. N. Uniuscujusque propria voluntas in confessione fidei est attendenda, 649. T. & N. an confessio fidei praemittenda sit in baptismo infantum 657. N. an fides in matrimonio seu conjugalit salvisca fides sit, 789. N. de distinctione inter fidem pactionis & consensus, 819. 820. N. claram hanc esse distinctionem, non obscuram, 819. 820. N. ubi de dogmatibus fides agitur, ecclesiae nomine apud pontificios papa Romanus venit, 1197. N. fides pontificia quam caeca sit 1254. N. fides theologica cum juridica non confundenda 1558. 1559. N. regulae de fide juridica non sunt leges sed cautela & consilia, 1570. N. cleri fidem in finitibus modis variasse 1893. N.

Fideicommissum Meum sit id, quod mihi relinquitur, onere licet fideicommissi gravatum sit, 1195. N.

Fidejusso Si Clericus ex mandato Episcopi & Capituli fidejusserit, obligatur Ecclesia, 1170. T. & N. Episcopus sine consensu capituli mandatum de fidejubendo dare non potest, *ibid.*

Fiducia) quis fuerit contractus fiduciæ in pignoris constitutione apud veteres Romanos 203. N. in contractu fiduciæ dominium pignoris non statim transit ad creditorem, *ibid.* fiduciam veterum Romanorum expunctam fuisse e corpore juris a Justiniano, *ibid.*

Filia) Jure civili si pater pro filia contraxerit sponsalia, hæc non aliter dissolvere poterat nisi indignus moribus, vel turpis sponsus a patre electus fuisset, 812. N. aut tacitus filiæ consensus sufficiat in sponsalibus a parentibus celebratis, 813. N. an dotatio filiarum spuriarum clericorum justa sit causa alienationis bonorum Ecclesiæ, 1170. N. pactum per quod filia dotata hereditati paternæ renunciât, quatenus teneat. 1389. 1390. N.

Filiatio) in causa filiationis an possit compromitti, 1407. T. 1408. N.

Filiusfamilias) Filius spurius item naturalis, imo clerici filius,

non possunt in Episcopos eligi 89. 90. N. exempla liberorum illegitimorum in episcopos electorum 243. 244. N. Presbyterorum filii an & quatenus ordinari possint 362. T. & N. Regum filii, plura simul beneficia ecclesiastica possidere possunt 441. T. 444. N. an filii invitis parentibus monasticam vitam eligere queant, 540. 541. seq. N. elegans disputatio Petri Ærodii adversus Jesuitas silium ejus vi occultantes, 541. seq. N. de officio & obedientia filiorum patribus debita, 544. N. jure civili poterat filius, si pater pro eo contraxerit sponsalia, dissentire ex quacunque causa, filia non item 812. N. an in sponsalibus a parentibus contractis tacitus consensus filii sufficiat, 812. T. 812. N. an, si filii tempore sponsaliorum absentes fuerint, sufficiat

ad eorum colligendum consensum, dispensationem parentum competentem habuisse 813. T. & N. de sepultura filii familias, 1094. 1095. T. & N. de filii familias testamenti factione 1095. N. quam hic Jus Canonicum & Jus Civile discrepent, *ibid.* quas causas filius familias minor, non obstante patria potestate, per se & per procuratorem in judicio agere possit, 1327. 1328. T. quatenus & quando filiusfamilias jure civili sine patris consensu in judicio agere possit, 1328. 1329. N. an pater filium, qui in sacris est, castigare amplius nequeat, 2174. N.

Fines) quod in inspectione finium observandum, ut iusti constituantur fines, 1587. N. *Remissus.*

Fisus) Origo accusatio num fiscalium & *Fiscalis* harum abusus 1703. seq. N. accusationes fiscales ad processum inquisitionum non accusatorum referendæ, 1703. 1704. N. Fiscalibus hujusmodi jure canonico occasio calumniandi pro lubitu absque metu pænæ suppeditatur, 1704. N. Specimen calumniarum a fiscalibus ex officio committendarum, 1704. 1705. N. an recte advocati Fiscii immunes sint a juramento calumniæ 1704. N.

Fletus) an pœnitentia vera in fletu consistat 677. N. an fletus sit indicium sapientiæ, 677. N. datur simulatus & affectus fletus, *ibid.* sunt qui flere possunt, quoties volunt, sunt, qui flere nequeunt, etiam si velint. *ibid.* Sanguineo-Melancholici plorant facile 677. N. Locus Senecæ elegans de fletu, 677. 678. 679. N. vid. *Lacrymæ*. de fletu antiquo rigore in pœnitentia publica, 686. N.

Fœmina vide *Mulier.*

Fetus) de origine animæ in fœtu, vide *partus* vide *anima*. Ortus distinctionis inter fœtum vivificatum & non vivificatum, 2008. N.

Fornicatio) Fornicatio multiplex miuoris fit in papatu quam honestæ nuptiæ 368. T. & N. bigamus non potest vadinari, bene tamen qui fornicatus fuerit, 369. N. perversa hujus ratio, 369. N. quæ & antiquis canonibus adversatur, 369. 370. N. impia Lampegii doctrina gravius esse peccatum, quod sacerdotes fiant mariti, quam si plurimas domi alant meretrices, 370. N. quid proprie sit fornicatio 826. N. hunc & alios terminos temere commisceri inventum papisticum est, 826. N. valde differunt apud Hebræos, Græcos, Romanos, fornicatio, stuprum, adulterium, concubinatus, 826. N. quam incondite hæc a patribus promiscue usurpari cœperint, *ibid.* falsa canonistarum hypothesis, omnem concubinatum extra matrimonium esse fornicationem & adulterium, *ibid.* si sponsa ante sponsalia fornicata fuerit, dissolvuntur sponsalia, 825. 826. T. quomodo hoc limitandum, 826. 827. N. utrum etiam propter sponsi fornicationem præcedentem solvenda sint sponsalia, 827. 828. N. Jure Canonico uti scortatio sponsæ præcedens, etiam ignota sponsæ, huic juranti non prodest ad recessionem a sponsalibus, ita nec scortatio sponsi sponsæ juranti prodest, 827. 828. N. si juramentum sponsalibus non accesserit, poterit tam sponsus quam sponsa propter fornicationem alterutrum præcedentem recedere a sponsalibus, 828. N. si matrimonium per verba de presenti contractum jure Canonico etiam si ante consummationem scortatio fuit cognita, tamen non

licet recedere, 828. N. an etiam ob fornicationem sponsalia subsequenter recessio detur a sponsalibus, 826. 828. T. fornicatio spiritualis quid sit, 829. T. an hæc sit sufficiens causa dissolvendi sponsalia, 829. 830. N. affinitas per fornicationem non est causa privativa dirimens matrimonium jam contractum, sed est causa negativa prohibens, 929. N. unde sententia orta, quasi omnis concubitus citra benedictionem sacerdotalem sit scortatio vel adulterium, 938. N. an per fornicationem carnalem & spiritualement solvi possit matrimonium vide *divortium* scortator non est idoneus testis, 1556. N. generalis & specialis fornicationis significatus, 2071. N. 2085. N. uterque hic fornicationis significatus patribus & potissimum Augustino debetur, 2071. N. imò ipsa vox fornicationis debetur scriptoribus ecclesiasticis, 2072. N. Scriptores ecclesiastici vocem fornicationis pro scortatione usurparunt, 2072. N. qua occasione vox fornicationis ad quamlibet illicitam cohabitationem extensa fuerit, 2072. N. ipsi canonistæ fatentur fornicationem simplicem nihil aliud esse quam scortationem, 2085. N. fornicationis poena est arbitraria, 2085. 2086. T. & N. etiam in foro civili, 2086. N. num fornicatio simpliciter dicta cum virgine in illegitimos complexus consentiente committatur, 2085. N. 2086. N. de fornicatione clerici ejusque poena, 2271. 2272. seq. N.

Fortuna) fortunæ error vide *error*.

Fortuitus casus) vide *casus*.

Forum) de distinctione inter forum exterius & interius 856. N. *remissive*. Forum judiciale & exterius sunt synonyma, *ibid.* quid de pontificiorum distinctione inter legem poti & fori sentiant, *ibid.*

dum, 896. N. unde clerici forum suum privilegiatum apud Episcopos nati fuerint 1209. 1210. N. conf. *judicium*, *Judex jurisdictio*. Justiniani constitutiones circa fora clericorum, 1213. N. causæ mixti fori quæ sint, 1219. N. varia synonyma fori secularis & ecclesiastici, sed confuse & ambigue a Canonistis exposita, 1220. 1221. N. specimen ejusmodi confusionis ex Valeri præludiis, 1221. 1222. seq. N. quot modis ex mente Stryckii sumatur forum conscientiae, 1225. N. unde factum ut tot fori distinctiones earumque confusiones enatae sint, 1226. 1227. N. unde forum poenitentiae factum, 1227. N. unde distinctio in forum humanum & divinum orta, 1227. N. causæ mixti fori novum sunt inventum, 1251. N. de natura causarum mixti fori, *ibid.* an causæ usurarum recte dicantur esse fori mixti, 1261. N. de clericorum foro privilegiato, 1265. 1269. T. & N. an huic possint renunciare, 1268. 1269. T. & N. actor sequitur forum rei, 1269. 1270. T. varii casus, quibus clericus in foro seculari conveniri possit, 1270. N. ratione rei sortitur quis forum in loco ubi res sita est, 1270. N. Clericus inter plures litis consortes forum sortitur ubi major pars hereditas est, vel ubi res sita est, 1271. N. Clericus hæres laici in foro defuncti stare tenetur, *ibid.* si rem secularem concernat actio, in seculari judicio personaliter conveniri possunt clerici in Gallia *ibid.* Clericus pro laico se gerens in tuitu fori, quod sortitur pari ratione laicus præsumendus erit, æ laicus, qui pro clerico se gerit, 1277. N. ut quis propter omissionem tonsuræ & clericalium foro ecclesiastico excidat non patiuntur canonistæ, 1277. N. de fori incompetencia,

vide *Incompetencia Privilegium fori* super veniens causa non est, propter quam iudicium ceptum declinari queat, 1454. N. an propter perjurium & jusjurandum negotiis civilibus adjectum causæ ad forum ecclesiasticum trahenda sint, 1694. seq. N. in delictis mixti fori punitus a iudice ecclesiastico ob idem delictum gravius adhuc puniri potest a iudice laico, 2011. N. absolutus in foro poenitentiali seu conscientiae potest propter idem delictum accusari in foro contentioso, 2011. N.

Franciscani) non monachi sed religiosi *nat' ἐξ ὧν* appellari volunt, 346. N.

Fratres) fratres laici qui dicantur, & quomodo a conversis & oblatis differant, 547. N. per *fratres* in c. terrulas 12. g. 2. coepiscopi intelliguntur, 1184. N.

Frigidus) an & qualis frigiditas impe-
Frigiditas) diat matrimonium, 901. T. & N. circumspecte agere debet iudex nec omnibus de frigiditate factis allegationibus fidem habeat 901. N. differentia inter puerum & frigidum intuitu matrimonii impediendi, 902. N. de divortio ob frigiditatem. vide *divortium*.

Fructus) non intelliguntur nisi deductis impensis, 1143. N. census & tributa non debentur de iis fructibus, de quibus decimæ solvenda sunt, 1144. 1145. T. fructus arborum & hortorum non decimantur, nisi ubi consuetudine id introductum, 1145. N. an fructus decimarum possint vendi aut alio quocunque titulo transferri, 1153. 1154. N. conf. *Reditus*, quatenus fructus bonorum ecclesiasticorum alienari queant, 1172. seq. 1. & N. in nonnullis regnis fructus a Clerico percepti ad hæredes ejus transmittuntur, 1194. N. plura de fructibus clericorum ex beneficio

ficio ipsis quæstis, 1197. 1198. 1199. N. quomodo condemnandus sit Clericus in fructibus, 1270. 1271. N. quomodo spoliatus in fructibus restituendus sit. 1488. T. & N. an papa dominus sit omnium fructuum ex beneficiis provenientium, 1851. N. usurarium committit crimen creditor, qui fructus ex pignore perceptos aut quos percipere potuit, una cum damno dato non vult in sortem imputari. 2030. -- 2033. T. 2033. N. si clericus ecclesiasticum beneficium aliter redimere non valens, prætextu pignoris demanu laici illud acceperit, tum fructus in sortem non tenetur computare, 2053. -- 2056. T. si terra ad accipientem in pignus jure domini directi pertineat, fructus in sortem computari non debent, 2056. 2057. T. nec, si possessiones pro non numerata dote genero a socero in pignus obligatæ sint, 2057. T.

Fundatio) Modus est acquirendi jus patronatus, 470. N. fundatio & ædificatio quandoque promiscue usurpantur, 470. N.

Fungibilis) etiam res non fungibiles pecunia æstimantur, 2046. N. 2052. N.

Fur) an & quatenus fures ad sacros *Farum*) ordines admittantur, 359. 360.

T. & N. an furi adversus dominum competat defensio, 1107. N. quid furti nomine contineatur. 2016. 2017. T. 2017. N. furum poenæ canonica, 2017. 2018. T. quid contra canones & jura in materia de furto statu aut Moralista, 2017. 2018. N. pro furibus occisis in furto orandum non esse, 2018. T. furibus comprehensis vulneratis & confisus communionem denegandam non esse, 2018. 2019. N. furtum propter necessitatem commissum mitius punitur, 2019. T. an verum commit-

tatur furtum propter necessitatem 2019. 2020. N. quomodo & quatenus auxiliiatores furum & qui concurrunt ad furtum in foro Saxonico puniantur, 2020. 2021. N. an & quatenus interficiens furem puniendus sit 2094. 2095. T. & N. an & quatenus rem meam quocunque modo, etiam vi retinere, & a fure occupatam extorquere & furem capere liceat 2094. N. 2095. N. quando & quis fur licite occidi possit, 2095. N. præsumtio est pro eo, qui furem nocturnum occidit, quod sine suo periculo ei parcere non poterit, 2095. N. periculum personæ iustam facit furis occisionem non periculum rerum, 2096. N.

Furor) de furiosis, qui homicidium
Furiosus) committunt, 354. T. & N. an is, qui furiosus fuit, promoveri possit ad sacros ordines, 377. T. & N. furiosus nec obligatur nec obligationem sibi acquirit, 900. N. furor impedit matrimonium contrahendum, 900. T. an & quatenus furor matrimonium jam contractum dirimat, 900. 901. T. & N. furiosi non possunt compromittere, 1406. N.

Gentilis] an matrimonia cum gen-
Gentilissimus] tilibus valeant, 880. T. & N. matrimonia inter Christianos & gentiles contracta fuerunt, 880. N. orientales sive pagani, sive Judæi polygami fuerunt, 884. N. occidentales gentiles, etiam ante adventum Christi, ut Romani, monogami fuerunt, *ibid.* an polygamia gentilismo qua tali debeatur 885. N. Durum est, asserere gentiles & eorum negotia omnia sine Deo esse. 895. N. an gentiles sive pagani possint testificari contra Christianos, 1558. 1559. T. & N.

Gerontocomia) vide *Hospitalia*.

Gladus) Quandoque & ii. qui gladio puniuntur, insepulti relinquantur apud nos, 1106. N. hoc non tam in penam quam

quam exemplum aliorum fit 1106.
1107. N.

Gloria) arca politica papatus sub prætextu gloriæ divinæ latentia, 1310. N.

gradus) Gradus prohibiti matrimoniales ad divortii causas, an vero ad impedimentum matrimonii pertineant, 862. N. ad septimum usque gradum consanguinitatis & affinitatis prohibita olim nuptiæ fuerunt, idque in omni affinitatis genere, 918. 919. 920. T. an cap. 18. Levitici de prohibitionibus graduum matrimonialium fit juris naturalis, 918. N. in definiendis gradibus consanguinitatis & affinitatis, quousque illicita debeant esse conjugia, ad jus naturale respiciendum est, 918. N. an prohibitiones Levitici 18. de gradibus consanguinitatis & affinitatis sint prohibitiones juris naturalis. 918. N. an prohibitio etiam pertineat ad personas ibi non nominatas, quæ tamen sunt ejusdem gradus, *ibid.* an hæ prohibitiones graduum impediant saltem matrimonia contrahenda, an vero rescindant etiam contracta, 918. N. cur computatio graduum juris Canonici in matrimonialibus observetur, 919. N. cur contra in materia de hæreditatibus, & tutelis proximis cognatis deferendis, computatio graduum juris civilis manserit, 919. N. rationem computandi gradus jure pontificio receptam non ita vetustam esse, 919. N. arcanum politicum cum latens sub computatione graduum juris canonici 919. N. jure civili gradus affinitatis nulli sunt, 919. N. gradus proveniunt ex generatione, 919. N. jure Canonico obtinuit aliqua graduum affinitatis computatio, 919. 920. N. norma computandi gradus affinitatis, 920. N. Ex septem illis gradibus, ad quos

usque prohibita olim matrimonia fuerunt, num tres revera sint detracti, 921. N. quando prohibitio ad quartum gradum usque restricta fuerit, *ibid.* inepta ratio Pontificis, cur quatuor gradus inclusive sint prohibiti, 922. N. de potestate Pontificis & aliorum Principum restringendi & ampliandi gradus, & quam late hæc pateat, 922. N. arcanum politicum prohibitionis usque ad quartum gradum, 922. N. cognatio naturalis in gradibus jure divino prohibitis contrahendum matrimonium impedit, & contractum dirimit, imo non tam dirimit, quam negat formam matrimonio, ut plane non sit matrimonium, 923. N. dissentientes refutantur, 923. 924. N. infideles intra quartum gradum conjuncti an separandi sint, si convertantur, 923. 924. T. & N.

Gratia) Quando expiret gratia concessa alicui, ut providere possit personis idoneis in certa ecclesia, 464. T. & N. Rescriptum gratiæ quando morte concedentis expiret, 464. N. de gratiarum expectatarum & provisionum abusu 434. 435. N. vide *Provisio*, *Expectativa*. Obscura pontificiorum, nostrorum vero perspicua doctrina de collatione gratiæ per sacramenta, 614. N. Judex qui per gratiam injustam tulit sententiam, quomodo coercatur, 1605. N.

Gravamen) an & quatenus propter gravamen appellari possit, 1624. 1625. T. & N. divisio gravaminum extrajudicialium, a quibus appellare licet, 1625. 1626. N. quando sententia gravamen irreparabile habere dicatur, 1630. N. qualia sint ejusmodi gravamina, 1630. 1631. N. constare debet prius de allegatorum veritate & gravaminis, quam in-

inhibitionem ad judicem a quo decernat. *Judex superior* 1639. N. potest *Judex* gravamen per interlocutorium inflicti revocare & sic nolente appellante in causa ulterius procedere, 1639. 1640. N. coram *Judice superiore* gravamen docendum est ab appellante, non inferiori, 1640. N. revocatio gravaminis semper intelligenda est de eo gravamine quod per sententiam interlocutoriam appellanti inflicti. 1641. N.

Gravitas) Gravitas non exigit tristitiam, 196. N.

Gubernatio) Arcanum politicum papatus sub voce gubernationis latens, 31. N.

Habitus) vid. *vestimentum*.

Hæresis] Arcana significatio hæretico-
Hæreticus] rum, 10. N. Hæreticis jus eligendi non competit, 78. T. limitatio hujus de Patrono hæretico, 78. N. Hæresis & schisma differunt, 100. N. conf. 1898. 1899. T. & N. Cleri papalis favitiâ quod hæretici vivi debeant comburi, 159. N. de Hæresi ut quis convincatur, accuratior antecedere debet causâ cognitio 268. N. non minori cum cura hæreseos crimen, quam alia flagitia, indagandum, antequam quis condemnatur, secus ac sit apud Pontificios, exemplo degradationis sacerdotum ob causam hæreseos, 268. T. & N. an ob hæresin supervenientem dissolvenda sint sponsalia, 829. 830. T. & N. vid. *Infidelis, Religio*. An matrimonium solvendum sit, altero conjugum in hæresin lapsâ 890. 891. T. & N. hæresin non esse justam causam divortii, imo ne quidem separationis quoad thorum & mensam 967. N. hæresin nihil plane commune habere cum

matrimonio neque cum substantia ejus pugnare, 969. N. an hæretici honesta & ecclesiastica sepultura sint privandi 1101. N. an hæretici possint esse arbitri, 1404. T. & N. hæreticus spoliatus non restituendus est ante omnia, 1497. T. Hæretici an capaces sint dominii, 1497. N. de confiscatione bonorum hæreticorum quid tenendum, 1497. N. de abusu distinctionis inter hæreticos moderatores, & improbios, 1497. 1498. N. de auctoribus huius distinctionis, *ibid.* quem in finem ad inventa, *ibid.* quid sentendum de doctrina, hæreticos illos saltem esse puniendos, qui seditionem cum hæresi conjungunt, 1499. N. 1901. 1902. 1903. N. an hæreticus possit testificari contra orthodoxum, 1558. 1559. T. & N. Hæresis non est crimen ex principiis rectæ rationis, 1793. N. primum papatus fulcrum est doctrina pontificiorum, quod hæresis sit crimen, 1885. N. an & quatenus etiam hæretici ad accusandum simoniacum admittantur, 1872. N. Hæretici quinam sint, 1883. 1885. T. hæreseos definitio nominalis, 1883. 1884. N. realis definitio hæreseos difficultas 1884. N. quinque requisita hæretici veri, 1884. 1885. N. error communis, quod hæresis sit crimen ante viginti annos detectus, 1885. N. varîæ objectiones contra definitiones communes hæreseos, 1885. 1886. 1887. seq. N. vera & genuina hæreseos definitio, 1889. 1897. N. impietas clericorum dissentientes quosvis etiam in re levissima hæretificantium, 1891. seq. N. terminos hæreseos & hæreticorum pro diversitate symbolorum clerici variare, 1893. N. quomodo ex orthodoxo facile fieri possit hæreticus, & contra

1893. N. an hæresis puniri possit, 1900. 1901. seq. N. an honeste & quomodo sepeliendus sit hæreticus 1901. N. 1936. T. & N. utrum vi & pœnis, an vero doctrina, amore & mansuetudine hæresi obviam eundum sit, 1902. 1903. N. 1920. N. 1923. N. an hæretici ob contumaciam in defendenda sua sententia puniri debeant, 1902. N. 1917. 1918. 1919. N. Hæretici qui turbas non dant in societate civili recte tolerantur, & in eum recipiuntur, 1902. 1903. N. 1921. N. doctrinam Christi persecutioni hæreticorum adversam esse, 1903. N. ratio jucunda canonistarum, cur pœnis adversus hæreticos sit agendum, 1903. N. optima historia de origine & progressu doctrinæ, quod hæresis sit crimen, & puniri debeat, 1904. 1905. 1906. Parrum sententiæ de persecutione & pœnis hæreticorum 1906. 1907. N. Augustini autoritate potissimum nituntur, pontificii in doctrina de persequendis & puniendis hæreticis, *ibid.* quid sentiendum sit de distinctione, quod hæreticis illicitum sit ecclesiam, ecclesiæ autem incumbat hæreticos persequi, 1908. N. origo inquisitionis contra hæreticos eiusque progressus 1715. N. 1909--1917. N. 1973--1975. N. Cordatiores ex ipsis pontificiis agnoscunt injustitiam persecutionis hæreticorum, 1911. seqq. N. de tyrannico processu inquisitionis contra hæreticos. 1912. 1913. seqq. N. 1956. 1657. T. & N. 1958. 1959. N. quantas turbas in singulis fere Europæ regnis dederit inquisitio contra hæreticos, 1913. 1914. 1915. odium Reipublicæ Venetæ erga inquisitionem contra hæreticos, 1914. N. Hæresis an crimen atrocissimum sit, & gravioribus pœnis coercendum, 1917.

1918. 1919. N. cur ignis pœna afficiendos hæreticos statuerint canonistæ, 1919. 1920. N. summa doctrinæ communis nostratium, an & quatenus puniendi sint hæretici, 1920. 1921. N. Hæretici, si clerici sint vel religiosi, ordine suo spoliari & beneficio nudari debent, antequam puniantur, 1923. T. ratio hujus, 1923. N. 1927. N. an postquam clericus hæreticus seculari iudici traditus est, hic causam de novo examinare debeat, 1928. 1929. N. Abjuratio hærescos vel publica vel privata, 1929. N. de satisfactione ab hæreticis præstanda, 1929. T. & N. male coheret jus canonicum, quod statuat Episcopum non debere esse accusatorem in causa sanguinis, sed hortari tamen iudices seculares, ut contra hæreticos sibi traditos nomine suo fungantur, 1929. N. bona hæreticorum, post latam sententiam confiscantur, & si clerici sint, Ecclesiæ, a quibus stipendia receperunt, applicantur, 1932. 1933. T. & N. quid circa hæc jus civile statuat, 1933. N. an etiam post mortem bona hæreticorum confiscari debeant, 1935. T. & N. an & quatenus ob hæresin maritorum dotes uxorum confiscandæ sint, 1934. T. & N. descendentes ab hæretico & hæretica an & quatenus beneficium ecclesiasticum habere possint, 1937--1940. T. & N. durities Juris Canonici hic notata, 1937. N. num hæresis sit crimen lætæ Majestatis, 1941. N. relapsi hæretici post abjuracionem in rem corporandi sint ecclesiæ, 1943. T. & N. quomodo abjuratio hærescos scripto aut libello fiat, 1943. N. modus recipiendi hæreticos, 1943. N. Relapsus in hæresin quando quis dicatur, & quotuplices sint relapsi in hæresin, nunc

nec non de eorum pœna, 1944. T. & N. 1948. 1949. T. quænam suspicio requiratur, ut relapsus quis in hæresin dici & gravius puniri queat, 1945. T. & N. Arcanum politicum hic latens. 1945. N. quot modis quis ex mente canonistarum suspectus hærescos dicatur, 1945. 1946. 1947. 1948. N. Classes quædam præcipuæ suspectorum de hæresi, 1949. 1950. 1951. 1952. 1953. N. in causa hæresis suspicio. & præsumtio pro eodem accipiuntur a Canonistis, 1945. N. quomodo puniantur suspecti de hæresi, 1949. 1955. T. & N. distinctior doctrina de processu cum suspectis hærescos, 1955. 1956. N. de Credentibus hæreticorum, 1936. N. 1949. 1950. N. de receptoribus hæreticorum, 1951. N. de fautoribus hæreticorum 1956. N. 1952. N. de impeditoribus officii inquisitionis contra hæreticos, 1953. N. Erasmi sententia, nihil sanctius esse quam favere hæreticis 1954. N. quinam sint diffamati de hæresi, 1954. N. maximum tyrannidis pontificiæ arcanum intuitu processus inquisitionis contra hæreticos 1956. 1957. T. & N. hæreticus non liberatur a pœna, si vel maxime ab hæresi discedat, 1957. N. accusator hæretici numero testium accensitur, *ibid* ex præsumptione etiam proceditur contra hæreticum, *ibid*. in inquisitione contra hæreticum reo non fit copia testium, ut contra illos excipiat 1957. N. atas non excusat in crimine hærescos, 1957. N. Inquisitores quæcumque, etiam maritum, patrem, fratrem vel levissima de causa suspectum hærescos sibi volunt denunciari, 1958. N. de tortura hæreticorum, 1958. N. de advocatis & procuratoribus hæreticorum,

1958. N. de carceribus hæreticorum 1959. N. an usum habeat distinctio inter hæresin blasphemam & non blasphemam, 2010. N. an hæresis excommunicatione punienda. 2184. N.

Hæretificatio] Hæretificium esse verum
Hæretifex] crimen, & hæretifices graviter puniendos 1970-1973. N. conf. 162. N. exemplum. Spiritus hæretificationis inter protestantes grassantes, 763. 764. N.

Heres] Jus Patronatus ad quos
Hereditas] cumque heredes transmittitur, 480. T. an & quatenus plures heredes patroni uno saltem voto gaudeant in præsentatione, 481. N. num in materia testamentaria ob favorem testamentorum, an vero in penam testatorum condiciones turpes & impossibiles heredis institutionem non vitient, 801. 802. N. quatenus jure civili heredes ex delictis defunctores teneantur, 1105. 1106. N. quatenus jure Canonico heredes ex delictis defunctorum obligentur, 1106. N. quatenus pactum, per quod filia dotata paternæ hereditati renunciat, teneat, 1389. 1390. seqq. T. & N. de jure Romano pacta de hereditate tertii non valent, nec per conventiones transferri possunt successiones & hereditates, 1393. N. apud Germanos hæc pacta & renunciationes hereditatum valent, siue fuerint confirmatæ juramenti siue non, 1395. N. an & quatenus in heredes compromissum extendatur 1410. T. & N. ex contumacia defuncti heres condemnari nequit, 1427. 1428. N.

Hierarchia) Arcanum, quod sub voce Hierarchiæ latet, 28. 29. N. origo Hierarchiæ Ecclesiasticæ, 32. N.
Hierologia) vide *benedictio*,

Hie-

INDEX

Hieronymiani) an ordo monachorum Hieronymianorum a S. Hieronymo institutus fuerit, 516, N.

Histrion) an histrionibus denegandus sit sacre cœnæ usus, 766. T. & N. cur veteres noluerint histriones ad sacra sua admittere, 766, N. vide *Scena*. At hodierni histriones admittuntur ad S. cœnam, 766, N.

Homagium) vide *Juramentum*,

Homicidium] Homicida non potest promovere

Homicida] veri ad sacrum ordinem, sed jam promotus iterum deponendus est, 349. T. & N. de quonam homicida hoc intelligendum, 350. T. & N. cur occulta crimina, excepto homicidio, delinquentes non excludunt ab ordinatione, 350. N. an fortuitum homicidium commissum promoveri quem impudiat, 350. T. & N. Homicidium utroque casu culpofum fieri potest: primo si quis rei illicitæ operatur, secundo si quis in re licitadebitam diligentiam non adhibet, 351. N. de eo, qui rei licitæ operans, ex negligentia commisit homicidium, 352. 353. T. & N. de infantibus, furiosis, dormientibus homicidis, 354. T. & N. altare non sit homicidarum asyllum, 349. 350. N. qui in ipsis Ecclesiis cœmeteriis homicidium committit non gaudet *ibid.* jure asyli, 1043. T. an & quatenus homicidæ sepultura ecclesiastica privandi sint, 1102. 1103. T. & N. non eadem omnium homicidiorum est conditio, 2090. T. quod nam omnium homicidiorum sit atrocissimum, 2090. T. homicidia in dolosa, culpofa, & casualia distinguuntur, 2090. N. descriptio harum trium specierum, *ibid.* interficiens hominem per industriam & insidias, quatenus similis sit assassino, 2093. T. & N. interficiens latronem non ex necessitate, putatur, scus, si ex necessitate 2094. T. &

N. an & quatenus furem liceat occidere, 2094. 2095. 2096. T. & N. casuale homicidium non punitur, 2096. T. quam differentiam moraliste circa casuale homicidium faciant, 2096, N.

Homo proprius) an homines proprii invititis dominis contrahere matrimonia possint, 847, N.

Honestas] quid sit justitia publicæ honestatis, 904. T. arcanum politicum sub publicæ honestatis justitia latens, 903. 904. N. an publicæ honestatis justitia impediat matrimonium, 903. 904. T. & N. unde nomen justitiæ publicæ honestatis ductum, 904. N. a quo & cur introducta, publicæ honestatis justitia, *ibid.* impedimentum matrimonii ob justitiam publicæ honestatis a patribus concilii Tridentini valde restrictum 904. 905. N. ratio Lancellotti, qua publicæ honestatis justitia nititur, quam inepta sit, 904. 905. N. filii nati ex matrimonio, cui obest publicæ honestatis justitia, non succedunt patri scienter contrahenti, 906. T. an Ecclesia ex concessione sua possit facere honestum ex inhonesto, 906. N. regulæ honesti respuunt cœtationem, 1226, N.

Honor processionis) in quo consistat honor processionis patrono debitus, 497. N. de honore matrimonii vide *Conjugium*.

Horæ Canonica) unde & quo tempore horæ canonice officium divinum appellari ceperint, 806, N.

Hospes) quatenus hospes litigantium non possit esse judex, 1313. N.

Hospitalia) Hospitalia sunt immunia, 2034. T. & N. nomine Hospitalium in genere omnia hæc veniunt: Xenodochia, Orphanotrophia, Brephotrophia, Nosocomia. Gerontocomia & similia

similia loca, 1076. T. & N. ad quos horum cura pertineat, 1076. 1077. T. an & quibus casibus Hospitalia in beneficium conferri possint, 1083. 1084. T. an si consuetudine id observarum alias, Hospitalia possint conferri in beneficium, 1083. T. 1083. 1084. N. administratores hospitalium æquivalentur tutoribus, 1084. T. de officio administratorum hospitalium, & quæ præstare teneantur, 1084. 1085. T. & N. Hospitalia militarium ordinum in quem finem ædificata fuerint, 1085. N. Circa exercenda & ministranda sacramenta antiqua consuetudo observanda est Hospitalibus, 1086. T.

Hospita) Pontificii an recte per Eucharistiam hospitalia consecratur intelligant, 766. N. Unde in papatu abusus illi ortum traxerint, ut panis consecratus aservetur in cibario & circumgestetur theatrica pompa. atque adoretur, 167. N. an sola consecratio panis & vini requiratur ad unionem horum elementorum cum corpore & sanguine Christi. 767. N. Paulus panem quem frangimus, i. e. distribuimus in S. cœna, communicationem corporis Christi vocat, *ibid.*

Humanitas) regulæ humanitatis respiciunt coactionem, 1226. N. quæ a Philosophis officia humanitatis aut benevolentiae appellari solent, in scriptura sæpe charitatis nomine insigniuntur, 1226. N.

Hypotheca) ad plenissimum effectum hypothecæ iudicis immediati consensum requiri, 1028. N.

Idololatria) utrum hæc sit sufficiens causa dissolvendi sponsalia, 829, 830. T. & N. matrimonium quoad thorum & mensam ob subsecutam idololatriam sepauandum esse negant Protestantes, 830. N.

Jejunium) de jejuniorum usu in ordinibus conferendis 323. N. causæ impulsivæ je-

junii in primitiva ecclesia 323. N. Quodnam primum præceptum Jejunii allegari soleat 324. N. an hoc præceptum an vero lex fuerit *ibid.* an jejunium in se sit cultus Dei 324. N. Græci non magis sabbatho quam die Dominica jejunium admittebant 325. N. de diversis jejunantium temporibus 325. 326. N. de jejunio quadragesimali 326. N. jejunia Patris immane quantum differunt a jeuniis veterum 327. N. de jeuniis quatuor temporum 327. N. eorum origo *ibid.* an quadragesimæ & Pentecostes jejunia Apostolorum traditione de Paracleti Magisterio instituta 327. N. tempora jejuniorum veteris ecclesiæ in Romana non retinentur hodie 328. N. an jejunium Christianorum meritorium & satisfactorium sit 671. N. an jejunium sit præceptum divinitus *ibid.* cur & quatenus in nostris ecclesiis jejunium inculcetur *ibid.* cur ieiunia, orationes & Eleemosynæ opera satis factoria dicuntur a Pontificiis 736. N. an sacra cœna non nisi a ieiunis sumenda 757. N.

Jesuita) unde odium reliqui cleri papalis erga Jesuitas ortum 1275. N.

Ignis) de probatione per ignem 1737. 1738. N. exempla probationis per ignem 1738. N. de fallacia & abusu iudicii ignis 1741. cur ignis pœna afficiendos hæreticos statuerint canonistæ 1919. 1920. N.

Ignorantia) an suppleri possit per charitatem 240. T. & N. an & quomodo ignorantia clandestina coniugia inveniuntur purgetur 938. 939. T. & N. ignorantia hum excuset, quo minus electio simoniace facta irrita habeatur, 1857. T. & N. 1862. N.

Illicitus) An? quæ indecora sunt, illicita sint dicenda? 151. 152. N.

Imago) de origine & progressu imaginum apud gentes, idolorum apud N (14) Judæ-

Judeos, imaginum & adorationis earum apud Christianos 1021. *N. remissive*, imagines esse prohibitas 1022. *N.* imagines in templis non recte collocari *ibid. remissive*, imagines Christi & sanctorum non recte coli & adorari *ibid. remissive*.

Impedimentum) de impedimentis matrimoniorum vide *conjugium*, nullum quod est ipso iure, non præstat impedimentum, sed perinde est ac si nullo modo fuisset factum 905. *N.* ante proclamationem ex suggestu presbyter investigare debet, utrum futuro matrimonio aliquod impedimentum obstat 936. *N.* quatenus delegatio impedimento delegati iudicis perimatur 1307. 1308. *T. & N.*

Impensæ) quæ impensæ iniuriam passo restituentur 2111. *T. & N.* quis impensus incurrationem factorum æstimet 2111. *N.*

Imperator) Christiani Imperatores ius circa electionem Episcoporum excercuerunt usque ad tempora Caroli M. 81. 82. *N.* Tempore Caroli Crassi hoc ius Imperatoris cepit oppugnare 82. *N.* sed restitutum idem sub Ottone I. *ibid.* post vero a Gregorio VII. Imperatoribus Henrico IV. & V. extortum, *ibid.* quod & in Anglia, Gallia, Polonia Papa sibi asserere non erubuit 82. 83. *N.* Arcana politicæ Papalis in controversia de homagiis Imperatoribus ab Episcopis præstandis 85. *N.* Canonists Imperator nihil aliud est quam Papa Armiger, Carnifex, & Minister 86. *N.* olim ab Italiæ Episcopis etiam præstitum fuit Imperatoribus homagium 136. *N.* an in electione Imperatoris eorum qui eligunt, citatio præcedere debeat, an vero sufficiat, inodo eligendorum nomina promulgentur, 60. *N.* Canonistæ Imperatori dependentem, Papæ summam potestatem in universum mundum tribuunt 1229. *N.* quomodo Pontificii Imperatori potestatem

externam, Papæ vero internam tribuant 1230. 1231. *N.* arcanum politicum hic maximum latens 1231. 1232. *N.* quomodo olim in negotiis ecclesiasticis ab Episcopis ad Imperatores appellatum fuerit, 1669. *N.*

Imperiuni) vide *Regimen*. Etiam imperitia *Imperitia*) & infirmitate damnum datum refarciendum est 2112. *T. & N.*

Impositio manuum) vide *manuum Impositio*.

Impotentia) cœnandi impotentia legitimum matrimonio affert impedimentum 901.

• *T.* circumspecte agere oportet Judicem circa quæstionem impotentia 901. *N.* de triplici canonistarum impotentia 902. *N.* quem effectum juridicum quæque species hujus triplicis impotentia sortiatur *ibid.* unde foeminarum impotentia plerumque nascatur, *ibid.* an & quatenus ob impotentiam divortium fieri possit, 963. 964. *T. & N.* an hoc casu incisio prius sit expectanda 964. *N.* an, si separati ob impotentiam postea potentes fiant, ad priora conjugia sint compellendi, 965. *T. & N.* an, si quis sciens impotentem duxit, divortium tunc locum habeat 965. 966. *T. & N.*

Impubes) De sponsalibus impuberum vid. *sponsalia*. Moniales impuberes ad electionem admittuntur 75. *N.* impuberes nec consentire nec dissentire nec quicquam ante pubertatem intelligere existimantur 810. *N.* si sponsalia inter impuberes contracta, & alter horum reclamet, non est audiendus, antequam ad annos matrimonii aptos pervenerit 806. 807. 810. *T. & N.* an si uterque impubes contraxerit sponsalia, alteruter eorum, quum ad annos pubertatis pervenerit, alterius pubertatem expectare debeat, si vult resilire 810. *N.* vide. *sponsalia, infans, Puer, Puella*, de sponsalibus coacte cum impubere contractis 811. *T. & N.* Dura constitu-

stitutio juris Canonici, patrem posse impuberem filium tradere matrimonio, & postquam filius pervenerit ad ætatem perfectam omnino debere hoc adimplere 813. 814. N. an etiam impuberes propter malitiam ætatem suppletent matrimonio jungi possint 839. T. & N. quomodo impuberibus in causis spiritualibus curatores dandi sint, 1329. 1332. T. 1332. N. Impuberes non possunt compromittere 1406. N. jure civili impubes, quamquam doli capax fuerit, commiseratione tamen ætatis mitius punitur, 2178. N.

Immerfio de numero immerfionis, in Baptismo 658. N.

Immunitas) Quid sit immunitas 1033. T. omnis immunitas est nota privilegii 1033. N. Quomodo immunitas Ecclesiarum ab Autore accipitur 1033. T. generales causæ immunitatis ecclesiarum 1033, 1034. N. immunitatis ecclesiarum divisio 1034. T. alia & melior immunitatis ecclesiæ divisio 1034. N. immunitas localis quæ sit, 1034. T. jure pontificio & templa & monasteria & hospitalia & privata oratoria ac sacella autoritate Episcopi erecta immunita sunt 1034. N. immunitas personalis quæ sit 1044. T. de immunitate personalis Clericorum. 1043. 1044. 1045. seq. T. & N. Realis immunitas quæ sit, 1046. T. varius abusus hujus immunitatis 1046. 1047. N.

Incantator) Quinam apud Italos Incantatores dicantur 2001. N. quomodo incantatores puniendi sint, 2001. 2002. 2003. T. & N.

Incarceratio) vide *Carcer*.

Incendarius) Pœna Incendiariorum ex constitutione Carolina & Electorali Saxonicæ 2010. N. nec ordinariam quidem effugit pœnam incendarius, licet damnum

datum refarcire velit 2011. N. an incedarii simpliciter sint privati ecclesiastica sepultura 1102. 1103. T. & N.

Incestus) Incestum cum matre ipsa detestuosum) statum naturæ 191. ob periculum incestus quas fœminas Clerus sectum habere nequeat 190. 191. T. periculum talis incestus non facile metuendum foret, nisi conjugio interdicerentur sacerdotes. *ibid.* N. ad ulterius etiam simplex & non conjunctum cum incestu rumpit matrimonium 928. N. manet impermanenti & perpetuo crimine, qui in matrimonio vivit incestuosus 924. N. an & quatenus incestuosus, qui propriæ uxori supervixit, novum matrimonium ineundi potestas sit dauda 928. N. qui incestum commisit, prohibetur matrimonio contrahendo, 985. N. an incestuosus simpliciter privandi sint ecclesiastica sepultura 1102. 1103. T. & N. Incestus pœna juxta Pontificios 2074. 2075. T. incestus quid sit, 2074. N. incestus lineæ rectæ in specie dici solet nefarius 2075. N. quomodo hic contra jus naturæ sit 2075. N. variæ incestus species 2075. N. novus incestus inter fratrem & sororem sit contra jus naturæ 2075. N. incestus in cognatione spirituali est merum Pontificiorum inventum 2075. N.

Incestio) an incisio fornicarum arctum ante divortium ob earum impotentiam prius tentanda sit, 964. N.

Incompetentia) si adhuc dubia est incompetentia judicis, citatus comparere debet & incompetentiam allegare 1416. N. In Jurex cui incompetentia opposita, ipse possit de jurisdictione sua cognoscere *ibid.*

Indecorus) Deo errores de licentia rerum quibusdam indecorum 151. 152. N.

Indignus) Indignus, qui eligatur, quis sit, 78. 79. N. differentia inter indignum & minus idoneum cavillatoria est, 79. N. aliquan-

do dignus pro indigno habendus, 79. *N.*
Indicium) an sola confessio vel indicia probando delicto sufficiant, 2003. *N.*

Indissolubilitas) de dissolubilitate & indissolubilitate matrimonii, vide, *divortium*.

Inducia) cur post oblationem libelli reo certæ induciæ indulgendæ sint, 1446. *T. & N.* induciæ hæ sunt viginti dierum, 1446. *N.* in foro Saxonico tales induciæ necessariæ non sunt, *ibid.*

Indulgentia) an indulgentiæ protestantibus & aliis, qui non agnoscunt autoritatem Papæ profint 866. *N.* duo arcana politica papatus sub indulgentiis latentia 866. *N.*

Infamis] Quid Lancelottus sub *manifamia*] fecta infamia intelligat, 306.

N. in doctrina de infamia singulorum regnorum mores sunt sequendi, 360. *N.* infamis quomodo reddatur iudex, 1308. *N.* quatenus sententia ab infami iudice lara nulla sit, *ibid.* an contra iudicem infamem ex certa scientia a Principe constitutum excipi possit, *ibid.* an infames possint esse testes, 1559. *N.* testis infamiam non incurrit, si ei per modum exceptionis infamia obijciatur, 1560. *N.* ut maxime quis tempore depositionis infamis fuerit, si pro tali habitu eo tempore non est, testimonium eius non infirmatur, 1561. *N.*

Infantia) De infantibus homicidis, *Infans*] 354. *T. & N.* de sponsalibus infantum, vide *sponsalia*, quomodo infantibus & maioribus & infante curatores in causis spiritualibus constituendus, 1329. 1332. *T.* 1332. *N.* vide *Impubes*, *puer*, *puella*. Infantia proxima de jure civili jam aliquem intellectum habere creditur, 1332. *N.* quid infantia proxima præ infanti possit, *ibid.* Etiam jus canonicum plus tribuit infanti proximo quam infanti, *ibid.* qua-

tenus jus canonicum pupillis infantiam egressis permittat, ut procuratorem dare possint, 1332. 1333. *N.* de expolis infantibus, vide *expolitio*.

Infidelitas) An matrimonia cum infidelibus contracta valeant.

880. *T. & N.* 881. *T. & N.* si unus infidelium coniugum convertatur ad fidem, & alter nolit converso amplius cohabitare, dissolvitur matrimonium, 881. 882. *T.* an hoc casu conversus possit ad secundas nuptias transire 882. *T. & N.* inepta Canonistarum opinio, in matrimonio cum infideli contractum non esse sacramentum sed contractum tantum, id eoque dissolvi debere 882. *N.* si alter infidelium conjugum convertitur, & alter quoque convertatur, antequam ille novum matrimonium legitime contraxerit, debent se invicem recipere, 883. 884. *T.* verum inter infideles esse quidem matrimonium, sed non ratum 891. *T.* ratio hujus refellitur 891. *N.* an infideles intra quartum gradum matrimonio juncti separandi sint, si convertantur, 923. 924. *T. & N.* infidelitatem non esse sufficientem causam divortii, 963. *N.* an matrimonio infidelium per adulterium ante baptismum contrahatur impedimentum 984. *N.* non debere consecrari ecclesiam, ubi sepulta sunt corpora infidelium, nisi evellantur, 1016. 1017. *T.* ratio hujus nulla dari potest 1016. *N.* infidelitas in mente non in cadavere hæret, *ibid.* an infideles possint testificari contra Christianos, 1557. 1558. 1559. *T. & N.* an infidelitas sit crimen & puniri possit, 1960. 1961. *N.* *Inhibitio*) consistere prius debet de veritate gravaminis, quam inhibitionem Iudex appellationis decernat 1648. *N.* obli-

obligat hæc inhibitiō a die non decreta sed insinuatæ inhibitionis, *ibid.* ad ea non pertinet inhibitiō, quæ post appellationem ab interlocutoria ante vel intra decretam & insinuatam inhibitionem facta sunt, 1648. N.

Injuria) inferens injuriam & damnum, quomodo debeat damnum rescire 2111. 2112. T. & N. quomodo lex Aquilia damnum injuria datum coercet 2111. 2112. N. quot & quibus modis inferantur injuriæ 2114. T. & N. quomodo re inferatur iniuria 2114. 2116. T. variæ species iniuriarum realium, 2116, 2117. N. Iniuria per picturam illata 2117. N. *Remissive*. hodie ob barbam rasam vel expilatam num detur actio iniuriarum, *ibid.* *remissive*. an & quatenus ob osculum detur actio iniuriarum *ibid.* *remissive*. de actione iniuriarum ob crepitum ventris, 2117. N. *remissive*. actio de iniuria scripta quando præscribatur 2114. N. rationes quod sit perpetua 2114. 2115. N. verius est eam esse annalem, 2116. N. quomodo verbis inferatur iniuria 2116. 2117. T. an detur iniuria verbalis, quæ non sit convitium 2117. 2118. N. quomodo literis aut scripto inferatur injuria 2117. T. 2118. N. an iniuria per picturam recte referatur ad iniuriam scriptam 2118. N. atroces iniuriæ quæ 2118. N. cur poenæ iniuriarum variant 2119. N. an actio iniuriarum repugnet Christianismo, 2119. 2120. 2121. 2122. 2123. N. abusus actionis iniuriarum & medium hunc abusum tollendi, 2123. 2124. N.

Inquisitio) de differentia inter denunciationem & inquisitionem 1679. N. num denunciatio peculiarem & diversum ab inquisitione processum constituat 1679,

N. quis autor processus inquisitionis, 1701. N. preparatio processus inquisitionis, *ibid.* N. accusationes fiscales ad processum accusatorium an inquisitionum pertineant, 1703. 1704. N. officialis inquisitionis quinam dictus 1703. N. utilitatem processus inquisitionis esse imaginariam, 1708. 1709. 1710. seqq. N. plura de processu inquisitorio vide *Processus*. In republ. Israelitica non institutum fuisse inquisitionem in delictis occultis 1711. N. *remissive*. Inquisitiones contra hæreticos & sagas, quomodo cœperint 1715. N. an necessario fama publica præcedere debeat inquisitionem 1716. T. & N. 1717. 1718. N. Dolus canonistarum necessario famam ad inquisitionem requiritum, 1718. 1719. N. abusus intuitu famæ in processu inquisitorio apud nostros notantur 1719. N. male sapius hodie ni Judices inquisitionem inchoare solent, 1719. N. confessus crimen totam inquisitorem num possit confessionem revocare sub prætextu quasi non præces ferit fama inquisitionem 1719. 1720. T. & N. in inquisitione confessus crimen non statim condemnandum 1720. N. arcantum tyrannidis canonistarum punientium revocantes confessionem in inquisitione ut impoñentes, 1720. N. artes inquisitorum ad eliciendam confessionem captivorum 1720. 1721. 1722. seqq. N. an iudex inquisito excipiente, quod fama nulla præces ferit, nihilominus procedere possit, 1724. T. & N. distinguenda inquisitio, quæ fit a poenitentiariis in confessione auriculari aut etiam extra eandem ab inquisitione judiciali, 1795. N. an lenienda sit reo poena, quoties non per viam accusatoris sed inquisitionis convictus est, 1863. 1864. N. arcantum

politicum hic latens, 1864. 1865. N. de inquisitione contra hæreticos, vide *Hæresis*.

Infidie) longe improbiore sunt infidie vi aperta 2093. N. de infidiis & machinationibus conjugum, vide *Conjugium*.

Insinuatio) Utrum præter citationem etiam insinuatio requiratur, ut res non amplius sit integra 1306. N. *remissive*. utrum computari debeat dies insinuationis ad id, ut ab exceptione termini angustis excludatur citatus, 1420. 1421. N. num neque insinuatio citationis fieri possit die feriato 1421. N.

Inspectio) Inspectionem judicis omnium primam, fortissimam & potentissimam probationem esse, 1587. N. inspectionis hujus requisita, *ibid.* item exempla 1587. T. & N. in inspectione finium quid observandum sit, 1582. N. num ætas ex inspectione corporis probari possit 1587. T. & N. num inspectio fœda apud Romanos usitata fuerit unquam 1588. N. quid sentiendum de inspectione corporis ad probandam majorennitatem cujus meminit jus Saxonicum 1588. N. *remissive*. num ex inspectione virginitas probari possit, 1588. N.

Inspiratio) de electione per inspirationem, vide *Electio*.

Instantia) quomodo Papa etiam in prima instantia causas pendentes ad sedem Papalem advocare cœperit 1286. N. instantia quid 1425. N. an exceptio excommunicationis in prima tantum instantia non in secunda opponenda sit auctori, 1455. 1456. T. & N. jus canonicum male hic cohaeret. 1456. N.

Institutio) definitio institutionis 1467. N. institutio in præbenda seu beneficio quid sit 403. T. quando dicatur pro-

videri per institutionem 466. 467. T. Institutio & collatio quomodo differant 464. N.

Instrumentum) Quæ instrumenta reus edere teneatur auctori 1553. 1554. T. & N. cur positionibus actoris respondere teneatur reus, instrumenta vero edere non teneatur 1548. N. in foro conscientie ad utrumque teneri reum, *ibid.* actor teneatur quævis instrumenta reo ad fundandam exceptionem edere 1543. N. reus non teneatur edere instrumenta auctori ad fundandum intentionem suam, *ibid.* an reus jure naturæ teneatur ad edenda instrumenta, 1542. N. conf. *documentum*. Exceptiones & casus quibus reus teneatur edere instrumenta, 1544. N. *remissive* quot modis instrumenta dicantur communia *ibid.* instrumentum quid? 1544. N. instrumentum vox mortua dicitur 1571. N. sub appellatione instrumenti late accepti etiam testes continentur 1571. 1572. T. instrumenta eandem cum testium depositione vim habent, 1572. T. instrumenta usque ad sententiam exhiberi possunt 1572. 1573. T. & N. cur post publicationem attestatorum instrumenta exhiberi possint, 1572. N. quandoque etiam post sententiam instrumentum produci potest 1572. N. quo tempore in praxi instrumenta exhiberi debeant, 1572. 1573. N. laudatur praxis, juxta quam intra terminum probatorum producenda sunt instrumenta, 1573. N. quæ instrumenta in judicio fidem faciunt, 1573. T. & N. instrumentum publicum quid, 1574. N. instrumentum quod notarius morte præventus non perficere potuit, sed in notas tantum redegit, quam fidem faciat, 1574. 1575. T. & N. instrumenta, nec cancellata, nec abolita, nec

nec vitata aut falsitatis suspecta exhiberi debent 1575. T. & N. omisione unius literæ & ratione in loco non suspecto non vitatur instrumentum 1575. 1576. T. rasura instrumenti in loco substantiali vitat totum 1576. N. ex quibus suspitionibus falsitas instrumenti arguatur 1575. N. remissione sententia ex falsis instrumentis lata etiam post rem judicam retractari potest 1607. N. in Gallia veritum, ne instrumentis publicis, jus jurandum adponatur 1694. N. *Intercessio*) Debet ecclesia intercedere pro degradato & jam tradito seculari magistratu 270. 271. T. an iusta & seria hæc intercessio *ibid.* N. conf. 1930. 1931. 1932. N.

Interdictum) Interdictum ecclesiasticum an sit censura seu pœna spiritualis, an vero externa seu politica 2133. 2134. N. interdicti ecclesiastici iniquitas 2245. seqq. N. irrationabilitas item origo & progressus interdicti ecclesiastici 2245. 2246. 2247. 2248. 2249. 2250. 2251. 2252. 2253. 2254. 2255. 2256. 2257. 2258. N. an integrum regnum ob peccatum regis & Principis possit sub interdicto poni. 2245. 2246. 2247. N. damna ex introductione interdicti resultantia 2249. N. severitas interdictorum ab ipsius Pontificibus temperata *ibid.* exempla contemtorum interdictorum Paparum 2250. 2251. N. 2158. N. exemplum interdicti per 28. annos durantis 2251. N. scopus & fructus interdictorum 2257. 2258. N. de interdictis quibus Episcopi etiam inferiores propter leves admodum causas utebantur adversus refractarios, 2258. N. horum abrogatio in Gallia laudatur, *ibid.* interdictorum alia ipso jure, alia iudicis sententia inducuntur 2251. T. interdictum ipso jure introductum quando locum habeat 2259. T. 2260. T. interdictum iudicis sententia

quando inducatur, 2260. T. interdictum locale, personale & mixtum, quæ sint, 2260. N. interdictorum, quæ iudicis sententia inducuntur, alia generalia alia specialia 2260. 2261. T. quid generale interdictum 2261. T. quid speciale *ibid.* irrationabilitas interdicti generalis 2261. N. interdictum generale quomodo respectu rerum extendatur 2261. T. & respectu personarum restringatur 2262. T. interdictum locale gravius est personali 2262. N. interdicto personali non prohibentur illi qui cives, seu, membra communitalis non sunt 2262. N. interdicto personali liberantur, qui domicilium mutant *ibid.* incidunt in interdictum personale, qui novi cives recipiuntur *ibid.* interdicta universitate singuli de universitate censentur interdicti 2264. T. qui casus hic sint excepti 2264. 2265. T. & N. impietas & malitia, populum omni auditione verbi interdicere 2264. N. exceptio de Baptismo parvulorum & penitentia morientium cuiuslibet interdicto solet apponi, 2264. N. quæ interdicti tempore permittantur, & quæ sunt prohibita, non conveniunt Canonistæ 2265. N. quæ iuxta autorem tempore interdicti permittantur & quæ prohibita sint 2266. T. quomodo interdicti violatores puniuntur, 2266. N. interdicti violatores non iuvat appellacionis prætextus 2267. 2268. T. & N. Episcopi & superiores sententiam interdicti ipso iure nunquam incurunt, nisi expressa de iis habeatur mentio, 2277. 2278. T.

Interpretatio) Interpretatio mystica quam imponat 140. N. interpretationes mysticas facile posse applicari sententiis contradictoriis 888. N.

Interrogatoria) Iudex olim ex officio formavit interrogatoria, 1551. N. quâ occasione postea ab advocatis interrogato-

INDEX

gatoria iudici offerri cœperint, *ibid.*
 Iudex ex officio interrogatoria supplere debet *ibid.* de jure Saxonico iudex omiſſa a parte interrogatoria ſupplere non poteſt, 1552. N. omiſſio interrogatoriorum non vitiat examen, 1571. N.
Inſiſtiſticum) quid ſit & quomodo differat inſiſtiſticum a cathedratico, 1054. 1055.

Investigatio) Investigare debet preſbyter, *Investigare*) utrum aliquod futuro matrimonio obſtet impedimentum, 936. T. hæc investigatio etiam ante proclamationem ex ſuggeſtu fieri debet, 936. N. quomodo hæc investigatio inſtituenda, tradit ordinatio Eccleſiaſtica Elector. Saxon. *ibid.*

Jocus) Joci turpes & obſcœni prohibiti clericis. 190. N.

Johannita) unde ſic dicantur 161. N.

Irregularitas) de renunciatione ob irregularitatem, 223. ſeq. T. & N. ingerens ſe divinis incurrit irregularitatem, 2275, 2276. T. definitio irregularitatis, 757. N. 2276. 2277. N. an irregularitas ſit cenſura. 2276. N. irregularitas ſit cenſura, 2276. N. irregularitas non incurritur, niſi in caſibus a jure expreſſis, 2277. N.

Judeus } Durities legum contra ma-
Judaismus } trimonia Chriſtianorum cum Judæis. 881. N. matrimonium Chriſtianorum cum Judæis contrahendum quovis modo impediri debere, non tamen jam contractarum temere diſſolvi 881. N. Orientales ſive pagani ſive Judæi polygami fuerunt, 884. N. an monogamia Judaïſmo aut Chriſtianifmo qua tali, & quatenus Judæi & Chriſtiani gentilibus opponuntur, debeatur, 885. N. an Judæis deneganda ſit ſepultura Eccleſiaſtica 1100. 1101. T. & N. an cum Judæis ſit comedendum 1101. N. de arcana politiſci juris canonici circa

Judæos 1100. N. an Judæi tantum ad prædiales decimas ſolvendas poſſint adigi, 1146. T. & N. Chriſtianus contra Judæos poteſt eſſe teſtis 1157. ſed non Judæus contra Chriſtianum, 1157. 1158. T. abſurda ratio canonistarum 1558. 1559. N. de jure Saxonico Judæus non prohibetur teſtis eſſe contra Chriſtianum 1558. N. de iuramento formando, quo Judæus ad teſtimonium dicendum coerceri poteſt. *ibid.* an etiam Judæi admittuntur ad accuſandum ſimoniacum 1872. N.

Judicium) Judicia in Eccleſiis & cœmeteriis fieri prohibita 1035. Judicii definitio, 1205. 1206. T. diſtinctio iudiciorum ſecularium & eccleſiaſtica tertiâ columna eſt arcanorum Papatus 1205, 1206, 1207. ſeqq. N. de origine & primis initiis iudiciorum eccleſiaſticorum 1206. N. propria iudicia in eccleſia non ſunt neceſſaria 1206, 1207, N. plura de origine & progreſſu iudiciorum eccleſiaſticorum 1207. 1208. iudicia eccleſiaſtica revera ſunt ſecularia 1208. N. iudiciorum eccleſiaſticorum ſingularitas & clericorum exemptionio an iuri divino ſuos natales debeant 1208. N. Tempore naſcentis eccleſiæ nulla fuiſſe eccleſiaſtica iudicia 1208, 1209. N. conf. *Juriſdictio*, quomodo Episcopopi & clerici exempti fuerint a iudiciis ſecularibus 1209. 1210. N. ſeverior Honorii conſtitutio contra Episcopos ratione iudiciorum Episcopopaliū 1211. N. quatenus Honorius Clericos exempti a iudiciis ſecularibus 1211. N. Plura de exemptione cleri a iudiciis ſecularibus 1212. N. Juſtiniani conſtitutiones circa iudicium & forum clericorum 1213. N. abuſus Episcoporum in Francia & ingratitude erga magiſtratus & iudicia ſecularia 1213. 1214. N. quæ ſint iudicia ſecularia 1219. 1227. T. quæ

RERUM ET VERBORUM.

T. quæ sint judicia Ecclesiastica, 1227. 1228. T. quomodo rectius definiri possit iudicium utrumque 1219. N. quæ causæ ecclesiasticum, & quæ seculare forum competens habeant 1219. N. qua ratione & personæ ecclesiasticæ iudicium privilegiatum scilicet ecclesiasticum agnoscant 1219. N. apud Protestantes iudicium ecclesiasticum non minus atque iudicia secularia Principis autoritate constituitur 1219. N. distinctio inter iudicium seculare & ecclesiasticum purum putum figmentum Papæ 1219. 1220. N. varia synonyma iudiciorum secularium & ecclesiasticorum, est confusæ & ambigüe exposita à canonistis 1220. 1221. N. specimen ejusmodi confusionis ex Valeri præludii 1221. 1222. 1223. N. Ecclesia qua talis nullum habet iudicium 1227. N. omnia iudicia ecclesiastica esse secularia 1227. 1228. N. Principi in iudiciis ecclesiasticis plus competere quam ipsi tribuunt canonistæ 1237. seqq. N. in ecclesiasticis pariter & civilibus iudiciis Pontifices solam executionem, magistratibus politicis & Regibus reliquerunt, 1239. N. quibus artibus Laici ad ecclesiastica iudicia fuerint pertracti. 1240. N. quibus artibus crimina in distincte ad fora & iudicia ecclesiastica pertracta fuerint 1240. N. quæ crimina deinceps ad iudicia ecclesiastica rejecta quæ secularibus relicta fuerint 1240. 1241. N. quantum valuerint olim, imparatoria autoritate accedentes iudicia Episcoporum etiam inter laicos 1241. N. cur non etiam Clericus in causa civili subistat iudicio seculari 1243. 1244. N. multæ reliquæ Papatus in doctrina de iudiciis inter Protestantes 1244. N. an iudiciorum ecclesiasticorum divina sit origo, ibid. num principes Evangelici consistoriis suis sint subijciendi, ibid. varii errores sub divisione iudiciorum in secularia & ecclesiastica latentes, 1244. 1245. N. ambiguus significatus iudicii secularis & ecclesiastici 1245. N. ratione legum quæ di-

centur iudicia ecclesiastica & quæ secularia, 1245. N. quomodo clerici, distinctione causarum in ecclesiasticas & civiles abusi fuerint ad se ipsos eximendos ab omni iudicio seculari 1248. N. qua ratione Papa etiam feudales causas ad ecclesiasticum iudicium pertinere dixerit 1250. N. fraudes & arcana hic latentia, omnes causas civiles facillimo modo ad iudicium ecclesiasticum trahendi ibid. an causæ dotales recte ad iudicium ecclesiasticum trahantur 1251. N. an & cur causæ matrimoniales ad iudicium ecclesiasticum pertineant 1255. T. & N. 1260. N. causæ usurarum an ad iudicium ecclesiasticum recte referantur 1251. N. causæ perjurii non pertinent ad iudicium ecclesiasticum, 1261. 1262. N. quomodo una cum causis perjurii & juramenti omnes ferè civiles causæ ad iudicium ecclesiasticum pertractæ sint, 1262. N. Clerici tantum non omnes causas ad iudicium ecclesiasticum traxerunt, 1263. N. an causæ spoliæ & possessiones ad iudicium ecclesiasticum spectent 1263. N. an causa ad iudicium ecclesiasticum trahenda, si à seculari iudice iustitia impetrari nequit 1263. 1264. T. & N. quinam ex Papis iudicia ecclesiastica in tantum evexerit 1264. N. an propter miserabilitatem personarum causa iudici seculari subiecta, possit ad iudicium ecclesiasticum trahi 1264. 1265. T. & N. varius significatus publicorum iudiciorum 1266. N. conf. omnino *iudex jurisdictio, forum*. iudiciorum divisio in summaria & ordinaria seu solennia 1317. 1319. T. summaria iudicia quæ sint, 1319. 1320. T. quænam sint iudicia ordinaria & extraordinaria in jure iustiniano, 1319. N. an causæ ordinariæ pertineant ad iudicia secularia, summaria & ecclesiastica, ib. excommunicationis effectum male ad iudicia extendit 1362. N. cur hodie iudicia non metuantur. 1372. N. iudicia subdicio olim frequentata cur hodie cessent 1400. N. criminalia iudicia non habent aliquid simile cum civi-

INDEX

civilibus 1677. 1679. T. & N. criminalia judicia in sensu hodierno canonistæ & jus canonicum ignorant 1677. 1678. N. arcanum hic latens, 1678. N. definitio judiciorum criminalium in sensu juris canonici 1678. N. quam advesetur rectæ rationi & juri gentium, ibid. judicia criminalia quibus modis instituuntur 1679. 1680. T. judiciorum Dei varia acceptio, definitio & antiquitas 1735. N. *remissive* de judicio aquæ amaræ, 1736. N. remissive approbandum esse judicium aquarum amararum 1740. N. de abusu & fallacia judiciorum divinatorum 1740. 1741. seqq. N. de fallacia & abusu judicii aquæ ferventis 1740. N. de fallacia & abusu judicii aquæ frigide, 1741. N. de fallacia & abusu judicii ignis, 1741. N. de impietate & incertitudine judicii duellorum 1742. N. itemq. judicii crucis, ib. & offæ judicialis, ibid.

Juramentum) Arcanum politicæ Papalis in controversia de homagiis Imperatoribus ab Episcopis præstandis, 86. N. juramentum quod omnes Episcopi præstare tenentur Pontifici, 86. N. an distincta sint juramentum, fidelitatis & homagium ibid. de iuramento fidelitatis ecclesiæ Romanæ præstando, 135. 136. T. 136. N. quomodo Pontifices formam veteris hujus juramenti inveterint 136. N. quam violata fuerint per hoc juramentum jura Principum ibid. olim ab Italiæ Episcopis etiam præstitum fuit imperatoribus homagium, 136. N. an ab ordinandis & ad ministerium ecclesiasticum promovendis juramentum exigendum sit 322. 323. N. juramentum, quod ad sponsalia accessit, majoris tantum certitudinis causa adhiberi 795. N. juramentum sponsalibus de futuro objectum majoris juris effectum non producere, quam ipsa sponsalia de futuro habent 815. T. & N. Ex hypothesi tamen peculiaris juris canonici de natura juramenti, ii puniuntur, qui à sponsalibus de futuro juramento firmatis recedunt 816. N. matrimonium ex metu con-

tractum & juramento confirmatum ipso jure nullum est, secus ac in aliis contractibus & pactis sit, 899. N. an in matrimonialibus locum habeat juramentum suppletorium 932. N. an delatio juramenti contra matrimonium valeat, 932. 933. N. an necesse sit ut duplex formetur juramentum in testimonio dicendo, super consanguinitate 946. T. & N. Juramentum malitiæ vide *Malitia*. Omnino non obligat juramentum illicitum nec opus hic est absolutione 1059. N. libera eligendæ sepulture potestas ne quidem juramento potest abdicari 1098. 1099. T. quomodo una cum causa juramenti omnes fere civiles causæ ad forum ecclesiasticum tractæ 1262. N. Pontifici & illud illicitum dicunt juramentum, quod detrahit potentie Papali, 1269. N. an & quatenus in juramento calumniæ precinator admittendus 1293. N. ad præstandum Juramentum calumniæ speciale mandatum requiritur 1338. N. juramenti delatio speciale mandatum requirit, 1338. N. an juramentum calumniæ sufficiens remedium sit adversus rabulicam, 1352. N. Juramentum præcisè exigitur in pacto, per quod filia dotata hereditariæ paternæ renunciât 1390. T. & N. an hoc juramentum adimpleri possit per æquipollens, aut per promissionem: *Wey Adelschen Ehren oder an Eydes Estat.* 1390. N. arcanum Papale juris canonici, quod pacta contra jura civilia inira, si modo juramento vallata sint, servari debere jubet. 1391. seq. N. principia vera de juramentorum natura & efficacia, 1391. 1392. N. juramentum est accessorium promissionis tanquam rei principalis 1391. 1392. N. errores Canonistarum hic notati, 1392. N. Juramentum non esse cultus divini speciem, 1392. N. neque esse preces ibid. neque Deo in juramentis aliquid promitti, 1392. 1393. N. an dogma Pontificiorum, omne juramentum, quod salva salute aeterna servari possit, servandum esse,

con-

RERUM ET VERBORUM.

conveniat doctrinæ Christi, 1393. N. unde frequentissimus juramentorum usus in foris protestantium invaluerit, ibid. refutatio principii Pontificii, omne juramentum servandum esse, quod salva salute æterna servari potest, 1393. 1394. 1395. sapiens ordinatio in Lusitania de contractibus per juramenta non confirmantis, 1395. N. quæ frustra oppugnatur a Valero, ibid. Juramentum non potest extendere naturam actus, cui adjectum, 1411. N. an juramentum perhorrescentiæ à citato ad locum non tutum præstandum sit 1419. N. de juramento to dandorum & respondendorum, 1506. N. 1541. N. de utilitate juramenti dandorum & respondendorum 1508. 1509. N. quanta damna ex sublatione juramenti calumniæ orta sint in Saxonia 1508. 1509. N. Juramentum calumniæ quid, 1516. N. an differat juramentum calumniæ à juramento malitiæ, ibid. & 1524. N. capita juramenti calumniæ, 1517. 1518. N. adspiciendæ in praxi formulæ, ubi juramentum calumniæ generale receptum 1518. N. quo tempore præstandum sit juramentum calumniæ 1516. 1517. T. & N. expedire, ut juramentum calumniæ ante litem contestatum præstetur 1517. N. quatenus hoc intelligendum 1517. N. juramentum calumniæ præstare recusans actor cadit actione, & reus pro confesso habetur, 1518. T. & N. de privilegiis Cleri ratione juramentorum 1518. N. in causa ecclesiastica an & quatenus Clericus præstare debeat juramentum calumniæ, 1518. 1519. T. & N. in propriis causis Clerici tenentur jurare 1519. T. male hic coheret jus canonicum 1519. N. quibus ceremoniis jurent clerici 1519. 1520. T. & N. tactum Evangeliorum non pertinere ad substantiam juramentorum 1520. N. de origine juramenti corporalis inter Christianos 1520. N. *remissive* cur clerici jurent impositis digitis in pectus sinistrum 1520. N. *remissive*, item cur femi-

næ, ibid. hodie etiam in causis spiritualibus juratur de calumnia, 1520. T. cur non olim 1520. N. quæ ratio examinatur, ibid. etiam procuratores de calumnia jurare tenentur, 1521. 1522. T. contra juramenta calumniæ per procuratorem 1521. 1522. N. de jure civili & canonico juramentum calumniæ præstandum erat in propria persona 1521. N. 1523. N. an procurator olim in animam Principalis juraverit ibid. an de jure canonico procurator possit in animam alterius jurare, 1521. 1522. N. de mortalitate juramenti in alterius animam 1521. 1522. N. ratio cur juramentum calumniæ nihil vel parum hodie operentur 1522. N. juramenta procuratorum cur introducta in jure canonico 1503. N. quando procurator de sua propria calumnia juret 1503. N. quando substitutus Procurator jurare teneatur, ibid. utrum intentio Justiniani fuerit, malitiæ juramentum speciale in genere abolendi, 1524. N. qua occasione Papa in omnibus causis, ante & post litem contestatam, judicem à partibus juramentum malitiæ exigere posse statuerit, 1524. 1525. N. de calumnia juratur etiam in causa appellationis 1525. T. an etiam de jure civili juretur de calumnia in causa appellationis 1525. N. juramenti de calumnia omisso non vitiat processum 1526. T. aliud jure civili obtinet. 1526. N. cur juramentum calumniæ generale jure Saxonico non sit in usu, 1526. 1527. N. cur Justinianus ab Advocatis in singulis præstari voluerit juramentum 1527. N. reus citandus est ad videndum jurare 1544. 1545. T. & N. huius rationes 1545. N. Iudex non obstante remissione potest adhuc testi juramentum deferre 1547. N. quomodo debeat formari juramentum quo Iudex id testimonium dicendum cõrreceri potest 1558. N. an suppletorium juramentum etiam ex officio Iudex deferre possit, 1576. N. distinctio iuramenti in suppletorium & purgatorium an etiam iure civili fuerit

fuert cognita, 1576. 1577-1578-1579-1580. N. quando Iudex suppletorium, itemque purgatorium iuramentum deferre debeat, 1477-1578. N. 1579. N. 1580. N. Iuramentum aliud voluntarium, aliud necessarium 1581. T. ratione obiecti iuramentum vel est confirmatorium vel promissorium vel decisorium 1581. N. de dissensu interpretum circa explicandos terminos iuramenti voluntarii, necessarii & iudicialis, 1581. N. *remiss. vi.* Iuramentum necessarium nisi ex iusta causa recusari non potest, 1581. T. non prestare tenetur quis iuramentum necessarium nisi id deferatur à iudice, 1581. N. habetur pro confesso aut causam amittit, qui sine iusta causa iurare non vult, 1582. N. quæ sint iustæ causæ recusandi iuramentum, 1582. T. si pro reo sunt præsumptiones, ipsi deferendum est iuramentum, 1582. 1585. T. Iuramentum purgatorium quo casu reo, quo casu actori imponendum, 1585. N. voluntarium iuramentum quid, 1586. T. an etiam decisorium dici possit, 1586. N. unde iuramentum voluntarium appelletur 1586. T. iuramentum delatum regulariter recusari nequit 1586. N. quibus casibus recusari possit, *ibid. remiss. vi.* Relatio iuramenti quando non habeat locum 1586. N. num in actione famosa iuramentum deferri possit, 1586. N. an propter iuramentum negotiis civilibus adiunctum causæ ad forum ecclesiasticum trahendæ 1694. N. in Gallia vetitum ne ius iurandum publicis instrumentis adponatur, 1694. N. querela Principum Germaniæ de trahendis causis ad forum ecclesiasticum propter iuramentum contractibus adiectum 1695. N. an recte advocati Fisci à iuramento calumniæ sint innumes, 1704. 1705. N. origo & modus purgationis per iuramentum, 1761-1765. N. purgationis per iuramentum interitus, 1765. N. quam immemores sint Pontifices ipsi constitutionis iuris canonici: omne iuramentum esse servau-

dum, quod salva salute æterna servari potest, 2049. N. si quis iuramento se ad solvendas usuras obstrinxit, an eas solvere debeat, *ibid.*

Jurisdic. tio) Quid sentiendum de distinctione inter ea, quæ sunt iurisdictionis & ordinis 48. N. nullam esse inter legem diocesanam & legem iurisdictionis differentiam 48. N. 50. N. 122. N. variz explanationes distinctionis inter ea quæ sunt ordinis & iurisdictionis 122. N. quid per iurisdictionem potestatem intelligant Pontifici. *ib.* Episcopum posse quidæ ea, quæ sunt iurisdictionis, demandare inferioris gradus clericis, sed non quæ sunt ordinis 1016. T. quænam lege iurisdictionis ad Episcopum spectent. 1051. T. confusissimam esse doctrinam canonistarum qui iura Episcoporum ex distinctione inter ius ordinis, legem iurisdictionis & legem diocesanam deducere alaborant, 1151. N. *remiss. vi.* de origine & primis initiis iurisdictionis ecclesiasticæ 1206. N. ecclesia non indiget iurisdictione, 1206. 1207. N. plura de origine & progressu iurisdictionis ecclesiasticæ 1207 1208. N. iurisdic. tio ecclesiastica revera est secularis 1208. N. tempore nascentis ecclesiæ nullam fuisse iurisdictionem ecclesiasticam, 1208. 1209. N. an arbitria inter veteres Christianos iurisdictionem invoverint, 1209. N. iurisdictionis ecclesiasticæ ortus & progressus ex concessionibus Imperatorum, 1209. 1210. N. quomodo Honorius iurisdictionem Episcopalem restrinxerit, 1211. N. Variz constitutiones de iurisdictione ecclesiastica & Episcopali in oriente & occidente, 1212. 1213. N. Justiniani constitutiones circa iurisdictionem ecclesiasticam, 1213. N. abusus Episcoporum in Francia iurisdictionem secularem declinantium, 1213. 1214. N. Incrementa potestatis & iurisdictionis Episcopalis potissimum à temporibus Caroli M; 1215. 1216. N. origo erroris, iurisdictionis

nen Episcopis ex iure divino competere 1216. 1217. progressus huius erroris ibid. cause morales & politice introductæ iurisdictionis ecclesiasticæ, quatenus seculari opponitur 1217. quam perniciofa fuerit reipublicæ introductio huius iurisdictionis ecclesiasticæ 1218. N. ecclesia qua talis nullam habet iurisdictionem 1217. N. Jurisdictione ecclesiasticâ omnem esse secularē, 1227. 1228. N. prorogatio iurisdictionis fieri nequit nisi cum consensu iudicis ordinarii 1269. N. conf. omnino, *Judicium, iudex, forum* Jurisdictio est vel ordinaria vel extraordinaria 1280. T. & N. hæc divisio sola ecclesiastica iudicia spectat & inepte ad iudicia secularia applicatur 1280. N. iurisdictio ordinaria quod duplici sensu sumatur, 1281. N. an iurisdictio extraordinaria & delegata haberi debeant pro synonymis, 1282. T. & N. an divisio iurisdictionis in ordinariam & extraordinariam explicanda sit ex divisione iuris Justiniani inter ea quæ sunt iurisdictionis & qui speciali lege concedebantur, 1282. 1283. N. obscura definitio iurisdictionis ordinariæ, 1282. T. & N. 1283. N. quot modis & à quibus iurisdictionis ordinariæ constituitur, 1284. 1288. T. & N. differentia inter iurisdictionem mandatarum & delegatarum 1289. N. iurisdictionis extraordinariæ definitio, 1289. T. quæ examinantur, 1289. N. an Episcopus habeat iurisdictionem delegatam. 1289. N. differt ius civile à canonico, quod illud privatis etiam mandari iurisdictionem permittat, hoc vero non nisi auctoritate pollebentibus & dignitate conspicuis, 1298. N. iurisdictio quando perpetuata dicatur, 1298. N. quatenus iurisdictionis mandata possit revocari, 1304. 1305. N. an iurisdictionis delegata vel mandata extinguatur demum morte, si res non est amplius integra 1305. 1306. N. iurisdictionis mandata ad tempus sine consensu delegantis aut mandantis non potest prorogari 309. 1310. N. litis contestatione proro-

gatur iurisdictionis 1511. 1512. N. iurisdictionis ecclesiasticæ non est quid spirituale, 1879. N. an etiam iurisdictionis fori ecclesiastici sit materia simoniæ vitio apta. ibid.

Jurisprudentia) variantes Pontificum constitutiones de studio iurisprudentiæ clericis interdicendo, 1344. 1345. N.

Ius) res quæ in iure consistunt, sunt res incorporales, sed ideo non spirituales 596. N. quis sit effectus verborum *ipse iure* 814. N. caducitas emphyteusos *ipse iure* quomodo intelligenda, 1183. N. quomodo citatio differat de in ius vocatione, 1413. N. quid ex veteri iurisprudentia in iure fieri dicatur 1503. N. quando quis ex pluribus confortibus iure aliquo speciali seu singulari gaudet, id reliquis prodesse nequit. 1651. N. quid sentiendum sit de distinctione inter ius questum & querendum in questione, an per redemptionem vexationis circa beneficium aut aliud ius spirituale committatur simonia, 1378. N.

Ius canonicum) Juris canonici denominatio 1. T. ratio denominationis. 2. T. iuris canonici auctoritas unde repetenda, 1. & 2. N. Jus canonicum est instrumentum stabiliendi dominatus Pontifici & exercende tyrannidis ecclesiasticæ. 2. N. definitio iuris canonici. 3. T. refutatio huius definitionis. 3. N. an ius canonici finis æterna beatitudo recte dicatur, ibid. *Genuina* definitio iuris canonici, 3. 4. N. ius canonicum impie ius divinum dicitur 4. N. Impia comparatio iuris canonici, cum scriptura f. ibid. obiectum iuris canonici. 24. T. Jus canonicum prevalere in Germania in causis matrimonialibus præ iure Justiniano 909. N. Jus canonicum principaliter intendit vitare peccatum, 1222. N. quod ius canonicum approbat, debet etiam servari in foro conscientie, ibid. in processibus etiam apud Principes Protestantibus magis ius canonicum

INDEX

cum quam ius civile observatur 1279. N.

Ius circa sacra) Jus Principis circa sacra in iure canonico non negatur, etsi hodie vix illud admittant Pontifici, 880. T. & N. Jus circa sacra Principi, qua Princeps est, competit, 152. N. Jus Principis circa sacra ex veteri testamento num possit defendi 1232. N. itemque ex novo testamento 1233. N. Principibus in primitiva Ecclesia competitis se ius circa sacra 1233. 1234. N. itemque Imperatores ius circa sacra exercuisse, 1234. N. Jus Principum circa sacra ex iure naturali defenditur 1234 1235. N. Jus circa sacra Reges Angliæ semper exercuisse 1235. 1236. N. quæ ad ius Principum circa sacra retulerint Angli, 1236 1237. N.

Ius divinum) Definitio iuris divini, 4. T. Juris divini moralis & naturalis immutabilitas 5. N. Nec Papa hoc mutare potest, ibid. positivum ius divinum mutari potuit, & mutatum est ibid cur & quomodo ex iure naturæ quæstiones matrimoniales decidenda sint, 867. 868. N. non prohibet ius divinum vel naturale ea, quæ ipsum permittit, à Principe boni ordinis & decori causa coarctari, 938. N. hypothesis de rebus nullius Divini iuris pertinet ad arcana politica sacerdotum Ethnicorum, 1079. N. quod arcana in augmenta sua convertit Clerus Pontificius, ibid. quatenus iure divino Mosaisco obligemur 1132. N. peccatum iure divino prohibitum ex Pontificis interpretatione committi posse sine illo reatu 1848. N.

Ius civile Justinianum) An & quatenus Germani iure civili vivant, 908. 909. N. cur & quando creditum fuit, Germanos iure civili simpliciter vivere, 909. N. Jus Justinianum in Germania receptum ut ius subsidium 909. N. in causis matrimonialibus ius canonicum prævalere præ iure Justiniano in Germania, ibid. in processibus

eticum apud Principes protestantes ius canonicum magis quam ius civile Justinianum observatur, 1279. N.

Ius natura vide *ius divinum*.

Ius positivum universale) vide *lex*.

Ius primariorum precum) vide *prece primaria iustificatione*) an is, qui meretricem publicam in uxorem ducit, iustificari possit. 806. T. & N.

Iustitia) Quomodo virtus & iustitia differant, 1791. 1792. N. publice honestatis Iustitia vide *honestas*, regulæ iustitiæ quid contineant, 1226. N.

L.

Labor) An deceat Clericos laborare 185. N. *Laborare*) quatenus hoc Canonice admittant, ibid. contorta explicatio textuum Scripturæ, quibus evincere student, laborem Clericum non decere, 185. 186. T. & N. a laboris fugiendi gratia renuncari possit. 245. T. & N.

Lacryma) modus in lacrymis est servandus 678. 679. N. maioris animi est, qui risum non tenet quam qui lacrimas, 679. N. an lacrymarum effusio necessaria pars sit penitentiae 681. N. quam hic delirant Pontificii 681. 682. N. vid. *Flatus*. cur octo lacrymas necessarias esse penitentii existimet Ripa, 682. 683. N.

Lesio) Gravis requiritur læsio, ut quis restituatur 1664. N. non opus est, ut minor vel ecclesiæ læsionem ex probationis omissione probet, cum ex effluxu termini probatorii satis de læsione constet 1672. N.

Laicus) Aroanum distinctionis inter laicos & clericos 24. N. Laici non excludendi à conciliis 12. 13. N. plura de distinctione inter laicos & clericos vid. sub voce *Clericus* an laici ab electione excludendi, 75. N. 76. N. 80. N. Quando laicus postulari possit 110. N.

Laicus

RERUM ET VERBORUM.

Laicus vicarius Episcopi constitui non potest 210. T. An laici respectu clericorum pro mortuis habendi, 543. 544. N. Cur in iure canonico non tractetur separatim de iure laicorum 584. N. quam iniuste Clerici se solos spirituales vocaverint, laicis exclusis 590. 591. N. laici & mundani seu seculares synonymice usurpantur 590. N. Cur laici mundani non carnales dicantur 590. 591. N. Cur seculares dicti 591. N. An laici possint administrare sacram eamnam 751. N. in veteri Ecclesia Patresfam. laici etiam, in suis aedibus sacras cœnas direxerunt 751. N. controversia, an in casu necessitatis laicis permillum sit administrare sacram eamnam 751. N. An Laici possint disponere circa spiritualia 1152. T. & N. non incurrit sacrilegii crimen qui rem ecclesiasticam aut spiritualem ex manu laici suscipit 1152. N. num Laicus possit decimas habere aut accipere. 1152. 1153. T. & N. quo titulo decimarum fructus possint in laicos transferri 1153. 1154. N. precarias inventas esse ad decipiendos laicos, vide *precarii*, Fratres laici qui sunt vide *Frater*. In Laicum an possit compromitti super re spirituali 1404. 1405. T. & N. an Laicus decimis spoliatus possit restitutionem petere 1495. N. An Laici possint spiritualia possidere 1495. 1496. T. & N. arcuum politicum, quod laici non possint esse testes contra Clericos in causa criminali 1557. 1558. N. clericum & laicum pro enormissimo delicto diverſi mode puniri 1789. N. Definitio laicorum 1890. N. De privilegiis Clericorum præ laicis 2278. 2279. seqq. N.

La mia) Fabula de secta Lamiarum & Strigum in Italia orta & de pacto huius sectæ cum Diabolo inito 1983. N.

Latre) Interficiens latronem non ex necessitate, punitur, secus, si ex necessitate 2094. T. & N.

Laudum) vide *Arbitrium*.

Lector) Quis lector? 305. T. Differentialia lectorum antiquorum & hodiernorum 305. N. Quo ritu lector ordinetur, 1924. N.

Legatum) Arcana acquisitionis clericalis per legata & ultimas voluntates 1095. 1096. N. qui potissimum ad condendas ultimas voluntates & legata relinquenda prout sint ibid. de conditione turpi & impossibili legato adiecta 801. 802. N. legatum pro fabrica Ecclesiæ quid sit, 1119. 1120. legatum pro anniversario quid sit 1120. N. legatum pro armis & legatum particulari personæ relictum an recte in casus exceptos ponantur, in quibus canonica portio detrahi non potest, 1120. 1121. N. quomodo contingere possint, vt ex uno eodemque legato duæ portiones canonice detrahantur 1123. N. si quid simpliciter Episcopo a coniuncto fuerit legatum aut relictum, in dubio non debetur ecclesiæ canonica portio, secus, si ab extraneo 1125. T. & N. Jure civili non concurrunt legatarii in rem eandem, si uni istud, alteri illud legatum fuerit, 1126. N. at iure canonum de legatis semper invicem participant Episcopus & ecclesia ibid. si quis tantum de bonis ecclesiasticis legaverit, quantum contrulerit ecclesiæ, suslinetur legatum, 11202. T.

Legatus) Quatenus legatis beneficia ecclesiastica conferre permillum, 411. 412. T. Quid possint legati a latere circa collationes beneficiorum 412. 413. 414. T. & N. nemo suorum legatorum classes tam accurate distinguit quam Pontifex 411. N. legati a latere qui sint, 411. N. legati nati quisint 411. N. nuncii Apostolici qui sint 412. N. An Legatus Apostolica sedis uni plurapossit beneficia conferre 418. T. & N. an legatus habere possit jurisdictionem ordinariam 1284. T. & N.

Legislatoria potestas) vide *Potestas*.

Legitimatio) Exceptio legitimacionis quovis tempore potest opponi 1454. N.

Lepra) propter Lepram dissolvi sponsalia 831.

Lepra) 832. T. & N. tempus tamen curationis præ-

INDEX

præfigi debet, antequam dissolvantur sponsalia 831. N. an, si sponsalia sint iurata propter lepram ea dissolvi queant 832. N. an superveniens lepra contractum vel consummatum matrimonium vitiet 832. 833. N. 903. T. & N. si alter coniux leproso alteri cohabitare nolit quid statuendum, 903. N. Leprosi cur à cæterorum consuetudine amoveri & extra portus collocari soleant, unde transportari dicuntur 998. N. cur seorsim pro leprosis ecclesia construi possit, 998. T. & N.

Levita) subdiaconi cur levitæ dicti 293. N. imprudenter ministri ecclesiæ levitæ & sacerdotes dicti 294. N. clerici Pontificius in exigendis decimis se levitarum successorem proficitur, sed nolunt accenseri levitis ubi de rerum, soli, & prædiorum possessione agitur 1133. N.

Leviticus) Hodie ecclesia in eligendis ministris non est alligata ad leges levitici, 90. N. nec tamen plane negligendus leviticus, 90. 91. N.

Lex) An legum civilium finis æterna felicitas 3. N. legis nomine quandoque totum vetus Testamentum venit 4. N. lex non scripta prior dicenda lege scripta 6. N. Leges civiles non debent obsequi legibus ecclesiasticis 9. 10. 11. N. legum, an canonum maior obligatio. 9. N. quid de legibus Justiniani in codice circa negotia ecclesiastica observandum 11. N. Doctrina Canonistarum confusissima de legibus diocesanis & legibus iurisdictionis 47. N. nullâ esse inter legem diocesanam & legem iurisdictionis differentiam 48. N. Quid Pontificiis sit lex poli & lex fori 896. N. adduntur leges positivæ universales 919. N. an omni lege Mosaica & qua lege Mosaica obligemur 1131. N. an & quatenus sententia à Principe lata vim legis generalis habeat. 1602. N.

Libellus) an libellus in processu summario sit porrigendus, 1322. T. & N. Hodie libellus offertur iudici, & eius copia inseritur citationi, vt termino respondeat reus 1438. N. quo-

modo olim oblatio libelli facta 1438. N. de variis libelli vitiis 1438. N. Definitio libelli 1439. 1440. T. observatio Advocatis valde necessaria intuitu brevitatis libelli 1439. N. libellus est vel scriptus vel non scriptus 1439. N. it. vel solennis vel minus solennis 1439. 1440. N. in quibus causis solennis in quibus minus solennis libellus receptus fuerit 1440. N. quomodo concludere debeat 1440. T. & N. exempla ineptæ conclusionis libelli 1440. N. libellus est syllogismus Juristarum 1440. N. libellorum alii sunt accusatorii, alii conventionales 1440. 1441. T. conventionales unde dicantur 1441. N. Libellus est vel simplex vel articulatus 1440. 1441. N. actoris nomen nunquam semper sit exprimendum in libello 1441. T. & N. rei seu conventi nomen quomodo exprimendum in libello 1441. T. 1441. 1442. N. an iudicia nomen semper sit necessarium in libello 1442. T. & N. quomodo res petitz in libello sit exprimendæ. 1442. T. & N. nomen actionis an in libello sit necessarium 1442. 1443. N. utile an vero noxium sit nomen actionis in libello expressum 1443. N. in omni libello causa petendi exprimenda est 1443. N. Quomodo in actione personali causa petendi in libello exprimenda sit 1443. 1444. N. libellus ineptus dentibus lacerandus est à iudice 1444. N. cur tamen id nunquam fiat 1444. 1445. N. remedium abolendi & præcindi frequentiam ineptorum libellorum 1445. N. ubi libelli solennis oblatio necessaria est, ibi hæc consensu partium minimè potest remitti. 1445. N. casus, in quibus solennis libelli oblatio non est necessaria 1445. 1446. T. in quibus causis libellus necessarius non est, in illis tamen qualiqui petitione opus est 1445. N. in quibus causis libellus necessarius non sit 1445. N. remissa post oblationem libelli reo induciæ indulgendæ sunt ad deliberandum 1446. T. & N. in foro Saxonico hoc necesse-

RERUM ET VERBORUM.

neceſſe non eſt 1446. N. Si libellus articulatus exhibetur, debet exhiberi cum petitione & ſupra ea petitione lis conteſtari 1504. N. poſitiones originem ſuam debere libellis articulatis 1506. N. libelli articulati per reſceſſus imperii prohibiti 1511. N. Etiam libelli non articulati vitio prolixitatis laborant, ibid.

Libellus famoſus) Utrum pro libello famoſo habendus ſit ille, cujus autor nomen ſuum ſubſcripſit 2118. N. Quomodo quis propter libellum famoſum puniatur 2119. N. conficiens famoſum libellum & manifeſtans pari poena puniuntur. 2124. T. limitatio hujus 2124. N.

Libert) Liberi qui ſint, 850. 854. T. 854. N. *Libertas*) num in cauſis libertatis poſſit compromitti 1407. T. & N.

Liberi) An in ſponſalibus à Parentibus factis liberorum conſenſus & ratificatio neceſſaria ſit. 812. 813. T. & N. major poteſtas Patris jure civili in filiam quam filium intuitu ſponſaliorum 812. N. 813. N. conſenſus parentum in nuptiis liberorum an jure canonico & quatenus requiratur, 837. 838. N. an & quatenus liberi ex clandestino matrimonio nati illegitimi ſint. 937. 938. T. & N. Duo requiſita cur filii legitimi dicantur 938. N. an liberi ex clandestino matrimonio nati poſt rati habitationem eccleſiæ pro legitimis habendi ſint 940. N. teſtimonium liberorum in cauſa Parentum, & Parentum in cauſa liberorum vide 1484. Si lis eſt inter conjuges de liberis agnoſcendis, an poſſit tunc compromitti 1407. T. 1408. N. liberi à Patre vel alio, patre ſciente, expoſiti liberantur à patria poteſtate, 2097. 2098. T. & N. expoſitos liberos ſuſcipiens, nullum in eos habet jus, 2098. T. & N. naturale debitum eſt alendi & educandi liberos 2098. N.

Libertus) Non poteſt Episcopus eligi 90. N.

an poſſit ordinari 343. 344. T. & N. manuſcriptus ab eccleſia, ut eidem ſerviat in divinis, an poſſit ſe transferre ad aliam eccleſiam 345. T. & N. manuſcripti ab Eccleſia cum peculio & poſteritate ſua manent ſub eccleſiæ patrocinio 189. T.

Libido) Libidinis explendæ cauſa non concumbendum 2098. 2099. N. libidinis expletio contra naturam ibid.

Liga-di poteſtas) vide *claves cæli ſeu Eccleſia*

Lingua) Munus aliud eſſe à lingua, aliud ab obſequio, aliud à manu 1841. N. quid de hac diſtinctione ſentendum 1841. 1842. 1843. N. munus à lingua eſſe munus valde improprium 1841. 1842. N. munus à lingua eſt terminus obſcurus, 1841. N.

Lit) De Dominio litis vide *Dominium*. Ad litis vel alterius juris renunciacionem expreſſe faciendam requiritur mandatum ſpeciale, 1338. N. ad litem reaſſumendam ſpeciale mandatum requiritur 1339. N. litis damno ſepe contumacia coërcetur 1428. T. pendente lite nihil innovandum 1518. ne quidem per reſcriptum principis 1528. N. Quando lis pendere dicatur 1528. 1529. T. quando jure civili litis pendencia naſcatur, 1529. 1530. N. in citatione edictali ſtatim poſt affixionem publicam litis pendencia nata cenſetur 1529. N. requiſita citationis, ut litis pendenciam operetur 1530. N. ob dilapidacionem etiam lite pendente ſit ſequeſtratio 1530. T. & N. an lite pendente matrimonium contrahi valide poſſit 1530. 1531. T. & N. litis conteſtatio, vide *Litis conteſtatio*.

Litera) Quando acceptatio literarum tacitum conſenſum operetur 1369. N. De natura literarum requiſitoriarum 14. 8. N. an quis ſine literis requiſitoriis in alieno territorio citari poſſit. ibid.

P (14)

Litera

INDEX

Littera humaniores) Qua ratione Leo X. Clericis Philosophia & litterarum humaniorum studiis incumbere permisit 1345. N.

Litigiosa res) vide *res litigiosa*.

Litis contestatio) In summano processu litis contestatio non est necessaria 1323. T. post litis contestationem procurator sit dominus litis 1341. T. & N. an post litem contestatam procurator possit revocari 1366. N. lites contestatio quatenus sit principium iudicii dicendum 1412. 1413. N. cur dilatorie exceptiones ante litis contestationem sint opponendae 1452. N. dilatorie exceptiones, non declinatorie regulariter proponuntur ante litem contestatam, quandoque tamen etiam post. 1453. 1454. T. & N. Litis contestatio unde dicatur. 1501. N. litis contestatio est fundamentum iudiciorum 1501. 1502. T. quatenus sit fundamentum iudiciorum 1502. N. an possit à partibus prae-terminari 1502. T. an partium consensu omitti possit, 1502. N. aut litis contestationem neque testes recipi neque sententia ferri potest, 1502. T. & N. an detur litis contestatio affirmativa, 1503. N. unde animus contestandi litem colligendus sit. 1503. N. ne quidem intentio litem contestandi semper est necessaria ibid. an litis contestatio inducatur per responsionem factam positionibus 1503. 1504. T. & N. 1505. 1506. N. una debet esse litis contestatio 1504. N. an & quatenus litis contestatio fiat per objectionem exceptionis premortuæ 1503. 1504. T. 1504. N. de distinctione litis contestationis in generalem & specialem 1506. N. per procuratorem, tutorem & similes personas litis contestatio fieri potest 1507. T. & N. etiam per conjunctas personas 1507. N. remedium contra protractiones litium, quæ per litis contestationem fieri solent 1507. 1508. N. aliud remedium 1508. 1509. N. an & quatenus per responsionem advocati inducatur

litis contestatio 1509. T. & N. an necessaria sit litis contestatio, quando officium iudicis pro actione proponitur 1509. 1510. T. & N. litis contestationis effectus 1510. 1511. sq. T. & N. inepta litis contestationes quomodo sint coercendæ 1510. 1511. N. ineptarum litis contestationum causæ 1511. N. remedium contra hoc malum ibid. Lite contestata non potest amplius recusari iudex 1512. N. litis contestatio est quasi contractus 1512. N. lite contestata actiones perpetuantur 1512. T. & N. quando etiam ante litem contestatam testes recipi possint 1513. 1514. T. & N. quando generaliter litis contestatio non sit necessaria. 1515. T. & N.

Locatio) Locari possunt decimarum fructus 1153. 1154. T. sublimitas juris canonici hic notata 1153. 1154. N. an locatio hæc fructuum verè sit locatio 1154. N.

Locus) Num haberi debeant pro locis piis hospitalia auctoritate episcopi non erecta 1076. 1077. N. locus pius quis propriè dicatur 1077. N. ut locorum piorum privilegia obtineantur etiam hodie publica solennitate opus est 1277. N. unde locus pius nominetur 1077. N. remissivè conf. *pia causa* sub voce *causa*. Loca pia ad profanos usus converti nequeant, 1079. 1081. T. 1079. N. Ex hoc fundamento seculari sitio bonorum ecclesiasticorum impedita fuit 1079. seq. N. ex Papæ dispensatione loca pia in alias usus converti possent 1081. 1082. T. ad quos pertineat cura locorum piorum 1082. 1083. T. praxis hujus apud nos 1082. N. an & quibus casibus loca pia in beneficium conferri possint 1083. 1084. T. an, si consuetudine id fuerit observatum alias, loca pia in beneficium conferri possint. 1083. T. 1083. 1084. N. quo casu delegatus, qui mandatum Apostolicum in alio loco, quam qui expressus est in mandato, causam possit executioni dare 1303. 1304. T. locus non tutus præbet excusationem 1304. N.

RERUM ET VERBORUM.

an & quatenus citatus comparere non teneatur si locus incertus & hujus mentio in citatione non facta est 1417. 1418. T. & N. In dubio locus, in quo citatio conscripta & data est, pro loco jurisdictionis exercendae habendus est 1418. N. Quid agendum, citato, si ad locum judicii non tutum citetur 1419. T. & N. Quis sit locus judicii non tutus ibid. an citatus ad locum, qui pestilens est, comparere teneatur. 1419. T. & N. an in casu loci non tuti a citato juramentum per horrentiae praestandum sit 1419. N. Certus locus citato designari debet à giudice delegato 1424. T. & N. An etiam ab ordinario giudice ibid.

Luctus) Elegans Seneca locus de luctu, 677. 678. 679. N. vid. *Luctus*, an vidua inter annum luctus possit ad secundas nuptias transire, 986. T. & N. an infamis vidua fiat, si contra fecerit. ibid. jure Saxonico vidua, quae intra annum luctus secunda vota celebrat, non infamis fit. 987. N.

Lusus) Omnes ludi qui pendunt à casu anticipiti & fortuna, alex nomine veniunt 173. N. de turpitudine lusus alex 173. N. an clericis inter dictus ibid. Ludis scachorum an clericis permittitur 173. N. de lusu alex propter nuptias & Ave Maria 174. sententiae aliorum de moralitate ludorum 174. N.

Lumen) Lumen sive lucerna ardentem ita necessarii esse, ut sine ea celebrare semper sit peccatum mortale statuit Becang. 992. N. Luminarium adhibitionem in sacris inter adiphora esse recensendam 1002. N. quis usus luminarium fuerit apud veteres christianos 1002. N. superstitio exorcisatio, consecratio & efficacia luminarium apud Pontificios, 1003. N. de origine lucernarum seu luminum, cereorum & lampadum, 1002. N.

Lustratio aqua) vide aqua.

Lutheranus) An catholicus non solum à matrimonio, cum Lutheranis contracto di-

scedere sed etiam ad nova vota transire possit 881. 882. T. & N.

Luxus) Origine luxuriae Episcopalis 177. N. plura de origine luxus clericalis. 1157. 1158. 1159. seq. N. 1164. N.

M

Magistratus) Quorum delictorum poena est capitalis, aut corporis afflictiva, aut etiam relegatio, illorum cognitio & punitio spectat ad magistratum Civilem, non Ecclesiasticum 1050. N. abusus & ingratitudo Episcoporum in Francia erga magistratus seculares. 1213. 1214. N. an, & quomodo magistratus curare debeat, quo vera religio & cultus vigeat. 1902. N.

Magia) De origine & progressu persuasionis de magia cum pacto cum diabolo conjuncta. 1976. 1977. 1978. N. quam poenam speculum Saxon. in magos statuat. 1978. N. qua ratione magia ad herecos crimen relata. 1978. 1979. N. quibus artibus inquisitores in crimen magiae usi fuerint. 1983. N. Occasio & intentio Bullae Innocentii IIX. contra crimen magiae. 1984. 1985. N. Pontifex primus jubet, magiam quamvis habendam esse pro haeresi. 1985. N. Cur primum in Germania Papa inquisitiones in crimen magiae confirmavit 1985. 1986. N. Sub voce magorum hodiernum apud Pontificios & Protestantes intelligi homines, qui cum diabolo pacta faciunt, & cum eo concumbunt. 1987. N. Talis magiae crimen non datur 1987. N. de tali magia uilili extare in S. Sor. 1988. 1989. N. neque in Jure Civ. 1989. N. neque in Jure Canon. 1989. N. quod & jam suo tempore Brasilius notavit. 1989. 1990. N. nihil de pacto diaboli cum sagis & magis extat in LL. veterum Francorum. 1990. 1991. N. Quomodo ex Germania in Italiam transierit persuasio de crimine magiae. 1993. N.

INDEX

Scriptores contra & pro inquisitoribus in
crimea magis 1903. 1904. N. 1995 - 2000.
N. an magi & Sage incant pactum tacitum
cum demone. 2001. N. Species magis dux
asserunt 2003. N. an iusta sint pææ ma-
gis civiles. 2003. N. quatenus punienda sit
magia. 2003. 2004. N.

Majestas) Crimina læsæ aut lædendæ majesta-
tis quam impie reticere debere à confessiona-
rio statuunt pontificii. 722. 723. N. Jure
Pontificio noviori Clerus non potest com-
mittere crimen læsæ Majest. 1794. N. de ju-
stitia l. 5. C. ad L. Jul. Maj. ubi etiam in li-
t. eorum reorum majestatis poena statuitur. 1937.
1938. N. An, quicquid in criminibus læsæ
Majest. humanæ constitutum, idem quoque
in criminibus læsæ Majestatis divinæ locum
habeat. 1938. 1939. N. An detur crimen læsæ
majestatis divinæ 1939. 1940. N. 1941. N.
An detur majestas Ecclesiastica diversa à ma-
jestate politica. 1941. N. an hæresis sit crimen
læsæ majestatis 1941. N.

Maledictio) vid. *Blasphemia*
Maleficia)
Maleficium) vide *Magus, Sages*

Malitia) Malitia plebis an sufficiens sit causa re-
nunciationis 241. 242. N. quando malitia
dicatur supplere etatem in materia sponsa-
liorum. 796. N. an propter malitiam æta-
tem supplementem etiam impuberes matrimo-
nio jungi possint. 839 T. & N. qui promptus
est in probationibus ex malitia litem movisse
non dici potest. 976. N. juramento malitiæ
non est opus sicubi promptus quis affert pro-
bationes. 976. N. plura de juramento malitiæ
vid. *Juramentum*.

Malitiosa desertio) vid. *desertio malitiosa*.

Mancipium) Etiam monachis, qui ipsi pro servis
habentur, tribuuntur mancipia. 1190. N. an,
cur & quatenus Principi mancipia Ecclesiarum
permutare cum suis liceat. 1191. T. & N.

Mandatum) Conf. omnino *Prælatorum*. Diffe-
Mandatarium) rentia inter jurisdictionem man-

datam & delegatam. 1189. N. 1292. N. Dif-
ferentia inter commissarium & mandata-
rium jurisdictionis. 1290. N. in omni man-
dato, quod momentum habet, attenditur re-
gulariter industria mandatarii. 1292. N.
Nullus mandatarius regulariter subdelegare
potest sine speciali mandato. ibid. quando
per æquipollens ad impleri possit mandatum.
1299. N. Cur circa mandatam jurisdic-
tionem mandatario egredi fines mandati vix
liceat. ibid. quatenus mandatam à mandan-
te revocari possit. 1304. 1305. N. in genere
mandatum extinguitur morte mandatarii &
mandantis, etsi res non sit amplius integra.
1306. N. an sub absentia mandantis com-
prehendatur mors ejusdem. 1307. N. quin-
am actus judiciales mandatam speciale re-
quirant. 1338. 1339. N. inepta distinctio inter
mandatum generale simplex & cui addita
est clausula cum libera. 1339. N. in man-
dato ad negotium non determinatum nec
sub certa forma dato mandatario non libe-
rum est substituere. 1341. N. de revocatione
mandati judicialis. 1362. 1363. seqq. T. & N.
incondita praxis etiam apud protestantes in
materia de revocatione mandati judicialis
tacita. 1363. 1364. N. Contractus mandati
à tempore acceptationis, non à tempore
mandati transmissi incipit. 1368. N. morte
mandantis etiam expirat interdum manda-
tum 1370. 1371. T. quæ sensum habet
axioma: mandatum solvi re integra. 1371.
N. Obligatio mandati & actio ante mortem
nata post mortem perseverat. 1371. N. qui
mandavit spoliari, spoliasse intelligitur. 1491.
T. ad litem contestationem non requiritur
speciale mandatum. 1507. N.

Mandonarius) Quis sit. 556. N.

Manus) Unde manus mortua originem sum-
ferit 1177. de impositione manuum vid.
manuum impositio.

Manuum impositio) De impositione manuum in
ordinatione, 116. N. in veteri Ecclesia nulli
alii

RERUM ET VERBORUM.

alii ritus in ordinatione episcoporum adhibiti fuerunt, quam impositio manuum. 127. N. ex Apostolico exemplo etiam nulli alii ritus quam preces & impositio manuum in ordinatione adhibiti 133. N. manuum impositio unde? 135. N. Quadruplex est 135. N. de antiquitate impositionis manuum. 667. N. duplex erat manuum impositio. 667. N. Pontificii loco impositionis manuum confirmando alapam insignunt. 667. N. manuum impositio Apostolis frequentata & inunctio Chrismae in fronte multum differunt. 669. N. Olim manuum impositio operabatur effusionem donorum Spiritus S. visibilibus. 671. N. an hodie exinde dona ista Spiritus S. visibilia expectari possint. ibid. quatuor manus impositiones in decursu poenitentiae, sed imminente periculo mortis unicam tantum & simplicem fuisse. 739. N. de veteri frequentia huius ritus. ibid. gratis manum imponere debet Episcopus 1844. 1845. T. & N.

Manumissio) *Manumissus*) vid. *libertus*.

Maritus) vid. *Vir*.

Martyr) Origo superstitionis dedicandi templa martyribus & Sanctis. 1014. 1015. N.

Matrimonium) vid. *Conjugium*.

Medici) vid. *Medici*.

Medicina) Cur constitutum, ut medicus sub *Medicus*) poena excommunicationis debeat admonere egrotos de vocando sacerdote. 737. T. & N. Variæ rationes politicae primariae sub hac constitutione latentes indicantur. 737. N. an poena hoc casu in medicos statuta proportionata sit delicto. 738. N. Cur jus Canon. non omnes omnium egrotorum domesticos voluerit adstringere, ad quæ hic adstrinxit medicos. 738. N. Variantes Pontificium constitutiones de studio medicinae Clericis interdicens 1344. 1345. N.

Mendacium) De mendaciis advocatorum 1507. N. de mendaciis lites protrahentibus. ibid. an verum sit mendacium, si quis pro vita alterius mentiat aut verum non dicat. 2037. T. & N. 2038. seqq. N. de moralitate mendacii officiosi Brunnemanni sententia 2038. 2039. N. doctrina Strykii de mendacio 2039. N. Cur in doctrina de moralitate mendacii omnes ex protestantibus ad Augustinum provocet. 2040. N. Doctrina Augustini de mendacio. 2040. 2041. N. plurima obscuritates in doctrina Augustini de mendacio latentes, & dubia contra eam. 2041. 2043. 2044. N. perspicua & distincta Grotii & recentiorum doctrina de moralitate mendacii 2044. 2045. N. Distinguendum inter falli loquium & mendacium late dictum, & mendacium strictè dictum jus alterius ledens 2045. N.

Mendicantes) Quomodo ordines monachorum mendicantium orti 515. 5. 9. N. de quatuor speciebus ordinis mendicantium sc. prædicatoribus, Minoribus, Eremitis S. Augustinis & Carmelitis. 519. N. de fraudibus hypocrisis & impietate monachorum mendicantium 520. N. mendicantes neminem possunt recipere ad sui ordinis professionem aut seculi renunciationem ante elapsum annum probationis 549. 550. T. quære adversus mendicantes 550. N. Mendicantes in ordinem Carthusiensem migrare possent 569. T. de privilegiis & ambitione mendicantium 569. N. mendicantium nomine communi etiam veniunt ordines minorum & prædicatorum 1121. N. hi duo ordines quibus artibus statum tunc prælatorum Ecclesiae, tunc Religiosorum semper affectant, quantasque ea res turbas dederit in Ecclesia 1121. N. Cur minores & Prædicator in omnibus, etiam in casibus alias exceptis, portionem Canonice parochialem præstare teneantur. 1120. 1121. T. & N.

Menſa

INDEX

Mensa) De separatione quoad thorum & mensam
vid. *Separatio*.

Mercatura) vid. *Negotiatio*.

Meretrix) Quo jure is, qui meretricem duxit, ordi-
nari non possit. 365. T. 366. N. quæ sit
meretrix. 366. T. 2085. N. impia Campegii
doctrina, multo gravius esse peccatum, quod
sacerdotes fiant inariti, quam si plurimas do-
mi meretrices alant. 370. N. quomodo me-
retrix & stuprata differant. 366. N. 828. 829.
N. an matrimonium cum meretrice ex er-
rore contractum valeat. 862. 863. T. & N.
ei, qui scienter meretricem publicam ducit in
uxorem, peccata remittuntur 866. T.
falsitas hujus opinionis 866. N. mer-
etrix potest accusare Simoniacum. 1872. T.
& N.

Metaphysica) De inutilitate addiscendæ meta-
physicæ in scholis. 317. N.

Metropolitanus) Aliquando idem quod Archiepi-
scopus. 31. N. An origo Episcoporum me-
tropolitanorum Apostolis debeatur 31. 32. N.
quando Metropolitanus confirmare ceperint
Episcopos. 112. 113. N. Munus Metropolita-
ni. ibid. Metropolitanus ordinationem per-
agat tempestive. 128. T. Certis tamen ca-
sibus poterit metropolitanus consecrationem
coepiscopo demandare 131. T. an igitur me-
tropolitani præsentia necessaria 131. N. de
prærogativa Metropolitanorum convocandi
Episcopos comprovinciales. 131. 132. N. quam
Pontifices ipsis abstulerunt. 132. N. quid
potestatis hodie relictum sit metropolitanis
in Episcoporum ordinatione. 132. N.

Metus) Qualis metus sponsalia reddat invalida,
811. N. quis justus sit metus ad impediend-
um contractum matrimonii. 899. N. reve-
rentialis metus non obstat matrimonio. ibid.
Casus, in quo matrimonium ne quidem jure
positivo invalidum censetur esse, licet inju-

stissimo metu extortum sit. 899. 900. N. si
sponsa metu ad matrimonium coacta post-
modum cognoscat se patitur metus & matri-
monium tanquam ex novo consensu conva-
lescit, 900. T. & N. qua ratione justo metu
appellare impeditus pro appellante habendus
sit, 1650. T. quis hic justus metus sis. 1650.
N. an actiones metu injusto excusset regula-
riter teneant, an ipso jure nullæ sint. 2242.
2243. N.

Miles) An Clericus & Episcopus possit esse mi-
lilitia) les. 154. N. quomodo sub regibus Fran-
cicis Episcopi & Abbates militiam sint pro-
fessi. 1136.

Ministerium
Minister Ecclesiæ) Cautè procedendum in eligen-
do ministro Ecclesiæ, 88. N.
requiritur in eo prudentia gubernandi ani-
mas 88. T. & N. vid. *Episcopus*. Qua ratio-
ne pontificii asserant, nostros Ecclesiæ mi-
nistros non esse veros ac legitimos pastores.
130. N. ordo ministrorum Ecclesiæ totus est
humanus. 273. N. gradus ministrorum Eccl.
nec simpliciter necessarij sunt, nec eorum
abrogatio necessaria. 280. N. imprudenter
ministri Eccl. sacerdotes & Levitæ dicuntur
à patribus Ecclesiæ. 294. N. An à promoven-
dis ad ministerium Eccl. exigi debeat jura-
mentum. 322. 323. N. an ministeria Sacra
in commercio esse debeat 419. N. Collatio
per rescriptum Apostolicum incognitus mo-
dus est conferendorum ministeriorum ec-
clesiasticorum. 421. N. instituti & desti-
tuendi ministri Ecclesiæ potestas Principi
non deueganda. 493. N. inepta applicatio
vocis *Sacerdos* ad ministros Nov. Test. 747. N.
ministri tantum legatione funguntur, & sunt
dispensatores alieni beneficii, hinc signifi-
canti, se poenitentiam agere, remissionem
annunciare tenentur. 759. N. an minister
Eccl. possit aliquem privata autoritate exclu-
dere ab usu Cœnæ. 758. 759. 760. N. unde
abusus

abusus illi, excludendi aliquem à sacra Cœna privata autoritate, inter ministros Eccl. protestantes orti. 760. 761. N. an minister Eccl. à se ab usu Cœnæ suspensum, sed à Magistratu politico per vim denuo obtrusum ad communionem bona cum conscientia possit admittere 761. 762. N. fontes doctrinæ, ministrum Ecclesiæ posse propria autoritate aliquem ab usu S. Cœnæ suspendere, per indicem ostensi. 763. N. fructus hujus doctrinæ. 764. N. Scriptores contra hanc doctrinam. 765. N. de pœnæ ministri Eccl. S. parochi, qui clandestina matrimonia prohibere contempsit. 939. T. veri ministri Eccl. merito immunes sunt à solvendis decimis. 1147. N. alimenta ministris Eccl. jure divino & naturali debentur. 1150. N. Cur olim nomina eorum, qui deputati erant ministerio, publicè promulgari & proponi debuerint. 1340. N. an minister Eccl. ruralis possit scribere protocollum judicii ruralis. 1346. N. an possit minister Eccl. esse Secretarius, procurator, notarius &c. 1346. 1347. 1348. 1349. N. an minister Eccl. qui ad ultimam voluntatem scribendam se obtulit & solennia testamentorum neglexit, partibus ad interesse teneatur. 1347. 1349. N. in quonam consistat officium ministrorum Eccl. 1320. 1321. N. de Salario & sustentatione ministrorum Eccl. distincta doctrina, 1354. 1355. N. ! Character hostium ministerii Eccl. 1355. N. *remissivi*, quibus casibus Ecclesiæ minister alii vices suas committere possit. 1379. N. Desertio ecclesiastici ministerii an crimen sit. 1966. 1967. N.

Minor) An minor possit esse iudex 1313. T. 1314. N. minor cur recusetur esse iudex 1314. N. an minor possit esse procurator. 1326. 1327. N. minor in causis beneficiabilibus & spiritualibus in judicio se ipsum defendere potest. 1327. T. Jure Civili autem minor

standi personam in judicio non habet. 1327. N. quando & quomodo minor procuratorem dare possit sine Curatore. 1327. 1328. N. Minor habet beneficium restitutionis in integrum. 1663. 1664. T. & N. potest restitui minor etiam contra unum caput sententiæ cæteris manentibus salvis. 1664. N. graviter debet esse lesus minor ut restituatur. 1664. N. conf. plur. *Restitutio in integrum.*

Minores) De ordinis Minorum origine 549. N. *Remissivi*, Minores & alii mendicantes neminem possunt recipere ad ordinis professionem aut renunciationem seculi ante elapsam probationis annum. 549. 550. T. plur. vid. *Mendicantes.*

Miserabiles persona) An propter miserabilitatem personarum causa judici seculari subiecta ad forum ecclesiasticum trahi possit. 1264. 1265. T. & N. quam in hoc passu papa Simiam Imperatoris agere voluerit. 1264. 1265. N. pro miserabilibus personis Clerici procurare & postulare possunt in judicio 1346. N. quæ sint miserabiles personæ, & cur sint miserabiles, valde dissentiunt Doctores, 1359. N. quis & quantus favor esse debeat miserabilium personarum. 1359. N. arcium politicum sub cura miserabilium personarum Clero vindicata 1359. 1360. N. pauperes sunt personæ miserabiles. 1360. N.

Missæ) Missæ histrionia. 293. 294. T. & 294. N. ex ipso decreto Gratiani Missa everti potest. 742. N. Dissensus Pontificiorum de quotidiana missæ celebratione. 744. N. de origine missarum solitariarum. 744. N. missæ solitariae apud pontificios frequentiores, quam illæ quibus communicantes interfunt. 744. N. obiectio contra sacrificium missæ. 745. N. argumentum pontificiorum pro sacrificio missæ à Christo peti-

INDEX

tum invertitur, 745 N. statunt pontificii, missæ sacrificium idem quidem esse cum sacrificio crucis, sed differre tamen modum, 746. N. quæ sententia refutatur. ibid. infinita missarum multitudo apud pontificios, 748. 749. N. ineptæ Canonistarum rationes, cur in die natali Domini tres missæ celebrandæ sint, 749. N. item in nocte resurrectionis plures celebrari debere missas statuunt pontificii, 749. N. alias non amplius quam semel in die missa celebranda, 748. T. 749. N. Casus necessitatis quibus plusquam semel in die missæ celebrari possint, 749. N. remissivè in itinere licet celebrare missam sub dio, item in tentoriis, 993. T. & N. poena illius, qui in privatis domibus celebrat, 994. T. & N. de abusu missæ pro mortuis, 1090. N. de origine precum & missarum pro mortuis harumque abusu, 1090. 1091. N. omnis peccator missam celebrare potest, præterquam Simoniacus, 1870. 1872. T. & N. ratio hujus 1872. N.

Moderamen in culpa tutela) an Clericus, qui ex moderamine inculpatae tutelæ occidit, irregularitatem incurrat, 350. T. & N.

Mohatra) Contra contractum mohatra, 2054. 2055. N. de origine contractus mohatra, 2056. N. remissivè,

Monachus
Monachus
Monasterium) Consilium instruendo monasterio Candidatorum Theologice, 92. 93. N. de usu & præxi monasteriorum apud protestantes, 92. 93 N. Episcopus, qui monachalem vitam semel elegit, an rursus reverti possit ad episcopalem dignitatem, 243. T. & N. quæstio hæc apud nos nullius usus est, 248. N. Dubia contra Lancellottum in hac quæstione, 249. 250. N. in quibus casibus, qui vitam monachalem ele-

git, licet reverti possit ad episcopatum, 250. N. Episcopalis an monachalis status perfectior, 250. N. regularem habitum suscipiens si monachus factus in Abbatis sui discedit potestatem, 339. N. vid. *regularis* Monachi non ordiuntur nisi de licentia Abbatis, 345. T. Cur consensu Abbatis requiratur, 345. 346. N. Monachus episcopus factus nec à delatione habitus nec à tribus votis substantialibus liber est, 346. N. an religiosus & monachus iidem sint, 346. N. Franciscani & Dominicani religiosi non monachi appellari volunt, 346. N. Cur filii Presbyterorum, qui monachi facti, ordinari queant, 362. N. an Augustinus monachismum assumpsit, 395. N. Monachi definitio, 395. N. quomodo differant canonici regulares & monachi, 397. N. de severis penis Religiosorum Cœnobiis egressorum, 508. N. de origine monachorum 511, qua occasione olim bonæ literæ doceri & sacra scriptura explicari cœperit in monasteriis & cœnobiis, 512. N. ex quo factum, ut ex monasteriis verbi divini & ecclesiæ ministri petiti, 512. N. de depavato monachorum statu hodierno, 512. N. monasticæ vitæ hodierna ratio omnis ab Essenorum Judæorum & Ascetarum exemplo fluxit, 513. 514. N. Synopsis tractatus Hospiniani de origine & progressu monachismi, 514. seqq. N. nimium virginis & cœlibatus studium monacharum in prima Ecclesia non mediocriter promoveat, 515. N. qua occasione in Seculo IV. S. Basilii monachos ex solitudinibus & Cellulis in cœnobia primus congregaverit, 516. N. de regula Basilii à monachis subsequenter temporum afflicta 516. N. Viginti duo errores & defectus vitæ monasticæ, 517. N. de omnibus
haec

RERUM ET VERBORUM.

ordinibus monachorum per omnia secula ortis 514. 520. seq. N. de ordinibus monachorum incertæ originis. 521. N. Principes Christianos recte facere, ut hodiernum pseudo monachatum ex regnis suis exturbent. 521. N. An primus status monachatus adeo commendandus sit ac fecit Zieglerus. 524. N. Tria vota monachica inepta prorsus remedia tres passiones capitales reprimendi. 525. N. de differentia inter monachos & regulares. 525. N. quot modis quis fiat monachus. 525. T. quomodo quis paterna devotione monachus efficiatur. 525. 526. T. de iniustitia hujus devotionis. 526. N. liberum est impuberi, utrum post annum pubertatis in habitu monastico permanere cupiat. 536. 537. T. de superstitione circa vestimenta & cucullos monachorum. 532. seq. N. An impubes præter voluntatem parentum monasterium ingressus tantum intra annum repeti possit. 537. T. & N. qua occasione antiqua Episcoporum in monasteria potestas postea attrita fuerit. 538. 539. N. an liberi adeptæ pubertatis annos invitæ parentibus possint monasterium ingredi. 539. T. & N. 540. N. Elegans hæc de re Petri Ærodii scriptum, quod filii causa a Jesuitis occultati emisit. 541. seq. N. Monachismus plus potest quam ordo. 549. N. Cur religiosus s. monachus non possit retinere beneficium. 553. 554. seq. N. an factus semel monachus statum mutare possit. 559. T. & N. de corruptione status monachici hodierni. 561. N. manachi jam in prioribus seculis se immiscere negotiis secularibus ceperunt. 564. N. non temere monachus de monasterio ad aliud monasterium transire potest. 567. 568. T. querelæ de multitudine monasteriorum

574. 575. seq. N. mala inde orta. 576. 577. N. monasterium, quod partem faciunt pietatis, pro pena habent pontificii. 723. T. & N. monastico statu fuscepro dissolvuntur sponsalia. 820. 821. T. & N. an ob statum monachalem susceptum matrimonium solvendum sit. 892. T. & N. an monasticus status perfectior sit societate conjugali. 961. N. an & quatenus vir & uxor disjungi possint, ut alter sumat sacros ordines aut monasterium ingrediatur. 969. 970. T. & N. si quis uxore invita monasterium intravit, & ad eam redire coactus fuerit, an is mortua uxore cogendus sit reverti ad monasterium, an verò aliam possit in uxorem ducere. 971. 972. T. & N. solus ingressus in monasterium absque voto nullum inducit nuptiarum impedimentum. 972. N. uxor credens virum mortuum esse, & religionem ingressa, si a viro educatur, & vir moriatur, non cogitur reverti ad monasterium. 993. T. & N. An Abbas sine immediatæ Episcopi consensu possit monasterium monasterio unire. 1023. T. monasteria esse immunia. 1034. T. & N. utilitas potestatis Episcoporum in monasteria in diocesi sita. 1071. N. Monachus non debet plebem regere. 1071. T. an monachus Ecclesiæ practici & sacra peragere possit. 1072. N. de differentia inter Monachos & Clericos. 1072. N. *revisive*. Cur monachorum Ecclesiæ Capellæ distæ. 1074. N. Non exemptæ sunt paræciæ monasterii, licet ipsum monasterium, in cuius districtu illæ continentur, exemptum sit a potestate episcopi. 1075. N. Religiosi s. monachi voluntate destituti plane dicuntur. 1097. 1098. T. & N. de sepultura monachorum s. religiosorum. 1096. 1097. 1098. T. num monachi decimasolvere teneant.

INDEX

neantur. 1147. T. & N. etiam monachis, qui ipsi pro fervis habentur, mancipia tribuuntur. 1190. N. An monachus possit esse procurator, 1349. seq. T. & N. Vera ratio, cur monachi prohibeantur esse procuratores. 1349. N. quibus casibus monachus sine consensu Abbatis in iudicio agere possit. 1349. N. *remissive* an necessitate l. utilitate monasterii exigente monachus possit esse procurator. 1350 T. & N. Arcana politica hic latentia. 1350. N. In monachos non potest compromitti. 1403. T. & N. quatenus monachi servi recte dicuntur. 1403. N. monachos debere manu laborare. 1404. N. impropriationes decimarum & Ecclesiarum factas cœnobitis & monachis fuisse contra monachalia institura. *ibid.* in causa monachationum num possit compromitti. 1407. T. 1408. N. Monachi an testes esse possint. 1557. T. & N. monachi se invicem vel conversos percutientes ideoque excommunicati a quonam sint absolvendi. 2178. 2179. T. & N. pravi monachorum mores perstringuntur. 2178. 2179. N.

Monialis) Moniales impuberes ad eligendum admittuntur. 75. N. de monialibus vel sanctimonialibus fusior tractatio. 516. 517. N. *remissive* de origine ac superstitione velaminis sacrarum virginum. 534. seq. N. falsum, tempore Tertulliani virgines sacras dedicatas & velatas fuisse. 534. N. de ratione velandi & consecrandi virgines 535. N. supersticio, in velo virginum sacrarum multum castitatis latitare. *ibid.* Cur velatis virginibus omnis poenitentia denegata, si matrimonium contraxerint. 536. N. invitis parentibus puellæ velari non debent. 545 N. qui monialem in uxorem ducit, adulterium, incestum & sacrile-

gium committit. 729. 730. N. Concumbens cum moniali stuprum non solum carnale sed etiam spirituale committit. 730. N. pena ejus qui cum moniali concumbit. 730. N. raptus monialium quomodo puniatur. 2083. 2084. T. & N. An raptus monialium sit sacrilegium. 2084. N. vel simplex vel duplex sacrilegium in raptu monialium ex mente Canonistarum. *ibid.* ipse Papa ejusmodi sacrilegium commisit. 2084. N. moniales se invicem percutientes & ideo excommunicatæ a quonam sint absolvendæ. 2178. 2179. T. & N.

Monitio) de monitionibus. quæ excommunicationis sententiam præcedere debent. 2185. 2186. T. & N. requisita monitionis Canonice. 2213. 2214. T. & N. defectus hodiernus intuitu hujus monitionis 2214. N. suspensionem præcedere debet monitio 2274. N.

Monoculus) an eligi possit in episcopum. 91. N. an promoveri possit. 374. 375. T. & N.

Monogamia) Occidentales gentes etiam ante Christi adventum, ut Romani, monogamas fuisse. 884. N. apud gentes invaluisse polygamiam, semper tamen laudata monogamia. 884. N. An monogamia Judaismo aut Christianismo, quæ tali, & quatenus judæi & Christiani gentilibus opponuntur, debeat. 885. N. Legem certam de monogamia non licere transgredi. 889. N.

Mora) Quoties periculum ex mora extrinsecendum, toties a regulis juris communis receditur. 1658. N.

Morbus) An & quatenus propter morbum dissolvantur sponsalia. 831. 832. T. & N. morbo impediti olim per procuratorem agere poterant. 1325. N.

Mortuarium) quid dicatur. 1128. N.

Mortuus) de baptismo mortuorum. vid. baptis-

baptismus. Inhumanitas juris Canonici, cadavera mortuorum iterum evelli jubentis 1017. T. & N. 1103. 1104. T. & N. Exemplum dignum notatu crudelitatis pontificiæ, ubi mortuus sepultus iterum effossus fuit. 1097. N. Invocatio sanctorum eorumque intercessio pro mortuis an fundata sit in l. scriptura. 1088. 1089. N. Preces & oblationes pro mortuis quatenus tolerari queant. 1089. N. in quem finem olim preces istæ & oblationes pro mortuis factæ fuerint. *ibid.* abusus missæ pontificiæ pro mortuis. 1090. N. de origine precum & missarum pro mortuis, harumque abusu. 1090. 1091. 1092. N.

Motus proprius de rescipiti Clausula: motu proprio 432. T. & N. motus proprius, vel verus vel simulatus. 433. N. An Clausula: *motu proprio.* Dispensationem ad obtinendum duo beneficia, quæ simul possideri nequeunt, inducat. 431. T. & N. T.)

Multa) Contumacia multa cæretur. 1428.

Mulier) Viripotens mulier cum impubere contrahens sponsalia num possit rescilire, an non. 810. T. & N. de ea muliere quæ coacte cum impubere sponsalia contraxit. 811. T. & N. mulieres sive fœminas contubernales habere, Clericis qua occasione permittum. 190. 191. N. mulier contubernalis quæ sit. *ibid.* mulieres contubernales Clericis postea prohibitas fuisse. 191. N. de fœminarum cognatum s. consanguinearum contubernio. 191. 192. N. Cur & quando consanguineæ istæ & cognatæ fœminæ a cohabitatione Clericorum exclusæ fuerint. 192. N. constitutio, qua fœminæ cognatæ procul ab ædibus presbyteri habitare jubentur, & ut presbyter per ministros necessaria ad sustentationem porrigat, quam in corrupte-

lam abierit. 192. N. An & quatenus in fœminas compromitti possit. 1405. 1406. T. & N. mulier an possit compromittere. 1406. N. an de jure Civili fœminæ testimonium dicere possint. 1554. N. an & quatenus etiam de jure Canonico a testimonio dicendo repellantur. 1554. N. moribus hodiernis in civilibus & criminalibus testes esse possunt fœminæ. 1554. 1555. N. unde juris Canonici odium in fœminas. 1554. N. odia Patrum in fœminas. *ibid.* mulieres testimonii ferendi gratia non sunt in judicium trahendæ, sed tabellarij ad eas mittendus est. 1555. T. Cur fœminæ jurent posita manu in pectus. 1551. N. an & quatenus mulier ad accusandum admittatur. 1872. N. mulier potest accusare Simoniacum. 1872. T. & N.

Mundus) Laici mundani vocantur. 590.
Mundanus) 591. quomodo mundanum differat a carnali. 591. N. Orbis s. mundi regimen num ad papam spectet. 1228. 1229. N.

Munus) munera solennia dare potest tutor. 1171. N. triplex Canonistarum pretium, in crimine simoniæ, quod in nuocere vel a manu, vel ab obsequio, vel a lingua consistit. 1840. exempla muneris a lingua. 1840. N. exemplum muneris ab obsequio. *ibid.* Autores distinctionis, qua munus aliud est a manu, aliud ab obsequio, aliud a lingua. 1841. N. quid de hac distinctione sentiendum. 1841. 1842. 1843. N. munus a lingua & munus ab obsequio esse munera valde improprie dicta. 1841. 1842. N. munus a lingua ex obsequio sunt termini valde obscuri. 1841. N. munus ab obsequio arcana papismi sapit. 1842. N. munus a lingua & ab obsequio sæpius ad simoniam mentalem pertinet. 1843. N.

INDEX

Murus) a murorum custodia non sunt immunes Clerici, 1046. T. an etiam defendere possint muros, 1046. N.

Musica) de can. di. ritu inter Christianos primos 306. N. de abusu musice inter Christianos hodiernos, 306. N.

Mutus) An & quatenus muti sint baptizandi. 649. N. an & quales muti matrimonium contrahere possint, 841. T. & N.

Mutuum) quomodo Ecclesia obligetur ex mutuo prelati 1170. N. charitatis officia erga pauperes non tollunt contractus mutui. 2023. N. an omne mutuum debeat esse gratuitum, 2032. N. mutuum palliatum, interpretativum & reductivum quod nam dicatur. 2028. N.

Mysterium) Vulgatus interpretatur scripturæ *μυστήριον* reddit sacramentum. 603. N. quid sit, sacris illudre mysteriis 618. N.

Mysticus) de interpretatione mystica vid. interpretatio.

Nasus) an & quatenus propter nasi amissionem dissolvi possint sponsalia. 831. 832. T. & N.

Natales) latus natalibus non potest in Episcopum eligi. 89. 90. N. 243. N. Exempla electorum in episcopos qui ex iniustus orti sunt natalibus. 243. 244. an per amplexionem vite monachalis omnis natalium macula aboleatur. 362. N. quousque potestas pontificis Romani circa illegitimos natales dispensandi se extendat. 363. N. dispensatio hæc in Curia Romana non difficulter impetrari potest. 363. N.

Naturalis filius) An possit eligi in Episcopum, 90. N. contra distinguitur spurio. *ibid.*

Necessitas) intuitu regularum decori necessitas non habet legem. 1343. N.

Negli entia) an propter negligentiam iudicis secularis causa ad forum ecclesiasticum sit trahenda. 1264. N.

Negotium) Clerici in genere abstinere debent ab omnibus negotiis proprie ad seculares spectantibus. 1345. 1346. N. quousque in negotiis Civilibus effaciter animum mutare liceat. 1368. 1369. N.

Negotiatio) Cur negotiatores in infima classe fidelium ponantur. 186. N. Clericis negotiationes prohibita. 186. N. 658. N. Triplex negotiationis species. 186. N. quæ nam ex his permittæ sint Clericis. 187. N. An Clerici in Indiis possint mercaturam exercere, 188. N. An & cur negotiatores & ii, qui secularibus negotiis immixti prohibeantur ab ordinibus sacris. 337. 338. T. & N. De negotiationibus secularibus in Ecclesiis fieri prohibitis. 1036. T. & N.

Neophytus) Quis dicatur. 104. T. Neophyti in Episcopos ordinari prohibentur. 101. T. & N. Exempla Neophytorum in Episcopos electorum 101. 102. N. Excusatio horum exemplorum papismum prodiit. 102. N. Alius significatus neophytorum. 103. N.

Nomen) Judæi nomina infantibus in die circumcisionis imposuerunt. 672. N. Christiani nomina infantibus imponere solent eo tempore, quo baptizatur infans. 672. N. Pontificii etiam tempore confirmationis aliud adhuc contrahunt. 855. N. An is, qui nomen aliud mentibus est, & sub eo Sponsalia cum aliquo ex dolo celebravit ut concubium saltem impetraret ab ea, in matrimonium consenserit, & adigendus sit ad cohabitationem. 855. 856. 857. 858. T. & N. Error in nomine iudicis vitiat citationem. 1416. N. Causa, cur

cur nomen iudicis in citatione sit exprimendum. 1415. 1416. N. Actoris nomen num semper sit exprimendum in libello. 1441. T. & N. Rei f. conventi nomen quomodo in libello exprimendum. 1441. T. 1441. 1442. N. An iudicis nomen semper sit necessarium in libello. 1442. T. & N. Nomen actionis an libello sit necessarium. 1442. 1443. N. Aliquando utile, aliquando noxium est nomen actionis in libello expressum. 1443. N.

Nominatio) Quomodo differata postulatione 110. N.

Nesecomia) vid *Hospitalia*.

Notarius) Notariatus officio, Clerici
Notariatus) fungi non debent. 1346.

N. Possunt tamen notarii esse ex lege charitatis. 1346. N. Et pletatis principiis. 1347. N. Quid hæ rationes valeant. 1348. *segg.* N. Non repugnat regulis iustitiæ ut minister Ecclesiæ sit Notarius, sed regulis decori. 1348. N. Iudex notarium habeat. 1411. 1412. T. Notariorum files quanta sit 1411. N. An notarii testimonium alterius non notarii depositioni sit præferendum. 1412. N. Abusus notariorum hodiernus. 1412. N. Examen testium peractum a notario absque commissione iudicis non admittitur. 1551. 1555. N. Instrumentum subscriptum, & quod in protocollo notarii reperitur, quam fidem faciat. 1575. N. De valore instrumenti, quod notarius morte præventus perficere non potuit. 1574. 1575. T. & N. Gratis notarius epistolam confirmationis in ordinatione scribat. 1844. N. Subsequentibus vero temporibus ipsi Papæ ex notariorum lucro cæperunt participare. 1845. N. Quid postea circa hoc statutum fuerit, *ibid.*

Notorietas) Quomodo Canonistæ id, quod
Notorium) notorium est ambiguit & pro lubitu explicare soleant. 1276. N. Variè lumitur notorium 1588. 1589. N. Notorium probatione non indiget. 1588. 1589. T. De distinctione inter notorium facti permanentis & transiuntis. 1589. N. Jus civile pauca de notorio; jus Canon. vero plura habet. 1589. N. Hoc fuit ex ratione status Clericalis in Condemnandis hereticis. 1589. 1590. N. Progressus horridæ Canonistarum doctrina de notorio, 1590. N. Nihil proprie notorium est. 1590. 1591. N. Vehemens præsentio interdum vim notorii habet. 1591. T. & N. Notorium relevat ab onere probandi, non a modo proponendi & allegandi. 1632. N. Notorium crimen quod nam sit. 1643. N. Super notorio nulli est indicanda purgatio. 1776. T. Obscuritas hujus doctrinæ. 1776. N. Notorietas & evidentia facti differunt. 2236. N.

Novale) Quid sit 1147. T. 1147. 1148. N.

Nullitas] An ubi evidens matrimonii
Nullum] nullitas adest, necessaria sit sententia declarativa, nec ne. 905. N. nullæ quæ sunt sponsalia, nullum etiam retro faciunt & de jure invalidum conferunt. 905. N. Nullum quod est ipso jure, non præstat impedimentum, sed perinde est, ac si nullo modo fuisset factum. *ibid.* Vox directionis & rescissionis etiam prædicantur de istis negotiis quæ nulla sunt aut nulla declarantur. 930. N.

Nunciatio novi operis) Num ædificatio Ecclesiæ per novi operis nunciationem possit impediri. 1003. 1004. T. & N.

Nuncios Apostolicus) Quis sit 412. N.

Nundine) Nundinæ non debent tractari in Ecclesiis 1036. f.

Nuptiæ) vid *Conjugium*

Nuptiæ secundæ) Canonistæ non admittunt, per desertionem malitiosam dissolvi conjugium, ita ut parti desertæ ad secundas nuptias transire liceat. 830. N. Quod tamen in nostris Ecclesiis permittitur desertionis processu legitime peracto. *ibid.* Paulus non prohibet secundas nuptias, 364. 365. N. Doctrina pontificiorum non coherens, in secundis nuptiis defectum Sacramenti statuentium. 368. 369. N. Cur defectum Sacramenti ibi statuant *ibid.* An incestuoso, qui propriæ uxori supervixit, liceat ad secundas nuptias transire. 928. T. & N. An & quatenus uxor de morte viri non plene certificata ad secundas nuptias transire possit. 974. T. & N. Intra annum luctus absque timore infamiae ad secundas nuptias licet transire. 986. T. An contraria constitutio juris Civilis præstet 986. N. An jus Civile hac in parte sit receptum. 987. N. Jure Saxonico ante celebrationem secundarum nuptiarum anxus luctus requiritur, sed ideo viduæ non infamis est, quæ contra fecerit 987. N. Qui secundas nuptias celebrant non debent benedici, 987. T. Ratio, quæ additur, refellitur, 987. 988. N. Patrum & Canonistarum rigor contra secundas nuptias 987. N. An ex secundis nuptiis contrahitur anima mariti defuncti 988. N.

Obedientia) De juramento obedientiæ, vid. *Juramentum*. Quid olim in ordinationibus moris circa promissionem obedientiæ fuerit, 136. N. An cæca requiratur obedientia. 311. N. Characteres cæcæ obedientiæ, 311. N. An obedientia Episcopo præstanda, per

juramentum injunctum exigenda sit. 323. N. De absurditate obedientiæ cæcæ. 561. N.

Oblati) Qui sint, & quomodo differant a fratribus laicis & conversis, 547. 548. N. Vocantur etiam donati. 548. N.

Oblatio) Oblationes quid, & quotuplices, 2035. N. Quomodo diebus dominicis & festis factæ fuerint a fidelibus oblaciones, & in quem finem. 742. N. *Remissive*. Conf. 2035. N. Oblatio Pontificiorum quotidiana, nullo fundamento, nulla ratione Theologica nititur. 744. N. De origine oblationum 1024. N. *Remissive*. De gratuita census oblacione & arcano politico sub illa latente. 1056. 1057. T. & N. Preces & oblaciones pro mortuis quatenus tolerari queant. 1089. N. In quem finem olim illæ oblaciones pro mortuis factæ *ibid.* *Obligatio*) Obligationes hominum ex conventionibus æstimari ex declaratione voluntatis externa, sive expressa per verba, sive tacita per facta. 858. 859. N. An ille, qui promissit absque animo se obligandi nihilominus obligatur, 859. N.

Obsequium) Obsequium omne id vocatur, quod ab Ecclesia subiecta debetur Episcopo, 1060. N. Munus vel ab obsequio est, vel a manu, vel a lingua. 1840. 1841. N. Munus ab obsequio esse munus valde improprie dictum, 1841. 1842. N. Munus ab obsequio est terminus obsequii. 1841. N. Munus ab obsequio arcana papismi sapit. 1842. N. Munus ab obsequio sæpius ad Simoniam mentalem pertinet. 1843. N. *Obsequi*, a *Dæmone* vid. *Dæmoniacus*.

Oculus) An oculo privatus Episcopus possit eligi. 91. N. An oculo privatus promoveri queat, 374. T. 375. N. An & qua-

& quatenus propter amissionem oculorum dissolvantur sponsalia. 831. 832. T. & N.

Oeconomus) Oeconomus Ecclesiæ quis sit; 485. N. Episcopus in Ecclesia juris patronatus laicorum potest ponere æconomus. 485. T. De origine æconomorum. 485. N. Et potestate. *ibid.* Ulterior historia de origine & potestate æconomorum. 486. N. Exerescere Episcoporum luxu & avaritia, hi sine æconomis contra veterum instituta bona Ecclesiæ administrant. 1160. N. Conditus in hanc rem Canon consilii Chalcedonenfis. 1160. N. De origine & officio æconomorum Ecclesiæ. 1161. *Remissive.*

Offa) De iudicio & probatione per offam iudicalem. 1740. N. De fallacia iudicii & probationis hujus. 1742. N.

Officialis) Differentia inter officialem & vicarium Episcopi. 209. N. Corrupti jam ante multa secula mores officialium ex Petro Blesensi. 1329. 1330. 1331. 1332. N.

Officium) Quomodo officium, dignitas, & personatus differant. 1294. N. Quid de hac differentia sentiendum. 1294. 1295. N. Dare & accipere pecuniam pro officii sive secularibus sive Ecclesiasticis in se non est vitium. 1810. N. Ob abusum tamen magis ad vitia referendum. *ibid.* Nundinatio officiorum per suffragia sub Imperatoribus Christianis. 1825. N. Constitutiones Imp. contra has nundinationes. *ibid.* Decreta Conciliorum adversus nundinationes officiorum Ecclesiasticorum. 1825. *seq.*

Officium iudicis) Quomodo distinguatur officium iudicis ab actione. 1509. 1510. T. & N. Officium iudicis nobile quodnam sit. 1510. N. Mercenarium actionibus inservit. *ibid.*

Oleum) De oleo quod in unctione extrema adhibetur. 774. N.

Oratio) Cur & an recte orationes, Eleemosynæ & jejunia a pontificiis opera satisfactoria dicantur. 736. N. 2018. N. Ecclesia est domus orationis. 1034. T. Contra orationes Pontificiorum pro defunctis. 2018. N. Orationes antiquæ Ecclesiæ pro defunctis quales fuerint. 2018. N. Conf. 1089. N.

Oratorium) Oratoria quid. 206. N. Oratoria contradistinguuntur titulis. *ibid.* Origo, autor & abrogatio oratoriorum & Sacellorum. 994. N. In Oratoriis intra privatas domos sine consensu Episcopi non licet missam celebrare. 994. T. Oratoria privata ac Sacella autoritate Episcopi erecta sunt immunita. 1034. T. & N. Propter oratorium non potest exigi procuratio. 1069. 1070. T. Etiam oratoria non consecrata dicta fuerunt Capellæ. 1073. N. Oratoria Capellæ dicta ideo, quia in oratoriis Regum Franciæ olim Cappa S. Martini asservabatur. 1073. N.

Orbis) vid. *Mundus*.

Ordo) Quid sentiendum de distinctione inter ea, quæ sunt ordinis & jurisdictionis. 48. N. 121. N. De sacramento ordinis. 120. 121. N. 289. N. Variæ explicationes inter ea quæ sunt ordinis & jurisdictionis. 122. N. quid per ordinis potestatem intelligant Pontificii. *ibid.* Episcopus an plus possit intuitu ordinis quam Presbyter. 123. N. Rejctio distinctionis inter potestatem ordinis & jurisdictionis. 123. N. Fabula de ordinum Ecclesiasticorum origine, & quod Christus per omnes transierit. 298. N. Quinam sint majores ordines. 1965. N. Qui ad minores ordines Seculo IV. jam cogniti. 299. N. An instituti ex divinis mandato. 300. N. Cer-

Certo respectu retineri possunt. *ibid.* Quia occasiones minores ordines in Ecclesia instituit. 300. N. An Ecclesia eos ordines minuere & augere possit. 301. 302. N. Minores ordines non opus habent ordinatione. 302. N. An in Ecclesia potestate sic ordines facere. 308. N. Quomodo majores & minores ordines intuitu matrimonii contrahendi differant. 309. T. An suscipiens primam tonsuram aut minores ordines cum animo nunquam suscipiendi majores aut solum ut declinet forum seculare, & episcopus scienter talem ordinans, peccent mortaliter. 309. N. mira contradictio minores ordines esse simul sacros & non sacros. 309. 310. N. ii ad ordines admittendi, qui tam verbo Dei, quam recte conversationis exemplo probantur. 318. 319. T. praxis isti constitutioni contraria juris Canonici. 318. 319. N. an concessi ab Episcopo improbo sacri ordines irriti sint. 321. N. de tempore ordinum conferendorum. 323. T. & N. majores & minores ordines diversis temporibus conferuntur. 330. T. & N. ordines minores, quando & ubi Episcopo libuerit, etiam sine missa & a non jeuno episcopo conferri posse statuunt Canonistae hodierni. 330. 331. N. Cur non in omnibus Sabbathis ordines conferri possint. 331. N. Cur in Sabbatho ordines conferantur. *ibid.* Cur soli Pontifici quocunque tempore ordines conferre liceat. 331. N. Plura de ordinandi tempore referuntur. 331. 332. N. De eo, qui justo tempore non ordinatus est. 332. T. & N. An uno die aut duobus diebus plures sacri ordines uni possint conferri. 332. 335. T. & 335. N. Minores ordines an omnes simul conferri queant. 335. T. & N.

De promotione ad ordines per saltum. 335. T. & N. Quid de promotione ad ordines per saltum in constitutionibus Saxonici Sancitum. 336. N. An septem ordines Cleri pontificii divini sint instituti. 337. N. De moralitate promotionis per saltum. 337. 338. N. De promotione furtiva ad ordines. 338. 339. T. Quid sit furtive ordinem suscipere. 338. N. Tyrannis papalis, eum, qui non ordinatus divinum aliquod officium exercuit, ex ecclesia illico ejiciens. 339. N. De eo, qui nondum baptizatus ordinem suscepit. 339. 340. T. & N. Sacri & majores ordines ab Episcopis conferuntur. 340. T. Minores ordines etiam ab aliis. *ibid.* An & quales ordines conferre possit qui episcopatus renuntiavit. 340. 341. T. & N. Quatuor causae & quas quis prohibetur ordinari. 342. T. Quid de quatuor his causis sentiendum. 342. N. Servus an possit ordinari. 343. T. & N. Arcanum politicum Cleri Pontificii, cujuslibet conditionis homines liberos ad Clericatum promovendi. 343. N. Arcanum Cleri, servos alienos invitis dominis, ordinantis. 344. N. An alienae diocesis vir sine proprii superioris licentia possit ordinari. 348. T. & N. Itali Episcopi non debent exterum ordinare sine Papae aut Superioris proprii licentia. 348. 349. T. & N. in rationem hujus constitutionis inquirunt. *ibid.* N. nec ii, qui capitale crimen perpetraverunt, ordinandi, sed ordinari deponendi sunt. 349. T. & N. Curo occulta crimina, excepto homicidio, astra poenitentia privata non excludant delinquentes ab ordinatione. 350. N. an fortuitum homicidium commissum promoveri quem impediatur ad sacram ordinem. 350. 351. T. & N. vid. *homicidium*. Negotiis secula-

cularibus immixti cur non promoveantur ad sacrum ordinem. 357. T. & N. de reliquis promoveri prohibitis vid. sub singulis eorum titulis. Bigami & qui virgines non sunt fortiti uxores, a sacerdotibus prohibentur. 366. N. de superstitiosa ordinum in papatu necessitate ac observantia ecclesiarum & reipublice minus conducibili. 496. N. an ordo sit sacramentum. 605. N. 777. N. ordo quid sit. 777. T. suscepto ordine dissolvuntur sponsalia. 820. 821. T. & N. oratio, cur non æque dissolvi possit matrimonium propter ordinem susceptum, ac hoc fit ob ingressum religionis, refutatur. 962. T. & N. Episcopum ea, quæ jurisdictionis sunt, posse quidem demandare inferioribus Clericis, sed non ea quæ sunt ordinis. 1016. T. quoscunque sacerdos devinctus habet a tutorum officio liberos esse. 1045. N. confusissimum esse Canonistarum doctrinam, qui jura episcopalia ex distinctione inter jus ordinis, legem jurisdictionis & legem diocesanam deducere conantur. 1051. N. de ordinibus militaribus sacerdotumque integritate prima ac pietate. 1085. N. Arcana politica sub ordinibus his militaribus latentia. 1085. N. moribus conferendi ordines & modus degradandi ritibus directe sibi oppositis fiunt. 1923. 1924. 1925. seq. N. quinam ex ordinibus majoribus dicantur proprie sacerdotes. 1965. N. an minores ordines sint sacramentum, non conveniunt Canonistæ. 1966. N. Cur desertio minorum ordinum non habeatur pro apostasia & crimine. *ibid.* an & quatenus ordo Clericalis solvat patriam potestatem. 2174. N.

ordinatio vid. *consecratio*.

Ordinarius) processus ordinarius vid. *processus*, *judicium*. Causæ ordinariæ vid. *causa*.

Orphanus) tutelam & curam orphanorum suscipere tenentur Clerici. 1045. T. pro orphanis agere & postulare in judicio possunt Clerici. 1346. N.

Orphanotrophium) vid. *Hospitalia*. *Orthodoxia*) genuina & vera definitio *Orthodoxus*) ridica orthodoxiæ. 1894. N. facile ex orthodoxo fieri potest hereticus, & contra, prout Symbolum Clerici variaverit, 1893. N.

Osculum) an per osculum sponsalia impuberum convalescant. 796. 797. N.

Ossarium) de origine ossuorum (*Steinhäuser*) 1023. N. *remissus*.

Ostiarus) quis & ejus officium, 305. T. hodie ostiariorum ordinatio non necessaria, 305. N. ordo ostiarii quibus ritibus & verbis conferatur, 1924. N.

Otium) Episcopis indecorum. 183. N.

P*actio*) pactiois fidem interdum frangi posse, sed non fidem consensus 818. 819. T. quid sit fides pactiois, 819. 820. N. quomodo differunt fides pactiois & fides consensus 819. 820. N. de autore distinctionis inter fidem pactiois & fidem consensus 819. N. an obscura sit hæc distinctio 819. 820. N. clara definitio fidei pactiois 820. N.

Pactum) falsum est, quod ex omni pacto jure Canonico & moribus hodiernis detur actio, 808. N. de obligatione ex pactis sive conventionibus vide *conventio* an ad validitatem pacti requiratur consensus internus 858. 859. 860. N. elegans hanc in rem locus apud Burnetum, 860. N. an Clerici ex mutuo pacto possint in secularem iudicem consentire 1268. T. & N. jus Canonicum det actionem ex nudo pacto, 1374. 1375. 1376. plenior tractatio de hac controversia 1376. 1377. & seq. N. in effectu non dissentiant, qui negant, de Jure Canonico dari actionem ex nudo pacto. 1377.

R (14)

N. Ho:

INDEX

N. Hodie & in praxi ex nudo pacto omnino datur actio tam ex principiis Juris Canonici, quam antiqui juris Germanici 1377. 1378. *N.* Cur de jure Romano nuda pacta nullam producant obligationem, *ibid.* accurate loquendo pacta hodie nuda non possunt appellari, quæ olim nuda erant apud Romanos, 1378. *N.* actio ex pacto nunquam dabitur ad poenam, nisi sub poena initum fuerit. 1374. *N.* an sibi contradicat Jus Canonicum, dum liberæ alias sepulturæ electioni per pactum detrahi posse statuit. 1388. 1389. quatenus pactum per quod filia dotata renunciat hereditati paternæ, valeat 1389. 1390. *T.* & *N.* cur lege civili hoc improbetur, 1390. 1391. *T.* & *N.* ratio juris Canonici, cur pactum contra jura civilia initum & juramento vallatum servari debeat, quantum arcuum papale in sinu foveat, 1391. seq. *N.* Jure Civili Romano non valent pacta de hereditate tertii 1393. *N.* apud Germanos hæc pacta & renunciaciones hereditatum valent, si ve juramento vallatæ fuerint si ve non, *ibid.* pactum quod in animæ detrimentum tendit, non obligat, 1393. 1396. *T.* pactum de re turpi vel de Jure & facto impossibile non obligat. 1396. *T.* pactum impossibile quot modis dicatur. 1396. *N.* de pactis diaboli cum magis & sagis, vide. *Diabolus, magia* &c pactum tacitum non confundendum esse cum quasi pacto, 2001. 2002. *N.*

Pædobaptismus) Occasio controversiæ de pædobaptismo, 634. 635. *N.* fata hujus controversiæ, 635. 636. seq. *N.* Tres sententiæ de pædobaptismo, 636. *N.* Campegii Vitrinæ doctrina de baptismo Infantum 638. seq. *N.*

Paganus) vid. Gentilis.

Pala) Pala in Decreto contenta

non debent omnino respici. 1131 *N.*

Pallium) An Archiepiscopi ante acceptionem pallii jura Episcopalia exercere possint, 50. *N.* Archiepiscopus sine pallio minus potest, quam Episcopus qui hoc non indiget. 138. 139. *N.* an Metropolitanis & Archiepiscopis proprium sit pallium. 139. *N.* Metropolitanus non potest consecrare Episcopum sine pallio 137. 138. *T.* pallium enixe petendum, 137. 138. *N.* præsens Metropolitanus pallium recipiat 138. *N.* arcana papatus in palliis concedendis 138. *N.* mysterium iniquitatis sub receptione & concessione pallii latens. 139. *N.* descriptio pallii 139. 140. *N.* pallium olim fuit genus indumenti Imperatorii, 140. *N.* mystica interpretatio pallii 140. *N.* pallii antiqui forma 140. *N.* Pallium Imperatorum *ibid.* Pallium ab imperatoribus patriarchis concessum est. 141. *N.* cur pallium de Petri corpore sumtum dicatur. 141. *N.* Modus pallii conficiendi 141. *N.* Origo & progressus pallii. 142. *N.* symbolum fuit olim conformitatis in fide. *ibid.* Qua occasione factum, ut etiam Metropolitanii pallium receperint. 143. *N.* Pallium quando a solo Papa peti coeptum 143. *N.* Arcanæ artes, quæ hic lateant, *ibid.* Elegans pallii comparatio cum veste scenica. 144. *N.* Cur nec semper nec ubique metropolitanii pallio uti possint, sed solus Papa Romanus id possit. 144. *T.* & *N.* Aliquando pallium ad quotidianum usum concessum fuit, 145. *N.* Avaritia Pontificis Romani in nundinatione pallii. 145. *N.* Personam pallium non transit. 145. 146. *T.* Olim tamen pallium ad successorem translatum 146. *N.* Simoniaci avaritia Ecclesiæ Ro-

manz intuitu redemptionis pallii aliarumque exactionum. 1847. *seq. N.*

Panis) Unde in Papatu abusus illi ortum traxerint, ut panis consecratus asservetur in cibario & circumgestetur theatrica pompa atque adoretur 767. N. An sola consecratio paries & vini requiratur ad unionem illorum elementorum cum corpore & sanguine Christi 767. N. Panis & vinum in Eucharistia post benedictionem manet, non convertuntur aut intereunt. 767. N. 770. N. de judicio & probatione per casum & panem, 1740. N. 1742. N.

Papatus } Papam gressu impie Deum Do-
Pontifex } minum nostrum vocat, 9. N.
Papa } Ingratitudo paparum erga Principes 10. N. Fallibilitas Paparum. 17. N. Autoritas Papæ est infra concilia, 18. N. an dogmata papalia ab omnibus recipi debeant. 19. T. & N. an patrum autoritas minor sit autoritate pontificis, 19. 20. T. & N. Pontifices rudes & illiterati 20. N. 165. N. Quousque pontifici statuendi potestas largienda sit, 20. N. Impudentia Canonistarum in instruenda potestate Paparum. 23. N. Tenuia initia arcanorum politicorum papatus 31. N. Arcanum politicum papatus sub voce gubernationis 32. N. Pontifex Romanus olim inter Patriarchas primo loco recensebatur. 35. 36. N. origo eminentiæ papalis super reliquos Patriarchas. 36. N. argumentum Pontificiorum, quo papæ eminentiam demonstrant. 51. 52. N. Papæ an vicarii Petri vel Christi 52. N. Impudens Canonistarum erga Papam adulatio. 53. N. an Papa a quoquam judicare possit. 54. T. & N. Navicula Papæ piratica. 54. N. Exempla Paparum sceleratorum. 55. N. Pontifices Romani jam Seculo V. degenerarunt. *ibid.*, controversiæ eorum cum

patriarcha Græco, *ibid.*, Mediante excommunicatione ex monarchia Papæ ecclesiastica, temporalis monarchia facta 55. N. Papæ nihil solennius, quam reges dejicere, subditos in eas concitare, & seditionibus regna inter se collidere 339. N. Papa non potest adulterii accusari. 370. N. an Papæ plenitudo potestatis competat? 438. T. & N. blasphemie Canonistarum Papam Deum vocantium. 963. N. Pontifici Romano in alienis territoriis nihil omnino juris competit. 1048. 1049. T. & N. an Pontifice Romano prius consulto Clerici aliorum principum necessitatibus & utilitatibus reipubl. demum subvenire teneantur. 1048. 1049. T. & N. Papatus imminutione potestatis Metropolitano- & Episcoporum sua molitur incrementa. 1069. N. variæ Paparum profusionis, nomine elemosynarum indignæ. 1200. 1201. N. Tres columnæ arcanorum papatus 24. 25. N. 1205. 1206. N. orbis regimen an ad Papam spectet. 1228. 1229. N. impudentissima Canonistarum doctrina de summa absoluta & illimitata Pontificis potestate in universum mundum. 1229. 1230. N. Distinctio inter potestatem externam Imperatori, & internam Pontifici Romano competentem merum pallium est summitteris Pontificiæ. 1230. 1231. N. illustratio hujus. 1232. 1233. *seq. N.* Episcopos olim veteres Christiani Pontifices, episcopatum pontificatum, & quicquid ad hunc pertinebat, pontificiale dixerant. 1266. N. an Papa solus possit plene probare. 1549. N. qualis potestas legislatoria Papæ sit tribuenda, 1602. N. Papa concurrentem cum omni iudice ecclesiastico jurisdictionem habet. 1626. N. in causa ecclesiastica statim ad Pontificem appellari

lari potest *ibid.* a quolibet iudice inferiori ad Papam omnis mediis appellare licet, secundum jus canonicum 1642. 1643. N. ratio hujus in ambitione & avaritia Paparum querenda, 1643. N. a seculari iudice sedi Apostolicæ non subiecto ad Papam non licet appellare. 1644. 1645. T. quantopere Pontifices jam multis ab hinc annis causas seculares ad se pertraxerint 1645. N. etiam novioribus temporibus, *ibid.* quibus attentatis per capitulationes cæfazeas detractum est, *ibid.* an a Papa possit appellari. 1665. 1666. 1667. 1668. 1671. N. quando & qua occasione ad Papam Romanam appellari cœperit, & dissidia inde orta inter Ecclesiam orientalem & Ecclesiam occidentalem. 1666. 1667. seq. N. quid Sardicense concilium hac in re sanxerit. 1666. 1667. N. de appellationibus a Papa ad concilium 1670. 1671. N. duo illustria exempla, ubi a Papa ad concilium appellatum fuit. 1671. N. utrius iudicium, Papa, an concilii, superius sit? 1670. N. historia controversiarum inter Pontificem Innocentium III. Regem Gallie & Angliæ. 1682. 1683. 1684. 1685. 1686. N. confer. pag. 1691. 1692. seq. N. audax jurisprudentia Papæ 1687. N. an Papa de factis Regum judicare, eosque excommunicare & super Jura belli & pacis cognoscere possit. 56. N. 1687. N. conf. p. 1691. 1692. seq. N. Ecclesiæ vocabulum, quod collectivum est, non potest resolvi in unum, scilicet Pontificem Romanum. 1692. N. num Papa universalem inspectionem in peccata habeat. 1692. N. an crimen fractæ pacis & perjurii Pontificis cognitioni subiaceat 1694. N. an Papa possit æquare quadrata rotundis & sanctum facere, quodcumque velit. 1858. N. querelæ testium veritatis de rara Pon-

tificum pietate. 1879. 1880. N. Quomodo status Francici anno 870. contra Papa auctoritatem responderint. 2158. 2159. N. an Pontifex privilegium communicandi cum excommunicatis, dare aut ipse cum illis communicare possit. 2203. N.

Parallelismus) Doctrina de Parallelismo potestatis internæ & externæ maximum arcum papatus occultat. 1230. 1231. 1232. N. Illustratio hujus. 1232. 1233. 1234. seqq. N.

Parentes) Num parentes liberos recte possint devovere monasteriis. 525. 526. T. & N. An liberi parentibus invitatis possint monasterium ingredi 540. 541. sq. N. Elegans deductio officii & obsequii liberorum erga parentes. 545. N. vid. *Pater patriæ potestas* an & quatenus, si sponsalia pro liberis contracta a parentibus, liberorum consensus requiratur. 812. T. & N. De parentum testis monio contra liberos. & pro liberis, & contra, vid. *testis*.

Partus) An partus illico post conceptionem præditus sit vita & anima. 2100. N. 2101. N. 2109. N. De abactione partus hujusque pœna vide *abortus* distinctio inter partum animatum & inanimatum, & non vivificatum, item inter partum formatum & informatum, unde ortum duxerit? 2101. 2109. N.

Pater) Num pater possit liberos monasteriis devovere. 526. N. Conf. *Parentes*. Consensus depraesenti non purificat sponsalia sub conditione paterni consensus celebrata, nisi hic simul accesserit. 800. N. Jure civili, si pater contraxerit sponsalia pro filio, hic dissentire poterat ex quacunque causa 812. N. Sin sponsalia contraxerit pro filia, hæc non aliter dissentire poterat, nisi indignis moribus vel turpis sponsus a patre

patre electus fuisset, 812. N. An pater filium qui in sacris est, castigare amplius nequeat 2174. N.

Paterfamilias) In primitiva Ecclesia etiam patresfamilias in suis adibus sacras cœnas direxerunt. 751. N.

Patibulum) An cadaveribus suspenforum in patibulo sepultura deneganda sit? 1106. T. & N. Apud nos abusus obtinuit, ut suspenforum cadavera insculpta relinquantur. 1106. N. Denegatio hæc sepultura non tam in pœnam, quam in exemplum aliorum sit 1106. 1107. N.

Patres Ecclesiæ) An patrum autoritas minor autoritate Pontificis 19. 20. T. & N. Patrum autoritas restricta. 20. 21. 22. N. Patrum vitæ a Pontificiis valde commendantur 523. N. Sed non commendandæ sunt. 523. 524. N. Fabulis scateant vitæ patrum. 524. N. De nimia veneratione patrum inter protestantes Theologos & Jeros. 763. 764. N. Quantopere patres cœlibatam commendaverint, 1554. N. Patres a consortio ætiori cum virginibus non fuerunt alieni, *ibid.*

Patria potestas) An & quatenus ordo clericalis solvat patriam potestatem. 2174. N. Conf. *Parentes* item *Pater*.

Patriarcha) Patriarchæ & Primates diversorum nominum. est ejusdem officii fuere, 33. N. Origo Patriarchatum, unde rep. tendi 34. N. Romanus, Alexandrinus, Antiochenus, Patriarchæ cur tantopere eminerunt, 34. 35. N. Item Hierosolymitanus. 35. N. Denique Romanus, & quem ordinem hi omnes teneant, *ibid.* Origo eminentiæ papalis f. Romani Patriarchatus super reliquos Patriarchas. 36. N. An Romanum inter & Constantinopolitanum Episcopum conventum fuerit? ut uter-

que oecumenicus appellaretur, 36. N. Episcopus Constantinopolitanus, quando primum post Romanum locum acceperit & latior deductio de origine, progressu & prærogativa Constantinopolitani 37. 38. N. non mirandum, cur Episcopus Romanus Constantinopolitanum Episcopum primum post se locum obtinere noluerit, 38. N. Patriarchatus Alexandrini origo & prærogativa. 39. N. Cur Hierosolymitanus Patriarcha ultimo post Antiochenum locum positus fuerit. 39. 40. N. De Antiocheni patriarchatus controversiis, & origine, 40. N. Unde vox Patriarchæ descendat, 40. T. Patriarchis non ubique signum Crucis præfertur, 40. N. Jura Patriarcharum præcipua. 42. N. Ab Archiepiscopis & Episcopis ad Patriarchas appellatur 42. T.

Patrinus) De origine patrinorum, f. susceptorum baptismo. 641. 642. 672. N. An origo Patrinorum ad Christum referenda sit. 641. 643. N. An ad tempora Augustini Patrinorum origo sit referenda 644. N. Olim adulti baptizandi patrinos non habuerunt, quamvis postea hoc introductum sit. 644. N. De patrinis f. sponsoribus in baptismo ex. grotantium. 650. N. An patrini pro mortuis premittere possint, *ibid.* quodnam officium Patrimonorum sit. 672. 673. N. in examine catechismi infantium & puerorum baptismo præmissio respondebant patrini. 673. N. de numero patrinorum. 673. T. & N. 913. T. qui baptizatus vel confirmatus non est, patrinus esse nequit, 674. T. parentes non possunt esse patrini. 674. T. olim tamen & parentes patrini fuerunt 674. N. cur monachi non possint esse patrini. 674. T. & N. cur Justinianus matrimonium inter patrinos & susce-

susceptas personas prohibuerit, 907. N. quando Pontifices sequioribus temporibus matrimonii prohibitionem cum Patris extendierint, 908. N. an *l. de C. de nuptiis* prohibitio matrimonii inter patrinum & susceptum apud nos in usu sit, 908. 909. an si plures fuerint patris, hi ipsi inter se matrimonio jungi prohibeantur, 913. T. & N. 909. N. an etiam inter susceptorem seu patrinum & parentes baptizati cognatio spiritualis contrahatur, 909. T. & N. an si altera pars conjugum ex ignorantia, dolo aut simplicitate filium vel filiam propriam susceperit, matrimonium illud sit solvendum, ob spiritua-lem cognationem, 911. 912. T. & N. ex-emplum, unde patet, quod olim hoc casu matrimonia dirempta fuerint, 911. N. con-cilium Tridentinum inter patris ipsos ad invicem cognationem noluit contrahi, 913. N.

Patronus Patronus hereticus prae-jus patronatus sentire debet orthodo-xum, 78. N. Patroni postulat assen-sus non indecenter, post factam electio-nem, 87. T. arcanum politicum intro-ducti Juris patronatus 87. N. ratio no-minis patroni & patronatus, 466. N. an jus patronatus locum habeat in Ec-clesia collegiata, 468. N. distinctio in-ter Jus patronatus regum vel princi-pum & aliorum inferiorum, 469. N. modi acquirendi jus patronatus 470. N. an resectio ecclesiarum ruinosa tribuat jus patronatus, 470. N. an ille, qui con-struxit vel aedificavit opus, patronus sem-per efficiatur, 470. N. si alius fundavit, alius dotavit, utrique acquiritur jus pa-tronatus, 471. N. lites, quae oriri solent ratione juris patronatus ex dota-tione Ecclesiarum 471. N. de origine juris patronatus, 472. N. variae aetates hu-

jus originis 473. N. an laicis concessum sit jus patronatus ex gratia Pontificis, 472. N. antiquitus praeter processio-nis aditum patronus nihil juris sibi in Ecclesiam vindicare poterat, 473. N. quando patronis praesentandi jus con-cessum 473. 474. N. alia jura patronis concessa, 474. N. an ante Justinianum pa-troni jam fuerint, 474. 475. N. an etiam praesentandi jus ante Justinianum patro-nis jam competierit 475. N. qui patroni esse nequeant, 475. N. de differentiis inter patronum ecclesiasticum & laicum 476. 477. T. & N. an patronus sive sit Clericus, si-ve laicus solum praesentationem habeat, 479. T. 480. N. an laicus patronus deferre possit ad superiores Clericos, qui dilapidant bona Ecclesiarum, 480. T. & N. Jus patronatus ad quoscunque he-redes transmittitur, 480. T. an legari possit jus patronatus 481. N. an qua-tenus plures heredes patroni uno saltem voto gaudeant, 481. N. quid juris, si patroni in praesentatione non sint con-cordes, 482. T. & N. quid Episcopus cir-ca patronorum discordiam possit, 483. T. quomodo Episcopus Ecclesiam pa-tronatam commendare possit 483. 484. T. & N. patroni possunt alternis vici-bus de praesentando convenire 487. T. an donari, item vendi possit jus patro-natus 488. T. & N. ad praesentationem patroni Episcopus debet Clericos in-situere 489. T. 490. N. an jus patro-natus impium sit 489. N. an praesenta-tio patroni plane absoluta esse debeat, 490. N. quatenus jus patronatus rejici non debeat 491. N. laudatur jus patro-natus in terris saxoniciis, *ibid.* quatenus jus patronatus in Ecclesiis cathedrali-bus & collegiatis non improbandum, 491. N. quem in finem in papatu jus patronatus suscitatur & conservatum,

492. N. quatenus Episcopo præsentationi patroni non acquiescendum sit. 492. N. an ipso jure collatio beneficii ab Episcopo facta contempto patrono invalida sit. 492. 493. N. instituendi & destituendi ministros Ecclesiæ potestas, an patronis laicis competat. 493. T. & N. cur valeat præsentatio patroni putativi. 493. T. & N. an patronus se ipsum præsentare possit. 494. T. quid, si patronus a compatronis præsentetur. 495. N. honor processionis & necessarium vitæ subsidium deberet patrono. 496. 497. T. in quo consistat honor processionis & vitæ necessarium subsidium. 497. N. quibusmodis jus patronatus tollitur. 497. 499. seq. T. de variis abusibus patrono cavendis. 497. 498. N. de cessione patronatus. 499. T. & N. si dos Ecclesiæ perierit, quam redotare patronus nolit, amittitur ius patronatus, 500. N. quatenus ius patronatus amittatur, si patronus occiderit rectorem seu clericum Ecclesiæ. 500. T. N. de aliis pœnis hoc casu patrono imminutibus. 500. N. an, si patronus efficiatur hereticus, ius patronatus amittat. 500. T. N. quatenus confiscatione bonorum amittatur ius patronatus, 500. 501. N. an edificans Ecclesiam sine consensu Episcopi amittat ius Patronatus. 1004. 1005. T. & N. Hoc jus patronatus non confundendum esse cum jure patronatus, quo gaudent advocati seu defensores Ecclesiæ, *Rasten-Boigste*. 1019. N. De origine advocatarum seu juris patronatus *der Rastenboigste*. 1024. N. *Remissive*, sine consensu Patroni non posse Episcopum Ecclesiam patronatam unire. 1030. T. & N. An Papa id possit. 1030. N. Episcopus patrono foundationis tempore moderatos sumtus potest constituere. 1056. 1057. T. An sine Episcopi autoritate

patronus tempore foundationis sibi aliquid reservare possit. 1057. N. Controversiæ de jure patronatus ad forum ecclesiasticum pertinere perhibentur. 1263. N.

Paupertas) Pauperes recipiendi ab Episcopis 173. 174. T. Episcopi pauperum spoliatores. 174. N. De voto paupertatis vide, *Votum Gelubde*. Controversia de paupertate a Minoritis mota, 265. N. 567. N. An Papa in ruitu monachorum voti paupertatis dispensare queat. 567. T. & N. non paupertas sed egestas facit suspectos testes. 945. N. Olim non alius finis bonorum ecclesiasticorum fuit, quam ut alerentur inde pauperes, 1163. N. Pauperes sunt persone miserabiles. 1360. N. Qua occasione factum, ut Episcopi cura bonorum ecclesiasticorum ad sustentandos pauperes destinatum fuerit commissa. 1360. N. An & quatenus propter paupertatem iudex teneatur ad testes mittere, ut examinentur. 1553. T. & N.

Pax) An Papa super jure belli & pacis, quo principes gaudent, cognoscere possit. 1687. N. conf. 1691. 1692. *seqq.* N. num crimen factæ pacis ad Pontificis cognitionem pertineat. 1694. N.

Peccatum) An peccata nostra satisfactione etiam nostra purgari queant. 692. N. An patrum doctrina licet sit sequenda. 692. 693. N. Ah auctoritas sacerdotum in remittendis & retinendis peccatis judicialis & prætorialis sit. 694. *sq.* N. An nulla peccata mortalia fidelibus remitti possint, nisi quæ a sacerdotibus proprie ac sigillatim dimissa fuerint. 694. *seqq.* N. Peccata capitalia sive mortalia veteribus alia fuerunt, quam quæ nunc Pontificiis. 702. N. *Remissive*. Patres peccata a Deo etiam sine sacerdotis absolutione remitti statuerunt. 704. N. Periculosa Pontificiorum doctri-

INDEX

eterna de non evitanda necessario occasione peccati. 711. N. Omnia & singula etiam minima peccata cum omnibus circumstantiis confiteri Pontificii re-
nentur 714. N. Mortalium tamen pec-
catorum solum specialem confessionem
exigunt. DD. Pontificii, non veniali-
um. 714. 715. N. Remissio peccato-
rum quid. 734. N. Falsum est, quod
peccatori non aliter remittatur culpa,
quam si is poenam quoque luerit. 736.
N. Omne peccatum sua natura est
mortale. 752. N. Distinctio peccato-
rum immortalia & venialia rejicitur.
752. 753. N. Hæc distinctio est inven-
tum Cleri Pontificii. 752. N. Quanta
pars papatus huic distinctioni innitatur.
753. 754. N. Peccata quæ olim a patri-
bus capitalia seu mortalia dicta, non esse
ejus generis, uti hodie definiuntur.
753. N. non eadem fuisse venialia patri-
bus peccata, quæ hodie venialia nuncupatur.
754. N. Arcana politica sub
distinctione inter mortalia & venialia
peccata latentia 754. 755. N. De modis
expiandi venialia peccata. 755. N. De
modis expiandi mortalia peccata, *ibid.*
Enumeratio peccatorum mortalium. 755.
756. N. Difficillimus modus distingu-
endi mortale peccatum a veniali 756.
N. Clerus Pontificii pro lubitu ex
leviori delicto facere potest peccatum
mortale. 756. N. An recte illi, qui me-
rettricem publicam in uxorem ducit,
peccata remittantur. 866. T. & N. Re-
missionem peccatorum mere esse gratu-
itam 866. N. Pontificii etiam a futuris
peccatis & animo iam destinatis absol-
vere solent 722. N. an Papa universalem
infectionem in peccata habeat.
1692. N. distinctio peccatorum a cri-
minibus. 1791. 1792. N. Canonistæ ex
omnibus peccatis crimina effecerunt

1792. N. Deus solus & principaliter
peccata remittit 1822. N. a ministro
Ecclesiæ facultatem remittendi peccata
sibi comparare possint 1822. N.

Peculium) Tria genera peculii clericorum;
1193. N. triplicis huius peculii explica-
tio. 1194. N. an & quatenus filius fa-
milias ratione peculii castrensis & qua-
si castrensis, profectitii & adventitii sine
consensu patris agere possit in iudicio,
1328. N.

Pecunia) Nec Episcopus in ordinatione pro
manus impositione nec minister prole-
ctione evangelica, nec notarius pro-
scripta epistola confirmationis pecu-
niam recipere debent. 1844. 1845. T.
& N. quid pecunia hic denotet 1845.
quid olim significaverit 1845. T. & N.
quatenus accipere liceat pecuniam ob
rem spirituales. 1845. 1846. N.
Conf. *simonia*, cur & an recte in Aca-
demiis pecunia accipiat pro obtinen-
dis gradibus 1881. 1882. N. Quomo-
do accipientes pecuniam pro conceden-
da docendilicentia puniantur 1880. 1881.
sq. T. & N. Ratio cur prohibita sit a ponti-
fice concessio licentiæ docendi pro pec-
unia 1882. N. etiam res non fungi-
biles pecunia æstimantur 2046. N.
2052. N.

Pendentia litis) vid. *lis*.

Pensio) Definitio pensionum 450. N. de
surpitudine & origine pensionum 451.
N. antiquioribus ecclesiæ temporibus
hæ pensiones non fuerunt in usu 451.
N. de arcano politico papatus latente
sub pensionibus, harumque origine
ulterior historia pensionum 452. N. an
papa possit concedere pensionem ex quo-
cunque beneficio, sine ulla causa 452.
N. Si quis duo curata beneficia tenet,
magis commodum est, alteri dare bene-
ficiū cum titulo, reservata sibi pen-
sione

one 452. N. resignans hodie reservata pensione omni cura vacuus est. 452. N. pensio majora commoda habet, quam beneficium 453. N. pensiones requirunt saltem primam tonsuram & etatem septennii 453. N. etiam laicis dantur pensiones 453. N. pensionum numerus non est determinatus 453. N. loco pensionis quis potest accipere magnam pecuniæ summam 453. N. de extinctione pensionum 453. 454. N. alia differentia inter pensionem & beneficium 454. N. ipso jure canonico pensiones non possunt subsistere, quæ tamen ut subsistat, pensiones non beneficia vocantur. 465. 466. N. an pensio differat a censu 1060. N.

Periodenta) quis fuerit *Periodenta*, 400. N.

Pœna) pœna carceris perpetui inventum juris canonici, 268. 269. N. jure civili hæc pœna inderdicta, *ibid.* de pœnis sanguineis cleri, 271. N. pœna immurandi id est muris includendi jure canonico est introducta, 268. T. & N. an pœnæ adjuiciendæ sint spontaneis, 323. T. 824. 825. N. causæ, præcipue ubi de sanguinis & corporis pœna agitur in Ecclesiis non debent tractari. 1035. T. quam dura sit pœna in contrascentes statuta 1035. N. an clero competat potestas pœnas dictandi in hisce casibus 1035. N. in puniendis delictis consistoria ultra suspensionem, remotionem, carcerem, aut multam pecuniariam non procedunt 1050. N. quorum delictorum pœnæ capitales aut corporis afflictiva, aut relegatio est, illarum cognitio & punitio ad magistratum civilem spectat. *ibid.* in quantum fori secularis pœna superat pœnam fori ecclesiastici, in tantum semel punitus in judicio ecclesiastico puniri adhuc potest a iudice seculari. 1219. N.

jus canonicum pœnam sanguinis & corporis afflictivam non infert, 1677. 1678. N. qua pœna afficiantur clerici secundum jus canonicum, si crimen commiserint 1678. N. an expediat reipublicæ pœnis coercere delicta occulta 1710. N. an expediat reipubl. ut vicia omnia, etiam notoria pœnis noceantur 1710. 1711. N. pœnarum crudelitatem ignotam fuisse hebræis, 1712. N. quomodo concipienda sint quatuor pœnarum capitalium genera apud Israhelitas usitata, gladii, strangulationis, combustionis & lapidationis, 1712. N. *remissive*. pœnam falsorum testium gravissimam fuisse apud Judæos *ibid.* cur canonistæ excogitaverint distinctionem inter pœnas ecclesiasticas & civiles seu seculares. 1792. N. pœnarum humanarum determinatio depedit ab arbitrio Majestatis. 1858. N. pœnæ ecclesiasticæ & seculares dicuntur vel intuitu fori vel intuitu delinquentium vel intuitu causæ & effectus. 2125. 2126. N. quænam causæ ecclesiasticæ debebant esse, 2126. N. variatio canonistarum in recensendis & enumerandis speciebus pœnarum ecclesiasticarum & spiritualium 2126. 2127. N. 2135. N. Unde hæc sit variatio 2127. N. pœnas, quas jus canonicum pro spiritualibus vendicat, nullo modo tales esse 2127. N. 2129. 2132. N. differentia inter pœnas & censuras ecclesiasticas, 2128. N. quæ pœnæ etiam consentiam efficiant 2134. N. an omnes pœnæ civiles aut saltem pleræque inpositione mali consistant, an vero in privatione boni, 2135. N.

Pœnitentia) Cur publice pœnitentes non admittantur ad sacros ordines 356. T. & N. cur tamen privatim pœnitentes 356. 357. T. & N. quamvis & publice pœnitentes ostiarii & lectores fieri queant.

357. N. definitio pœnitentiæ a Lancelotto tradita 675. 683. T. genuina definitio pœnitentiæ 675. 676. N. pœnitentia non male inter affectus & virtutes refertur 676. N. partes essentialis pœnitentiæ 676. N. vera penitentia sine metu poenæ est 676. N. de convenientia & differentia pœnitentiæ juridicæ & philosophicæ, 676. 677. N. Homines pœnitentiam diversimode testantur, & unde hoc sit, 677. N. vocis pœnitentiæ genuinus significatus, 675. 676. N. idem significatus pœnitentiæ in sacris literis reperitur, 680. N. Canonistæ pœnitentiam in pœnam mutantem refutantur, 680. 681. N. autor sententiæ, quod pœnitentia pœnam involvat, indicatur 681. N. cur Scholastici communiter pœnitentiam pœnentiam dicant, *ibid.* an fletus & lacrymarum effusio necessaria pars sit pœnitentiæ 677. N. 682. N. Specimen, quam ineptire soleant pontificii in doctrina de necessitate lacrimarum in pœnitentia 681. 682. N. an pœnitentia sit sacramentum, 605. N. 683. N. absolutio cum pœnitentia male confunditur 683. N. pœnitentia est reductus ad illud fœdus, quod Deus nobiscum in baptismo pepigit 684. N. de quatuor gradibus pœnitentiæ publicæ, 685. 686. N. hos gradus pœnitentiæ Ecclesia Apostolica & doctrina Christi ignorat 685. 686. N. de antiquo rigore fletus in pœnitentia publica, 686. 687. N. cur pontificii tamdiu ritibus externis pœnitendum esse inculcent, 686. 687. N. de hypocrisis sub hac doctrina latente 686. 687. 988. N. quæ sit pœnitentia solennis, 687. 688. 689. T. propter quæ crimina solennis pœnitentia imponatur 688. N. arcanum politicum maximum, quod Episcopis jus & potestas imponendi pœnitentiam con-

cessum sit, 688. 689. N. de tempore solennis pœnitentiæ 689. N. cur pœnitentiam solennem qui agit, inhabilis reddatur ad sacros ordines 690. 691. N. arcanum politicum, quod clerici non potuerint agere pœnitentiam solennem 691. N. quæ sit publica pœnitentia. 691. 692. T. publica differt a solenni pœnitentia, 693. T. quare publica sublata 693. N. arcanum politicum Cleri, quod pœnitentia publica a propriis pœnitentis sacerdotibus imponenda sit. 693. N. quæ sit privata pœnitentia 693. T. Epitome operis Dallæi de auriculari confessione in pœnitentia privata & secreta. adhiberi solita traditur & commendatur 694. 695. seqq. N. non alia quam manifesta crimina publicæ olim pœnitentiæ subiecta fuisse 702. N. *remissive* nec Chrysostomum publicam pœnitentiam in criminibus manifestis abiecisse & iudicasse & probasse 704. N. quo tempore privata a sacerdote indicta pœnitentia, communis ac frequentissima esse coeperit, 705. N. pœnitentis & pœnitentiæ vocabulorum usus pro triplici Christianismi ætate triplex observatur, 705. N. *remissive*. vide *confessio*. origo pœnitentiæ secretæ nimis recens 706. N. Canonistarum absurda doctrina de tempore pœnitendi 707. 708. N. quor partes sint pœnitentiæ 708. 709. T. non conveniunt inter se Pontificii in explicatione partium pœnitentiæ 708. 709. N. *πεῖραις ψευδός* Pontificiorum in tota doctrina de pœnitentia 709. N. an pœnitentia proveniat ex viribus humanis. 712. N. argumentum ex ipso Lancelotto desumptum contra doctrinam juris Canonici, quasi pœnitentia in pœna consistat, & quasi fletus per vim & metum excussus sit signum seriæ pœnitentiæ, 712. N. unde Papi-

Papistarum nonnulli ternarium partium poenitentiarum numerum deducunt, 713. N. an recte Pontificii poenitentiam in sola sacerdotis absolutione collocent 739. N. unde forum poenitentiae effusum 1227. N. qui poenitentiam ecclesiae acceptaverint, sunt eidem rei incorporandi 1942, 1943. T. talem vero poenitentiam externam in Papatu non recte opinione meriti infici 1942. N. absolutus in foro poenitentiae s. conscientiae potest accusari propter idem delictum in foro contentioso, 2011. N. quid per phrasin *poenitentias dare* intelligatur, 2012, 2013. N. & quid haec poenitentiae benedictio profuerit illis, qui illico post eam mortui, 2013. N.

Poenitere) Quousque liceat efficaciter poenitere in negotiis civilibus, 1368, 1369. N.

Percussere) Percutens percutientem aut **Percussio**) percutere volentem dicitur id pro sua defensione fecisse, 2171, 2172. N. de percussione Clerici ejusque poena vide *Clericus*.

Perduellio) quam impie Pontificii etiam perduellionis crimina reticere debere a confessionario statuunt, 722, 723. N.

Peregrinatio) cur peregrinatio species sit poenitentiae publicae 691. T. & N. superstitiosae & impiae hae peregrinationes Pontificiorum *ibid.* de iis, qui Hierosolyma adeunt & de superstitionis peregrinationibus, *ibid. remissive*, peregrinationes istas idololatricas esse 974. N. altero conjuge inviro quis potest voyeare ejusmodi peregrinationem, 974. T. de peregrinationibus ad templa & alia sancta loca exvoto & religionis ergo, 1023. N. *remissive*. Item de origine & progressu ejusmodi peregrinationum *ibid. remissive* iis, qui peregrinatione

destinebantur per procuratorem agere olim permittebatur, 1325. N.

Perfidia) genuinus conceptus perfidia, 1963.

Perjurium) Perjurii causa non est ecclesiastica 1261. N. damna ex eo nata, quod soli iudici ecclesiastico cognitiones de perjurii concessae fuerint 1261, 1262. N. quomodo & quibus technis una cum causa perjurii omnes fere civiles causae ad forum ecclesiasticum tractae, 1262. N. an audiendus sit, qui perjurii exceptionem opponit auctori, ut maxime actor eandem notam replicando obverterit adversus reum 1469. N. perjurii non potest esse testis 1560. T. & N. num crimen perjurii ad Papae cognitionem pertineat, 1694. N.

Permutatio) olim titulo permutationis alienare licebat bona ecclesiastica, 1169. N. sed Imperator Leo nec permutationis quidem titulum hic admisit, *ibid.* an & quatenus Princeps rem ecclesiasticam permutare possit cum sua, 1190, 1191. T. & N. an & quatenus principi mancipia ecclesiae permutare cum suis liceat, 1191. T. & N. quatenus Episcopus permutare possit, terras duarum Ecclesiarum suae diocesis 1191. T. & N. de temporalibus ad spiritualia non potest fieri permutatio, *ibid.*

Persona) Personae error vid. *error*. quid scriptura per personas spirituales denotet, 589. N. personae spirituales opponuntur animalibus 589, 590. N. quam injuste hinc clerici personarum spiritualium nomen sibi vindicent, 590. N. Princeps habet summum in personis & res ecclesiasticas Imperium 1049. N. an & quatenus is, qui personis ecclesiasticis violentas manus intulit Ecclesiastica

sepultura sit privandus , 1101. 1102. T. & N. personæ miserabiles vide *miserabiles personæ*.

Petitorium) Inaniter disputatur de recuperanda possessione , quando constat de petitorio , 1494. N. num spoliatus super possessorio audiendus sit , petitorio suspensio , quod ante erat ingressus , 1500. 1501. T. & N.

Petrus) Non sit primus Apostolus potestate sed vocatione , 50. 51. N. Papæ sibi omnia cum Petro communia esse contendunt , 51. N. cur Papæ Petrum Clavigerum & janitorem cælorum esse doceant , 52. N. an Petrus unquam Romæ fuerit , ibique sedem episcopalem constituerit , 52. N.

Philosophia) Judicium de Philosophia Græcica 93. N. item de scholastica , 93. N. constitutio Leonis X. ne quis in sacris ordinibus constitutus ultra quinquennium Philosophiæ & literarum humaniorum studiis sine studio Theologiæ & Juris Pontificii incumbat , 1345. N.

Pius) Quid sit vera pietas , & quomodo *Pietas*) a pietate facata differat 1077. N. *remissive* in quo consultat vera pietas , 1077. 1078. N. de abusu vocis pietatis , 1078. N. falsus pietatis significatus , quantas divitias Paparum pepererit , *ibid.* origo pharæos : pia fraus , *ibid.* facata pietas reuera est impietas , *ibid.* pia causa vide *causa* pius locus. vide *locus* quomodo pietas apud Pontificios in poenam mandari & juberi possit , 723. N. Canonistarum doctrina veram pietatem consistere in sola dilatione cleri , detegitur , 1110. 1111. 1112. N. aliud arcum canonistarum in abusu vocis pietatis , 1348. N. arcana politica Paparum sub prætextu pietatis singularis la-

tentia 1350. N. Pietas Canonistis *onus* 2266. N.

Pignus) Natura pignoris secundum principia Juris Gentium 2031. N. pignus inventum esse in securitatem creditum 2031. N. in quonam securitas illa ex pignore resultans consistat , *ibid.* Jure veteri Romano pignus constituebatur partim simplici depositione , partim fiducia 2032. N. quomodo fiducia fuerit constitutum pignus 2032. N. pignus Juris Justiniani & pignus Juris Gentium quomodo conveniant & differant , 2032. 2033. N. Jus Canonicum differt a civili , quod illud in pignore plane nullum pactum Antichrescos admittat 2033. N. an in fraudem hujus Canonistis primitus , an vero a DD. Juris Civilis inventa sit emptio cum pacto de retrovendendo , 2030. 2031. N. 2033. N.

Piscatio) cur Clericis permissa 172. N.

Plebs) quando de terminatione duarum matricum Ecclesiarum contentio est , plebs utrarumque eam dirimunt , 996. T. mirum cur plebi hic quid relictum 996. N.

Poculum sanitatis) Clericis a poculis sanitatis abstinendum 178. N. quatenus pro sanitate Principis bibere Clericis permissum 178. N. occasiones controversiæ de licentia poculorum sanitatis , 179. N. 182. N.

Pollutio) de pollutione Ecclesiæ ejusque expurgatione. reconfecratione & reconciliatione , 1009. 1010. 1011. T. & N. quæ effusio sanguinis polluat Ecclesiam 1009. 1010. N. de superfecutione pollutionis Ecclesiarum 1010. N. solus Episcopus pollutam reconciliat , 1011. N.

Polygamia) Apud omnes fere gentes in-

va.

valuisse olim polygamiam, semper tamen laudata monogamia. 884. N. Orientales sive pagonos sive Judæos polygamos fuisse, 884. N. Occidentales vero ante Christi adventum, ut Romani, monogamos fuisse, *ibid.* polygamiam non gentilismo qua tali deberi 885. N. Lex Valentiniani de polygamia, 885. N. quando polygamia inter Christianos cœperit defendi, 885. N. an Melanethon & Lutherus defenderint, polygamiam jure divino non repugnare 885. 886. N. qui nostris temporibus polygamiam defenderint, 886. N. frustra sententia polygamiam jure divino non permittam solam sed & præceptam esse, 886. N. polygamiam repugnare quidem Juri Naturæ, sed non præceptis justitiæ, verum decori saltem, 886, 887. N. rationes Canonistarum contra Polygamiam 887. N. rationes Augustini contra Polygamiam refelluntur 887. 888. N. Papæ rationes contra Polygamiam refelluntur, 888. N. Polygamiam a mulieribus frequentatam non facile legi, de viris autem plenos esse gentium liberos, 889. N.

Pontificius) vide *Catholicus*.

Προγεια quid grammatice significet vocabulum *προγεια*, 954. N. quid Christus in disputatione cum Phariseis de divitiis sub hoc vocabulo intellexerit, *ibid.* & 955. N.

Porta) Quando etiam in portis Ecclesiarum reliquæ sanctorum recondi cœperint. 1014. quando etiam portæ Ecclesiarum consecrari cœperint, *ibid.*

Portio Canonica) Quomodo differat a præbenda, 386. N. definitio portionis Canonice 1110. T. distinctior conceptus portionis canonice, 1113. seq. N. de origine & progressu portionis canonice, 1113. 1114. seq. N. in quo nam

consistat portio canonica 1116. N. Parochialis portio canonica, quæ sit 1117. T. portio canonica fuit inventum novum irrationale 1118. N. unde hæc portiones adinventæ, *ibid.* portio canonica non debetur de his, quæ quis sanus alteri ecclesiæ contulit 1118. T. hujus ratio 1118. 1119. N. cui debeat portio canonica parochialis, quando quis in una Ecclesia Divina audit & sacramenta percipit in altera vero sepulturam elegerit 1119. T. cui portio canonica parochialis debeat, quando quis habet duo domicilia & in loco tertio elegerit sepulturam 1119. T. cui debeat portio canonica, quando hoc casu quis non elegerit sepulturam 1119. N. de quibus canonica portio non debeat aut detrahatur. 1119. 1120. T. cur ordines minorum & prædicatorum de omnibus etiam in iis casibus ubi alias peti non potest canonicam portionem s. quartam parochialem præstare teneantur 1120. 1121. T. & 1121. N. portio canonica episcopalis, quæ sit 1122. T. hæc non potest a testatore prohiberi 1123. 1124. T. quomodo portio canonica episcopalis s. quarta episcopalis differat a portione canonica parochiali 1122. 1123. N. ad cujus legitimæ similitudinem portionem canonicam episcopalem introductam esse dicant 1122. N. quibus possimum ex causis portio canonica episcopalis debeat 1122. N. quomodo contingere possit ut ex uno eodemque legato duæ portiones canonice detrahantur, 1123. N. utra hoc casu primo loco detrahenda sit, *ibid.* portionem canonicam etiam Ecclesia petere potest de his, quæ Episcopo sunt relicta, quam tamen testator prohibere potest 1124. 1125. T. num hoc de parochiali an vero cathedrali Ecclesia sit intelligendum

INDEX

1124. N. si quid simpliciter Episcopo a conjuncto fuerit relictum in dubio non debetur canonica portio, secus si ab extraneo, 1125. T. & N. an & quatenus portio canonica facienda si conjunctim, item si non quoad eandem rem Episcopo & Ecclesiae legatum fuerit 1126. T. & N. quomodo hic differat jus canonicum a jure civili. 1126. N. cur Ecclesiae inferiores, ut capellae, monasteria aut alia pia loca non possint petere canonicam portionem in iis, quae Episcopo relicta, 1126. T. cur autem Episcopus possit trahere portionem canonicam de iis, quae relicta sunt dictis Ecclesiis inferioribus, *ibid.* Si testator Episcopum contentum esse suo relicto jusserit hic legatum, posthabita portionis canonica detractio, agnoverit, portioni canonicae non est locus, nisi testator illud in fraudem fecerit, 1127. 1128. T. portionem nec Ecclesia nec Episcopus potest sibi vindicare, de relictis ei, qui potest proprium possidere, nec tamen praelationem vel administrationem habet, 1128. T. de quibus relictis parochialis portio canonica non detrahitur, de iis nec detrahenda est Episcopalis, non tamen vice versa, 1129. T. & N.

Positiones) Positiones scriptae protrahunt processum, 1323. N. positiones in Saxonia ab advocatis ex ore in calamum dictari debent, quod in futurum salubre est 1356. N. item injuncta advocatis in judicio superiori aulico Lipsiensis brevis positionum laudem meretur, *ibid.* positionibus simpliciter respondendo, num fiat litis contestatio, 1503. T. & N. 1505. N. saepe actor statim post libellum positiones exhibet, *ibid.* quando positiones speciales ex libello formari debuerint, 1706. N. positiones, haec non

confundendae cum probationibus, *ibid.* quando positiones & responsiones abrogatae, *ibid.* an haec positiones ex *sic ff. de interrog. in jure faciendis* desumptae, *ibid.* alia earum origo indicatur, *ibid.* usus positionum magis adhuc est extra Saxoniam, 1508. 1509. N. de utilitate positionum, *ibid.* judicium de positionibus disputatoriis post publicata aucta offerendis 1537. N. positiones, quid sint, 1540. T. & N. quomodo differant positiones ab articulis. 1540. N. quomodo concipiendae sint positiones, 1540. N. finis positionum 1541. N. recusans respondere positionibus habetur pro confesso, 1541. T. & N.

Possessorium) origo distinctionis Possessorii in summarissimum & summarium vel plenarium 1437. N. an possessorio per renunciationem praedjudicetur, 1492. 1493. N. num spoliatus super possessorio audiendus sit, petitorio suspensio, quod ante erat ingressus, 1500. 1501. T. & N.

Possessor] Cause possessionis an ad forum ecclesiasticum pertineant, 1263. N. quando & quomodo actor in possessionem rerum rei contumacis mittendus, 1430. 1431. quatenus actor hic verus possessor efficiatur, 1431. T. & N. 1432. T. & N. quis de jure civili verus possessor fiat 1432. N. quomodo contumax cautionem prestando possessionem recuperet, 1432. 1433. T. & N. an si delegatis propter contumaciam rei actorem in possessionem misit, de legato mortuo, reus ab ordinario restitui possit 1433. 1434. T. & N. missio in possessionem propter contumaciam an locum habent in beneficiis 1434. 1435. T. & N. an adversus tertium possessorem singularem spoliatus remedium ex c. *redintegranda* detur, 1488. N. 39

N. an adversus malæ & bonæ fidei possessorem, 1486. N. si quis in possessionem mittatur altera parte non citata, iudex committit spoliū, 1490. N. remedium recuperandæ possessionis, an contra tertium possessorem; qui bonam fidem & iustum titulum habet, competit, 1491. N. inaniter disputatur de recuperanda possessione, quando constat de petitorio 1494. N. cautela circa hoc advocatis observanda, ibid. potest quandoque peti restitutio ejus, quod de jure quis possidere nequit, 1495. N. regulariter titulus possessionis non est eundus 1496. N. quando tamen titulus possessionis eundus, ibid.

Postulatio) Inepta distinctio inter electionem & postulationem 57. N. An postulationis hodiernæ apud veteres reperitur exemplum, ibid.

Potestas) quid differat a potentia, 406. N. an Papæ competat plenitudo potestatis, 438. T. & N. potestas præsentandi quid? 467. N. an in Ecclesia aliqua potestas vel auctoritas ecclesiastica præter potestatem civilem sit, 587. N. sententia Francisci de victoria, potestatem ecclesiasticam non esse in tota Ecclesia, sed in Ecclesia solum repræsentativa i. e. penes sacerdotes, 588. N. potestas ecclesiastica est vel interna vel externa. 1050. 1051. N. huius distinctionis declaratio, ibid. quid de hac distinctione sentiendum, 1051. N. de potestate ordinis & jurisdictionis vide *ordo jurisdictionis*, de abusu distinctionis inter potestatem internam & externam, 1230. 1231. N. Principi eadem circa profana & sacra competit potestas legislativa, 1237. N. frustra a nostratibus asseritur dependentia personarum ecclesiasticarum a magistratu politico, quamdiu hypothesis de potestate seculari & eccle-

siastica parallela retinetur, 1245. N. potestas ligandi & solvendi, vide *claves cæli seu Ecclesia*. *Potestas patris*, vide *Patria potestas*.

Præbenda) Præbendarum & beneficiorum permutationes prohibentur, 234. T. an hodie etiam 234. N. an præbendæ sint res spirituales 235. N. conf. *Beneficium*, *Definitio præbendæ*, 385. 387. T. omnis cura cleri pontificii sita est in acquisitione præbendarum 379. N. de origine præbendarum, 379. 380. N. scriptores de præbendis, 380. 381. N. distinctior historia de origine præbendarum, 381. 382. 383. 384. 385. N. unde derivetur præbenda, 385. N. synonyma & homonyma præbendæ, 386. N. quomodo differat præbenda a beneficio 386. N. distinctio præbendarum in spirituales & temporales nulla est, 387. N. quid de spiritualitate præbendarum sentiendum 387. N. quot modis concedantur præbendæ, 402. 403. T. an legatus sedis Romanæ unum plura possit conferre beneficia, 418. T. & N. an & cur ordinarius collator hoc possit, 419. T. & N. observatio de pluralitate beneficiorum, 418. N. cur acceptatio in collatione præbendarum requiratur 419. 420. N. contra pluralitatem beneficiorum unum conferendorum, 431. N. 440. N. an clausula restrictiva, *modus proprio* dispensationem ad obtinendum duo beneficia, quæ simul possideri nequeunt, inducat, 431. T. & N. de hac re conf. *Expressa* ratione beneficiorum electivorum expectativæ olim non dabantur 436. N. quod tamen Pontifices immutarunt 436. 437. N. cur Episcopus non æque ac Papa huiusque legatus vacaturam præbendam reservare possit, 437. 438. T. & N. cur legatus in vacaturis præbendis quas reservavit, non possit jus tribuere 437. T. & N.

T. & N. de clerico, cui provideri de beneficio mandatur, præbendam petere negligente 439. T. & N. circa pluralitatem beneficiorum an Papa dispensare queat, 440. seq. T. & 444. N. Cardinalibus aut regum filiis plura possunt conferri beneficia, 441. T. Potentes & illustres familiæ ambiunt dignitates ecclesiasticas, 444. N. quid de prioritate beneficii pluribus collati statuendum, 444. T. & N. an, si iungitur, ut alicui de præbenda certi valoris provideatur, in præbenda minoris valoris, etiam impetrante volente mandatum ad impleri possit, vel non, 447. 448. N. an illi, qui nondum in ea ætate est, ut ad sacerdotium promoveri possit, sacerdotalis præbenda conferri possit, 455. T. & N. quid sit sacerdotalis præbenda 455. N. in papatu præbenda non amplius datur propter officium, 455. N. an, si alicui de beneficio mandatur in aliqua Ecclesiarum civitatis vel dioceseos provideri, ad cathedralem ecclesiam hoc extendi queat, 455. T. an, si mandatur alicui provideri de beneficio provincie, Ecclesia metropolitana includatur, 456. T. & N. ordo scripturæ attendus in mandato de conferenda alicui præbenda, 456. T. & N. de origine & inconvenientiæ pluralitatis beneficiorum, 458. 459. seq. N. per adeptionem beneficii secundæ, quando prius vacare ipso jure doceant Canonistæ, 460. N. si plura beneficia memorantur in mandato de providendo, pluralitas hæc restringitur ad duo, 458. 459. T. & N. si de quibuscumque beneficiis provideri mandatum, de animarum cura mentione non habita, curatum vel electivum beneficium non intelligitur, 463. T. præbende & beneficia ecclesiastica debent sine diminutione conferri, 465. T.

Præceptum) Præcepta legis & Evangelii aut moralia, aut mystica sunt, & horum differentia, 5. T. Mystica præcepta quæ? 5. N. Hujus significatus impertinentia, *ibid.* & inepta descriptio præceptorum mysticorum, 6. N.

Præceptor) Præceptor nimium sæviens, & homicidio causam dans, homicidæ poenam non effugit, 353. T. & N.

Præcisissæ) Horum opinio notatur, 152. N. *Prædicatores*) vide *Mendicantes*.

Prælatus) Prælati, qui? 466. N. vox Prælati modo de solis Episcopis & Abbatibus prædicatur, modo etiam de Magistris & reliquis 393. N. Regulari Prælato non conferre intra sex menses devolvitur conferendi potestas ad ordinarium 407. T. cur hic non uti in Cathedralibus Ecclesiis defectus Episcopi per capitulum suppletur, ita in conventualibus suppletur defectus Prælati per conventum, 407. 408. N. Jure Canonico Episcoporum potestas magis est absoluta, quam Prælatorum regularium 729. N. an Prælatus errans non possit renunciare prælaturæ semel acceptæ, 872. N. Prælatus non est Dominus, sed Procurator rerum Ecclesiasticarum, 1162. T. Prælati vices suas, vel Ecclesias itemque Jurisdictionem fori externi alii sub certo censu committentes, an recte puniantur 1879. T. & N. Prælatus Clericum verberans, an excommunicationem incurrat 2174. T. & N.

Præpositus) quis sit. 206. N.

Præscriptio) Non currit ignorant, 409. N. rei meræ facultatis nullo modo potest præscribi, 1069. N. præscriptio quis quis potest compelli ad præstationem decimarum, 1148, 1149. T. de tempore hujus præscriptionis, 1149. N. alimenta ministris ecclesiæ debentur jure divino & naturali, nec possunt

possunt præscriptione tolli 1150. N. per præscriptionem potest res ecclesiastica ab Ecclesia abduci & detrahi 1192. T. & N. an decime & oblationes possint præscribi 1192. 1193. T. & N. nulla præscriptio currit adversus eum, qui nulla sua culpa impeditur 1433. N. remedio *ex c. redintegranda* plane præscribi non posse ajunt Canonistæ, 1487. N. hodie triginta annis præscribitur huic remedio, *ibid.* quadriennio præscribitur restituito in integrum, 1673. T. & N. quando hoc quadriennium incipiat currere & quibus actibus per illud præscribitur, 1673. N. si per modum exceptionis petatur restitutio, etiam longissimi temporis præscriptione non excluditur 1673. N.

Præsentatio) definitio præsentationis, 467. N. alibi præsentatio dicitur nominatio, *ibid.* an jus patronatus in Ecclesia collegiata, quoad præsentationem admittendum, 468. 469. N. quando jus præsentandi Patronis concessum, 473. 474. N. intra quod tempus Ecclesiasticus, & intra quod laicus patronus præsentare possit, 476. 477. T. & N. cur in præsentatione longius tempus præstatur Patrono Ecclesiastico, quam laico, 477. T. & N. de duobus præsentatis & primo recusato ab Episcopo, 478. 479. T. & N. Legatus in præjudicium ecclesiastici Patroni beneficium conferre potest, non in laici patroni præjudicium, 479. T. & N. de præsentatione Turni, sive alternativa, 487. 488. N. an præsentatio patroni plane absoluta esse debeat, 490. N. quomodo jus præsentandi explicandum, 491. N. nemo potest se ipsum præsentare, 494. T. an promissio præsentationis, in vacaturo beneficio jure subsistat, 494. 495. T.

an præsentatio in Ecclesia collegiata locum habere possit, 499. N.

Præsumtio) Quando præsumtio militat pro spoliatore, spoliatus non est ante omnia restituendus, 1496. T. quoniam militat præsumtio juris pro adversario possidenti vero resistit, toties possessor tenetur edere titulum possessionis, 1496. N. Natura præsumtionis & quomodo a probatione differat 1582. N. scriptorum de præsumtionibus insufficientia, 1582. 1583. N. fons generalis præsumtionum est natura rerum, seu, quod plerumque fieri solet, 1583. N. præsumptiones tamen variant, *ibid.* divisio præsumtionis in necessariam verosimilem & non repugnantem, rejicitur, 1583. N. distinctio vulgaris in præsumptionem hominis, juris, & de jure, destruitur, *ibid.* obscuritas hujus distinctionis, 1583. 1584. N. doctorum dissidia circa præsumptionem hominis & legis, 1584. N. item circa præsumptionem juris ac de jure quoad ejus definitionem & exempla 1584. 1585. N. præscriptio hominis juris & de jure ex arte juris exterminanda, 1585. N. Præsumtio an differat a suspitione 1591. N. quæ præsumtio requiratur, ut quis condemnari possit ob delictum 1591. 1592. N. Canones sufficere volunt simplices præsumptiones contra simoniacum 1870. N. intricatissima Juris civilis doctrina de præsumtionibus & probationibus, 1945. N. *remissive*, male in causa hæresis præsumtio & suspicio pro eodem accipiuntur a canonistis 1945. N. plures suspiciones requiruntur ad inducendam præsumptionem, 1945. N. etiam ex præsumptione proceditur contra hæreticos, 1957. N.

Pragmatica Sanctio) vide *Sanctio pragmatica*.

Precaria) Num concessio precaria a Præ-
lato fieri licite possit, & quanto tem-
pore renovari debeat, 1172. 1173. 1174.
T. precariæ origo, 1172. **N. definitio**
precariæ 1172. **N. an certa precariæ de-**
finitio dari possit, *ibid.* vocatur etiam
præstaria, 1173. **N. qua occasione Regi-**
bus olim precariæ concessæ fuerint 1173.
N. olim etiam a Regibus sæpe concessæ
precariæ, *ibid.* quod consiliis postea
improbatur fuit, 1173. **N. creditum**
fuit, quod clerus hereditates captave-
rit per precarias, 1174. **N. variæ acce-**
ptiones & species precariæ traduntur,
1174. 1175. **N. cur de quinquennio in**
quinquennium renovari debuerit pre-
caria 1175. **N. potissima species & uti-**
lissimus significatus precariæ antiquis
pariter & novioribus temporibus, 1175.
1176. **N. perspicua & accurata defini-**
tio precariæ, 1176. **N. Precaria ad de-**
plumandos laicos inventa 1176. 1177.
N. antiquitas precariæ, 1177. **N. unde**
nomen precariæ ortum, *ibid.* & cur pre-
caria dicta, pietatis prætextus precaria-
rum, *ibid.* de luero clericorum ex pre-
cariis, 1178. **N. malæ & fraudulentæ**
artes in precariis adhibitæ, ut laici
omnibus modis deciperentur, 1179.
1180. **N. an & quatenus revocari pos-**
sint precariæ, 1179. 1180. **T. & N. quid**
juvet, si a concedente pro se & succes-
soribus pena promissa, quod nolit re-
vocare precariam, 1179. 1180. **N. an**
& quomodo differat precarium a pre-
caria 1176. 1177. **T. differentia & con-**
venientia feudorum ablatorum Eccle-
siæ & precariorum, 1186. **N.**

Precarium) an & quomodo differat pre-
cium a precaria, 1176. 1177. **T. & N.**

Preces) Preces pro mortuis quatenus tole-
rare queant, 1089. **N. in quem finem**
olim istæ preces factæ fuerint, *ibid.* conf.

2018. **N. de origine precum & missa-**
rum pro mortuis, earumque abusu, 1090.
1091. 1092. **N. clerici pro precibus**
ecclesiasticis pecuniam accipientes non
committunt simoniæ crimen, 1853. **N.**

Preces Primariæ) jus primariorum pre-
cium quid sit, 402. **N. cur primariæ pre-**
ces dictæ 403. **N. an jus primariorum**
precum Imperatori ex privilegio & in-
dultu Pontificis competat. 403. **N.**

Pretium) triplex canonistarum pretium,
quo simonia contrahitur, 1840. **N. Au-**
tor hujus triplicis pretii, 1841. **N. & quid**
de hac distinctione sentiendum, 1841.
1842. 1843. **N.**

Primas) Primas & Patriarcha diversorum
nominum, sed ejusdem officii fuerunt.
33. **N. Primatis & Exarchi varia signi-**
ficatio, *ibid.*

Primicerius) quis sit, 204. **N.**

Primitiæ) de origine primitiarum 1024.
N. remissive.

Princeps) vid. Imperator Principi, qua
Princeps est, jus circa sacra competit,
11. **N. 1152. N. Potestas Principum in**
personas ecclesiasticas, *ibid.* quibus ra-
tionibus Canonistæ hanc negent, *ibid.*
an Principi jus eligendi Episcopum de-
negandum, 80. **T. & N. Arcanum Papæ**
in oppugnando hoc jure Principum 83.
N. Principes potestate sua abuti quan-
doque 83. **N. modi diversi, quibus Prin-**
cipes ad electionem Episcoporum con-
currerunt, 84. **N. Cur in constitutione**
Episcoporum Principis consensus ne-
cessarius sit, 84. **N. imo consensus for-**
situs Principis 85. **N. an Principes Jure**
hoc circa electiones Episcoporum ex pri-
vilegio Papæ sint potiti 85. **N. an vero**
regale hoc sit jure proprio ipsis compe-
tens, *ibid.* an Juri huic Imperatores & Re-
ges renunciare potuerint, *ibid.* Jus Prin-
cipis circa Sacra in Jure Canonico non

nega-

negatur, etsi illud vix admittant hodierni Pontificii, 430. T. & N. Princeps iure circa sacra, quo gaudet, instituere & deponere potest ministros Ecclesie, 493. N. Princeps nam possit inconsulto Papa Romano collectas & tributa exigere a Clericis sui territorii, 1048. 1049. T. & N. Princeps summum habet in personas & res Ecclesiasticas imperium 1049. N. an Princeps duplicem gerant personam Ecclesiasticam & politicam, 1065. N. Jura sepulture pertinent ad Principem, 1104. 1105. N. an possit Princeps circa spiritualia disponere, 1152. T. & N. quam probabilem aut rationabilem dicunt causam, ob quam Princeps rem ecclesiasticam possit permutare, 1190. N. Elegans Pourneti narratio controversie de iure Principis circa sacra in Anglia agitata, 1232. 1233. 1234. *seqq.* N. Principi & laici & universus Clerus subiecti sunt, 1267. N. sententia a Principe lata an & quatenus vim legis generalis habeat, 1602. N. Princeps ad Processum non est adstrictus 1602. N. Principum propria est dispensatio, quae causa necessitatis & utilitatis in rebus dispensabilibus fit, 1603. N. an Papa de factis Regum & Principum judicare eosque excommunicare possit, 1687. N. conf. 1691. 1692. *seqq.* N. item 2216. 2217. 2218. 2219. 2220. 2221. 2222. 2223. 2224. 2225. 2226. *seqq.* N. potestatem Principum independentem esse a spirituali 2220. N. conf. Rex an excommunicatio suam Principibus auctoritatem bonaque auferat, 2220. 2221. 2222. N. an approbandum sit consilium, quo minister Ecclesie excommunicationis minatione Principem ab aliquo peccato retrahere studet 2226. N. an minister Ecclesie Principem a sacra possit excludere,

2226. 2227. N. an ob unius Principis peccatum integrum regnum excommunicari & sub interdicto poni possit, 2245. 2246. N. 2262. N.

Prior) Differentia Prioris & Abbatis, 1028. N. distinctio Priorum in conventuales & claustrales, *ibid.* an & quatenus Prior possit monasterium monasterio unire, 1028. T.

Privignus) conjugium privigni cum vitrici vidua, an per dispensationem permitti queat, 920. 921. N.

Privilegium) de privilegiis moru propria vero & simulato concessis, 431. N. privilegium tollitur re judicata & prescriptione, 1148. 1149. T. & N. privilegia sunt interpretanda, ut nemini indebite damnum inferant, 1149. 1150. T. de privilegiis in materia decimarum, vide *Decima*. privilegiatus privilegium suum ad alias res non privilegiatas extendere nequit, 1151. N. alimenta Ecclesie ministris debita non possunt tolli privilegio, 1150. N. reale sibi sit privilegium etiam ad conductorem transfertur privilegium, 1151. N. privilegia & concessionis circa decimas Imperator & Principes utique dare possunt, 1151. 1152. N. privilegium omne & executio a decimis est personalis, 1151. N. alimenta ministris Ecclesie iure naturali divino debentur, nec possunt privilegio tolli, 1150. N. de privilegio Clericorum, quod non subiecti sint foro seculari, 1265. *seqq.* T. & N. an huic privilegio possint renunciare, 1268. 1269. T. & N. Privilegium ne quidem a se ut maxime ex mera gratia concessum, sine causa revocare potest Princeps, 1310. N. Privilegium fori superveniens causa non est, propter quam declinari iudicium coeptum queat, 1454. N. quibus casibus fallat axioma: quod privilegiatus contra

INDEX

privilegium non utatur suo jure 1672. N.
Probatio) de antiquo more probationum judicialium per duellum, 182. N. an confessio utriusque partis sufficiens sit probatio contra matrimonium, 920. N. an pro matrimonio sufficiat semiplena probatio, 932. N. an testimonium parentum contra liberos, & liberorum contra parentes, probationem omni exceptione majorem gignat, 944. N. an matrimonialis impedimenti probatio reprobari possit, 946. 947. T. & N. de fama modo probante modo non probante vid. *fama*. Terminus probatorius in faxoniam est sex septimanarum & trium dierum, 1302. N. terminus probandi exceptionem spoliis quibus sit de jure canonico & saxonico, 1466. N. ubi in probationibus deficit actor, actio perit & reus absolvitur, 1467. N. quæ positiones & responsiones confundendæ non sint cum probationibus, 1506. N. probatio quid, 1531. T. alia definitio. 1531. N. an definitio probationis difficilis 1531. 1532. N. homonymia & variorum acceptiones vocis probationis, 1531. 1532. N. de modis & probationum generibus, 1533. N. 1533. 1534. 1535. *seqq.* T. an communis opinio probationem faciat, 1533. N. divisio probationis in artificialem & inartificialem unde desumpta. 1533. N. an hæc divisio probationi, quæ in judicio tractatur, recte competat, *ibid.* definitio communis probationis artificialis & inartificialis rejicitur, 1533. 1534. N. vera differentia inter probationem artificialem & inartificialem magis ex exemplis & regulis generalibus quam ex minutis elucet, 1534. 1535. N. artificiales probationes apud Germanos in præxi non sunt receptæ, 1536. N. quis usus probationum artifi-

cialium apud nos adhuc esse possit. 1537. N. an in causis criminalibus adhuc sint probationes artificiales, 1537. 1538. N. causæ, quæ probationes artificiales non amplius sint in usu, 1538. 1539. N. artificiales probationes unde ita dicantur, 1538. N. ad probationes luce meridiana clariores in criminalibus referendas etiam esse evidentes conjecturas, 1539. N. quomodo probatio nascatur ex confessione, 1539. 1540. T. & N. extrajudicialis confessio etiam vim habet plenæ probationis, 1540. N. multa conceduntur, ne probationes intenteant, quæ alias non concederentur, 1564. *seqq.* T. Ecclesia necessaria probationis omissione læsa etiam adversus Ecclesiam restituenda est, 1566. T. si probationibus renunciatum est, non erunt illæ admittendæ, nisi legalissimi teste, omni exceptione majores producantur, 1566. N. Hodie ista renuntiatio ut plurimum fieri solet per conclusionem in causa *ibid.* Jctorum tradita de fide probationum non esse leges sed consilia & cautelas, 1570. N. distinctio probationis in plenam, semiplenam & minorem nam etiam iure civili cognita fuerit, 1576. 1577. 1578. 1579. 1580. N. scriptura privata, comparatio literarum, confessio extrajudicialis, ad semiplenam pertinent probationem, 1580. N. quomodo præsumtio differat a probatione, 1582. N. non opus est ut minor vel Ecclesia læsionem probationis omissione probet, cum ex effluxu termini probatorii satis de læsione constet 1672. N. de probatione per aquam calidam, 1736. N. 1740. N. 1745. N. de probatione per aquam frigidam 1736. 1737. N. 1741. N. 1745. N. de probatione per duellum 1738. 1739. N. 1742. N. 1745. N. 1750. N. 1751. N.

de probatione per crucem, 1739. 1740. N. 1742. N. 1756. N. 1757. N. de probatione per caleum & panem, 1740. N. 1742. N. qualem probationem suscipere velint canones contra simoniacum, 1870. N. iniuncte excommunicatus, an prius absolvendus sit, quam admittantur probationes super excommunicationis iustitia, 2238. T. & N. *Probationis annus*) vide *annus probationis*.

Processionis honor) vide *honor processionis*.

Processus) Processus desertionis vide *Desertio malitiosa*. Processum in Ecclesiis & cæmeteriis institui non debere, 1035. T. quam dura & iniqua sit pœna contrasacientibus imminens, 1035. N. in Processualibus etiam apud Principes protestantes, ius canonicum magis, quam ius civile observatur, 1279. N. Etiam in regnis & terris, ubi hæc iura non observantur, processus rædiosisissimus est. *ibid.* Emendationem processuum judicialium non posse cum fructu tentari, quamdiu non cognoscitur origo prolixitatis & incertitudinis processuum, 1280. N. de abusibus Processuum per commissiones instituti, 1317. N. Commissiones in se non involvunt processum summarium, 1318. N. confusio Doctrinæ de Processu summario & ordinario, 1319. 1320. N. an causæ ordinariæ possint processu summario expediri *ibid.* essentialia, processus summarii quæ nam sint, 1320. 1321. N. Processus ordinarius lites protrahit, 1321. Cur Papa processum ordinarium non aboleverit, *ibid.* cum consentientibus partibus, causæ ordinariæ in summario, & causæ summariæ in ordinario processu ventilari possunt, 1321. N. de Praxi hujus, 1322. N. quæ ratio dari possit,

cur in causis ecclesiasticis obtineat processus summarius, 1322. N. de divisione processus in realem & qui fit scriptis, 1322. 1323. N. Introductio processus in scriptis præcipua causa protractionis iustitiæ, 1322. 1323. N. an libellus in processu summario porrigi debeat, 1322. N. in Saxonia etiam in ordinariis causis processus ex scripto & oculi mixtus est receptus, 1323. N. instituti hujus utilitas, *ibid.* in summario processu lites contestatio non est necessaria 1323. T. Expeditio processus de plano quid denotet, 1323. N. quid differat a cognitione summaria. item, quæ sit levato velo, *ibid.* remissive. Processus sub dio olim frequentatus, cur hodie cesset, 1400. N. Princeps ad Processum non est adstrictus 1602. N. Inquisitorius Processus absorpsit fere accusatorium, 1679. N. totus Processus accusatorius hodie a foris cessat. 1703. seq. N. interitum processus accusatorii promovit Constitutio Carolina, 1703. N. nam denunciatio peculiarem & diversum ab inquisitione processum constituit 1697. N. quis autor processus inquisitorii. 1701. N. præparatio processus inquisitorii *ibid.* N. accusationes fiscales ad processum accusatorium an vero inquisitorium pertineant, 1703. 1704. N. utilitas processus inquisitorii ostenditur esse imaginaria. 1708. 1709. 1710. seqq. N. processus inquisitorius soli Juri canonico & Clero Pontificio originem debet, 1709. N. an inquisitorius processus tanquam remedium ordinarii recipiendus sit in republ. præ processu accusatorio, 1709. N. remissive responsiones ad objectiones pro necessitate vel præstantia processus in inquisitorii ex jure nature. 1709. 1710. seqq. N. iniquitas sub processu inquisitorio

INDEX

latens, tum propter cessantem penam calumpniæ sive iudicium sive delatorum, 1711. *N. remissive*, tum propter torturæ & carcerum squalidorum usum, ibid. an iustitia & præstantia processus inquisitorii ex s. scriptura ostendi queat, 1711. *N. remissive* in republ. Israëlita solum processum accusatorium in usu fuisse, 1711. *N. neque* inquisitionem institutam fuisse in delictis occultis, ibid. Athenienses & spartanos ignorasse processum inquisitorium, 1712. *N. Romanos* saltem habuisse processum accusatorium, 1712. 1713. *N. sub* Imperatoribus tamen quædam præjudicia aut concomitantia processus inquisitorii irrepsisse, 1713. *N. an* processus inquisitorii origo ad scribenda sit Justiniano, 1713. *N. processus* inquisitorii originem debet clero & juri canonico sed per gradus 1709. *N. 1713. N. quinam* hi gradus fuerint, 1713. 1714. *N. Auctor* verus processus inquisitorii, 1715. *N. qualis & quantus* hic fuerit, ibid. quid intenderint Pontifices sub introductione processus inquisitorii, 1715. *N. usus* praxeos hodiernæ intuitu famæ in processu inquisitorio notantur, 1719. *N. de* processu inquisitionis contra hæreticos, vide *Hæresis*. De processu excommunicationis contra bestias, 2189. 2190. 2191. 2192. 2193. 2194. 2195. seqq. *N.*

Proclamatio) vide *Denunciatio*.

Procuratio) Episcopis visitantibus debetur procuratio, 1061. 1065. *T. 1063. N. unde* procuratio dicatur, 1065. *N. procuratio* olim circadæ nomine venit, 1063. *N. de* abusu procuratorum, 1063. 1064. *N. 1066. N. varæ* constitutiones ecclesiasticæ abusus procuratorum præscindentes & restringentes, 1064. *N. recensio* earum rerum, quibus

olim procurari debuerunt Episcopi. 1064. *N. necessarii* suntus ad procuratorem qui sint & an in genere definiti possint, 1066. *N. an* etiam laici contribuant ad procuratorem, 1067. *N. in* quem finem institutæ sint procuratorem, 1067. *N. licet* omni servitiæ ecclesiæ remissa ab Episcopo procuratio tamen non censetur remissa, 1067. 1068. *T. Ecclesiam* per speciale privilegium a procuratore posse eximi, 1067. *N. nam* præscribi possit procuratori, 1068. *T. & N. propter* privatum oratorium non potest exigi procuratio, 1069. 1070. *T.*

Procurator) conf. omnino *mandatarius*, quatenus procurator alium suo nomine eligere non possit, & quatenus possit, 61. *N. Quatenus* plures mandatarii ad eligendum admitti possint, 62. *N. etiamsi* non sint in solidum dati, ibid. Cur mandatariorum potestas non possit revocari, 70. *N. de* renunciatione per procuratorem, 255. 256. *T. 257. N. specialis* observatio de procuratore ad renunciandum constituto 257. *N. quomodo* Papa rati habitatione sua confirmare possit ea, quæ a falso procuratore gesta sunt 445. *mandati* Apostolici fines diligenter custodiendi, 447. *T. seq. an* semper valeat Doctorum sententia, *mandatarium*, si mandatum in forma sua ad impleri impossibile sit, pro re nata fines mandati excedere posse, 449. 450. *N. mandatum* Apostolicum ex persona impetrantis sive provisi restrictionem recipit, 455. *T. scripturæ* ordo attendendus in mandato 456. *T. & N. mandatum* solius mandatarii causa emissum non expirat morte mandantis, 464. *N. an & quatenus* procurator & mandatarius substituere possit, 465. 1341. 1342. *T. & N. quid* requiratur ad procuratorem cura-

curatorem specialiter ad matrimonium contrahendum constitutum, 794. N. an & quatenus procurator ad contrahendum matrimonium specialiter constitutus, substituere possit, 794. T. & N. an revocatio mandati aqum procuratoris ad contrahendum matrimonium constituti invalider, licet procurator revocationem factam esse nesciat, 794. 795. N. quo sensu Episcopus procurator rerum ecclesiasticarum dicatur, 1163. N. in omni causa pecuniaria seu civili admittitur procurator 1293. N. in quibus causis procurator non admittatur, sed domini præsencia sit necessaria, ibid. *remissive* an in iuramento calumnie procurator admittendus 1293. N. definitio procuratoris, 1324. 1325. T. quot species sint procuratorum, 1325. T. an & quatenus antiquitus per procuratorem & alieno nomine agere licuerit, 1324. N. hodie quisque per procuratorem agere potest. 1325. N. qui illud dignitate eminent, sine procuratore litigare prohibiti, ibid. an possit procurator constitui paterfamilias & filius familias, 1326. T. qua etate quis possit constitui procurator, 1326. T. & N. quando & quomodo minor possit sine curatore procuratorem constituere 1327. 1328. N. quatenus pupillis infantiam egressis jus canonicum permittat, ut procuratorem dare possint, 1332. 1333. N. Procurator num constitui possit clericus, 1333. T. 1333. 1334. N. regulariter omnis, qui non prohibetur, procurator fieri potest, 1333. T. non confundenda sunt officium advocati & officium procuratoris, 1334. N. differentia juris civilis & canonici, si plures uno dati sunt procuratores, 1334. 1335. 1336. T. & N. quid juris, si plures procuratores in solidum dati 1335.

N. quid in praxi obtineat, si plures procuratores dati, 1336. N. quinam dicantur procuratores in solidum constituti, 1336. N. nulla utilitas plurium procuratorum judicialium 1336. N. procurator dominus litis factus alterum procuratorem excludit, 1337. T. an & quatenus fiat procurator litis dominus, 1337. N. 1363. N. hujus domini litis nullus in praxi usus, 1337. 1338. N. ex qua causa a procuratore in dominum transeant actiones utiles, 1337. N. Finis mandati a procuratore diligenter sunt custodiendi, 1338. T. an & quatenus procurator generaliter constitutus expedire possit ea, quæ mandatum speciale requirunt, 1338. 1339. T. & N. ineptæ distinctiones inter procuratorem generalem simpliciter & cum libera constitutum, 1339. N. procurator an procuratorio nomine alicui possit crimen objicere, 1340. T. & N. quando in saxonis provinciis substitutus procurator admittatur, 1341. N. si procurator in rem suam datus est libere potest substituere, 1341. T. quatenus hoc admittendum sit, 1341. 1342. N. quando procurator in rem suam pro Domino habeatur, 1341. 1342. N. procurator etiam rem suam gerere dicitur, si actione directa agit, ibid. N. quomodo cavere debeat substitutus procuratori, 1342. N. an & quatenus in criminalibus procurator admittatur de jure civili & canonico, 1342. 1343. T. & N. hodie in quibuslibet causis criminalibus ex constitutione criminali Caroli V. procurator a parte accusatoris admittitur, 1343. N. olim de jure civili nequidem in civilibus procurator regulariter admitteretur, 1342. N. quomodo hoc immutatum ibid. licentia nimia comparandi in judicio per pro-

INDEX

procuratorem impedit administrationem iustitiæ, 1342. 1343. N. Episcopus non potest procurator esse, 1344. T. Episcopus nullo modo potest esse procurator, sacerdos autem aliquando, 1344. N. quibus casibus Clerici ad officium procuratoris suscipiendum admittantur, 1346. N. clerici ex lege charitatis ad officium procuratorum sunt admittendi, 1346. seq. N. & ex principis pietatis, 1347. N. quæ rationes refutantur, 1348. seq. N. non repugnat regulis iustitiæ sed regulis decori. ut clericus sit procurator, ibid. vera ratio, cur monachus non possit esse procurator, 1349. N. quando tamen monachus esse possit procurator, ibid. arcanum hic latens, ibid. prohibentur clerici postulare & procuratores esse in iudicio seculari, 1345. N. 1351. 1357. 1358. T. 1358. N. quidam clerici hic intelliguntur, 1358. N. & quomodo hoc iniungitur 1358. 1359. T. arcana politica sub hac limitatione latentia, 1358. 1359. N. an Excommunicatus possit esse procurator, 1360. 1361. T. & N. num & quibus casibus procurator universitatis, in qua sunt excommunicati, a iudicio repelli possit. 1361. 1362. T. & N. de procuratoris revocatione 1362. 1363. T. & N. variæ distinctiones de revocatione procuratorum, & an ex usum habeant in praxi, 1362. 1363. N. inconcordia etiam apud protestantes praxis in materia de revocatione procuratoris iudicialis tacita, 1363. 1364. N. circa revocationem procuratoris, qui a professuro constituitur, distinguunt Canonistæ, 1364. 1365. N. de revocatione substituti procuratoris, 1364. 1365. T. & N. Atq. cum procuratore revocato dum teneant donec revocatio ignoratur, 1365. 1366. T. & N. num matrimonium per

procuratorem contractum revocato ante procuratore, valeat, licet & procurator & persona cum qua contraxit, revocationem ignoraverint, 1367. 1368. Atq. iudicii post procuratoris revocationem non ignoratam invalida sunt, 1367. 1368. T. Exceptio falsi procuratoris quando processum annullat 1368. N. procurator num acceptare possit mandatum post semel factam reculationem, 1368. T. & N. instrumenti & literarum receptio, item cautio domini operantur, ut procurator non possit renunciare mandato, sed defendere teneatur. 1369. 1370. T. & N. quomodo hic Jus civile & Jus canonicum differant. 1369. 1370. N. procurator quis etiam definit esse morte constituentis, 1370. 1371. T. num procurator Ecclesiæ procurator esse designat morte Episcopi 1370. 1371. T. & N. an hoc extendendum sit ad mortem civilem, 1371. N. quomodo de iure civili procurator morte mandantis procurator esse designat, 1371. N. procurator agere potest etsi sua nihil intersit. 1451. N. de iuramentis procuratorum, vide *iuramentum* num possit quis esse testis in causa in qua fuit advocatus vel procurator, 1362. T. & N. de procuratoribus hæreticorum, 1358. N.

Prodigus conferatur *profusio*, prodigi *Prodigalitas* non possunt compromittere. 1406. N.

Professio quibus modis professione propria monachus quis fiat, 541. seqq. T. professio est vel expressa vel tacita, ibid. expressa, quæ sit, 541. 546. T. mendicantes non possunt recipere professionem ab aliquo ante annum probationis, 550. 551. T. Professio tacita, quæ sit, 551. T. novum Jus de professione tacita, 551. N. monachum non

non habitus sed professio facit, 551. N. differentia inter habitum professorum & novitiorum, 551. N. differentia inter expressam & tacitam professionem, 552. T. beneficium non vacat ante professionem, si religiosus aut monachus fiat, nisi de ipsius consensu, 552. interdu per habitum susceptionem tacite fit professio, 580. N. an quis professus fuerit consentiente uxore statum monachalem, matrimonium dirimendum sit, licet monasterium nunquam fuerit ingressus 972. 973. T. & N. talem professionem inventum esse humanum, 972. N.

Profusio) Eleemosinarum nomen male adplicatur ad profusiones Paparum, 1200. N. variz Paparum profusiones, 1200. 1201. N.

Promotio) Pœna indignum Episcopum promoventis, & indigne promoti Episcopi, 116. T. & N. de promotione furtiva, vide *Ordo* de promotione per saltum, 337. 338. N. plur. vid. *Ordo*.

Propagatio) Propagatio Jurisdictionis fieri nequit nisi cum consensu ordinarii judicis, 1269. N. reconventio quomodo prorogationem jurisdictionis inducat. 1473. N. quomodo litis contestatione prorogatio jurisdictionis inducatur, 1511. 1512. N.

Prostitutum) vide *meretrix*.

Provisio) Provisio quid 347. N. iniquitas provisionum papalium 422. 423. N. significatus provisionum, 423. 424. N. veteribus ratio constituendi Episcopos per provisiones ignota prorsus fuit. 424. N. unde & qua occasione ortæ provisiones, 424. N. incrementa ærarii Pontificii ex provisionibus 424. N. incommoda Ecclesiæ orta ex provisionibus 425. N. Exempla eorum qui subinde Papæ provisionibus sese opposuerunt,

425. 426. N. de injustis provisionibus papalibus 435. N. conf. *Præbenda, collatio, expectativa*, &c. num Papa pluribus provisionibus aliquem onerare soleat 447. T. & N. regula de provisionibus Pontificum 447. T. & N. quando is qui mandatum de providendo a sede Apostolica habet, alteri mandare possit 465. T. & N.

Provincia) Provinciarum divisio politica & ecclesiastica an eadem fuerit tempore introductæ ab Archiepiscopis & Patriarchis Hierarchiæ, quæ fuit ante Christum 43. T. & N. Apostoli non potuerunt Imperium dividere in provincias, *ibid.* Principum est dividere provincias, *ibid.*

Provocatio) Appellationes extrajudiciales non solent proprie dici appellationes sed provocaciones 1627. T. vocabulum provocationis latius patet, quam appellationis. 1627. N. promiscue tamen sumuntur, *ibid.*

Prudentia) de Prudentia Episcopi, 183. N. prudentia in hæresi dignoscenda, 184. N.

Psalmista) Cantores seu Psalmistæ olim præcinebant, 305. N. quando iste canendi ritus inter Christianos cœperit, 306. N. vid. *Musica*.

Puber) Puber non potest eligere ante *Pubertas*) 18. annum 75. N. moniales tamen impuberes ad electionem admittuntur, *ibid.* qui nam sint pubertati proximi 795. N. cur sponsalia a pubertati proximis de præsentia facta non æque, ac impuberum sponsalia de præsentia, in sponsalia de futuro resolvantur 796. T. & N. de consensu liberorum puberum in sponsalibus a parentibus pro illis contractis vide *sponsalia*. Pubertas juris civilis & juris Canonici quomodo differant 838. 839. T. & N. ubi nam

Canonici Juris dispositio circa pubertatem observanda sit, 838. N. in quibus materiis jus civile ratione pubertatis sequendum sit 838. N. Justinianum esse Autorem determinationis, ut pubertas in masculis post, 14. incipiat, 1587. N.

Publicatio) attestatorum, vide *testis*.

Publicus) Publica honestatis iustitia, vide *bonestas* publica sponsalia, vide *publicus* publicorum iudiciorum variis significatus vide *judicium*.

Pupillus) Antiquitus pupillus non nisi per procuratorem agere poterat 1324. N. jus civile pluribus uno tutoribus nomine pupilli agere non permittit. 1335. N.

Purgatio) Irrationabilis purgationis decedente accusatore vel testibus. 1727. 1728. 1729. 1730. *seqq.* N. quis stabilior fuerit hujus purgationis irrationabilis. 1728. 1729. N. purgationis definitio 1729. 1732. T. & N. purgationis definitio. 1732. 1733. T. vulgaris purgatio quid 1733. vulgarem probationem etiam a clero si non oram fatem defensionem & etiam in conciliis approbatam esse 1733. 1734. *seq.* N. purgationes vulgares inde ab ethnicis in christianismum fuisse derivatas, 1734. N. de purgatione per aquam ferventem & frigidam. 1736. 1737. N. 1740. 1741. 1741. N. de purgatione per ignem. 1737. N. 1741. N. 1745. N. per duellum, 1738. 1739. N. 1742. N. 1745. N. 1750. N. 1751. *seqq.* N. per casum & panem, 1740. N. 1741. N. separandæ fabulæ a veris historiis in narrationibus antiquiorum seculorum de probationibus, purgationibus vulgaribus 1742. N. duæ putidissimæ fabulæ de purgatione vulgari, 1743. *seq.* N. de purgatione Kunigun-

dæ narrationem esse valde dubiam 1746. 1747. 1748. *seq.* N. purgatio canonica quid, 1755. 1760. T. quot modis purgatio canonica injungatur, 1755. N. quomodo purgatio canonica ad crucem facta olim fuerit, 1755. 1756. 1757. N. quomodo purgatio canonica per suspensionem Encharistæ facta fuerit, 1756. N. 1759. N. quando locus sit purgationi canonice 1755. N. 1770. N. purgationis per juramentum origo & modus 1761. 1762. 1765. N. purgationis per juramentum interitus, 1765. N. quid sit deficere in purgatione canonica, 1768. 1769. N. arcanum politicum hic latens, 1769. N. quomodo purgatio canonica, fiat, 1770. 1771. 1772. *seq.* N. juramenti formula, quæ se purgare olim debebant diffamati, 1773. N. deficiens in purgatione habetur pro convicto, 1768. 1769. T. 1770. N. 1771. N. quomodo hic quidam distinguant, 1774. N. si quis post purgationem incidit in hæresin jam purgatum, pro relapso habetur, & ut relapsus tradendus est curiæ seculari, 1774. N. si quis in aliam incidit hæresin, de qua se antea non purgaverat, non censetur relapsus, 1775. N. in purgatione succumbens & poenitentiam agere volens admittendus est, nec curiæ seculari tradendus, *ibid.* purgatio non facile reis indicenda est, 1775. N. super notario nulla est indicenda purgatio 1776. T. obscuritas huius doctrinæ, 1776. N.

Quadragesima seu *Quadragesimale jejunium*) de ieiunio quadragesimali, 326. N. an quadragesimæ & Pentecostes ieiunia Apostolorum traditione de Paracleti magisterio instituta, 327. N. *Qualitio*) distinctio inter causas & questiones Ecclesiæ reicitur, 23. N.

Qualitas) qualitatis error, vide *Error*.

Quar-

Quarta) Quarta portio canonica, vide *Portio canonica*. Quarta decimalis iniquitas, 1155. 1556. N. unde quarta decimalis sit orta, 1157. N.

Querela) de querela contra sententiam, 1675. 1676. T. & N. quando querela hæc habeat locum, 1676. N. querela coram eodem iudice, qui sententiam tulit, interponi debet, *ibid*.

R *Abula*) Rabularum frequentia, *Rabulistica* 1351. N. præcipuum artis rubulariæ fontem esse incitiam 1315. N. de impudentia, philantia & iactantia rabularum, 1351. 1352. N. rabulas quasque causas promiscue suscipere, 1352. N. cur litibus moram tantopere injiciant, *ibid*. de ceteris rabularum qualitatibus & malis artibus, 1352. 1353. 1354. N. an juramentum calumniæ sufficiens remedium sit adversus rabulisticam, 1352. N. rabularum malitia temere quibuscunque imputatur advocatis, 1354. N. variae constitutiones in Saxonia rabulisticam Advocatis præfidentes laudantur, 1356. N.

Raptor) poenæ raptoris ejusque adjutorum canonice & civiles, 2080. T. & N. quando raptus committatur, 2080. 2081. T. crimen raptus non committit, qui desponsatum sibi abducit, 2081. T. quomodo hoc jure civili limitetur 2081. N. an & quatenus rapta cum raptore contrahere possit matrimonium, 2081. 2082. T. & N. mitius & extraordinarie punitur raptor, qui non concubuit cum rapta, 2081. N. nisi rapuerit virginem Deo consecratam, *ibid*. quænam abductio in raptus crimine intelligenda sit, 2081. N. raptor per matrimonium cum rapta non evitat poenas raptus, & quæ hoc casu poena dictari debeat, 2082. N. num raptor & rapta matrimonio jungi possint, 2082.

N. fallabilitas conciliorum obiter hic notatur, *ibid*. raptus monialis quomodo puniri debeat, 2083. 2084. T. & N. an raptus monialium sacrilegium sit, 2084. N. vel simplex vel duplex sacrilegium in raptu monialium ex mente canonistarum, 2084. N.

Rasura) De rasura & quid differat eadem a tonsura & corona clericorum, 201. N.

Ratibatio) in delictis ratihabitionem poena mitiori & extraordinaria puniendam volunt, 2168. N. liberos ex clandestino matrimonio. natos post ratihabitionem ecclesiæ legitimos esse, 940. N. jure civili vero nuptiæ sine patris consensu a filio factæ, post ratihabitionem patris non ita confirmantur, ut retro legitimæ efficiantur, 940. N.

Reassumptio litis) ad litem reassumendam speciale mandatum requiritur, 1339. N.

Receptio) modus recipiendi hæreticas *Recipere*) quis fuerit, 1943. N.

Recognitio) ad recognitionem documentorum speciale mandatum requiritur. 1339. N.

Reconciliatio) In veteri Ecclesia duplex fuit reconciliatio, major & minor 739. N. conf. 2210. N. de ecclesiæ pollute expurgatione, reconfecratione & reconciliatione, 1009. 1010. 1011. T. & N. distinctio inter reconciliationem & reconfecrationem Ecclesiæ, 1011. N. ignotam hanc esse distinctionem juri Canonico, 1011. 1012. N.

Reconsecratio) Reconsecratio Ecclesiæ vide *Ecclesia*.

Reconventio) Æquitas reconventionum, *Reconvenire* 1472. N. Abusus reconventionis litium protractioni multas occasiones præbentis, 1472. 1473. N. quomodo reconventio jurisdictionem proterget, 1473. N. an reconventio possit
U (14) 2 etiam

etiam post lris contestationem institui, 1473. N. an reconvntio debeat necessario uno & simultaneo processu cum conventionne terminari, 1474. N. actor reconvntus iudicem, quem in sua causa & reconvntione probavit, declinare nequit, 1475. N. pendente lite conventionis reconvntio in alio iudicio institui nequit, 1475. N. reconvntio cum conventionne una sententia & duabus etiam potest decidi, 1475. N. Sed uno eodemque tempore non potest semper pronunciari super conventionne & reconvntione, *ibid.* an & quatenus reconvntio etiam coram iudice delegato institui possit, 1476. T. & N. actoris & rei reconvnientis æqualis debet esse conditio, 1476. 1477. T. ratio huius æqualitatis, 1477. N. num coram arbitris reconvntio locum habeat, 1477. 1478. T. quæ ratio differentia, quare non coram arbitro, atque coram iudice delegato sit, institui possit reconvntio, 1477. 1478. N. quæ sint causæ a reconvntione exceptæ, 1478. N. reus convntus coram iudice laico non potest reconvntione ibi contra actorem uti, 1478. 1479. T. an clericus. possit coram iudice laico super causa civili reconvniri, 1478. T. & N. contractio iuris canonici reconvntionem non permittentis in causis ecclesiasticis & adversus clericos in foro seculari, 1479. N. excommunicatus num possit reconvniri, 1479. 1480. T. & N. in causis criminalibus reconvntio non permittitur, 1480. 1481. T. & N. num in causa depositi locum habeat reconvntio, 1480. 1481. T. & N. de spolio aliquem conveniens non potest reconvniri, nisi super spolio, 1481. 1482. T. reconvntio ex spolio circa eandem rem an habeat locum, 1481. 1482. 1483. N.

quatuor casus, quibus reconvntioni ex spolio circa eandem rem locus datur a Fridero. 1482. N. qui refutatur, *ibid.* quatenus quæstio spoli per modum reconvntionis in iudicium deductum, una cum processu simul decidenda, 1488. 1489. T. & N.

Recusatio } Differentia iuris civilis & ca-
Recusare } nonici circa recusationem iudicium, 1311. 1312. N. qui suspectus est, non definit esse iudex, nisi recusetur, 1311. N. quando & quo tempore recusari debeat iudex, *ibid.* modus recusationis iudicis, 1312. N. quis cognoscat super recusatione iudicium, 1312. N. non est sufficiens causa recusandi iudicem, quod aliquis sit subditus iudicis, 1313. N. quosque consanguinitas causa sit recusandi iudicem, 1313. N. advocatus in eadem causa ut suspectus iudex recusatur, 1313. N. vid. pl. *Inspectus*. Minores cur recusentur esse iudices, 1314. N. quomodo cognoscatur & expediatur causa recusationis iudicium, 1314. 1315. T. & N. ad recusandum iudicem speciale mandatum requiritur, 1339. N. de recusatione iuramenti, vid. *iuramentum*.

Reditus) redituum in Ecclesiis occidentalibus divisio, 1113. 1114. N. quis autor harum divisionum fuerit, 1114. N. qui ius dividendi hos reditus habuerit, 1115. N. quanta damna ex his divisionibus redituum Ecclesiasticorum senserit Ecclesia occidentalis, 1116. N. reditus ecclesiastici sunt æque bona temporalia ac res Ecclesiasticæ, 1117. N. reditus decimarum locari possunt, sed non alio titulo ad transferendum dominium habili transferri 1153. 1154. T. subtilitas iuris Canonici hic notata, 1153. 1154. N. dominium bonorum & redituum ecclesiasticorum cuius sit,

1162. N. conf. *Fructus*, quatenus re-
ditus bonorum Ecclesiasticorum alie-
nari possint, 1172. *seq.* T. & N. diver-
sa hodie Casuistarum est sententia an
Prælati & similes reddituum ecclesiasti-
corum sint domini, 1325. N. annuus re-
ditus invicem usurarum & fraudem le-
gis primum esse inventos, 2029. N. imo
& venditionem annuorum reddituum
inventara esse in fraudem usurarum
prohibitarum, 2053. 2054. N.
Refectio) refectio ecclesiæ ruinose an tri-
buat jus patronatus, 470. N.
Refusatio) Vocabulum est in materiis seu-
dalibus occurrens, 237. N. notatur
Lancelottus quod vocabulum renun-
tiationis clarum per obscurum refuta-
tionis vocabulum explicare voluerit)
ibid.
Regimen) Quomodo regimen Ecclesiasti-
cum natum, 32. N. Quid de senten-
tia nostratum, regimen ecclesiæ debe-
re esse aristocraticum tenendum, 32.
33. N. conf. 52. N. Regimen Ecclesiæ
debet esse spirituale, 46. N. vide *juris-*
dictio, *judicium*. Orbis regimen
num ad Papam spectet, 1228. 1229.
N. quatenus ministris ecclesiæ regi-
men ecclesiæ tribui possit, 1230. N.
distinctio regiminis Ecclesiæ in inter-
num & externum, ibid. cautela neces-
saria de abusu hujus distinctionis, 1230.
N. distinctio inter regimen internum
& externum ad reliquias Papatus per-
tinet, 1230. N. distinctio regiminis in
internum & externum præcipuum
arcanum Papatus in sinu foveat, 1230.
1231. N. illustratio hujus, 1232. 1233.
seqq. N.
Regula) Sub nomine regularum Cle-
Regularis) rus occultavit quæsitam pote-
statem legislatoriam, 3. N. vid. *Mona-*
chus, de differentia inter regulares &

monachos; 525. N. regulares non
possunt appellari à correctione sui
prælati; 1644. T. & N.
Relapsus) De pœna relapsorum, 690. N.
Patres de salute relapsorum, quibus ab-
solutio sacerdotis negata, non despera-
bant, 704. N. post abjuracionem hare-
seos relapsi non sunt reincorporandi
ecclesiæ, non tamen negatur ipsis sa-
cramentum pœnitentiæ; 1943. T. jus
canonicum hic minus coheret; 1943.
N. quando quis dicatur relapsus & quo-
tuplices sint relapsi; 1944. T. & N.
1948. 1949. T. de pœnis relapsorum,
1944. N.
Religio) Propter conversionem ad religio-
nem Christianam nemo impunitatem
consequitur; 982. N. an Julianus
Christianorum religioni detraxerit, li-
beros eorum à frequentandis ethnico-
rum scholis prohibendo, 313. 315. N.
Pontificii religionem κατ' ἐξουσίαν di-
cunt monachorum sectam aut ordinem,
552. N. 821. N. an religionis diver-
sitas matrimonium contractum dirimat,
880. N. 881. 882. T. & N. sen-
tentia Canonistarum religionem ingres-
sum pœnitere non posse, licet maxime,
se ob falsam causam religionem ingres-
sum dixerit, refellitur, 960. N. nec
juramentum quidem sponsalibus adje-
ctum religionis ingressum impedire
posse quam impie statuunt Canonistæ;
961. N. vide *Monachus* ratio, cur non
secuta copula, ob ingressum religionis
matrimonium dissolui queat, rejici-
tur, 961. T. & N. Laxa nimis Episco-
pis potestas definiendi causas religio-
nis concessa fuit, 1217. N. abusus vo-
cis religionis, 1253. N. quæ dogmata &
causæ filo Canonistico & sensu eviden-
ter abusivo ad dogmata & causas reli-
gionis referantur, 1253. 1254. N. re-
ligio

ligio vera etiam non est causa ecclesiastica, 1254. N. religio vera plane non est causa religionis, 1254. 1255. N. religio cogi non potest nec subest regi-
mini Principis 1254. ibid. religio domi-
nans quænam sit, 1894. contingere
potest, ut duæ vel plures dominantes
religiones sint in una republ. 1894. N.
quam periculosa sit distinctio in religio-
nem veram & falsam intuitu hæretico-
rum puniendorum, 1900. 1901. N. an
& quomodo magistratus curare debeat,
quo vera religio & cultus vigeat, 1902.
N. doctrinam Christi omni persecutio-
ni religionis causa esse adversam, 1903.
N. jucunda ratio dissentientium cano-
nistarum, ibid.

Religiosus) religiosus & monachus idem
est, 346. N. qui religiosos se *non* esse
appellent, 346. N. an concessa a
superiore licentia religioso, ut possit
provisioni de se factæ consentire, va-
leat, 346. T. & N. an ob hoc religiosus
ambitionis argui possit, 347. N. reli-
giosæ res, vid. *res sacre, sanctæ & re-
ligiosæ* de religiosis domibus vid. *domus*.
Jus Canonicum vocem religiosi loci in
corrupto plane sensu usurpat, 1087.
N. Religiosi & monachi voluntate pro-
pria destituti dicuntur, 1097. 1098. T.
de sepultura religiosorum, 1096. 1097.
1098. T. Religiosus proprium pos-
sidere nequit. 1128. N.

Reliquia sanctorum) vide *Sancti*.

Remedium) Remedium juris extraordi-
narii excluditur per remedium juris or-
dinarium, 1664. N.

Remissio peccatorum) vid. *Peccatum*.

Renunciatio) Definitio renunciationis,
237. T. an perspicue renunciatio ex-
plicetur per vocabulum refutationis,
237. N. cui renunciatione uti liceat.

238. T. non confundenda renuncia-
tio cum desertione totius ordinis, 238.
N. quale crimen requiratur, ut quis
renunciare possit, 238. T. & N. Papa
non dixit, quod Episcopi ob talia cri-
mina debeant renunciare, sed quod
possint, 238. N. an propter fornic-
ationem renunciare possit, ibid. an cri-
men per pœnitentiam extinctum impe-
dire possit officii executionem, 238.
239. T. & N. de renunciatione ob de-
bilitatem corporis & ætatem, 239.
240. T. & N. de renunciatione ob de-
fectum scientiæ, 240. T. & N. de re-
nunciatione ob malitiam plebis, & vi-
tiationem scandalî, 241. seq. T. & N.
an malitia plebis causa renunciatio-
nis sufficiens sit, 241. 242. N. an re-
nunciatio ex capite scandalî vitandi
sufficiens causa renunciationis sit, 242.
N. de renunciatione ob irregularita-
tem, 243. seq. T. & N. an liceat fugi-
endi laboris gratia renunciare, 245. T.
& N. de licentia & moralitate renun-
tiationum in genere, 245. 246. 247.
N. coram quo fieri debeat renunciatio,
251. 252. 253. T. 253. 254. N. an
Papa renunciare possit Papatui, 254.
T. Historia constitutionis Canonice
qua Romanum Pontificem libere posse
resignare & renunciare statutum, 254.
255. N. fabula de renunciatione Papæ
Cyriaci, 256. N. objectiones contra
c. 1. de renunc. in 6. 256. N. de renun-
tiatione per procuratorem, 255. 256.
T. 257. N. an qui semel licentiam ce-
dendi impetravit, renunciare compel-
latur, 257. 258. T. & N. quid sentien-
dum de distinctione inter eum, qui lo-
co tantum, & inter eum, qui loco & di-
gnitate renunciavit, 341. T. & N. an
Clerici foro eorum privilegiato possint
renunciare, 1268. 1269. T. & N. de
cenun-

renunciacione spoli ejusque effectibus, 1492. 1493. T. & N.

Replicatio) Num actor replicare possit de exceptione excommunicationis & perjurii à reo sibi objecta, 1469. 1470. T. & N. dantur replicationes adversus exceptiones, 1471. T. replicatio cur contraria dicatur exceptio, 1471. N.

Reprobatio) an contra probationem matrimonialis impedimenti reprobatio admittatur, 946. 947. T. & N. reus non admittitur ad reprobationem post publicationem attestatorum, 1545. N. an hujus possit ratio genuina dari, *ibid.*

Repudium) an & quatenus fornicatio su-
repudiata) perveniens sponsi aut sponsæ inducat repudium, vid. *sponsus*. repudiare quis potest, quam compressam ab alio ignoranter duxit, 827. N. Sponsam virginitate orbatam; posse repudiari, vid. *Virginitas*, an & sponsus repudiari possit si ante nuptias cum alia concubuerit, 865. N. de conjugio repudiata 884. N. *remisive*. quomodo differant divortia & repudia, 948. N. *remisive*.

Requisitio } vide *litera*.
Requisitoriales literæ }

Rescindere) Vox rescissionis prædicatur
Rescisio) etiam de istis negotiis, quæ nulla sunt, aut nulla declarantur, 930. N.

Res corporales) quid sint, 596. 597. T. divisio rerum corporaliū, 597. 598. T. res corporales etiam temporales vocat, 1867. N.

Rescriptum) De collationibus per rescriptum vide *Collatio*. de valore & efficacia rescripti cum clausula motu proprio, 430. N. 431. N. motus proprius vel verus vel simulatus 433. N. ex causâ insertionis elicitur interpretatio rescripti, 457. 458. T. & N. Re-

scriptum Principis videtur esse ex iis actibus, in quibus pœnitentia locum non habet, nec per posterius indistincte tollitur, 1310. N. ad rescriptum impetrandum speciale mandatum requiritur. 1338. N. nequidem per rescriptum Principis pendente lite quid innovandum est, 1528. N.

Res ecclesiastica) cur Lancelottus de rebus ecclesiasticis in specie agat, 585. N. arcum politicum papatus hic latens: *ibid.* Unde dicantur res ecclesiasticæ, 586. N. Definitio rerum Ecclesiasticarum Lancelotti. 588. N. alia definitio rerum Ecclesiasticarum, 588. N. an qui rem ecclesiasticam, aut Spiritualem ex manu laici recipit, crimen sacrilegii incurrat, 1151. T. & N. de alienatione rerum ecclesiasticarum, vide *alienatio*. de permutatione rerum ecclesiasticarum vid. *permutatio*. per prescriptionem legitimam potest res ecclesiastica ab ecclesia abduci & detrahi, 1192. T.

Reservatio } de injustitia reservationum Pon-
Reservata } tificis ejusque Legatorum, 413. 414. N. abrogatæ reservationes istæ per concilium Basileense, 413. 414. N. de origine & iniquitate reservationum distinctior historia, 414. 415. sq. N. de secundo genere reservationum Pontificum, 416. 417. N. de tertio genere reservationum Pontificis, 417. N. finita legatione expirant legatorum reservationes, 415. 416. sq. T. 418. N. cur Episcopus non æque ac Papa hujusque legatus vacaturam præbendam suæ possit reservare dispositioni, 437. T. & N. cur legatus tamen in vacaturis beneficiis, quæ reservavit, non possit alicui jus tribuere, 437. T. & N. in Hispania non admittuntur pontificis reservationes, quas de beneficiis ad jus Patronatus laicorum pertinentibus facit,

cit, 449. N. origo casuum Pontifici reservatorum in absolutione, 724. N. quæ sit reservatio papatis in absolutione *ibi*. Tyrannicum est, tales sibi reservare casus, in quibus sacerdos nullus per verbum Dei vere possit absolvere, 724. N. confusio doctrinæ de casibus Pontifici & Episcopo in absolutione reservatis, 725. N. Homo boni de Bonis, scripti de casibus reservatis epitome traditur, 726. 727. N. de septem astubus & catenis, quibus Cacodæmon fidelium mentes innectere solet, ut in peccata gravia & casus reservatos prolabantur, 727. N. *remissive*. De casibus reservatis Prælati regulariis, 727. 728. N. quos casus Papa sibi reservare possit, 728. N. falsa hypothesis casuum reservatorum, 731. N.

Residentia de origine residentie, 501. seq. N. quid sit residentia, 503. N. distinctio beneficiorum residentie & non residentie exinde nata, 503. 504. 505. N. obligatio residentie utrum juris divini sit, an vero pontificii, 504. N. *remissive* utrum corporalis tantum mansio & materialis residentia sufficiat, an vero insuper personale cuiusque clerici & ministerium requiratur, 504. 505. N. de origine cleri non residentis & abusu inde oriundo, 505. N. causæ cur Pontifices abutuntur hunc non residentis cleri non coercuerunt, 505. N. quibus clericis residentia a Pontifice imperata, 505. N. doctrina canonistarum beneficiorum Simplicia per consuetudinem a residentia esse excepta, 505. N. quomodo remedia quaesita, ut isti, qui ad residentiam obligati, Romæ manere possent, 506. N. de crimine non residentie, 507. N. clerici non residentes meretricibus similes, 507. N. de poena ejus, qui non residet sine causa, 508.

T. de iustis non residendi causis, 509. T. & N.

Resignatio de resignatione beneficiorum, 235. 236. T. & N. resignatio facta laico nullam juris obtinet firmitatem, 253. 254. T. arcanum papale hic latens, 254. N. vide. *renunciatio*. an casus resignationis includatur in casu mortis, 449. T. & N. ad resignationem beneficii speciale mandatum requiritur, 1339. N.

Res incorporales quæ sunt, 596. T. res quæ in iurē consistunt, sunt quidem res incorporales sed propterea non sunt Spirituales, 596. N. non miscendæ res incorporales in sensu juridico cum rebus incorporalibus in sensu ecclesiastico, 596. N.

Res iudicata quomodo differat res iudicata a sententia, 1593. N. quando sententia transeat in rem iudicatam 608. T. quid res sit iudicata, 1608. N. qui restituitur adversus rem iudicatam, ille ad totam causam restituitur. 1664. N.

Res litigiosa quando res fiat litigiosa, 1529. N. quando res litigiosa sequestrari possit, 1530. N.

Res media absurditas doctrinæ de rebus mediis inter res Spirituales & temporales, 1129. 1130. N.

Res mera facultatis rei meræ facultatis præscribi non potest, 1069. N.

Responsio non respondere & non com-
Respondere parere in iudicio, diversa sunt, 1417. 1418. N. quando quis comparere teneatur in iudicio, etsi respondere non sit obligatus, *ibi*, de responsionibus ad positiones in iudicio propositas, 1505. N. quando responsiones speciales fieri debuerint, 1506. N. de iuramento respondendorum *ibi*. positiones & responsiones non confundendæ cum probationibus *ibi*.

RERUM ET VERBORUM.

ibid. quando positiones & responiones abrogate, *ibid.*

Respublica respublica de ecclesia improprie dicitur, 1207. *N.* rationes adduntur, *ibid.*

Res sacrae, sanctae & religiosae an pietas iubeat, res sacras, sanctas & religiosas extra commercium inquiri reipubl. esse, 427. *N.* arcana politica sub rebus sacris, sanctis & religiosis latentia, 598. 599. *N.* non semper distinguuntur res sacrae, sanctae & religiosae, 989. *N.* quomodo tamen differant, 989. *N.* arcantum politicum, quod Lancellottus non defini- verit res sacras & sanctas, 989. 990. *N.* an super re sacra liceat transigere, 1397. *T.* & *N.*

Res spirituales an primum falsum juris canonici in falsa definitione rerum spiritualium quaerendum, 489. *N.* quid res spirituales denotent in sacris literis, 591. *N.* quid apud canonistas, 592. *N.* obscuritas definitionis rerum spiritualium, 593. 594. *N.* inconcinna rerum spiritualium & temporalium oppositio, 594. *N.* Duareni de divisione rerum spiritualium & temporalium sententia, 594. 595. *N.* Spiritualia bona quae sint, 594. 595. inconvenientia distinctionis inter res spirituales & temporales latius ostenditur, 595. 596. *N.* inconcinna subdivisio rerum spiritualium in incorporeales & corporales, 596. *T.* & *N.* quae vere spirituales res sint, 596. *N.* res vere spirituales non curat ius canonicum, 599. *N.* absurditas doctrinae de rebus mediis inter spirituales & temporales, 1129. 1130. *N.* an qui rem spiritualement ex manu laici recipit, crimen sacrilegii incurrat, 1152. *T.* & *N.* genuinus conceptus negotii & rei spiritualis, 1238. *N.* confer. *spiritualis*, an super re spirituali li-

tigiosa liceat transigere, 1397. *N.* super re spirituali in laicum non potest compromitti, 1404. 1405. *T.* refutatio hujus, 1404. 1405. *N.* res ecclesiasticae spirituales, animae causa dicuntur esse institutae, 1867. *N.*

Restitutio de restitutione spoliatorum, vide *spolium*.

Res temporales inconcinna rerum temporalium & spiritualium oppositio, 594. *N.* Duareni de divisione rerum spiritualium & temporalium sententia, 594. 595. *N.* temporalia bona quae sint, 594. 595. *N.* inconvenientia distinctionis inter res spirituales & temporales latius ostenditur, 595. 596. *N.* absurditas doctrinae de rebus mediis inter res spirituales & temporales, 1129. 1130. *N.* res ecclesiasticae temporales sunt quae corpus conservant, 1867. *N.* Lancellottus temporales res etiam corporales vocat, 1867. *N.*

Restitutio de restitutione spoliatorum, vide *spolium*.

Restitutio in integrum ad petendam restitutionem in integrum speciale mandatum requiritur, 1339. *N.* quatenus hoc intelligendum *ibid.* in causa restitutionis in integrum num liceat compromittere, 1408. *T.* & *N.* quibus casibus restitutio in integrum incidenter petatur, 1510. *N.* non omnibus, nec semper, nec ab omnibus restitutio in integrum conceditur, 1663. *T.* per restitutorem in integrum omnia in primum statum restituuntur, 1663. *N.* si medio tempore, iam aliis jus fuerit quaesitum, id eis auferendum non est, *ibid.* non restituitur, cui potest imputari, cum non fecerit, quod facere debuerat, 1663. *N.* non restituitur nec videtur captus, qui id fecit, ad quod iure communi cogebatur, *ibid.* Minor & Ecclesia habent restitutionis

INDEX

tionis beneficium, 1663. 1664. T. & N. restitui potest Minor contra unum caput sententiae ceteris manentibus salvis, 1664. N. de restitutione contra sententias *ibidem*, remissive, ut restituitur minor gravior laesus esse debet, 1664. ob rem minimam non facile datur restitutio, 1664. N. durante appellandi facultate non videtur contra sententiam concedenda restitutio, 1664. N. qui restituitur adversus rem judicaram, ad totam causam restituitur & sententia rescinditur, 1664. N. qui restituitur adversus lapsum fatalium, facultatem appellandi, quam amisit, recuperat, 1664. N. Minor non restituitur si super contractu juraverit, 1671. N. sed praeterito contractum cum juramento celebrante semper potest restitui Ecclesia, 1671. 1672. N. Ecclesia quomodo contra sententiam, contractum, confessionem, probationis omissionem, temporis lapsum restituatur. 1671. 1672. T. & N. Minor contra confessionem restituitur, 1672. N. quomodo Minor adversus temporis lapsum restituatur, 1672. N. Universitas contra Universitatem, Ecclesia contra Ecclesiam restitui possunt, 1672. N. post quadriennium a die laesionis computatur Ecclesia restitutionem petere non potest, 1673. T. & N. quomodo currere incipiat hoc quadriennium, 1673. N. hoc quadriennio tantum praescribitur restitutio adversus actus validos & subsistentes, *ibid.* quando post quadriennium etiam restitutioni locus sit, 1673. N. restituere potest Princeps post quadriennium ex plenitudine potestatis, *ibid.* Si per modum exceptionis petatur restitutio etiam longissimi temporis praescriptione non excluditur, *ibid.* si ex temporis lapsu laesus est Ecclesia, ad tantum temporis resti-

tuatur, in quantum se laesum esse, probaverit, 1673. 1674. T. & N. utrum etiam petenda sit restitutio in tantum tempus, quanto quis laesus fuit 1674. N. denegata restitutio frustra amplius petitur, 1674. T. & N. a sententia tamen, qua restitutio denegata est, appellari, & si Minor appellationem omiserit, ad eam interponendam restitui potest, 1674. N. restitutio contra restitutionem non habet locum, 1674. N. qui & quando possint de restitutione in integrum cognoscere. 1674. 1675. T. & N.

Retrospectio) Effectus retroactionis, liberos ex matrimonio clandestino natos post ratihabitionem Ecclesiae esse legitimos, 940. N. qua in re benignius est jus canonicum quam jus civile, *ibid.*

Reus) Actor sequitur forum rei, 1269. 1270. T. an reus criminis jus habeat per vim resistendi publicis ministris capere se volentibus, 1107. N. reorum est fugere, 1322. 1323. N. major est contumacia actoris quam rei, 1436. N. rei partes semper sunt favorabiles, quam partes actoris, *ibid.* reus excommunicatus admittitur ad suas legitimas defensiones opponendas, 1458. 1459. N. absurditas juris Canonici ratione hujus, 1458. 1459. N. differentia inter actorem & reum intuitu receptionis testium antelitem contestatum, 1513. N. regulariter rei habentur favorabiles quam actores, 1600. N. si duo iudices ordinarii sententias diversas ferent, tenet sententia lata pro reo, 1600. T. nisi actoris causa sit favorabilis, *ibid.*

Reverentia) Reverentiam non potest remittere Episcopus Ecclesiae, 1067. N.

Revissio) ab eo revissio concedi non potest, ad quem appellatio fieri nequit, 1669. N. revissio non, nisi a Principe, imperari debet

debet, *ibid.* processus appellationis & revisionis differunt, *ibid.*

Rex) an, & quatenus reges a Papa vel Ecclesia excommunicari possint. 2216. 2217. 2218. 2219. 2220. 2221. 2222. 2223. 2224. 2225. 2226. 2227. *N.* inutilem esse Regum excommunicationem etiam minorem, 2228. *N.* an Reges, an a Papa vel Ecclesia deponi, aut subditi eorum a fide & obedientia eximi possint, 2219. *N.* conf. *Princeps.* Regum potestatem independentem esse a spirituali, 2219. 2220. *N.*

Risus) an risus sit indicium stultitiæ, 677. *N.* datur risus affectatus, *ibid.* Sanguineo-cholerici facti pœnitentiam irrisione sestantur, 677. *N.* majoris animi est, qui risum non tenet, quam qui lacrymas, 679. *N.*

Ritus) vide *Ceremonia*

Rota) apud nos rota punitorum cadavera insépulta relinquuntur, 1106. *N.* hoc non tam in pœnam, quam exemplum aliorum fit. 1106. 1107. *N.*

Sabbatum) quibus sabbathi diebus ordines conferendi, & cur sabbathi die hoc fieri debeat, 331. *N.*

Sacellum) origo, autor & abrogatio sacellorum, 994. *N.* it. 1023. *N.* remissive. Sacella auctoritate Episcopii erecta sunt immunia. 1034. *T. & N.*

Sacerdos) Sacerdotium in sensu Pontificis acceptum a nostratibus rejicitur. 17. *N.* sacerdotum titulus ex religione judaica originem trahit, *ibid.* titulus Principis sacerdotum damnatus, 40. *N.* Sacerdotum vox quando orta apud Christianos, 272. *N.* inferiores sacerdotes sunt presbyteri, 272. *T.* non tamen jure divino sacerdotes inferiores sunt Episcopis, 272. *N.* an Petrus summus sacerdos electus dici queat, quia ipsi claves regi cœlorum

traditæ, 274. *T. & N.* Sacerdotum titulus cur a clero Romano affectatus, 296. *N.* quis proprie sit sacerdos, 296. *T. & N.* quis sacerdos proprius sit, cui confessio fieri debeat, 716. *N.* quibus calibus coram non proprio sacerdote quis confiteri possit, 717. seq. *T.* inepta applicatio vocis *Sacerdos* ad ministros Ecclesiæ Novi Testamenti, 747. 748. *N.* Christus unicus Novi Testamenti fuit sacerdos, *ibid.* blasphema elogia Pontificiorum de sacerdotum suorum præstantia, 748. *N.* sacerdotem qui interfecit, matrimonio contrahendo prohibetur, 985. *T.* quam iniquum hoc sit, 985. *N.* quo ritu ordinetur sacerdos, 1925. *N.* quinam ex ordinibus majoribus proprie dicantur sacerdotes. 1965. *N.*

Sacramentum) An in Ecclesiæ potestate sit, sacramenta instituere, 308. *N.* an diaconi possint administrare sacramenta, 285. 286. 287. *N.* contradictoria doctrina canonistarum, quod sacramenta ad res corporales referant, 597. *N.* Lancelotti definitio sacramenti, 600. *T.* obiectio contra hanc definitionem, 600. *N.* variatio circa definitionem sacramenti, 600. 601. *N.* Pontificii definitionem sacramenti ad numerum septenarium sacramentorum accommodatam quæsiuerunt, 600. 601. *N.* judicium de variatione definitionis sacramenti, 601. *N.* homonymia vocis sacramenti, 603. *N.* sacramenti vox in scripturis non extat, 603. *N.* quo sensu patres sacramenti vocabulo sint usi, 603. *N.* Definitio sacramenti in sensu proprio, 603. *N.* Conf. 1821. Baptismus & cœna Domini vera sunt sacramenta, 604. *N.* reliqua quinque Pontificiorum sacramenta sunt spuria, 605. *N.* Novitas numeri septenarii sacramentorum Papalium, 606. *N.* utilis

tilis sacramentorum distinctio in necessaria & voluntaria, 606. *N.* origo, progressus & refutatio doctrinae de numero septenario sacramentorum, 607. 608. *seqq.* *N.* de divisione sacramentorum necessariorum, 611. *T. & N.* alia sacramentorum distinctio, 611. *T.* obscura Pontificiorum, perspicua autem nostrorum doctrina de collatione gratiae per sacramenta, 614. *N.* sacramenta triplici verbo sunt vestita 614. *N.* non Ecclesia, sed Christus sacramenta instituit, 615. *T.* Sacramenta autem unctionis extremae, confirmationis poenitentiae, ordinis sacri & matrimonii Christus non instituit, 615. *N.* an, quicquid a Deo institutum, sacramentum statim sit, 615. *N.* an mali ministri ecclesiae administrare & dispensare possint sacramenta, 615, 616. *T.* 616. *N.* an haeretici & quales haeretici sacramenta administrare possint, 616. *T. & N.* inepta doctrina Canonistarum de commaculatione sacramenti per foedos ministros, 616, 617. *N.* quatenus intentio ministri in administratione requiratur, 617. *T. & N.* differentia inter sacramenta veteris & novi Testamenti, 619. 620. *N.* an sacramenta Nov. Testam. ex opere operato agentia producant gratiam, 632. *N.* ut quis actu iustificetur ex sacramentis fides necessario requiritur, 633. *N.* distinguendum inter contemptum sacramentorum & privationem eorundem, 632. *N.* doctrina Lancellotti de re sacramenti refutatur, 653. *T.* 654. *N.* Papa non potest sacramenta facere & iterum abrogare, 669. *N.* num necessarium sit votum sacramenti, 721. *N.* *remissive.* distinctio septem sacramentorum intuitu personarum, 741. *N.* quam inepte distinguant Pontificii sa-

crificium a sacramento, 750. *N.* an sacramenta a criminoso homine administrari possint, 752. *T. & N.* sacramentum non habet rationem sacramenti extra usum i. e. actionem sacramentalem, 771. *N.* omne sacramentum requirit externum aliquod materiale & visibile signum caelesti re unitum, 772. *N.* Pontificii presbyteris administrationem sacramentorum largiuntur diaconis exclusis, 774. *N.* in Augustana confessione de numero sacramentorum nondum actum, 780. *N.* quam obscure in Apologia Augustanae confessionis protestantes mentem suam de numero sacramentorum aperuerint, 780. *N.* Melancthonis & Chemnitii doctrinae de numero sacramentorum, 781. *N.* ordinaria sacramenta in templis conferuntur & administrantur, 1086. *N.* Pontificii etiam extra templa loca ordinaria faciunt, ubi possint sacramenta administrari, *ibid.* *N.* an usus sacramentorum per censuram ecclesiasticam alicui possit auferri, 2160. *N.* 2161. *N.*

Sacrificium) an missa Pontificiorum sit sacrificium verum & propitiatorium, 745. *N.* argumentum pro sacrificio missae a Christo petita invertitur, 745. *N.* In novo Testamento unum numero sacrificium tantum exstat, 745, 746. *N.* quo sensu sacra cena a Petro Lombardo & Patribus dicatur sacrificium, 745. *N.* 747. *N.* Pontificii ex Eucharistia sacrificium proprie dictum faciunt, 744. *N.* nugae Pontificiorum de sacrificio incurto, 746. *N.* in veteri ecclesia nec ullus quidem ritus, qui proprii strictique nominis sacrificium esset, agnoscebatur, 747. *N.* quid sacrificia appellaverint veteres in primitiva ecclesia, *ibid.* quam inepte distinguant Pontificii sacrificium a sacramento, 750. *N.*

Sacrilegium) definitio sacrilegii, 1041. N. 2013. 2014. N. an sacrilegium committat, qui delinquentem ad ecclesiam confugiensem abstrahit, 1041. N. an crimen sacrilegii incurrat, qui rem ecclesiasticam aut spirituales e manu laici suscipit, 1152. N. Canonistae crimen sacrilegii nimis extendunt, 2010. N. sacrilegii poena de iure Canonico, 2010. 2011. 2012. T. sacrilegii poena in foro Saxonico, 2011. 2012. N. an, si damnum datum refarcire velint sacrilegi, poenam evitare possint, 2011. N. qui cooperantur sacrilegis, iisdem poenis, quibus ipsi sacrilegi, affici debent, 2012. N. de poena eorum, qui perpetrato iam sacrilegio res sacras ablatas vendunt, occultant, aut etiam de his participant, 2012. N. de poena presbyterorum vel clericorum, qui sacrilegis in vita vel morte poenitentias dare, vel sepulturae interesse, vel ab iis elemosynas accipere ausi, sive rapinae participes inventi fuerint, 2012. 2013. T. cur non eadem poena afficiantur clerici, si a quovis fure elemosynas accipiant, 2013. N. 2014. N. sacrilegium proprie rerum tantum est, 2013. N. Canonistae sacrilegium ad personas simul extenderunt, 2014. N. rationes hujus politicae, 2014. N. an simonia sit sacrilegium, 2014. N. sacrilegium proprie dictum quod nomen sit, 2014. T. & N. sacrilegium proprie dictum in foro Saxonico poena rotae puniunt, reliquae sacrilegii species poena furti coequeantur, 2014. sacrilegii species, 2013. 2014. 2015. T. 2015. 2016. N. sacrilegium quomodo personarum ratione perpetretur iure canonico, 2015. T. an etiam ille sacrilegium committat, qui ex domo Episcopi aliquid suffragatur, 2015. N. an sacrilegium sit, si quis monasterium relinquit, & ad vota matrimonialia tran-

sit, 2015. 2016. N. an sacrilegium sit raptus monialium, 2084. N. vel simplex vel duplex sacrilegium in rapto monialium mente canonistarum, *ibid.* exemplum sacrilegii hujusmodi ab ipso Pontifice commissum, *ibid.*

Sacristia) quis sit? N.

Sevicia) sevicia pia episcoporum examinatur, 158. 159. N. si mulier restituenda timeat seviciam viri, an & qualis cautio praestanda sit, 976. 977. T. & N.

Saga) Prima persuasio de sagis orta partim ex Judaismo, 1976. N. partim ex Platonismo, *ibid.* partim ex fictionibus in vitis sanctorum a patribus ecclesiae scriptis, *ibid.* progressus fabularum de sagis, harumque pacto cum diabolo, 1976. 1977. 1978. N. 1981. 1982. 1983. 1984. 1985. N. quam poenam speculum Saxonicum in magos & sagas statuat, 1978. N. an processus inquisitorius contra sagas ex speculo Saxonico possit probari, *ibid.* Pontifex fabulas de potestate figarum ut indubias supponit, 1985. N. de origine & progressu processus inquisitorii contra sagas, 1981. -- 1985. N. de fati processu inquisitorii contra sagas, 1992. -- 1999. N. cur primum in Germania Papa inquisitiones contra sagas confirmaverit, 1985. 1986. N. sub voce figarum hodiernum apud Pontificios & Proreftantes homines intelligi, qui cum diabolo pacta faciunt, vel cum eo concumbunt, 1987. N. de talibus sagis nihil extare in scriptura, 1983. 1989. N. neque in iure civili, 1989. N. neque in iure canonico, 1989. N. quod & iam suo tempore Erasmus nota vit, 1989. 1990. N. nihil de pacto & concubitu diaboli cum sagis extat in legibus veterum Francorum, 1990. 1991. N. notabilia de confirmatione Maximiliani I. bullae Papalis

INDEX

contra fagas evulgata, 1992. N. iudicium de libro contra fagas emisso, cui titulus: *mallesus maleficarum*, 1992. N. quomodo ex Germania in Italiam transierit persuasio de fagis, 1993. N. Pontanibii & Spinæi scripta in causa fagarum, 1993. N. Alciati responsum in causa fagarum, 1994. N. Erasmi Roterdami testimonium de fraudibus monachalibus intuitu pastorum diaboli cum fagis, 1994. N. Constitutio Criminalis Bambergensis non faver inquisitoribus contra fagas, 1994. N. neque constitutio criminalis Carolina, 1995. N. scriptores, qui partim se processui inquisitorio contra fagas opposuerunt, partim eundem defunderunt, 1995. -- 2000. N. quid Augustus Elector Saxonie statuerit in causa fagarum, 1996. N. an magi & fagæ incant pactum tacitum cum de mone, 2001. N.

Sal) de sale ori baptizandorum indito, 660. N.

Salarium) Clericos accipere stipendium ut sustententur, non prohiberi, 1853. N. nec simonium nec aliud peccatum committunt clerici, quando pro actu ministeriali sacro pecuniam accipiunt, 1853. 1854. N. disputatio in utramque partem de salariis clericorum, 1854. N. *remissive*. accurata & distincta doctrina de salariis clericorum s. ministrorum ecclesie, 1854. 1855. N. de damnis ex neglectu obligationis augendi salaria ministrorum ecclesie redundantibus, 1855. N. num inventio occidentium sufficiat ad damna illa removenda, 1855. 1856. N. fructus varii ex augmentatione sufficiente salariorum ecclesiasticorum, 1856. N. *remissive*.

Salsatio) doctrina de saltationibus, 151. 152. N. cursaltationes diserte non interdixit Episcopis, 193. N. Christianis

omnibus turpes olim visæ saltationes & choreæ, 193. N. ballare quid denotet? *ibid.* de infania saltantium, 193. 194. N. Schookii doctrina de licentia chorearum, 194. 195. N. quid de distinctionibus saltationum sentiendum, 195. N.

Sancti) an pro sanctis & cultu religioso dignis sint habendi, qui a Papa fuerunt canonisati, 1013. N. Augustini hanc in rem testimonium, *ibid.* variz observationes de reliquiis sanctorum adorandis, *ibid.* superstitiosum est, quod volunt Pontificii, altare non consecrari debere, nisi in eo reliquie aliquæ sanctorum sint positæ, *ibid.* maximam circa reliquias sanctorum committi imposturam, 1013. 1014. N. origo superstitionis, quod nullum templum, nullum altare consecrari debuerit, in quo non conditæ essent aliquæ sanctorum reliquie, 1014. N. quando etiam in portis ecclesie reliquie sanctorum recondi cœperint, *ibid.* origo superstitionis dedicandi ecclesias martyribus & sanctis, 1014. 1015. N. de origine & progressu invocationis sanctorum in Litanis & supplicationibus, 1023. N. *remissive* imaginee sanctorum religiose non recte colit, 1022. N. *remissive*, invocatio sanctorum eorumque intercessio pro defunctis non est fundata in scriptura s. 1088. 1089. N. blasphemiam an æque in sanctas ac in ipsum Deum committatur, 2004. 2005. N. convitia & verba contumeliosa in sanctos non debere esse impunita, 2004. 2005. N.

Sanctio pragmatica) definitio sanctionis pragmaticæ, 1190. N. ab hac longe recedit pragmatica sanctio gallica, 1191. N.

Sanctitas) arcana politica papatus sub prætextu singularis sanctitatis latentia, 1350. N.

San-

Sanguis) de pœnis sanguineis clericorum, 271. N. caussæ, præcipue quæ de sanguinis effusione & corporis pœna tractantur, in ecclesiis agi prohibentur, 1035. T. adversus regulas decori tantum est, de causis sanguinis agere in Ecclesia, 1035. N. male cohæret jus canonicum, quod statuat, Episcopum accusatorem agere non debere in causa sanguinis, sed tamen posse eundem hæreticos relinquere judici seculari, 1929. N.

Satisfactio) nemo alienæ rei sine satisfactione defensor idoneus olim intelligebatur, 1451. N. hodie vero talis satisfactio in foro Saxonico a reo non requiritur. *ibid.* de satisfactione, quæ in supplicationibus exigere potest, 1676. N. pl. vid. *Cautio.*

Satisfactio) doctrina Canonistarum male cohærens, quasi satisfactio distinctam a reliquis partem pœnitentiæ constituat, 713. N. satisfactio quid sit, 731. 733. T. satisfactio non est pars pœnitentiæ, 731. 732. N. vocis satisfactionis evolutio, 732. N. divisio satisfactionis, *ibid.* Deo satisfactio compensatoria, quia nobis impossibilis erat, præstita est a Christo pro nobis, 732. N. Emendatoria satisfactio nobis a Deo præcepta, 732. N. Deprecatoria & compensatoria satisfactio fit coram hominibus, 732. 733. N. satisfactionem veteres non vocabant pœnarum temporalium pro peccato luitiorem, 733. N. quid de Pontificiorum satisfactione externa, quæ ecclesiæ præstatur, sentiendum 733. N. satisfactio canonica apud veteres quid *ibid.* an satisfieri Deo pro peccatis a mortalium quoquam possit, 733. N. 734. N. an si minus solvitur, satisfactio dici possit, 734. N. distinctio inter satisfactionem perfectam & imperfectam rejicitur, 734. 735. N. an

in Ecclesiæ potestate sit, satisfactionis meritum æstimare & ponderare, 735. N. satisfactionem sine suffragio scripturæ statuere partem pœnitentiæ, id vero nihil aliud est, quam merito Christi inferre injuriam, 1104. N. de satisfactionis cautione ab excommunicato in mortis articulo, antequam absolvetur, præstanda, 2237. N.

Scandalum) an scandali vitatio sit sufficiens causa renunciationis, 242. 243. N. re & sponsalia clandestina rejiciuntur propter evitacionem scandali, 936. N. si scandalum timetur in restitutione, spoliatus ante omnia restituendus non est, 1500. T.

Scena) an is, qui in scena ludit, promovendi queat, 377. T. an illi, qui in scena ludunt, furentibus similes dicendi, 377. N. vid. *Histrion.*

Schisma) quomodo differat schisma
Schismaticus) ticus ab heretico, & schisma ab heresi, 100. N. 1898-1899. T. & N. de confirmatione ejus, qui abjurato schismate ad unitatem ecclesiæ rediit, 120. T. latens ibi sacramentum ordinis, 120. N. schismatum causa, 1899. 1900. N. schismaticorum definitio arbitraria ad libitum Papæ est, 1921. 1922. N. quomodo schismatici puniuntur, 1920. 1921. 1922. T. ordinationes a schismaticis factæ an firmitate sua careant, 1922. T. & N.

Schola) scholarum cura Episcopis incumbit, 312. N. conditio & doctrina scholarum antiquarum, 313. 314. N. triplices olim scholas fuisse, 315. N. arcum papale, quod Episcopi & Clerici ad se solos scholarum curam traxerint, 316. N. cura scholarum etiam ad magistratum publicum pertinet, non excluso tamen ministerio, 317. N. inspectio scholarum omnino ad supremam majestatem

statem pertinet. 317. N. natio hujus, 318. N. de inutilitate metaphysicæ ad discendum in scholis, 317. N. de origine & progressu Scholarum. 103. N. *remissive*. cura nostrorum scholarum ad quas pertineat, 1082. N.

Scholares Scholares qui? 1466. 1467. N. scholares seu studiosi omnium facultatum olim clerici dicti eorumque privilegiis certo intuitu gavisi sunt, 2174. N.

Scientia an defectum scientiæ in Episcopo charitas ipsius suppleat, 240. 241. N. probitus & scientia s. eruditio conjungendæ in Episcopo, 165. N.

Scortatio scortatio in specie denotat concubitum cum iis, quæ corpore quæstum faciunt, 2072. N. scriptores ecclesiastici fornicationis vocem ceperunt usurpare pro scortatione, 2072. N. pl. vide *fornicatio*.

Scriptura sacra Expolitio scripturarum in potestate, an vero in cognitione consistat, 23. N. inepta oppositio Scripturarum & causarum, ibid. abusus dictorum scripturæ notatur, 98. N. maximum momentum arcanorum papatus in corruptione terminorum sacre scripturæ consistit, 675. N. inventum papisticum, mutata significatione terminorum corrumpere dicta scripturæ, 426. N. exemplum hujus, ibid. quomodo dicta scripturæ interpretanda sint, 958. N.

Scrutinium de electione per scrutinium, vide *Electio*.

Sebaptista Sebaptista qui dicantur, 630. 631. N. de origine Sebaptistarum, 631. N. *remissive* nemo se ipsum baptizare potest, 630. 631. T.

Secretarius an & cur clericus & minister ecclesiæ secretarius esse possit, 1246. 1247. 1248. 1249. N.

Secularis laici vocantur seculares, 590.

591. N. cur seculares dicti, 591. N. *Secularisatio* multa dubia in descendenda secularisatione bonorum ecclesiasticorum reliquerunt Rhetius & Mauritijs, 1079. N. controversia inter Pontificios & protestantes de secularisatione bonorum ecclesiasticorum tempore Pacis Osnabrugensis, 1079. 1080. N. quomodo Conringius hic super inceperit, 1080. 1081. N. unde controversia de secularisatione bonorum ecclesiasticorum definienda, 1081. N. an intuitu Imperii Romani Recessus Imperii ante Iulstrum. Pacis Osnabr. hic momentum faciunt, ibid. distinctiones, quibus alii defendunt secularisationem bonorum ecclesiasticorum insufficientes sunt, 1081. N. rationes eorum, qui oppugnant secularisationem bonorum ecclesiasticorum, refelluntur, 1081. N. novum argumentum pro secularisatione, 1082. N.

Seditio Seditiosus ordinari non potest, 359. T. & N. Hæretici seditiosi an recte puniantur, 1902. N. 1921. N. conf. 1499. N.

Sententia Sententia in Ecclesiis vel cæmeteriis lata est nulla 1035. T. sententiæ tamen in causis spiritibus & ecclesiasticis latæ hic excipiuntur, 1035. 1036. N. sententia, quæ vires rei judicatæ acquisivit, propter instrumentum noviter repertum potest everti, 1149. N. an, ubi evidens nullitas matrimonii adest, necessaria sit sententia declarativa, nec ne, 905. N. quatenus sententia à iudice infamata nulla sit, 1308. à sententia arbitri non potest appellari, 1401. N. an aliis remedijs rescindi possit sententia ab arbitro lata, 1401. 1402.

1402. N. quatenus hoc fieri possit, 1402. 1403. N. differentia sententiarum & rei iudicatae, 1593. N. sententia quid, 1593. T. sententia est aut interlocutoria, aut definitiva, 1594. T. quæ sit interlocutoria, 1594. T. num interlocutoria proprie sit sententia, 1594. N. sententia interlocutoria mixta quæ sint, *ibid.* quando de incidenti questione interlocutoria sit necessaria, 1594. N. interlocutoria sententia num ex scripto ferenda sit, 1595. N. an & cur iudex interlocutoriam ante sententiam definitivam quodcumque revocare possit, 1595. T. & N. etiam de iure civili interlocutorias à iudice revocari potuisse, 1596. N. an & quæ interlocutoria iure civili vim sententiae habuerint, 1595. 1596. N. cur iure civili ab interlocutoria non locus deur appellationi, 1596. N. utrum olim iure civili sententia interlocutoria in rem iudicatam transferretur, si ab ea non fuerit appellatum, 1596. N. ambiguitas juris canonici, quod appellare liceat a quavis interlocutoria, & tamen iudici facultas concessa sit interlocutoriam non obstante appellatione revocandi, 1596. N. arcum politicum hic latens, *ibid.* sententia definitiva quæ sit, 1597. T. & N. definitiva, quæ nec condemnationem nec absolutionem continet, pro nulla habetur, 1597. T. & N. sententia definitiva non debet necessario continere verbum condemnandi vel absolvendi, sed sufficit æqui pollens, 1597. T. & N. definitivum sententiam iudex an possit retractare, & iterum iudicare, 1597. T. & N. citandæ sunt partes ad audiendum sententiam, 1598. T. & N. quo loco ferenda sit sententia, 1598. T. & N. quo

tempore, *ibid.* an & quando sententia ferri debeat sedendo, 1598. T. & N. scripto concipienda & scripta legenda est sententia, 1598. 1599. T. & N. sententia nulla non transit in rem iudicatam, & ab ea appellare necesse non est, 1599. T. & N. si appellatum fuerit a sententia nulla, quid observandum sit iudici ad quem, 1602. N. hodie sententia per actuarios præsentem iudice leguntur, qui deinde earum exempla partibus communicant, 1599. N. an & quatenus recitatio sententiae ab uno ex pluribus iudicibus facta sufficiat, 1599. T. & N. si diversæ sententiæ a duobus iudicibus ordinariis latae, utra præferenda sit, 1600. T. & N. sententia, quam unus tantum ex pluribus iudicibus datis tulit, nulla est, 1600. 1601. T. & N. plures iudices dati si omnes ad sint, etsi unus eorum sententiam dicere nolit, aut dissentiat, reliqui possunt pronunciare, 1601. N. quot modis sententia dicatur nulla, 1602. N. *remissive.* an & quatenus sententia a Principe lata vim legis generalis habeat, 1602. N. sententia contra jus constitutionis nulla est, sed contra jus litigatoris seu partis lata subsistit, 1603. 1604. T. & N. sententia quando fieri contra jus constitutionis, & quando contra jus litigatoris seu partis, 1603. N. quibus mediis sententia contra jus partis lata retractari possit, 1604. N. sententia a iudice pecunia corrupto lata ipsa iure nulla est, *ibid.* variae poenarum, qui contra conscientiam & leges corrupti sententiam dicunt, 1604. 1605. 1606. T. & N. sententia intra legitimum tempus per appellationem non suspensa revocari nequit, 1607. T. exceptiones, 1607. N. quando sententia transeat in rem iudicatam, 1608. T. a sententia, quæ in rem iudicatam tran-

fiit, appellari non potest, 1608. T. & N. quando ne quidem opus sit, ut decem dies, quibus elapsis a sententia non licet recedere, expectentur, 1608. N. multi sunt casus, quibus sententia post decem dies in rem judicatam non transeat, 1608. T. sententia de matrimonio lata num in rem judicatam transeat, 1608. 1609. T. & N. reliquæ de sacramento matrimonii in foris protestantium, quod sententia contra matrimonium lata non transeat in rem judicatam, 1609. 1610. 1611. *seq.* N. an hæc doctrina in iure canonico fundata sit, 1609. 1610. N. an, si partes litigantes inter se colludent, sententia sit nulla, 1609. 1610. N. an, si ex falsa causa sententia lata, hæc nulla sit, 1609. 1610. N. quatenus matrimonium, etiam ex falsa causa per sententiam rescissum non sit redintegrandum, 1610. 1611. N. sententia, quamvis transierit in rem judicatam, tertium tamen regulariter non lædit, 1612. 7. etiam si quis similem aut connexam habuerit causam, 1612. N. exceptiones, harumque exempla, 1612. 1613. T. & N. sententia sine executione videtur esse campana sine pistillo, 1612. N. quando interlocutoria sententia vim definitivæ habere dicatur, 1630. N. quando sententia gravamen irreparabile habere dicatur, 1630. N. revocatio sententiæ semper intelligenda de interlocutoria, 1641. N. existentibus tribus sententiis conformibus appellatio de iure civili & canonico non amplius est licita 1660. T. & N. sed novissimo imperii iure conformitas trium sententiarum non attenditur, 1661. N. in foro Saxonico recipitur appellatio contra tres conformes sententiæ, 1661. N. confirmatio sententiæ in forma communi quid, 1661. 1662. N. sententiam excommuni-

cationis monitio debet præcedere, 2185. T. & N. sententia excommunicationis in scriptis ferri debet, 2186. T. an omiffa scriptura excommunicationis sententia sit nulla, 2186. N. excommunicationis sententia causam, ob quam fertur, contineat, 2186. 2187. T. omiffio tamen causæ in excommunicationis sententia excommunicationem non vitiat, 2186. N.

Sepulchrum) non ædificandus esse ecclesi-
Sepultura) as in locis, ubi sepulturae sunt,
1016. 1017. N. conf. *Cameterium*, in-
humanitas juris canonici, quod cada-
vera mortuorum sepulta iterum evelli
juberet, 1017. T. & N. 1103. 1104. N.
origo sepulturae in urbe & ecclesiis, 1086.
1087. N. distinctus adhuc de origine
& progressu sepulturae in urbe & eccle-
siis egit Hospinianus, 1087. N. olim
sepultura mortui faciebat ex loco huma-
ni juris religiosum & juris divini, 1087.
N. cur gentiles adeo timuerint sepul-
chra luctuosa & busta, 1087. 1088. N.
cur in sepulchris dæmones & spectra
versati dicantur, 1088. N. fabulæ de
spectris & dæmonibus in sepulchris ver-
santibus iudicantur, 1088. N. regula-
riter in parochiali ecclesia aut ibi sepe-
liendus quis est, ubi majorum suorum
sepulchra constituta sunt, 1091. 1092.
T. an & quatenus quis proprium sepul-
chrum eligere possit, 1092. T. & N. an
etiam in loco non religioso, 1092. 1093.
N. hodie sepulturae publici juris est,
1093. N. electio sepulchri in loco non
religioso penderet voluntate & auctoritate
superioris, 1093. N. de sepultura
uxoris, 1093. 1094. T. & N. an quos
conjugium conjunxit, sepulchrum etiam
conjungere debeat, 1093. N. de sepul-
tura filii familias, 1094. 1095. T. & N.
de sepultura religiosorum, 1096. 1097.
1098.

1098. T. & N. libera eliger si sepulturam potestas ne quidem iurejurando abdicari potest, 1098. 1099. T. non interest, ut quis in hac vel illa parochia sepeliatur, 1098. N. de sepultura ruri mortuorum, 1099. T. & N. quamnam parochia præferenda sit in sepeliendis mortuis, 1099. N. quibus deneganda sit sepultura, 1099. 1100. 1101. 1102. 1103. T. & N. non denegandam esse ei sepulturam ecclesiasticam, qui in flumine vel puteo vel alio loco defunctus reperitur, 1102. N. divisio sepultura, 1103. N. honesta sepultura quæ sit, 1103. N. sepultura ignominiosa quæ sit, *ibid.* quæ asinina seu canina sepultura, *ibid.* ridicula glossa constitutio in casu, si ex humidorum ossa a fidelium ossibus sint discernenda, 1104. N. jura sepulture pertinent ad principem, 1105. N. reconciliatis non denegatur sepultura ecclesiastica, 1105. T. an in patibulo suspensis deneganda sit sepultura, 1106. T. & N. apud nos cadavera suspensorum in patibulo, rota punitorum, uno gladio altare occumbentium sepultura relinquuntur, 1106. N. hoc non tam in penam, quam exemplum aliorum sit, 1106. 1107. N. quatenus deprehensis in scelere aut vulneratis & mortuis deneganda sepultura ecclesiastica, 1107. T. & N. iis, qui casu fortuito oppressi perierunt, non deneganda honesta sepultura, 1107. 1108. T. & N. pro sepultura aut loco sepulture nihil potest exigi, potest tamen aliquid oblatum accipi, 1107. 1108. T. hujus ratio, 1108. N. contraria consuetudo, qua scilicet pro sepultura merces offerri debet & exigi potest, quomodo excusari solet, 1108. 1109. N. sed quam spurca ibi clericorum avaritia lateat, quamque sc̃e ditare hic studeant, 1110.

1111. 1112. N. sepultura apud nos absque nota impietatis pro certa pecunia vendi possunt, 1112. N. si religiosus in mortis articulo cum peculio & pecunia repertus fuerit, & illam non reliquiverit in manus superioris, denegatur ei ecclesiastica sepultura, 1128. N. etsi libera sit electio sepulture intuitu ejus, qui sepulturam desiderat, tamen etiam libera est acceptatio Rectoris ecclesie, in cujus cæmeterio alter sepeliri desiderat, 1389. N. an jus canonicum hic contradicat, 1388. 1389. N. tyrannus papalis, privatione sepulture cogere velle provinciam aut populum, ita ut interdicto generali etiam infantibus & amentibus sepultura negetur, 2262. N. *Sequestratio*) sequestratio uxoris quando locum habeat, 977. T. & N. etiam lite pendente propter dilapidationem sit sequestratio, 1530. T. & N. regulariter autem sequestratio est prohibita, 1530. N.

Servitium) an Episcopus omnia servitia sibi debita ecclesie remittere possit, 1067. T. & N.

Servitus) census impositio est quædam servitus, qua ecclesia gravatur, 1058. N. *Servus*) servus non potest Episcopus eligi, 90. N. Justiniani tamen tempore servi aliquando ad Episcopatum promoti, *ibid.* an possint servi ad ordines promoveri, 343. T. & N. arcanum politicum clerici, servos alienos invitis dominis ordinantis, 344. N. servus per triennium in monasterio commoratus & monachus factus cur liber fiat, 549. T. & N. servus ordinatus ignorante domino ab hoc intra annum recipi potest, 549. T. si vero ordinatus servus monachus fiat, liber demum sit, 549. T. an servi invitis dominis possint matrimonium contrahere, 844. 845. T. & N. jure civili servi non possunt

possunt invitis dominis contrahere matrimonium, 844. 845. N. jure civili ne quidem erat *inger* servos matrimonium, 845. N. ratio Ziegleri, cur servi non excludendi sint a matrimonio, non adeo magni ponderis, 845. N. 847. N. matrimonia servorum non ex solo jure naturæ sed ex jure civili publico sunt deducenda, 846. N. rectius Romanis faciunt Christiani, quod servis conjugia tribuant, & cur, 846. N. cur servi apud nos immunitatem a pœnis adulteriorum & stuprorum non possint prætere ad exemplum Romanorum servorum, qui immunes erant ab his pœnis, 846. N. an & cur servis in bene constituta & christiana republ. concedenda sint iusta & legitima matrimonia, 847. N. cur servi vel homines proprii invitis dominis matrimonia contrahere non possint, 847. N. servus, qui invito domino contraxit matrimonium, dominum debitis & consuetis servitiis fraudare non debet, 847. 848. T. an hæc doctrina juris canonici coherens, 848. N. an matrimonium, quod cum servo aut serva contractum est ex errore, dissolvi debere canonistæ recte statuunt, 849. 850. N. ratio Ziegleri pro negativa a pietate desumpta notatur, 849. N. servus non gaudet jure asyli, 1043. T. jus civile quam restringat & cohibeat nimiam dominorum servitiam in servos 1043. 1044. N. an servitus iu bene constituta republ. ferenda, 1189. N. an servi ferendi in Ecclesia, *ibid.* non minus jus canonicum, quam jus civile olim circa servilem statum & inprimis servos Ecclesiæ occupatum est, 1189. N. etiam monachis, qui ipsi servi sunt, mancipia tribuuntur, 1190. N. bona servi promoti ad sacras ordines quomodo dividantur, 1204. T. & N. servi non alii per pro-

curatorem olim poterant agere, 1324. N. in servos non potest compromitti, 1403. T. & N. monachi quatenus servi sint, 1403. N. servi non possunt compromittere, 1406. N. an servi possint esse testes, 1554. T. & N. servus dominum simoniacum accusare potest, 1869. T. jure civili servi prohibentur sub capitis supplicio accusare dominos, 1870. N.

Sigillum) impia ac perniciofa Pontificiorum doctrina de sigillo confessionis, 722. N. circa hoc nec Papæ dispensationem admittunt, 722. 723. N. volunt sigillum hoc esse juris divini, 723. N. veteres Canonistæ tamen hæresin huic sigillo eximebant, 723. N. an crimen læsæ majestatis & conspiratio in vitam Regum & Principum eximi debeat huic sigillo, 723. N. sigillum altaris quid? 1012. 1013. N.

Signaculum) quomodo signaculum a signo differat, 619. N.

Signum) quomodo signum differat a signaculo, 619. N.

Simonia) Doctrina canonistarum parum coherens de Simonia, 233. N. Simoniaci ordinari non possunt, 359. T. & N. an primum falsum juris canonici in falso conceptu simoniæ querendum, 489. N. Simonia ex principiis rectæ rationis est quidem res vitiosa, non vero crimen, 1793. N. in quem finem jure canonico simonia ad crimina ecclesiastica relata sit, *ibid.* Simonia an crimen clericis proprium, 1795. N. Simoniæ vitium frequentissimum & inemendabile, 1809. N. quæstiones circa conceptum & moralitatem simoniæ separandæ, 1810. 1811. 1812. N. simonia seu venalitas sacerdotiorum ævera crimen politicum vel seculare est, 1811. N. arcanæ politica sub comparatione hujus crim-

eriminis cum facto Simonis Magi latencia, 1811. 1812. N. definitio Simoniae, 1809. 1813. 1814. 1815. T. & N. 1817. N. inter crimen Simonis Magi & Simoniam juris canonici esse discrimen satis ingens, 1815. N. 1816. 1817. 1818. *seq.* N. formale peccati Simonis nequaquam deprehenditur in crimine Simoniae juris canonici, 1817. *seq.* N. vera Simonia quid, 1817. N. Simonia juris canonici non est vera Simonia, 1817. *seq.* N. veram Simoniam consistere in malitiosa voluntate, 1818. 1819. N. unicum & simplex objectum Simoniae sunt dona spiritualia, 1819. N. quid sciendum sit de divisione Simoniae in unam, quae dona spiritualia, & alteram, quae beneficia vel numerata ecclesiastica ambit, 1819. N. an dona spiritualia per artes Simoniacas, ut dicitur, emi possint, 1820. 1821. *seq.* N. quis primum ex Patribus crimen ambitus intuitu officiorum ecclesiasticorum Simoniam appellaverit, 1827. 1828. N. quando hoc crimen nomine haereseos Simoniacae insignitum fuerit, 1829. N. origo & progressus termini Simoniae, 1829. N. causa vera confusi ambitus ecclesiastici cum facto Simonis Magi, 1829. 1830. N. Simonia an haeresis recte dicatur, 1830. 1831. 1832. 1833. 1834. 1835. N. impudentia mendacia & falsa miracula a Pontificis cum in finem excogitata, ut doctrinas suas de Simonia persuaderent laicis, 1832. 1833. N. de distinctione inter Simoniam quae jure divino, & inter eam, quae saltem jure ecclesiastico prohibita est, 1835. 1836. 1837. N. 1837. N. quem in finem haec distinctio excogitata sit a Canonistis 1838. N. an omne pactum sine consensu Papae de beneficio initium sit Simoniacum, 1836. N. an Papa possit Simoniam com-

mittere, *ibid.* conf. 1848. N. 1858. N. divisio Simoniae in mentalem & conventionalem, 1838. 1839. T. & N. an detur tertia species, scil. realis, 1838. N. cur triplex divisio Simoniae in mentalem, conventionalem & realem utilitate prorsus careat, 1818. 1819. N. mentalis Simonia jure pontificio pro crimine Simoniae non habetur, nec puniatur, 1838. 1839. N. bene tamen conventionalis, *ibid.* definitio Simoniae conventionalis, 1838. 1839. T. subdivisio Simoniae conventionalis, 1838. 1839. N. mentalis Simoniae definitio, 1839. N. quibus modis contrahatur Simonia, 1840. *seq.* T. & N. 1847. 1849. T. & N. triplex canonistarum pretium, quo Simonia contrahitur, 1840. N. Ius Pontificiorum in expositione Simoniae, 1845. 1846. N. Simonia hodierna ecclesiae Romanae intuitu redemptionis pallii, exactionis annaturum, &c. 1847. *seq.* N. facile ex principiis pontificiorum rationem excogitari posse, quae quis a vitio Simoniae se purgare possit, 1853. N. clericos non committere Simoniam, si pro absolutione, baptismo, & aliis actibus ministerialibus pecuniam accipiunt, 1853. 1854. N. Simonia est, si quis propter ordinationem, siue propter electionem pecuniam accipiat, 1856. T. & N. quomodo hoc intelligendum, 1856. N. Simonia commissa fuerit in consecratione, propter quam irrita ea fiat, num ex hoc etiam irrita fiat electio, 1857. N. Simoniae electus dicitur, etiam si eo ignorante quid datum vel promissum fuerit, 1857. T. & N. 1802. N. an circa electionem Simoniacae factam Episcopus dispensare possit, 1857. 1858. T. & N. 1802. N. num electio fiat Simoniacae, si quid in dispendium eligendi, vel hoc etiam reclamant

te, datum fuerit, 1859. T. & N. quo modo puniatur simonia, 1860. 1861. 1862. 1863. 1864. 1865. *seqq.* T. & N. ad quem spectet pecunia simoniace data, 1860. N. arcum politicum hic latens, *ibid.* simoniace ordinatus quis dicatur, 1862. N. simoniace ordinatus non statim est simoniacus, *ibid.* ordinatus potest esse non simoniacus & tamen ordinatus simoniace ordinari, 1863. N. in beneficiis non committitur simonia, 183. N. an parvuli, qui ecclesiam ex cupiditate parentum per pecuniam consecuti sunt, poena simoniae afficiendi sint, 1865. 1866. T. & N. an sine crimine simoniae quis reductus & provenus ecclesiasticos emere aut vendere possit, 1866. 1867. 1868. T. & N. quilibet accusare potest simoniacum, 1868. 1869. 1870. 1872. T. in quonam conveniat crimen simoniae s. ambitus ecclesiastici cum crimine laesae majestatis & aliis publicis criminibus, 1869. N. gravitas criminis simoniaci, 1868. 1869. *seqq.* T. & N. quale & quantum crimen Paschalis vocaverit simoniam, 1869. N. thesaurum criminum Gregorius Nazianzenus simoniam dixit, *ibid.* an, qui ipsi in reatu sunt, admittantur ad testimonium contra simoniacum, 1870. 1871. N. canones simplices presumptiones & probationem verosimilem sufficere volunt adversus simoniacum, 1870. N. officium simoniacorum audiri non debet, etiam ante condemnationem, 1872. N. simoniacus non potest celebrare missam, 1870. 1872. T. & N. ratio hujus, 1872. N. quibus dationibus simonia non inducatur, 1873. 1874. 1875. 1876. 1877. 1878. T. & N. varii praetextus, quibus simonia palliari solet, 1873. 1874. 1875. *seqq.* N. an etiam dona post or-

dinationem & electionem data ad simoniam seu ambitum ecclesiasticum referenda, 1874. 1875. *seqq.* N. qua ratione tot inventae fuerint artes, quibus fraus canonibus officiorum ecclesiasticorum nundinationes simoniacas vetantibus facta, 1877. N. num simonia sit, si quis dederit pecuniam non tanquam beneficii pretium sed tanquam motum ad conferendum, 1877. N. quid sentiendum sit de distinctione inter jus quæsitum & quærendum in quæstione, an per redemptionem vexationis circa beneficium aut aliud jus spirituale committatur simonia, 1878. N. an etiam jurisdictioni fori ecclesiastici sit materia simoniae vitio apta, 1879. N. an simonia sit, accipere pecuniam pro concedenda docendi licentia, 1880. 1881. *seqq.* T. & N. an simonia sit sacrilegium, 2014. N.

Simon Magus) arcana politica sub compactione criminis simoniae cum facto Simonis Magi latentia, 1811. 1812. N. inter crimen Simonis Magi & simoniam juris canonici esse ingens discrimen 1815. N. 1816. 1817. 1818. *seqq.* N. Fabulae de Simone Mago, 1815. N. hodie detectae, 1816. N. fatum Simonis Magi, 1816. N. formale peccati Simonis, 1817. N. Simon Magus primus haereticorum vocatur, 1830. N.

Societas) an simile de societate ad negotiorum sponsaliorum de futuro quadret, 808. N. cur in societate regulariter error personae impediatur contractum societatis, 870. N.

Sodomia) Sodomia sola inter delicta carnis contra naturam est humana, 2075. N. Autores, qui laudem hujus sodomici peccati scripserunt, 2075. 2076. N. quam ludificentur Moralistae detortis explicationibus decreta Pontificis contra

contra sodomiticum crimen, 2076. N. poena hujus criminis canonica, 2075. 2076. T.

Solvere] ad solvendum speciale mandatum *Solutio*] requiritur, 1339. N. exceptio solutionis non infert actionem live confessionem de numerato, 1470. 1471. N. *Solvendi potestas*] vide *claves cæli seu Ecclesiæ*.

Sors] fors vocatur judicium Dei, 996. N. quando contentio inter duas ecclesias matricis orta forte sit dirimenda, 996. T. Canonistæ non damnant sortes divinatorias, sed divinatorias, 996. N. 1987. N. fortis usum in electionibus ecclesiasticis in perpetuum prohibuit Honorius III. 1987. N. de variis sortibus per scripturam, 2000. N. sortium licitarum requisita, 2002. N.

Sortilegium] quando & qua occasione *Sortilegius*] tilegium ad crimen hæreseos relatum, 1978. 1979. N. questio Papæ Alexandro IV. mota, utrum ad forum inquisitionis sortilegium trahendum & utram id crimen sit, 1979. N. astutia Papæ Alexandri IV. in constitutione, quod inquisitores regulariter non debent cognoscere de sortilegiis & divinationibus, nisi hæresui superent manifeste, 1979. N. quando sortilegium sit crimen hæreseos, 1979. 1980. 1981. N. fortilegi quomodo distinguere soleant à Canonistis, 1980. N. Hodie inquisitores non ea tantum sortilegia ad suum tribunal trahunt, quæ manifeste hæresin sapiunt, sed etiam quæ tantum suspicionem aliquam præbent, 1981. N. qua occasione crimen sortilegii indistincte subiectum fuerit potestati Inquisitorum hæreticæ pravitatis, 1981. - 1985. N. fortilegi qui sint, 1986. 1987. T. & N. Magi, sagæ, venefici, subinde communis sortilegorum nomine exprimuntur,

1986. 1987. N. quomodo puniendi sint fortilegi, 2000. - 2003. T. & N.

Spado] Jure civili spado, qui castratus non est, potest matrimonium contrahere, 901. N. Juris canonici diversa hac de re decreta & sententiæ, *ibid.*

Spectaculum] spectaculorum scopus apud Ethnicos, 167. *seqq.* N. averlatio primorum Christianorum à spectaculis, 168. N. prohibitiones, ne clerici spectaculis intersint, *ibid.* an is, qui in scena luserit, promoveri queat, 377. T. an illi, qui in scena ludunt, furentibus sint similes dicendi, 377. N.

Spectrum] cur in sepulchris daemones & spectra versari dicantur, 1088. N. fabulæ de spectris in sepulchris versantibus, 1088. N.

Spiritualis] Lusus Canonistarum in voce *spiritualitas*] spiritualitatis, 589. N. de spiritualitate matrimonii & causarum matrimonialium, vide *Conjugium, causa*. Genuinus conceptus negotii & rei spiritualis, 1258. N.

Spirituales persone] vide *Persona*.

Spirituales res] vide *res spirituales*.

Spiritus] de variis acceptionibus vocis spiritus, 589. N.

Spoliatus] Causæ spoliæ an ad forum ecclesiasticum pertineant, 1263. N. ad instantiam spoliatoris citatus num comparere teneatur, 1417. 1418. T. & N. spoliatus exceptionem spoliæ opponens non teneret respondere antequam sit restitutus, 1464. 1465. T. & N. cur exceptionem spoliæ obijciat certum tempus, intra quod restitutionem petere necesse habeat, præsigi debeat, 1466. 1467. T. & N. de spolio aliquem conveniens non potest reconveniri, nisi super spolio, 1481. 1482. T. reconventio ex spolio circa eandem rem an locum habeat, 1482. 1483. N. quibus casibus

cum

eum locum habere Petrus Friderus velit, *ibid.* qui refutatur, *ibid.* spoliatus est ante omnia & quoad omnia restituendus, 1484. 1485. 1488. T. tempus restituendi spoliatus cujus in *c. redintegranda* mentio injicitur, quomodo intelligendum sit, 1484. N. item, quid dictus canon per quascunque injustas causas intelligat, *ibid.* contra quos remedium ex *can. redintegranda* spoliatis derur, 1485. N. an adversus possessorem tertium singularem sive malæ fidei sive bonæ fidei sit possessor 1485. 1486. N. an spoliato sacerdoti, corpore mortui jam sepulto remedium ex *can. redintegranda* competat, 1486. N. an necesse sit ut probeatur actus spoliationis, ex remedio d. canonis, *ibid.* protractio litium in remedio ex *canone redintegranda* spoliatis concessio, 1487. N. quomodo spoliatus in fructibus restituendus sit. 1488. T. & N. plenissime & omnia in sua natura restituenda sunt spoliato, 1488. T. & N. de spolio per modum reconventionis & actionis item per modum exceptionis proposito, 1488. 1489. 1490. T. & N. quid petere debeant advocati de spolio excipientes, 1489. 1490. N. tribus casibus quis intelligitur spoliatus a iudice, 1490. 1491. T. & N. qui mandavit spoliari, aut spolum suo nomine ratum habuit, vel spoliatori scienter successit in vitium, spoliatus intelligitur, 1491. T. & N. renuntiatio facta post spolum non impedit spoliari restitutionem 1492. 1493. T. quibus casibus spoliatus ante omnia non restituitur. 1493. 1494. - 1500. T. & N. potest quandoquo ex spolio restitutio peti ejus, quod quis de jure possidere nequit, 1495. N. exempla hujus. *ibid.*

nun spoliatus super possessorio audiendus sit, petitorio suspenso, quod ante ingressus erat. 1500. 1501. T. & N.

Sponsa) Cur nullus consanguineorum *sponsus* alterum ex pure desponsatis, matrimonio sibi jungere possit, 798. T. & N. sponsalia juris Romani non fiebant inter sponsum & sponsam, sed inter sponsum, & qui sponsam in potestate habebant, 806. N. in sponsalibus juris canonici mutua promissio intercedit inter sponsum & sponsam, 807. N. si sponsa fornicata fuerit, dissolvuntur sponsalia, 825. 826. T. quomodo hoc limitandum sit, 826. 827. N. utrum propter sponsi etiam fornicationem præcedentem solvantur sponsalia, 827. 828. N. non debere quicquam esse licitum sponso, quod sponsæ æquæ non liceat, 827. N. jure canonico, uti scortatio sponsæ præcedens, etiam ignota sponsa, huic juranti non prodest, ad necessitatem a sponsalibus, ita nec scortatio sponsi sponsæ prodest, 827. 828. N. de absentia sponsi sponsam deferentis, 830. 831. N. sponsam, virginitate orbatam, posse repudiari, vid. *Virginitas*, an etiam sponsus repudiari possit, si ante nuptias cum alia concubuerit, 865. N.

Sponsalia) an sponsalia ex mente canonistarum considerata sint sacramentum, 790. N. quid sint & unde sponsalia, 791. T. an ibi definiantur sponsalia de presenti. 791. N. Jus Canonicum ignorat sponsalia de presenti distincta ab ipso matrimonio, 791. 792. N. definitionem Lancellotti evertere distinctionem canonistarum inter sponsalia de presenti & de futuro, 792. N. quibus modis sponsalia contrahantur, 792. 793. T. consensu absolvi sponsalia, 793. N. an & quare-
nus

nus annuli traditio faciat sponsalia, 793. 794. N. de sponsalibus inter impuberes, 795. T. & N. quando militia dicatur supplere ætatem in materia sponsaliorum, 796. N. cur verba sponsaliorum ab impuberibus fæctorum, licet in præsens matrimonium sonent, juris interpretatione in sponsalia de futuro resolvantur, 796. T. & N. cur pubertati proximorum sponsalia consensu solo perficiantur, 795. N. 797. N. quomodo pure sponsalia contrahantur, 798. T. cur nullus consanguineorum alterum ex pure desponsatis matrimonio sibi jungere possit, 798. T. & N. an dispensari possit in hoc casu, *ibid.* N. quibus pœnis ii, qui pure sponsalia contraxerunt, ad consummandum matrimonium compelli possint, 799. T. & N. de quibus sponsalibus hoc intelligendum, 799. N. an sponsalia de futuro nexum indissolubilem inducant, ut partes ad promissum conjugium cogi possint, 799. N. quid sint sponsalia in diem, 799. T. an & quatenus dies adjecta sponsalibus liberet ab obligatione matrimonii consummandi, 799. T. & N. 800. N. quæ sint sponsalia sub conditione celebrata, 800. T. an conditio: *ego te in uxorem accipiam, si census mihi dederis*, in celebratione sponsaliorum pro non adjecta habenda sit, 800. T. & N. consensus de presenti non purificat sponsalia sub conditione paterni consensus celebrata, nisi hic simul accefferit, 800. N. cur conditiones impossibiles & turpes adjectæ sponsalibus pro non adjectis habeantur, 801. T. & N. quam gravis sit pœna, coercere sponsalia contrahentes sub conditione impossibili vel turpi, ut cogantur matrimonium consummare, 802. N. dispositio juris canonici de conditionibus

impossibilibus & turpibus in materia sponsaliorum an cohereat & usum habeat, *ibid.* conditiones, quæ non turpes solum, sed & contra substantiam & naturam conjugii sunt, vitiant sponsalia, 802. 803. T. & N. an favor matrimonii tantus sit aut esse debeat, ut proinde sponsalia sub conditione turpi celebrata sustinere possit, 802. 803. N. sponsalia facta inter infantes & cum infante nullius sunt momenti & roboris, 795. N. 803. T. & N. cur infantum sponsalia invalida sint, 803. N. an sola cohabitatio sponsalia facere aut ex nullis valida reddere possit, 804. T. & N. an, si infantes post septennium simul jaceant, vel se osculentur ut sponsi, alter alterius domum petat, vel mittat munuscula à sponsis mitti solita, &c. hæc facta validum consensum infantilem reddunt, 804. N. an, si cum nondum septenni puella copule nixus intercesserit, sponsalia valida fiant, 804. T. & N. an sponsalia mutuo iterum consensu dissolvi possint, 805. 806. T. & N. 809. N. 823. T. & N. differentia genuina inter sponsalia juris canonici & juris Justiniani, 806. *figg.* N. an distinctio in sponsalia de presenti & de futuro utrique huic juri sit communis, *ibid.* cur jure Romano non data fuerit actio ad consummanda sponsalia sed ad interesse pecuniarium, *ibid.* in sponsalibus juris canonici mutua promissio intercedit inter sponsum & sponsam, nec actio inde conceditur ad interesse pecuniarium, 807. N. an ex sponsalibus juris canonici detur actio ad cogendos invitos, ut sponsiones ratihabeant & matrimonium consumment, 807. N. Juris canonici sponsalia de futuro natura sua meros esse tractatus de futuris nuptiis, 807. N. an simile de societate ad negotium

tium sponsaliorum de futuro quadret, 808. N. simile de pacto emendi & vendendi optime quadrat ad naturam & negotium sponsaliorum, 808. N. Pœnitentia in sponsalibus ex ipsa negotii natura locum habet, 808. 809. N. an licita sit recessio a sponsalibus, etiam si unus saltem recedere velit, 809. N. si sponsalia inter impuberes celebrata, & alter horum reclamet, non est audiendus antequam ad annos matrimoniis aptos pervenerit, 806. 807. 810. 7. ratio hujus, 810. N. an, si uterque impubes contraxerit sponsalia, alteruter eorum, si vult resilire, quum ad annos pubertatis pervenerit, alterius pubertatem expectare debeat, 810. N. Insuper est, sponsalia contractum esse ultro citroque obligatorium, ut canonice volunt, 810. 811. N. de sponsalibus coacte cum impubere contractis, 811. T. & N. quales metus sponsalia reddat invalida, 811. N. si sponsalia contracta a parentibus pro liberis, horum consensus requiritur, 812. T. & N. juris civilis de hoc consensu liberorum in sponsalibus dispositio, 812. N. an in sponsalibus a parentibus factis tacitus liberorum consensus sufficiat, 812. T. & N. an, si absentes fuerint filii tempore sponsaliorum, ad eorum consensum colligendum sufficiat, de sponstationem parentum competentiam habuisse, 813. T. & N. dura constitutio juris canonici, patrem posse sponsalia contrahere pro impubere & hunc matrimonio tradere ita, ut si pervenerit ad perfectam ætatem, omnino hoc adimplere debeat, 813. N. quomodo sponsalia ipso jure dissolvantur, 814. T. Sponsalia de presenti præferuntur sponsalibus de futuro, 814. 815. T. & N. Etiam ex mente Ziegleri sponsalia juris canonici meri sunt tractatus,

815. N. per copulam carnalem sponsalia de futuro transeunt in ipsum matrimonium, 815. N. sponsalia de presenti vere conjugium sunt, 815. 816. N. sponsalia de futuro etiam jurata dissolvuntur per alia sponsalia de presenti, 815. T. & N. 816. N. an & cur puniendi, qui a sponsalibus de futuro juratis recedunt, 816. T. & N. matrimonium per sponsalia de presenti contractum per secundum matrimonium, etiam copula carnali secuta, non tollitur, 816. T. & N. subsistunt tamen sponsalia de presenti posteriora, si prior sponsalia nolit cum adultero matrimonium consummare, 816. N. suscepto ordine & statu monachali dissolvuntur sponsalia, 820. 821. T. quid fit is, qui statum clericalem eligit, jurejurando ante se obligaverit, se certam mulierem in uxorem ducturum, 820. T. & N. 821. T. & N. quando affinitate dissolvantur sponsalia, 822. T. & N. an & quatenus fama sola, quod quis sponsæ propinquam cognoverit, dirimantur sponsalia, 822. T. & N. quomodo facto hominis sponsalia dissolvantur, 822. 823. T. & N. an ad dissolutionem sponsaliorum per factum hominis sententia judicis requiratur, 822. N. an etiam alterutrus facto dissolvi sponsalia possunt, 823. N. pœnas sponsalibus non debere adjici, 823. T. nosstrates, qui pœnas in sponsalibus admittunt, magis pœnant, quam ipsum jus canonicum, 825. N. an & cur interdum tantum canonico liceat unius tantum dissensu recedere a sponsalibus, 825. T. & N. an facilius rumpantur sponsalia de presenti seu matrimonium contractum quam consummatum, 828. N. de dissolutione sponsaliorum per spirituales fornicationem & an hæc sit sufficiens

causa dissolvendi sponsalia, 829. 830. T. & N. si sponsa fornicata fuerit ante sponsalia, dissolvuntur sponsalia, 825. 826. T. quomodo hoc limitandum, 826. 827. N. utrum etiam propter sponsi præcedentem fornicationem solvenda sint sponsalia, 827. 828. N. propter fornicationem sponsalia subsequenter datur recessio a sponsalibus, 826. 828. T. de dissolvendis sponsalibus ob migrationem sponsi ad remotas regiones, 830. 831. T. & N. de casu hoc absentiae quam intricate disputant doctores 830. 831. N. quomodo lepra vel simili morbo dissolvantur sponsalia, 831. 832. T. & N. perperam apud nos sponsalia de presenti a matrimonio ipso feceruntur & sponsalia de futuro etiam creduntur esse obligatoria 841. N. verborum conceptionis sponsalia de presenti exprimentium, 841. T. an sub verbis similibus consensum de presenti in sponsalibus exprimentibus Lancellottus grammaticè similia verba an vero moraliter talia intelligat 842. N. Censura Ziegleri & Lutheri circa sponsalia de presenti & de futuro rejicitur 842. 843. N. verba prolata in sponsalibus accipienda esse secundum communem loquendi usum 843. 844. T. & N. an is qui nomen mentitus est & sub eo sponsalia cum aliqua ex dolo celebravit ut concubitus silem impetraret ab ea, in matrimonium consenserit & adigendum sit ad cohabitationem, 855. 856. 857. 858. T. & N. Sponsalia de futuro non posse dissolvi per alia sponsalia de futuro, 858. N. an indistincte sponsalia de futuro explicanda sint de sponsalibus conditionalis, 873. N. an conditio pendente liceat a sponsalibus recedere, 873. 874. N. an affinitas per sponsalia iam contrahatur, 925. 926.

N. de clandestinis & publicis sponsalibus, vid. *Clandestinus* an valeat transactio contra sponsalia de presenti, 1397. 1398. N. an & quatenus in causa sponsaliorum compromittere liceat, 1407. 1408. N.

sponsor) vide *Patrinus*.

Spuria) an spurius possit in Episcopum *spurius*) eligi, 89. 90. N. an dotatio filiarum spuriarum clericorum iusta causa sit alienationis bonorum ecclesiæ, 1170. N.

Sputum) de sputo, quo nares & aures baptizandorum tangi solebant, 660. N.

Status) abusus circa asyla iis quaesita, qui ad statuas Principum confugiunt, 1039. 1040. N.

Stipulatio) de iure canonico stipulationum nullus est usus, 1401. N. pacta simplicia hodie vim stipulationis habent, 1402. N.

Striges) Fabula de secta Lamiarum & Strigum, in Italia orta, & de pacto huius sectæ cum diabolo, 1983. N.

Studiofus) monita circa pietatem studiosi theologiæ, 93. 94. N. an ethnicos legisse autores cum deceat, 94. N. reprehenditur contemptus literarum humaniorum & philosophiæ in studiosis theologiæ, 94. N. Studiosi omnium facultatum clerici olim dicti, horumque privilegiis certo intuitu gavisi sunt, 1174. N.

Stuprator) Differentia stupratoris a meretrici, 366. 828. 829. N. stupratam.

Stuprum) qui ducit, a sacro ministerio, arcetur, *ibid.* multum differunt apud Hebræos, Græcos & Romanos stuprum, scortatio, adulterium, concubitus 826. N. quam incondite hæc a patribus cæperint promiscue usurpari, *ibid.* an omnis concubitus extra matrimonium sit fornicatio & adulterium, *ibid.*

an repudio locus sit, si quis ex errore vi stupratam duxerit, 864. N. an repudio locus sit, in hoc casu, licet vi stuprata se expresse pro virgine non venditaverit, *ibid.* stuprum virginis aut viduæ honeste viventis apud Hebræos non fuit crimen, 1712. N. quæ pœna sit stuprantis mulierem honeste viventem, 2077. T. stuprum an etiam in viduam committatur, 2077. N. definitio stupri, 2077. N. an non æque in uxorem duci debeat vidua, atque virgo stuprata, 2077. T. & N. constitutio Saxonica inter stupratam viduam & virginem nullum facit discrimen, 2077. N. pœna stuprantis seu deslorantis virginem, 2077. 2078. *seq.* T. & N. generalis consuetudo, qua receptum est, ut stuprator aut ducat aut doret stupratam, disiunctive an copulative intelligenda sit, 2078. N. 2079. N. origo alternative huius explicationis, 2079. N. stuprata virgini, quam pater stupratori in uxorem dare reunit, dos danda est, 2078. 2079. T. & N. idem est, si stuprator eam uxorem habere impediatur legibus, *ibid.* num stuprata, si ea nolit stupratori nubere, adhuc sit constituenda dos, 2078. N. quantitas dotis stupratæ constituendæ, 2079. N. pœna stupratoris corruptam virginem ducere in uxorem renuentis, 2079. T. & N.

Subdiaconus) cur & quando introducti sint subdiaconi, 288. N. an subdiaconi inter sacros ordines olim relati, 289. N. cur olim inter sacros ordines non relati, 290. N. quando subdiaconis continentia imperata, 291. N. quo tempore permissum, ut subdiaconi in Episcopos eligi potuerint, 292. N. an apud nos dentur subdiaconi, 292. N. de officio subdiaconorum, 292. 293. T. & N. de ætate subdiaconi, 295. N. quo ritu ordinetur subdiaconus 1925. N. subdiaconus non

proprie sacerdos sed tantum in sacris dicitur esse, 1965. N. an subdiaconatus sit sacramentum, non conveniunt canonistæ, 1966. N.

Subditus) contra ius divinum & naturale est, ut subditi propter delictum domini puniantur, 2262. N.

Subsidium) Subsidium charitativum, vide *Charitas*.

Substitutio) ad substituendum & revocandum substituere) dum substitutum speciale mandatum requiritur, 1339. N. num procurator possit substituere, 1341. 1342. T. & N. quando in Saxonia admittatur substitutus procurator, 1341. Substitutus procurator, de rato cavere debet non ex persona domini, ad quem tota causa spectat, sed ex persona substituentis, 1342. N. de revocatione substituti procuratoris, 1364. 1365. T. & N. substitutus procuratoris jurare etiam tenetur, 1523. N.

Suffragium) vide *Votum*.

Summarius) causæ summariæ quæ sint, vide *causa*. Processus summarius, vide *Processus*.

Superbia) de subtili spiritali superbia, 156. 157. N.

Supplicatio) Supplicatio quid sit, 1675. 1676. N. quomodo differat ab appellatione, 1676. N. intra decem dies post sententiam offerenda est supplicatio, 1676. T. quando supplicatio etiam post illud decendum offerri possit, 1676. N. forma supplicationis in processu excommunicationis contra bestias, 2189. N.

Supranaturalis) causa supranaturalis quæ, 2126. N. effectus supranaturalis quis, 2126. N.

Surdus) an & quatenus surdi sint baptizandi, 649. T. & N. an & quales surdi matrimonium contrahere possint, 841. T. & N.

Susceptor) vide *Patrinus*.

Suspe-

Suspectus) Differentia iuris civilis & cano-
suspicio) nici circa reculationem sus-
 pecti iudicis, 1311. 1312. N. qui
 suspectus est, non definit esse iudex,
 nisi recusetur, 1311. N. iudicem recu-
 satum suspectum interrogare de causa
 suspicionis posse, sed non posse. si ea
 fuerit criminosa, 1312. N. intestatio-
 nibus excipiendis etiam minima causa
 iudicem facit suspectum, 1312. N. regu-
 la de suspecto iudice, *ibid.* minor suspi-
 cio sufficit in iudice quam teste, ad il-
 lum recusandum, 1312. N. non pauper-
 tas sed egestas facit suspectos testes, 945.
 N. advocatus in eadem causa potest ut
 iudex suspectus recusari, 1313. N. an
 litigantium hospes etiam ut suspectus
 iudex recusari possit, 1313. N. an suffi-
 ciens causa sit reddendi iudicem suspec-
 tum, si ab eodem pars in alia causa ap-
 pellaverit, 1313. 1314. T. & N. quo-
 modo causa suspicionis cognoscatur &
 expediatur, 1314. 1315. T. quomodo
 iure civili hoc fiat, 1315. N. suspicio
 num differat a presumptione, 1591. N.
 1945. N. suspicio vehemens aut levis
 quanam sit in causa hæreseos, 1945. N.
 quantum arcanum politicum hic lateat,
 1945. N. doctrina de suspitione hære-
 seos a canonistis distinctionibus multis
 intricatissima reddita est, 1945. N.
 triplex dicitur esse suspicio in causa hæ-
 reseos, 1945. N. quanam sit levis suspi-
 cio hæreseos, 1945. N. quanam vehem-
 ens, 1946. N. quanam violenta 1948.
 N.

Suspensio] an suspensus possit interesse e-
suspensus] lectioni, 77. T. rejicitur di-
 stinctio inter suspensionem factam per
 solam canonis dispositionem, & per
 sententiam iudicis, 77. N. de suspensio-
 ne in patibulo vide *patibulum*. Cause
 de suspensione clericorum perhibentur

ad forum ecclesiasticum pertinere, 1265.
 N. an suspensio & interdictum sint
 censura seu pænæ spirituales an vero
 externæ & politice, 2133. 2134. N.
 2274. N. suspensionis definitio, 2268.
 N. suspendere quid, *ibid.* suspensio
 alia est canonis, alia iudicis, 2268.
 2269. T. suspensio canonis quid, 2269.
 T. ut plurimum suspensio fieri solet
 ad tempus aliquod præfinitum, 2269.
 N. suspensio quandoque pænæ, quan-
 doque censura est, *ibid.* suspensio quid
 Canonistis dicatur, 2269. N. an hæc
 in primitiva ecclesia in usu fuerit,
 2269. N. de origine suspensionis, 2269.
 2270. N. suspensio, quæ sit in perpetuum,
 parum distat a degradatione, 2269. N.
 2270. N. de suspensione clericorum
 propter notoriam fornicationem, 2271.
 2272. N. cause suspensionis canonis,
 2269. 2270. 2271. 2272. 2273. T. & N.
 proximus effectus suspensionis, 2273. N.
 suspensio non virtute clavium ligat, sed
 est pænæ externa, 2274. N. quatenus
 vitari debeat suspensus, 2274. N. sus-
 pensio iudicis quæ sit, 2274. T. sus-
 pensionem iudicis præcedere debet moni-
 tio, 2274. N. suspensio clericos tan-
 tum attingere potest, 2275. N. suspen-
 sionis & excommunicationis itemque
 interdicti differentia, 2274. 2275. T.
 2275. N. an etiam laici suspendi pos-
 sint, 2275. N. Episcopi & superiores
 sententiam suspensionis ipso iure non
 incurrunt, nisi de iis expressa mentio
 habeatur, 2277. 2278. T.

Symbolum) Cleri symbola fidei infinitis
 modis variasse, 1893. N. terminos hæ-
 reseos & hæreticorum pro diversitate
 symbolorum variare, *ibid.*

Syndicus) definitio syndici, 1325. T. an
 cogi possit universitas litigatura, ut syn-
 dicum constituat, 1325. N. quomodo

Syndicus constituatur, 1326. *N. renissiv.* Syndicis pluribus constitutis potestas in solidum data hodie adhuc creditur, 1336. *N.* Et Syndici jurare tenentur, 1523. *T.*

Synodaticum) vide *cathedraticum*.

T*Aberna cerevisiaria*) De clericis tabernas exercentibus, 175. 176. *N.* 178. *N.* an & quatenus clerici possint tabernas cerevisiarias exercere, 178. *N.*

Tabula) quod in defectu altaris, non nisi in sacra tabula administrare liceat, 993. *T.* quam superfluum hoc sit, 993. *N.* plures superstitiones circa sacramentum, *ibid.*

Tacens) In negotiis ubi leges ex-
Taciturnitas) pressum consensum requirunt tacens non habetur pro consentiente, 1370. *N.* Tacens obligatur & pro consentiente habetur, quando actus potest a tacente impediri contradicendo, 1370. *N.*

Talis) quid de poena talionis accusatoris, qui non probavit objecta, sentiendum, 144. *N.* poena talionis hodie a foris recessit, 1703. *N.*

Templum) vide *Ecclesia*.

Temporales res) vide *res temporales*.

Tempus) ubi iurisdictio mandata est ad tempus, tempus istud non litigantium neque delegati sed ipsius mandantis causa creditur adjectum, ut adeo præter hujus voluntatem prorogari illud nequeat, 1309. 1310. *N.* de tempore & terminis citationum, 1420. 1421. *N.* melior est conditio ecclesiæ quam minoris quoad institutionem adversus lapsum temporis, 1672. *N.*

Tentorium) in itinere licet celebrare sub dolo item in tentoriis, 993. *T. & N.* Constantinus M. in tentoriis sacris celebrari consuevit, 993. *N.*

Terminus) terminus probatorius in Saxo-

nia est sex septimanarum & trium dierum, 1302. *N.* lapsu termini expressi expirat delegatio, 1309. 1310. *T. & N.* an & quatenus termini lapsu expiret compromissum, 1409. *T. & N.* utrum computari debeat dies assignationis vel notificationis aut insinuationis ad id, ut ab exceptione termini angustii excludatur citatus, 1420. 1421. *N.* qui terminus sit citationis in Saxonia, 1420. *N.* alia de terminis citationum, *ibid.* an dies termini computandus sit in termino, 1421. *N.* num quid citatio valeat sine omni temporis & termini adjectione, 1420. *N.* citatio quæ terminum nimis angustum continet, illas habet vires, ut citatus in expensis condemnari queat, 1421. *N.* an & quatenus iudici relinquatur facultas dilatandi aut coarctandi terminum, 1425. *N.* terminus opponendi exceptiones dilatorias quis sit, 1453. *N.* laudatur praxis, juxta quam intra terminum probatorium instrumenta sunt producenda, 1572. 1573. *N.* jure canonico terminus probatorius non est determinatus, 1572. *N.* terminus proseguendæ & finiendæ appellationis, 1655. 1656. 1657. *T. & N.*

Territorium) an & quatenus citatus in alieno territorio comparere teneatur, 1418. *T. & N.* quomodo pars in alieno territorio citanda, 1418. 1419. *N.*

Tertius) matrimonium quod neque conjugum delictum continet, neque cuiuspiam ob id dissolvi interfit, præterquam ipsorum conjugum, a nullo tertio accusari potest, 942. 943. *T. & N.* Jus tertii non potest ab alio opponi, si ipse tertius nunquam ea de re fuerit conquestus, 943. *N.* casus in quo tertius possit matrimonium accusare, etiam si illud delictum non continet, *ibid.*

Testamenti factio num in materia testa-
Testamentum mentaria juris civilis
 ob favorem testamentorum, an vero in
 poenam testatorum conditiones turpes
 & impossibiles adjectæ, heredis institu-
 tionem & legatum non viciunt, 801.
 802. N. an poena hac testatorum sit in-
 iqua, *ibid.* Testamenti factio an sit iu-
 ria naturæ, 1081. N. de testamenti
 factioe filii familias, 1095. N. quam
 hic jus civile & canonicum ab invicem
 discedant, *ibid.* arcana acquisitionis cler-
 icalis per testamenta & ceteras volun-
 tates ultimas, 1095. 1096. 1097. N.
 qui facile inclinent, qui non, ad con-
 dendas ultimas voluntates, 1095. 1096.
N. nemo sine observatione legum po-
 test condere testamentum, 1123. N.
 nemo in suo testamento cavere potest,
 ne leges in eo locum habeant, 1123.
 1124. N. super bonis sacerdoti intui-
 tu Ecclesiæ quæsitis testamentum ille fa-
 cere nequit, 1196. 1197. *T.* praxis
 contraria, 1197. N. de potestate exe-
 quendi testamenta defunctorum Episco-
 pis competere, 1196. *N.* an hæc po-
 testas de solis testamentis ad pias cau-
 sas factis intelligenda sit, 1196. 1197.
N. Historia de testamentis clericorum
 super fructibus ex beneficio ipsis quæ-
 sitis, 1197. 1198. 1199. *N.* de quibus
 bonis acquisitis clerici possint testari,
 1203. *T. & N.* an minister ecclesiæ qui
 ad confirmandam ultimam voluntatem
 se obtulit & solennia testamentorum ne-
 glexit, partibus ad interesse teneatur,
 1349. *N.* an testamenta usurariorum va-
 leant, 2037. *N.*

Testimonium an pro matrimonio sufficiat
Testis unus testis & semiplena pro-
 batio, 932. *N.* Testimonium ejus qui di-
 sta in confessione revelat, nil quicquam
 operatur, 721. *N.* Testimonium vici-

niz vid. *vicinia*, quando nullis adhibitis
 testibus inter partes sui juris contra-
 huntur sponsalia, clandestina in sensu
 stricto audiunt 933. *N.* late sponsalia
 clandestina dicuntur, quando a liberis
 sine consensu parentum celebrantur, ut
 maxime plurimi adhibeantur testes *ibid.*
 In criminalibus causis & contractibus,
 an & quatenus valeat testimonium Pa-
 rentum contra liberos & vicissim, 944.
T. & N. speciale est, quod testimonium
 Parentum contra liberos, & contra va-
 leat, 944. 945. *T. & N.* ratio hujus
 favore matrimonii tanquam absurda
 rejicitur, 945. *N.* an testimonium Pa-
 rentum contra liberos & liberorum
 contra Parentes probationem omni ex-
 ceptione majorem pariat, 944. *N.* ju-
 dicis arbitrio committendum qui dis-
 cipiat utrum testes ejusmodi sint, qui
 lucri causa ad facinus quodvis proci-
 ves & prompti videantur 945. *N.* Non
 paupertas sed egestas facit suspectos te-
 stes, *ibid.* quales testes & quid hi iura-
 re teneantur super consanguinitate, 945.
 946. *T.* minor suspicio sufficit in iudi-
 ce quam teste, ad recusandum eum ut
 suspectum, 1312. *N.* an Notarii testi-
 monium alterius non Notarii deposi-
 tionem antefereendum, 1412. *N.* exceptiones
 contra testes peremptorias naturam
 sapiunt, 1467. *T.* an & quatenus testis
 cui crimen obicitur, a ferendo testimo-
 nio repelli debeat, 1468. *T. & N.* an &
 qualis poena testi, cui crimen obicitur
 convicto & confessio infligenda sit, 1468.
T. & N. 1490. *N.* Testis infamis con-
 tra pariter infamem admittitur, 1469.
N. in accusationibus tamen relicere li-
 cet testem, qui de eodem crimine
 damnatus est, 1469. *N.* testes ante li-
 tem contestatam recipi non possunt,
 1502.

INDEX

1502. T. & N. quo casu tamen ante litem contestatam possint recipi testes, 1513. 1514. N. quomodo in criminalibus ex parte accusatoris & ex parte accusati testes ad perpetuam rei memoriam sint examinandi, 1514. N. qui testes examinavit ad perpetuam rei memoriam, debet intra annum vel convenire adversarium, vel examen denunciare, 1514. 1515. T. & N. reus citandus est ad videndum iurare testes, 1544. 1545. T. & N. rationes huius, 1545. N. cur partes in examine testium non debeant esse presentes, 1545. N. protractio litium exinde sine iusta causa orta, 1545. N. testi iniurato non creditur, 1545. 1546. T. & N. testis iurare debet ante examen, 1546. N. iuramenti necessitas in perhibendo testimonio, non est absoluta, nec præ moribus aliorum commendanda, 1546. 1547. N. quando illud originem sumserit, ut testibus non iuratis non crederetur, 1546. 1547. N. olim testes post dicta testimonia iuramenta præstiterunt, 1546. N. an lege divina constitutum sit ut testes iurent, *ibid.* clerici etiam in testimonium vocati iurare debent, 1547. N. iudex non obstante remissione partis potest testi adhuc iuramentum deferre, 1547. N. quibus poenis testes iurare recusantes cogi ad hoc debeant, 1547. 1548. T. & N. testes, etsi iuraverint, se nolle testimonium dicere, nihilominus ad hoc cogi possunt, 1548. N. quomodo testes examinandi, 1548. 1551. *seq.* T. & N. quot testes probent, 1548. T. & N. quando unus sufficiat, 1548. 1549. N. nec tamen unus plene probat, 1549. N. an Pontifex solus possit plene probare, *ibid.* Clericus, itemque iudex, quatenus plene probet, 1549. N. unus testis plene et-

iam probat in causa peccati secundum ius canonicum, & quam hic exorbitans Pontificii, 1550. N. Quod in foris Protestantium non receptum, *ibid.* an in scriptis testi liceat deponere, 1551. N. quo vultu, qua constantia sit testis, diligenter animadvertat iudex, 1552. T. & N. querela de imprudentia iudicum hodiernorum in examinandis testibus, 1552. 1553. N. ob quas causas iudex aliis examen testium qui in iudicium venire nequeunt, committere possit & teneatur, 1553. T. & N. productio testium sumptibus producentis fieri debet, 1553. N. testes conditione, natura, & vita censentur, 1553. 1554. T. an servi & hodierni famuli possint esse testes, 1554. T. & N. fœminæ an testes esse possint, 1554. 1555. N. fœminæ non sunt in iudicium trahendæ testimoni ferendi causa, sed ad eas mittendus est tabellio, 1555. T. Testis mala vitæ caret fide, 1556. T. scortator non est idoneus testis, 1556. N. num clerici possint esse testes in negotio proprio ecclesiæ, 1556. T. & N. an & quatenus personæ singulares in causa suæ universitatis possint esse testes, *ibid.* num monachi possint esse testes, 1559. T. & N. testimonia Christianorum contra Judæos admittuntur, 1557. T. iudæi, pagani, infideles, hæretici contra Christianum testes esse nequeunt, 1557. 1558. 1559. T. absurda ratio Canonistarum, cur Judæi & pagani contra Christianum non sint producendi testes, 1558. 1559. N. num testimonium Judæi pro Christiano contra Christianum valeat, 1558. N. Jure Saxonico Judæus contra Christianum testis esse non prohibetur, 1558. N. inter protestantes hæretici non possunt repelli a testimonio dicendo, 1559. N. arcum politicum, quod laici quoque con-

contra clericos non possunt esse testes in causa criminali, 1557. 1558. N. testimonium heretici admittit ius civile in contractibus & ultimis voluntatibus 1559. N. an infames possunt esse testes, 1559. N. criminofus, qui in crimine perseverat, neque in civili neque criminali causa testis esse potest, 1560. T. de crimine emendatus, potest in causa civili, vel, cum civiliter de crimine agitur, testis esse, nisi sit infamis vel periurii reus, *ibid.* in criminali questione confessus vel convictus de crimine non potest esse testis, *ibid.* ex quo tempore testimonium qualitas & habilitas æstimanda, 1561. N. domestici non possunt esse testes, 1561. 1562. T. & N. num possit quis esse testis in causa, in qua fuit advocatus, vel procurator, 1562. T. & N. testimonium eius qui integer deposuit, ex post facto infringi nequit, 1561. T. quæ dilationes ad productionem testimonii concedantur, 1563. T. 1564. T. & N. cur quarta dilatio prævio juramento dari debeat, 1563. N. Jure novo Imperii constitutum ut tertia dilatio ad producendum testes non aliter, quam cum solennitate legali indulgeatur 1563. N. aperta litium protractio per irrationales concessionem dilationum ad producendos testes 1564. N. num iudex quem in testem produci necessarium est, removendus & alius in ejus locum substituendus sit, 1564. 1565. T. & N. an differentia constituenda inter productionem testimonii ad perpetuam rei memoriam, quæ sit a reo, & inter illam quæ sit ab actore, 1565. 1566. N. an post publicata dicta testimonii, alii produci possint, 1566. 1567. T. & N. casus, quibus etiam post dicta attestata audiri

adhuc possunt testes, 1567. N. *remissive*. quomodo & quo tempore contra testes excipi possit. 1568. 1569. T. & N. in camera etiam post publicationem rotuli tam contra dicta, quam contra personas testimonii exceptiones admittuntur, 1568. N. num quis testem, quem post publicationem rescellit, cum postea pro se possit producere, 1569. N. testes primos secundi revocare possunt, & secundos tertii, tertias autem refutare permissum non est 1569. T. & N. testimonium productio favorabilis est, impugnatio eorum odiosa, 1569. N. iudex usque ad sententiam testes examinare, alios recipere & depositiones rimari potest, 1570. T. & N. testis confessum se corrigens, num reprobari possit, 1571. T. & N. num interrogatoria vitient examen testimonii. 1571. N. testes & accusatores, vel denunciantes eodem fuisse apud Judæos, 1712. N. fatforum testimonium poenam gravissimam fuisse apud Judæos, 1712. N. quando & quibus casibus testis possit objici crimen, 1725. N. clericos testes olim æque ac laicos torturæ fuisse subiectos exceptis presbyteris, 1802. N. testes presbyteros falsi actione convenire potuisse, si in crimine mendacii deprehensi fuerint, 1802. N. an admittendi sint etiam criminofus ad testimonium contra Simoniacum, 1870. 1871. N. accusator heretici numero testimonii accensetur, 1957. N. heretico non fit testimonii copia, ut contra illos excipere possit, 1957. N. 1958. N. quisvis, etiam ab aliis tribunalibus exclusus admittitur in testem contra hereticum, 1958. N. duo testes de diversis testantes sufficiunt ad torturam heretico imponendam, *ibid.*

INDEX

Theologia) de origine & progressu scholastica theologiæ primæ, mediæ & ultimæ, 1023. N. studiosus Theologiæ vid. *studiosus*, cur Nobiles & ingenia excitata Studium theologiæ negligant, 1855. N. *remissive*. an theologia sit aliquid naturale, an supra naturale, 1831. N. quænam theologia sit naturalis, *ibid.* quatenus etiam theologia, quæ ex sacra scriptura hauritur, naturalis dici queat. 1882. N.

Thorus) de Separatione quoad thorum & mensam vid. *separatio*.

Titulus) de ordinatione cum titulo & sine titulo, 124. 125. N. titulus quid denotet, 152. N. 206. N. tituli nomine etiam redditus & bona ratione tituli assignata veniunt, 125. N. olim sine certo titulo facta ordinatio, inanis erat, 400. T. & N. quod tamen postea quantenus immutatum, 400. T. & N. de Episcopis sine titulo 401. N.

Tonsura) de corona & tonsura clericorum, 200. N. quid differant in clericis corona, tonsura, rasura, 201. N. de origine & progressu tonsuræ clericorum & monachorum 516. N. *remissive*, doctrina Pontificiorum de necessitate tonsuræ clericalis & monachalis refutatur, 526. N. 529. N. origo & progressus tonsuræ ostenditur, 527. *seq.* N. tonsura non vertenda in rasuram, 528. N. quid tonsura & rasura indicare voluit Ecclesia Latina, 529. N. de tonsa corona in capite Petri, 530. N. fabula est, quicquid de ea narratur, 530. 531. N. uti Ecclesiæ occidentales a Petro tonsuræ modum accepisse gloriantur, ita Apostolo Paulo suum diversum ab illo tendendi modum adscribunt Orientales, 531. N. tonsura clericalis character est & indicium avulsæ. Ecclesiæ Romanæ

a Republica civili, 531. 532. N. quæ characteres hujus impressio tam necessaria reputabatur aliquando, ut, qui ex clericis comam relaxaverit, anathemate notaretur, 532. N.

Tortura) torturæ usus si non originem, potissima tamen incrementa debet inventoribus processus inquisitorii. 1711. N. ignotas fuisse Hebræis torturas, 1712. N. clericos testes olim æque ac laicos torturæ fuisse subiectos, 1802. N. de tortura hæreticis imponenda, 1958. 1959. N.

Tractatus) Sponsalia juris Canonici meri sunt tractatus super futuris nuptiis, 807. N. tractatus in nullo negotio juris vinculum inducunt, 807. N. an sponsalia sint species tractatum, 808.

Transactio) Ad transigendum speciale mandatum requiritur, 1338. N. Judex ex officio debet transactionem tentare, 1372. 1373. N. utrum hoc ex regulis prudentiæ fiat, ad abbreviandas lites, 1373. 1374. N. in quibus causis transactio locum non habet, in iis nec compromitti potest, 1374. N. Transactiones, quæ juri non sunt contrariæ, debent servari, & juribus pactum derogant, 1396. 1397. T. vis & efficacia transactionis. 1396. 1397. N. transactio super re sacra litigiosa, num valeat, 1397. T. & N. an & quatenus transactiones in causis matrimonialibus valeant, 1397. T. & N. an valeat transactio contra sponsalia de præsentî, 1397. 1398. N. cur Pontificii hoc negent, & cur multi nostratum, 1399. N. sententia quod contra matrimonium & contra sponsalia de præsentî non admittenda sit transactio, ex hypothesi de sacramento matrimonii dicit, 1398. 1399. N. quatenus nostrates transactionem contra

tra matrimonium admittant, 1407. N.

Translatio) Translationes cur instituta, 224. T. olim pro illicitis habitæ, 224. N. cur prohibita, 225. N. graviores earum prohibitiones 226. N. utilitas tamen ab hac prohibitionem excipitur, 227. T. & N. exemplum impertinens Petri Romam translata, 227. N. quatenus necessitas & metus translationem excuset, 227. T. & N. non pertinebant olim translationes ad solum Papam, 228. 229. N. qua ratione Papa sibi jus transferendi vindicat, 229. N. ad Metropolitanis & Episcoporum iudicium olim pertinebat translationis cognitio, 229. N. Spuriæ rationes prohibitarum translationum, 231. N. pœna translationis propria auctoritate facta, 231. T. & N. eadem jura circa translationem inferiorum dignitarum clericalium observanda, 232. 233.

Transsubstantiatio) Propter transsubstantiationem, quam fingunt Pontificii, sacramentum Ecclesiæ ipsis maximum videtur dici, 741. N. Ex ipso Decreto Gratiani transsubstantiatio evēti potest, 742. N. transsubstantiationem repugnare sensui communi, 767. N. transsubstantiatio quid, *ibid.* transsubstantiationem tum s. scripturæ tum antiquæ Ecclesiæ repugnare, 770. N. quando & a quo primum transsubstantiationis dogma sub anathemate definitum sit, 770. N. Curiosæ Scholasticorum disputationes, quæ ex dogmate transsubstantiationis secuta, 770. 771. N.

Tributa) vide *collecta, collectio.*

Tuitio) de distinctione Canonistarum inter executionem & custodiam s. tuitio-nem canonum, 1237. 1238. N.

Turpitudō) allegatio propriæ turpitudi-

nis nemini debet esse emolumento. 428. N.

Tutor) Clerici immunes sunt a tutela & *Tutela*) cura, 1044. T. origo & progressus immunitatis clericorum a tutela, 1044. 1045. N. Viduarum & orphanorum tutelam suscipere tenentur clerici, 1045. T. cur tutela inter cupiditatis opera sit referenda, 1045. 1046. N. pro tutela antiquitus non nisi per procuratorem agi poterat, 1324. N. jus civile pluribus uno tutoribus nomine pupilli agere non permittit, 1335. N.

Typographia) de origine artis typographice, 1023. N. *remissive.*

Typus) qua ratione omnes typi & figuræ Veteris Test. mysteria & Sacramenta dici possint, 603. N.

Tyrannis) Arcana significatio tyranni, 10. *Tyrannus*) N. de tyrannide clericorum in principes & laicos, 1242. N.

Vacatio) an literæ Apostolicæ super conferendo beneficio proxime vacaturo impetratæ, ad illud, quod post illorum impetrationem creatum. extendi possint, 450. T. & N.

Valdenses) de persecutione valdensium, 1908. N. duas distinctas sectas fuisse Albigenſium & valdensium, 1908. N. scriptores pontificios plurima de Albigenſibus & valdensibus fuisse mentitos, 1908. N. *remissive.*

Vestigal) an & quatenus immunes sint Ecclesiæ a vestigali, 1046. 1047. T. & N.

Venatio) venatio Episcopis interdicta, 170. N. limitationes Canonistarum rejiciuntur, 171. N. quando Episcopi venationi operam dare cœperint, *ibid.* cur clericis interdicta venatio, 172. N.

Venditio) Simile de pacto emendi & vendendi.

dendi, optime ad naturam & negotium sponſaliorum quadrat, 808. N. an in emtione venditione a tractatibus possit recedi, 808. 809. N. an venditionis titulo fructuum decimarum possint transferri, 1153. 1154. N. locatio fructuum decimarum & venditio fructuum decimarum concidunt, 1154. N. emtio cum pacto de retrovendendo cur & qua occasione inventa fuerit, 2030. 2031. N. 2033. N.

Veneficus) vide *ſa. a. Magnus, Sortilegus.*

Verbum) major necessitas est fidei & verbi quam sacramentorum, 632. N. sine verbo non potest esse fides modo ordinario, *ibid.* sacramenta triplici verbo sunt vestita, 614. N. verborum conceptiones sponſalia de presenti exprimentium, 841. T. an sub verbis similibus consensum de presenti in materia sponſaliorum exprimentibus. Lancelottus grammatice similia verba an vero moraliter talia intelligat, 842. N. verba ab iis, qui loqui possunt, ad consensum matrimonialem exprimentum requiri, 840. 841. T. verba prolata in matrimonio. contrahendo accipienda sunt juxta communem loquendi usum, 844. T. & N.

Verosimilitudo) Contradictoria scholasticorum doctrina de verosimilitudine 67. N.

Vestis) Habitum clericum decens, *Vestimentum*) 196 N. nec delicatus nec sordidus sit oportet, 196. N. decreta conciliorum de vestitu Cleri, 197. N. quæ parum observata & fraudulenta distinctione elusa sunt, 197. N. pallium & tunica quorum olim habitus fuerit, 198. N. a quo tempore mores & vestes cleri mutari ceperint, 199. N. an prælatis non-utilis tantum verum etiam necessarius sit splendor investi-

mentis 199. N. vestitiarum leges Clericis præscriptæ perstringuntur a Bernhar- do, 199. N. doctrina Gerſonis de vestitu Clericorum 199. 200. N. Schoockii doctrinæ de luxu vestium 200. N. antiquitus Clericorum vestitus non distinctus erat a vestitu ceterorum hominum 260. N. de variis vestibus clericorum, 398. N. superstitio circa vestimenta & cucullos clericorum, 532. seq. N. Certi habitus delatio pœnitentiæ publicæ species est, apud pontificios, 692. T. & N. an vestibus pœnitentialibus meriti & satisfactionis virtus adscribi possit, 692. N. an habitus religionis sine professione susceptus impediatur matrimonium, 880. T. & N. interdum per habitus suspensionem tacite sit profectio, 880. N. an talis quis præsumendus sit, in quali habitu reperitur, aliquamdiu conversatus & cap- tus, 1277. 1278. T. & N. an si quis vestimentum clericum gestit, is præsumendus sit clericus & si quis laicali habitu utatur pro laico habendus, 1277. N. cognitio de habitu clericali ad secularem an ad ecclesiasticum judicem pertineat, 1277. N.

Vicarius) de vicario Episcopi, 207. seq. T. vicarii olim incogniti, 207. 208. N. horum origo & progressus, 208. N. differentia inter vicarium & officialem, 209. N. an ecclesia possit per alium h. e. vicarium regi, 209. N. quomodo vicarius ab Episcopo differat, 209. 210. N. Laicus non potest vicarius constitui, 210. T. a vicario non ad Episcopum sed ad archiepiscopum appellatur, 212. T. quatenus appellatio a vicario ad Episcopum etiam fieri possit, 212. N. differentia inter Delegatum & vicarium 212. N.

Vice

Vice dominus) qui dicantur vice domini in iure Canonico, 1325. N.

Vicinia) testimonium viciniae multum facit nisi favor rei repugnet, 930. N.

Vidua) viduam qui ducit, ordinari nequit, 365. T. in quo Canonistae severiores Iudaeis, 365. N. quae sit vidua, 366. T. Conjugium cum vitrici vidua an dispensatione permitti queat, 920. 921. N. an vidua possit intra annum luctus denuo nubere, 986. 987. T. & N. an, si contra fecerit, infamis fiat, ibid. in Saxonia, si contra fecerit, non fit infamis, 987. N. viduarum curam suscipere tenentur clerici, 1045. T. vidua, si denuo nubat, priore dignitate privata, posterioris mariti sequitur conditionem, 1094. N. pro viduis postulare & agere in iudicio possunt clerici, 1346. N. an in viduam committatur stuprum, 2077. N. de poena stuprantis viduam, 2077. T. & N. an aequae duci in uxorem debeat vidua atque virgo stuprata, 2077. N. quid ius saxonum circa hoc statuatur, ibid.

Vinum) an sola consecratio panis & vini requiratur ad unionem illorum elementorum cum corpore & sanguine Christi, 767. N. panis & vinum in Eucharistia post benedictionem manent, non convertuntur aut intereunt, 767. 770. N. an in S. Coena vinum necessario aqua permixtum esse debeat, 768. T. & N. curioſitalis ecclesia vinum aqua miscuerit, 968. N. inepta ratio Iuris Canonici ob quam in Eucharistia vinum aqua permixtum esse debere asseritur, 769. T. & N. ab Evangelicis solum vinum in administratione coenae retentum, 769. N.

Vir) Perinde virum a consanguineis & propinquis uxoris abstinere debere, &

uxorem a propinquis viri, atque a propriis, 924. T. quo gradu quis uxori cognatus est, eodem sit affinis & quasi consanguineus marito, & contra, 926. N. poena viri, qui consanguineam uxoris cognovit carnaliter, 927. 928. T. & N. poena minus congrua & conveniens qua matrimonium adstruitur & in eo tamen destruitur ius mariti, 928. N. uxor, cuius consanguinea à proprio viro cognita est, diligenter commoneri debet, ut a commixtione viri abstineat, 928. T. iniquitas huius constitutionis, 929. N. an & quatenus vir & uxor possint disjungi, ut alter sumat sacros ordines aut monasterium ingrediatur 969. 970. T. & N. quatenus maritus, monasterium ingressus vocari possit ad thorum uxoris, 970. T. & N. de voto continentiae inter maritum & uxorem quandoque suscepto, 970. 971. N. *vid. uxor*, de potestate exigendi & obligatione reddendi debiti conjugalis inter maritum & uxorem, 971. 972. N. an & qualis cautio a viro praestanda, si uxor restituenda timeat satisfactionem mariti, 976. 977. N.

Virginitas] virgo sacra, *vid. monialis* qui
Virgo] virgines non sunt sortiti uxores, a sacris ordinibus prohibentur, 366. N. an matrimonium cum non virgine aut meretrice ex errore contractum valeat, 862. 863. T. & N. error circa virginitatem non est sine dolo alterius, 863. N. virginitas ad substantialia & essentialia matrimonii pertinet, 863. N. intricatam esse disputationem, an error circa virginitatem ad accidentalalia an vero ad substantialia matrimonii pertineat, 864. N. an si virgo, alias honesta, stuprum passa est, repudio locus sit, 864. N. an in hoc

INDEX

casu etiam repudio locus sit, etsi vi stuprata pro virgine expressit se non venditaverit, *ibid.* abrogatio benedictionis virginum apud Protestantes, 1081. N. plura de hoc ritu 1052. N. *remissive*. de consortio arctiori cum virginibus, a quo ne quidem patres Ecclesiae alieni fuerunt, 1554. N. num virginitas ex inspectione probari possit, 1588. N. quae poena sit desolantis virginem, 2077. 2078. 2079. T. & N. signaculum virginittis etiam sine carnali, conjunctione amitti posse, 2077. N. in quamplurimis signaculum virginittis non dari, 2077. N.

Virtus) quomodo virtus differat a iustitia. 1791. 1792. N.

Visitator) visitatores creandi sunt in capitulo, 573. T. officium eorum, *ibid.* visitatores qui, 573. N. visitationes Ecclesiarum a quibus olim fuisse 1061. N. hodie istud negotium ad Principes spectat *ibid.* qui olim dicti fuerint visitatores, 1061. N. qua occasione hi constituti, *ibid.* qui regulariter munus visitandi olim sustinere debebat & poterat, 1061. 1062. N. de Patriarcharum visitationibus, 1062. N. quibus committi poterat visitandi munus, *ibid.* in quem finem visitationes fieri debeant *ibid.* quae res visitari debeant, 1062. 1063. N. de modo visitandi, 1063. N. de tempore visitationum instituendarum, *ibid.* de procuratione seu necessariis alimentis & sumtibus visitatori praestandis, *vid. Procuratio* qua ratione in terris principum protestantium jus visitandi Principi competat, 1064. N. Principes per alios possunt visitationis munus expedire, 1065. N. Judicium de visitationibus & arcanis ibi latentibus, 1065. N. num

visitationi possit praescribi, 1086. N. Archiepiscopis olim competisse potestatem visitandi, 1069. N. quando Archiepiscopis potestas visitandi adempta, *ibid.*

Vitium) an reipubl. expediat punire vitia omnia, etiam notoria, 1710. 1711. N. vitium quomodo differat a crimine, 1710. 1711. N. 1791. 1792. N. quoniam vitia potissimum notet processus inquisitorius 1711. N. non omnia vitia in republ. Israelitica punita fuisse, 1711. 1712. N. canonistae ex omnibus vitiis crimina effecerunt 1792. N. primum falsum excommunicationis etiam illud est, quod patres omnia vitia punienda esse putaverint, 2184. N.

Vitricus) Conjugium cum vitrici vidua, an dispensatione permitti queat, 920. 921. N.

Vnctio) An Christus & Apostoli vnctionem in ordinatione adhibuerint, 135. N. 303. N. vnctio manifestam superpositionem & abusum nominis divini prodat, 135. N. an vnctio extrema sit sacramentum, 605. N. vnctio, quae in baptismo adhibetur, quomodo fiat apud Pontificios, 660. N. unde didicerint Pontificii hunc ritum, *ibid.* quomodo hic Graeci a latinis differant *ibid.* quomodo Aethiopes ungant, *ibid.* de vnctione baptismali vid. pl. *Chrisma, confirmatio*, Quibusnam vnctio extrema exhiberi debeat, 773. 774. T. differentia vnctionis, qua Apostoli sunt usi, & vnctionis papisticae, 773. N. quem in finem Apostoli vnctione fuerint usi, *ibid.* de oleo, quod in vnctione extrema adhibent, 774. N. aquonam vnctio extrema sit peragenda, 774. T. & N. an extrema vnctio sit instituti divini, 774. T. &

T. & N. formula ungendi in vnctio-
ne extrema, 774. 775. N. an vnctio
extrema animæ sanitatem operetur,
775. T. & N. apud Pontificios ex-
tremo supplicio afficiendi non ungun-
tur 775. N. cur dicatur vnctio extre-
ma, 776. N. de ritibus in vnctione
extrema adhiberi solitis, *ibid.* quomo-
do peragatur hæc vnctio extrema, *ibid.*
varie vnctiones Pontificiorum recen-
sentur, 775. N. cur Princeps non am-
plius, uti olim factum in capite seu in
brachio, Pontifex autem in capite un-
gatur, 775. N.

Vnio) vnio Ecclesiarum quid sit & unde
dicatur, 1024. T. divisio unionis Ec-
clesiarum, 1024. 1025. T. Effectus unio-
nis Ecclesiarum, 1024. N. quando u-
niones perpetuæ locum habeant, 1024.
1025. N. Temporales uniones quæ sint,
1025. T. & N. Factæ uniones in gra-
tiam & fauorem personarum plerum-
que reprobantur, 1025. N. quæ prima-
ria intentio esse debeat unionis, *ibid.*
de causis unionum, 1025. T. de causis
unionum sigillatim & in specie, 1026.
N. *remissive*, de unionum abusu 1026,
1027. N. quis possit unire Ecclesias, 1027.
1028. T. Papæ an vero Patriarchæ po-
testas uniendi Episcopatus competat,
1027. T. & N. cuiusmodi apud prote-
stantes & in specie in electoratu Saxo-
niæ potestas uniendi Ecclesias compe-
tat, 1027, 1028. N. an & quatenus
Prior vel Abbas possit monasterium
monasterio unire, 1028. T. qualis &
quanta sit potestas Episcopi uniendi
Ecclesias, easve loco religioso donan-
di, 1029. T. an Episcopus possit men-
sæ suæ vel capitulo unire ecclesiam,
1029. 1030. T. & N. posse Episcopum
ecclesiam Abbati subiectam ejus con-

sensu cum sibi subiecta unire, 1029,
1030. N. Quorum consensus in unio-
nem requiratur, 1030. T. Episco-
pus ecclesiam patronatam sine consen-
su patroni unire posse, 1030. T. & N.
an Pontifex sine consensu patroni id
possit, 1030. N. qui sint effectus unio-
nis 1030, T. & N. de unione triplici
quæ vulgo statuitur 1031. N. num per
unionem præjudicetur jurisdictioni pri-
oris Episcopi & de qua unione hoc in-
telligendum sit, 1031. T. & N. quibus
modis dissolvatur unio, 1032. T. & N.
de variis causis, quibus cessantibus unio
dissolvitur 1032. N. quod si nulla ap-
pareat unionis causa, unio ipsa non
valet, *ibid.* vocans ecclesia potest uni-
ri, 1032, 1033. T. an unio vacantium
ecclesiarum dissolvi non possit, 1033, T.
& N.

Universitas) an cogi possit universitas li-
tigatura, ut Syndicum constituat, 1325.
N. quomodo Syndicus constituendus
sit universitati, 1326. N. *remissive* num
procurator universitatis, in qua ex-
communicati sunt, a iudicio repelli pos-
sit, 1361. 1362. T. & N. an & quate-
nus personæ singulares in causa suæ uni-
versitatis possint esse testes, 1356. T. &
N. quomodo Syndicus constituatur u-
niversitati litigaturæ, 1326. N. *remis-
sive*, universitas contra universitatem
restitui potest, 1672. N.

Vocatio) Præstinus ritus quo nomina vo-
candorum per trinundinum promulga-
bantur, 120. N.

Voluntas) ultima voluntas vide *testimoni-
um* Religiosi & monachi voluntate de-
stituti dicuntur, 1097, 1098. T.

Voluptuosus] voluptati dediti ad condenda
Voluptas] das ultimas voluntates mi-
nus inclinant, 1095. N.

Vorum)

Votum) das Gelübde) de votis Augustini, 397. N. an S. Basilus primus tria vota continentia, paupertatis & obedientiae stabiliverit, 516. N. tria vota haec monachi, an inepta remedia reprimendi tres passiones capitales, 525. N. de iniustitia votorum parentum, quibus filios impuberes monasterio offerunt, 526. N. Juniores ad votum continentiae inepti, 536. N. imo ad reliqua vota monastica, 536. 537. N. antiquitas superstitionis de votis libero-rum invitit parentibus, 539. 540. N. de moralitate monasticorum votorum, 546. N. arcanum Papismi politici sub votis latens, 546. 547. N. Quomodo votum semel emissum obliget, 557. T. & N. 1965. N. per votum solenne de-ro-gari simplici, 558. T. distinctio inter votum solenne & simplex insufficiens est, 558. 559. N. 874. N. quid sit votum simplex, 1559. T. 834. N. quid solenne votum sit, 874. N. 559. T. superstitio de voto paupertatis, 365. N. an papa circa votum paupertatis dis-pensare queat, 566. 567. T. & N. de votorum monasticorum imperfectione, 568. N. an & quomodo votum solenne matrimonium contrahendum impe-diat, & contrahendum dirimat, 874. 875. 879. T. & N. 879. 880. N. an qui sim-plici voto religionem vovit non pos-sit exigere debitum conjugale, sine Pon-tificia dispensatione, reddere tamen id sine dispensatione possit, 875. N. Sim-plex votum matrimonium contrahen-dum impedire, non tamen contrahum dissolvere, 880. T. an recte ob vota monastica concedantur divortia, 959. N. de voto continentiae inter conjuges quandoque suscepto, 970. 971. N. de obligatione voti statuitur, dirimi de-

bere matrimonium post votum contra-ctum, 973. N. votum ab initio non teneat, nec ex post facto reconvallesce-re, 973. N. quanta sit obligatio ex vo-to religionis, 1965. N.

Votum) *Wahlstümme*) An liceat casu ali-quo ad electionem Episcopi accedere impedito uni vel pluribus de capitulo demandare votum suum, 60. T. in Gal-lia hoc non licet 60. 61. N. an absens per literas votum suum electionis da-re possit, 63. T. & N. in electione pon-tificis Romani non permittitur ut quis absens demandet votum suum alii. 64. T. numero an dignitate suffragia aestimanda sint, 67. N. unde error ju-ris Canonici hoc in re manaverit, 67. N. inepta doctrina de oppositione mi-noris partis eligentium tanquam sanio-ris contra partem numerosiores, 68. T. & N. de inepta praesumptione in aesti-mandis votis pro parte duplo majore, quod saniora sint, 69. N. in concilio tridentino decretum fuit, non ampli-us inquirendum esse, quanam suffra-giorum pars sit sanior, sed quae nume-re major, 69. N. de variis modis aesti-mandi pluralitatem votorum, 482. N.

Usura
Usurarius] Cur usurarius non solum or-dinatus deponendus, 358. T. & N. an & quatenus iis, qui usuras exercent, sepultura ecclesiastica deneganda, 1101. T. & N. usurarii manifesti qui dicantur, 1101. N. remissive causae usurarum an ad forum ecclesiasticum pertineant, 1261. N. an causae usurarum sint fori mixti, 1261. N. unde causae usurarum facta fuerit ecclesiastica, 267. N. quem in finem jure canonico usurae ad cri-mina referantur, 1793. N. usurae licitae h, e. nec vitium nec virtus sunt, 1793. N.

N. 2048. N. rationes eorum, qui affirmant usuras esse crimen, 2021. N. quid Marcus ad has rationes excipiat, 2023. N. de origine sententiae quod usurae criminibus annumerari debeant, 2021. N. 2023. 2024. N. origo hujus sententiae patribus non recte exponantibus, scripturae dista debetur 2024. N. itemque Aristoteli & Senecae, *ibid.* unde tot distinctiones usurarum natae sint, 2021. N. usuram fundari in aequitate naturali, 2023. N. modum usurarum esse a magistratu definiendum, 2023. N. an in scriptura scripturae sint prohibita 2023. N. 2027. N. quae arcana politica sub doctrina canonistarum usuras damnantium lateant, 2027, 2028. N. Etsi hanc canonistarum sententiam defenderint theologi praecipui Lutherani 2025. N. contra sententibus primum reformatis, 2026. N. quos multi Lutherani secuti, *ibid.* renovatio controversiae de usuris in Belgio seculo elapso 2026. 2027. N. an causarum usurariarum cognitio ad tribunal inquisitionis pertineat, 2025. N. quo fundamento hodierni Judaei nitantur in sua praxi usutaria erga Christianos & alios, 2023. N. usura quid sit & unde dista, 2028. 2029. T. usuram mentalem, etiam damnant Canonistae, 2028. N. quoniam sit mentalis usura secundum Canonistas, 2028. N. Canonistae usurae vitium proprie in contractu mutui non aliis contractibus committi docent, 2028. N. in contractu mutui non aliis contractibus committi docent, 2028.

N. in contractu mutui Canonistae prohibitas valunt usuras tantum lucrativas, non compensatorias, 2029. N. quam facile huic rei fraus adinveniri possit, *ibid.* annuos redditus invicem usurarum & fraudem legis primum fuisse inventos 2029. N. fraudes & artes noviorum Canonistarum in exponenda & determinanda pro lubitu doctrina veteri juris Canonici de usuris, ut scit, usurarium crimen evitent, 2029. 2030. N. 2052. 2053, 2054. 3055. 3056. N. num dici possit usuram dari pro usu pecuniae, quae consumpta perit vetenti 2030. N. usurarium crimen committit creditor, qui fructus ex pignore perceptos, aut culpa ejus non perceptos, una cum damno dato in sortem non vult imputari, 2030. 2033. T. 2033. N. usurae quando sint illicitae, 2034. N. poenae usurariorum canonicae, 2034. - 2037. T. & N. manifesti usurarii qui, 2035. N. quomodo juxta mandatum Electoris Saxon. usurarii sint sepeliendi, 2036. N. de poena eorum qui manifestos usurarios sepeliverint, 2036. 2037. T. & N. an testamenta usurariorum valeant, 2037. T. & N. poenam usurariorum non effugit, si quis pro captivis redimendis vel elemosynis dandis sese usuras exercuisse alleget, 2037. T. & N. quibus modis usurarius usuras restituere aut dare debeat, si nec ii, a quibus usuras extorsit, nec eorum heredes superstites sint, 2038. 2039. 2045. T. 2045. N. arcanum politicum hic latens, 2045. N. aa
Bb (14) usuras.

usurarium paupertas excuset a restitutione usurarum, 2046. T. & N. non solum fœneratores s. usurarii sed etiam eorum heredes usuras restituere tenentur, 2046. T. an etiam heredes fœneratorum usuras restituere debeant, licet nihil ad eos, pervenerit, 2046. N. quid usurarius juxta scholasticos teneatur restituere, 2046. N. an judex fœneratori præcipere possit, tam ne usuras exigar, quam ut exactas restituat, non obstante juramento a debitore præstito, de non repetendis usuris, 2047. 2048. T. & N. 2049. N. contradictiones juris canonici ratione hujus, 2049. N. etiam Judæi usuras debent restituere, 2050. 2051. T. & N. an hodie Judæi possint allegare pro se legem Mosaicam usuras ab extraneis accipere ipsis permittentem, 2050. 2051. N. Sixtus V. Judæis in Sabaudia annuatim octodecim pro quolibet centenario permisit, 2050. N. arcum politicum juris canonici, quod usura omnes sint illicitæ, 2051. N. Constans & Canonistarum sententia, quod possit Pontifex contractum alias usurarium declarare non usurarium, 2050. N. quibus casibus licite & absque usurarum vicio ultra furtem aliquid accipiat, 2051. - - 2057. T. 2051. 2052. N. qua ratione necesse habuerint canonistæ, ut tot palliata usuras excogitarent, 2052. N. indistinctam usurarum prohibitionem rebus publ. Christianis magis obsuissæ, 2053. N. venditio annuorum reddituum in fraudem prohibitarum usurarum in-

venta, 2053. 2054. N. contractus Mohatra in fraudem prohibitarum usurarum inventus, 2055. 2056. N. usurarius num sit rem emens minus justo pretio, sed tamen verisimiliter dubitans an tempore solutionis plus vel minus sit res valitura, 2058. T. & T. usurarius num sit, qui a debitore recipit aliquid ultra fortem & simul periculum in se fuscipit, 2059. T. & N. usura & fœnus nauticum quatenus admitti communiter soleat, 2059. N.

Ususfructus) subtilitas iuris civilis, qua vendi, donari & locari potest ususfructus extraneo cedi autem minime, 1153. N. quomodo donare & vendere possit usum fructum fructuarius, 1154. N.

Utenfilia) Exempla superstitionis, pontificiæ in sacris utenfilibus, 992. N. quis usus utenfilium sit apud nos ibid. inter adiaphora talia sunt recensenda ibid. an speciali privilegio quis muniri queat quo minus utenfilia ista & ritus adhibeat, 992. N. quomodo ne quidem in casu necessitatis utenfilia illa & ritus abesse possint, 992. 993. N.

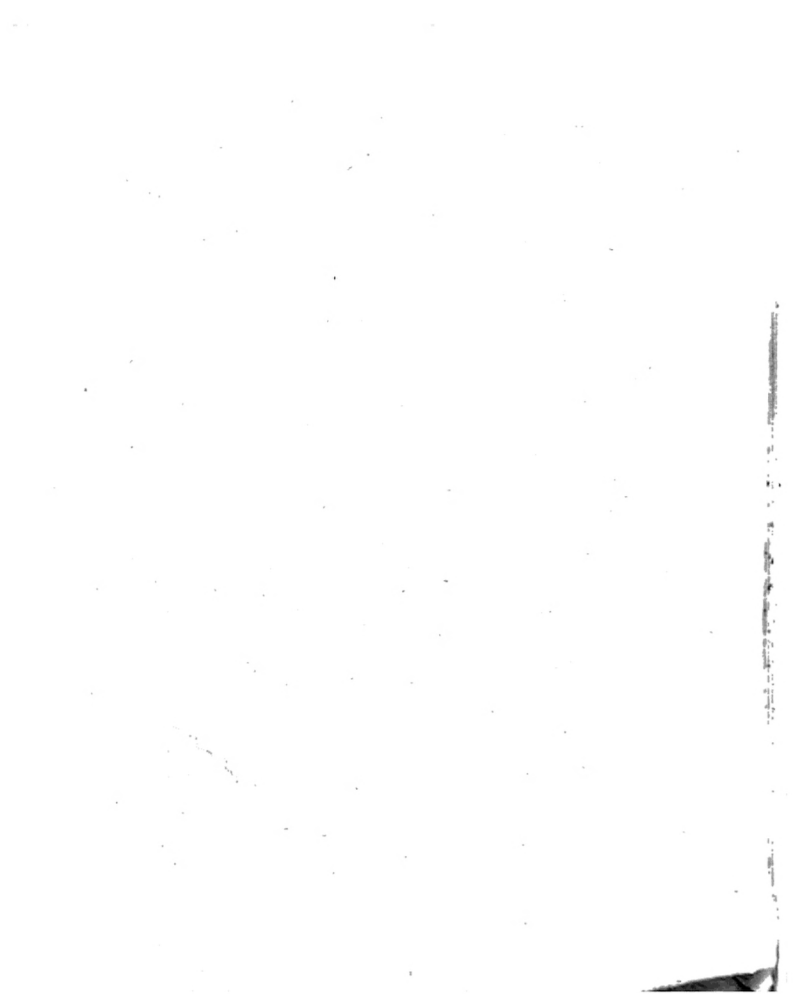
Vxor) Perinde virum a consanguineis & propinquis uxoris abstinere debere, & uxorem a propinquis viri, atque a propriis, 924. T. quo gradu quis uxori cognatus est, eodem sit affinis & quasi consanguineus marito, & contra, 926. N. pœna viri, qui consanguineam uxoris carnaliter cognovit, 927. 928. T. & N. uxor, cujus consanguinea a proprio viro cognita est diligenter est custodienda ut a commixtione viri

viri abstineat, 928. T. quam iniqua hæc sit constitutio, 929. N. an & quatenus vir & uxor possint disungi, ut alter sumat sacros ordines, aut monasterium ingrediat. 969. 970. N. quid specialiter hac in parte de Episcopi uxore statuatur, 970. N. quatenus maritus monasterium ingressus evocari possit ad thorum uxoris, 970. T. & N. de voto continentie inter maritum & uxorem quandoque suscepto, 970. 971. N. si quis uxore in vita monasterium introiverit & redire coitus ad eum fuerit, an mortua uxore cogendus sit ad monasterium reverti, an vero aliam possit in uxorem ducere, 971. 972. T. & N. de potestate exigendi & obligatione reddendi debiti conjugalit inter mari-

tum & uxorem, 971. 972. N. uxor virum mortuum esse credens & religionem ingressa, a viro educlæ si vir moriatur. non cogitur reverti ad monasterium, 973. N. an & quatenus uxor non plene certificata de morte viri nuptias novas contrahere possit, 974. 975. T. & N. si uxor restituenda timeat sævitiam viri an & qualis cautio præstanda sit, 976. 977. T. & N. de sequestratione uxoris vid. uxor de sepultura uxoris vid. *sepultura* uxor si denuo nubat, priore dignitate privata, posterioris mariti sequitur, conditionem, 1094. N. uxor rebus sibi a marito donatis spoliata an possit restitutionem petere, 1495. N.

X *Enodochium*) vid. *Hospitalia*,

7/

166.
E.
18.

